Kobus en de Rivecourt

Biographisch

WOORDENBOEK

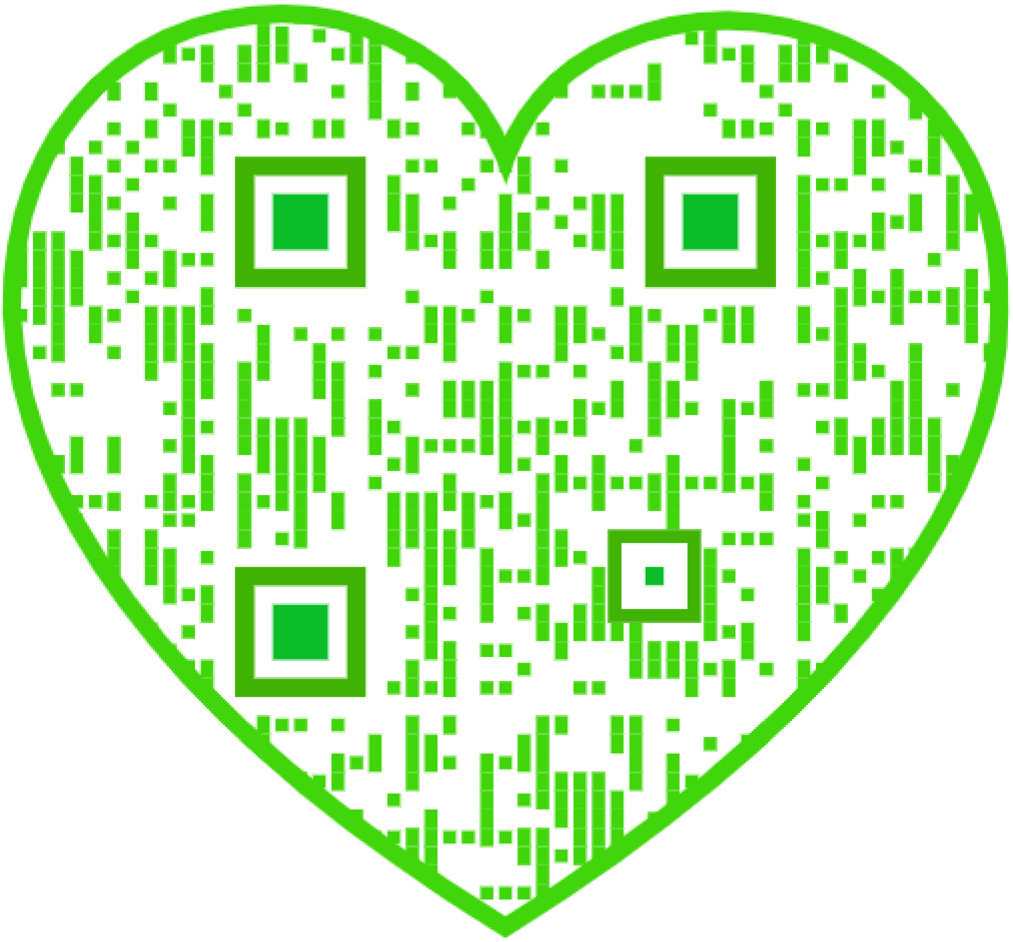

BIOGRAPHISCH
WOORDENBOEK

VAN

NEDERLAND,

bevattende de Levensbeschrijvingen van Personen, die zich in Nederland op het gebied van Kunst, Wetenschap en Letteren; Uitvindingen, Ontdekkingen en belangrijke daden hebben bekend gemaakt.

ONDER MEDEWERKING VAN ANDEREN

BIJEENGEBRACHT DOOR

J. C. KOBUS

EN

JHR. W. DE RIVECOURT.

Nieuwe uitgave.

TWEEDE DEEL I—S.

ARNHEM—NIJMEGEN,
GEBR. E. & M. COHEN.
1886.

BIOGRAPHISCH

WOORDENBOEK.

I.

IDDEKINGHE (PIETER REMBT VAN), geb. in 1683, † 1758, was lange jaren in het bestuur van *Stad* en *Lande* van *Groningen*, in 1719 raad en in 1739 burgemeester. Hij werd tot onderscheidene commissiën in *den Haag* gebezigd en bij de instelling van het jagtgerigt Luit.-Houtvester. Hij had als aanhanger van den Stadhouder Willem IV. in 1748 veel invloed op de vermeerdering van diens gezag, en deed het voorstel ter staatsvergadering, om de ambten neder te leggen en ter beschikking van den prins te stellen. Als curator der Groninger hoogeschool bevorderde hij haren bloei. Zijn zoon

— (ANTON ADRIAAN VAN), geb. in 1711, † 1789, was drossaard van *Valkenburg*, en bekleedde, even als zijn vader, te *Groningen* de voornaamste posten, onder anderen dien van burgemeester en curator der academie. Hij nam vele commissiën waar te *'s Hage*, was zeer gezien bij prins Willem IV. en diens weduwe; en zag zich in 1755 aangesteld tot raadsheer en medeopzigter der opvoeding van den minderjarigen zoon der Prinses-gouvernante. Men wil, dat hij misbruik zou gemaakt hebben van zijn gezag in de zaak van den hoogleeraar van der Marck. Hij was voorzitter der Staten-Generaal, toen de overgifte van den jaarlijkschen staat van oorlog in 1782 plaats vond en hij in eene aanspraak een breed verhaal deed van zijne verrigtingen en inzigten, opgenomen in de *Nederl. Jaarboeken* van 1782, en verschillend beoordeeld.

IDES (EVERT IJSBRANDTSZOON), geb. te *Glückstadt*, in de 2de helft der 17de eeuw uit Hollandsche ouders, kwam in betrekking met den Amst. burgemeester H. Witsen, die er zijn werk van maakte, om reizigers, welke hunne togten ten behoeve der wetenschap, inzonderheid der aardrijkskunde, ondernomen, met raad en daad te ondersteunen. Behalve C. de Bruijn en anderen behoorde daartoe ook de gemelde Ides. Toen Czaar Peter de Groote een luisterrijk gezantschap naar *China* zond in 1689, stond hij met 12 Duitschers en 9 Russen aan 't hoofd, en gaf van zijne reize een belangrijk berigt. Het werk werd op kosten van Witsen, eerst in 1710 te *Amst.* in 't Nederd. uitgegeven, onder den titel: *E. IJz. Ides 3jarige reize van Moscou naar China*, in 4to. Het *verhaal of dagregister* van dezen gezant, met vele platen, zag hier reeds in 1699 het licht en kan als een waardig toevoegsel tot het groote werk beschouwd worden. Hij kende de Hollandsche taal en bleef gedurende vele jaren in vriendschap en briefwisseling met Witsen.

IDSAERDA (BAERTE VAN), geb. in 1528, † 1603, teekende het verbond der edelen, was in 1572 een der eerste Gedeputeerde Staten van *Friesland*, die zich voegde aan de zijde van den prins van Oranje, en later scheidsman in de gerezen geschillen tusschen Schouwenburg en Batenburg. Hij bleef de raadsman van den eerstgenoemde, die hem in het nieuw opgerigte hof te *Franeker* plaatste. Toen dat hof weldra werd opgeheven, gebruikte men hem in andere gewigtige posten; hij hielp de unie van *Utrecht* sluiten, kantte zich tegen de verraderlijke pogingen van Rennenberg, en zag zich in 1589 tot raad in 't hof te *Leeuwarden* aangesteld. Hij wordt met regt geroemd als een der eersten, die in *Friesland* den grondslag hadden helpen leggen der lang gewenschte vrijheid. Van zijne bekwaamheden als raadsheer gaf hij blijken, toen hij in 1602 met G. van Hillema benoemd werd tot het zamenstellen van de eerste lands-ordonnantie.

IDSINGA (SACO HARMEN VAN), geb. in 1714, † 1779, was eerst ontvanger der boelgoederen te *Harlingen* en sedert Nov. 1749 raadsheer in het Prov. Hof van de stad *Groningen* en *Ommelanden*. Hij was de schrijver van het *Staatsregt der Vereenigde Nederlanden*, *Leeuw.* 1757-65, 2 dln. fol., een werk door Kluit, in zijne *Historie der Hollandsche Staatsregeling*, zeer geroemd.

— (BALTHAZAR DANIEL VAN) werd geb. te *Batavia* in 1745 en overleed te *Groningen* in 1818. Hij was de zoon van Meiert Johan van Idsinga, Gouverneur van *Amboina* en onder-

hoorige eilanden. Van 1767 tot 1795 was hij in en van wege *Groningen* in vele gewigtige betrekkingen geplaatst, als in die van Gild-regts-heer, van ontvanger der executoriale verkoopingen, consignatie- en sequestratie-penningen bij de Justitiekamer van *Stad en Lande;* voorts gezworen raadsheer der stad *Groningen* en van wege stad en provincie afgevaardigde ter vergad. der Staten-Generaal, lid van het provinciaal bestuur der provincie en in 1803 van het departementaal bestuur van *Stad en Lande*, in 1815 burgemeester van *Groningen.* Hij was als staatsman, geleerde en Christen algemeen bemind en geacht, een groot kindervriend en voorstander van het lager onderwijs. Prof. T. van Swinderen hield eene lijkrede op hem, terwijl zijne nagedachtenis nog in gezegend aandenken is, en zijne woning nog onder den naam van het *Idsinga's Hof* bekend staat.

ILPENDAM (JACOB VAN) of IJLPENDAM, geb. te *Heemstede*, behoorde tot de verbondene edelen en ijverige bevorderaars van dat verbond; was secretaris van Brederode; werd door den bloedraad niet slechts als zoodanig beschuldigd, maar ook omdat hij met geloofsbrieven van graaf Lodewijk van Nassau en van Brederode de belangen van 't edelen-verbond in *Friesland* bevorderd, en de edelen aldaar bewogen had, om op de eerste staatsvergadering het verzoek ter tafel te brengen, wegens het vrij gebruik der Augsburgsche geloofsbelijdenis. De Spaanschgezinde stadhouder van Aremberg liet hem te *Leeuwarden* opligten en naar *Harlingen* voeren, waar hij op eene jammerlijke wijze gepijnigd, vervolgens naar *Vilvoorde* gebragt en in 1568 te *Brussel* onthoofd werd.

IMBIZE (JAN VAN), voorschepen te *Gend*, en aanhanger van prins Willem I, had een merkelijk deel in het oproer, te *Gend* verwekt in 1577, een jaar later in 't verdrijven der geestelijken en in 't aanslaan hunner goederen. Van 't gezag, dat hij zich aanmatigde, maakte hij op eene despotieke en wreede wijze misbruik. Opdat bij de komst van den prins zijn handel niet zou uitlekken, nam hij de vlugt naar *Duitschland;* werd in 1583 bij gelegenheid van eene nieuwe opschudding naar *Gend* ontboden en in zijne vorige betrekking hersteld; doch zoodra zijne onderhandelingen met Parma aan den dag kwamen, aan wien hij de stad wilde overleveren, werd hij te *Dendermonde* gevat en daarna opgehangen in 1584. Zijn zoon

— (WILLEM VAN) behoorde tot de vertrouwden van prins Willem I, met wien hij briefwisseling hield en wiens belangen hij op allerlei wijzen voorstond. Hij was welligt lid van het

verbond der edelen, zeker een der eerste Watergeuzen en bij de inneming van *Brielle* tegenwoordig. Hij hielp in 1572 *Dendermonde* en *Oudenaerden* veroveren, die daarna weder in Alba's handen vielen. Om aan diens wreede vervolging te ontsnappen, wilde hij met meer anderen naar *Engeland* oversteken; maar de vijand overviel hem te *Ostende*, eer hij met zijne boot zee kon kiezen. Hij sprong in zee en vond zijn' dood in de golven.

IMME (WILLEM), geb. in 1762, † 1823, was een' geruimen tijd R. K. pastoor te *Loosduinen*, en maakte zich zeer verdienstelijk door zijne schriften, waarvan ons bij name bekend zijn: *De dankbare.* — *Martin.* — *Pauline of de schoone boetvaardige.* — *De reis naar Utrecht.* — Ook moet hij vele tooneelstukken geschreven hebben en eenige dichtstukjes, waarvan er in de *Kleine dichterl. Handschriften* voorkomen.

IMHOFF (GUSTAAF WILLEM Baron VAN), geb. te *Leer* in *O. Friesland*, in 1706, † 1751, begaf zich in dienst onzer O. Indische Comp., vertrok in 1725 als 2de kommies naar *Batavia;* werd aldaar, 5 jaren later, aangesteld tot waterfiskaal en in 1733 tot buitengewoon raad van *Indië.* Drie jaren daarna verheven tot gouverneur van *Ceilon*, maakte hij daar vele heilzame schikkingen, rigtte o. a. eene boekdrukkerij op, welke den Bijbel en andere boeken in de Cingaleesche taal in 't licht zond, ook het *Gebed des Heeren* in 't Malabaarsch. Kort daarop in 1736, vertrok hij naar de *Nederlanden*, waar zijne inlichtingen omtrent onze kolonie zoo gunstig werden opgenomen, dat men hem als gewoon raad naar *Batavia* terugzond. Om de eene of andere rede was de toenmalige gouverneur-generaal A. Valkenier hem vijandig; hij werd ten minste gearresteerd en met andere raden gevankelijk naar *Nederland* gezonden. Hier was hij reeds een jaar te voren (1740) tot opvolger van Valkenier benoemd. Op zijn arrest werd geen acht geslagen, meer op zijne *Bedenkingen over den tegenw. staat der Maatschappij*, enz. Als gouverneur-generaal vertrok hij uit *Texel* en kwam in 1743 te *Batavia.* Zijne verrigtingen aldaar liggen buiten ons bestek. Hij bedoelde niets vuriger dan den bloei en de uitbreiding der Comp., was zeer geacht om zijne fermiteit en vriendelijkheid, en wordt geroemd als een verstandig en godvruchtig regent. Men heeft hem den aanleg van *Buitenzorg* te danken.

IMMERZEEL (JOHANNES), geb. te *Dordrecht* in 1776, † 1841, was boekhandelaar achtereenvolgens te *Rotterdam*, *'s Hage* en *Amsterdam*, waar hij ook kunsthandel dreef. Hij was een man

van vele bekwaamheden, niet slechts een groot vereerder der beeldende kunsten, maar ook een bevallig dichter, die jonge beoefenaars der dichtkunst ten dienste stond en de ontwerper en eerste uitgever was van den *Nederl. Muzen-Almanak*, waarin zoo vele proeven van zijn dichterlijk vernuft voorkomen, ernstig en vrolijk van aard. Hij vertaalde vloeijend van Delille uit 't Fr. *Het Mededogen*, 1804, en diens *Dithyrambe op de onsterfelijkheid der ziel* en anderen. De oorspronkelijke stukken zijn o. a. *Hollands watersnood*, 1809. — *Voor opgeruimden van geest*, 1813. — *Hugo van 't Woud*, 1813, dat een' 2den druk beleefde. *Lierzang op de overwinning door de bondgenooten behaald* enz. en *Gedichten*, 2 dln. 1824. Tot zijne prozawerken, waarin kunde en smaak doorstralen, behooren, behalve een paar romans, de bekroonde *Lofredenen* op Rembrandt en P. P. Rubens en het *Leven en de werken der Holl. en Vlaamsche kunstschilders* enz., 3 dln. met portr. 1843, door zijne zonen voltooid en vermeerderd in het licht gezonden.

INGEN (WILLEM VAN), geb. te *Utrecht* in 1651, leerde de beginselen der teeken- en schilderkunst bij A. de Grebber aldaar en begaf zich ten jare 1670 in 't gevolg van J. van Neercassel, bisschop van *Castorien* en vicaris van *Nederland*, naar *Rome*. Door diens voorspraak kwam hij in gunst van den schilder C. Maratti, die hem verder in de kunst onderwees en daarna tot het schilderen van groote werken gebruikte. Van *Rome* trok hij naar *Venetië*; deed zijn voordeel met de kunststukken van Titiaan en andere, bezocht later *Napels*, en van daar naar 't vaderland teruggekeerd, is hij te *Amsterdam* gestorven, na vele fraaije stukken vervaardigd te hebben.

— (SIMON). Van dezen bevalligen dichter zijn ons geene andere bijzonderheden bekend als dat hij in 1658 te *Amst.* een bundeltje gedichten in 't licht gaf, getiteld: *De getrouwe herderin, lantspel, door S. I. met eenige gedichten van dezelve.* Het *lantspel* is eene navolging van het Italiaansche stuk van Contarini. Van de daar achter geplaatste stukjes zijn er een 12tal medegedeeld in de *Euterpe*, door Kantelaar en Siegenbeek uitgegeven, I, 113 enz.

INGENHOUSZ (JAN), geb. te *Breda* in 1730, † te *Londen* in 1799, oefende eenige jaren in zijne vaderstad de geneeskunde uit; en begaf zich in 1767 naar *Engeland*, om van Sutton de wijze der inënting van kinderpokken te leeren. Op aanzoek der keizerin Maria Theresia, vertrok hij naar *Weenen* in 1768, waar hij met het beste gevolg eenige harer kinderen inëntte, en de titels ontving van keizerlijke hofraad en lijfarts

der keizerlijke famillie, benevens eene jaarwedde van *f* 7000. De keizerin schonk hem bovendien 2 gouden en 30 zilveren medailles, bij die gelegenheid geslagen, terwijl de prins van *Wurtsburg* hem een zilveren toilet, uit 25 stukken bestaande, vereerde. In 1772 werd hij naar *Italië* ontboden, om den aartshertog Frans Jozef Karel en diens zuster dezelfde kunstbewerking te doen ondergaan. Na *Venetië* en *Napels* bezocht te hebben, keerde hij naar *Weenen* terug; en hield zich met de natuur- en scheikunde onledig, daarin dikwijls bijgestaan door keizer Jozef II, die hem, gelijk andere hooge personaadjes, meermalen in zijn studeervertrek kwam bezoeken. Hij bezocht voor een' korten tijd zijn vaderland en *Frankrijk* en kwam te *Weenen* terug. Toen hij, bij 't verzwakken zijner gezondheid, in 1797 naar *Engeland* overstak om de geneesheeren te raadplegen, hield hij zich veelal op een buitenverblijf van den markies van Lansdown, of te *Londen* op, waar hij stierf. Men heeft aan hem vele schei- en natuurkundige ontdekkingen te danken, in zijne schriften vervat, waarvan de voornaamste deze zijn: *Nova, tuta, facilisque methodus curandi calculum scorbutum* enz. *L.B.* 1778. — *Verhandel. over de Electrophores.* — *Proeve op plantgewassen*, 2 dln. — *Verzameling van verhandelingen over natuurk. onderw.* 2 dln., welke drie laatstgenoemde werken in 't Engelsch geschreven, maar door van Breda te *Delft* in 't Nederd. vertaald zijn.

INTHIEMA (FREDERIK VAN), geb. te *Koudum* in *Friesland*, in 't midden der 16de eeuw, oefende zich te *Leuven* in de regtsgeleerdheid, waar hij den doctoralen graad ontving, en vestigde zich als advokaat te *Workum*, waar hij later burgemeester werd. Na zijn huwelijk met Margaretha Heslinga, woonde hij te *Leeuwarden*. Door Alba verbannen met verbeurdverklaring zijner goederen, wegens zijne godsdienstige en vrijheidlievende gezindheid, verliet hij zijn geboorteland en voegde zich bij Lumeij, wien hij met raad en daad bijstond. Hij komt voor op de lijst der Watergeuzen, doch van zijne krijgsbedrijven wordt niet gewaagd. Bijzonder gehecht aan Lumeij, verdedigde hij hem tegen de beschuldigingen, waarmede men hem betichtte. In 1572 werd hij fiscaal van den raad, door Schouwenburg te *Franeker* opgerigt. Hij leefde in 1593 te *Leer*, waar hij raad was van Johan, graaf van *Embden*, daarheen getrokken, nadat Lumeij *Holland* had verlaten. In 1606 woonde hij weder te *Leeuwarden*, om zijne goederen terug te eischen. Hij wordt geteld onder de voortreffelijkste vernuften van dien tijd, uitmuntende als geschied-

schrijver en Lat. dichter. Hij schreef eene historie van hetgeen onder den prins van Oranje in deze landen gebeurd was, doch welke niet is uitgegeven; gelijk ook welligt niet zijn werk: *De malorum regum gubernatione.* Van zijne dichtkundige werken bestaan: *Carmen de nativitate, sepultura et resurrectione Christi.* — *Querela Hollandiae* enz. De *Elegiae de arcis Lijnganae deditionis causa*, zijn in 1610, denkelijk na zijn' dood, uitgekomen. Zijne poezij gaat niet boven het middelmatige. Zijn zoon

INTHIEMA (HERO), geb. in *O. Friesland* omstreeks 1576, volbragt een gedeelte zijner studiën, met zijn' broeder Willem, te *Franeker*, werd aldaar doctor in de regten, keerde naar zijn geboorteland terug, en verliet het later om als krijgsraad bij de troepen van den graaf van Nassau, stadhouder van *Friesland*, te dienen. In 1618 was hij bibliothecaris en secretaris der hoogeschool te *Franeker*, welke posten hij waarnam tot in 1621, toen men hem een' hulpgenoot toevoegde. Hij leefde nog in 1623. Men heeft van hem eenige regtsgeleerde werken, thans van weinig waarde, en eene *Elegia*, *in qua* etc. *per inconsideratam Berg op Zomae factum obsidionem*, *regni Hispanici periodus praedicitur*, 1621 in 4to.

IPEREN (JOZUA VAN), geb. te *Middelburg* in 1726, † 1780 te *Batavia*, verliet de Lat. school met eene lofrede op Bijnkershoek, daarna in Nederd. verzen door hem overgebragt (1745); begon zijne godgeleerde studiën eerst te *Groningen*, vervolgens te *Leijden*, was 16 jaren predikant te *Lillo*, en werd in 1752 door de Groninger hoogeschool bevorderd tot meester der vrije kunsten en leeraar in de wijsbegeerte. Naar *Veere* beroepen in 1765, was hij aldaar werkzaam tot in 1778, toen vele onaangenaamheden en een talrijk huisgezin bij schrale bezoldiging hem drongen een beroep naar *Batavia* aan te nemen. Hij was een man, die in vele vakken van wetenschap en letteren uitmuntte. Hij zond onderscheidene verhandelingen en bijdragen in bij de Haarl. Maatsch. van Wetensch., waarvan hij lid was, gelijk ook van het Zeeuwsche Genootschap en van de dichterlijke te *'s Hage* en *Leijden*. Bij de invoering der verbeterde Psalmberijming in 1772, behoorde hij tot de gecommitteerden van wege *Zeeland*, om daaraan deel te nemen. Hij schreef eene *Kerkelijke hist. van 't Psalmgezang*, 2 dln. *Amst.* 1777. Eene *Historische redevoer. bij het ontdekken der gedenknaalde ter eere van J. van Miggrode*, 1773. Eene *Proeve van taalkunde als wetenschap behandeld. Amst.* 1755. — *Inhuldiging van prins Willem I. te Veere in* 1767, in fol. met pl. —

Tweehonderdjarig jubelfeest der Nederl. vrijheid etc. Middelb. 1772. *Obadja dichtkundig opgehelderd. Ib.* 1762. Zijne Lat. en Nederd. gedichten zijn verstrooid. Eene vertaling der 4 eerste *Nachten* van Young, onder den titel van *Klaaggezangen of nachtgedachten*, kwam uit in 1767, en is niet onverdienstelijk.

IRHOVEN (WILLEM VAN), geb. te *Kessel* in *N. Braband* in 1698, † 1760, ontving zijne eerste opleiding tot de geleerde talen te *'s Hertogenbosch*, vervolgde zijne studiën in de Oostersche talen en wijsbegeerte te *Leijden*, woonde ook de scheikundige lessen van den beroemden Boerhave bij, en werd in 1724 bevorderd tot doctor in de wijsbegeerte, met eene Diss. *de spatio vacuo*. Daarna legde hij zich met lust op de godgeleerdheid toe, tot dat men hem in 1722 te *Ede* op de Veluwe als predikant beriep. In 1728 schreef hij: *Conjectanea phil.-crit.-theologica in psalmorum titulos*, waardoor hij eene eervolle plaats verwierf onder de toenmalige Voetiaansche bijbeluitleggers. Het volgende jaar verschenen zijne *Gronden van het verzekerd Chr.dom*, die 3 uitgaven beleefden. Daar zijn naam door deze en andere schriften meer bekend werd, beriep men hem als pred. te *Sluis* in *Vlaanderen*, en als hoogl. in de wijsbegeerte te *Lingen;* doch hij bedankte voor beiden en nam in 1737 het hoogleeraars-ambt in de theologie te *Utrecht* aan, waarbij later het onderwijs in de kerkelijke gesch. gevoegd, en hij eershalve tot theol. doctor bevorderd werd. In 1751 bezorgde hij de N. uitgaven der *Dordsche canones*, met eene voorrede, en leverde overigens der geleerde wereld slechts een paar rectorale redevoeringen.

ISAAK DE HOLLANDER en zijn zoon JOHAN IZAAK, geb. te *Stolkwijk* in de 15de eeuw, maakten zich naam door hunne scheikundige proeven en opmerkingen. Hoe zeer besmet met de alchemistische gevoelens van hunnen tijd, hebben zij door hunne werken — die opgeteld worden door J. Meerman in zijne *Aanmerk. op het* 23*ste hoofdd. van H. de Groot's Vergelijking der Gemeenebesten, III.*, 157 enz. — veel bijgedragen, om deze wetenschap licht bij te zetten, zoodat ze als de voorloopers er van kunnen beschouwd worden en het te bejammeren is, dat hunne verdiensten niet genoegzaam bekend zijn.

ISABELLA VAN PORTUGAL, gemalin van Filips van *Bourgondië*, geb. in 1395, † 1472, was in 1441 of welligt vroeger door den hertog aangesteld tot landvoogdes der *Nederlanden*, bijzonder van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, terwijl de stadhouders of gouverneurs der bijzondere gewesten onder haar gebied stonden. In 1443 sloot zij namens haar' gemaal een

tractaat van bestand met Hendrik VI, koning van *Engeland.* Zij ondervond eene smadelijke bejegening te *Haarlem*, die hoog werd opgenomen; liet die van *Dordrecht* dagvaarden over eenig geschil omtrent het stapelregt; en was in de huiselijke twisten van Filips met diens zoon de belangen des laatsten toegedaan. Verder staan er geene bijzonderheden van haar geboekt.

ISABELLA CLARA EUGENIA, dochter van Filips II, koning van *Spanje*, werd geb. te *Segovia* in 1566, en † in 1633. Zij trad in 't huwelijk met den aartshertog Albertus van *Oostenrijk* (zie bl. 25); en aanvaardde met hem het gebied over de *Zuidelijke Nederlanden*, zoodat beide gewoonlijk de aartshertogen werden genoemd. Zij was eene vrouw van een minzaam, gulhartig en grootmoedig karakter. Zij wist eene ophanden zijnde muiterij onder de Spaansche benden voor te komen, en ontzag geen gevaar, bij de belegering van *Ostende*, om het krijgsvolk tot volharding aan te moedigen. Na den dood van Albertus in 1621 hield zij het roer van staat met zooveel beleid en kloekmoedigheid in handen, dat men bijkans geene verandering in de regering kon opmerken.

ISBRANDI (EKO) of IJsbrands, geb. te *Jelsum* in *Friesland*, behoorde tot de voorstanders der burgerlijke en godsdienstige vrijheid en tot de onderteekenaars van 't verbond der edelen. Hij was eerst advokaat aan 't hof van *Friesland*, daarna rentmeester en raadsman van den graaf van Schouwenburg; vervolgens raadsheer bij 't nieuw opgerigte hof te *Franeker*, eindelijk secretaris der Gedeputeerde Staten van *Friesland*, in al welke betrekkingen hij zich zeer verdienstelijk maakte en bemind was door zijne nederigheid. Hij † in 1600.

ISENDOORN (GISBERT VAN), en niet IJSENDOORN, gelijk vele schrijven, geb. te *Ede* op de *Veluwe* in 1601, † 1657, begon zijne letteroefeningen te *Harderwijk* in de natuurkunde, godgeleerdheid en wijsbegeerte, bezocht in en na 1616 de hooge scholen van *Groningen*, *Franeker* en *Leijden*, begaf zich daarna buiten 's lands, volgens de gewoonte van de jonge geleerden dier dagen, om op vreemde academiën hunne kundigheden te vermeerderen; onthield zich eenigen tijd te *Sedan* en *Saumur* en vervolgens te *Parijs*, waar hij in 1621 het doctoraat in de wijsbegeerte erlangde. Hij reisde door *Frankrijk*, *Italië* en *Spanje*, keerde toen naar *Parijs* terug met het plan zich daar te vestigen en zich inzonderheid op de geneeskunde toe te leggen; doch toen hij in 1629 zijne geboorteplaats bezocht, overviel hem eene doodelijke ziekte, die hem noodzaakte langer in *Nederland* te vertoeven, dan zijn voornemen was. Nu

werd hem de aanbieding gedaan om te *Deventer* het hoogleeraarsambt in de wijsbegeerte te aanvaarden, welke hij van de hand wees, tot dat hij in 1634 aan eene herhaalde en dringende beroeping gehoor gaf, en te *Deventer* in bovengenoemde betrekking optrad. Gedurende 13 jaren was hij daar met grooten toeloop ijverig werkzaam, waarna de opgerigte Harderwijker academie hem tot hoogl. verlangde, werwaarts hij vertrok na langdurig beraad en vele onderhandelingen. Hij was een voorstander der Aristotelische en een hevig tegenkanter der Cartesiaansche wijsbegeerte. Dit duiden zijne werken genoegzaam aan, die men bij Paquot en anderen vindt opgeteld.

ISSELMUDEN (HENDRIK VAN) tot het Hoogehuis, ridder van de Duitsche orde, beschreven in de ridderschap van *Overijssel*, bekleedde onderscheidene eerambten; was drost van *Vollenhove*, en werd als lid der Staten-Generaal in 1727 als gezant naar de 3 geestelijke keurvorsten in *Duitschland* en dien van de *Paltz* gezonden; het volgende jaar naar 't hof van *Beijeren*, om over de aflossing van schulden te handelen, waarin hij echter niet slaagde. Daar hij de verheffing van prins Willem IV tot stadhouder zooveel mogelijk tegenhield, wikkelde hem zulks in onaangename omstandigheden. Hij stierf hoog bejaard in 1751.

ISSELT (MICHAEL VAN), geb. te *Amersfoort* in de 16de eeuw, † 1597, begon zijne letterkundige loopbaan te *Utrecht* en legde zich te *Leuven* toe op de wijsbegeerte en godgeleerdheid. Naar zijne vaderstad teruggekeerd, maakte hij naam door zijne predicatiën, tot hij in 1579 als Roomsch geestelijke verbannen werd. Hetzelfde lot wedervoer hem te *Zwolle* en te *Nijmegen*, toen die stad aan prins Maurits overging. Nu vestigde hij zich te *Keulen*, waar hij zijne schriften heeft uitgegeven, en vertrok later als pastoor naar *Hamburg*, waar hij stierf. Behalve eenige godsdienstige werken, schreef hij: *Historia belli Coloniensis libri* 4 *etc.* 1584 en 1620. — *Historia sui temporis etc.* 1602: het loopt van 1555 tot 1586, behelst uitgebreide en belangrijke berigten over de gebeurtenissen dier tijden; doch is niet van eenzijdigheid vrij te pleiten. Hij wordt ook gehouden voor den schrijver van het werk: *Mercurius Gallo-Belgicus etc.* 1594.

ISSENDORP (HENDRIK), geb. te *Amsterdam*, werd bij de Luthersche gemeente te *Purmerend* in 1723 aangesteld tot predikant; doch zijne zwakke gezondheid noodzaakte hem in 1737 een' helper te nemen in zijne bediening, die hij in 1743 geheel nederlegde. Hij heeft zich bij zijn kerkgenootschap ver-

dienstelijk gemaakt door eenige liederen uit het Leipziger gezangboek van 1730 in het Nederd. over te brengen, en voor eigene rekening uit te geven, onder den titel: *Geestelijke zielenlust van het Evang. Zion, bestaande in eene verzam. van* 350 *geestelijke en stigtelijke liederen, Amst.* 1742.

ITA (PIETER ADRIAANSZ.) van *Vlissingen*, werd in 1628 door de W. Indische Maatschappij als admiraal met eene vloot van 12 schepen naar de W. Indiën gezonden, om op de Spaansche Honduras-vaarders te passen. In den *Golf van Mexico* kwam hij in aanraking met eene sterke Spaansche vloot. Het gevecht was hevig en bloedig. Het schip van 's vijands vice-admiraal werd veroverd en sloeg daarna in brand. Toen de onzen het wilden verlaten, dreef Ita met den degen in de vuist de vlugtenden weder naar boord, deed de booten afsteken en riep: „blusschen of vergaan!" Het schip bleef behouden; nog andere, waaronder dat van den Spaanschen admiraal, werden veroverd en een rijke buit naar 't vaderland gevoerd. In 1629 deed hij een' togt naar *Brazilië*, onder den generaal H. Loncque, bij welke gelegenheid men zich van *Olinda* en andere sterkten meester maakte; en het daarop volgende jaar ondernam hij nog meer togten, tot dat hij op het einde van dat jaar naar 't vaderland terugkeerde en de berigten omtrent hem ophouden.

ITSMA (WIJBRAND VAN), geb. in 1694, † 1756, was lid der stadsregering te *Dokkum* van 1739 tot 47, toen hij burgemeester werd van *Harlingen*. Hij werd als vriend van prins Willem IV. in onderscheidene ambten geplaatst en in vele commissiën gebruikt, was gecommitteerde wegens den stadhouder naar *Groningen* in 1748, en later afgevaardigde ter vergadering der Algemeene Staten. Hij bezat wegens zijne bekwaamheden veel invloed, dien hij ook aanwendde ter bevordering der welvaart van *Harlingen*. Bovendien was hij werkzaam als kwartierschout van *Kempenland* in de Meijerij van *'s Hertogenbosch*, en als historie-schrijver van *Friesland*, ofschoon hij in die betrekking geene proeven heeft gegeven van zijne geleerdheid en vlijt.

J.

JACCHAEUS (GILBERTUS), geb. te *Aberdeen* in *Schotland*

omstreeks 1585, † 1628, begon zijne letteroefeningen in zijn vaderland, bezocht een paar hoogescholen in *Duitschland*, en kwam daarop te *Leijden*, waar men hem in 1603 toeliet op bijzondere dagen, de schriften van Porphyrius te verklaren. Wegens zijne geschiktheid tot het onderwijs der wijsbegeerte, legden hem de curatoren meer dan ééne vereering toe; stelden hem in 1605 tot buitengewoon hoogl. aan in de redeneerkunde en 2 jaren later in de zedekunde. In 1611 verwierf hij den doctoralen graad in de geneeskunde. Het volgende jaar bevorderde men hem tot gewoon hoogl., waarbij toen of later het onderwijs in de natuurkunde gevoegd werd. In 1619 ondervond hij met andere hoogl. de gevolgen van de Dordsche synode en werd hij in zijn ambt geschorst, tot men hem in 1620 toeliet openbare lessen in de natuurkunde te geven; en hij zich in 1623 in zijne vorige posten hersteld zag tot zijn' dood in 1628. Behalve door zijne *Primae philos. institutiones*, *L. B.* 1616 en zijne *Institutiones medicae*, *Ib.* 1624; is hij gunstig bekend door zijne *Institutiones physicae*, waarvan een vermeerderde druk bestaat van 1644.

JACOBA VAN BEIJEREN, dochter van Willem VI, graaf van *Holland* enz. geb. in 1400, † 1436, stond onder de voogdij van haren oom Jan van Beijeren, die haar veel leeds berokkende. Zij werd in 1415 uitgehuwelijkt aan Jean, hertog van *Touraine*, zoon van Karel VI, koning van *Frankrijk*, die 2 jaren later overleed. Na haars vaders dood tot gravin gehuldigd, trad zij in den echt met Jan, hertog van *Braband*, raakte in oorlog met haren bovengemelden oom, liet zich scheiden van haren lafhartigen echtgenoot, en wierp zich onbedacht in 1421 in de armen van Humphrey, hertog van *Glocester* (zie dat Art. Deel I, bl. 831). Van hem verlaten en ten prooi aan de woede harer vijanden, voornamelijk van Filips, hertog van *Bourgondië*, werd zij door dezen te *Bergen* in *Henegouwen* opgeligt. Naar *Holland* ontvlugt, versloeg zij aan het hoofd der Hoekschen de aanhangers van den Bourgondiër bij *Alphen;* doch werd spoedig genoodzaakt, zich geheel in de magt te stellen van Filips, waardoor zij de vrijheid verloor, over hare persoon te beschikken. Zij ging desniettemin een geheim huwelijk aan (1433) met Frank van Borselen, stadhouder van *Holland* en *Zeeland*, en toen diens leven gevaar liep, deed zij ter zijner behoudenis afstand van den titel van gravin en vergenoegde zich met die van houtvesterin. Zij sleet hare overige dagen in stille genoegens, veelal op het slot *Teilingen*, en wij betreuren met S. Stijl hare ongelukken,

verschoonen hare zwakheden, prijzen en beklagen hare moedige deugden, in een al te teeder hart geplaatst. Jammer dat H. van Wijn zijne belofte niet heeft kunnen vervullen, om eene uitvoerige levensbeschrijving van haar te leveren.

JACOBI (F. J. DE), geb. te *Maastricht* in 1772, † 1852, omhelsde reeds vroeg den krijgsmansstand en trad in 1782 als kadet-volontair in dienst. In 1791 tot luit. bij het regiment dragonders van *Hessen-Cassel* benoemd, woonde hij in 1793 de belegering van *Maastricht* bij en in 't zelfde jaar en volgende de veldtogten in *Vlaanderen* en *Braband* tegen *Frankrijk*. In 1793 werd hij te *Tourcoing* bij het doen eener charge zwaar gewond in de borst, en was in 94 bij de belegering van *Maastricht*. In 1795 nam hij bij de formatie der Bataafsche armee zijn ontslag en voegde zich in *Duitschland* bij de troepen van den prins van Oranje. In 1802 werd hij kapitein, woonde in 1814 als ritmeester bij de husaren de belegering van *Bergen-op-Zm.* bij, nam als majoor bij 't zelfde regiment deel aan den veldtogt van 1815 tegen *Frankrijk* en ontving bij *Quatrebras* eene zware wonde door een' sabelhouw over het linkeroog en den neus en een lanssteek in den regterarm. Hij verkreeg het ridderkruis der Mil. Willemsorde en den rang van luit.-kol., in 1824 dien van kolonel bij het regim. ligte dragonders. In 1830 was hij tijdens den opstand in *België* met zijn regement te *Maastricht*, aan het einde van welk jaar hij tot generaal-majoor bevorderd en gepensioneerd werd.

JACOBS (PIETER), bijgenaamd de *Thaboriter*, wijl hij lekebroeder was in 't klooster *Thabor* bij *Sneek*, ook wel P. VAN BOLSWARD genoemd naar zijne geboorteplaats, waar hij in het laatste gedeelte der 15de of in 't begin der 16de het licht zag. Hij was bedreven in de wis-, vooral in de landmeetkunde, zoodat keizer Karel V. hem met M. van Delft gebruikte om de landen in het *Bildt*, waaraan een groot belang gehecht werd, op te meten. Ook als geschiedkundige maakte hij zich bekend door eene *Kronijk van Friesland*, loopende van den jare 781—1527, door Visser en Amersfoort uitgegeven in het *Archief voor vaderl. inzonderheid Friesche geschiedenis*, met aanteek. *Leeuw.* 1824, 27 en 28, 1ste tot 3de stuk. Het laatste gedeelte is meer uitsluitend belangrijk voor de geschiedenis.

— (GERARD), geb. te *Asten* in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, leefde in 't laatst der 16de en in 't begin der 17de eeuw, en verkreeg waarschijnlijk te *Leuven* den rang van baccalaureus in de theologie. Na 't ontvangen der priesterorde werd hij pastoor te *Someren*, daarna aartspriester van 't dekenschap van

Helmond. Hij vond veel behagen in het opstellen van tijdverzen (chronogrammata), waarvan er eene menigte gevonden worden in zijn werk *Diva virgo Ommelensis ejusque miracula*, *Lov.* 1607, zijnde *Ommelen* een gehucht bij *Asten*, waar toenmaals een miraculeus Maria-beeld vereerd werd. Nog schreef hij o. a. *Exercitium pium in vitam et gloriam virg. Mariae. Sylva Duc.* 1608 Zijn neef

JACOBS (JOHANNES), geb. te *Asten* omstreeks 1577, † 1647, oefende zich te *Leuven* in de wijsbegeerte en theologie, gaf later aldaar onderwijs in de eerstgenoemde wetenschap, en bekwam eenige jaren daarna eene kanunniksplaats in de hoofdkerk te *Brugge.* Na 32 jaren toevens aldaar, begaf hij zich in de congregatie van het oratorium met behoud zijner praebende. Men heeft van hem: *Compendium ceremoniarum, quibus hodie in Rom. ecclesia utitur. Antv.* 1622. — *Festa propria ecclesiae cath. Burgensis. Item de vita et miraculis ejusdem sancti. Brug.* 1638.

— (GIJSBERT) of JAPIX, waarschijnlijk geb. te *Bolsward* in 1603, † 1666, was aldaar sedert 1637 schoolmeester en voorzanger, zeer ervaren in de oude Friesche landtaal en dichtkunde. Hij stond met vele geletterde mannen van zijn' tijd in vriendschapsbetrekking, o. a. met F. Junius, die uit *Engeland* overkwam om door hem in de Friesche taal onderwezen te worden. Hij schijnt met het Fransch goed, met het Latijn minder bekend geweest te zijn. De werken van Hooft, Cats, Huijgens en Vondel waren hem niet vreemd. Van zijne dichtwerken onder den titel: *Fryske rymlerye*, zagen na zijn' dood verscheidene uitgaven het licht; de 3de bezorgde E. Epkema in 1821 te *Leeuwarden*, bestaande uit *Minnezangen*, *zamenspraken*, *mengelstoffen en 52 liederen van David*, en kenmerken zich door bevalligheid, geestigheid, deftigheid en verhevenheid. Zijne dichterlijke verdiensten zijn o. a. naar waarde in 't licht gesteld door Koopmans in zijne *Redevoer over G. Jacobs.* In 1823 is hem ter eere een gedenkteeken opgerigt in de St. Martinikerk te *Bolsward*, bij welke gelegenheid er eene gepaste redevoering is uitgesproken door J. Halbertsma.

JACQUIN (NICOLAAS JOSEPH) werd geb. te *Leijden* in 1727, en † in 1817. Zijn vader, laken- en fluweel-fabrikant, verloor door tijdsomstandigheden een groot gedeelte van zijn vermogen, en hierdoor, benevens door zijn' vroegen dood, werd de zoon genoodzaakt de letterkundige loopbaan te kiezen. Hij bezocht het gymnasium der Jezuiten te *Antwerpen*, daarna de hoogescholen te *Leuven* en te *Parijs.* Zijn landgenoot, de keizerlijke lijfarts van Swieten, lokte hem naar *Weenen.* Ter ver-

rijking van den keizerlijken tuin en menagerie zond Frans I hem naar de *W. Indiën* en *Spaansch-Amerika.* In 1759 te *Weenen* teruggekeerd, beschreef hij een gedeelte van het opgezamelde in *Selectarum stirpium Americanarum historia*, in 1763 in fol. uitgekomen. Dat zelfde jaar benoemde hem Maria Theresia tot bergraad en professor in de scheikunde en delfstoffen, en later tot baron en ridder van de St. Stephanusorde. Zijne *Flora Austriaca*, zijne beschrijv. van den plantentuin van *Schönbrunn* en andere werken verhoogen zijn' roem. Een der voortreffelijkste heestergewassen uit de *Antilles* werd, hem ter eere, *Jacquinia* genoemd.

JAEGER (HERBERT), uit *Duitschland*, stond als geneeskundige in Nederlandsche dienst in *Hindostan*, vertrok in die betrekking ten jare 1666 naar *Batavia*, waar hij tevens met vlijt de natuurlijke historie beoefende, blijkens zijne beschrijvingen *over de Indigo; over het zaaijen, en over de Cachou*, geplaatst in de *Mengelingen der Academie van natuurkundigen*, (waar?) 1683 en 84. Dan bestaan er nog van hem eenige brieven aan Rumph, door Valentijn in zijn *India litterata* opgenomen. Geene andere berigten zijn ons onder de oogen gekomen, behalve dat hij ook ervaren was in de Oostersche talen.

JAGT (MARTINUS VAN DER), geb. te *Haarlem* in 1747, † 1805, leerde de teekenkunst van T. H. Jelgersma, daarna van J. Punt, te *Amsterdam.* Door onvermoeide vlijt werd hij een meester in deze kunst; muntte vooral uit in 't vervaardigen van teekeningen naar schilderijen van beroemde meesters. Eene o. a. naar M. de Hondekoeter, in waterverw, wordt zeer geprezen. Ook heeft men van hem eigene ordonnantiën van natuurlijk geteekende watergezigten met zeilende schepen en schuiten. Hij behoorde tot de broedergemeente te *Zeist*, waar hij overleed.

— (WILLEM VAN DER) leefde in 't midden der 18de eeuw te *Maassluis* als koopman, beoefende daarbij ook de dichtkunst in den dichtgenootschappelijken geest van dien tijd. Hij zond in 1774 een stichtelijk werkje in 't licht, getiteld: *Bijschriften op 's Heilands geboorte, lijden, dood* enz., en behaalde bij het Haagsche dichtgenootschap *Kunstliefde spaart geen vlijt*, bij loting de 2de zilveren medaille, op een dichtstuk: *De ware vereischten in een' dichter;* waaruit men zien kan wat men toenmaals van een' dichter vorderde.

JAN, hertog van *Braband*, geb. in 1403, † 1427, kwam door zijn huwelijk met Jacoba van *Beijeren*, voor een' korten tijd als graaf in 't bewind over *Holland.* Bij hem huisde in

een zwak ligchaam eene logge ziel; hij versmaadde de liefde zijner gemalin en wist haar op allerlei wijze te kwellen door haar te noodzaken Brabandsche jonkvrouwen in plaats van Hollandsche bij zich te houden, en zich te vereenigen met de Kabeljaauwschen, omdat Jacoba het met de Hoekschen hield. Geen wonder, dat zij zich van zulk een' man verwijderde. Zijne zwakke regering berokkende het land niet veel goeds, en Filips van *Bourgondië*, door hem tot Ruwaard benoemd, wist daarvan partij te trekken, om zich later in 't bewind te vestigen. Jan stichtte in 1426 de universiteit van *Leuven*.

JAN VAN EGMOND werd bijgenaamd Jan met de Bellen, wijl hij, als hij ten strijde trok, gewoon was een' gordel met bellen te dragen. Door zijn huwelijk met Maria van Arkel, vielen aan zijnen zoon, hertog Arnoud, *Gelder* en *Zutphen* ten deel. Zoo lang deze minderjarig was, werd hij tot voogd aangesteld, 't geen' hem vele vijanden op den hals haalde. Zijn onrustige aard, krijgsdapperheid en haat tegen het huis van *Beijeren* maakten hem tot een geduchten vijand van Jacoba. Met de abten van *Egmond* lag hij gedurig overhoop. Hij deed door Gijsb. van Mijnden den abt Willem van Mathenes met zijn prior gevangen nemen en op 't kasteel *Rozendaal* bewaren; waardoor hij zijne heerlijkheden van vroegere beletselen onthief. Hij stierf op zijn slot te *Egmond* in 1451.

JAN I, zoon van graaf Floris V., was nog zeer jong, toen er in 1284 over zijn huwelijk met Elisabeth, dochter van koning Eduard I van *Engeland* gehandeld werd, en bevond zich aldaar, toen hij de tijding hoorde van zijns vaders geweldigen dood. Na 't voltrekken van zijn huwelijk in 1297 kwam hij naar *Zeeland* over, waar hij door Wolfert van Borselen, heer van *Veere*, ontvangen werd. Tot graaf gehuldigd, had deze Zeeuwsche edelman, die bij hem in groote gunst stond, meer deel aan het bewind dan hij; waardoor deze in haat kwam bij de edelen en het volk, dat hem te *Delft* vermoordde. Nu aanvaardde Jan van Avennes, graaf van *Henegouwen*, de voogdijschap voor den tijd van 4 jaren, doch graaf Jan beleefde het einde van dien tijd niet, maar overleed in 1299; waarop het graafschap *Holland* uit het Hollandsche huis in dat van *Henegouwen* overging, zijnde de eerste graaf de volgende:

— VAN AVENNES (de 2de van den naam Jan, onder de graven van *Holland* en *Zeeland*), zocht de rust des lands zoo veel mogelijk te herstellen, doch had met Jan van Renesse, een der zamengezworenen tegen Floris V., een' harden kamp, tot dat door bemiddeling van *Frankrijk* bevrediging werd bewerkt, die

echter van korten duur was. Renesse wist den keizer Albrecht tegen den graaf op te zetten. Een keizerlijk leger, reeds tot *Nijmegen* genaderd, zou *Holland* overstroomd hebben, ware het niet voorgekomen door tusschenkomst van den aartsbisschop van *Keulen.* Zijn zoon Jan, graaf van *Oostervant*, en de beroemde Witte van Haemstede wisten de gestoorde rust in *Zeeland* te herstellen, Renesse en de zijnen werden gebannen en hunne goederen onder 's graven vrienden weggeschonken. Een vijandelijke inval in zijne staten door Gui van *Vlaanderen* werd door een verdrag afgeweerd. Aan den oorlog, die later op nieuw uitbarstte, en waarvan in het art. W. v. Haemstede gewaagd is, nam hij geen deel, maar liet het bewind aan zijn' zoon Willem over, en vertrok naar *Henegouwen*, waar hij † in 1304.

JAN VAN BEIJEREN was de zoon van Albrecht, hertog van *Beijeren* en graaf van *Holland.* In 1390 tot bisschop van *Luik* gekozen, moest hij het bestuur over zijne erfstaten aan anderen geven. Na den dood van zijn' broeder Willem VI, graaf van *Holland* enz., ontsloeg hij zich, om de voogdij over Jacoba magtig te worden, van den geestelijken stand, huwde Elisabeth van *Luxemburg*, nam den titel van Ruwaard van *Holland* aan en wist zich als zoodanig door keizer Sigismund te doen erkennen. Hoe hij Jacoba's regten schandelijk verwaarloosde om de zijne te bevorderen, is uit de geschiedenis genoegzaam bekend. Na zich met geweld in 't gebied van *Holland* gesteld te hebben, zocht hij ook *Friesland* in zijne magt te krijgen, 't geen zijn dood, waarschijnlijk ten gevolge van vergif, verijdelde in 1425. Hij had Filips van *Bourgondië* tot zijn' erfgenaam gesteld.

JAN VAN NASSAU, verwant aan de graven van *Gelder*, beklom in 1267 den bisschoppelijken zetel van *Utrecht,* en wordt beschreven als onkundig en ongeletterd, van bedorven zeden, ongeschikt ter behandeling van zaken en zoo vadsig en traag, dat hij verzuimde de wijding als bisschop door den paus te erlangen. Hij maakte grootere vertering dan zijne inkomsten reikten, en was zeer democratisch gezind. De edelen en grooten werden uit de stad gedreven, en de magistraat uit het volk gekozen; zoodat het — volgens de uitdrukking van zeker schrijver, — in 't bisdom zeer hollebollig toeging. Hieruit ontstond zulk een openbaar misnoegen tegen hem, dat hij in 1288 werd afgezet, met bekrachtiging van den paus.

JAN VAN ZIJRIK was zijn opvolger, gesproten uit het Lotharingsche geslacht van dien naam. Door 't kapittel gekozen

(1288), werd die keuze door den paus bevestigd. Hij hield zich meer dan zijn voorganger met de geestelijke zorg over zijn bisdom bezig, ofschoon de verbeteringen, die hij begon omtrent de zeden der geestelijken, weinige uitwerking hadden. Toen Gijsbr. van Amstel weigerde, het verpande slot *Vreeland* te lossen, nam hij deel aan den oorlog, dien graaf Floris V. tegen Amstel voerde, waarbij deze zijne vrijheid verloor. Herman van Woerden, die de zijde van Amstel hield, werd door den bisschop met verbeurdverklaring zijner goederen, verbannen. Toen de Utrechtsche geestelijkheid zag, dat ook van Zijrik den verwarden staat van 't bisdom niet kon herstellen, verzocht zij den paus, dat hij mogt aftreden. Dit gebeurde door hem te verplaatsen in 1296 naar het bisdom van *Toul*, waar hij stierf in 1305.

JAN VAN DIEST, proost van *Kamerijk*, werd door den magtigen arm van paus Johannes XXII. in 1323 op den bisschoppelijken stoel van *Utrecht* verheven. Door krijgsgeweld had hij dien bemagtigd en toonde gedurende zijn bewind, dat de geestelijke zorg hem minder ter harte ging dan de wereldlijke. Hij stond beurtelings onder den invloed van den graaf van *Holland* en dien van *Gelder*, waardoor hij dan het een en ander moest verpanden, om zich staande te houden. Nadat hij den schuldenlast van het *Sticht* grootelijks bezwaard had, stierf hij in 1340 na een zwak bestuur van 18 jaren, terwijl er niets verder tot zijn' lof vermeld wordt, dan dat hij te *Amersfoort* een kapittel van 12 kanunniken stichtte.

JAN VAN ARKEL, zie op ARKEL, deel I, bladz. 55.

JAN VAN VERNEBURG, afkomstig uit het geslacht der graven van dien naam in het Triersche, was bisschop van *Munster*, toen paus Urbanus V. hem in 1364 buiten het kapittel om, op den Utrechtschen bisschopszetel plaatste. Hoe vredelievend ook, moest hij aanstonds de wapenen aangorden, om *Overijssel* te verdedigen tegen het Westfaalsche geslacht der Veelens, 't geen hem gelukte, gelijk ook in 1366 met die van *Amersfoort*, die de schatting weigerden. Doch in 1368, terwijl hij zich met zijne aanverwanten te *Goor* op het bisschoppelijke slot bevond, werd hij door zijne vijanden overvallen en gevangen genomen. Om zijne vrijheid te erlangen, verpandde hij aan eenige Stichtsche edelen de landen van het *Nedersticht* en het slot *Vollenhoven*, voor 16000 schilden. Daarna raakte hij in geschil met hertog Albrecht van *Beijeren*, ruwaard van *Holland*, over het slot te *Vreeland*. Zijn onrustig bestuur, niet krachtdadig genoeg gehandhaafd, eindigde in 1371 met zijn' dood, vermoedelijk door vergif.

JAN OF JOHAN VAN NASSAU, geb. in 1535, † 1606, was de 2de zoon van graaf Willem van *Nassau-Dillenburg* enz. en Juliana, gravin van *Stolberg*, een volle broeder van prins Willem I. Het blijkt, dat hij eene wetenschappelijke opvoeding genoot. De eerste helft zijns levens bragt hij veelal in zijne staten door, hem na den dood zijns vaders (1559) ten deele gevallen. Daarna de zaak van godsdienst en vrijheid met hart en ziel toegedaan, hielp hij zijn' broeder om die krachtdadig te handhaven. Geene belangrijke zaak werd door dezen ondernomen, zonder zijn raad en geldelijke ondersteuning. In 1578 kozen hem de Staten van *Gelderland* met eenparige stemmen tot hunnen stadhouder. Moeijelijk was hier zijne taak, doch moedig en met beleid werd zij volvoerd. De hervorming vond in hem een' krachtigen bevorderaar en de Unie van *Utrecht* werd door hem tot stand gebragt. Om de belangen van zijn huis, van *Nederland* en het protestantisme voor te staan, woonde hij meermalen de vredesonderhandelingen te *Keulen* bij. Onderscheidene omstandigheden drongen hem, zijn stadhouderschap neder te leggen in 1580 en naar zijne Duitsche bezittingen terug te keeren. Hij † te *Dillenburg*. Zijne verdiensten en karakter zijn loffelijk vermeld in het 2de deel van L. P. van de Spiegel, *Bundel van onuitgeg. stukk. ter opheld. d. vaderl. Hist.*, en zijne levensgeschiedenis keurig bewerkt door I. A. Nijhoff in den *Geld. volksalm.* voor 1850, bl. 3—32.

JAN VAN OOSTENRIJK, een natuurlijke zoon van Karel V. bij eene Duitsche jonkvrouw Barbara van Blombergh, geb. in 1545, † 1578, werd voor den geestelijken stand bestemd, doch toonde meer geschiktheid tot de krijgsdienst, waartoe zijn broeder, koning Filips II, hem opleidde. In den zeeslag bij *Lepante* in 1571 behaalde hij veel lof. Vijf jaren later verhief hem Filips tot landvoogd der *Nederlanden*. Zijne huichelachtige dubbelhartigheid, door prins Willem I. spoedig ontdekt, deed de Staten op hunne hoede zijn, en ofschoon hij de Spaansche knechten liet vertrekken, en het zoogenaamd *eeuwig edict* tot stand bragt, bleek weldra wat hij in 't schild voerde, toen hij door list zich zocht meester te maken van het kasteel van *Namen*. Bij het inroepen van buitenlandsche hulp en het aanstellen door de Algemeene Staten van Matthias van *Oostenrijk* tot landvoogd, die aan de hand ging van den prins van Oranje, werd Don Jan tot vijand 's lands verklaard. Hij versloeg wel het Staatsche leger bij *Gemblours*, won vele steden, doch daarna liep de kans des oorlogs hem van alle

kanten tegen. Zijn leger, bezocht met pest en geldgebrek, 2 leelijke kwalen, gaf hem veel zorg, die hem in droefgeestigheid en eene zware ziekte stortte, welke een einde maakte aan zijn leven in eene armoedige hut te *Bonge*. Zijn lijk werd ontleed, in reiskoffers gepakt, om de kosten te vermijden, te paard door *Frankrijk* naar *Spanje* gevoerd, daar weder zamengehecht en in 't *Escuriaal* begraven.

JAN ERNST VAN NASSAU, kleinzoon van den bovengemelden, stadhouder van *Gelderland*, geb. in 1582, † 1617, trad op zijn 20ste jaar in krijgsdienst onder prins Maurits, waarbij hem het bevel over 't regiment oude Walen, of zoogenoemde Nieuwe Geuzen werd opgedragen. In welk eene achting hij stond bij 's lands Staten, blijkt ook daaruit, dat ze hem tot tweeden bevelhebber aanstelden in 1610 over het leger in den Gulikschen oorlog. De sluiting van het 12jarig bestand en het bijleggen der twisten over *Gulik*, stelden hem buiten staat in onze dienst eenigen krijgsroem te behalen. Hij sloot zich dus aan bij de republiek van *Venetië*, om haar bij te staan tegen den aartshertog van *Oostenrijk*. Die aanbieding was welkom. Met 2 regimenten en brieven van aanbeveling aan den Doge, van wege de Staten-Generaal, kwam hij in April 1617, met zijne schepen te *Venetië* voor anker. Zijne krijgsbedrijven aldaar worden uitvoerig medegedeeld door Mr. J. C. de Jonge in zijn belangrijk werk: *Nederland en Venetië*, bl. 69—75. Hij stierf aan den rooden loop, bij de belegering van *Gradisca*. Zijne voorzigtigheid, moed, ervarenheid in krijgszaken, en matigheid, worden zeer geroemd.

JANIÇON (FRANCISCUS MICHAEL), geb. te *Parijs* in 1674, † te *'s Hage* in 1730, kwam reeds op zijn 9de jaar te *Maastricht*, om zich in de talen en wetenschappen te oefenen; daarop begaf hij zich naar *Utrecht*, waar zijn oom predikant was, ter voortzetting zijner studiën; meer lust gevoelende voor de krijgsdienst, werd hij eerst vaandrig, daarna Lt.-majoor bij het regiment *la Melonnière*. Terwijl hij met hetzelve in *Ierland* lag, werd hij van de dienst ontslagen, en liet zich te *Dublin* als student inschrijven. Op aanraden van den beroemden Dr. Swift promoveerde hij aldaar en werd hem het opzigt over een' jongeling van voornamen huize toevertrouwd. Op het berigt van den dood zijns ooms in 1705, vertrok hij naar *Utrecht*, kocht kort daarop het landgoed *Overhagen* bij *Arnhem*, en hield zich daar gedurende 8 jaren met letteroefeningen bezig. Ervaren, behalve in de Latijnsche, in de meest bekende Europesche talen, had hij veel geschiktheid voor het schrijven

van nieuwsbladen, zoo als de Rotterd. en Utrechtsche courant. Om eenige onaangenaamheden liet hij dit werk varen, vestigde zich te 's *Hage* als agent van den landgraaf van *Hessen-Cassel*, vertaalde uit het Engelsch 2 dln. van de *Bibliotheek der vrouwen*; uit het Fransch van Gavin *Le passe partout de l'Église Rom.* en schreef een belangrijk werk: *Tegenwoord. staat der vereenigde Nederl. provinciën*, 2 dln. 1729. Bij de bewerking van het 3de deel kwam hem de dood verrassen.

JANNING (CONRADUS), geb. te *Groningen* in 1650, † 1723, ontving zijne eerste opleiding voor den geestelijken stand van zijn' oom J. Tinga, pastoor te *Groningen*, bezocht een Jezuitencollegie in *Westphalen*, daarna te *Antwerpen*, en aanvaardde in 1670 het novitiaat bij de Jezuiten te *Mechelen*, waar men hem tevens het onderwijs in de grammatica opdroeg, nadat hij zich te *Antw.* op de philosophie had toegelegd. In 1678 begaf hij zich andermaal naar de laatstgenoemde stad, om de vele zieken aldaar bij te staan. Hier nam hij deel aan de levensbeschrijvingen der heiligen, door H. Rosweide begonnen, door J. Bollandus en and. voortgezet, wordende allen, die daaraan deel namen, *Bollandisten* genoemd. In 1681 deed Janning eene reis naar *Rome*, om zijne studiën voort te zetten en de priesterwijding te ontvangen, en tevens in *Italië* stukken op te sporen voor de *Acta Sanctorum*. In 1686 met dezen schat naar *Antwerpen* teruggekeerd, zette hij weldra zijn onderzoek voort in *Duitschland* en *Bohemen;* deed in 1697 andermaal eene reis naar *Rome* om voor te komen, dat de *Acta Sanctorum* niet op den index van verbodene boeken geplaatst werden. Later ondernam hij een' togt naar *Spanje*, om de Bollandisten met de Carmeliten, die hun tegenstonden, te bevredigen en om nieuwe bronnen voor zijn werk op te sporen. Eene beroerte maakte dezen onvermoeid werkzamen Groninger in 1719 ongeschikt tot verderen arbeid.

JANSEN of JANSSEN (ANTHONIJ), geb. te *Goes* in 1621, † 1696, was de vader van den grooten dichter Joh. Antonides. Weinige levensbijzonderheden zijn van hem bekend. Hij vestigde zich in 1651 met zijn gezin te *Amsterdam* en schijnt zich veel onledig te hebben gehouden met het zamenstellen van dichtwerkjes, waarin op verre na die dichterlijke gloed niet heerscht als in de dichtstukken van zijn' zoon. Zie hier de lijst: *Christelijck vermaeck*, 1645. — *Zederijmen*, bestaande in *Zangen en Gedigten*, 1654. — *Menschelijke bezigheden* enz. met 100 figuren uitgebeeld, met verzen daarop passende, 1695. — *Bijgedigten op de Emblemata van Otto Vaenius* enz.

Zijne *Gedigten*, in 3 dln., *Amst.* 1679, komen zeldzaam voor. Hij † te *Bloemendaal* aan de gevolgen van een' val in 't water en de kwetsing van zijn been, waarin 't koud vuur sloeg.

JANSEN (ZACHARIAS), geb. te *Middelburg* in 't laatste gedeelte der 16de eeuw, wordt gehouden voor den uitvinder der verrekijkers. Gelijk het ging met de drukkunst, zoo ging het ook Jansen met zijne uitvinding. *Frankrijk* en *Engeland* schreven ze aan een hunner landgenooten toe en wij aan den onzen. Er is, zoo ver wij weten, nog geen Koning opgestaan, om deze zaak met zekerheid te beslissen. Men heeft van prof. Moll: *Onderzoek over de eerste uitvinders der verrekijkers*, uit de aanteek. van van Swinden zamengesteld, met aanmerk. v. Moll, die niet zoo bepaald de eer der uitvinding aan Jansen toeschrijven, als wel H. H. Kanter en Ab Utrecht Dresselhuis in hunne *Beschrijv. der prov. Zeeland*, bl. 79 enz. van de *Bijlagen*.

— of JANSSEN (PIETER), een Zeeuw, diende als sergeant onder de Spanjaarden, ontving een eerlijk paspoort, vestigde zich te *Vlissingen*, trouwde met Cornelia Laevan, en onderhield zijn gezin als kleermakersknecht. Toen prins Fred. Hendrik bij de belegering van *'s Hertogenbosch* in 1629 bij trommelslag vrijwilligers uitnoodigde, om daaraan deel te nemen, trok ook Jansen met andere Vlissingers derwaarts. Hij toonde zijn paspoort aan den prins, die hem daarop als vaandrig aanstelde. Er was bres geschoten en terwijl een trompetter uitgezonden werd, om over een' stilstand van wapenen te handelen, nam Jansen zijn kans waar, begaf zich, — na eerst zijn vaandel om het lijf gewonden te hebben, — in de stad; klom op de toren van de groote kerk, maakte het vaandel boven aan 't kruis vast en keerde ongedeerd bij de zijnen terug. De belegerden komen hierdoor op de gedachte, dat de stad reeds is overgegeven, leggen de wapens neder en de overgave volgde. Zoodra de prins van deze stoutmoedige daad verwittigd wordt, laat hij onzen held dadelijk bij zich komen, en biedt hem eene aanzienlijke bevordering aan als hij onder zijnen vanen wil blijven. Toen hij weigerde, gaf Fred. Hendrik hem een loffelijk getuigschrift, benevens eene beurs met 500 dukaten en een' kleinen zilveren toren, thans nog aanwezig op het stadhuis te *Vlissingen*. Jansen naar deze stad teruggekeerd, liet een nieuw huis bouwen en plaatste in den gevel eene afbeelding van den hem geschonken toren met dit bijschrift:

Der Bossche toren bov
Die heb ick hier doe stelle,
Ter eeren van Nassov
Tot spit al zijn rebelle.

Meer bijzonderheden deelt J. Winckelman mede in zijn *Geschiedk. bericht*, voorkomende in de *Verhand. door 't Zeeuwsche genootschap te Vlissingen* uitgegeven, XI. Voorr. bl. 26.

JANSEN (HENDRIK), geb. te *'s Hage* in 1741, † 1812, uit het geslacht van den Yperenschen bisschop Cornelis J., vestigde zich te *Parijs* als boekhandelaar, en was tevens keizerlijke boekbeoordeelaar en bibliothecaris van Talleyrand; hij nam de eer der letterkunde van zijn geboorteland zeer ter harte, en vereenigde met uitgebreide kundigheden, eene zuiverheid van zeden, welke afstak bij de doorgaande Parijsche ligtzinnigheid. Hij heeft vele Fransche vertalingen in 't licht gegeven van Hoogd. Engelsche, Italiaansche en ook Hollandsche werken; van deze laatste o. a. *Agon*, *sultan van Bantam;* in Fr. verzen, van O. Z. van Haren. — *Verhand. over de uitvinding der boekdrukkunst*, getrokken uit het Lat. werk van G. Meerman. — Den herderlijken roman *Roosje* van A. Loosjes Pz. — *Reize te voet door het eiland Ceilon* van J. Haafner. Ook zond hij veel naamloos in 't licht, 't geen stof opgeleverd heeft voor *Barbier's Dictionnaire des Anonymes*. Tevens bezorgde hij eene uitgave van de *Oeuvres philosophiques de F. Hemsterhuis*, 1792, later vermeerderd uitgegeven door L. S. P. Meijboom in 3 deeltjes, *Leeuw.* 1846—50.

JANSENIUS (CORNELIUS), geb. te *Hulst* in *Staats-Vlaanderen* in 1510, was eerst pastoor, daarna in 1562 deken van St. Jakob te *Leuven*, vervolgens bisschop van *Gend*, de eerste die daar benoemd werd, waar hij ook in 1576 overleed. Hij was een hoogst welsprekend man en een geacht schrijver. Zijne voornaamste werken zijn: *Concordantia Evang.*, verscheidene malen herdrukt. — *Comment. de Salomonis Proverb. Antw.* 1589. — *Paraphrasis Psalmorum. Lov.* 1569.

JANSENIUS (CORNELIUS), geb. te *Acquoi* bij *Leerdam* in 1585, † 1638, begon zijne letterkundige loopbaan op de Lat. school te *Utrecht*, genoot vervolgens het academische onderwijs te *Leuven*, waar hij zich eerst op de wijsbegeerte, daarna op de godgeleerdheid toelegde, en hierin den graad van licentiaat verkreeg. Toen begaf hij zich ter herstelling zijner gezondheid en ter vermeerdering zijner kennis naar *Parijs*, oefende zich daar vlijtig in de Grieksche en Hebreeuwsche talen; kwam te *Bayonne* in kennis met den bisschop dezer plaats,

die hem benoemde tot moderator van 't seminarium. Naar *Leuven* teruggekeerd, verwierf de roem zijner geleerdheid hem den post van principaal van 't collegie St. Pulcheria, en werd hij in 1617 bevorderd tot doctor in de godgeleerdheid, waarin men hem 2 jaren later het hoogleeraarsambt opdroeg. In die betrekking was hij wegens den academischen senaat, tweemaal afgevaardigde naar den koning van *Spanje*, die hem in 1630 tot hoogl. in de H. Schrift benoemde en 5 jaren daarna op zijn geboortedag tot bisschop van *Yperen*. Hij heeft veel geschreven, maar zijn groot werk *Augustinus*, waaraan hij 20 jaren arbeidde, en dat na zijn' dood in 't licht verscheen (1640), gaf aanleiding tot veel twist en scheuring. Die zijne gevoelens zijn toegedaan, worden *Jansenisten* genoemd.

JANSSENS (CORNELIS), geb. te *Amsterdam* in 1590, † 1665, had reeds vele bekwaamheden als portretschilder aan den dag gelegd, toen hij naar *Engeland* overstak, om te *Londen* portretten te vervaardigen van de koninklijke familie en de voornaamste grooten van het hof. Zijn koloriet is helder, levendig en natuurlijk, doch zijn penseel had niet die losse bevalligheid, welke men bij van Dijck opmerkt. Zijne stukken, met zorg bewerkt, gingen goed van de hand. Hij vervaardigde ook miniatuur-portretten, en copiëerde soms zijn eigen werk op die manier. Toen zijn roem niet vermeerderde, bij de komst van van Dijck in *Engeland*, en de burgeroorlog aldaar uitbrak, keerde hij naar zijne geboortestad terug, waar men zijn werk op prijs stelde.

— (JAN WILLEM), geb. te *Nijmegen* in 1762, † te *'s Hage* in 1838, trad vroeg in de krijgsdienst en was reeds in 1787 kapitein, in welken rang hij de veldtogten van 1793 en 94 bijwoonde. Voor *Meenen* zwaar gekwetst, vroeg en bekwam hij een eervol ontslag. Door het toenmalig bewind meermalen naar *Parijs* met belangrijke zendingen belast, kweet hij zich daarvan met bekwaamheid en belangeloosheid. In 1797 tot commissaris-generaal benoemd, voor de administratie der Fr. troepen in ons vaderland, wist hij heilzame bezuinigingen in te voeren. Toen hem in 1802 het burgerlijk en militair bewind van de *Kaap de Goede Hoop* werd opgedragen, vervulde hij ook deze moeijelijke betrekking met eer, tot dat die kolonie voor de overmagt der Engelschen bukken moest. Naar 't vaderland teruggekeerd in 1806, maakte koning Lodewijk hem minister van oorlog: het berigt van diens afstand bragt hij 4 jaren later over aan keizer Napoleon, die hem tot divisie-generaal verhief en met de waardigheid bekleedde van gou-

verneur-generaal der *Nederl. Indien.* Zijn bestuur op *Java* was kortstondig, doch roemrijk, daar hij zich, zoo lang mogelijk, met eene kleine magt tegen de Britten staande hield. Naar *Engeland* als krijgsgevangen overgevoerd, werd hij, na 2 jaren, op zijn eerewoord ontslagen, op nieuw door Napoleon met onderscheiding ontvangen, tot baron des rijks verheven en in binnenlandsche betrekkingen gebruikt. Met de verovering van *Parijs*, in 1814, nam Janssens zijn ontslag uit Fransche dienst, keerde naar *Nederl.* terug, werd door den souvereinen vorst erkend als Lt.-Generaal en belast met het bestuur van 't departement van oorlog. Op zijn herhaald verzoek ontsloeg de koning hem in 1815 van dezen post, benoemde hem tot grootkruis en kanselier der Milit. Willemsorde, en schonk hem en zijnen nakomelingen den titel van jonkheer enz.

JANSON (JACOBUS), geb. te *Ambon* in de *O. Indiën* in 1729, † 1784, werd op zijn 8ste jaar naar *Holland* gezonden, om voor de wetenschappen te worden opgeleid; doch wijl hij meer lust betoonde voor de krijgsdienst, lieten hem zijne voogden in de vestingbouwkunde onderwijzen. Hij werd vervolgens officier en diende den lande verscheidene jaren. In zijne jeugd reeds de teekenkunst beoefenende, maakte bij daarin groote vorderingen, vooral in het teekenen naar 't leven van landgezigten met vee gestoffeerd. Hij verliet de krijgsdienst om zich alleen aan de schilderkunst toe te wijden en vestigde zich te *Leijden.* Zijne stukken, meest eenvoudige veldtafereelen, met koeijen, schapen en ander vee, zijn naauwkeurig geteekend en net en uitvoerig bewerkt; het koloriet is wel eens flaauw en zwak. Men heeft ook van hem enkele watergezigten en geëtste plaatjes. Twee zijner zonen PIETER en JOHANNES CHRISTIAAN, hebben zich ook in de schilderkunst verdienstelijk gemaakt.

JANSONIUS (J.) geb. in 1658, † 1745, oefende zich in de godgeleerdheid te *Leijden*, en werd in 1682 predikant te *Willigen-Langerak*, daarna te *Moordrecht*, waar hij overleed. Hij was ijverig werkzaam in zijne betrekking met mond en pen, en schreef onderscheidene werken, o. a. *Beschrijv. van Moordrecht. Gouda.* 1729. — *Heilige uitspanningen*, 3 dln. *Amst.* 1731. — *Bondel van welriekende Myrrhe. L. B.* 1739 (waarschijnlijk in dichtmaat). — *Beschrijv. van 't nieuw Jerusalem*, 1740. — *Vriend zonder Bruiloftskleed, leerr. over Matt. XXII:* 12. *Rott.* 1717. Hij hield deze leerr. op synodalen en classicalen last te *Vianen*, bij gelegenheid, dat er in die gemeente onlusten en verwarringen waren ontstaan, en daarvoor werd

hij door den heer van *Vianen*, graaf van der Lippe, met 2 gouden medailles beschonken. (Eene dure preek!)

JANSONIUS (JOH. HENRICUS), in 1701 geb. te *Siddeburen*, in *Friesland*, waar zijn vader predikant was, † 1780, werd voor de theol. studiën opgeleid eerst te *Groningen*, daarna te *Franeker* door den beroemden Vitringa, en bezocht ook als proponent de Utrechtsche hoogeschool om Lampe te hooren. Zijne eerste standplaats in 1723 was *Dirksland*, daarna nog 3 andere en zijne laatste in 1752 *Groningen*. Blijkens zijne werken was hij ingenomen met eene praktikale verklaring der H. Schriften. Men heeft daartoe slechts op te slaan: *De algem. brief van den ap. Jacobus verklaart en kortelijk toegepast. Gron.* 1742. — *De algem. brief van den ap. Judas verkl. en toegepast. Ib.* 1750. Door dit laatste werk kreeg hij aanleiding om te schrijven: *Het heuchelijk gezigt van den prof. Zacharias in zijn 3de cap. geopent en toegepast. Ib.* 1751. Ook al zijne andere werken, getuigen van zijne liberale liefderijke gevoelens, van zijnen afkeer van vooroordeelen en twisten, en van zijn werkdadig Christendom. Zijn neef

— (HILLEBRANDUS), geb. te *Zandeweer* in 1718, † 1789, werd door zijn' vader, die aldaar predikant was, tevens met zijn' ouderen broeder, opgeleid om de academische lessen te kunnen bijwonen aan de *Groninger* hoogeschool. In 1741 werd hij tot predikant beroepen te *Noordhorn*, daarna te *Kropswolde* en eindelijk te *Veendam*. Hier wikkelde hij zich in den twist omtrent het H. Avondmaal, gevoerd tusschen E. van Eerde en Appelius. Hij maakte zijne gevoelens bekend door een werk, getiteld: *De waare aart der sacramenten* enz. *aangewezen en tot praktijk van godzaligh. aangedrongen in eene verkl. en toepass. van den* 25. *Zondag der Heidelb. Catech. en de formulieren van doop en avondmaal, waarbij gevoegd is eene leerr. over Hand. II.* 39. *Gron.* 1764, 2 *dln.*, 2de druk in 1768. Dit lokte eenige voor- en tegenschriften uit, welke wij aan hunne plaats laten. Hij gaf nog eenige leerredenen en kleine stukjes van historisch belang voor zijne gemeente uit, benevens in 1773 een paar catechiseerboekjes, die meermalen herdrukt zijn.

JANSZOON (JOOST), welligt om zijn werk ook *Beeldsnijder* en *Bilhamer* genoemd, geb. te *Amsterdam* in 1541, † 1590, was een bekwaam teekenaar, graveur, beeldhouwer, landmeter en vestingbouwkundige. Hij maakte voor Alba in 1570 twee afteekeningen van het kasteel, dat deze te *Amsterdam* wilde stichten. Ook werd hem door dien hertog de taak

opgedragen, om eene topografische kaart te vervaardigen van *N. Holland*. Deze wordt om hare uitvoering en naauwkeurigheid als een meesterstuk van dien tijd geroemd. Door hem in hout gegraveerd, is zij naderhand in koper gebragt en in 1778 te *Amst.* uitgegeven. Nog andere kunstwerken worden van hem opgegeven, o. a. eene kaart van 't beleg van *Leijden*, grondteekening van 't *Minderbroeder-klooster*, vervaardigd weinige dagen vóór dat het geplunderd werd (1578); welk klooster prijkte met zijn beeldwerk, o. a. van een' Christus met zijne leerlingen in *Gethsemané*. Zijne verdiensten zijn in 't licht gesteld door J. de Koning in 't *Historisch berigt wegens J. Jansz.*, te lezen in de *Verhandel. der 2de klasse van 't Kon. Instituut*, dl. V.

JANUS SECUNDUS, geb. te *'s Hage* in 1511, † 1536, zoon van N. Everhardi, (zie deel I, bl. 510), droeg den naam *Secundus*, om hem van zijn' ouderen broeder Janus te onderscheiden. Hij toonde reeds in zijne vroege jeugd veel aanleg voor de wetenschappen en Lat. dichtkunde. Ter bevordering zijner studiën begaf hij zich naar *Bourges*, deed eene reis door *Italië* naar *Spanje*, werd aldaar secretaris van den aartsbisschop van *Toledo*, en volgde in Julij 1535 keizer Karel V op diens togt naar *Tunis*. (Volgens anderen zou hij dien togt niet mede gemaakt hebben). Uit *Afrika* teruggekeerd wegens zijne zwakke gezondheid, zag hij zich weldra aangesteld tot geheimschrijver bij George van Egmond, bisschop van *Utrecht*, die zich destijds te *St. Amand* bij *Doornik* bevond. Hier overviel hem zulk eene hevige koorts, dat zij binnen weinige dagen een einde maakte aan zijn leven, nog geen 25 jaren oud. Zijne moeder, broeders en zusters hebben ter zijner eer, een marmeren gedenkteeken doen oprigten in de abdij van *St. Amand*. Met een heerlijk dichtvermogen begunstigd, heeft hij vooral in zijne *Basia* of *Kusjes* zich zelven overtroffen; er heerscht eene bevalligheid en naïviteit in, die wedijveren kan met de beste oude en nieuwere Romeinsche dichtstukken van dien aard. Er bestaan veelvuldige uitgaven van zijne *Poëmata*, de 1ste in 1541 te *Utr.* bij Herman van Borculo, dan nog 7 of 8 andere; en de laatste door P. Bosscha in 1831; benevens onderscheidene vertalingen, in 't Nederd., Fransch en Engelsch. Onder de Fransche munten uit die van Tissot, *Par.* 1806, en die van M. Loraux in 1812. Zijne *Oden* bevallen door kracht en verhevenheid; de *Eligiën* zijn sierlijk van uitdrukking, vloeijend en hartelijk. De oudste Nederd. uitgave der *Basia* kwam in

't licht onder den titel van: *Het boeck der kuskens van J. Secundus. Nu aldereerst uuiit tlatijn overgestelt in onze gemeine Nederd. taele, eensdeels bii Jan van Hout, ende eensd. bii Douza en anderen liefhebberen der Nederd. poëzijen.* J. Westerbaen's vert. der *Basia* (19 van de 22) vindt men in het 1ste deel zijner *Gedichten*. Mr. A. W. Engelen gaf ook eene keurige overzetting, *Gron.* 1839. Behalve in de dichtkunst is hij ook ervaren geweest in 't boetseeren en graveeren. Hij bragt o. a. het beeld zijner Julia in 't koper en welligt ook het zijne, door zijn' vriend J. van Schorel geschilderd; andere zijner stukken zijn verloren gegaan.

JARDIJN (KAREL DU), geb. te *Amsterdam* in 1635, † 1678, was een leerling van N. Berchem, wien hij op zijde streefde in het schilderen van landschappen met beelden en dieren; doch hij had zijne eigene manier in de behandeling van het penseel. Weldra was zijn werk zeer geacht en gezocht, ook in *Italië*, dat hij in zijne jeugd bereisde. Op zijne terugreis naar *Holland* hield hij zich eenigen tijd op te *Lyon*, waar hij veel werk en ook eene vrouw vond. In *Amsterdam*, waar hij zich nederzette, werden zijne stukken gretig gekocht. Maar hij had er geen schik, òf omdat het huwelijksleven hem niet beviel, òf omdat hij de Holl. lucht niet goed verdragen kon; daarom nam hij zonder voorweten van zijne vrouw, met zijn' vriend Reinst de reis aan naar *Italië*. Hoe zeer hij haar daarna schriftelijk beloofde spoedig terug te zullen keeren, hield hij geen woord; want na eenigen tijd zich te *Rome* te hebben opgehouden, vertrok hij naar *Venetië*, waar hij stierf, en (ofschoon Protestant) in een Kapucijnen-gewaad begraven werd. Van dezen beroemden schilder worden meesterstukken aangetroffen in het Haagsche en Amsterdamsche Museum. Men heeft ook van hem bijbelsche historie-stukken en geëtste plaatjes.

JARGES (COPPEN). Ten tijde dat de twist tusschen de Schieringers en Vetkoopers in *Groningen* deerlijk woedde, stond hij aan het hoofd der eerstgenoemden, en deelde met zijn' vader het burgemeesterschap. Door den bijstand, dien andere voorname Schieringers hun toevoegden, groeiden zij in kracht en bragten zeer veel leeds over land en volk. In 1413 overweldigde hij het raadhuis, sloeg den aanvoerder zijner tegenstanders, J. Rengers, dood en verjoeg diens aanhangers uit *Groningen*. Wederom in 't bewind geplaatst, liet hij, om aan geld te komen, het kerkzilver munten. Zijn gebied was echter van korten duur; Keno ten Broecke, een O. Friesch edelman, verdreef hem, en hij vestigde zich te *Stavoren*. Toen men later over vrede handelde, werd er wel een bestand be-

werkt, maar de gemoederen waren te zeer verbitterd, dan dat er eene vereeniging tot stand kon komen. Welhaast brak het vuur der tweedragt wederom uit. *Stavoren* werd in Sept. 1420 ingenomen door de Vetkoopers, en Coppen, die zich moedig verdedigde, sneuvelde.

JARGES (EISO) TO SAEXUM, hoveling in *Hummerzee*, geb. in 1546, † 1584, behoorde tot een oud, edel geslacht uit de *Ommelanden* en was een ijverig voorstander van vrijheid en godsdienst, waarom hij in 't begin der Spaansche onlusten zijn vaderland voor eenigen tijd moest verlaten. Teruggekeerd, werd hij naar *Brussel* afgevaardigd ter vergadering der Algemeene Staten, om in naam der Ommelanders de Unie van 1577 te teekenen. Hij had daarna groot deel aan de twisten, welke er tusschen de Groningers en Ommelanders ontstonden. Hij was niet onder de gevangenen, maar hielp krijgsvolk tegen de stad op de been brengen, en werkte ijverig mede om de geschillen bij te leggen. Bij het sluiten der Unie van *Utrecht*, deed hij daartoe nog zijn best, en werd van wege zijn landschap, naar de vergader. der bondgenooten gezonden, om dit heilzaam verbond te teekenen. Hij woonde gewoonlijk op *Heeralma*, maar † te *Oterdum*.

JELGERHUIS (RIENK), geb. te *Leeuwarden* in 1729, † 1806, muntte vooral uit in het portretteren met crayon. Hij bezocht vele gewesten van ons vaderland, overal proeven zijner kunst achterlatende, zoodat hij meer dan 7 duizend portretten vervaardigde. De fabriek van rood katoenen garen, die hij te *Leeuwarden* oprigtte, vond geene aanmoediging, ofschoon het hem daarbij aan geene theoretische kennis ontbrak, blijkens zijne bekroonde verhand. bij 't Bataafsche Genootschap te *Rotterdam: Over verbeteringen omtr. vaten, fornuizen* enz. *ter heetmaking of koking van vochten in de trafrijken.* Tegen het werk van C. Philips *Uitvoer. onderwijs in de perspectiva* enz. 1765, gaf hij een stukje in 't licht, waarin hij eenige misvattingen van dien schrijver aanwees. Hij beproefde ook zijne krachten in de graveer- en etskunst, doch met minder goed gevolg. Sommige zijner in olieverw geschilderde stukken hebben verdiensten. Hij vond er genoegen in onderscheidene voorwerpen als aan den wand hangende, op eene misleidende wijze af te beelden, ook om kleine tooneelschermen zamen te stellen met geschilderde beeldjes uit de geschiedenis van Jozef, welke door A. Jeltema bezongen zijn. Zijne laatste levensjaren bragt hij te *Amsterdam* door. — Zijn zoon

— (JOHANNES), geb. te *Leeuwarden* in 1770, † 1836,

ontving het eerste onderrigt in de teekenkunst van zijn' vader, daarna meer geregeld ook in het schilderen van P. Barbiers. Hij vervaardigde niet slechts landschappen, maar ook binnenhuisjes en portretten, en wel voornamelijk gezigten in kerken, bij helder en zonnig weêr. Hij bezat bovendien vele verdiensten als tooneelspeler aan den Amsterdamschen schouwburg, niet alleen practisch, maar ook theoretisch, blijkens het werk met door hem geteekende platen, getiteld: *Theoret. lessen over de gesticulatie en mimiek* enz. 1827. Ook beoefende hij de graveer-etskunst en heeft eenige personen van den Amst. schouwburg in hunne onderscheidene kleeding en rollen geteekend en in plaat gebragt.

JELGERSMA (TAKO HAJO), geb. te *Harlingen* in 1702, † 1795, genoot het onderwijs in de teeken- en schilderkunst van zijn' landgenoot W. Vitringa, legde zich in 't eerst veelal toe op het teekenen van schepen en zeegezigten, waarin hij goede vorderingen maakte, naderhand, toen hij zich naar *Haarlem* begaf, op het portretschilderen. Hij teekende onderscheidene portretten naar schilderijen of naar 't leven voor de verzamelingen der liefhebbers en voor boeken. Onder zijne gewasschene zee- en stroomgezigten met schepen en schuiten bestaan er zeer fraaije, die door kenners op prijs worden gesteld. Hij vervaardigde ook eenige graauwtjes of basreliefs in den smaak van J. de Wit, en was een kundig en belezen man, zedig en zacht van inborst.

JENSIUS (JOHANNES), geb. in 1671 of 72, † 1755, was een beroemd taalkundige en Lat. dichter. In 1689 ontving hij te *Leijden* eene gouden medaille voor een poëma op de omkeering van zaken in *Engeland*, openlijk door hem voorgegedragen. In 1694 werd hij te *Dordrecht* als conrector der Lat. scholen aangesteld, en in 1697 naar *'s Hage* beroepen, doch 3 jaren later als rector te *Dordrecht* verkozen. In 1715 vertrok hij andermaal naar *'s Hage* om ambteloos te leven, en naderhand naar *Rotterdam*, waar hij het rectoraat in 1753 nederlegde. Behalve het genoemde gedicht, vervaardigde hij nog meer Lat. dichtstukken, o. a. *Lacrymae Castaliae in obitum Guil. III.* Zijne Nederd. gelegenheidsverzen zijn van minder waarde. Als taalgeleerde maakte hij grooten naam door zijne *Lucubrationes Hesychianae*, enz. *Rotterd.* 1742. — *Lectiones Lucianeae* enz. *Hagae Com.* 1699. — *Dissertatio de Sibillinis Romanorum carminibus et gentium oraculis* enz. *Dordr.* 1702, ook in 't Nederd. vertaald. — *De pura et impura latinitate.* 1728. — *Ampliata purae et imp. latinitatis collectanea*, 1741, enz.

JOACHIMI (ALBERT), heer van *Oedekenskerke*, geb. te *Goes* in 1560, † 1654, was eerst secretaris en pensionaris van zijne geb.stad, toen hij wegens *Zeeland* ter algem. Statenvergadering werd afgezonden. Men gebruikte hem daarna tot gewigtige buitenlandsche zendingen. Zijn eerste gezantschap was naar *Engeland* in 1610, alwaar hem Jacobus I. tot ridder sloeg; in 1615 ging hij benevens Veenhuizen en Bas naar *Nerva*, ter herstelling van den vrede tusschen *Rusland* en *Zweden*; vervolgens (1621) met van Rantwijk naar *Duitschland*, om de verbondene vorsten en steden in de verbindtenissen tegen het huis van *Oostenrijk* te doen volharden. Daarna bevond hij zich veelal in *Engeland*, waar hij, behalve bij verscheidene bijzondere lastgevingen, als gewoon gezant dezen staat voortreffelijk diende, na den dood van Noel de Caron. Hij behoorde o. a. tot de buitengewone gezanten, die in 1640 's konings dochter voor prins Willem II. ten huwelijk verzochten, en liet ook geene middelen onbeproefd om het leven van Karel I. te behouden, hoewel vruchteloos. Toen men hier te lande de gezanten van het Parlement weigerde te erkennen, moest hij op last van Cromwell *Londen* verlaten, en leefde daarna ambteloos in het vaderland. Ter zijner gedachtenis werd een penning geslagen, waarvan eene afbeelding te vinden is in 't werk van van Loon.

JODE (GERARD DE) werd geb. te *Nijmegen* in 1509, en † 1591. Wij volgen hier Foppens. Kok noemt hem Petrus en laat hem geboren worden in 1511. Immerzeel doet hem geb. worden te *Antwerpen* in 1541. Alle komen daarin overeen, dat hij in verscheidene vakken van wetenschap uitmuntte. Hij beoefende de wis-, aardrijkskunde en het plaatsnijden, diende eerst in het leger onder Karel V. doch verliet weldra het veld en keerde tot zijne studeerkamer terug. Hij vestigde zich te *Antwerpen* en schreef o. a. een *Speculum orbis*, met vele door hem gegraveerde platen. *Thesaurus historiarum V. et N. Testamenti*, insgelijks met platen. Zijn groot aantal prenten en portretten kenmerken den meester. Hij stond bij den beroemden aardrijkskundige Ortelius in hooge achting. Zijn zoon en kleinzoon, beide Pieter genaamd, waren bekwame graveurs, doch worden, als niet van Nederl. geboorte, hier niet verder vermeld.

JOHAN MAURITS, graaf van *Nassau-Siegen*, kleinzoon van Jan van *Nassau*, werd geb. in 1604 en † 1679. Hij legde zich inzonderheid toe op de wiskunst en krijgsbouwkunde, en woonde in 1632 onder Fred. Hendrik de belegering bij van

Maastricht en andere plaatsen; zag zich in 1636 door de W. Indische Maatschappij aangesteld tot landvoogd van *Brazilië*, waar hij den Portugees verscheidene sterke plaatsen ontnam en ons gebied uitbreidde. Hij betoonde zich niet enkel krijgsman, maar ook voorstander der fraaije kunsten; en liet door den bekwamen P. Post op het *Recif* eene nieuwe stad stichten, naar hem Maurits-stad genoemd; deed er een' heerlijken tuin aanleggen voor 700 kokosboomen en fijne Z. Europische vruchten en zond veel zeldzaams aan den kruidhof te *Leijden*. In 1644 naar *Nederland* teruggekeerd, stelde men hem aan tot Lt.-Generaal der ruiterij; later weigerde hij de aangebodene landvoogdij over *Brazilië*. In 1664, bij gelegenheid der begraving van den Frieschen stadhouder Willem Frederik, deed hij een' gevaarlijken val in 't water, door het breken eener brug te *Franeker*, daarna *Prins Maurits-brug* genoemd. Hij diende den staat verder als veldheer tegen den Munsterschen bisschop in 1665, vervolgens als veldmaarschalk tegen de Franschen in 1672, welke hij tot driemaal toe verdreef uit de nabijheid van *'s Graveland*, zoodat hij krachtig medewerkte tot redding van *Amsterdam*. Door den keurvorst van *Brandenburg* benoemd tot stadhouder van *Kleef*, was hij de verfraaijer en weldoener van dat bekoorlijk oord, ook door het aanleggen van tuinen, voorzien van vreemde gewassen, en door het verzamelen van oudheden. Hij wordt niet slechts geroemd om zijne krijgshaftigheid, maar ook om zijn rondborstig, zachtmoedig en opgeruimd karakter, waarin bijkans geen vlek te vinden is.

JOHAN WILLEM FRISO, prins van *Oranje* en *Nassau*, stadhouder van *Friesland*, *Groningen*, enz. geb. in 1687, † 1711, was de zoon van Hendrik Casimir II. en Amelia van Anholt. Hij genoot na den dood zijns vaders, eene zorgvuldige opvoeding van zijne moeder en door de belangstelling van prins Willem *III*, die hem genoegzaam als zoon aannam. In de staat- en krijgskunde had hij Schelte van Heemstra tot leermeester, en ter uitbreiding zijner kennis, Fullenius te *Franeker*, terwijl hij zich verder te *Utrecht* oefende in de wiskunde, oude geschiedenis enz. Zoo toegerust, verscheen hij op 16jarigen leeftijd reeds op het oorlogsveld, woonde als vrijwilliger den slag van *Ekeren* bij, en vond in Ouwerkerk een' vriend en opleider tot de practische oorlogskunst. Tot generaal der infanterie verheven door de Friesche Staten, toonde hij bij veelvuldige gelegenheden, welk een moed en beleid hem bezielden. In 1706 hielp hij Ouwerkerk eenige steden in *Brabant* win-

nen, zag zich het volgende jaar tot stadhouder van *Friesland* enz. verheven en vond de schoonste gelegenheid, om zich te vormen onder de 2 grootste veldheeren van hunnen tijd, Marlborough en Eugenius. Zijne huwelijksverbindtenis met de beminnelijke prinses van *Hessen-Cassel*, Maria Louisa, verhinderde hem niet, zijne pligten als krijgsman te vervullen, en wat hij bestond bij *Oudenaarden*, bij 't beleg van *Rijssel*, bij de verovering van *St. Amand* en *Doornik*, maar vooral in den bloedigen veldslag van *Malplaquet*, staat in onze geschiedenis vereeuwigd. Hij, die aldaar zoo zigtbaar was verschoond, moest zijn einde vinden bij de overvaart over het *Hollandsch Diep* aan den *Moerdijk*. Men vereerde in hem niet slechts zijn' krijgsroem, maar ook zijne minzaamheid, bescheidenheid en goedhartigheid.

JOL (CORNELIS), geb. te *Scheveningen* in het laatst der 16de eeuw, † in 1641, klom van scheepsjongen op tot den rang van admiraal en toonde zich een zeeman in zijn hart, die nooit zwichtte, wanneer het de eer gold van de Nederl. vlag. Hij verloor in een zeegevecht één zijner beenen, waarvoor een houten in de plaats werd gesteld, waarop hij zoo vlug liep als de rapste matroos, en waardoor hij den bijnaam kreeg van *Houtebeen*. Na het nemen van een' Duinkerker roover, moest hij op uitdrukkelijken last, de gevangenen, 2 aan 2 gebonden, over boord laten bruijen, dat men spottender wijze *voetspoelen* noemde. Gedurende dit onmenschelijk bedrijf, wandelde Jol het dek op en neêr, en wees van tijd tot tijd met den vinger naar den kant van *'s Gravenhage*, uitroepende: „Voor uwe rekening, mijne Heeren de Staten! voor uwe rekening!" Hij veroverde op de *Spanjaarden* meer dan ééne buit, en hoe zeer zij voor hem sidderden, en hem *Pie de Palo* (houten been) noemden, prijst een hunner priesters hem als den kloeken, edelmoedigen Hollander. Hij zeilde in 1638 met 12 schepen naar *Braziliё* om op de zilvervloot te passen, met welke hij wel slaags raakte, maar die hem toch ontsnapte, daar de zijnen tot 3 maal toe hem verlieten. De vernielende luchtstreek bij de bemagtiging van het eiland *St. Thomas* berokkende hem den dood. Hij was een stout zeeheld, van wien het ons spijt zoo weinig geboekt te vinden; — ruw en forsch in voorkomen, maar zeer eenvoudig van leefwijze, die alle gevaren en moeijelijkheden met de matrozen deelde, de gewone scheepskost met hen gebruikte, en daarom met geestdrift door hen bemind werd.

JONCKTIJS (DANIEL), geb. te *Dordrecht* in 1600, † 1654,

legde zich toe op de geneeskunst, welke hij vele jaren beoefende in zijne geb.-stad, tot hij in 1643 naar *Rotterdam* vertrok, waar hij schepen werd en zijne overige levensdagen doorbragt. Hij bekleedt eene aanzienlijke plaats onder onze verdienstelijke schrijvers en bevallige dichters. Zijne *Verhandel. over de Tooverziekten*, zamengesteld uit Lat. werken, inzonderheid van D. Sennert en de *Pijnbank wedersproken en bemagtigd*, en andere verh. hebben alle de menschlievende strekking om het bijgeloof te fnuiken. Zijne verhand. over *Der mannen opperwaardigheid beweerd tegen de vrouwelijke lofredenen van Dr. van Beverwijck*, heeft het werkje van dezen over de *Uitnemendheid des vrouwel. geslachts* niet verdonkerd. Het werk getiteld: *Tooneel der Jalouzijen*, na zijn' dood uitgekomen te *Rott.* 1666, in 2 dln., herdrukt te *Amst.* in 1699, bevat eene verzameling van 't geen er door en over, voor en tegen de vrouwen geschreven is, en getuigt meer van zijne belezenheid dan van zijn' smaak. — Als geestig, bevallig en zoetvloeijend dichter leert men hem kennen uit: *De hedendaagsche Venus en Minerva of twistgespreck tusschen diezelfde*, 1641, behelzende een leerrijk, en de gebreken van allerlei standen gispend pleitgeding, door beide die Godinnen, in eene vergadering van Goden, over den voorrang gevoerd. Vooral zijne minnedichten, getiteld: *Roselijns oochies ontleed*, waarvan de beste druk verscheen te *Dordr.* in 1639, vloeijen, volgens den bevoegden beoordeelaar J. de Vries, over van nieuwe wendingen, geestige vonden, beschaafde uitdrukkingen, roerende beelden en overlieflijke tegenstellingen.

JONCOURT (PIERRE DE), geb. in *Frankrijk* in 't laatst der 17de eeuw, † in 1721, was leeraar der hervormden te *Clermont*, en in 1677 bij de Walsche gemeente te *Middelburg*, waar hij werkzaam was tot in 1699, toen men hem naar *'s Hage* beriep. Hij stak zich in de twisten tusschen de *Coccejanen* en *Voetianen*, en gaf in 1707 in 't licht: *Entretiens sur les diff. méthodes d'expliquer l'écriture et de prêcher de ceux qu'on appelle Cocceiens et Voetiens dans les Prov.-Unies.* Hoewel naamloos uitgegeven, werd hij toch als schrijver bekend, en zijn liefdeloos werk berokkende hem in 1708 zijne afzetting. Na de herroeping van dat geen, waaraan de synode zich geërgerd had, werd hij nog in den herfst van dat jaar in zijne bediening hersteld. Hij ondervond bovendien de wrange vruchten van zijn bitter werk door de vele tegenschriften, ook van beroemde mannen, op welke hij niet altoos het stilzwijgen bewaarde.

JONG (JOACHIM DE), geb. te *Dordrecht* in het laatst der 16de eeuw, † 1630, verkreeg te *Leuven* den rang van baccalaureus in de theologie, later eene kanunniksplaats in 't kapittel van *Messine* in *Vlaanderen*, en was daarna kapelaan in de St. Pieterskerk te *Leuven.* Hij schreef *Aquarum Spadanarum gryphi sive aenigmata*, *eorundemque explicatio etc. Lov.* 1614. — *Malo de re: sive virtutis eruditionisque apparatus et praemium. Ib.* 1614, behelzende eene lofspraak op J. Mulderus, 5den biss. van *Antwerpen.* — *Den Hemelschen Heraut*, d. i. *een heerlijcke en loffelijcke groetenisse ter eeren van die alderheijlichste maghet en moeder Gods Maria*, enz. *Ib.* 1629, waarin verhalen voorkomen, zegt Paquot, „qui ne sont pas fort sûres."

— (LUDOLF DE), ook wel LIEVE DE JONG genoemd, geb. te *Overschie* in 1616, † 1697, zou volgens den wil zijns vaders tot leerlooijer en schoenmaker opgeleid worden, maar meer lust vindende in de schilderkunst, werd hij op voorspraak van vrienden te *Rotterdam*, waar het huisgezin vervolgens woonachtig was, — als leerling geplaatst bij C. Sagtleven, daarna bij A. Palamedes te *Delft* en eindelijk bij J. Bijlert te *Utrecht.* Hij vorderde zoo ver in de kunst, dat hij in 1635 met zijn' vriend F. Bacon eene reis ondernam naar *Frankrijk* ter verdere oefening, waar hij 7 jaren toefde en nog langer zou gebleven zijn, indien zijne ouders hem niet hadden opontboden, wegens de ziekelijkheid zijner moeder. Te *Rotterdam* gevestigd, werd zijne kunst hoog gewaardeerd. Hij schilderde vele portretten, schutters- en kabinetstukken met veldslagen, jagten, weiden met vee enz., warm en aangenaam van koloriet en doorgaans vet in de verw. Door zijn huwelijk met eene dochter van P. Montagne, kwam hij in aanzienlijke betrekking en werd hij met het majoorschap van *Rotterdam* begunstigd, 't geen hij tot in 1664 bekleedde, toen men hem het schoutambt te *Hillegersberg* opdroeg, waar hij overleed. Gedurende het waarnemen dezer posten, bleef hij altoos de kunst met ijver en tot zijn vermaak uitoefenen.

— (CORNELIUS DE) van *Rodenburgh*, geb. te *Oudewater* in 1762, † 1838, trad al vroeg in zeedienst, en deed in 1777, 78 en 79 eene reis in de *Middellandsche Zee.* Tot luit. bevorderd op het linieschip Mars, diende hij onder 't eskader van den vice-admiraal Krul, op diens togt naar de *Caraïbische eilanden.* Na een hevig gevecht met de Engelschen bij *St. Eustatius*, waarbij Krul sneuvelde, moesten wij ons overgeven. De Jong werd, na harde bejegeningen, in 1781 vergund, naar 't vaderland terug te keeren. Men plaatste hem in 1783 als 1ste luit. op

't oorlogschip Prins Willem, behoorende tot het eskader van den vice-adm. Reinst, dat in de *Middell. Zee* kruiste, van waar hij in 1785 terugkwam. Later ontving hij last, om het bevel over de oorlogsbrik *de Beschutter* op zich te nemen, waarmede hij eene reis in en door het *Kanaal* volbragt. In 1786 tot kap. bevorderd, deed hij voor de 3de maal een' togt door de *Middell. Zee*, 4 jaren later met 's lands fregat *Scipio* naar de *Kaap de Goede Hoop*, *Ierland* en *Noorwegen*. Gedurende zijn verblijf aan de *Kaap* huwde hij de dochter van le Sueur, doch durfde haar op zijne terugreis niet medenemen, uit vrees van door de Engelschen genomen te worden. Op dien togt had hij het geluk een aantal rijkgeladene O.-Indische schepen behouden in *Noorwegen* binnen te brengen. Andermaal naar de *Kaap* teruggekeerd, mogt hij met zijne dierbare panden in 1798 het vaderl. bereiken. In 1799 kommandeerde hij als kapitein de *Cerberus* van 64 stukken en werd aan *de Helder* door de Engelschen gesommeerd, om zijn schip, tevens met de Hollandsche vloot, over te geven. Door de oproerige matrozen daartoe gedrongen, werd de Jong met andere officieren gevankelijk naar *Engeland* gevoerd. Niet kunnende dulden als een verrader beschouwd te worden, kreeg hij de vergunning naar 't vaderland terug te keeren. Voor den krijgsraad geroepen, werd hij veroordeeld om met het zwaard over 't hoofd gestraft te worden en onbekwaam verklaard om het land te dienen, voorts om tot aan den vrede gevangen gehouden, en dan uit het land gebannen te worden. Hij kwam te vergeefs in appèl; doch de vrede van *Amiens* in 1802 ontsloeg hem. Nu vestigde hij zich in *Kleef* en stelde die reisbeschrijvingen op, welke hem als een kundig en naauwkeurig schrijver en opmerker doen kennen. Ze zijn de volgende: *Reize naar de Kaap de Goede Hoop*, *Ierland en Noorwegen*, 3 dln. 1803. — *Reis in de Middell. Zee*, 1808. — *Tweede en 3de reis in de Middell. Zee*, 1809 en 10. — *Reis naar de Caraïbische eilanden*, 1808. — *Reis in en door het Kanaal gedurende* 1785 *en* 86, 1808. Verder gaf hij nog eene *Verdediging* in 't licht *van zijn gehouden gedrag op den* 30 *Aug.* 1799 *voor en na de overgave van de Holl. vloot aan de Engelschen*, 3 *dln.* 1804 en 5. In 1813 werd zijn vonnis door onzen souvereinen Vorst vernietigd, hij later als schout-bij-nacht gepensioneerd, en tot ridder der orde van de Nederl. leeuw en lid van den stedelijken raad van *'s Gravenhage* benoemd. Hij stond in de gunst des konings, in de algemeene achting en in de vriendschap van vele, die zijn rond en minzaam karakter op prijs

stelden. Hij was lid der Maatsch. van Nederl. letterkunde te *Leijden*.

JONGE (BONIFACIUS DE), heer van *Oosterland*, was burgemeester van *Zierikzee*, toen hij in 1599 tot secretaris der Staten werd aangesteld, welk ambt hij in 1615 verwisselde met dat van raadpensionaris van *Zeeland*. Verder is ons van hem niet bekend, als dat hij overleed in 1625. — Zijn halve broeder

— (ANTHONIJ DE), heer van *Brunesse*, legde zich bijzonder toe op de regtsgeleerdheid, bekleedde de burgermeesterlijke waardigheid te *Zierikzee*, was gecommitteerde ter rekenkamer van *Zeeland*, later haar secretaris en daarna in 1664 pensionaris van *Middelburg*. Hij heeft veelvuldige aanteekeningen over zijne provincie nagelaten, en schreef eene *Verhandel. over de leenen in Zeeland*. Als secretaris der rekenkamer was was hij de opsteller der devisen van een' legpenning, waarop aan de eene zijde de rekenkamer afgebeeld staat met de woorden: *Discite justitiam moniti*, en aan de andere zijde eene weegschaal met het bijschrift: *Suum cuique tribue!* — Zijn geb.- of sterfjaar is ons niet voorgekomen.

JONGE (JACOBUS DE), waarschijnlijk te *Middelburg* geb. in het midden der 17de eeuw, was in 1680 predikant te *St. Kruis* en 4 jaren later te *Nieuwvliet*. Wegens gegeven ergernis werd hij hier afgezet. Hij vestigde zich te *Leijden* en hield zich bezig met het geven van privaat-onderwijs aan de studenten. Onder den naam van Jac. Junius, schreef hij: *Korte en bondige verklaar. over de woorden Joh. IV:* 20—34 *enz. en te gelijk aangeweezen, waarin bestaat de Godsd. der Samaritaanen en de Godsd. der Jooden enz. Leijd.* 1696.

— (Jhr. Mr. J. C. DE), geb. in 1793, † 1853, legde zich reeds in jeugdigen leeftijd met lust toe op de vaderlandsche geschiedenis, en was eerst, onder van Wijn, substituut-archivaris, en na diens dood rijks-archivaris. Welk een gebruik hij maakte van de voor hem openstaande schatten, om de vaderl. geschiedenis toe te lichten en aan te vullen, verkondigen ons zijne belangrijke werken, o. a. *Floris de voogd.* — *Verh. over den oorsprong der Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten enz. Leijd.* 1817. — *Levensbeschrijv. van J. en C. Evertsen*, 1820. *Over den 3den stand.* — *Bijvoegselen en Verbeteringen op de Unie van Brussel, des jaars* 1577 *enz. 's Hage* 1825. — *De Nederl. vlag* 1831. — *Verh. en onuitgegevene stukken*, 2 dln. 1825 en 27. In 1829 gaf hij op last der regering met toelichtende *Aanteekeningen*, uit: *Besluiten der Staten-Generaal*, 1 deel

in 4to, bevattende het jaar 1576. De opstand in *België* deed deze onderneming staken. Ook heeft men van hem eene *Beschrijv. der medailles en gegraveerde steenen in 't koninklijk kabinet*, met een vervolgstuk, 1823 en 24; een' *Catalogue d'empreintes du cabinet des pierres gravées de S. M. le Roi des Pays-bas.* — *H. van Wijn, als geleerde en staatsman. Ib.* 1832. — Doch vooral zijne *Gesch. van Neêrl. Zeewezen*, 1833—48, 6 dln. in 10 stn., is zijne blijvende gedenkzuil van onvermoeid en naauwkeurig onderzoek, van waarheidsliefde, van eenvoudigen en deftigen schrijftrant. Zoo als hij schreef, was hij: bezadigd, zonder ijdelen tooi, eenvoudig, op het doel afgaande, gemoedelijk, minzaam en deftig. Kweekeling van van Wijn, had hij diens onwankelbare zucht naar waarheid, diens scherpen blik tot ordening van feiten, kenschetsing van personen, als het ware overgenomen; geboortig uit het gewest, dat een' *de Ruiter* voortbragt, verwant aan het geslacht van *de Evertsen*, had hij de liefde voor het zeewezen des vaderlands als het ware ingezogen en besteedde hij de beste jaren zijns levens, om het algemeen verband daarvan over de verschillende tijdvakken in het licht te stellen. Nog kort vóór zijnen dood heeft hij door de ontwikkeling der betrekkingen tusschen *Nederland* en *Venetië*, in het dusgenoemde werk (1852) de wetenschap aan zich verpligt. Als oudheid- en penningkundige bekleedde hij mede eene voorname plaats, hebbende hij met Jer. de Vries zamengesteld het hooggeschatte werk: *Nederl. gedenkpenningen verklaard*, 1829 en daarenboven een werkzaam deel genomen aan de *Beschrijv. der Nederl. hist.-penningen*, vervolg op 't werk van G. v. Loon, uitgegeven door de 2de kl. van 't Kon. Nederl. Instituut. *Amst.* 1821—48, in 5 dln. fol. Zijn voornemen om iets uit te geven over de Unie van *Holland* en *Zeeland* en de pacificatie van *Gend* werd door den dood verijdeld. Hij was ridder der Orde v. d. N. L., en van de Orde van St. Anna 2de klasse, staatsraad in buitengewone dienst, wethouder der stad *'s Gravenhage*, curator van het gymnasium aldaar, lid van 't Kon. Nederl. Inst. enz. enz.

JONGEMA (EDO HESSELS). Deze edelman behoorde tot de gematigde vetkoopers in *Friesland*. Die van *Sneek* bedienden zich in 1498 van zijnen raad, om de aannaderende magt van den hertog van *Saxen* tegen te gaan. Hij werd ten dien einde naar *Leeuwarden* afgevaardigd, waar hij met den stadhouder van *Groningen* alle pogingen in 't werk stelde om het nakend gevaar af te wenden, maar vruchteloos. „Ik merk," zeide hij o. a. „het ellendig noodlot van mijn vaderland. Ik zie nade-

ren den ondergang van de vrijheid en het geheel verderf uit de dolle razernij der partijschappen en de regeerzucht; doch ik en kan het niet beteren." — Na de huldiging van den hertog was hij werkzaam om voor *Friesland* een accoord te treffen met den hertog van *Bourgondië;* ook dit liep spaak en wij vinden hem daarna op de Friesche landdagen. Hij maakte zich vooral naam door zijne stoutmoedige poging, om den hertog George van *Saxen* de invoering van het leenregt in *Friesland* te beletten. Het was o. a. zijne taal: „Nooit zal ik dulden, dat mijne nakomelingen zulk een glinsterend werk van slavernij, door mijn toedoen, zullen dragen." Hij heeft veel aangeteekend over de gebeurtenissen van zijnen tijd, in 't oude Friesch, waarvan Winsemius gebruik heeft gemaakt. Hij leefde nog in 1512.

JONGEMA (LAAS) was in jeugdigen leeftijd een ijverig voorstander der vrijheid; bekrachtigde door zijne naamteekening het verbond der edelen; moest deswege buiten 's lands wijken; en nam, terruggekeerd, de opdagende vrijheid zeer ter harte. Hij zocht met Bonga geheel *Friesland* voor den prins te winnen; bevorderde later het sluiten der Utr. Unie en poogde de slinksche handelingen van Rennenberg tegen te gaan. In 1585 behoorde hij tot het gezantschap naar *Engeland*, om de opperheerschappij der *Nederlanden* aan de koningin op te dragen. Als lid der Staten van *Friesland* werd hij in 1607 naar *den Haag* afgevaardigd, ter vereffening van zekere geschillen, in zijne provincie ontstaan. Hij was in 1620 ontvanger-generaal in *Friesland* en moet een' hoogen ouderdom bereikt hebben.

JONGESTAL (ALLART PIETER VAN), geb. te *Stavoren* in 1612, † 1676, werd te *Leeuwarden* opgevoed, en verkreeg in *Frankrijk* den doctoralen graad in de regten. Als zoon aangenomen door zijn' oom Gellius van Jongestal, erfde hij een aanzienlijk vermogen, werd tot hooge ambten bevorderd, o. a. tot president in 't hof van *Friesland*, en tot gewigtige staatkundige zendingen gebruikt. Hij behoorde in 1653 tot het plegtig gezantschap naar *Engeland*, om met Cromwell in onderhandeling te treden over een verbond van onderlinge vriendschap. Als aanhanger van het huis van *Oranje*, welks belangen hij was toegedaan, stond hij niet in achting bij Cromwell, tegen wien men meent, dat hij zich eenige dreigende uitdrukkingen had laten ontvallen, en werd meestal buiten de geheime handelingen gehouden. In 1654 van daar teruggekeerd, zond men hem 2 jaren later met Beverningh en

P. de Huijbert op de vredehandeling te *Breda*. Inmiddels door den koning van *Frankrijk* tot ridder verheven, schijnt hij daarna van openbare staatsbedrijven te hebben afgezien, behalve van 't curatorschap der Franeker hoogeschool.

JONQUIÈRES (JEAN FRANÇOIS DE DOMPIERRE DE), werd in 1775 geb. te *'s Hage* uit een Fransch geslacht, dat sedert de herroeping van 't edict van *Nantes* zich in de *Nederlanden* gevestigd had. Hij oefende zich te *Leijden* in de regtsgeleerdheid en verwierf er den doctoralen graad; was eenigen tijd advokaat bij 't hooge geregtshof, doch verliet, waarschijnlijk in 1795, zijn vaderland, en vestigde zich te *Koppenhagen*. Als lid van den kerkeraad der Fransche hervormde gemeente aldaar, benoemde men hem tot lid van het armbestuur, en om zijn' ijver in deze betrekking, kort daarop tot een der 3 leden van het koninklijk armen-collegie, waaraan verbonden was het toezigt over eene der armenscholen en het algemeen hospitaal. In dit laatste gesticht deed hij eene kwaadaardige koorts op, die hem in 1820 het leven kostte. Om ook zijn voormalig vaderland nuttig te zijn, schreef hij in de Nederd. taal een *Verslag namens de Kon. Commissie der administratie van het armenbestuur te Koppenhagen*, met daarbij gevoegde berigten wegens 2 belangrijke gestichten, en eene verhandeling, getiteld: *Proeve over de inrigting en de werkzaamheden van het publiek armenbestuur*. Het eerste komt voor in 't *Magazijn voor het armenwezen*, 2de deel, het andere in 't 4de deel 1ste stuk en volg. Algemeen geacht en bemind, gaven zijne ambtgenooten en zijn vorst hem eene eervolle getuigenis.

JORDAANS (JACOB), geb. te *Antwerpen* in 1594, † 1678, verdient hier eene plaats wegens de heerlijke kunstgewrochten, waarmede de Museums te *'s Hage* en *Amsterdam* prijken, inzonderheid de *Oranje-zaal* in 't huis in 't *Bosch*. Hij had tot leermeester A. van Oort, wiens dochter hij later trouwde, en oefende zich vooral naar groote Italiaansche meesters, inzonderheid naar die der Venetiaansche school. Zijn kunstvermogen, door eene levendige verbeeldingskracht geholpen, zijne stoute en meesterlijke penseelbehandeling en zijn heerlijk koloriet, worden door alle kenners op prijs gesteld; ook de groote Rubens, die zich menigmaal van zijn penseel bediende, gaf van hem een loffelijk getuigenis. Zijne stukken zijn meestal historiëel. Wij vermelden hier slechts zijn meesterstuk in het huis in *'t Bosch*, voorstellende *Prins Fred. Hendrik op een' zegewagen, door 4 witte paarden getrokken*. Er moeten ook enkele geëtste prenten van hem bestaan. Hij beleed de Her-

vormde godsd. en werd in de Gereform. kerk te *Putten* in *N. Braband* begraven.

JORDENS (GEORGIUS), geb. te *Deventer* in 't begin der 18de eeuw, † 1776, begon zijne regtsgeleerde studiën in zijne geb.-plaats, zette die voort te *Utrecht*, waar hij onder Wieling het 1ste stuk zijner verhandeling *De legitimatione* verdedigde en met de verdediging van het 2de gedeelte in 1743 de doctorale waardigheid verkreeg. Dat zelfde jaar verkoos men hem te *Deventer* tot gemeensman en in 1746 bij 't vertrek van zijn' leermeester Houck naar *Utrecht*, tot hoogleeraar in de regten. Als rector magnificus hield hij in 1752 eene redevoer. *De advocatis Romanorum.* In 1764: *De Finibus jurisprudentiae Romanae in Transisalania regundis.* In 1773: *De politicis nonnullorum juris Romanicum publici, tum privati rationibus.* Eene roeping naar *Groningen* wees hij van de hand. Hij vormde bekwame leerlingen en stierf kinderloos.

— (GERRIT DAVID), geb. te *Deventer* in 1731, † 1803, legde zich aldaar op de regtsgeleerdheid toe onder zijn' bloedverwant, boven vermeld, en erlangde te *Leijden* in 1756 den doctoralen graad. Eerst als advokaat in zijne geb.-stad werkzaam, verkoos men hem aldaar in 1771 tot burgemeester, in welke betrekking hij gewigtige diensten bewees en moeijelijke commissiën vervulde, tot in 1787, toen hij met andere regenten van zijn' post ontzet werd. Bij de omwenteling in 1795 riep men hem weder in 't bewind als lid der hooge staatsvergadering. Als voorzitter der Staten-Generaal, in 't begin van 1796, wist hij het besluit door te drijven ter bijeenroeping der Nationale vergadering. Tot lid verkozen was hij voorzitter bij het overgeven van het ontwerp der staatsregeling. Bij de 2de vergadering werd hij lid van de commissie tot buitenlandsche zaken, en in den vroegen morgen van 22 Januarij 1798 gevangen genomen, later naar het huis te *Hondsholredijk* gevoerd, waar hij in hechtenis bleef tot den 14 Julij van dat jaar, zonder dat immer eenige voortzetting of beschuldiging heeft plaats gehad. Vervolgens benoemd tot lid der financieële commissie van *Overijssel*, en in 1801 tot lid van 't Nationale geregtshof te *'s Hage*, bragt hij, geacht en bemind door allen die hem kenden, in dien werkkring zijne overige dagen door. Hij vond lust in de Lat. dichtkunst, waarin hij een' naam verwierf, die hem gelijk stelt met de voortreffelijkste dichters dier dagen. In 1763 kwam zijne *Gellia*, een *lusus poeticus*, in 't licht, waarin hij Lotichius en hier en daar Tibullus navolgt en dat

van liefelijkheden overvloeit, even als de *Julia* van J. Secundus, de *Galatea* van Reland en de *Delia* van Broekhuizen. Later verscheen te *Dev.* (1795) zijn *Josephus*, waarin hij in 8 boeken de lotgevallen van dien aartsvader bezingt, doch niet met dat vuur en die bevalligheid, welke in zijne vroegere gedichten doorstraalt. Wenschelijk ware het, dat ze eens vereenigd werden uitgegeven.

JORDENS (JAN), waarschijnlijk uit hetzelfde Deventersche geslacht, was lid van het Leijdsche en 2 Amsterdamsche dichtgenootschappen, en behaalde bij eene der laatstgenoemde in 1785 den 2den zilveren eerepenning voor *De waare Christen*, waarin, gelijk in zijne andere stukken, meer vroomheid en vloeijing, dan verheffing doorstraalt. Behalve eenige gedichten, in de genootschappelijke bundels verspreid, heeft men van hem: *Gedichtjes voor kinderen*, *Amst.* (?), door die van H. v. Alphen verdonkerd. In den bundel der *Evang. gezangen*, wordt gezang 170 aan hem toegekend. Zijn geb.- en sterfjaar is ons onbekend en ook door den *Navorscher* (II, 273) nog niet gevonden.

JORIS (D.) Zie op DAVID JORIS, deel I, bl. 419.

JORISSEN (MATTHIAS), geb. te *Wezel* in 1739, † 1823, begaf zich eerst naar *Duisburg*, daarop naar *Utrecht*, om zich in de theologie te oefenen. Tot proponent bevorderd, zocht hij in *Pruissen* predikant te worden; maar de wederlegging van een voor 't Christendom schandelijk schotschrift noodzaakte hem naar de *Nederlanden* te wijken. Bij het bezoek van een' academie-vriend te *Aalten*, waagde hij het in 't Nederd. te prediken, slaagde naar wensch, zag zich spoedig tot predikant aangesteld, eerst in de beide *Havezathen* bij *Tiel*, daarna te *Hasselt* en in 1782 te *'s Hage*. Hij genoot van 1819 tot aan zijn' dood eene eervolle rust. Als man van een helder hoofd, schrander oordeel en warm gevoel voor het edele en schoone, heeft hij in zijne betrekking veel nut gesticht. Hij bewerkte met and. eene *N. Hoogd. psalmberijming*, waaronder een enkel gezang door hem uit het Nederd. vertaald. Zijn aanleg voor de poëzij toonen zijne *Erinnerungen an H. v. Alphen*, 1804. — *Elegie op Le Leu de Wilhem*, en meer andere stukken. Hij schreef: *Het gewigt der beloften Gods aangaande de zaligheid der Heidenen.* 1800. — *Der Christenen Goede Vrijdag* enz. 3de druk 1820. — *De Evang. wijsheid onzer vaderen in 't formul. der H. Doops*, 1821, enz. Hij wordt geroemd als een echt Apostolisch man.

JOSI (C), te *Utrecht* in de Renswoudsche stichting als

wees opgenomen, leerde de graveerkunst, vertrok ter verdere oefening naar *Londen*, alwaar hij onder den beroemden F. Bartolozzi arbeidde, en huwde met de dochter van J. Chalon, zijn' landgenoot. Met deze naar 't vaderland teruggekeerd, vestigde hij zich te *Amsterdam* en heeft verscheidene platen gegraveerd of doen graveeren, waaronder een gezigt van de dijkbreuk en overstrooming te *Bemmel* bij *Nijmegen* in 1799; vervolgens zette hij een prentenmagazijn op en dreef handel in schilderijen en teekeningen. Hij was om zijne uitgebreide kunstkennis veler vraagbaak en vervaardigde een' *Beredeneerde catalogus der werken van Rembrandt en van zijne leerlingen en navolgers*, herkomstig uit het kabinet van C. Ploos van Amstel, te *Amst.* verkocht in 1810 onder directie van Josi. In 1818 heeft hij zijn magazijn openlijk doen verkoopen, en is met zijn gezin naar *Londen* teruggekeerd, waar hij zich nog eenige jaren met kunsthandel bezig hield, en gestorven is in of omtrent 1833.

JULSING (BERNARDUS), geb. te *Groningen* in 1583, † 1647, betrad de letterkundige loopbaan onder U. Emmius en A. Metius, bezocht eenige buitenlandsche hoogescholen, en verkreeg zoodanigen letterroem, dat de bestuurders van *Groningen* hem, bij het stichten der academie in 1614, naar *Marburg* zonden, om Matthaeus en Hartmannus over te halen de regts- en geneeskundige leerstoelen te bekleeden. Toen dit vruchteloos afliep, wilde men hem zelven op den eerstgenoemden plaatsen, doch hij wilde liever in politieke betrekking treden. Hij verkreeg eenige stadsambten, later dat van burgemeester, nam ook eene bezending waar naar *'s Hage*, had veel deel aan binnenlandsch bestuur, ook van de *W. Indiën*, van welks compagnie hij vele jaren bewindhebber was en daarna voorzitter van den raad van *Brazilië*. Als curator der hoogeschool maakte hij zich tevens zeer verdienstelijk.

JUNGIUS (JOHAN HUIBERT), geb. te *Middelbert* bij *Groningen* in 1692, † 1743, vertrok na den dood zijns vaders, met zijne moeder en zuster naar genoemde stad, genoot aldaar onderwijs in de Lat. en Gr. talen, begaf zich later naar *Leijden*, om zich tot de predikdienst te bekwamen, en nam in 1716 eenigen tijd de dienst waar te *Voorschoten* voor A. van Bosheiden, die als predikant bij 't gezantschap van den heer van Duvenvoorde naar *Engeland* gevoegd was. In 't volgende jaar nam hij de dienst op zich te *Vianen* voor Dr. Rapardus, werd daarna predikant te *Simonshaven*, te *Hulst* en in 1728 te *Vlissingen*, waar hem tevens het rectoraat van de Lat.

school werd opgedragen. Na het ondergaan van eene gevaarlijke kunstbewerking te *Amsterdam*, is hij aldaar overleden. Zijne geleerdheid en vlugheid van geest worden geroemd. Hij heeft uitgegeven, o. a. eene *Lijkrede over 2 Tim. IV:* 7 *en* 8 *ter gedachtenis enz. van Joach. van Amama, generaal-majoor enz. Rott.* 1720. — *De wonderen van Jehova over Nederland, over Ps. LXXII:* 18, *Leijd.* 1721. Dat hij ook de Nederd. lier hanteerde, blijkt uit onderscheidene gelegenheidsverzen, waarvan wij slechts een kennen, geplaatst voor het 2de deel van M. Gargon, *Walchersche Arcadia.*

JUNGIUS (JOHANNES ERNESTUS) behoorde tot de verwanten van bovengemelde en studeerde te *Leijden*, waar hij den 29 Jun. en 2 Julij 1735 eene dissertatie verdedigde onder J. van den Honert: *De vestigiis œconomiae patriarchalis* etc. In 1748 schreef hij een boek, getiteld: *De verborgenheid der laatste tijden*, waarin hij o. a. den ondergang der R. Kerk bepaalde op omstreeks het jaar 1808. Toen hij in 1753 het 2de deel had laten drukken en daarop de goedkeuring der theol. faculteit te *Harderwijk* erlangde, maakte deze de regering van *Zutphen*, waar hij predikant was, opmerkzaam op de paradoxe gevoelens, daarin voorkomende, verklarende dat het raadzaam was, de gedrukte exemplaren op te halen en uit de wereld te helpen, hetwelk dan ook geschiedde. Hij werd daarop voor een krankzinnig man gehouden en op zijn verzoek van zijne dienst ontslagen. Naar *Duitschland* vertrokken zijnde, is hij daar overleden.

JUNIUS (PETRUS), of PIETER DE JONG, geb. te *Hoorn* in de laatste helft der 15de eeuw, † 1537, was een man van aanzien en vele verdiensten, die in zijne vaderstad den post van secretaris, tot 5 malen toe dien van burgemeester en later dien van pensionaris bekleedde. Tweemaal vertrok hij van landswege in gezantschap naar *Denemarken*, eens naar *Zweden*, welke gezantschappen hij eervol volbragt. Hij moet eene Lat. *Kronijk van Hoorn* hebben geschreven, waarin de opkomst en bloei dier stad beschreven werd, doch welke niet is uitgegeven. Met lof worden zijne geleerdheid, bekwaamheid en voorzigtigheid in politieke zaken, zijne welsprekendheid en geheugen, door Velius vermeld. Hij was de vader van:

— (ADRIANUS of HADRIANUS), geb. te *Hoorn* in 1511, † 1575. Deze begon zijne letterkundige loopbaan te *Haarlem*, studeerde te *Leuven* in de geneeskunde en wijsbegeerte, en ondernam, na 2 jaren toevens, eene reis door *Duitschland* en *Italië*, waar hij zich o. a. ook eenigen tijd te *Bologne* ophield, en in 1540 tot doctor in de geneeskunde en wijsbegeerte be-

vorderd werd. Vervolgens ging hij naar *Parijs*, om de lessen in de geneeskunde van J. Hollerius en J. Fernelius bij te wonen (1541 en 42). Eene voordeelige aanbieding van den bisschop E. Bonerus bewoog hem, zich in 1543 naar *Londen* te begeven, maar dewijl deze bij den koning in ongenade was gevallen, kon hij zijne beloften niet vervullen. De voorslag, om bij den hertog van Norfolk in dienst te treden als lijfarts en tevens de opvoeding van diens zoon op zich te nemen, werd gretig aangenomen. Na den dood des hertogs, verloor de zoon door de lagen en listen zijner vijanden eerst zijne goederen, daarna zijn leven, terwijl men tevens aan Junius zijn gering vermogen en kleinen boekenschat ontnam. Nu hoopte hij in zijn vaderland hulp en ondersteuning te vinden; maar toen die hoop bedrogen uitkwam, keerde hij naar *Londen* terug en werd lijfarts bij eene vrouw van groot aanzien en vermogen; hij bezigde bovendien zijn' tijd tot het aanvullen der woorden, die in 't Gr. Woordenb. van Ceratinus ontbraken; vermeerderde het met meer dan 6000 woorden, en droeg het in 1548 op aan koning Eduard VI, onder den titel van beschermer des geloofs en opperhoofd der Eng. kerk. Dit bragt hem in haat bij Paus Paulus III, die het boek op den *Index* plaatste, doch bij betere overtuiging daarop doorschrapte. In 1551 bevond hij zich voor korten tijd te *Haarlem*, en besloot daarna zich in *Hoorn* te vestigen; maar de onaangenaamheden, hem daar te beurt gevallen, deden hem naar *Engeland* wederkeeren, waar hij, om in zijn' bekrompen toestand te voorzien, een Lat. gedicht, *Phillippeis* genoemd, op het huwelijk van Filips II. en Maria van *Engeland*, aan dien vorst te *Londen* overhandigde, in de hoop op eene rijke belooning; doch die viel zoo bitter tegen, dat de som niet toereikende was om de kosten zijner reis naar *Engeland* te betalen. Nu nogmaals naar *Haarlem* teruggekeerd, trad hij aldaar in den echt met Maria Wilhelmina Keizers, in welker bezit hij zich slechts weinige jaren mogt verheugen. Zijne 2de vrouw Hadriana Hasselaer, zuster van de beroemde heldin Kenau, overleefde hem. Wijl hij te *Haarlem* geen' bepaalden werkkring had en dien elders te vergeefs zocht, was het hem aangenaam, dat de koning van *Denemarken*, Frederik II, hem het onderwijs van den kroonprins toevertrouwde. Hij vertrok waarschijnlijk in 1562 derwaarts; doch land, leefwijze, en ontvangst aan 't hof bevielen hem zoo weinig, dat hij, zonder van den koning afscheid te nemen, zijn vaderland weder opzocht. Wederom werd *Haarlem* zijne woonplaats, waar hij

benoemd werd tot stadsdokter en rector der Lat. scholen, en nu steeg zijn roem zoo hoog, dat *Rostok* hem tot professor begeerde en de koningen van *Polen* en *Hongarijen* tot hunnen lijfarts; maar hij wees dit alles van de hand. Nadat 2 maanden van *Haarlem's* beleg door de Spanjaarden in 1572 en 73 verstreken waren, liet prins Willem I, die te *Delft* in eene ernstige ziekte gestort was, hem tot zich ontbieden. Het gelukte hem, door de posten van 't vijandelijke leger heen te dringen en den prins te herstellen. Gedurende zijne afwezigheid werd zijne aanzienlijke bibliotheek, met een' grooten voorraad van door hem bewerkte en verzamelde geschriften, na de overgave der stad vernield en verstrooid. In 't begin van 1573 voedde hij hoop, dat, zoodra *Middelburg* tot den prins zou zijn overgegaan, hij aldaar tot stadsgeneesheer zou worden aangesteld; dit geschiedde een jaar later, terwijl men hem bovendien in de abdij dier stad eene vrije woonplaats toestond. Hij kwam bij de oprigting der Leijdsche academie als hoogl. in aanmerking, doch zijne benoeming werd verhinderd door zijn kort daarop gevolgden dood te *Arnemuiden*, ten gevolge eener heete koorts, opgedaan bij een bezoek, dat hij bragt aan zijne schoonzuster Kenau, die aldaar met het waagmeesterschap en de ontvangst van den impost op den turf, wegens hare uitstekende diensten, begunstigd was. Hij was begaafd met een uitstekend geheugen, scherpzinnig oordeel, uitgebreide geleerdheid, en zóó bedreven in de historiën, dat de Staten van *Holland* hem tot geschiedschrijver van dat gewest aanstelden, waaraan wij zijne *Batavia* te danken hebben, na zijn' dood in 1588 te *Leijden* in 't licht verschenen, waarin hij de opkomst, voortgang en merkwaardige gebeurtenissen van *Holland* kortelijk heeft te boek gesteld, en waarin bijzonder opmerkelijk is een getrouw verhaal van de eerste uitvinding der boekdrukkunst. Zijne overige veelvuldige werken, die Velius opnoemt, laten wij onvermeld, en gewagen alleen, van zijn' *Nomenclator*, waarin zijne taalkennis uitblinkt, en van zijne *Poëmata sacra emblemata et aenigmata*, die dichterlijke waarde bezitten.

JUNIUS Sr. (FRACISCUS) of DU JONC, geb. te *Bourges* in 1545, † te *Leijden* in 1602, werd opgeleid voor de regtsgeleerde studiën. Toen hem werd aangeboden, om den Franschen gezant naar *Constantinopel* te vergezellen, vond hij, te *Lijon* gekomen, dezen reeds vertrokken. Terwijl hij hier gelegenheid vond, om zijne studiën voort te zetten, liep hij gevaar tot wellust en ongeloof verleid te worden; doch de Voor-

zienigheid behoedde hem voor beide gevaarlijke klippen, door gebed en de H. Schrift. Om de woede der godsdienst- en burgeroorlogen in *Frankrijk* te ontwijken, begaf hij zich naar *Geneve*, waar hij zich oefende in 't Grieksch, het Hebreeuwsch en de theologie, maar zich kommerlijk moest behelpen. Hier kreeg hij meer en meer den bijbel en de hervorming lief, zoodat de heimelijke Fransche Herv. gemeente te *Antwerpen* hem tot haren leeraar verkoos. Wat hij hier ondervond, welke dreigende lijfsgevaren hij ontkwam, kan ons beknopt bestek niet vermelden. Uit *Antwerpen* en *Limburg* verdreven, nam hij zijne toevlugt tot den keurvorst van de *Paltz*, die hem vriendelijk ontving, terwijl hij in eene kleine gemeente nabij *Heidelberg* de predikdienst waarnam. Later zond hem de keurvorst naar prins Willem I, die hem tot veldprediker aanstelde. Naar zijne gemeente teruggekeerd, liet de keurvorst door hem en J. Tremellius in 1573 het O. V. uit het Hebr. in 't Lat. overzetten. Te *Heidelberg* tot hoogl. in de theologie beroepen, nam hij 7 jaren met roem dien post waar, toen hij den hertog van *Bouillon* naar *Frankrijk* volgde, en door koning Hendrik IV met eene gewigtige commissie belast werd naar de *Paltz*. Op zijne terugreis over *Leijden* hield hij zich daar eenigen tijd op, waarvan de curatoren der hoogeschool gebruik maakten, om hem over te halen tot het aanvaarden van 't professoraat in de theologie, voor welke aanbieding hij vroeger bedankt had. Gedurende 10 jaren behaalde hij hier hoogen lof door zijne godsvrucht, vredelievendheid en geleerdheid. Vele schriften, zoo letterkundige als theologische, zijn door hem uitgegeven, die alle vermeld staan in 't *Godgeleerd Nederl.* v. Glasius, II. 206 enz.

JUNIUS JR. (FRACISCUS), zijn zoon, geb. te *Heidelberg* in 1589, † 1676, ontving eene wetenschappelijke opvoeding, doch betoonde veel lust tot de krijgsdienst. Het 12jarig bestand echter gaf hem weinig uitzigt op bevordering, weshalve hij besloot zich te *Leijden* op de theologie toe te leggen. In 1617 tot predikant te *Hillegersberg* bevorderd, maakten kerktwisten en zijne overhelling tot Romonstrantsche gevoelens, hem afkeerig van zijn ambt. Hij legde het op eigen gezag neder, werd dien ten gevolge in 1619 te *Leijden* voor de Z. Holl. synode gedaagd, waar hij, op de vraag: of hij de Dordsche leerregels toestemde? te kennen gaf, dat hij daarmede niets te maken had, wijl hij de kerkdienst verlaten en zich tot andere studiën had begeven. Zijn ontslag werd aangenomen. Hierop deed hij eene reis naar *Frankrijk*,

vervolgens naar *Engeland*, waar de graaf van Arundel zijne verdiensten leerde kennen, en hem tot zijn' bibliothecaris aanstelde. Hier vertoefde hij 30 jaren, toen hij eene reis naar *Friesland* ondernam, om daar nasporingen te doen, omtrent de oude Angel-Saksische taal, welke in *Hindelopen* en omstreken nog in gebruik was en bij die gelegenheid ook Gijsb. Japik te *Bolsward* bezocht, om bij hem in de oude Friesche landtaal onderrigt te ontvangen. Naar *Engeland* wedergekeerd, onthield hij zich nog 2 jaren te *Oxford*, begaf zich toen bij zijn' neef Isaak Vossius te *Windsor*, waar hij ruim een jaar later stierf. Hij vermaakte zijne H. S. S. aan de academie van *Oxford*, welke een gedenkteeken ter zijner eere liet oprigten. Men heeft van hem: *Observationes in Willerami abbatis Francicam paraphrasin cantici canticorum. Amst.* 1655. — *Quatuor J. C. Euangeliorum versiones perantiquae* 2, *Gothica scilicet et Anglo-Saxonica cum glossario Gothico, alphabeto Gothico et Runico. Ib.* 1684. — *Libri* 3 *de pictura veterum. Rott.* 1694, 2de dr., ook in 't Nederd. vert. onder den titel: *Schilderkonst der ouden. Middelb.* 1675.

JUNIUS (ADRIAAN), geb. te *Dordrecht* uit een aanzienlijk geslacht, stond zoo zeer in gunst bij prins Willem I, dat hij hem met J. v. der Does en van Aertsbergen, als gezant in 1572 naar *Engeland* afvaardigde, om koningin Elisabeth tot zijne belangen over te halen. In 1597 tot raad van 't hof van *Holland* benoemd, behoorde hij in 1600 tot de afgezondenen naar *Groningen*, om de aldaar gerezene geschillen bij te leggen. Mag men naar het 2regelig versje een besluit trekken:

Toen Junius kwam voor Meij,
Was te *Groningen* groot geschreij,

dan heeft hij zich daar niet zeer bemind gemaakt. In 1618 toen men hem onder de 24 regters benoemde over Oldenbarneveldt, de Groot en Hogerbeets, wilde hij zich daaraan onttrekken, gelijk men zegt; doch de bedreiging van 't verlies van zijn post en eene zware geldboete haalden er hem toe over. Hij behoorde echter tot de gematigden, die niet met het doodvonnis instemden, en volgens het verhaal van Brandt zou hij ten allen tijde berouw hebben gehad, zich met deze zaak te hebben ingelaten. Hij stierf in 1620.

JURIEU (PIERRE), geb. te *Mer* in *Frankrijk* in 1637, † 1713, volbragt zijne academische studiën, eerst in *Holland*, vervolgens in *Engeland*, volgde zijn vader als predikant op in zijne geb.-plaats; en werd in 1674 te *Sedan* aangesteld tot

hoogl. in de theol. Toen die hoogeschool in 1681 werd vernietigd, en er vervolging ontstond tegen de Hervormden, week hij naar *Nederland*, waar men hem te *Groningen* het professoraat en te *Rotterdam* het leeraarsambt bij de Walsche gemeente aanbood. Hij aanvaardde 't laatste in 1682, en was in deze betrekking niet lang werkzaam, of men benoemde hem aldaar bij de doorluchtige school, tot hoogl. in de gewijde geschiedenis, als hoedanig hij werkzaam bleef tot zijn' dood. Hij was een man van groote geleerdheid, levendig van geest; doch niet vrij te pleiten van twistziekte en onverdraagzaamheid. De twisten, die hij voerde met Bayle, Basnage, Bossuet en Saurin, stellen hem in geen gunstig daglicht, daar hij in zijn' ijver wel eens te ver ging. Onzen lezers eene lijst mede te deelen van de schriften, die voor en tegen zijne, soms overdrevene, stellingen werden uitgelokt, zou geene smakelijke lectuur opleveren. Men wil, dat op het einde van zijn leven, bij de onaangenaamheden waarmede hij had te worstelen, zijn geest dof werd en tot dweeperij verviel.

JUSTINUS VAN NASSAU, natuurlijke zoon van prins Willem I. en van eene onbekende moeder, werd door zijn' vader erkend en in aanzienlijke posten geplaatst. Wij vinden zijn' naam vermeld onder de Nederl. heeren, die in 1581 den hertog van Anjou vergezelden naar *Engeland*, om, zoo hij dacht, de hand te erlangen van koningin Elisabeth. In 1585 deelde hij met J. van Kleerhaage in den mislukten aanslag op *'s Hertogenbosch*, en bergde ter naauwernood zijn leven. Tot admiraal van *Holland* bevorderd, hielp hij dat zelfde jaar *Liefkenshoek* en andere schansen winnen, om ware het mogelijk *Antwerpen* te ontzetten; doch bij een' aanval op den *Kouwensteinschen dijk*, waarbij hij zich dapper gedroeg, moest hij voor de overmagt bukken en zijn leven redden door de *Schelde* over te zwemmen. In de plaats van Treslong als admiraal van *Zeeland* benoemd, droeg hij het zijne bij in 1588 ter vernieling van de onoverwinnelijke vloot. Later diende hij den staat ook te lande, trok in 1595 met twee regementen naar *Frankrijk*, om Hendrik IV. te ondersteunen, was daar, 3 jaren later, als gezant met Oldenbarneveld ijverig op uit, om den koning tegen *Spanje* op te zetten, terwijl men beide met hetzelfde doel ook naar *Engeland* zond. Als gouverneur van *Breda* had hij in 1625 die stad tot het uiterste tegen Spinola verdedigd, „tot het laatste brood in den oven was," gelijk hij zich uitdrukte, en schijnt na het verlies van die stad zijne dagen in stilte geëindigd te hebben.

JUWINGA (JUW), een voornaam hoofd der Schieringers te *Bolsward*, in de 14de eeuw, had zulke uitstekende proeven gegeven van zijne dapperheid tegen de Turken en Litthauers, ter uitbreiding van het Christen-geloof, dat zijn roem zich ook buiten 's lands verbreidde en beide partijen, Schieringers en Vetkoopers, hem tot hun opperhoofd of Potestaat verkozen. Hertog Albrecht van *Beijeren* bedreigde *Friesland* met een talrijk leger; Juwinga stelde een ontwerp van verdediging voor, om den vijand niet in 't open veld te bevechten, maar hem in vestingen en sterkten af te wachten en allerlei afbreuk te doen. Maar de onbesuisde drift zijner landgenooten, die het ontwijken van een' slag met fierheid verwierpen en uitriepen: „Liever als vrije Friezen te willen sterven, dan een' vreemden heer te dienen!" verdoofde de stem zijner verstandige raadgeving. Toen Juwinga dus zag, dat zij niet te beteugelen waren, stelde hij zich moedig aan hun hoofd en stierf den heldendood in den slag bij *Schoterzijl*, 23 Aug. 1396, waar de leeuwenmoed der Friezen de overwinning langen tijd deed weifelen, tot zij bezweken voor de overmagt.

JUWKEMA (EPO VAN), ook EPO JACOBSZ. JUKKEMA genoemd, van *Sexbierum*, was burgemeester van *Franeker*, behoorde tot de Gedeputeerde Staten van *Friesland* en werd in 1592, 93 en 94 mede afgevaardigd om de versterking te bevorderen van *Soltkamp*, *Bellingwolderzijl* en de *Bourtange*. Hij legde veel ten koste ter verbetering van zijn stamhuis te *Sexbierum;* had ook met Gommenich het bestuur over de bouwing van het fraaije stadhuis te *Franeker*, en maakte zich zoo in meer dan één opzigt verdienstelijk. Hij † in 1619.

JUIJNBOL (KLAAS KLAASZOON) of JUINBOL. Ofschoon ons weinige levensbijzonderheden van hem bekend zijn, leert ons de geschiedenis hem kennen als een dapper zeeman. In 1634 als kapitein in dienst der Staten, durfde hij op de Vlaamsche kusten, het Spaansche koningschip *St. Alfonse* aantasten en veroveren. In 1646 geleidde hij onder onze vlag eene aanzienlijke vloot van Fransche koopvaarders herwaarts, en geraakte voor de *Maas* met 7 Duinkerkers slaags. Het gevecht was hevig en bloedig; meer dan 100 kogels doorboorden zijn schip; hij bevond zich onder de vele gekwetsten, doch verloor den moed niet, zoodat de vijand afweek en hij den dans ontsprong met verlies van 4 schepen. Bij zijne terugkomst in 't vaderland werd zijne dapperheid vereerd met een' gouden penning, vertoonende aan de eene zijde het gevecht, aan de andere het wapen der admiraliteit. Sedert

hield hij zijn verblijf te *Rotterdam*, doch de bekomene wonden hadden in 1647 zijn' dood ten gevolge.

K.

KAAKEBEEN (DANIEL MATTHIJS), geb. te *Haarlem* in 1788, † 1835, bezocht in 1804 de Utrechtsche hoogeschool, en werd in 1809 predikant te *Zeist*, daarna te *'s Hertogenbosch*, *Middelburg* en in 1820 te *Amsterdam*. Onvermoeid in 't herderlijk werk, bijzonder in 't godsdienstig onderwijs, tevens gemoedelijk en eenvoudig in zijne voordragt, verwierf hij opgang en achting. *Het Christelijk Maandschrift voor den beschaafden stand*, sedert 1822 door den Amst. Ring uitgegeven, bevat van hem menige bijdrage; ook bewerkte hij kleine stukjes voor het *Nederl. Tractaatgenootschap* en den *Bijb. Almanak*, en schreef een *Christelijk dagboek*, *Amst.* 1828. In den laatsten tijd zijns levens poogde hij nog nut te stichten, blijkens zijne *Leerrede over Joh. XVI:* 31; zijne *Lessen der wijsheid uit Salomons Spr.*, 1837, en een *Zestal Leerr. over een gedeelte uit het boek Job.* enz.

KAAU BOERHAAVE (ABRAHAM), geb. te *'s Hage* in 1715, † 1753, was zusters zoon van den beroemden H. Boerhaave, en heeft zich meestal in *Rusland* als geneesheer opgehouden; hij was lid van de Keizerl. Acad. van Wetenschappen te *Petersburg*, waarbij hij verscheidene verhandelingen inleverde, die in hare werken zijn opgenomen. Afzonderlijk zien van hem het licht: *Perspiratio dicta Hippocrati. L. B.*, 1738, en *Impetum faciens dictum Hippocrati. Ib.* 1745.

KABEL (ARIE VAN DER), geb. te *Rijswijk* in 1631, † 1695, was een leerling van J. van Gooijen, bezocht *Frankrijk* en *Italië*, en muntte uit in het schilderen van landschappen en watergezigten. Hij had een levendig en geestig penseel, doch zijn koloriet helde naar het bruine over, hetwelk men toeschrijft aan de slechte verwen, die hij bezigde. Ook graveerde hij vele landschappen.

KALDENBACH (ADAM LEONARD), geb. in 1767, † 1834 of

35, was eerst conrector der Lat. scholen te *Hoorn*, daarna rector te *Breda*, en heeft misschien in zijn vak meer uitgemunt dan in de dichtkunst. Er bestaan van hem een bundel *Godsdienstige Gezangen*, *Amst.* 1798, met een Lat. lofvers van H. de Bosch; voorts een paar stukjes in de *Kl. Dichterl. Handschriften.* — *Alexis en Aline*, 1800, en een *Lierzang, den vorst in het vaderland toegewijd*, *Breda*, 1814, die ons gevoelen staven.

KALF (WILLEM), geb. te *Amsterdam* omstreeks 1630, † 1693, bekleedt een' eersten rang onder de schilders van stillevens; hij wist allerlei gouden en zilveren voorwerpen, als ook paarlemoer, horens, agaat enz. met zoo veel waarheid, koloriet en uitvoerig penseel daar te stellen, dat ze bewondering verwekken. Schoon dergelijke stukken thans minder in achting zijn, slaat de kunstkenner die van Kalf met opmerkzaamheid gade, gelijk het stuk in 't Amst. Museum No. 169, verbeeldende eene tafel met een' porseleinen schaal met oranje-app. en citroenen, een' zilveren schenkkan en een' Rijnsche-wijn-roemer.

KAM (J.), geb. in 1768, † 1833, begaf zich op gevorderden leeftijd als predikant of zendeling naar *Amboina*, maakte zich de Maleische taal eigen en voorzag in de godsdienstige behoeften der Chr. gemeente aldaar. Hij deed belangrijke togten naar de omliggende eilanden, o. a met den Lt. ter-Zee J. H. Kolff in den *Zuidelijken Molukschen Archipel*, waar zoo lang geen Chr. leeraar verschenen was, en hij velen in den echt verbond en nog meerderen doopte, soms wel 150 op ééne plaats, waarbij doorgaans de matrozen als getuigen stonden. Hij was onvermoeid werkzaam ter uitbreiding van 't Christendom onder onbeschaafde volken; de achting en liefde van alle weldenkenden was zijn loon, gedurende de 20 jaren, dat hij arbeidde in dezen onbebouwden wijngaard.

KAMERLING (JACOB), bij Siegenbeek, *Leijds. hooges. II, T.* 14, JOHAN CAMERLING genoemd, werd in 1598 bij de gevorderde jaren van P. van der Meer, dezen als pensionaris van *Delft* toegevoegd. Hij trok in 1621 met een statig gezantschap naar *Engeland*, om vroegere verbindtenissen te hernieuwen en zag zich in 1636 aangesteld tot curator der *Leijdsche* hoogeschool, in welke betrekking hij bleef tot aan zijn' dood in 1640.

— (JOHANNES CATO) was een bedrieger, zoo als, gelukkig! er niet velen voorkomen. Na zich eenigen tijd in de heel-

kunst geoefend en als meester naar de *W. Indiën* gevaren te hebben, zette hij zich te *Rotterdam* neder. Eene aaneenschakeling van valschheden, ten opzigte van wissels als anderzins gepleegd, bragt hem in 1741 aldaar op het schavot en voor 12 jaren in een tuchthuis, waarna hij voor 25 jaren verbannen werd. In 1753 uit het tuchthuis geslaakt, ging hij weder ter vaart en volgde daarna het Fransche leger ten oorlog als kommissaris der levensmiddelen. In 1763 begon hij op nieuw den rol van bedrieger te spelen te *Hoogeveen*, waar hij zich onder den naam van Johannes Lambertus Koster voor gewezen veldprediker en doctor van het Pruisische leger uitgaf en zich als predikant aldaar liet beroepen. Hij verleidde een jong meisje, liet haar zitten, en verscheen in 1764 te *Brouwershaven* onder zijn' eigen' naam. Hier oefende hij weder het beroep van doctor uit, verleidde de dochter van den oud-burgemeester J. van Bijl en trad dien ten gevolge met haar in den echt. Al zijne bedriegerijen kwamen nu aan 't licht, zoodat hij in Nov. 1765 andermaal op het schavot kwam, met den strop om den hals, gegeeseld, gebrandmerkt en tot levenslangen dwangarbeid veroordeeld werd. Zijn huwelijk werd wettiglijk vernietigd en zijn kind gewettigd.

KAMP (WABE) was, in 't laatste gedeelte der 18de en 't begin der 19de eeuw, een verdienstelijk Nederd. letterkundige, die zich zelven had gevormd. Hij besteedde zijn' tijd met te werken voor de drukpers en later met het onderwijzen van een' jongeling van aanzienlijken huize. Hij was lid der Maatschappij van Nederl. Letterkunde te *Leijden* en van 't dichterlijk genootschap: *Kunstliefde spaart geen vlijt*, waarbij hij verscheidene stukken inleverde, die hem doen kennen als een krachtig en zoetvloeijend dichter. Zijne *Uitspanningen in de eenzaamheid*, *Amst.* 1792, bestaan uit redevoeringen, verhalen en een dichtstukje, gelijk ook zijn *Prometheus*, *Ib.* 1796. Daarbij was hij medearbeider aan sommige tijdschriften, o. a. aan den *Recensent ook der Recensenten*, en zag zich geëerd om zijne kunde en minzaamheid.

KAMPEN (JAN VAN) en KAMPEN (JACOB VAN), zie deel I. bladz. 315.

— (NICOLAAS GODFRIED VAN) werd in 1776 geb. even buiten *Haarlem*, waar zijne ouders eene bloemisterij oefenden, en † 1839. Als knaap kwam hij te *Crefeld* op school om zich te oefenen in de moderne en doode talen, de geschiedenis, aardrijkskunde, enz. Daar men hem op wilde leiden voor den

bloemhandel, moest hij zich de reken- en wiskunde eigen maken op de school te *Mühlheim* aan den *Rijn*, doch hierin maakte hij geringe vorderingen, wijl zijn lust voor cijfers en mathematische figuren kleiner was dan zijn leeslust. Hij verslond en herlas de *Levens van Plutarchus*, welke uit hem den toekomstigen historie-schrijver deden geboren worden. In 1792 keerde hij naar *Haarlem* terug, waar hij de bloemisterij wel ijverig bij de hand nam, maar door zamenloop van omstandigheden verlaten moest. Nu ging hij den boekhandel leeren te *Leijden* bij de gebroeders Murray. Hier vond hij gelegenheid, vooral wat de Fransche letterkunde betrof, zijne boekenkennis te verrijken, en kwam tevens in betrekking tot de redactie der Leijdsche courant. Hij woonde voor korten tijd de lessen van Wijttenbach en Siegenbeek bij, en werd compagnon van Murray, tot dat diens zaken verliepen. De grootere en kleinere schriften, welke hij voor en in dien tijd opstelde, deden reeds zijne talenten uitkomen. Zijne vertalingen van belangrijke werken, het uitgeven van oorspronkelijke, het redigeren der genoemde courant, het geven van lessen in de levende talen, voorzagen in zijn onderhoud. In 1805 in 't huwelijk getreden met Jacoba van Duuren, werd hij, na verschillende lotwisselingen, bibliothecaris in de *Bibliotheca Thysiana*, met het genot van vrije woning, en als een bewijs dat men zijne verdiensten leerde schatten, in 1815 aangesteld tot lector der Hoogd. taal aan de Leijdsche Academie. Dit belette hem niet, ten jare 1823 in betrekking te treden tot het opvoedings-instituut van den Heer P. de Raadt te *Noordheij*, tot dat men hem, 6 jaren later, te *Amsterdam* den hoogleeraarstoel in de Nederd. letterkunde en vaderl. geschiedenis toevertrouwde. Hoe vele bladzijden zouden wij niet kunnen vullen, indien wij eene beredeneerde lijst wilden leveren van het aantal zijner vertaalde en oorspronkelijke werken! Wij achten het voldoende van de laatste slechts te noemen: *Zedekundige schoonheden der ouden*, enz. 1815—23. — *Verkorte Gesch. der Nederlanden*, 2 dln. 1819, welke onderscheidene drukken beleefde. — *Vaderl. karakterkunde*, 2 dln. 3 st. 1826—28. — *Gesch. der Nederlanders buiten Europa*, 3 dln. 4 st. 1831—33. — *Beknopte gesch. der lett. en wetenschappen in de Nederl.* 3 dln. 1821—26. — *Gedenkboek van Nederl. trouw en moed in den Belg. opstand.* 1834. — *Gesch. van den 15jarigen vrede in Europa*, 2 dln. 1832. — *Gesch. der kruistogten*, 4 dln. 1824—26. — *Gesch. van Griekenland*, 7 dln. 1828—34. — *De aarde beschouwd in haren natuurl. toestand*, 2 dln. 1816, later verm. herdrukt. — Ondersch. *handboeken* en *bloemlezingen* en wat niet al.

KäMPHER (ENGELBRECHT), geb. te *Lemgo*, in de laatste helft der 17de eeuw, † 1716, stond als heelmeester in dienst der O.-Indische Comp. en werd door den gouverneur-generaal Camphuis tot een wetenschappelijk doel naar *Japan* gezonden, welke zending hij zoo zeer tot diens genoegen volbragt, dat Camphuis hem zijn vertrouwen schonk en Kämpher bij zijne terugreis naar *Europa* alles ter hand stelde, wat hij zelf gedurende 20 jaren had verzameld betrekkelijk *Japan*. Toen Kämpher later de *Gesch. en beschr. van Japan* uitgaf, liet hij alles, wat Camphuis hem had medegedeeld, doorgaan voor het zijne. Overigens schijnen zijne berigten omtrent de Nederlanders in *Japan* en de Christelijke godsdienst aldaar op losse, zoo niet lasterlijke gronden te steunen, waartoe hij door den Franschen minister Colbert, die ook eene O.-Ind. Comp. wilde oprigten, waarschijnlijk was omgekocht. Kämpher moge een man geweest zijn van groote kennis en geleerdheid, die door zijne reizen zich verdienstelijk heeft gemaakt, zijne goede trouw omtrent ons blijft altijd verdacht. Hij kwam in 1692 in zijne geboorteplaats terug, werd lijfarts van den graaf van der Lippe en hield zich bezig met het opstellen en uitgeven zijner togten.

KAMPHUIJSEN (DIRK RAFAELSZ), zie op CAMPHUIJZEN, deel I, bladz. 318.

— (JAN), geb. te *Amsterdam* in 1760, † 184 . , zou tot de steenhouwerij zijn opgeleid, indien de lust tot de schilderkunst niet grooter ware geweest. Hij genoot daarin onderrigt van J. van Dregt en later van P. Barbiers, Sr.; deed in 1781 ter verdere oefening eene reis naar *Frankrijk*, en behaalde in 1786, op de teeken-academie te *Bordeaux*, den prijs op eene teekening naar 't naakt model. In zijne geb.-plaats teruggekeerd, werd hem in 1791 op de teeken-acad. aldaar de gouden eerepenning toegewezen. Hierop begaf hij zich naar *Rome;* maar de omwenteling, die aldaar uitbrak, noodzaakte hem zijne oude woonplaats weder op te zoeken. Daar hield hij zich onledig met het schilderen van portretten, historische en zinnebeeldige ordonnantiën, landschappen, stadsgezigten en decoratie-werken. Vele zijner stukken zijn in plaat gebragt en hebben hunne verdiensten. Zijn broeder D. KAMPHUIJSEN was jaren lang een beroemd tooneelspeler op den Amsterdamschen schouwburg.

KANT (REINIER), zie op CANT, deel I, bladz. 323.

KANTELAAR (JACOBUS), geb. te *Amsterdam* in 1759, † 1821, vormde zich voor de predikdienst te *Leijden*, waar hij de vriendschap genoot van Valckenaer, Rhunkenius en H. A.

Schultens, welke laatste hem smaak voor de Oostersche talen wist in te boezemen. Hij werd in 1781 tot predikant bevorderd te *Westwoude*, kort daarna te *Almelo*. Zijne patriotsche denkwijze berokkende hem, ook van den kant des adels, vele onaangenaamheden, zoodat hij in 1787 besloot zijne bediening neder te leggen, zich naar zijne geb.-plaats te begeven en zich geheel te wijden aan de beoefening der fraaije letteren. Terwijl hij zich later te *Kampen* vestigde, zag hij zich in 1795 door *Overijssel* benoemd tot lid der eerste Nationale vergadering, waar hij zich door zijne kunde, welsprekendheid, standvastigheid in 't verdedigen van regtvaardigheid en gematigdheid, zóó zeer de algemeene achting verwierf, dat hij zich bij de 2de Nat. vergad. tot volksvertegenwoordiger zag aangesteld. Ook hier verzaakte hij zijne beginselen niet en moest zich dan ook bij de omwenteling van 22. Jan. 1798, eene hechtenis getroosten tot in Junij van datzelfde jaar. Nu onttrok hij zich aan den politieken werkkring; rigtte te *'s Hage* een bankiers-kantoor op, 't geen hij 12 jaren aan de hand hield, toen ligchamelijke en zielsongesteldheid hem drongen, het te laten varen. Hij vertrok naar *Amsterdam*, later naar zijn buitenverblijf *Landwijk* nabij *Zwolle*, waar hij stierf. Zijne letterkundige voortbrengselen zijn vele. Hij had een werkzaam deel in de *Vaderl. bibliotheek van wetenschap, kunst en smaak;* — met R. Feith in de *Bijdragen ter bevord. der schoone kunsten en wetenschappen*, 3 dln.; met Siegenbéek in het tijdschrift *Euterpe*, 2 stukken. Bij het Leijdsche Genootschap: *Kunst wordt door arbeid verkregen*, behaalde hij den gouden prijs op eene *Verhandel. over het herdersdicht;* hij gaf eene redevoer. in 't licht: *Over den invloed der verlichting op het lot der vrouwen*, enz. en eene *Lofrede op H. A. Schultens*, die als een model in dat genre wordt aangemerkt. Zijne *Redevoer. en dichtstukken* zijn door M. Siegenbeek verzameld uitgegeven in 1825. Dat hij tevens de godgeleerde wetenschappen huldigde, getuigen o. a. onderscheidene stukken en recensiën in de *Vaderl. bibliotheek*. Indien hij zich meer bepaaldelijk op de dichtkunst had toegelegd, zou hij ook daarin hebben uitgemunt, daar zijn dichtstuk *Aan de wellust;* zijn *Lierzang aan R. J. Schimmelpenninck*, in 1805 met een' van Feith uitgekomen, en andere stukken goeden aanleg verraden.

KANTER (SCIPIO DE), geb. te *Wissekerke* in *Zeeland* in 1764, † 1808, legde zich te *Harderwijk* toe op de geneeskunde, waarin hij tot doctor bevorderd werd ten jare 1788. Hij vestigde zich te *Zalt-Bommel* als geneesheer, waar hij later lid werd der provinciale Municipaliteit dier stad, en in 1795

door de Geldersche representanten benoemd tot curator der Harderwijker hoogeschool. Hij kweet zich van dien post, zoo veel zijne betrekking als arts hem toeliet, tot aan zijn' dood.

KANTER Pz. (J DE) was lector in de wis-, natuur- en sterrekunde en secretaris bij het Zeeuwsche Genootschap der Wetenschappen, lid van 't Bataafsche Genootschap der proefondervindel. Wijsbegeerte te *Rotterdam*, correspondent en lid der 1ste kl. van 't Nederl. Instituut en van het Nat. en Scheik. Genootsch. te *Groningen*. Hij verrijkte het eerstgenoemde genootschap met meer dan éene belangrijke verhandeling, en gaf o. a. in 't licht: *Altoosdurende almanak* of *tijdwijzer*. 1793. — *Kronijk van Zeeland*, 2de dr. 1796. — *Vergelijkende tafelen van voet- en vochtmaten* enz. 1798. — *Nieuwe ecliptische tafelen*. 1803. — *Verhand. over het vermogen der uitwat. sluizen*. 1807. — *Tafelen voor de berekening der watergetijden*. 1807. — *Beschrijving van den watervloed van* 1808. — *Handb. voor de ingezetenen van Zeeland*. 1813. — *De Franschen in Walcheren*. 1814. — *Redev. bij de ontblooting van het herstelde praalgraf der Lt.-admiralen J. en C. Evertsen*. 1818. — *Lofrede op J. H. Schorer*. 1822. — En met J. Ab. Utrecht Dresselhuis eene beschrijving der prov. *Zeeland*, 1824. Voorts nog eene menigte andere stukjes, uit al welke zoowel zijne natuur- als historie- en oudheidkennis blijkt. Ook hier en daar komen goede dichtstukjes voor.

KAREL DE GROOTE, (CHARLEMAGNE) koning der Franken en keizer van het westen, werd op het kasteel van *Saltzburg* in *Opper-Beijeren* geb. in 742, en † te *Aken* in 814. Hij wordt verschillend beoordeeld, door sommigen te hoog verheven; door anderen te laag geschat. Doch als men den tijd, waarin hij leefde, in aanmerking neemt, dan heeft hij groote verdiensten omtrent de verbeterde wetgeving en de voortplanting des Christendoms, hoezeer de middelen, die hij daartoe bij de Saksers bezigde, al te gestreng waren. Als voorstander der beschaving wist hij door goede scholen kennis te bevorderen; den land- en tuinbouw moedigde hij aan; van daar zag hij gaarne als hij verpozing zocht van staatszorgen op het hof te *Nijmegen*, in welks omtrek het *Rijkswald* hem schoone gelegenheid bood, zijnen jagtlust te voldoen, zijne tafel voorzien zag van keurig ooft, in zijne tuinen aangekweekt. Hij liet de Vlaamsche moerassen in bruikbaar land herscheppen, en legde zoo den grond der latere welvaart van dat rijke gewest. Wij mogen hem niet als heilige vereeren; zijne nagedachtenis is ons echter dierbaar, daar bij vele wolken van duisternis, die op de volken rustten, heeft

opgeklaard. Zijne geschiedenis is door Eginhard in 't Latijn beschreven en op nieuw uitgegeven te *Parijs* door Gaillard, 1785, in 4 dln. en in Duitsch vert. door M. Hegewisch en in 't Fr. door Bourgoing in 1805. Wat zijne krijgsbedrijven aangaat, ten dezen moeten wij naar andere werken verwijzen.

KAREL DE STOUTE, hertog van *Bourgondië*, graaf van *Holland* enz. zoon van Filips van *Bourgondië* en Isabella van *Bourbon*, werd volgens sommigen te *Gend*, volgens anderen geb. te *Dijon* in 1432, en † 1477. Zijne krijgs- en heerschzucht wikkelden hem in veelvuldige oorlogen en deden hem al zijne krachten inspannen, om den titel van koning te verkrijgen. Hij hield eene staande legermagt op de been, die veel geld verslond; was even onvermoeid werkzaam in het kabinet, als onverschrokken op het slagveld, ofschoon zijne veldheerstalenten niet altoos geroemd worden, daar hij wel eens oordeel en schranderheid miste. Hij was streng regtvaardig, maar ook dikwijls onmeêdoogend en wreed. Hij beminde, even als zijn vader, pracht- en praalvertooning, hoewel hij zelf dikwijls eenvoudig gekleed ging, was matig in 't gebruik van spijs en drank en dronk zelden wijn. In het beoorlogen der Lotharingers en Zwitsers sneuvelde hij bij 't beleg van *Nancy*, en met hem verdween de luister van het Bourgondische huis.

KAREL VAN EGMOND, hertog van *Gelder*, zie deel I, bladz. 573.

KAREL V., zoon van Filips den Schoone en Johanna van *Castilië*, geb. te *Gend* in 1500, † 1558, was een hoogst merkwaardig persoon in de algemeene geschiedenis en die van ons vaderland in 't bijzonder. Hij was het, die *Friesland*, *Overijssel*, *Utrecht*, *Groningen*, en eindelijk ook *Gelderland*, en *Zutphen*, met zijne Bourgondische staten vereenigde, en dus heervorst werd der 17 gewesten. Bovendien keizer van het Duitsche rijk, koning van *Spanje* en *Napels*, hoofd der Oostenrijksche erfstaten, heer der nieuwe wereld en meester van hare schatten, hing bijna geheel *Europa* van zijnen wil af. In 1556 trad hij van het staatkundig tooneel af en eindigde zijne dagen in het klooster *St. Just*, bij *Piacensa* in *Spanje*. Nooit is wel een vorst meer verschillend beoordeeld. De kortste en krachtigste beschrijving van zijn karakter heeft Hooft ons medegedeeld, waaruit wij de volgende gespierde taal overnemen:

„Deez' naamhaftighste Nederlander heeft met de kroonen zijner erfrijken 40 jaaren, met de kaizarlijke 36, tot spijt zijner vijanden, geblaakt. Hij was van jongs in 't bewindt en de zorghen der zaaken opgevoedt, frisch van jeughd, wakker van geest, dapper van moedt, zeeghbaar ter oorlogh, gelukkelijk gedient

door zijn' amptluiden, tot dat de fortuin zijnes zat schijnende, hem op 't laatste van zijn leeven, den nek toekeerde. Zijn voorzienigheit, gereghtigheit, standvastigheit, gelaatenheit in voor- en teegenspoedt, werden hooghe geroemt: ook bij velen zijn godtvruchtigheit, beweezen met den ijver en arbeidt, om de geschillen in 't geloof, door een wettigh concilie, te slijten. Maar van stijfzinnigheit, staatzucht, bitsheit, onbarmhartigheit, en een schalkheit, die slimmer dan welgeaart of vorstelijk was, bleef hij niet onbesprooken. Want zoo veel krijghsen krieghelheits, om *Vrankrijk* onder te krijghen, 't hanthaaven van d'uiterste moedwil der muiterije, en Spaansche wreedheit, in *Milaan*, omdat Hertoghdoom aan zijn huis te hechten; beeken bloeds, om 't geloof vergooten; de Fransois gedroelt en bedrooghen, om vrij geleij, door zijn landt, tot stilling van den Gentschen oproer; de Landgraaf in 't net gebraght, door looze hoop, en dubbelheijt; meest al dit konden zelfs de geen die 't hadden helpen pleeghen, niet prijzen." P. C. Hooft, *Nederl. Hist.* I, 17, fol. uitg. 1703.

KAREL VAN BRIMEU. Zie op BRIMEU, deel I, bl. 260.

KASTEELE (PIETER LEONARD VAN DE), geb. te *'s Hage* in 1749, † 1810, kwam op de Utrechtsche hoogeschool, om zich op de regtsgeleerdheid toeteleggen. Hij gaf door zijne Dissertatie duidelijke proeven van zijne bedrevenheid in het natuurregt, in de zedekunde, in de vroegere en latere gewoonten en regten van ons vaderland en in 't Rom. regt. Hij practiseerde als advokaat in zijne geb.-stad, werd in onderscheidene commissiën gebruikt o. a. als fiskaal bij de militaire vierschaar, was in 1773 amanuensis bij de gecommitteerden tot eene nieuwe Psalmberijming; en zag zich in 1782 tot pensionaris van Haarlem benoemd, welken post hij bekleedde tot 1787, toen hij als ijverig patriot werd ontslagen. Tot in 1795 leidde hij een ambteloos leven, toen men hem in de Nat. Conventie riep, van welke en van het Wetgevend Ligchaam hij meermalen voorzitter was. Hij behoorde tot de voornaamste bewerkers van de ineensmelting der gewestelijke schulden; zie zijn afzonderlijk uitgegeven *Advies op het overgegeven plan eener constitutie voor het volk van Nederl. 's Hage* 1796. In 1797 stelde men hem aan tot president-curator der Leijdsche hoogeschool, als hoedanig hij werkzaam bleef tot aan zijn' dood. Onder koning Lodewijk was hij steeds een der voorzitters van den staatsraad en nam gewigtige commissiën op zich, tot hem de dood trof, 3 maanden vóór onze inlijving in *Frankrijk.* Als student in vriendschap getreden met H. van Alphen, gaf hij reeds

blijken van zijn dichterlijk vernuft, dat glansrijk schittert in zijne *Proeven van stigtelijke mengelpoëzij*, 1771 en 72, die hij gemeenschappelijk met zijn' genoemden vriend uitgaf, en in een' bundel *Gezangen*, Utr. 1790, waaruit eenige in onze *Evang. Gezangen* zijn overgenomen, bij welker zamenstelling hij in 1803—5 tegenwoordig was, als oudouderling te *'s Hage*. In 1793 gaf hij eene voortreffelijke metrische vertaling der *Gedichten* van Ossian, 1ste deel, waarvan helaas! het 2de in de pen bleef. Even zoo van de *Oden* van Klopstock, *Haarl.* 1798. Een afzonderlijk dichtstuk van hem: *De zon*, vindt men in de *Mnemosyne*, II. 101. *Henoch*, een ontworpen heldendicht, is niet voltooid. Welligt werd dit ondernomen op aansporing van H. v. Alphen, die zoo zeer ingenomen met dit onderwerp was, dat hij wenschte, „dat zich de genie van Homerus met de majesteit van Virgilius; de hooge vlugt van Milton, met de christelijke menschkunde en het godsdienstig gevoel van Klopstock vereenigde, om ons deze woorden: „Henoch wandelde met God!" dichterlijk te omschrijven.

KASTEELE (JACOB CAREL VAN DE), zijn zoon, geb. te *'s Hage* in 1780, † 1835, volbragt zijne regtsgeleerde studiën te *Leijden*, werd al spoedig in zijne geb.-stad advokaat-fiscaal bij 't hooge geregtshof, daarna onder de Fransche regering advokaat-generaal bij hetzelfde hof. Na het vervullen van nog andere betrekkingen, werd hij wethouder van *'s Hage*, in 1824 lid der 2de kamer van de Staten-Generaal, en ridder der orde van den Nederl. leeuw. Even als zijn vader beoefende hij de dichtkunst, doch zijne Muze nam geene zoo hooge vlugt. Verdienstelijk is o. a zijn dichtstuk, dat in 1822 veel bijval vond: *Het 's Gravenhaagsche Bosch.* Zijne verspreide stukken zijn daarna verzameld uitgegeven met den titel: *Nagelaten Gedichten*, 2 dln. 1830. De rector Bax bragt hem hulde toe in een stukje getiteld: *Memoria Kasteelii.*

KASTELEIJN (PETRUS JOHANNES), geb. te *Breukelen* in 1746, † 1794, werd op zijn 12de jaar te *Utrecht* als apothekers-leerling geplaatst, 2 jaren later te *Amsterdam.* Op raad zijner voogden ging hij in 1765 naar de *W. Indiën*, om zijn geluk te beproeven. Te *Suriname* op de plantaadje *La Vicontre*, had hij het naar zijn genoegen, toen een ongelukkig voorval het verstoorde. Met hem bevond zich aldaar een jongeling J. W. Arends, wien hij spoedig als zijn' vriend beschouwde. Beide zich in eene kamer bevindende, waar geweren stonden, nemen zij schertsende er elk een in

handen, onkundig dat ze geladen waren; dat van Kasteleijn gaat onverhoeds af en zijn vriend zijgt dood ter aarde. Ofschoon onschuldig bevonden, was zijne gemoedsrust zoodanig geschokt, dat hij op die plaats en in dat land niet langer kon duren en zich in 1766 weder te *Amsterdam* bevond. Hier vestigde hij zich later als apotheker en wist zijn' tijd nuttig te besteden in wetenschappelijke oefeningen. Als scheikundige bezat hij groote verdiensten, gelijk zijne schriften getuigen; o. a. *Chemische oefeningen*, 3 dln. 1785. — *Beschouwende en werkende Chemie*, 3 dln. 1786. — *Chemische en physische oefeningen*, 13 stukjes. 1792. enz. Dan leverde hij ook bijdragen tot de *volledige beschrijv. van alle kunsten en ambachten* enz. Zijne dichtader openbaarde zich in eene menigte vertaalde en oorspronkelijke stukken, bestaande de eerste meerendeels uit tooneelstukken, waarbij hij slechts 2 van eigene vinding voegde. Zijn dichttrant is los en vloeijend en onder zijne lierzangen in zijne *Nieuwste Poezij*, 2 dln., zijn er die in kracht en stoutheid uitmunten. Is de lezer belust op de titels zijner dichtwerken, wij verwijzen hem naar G. Brender à Brandis, *Proeven van geschied- en letterk. oefeningen*, bl. 249 enz. of naar Witsen Geijsbeek's *Biogr. Wb. der Nederd. dichters*, IV. 54 enz.

KATE (LAMBERT TEN), geb. te *Amsterdam* in 1674, † 1731, leefde aldaar in ongehuwden staat met zijne moeder, en vond zijn levensonderhoud in 't geven van lessen aan de huizen der aanzienlijken, in het schrijven, rekenen, boekhouden, de mathesis en algebra. Hij was een wijsgeerig beoefenaar der Nederd. taal, die hare ware gronden opspoorde, en over haar geheel zamenstel, hare eigenschappen en schoonheden, en inzonderheid over het stuk der afleiding, een nieuw en glansrijk licht deed opgaan. Hij helderde ze op door vergelijking met het Meso-gothisch, Angel-saxisch en andere oude verwante, bijzonder Noordsche taaltakken. In 1710 gaf hij een werkje uit, bij wijze van een' brief aan A. Verwer, reeds in 1708 geschreven, getiteld: *Gemeenschap tusschen de Gothische spraeke en de Nederduitsche*, waarop in 1723 een grooter werk volgde: *Aenleiding tot de kennisse van het verhevene deel der Nederd. spraeke*, 2 dln. in 4to. Elders is de waarde van dat onschatbare werk in het licht gesteld, dat eene bron is geworden voor latere taalstudie. In de teekenschilder- en beeldhouwkunst was hij ook geen vreemdeling. Hij hield met den kundigen Haagschen schilder H. van Limborch drukke briefwisseling, waarin gehandeld wordt *Over de proportie der menschelijke leden; over de harmonie der verw-*

menging in dag en schaduw; en over de wendinghoeken van het aangezigt op het hoofd van den mensch. Hier zijn onderscheidene teekeningen bijgevoegd. De brieven loopen van 1706—1725 en berusten met andere H. S S. van ten Kate op de boekerij van het Athenaem te *Amsterdam.* Uittreksels deelt A. v. d. Willigen mede in de *Gesch. der vaderl. schilderkunst*, I, 300 enz. Nog andere werken getuigen van zijnen godsdienstigen zin, als: *Godsdienstige natuurbeschouwing*, zijnde een uittreksel uit een Engelsch werkje van Meijne. — *Drie gewigtige bedenk. des gemoeds*, met *Weg tot heil* en *Zededichten van zijn broederszoon H. ten Kate Jr.* 1728. — *Het leven van onzen Heiland J. C. enz. en overeenstemm. der* 4 *Evangelisten*, 1732. Hij liet eene fraaije verzameling van teekeningen, kunstwerken en boeken na, welke in 1732 te *Amst.* verkocht is.

KATE VAN LOO (D. TEN). Wij kunnen van dezen zoetvloeijenden dichter niets anders berigten, als dat hij geb. is te *Batavia* in 1793, en in 1815 te *'s Hage* een uitvoerig dichtstuk uitgaf, getiteld: *De gardes d'honneur*, met pl., meer om het onderwerp, dan om zijne dichterlijke waarde gezocht. In 1820 zond hij een treurspel in 't licht, getiteld: *De dood van Jan van Schaffelaer*, dat nooit vertoond is. Hij † in 1828.

KAIJSER (NANNING), ook KEIZER genoemd, was in 1650 pensionaris van *Hoorn*, toen hij met 5 andere heeren op 't hof ontboden, door prins Willem II gevangen genomen en naar *Loevestein* gebragt werd (30 Julij), wijl hij en zijne lastgevers verschilden met den stadhouder nopens het afdanken of op de been houden van het leger. Zijn zoontje deelde met hem de gevangenschap, waaruit hij met de and. ontslagen werd den 13. Aug., mits zich onthoudende van alle bewind. Doch weldra zag hij zich benoemd tot raad en advokaat-fiscaal der admiraliteit van het Noorderkwartier en na den dood van den prins in zijne waardigheid hersteld. In 1652 en 53 vinden wij hem onder de burgemeesters van *Hoorn*, en tevens met van Beuningen als buitengewoon gezant naar *Denemarken*, ten einde schepen te verzoeken in geval van oorlog met de Engelschen, en de *Sond* voor hen te sluiten; daarbij sloot hij een nieuw verbond met den koning en vernietigde het verdrag van uitkoop over den Sondschen tol. Van zijn' invloed aldaar getuigt het gezegde van Christina, koningin van *Zweden*: „In *Denemarken* regeert nu geen koning; een *Keizer* doet alles af!" — Hij † 24 Maart 1655. Op zijne grafzerk staat:

„Een stut van stad en staat,
Een raad van allen raad,

Een AL in eens gezegt,
Legt daar waar Kaijser legt."

KEERSEMAKER (LIEVE JANSZ.), geb. te *Zierikzee* uit aanzienlijke ouders in 1528, † 1613, ontving eene geleerde opvoeding en verkreeg den graad van doctor in de regten. Ter vermeerdering zijner kennis ondernam hij eene buitenlandsche reis, en zag zich bij zijne terugkomst in zijne geb.-stad tot verschillende regeringsposten geroepen, en bekleedde in 1565 voor het eerst den burgemeesterlijken stoel. Toen Alba, na 't verlies van *den Briel*, in *Zierikzee* Spaansche bezetting wilde leggen, waartoe des nachts reeds eenige benden ontscheept waren, zocht Keersemaker den raad te bewegen zulks met kracht tegen te gaan. Toen de raad weifelde, stelde hij zich aan 't hoofd der gewapende burgerij, verklaarde de Spanjaarden voor vijanden, wijl zij tegen de plakkaten voet aan wal hadden gezet, dreef ze bij weigering naar boord, ging zelfs op hunne schepen los, vernielde de vloot, en deed het meeste volk over de kling springen, terwijl slechts weinige zwemmende ontkwamen. Met algemeene stemmen tot gouverneur der stad benoemd, stelde hij orde op alles en de voorgenomene plannen des vijands op *Walcheren* werden vooreerst verijdeld. Als daarna die van *Zierikzee* Spaansche knechten innamen, moest Keersemaker vlugten. Hij voegde zich bij den prins van Oranje, bij wien hij in blakende gunst stond, en vergezelde graaf Willem van den Berg naar *Overijssel*, wien hij onderscheidene steden hielp veroveren. Na de verovering van *Zierikzee* door de Geuzen, werd hij door den prins op nieuw als gouverneur der stad en het land beoosten de *Schelde* aangesteld, en vertrok kort hierop in gezantschap naar *Engeland*, om van de koningin onderstand in volk en geld te verzoeken. In 't begin van 1573, maakte hij zich meester van 't geschut, op het *Hoofd* voor *Bergen op Zoom* geplaatst, vermeesterde in 't gezigt des vijands eenige kleine schepen, en dwong eene vloot van 40 zeilen, naar *Holland* bestemd, de haven binnen te loopen, waar hij ze opgesloten hield. Later nam hij ook dapper deel in het zeegevecht op de *Slaak* tegen d'Avila, en werd op begeerte der Staten den Prins als raad toegevoegd. Deze post vereischte zijne tegenwoordigheid te *Delft*, terwijl het gouverneurschap aan Arend van Dorp was opgedragen. Hier gebruikte men hem tot belangrijke verrigtingen, hij was o. a. ook raad ter admiraliteit en ter financiën van *Holland*. Lipsius roemt hem wegens zijn verstand en geleerdheid en E. van

Reijdt wegens schranderheid van uitvinding, om de schipbrug van Parma, bij *Antwerpen*, voor eigen rekening te vernielen. Hij pleegde te zeggen: dat men voor de onkosten eener prachtige tafel een geheel schip in zee kon brengen.

KEESEL (DIONYSIUS VAN DER), geb. te *Dordrecht* in 1700, † 1755, was eerst predikant te *Brandwijk* (1725), daarna te *Katwijk aan den Rijn*, en eindelijk in 1729 te *Deventer*. Hij heeft zich vooral vijandig betoond tegen alles, wat naar mystiekerij of dweeperij zweemde, blijkens zijne schriften, (vooral gerigt tegen W. Schortinghuis en diens boek: *Het innig Christendom*), waarvan wij slechts noemen: *Oorsprong en voortgang der dweeperij met de getrouwe en bescheide waakzaamheid tegen dezelve enz.* — *Noodig berigt van 't geen voorgevallen is in den jare* 1740—45 *omtrent het boek van W. Schortinghuis enz.* — *De belijdenis van Schortinghuis op order van 't synode van Overijssel getoetst.* Hij toont zich een theologant van grondige studie, maar niet van groote verdraagzaamheid.

— (DIONYSIUS GODEFRIDUS VAN DER), zijn zoon, geb. te *Deventer* in 1738, † 1816, legde zich gedurende 5 jaren te *Leijden* op de regtsgeleerdheid toe, en vestigde zich na 't verkrijgen van den doctoralen graad, als advokaat te *'s Hage*, van waar weldra zulk een roem van hem uitging, dat *Groningen* hem in 1762 tot hoogl. in de regten beriep, en *Leijden* in 1770. Hij bekleedde 3 malen de rectorale waardigheid, en schreef, behalve de rectorale en andere *orationes*, ook tot gebruik zijner leerlingen: *Theses selectae de juris Holl. et Zeel.* 1800 in 4to. Zijne H. S. S. over Grotius' werk: *Inleid. tot het Holl. regt* vermaakte hij aan de Leijdsche bibliotheek. Onder de voorname leerlingen, die hij vormde, behoorde ook koning Willem I, die hem altoos veel achting betoonde en hem vereerde met de orde van den Nederl. leeuw.

KEGELING (GERRIT FRANSEN) was in 1572 burgemeester van *Gouda*, toen die stad aan den prins overging en hij gezonden werd tot den slotvoogd C. van der Mijle, om dezen van den staat der zaken te onderrigten; verder nam hij deel aan de bezitneming van *Woerden* en schijnt in velerlei opzigten een man van invloed en gezag geweest te zijn. Hij behoorde onder degenen, die in 1603 ten huize van Oldenbarneveldt geheime bijeenkomsten hielden, waarbij de advokaat hen van het een en ander opening deed.

KEHRER (JOHANNA WILHELMINA), geb. te *Gorinchem* in 1826, † 1852, was eene veelbelovende dichteres, die door onderscheidene stukjes in verschillende jaarboekjes blijken gaf

van goeden stijl, diep gevoel en zuiveren smaak. Zoo haar langer leven vergund ware geweest, zou zij, bij voortgezette oefening, eene aanzienlijke plaats op den Nederl. zangberg hebben ingenomen. Na haren dood is met een voorberigt van den dichter Beets een bundeltje dichtstukken in het licht verschenen, *Amst.* 1853, waarin vele goed gestileerde en vloeijende verzen voorkomen, de meesten echter min of meer doortrokken van eene piëtistische rigting, scherpzinnig door den Hr. E. J. Potgieter aangewezen in het tijdschrift de *Gids*, en weersproken door de dichters Beets en ten Kate, die door vriendschap met haar verbonden waren. Wat hier ook van zij, hare stukken laten zich met genoegen lezen en kenteekenen een diep godsdienstig gevoel.

KEIZER (SIMON DIRK DE), geb. in 1784, † 1847, te *Amsterdam*, werd in 1803 predikant te *Zegveld*, later te *Haarlem* en eindelijk te *Amsterdam*. Zijn stijl en voordragt lokten vele hoorders; daarbij was hij werkzaam ook door zijne schriften, en leverde onderscheidene bijdragen in het *Christelijk Maandschrift van den Amst. Ring;* in het *Dagboek bij den bijbelschen almanak* en later in het *Bijbelsch Magazijn*. Hij behaalde bij 't Nut van 't Algemeen, inzonderheid bij het Haag. Genoots., onderscheidene eereprijzen, als voor een *Kort begrip der Chr. geloofs- en zedeleer, zoo ver die uit de brieven van Joh. kan worden opgemaakt.* 1813. — *Beantwoording der vraag: komt het met de leer van den bijbel overeen, dat het hoofddoel van het lijden en sterven van J. Chr. geweest is, verbetering van het menschdom te weeg brengen?* enz. 1817. — *Opgave van de geloofs- en zedeleer van Paulus*, enz. 1817. — *Opgave van de chr. geloofs- en zedeleer volgens het Evang. van Johannes.* 1822. Ook in het vak van catechetische opleiding maakte hij zich verdienstelijk.

KELDERMAN (JAN) werd geb. te *Dordrecht* in 1741, en † 1820. Zijn vader, die onderschout was, spaarde geene kosten aan zijne opvoeding en wilde hem voor den vestingbouw opleiden, waartoe hij de wis- en teekenkunst leerde; doch de onverwachte dood zijns vaders drong hem, diens post op zich te nemen. Den tijd, die hem daarvan overschoot, besteedde hij om zich op de schilderkunst toe te leggen, vooral op 't schilderen van bloemen, vruchten en vogels, waarin bekwame meesters, in wier vriendschap hij deelde, zoo als: J. Ponse, Versteeg, de gebroeders van Strij en anderen, hem tot raads- en leidslieden verstrekten. Vele stukken heeft hij vervaardigd, die een' goeden smaak in de zamenstelling en behandeling kenmerken.

KELLEN (DAVID VAN DER), geb. te *Velzen* in 1764, †

1825, werd bij 't vroeg verlies zijner ouders in het Luthersche weeshuis te *Haarlem* opgevoed. Het beroep van goudsmid verkozen hebbende, oefende hij zich tevens in het teekenen, en beproefde daarna met goed gevolg de behandeling van het graveerijzer. Te *Amsterdam*, waar hij zich nederzette, kwam hij in kennis met den medailleur Holtzheij, die, zijne bekwaamheid ziende, hem in zijn werkplaats opnam en gebruikte tot het vervaardigen van eenige penningen, zoo als o. a. tot de kleine prijs-medaille der Nederl. Huishoudelijke Maatschappij, en die op het 50jarig bestaan der Renswoudsche stichting, geheel alleen door hem gegraveerd. Onder Lodewijk Napoleon benoemde men hem tot stempelsnijder aan de Munt te *Utrecht;* doch bij onze inlijving in *Frankrijk*, toen de muntstempels uit *Parijs* werden overgezonden, verviel zijn post, waarin hij in 1813 hersteld werd. Bij gelegenheid dat Z. M. Willem I in 1814 *Utrecht* en de munt bezocht, bood hij den vorst eene medaille aan, door hem in diens tegenwoordigheid geschroefd. Zijn zoon, die met roem hetzelfde vak beoefent, heeft reeds vele schoone gedenkpenningen geleverd.

KELLER (JOHAN HENDRIK), geb. te *Bazel* in 1692, † te *'s Hage* in 1765, werd door zijn' vader tot beeldhouwer opgeleid, maar zijne onhandigheid bij het bewerken van eene fraaije lijst, die hij geheel bedierf, wekte zoo zeer het ongenoegen van den ouden man op, dat deze hem hevig kastijdde, en Joh. Hendrik zulk een' afkeer opvatte van het beeldhouwen, dat hij de schilderkunst verkoos. Zijne oefeningen en omzwervingen liggen buiten ons bestek. Hij werd een bekwaam schilder, vooral in het vervaardigen van zolderstukken, theaterschermen enz., vestigde zich in 1726 te *'s Hage*, waar hij ruim werk vond, om, naar de mode dier dagen, zalen, kamers, zolders en schoorsteenen met zijn kunstwerk te versieren, 't geen hem vlug van de hand ging. Zijne beelden en landschappen waren veelal in den trant van Teniers en Watteau; doch zijn koloriet was hard en kleurig.

KEMP (CORNELIS), geb. te *Dokkum* omstreeks 1516, † 1587, begaf zich jong naar *Keulen* bij zijn' oudoom Jan van Dokkum, waar hij zich oefende in de letteren, wijsbegeerte en regtsgeleerdheid, zoodat hij als meester in de beide regten, ten jare 1540, naar zijne geb.-plaats terugkeerde. Wijl hij daar zijn' lust tot letteroefeningen niet genoegzaam kon voldoen, vertrok hij naar *Groningen*, waar hij zich in de burgelijke geschillen mengde. Hij schreef een werkje, getiteld: *De rigine situ, qualitate et quantitate Frisiae et rebus a Frisiis olim*

gestis, libri tres. Col. Agr. 1588. De 2 eerste boeken zijn welligt hier en daar van eenig belang, maar het 3de of historische gedeelte is vol fabelen en grollen. Hij beweert daarin o. a., dat de afstammelingen der moordenaars van Bonifacius en zijn gevolg allen geboren werden met een vlok grijs hair in den nek, in de gedaante van een staart. — Gelukkig dat die gestaarte Dokkummers zijn uitgestorven!

KEMP (JOHANNES VAN DER), die de stamvader kan beschouwd worden van een geleerd geslacht, dat zich op het theol. terrein heeft beroemd gemaakt, was in 1692 predikant te *Dirksland*, waar hij stierf in 1718. Hij verwierf zich inzonderheid naam door zijne verklaring van den Heidelb. Catechismus, onder den titel: *De Christen geheel en al het eigendom van C. in leven en in sterven, vertoont in* 53 *predik. over den Heidelb. Catech.* enz., waarvan N B! een 18de druk verscheen in 1773. Het werk, zeer verdienstelijk voor dien tijd, is wel omslagtig, en schitterende van geleerdheid, maar in de toepassing warm en hartelijk. Hij volgde de Voetiaansche rigting, en schreef bovendien: *De Heidelb. Catech. kortelijk geopend en verklaard* enz., waarvan de 2de druk te *Rotterdam* verscheen in 1756. — *Over de verbonden.* — *Drie ondervindelijke brieven;* en *Schets der voorbeelden*, allen meermalen herdrukt.

— (CORNELIS VAN DER), zijn zoon, geb. te *Dirksland* in 1702, † 1772, was theol. doctor en in 1724 pred. te *Benthuizen*, daarna te *Oostzaan* en *Zierikzee* en laatstelijk te *Rotterdam* (1729), bij welke gemeente hij in zulk eene hooge achting stond, dat de regering hem in 1743 tot hoogl. in de godgeleerdheid aanstelde, welke waardigheid hij aanvaardde met eene Lat. redev. *Over de wondervrouw in de Openb. v. Joh. vermeld* enz., in 't Nederd. vert. door J. Mannekes, 1743. — Bovendien bestaan er van hem o. a. *Opschrift van Hiskia's danklied.* 1750. *Lijkrede op H. Hoogheid Princes Anna.* 1759. *De bepaalde kortheid van 's menschen leven*, enz. — Men wil, dat hartzeer over het losbandige leven van zijn' zoon Johannes Theodorus zijn' dood zou verhaast hebben.

— (DIEDERICUS VAN DER), zijn zoon, geb. te *Rotterdam* in 1731, † 1780, begon zijne theol. studiën te *Utrecht*, verpoosde die door de beoefening der Lat. en Nederd. poëzij, waarin hij echter niet dien naam verwierf, welke hem later als godgeleerde ten deel viel. In 1756 werd hij predikant te *Streefkerk*, vervolgens op andere plaatsen, tot dat *Dordrecht* hem in 1760 als leeraar beriep. Vier jaren later vertrok hij naar *Leijden*, waar men hem in 1766 het professoraat in de kerkelijke hist.

aanbood, welken post hij aanvaardde met eene redevoer. *De bona spe quae etiam nunc ecclesiae Batavae supersit etc.* In 1779 tot hoogl. in de theol. benoemd, opende hij zijne lessen met eene *Oratio de Gregorio Nazianzeno, imitabili theologis nostris exemplo etc.* Behalve eene redevoer. bij het nederleggen van 't rectoraat in 1775, heeft hij weinig van zijne studiën bekend gemaakt. Zijne eerst vermelde redevoering wikkelde hem in onaangename twisten, op welke hij o. a. eene apologie uitgaf, getiteld: *De gronden der goede hoop voor de Nederl. hervormde kerk verdedigd* enz. 1770. Ook het gedrag van zijn' broeder (die volgt) verwekte hem veel leed, schoon hij hem door een' roerenden brief, welken ons Schotel in *Kerkel. Dordr.* II, 463, bewaard heeft, hartelijk vermaande.

KEMP (JOHANNES THEODORUS VAN DER), geb. te *Rotterdam* in 1748, † 1811, openbaarde al vroeg een' gunstigen aanleg, en op de Leijdsche hoogeschool eene vlugheid, die veel van hem deed verwachten. Op het gebied der letterkunde, wijsbegeerte en godgeleerdheid maakte hij snelle vorderingen, maar verliet buiten toestemming zijner ouders de academie, koos de krijgsdienst, en zag zich weldra bij de kavallerie tot kapitein bevorderd. Doch 't geen erger was, hij gaf zich over aan een losbandig leven, werd, volgens zijne eigene uitdrukking een slaaf der ondeugd en goddeloosheid, een volslagen deïst, ronddoolende in de duisternis van het ongeloof. Zijn huwelijk maakte hem wel van grove buitensporigheden afkeerig, maar de godsdienst des harten bleef hem vreemd. Hij verliet de krijgsdienst, studeerde 2 jaren te *Edinburg* in de geneeskunde, keerde als doctor naar zijn vaderland terug, doch het Christendom bleef voor hem nog een voorwerp van bespotting. Door een bijzonder voorval, werd hij door de Voorzienigheid van den weg der dwaling terug geroepen, en in den volsten zin van het woord een Christen. Als eene vrucht van zijn onderzoek verscheen van hem: *De Theodicée van Paulus of de regtvaardigheid Gods door het Evang. uit het geloof*, enz. Wij moeten andere bijzonderheden omtr. zijn leven en schriften onvermeld laten, en met 't berigt besluiten, dat deze hoogst merkwaardige man, om de zendelingszaak te bevorderen, predikant werd bij de Schotsche kerk, als zendeling met Kicherer en and. naar de *Kaap de Goede Hoop* vertrok, daar onder de Nederlanders het Zuid-Afrikaansche Genootschap stichtte ter uitbreiding van het Koningrijk van Christus, om daarna den zendelingstogt onder de Kaffers en Hottentotten te ondernemen, met eene gezegende uitwerking. Wat hij daartoe uit-

stond en verrigtte, wordt medegedeeld in de *Gedenkschriften van de maatsch. van zendelingschap ter voortpl. van 't Evang. in Heidensche landen*, te *Dordr.* in een aantal stukken uitgegeven.

KEMP (FRANCISCUS ADRIAAN VAN DER), geb. in 1752, † 1819, was predikant bij de Doopsgezinden te *Leijden*, toen hij zich, tot ergernis van alle leden zijns kerkgenootschaps, door zoogenoemden patriotschen ijver liet medeslepen, en zich niet ontzag, om wanneer hij 's morgens de predikdienst had verrigt, onmiddelijk daarop zich in krijgsgewaad in den wapenhandel te oefenen. De omwenteling in 't najaar van 1787 drong hem het vaderland te verlaten en *Amerika* op te zoeken, waar hij landbouwer werd en † te *Oldenbarneveld*. Behalve eenige predikatiën, zien van hem het licht: *Magazijn van stukken tot de militaire jurisdictie betrekkelijk*, in 8 dln, waarvoor de Staten van *Friesland* en *Groningen* en de burgemeesters van *Leijden* hem in 1783 hunne goedkeuring betuigden. — *Aanmerkingen op de verklar. der Unie van Utrecht, door P. Paulus*, 1781—83. Hij was eerlijk genoeg, om de omwenteling in 1813 te verheffen door eene *Redevoer. ter gedachtenis der verlossing der Nederl. van de Fransche dwingelandij*, te *Utica* uitgesproken en te *Amst.* uitgegeven in 1814. Nog heeft men van hem eene *Lofrede op G. Washington* enz. uit het Engelsch in 't Nederd. vertaald door J. Lublink Jr.

KEMPEN (THOMAS VAN) of à KEMPIS, geb. te *Kempen* bij *Keulen* in 1380, † 1471, vertrok als 13jarige knaap naar de Deventersche school, waar de opziener van 't Fraterhuis, Floris Radewijn, zich zijner bijzonder aantrok. Na 7 jaren vlijtige oefening, begaf hij zich, op aanraden van zijn' leermeester, naar 't *St. Agnes-klooster* bij *Zwolle*, waar men hem met liefde ontving, en hij na het doorstaan van een 5jarigen proeftijd, het monnikskleed aannam en daarna de gewone kloosterbeloften aflegde. Van den vroegen morgen tot den laten avond was hij werkzaam, niet slechts met het opstellen, maar ook met het afschrijven van een aantal werken, met naauwkeurige netheid, waartoe o. a. behoorden een Bijbel in 4 dln. fol., een groot Missale enz. Hij werd tot sub-prior en oeconomus benoemd, maar daar deze laatste post hem te veel van geestelijke oefeningen aftrok, liet hij dien varen met behoud van den eersten. Eenmaal werd hij in zijne werkzaamheden voor eenigen tijd gestoord, toen hij met zijne medekloosterlingen de vlugt moest nemen, wijl zij, ten gevolge van het verschil over het bisdom van *Utrecht* met den paus, tegen dezen partij getrokken hadden. Van alle

zijne schriften zullen wij de titels niet opnoemen. Ullmann onderscheidt ze in 2 hoofdsoorten, in welke het klooster-beginsel op den voorgrond staat, zonder dat het Christelijke er in ontbreekt, terwijl in de andere het omgekeerde plaats heeft. Tot deze laatste behooren o. a. zijn *Hortulus rosarum; Vallis liliorum; Soliloquium animae; Manuale pauperum*, enz. maar vooral het gulden boekske *Imitatio Christi* (*Navolging van Christus*), in bijna alle bekende talen overgezet, en meer dan 2 duizend malen in 't Latijn uitgegeven; onderscheidene keeren in 't Nederd., het laatst door J. P. Hasebroek te *Amst.* in 1850. Hij schreef ook een *Chronicon monasterii S. Agnetis* en Levensbeschrijvingen der broeders van het gemeene leven. Een keurig berigt van zijne werken, van zijn' geest en verdiensten, levert Glasius in zijne *Godgeleerd Nederl.* II, 236—253.

KEMPENAAR (DANKER DE), geb. in 1668, † 1746, was secretaris van de admiraliteit in *Friesland*, toen hij in 1705 dat ambt verwisselde met dat van raad in den hove. In 1711 werd hij lid der vroedschap van *Harlingen*, bekleedde meer dan eens de burgermeesterlijke waardigheid en namens die stad de aanzienlijkste gewestelijke en generaliteits-commissiën, verwierf veel roem en invloed door zijne bekwaamheden, en liet bij Romelia van Andringa een talrijk kroost na, waaruit vele verdienstelijke mannen sproten.

KEMPER (JAN MELCHIOR), geb. te *Amsterdam* in 1776, † 1824, begon zijne letterkundige loopbaan te *Haarlem*, vervolgde die in zijne geb.-stad eerst onder van Ommeren, daarna onder de hoogleeraren Cras, van Swinden en Wijttenbach. Onder Cras verdedigde hij in 1796 eene *Diss. de jurisconsultorum Rom. principio, quod contra bonos mores fiat etc.*; verkreeg te *Leijden* den graad van doctor in de beide regten; vestigde zich als advokaat te *Amst.*, maar beklom in 1799 te *Harderwijk* als hoogl. in het burgerlijke en natuur-regt, den leerstoel, met eene redevoer. *De jure naturae immutabili et aeterno.* In onvermoeiden arbeid, met lust en opgewektheid sleet hij hier 8 jaren, wees vereerende aanbiedingen der Groninger en Franeker hoogescholen van de hand, doch verbond zich in 1806 aan het athenaeum zijner geb.-stad, tot hem 3 jaren later het professoraat te *Leijden* werd opgedragen in het natuur- en volkenregt en de burgerlijke geschiedenis van Europa sedert Maximiliaan I. Wat hij in deze betrekking, ook als een der opstellers van het nieuwe Nederl. wetboek en als warm vriend voor 't vaderland deed met een helder hoofd, onverschrokken moed, onvermoeiden arbeid en vast vertrouwen op de Voor-

zienigheid, staat nog levendig in 't geheugen geprent van allen, die onze heugelijke verlossing van 't Fransche juk mogten beleven. Om de herinnering daaraan te verlevendigen, wijzen wij op het *Gedenkschrift van Nederl. herstelling* in 1813, door v. d. Palm, en het treffend beeld, daarin van Kemper geschetst. En wil men zijne verdiensten in keur van taal en stijl vernemen, dan wijzen wij op de *Lijkrede,* die Neêrlands Cicero over hem uitsprak in *Felix Meritis*, opgenomen in zijne *Verhand. redevoer. en losse geschriften*, IV, 175 enz. Wil men bekend worden met Kemper's *Redevoer. verhandel. en staatkundige geschriften*, ze zijn verzameld door zijn' zoon en te *Amst.* in 1835 in 3 dln. uitgegeven. Vol geestdrift voor al wat schoon en liefelijk kon genoemd worden, verwondert het ons niet, dat hij, die onder onze vaderl. redenaars eene eerste plaats bekleedt, ook soms de Nederl. lier in handen nam, om toonen te slaan van weemoed, verontwaardiging of verrukking. Bij Teijlers Genootschap behaalde hij 2 malen een' eereprijs: in 1801, voor eene verhand. *Over de noodzakelijkelijkheid van godsdienstige begrippen ter bevorder. van deugd en goede zeden;* in 1818 voor eene *Verhand. over de natuurl. en geopenbaarde Godsd.* Toen Napoleon ons land in een koningrijk hervormde, kon Kemper niet zwijgen, maar gaf zijn gevoel lucht in *Vier brieven over de in omloop zijnde geruchten omtr. eene nadere vereen. van de Bat. republ. met Frankrijk*, wel naamloos, maar waarvan echter de schrijver genoegzaam bekend was, en de regterlijke vervolging werd voorgekomen door de trouw van den boekhandelaar ten Brink en de regtschapenheid ven den minister van Maanen. Door onzen koning tot den adelstand verheven, tot kommandeur der Leeuwenorde, tot Staatsraad in buitengewone dienst, toonde ook deze, op welk een' prijs hij zijne verdiensten schatte, gelijk zoo vele geleerde genootschappen, die zich vereerd achtten door hem lid te noemen. In 1835 werd er uit de bijdragen van eenige zijner leerlingen een eenvoudig marmeren gedenkteeken in de St. PietersKerk te *Leijden* voor hem opgerigt, waarop wel dit grafschrift mogt prijken: *Hier ligt een groot man begraven.*

KEMPHER (GERHARD) maakte zich in 't begin der vorige eeuw bekend door een historisch werk en eenige dichtstukken. Het eerste is: *Kronijk van Egmond of jaarboeken der abten van Egmond. Leijden* 1725. Tot de 2de behooren: *Eeuw-triomph van het 4de inwijdingsfeest van Leijd. hoogeschool. L. B.* 1725, waarin eenige krachtige verzen voorkomen. — Eene vertaling

in dichtmaat van den *Gestraften Cupido* van D. M. Ausonius, 1724. — *Herderszangen van T. Calpurnius* enz. 1732; als mede een tooneelstuk: *Helena in Egypte of de gewaande ontrouw*, 1737.

KERKHOFF (D.), geb. te *Amsterdam* in 1766, † 1821, was een leerling van P. Barbiers Pz. en een verdienstelijk schilder van landschappen en stadsgezigten. Hij hield zich voornamelijk bezig met het geven van lessen in de teekenkunst, en begaf zich des zomers doorgaans naar *Gelderland* of den *Rijn*, om stof voor zijne teekenpen op te doen. Zoo zag men van hem op de Amst. tentoonstelling van 1814, een paar stukken uit de omstreken van *Arnhem*. Zijne teekeningen, zoo met sapverw als Oost Ind. inkt, worden door de kenners zeer gezocht en goed betaald.

KERKHOVEN (JOHANNES POLIJANDER VAN), geb. te *Metz* in 1568, † 1646, ontving zijne eerste opleiding te *Embden*, waar zijn vader predikant werd bij de Walsche gemeente, vervolgens te *Bremen* en te *Heidelberg*, waar hij 4 jaren vertoefde. Van *Geneve* vertrok hij in 1591 naar *Leijden*, waar hij eenige maanden van tijd tot tijd in het Fransch predikte, tot dat hij naar *Dordrecht* beroepen werd en gedurende 20 jaren blijken gaf van geleerdheid en gematigdheid. Zijn roem deed hem in 1611 het professoraat verwerven aan *Leijden's* hoogeschool, waar hij met zijn' ambtgenoot, ofschoon in gevoelens zeer verschillende, in vrede leefde. Door de Staten van *Holland* in 1618 naar de synode van *Dordrecht* afgevaardigd, onderscheidde hij zich door zachtmoedigheid. Hij werkte mede aan de Dordsche leerregels en zag zich gekozen tot een der opzieners van de vertaling des O. V. — Hierdoor en door het ijverig vervullen zijner pligten, verwierf hij zich algemeene achting en liefde, zoo dat hij 8 malen het rectoraat der hoogeschool bekleedde. Zijn zoon rigtte voor hem een gedenkteeken op in de St. Pieterskerk te *Leijden*. Van zijne minder belangrijke schriften, noemen wij slechts *Theses logicae atque ethicae*, 1602. — *Spiegel der ware bekeringe des sondaers tot Godt oft aanmerk. over het boeck Jonae. L. B.* 1626. — Eenige werkjes in 't Fr. tegen de R. K. leer laten wij onvermeld, gelijk ook zijn werk, om de twistingen over het lange en korte haar te *Dordrecht* bij te leggen!

KESSEL (JAN VAN), geb. te *Amsterdam* in 1648, † 1698, was een schilder van hofsteden, boerenhuizen, steenovens, stroomende en stilstaande waters, inzonderheid wintergezigten, welke hij met naauwkeurigheid en een aangenaam penseel wist

af te malen. Sommige zijner stukken hebben overeenkomst met die van Ruisdael en alle zijn zeer gewild.

KESSEL (FERDINAND VAN), geb. te *Breda* in 1660, † 1696, volgde in het schilderen de manier van zijn' vader, de te *Antwerpen* geborene Joh. v. Kessel, die uitmuntte in 't schilderen van bloemen, insekten, vogels enz. Ferdinand, ontboden aan het hof van J. Sobieski, koning van *Polen*, werd door dezen gebruikt tot opsiering eener zaal in 't paleis, die weldra alleen met zijne kunststukken prijkte. Toen het grootste deel van 't gebouw afbrandde, moest hij andermaal dezelfde tafereelen, de 4 elementen voorstellende, bewerken, waarvoor hij rijk beloond en met eene ridderorde vereerd werd. Hij was tevens een bekwaam schilder van landschappen, welke hij naauwkeurig met planten, bloemen, dieren enz wist te stofferen, doch de figuren werden door zijne vrienden Eijckens, Maas en and. geschilderd, die hij wederkeerig hulp bewees.

KESSELS (MATTHEUS), geb. te *Maastricht* in 1784, † 1836, werd na het vroege verlies zijner ouders, door zijn' oom te *Venlo* bij een' goudsmid geplaatst, later te *Parijs*, waar hij tevens de lessen der teeken-akademie bijwoonde. Eene kwijnende ziekte drong hem die stad te verlaten en zich naar *Hamburg* te begeven, waar zijn oudere broeder bouwmeester was. In 1806 trok hij naar *Petersburg*, waar hij bij een Antwerpschen beeldhouwer Jos. Camberlain, zich in diens bedrijf oefende, gedurende bijna 8 jaren. Hij keerde in 1817 naar zijne geb.-stad terug, boetseerde er eene allegorie van de echtverbindtenis van den kroonprins met prinses Anna Paulowna, bezocht daarop andermaal *Parijs*, vervolgens *Rome*, waar hij in 't atelier van Thorwaldsen zich verder in de kunst volmaakte en 2 keurige bas-reliefs vervaardigde, den *Dag* en den *Nacht* voorstellende. In 1819 behaalde hij een' prijs voor een kolossaal standbeeld van Mars, waarop koning Willem I hem eene wedde verleende van *f* 1200, om zijne studiën in *Italië* te kunnen voortzetten. Sedert bleef hij te *Rome* werkzaam tot aan zijn' dood, terwijl zijne stukken, die hier en elders te zien zijn, hem een' eersten rang toekennen onder onze beeldhouwers.

KESTELOOT (JACOB LODEWIJK), geb. te *Nieuwpoort* in 1778, † 1852, bragt zijne eerste studie-jaren te *Gend* bij een' geestelijke door, waar hij eene bijzondere neiging voor de natuurkunde en de muzijk aan den dag legde. Hij keerde naar zijne geb.-stad terug, om bij een' kundigen apotheker de planten- en kruidmengkunde te leeren. De vrees voor de Fransche

requisitie deed zijne ouders besluiten, hem naar *Leijden* te zenden, waar hij in 1800 tot doctor in de geneeskunde bevorderd werd met eene diss. *De Dysenteria*. De liefde voor zijne moedertaal en voor de vrijheidminnende N. Nederlanders, boeide hem zoo zeer, dat hij zich eerst op een dorp bij *den Haag*, daarna te *Rotterdam*, en eindelijk te *'s Hage* vestigde. Zijne liefde voor de fraaije letteren bragt hem in betrekking met onderscheidene onzer geleerden en dichters. Door Bilderdijk kwam hij in gunst bij koning Lodewijk, die hem raadpleegde over het op te rigten instituut, van welks lidmaatschap hij wegens zijne jongheid, het aanbod van de hand wees. Hij schreef een verslag in het Fransch, over den toestand der letterkunde en wetenschappen in *Holland;* deed een' togt naar *Parijs*, waar hij de opmerkzaamheid trok van eenige geleerden en dichters, o. a. van Delille, Legouvé en Recamier. Bij de oprigting der Gendsche hoogeschool, in 1817, werd hij benoemd tot hoogl. in de geneeskunde, in welke betrekking hij werkzaam bleef tot in 1836, toen hij zijn emeritaat verkreeg. Behalve in een paar geneeskundige werken en eenige kleine verhandelingen, gaf hij blijken van zijne kunde in eene *Lofrede op Boerhaave*, waardoor hij den gouden prijs behaalde bij de Maatsch. van fraaije kunsten en wetensch. te *Leijden;* in eene *Lofrede op van Swieten*, in eene *Levenschets van Falck*, gezant bij 't Brusselsche hof, enz. Daarenboven was hij er zeer op uit, om den volksgeest te verbeteren, waartoe hij o. a. in 1816 te *Nieuwpoort* eene afdeeling tot stand bragt der Maatsch. tot Nut van 't Algemeen, en een der ijverigste leden was van 't Gendsche committé ter aanprijzing van de koepok-inenting, en volksboekjes uitgaf om, de vooroordeelen daartegen te bestrijden. Hij gevoelde de nadering des doods met een' opgeruimden geest en wilde niet dat men hem in eene lijk- of lofrede zou gedenkken. Een gedeelte zijner boekerij met zijn geschilderd portret schonk hij aan zijne geb.-plaats.

KETEL (CORNELIS), geb. te *Gouda* in 1548, beoefende het eerst de schilderkunst bij zijn' oom, daarna bij A. Blocklandt te *Delft*. Hij begaf zich naar *Frankrijk*, maar toen daar de vervolgingen tegen de Hugenoten ontstonden, keerde hij naar zijne geb.-plaats terug, doch zijn werk daar niet opnemende, vertrok hij in 1573 naar *Londen*, waar hij beter slaagde. Hij vertoefde er 8 jaren; vervaardigde eene menigte portretten, o. a. van koningin Elisabeth en vele aanzienlijke personen. In 1581 nam hij de terugreis aan naar 't vaderland, zette zich te *Amsterdam* neder, waar hij veel werk en roem

verwierf door het schilderen van groote schuttersstukken, zinnebeeldige voorstellingen met kloeke beelden, die hij dikwijls in verzen beschreef, voor dien tijd nog al los en vloeijend, soms zinrijk en geestig, waarvan zijn vriend van Mander er eene menigte aanhaalt. Hij kwam later op het zonderlinge denkbeeld, om zonder penseelen met duim en vingers te schilderen. Gelijk het vreemde doorgaans behaagt, zoo lieten vele zich op dergelijke wijze portretteren. Om den wansmaak verder te drijven, stelde hij ook zijne voeten in 't werk en maakte zoo onderscheidene stukken, van welke hier en daar enkele gevonden worden. In de fries van een groot stuk, met zulk een *tour de force* geschilderd, voegde hij deze verzen:

„Wie heeft dit ooit ontmoet?
De vingers, duim en voet
Mij schilderden geheel;
Toen Ketel's luim mij maakte,
In geenerwijs genaakte
Mij borstel of penseel."

KETJEN (RUDOLPH), geb. te *Doetinchem* in 1741, † 1824, oefende zich te *Franeker* in de regtsgeleerdheid, werd in 1763 tot doctor bevorderd, en daarna advokaat voor 't hof van *Gelderland*. Later verkoos men hem tot adviseur bij de geregten van onderscheidene Geldersche heerlijkheden, vervolgens tot auditeur-militair en commies van 's lands magazijnen te *Doesburg*. Hierbij bleef hij altoos de regtspraktijk uitoefenen, zijn gedrag kenmerkende door ijver en regtvaardigheid, waardoor hij aller achting en vertrouwen verwierf. Als curator der Harderwijker hoogeschool maakte hij zich in die onrustige dagen hoogst verdienstelijk; was een' geruimen tijd met het bestuur der bijzondere kas belast en met het waarnemen van het secretariaat.

KEUCHENIUS (ROBERTUS), geb. in 1636, ontving te *Leijden* de doctorale waardigheid in de regten, en vestigde zich als advokaat te *Arnhem*. Hij gaf blijken van zijne geleerdheid in eene uitgave van *Cornelius Nepos cum notis. L. B.* 1658, en 3 jaren later in die van *Frontinus*, met aanmerk., opgedragen aan G. Schaap, curator der Leijdsche academie en der Illustre School te *Amst.*, door wiens toedoen hij in de laatstgenoemde plaats (1661) benoemd werd tot hoogl. in de geschiedenis. Het volgende jaar gaf hij uit zijn *Serenus Sammonicus* en zijne *Musae juveniles*, waaruit hij het dichtstuk *Amstela crescens* met bijval openlijk voordroeg. In 1662, ge-

lijk ook 2 jaren later, vroeg hij te vergeefs vermeerdering van inkomsten. Ofschoon hij in 1667 de gunst van den curator Valckenier zocht te verwerven, door aan hem op te dragen zijn *Antonius Pius* etc., mogt hem die zoo min ten deele vallen als die der regering; hij legde daarom zijn' post neder, verliet *Amst.* in 1668, begaf zich naar *Frankrijk*, en zocht de gunst des konings te winnen door een dichtstuk, getiteld: *Gallia triumphans*, *Par. et Arnh.* 1670 in 4to. Kort daarop begaf hij zich naar den keurvorst van den *Paltz*, wiens gunst hij ook door vleijende gedichten zocht te verkrijgen, 't welk hem echter niet gelukte, zoo dat hij na eenige omzwervingen den *Paltz* verliet en naar *Arnhem* terugkeerde, waar hij † in 1673. Hij heeft in H. S. nagelaten: *Gelria illustrata* en *Delitiae Palatinae*, waarvan het eerstgenoemde aangekocht is door de Maatsch. van Ned. Letterkunde te *Leijden.*

KEUCHENIUS (PETRUS), geb. te *'s Hertogenbosch* in 1654, † 1691 te *Arnhem*, waar hij predikant was, heeft zich naam verworven onder de uitleggers van het N. T., door in 't licht te geven: *Annotatorum pars prior in IV Evang. et Acta Apostolorum*, *Amst.* 1689. De hoogleeraar Alberti bezorgde na zijn' dood de *Annotata in omnes N. T. libros*, *L. B.* 1755, die lang op prijs zijn gesteld.

KEULEN (LUDOLF VAN) of CEULEN, geb. te *Hildesheim* in 1539, † 1610, heeft zich door zijne ervarenheid in de wiskunde beroemd gemaakt. Hij gaf daarin te *Leijden* bijzonder onderrigt, toen men hem in 1600 benoemde tot hoogl. in de vestingbouwkunde, om in de Nederd. taal die deelen der wiskunde te onderwijzen, geschikt om goede ingenieurs te vormen. Hij schreef o. a. een werk *Over den cirkel*, *Delft* 1596. — *Konstige vragen*, waarvan later de mathematicus L. Praalder, leeraar aan de Fundatie der vrouwe van *Renswoude* te *Utrecht*, de oplossingen heeft gegeven. — *Arithmetische en geometrische fondamenten*, *Leijd.* 1616, waarvan reeds een jaar vroeger Snellius eene Lat. vertaling uitgaf, even als van het boek *Over den cirkel*, 1619.

KEVERSBERG VAN KESSEL (L. G. J. baron VAN), geb. in *België* in 1768, † te *'s Hage* in 1841, genoot eene geletterde opvoeding, om de staatkundige loopbaan te kunnen intreden. Hij was in onderscheidene betrekkingen loflijk werkzaam, bekleedde o. a. in 1809, tijdens het Fransche bewind, de waardigheid van onder-prefect te *Kleef;* en betoonde grooten ijver tot leniging der rampen, door eene overstrooming veroorzaakt. Napoleon schonk hem het ridderteeken van 't

legioen van eer. Na de vestiging van 't koningrijk der *Nederlanden*, diende hij den koning trouw als gouverneur van *Antwerpen* en *O. Vlaanderen*, later als gewoon lid van den raad van state. Hij was zeer bedreven in de staathuishoudkunde, het staatsregt, de geschiedenis der middeneeuwen en die van lateren tijd. Zijne menigvuldige schriften dragen daarvan blijken, van welke wij slechts noemen: *Du royaume des Pays-Bas, sous le rapport de son origine, son dévéloppement et de sa crise actuelle etc. 3 vol. la Haye*, 1834. Koning Willem I benoemde hem tot commandeur der orde van den Nederl. leeuw. Sedert 1820 was hij lid der Maatsch. v. Nederl. letterk. te *Leijden.*

KEIJ (WILLEM), geb. te *Breda* en † in 1568, was een kweekeling van L. Lombardus, en kwam te *Antwerpen* in het schildersgild in 1540. Eenige zijner kapitale stukken zijn aldaar door brand en den beeldenstorm vernietigd. Hij was gelukkig en ervaren in het treffen van portretten, welke hij met een mollig penseel schilderde, o. a. den kardinaal van Granvelle in zijn pontificaat, en Alba. Terwijl hij hiermede bezig was, verhaalde de hertog aan een lid van den bloedraad in 't Spaansch (welke taal Keij verstond), dat het doodvonnis over den graaf van Egmond en anderen geveld was. Dit trof hem zoodanig, dat hij, te huis gekomen, ziek werd, en op den dag der onthalzing van gemelden graaf overleed. Hij bewoonde te *Antwerpen* een aanzienlijk huis en leefde op een' deftigen voet.

KEIJSER (HENDRIK DE), geb. te *Utrecht* in 1565, † 1621, leerde de bouwkunst bij A. Bloemaert en de teeken- en schilderkunst bij diens zoon. De proeven, die hij gaf in de eerstgenoemde kunst, noopten de regering van *Amsterdam* hem in 1594 tot stads bouwmeester en beeldhouwer aan te stellen. De *Beurs*, de *Haarlemmerpoort*, de *Z. N.* en *Wester-kerken* aldaar, het *Stadhuis* te *Delft* en meer and. gebouwen, zijn door hem ontworpen en onder zijn opzigt gesticht. Men houdt hem ook voor den vervaardiger van 't metalen standbeeld van Erasmus. Maar in 't bijzonder heeft hij zich naam gemaakt door het uitstekend praalgraf van prins Willem I in de Groote kerk te *Delft.* De heer C. Kramm te *Utrecht* heeft eene oordeelkundige beschouwing van Keijsers werken medegedeeld in het *Tijdschr. v. gesch. oudh. en statistiek van Utr.* jaarg. 1836.

— (PIETER DE), zijn zoon, wiens geb. noch sterfjaar ons bekend zijn, volgde zijn' vader op in diens post te *Amsterdam.* Hij maakte het ontwerp voor de fraaije tombe van graaf

Willem Lodewijk van Nassau in de Groote kerk te *Leeuwarden.* De marmeren sieraden aan de tombe van den admiraal Tromp, in de Oude kerk te *Delft*, zijn door hem gebeeldhouwd. Ook buiten 's lands was hij met roem bekend, blijkens het praalgraf, dat men hem liet vervaardigen voor den Zweedschen krijgsheld Erik Stoop, die onder koning Gustaaf Adolf had gediend, en dat geplaatst werd in de domkerk te *Skara* in *West-Gothland.*

KEIJSER (THEODORUS DE), waarschijnlijk een broeder van bovenstaande, wiens geb. of sterfjaar niet geboekt staan, heeft zich beroemd gemaakt door het schilderen van portretten, die uitmunten door gelijkenis, koloriet en een meesterlijk penseel. Tot zijne schoonste kunststukken behooren o. a. een tafereel op 't paleis te *Amst.*, voorstellende 16 personen uit de Amst. schutterij (1633), iets minder dan levensgrootte; de afbeelding van 4 Amst. burgemeesters, zittende aan eene tafel, raadplegende over de ontvangst van Maria de Medicis. Het is door J. Suiderhoef in plaat gebragt. De 2 stukken No. 170 en 171 worden in den Catal. der schilderijen op 's rijks Museum aan H. de Keizer toegekend, terwijl Immerzeel ze aan Theodorus de K. toeschrijft, hetwelk de waarschijnlijkheid vóór zich heeft. Dezelfde fout bestaat ook in de Notitie der schilderijen van 't Kon. Kabinet te *'s Hage.* Deze bekwame meester schilderde ook uitvoerige kabinetstukjes, kunstig van behandeling.

— (JAN FREDERIK), eigenlijk KAIJSER, geb in *Nassau-Dietz* in 1776, † 1823 te *Amsterdam*, koos in zijne jeugd de krijgsdienst, maar bragt het niet verder dan tot onderofficier, nam, toen hij den mannelijken leeftijd bereikt had, zijn ontslag, en vestigde zich eerst te *Zwolle*, daarna te *Amsterdam*, waar hij les gaf in de reken- en wiskunde, en later tot verificateur der stedelijke middelen werd aangesteld. Hij legde zich vooral toe op de sterrekunde; verschafte zich uit eigen vermogen (dat niet groot was) eene verzameling van goede instrumenten, waarmede hij belangrijke waarnemingen deed, daarin geholpen door den vermaarden horlogiemaker Knebel. Door een' zijner leerlingen, die naar *Weenen* vertrok en aan wien hij eenige zijner waarnemingen medegaf, werd zijn naam met roem buiten 's lands bekend. Toen de directeur van het keizerlijk observatorium te *Weenen* deze stukken in hadden kreeg, werden ze zoo juist en naauwkeurig bevonden, dat men hem stelde onder de meest verdienstelijke waarnemers. Zijne resultaten en waarnemingen

zijn opgenomen in de werken van 't Kon. Instituut, waarvan hij lid was (1ste klasse VIIe deel). Zijn beminnelijk, zedelijk, opregt en nederig karakter bragt hem in achting bij allen, die hem leerden kennen.

KICHERER (JACOBUS JOHANNES), geb. te *'s Hage* in 't laatste gedeelte der 18de eeuw, studeerde te *Utrecht* in de godgeleerdheid, en werd in Mei 1798, na afgelegd examen, door den Utrechtschen predikant G. Masman plegtig ingezegend tot het werk der Evang.-bediening onder de Heidenen. Hij vertoefde daarop eenigen tijd in *Engeland*, en vertrok met J. F. van der Kemp en 2 andere Engelsche zendelingen naar de *Kaap de Goede Hoop*, waar zij in de lente van 1799 aan land stapten. Zijn arbeid onder de Bosjesmannen en Kaffers droeg goede vruchten en vele Heidenen werden tot het Christendom bekeerd.

— (CAROLUS EGIDIUS), geb. te *'s Hage* in 1806, † 1835, oefende zich in de godgeleerdheid aan het Luthersche seminarie te *Amsterdam*, was eenigen tijd als proponent te *Edam* werkzaam, toen hij in 1830 te *Monnikendam*, 4 jaren later te *Utrecht* predikant werd. Hoe kort ook zijne loopbaan was, gaf hij proeven van ijver en kunde, en van vele gaven voor den predikstoel. Zijne preekwijze was ernstig en gemoedelijk, blijkens zijne *Afscheids- en gedachtenis-rede over Hand. XX. 21—32, gehouden te Monnikendam, Utr.* 1835, enz.

KIEN (NICOLAAS), geb. in 1661, † 1722, deelde bijzonder in de gunst van prins Willem III, zag zich ten jare 1692 aangesteld tot pensionaris van *Alkmaar*, had veel invloed op 't bestuur van zaken; doch werd na den dood van gemelden vorst van zijn' post ontzet en weigerde de aangebodene plaats in de schepensbank.

— (JOHANNES), geb. te *Middelburg* in 't laatste ged. der 17de eeuw, was leeraar bij de Doopsgezinden aldaar en zond in 't licht: *De honigraad der godgeleerdheijd enz. Middelb.* 1740. — *De op- en ondergang van Moses wet met de eeuwigduurendheijd van de wet der zeeden, enz. Vliss.* 1704. Eenigen tijd daarna vond hij goed de Doopsgezinde broederschap te verlaten en tot de Gereformeerden over te gaan. Wat hem daartoe noopte, gaf hij te kennen in *Korte redenen waarom ik mij zelven van de Mennoniste tot de Gereform. kerk heb overgegeven, Middlb.* 1711. De bewindhebbers der O. I. Comp ter kamer *Zeeland* stelden hem aan tot ziekentrooster; in welke betrekking hij eenigen tijd vertoefde aan de *Kaap de Goede Hoop*. Van daar teruggekeerd, schreef hij, op aandrang van eenige aanzienlijke

personen: *Kort onderwerp der Godgeleerdheijd, nevens deszelfs nader verklar. en uijtbreiding, Rottd.* 1716.

KIES (PIETER), geb. in de eerste helft der 16de eeuw, † 1594, zorgde in 1566 bij de plundering van 't Minderbroederen-klooster te *Amsterdam*, dat de meeste en beste boeken geborgen werden. Dit bragt hem 't volgende jaar door 't verdraaijen der zaak en omdat hij den predikant Jan Arendsz. in- en uit de stad geleid en wapenen gevoerd had, in de gevangenis en haalde hem het vonnis der verbanning op den hals met verbeurdverklaring zijner goederen. Nu koos hij openlijk de zijde van den prins; was tegenwoordig bij het omslaan van *Enkhuizen*, bragt met J. Kolterman en G. v. Berkenrode, den 3. Julij 1572, *Haarlem* in de magt van Oranje, waar men hem dadelijk met het burgemeesterschap begunstigde. Bij de verovering van *Haarlem* in 1573 nam men hem gevangen. In den kerker kreeg hij het eerst de tijding der overwinning, op de *Zuiderzee* behaald, en van de gevangenneming van Bossu: 't geen hij aan zijne lotgenooten mededeelde door te zeggen: „dat er een kabeljaauw gevangen was, wiens rob wel honderd duizend guldens waard zou zijn." Hij werd op zijn woord ontslagen, om met Verdugo te handelen over uitwisseling van gevangenen. Na 't mislukken zijner pogingen keerde hij terug, en werd op bevel van Alba met andere Haarlemmers geboeid naar *Amsterdam* gevoerd, en ter galge verwezen. Door den tegenstand van Verdugo en andere Spaansche bevelhebbers, werd de uitvoering van 't vonnis geschorst en hij tegen een ander uitgewisseld. In 1577 ontmoeten wij hem wederom als burgemeester van *Haarlem* en vervolgens nog 10 maal. Een' opstand, die aldaar uitbrak in 1578, stilde hij met lijfsgevaar door zijne achtbaarheid. Hij was een man van strengen geest, zegt Hooft, verbonden aan eene vrouw, wier bijzonder beleid en heldenmoed wij op 't art. PROOSTEN (BRECHT) hopen te gedenken.

KIMEDONCIUS (JACOBUS) of KIEMEDONCK werd volgens sommigen te *Kampen*, volgens anderen met meer waarschijnlijkheid te *Brugge* geb. Als opziener van 't collegie der wijsheid te *Heidelberg*, werd hij in 1577 door den Luthersch-gezinden keurvorst van die betrekking ontslagen. Na de pacificatie begaf hij zich naar *Gend* en verwierf er een' leerstoel aan de pas opgerigte doorluchtige school. Toen deze werd opgeheven in 1584, nam hij de wijk naar *Vlissingen*, van waar hij 't volgende jaar tot predikant te *Middelburg* werd beroepen.

Drie jaren stond de werkzame man hier in hooge achting, bekleedde in 1586 den voorzittersstoel op de nat. synode te '*s Hage*, en een jaar later droeg de Z. Hollandsche synode hem met Bastingius en anderen het werk eener verbeterde bijbelvertaling op. In 1589 aanvaardde hij het hoogleeraarschap in de theol. te *Heidelberg* en droeg in 1595 zijn werk: *De verbo Dei scripto et non scripto* op aan de regering van *Middelburg* en *Vlissingen*, en overleed denkelijk het daarop volgende jaar. Hij volgde de Geneefsche rigting en bewees gewigtige diensten aan de hervormde Nederl. kerk.

KIEVIT (JOHAN) was in 1666 lid der gecommitteerde raden van wege *Rotterdam*, en werd verdacht gehouden met de Buat van onderhandeling met *Engeland*, om den jongen prins van Oranje tot stadhouder te verheffen. Ook liep hij in 't oog, toen men ontdekte, dat hij de opsteller was van '*t Verslag van den heer van Sommelsdijk*, waarin hij de dapperheid van C. Tromp, met wiens dochter hij getrouwd was, ten koste van de Ruiter hoog verhief, ja dezen laatsten bedektelijk van lafhartigheid beschuldigde. Toen hij zich niet kon zuiveren, verkoos hij de vlugt, ging naar *Engeland*, en werd eerlang gelijk de Buat ten zwaarde veroordeeld, als men hem in handen mogt krijgen, met verbeurdverklaring zijner goederen. Aan 't hof van *Engeland*, was hij zeer gezien, zoodat men hem tot ridder sloeg, en de koning bij herhaling bij de Staten van *Holland* aandrong, om Kievit in zijne eer en waardigheid te herstellen; doch vruchteloos. In 1672 bij het verhangen der hekken, kwam hij in 't vaderland terug en werd aangesteld tot raad en pensionaris van *Rotterdam*, welken post hij daarna verwisselde met dien van raad en advokaat-fiskaal ter admiraliteit op de *Maas*. Hier raakte hij in ongelegenheid, wijl er eene aanklagte van omkooping en pligtverzuim tegen hem werd ingebragt. Langen tijd zat hij op de gevangenpoort te '*s Hage*, tot dat men hem veroordeelde tot de vierdubbele vergoeding, van 't geen hij ten onregte getrokken had; tot een altoosdurend bannissement buiten den staat, met verklaring van eerloosheid en meineedigheid. Nadat zijne dochter eene groote som gelds betaald had, werd hij in 1689 uit zijne gevangenis ontslagen.

KILIAAN (CORNELIS) of VAN KIEL, geb. te *Duffel*, (eene kleine plaats tusschen *Mechelen* en *Lier*,) voor het midden der 16de eeuw, † 1607, legde zich ijverig toe op de dichtkunst en welsprekendheid, inzonderheid op de Nederd. taal. C. Plantijn wist hem aan zijne beroemde drukkerij te *Ant-*

werpen te verbinden als corrector, welken post hij 50 jaren met vlijt en naauwkeurigheid waarnam. De vele werkzaamheden, daaraan verbonden, verhinderden hem niet in het vertalen van vreemde en het opstellen van eigen werken. Behalve door zijne *Epigrammata* en andere dichtstukken, vereeuwigde hij vooral zijn' naam door zijn *Etymoligicon linguae Teutonicae* etc. 3de druk, *Antv.* 1599, daarna in 1777 door G. van Hasselt met belangrijke aanteekeningen uitgegeven. Dit werk bragt veel toe tot zuivering en opbouw onzer taal, en heeft nog groote waarde. Daarenboven maakte hij zich verdienstelijk door de vertaling van *Guicciardyn's Beschrijv. der Nederlanden*, en de *Historische gedenkschriften van P. de Comines*, en van de *L Homiliën oft verclaeringhen van de oprechtichheijdt die den Christenen menschen betaemt enz. van Macaris den Egyptenaar. Antv.* 1580.

KINKER (JOHANNES), geb. op *Meilust* onder *Nieuwer-Amstel* in 1764, † 1845, genoot het onderwijs in de oude talen te *Weesp* en begaf zich in 1781 naar de Utrechtsche hoogeschool, om zich op de geneeskunde toe te leggen. Hier kwam hij in kennis met Rau, Carp, Clarisse, Bellamij enz., werd lid van 't dichtgenootschap *Dulces ante omnia Musae*, en toonde meer lust in de beoefening der poëzij, der maat- en toonkunst, dan in die der medicijnen. Hij legde zich daarna met vlijt op de regtsgeleerdheid toe, werd in 1787 doctor in de beide regten en vestigde zich te *'s Hage*, doch hield zich meer met letterkundige dan met regts-zaken op. In 1793 zette hij zich als advokaat te *Amsterdam* neder, waar hij slechts nu en dan de pleitzaal bezocht. De kritische wijsbegeerte hield hem inzonderheid bezig, waarmede hij de studie paarde in de welsprekendheid, dicht- taal- en toonkunst, gelijk zoo vele zijner schriften uit dien tijd getuigen. In 1817 benoemde hem de koning tot hoogl. in de Holl. taal, geschiedenis en welsprekendheid te *Luik*, om daar, gelijk hij zich uitdrukte, „de koeterende tongen te buigen naar de rijke Nederd. taal." In 't eerst werd hij als N. Nederlander daar niet gunstig ontvangen; doch weldra toen men hem nader in zijne groote verdiensten leerde kennen, genoot hij aller achting en bijval. Drie jaren later rigtte hij er uit zijne waardigste leerlingen een genootschap op, onder de zinspreuk: *Tandem*, 't welk driemaal 's weeks te zijnen huize vergaderde. Toen hij bij den opstand der Belgen *Luik* verliet, durfde hij de bewaring zijner bezittingen en de bezorging daarvan naar *Amsterdam*, gerust aan zijne Luiksche vrienden overlaten, en dat vertrouwen werd niet be-

schaamd. Als ambteloos burger sleet hij zijne overige dagen in laatstgenoemde stad, altoos werkzaam, en zijn roem als dichter, wijsgeer, toon- en letterkundige en satyricus zal ook door de nakomelingschap niet bezwalkt worden. Eene naauwkeurige lijst zijner uitgegevene werken en nagelaten H. S. S. vindt men achter de *Bijdragen tot het leven, karakter en schriften van Mr. J. Kinker*, door Mr. M. C. van Hall, *Amst.* 1853.

KINSBERGEN (JAN HENDRIK VAN), geb. te *Doesburg* in 1735, † 1819, werd voor de krijgsdienst opgeleid en deed op zijn 9de jaar als adelborst den veldtogt mede naar *Braband;* en genoot daarna te *Groningen* onderwijs in de talen, zeevaart- en stuurmanskunst en in de stel- en wiskunde. Daarop verkoos hij de zeedienst, en liep alle rangen door tot dien van Lt.-admiraal. In 1771 kreeg hij verlof, zich in Russische dienst te begeven, waarbij hij als kapitein ter zee treffende blijken gaf van moed en beleid door het verslaan van een gedeelte der Turksche vloot in de *Zwarte Zee* met eene veel kleinere magt. Met eer en roem beladen, keerde hij in 1775 naar 't vaderland terug, en bewees het gewigtige diensten ter opbouwing onzer zeemagt, gelijk hij in den zeeslag bij *Doggersbank* in 1781 veel toebragt tot eene roemrijke handhaving der eer van de Nederl. vlag. Deze bleef hem altoos dierbaar, blijkens zijne volgende krijgsbedrijven, en het van de hand wijzen van schitterende aanbiedingen door de hoven van *Rusland* en *Denemarken.* Na de overmeestering van ons land door de Franschen in 1795, moest hij eene diepe vernedering ondergaan, die hem echter niet schandvlekte, maar de liefde en achting voor hem in de harten van weldenkenden vermeerderde. Van toen af leidde hij een ambteloos, doch geen werkeloos leven. In zijne eer hersteld, deed de raadpensionaris Schimmelpenninck hem in 1805 het verzoek, te mogen weten op welk eene wijze men van zijne groote kundigheden ten dienste van den lande gebruik zou kunnen maken; 't geen Kinsbergen om voor hem gegronde redenen weigerde. Door koning Lodewijk in 1806 tot staatsraad en eerste kamerheer-honorair benoemd, aanvaardde hij die eervolle betrekking niet, vóór dat hij ontslagen werd van den eertitel van admiraal in Deensche zeedienst. Daarop volgde zijne benoeming tot lid van de Kon. Orde van verdienste en in 1808 zijne aanstelling tot buitengewoon maarschalk van *Holland;* hij bedankte echter voor de geldelijke voordeelen, daaraan verbonden, zijnde eene jaarwedde van *f* 18,000. Koning Lodewijk mogt hem tot den adelstand verheffen en den titel schenken van graaf van *Doggersbank*, altoos bleef de ronde

zeeman zijne waarde als Nederlander gevoelen en verloochende die ook niet onder Napoleon. De omwenteling van 1813 mogt hij nog beleven, zich beklagende dat het hem aan krachten ontbrak, daartoe naar zijn lust te kunnen medewerken. Willem I wist zijne verdiensten op eene kiesche wijze te vereeren, waarvoor de edele grijsaard zeer gevoelig was, die zijne overige levensdagen sleet in weldadigheid en menschlievendheid op zijne lustplaats *Welgelegen* bij *Apeldoorn*. Zijne vele schriften en stichtingen (waaronder het *Instituut van onwijs* te *Elburg*), vele zijner roemvolle daden en eerteekenen moeten wij onvermeld laten en ter kennis daarvan den lezer verwijzen naar *Het leven en karakter van den admiraal Jhr. J. H. v. Kinsbergen* door Mr. M. C. van Hall, *Amst.* 1841.

KINSCHOT (NICOLAAS VAN), geb. te *Delft* in 1584, † 1660, oefende zich met zooveel vlijt in de oude letteren, dat hij op zijn 16de jaar te *Leijden* in 't openbaar eene Lat. redevoering uitsprak over de heldendaden van prins Maurits: *De rebus a Mauritio principe Aurasio, fortiter gestis. Hag. Com.* 1600. Hij werd fiscaal van *Holland*, en toonde zich zeer gematigd omtrent de gevangene Remonstrantsche predikanten. In 1638 deed hij afstand van dezen post; zag zich 5 jaren later aangesteld tot pensionaris van *Delft* en nam, bij afwezigheid van den raadpensionaris Cats, diens gewigtig ambt loffelijk waar tot aan zijn' dood.

— (CASPAR), geb. te *'s Hage* in 1622, † 1649, legde zich toe op de fraaije letteren, bijzonder op de Lat. dichtkunst, waarin hij zeer uitmuntte; oefende zich (waarschijnlijk te *Utrecht*) in de regtsgeleerdheid, daarna te *Leijden*, en behoorde onder het gevolg der afgevaardigden tot den Munsterschen vrede, in 1646. Hier was hij bij de gezanten zeer geacht, zelfs bij den kardinaal F. Chigi, naderhand paus Alexander VII; en zou het op de staatkundige loopbaan waarschijnlijk verre gebragt hebben, indien hij niet als eene bloem in de lente zijns levens ware afgesneden. N. Heinsius was zijn boezemvriend en hij verwierf, even als deze, roem als Lat. dichter. Zijne dichtstukken, die hij aan de vlammen wenschte op te offeren, werden door zijne vrienden gered en verzameld, doch zagen, door de zorg van Jac. Gronovius, eerst het licht in 1685, verdeeld in 4 boeken: 1. *Sacra et pia;* 2. *Elegiae et Eclogae;* 3. *Res gestae; et* 4. *Miscellanea*, waaronder die op 't ontzet van *Leijden*, op den Munst. vrede en op de overwinning, welke M. Hz. Tromp behaalde op de Spaansche vloot in 1639 uitmunten.

KISSELIUS (ANTONIUS), geb. te *Zaandam* in 1690, † 1758, werd door zijne Luthersche ouders voor de predikdienst bestemd, en door zijn' oom Fredericus K., predikant te *Alkmaar*, onderwezen, vervolgens naar *Leijden* gezonden, en vier jaren daarna in 1716 te *Amsterdam* bekwaam geoordeeld voor 't leeraarsambt. Hij bezocht echter eerst de hoogeschool te *Giessen*, voor hij in 1720 het beroep naar *Delft* ontving; toen hij echter hoorde, dat er in die gemeente eenige geschillen bestonden, aanvaardde hij dat naar *Purmerende*, tot hij 3 jaren later naar *Dordrecht* vertrok, waar hij werkzaam bleef tot aan zijn' dood. Van belangstelling in zijn kerkgenootschap gaf hij blijken, ook in zijne werken, waarvan de meeste in H. S. bestaan. Onder degene, die het licht zagen, behooren: *De aandachtige en biddende Christen, dagelijks met God bezig* enz. 1735. — *Het kort begrip der zuivere waarheid* enz. *of de kleine Catechismus van Luther, door vr. en antw. opgehelderd*, 1747. — *Korte en beknopte verhandel. over de werkingen des sathans*, 1751. — *Het gebruik der orgelen*, enz. — Zijne predikwijze kan men niet vrijspreken van ongepaste beeldspraak en vergeestelijkingen.

KIST (WILHELMUS) werd in 1758 geb. te *Woerden*, waar zijn vader Antonie K. predikant was, en vormde zich op de Leijdsche hoogschool voor zijne letterkundige loopbaan. Hij werd in 1779 aangesteld tot conrector der lat. scholen te *Breda* en in 1784 tot rector te *Middelburg;* en 3 jaren later benoemd bij het athenaeum dier stad tot lector der algem. geschiedenis. In 1789 bedankte hij voor het hoogleeraarsambt in de letteren te *Franeker*, weshalve de regering van *Middelburg* hem uit erkenkentelijkheid bevorderde tot hoogl. in de gesch. en welsprekendheid bij haar athenaeum. Ook het Zeeuwsche Genootschap van Wetenschappen huldigde zijne verdiensten, door hem het lidmaatschap aan te bieden. Hij gaf in 1791 eene verhandel. uit over Luc. II: 2, en bezorgde de uitgave der reizen van Stavorinus, zijn' schoonvader. Ter belooning van den arbeid, daaraan besteed, boden hem de Staten van *Zeeland* het lidmaatschap aan van het Committé van den O. Indischen handel; bij welks ontbinding in 1800, hij tot lid van den eersten en 4 jaren later van den tweeden Aziatischen raad benoemd werd. In 1807 uit de dienst der O. Ind. Comp. eervol ontslagen, benoemde men hem eenige jaren later tot directeur *de la Gazette Nationale* te *Brussel*, en in 1816 tot directeur der *Nederlandsche Staatscourant*. In 1828 op pensioen gesteld, zette hij zijnen reeds vroeger begonnen arbeid aan het zamenstellen van menschen karakterkundige romans voort, te zamen 31 dln. in gr. 8vo

uitmakende, van welke wij o. a. noemen: *De ring van Gijges wedergevonden*, 4 dln. en *Eduard van Eikenhorst* enz. 4 dln. Ook heeft men van hem: *Karakterschetsen*, *zeden en gewoonten van Nederl. mannen en vrouwen.* — *De Nederl. jongelingen.* — *De Belgen vóór*, *gedurende en na den opstand.* Zijne laatste dagen sleet hij te *Arnhem.* Hij was sedert 1805 lid der Maatsch. van Nederl. Letterkunde te *Leijden.*

KIST (EWALDUS), geb. te *Woerden* in 1762, † 1822, toonde vroeg geneigdheid voor het predikambt, waartoe hij de eerste opleiding ontving door C. Swaving, pred. te *Naarden.* In 1778 bekwam hij, op voorspraak van zijn' oom, den hoogl. E. Hollebeek, eene plaats op het Staten-Collegie te *Leijden.* Hier knoopte hij o. a. met van der Palm een' vriendschapsband, dien de dood eerst ontbond. Gedurende 6 jaren legde hij zich onder voortreffelijke leermeesters op de letteren, wijsbegeerte en godgeleerdheid toe, en werd tot predikant beroepen in 1784 te *Gellikum* en *Rhenoij*, daarna te *Thamen aan den Uithoorn*, in 1789 te *Arnhem*, en in 1797 te *Dordrecht*, aan welke gemeente hij zoo vele gehechtheid betoonde, dat hij een professoraat te *Leijden* en te *Utrecht* van de hand wees. Hij behoorde voorzeker onder onze ijverigste en welsprekendste kerkdienaars, wiens schriften, zoo van stichtelijken als letterkundigen inhoud, in veler handen zijn. Van de eerste noemen wij o. a. zijne *Beoefeningsleer*, enz. 2 dln. in 4 stn. *Dordr.* 1804—9, waarvan eene beknopte uitg. in 1812 verscheen, later herdrukt, en ook in 't Hoogd. vertaald. — *Leerred. over Gods deugden*, 2 dln. *Ib.* 1798. — *Leerr. over verschillende onderwerpen*, 5 dln. 1302—20. — *Leerr. over de zedeleer des Christendoms*, 2 dln. — *Leerr. over het geweten*, 1810. — *Vier Leerr. over Ruth.* 1811. — *Het ongunstig onthaal des Heilands in de wereld enz. in leerr.* 1815. — *Laatste leerr. over verschillende onderwerpen*, enz. 1822. Tot de 2de behooren o. a. zijn *Bundel verhand. en redevoeringen*, 1816. — *Lofrede op P. van Braam*, 1815, en ondersch. stukken in de *Mnemosyne.* Zijne waarde als mensch, christen, leeraar, schrijver en letterkundige, zal men steeds op prijs weten te stellen.

KLAARENBEEK (PIETER HERMANUS), geb. te *Haarlem* in 't midden der vorige eeuw, † te *Utrecht* in 1830, bekleedde in zijne vaderstad eenige posten en kwam in 1795 in het bestuur, doch daar niet op zijne plaats zijnde, verkoos hij een ambteloos leven, eerst te *Emmerik*, later te *Utrecht.* Ter uitspanning hanteerde hij soms de Nederd. lier, en plaatste eenige dichtstukjes in de *Vaderl. Letteroef.*, o. a. het bekende,

vloeijende en treffende dichtstukje: *Jan Barendse* of *Jan de Lapper*. Hij begeerde, dat na zijn' dood zijne nagelatene Gedichten zouden worden uitgegeven en aan zijne vrienden rondgedeeld door de heeren J. van Walré, A. de Vries, J. H. van der Palm en P. W. van Heusde. Ze zijn van ernstigen en luimigen aard, en hier en daar niet zonder dichterlijken gloed.

KLEMAN (DAVID), werd in 1738 als predikant van *Renswoude* naar *Voorburg* beroepen en overleed in 1780. Wij zouden hem niet vermelden, zoo hij niet door één zijner schriften aanleiding had gegeven tot onzalige twisten in de Nederl. herv. kerk. Het bedoelde werk had ten titel: *Orde des heils, volgens welke God aan bijzondere menschen zijne zaligmakende genade schenkt, of het verband tusschen genade en pligt*, 1774. 't Werd kerkelijk goedgekeurd door 2 gecommitteerde der klassis van *'s Hage*, J. J. Serrurier en H. N. Schregardus. Doch nu regende het vóór- en tegenschriften en de zaak kreeg zulk een onrustig aanzien, dat de Staten van *Holland* er zich mede bemoeiden, en het zoo ver bragten, dat dit geschil de bedreigde gevolgen niet had. Van Kleman bestaat ook nog een geschrift: *Over de Geestkunde*, 1765. — *Vijf verhandel. over de oorspronk. verdorvenheid, over de regtvaardigmaking, over het wezen van het waar zaligmakende geloof*, 1771.

KLERCK (Jhr. RIJNHOLT ANTHONIJ), werd in 1774 te *Rhenen* geboren, trad in 1785 als kadet in dienst, werd in 't zelfde jaar tot vaandrig bij het regement van von Monster benoemd, doch nam in 1795 zijne demissie en verliet zijn vaderland, om in *Duitschland* en *Engeland* onder de bevelen van Prins Frederik te dienen. Hij werd terstond in denzelfden rang bij het rassemblement onder diens orders geplaatst en op het einde van het jaar 1799 tot luitenant benoemd, na aan de krijgs-bewegingen in *Noord-Holland*, welke dat jaar plaats hadden, te hebben deelgenomen. In 1802 werd hij tot kapitein bevorderd en keerde in het najaar met de Hollandsche troepen naar *Holland* terug. Weder in active dienst gesteld, werd hij in Januarij 1814 tot kapitein benoemd bij het bataillon jagers en bijna drie maanden later tot majoor bij de landmilitie, in welken rang hij in April van dat jaar de blokkade van *Bergen-op-Zoom* bijwoonde. In 1815 werd hij tot luitenant-kolonel bij het bataillon van linie no. 14 benoemd en maakte den veldtogt naar *Frankrijk* mede. In 1829 zag hij zich aangesteld tot kolonel-kommandant der afdeeling grenadiers, als hoedanig hij zich tijdens den opstand bij het leger in *België* bevond, aan den tiendaagschen veldtogt

deel nam, en in de jaren 1832, 1833 en 1834 bij het mobile leger diende. In December 1836 werd hij tot kommandant ad interim bij de 1ste brigade der 1ste divisie infanterie aangesteld en in Februarij 1838 tot generaal-majoor der 2de brigade infanterie. Den 6den December 1840 verhief Z. M. Willem II hem tot zijn adjudant in buitengewone dienst en in 1845 tot den rang van luitenant-generaal. In 1849 benoemde Z. M. Willem III hem tot chef van zijn Militair Huis. Hij † te 's Hage den 2. Junij 1854.

KLERK (REIJNIER DE), geb. te *Middelburg*, in 1710, † 1780, betoonde veel lust voor de zeedienst, en ging op zijn 15de jaar als adelborst op een oorlogschip, daarna in 1726 als gemeen matroos op een' Oost-Indie-vaarder, waarmede hij 2 reizen heen en terug gelukkig volbragt. Op de 3de reis te *Batavia* tot eerste stuurman en bevelhebber van eene bark bevorderd, maakte hij zich te *Padang* door moed en beleid zeer verdienstelijk, zoodat men hem reeds hooge posten voorspelde. In 1737 verliet hij de zeedienst en werd aangesteld tot onderkoopman en hoofd op de kust van *Sumatra*. Ook in deze betrekking toonde hij, dat het hart hem op de regte plaats zat. In 1741 naar *Batavia* teruggekeerd, zond men hem met anderen naar de N.-O.-kust van *Java* om de Chinezen te beteugelen. Daarna verkozen tot opperhoofd van *Soerabaja*, was zijne eerlijkheid bestand tegen het goud dat men hem aanbood, om ontrouw te worden aan de Compagnie. Hij gaf blijken, dat geene wraaklust hem bezielde, toen de landvoogd van *Banda*, C. Sterrenberg, die hem niet genegen was, in ongenade was gevallen en in ballingschap verkeerde. Zijne verdiensten als gouverneur van *Banda*, waarvan hij eene beschrijving gaf; — als raad van *Indie* (1755), waarbij hij het regentschap over de hospitalen op zich nam; als directeur-generaal, en eindelijk als gouverneur-generaal te schetsen, zou ons tot uitvoerigheid verleiden. In deze laatste aanzienlijke betrekking, welke hij aanvaardde in 1777, bewees hij belangrijke diensten ter voortplanting van de Chrl. godsdienst; was de eerste opperdirecteur van het geleerde genootschap, dat in April 1778 te *Batavia* is opgerigt, bevorderde den landbouw, en ijverde tegen de overdrevene vereeringen, die men hem bewees.

KLEIJN (JOHANNES PETRUS), geb. in 1760, † 1805, vertrok, om zich voor de predikdienst te bekwamen, in 1777 naar *Utrecht*, doch besloot, wegens de zwakheid zijner borst, de theol. studiën te laten varen en zich op die der regten toe te leggen, waarin hij ten jare 1782 het doctoraat verkreeg

met een diss. over de echtscheiding. Door den dood zijner moeder in 't bezit gesteld van aanzienlijke landgoederen, gaf hij zich geheel aan het landleven over. Door den stadhouder tot mede-bestuurder der *Hooge- en Lage Zwaluwe* aangesteld, berokkende hem dit grievende onaangenaamheden, welke zeer vermeerderden bij den inval der Fransche troepen onder Dumouriez in 1793. Zijne woning werd geplunderd, zijne goederen, in een lekgemaakt vaartuig geborgen, bedorven of beschadigd. Hij vestigde zich te *Wageningen*, waar hij lid der regering en in 1796 verkozen werd tot raadsheer in 't provinciaal geregtshof van *Gelderland*. — Gedurende zijn verblijf te *Utrecht* was hij in den vriendenkring opgenomen van H. v. Alphen, Bellamij, Hinlopen, Rau en and., waardoor zich zijn dichterlijk genie meer en meer ontwikkelde. Hij had veel op met de Hoogduitsche dichters van dien tijd, op wier voorbeeld hij het metrum der ouden in onze poëzij zocht in te voeren, blijkens zijne *Oden en Gedichten*, *Utr.* 1782, later met 2 stukjes vermeerderd, als ook zijne *Nagelaten gedichten*, door zijne weduwe Antoinetta Ockerse in 1809 uitgegeven. Behalve prozaïsche en poëtische overzettingen uit 't Hoogd., vindt men van hem eenige stukjes in *Proeven voor het verstand*, *den smaak en het hart*, en elders. Zijn voornemen om eene volledige *Theorie der schoone kunsten en wetenschappen* te schrijven, heeft hij niet kunnen volbrengen. Enkele fragmenten er van zijn bewaard in de *Mnemosyne*, *I*, *II* en *IV*, welke het gemis van 't geheel doen bejammeren. — Zijn zoon

KLEIJN (PIETER RUDOLPH), geb. op de *Hooge Zwaluwe* in 1785, † 1816, doorliep te *Arnhem* de klassen der Lat. school, en toonde bijzonderen aanleg voor de teekenkunst, waarin hij onderwezen werd door J. Nijhoff. Zijne hardhoorendheid hem ongeschikt makende voor de studie, zoo koos hij het vak van landschapsschilder, en genoot gedurende 3 jaren te *Dordrecht* het onderwijs van de gebroeders J. en A. van Strij. Op voorspraak van den heer Hultman, werd hij in 1808 als kweekeling van koning Lodewijk naar *Parijs* gezonden, waar hij o. a. ook onderrigt genoot van den beroemden hist. schilder David; vervolgens bragt hij nog ruim 2 jaren in *Italië* door. In 't vaderland teruggekeerd, bood hij zich bij Willem I. aan voor de krijgsdienst, die hem aanstelde tot 2de Lt. bij 't 5de bataillon nat. militie. In 1815 werd hij te *Quatre-Bras* deerlijk gewond, en moest 17 uren bloedend op het slagveld blijven liggen. De kunst, die alles aanwendde tot zijn' behoud, schoot te kort en den 15. Febr. van 't volgende jaar stierf hij. Zijne schil-

derstukjes en fraaije teekeningen gaven groote verwachtingen.

KLEIJNHOFF VAN ENSPIJK (CHRISTIAAN FREDERIK), geb. te *Batavia* in 1761, † 1819, vestigde zich als med. doctor te *Amsterdam* en maakte zich bekend als insekten-kenner, o. a. door zijn werkje: *Over het einde, waartoe de insecten vermoedelijk geschapen zijn*, *Amst.* 1805. Hij werd in 1817 te *Leijden* aangesteld tot hoogl. in de landhuishoudkunde, welken post hij aanvaardde met eene Nederd. redevoer. *Over de waarde van het hedendaagsch leerstellig onderwijs der landhuishoudkunde, als wetenschap beschouwd;* doch hij wist zijn gezag onder de studenten slecht te handhaven, en deze hadden trouwens ook niet lang genot van zijn onderwijs.

KLINKENBERG (DIRK), geb. in 1709, † 1799, legde zich al vroeg toe op de beoefening der wiskundige wetenschappen, en hield zich eerst met het landmeten bezig, terwijl hij tevens te *Haarlem* onderwijs gaf in de wiskunde en er een gezelschap stichtte ter beoefening der sterrekunde. Hij kwam in betrekking met den hoogl. Lulofs, inspecteur van 's lands rivieren, aan wien hij met M. Bolstra was toegevoegd, en maakte zich in alles wat betrekking heeft tot den waterstaat zeer verdienstelijk. Nadat hij in 1743 den overgang van Mercurius had waargenomen en zijne bevindingen medegedeeld, geraakte hij in briefwisseling met vele onzer sterrekundigen, ook met de beroemdste buitenlandsche. In 1755 tot gewoon klerk ter secretarie van *Holland* benoemd, verwaarloosde hij zijne wis- en sterrekundige oefeningen niet, en werd drie jaren later Correspondent bij de Academie van wetenschappen te *Parijs*. De sterrewacht van Prins Willem IV te *'s Hage* stond voor hem open. Zijne waarnemingen omtrent de kometen en het ontdekken van nieuwe vermeerderden zijn' roem. Hij deelde ze te *Parijs* mede, waar men ze opnam in de *Mémoires de l'Academie* voor 1760. Zoo ontdekte hij ook een jaar vroeger dan te *Parijs*, dat Uranus geene komeet, maar eene planeet was. Vele zijner verhandelingen komen voor in de werken der Haarlemsche Maatschappij en in de verzameling van uitgezochte verhandel. van Houttuin. Zijne nagelatene schriften en brieven, toevallig in handen geraakt van Florijn, zijn door dezen aan de 1ste kl. van het Kon. Nederl. Instituut afgestaan.

— (JAKOB VAN NUIJS), geb. te *West-Graftdijk* in 1744, † 1817, begon zijne letteroefeningen te *Haarlem*, studeerde eerst te *Harderwijk* en vervolgens te *Leijden*, waar hij de doctorale waardigheid in de wijsbegeerte verkreeg door eene verhand. *De aëre ejusque proprietatibus et usu* 1764. Hij

zette zijne studiën voort in de theologie en was achtereenvolgens in onderscheidene plaatsen als predikant werkzaam, laatstelijk te *Amsterdam* (1773), waar men hem 6 jaren later, toen hij voor 't Leijdsche professoraat bedankte, aanstelde tot hoogl. in de godgeleerdheid. Ook hij moest het bittere dier tijden smaken en zich na 1795 van zijne bediening verstoken zien, maar in 1804 werd hij eervol hersteld en bleef tot aan zijn' dood voortgaan met het onderwijzen der aanstaande godgeleerden en het uitgeven van werken ter verklaring der H. Schriften, of ter verdediging van de godsdienst. Wij noemen slechts de voornaamste: *Over de voordeelen van de Godsd.* 2 *dln.* 4 *stn.* 1769. — *Onderwijs in de Godsdienst*, 11 *dln.* — *De Christen*, 7 *dln.* (naamloos uitgegeven). — *Bijbelverklaring van Gen. tot de openb. v. Joh.*, 27 *dln.* tot het 3de deel bewerkt met zijn' ambtgenoot G. J. Nahuis en vervolgens alleen voltooid. Gedurende zijn ambteloos leven schreef hij een *Zondagsblad*, waarvan eenige dln. het licht zien. Hij volgde de Coccejaansche rigting, en heeft vele verdienstelijke leerlingen gevormd.

KLINKHAMER (GOVERT), geb. te *Amsterdam* in 1702, † 1774, dreef handel in zijden stoffen te *Amst.* en waagde het, den Nederd. Parnas te beklimmen, zonder den top te bereiken. Zijne rijmwerken bestaan meestal in stroeve vertalingen o. a. van de *Henriade* van Voltaire en diens *Zaïre*. Beneden alle kritiek is zijn berijmd *Leven van den Ap. Petrus.* Meer bruikbaar zijn *Dagwijzer der geschiedenissen*, 2 dln. *Amst.* 1775, ingerigt zoo als die van G. Brandt.

— (SIBOUT CORNELIS), geb. te *Amsterdam* in 1804, † 1834, begon zijne studiën aan 't Athenaeum zijner geb.-stad, en verdedigde daar in 1826 eene *Commentatio de jure civ. Romani loco, qui est de donationibus, ex fragm. Vaticanis, nuper illustrato.* Ze was opgesteld ter beantwoording eener regtskundige vraag, gedaan door de hoogeschool te *Luik*, doch te laat ingezonden. In 't volgende jaar verwierf hij de gouden medaille aan de Leuvensche hoogeschool, met de beantwoording der vraag: *Het leven en de daden van Iphicrates*, en in 1829 den doctoralen graad in de regten te *Utrecht* met eene *Diss. de bello propter successionem regni Hispanici gesto, pace Rheno Trajectina composito.* Zijne ervarenheid in de oude letterkunde bleek uit zijn *Querolus sive Aulularia, incerti auctoris comoedia togata*, *Amst.* 1829, waarmede hij het doctoraat in de letteren verkreeg. Zijn zwak ligchaamsgestel hinderde hem als practiserend advokaat op te treden, weshalve men hem aanstelde tot regter-plaatsvervanger bij de regtbank van eersten aanleg te *Amsterdam.*

Gaarne zou hij in 1830 de pen met den degen verwisseld hebben, had zijne gezondheid dit toegelaten, maar nu deed hij zijne lier klinken in een dichtstuk: *Aan mijn vaderland*, 1831, naamloos in de *Noordstar* uitgegeven, gelijk later zijne vertaling van Körner's lied *Lier en zwaard.* Behalve eenige huiselijke dichtstukjes, bestaan er van hem eenige regtsgeleerde bijdragen en stukken in het tijdschrift *de Menschenvriend.*

KLOECKHOF (BALTHAZAR), geb. te *Kuilenburg* en † in 1763, begon zijne studiën te *Utrecht* en vormde zich te *Jena* tot het leeraarsambt bij de Lutherschen. In 1731 te *Amersfoort* beroepen, zag hij zich 3 jaren later tot adjunct en daarna als leeraar te *Gouda* aangesteld. Zijne preekwijze had vele verdiensten, en ter bevordering van zijn kerkgenootschap getroostte hij zich gaarne eenige opofferingen; zoo droeg hij ruim bij ter opbouwing der N. Luth. kerk in de *Hamburgerstraat* te *Utrecht*, welke door hem in 1745 werd ingewijd. Van hem zag onder anderen het licht eene *Lijkrede op den Goudschen leeraar Heesper.* Bij 't klimmen zijner jaren deed hij afstand van een gedeelte zijns traktements, opdat men een' jeugdiger leeraar zou kunnen beroepen.

KLUIT (ADRIAAN), geb. te *Dordrecht* in 1735, † 1807, gaf vroeg blijken van zijne zucht tot letteroefeningen, waaraan hij ruimschoots kon voldoen op de Lat. scholen in zijne geb.-stad en daarna te *Utrecht* onder Wesseling, Saxe en and., waar de beoefening der Gr. en Lat. talen, oudheden en geschiedenis zijne hoofdstudie uitmaakte. In 1760 aanvaardde hij het præceptoraat aan de Lat. scholen te *Rotterdam*, 't welk hij weldra verwisselde met dat van *'s Hage*, om in 1764 het rectoraat te *Alkmaar* op zich te nemen. Vijf jaren was hij hier werkzaam, toen hij in dezelfde betrekking naar *Middelburg* geroepen werd en tevens als lector in de welsprekendheid en Grieksche taal. Hoe zeer de regering dier stad zijne verdiensten wist te waardeeren, toonde zij in 1776, door hem te benoemen tot hoogleeraar in hetzelfde vak, waarin hij als lector onderwijs gaf. Een man, die zoo vele kundigheden in zich vereenigde, verdiende een' uitgebreider werkkring. Die werd hem opengesteld aan *Leijden's* hoogeschool in 1779, waar men een' nieuwen leerstoel had opgerigt voor de vaderl. oudheden en geschiedenis, inzonderheid de Diplomatische. De redevoering, met welke hij dien post aanvaardde, gaf reeds te kennen wat men van hem te wachten had; zij handelde: *De jure, quo Belgae legitimo suo principi ac domino Philippo imperium abrogaverint*, welke kort daarna vermeerderd met brieven ter op-

heldering en verdediging het licht zag. Van den ijver, die hem bezielde om zijne lessen nuttig en belangrijk te maken, kunnen o. a. zijne leerboeken getuigen en de wijze, waarop hij letterlievende jongelingen behulpzaam was. Zijne verkleefdheid aan de stadhouderlijke regering, had voor hem in 1795, even als voor zijne ambtgenooten Boers en Pestel, onaangename gevolgen, — hij werd mede van zijn' post ontzet, doch in 1802 daarin hersteld. Met gelijken ijver als te voren werkzaam, erkende men zijne onschatbare verdiensten, door hem in 1806 het hoogleeraarsambt in de statistiek des koningrijks van *Holland* optedragen. Het jaar daaropvolgende werd hij, met zijne tweede echtgenoote, het slagtoffer van de vreeselijke ramp, welke stad en hoogeschool troffen. Van zijne veelvuldige schriften, die handelen òf over de vaderl. gesch. òf over de Nederd. taal en letterkunde, vermelden wij slechts de *Hist. critica comitatus Hollandiae et Zeelandiae*, 4 *vol.* 1777—82. — *Hist. federum Belgii federati.* 2 *vol. L. B.* 1790 en 91. — *Hist. der Holl. staatsregeling*, 5 dln. 1802—5. Hij bezorgde eene vermeerd. uitgave van *Hoogstraten's Zelfst. Naamwoorden* enz. 1781; — en plaatste een *Vertoog over de tegenw. spelling der Nederd. taal* in de *N. Bijdragen tot opbouw der Vaderl. letterkunde.* Van de 16 verhand., door hem gedaan, vindt men eene opgave in den *Recensent ook der Rec.* I. 552—56, en wat hij als Nederd. dichter verrigt heeft, is aangewezen in *v. d. Aa's N. Biogr. Woord. van Nederl. dichters* in voce, waarbij men nog zou kunnen voegen eenige dichtstukken, te vinden in *'t Mengelwerk der algem. Oefenschool*, waaronder eenige vertalingen van *Gellert's fabelen*, of die in de *Maandel. Bijdragen*, met of zonder zijn' naam geplaatst.

KLUIT (HENDRIK), zijn broeder, geb. te *Dordrecht* in 1740, † 1812, betrad ook de letterkundige loopbaan, en oefende zich te *Leijden* in de regtsgeleerdheid, doch werd, vóór dat hij zijne studiën volbragt had, te *Lillo* tot ontvanger aangesteld. In vriendschaps-betrekking komende met J. v. Iperen, pred. te *Vere*, werd hij door dezen in de gelegenheid gesteld, zich meer en meer te oefenen in de Fr. Lat. en Gr. talen, in de wis-, natuur- en geschiedkunde en and. nuttige wetenschappen. Andermaal naar *Leijden* teruggekeerd, verwierf hij den rang van doctor in de regten. Vele jaren, ook onder de moeijelijkste omstandigheden, bekleedde hij zijn' post te *Lillo* met regtvaardigheid en trouw. Bij de ontruiming dier plaats, kreeg hij verlof om zijn ambt door een ander te doen waarnemen, en vestigde zich in 1793 te *Utrecht.* Hier werd hij in 1795 schepen, naderhand raad in 't hof, vervolgens procureur-generaal bij dat hof, waar-

van hij in 1800 afstand deed. Nu begaf hij zich op reis naar *Frankrijk*, *Engeland* en *Duitschland*, waar zijne taalkennis hem goed te stade kwam. In 1771 had hij zich in 't huwelijk begeven met Elisabeth Provo, die hem, behalve Willem, een' zoon schonk, Pieter Willem Provo Kluit (zie hieronder). Van H. Kluit bestaan: *Betoog over het regt der ambachtsheeren en vrouwen op hunne schouts- en secretarisambten*, 1802. — *Verhand. over de regeringswijze op het platteland van Holland*, 1808. — *Bijdragen tot de gesch. van het huishoudelijke der geref. kerken in Z. Holl.* 1810. — *Opmerking over een vereischte in schrijvers, dichters en schilders*, geplaatst in de *K. en Letterb. van* 1812. Bij de Academie te *Chalons-sur-Marne* zond hij eene Fr. verhand. in, op eene uitgeschrevene prijsvraag: *Over het weren der bedelarij*, welke in hare werken is opgenomen.

KLUIT (Mr. WILLEM PIETER), zoon van den hoogl. Adriaan K., geb. te *Alkmaar* in 1769, † 1837, verwierf te *Leijden* den doctoralen graad in de regtsgeleerdheid en werd in 1789 aangesteld tot directeur van 't postkantoor aldaar, in welke betrekk. hij met lof van kunde en orde werkzaam was en zich niet onttrok aan de besturing van andere heilzame inrigtingen. Zoo maakte hij zich o. a. hoogst verdienstelijk als voorzitter der commissie tot vergoeding der schade, welke *Leijden* in 1807 geleden had; en de *algemeene rekening wegens de ramp aan L. overgekomen*, welke hij met C. J. Wenckebach opstelde, wordt als een meesterstuk van volledigheid en juistheid beschouwd. Als beminnaar van letteren en wetenschappen, bevorderde hij die op allerlei wijze, van daar dat hem het lidmaatschap werd aangeboden van onderscheidene maatschappijen, o. a. van die van Nederl. Letterk. te *Leijden*, waarvan hij vele jaren penningm. en secretaris voor de briefwisseling was. Hij had bijzonder zorg gedragen, om zooveel mogelijk de verstrooide en gehavende overblijfsels der H. S. S. zijns vaders bijeen te zamelen en te rangschikken, welke stukken later (zoo wij meenen) door gemelde Maatsch. zijn aangekocht.

— (PIETER WILLEM PROVO), zoon van Hendrik K., werd geb. te *Lillo* in 1773, † 1850, bezocht te *Vlissingen*, waar zijne ouders zich in 1786 vestigden, de Lat. school en was weldra een der bekwaamste leerlingen van den rector H. van Roijen, die hem vooral smaak voor de classieke letterkunde wist in te boezemen, zoodat hij in 1791 een Lat. dichtstuk op den togt naar *Chattam* openlijk voordroeg. Kort daarop begaf hij zich naar *Utrecht*, waar hij bevorderd werd tot Mr. in de regten, en daarop Valkenaer als secretaris in zijn gezantschap naar

Spanje vergezelde. Hij was de anti-stadhoudersgezinde partij toegedaan, en werd in 1796 als 2de griffier bij het hof van *Utrecht* aangesteld, later als procureur-generaal bij het keizerlijk hof te *'s Hage;* als procureur-crimineel in 't *Depart. der Zuider-Zee;* vervolgens als president, eerst der criminele regtbank, daarna van het provinciale hof van *N. Holland*, toonende in deze gewigtige posten zijne grondige regtskennis, scherpzinnigheid, regtvaardigheid en welsprekendheid. Als letterkundige stelde hij hoogen prijs op de beoefening der classici, zonder de vaderlandsche te veronachtzamen. Reeds als student gaf hij een keurig stukje: *Iets ter gedachtenis van S. J. van Geuns, hoogl. in de geneesk. te Utr.* 1795, en toonde menig blijk van zijn dichterlijk talent, vooral in huiselijke en and. stukjes, hier en daar verstrooid, die wel niet zijn' naam als dichter onsterfelijk maken, maar eenen goeden geest ademen en goed gestileerd zijn. Ook vond hij lust in het verzamelen van eenige autographen, waaronder van Anna Mar. van Schurman en Hugo de Groot. In eenige wetenschappelijke kringen genoot hij eene welverdiende onderscheiding, o. a. in de Maatsch. van Nederl. Letterk. te *Leijden*, welke hem in 1804 onder hare leden opnam. Hij † op eene landhoeve bij *Naarden* en zal nog lang in gezegend aandenken blijven om zijne heldere kennis en regtschapenheid.

KLIJN Bz. (BAREND), geb. te *Amsterdam* in 1774, † 1829, was suiker-raffinadeur aldaar en reeds tot gevorderde jaren gekomen, toen zijn broeder Hendrik Harmen K. een' gunstigen aanleg voor de dichtkunst in hem ontdekte en aanvuurde. Met welk een gelukkig gevolg toonen zijne dichtstukken, waarin huiselijke deugden, godsdienst, vaderlandsliefde en goede zeden bezongen worden. Zijne verzen zijn zacht en vloeijend en vonden algemeenen bijval. Zijne stukken zijn meestal van kleinen omvang en bestaan in *Eerstelingen der vrijheid*, 1814. — *Krijgsliederen.* 1815. — *Ter nagedachtenis van C. Wertz*, 1817. — en *Gedichten*, 3 dln. 1817—27. Na zijn' dood verscheen een meer uitgebreid dichtstuk, getiteld *De Godsdienst*, 1832.

KNAAP (JOHANNES) of SERVILIUS (onder dien naam 't meest bekend), werd geb. te *Gelder*, volgens anderen te *Weert* in 't bisdom *Luik;* hield zich meestal te *Antwerpen* op, waar hij als letterkundige leefde onder de bescherming van L. van Ursele, die aldaar 13 malen burgemeester was. Behalve door eenige andere werken, maakte hij zich inzonderheid bekend door zijne *Gelro-Gallica conjuratio* etc. Antv. 1542, behelzende een verhaal van den vruchteloozen aanval der Gelderschen en Franschen onder Maarten van Rossem op *Antwerpen*, waarvan

de schrijver ooggetuige was. Het werk is belangrijk voor die gebeurtenis, als ook wegens andere zaken, dien oorlog betreffende. Van zijne ervarenheid in de Lat. poëzij, getuigt o. a. eene Elegie van 5 blz. achter 't genoemde werk, getiteld: *Gelro-Gallorum grassatio in Lovanienses per M. a. Roshem* etc. Ook schreef hij een *Dictionarium triglotton* etc. *Antv.* 1545, vermeerderd uitgegeven te *Amst.* in 1600.

KNEBEL (FRIEDRICH), ofschoon Duitscher van geboorte, verdient hier eene plaats, wijl hij zich veelal in *Nederl.* heeft opgehouden en te *Amsterdam* overleden is in 1825. Als horologie-makersknecht kwam hij in die hoofdstad, en bragt het door vlijt en spaarzaamheid zóó ver, dat hij een' horologiemakers-winkel kon opzetten. Zijne meer dan gewone bekwaamheid in dat vak werd opgemerkt door den wis- en sterrekundige J. F. Keijzer (zie deel II, bladz. 78), die hem behulpzaam was, zich verder in zijn vak te volmaken, zoodat hij ook de bekwaamheid erlangde tot het vervaardigen van timekeepers en andere sterrekundige uurwerken; waarin hij het vervolgens zóó ver bragt, dat zijne kunstwerken met die uit andere landen, konden wedijveren.

KNEPPELHOUT (JOHANNES), geb. in 1745, † 1803, volbragt zijne theologische studiën te *Utrecht*, verdedigde onder Rau eene *Diss. de re cibaria veterum Hebraeorum;* werd predikant te *Doorn*, in 1772 te *Barneveld*, 3 jaren later te *Naarden*, en eindelijk in 1782 te *Gorinchem.* Langdurige en zware ligchaams-ongemakken noodzaakten hem in 1794 zijn emeritaat te nemen, brengende hij daarop zijne overige jaren te *Leijden* door. Zijne ruime middelen stelden hem in staat vele weldadigheid te bewijzen. Hij behoorde in 1785 tot de medeoprigters van 't bekende Haagsche genootschap ter verdediging van de Christelijke godsdienst, waarvan hij in 1794 directeur werd.

— (CORNELIUS JOHANNES), zijn zoon, geb. te *Naarden* in 1778, † 1818, legde al vroeg groote geestvermogens aan den dag, zoodat hij reeds op zijn 6de jaar te *Gorinchem* de Lat. scholen bezocht, en op zijn 13de bekwaam gerekend werd het academisch onderwijs te genieten; doch dit werd om zijne jongheid eenigen tijd uitgesteld. In 1794 werd te *Utrecht* bevorderd tot doctor in de regten, na de verdediging van 24 regtsgeleerde stellingen. Hoe jong nog, stelde men hem echter aanstonds aan tot raad in de vroedschap van *Gorinchem*, tot kapitein der burgerij en iets later tot schepen dier stad. Zijne vrees voor de krijgsdienst, en inzonderheid zijne opgevatte genegenheid voor de geneeskunde, deed hem in 1799 besluiten, van zijne

posten aftezien, en zich te *Leijden* op de genoemde wetenschap toeteleggen. Met leergierigheid hoorde hij daar de lessen in de schei-, ontleed-, genees-, vroedkunde en in de natuurlijke historie, zoodat hem weldra de achting en liefde zijner leermeesters ten deel viel, en hij in 1805 den doctoralen graad verkreeg, met eene diss., getiteld: *Sectiones cadaverum pathologicae.* Hij vestigde zich te *Leijden;* wijl hij met middelen bedeeld was, behoefde hij geen praktijk te zoeken. Liever besteedde hij zijne schatten tot het doen van in- en buitenlandsche reizen, met tusschenpozen van 1804 tot 1810, van welke de hoogleeraar J. W. te Water een uitvoerig verslag geeft in de door hem uitgegevene *Levensbeschrijv. van den heere Mr. C. J. K.* — Kneppelhout bezat eene zeer kostbare bibliotheek en eene keurige verzameling van kaarten, platen en teekeningen, en 't geen tot de natuurlijke hist. behoort. Hoe dikwijls daartoe ook aangezocht, kon hij niet besluiten iets uit te geven. Hij schreef slechts een berigt over een bijzonder soort van slangen, *Acrochordus Javanicus*, met afteekeningen gezonden aan de Holl. Maatsch. van Wetenschappen te *Haarlem* en in 't 8ste deel van hare natuurk. verhand. opgenomen. Hij was lid van 7 in- en buitenlandsche geleerde genootschappen, bedankte in 1816 voor 't professoraat in de landhuishoudkunde te *Leijden*, verkoos een ambteloos leven; vermeerderde het Museum der nat. hist. aldaar met belangrijke stukken; was een vurig voorstander en beoefenaar van kunsten en wetenschappen, en muntte, even als zijn vader, uit in weldadigheid en menschlievendheid.

KNIBBE (DAVID), geb. te *Middelburg* in 1639, † 1701, was achtereenvolgens predikant te *Barsingerhorn*, *Purmerende* en *Leijden*, in welke laatste plaats hij 33 jaren werkzaam was. Hij behoorde tot de uitnemendste predikers van zijnen tijd; gaf aan eenige jonge lieden homiletische lessen, waaruit zijne *Manuductio ad oratoriam sacram* is ontsproten, welk werk door Ypeij *(Kerkl. Gesch. d. 18de E.)* zeer geprezen wordt en waarvan in 1697 de 6de uitgave verscheen. Hij maakte ook naam door zijne schriften over den *Catechismus*, zoo als *Heidelb. Catechismus verklaard*, 2 dln. 1694. — *Catechisatie of kort begrip der Chr. religie*, *getrokken uit de Heid. Catech.* enz. de 17de druk in 1731. — *De leer der Geref. kerk volgens de Heid. Cat. verklaard* enz. 6de druk, 1727. — Ook als exegeet maakte hij zich bekend, o. a. *Over den br. aan de Colloss.* 2 *dln.* 2de druk, 1694. — *Over den br. aan de Ephes.* 2 *dln.* 1694. En als regtzinnig leeraar door zijne: *Kentekenen der genade Gods in* 16 *predikatiën*, 1678, enz. -- Zijn zoon

KNIBBE JR. (DAVID) werd in 1693 predikant te *Leijderdorp*, later te *Breda* en eindelijk te *Leijden*, waar hij tevens in 1720 de waardigheid bekleedde van onder-regent van 't Staten-collegie. Hij schreef eene *Hist. der Propheten*, had de gave van welsprekendheid niet, welke zijn vader bezat en van daar weinig toeloop. Toen een vriend hem raadde, ter vermeerdering daarvan, zijns vaders predikatiën te gebruiken, ontving hij ten antwoord: „dat heb ik al voor lang te vergeefs beproefd." Hij † in 1748.

KNIP (NICOLAAS FREDERIK), geb. te *Nijmegen* in 1742, † 1809, beoefende met een gelukkig gevolg de schilderkunst, leidde tot aan zijn 30ste jaar een zwervend leven en hield zich onledig met het schilderen van behangsels voor kasteelen en lusthuizen. Daarna vestigde hij zich te *Tilburg*, vervaardigde bloem- en vruchtstukken en landschappen, en zou het daarin tot eene aanmerkelijke hoogte gebragt hebben, indien hem het ongeluk niet getroffen had, in de kracht zijns levens het gezigt te verliezen. Hij stierf te *'s Hertogenbosch*, na 14 jaren blind te zijn geweest.

— (JOSEPHUS AUGUSTUS), zijn zoon, geb. te *Tilburg* in 1777, ontving de eerste lessen in de teeken- en schilderkunst van zijn' vader; begaf zich in 1801 naar *Parijs*, legde zich daar toe op landschapsteekeningen met dekverw, die hij op eene bijzondere manier bewerkte en goed verkocht werden. Hij vond aldaar een' vriend in zijn' stadgenoot, den beroemden bloemschilder G. van Spaendonck, op wiens aansporing hij een verzoekschrift inleverde bij onzen koning Lodewijk, om hem onder zijne kunst-kweekelingen op te nemen. De gunstige uitslag stelde hem in staat, in 1808, toen het pensioen inging, de lessen in de perspectief bij prof. Danderjon (die 6 francs per uur kostten) bij te wonen, te *Alfort* op de veeartsenijschool (2 uren van *Parijs*) de dieren te bestuderen, en zich 18 maanden later naar *Rome* te begeven, waar hij, gelijk ook te *Napels*, vele landschapstukken vervaardigde. In 1813 kwam hij met een' schat van kunstwerken in 't vaderland terug, doch verliet het in 1821, wijl hij de Amsterd. lucht niet kon verdragen, en hield zich eenigen tijd op in de omstreken van *Nijmegen* en elders; bezocht in 1823 andermaal *Parijs*; legde zich ook op het beesten-schilderen toe; doch werd, even als zijn vader, door de verzwakking van zijn gezigt, welke in 1832 tot volslagene blindheid oversloeg, in zijne werkzaamheden gestuit. In 1827 was hij reeds in 't vaderland terug, leefde nog in 1840, en daalde met roem beladen ten grave. — Zijne zuster

KNIP (HENRIETTE GEERTRUIDA), geb. te *Tilburg* in 1783, † 1842, beoefende insgelijks met vrucht de schilderkunst, koos tot hare onderwerpen bloemen en vruchten; bezocht op haar 19de jaar *Parijs* en genoot de lessen van G. van Spaendonck. In 1805 vestigde zij zich te *Amsterdam*, waar zij aan jonge dames les gaf in het teekenen van bloemen. De zomers bragt zij meestal te *Haarlem* door, waar de bloemisten van Eeden en Polman Mooij de schoonste voorwerpen boden aan haar penseel. Sommige harer stukken werden met eereprijzen begunstigd, waren alle zeer gewild, en worden nog tot hooge prijzen gekocht. In 1824 vertrok zij wederom naar *Parijs*, — nadat zij zich op 't schilderen met olieverw had toegelegd, — om te profiteeren van de lessen des vermaarden bloemschilders van Dael. Zij stierf te *Haarlem*.

KNIPPINGA (JOHANNES AURELIUS), geb. te *Groningen* in 't begin der 17de eeuw, begaf zich, na het verlaten der lagere scholen, in de orde der Augustijner-Heremieten; legde zijne geloften af in 't klooster te *Dendermonde*; gaf eenigen tijd les in de Lat. taal; was in 1672 priester te *Antwerpen*, later prior van 't gemelde klooster, en heeft ook in de Hollandsche missie gediend en is daar waarschijnlijk gestorven. Hij deed zich kennen als beoefenaar der Lat. poëzij blijkens zijne *Ephemerae sanctorum ordinis Eremitarum s. Augustini* etc. *Antw.* 1672. — *Musa miscellanea*, een vervolg op 't eerstgenoemde werk; en *Facetiarum epigramm. centuriae sex* etc. *Ib.* 1672.

KNOGH (PAULUS), geb. te *Dordrecht* in 1737, † 1802, genoot bij eene beschaafde opvoeding onderwijs in de wis-, natuur-, en teekenkunde. Bij den houthandel, dien hij dreef, verzamelde hij een aanzienlijk kabinet van voorwerpen uit de natuur, inzonderheid van uit- en inlandsche insecten, welke hij met waterverw op perkament keurig wist aftebeelden. Na de staatsomwenteling van 1795 werd hij hoofd-officier te *Dordrecht*, en de werkzaamheden, aan dien post verbonden, verhinderden hem zijne kunstoefeningen voorttezetten, waarin hij reeds groote vaardigheid verkregen had.

KNOOP (JOHAN HERMAN) was een kundig hortulanus en mathematicus, tevens opzigter van den *Princessen-tuin* te *Leeuwarden*, waar hij in 't midden der 18de eeuw woonde. Behalve eene menigte werken, die meestal op den tuinbouw betrekking hebben, en in Abcoude's *Naamlijst* worden vermeld, schreef hij eene *Pomologia of beschrijv. en afbeeld. van de beste soorten van appels en peeren* enz. *Leeuw.* 1758, in fol. met gekl. pl.

KNUIJT (FRANÇOIS DE), geb. te *Zierikzee* in 't begin der

17de eeuw, was leeraar bij de Vlaamsche Doopgezinden aldaar, en behoorde tot degenen, die om hunne meerdere zachtheid, vooral in 't stuk van den ban, den naam van *Stilstaanders* verkregen. Hij was een ijverig voorstander en verdediger van zijn kerkgenootschap; en stoorde zich niet aan 't verbod, door 't bestuur van *Aardenburg* in 1615 uitgevaardigd tegen de vergaderingen der Doopsgezinden. Hij getroostte zich dan ook met 3 zijner ambtsbroeders eene kortstondige gevangenschap; waagde zich vrijmoedig aan elk dispuut, hetzij over de menschwording van Christus, of over den weder- en kinder-doop; en maakte zich bekend door zijne *Verantwoording* (1617) tegen den pred. A. Stamperus, met een werkje, getiteld: *Onder verbeteringe, eene korte bekentenisse onzes geloofs* enz. 3de druk 1635, waartegen de Zierikzeesche predikant Udemans uitgaf: *Noodige verbeteringhe, dat is schriftmatighe aanmerk. over het boeksken van Knuijt, bisschop der Mennoniten. Zierikz.* 1620 en *Dordr.* 1646.

KNUIJT (JOHAN DE), ridder, heer van *Oud en Nieuw Vosmaer* enz. geb. waarschijnlijk te *Middelburg* in 't laatste der 16de eeuw, † 1654, was in 1613 burgemeester dezer stad, later lid van de generaliteits-rekenkamer te *'s Hage* en tevens raad van Prins Frederik Hendrik, wien hij eene aanmerkelijke dienst bewees, door hem in 't gerust bezit te stellen van 't prinsdom *Oranje.* Hij werd beloond met een aanzienlijk pensioen en benoemd tot 's prinsen vertegenwoordiger als eerste edele van *Zeeland.* Na het vervullen van onderscheidene commissiën, zoo binnen als buiten 's lands, werd hij aangesteld tot gewoon afgevaardigde ter vergad. der Staten-Generaal; en in 1634, met A. Pauw, tot gezant naar *Frankrijk*, om den koning tot een vredebreuk met *Spanje* te bewegen. Deze zending gelukte beter dan die hij 4 jaren later derwaarts ondernam, om den koning met diens moeder te verzoenen. Afgevaardigd tot den Munsterschen vredehandel, geraakte hij bij de Franschen in verdenking, als of hij buiten *Frankrijk* afzonderlijk met *Spanje* wilde handelen. Na 't sluiten van den vrede, riep men hem ter verantwoording van zijn gedrag, waarop scherper werd gelet na den dood van prins Willem II. Hij werd uit alle bedieningen geweerd en vervallen verklaard als representant van de edelen in *Zeeland.* Kort voor zijn' dood erlangde hij eene eervolle ontheffing van alle bezwaren. Zelfs zijne vijanden houden hem voor een bekwaam, onomkoopbaar staatsman, dien het niet aan moed en beleid ontbrak.

KNIJFF (HORATIUS HIDDEMA VAN), geb. in 1703, † 1770,

werd in 1729 grietman van *Ferwerderadeel*, nam vele staatscommissiën op zich en had veel invloed in de kamer van *Oostergo*. Hij was niet stadhoudersgezind en bragt een uitvoerig advijs uit tegen de erfelijk-verklaring van het stadhouderschap in de vrouwelijke linie; waardoor hij zich bij de omwenteling in 1748 den haat van 't volk op den hals haalde, aangevuurd door de valsche beschuldiging, als of hij het land aan de *Franschen* zou verkocht hebben. Zijne hofstede *Lauta* bij *Wier* werd deerlijk geplunderd en daarna in brand gestoken. Verscholen in eene drooge sloot, zag hij die verwoesting aan, welke vergezeld ging met ijsselijke bedreigingen jegens zijn leven. Hij bleef in zijne ambten en verplaatste later zijne woning naar *Ferwerd* op *Meekma-State*, en liet op het hek 2 potten stellen met vuurvlammen, ter gedachtenis aan de gemelde brandstichting.

KOBELL Jr. (HENDRIK), geb. te *Rotterdam* in 1751, † 1782, poogde reeds als kind schepen en schuiten te teekenen of van papier te knippen. Zijn vader liet hem wel teekenen leeren, doch had het plan, hem tot koopman op te leiden. Maar hoe meer vorderingen hij maakte in die kunst, hoe meer zijn lust werd opgewekt om voort te gaan; zoodat hij een onzer bekwaamste meesters in het teekenen en schilderen van zee- en riviergezigten werd. Bij een uitstapje naar *Engeland* vond hij gelegenheid zich nog meer te volmaken, gelijk later te *Parijs*. Gedurende een paar jaren, dat hij zich te *Amsterdam* ophield, toonde hij zijn vlugheid op de Stads-teekenacademie en in 't genootschap: *Pax artium nutrix*. Daarna vestigde hij zich in zijne geb.-plaats, vervaardigde vele teekeningen en schilderijen, die uitmunten door naauwkeurigheid van omtrek, stoute ordonnantie, kracht en fikschheid van uitvoering; waarvan er door Engelsche en Nederl. graveurs in 't koper zijn gebragt. Ook etste hij eenige prentjes. — Hij kwam, door in eene ijlende koorts uit het venster te springen, droevig om 't leven. — Zijn zoon

— (JAN), geb. te *Rotterdam* in 1782, † 1814, werd ten gevolge van het vroege verlies zijner ouders, in 't Jansenisten-weeshuis opgevoed. Hij oefende zich in de teeken- en schilderkunst bij W. R. van der Wall, teekende veel naar de natuur en nam Potter tot zijn model. Zijne schoone teekeningen lokten weldra de liefhebbers. Hij werd opgenomen in de 4de klasse van 't Kon. Nederl. Instituut; deed een uitstap naar *Parijs*, waar hij een zijner schilderijen ten toon stelde en den gouden eereprijs behaalde. In landschappen met vee toonde hij zijne

kracht en hierdoor verkreeg hij onder de latere meesters een' eersten rang. Zijne stukken trokken zooveel belangstelling, ook in *Frankrijk*, en werden met zoo vele loftuitingen vereerd, dat zij het hoofd van den jeugdigen kunstenaar in de war bragten, 't welk zijn' dood ten gevolge had. Hoezeer ze reeds bij zijn leven goed betaald werden, stegen zij na zijn' dood aanmerkelijk in prijs.

KOBELL Jr. (JAN), geb te *Rotterdam* in 1800, † 1838, volgde de voetstappen van zijn' oom en naamgenoot, en hoewel hij dezelfde hoogte niet bereikte als deze in het schilderen van landschappen met vee, hebben zijne stukken toch uitstekende verdiensten. Een er van is geplaatst in 't Haagsche Museum, een stal met beestjes, 't geen hij schilderde op zijn 17de jaar. In 1830 voltooide hij een kapitaal stuk met levensgroote beesten, dat zich thans te *Parijs* bevindt. Daar het werk hem vlug van de hand ging, bestaan er verscheidene zijner kunststukken in onderscheidene kabinetten.

KOCK (FRANS BANNING), ook wel KOK, ridder, heer van *Purmerland*, geb. in de laatste helft der 16de eeuw, † 1654, bekleedde in zijne vaderstad *Amsterdam* onderscheidene regeringsposten; en was in 1650 burgemeester, ten tijde van den bekenden aanslag van prins Willem II op gemelde stad. Hij bevond zich op dat tijdschip (30. Julij) in *den Haag*, en dacht niet anders, toen hij aan 't hof ontboden werd, of hij zou, gelijk 6 andere staatsleden, gevangen genomen worden, 't geen echter niet gebeurde. Hij sloot met andere gevolmagtigden in 1650 met den koning van *Spanje* het tractaat van marine, deelde 3 jaren later in t geheim, dat *Engeland* tot den vrede overhelde, waarop onderhandelingen volgden, die den vrede in 1654 daarstelden. Het voornaamste beeld in de beroemde schilderij van Rembrandt, *de nachtwacht*, stelt hem voor in kostuum van kapitein der burgerij.

KOEKKOEK (JOHANNES HERMANUS), geb. te *Vere* in 1778, werkte eerst als schilder in een behangsel-fabriek, en vormde lich later door eigen studie, tot een onzer verdienstelijkste zee- en rivierschilders. Zijne stukken zijn meesterlijk gepenseeld, rijk gestoffeerd met allerlei soort van schepen, ook met keurig geteekende beeldjes, en zijn veelal naar *Engeland* en *Duitschland* verzonden. Na vroeger te *Middelburg* onderwijs te hebben gegeven in de teekenkunst, vestigde hij zich later te *Amsterdam*, was aldaar lid der Kon. Teeken-academie en van 't genootschap: *Arti sacrum* te *Rotterdam*. Vier zijner zonen, allen door hem in de kunst opgekweekt, doen den vader als uitstekende schilders eer aan.

KOELMAN (JACOBUS), geb. in 1632, † 1695, was een der geliefdste leerlingen van Voetius te *Utrecht*, waar hij in de theologie studeerde en doctor werd in de wijsbegeerte. Hij was eerst predikant bij den resident der Staten-Generaal te *Brussel*, daarna te *Sluis* in *Vlaanderen*. Hij was een vijand der Coccejanen en van allen formulierdwang, en koesterde bij al zijne geleerdheid zonderlinge denkbeelden, waardoor hij naam scheen te willen maken. Toen hij zich niet aan de kerkelijke orde, bijzonder in 't vieren der feestdagen, wilde onderwerpen, en de bevoegdheid der overheid in kerkelijke zaken ontkende, werd hij in 1674 door de Algemeene-Staten van zijn ambt ontzet en buiten de *Generaliteits-landen* verbannen. Nu reisde hij elders rond om oefeningen te houden, die hem en and. vele onaangenaamheden berokkenden. Veel hield hij zich op te *Amsterdam* en *Utrecht*, en diende bij de regering der eerstgenoemde plaats een verzoekschrift in tegen B. Bekker, vol bittere grieven. Uit het aantal zijner schriften noemen wij: *Het vergift der Cartesiaansche philosophen grondig ontdekt.* 1672. — *Over den Sabbath.* 1681. — *Labadisten dwalingen ontdekt.* 1684. — *Over de openb. van Joh.* 1689. — Van zijn *Historisch verhaal der Labadisten* (dat voor de geschied. dier secte belangrijk is,) bezorgde H. Janssonius eene nieuwe uitgave te *Leeuwarden* in 1770.

KOEN (JAN PIETERSZN), zie op COEN, bladz. 368 van Deel I.

— (GIJSBERTUS), geb. te *Breda* in 1736, † 1767, bezocht in 1753 de hoogeschool te *Franeker*, met het plan zich op de godgeleerdheid toeteleggen. Hij oefende zich 2 jaren ter voorbereiding in de geleerde talen, geschiedenis en wiskunde, doch liet daarna de theologie varen, en bepaalde zich tot de regtsgeleerdheid, waarin hij in 1759 den doctoralen graad verkreeg, met eene diss. *Ad loca quaedam juris et alia depravata*, later in *Duitschland* herdrukt. Vervolgens begaf hij zich naar *Leijden*, om de lessen van F. Hemsterhuis in de Gr. taal bij te wonen. In 1760 ging hij naar zijne ouders te *Harlingen*, waar hij 't volg. jaar het rectoraat der Lat. scholen aanvaardde, doch reeds in 1762, na de regering zijne dankbaarheid betuigd te hebben door het uitspreken eener redevoer.: *De inani paedagogorum fastu*, in dezelfde betrekking naar *Alkmaar* vertrok; in 1764 naar *Gouda*, waar hij zijn werk: *Gregorius, metropolita Constantinopolitanus, de dialectis*, voltooide. Beroepen tot hoogleeraar te *Franeker* in de geschied., Gr. en Lat. letterkunde, hield hij aldaar in 1767 eene redevoer.: *De lingua Lat. ab optimis ejus auctoribus ad Atticum Graeciae dialectum imprimis conformata atque*

expolita; doch datzelfde jaar was ook het jaar zijns doods. Zijn vast geheugen, fijn vernuft en oordeel, veelomvattend verstand en edel hart, deden op vele en schoone vruchten hopen.

KOENIG (SAMUEL), geb. te *Budingen* bij *Hanau* in 1712, † 1757, begon zijne letterkundige loopbaan ter laatstgenoemde plaats, bezocht de hoogescholen van *Bern*, *Basel*, *Lausanne* en *Marburg*, waar hij zich op de wijsbegeerte, wiskunde en het burgerlijk regt toelegde. Naar *Bern* terug gekeerd, waar hij het burgerregt had verkregen, trachtte hij aldaar een' post in de regering te erlangen: dewijl dit mislukte moest hij die stad verlaten. Op zijne reis in *Friesland* kwam hij in kennis met den Prins van Oranje en de curatoren der Franeker hoogeschool, die, van zijne kunde overtuigd, hem in 1744 het professoraat in de wijsbegeerte aanboden, 't welk hij eerst aanvaardde in Apr. 1746, waarbij, een jaar later, dat in de hooge wiskunde gevoegd werd. Toen prins Willem Karel Hendrik Friso, tot stadhouder van *Holland* verklaard, zich vestigde in *'s Hage*, volgde Koening hem als zijn bibliothecaris en tevens als hoogl. in de wijsbegeerte en het natuurregt, welke posten hij behield tot aan zijn' dood. Behalve eene *Oratio de optimis, Wolfiana et Newtoniana philosophandi methodis etc. Franeq.* 1749, zijn zijne meeste schriften opgenomen in 't Leipziger tijdschrift.

KOENRAAD VAN SWABEN, een der geleerdste mannen van zijnen tijd, ervaren in de godgeleerdheid, kerkelijke geschiedenis en regtskunde, was de vriend en raadsman van keizer Hendrik IV., die hem de opvoeding van zijn' zoon toevertrouwde, en door wiens gezag hij den bisschoppelijken zetel te *Utrecht* beklom in 1076. Paus Gregorius VII erkende hem niet als zoodanig in een tijdvak, dat er een hevige strijd bestond tusschen het geestelijke en wereldsche gezag. Koenraad, op de hand des keizers, kon onmogelijk in de gunst van den paus deelen; van daar dat hij bij de kerkelijke schrijvers voor een scheurmaker gehouden, en er weinig van zijne verrigtingen opgeteekend werd. Hij was intusschen de man, die door zijne krachtige welsprekendheid en overredingsgave op de rijksvergaderingen en conciliën zijne gevoelens wist door te drijven en zijn gezag te handhaven tegen die van *Holland* en *Gelre*. Hij liet te *Utrecht* de *St. Maria-Kerk* bouwen, naar 't model van die te *Milaan*, welke hij, — zoo men wil, — mede had helpen verbranden. Op den 14. Apr. 1099, na de bediening der mis in de Paaschweek, werd hij in zijne woning door een' sluipmoordenaar overvallen en gedood.

KOERBACH (ADRIAAN), regtsgeleerde en med. doctor te

Amsterdam in 't midden der 17de eeuw, eerst voorstander der Sociniaansche gevoelens, sloeg daarna over tot een volslagen deïsmus en behoorde tot die weinigen in ons vaderland, die de Christelijke Godsd. bestreden. Wat hij in 't schild voerde, bleek uit 2 zijner schriften 1.) *Een ligt schijnende in duijstere plaatsen om te verligten de voornaamste saaken der godgeleertheit en godsd. enz.* 1668. — 2.) *Een bloemhof van allerlei lieflijkheit sonder verdriet* enz. (1668), bevattende eigenlijk een *woordenboek van bastaard-woorden*, die hij verklaart op eene wijze, welke hem als een' hevigen vijand der Christ. godsdienst doet kennen. Hij moest er met eene altoosdurende ballingschap voor boeten. Beide werken liet hij voor eigene rekening drukken, en behooren volgens J. Vogt (*Catal. libr. rariorum*, *pag.* 383) tot de hoogst zeldzame.

KOERTEN (JOHANNA), geb. te *Amsterdam* in 1650, † 1715, was van hare jeugd af zeer genegen, allerlei kunst- en handwerken te leeren. Na vlijtige oefening werd zij eene meesteres in het borduren, in kant- en speldewerk, in 't boetseren van was, schoonschrijven met diamant op glas, in zang- en teekenkunst; doch inzonderheid muntte zij uit in het vervaardigen van kunststukken met de schaar van papier of van zijde, wier keurige en uitvoerige bewerking aan het wonderbare grensde. Vorsten en grooten der aarde kwamen hare kunstwerken bewonderen en vereeren, en vele plaatsten hunne namen in haar album. Onder deze Czaar Peter I., en de keurvorst Johan Willem van den *Paltz*, die haar vruchteloos *f* 3000. bood voor 3 stukken van haar knipwerk. Voor de gemalin van keizer Leopold vervaardigde zij een kunststuk van gevlochten zijde, bestaande uit bloemen, wapens, arenden, kroonen en loofwerk, waarvoor zij ruim *f* 4000. ontving. Ook voor Maria, koningin van *Engeland*, en meer andere vorstinnen heeft zij dergelijke fraaijigheden gemaakt. Onder deze alle bewondert men vooral het keurig geknipt en welgelijkend portret van keizer Leopold, door Francius met een Lat. vers vereerd. Eene groote menigte andere dichters en rijmelaars zonden haar lofverzen toe, welke in een' bundel met haar portret zijn uitgegegeven. Zij was gehuwd met Adriaan Blok.

KOETS (ROELOF), zie op COETS, bladz. 371 van Deel I.

KOK (JACOBUS), geb. te *Amsterdam* in 't begin der 18de eeuw, † 1788, was boekverkooper aldaar, en een vlijtig beoefenaar der vaderl. geschiedenis, inzonderheid van zijne geb. stad. Hij zond in 't licht *Amsterdamsche jaarboeken*, 3 dln. — *Amsterd. kronijk;* en maakte zich vooral verdienstelijk door zijn

Vaderlandsch Woordenboek, 19 dln., zijnde het vervolg van eene andere hand. Daarenboven heeft hij ook veel toegebragt tot de verzameling, getiteld: *Zaaken van staat en oorlog.*

KONICK (SALOMON), geb. te *Amsterdam* in 1609, leerde het teekenen van D. Colijns en de schilderkunst bij F. Vernando en N. Moijaert; trad in 1630 te *Amst.* in 't schildersgilde, was een goed portretschilder, maar ook van historieële stukken, waarvan vele voor den koning van *Denemarken.* Hij etste ook in den trant van Rembrandt, meestal hoofden van grijsaards, en één landschapje, dat het jaarmerk draagt van 1663.

KONING (PHILIP DE), geb. te *Amsterdam* in 1619, † 1689, was een der bekwaamste leerlingen van Rembrandt, vooral vaardig in het schilderen van portretten, landschappen en geschiedenissen in de manier van zijn' meester. Onderscheidene malen schilderde hij het portret van Vondel, die het dan ook aan geene lofdichten op hem of zijne kunstwerken liet ontbreken. Een der fraaiste zijner landschappen prijkt in 't Amst. Museum, waarop de dieren door D. van Bergen zijn geschilderd en een in dat te *'s Hage*, met figuren van Lingelbach. Zijne stukken worden nog goed betaald.

— Lz. (CORNELIS DE), geb. in 1758, † 1840, behoorde wel niet tot den geletterden stand, maar toonde, bij het burgerlijk bedrijf dat hij uitoefende, groote ervarenheid in onderscheidene vakken van wetenschap en kunst. Hij beminde inzonderheid de vaderl. geschiedenis en oudheden, waarbij een sterk geheugen hem goed te stade kwam. Hij schreef een *Tafereel der stad Haarlem*, enz. 4 dln. *Haarl.* 1809, en bewerkte daarvan een uittreksel onder den titel: *Beschrijving der stad Haarlem voor jongelieden.* Verder gaf hij uit: *De voorvaderlijke levenswijze en gewoonten hier te lande van de vroegste tijden, tot aan het einde der* 16*de eeuw enz. Haarl.* 1810. — *Nederlandsche Geschiedenis van de vroegste tijden af tot op de vereeniging met het Fransche keizerrijk. Amst.* 1811. — *Geschied- en letterkundige Mengelingen. Haarl.* 1815. In verscheidene afzonderlijk gedrukte of in tijdschriften opgenomen dichtstukken, toonde hij geen vreemdeling te zijn op den Nederl. Parnas. Een zijner uitgebreidste vindt men in de *Gedenkschriften wegens het* 4*de eeuwgetijde van de uitvind. der boekdrukkunst* enz. door V. Loosjes. Hij nam een werkzaam deel aan de bevordering van het edel doel der Maatsch. tot Nut v. 't Alg. en was te *Haarl.* een der stichters van hare school, naar het verbeterd lager onderwijs ingerigt; voorts lid van ondersch. letterkundige vereenigingen aldaar, zoo als van *Democriet*, en van de rederijkkamer *de Wijngaardranken*; en sedert

1815 van de Maatsch. v. Nederl. letterk. te *Leijden* en van het Prov. Utr. genootschap.

KONING (ALEXANDER DE), geb. in 't laatste gedeelte der 18de eeuw en † 1827, is predikant geweest te *Sliedrecht* en *Meppel*, en heeft zich loffelijk bekend gemaakt door zijne wetenschappelijke en verlichte Evangeliekennis, verdraagzaamheid en eigenaardige oorspronkelijkheid. Hij was een ijverig en bekwaam medewerker aan de *Vaderl. Letteroefeningen*, waarin behalve recensiën belangrijke stukken van hem voorkomen. Men heeft van hem o. a. *Berigt aangaande de belegering en 't ontzet van Gorinchem. Ib.* 1814. — *Handleid. omtr. de leerr. over de lijdensgesch. des Heeren. Ib.* 1819. — *Dagelijksche oefening des Christens in de lijdensgesch. van zijnen Heiland*, 3 dln. *Ib.* 1819. — *Aanwijzing aangaande 't gebruik van den Bijbel. Ib.* 1820. — *Oefening ter bevorder. van kennis der gezonde leer en van ware vroomheid. Breda* 1827. — *J. C. en zijne heiligen of galerij van voorbeelden uit het N. T. Ib.* 1827, niet voltooid.

— (JACOBUS), geb. in 1770, † 1832, begon zijne loopbaan als boekverkoopers-leerling, en vormde zich zelf door eene onbegrensde lees- en leerlust tot een bibliograaf, zoo als er weinigen in ons land gevonden worden. De bibliotheek, die hij verzamelde uit geringe middelen, en de werken, die hij uitgaf, verkondigen zulks luide. Aan hem hebben wij de handhaving te danken van de eer der uitvinding van de boekdrukkunst, door Duitschers ons wederregtelijk betwist. In 1816 behaalde hij de medaille en premie bij de Holl. Maatsch. van Wetenschappen voor eene uitgebreide verhand. over die uitvinding. Hierdoor vooral kreeg zijn naam eene Europeesche bekendheid. Van zijne ervarenheid in vaderl. gesch., oudheden en letteren, getuigen o. a. *Geschied. van 't Muider Slot. Amst.* 1827. — *Geschiedkund. aanteek. over de lijfstraffelijke regtsoefening te Amst.* 1828, — en vele kleinere stukken en redevoer., waarvan er belangrijke voorkomen in de werken der 2de klasse van 't Ned. Instituut. De uitgave van zijn *Leven van J. C. J. van Speijk*, 1832, mogt hij niet beleven. — Als griffier van één der vredegeregten te *Amst.*, wist de onvermoeid werkzame man nog tijd uit te koopen tot letterkundigen arbeid. Al zijne boeken, oorkonden en H. S. S., welke betrekking hebben op de boekdrukkunst, zijn door de stad *Haarlem* aangekocht en bevinden zich dus ter plaatse waar ze behooren. Zijne dienstvaardigheid, deugdzaam en openhartig karakter, maakten hem algemeen bemind.

KONIJNENBURG (JAN), geb. te *Leijden* in 1737, † 1831,

werd in 1778 proponent bij de Remonstantsche broederschap en in 't volgende jaar predikant te *Hazerswoude*, in 1783 te *Leijden*, en 3 jaren later te *Utrecht*, van waar hij, als hoogl. in de theologie, bij de Remonstr. kweekschool te *Amsterdam* beroepen werd, welken post hij aanvaardde met eene *Laudatio S. Episcopii.* Als verdienstelijk exegeet deed hij zich kennen door zijn *Onderzoek van den aard der voorspellingen wegens den Messias in de schriften des O. V. Haarl.* 1794. De stroom der omwenteling in 1795 sleepte ook hem mede, zijnde hij der partij van de Patriotten ijverig toegedaan, waarom hij in 1797 zitting nam onder de representanten in de 2de nat. vergadering; maar niet vindende wat hij zocht, keerde hij reeds in 't volgende jaar tot zijne ambtsbezigheden terug, tot dat hij in 1826 een' ambtgenoot verzocht en in 1827 zijn emeritaat verkreeg. Hij bezat eene algemeene, doch, naar het ons voorkomt, minder grondige kennis. Hij schreef *Memorie over de bank te Amsterdam.* — *Lofrede op Elisabeth Bekker en Agatha Deken*, 1809. — *De kunstverdiensten van Raphaël en Angelica Kauffman*, 1810. — *Nationaal gedenkboek der hernieuwde Nederl. Unie van* 1813, met pl. 1816, waarop in 't volg. jaar eenige bijvoegsels en verbeter. verschenen. *Letter-, natuur-, en zedekundige mengelingen. Amst.* 1818. Hij waagde zich ook op den zangberg, en verscheen in 1818 met een treurspel: *Constantijn de Groote*, in welk moeijelijk dichtvak hij niet gelukkig slaagde. Zijne *Lessen over het Leeraarsambt*, *Utr.* 1802, hebben meer verdienste; minder zijne *Overzetting van de H. Schriften des N. V.* 1825, welke eene scherpe kritiek uitlokte, die hij trachtte te wederleggen in eenen *Brief betreffende de recensiën dier overzetting.* 1826.

KOOGEN (LEENDERT VAN DER), geb. te *Haarlem* in 1610, † 1681, werd door zijne ouders, die gegoede lieden waren, naar *Antwerpen* gezonden, om bij J. Jordaans de schilderkunst te leeren. In zijne geb.-plaats terug gekeerd, kwam hij in kennis met C. Bega, met wien hij in de kunst wedijverde. Zijne stukken hebben wel iets van dien meester, maar zijne beelden zijn stouter en grooter. Wijl hij alleen voor uitspanning schilderde, is zijn kunstwerk zeldzaam. Hij heeft ook eenige plaatjes geëtst, vlug en luchtig behandeld in den smaak van A. Carats. Houbraken discht ons eene anecdote van hem op, hoe eene jufvrouw hem ten huwelijk vroeg, doch hij dit 's anderen daags afwees met de woorden: „Jufvrouw! daar gisteren avond van gesproken is, daar zal niet in gedaan worden." Welk gezegde in zijne familie lang tot eene spreekwijze is gebleven.

KOOGH (ADRIANUS VAN DER), geb. te *Middelharnis* in 1796,

† 1831, kwam op 16jarigen leeftijd als leerling bij zijn' neef P. Hofman te *Dordrecht*, waar hij zich 's winters oefende in het teekenen en schilderen, terwijl hij des zomers behulpzaam was in het huis- en sieraad-schilderen. Hij maakte zich bekend met de bouw- en ontleedkunde, bestudeerde vooral de groote modellen Hobbema en Ruisdaal, en daartoe bezocht hij de heerlijke streken van *Gelderland* en *Braband*, om naar de natuur te schetsen. In 1818 drong hij naar den prijs bij de Maatsch. van Felix Meritis te *Amst.* met eene schilderij, een boomrijk landschap voorstellende. De beoordeelaars kenden wel na lang beraad aan een ander den eereprijs toe, doch zijn stuk werd met loffelijke vermelding ten toon gesteld en dadelijk gekocht door den kunstkenner de Haas, die hem voor zijne rekening naar *Italië* wilde zenden, slechts uit dankbaarheid eenige stukken van hem begeerende; maar liefde tot zijne nicht deed van der Koogh dit vereerend aanbod van de hand slaan. Op de tentoonstellingen te *Gend* en *Leuven* droegen zijne landschappen aller goedkeuring weg. Een zijner schilderijen, verbeeldende het schoone dorp *Beek* bij *Nijmegen*, moet treffend gepenseeld zijn. Zijn zwak gestel en zwaarmoedige geest sloopten zijne krachten in den bloei van zijn leven.

KOOI (WILLEM BARTEL VAN DER), geb. te *Augustinusga* tusschen *Leeuwarden* en *Groningen*, in 1768, liet reeds uit zijn kinderlijk bedrijf zijne geschiktheid voor de teekenkunst opmaken. Op zijn 12de jaar kwam hij als leerling bij een' behangsel-schilder te *Leeuwarden*, waar hij naauwelijks één jaar doorbragt, toen de grietman van *Leeuwarderadeel*, Ubbo van Burmania, hem aan J. Verrier (een kundig liefhebber) aanbeval, die hem met raad en hulp bijstond. Nu legde hij zich ijverig op het teekenen en de behandeling van 't penseel toe, genietende later het onderwijs in 't landschapschilderen bij H. W. Beekkerk. De omwenteling van 1795 dwong hem eenigen tijd zijne kunststudie te staken, wijl men hem benoemde tot volksrepresentant en daarna tot secretaris van 't district, waarin hij woonde. In 1796 beriep men hem tot lector in de teekenkunst aan de Franeker academie, welken post hij waarnam tot aan hare opheffing in 1811. Intusschen had hij met goedkeuring van curatoren, in 1804 en 5 eene kunstreis gedaan naar *Dusseldorp* en er portretten van van Dijck gecopiëerd. Weldra openbaarde zich het talent van den meester, toen hij in 1808 op de tentoonstelling te *Amst.* den uitgeloofden prijs behaalde van *ƒ* 2000 voor zijne schilderij, verbeeldende eene dame, aan welke door een' bediende een brief wordt overhandigd. Daarna

vervaardigde hij eene menigte portretten en schilderstukken met levensgroote beelden, alle van een keurig koloriet en krachtige penseel-behandeling. Hij was correspondent der 4de klasse van 't Kon. Nederl. Instituut, en lid van onderscheidene schilderkundige genootschappen in ons vaderland en *Braband.* Hij † in 1836.

KOOLAART (ELIZABETH), zie HOOFMAN, Dl. 1, bl. 790.

KOOLTUIN (CORNELIS), ook wel COOLTUIN of COLTHUNIUS, geb. te *Alkmaar*, waarschijnlijk in 't begin der 16de eeuw, en † 1567, was eerst pastoor te *Delft* en deken van *'s Hage;* maar werd in 1558 naar zijne geb.-stad en nog in hetzelfde jaar naar *Enkhuizen* verplaatst. Toen hij daar van zijne ingenomenheid met de leer der Hervormden openlijk blijken gaf, liet R. Tapper hem ter verantwoording roepen. Door voorspraak van eenige uit zijne gemeente, die hunnen dierbaren leeraar vergezelden naar *den Haag*, kwam hij met eene bestraffing vrij. Welke voordeelige aanbiedingen, om ontrouw te worden aan zijne overtuiging, men hem ook deed, hij voer voort in zijne verlichte prediking. Tapper zond hem uit *Brussel* eene dreigende waarschuwing, waarop hij zich van 't prediken onthield en zich toewijdde aan kranken en ongelukkigen. Dit bragt hem echter geene veiligheid aan, wijl zijne beschuldigers hem ten laste legden, dat hij in heimelijke vermaningen nog meer kwaad stichtte dan in zijne openbare redevoeringen. Andermaal aangeklaagd, riep hem de onder-inquisiteur Sonnius ter verantwoording. Die van *Enkhuizen* lieten hem niet vertrekken, maar wisten bij Tapper uit te werken, dat Sonnius gelast werd, zich niet met die zaak te moeijen, en vermaanden Kooltuin om *Enkhuizen* te verlaten, indien hij zich met de leer der kerk niet kon vereenigen. Hij begaf zich naar *Alkmaar*, waar hij eenige kinderen onderwees en tusschenbeide predikte. Eerlang in de plaats gekozen van den pastoor L. Zas, was hij naauwelijks 2 weken in dienst, of de vicaris van den Utrechtschen bisschop verbood hem het prediken. Toen het ruchtbaar werd, dat hij geheel van de R. kerkleer afweek en velen voor de zaak der hervorming won, begaf zich de Utrechtsche onder-inquisiteur N. de Castro naar *Alkmaar*, om hem gevangen te nemen. Kooltuin was gewaarschuwd en week naar *Embden*, waar men hem, nadat hij eerst nog andere plaatsen bezocht had, tot predikant aanstelde. Daar genoot hij de hoogste achting en zond men hem in 1566 naar *Londen*, om de aldaar gerezene geschillen bij te leggen. Hij was een man vol moed, ijverig en braaf, ervaren in 't N. T. en de schriften der Hervormers,

en aanhanger der Zwingliaansche rigting. Vele der eerste herv. predikanten in ons land waren zijne kweekelingen. Hij schreef een *Evangelie der armen*. Op de beschuldiging, dat zijne vlugt uit *Alkmaar* een bewijs was van de valschheid zijner leer enz., verdedigt hij zich in een' *Brief aan Timotheus*, gedrukt voor zijn *Evang. der armen*.

KOOPMANS (RINSE KLAASSES), geb. te *Grouw* in 1770, † 1826, werd op de kweekschool der Doopsgezinden te *Amsterdam* voor de predikdienst opgeleid, en in 1794 beroepen te *Blokzijl*, het jaar daarop te *Dokkum*, en in 1796 te *Amsterdam*. Zijne voordragt was levendig en uitlokkend, zijn stijl keurig en kernachtig. Door zijne schriften en redevoeringen verhoogde hij zijnen roem en werd waardig geoordeeld, opvolger te zijn van G. Hesselink, als hoogleeraar aan genoemde kweekschool. In 1812 als zoodanig beroepen, kon hij eerst 2 jaren later zijne intrée-verhandeling houden: *Pro tuenda doctrinae revelatae auctoritate divina*. Bij deze betrekking nam hij de 2 eerste jaren ook het leeraarsambt waar, doch die dubbele taak hem te zwaar vallende, liet hij 't laatstgenoemde varen in 1814. Als hoogleeraar maakte hij veel werk van zijne collegiën, die steeds verbeterende en vernieuwende. Met zijne leerlingen hield hij zich gaarne bezig, en was waarlijk hun vriend en vader. Na eene zware ziekte in 1808, genoot hij niet die gezondheid en opgeruimdheid van geest meer, welke vroeger zijn deel was. Eene kwaadaardige koorts, die hem te *Koudum* overviel, maakte een einde aan zijn werkzaam leven. Zijne *Redevoeringen en verhandelingen*, zijn verzameld uitgegeven in 2 dln. te *Amst.* in 1819 en 20. Bij *Teijlers Godgel. Genootschap* behaalde hij den eereprijs op een antwoord der vraag: *Van welken aard waren de zoenoffers onder het O. V.?* enz. Als lid der 3de klasse van 't Kon. Nederl. Instituut, leverde hij daar een betoog in: *Over de geschiedenis, den aard en het doel van de scholen der profeten*, daarna, op verzoek, in 't Latijn overgebragt en met and. stukken in de werken van 't Instituut opgenomen. Die hem nader wenscht te leeren kennen in zijne onvermoeide werkzaamheden en kunde en in zijn beminnelijk karakter, verwijzen wij naar de *Hulde*, hem toegebragt door S. Muller en Jer. de Vries, *Amst.* 1827. — Zijn zoon

— (WOPKO CNOOP), geb. te *Amsterdam* in 1800, † 1849, genoot vroeg het vaderlijk onderwijs, later dat van Hamaker, toenmaals privaat-docent te *Amsterdam*; werd reeds op zijn 12de jaar als student op 't athenaeum ingeschreven en maakte in de litterarische studiën groote vorderingen. Hij ver-

dedigde in 1819 onder D. J. van Lennep eene *Disputatio historico-critica*, *de Sardanapalo*. Ofschoon te *Utrecht* de bij de wet gevorderde examina met roem afgelegd hebbende, kon hij niet besluiten, eene reeds afgewerkte diss. te verdedigen of uit te geven. De Utrechtsche academie schonk hem echter den titel van philos. theor. mag. en litt. hum. doctor. Na volbragte theologische studiën aan de Doopsgezinde kweekschool, ook bij prof. van Hengel, zag hij zich in 1823 onder de proponenten opgenomen; deed daarop eene reis door *Frankrijk*, *Zwitserland* en *Duitschland*, aanvaardde na zijne terugkomst het predikambt te *Utrecht* en 4 jaren later dat van hoogleeraar te *Amsterdam*, met eene *Oratio de theologiae disciplina*, *prorsus litteraria*. 1828. Zijn lust tot arbeid deed hem op de hoogte der wetenschap blijven. Hij was een verdienstelijk exegeet, grondig theologant, vol ijver voor godsd. en deugd. Geene schriften zien van hem het licht, behalve de gemelde en eenige recensiën in de toen loopende tijdschriften. Daarbij hield hij eene uitgebreide briefwisseling met onderscheidene geleerden.

KOORNHERT (D. VZ.), zie op COORNHERT, Dl. I. bl. 380.

KOOTEN (THEODORUS VAN), geb. te *Leeuwarden* in 1749, † 1813, genoot aldaar bij den beroemden rector V. Slothouwer onderrigt in de oude talen. Deze wist zijnen kweekelingen, die aanleg toonden, bijzondere genegenheid voor de Lat. dichtkunde in te boezemen. Van Kooten behoorde onder diens uitstekendste leerlingen, en zijne liefde tot de letteren en poëzij werd daarna niet minder aangevuurd op de Franeker academie door den hoogl. Schrader, aan wiens voorspraak hij het te danken had, dat men hem in 1772 te *Kampen* tot rector der Lat. scholen beriep, daarna te *Middelburg*, tot hij in 1784 te *Franeker* de opvolger werd van Schrader. De omwenteling in 1787 deed hem eenigen tijd in vrijwillige ballingschap doorbrengen met zijn' vriend J. Valkenaer, keerende beide te zamen in 1795 naar 't vaderland terug. Hij werd in 1798 agent der nationale opvoeding, welk ambt hij 't volgende jaar verwisselde met den post van gezantschaps-secretaris te *Madrid*. Zijn vriend Valkenaer sloot hem op zijne buitenplaats bij *Heemstede* de oogen. De *Deliciae poëticae*, door van Santen begonnen, had van Kooten vermeerderd met vele dichtstukken, waaronder er zijn, die den meester kenmerken. Behalve deze bestaan er nog eenige verstrooide, die wel waardig waren, verzameld te worden uitgegeven.

— (GERARDUS VAN), geb. te *Culemborg* in 1764, † 1841, ontving zijne opvoeding en het hooger onderwijs in de theologie te *Utrecht*, werd in 1788 predikant te *Z. Beijerland*

(*den Hitzerd*), 2 jaren later te *Lienden*, daarna te *Vlissingen* en eindelijk te *Dordrecht.* Hier was hij meer dan eene halve eeuw werkzaam; de feestrede, bij die gelegenheid door hem uitgesproken, zag in 1838 het licht, als wanneer hij met de ridder-orde van den Nederl. leeuw vereerd werd. Behalve de genoemde, gaf hij eene *Feestrede ter viering van zijne 25jarige Evang.-bedien. in de gemeente van Dordr.* 1826; eene *Redevoer. bij gelegenheid van 't dank- en vreugdefeest op den* 19. *Dec.* 1799 *te Vlissingen*, en andere gelegenheids-leerr. meer. Toen hij blind was geworden, schreef hij zijne preken op 't gevoel, liet ze zich voorlezen, en sprak ze doorgaans uit gelijk ze geschreven waren. Hij heeft zich vooral als helderdenkend godgeleerde leeren kennen door zijn *Kort begrip der waarheden en pligten van de Chr. godsd.*, alleen uit Bijbelplaatsen zamengesteld, 't geen 3 drukken beleefde. Ook plaatste hij eenige uitlegkundige verhandelingen in de *Godgel. Bijdragen.* Zijne exegetische verdiensten blijken uit zijne *Proeve eener verklar. van den alg. zendbr. van den Ap. Jacobus. Amst.* 1821. Als schoolopziener was hij even bekwaam als ijverig.

KOPPERS (JAN), oudtijds COPPERT, geb. te *Rotterdam* in 1713, † 1788, beoefende uit liefhebberij onderscheidene kunsten en wetenschappen, en had eene bijzondere vaardigheid verkregen, om met dé schaar allerlei voorwerpen uit papier te knippen en in een te zetten of op te werken. Zoo wist hij scheepjes met hun tuig, wand en takelaadje zeer naauwkeurig af te beelden, als ook welgelijkende portretten, die hij als half verheven beeldwerk daarstelde. Zijne kunststukken worden hier en elders, zelfs in kabinetten van vreemde vorsten, gevonden; ze moeten met die van Johanna Koerten Blok wedijveren, zoo niet ze overtreffen, gelijk volgens den *Navorscher*, I. 334, onpartijdige beoordeelaars beweren. Er bestaat een catalogus van zijn kunstkabinet, als ook eene korte levensbeschrijving, die ons niet in handen is gekomen.

KOPS (WILLEM), geb. te *Haarlem* in 1724, † 1776, was een vlijtig beoefenaar der Nederl. dicht- en letterkunde; als zoodanig maakte hij zich bekend door zijne *Schets eener geschiedenis der Rederijkeren*, geplaatst in de *Werken van de Maatsch. der Nederl. letterkunde te Leijden*, IIIde dl. in 4to. De weinige stukken, die hij heeft in 't licht gegeven, doen hem kennen als een verdienstelijk dichter. In 1745 verscheen van hem een lierdicht getiteld: *De hemelsche vrede;* voorts heeft men nog van hem eenige huiselijke gelegenheidsverzen en een *Veldzang* op den vrede van 1748. Vervolgens heeft hij de uitgave

bezorgd der nagelatene gedichten van Eliz. Koolaart, en het 4de deel der gedichten van P. Langendijk met diens levensbeschrijving.

KOPS (JAN), geb. te *Amsterdam* in 1765, † 1849, ontving te *Haarlem* eene geletterde opvoeding, kwam er in vriendschap met A. Loosjes en in een' kring, die zich oefende in het reciteren en voordragen van treur- en blijspelen, terwijl tevens zijn lust voor de natuurkunde zich meer en meer ontwikkelde. Om zich voor den leeraarsstand te bekwamen, bezocht hij de kweekschool der Doopsgezinden te *Amst.*, tevens de lessen bijwonende aan het Athenaeum aldaar. Met welke vrucht, blijkt uit zijne verhand., door Teijlers Godgel. Genootschap in 1785 bekroond: *Over de onverschilligheid in godsdienstige zaken.* In 1788 aanvaardde hij de Evang.-dienst bij de Doopsgez. gemeente te *Leijden.* De staatsomwenteling van 1795, waarmede hij zeer ingenomen was, plaatste hem in den municipalen raad, doch slechts voor een' korten tijd. Vurige ijver om de belangen van den landbouw te bevorderen, bleef hem gedurende zijn gansche leven bij. Wat hij al deed als directeur van den landbouw, en ter aansporing om woeste gronden en duinen vooral te bebouwen, kunnen wij hier niet aanvoeren. Zijn *Magazijn van den vaderl. landbouw*, van 1802—14 geregeld uitgegeven, de *Staten van den landbouw* van 1806—20, zijne *Flora Batava* en and. schriften, toonen duidelijk zijne verdiensten in dit vak. In 1815 geroepen om te *Utrecht* den leerstoel der landhuishoudkunde te bekleeden, lokte zijne aangename voordragt vele naar dit, voor theologanten zoo gedwongen, collegie. Ofschoon in een' anderen werkkring geplaatst, lag de Evang.-prediking hem na aan het hart; gaarne greep hij dan ook elke gelegenheid aan, om voor de gemeente op te treden. Hij muntte vooral uit in welsprekendheid en zijne *Proeven van uiterlijke Nederl. welsprekendheid*, in 1818 met eene *redev. over* J. Cats enz. te *Haarl.* uitgegeven, toonen zijne ingenomenheid met deze gave. Ook de vaderl letterkunde vond in hem een' ijverigen beoefenaar. Cats en Camphuizen waren zijne lievelingschrijvers; in vele zijner gesprekken wist hij hunne verzen snedig te pas te brengen. Behalve de reeds gemelde redev. over Cats, gaf hij ook eenige *Uitgezochte stichtelijke gedichten van D. Rz. Camphuizen* enz. met aanteek. en levensberigt, *Utr.* 1836. In 1835 werd hij emeritus verklaard, doch het bleef hem steeds behoefte te arbeiden tot heil van anderen.

KORTEBRANT (JACOB), geb. te *Rotterdam* in 't laatste gedeelte der 17de eeuw, heeft zich door zijne dichterlijke voort-

brengsels doen kennen als een vernuftig sierlijk dichter, die wel geene hooge vlugt neemt, maar zich toch gunstig onderscheidt van de zoetsappige rijmelaars van dien tijd. Hij gaf in 't licht: *Lof der Drukkonst. Rott.* 1740, bij gelegenheid van het 3de eeuwfeest der boekdrukkunst. — *De Nederl. leeuw gekwetst door den vijandel. inval der Franschen in Staats-Vlaanderen enz. Ib.* 1747. — *Tweede Eeuwgetijde der Rotterd. vrijheid enz. in* 1572, met aanteek. betreffende de oudh. dier stad, getrokken uit gedrukte en geschrevene stukken. *Ib.* 1772.

KORTENAAR (EGBERT MEEUSZ.) deelde in het lot van meer onzer zeehelden, dat zijne afkomst gering en onbekend is. Eerst diende hij als gemeen matroos op een oorlogschip, klom op tot den rang van kapitein, toen hij in 1658, na den slag bij de *Sond*, — waarin de Witte sneuvelde en van Wassenaar Obdam de zege behaalde, — ter belooning zijner dapperheid tot vice-admiraal bevorderd werd, en de koning van *Denemarken* hem de ridderorde van den Olifant vereerde met een daarbij gevraagd pensioen, „om", gelijk hij zeide, „dat groote dier te kunnen onderhouden." In 1665 voor de admiraliteit van de *Maas* tot Lt.-admiraal van *Holl.* en *W. Friesland* verheven, sneuvelde hij in een' slag tegen de Engelschen bij *Lestoffe*, eenige oogenblikken vóór Wassenaar. Zijn lijk werd in de Groote Kerk te *Rotterdam* bijgezet en eene prachtige graftombe ter zijner eer opgerigt, prijkende o. a. met dit puntig grafschrift van G. Brandt, dat hem zoo geheel kenmerkt:

„De held der *Maaz'*, verminkt aan oog en rechterhand;
„En echter 't oog van 't roer, de vuist van 't Vaderland:
„De groote Kortenaar, de schrik van 's vijands vlooten,
„De ontsluiter van de *Zond*, legt in dit graf beslooten."

KOSTER (LAURENS JANSZ.), geb. te *Haarlem* in of omstreeks 1370, † 1439, bekleedde aldaar meermalen de posten van thesaurier, schepen en vroedschap, en werd tot verscheidene gewigtige beraadslagingen, verrigtingen en bezendingen van stadswege gebruikt; doch dit zou zijn' naam niet onsterfelijk gemaakt hebben, indien hij niet de uitvinder ware geweest der edele boekdrukkunst. Terwijl hij zich in 1422 of 23, in de *Haarlemmer-hout* bevond, begon hij eenige letters uit beukenschors of hout te snijden, om zijne kindskinderen al spelende het alphabeth te leeren. Hierdoor kwam hij op het denkbeeld, dat zoodanige letters, verkeerd of ten onderste boven gesneden, geschikt afgedrukt konden worden. Hij beproefde zulks 't eerst op kleine strooken papier of pergament, en terwijl hij een' taaijer, minder vloeibaren inkt uitvond, kon hij grootere

stukken ondernemen. Deze proeven waren natuurlijk zeer gebrekkig, maar ze baanden den weg tot verbetering. De houten platen met letters werden weldra met metalen verwisseld; en de boekdrukkunst begon hare kindschheid te ontwassen, waarvan de bewijzen nog voorhanden zijn. Een vreemde werkgast beroofde Koster op Kersnacht van 1439 van zijn' voornaamsten voorraad van stempels, matrijzen, letters enz., vlugtte er mede naar *Mentz*, openbaarde het geheim aan J. Guttenberg, die met J. Faust aanstonds eene drukkerij opriqtte, allengs vele verbeteringen daarstelde, maar zich ook de eer aanmatigde van uitvinder der boekdrukkunst, waarop de stad *Mentz* zich nog durft beroemen. In de *Gedenkschriften wegens het 4de eeuwfeest van de uitvinding der boekdrukk. in* 1823, leest men meer bijzonderheden omtr. Koster en zijne uitvind., vooral in de bekroonde *Verhand. over haren oorsprong*, *uitvind.*, *verbetering en volmaking* van J. Koning en de 2 *Bijdragen*, als ook bij Scheltema in zijn *Letterk. Mengelwerk.*

KOSTER (MAARTEN JANSZ.), geb. te *Amsterdam* in de eerste helft der 16de eeuw, genoot het onderwijs van C. Crocus, priester en rector der Lat. scholen aldaar; legde zich, op de eene of andere buitenlandsche hoogeschool, toe op de geneeskunde, die hij daarna in zijne geb.-stad uitoefende, waar hij openbare lessen gaf in de ontleedkunde. Hier nam hij ijverig deel aan de bevordering der hervormde leer, betoogde zijne onschuld aan 't geweld, omtrent de la Torre gepleegd, doch nam bij de komst van Alba veiligheidshalve de vlugt, en werd openlijk door den raad der beroerte ingedaagd en gebannen. Hij begaf zich naar *Dole* in *Bourgondië*, oefende daar de geneeskunst uit, en werd later tot lijfarts aangesteld van den koning van *Denemarken*, Frederik II. Na het sluiten van den Gendschen vrede, keerde hij naar *Amst.* terug en had de hand in de omwenteling van 1578, waarbij de regeringspersonen en de geestelijken de stad werden uitgezet. Tot burgemeester verkozen in 't zelfde jaar, naderhand nog 3 malen, toonde hij later een ijverig aanhanger te zijn der partij van Leycester, dat hem in ongunst bij zijne ambtsbroeders en van het kussen bragt. Hij beweerde, dat de overheid geen gezag mag uitoefenen in geloofszaken, en † in 't begin der 17de eeuw.

KOUWENBERCH (CHRISTIAAN VAN), geb. te *Delft* in 1604, † 1667, had tot leermeester in de schilderkunst J. van Nes, bezocht *Italië*, maakte daar aanmerkelijke vorderingen en zette zich als een bekwaam meester te *Delft* neder. Zijne onderwerpen waren meestal historiëel, waarbij hij bijzonder uitmuntte in

't schilderen van naakte beelden, waarvan in 't huis *in 't Bosch* tafereelen moeten voorhanden zijn. Later vertrok hij naar *Keulen*, waar zijne stukken opgang maakten en hij gestorven is.

KOUWENHOVEN (JACOB), geb. te *Rotterdam* in 1777, † 1825, had tot leermeester in de schilderkunst B. P. Ommeganck te *Antwerpen*. Zijne kunst-stukken, waarin hij den trant van zijn' meester volgde, zijn niet talrijk, wijl hij veel tijd besteedde aan 't geven van onderwijs in het teekenen. In 1817 ondernam hij eene kunstreis door een gedeelte van *Duitschland* en *Zwitserland*, en kwam terug met keurige schetsen, waarvan hij in zijne stukken gebruik maakte, welke op de tentoonstelling te *'s Hage* in 1819 met welbehagen gezien werden. Hij was eenigen tijd corrector aan het teekengenootschap te *Rotterdam*, en was J. A. Weiland behulpzaam in het nemen van steendrukproeven, die bij de Nederl. Huishoudelijke Maatschappij in 1814 met eene zilveren medaille bekroond zijn.

KRAUSS (JOHANN CARL), geb. in 1759 te *Oeringen*, de hofplaats van de vorst van *Hohenlohe-Waldenburg*, † 1826, legde zich toe op de geneeskunde, eerst te *Erlangen*, daarna te *Straatsburg*, en werd arts bij de *Badensche* troepen in onze dienst. Twee jaren daarna (in 1785) begaf hij zich naar *Harderwijk*, waar hij tot med. doctor bevorderd werd, met eene verhand.: *Over de voornaamste ziekten der krijgslieden en hare oorzaken.* In 1787 vestigde hij zich als geneesheer te *Amsterdam*, en zag zich in 1807 aangesteld tot hoogl. in de geneeskunst te *Harderwijk*, welken post hij begon met eene rede: *Over het gebruik en misbruik der stelselmatige geneeskunde.* Na de opheffing dier hoogeschool, werd hij in 1812 naar *Leijden* beroepen in dezelfde betrekking. Wegens zwakheid legde hij zijn' post neder in 1824. Behalve de genoemde, bestaan er van hem nog andere redevoeringen. Hij gaf uit: *Eerste beginselen der kruidkunde*, in den vorm van een' almanak, *Amst.* 1800—4, met pl. Ook vervolgde hij het door Oskamp begonnen werk: *Afbeeldingen der artsenijgewassen met de Nederd. en Lat. beschrijv. III—VI*, 1798—1800. Zijne and. schriften worden opgegeven in de *Annales Acad. L. B.* 1826—27, p. 22 enz.

KRAUSZ (SIMON ANDREAS), geb. te *'s Hage* 1760, † 1825, leerde de eerste beginselen der teeken- en schilderkunst bij een' Luikschen meester L. Defrance, en vormde zich verder door opmerkzame beschouwing der natuur, in het schilderen en teekenen van landschappen met dieren en van onderwerpen uit het burgerlijke leven, welke hij op eene hem bijzonder eigene manier vervaardigde. Op de Haagsche tentoonstelling in 1817

zag men van hem een' storm op een binnenwater en andere stukken, meesterlijk behandeld.

KRAIJENHOFF (CORNELIS RUDOLPH THEODORUS), geb. te *Nijmegen* in 1758, † 1840, oefende zich op de Harderwijker hoogeschool het eerst in de regten, daarna in de natuurlijke wijsbegeerte en geneeskunde. In de philosophie werd hij tot doctor bevorderd in 1780 met eene proeve: *De imaginatione*, 4 jaren later in de geneeskunde, met een *Summarium medicum, sistens conspectum dysenterio Noviomagensis anni* 1783. Hij vestigde zich als geneesheer te *Amsterdam*. Bij de omwenteling in 1795 onderging hij eene aanmerkelijke lotverwisseling. Hij ging in de krijgsdienst over, waar hij door zijne kennis en talenten, die hem spoedig tot de hoogste rangen opvoerden, gelegenheid vond zich meer en meer te ontwikkelen en te schitteren. Wij mogen hier slechts aanstippen. Onder koning Lodewijk bekleedde hij belangrijke posten, ook dien van minister van oorlog. Ook Napoleon, dien hij wederstond, moest zijne verdiensten erkennen en benoemde hem tot inspecteur-generaal der genie en tot ridder van 't legioen van eer. Na de omwenteling in 1813, bewees hij vorst en vaderland gewigtige diensten, welke koning Willem wist te schatten en beloonen, zoo door zijne verheffing tot baron, als door zijne benoeming tot ridd. grootk. der Mil. Willemsorde en plaatsing aan 't hoofd van den waterstaat. Over dit vak heeft hij verscheidene belangrijke werken uitgegeven, waarvan wij noemen: *Proeve van een ontwerp tot sluiting van de rivier den Neder-Rhijn en Leck en het storten van derzelver water op den IJssel. Met plat. en kaarten in 4to. Nijm.* 1822. — *Proeve van een ontwerp tot scheiding der rivier de Waal en de Boven-Maas. Met plat. en kaarten in 4to. Nijm.* 1822. Als vlijtig beoefenaar der natuurkunde deed hij zich kennen in onderscheidene werken, zoo als: *Verzameling van hydrographische en topographische waarnemingen in Holland. 's Hage*, 1813. ook in 't Fransch vertaald. — *Handleiding tot het stellen van bliksemafleiders. Nijm.* 1836. en meer and. — Ook als geschiedvorscher heeft hij zich eervol bekend gemaakt door zijne *Bijdrage tot de vaderl. geschied. van de jaren* 1809 *en* 1810. *Nijm.* 1831. — En *Geschiedk. beschouwing van den oorlog op het grondgebied der Bat. republiek in* 1799. *Nijm.* 1833 enz. enz.

KREENEN (EVERT), geb. te *Harderwijk* in 1786, † 1825, beoefende aldaar de godgeleerde wetenschappen, inzonderheid de Oostersche talen, en kon zonder moeite eene menigte Hebr. en Arab. verzen uit zijn hoofd opzeggen. Hij deed veel van zich verwachten voor de exegese van 't O. V., toen hij onder

Pareau, in 1808, zijn *Specimen academ. in Nahumi vaticinium* verdedigde. Predikant geworden te *Velp*, hinderden hem herhaalde ziekten en huiselijke bezwaren, zich naar wensch aan geleerde studiën te wijden. Het professoraat stond hem welligt te wachten, indien de dood niet tusschen beiden ware getreden. In de *Godgel. bijdragen*, XI, heeft men van hem eene verhand. over de vraag: *Of er eene terugkeering der Joden naar Palestina al of niet te wachten zij?* Ook vindt men in dat tijdschrift enkele boekbeoordeelingen van zijne hand.

KRIEGER (WILLEM LEENDERT), geb. te *Amsterdam* in 1748, † 1822, was aldaar krankenbezoeker, later predikant op onderscheidene plaatsen, 't laatst te *'s Hage*. Koning Willem I benoemde hem tot hofprediker en tot ridder van den Nederl. leeuw. Hij was voorzitter der Synodale vergadering van 1816 tot 19, gaf verscheidene proeven van zijn' kanselarbeid, veelal in den stijl van Hervey, toen in zwang, o. a. *Gesprekken en overdenk. over de geb. van J. C.* 1801, 2 *stn.* — *Over 't lijden en sterven van J. C.* 3 *dln.* 1793. — *Over de opstand. en hemelvaart van J. C. en over 't Pinksterfeest.* 1803 *en* 4.

KRIGHOUT (JACOBUS), geb. te *Rotterdam*, waarschijnlijk in 1703, † 1776, was leeraar bij de Remonstranten te *Boskoop* in 1729, daarna te *Zevenhuizen*, *Utrecht*, en *Leijden*. Men benoemde hem, na den dood van Driebergen, tot hoogleeraar aan de Remonstr. kweekschool te *Amsterdam* in 1747, welken post hij met ijver waarnam, en waarbij men hem in 1755 verzocht, om tijdelijk in het onderwijs der letteren en wijsbegeerte te voorzien. Hij verkreeg in 1769 zijn ontslag, terwijl hij voor het behoud van tractement bedankte en te *Lisse* stierf. Bij testament vermaakte hij aan de Remonstr. Broederschap zijn vermogen, bedragende *f* 118,823, met de bepaling dat het kapitaal nooit mogt verminderd worden, en te minste 2 derde van de zuivere revenuen besteed tot verbetering van de tractementen van professoren en predikanten.

KROM (JOHANNES HERMANUS), geb. in 1767, † 1817, werd predikant, eerst te *Ochten*, laatstelijk te *Gouda*, waar hij hooggeacht en met vrucht werkzaam was. Als lid van 't klassikaal bestuur van *Gouda* en van 't prov. bestuur van *Z. Holland*, woonde hij in 1820 en 22 de vergaderingen bij der Synode en bragt belangrijke rapporten en voorstellen uit. Met van Willes zond hij in 't licht: *Verzameling van bijdragen tot bevord. van bijbel-uitlegk. enz. Amst.* 1827 in 2 stkn. — En voorts *Johannes de Dooper, een leesboek voor den tegenw. tijd. Ib.* 1804. — *Drie gelegenheids-leerredenen. Gron.* 1815. — *Ernst en luim of*

brieven over de theorie der geestenkunde van Jung, gezegd Stilling. Amst. 1816. — *Henriette Stolp, eene geschiedenis ter bevorder. van godsd. kennis en zedelijkheid. Ib.* 1817.

KROMHOUT (ADRIAAN REIJNIERSZ.), een aanzienlijk burger te *Amsterdam*, bragt veel toe om de hervorming aldaar te bevorderen, en hield in 1567 vergaderingen te zijnen huize, waaruit men gemagtigden zond naar Brederode te *Vianen.* Toen in 1567 de vervolging opdaagde, nam hij de wijk daar *Embden*, doch was aldaar ook ijverig werkzaam, om hier te lande eene omwenteling daar te stellen. In 1575 werd hij door den prins van *Oranje* geraadpleegd, hoe er hulp van vreemde vorsten zou te verkrijgen zijn, zonder met *Spanje* te breken. Tot bekoming van die hulp, deed hij bij de Duitsche vorsten en in het Noorden zijn uiterste best, en had vooral de hand in de omkeering van zaken te *Amsterdam* ten jare 1578, waar men hem tot burgemeester verkoos. Zijn geb.- en sterfjaar schijnt onbekend.

— (NICOLAAS) werd in 1608 als raad in den hove van *Holland* met anderen afgevaardigd, om die van *Amsterd.* in het bestand te doen bewilligen, waarin men slaagde. Hij werd in 1619 tegen zijn' zin aangesteld tot een der 24 regters over de 3 gevangene heeren, omdat hij met Oldenbarneveldt gemeenzaam had omgegaan, als ook met Hogerbeets en Grotius, van wien hij zelfs kinderen ten doop had gehouden; doch deze bedenkingen werden niet aangenomen. Men verhaalt, dat Maria van Reijgersbergen hem eens in gezelschap had toegevoegd: „dat de 24 regters den advocaat en de anderen ongelijk hadden aangedaan"; en dat Kromhout daarop zou geantwoord hebben: „ 't Geen de heeren wijzen, dat moet men prijzen." — „ Ook het vonnis van Cajafas, mijn heer?" vroeg Maria, waartoe Kromhout het zwijgen deed.

KRONENBURG (B. DESSENIUS VAN), zie op CRONENBURG Deel I, bl. 396.

KRUL (JAN HERMANSZ.), geb. te *Amsterdam* in 1602, was smid van zijn beroep, doch niet onervaren in de Nederl. dichtkunst, waarbij hij J. Cats tot model verkoos. De voornaamste zijner stukken zijn verzameld uitgegeven onder den titel van *Pampiere wereld*, eerst in 1644 in fol., en vervolgens veelmalen in 4to en 8vo. Men vindt er bij veel omhaal van woorden vele blijken in van vernuft en gezond oordeel. Even als Cats wist hij ook uit de geringste voorwerpen, welke hem onder de oogen kwamen, lessen van wijsheid te trekken. In zijne erotische stukjes schijnt hij Hooft ten voorbeeld gekozen te hebben, dien hij hier en daar in losse liefelijkheid niet toegeeft.

Levensbijzonderheden schijnen niet bekend te zijn van hem, die toch verdiende meer bekend te worden.

KRUIJFF (JAN DE), geb. te *Leijden* in 1706, † 1775, beoefende bij den koophandel, dien hij dreef, de Nederd. dichtkunde en onderscheidde zich gunstig, door zijne geestige, krachtvolle verzen, boven de matte rijmers van zijnen tijd. Zijne gedichten, zoo gedrukte als ongedrukte, werden door zijne zonen in 1776 uitgegeven. Zij getuigen van zijn gezond oordeel en hoe hij zijne lier zoowel tot het deftige en ernstige, als tot het luimige en boertige stemmen kon. — Zijn zoon

— JR. (JAN DE), geb. te *Leijden* in 1753, † 1821, zou, na vlijtige oefening in de oude talen, tot de predikdienst worden opgeleid; doch de dood zijns vaders en zijne door eene zware ziekte gekrenkte gezondheid deden hem daarvan afzien en het bestuur over eene uitgebreide fabriek aanvaarden. Zijn lust voor wetenschappen en fraaije letteren bleef hem echter steeds bij, blijkens zijne keurige Nederd. vertalingen van de voortreffelijke redevoeringen van J. Luzac, H. Paradijs, S. F. J. Rau, en van de *Aanmerk. over 't Evang. van Joh.* van E. A. Borger. Als lid van 't genootschap: *Kunst wordt door arbeid verkregen*, leverde hij 2 met oordeel bewerkte levensbeschrijvingen van A. Hoogvliet en S. Feitama, in deszelfs werken opgenomen, benevens verscheidene fraaije dichtstukken. Als welsprekend redenaar deed hij zich kennen door eene *Redevoer. ter nagedachtenis van Jan Nieuwenhuizen*, en door zijne *Lofrede op P. C. Hooft*, waarmede hij in 1817 den gouden eereprijs behaalde bij de Holl. Maatsch. van fraaije kunsten en wetenschappen. Als dichter inzonderheid deed hij zich kennen, door zijne *Hoop des wederziens*, in 1817 met eenige kleinere dichtstukken uitgegeven. In 1798 werd hij curator der Leijdsche hoogeschool, welken post hij met ijver behartigde, tot dat die academie in eene Fransche universiteit veranderde. De loop der tijden bragt hem in 1795 op het staatstooneel, eerst als lid van 't gemeentebestuur zijner geb.-stad, daarna van het provinciaal committé van koophandel enz., van den raad van binnenlandsche zaken, in 1808 als wethouder en in 1811 als vrederegter te *Leijden*, van welken post hij in 1819 ontslagen werd. In al deze betrekkingen verwierf hij den lof van gematigdheid, wijs beleid en kunde.

KUHL (HEINRICH), geb. te *Hanau* in 1797, † 1821, toonde in zijne vroege jeugd veel aanleg voor de studie der natuurlijke historie, en vond gelegenheid dien in zijne geb.-stad te ontwikkelen onder de leiding van in dat vak kundige mannen.

Slechts 19 jaren oud, bearbeidde hij met van Leonard en Menge den geheelen omvang der mineralogie; had met Gaertner een groot aantal planten uit de *Wetterauer Flora* onderzocht; was bekend met al de zoogdieren, vogelen en visschen uit het midden van *Europa;* gaf eene monographie uit over de *Duitsche vledermuizen;* en stond in 1816 gereed om te *Heidelberg* in de geneeskunde te studeren, toen hij toevallig bekend werd met prof. Th. van Swinderen, die hem als zijn amanuensis medenam naar *Groningen.* De ijver, waarmede hij de lessen van dezen en andere hoogleeraren bijwoonde, zijne kennismaking met Temminck te *Amst.*, met Brugmans te *Leijden*, met van Marum te *Haarlem*, en met andere natuurkundigen, eenige uitstapjes naar *Duitschland* en elders, maakten dat hij in alle vakken der natuurkunde op eene hoogte kwam, die weinigen bereiken. Dit had ten gevolge, dat hij door koning Willem I werd benoemd, om ééne of meer onzer koloniën te bezoeken, ten einde de vele ongekende schatten der natuur aldaar aan de geleerde wereld bekend te maken. Vooraf bezocht hij, op kosten van 't gouvernement, *Londen* en *Parijs*, ten einde aldaar de rijke verzamelingen te bezigtigen. Wat hij daar zag en hoe gunstig hij daar door de beroemdste natuurkundigen ontvangen en onderrigt werd, is te uitvoerig voor ons bestek. Te *Groningen* in 1819 *honoris causa* tot meester in de wiskunde en doctor in de nat. wijsbegeerte bevorderd, aanvaardde hij in Julij 1820 met zijn' vriend J. C. van Hasselt (zie deel I bl. 694) de reis naar *Batavia*, terwijl zij zoo op zee, als te *Madera* en *Kaap de Goede Hoop*, gelegenheid vonden, hunne verzameling van dieren en planten aanmerkelijk te vermeerderen. Op *Buitenzorg* goed gehuisd, sloegen zij handen aan 't werk om bekend te worden met de Javaansche Flora en Fauna. Welligt heeft zijn niet te verzadigen lust tot onderzoek en de beklimming van den hoogen *Pangerango* eene leverontsteking verwekt, welke den 14. Sept. een einde maakte aan zijn jeugdig leven en wetenschappelijk onderzoek. Ter zijner eer en die van van Hasselt liet van der Capellen een marmeren gedenkteeken oprigten. Zijne werkzaamheden en verdiensten worden naar waarde en met warmte geschetst door Th. van Swinderen in *Bijdragen tot eene schets van het leven, karakter en verdiensten van Dr. H. Kuhl. Gron.* 1822. Of die hoogleeraar zijn plan, om voor de *Opera posthuma* van Kuhl een uitvoerig levensberigt van hem te geven, heeft tot stand gebragt, is ons onbekend.

KUIPERS Sr. (Gerardus), geb. te *Dordrecht* in 1707, † 1784, nam als matroos dienst op een' koopvaarder, en bezocht

Drontheim en *Bergen* in *Noorwegen*, daarna verscheidene plaatsen in de *Middellandsche Zee*, en 2 maal de *Oost-Indiën*. Op een' togt naar den *Golf van Mexico*, waar 2 jaren mede werden doorgebragt, gaf hij blijken van moed en beleid. In zijne geb.-stad terug gekeerd, bezorgde hem zijn huwelijk eene plaats als knaap bij de munt aldaar. De weinige natuurkunde, welke hij op zijne reizen had opgedaan, werd thans aangekweekt door allerlei hulpmiddelen, welke zich gunstig aanboden; met dat gevolg, dat hij in staat was, gedurende de winter-maanden tweemaal in de week voorlezingen te houden over deze wetenschap. In 1752 verkreeg hij den post van hoofdgaarder en vond zich in staat, zijne boeken en werktuigen aanmerkelijk te vermeerderen. De man, geen letter- of taalkundige, en niet in staat een' goeden brief te schrijven, wist door zijne voordragt zijne hoorders zoodanig te boeijen, dat men zelden zijne voorlezingen verzuimde. Hij werd in 1760 lid van 't Provinciaal Utr. Genootschap van kunsten en wetenschappen, en genoot om zijn stil godsdienstig gedrag en zijne kunde algemeene achting.

KUIPERS (DIRK), zijn zoon, geb. te *Dordrecht* in 1733, † 1796, koos de schilderkunst tot zijn beroep, en kreeg les eerst van J. Poorse, daarna van A. Schouman te *'s Hage*, waar hij tevens door R. Arends den Jonge smaak kreeg voor de poëzij. Zijn vernuft en losheid van gedrag hinderde hem in het aanleeren van die kundigheden, welke een goed schilder niet mag ontbeeren. Hij vestigde zich te *Voorschoten* en had volop werk met het schilderen van kamerbehangsels, die hij op eene bevallige wijze, doch ook vaak wild en oppervlakkig, met een vlug penseel vervaardigde; ook maakte hij teekeningen met O. Ind. inkt of sapverwen, wel niet naauwkeurig, maar dikwijls geestig van vinding; doch zijne inkomsten waren niet geëvenredigd aan zijne verteringen. In 1765 keerde hij naar *Dordrecht* terug, verloor er zijne vrouw, ging voort een losbandig leven te voeren, zoodat zijn vader en verwanten goedvonden, hem in een verbeterhuis te plaatsen. Hier had hij tijd om te kunnen teekenen en schilderen en verzen te maken. Hij gaf er later een' bundel van uit, onder den titel: *Mijne Dichtoefeningen*, waarin o. a. eene *Boertige beschrijv. van zeker verbeterhuis*, voorkomt. Na den dood zijns vaders op vrije voeten gesteld, toonde hij weldra, dat het gemelde huis weinig aan zijne verbetering had toegebragt.

— Jr. (GERARD), zijne halve broeder, geb. te *Dordrecht* in 1748, † 1812, genoot eene zorgvuldige opvoeding en leerde

de Lat. en Gr. talen. Daarna werd hij te *'s Hage* op een notaris-kantoor geplaatst, en maakte ten behoeve zijns vaders vertalingen uit Fransche schrijvers; maar zijne liefde tot hoogere wetenschappen dreef hem in 1767 naar *Utrecht*, waar hij buitengewone vorderingen maakte in de theologie en oostersche talen, en onder Rau eene dissertatie verdedigde, *Continens observationes ad varia codicis V. T. loca.* 1773. Hij bekleedde daarop het leeraarsambt te *Zuilen*, te *Nieuwerkerk aan den IJssel* en in 1782 te *Vlissingen*, waar hij ijverig deel nam in de werkzaamheden van 't Zeeuwsche Genootschap, ook door het doen van voorlezingen, waarvan er 2 in hare werken gedrukt zijn. De eene betrof de *Offerhande van Izaäk op Moria*, de andere: *Regels die men te volgen heeft in de opheldering der H. S. uit reisbeschrijvingen.* In 1787 beriep men hem naar zijne geb.-stad. Ofschoon van een zwak ligchaamsgestel, was hij ijverig en naauwgezet in het waarnemen zijner ambtspligten, maakte veel werk van het catechetisch onderwijs, en bragt bondige, en uitgewerkte leerredenen voor den dag. Zijne geliefdkoosde studie bleef altoos de Oostersche letter- en oudheidkunde, waarvan ten blijke strekt zijne uit 't Fr. vertaalde en met zeer belangrijke aanteek. voorziene *Reis van d'Arvieux naar de legerplaats van den grooten Emir* enz. *Utr.* 1780 met pl. Ook schreef hij eene belangrijke voorrede voor de vert. *Geschiedkundige verhand. van Grellman, over de Heidens. Dordr.* 1791. enz. enz. Het is te bejammeren, dat hij uit schroomvalligheid bij laatste wilsbeschikking bepaalde, dat al zijne H. S. S. en aanteekeningen na zijnen dood moesten vernietigd worden..

KUIJK (JAN VAN), afkomstig uit een aloud geslacht, was in 't midden der 16de eeuw, de zaak der vrijheid met lijf en ziel toegedaan, en hield in 1568 briefwisseling met prins Willem I, wien hij gewigtige diensten bewees. Hij bragt de tijding van de verovering van *den Briel* naar *Vlissingen*, en wist aldaar en te *Veere* de gemoederen te bewegen, om het Spaansche juk af te schudden, welk voorbeeld later op gansch *Zeeland* een' gunstigen invloed had. In 1569 zond hem de prins naar *Londen* met een brief aan de Nederl. Herv. gemeente, om voor die van *Veere*, welke zoo veel hadden opofferd voor de zaak der vrijheid, een onderstand te verzoeken van *ƒ* 2000. Andere bedrijven zijn ons niet van hem bekend, evenmin zijn geboorte- en sterfjaar.

KUIJPER (JACQUES), geb. te *Amsterdam* in 1761, † 1808, openbaarde al vroeg een' grooten kunstzin, en ontving op zijn 8ste jaar reeds les in de teekenkunst van J. M. Cok, later

van J. Schmidt en J. Andriessen, welke laatste hem in de schilderkunst onderwees en onder wiens opzigt hij eenige behangsels vervaardigde met Arcadische landschappen. Bij de teekenacademie behaalde hij onderscheidene prijzen. Hij maakte zijne bijzondere studie van antieke beeldwerken, en leerde het boetseren bij den Italiaanschen beeldhouwer Garachie, die zich toen te *Amst.* bevond. Gaarne zou hij eene reis naar *Italië* hebben ondernomen, indien huiselijke omstandigheden en eene zwakke gezondheid het niet verhinderd hadden. Op een reisje langs den *Rijn* met een paar kunstvrienden, mogt hij zich vergasten aan de kunststukken te *Dusseldorp* en *Mannheim.* Weinige schilderstukken zijn van hem voorhanden, maar des te meer heerlijke teekeningen. Grootsch zijn zijne ordonnantiën en dichterlijk zijne allegoriën, blijkbaar zijne overhelling tot de klassieke kunst der ouden. Men heeft ter overtuiging slechts de menigte platen te beschouwen, naar zijne teekeningen gegraveerd, waarvan er gevonden worden in Stuarts *Rom. geschied.* 18de tot 27ste deel; in den *Mensch zoo als hij voorkomt op den bekenden aardbol*, 6 dln., nà zijn' dood niet vervolgd. De beelden en het bijwerk, waarmede de 3 groote zalen in *Felix Meritis* pronken, zijn door hem geteekend. Zijne nagedachtenis werd gehuldigd door uitstekende dichters en redenaars.

KUIJPERS (GERARDUS), geb. te *Mijns-heerenland* in 1722, † 1798, volbragt zijne studiën te *Leijden*, waar hij loffelijke vorderingen maakte in de theologie, in de Oostersche talen en oudheidkennis, en onder A. Schultens eene diss. verdedigde: *Ad varia V. T. loca, ex dialectis vindicata et illustrata*, 1743. Twee jaren later gaf hij de *Carmina Ben Ali Taleb*, in 't Arabisch uit. Hij was predikant te *Scheemda* in 't *Oldambt,* toen men hem in 1765 te *Groningen* benoemde tot hoogl. in de godgeleerdheid. Als prediker werd hij gaarne gehoord, en als professor paarde hij aan uitgebreide kennis, gemakkelijkheid van mededeeling.

— (CHRISTIAAN FRANÇOIS) was student in de godgeleerdheid te *Groningen* in 1785, toen hij op den 8sten Maart in de academiekerk aldaar een dichtstuk declameerde, getiteld: *Het juichend Groningen ten verjaardage van Z. D. H. prins Willem V.* Nog minder kon hij zijn' rijmlust bedwingen, toen deze prins met zijne gemalin *Gron.* bezocht; toen was: *Gron. verrukt bij de heugelijke aankomst van H. D. en K. Hoogheden op den 8 Maart* 1787. Hij was predikant te *Wolphaarsdijk*, en gaf in 1792 eene verzameling uit van 27 dichtstuk-

jes, onder den titel: *Gewijde poëzij.* Wij hopen, dat hij beter godgeleerde en prediker geweest zij, dan dichter.

KIJPERUS (ALBERTUS), geb. te *Koningsbergen* in 't begin der 17de eeuw, † 1655, legde zich toe op de wijsbegeerte, waarin hij den doctoralen graad verkreeg, daarna op de geneeskunde, waarin hij, waarschijnlijk te *Leijden*, tot doctor bevorderd werd. Hij bevond zich althans aldaar in 1643, toen men hem vergunde, op buitengewone dagen lessen te geven over de genees- en natuurkunde, met bepaling zich bij de Aristotelische wijsbegeerte te houden. In 1646 werd hij door prins Fred. Hendrik aangesteld tot hoogl. in de natuur- en geneeskunde bij de doorluchtige school te *Breda*, terwijl later de prins hem benoemde tot zijn lijfarts. In 1648 beriep men hem te *Leijden* tot hoogl. der geneeskunde, welken post hij met lof waarnam. Hij hield niet van de Cartesiaansche wijsbegeerte, deze zeer schadelijk beschouwende voor de faculteit der geneeskunde. Hij schreef o. a. *Medicinam rite discende et exercendi methodus. L. B.* 1642. — *Institutiones physicae. Ib.* 1647. — *Instit. medicae ad hypothesin de circulari sanguinis motu compositae etc. Ib.* 1654.

L.

LAAN (NICOLAAS VAN DER), geb. te *Haarlem* in de eerste helft der 16de eeuw, † 1584, was een ijverig voorstander der vrijheid en de belangen van Willem I toegedaan, op wiens voorspraak hij in 1572 tot burgemeester in zijne vaderstad werd aangesteld. Hij genoot het vertrouwen der Staten wegens zijne kunde en eerlijkheid, waarom men hem met and. benoemde tot het opstellen eener nieuwe ordonnantie op de regering van *Holland* en *Zeeland*, en tot lid van den landraad. In 1582 bewees hij den staat eene gewigtige dienst, door een' verraderlijken toeleg op *Enkhuizen* te ontdekken en te verijdelen. — Of Dirk van der Laan, die waarschijnlijk tot de Watergeuzen behoorde, uit zijn geslacht was, schuilt in het onzekere.

LAAN (ADRIAAN VAN DER), geb. te *Utrecht* in 1684, had J. Punt tot leermeester in de teeken- en graveerkunst. Hij vervaardigde teekeningen, met de pen omgetrokken of met O. I. inkt gewasschen. Ook zijne gegraveerde stukken zijn velerlei, òf naar eigene teekening òf naar die van andere meesters, waarvan vele gevonden worden in de boekwerken van zijn' tijd, terwijl er ook eene verzameling van zijne gravuren bestaat van zee- en watergezigten met schepen en vaartuigen, naar de teekeningen van S. van der Meulen, en van landschappen, naar die van Glauber.

— (PETRUS), geb. te *Hoorn in* 1696, † 1743, studeerde te *Utrecht* en te *Leijden*, en werd in 1722 predikant te *Pijnakker*, daarna op verschillende plaatsen, o. a. te *Groningen* en *Utrecht*. Op aanbeveling van den prins van Oranje, koos men hem in 1738 te *Franeker* tot theol. professor, welken post hij aanvaardde met eene redevoer. *De prudentia theologo observanda.* Zijne ligchaamskrachten waren geringer dan die van zijn' geest. Hij bezweek in de kracht zijns levens. Als volgeling van Voetius was hij een voorstander der kerkelijke regtzinnigheid, doch tevens vredelievend, afkeerig van neologie, 't geen blijkt uit zijn geschrift tegen den Doopsgezinden predikant Stinstra, getiteld: *Disputatio de tolerantia civili ad Socinianos non extendenda, geminis Mennonitis minime iniqua, Fran.* 1742, waarvan het beloofde 2de deel niet voltooid is. Voorts bestaat er van hem: *Eerste beginselen der woorden Gods enz. meermalen herdrukt.* — *Ad titulum psalmi XXX.* 1740. — *De lapidibus agri foedere jungendis ad Job V:* 23. 1740. — Na zijn dood gaf prof. van Velzen van hem in 't licht: *Uitgezogte leerr. over plaatsen des O. en N. T. Utr.* 1746.

LAAR (PIETER VAN), geb. te *Laren* bij *Naarden* omstreeks 1613, † 1673 of 74; genoot in zijne jeugd onderwijs in de muzijk, zoodat hij een bekwaam vioolspeler werd, doch zijn lust meer op teekenen vallende, maakte hij daarin weldra zulke vorderingen, dat hij eene reis naar *Frankrijk* en *Italië* kon ondernemen. Hij vertoefde 16 jaren te *Rome*, waar hij om zijne mismaakte gestalte en poetsen, den bentnaam kreeg van *Bamboche*; terwijl hij met roem en voordeel de kunst beoefende. De onderwerpen, die hij meesterlijk behandelde, waren transporten, jagten, strooperijen, kermissen, pleisterplaatsen, hoefsmederijen en dergelijke, waarin hij meestal paarden te pas bragt. Daar hij een gelukkig geheugen had, schilderde hij weinig naar de natuur, en geholpen door eene levendige verbeeldingskracht, leverde hij de heerlijkste kunst-

werken. In 1639 naar *Haarlem* teruggekeerd, vonden deze zoo vele liefhebbers, dat hij ze in *Italië* liet opkoopen en naar *Holland* zenden. Eene bezetting op de borst, of, gelijk and. willen, zelfmoord, maakte een einde aan zijn leven. Zijne geëtste plaatjes, meestal uit dieren bestaande, worden door kenners op prijs gesteld.

LABADIE (JEAN DE), geb. te *Bourges* in *Guienne* in 1619, † 1674, werd opgevoed door de Jezuiten en tot priester gewijd. Zij dachten in hem, die zoo vurig van geest was en eene wegslepende welsprekendheid bezat, een' hechten steunpilaar te vinden voor hunne orde, doch zij zagen zich in hunne hoop bedrogen; hij viel van de R. kerk af in 1650 te *Montauban*, den toenmaligen zetel van het Protestantismus in *Frankrijk*, en werd leeraar te *Geneve*, waar hij velen tot boete en bekeering opwekte. Zijne schriften, die hervorming van tucht en verbetering van zeden bedoelden, in het Fransch in een' krachtigen stijl geschreven, werden ook in ons land bekend en vonden voornamelijk vele lezers bij de Voetianen, en daaronder ook bij Anna Maria van Schurman. Ten sterkste ingenomen met een' man, bij wien zij zoo vele geest verwantschap ontdekte, was het haar een feest, dien man in haar huis op te nemen, toen hij, in 1666 te *Middelburg* tot leeraar beroepen bij de Walsche gemeente, eenige dagen te *Utrecht* vertoefde. Zijne gevoelens kunnen wij hier niet ontwikkelen. Genoeg zij het te melden, dat ze tegenstand vonden, en men hem in 1669 noodzaakte *Zeeland* te verlaten. Met een groot gedeelte zijner aanhangers, nam hij de wijk naar *Amsterdam*, waar ook de gemelde jonkvrouw hem volgde. Hier hield hij in eene groote woning met eene ruime zaal predikatiën en oefeningen, vermeerderde zijn' aanhang, maar ook den tegenstand onzer beroemdste godgeleerden, tot dat de regering van *Amst.* verbood zijne vergaderingen bij te wonen. Hij vertrok in 1670 naar *Hervord*, waar de Paltzische prinses Elizabeth hem eene schuilplaats bood. Hier bleek het inzonderheid wat hij in 't schild voerde, en tot welke schromelijke afdwalingen de dweepzucht den mensch vervoert. Het avondmaal werd op eene buitensporige wijze gevierd, de gemeenschap van goederen ingevoerd, de leer gepredikt, dat bij het huwelijk, als goddelijke instelling en geestelijke vereeniging, geene burgerlijke wetten te pas kwamen, enz. De oorlog, die in 1672 uitbrak, noodzaakte hem *Hervord* te verlaten en zich naar *Altona* te begeven, waar hij stierf.

L'ADMIRAL (JAN), gesproten uit een aanzienlijk Norman-

disch geslacht, geb. in 1698, † 1773, werd door zijn' vader tot de schilderkunst opgeleid, en oefende zich verder te *Londen* bij Le Blon in het vervaardigen van prentteekeningen met kleuren. Hij bezocht *Parijs*, waar hij koning Lodewijk XV. diens portret, naar zijne wijze behandeld, vereerde en hooge goedkeuring en belooning ontving. Hij vestigde zich vervolgens te *Amsterdam*, zich bezig houdende met miniatuur-portretten te schilderen en te graveeren. Later voorzag hij J. de Jongh's uitgave van v. Mander's *Levens der schilders* met geëtste portretten, die wel gelijkend, maar ruw en oppervlakkig bewerkt zijn. Beter slaagden zijne fraaije gekleurde platen voor de anatomische werken van Ruisch en Albinus; welke kunst om platen met verschillende kleuren te drukken met hem schijnt verloren gegaan, maar door prof. Bleuland terug gevonden te zijn. — Zijn broeder

L'ADMIRAL (JACOB), geb. in 1699, † 1770, oefende met hem hetzelfde kunstbedrijf en vergezelde hem op zijne reizen. Hij legde zich inzonderheid toe op het waarnemen, afteekenen en beschrijven der geaardheid en veranderingen van insecten, welk werk in 1774 door M. Houttuin is uitgegeven te *Amst.* onder den titel: *Naauwkeurige waarnemingen omtr. de verand. van vele insecten* enz. *in Frankrijk*, *Engeland en Holland verzameld*, bevattende 33 gekl. platen in fol. met 70 veranderingen, inzonderheid van rupsen. Zijn post van ijkmeester-generaal van de trois-gewigten in de *Vereen. Nederl.* verhinderde hem in de voortzetting der uitgave van de Nederl. kapellen. Zijne keurige verzameling van insecten en voorwerpen uit de natuurlijke historie, mitsgaders van een aantal aanteekeningen, zijn na zijn' dood verkocht en verstrooid geraakt.

LAEN (DIRK JAN VAN DER), geb. te *Zwolle* in 1759, genoot eene geleerde opvoeding, doch vertrok met zijne ouders op 15 jarigen leeftijd naar *Leijden*, waar hij, in plaats van zijne letteroefeningen voort te zetten, zich op de teeken- en schilderkunst toelegde. Hij hield zich eerst voornamelijk bezig met binnen- en buitenhuisjes, met beeldjes gestoffeerd, daarna met landschappen. Naar zijne geb.-plaats teruggekeerd, vonden zijne duin-, bosch- en bergachtige landgezigten goeden aftrek. Vele plaatjes in de werken van zijn' vriend R. Feith zijn naar zijne teekeningen gegraveerd. Hij bekleedde te *Zwolle* den post van griffier des kantons, was lid van den raad, en buitengewoon lid der Staten van *Overijssel.*

LAGEMAN (HENDRIK), geb. te *Amsterdam* in 1765, † 1816, oefende zich in de teekenkunst, leerde daarna bij K. Konsé

en J. G. Holtzheij de behandeling van het graveerijzer, ten einde het stempelsnijden bij de hand te nemen. Hij slaagde in zijne pogingen, vervaardigde o. a. den stempel voor de eerepenningen bij de Maatsch. *Felix Meritis* en die ter gedachtenis van het 25jarig bestaan der Maatsch. Tot 't nut van 't algemeen. Ook bestaan er van hem verscheidene gedenkpenningen met welgelijkende portretten.

LAIRESSE (GERARD DE), geb. uit een schildersgeslacht te *Luik* in 1640, † 1711, oefende zich onder zijn' vader en andere meesters in de teeken- en schilderkunst, tevens in talen, geschied- en fabelkunde, bijzonder ook in de muzijk. Op zijn 15de jaar was hij reeds in staat, zijn onderhoud te vinden in het portretteren, terwijl de hist. stukken, die hij later vervaardigde voor de keurvorsten van *Keulen* en *Brandenburg*, reeds den toekomenden meester deden verwachten.. Na onderscheidene lotwisselingen kwam hij te *Amsterdam*, waar men weldra zijne kunst op prijs schatte. Het getal kunst- en kabinet-stukken, plafonds, behangsels en andere zaalsieraden, door hem vervaardigd, is groot, als ook dat zijner teekeningen en geëtste prenten. Zijne compositiën teekenen genie; stand, houding, kleeding en karakter zijner beelden later weinig te wenschen over: zijn koloriet is waar en gloeijend, en geestig en fraai al wat zijn penseel voortbragt. Het Amst. Museum prijkt met 6, dat van *'s Hage* met één zijner stukken. In 1690 werd hij geheel blind, maar bleef nog werkzaam in het belang der kunst. Wekelijks kwamen eenige schilders en graveurs aan zijn huis, om lessen en redevoeringen over de kunst te hooren, die door één zijner zonen werden opgeschreven, en naderhand in 2 boeken met platen zijn uitgegeven. Zijn misvormde neus gaf wel eens stof tot spotternij.

LALAING (WILLEM VAN), geb. in 1391, † 1475, heer van *Bignicourt*, behoorde tot een der oudste en aanzienlijkste stamhuizen van *Henegouwen*, hetwelk zich in onderscheidene takken verdeelde. Hij was eerst der Kabeljaauwsche partij toegedaan, maar tot stadhouder van *Holland* verheven zijnde, begunstigde hij meer en meer de Hoeksche, waartoe bijdroeg het huwelijk zijner dochter met R. van Brederode, het hoofd der Hoekschen, die zijn' schoonvader daartoe wist over te halen. Dit een en ander was niet geschikt, het smeulend vuur van tweedragt te dooven; het ontbrandde integendeel met zulk een geweld, dat Lalaing werd afgezet en hij de wijk moest nemen naar zijne Vlaamsche bezittingen.

— (JOOST VAN), zijns broeders zoon, werd ook tot stad-

houder van *Holland* gekozen, in de hoop dat hij als vreemdeling, beter dan een inlandsch edelman, de onzalige partijschappen zou kunnen dempen. De Hoekschen voedden de hoop dat hij, als verwant met de Brederodes, zich aan hunne zijde zou scharen; maar ze werd verijdeld. Het bleek dat hij den Kabeljaauwschen meer genegen was. Bij het stormenderhand innemen van *Hoorn* veranderde hij de regering, dreef de Hoekschen uit, en sneuvelde in een' oorlog tegen de Utrechtschen ten jare 1483.

LALAING (ANTHONIJ VAN), geb. in 1480, † 1540, was de 2de zoon van bovenstaande, graaf van *Hoogstraaten*, en werd in 1515 door Karel V gemagtigd, om *Friesland* van den hertog van *Saxen* voor hem over te nemen, als hertog van *Bourgondië*. In 1522 werd hij benoemd tot stadhouder van *Holland*, en wist op eene ijverige, ook wel eens listige wijze, voor zijn' vorst de inwilliging te verkrijgen van de zware en vele lasten, die het gestadig oorlogvoeren noodzakelijk vereischten. Hieruit ontstonden soms beschuldigingen tegen hem, die echter steeds zonder gevolgen bleven. In 1534 was hij ijverig werkzaam in het beteugelen der Wederdoopers, waartoe hij geene zachte maatregelen bezigde. Nadat de bisschop van *Utrecht* het wereldlijk gebied aan Karel V had afgestaan, werd hij insgelijks aangesteld tot stadhouder van het *Neder-sticht*. Hij was ridder van 't gulden vlies en opsteller in de Fr. taal van de *Reis van Filips I uit de Nederl. naar Spanje met zijne gemalin Johanna in* 1502 *en* 3, *en hunne terugkomst in de Nederlanden*, van welk werk Pontus Heuterus getuigt, veel gebruik gemaakt te hebben.

— (SIMON VAN), heer van *Montigni*, werd in 1452 door Filips van *Bourgondië* met d'Escornets naar *Oudenaarden* gezonden, om die stad te verdedigen tegen de oproerige Gendtenaars, welke haar met een leger van 30,000 man berenden. Om de inwoners, bij welke hij bemind was, vertrouwen in te boezemen, had hij zijne vrouw en gezin mede genomen. Hij had hier niet slechts tegen openbaar geweld, maar ook tegen eene krijgslist te worstelen, daar de belegeraars brieven in de stad schoten, waarin men hem als een' verrader kenschetste, voor wien het geld reeds gereed lag, als hij op den bepaalden dag de stad overgaf. Lalaing bragt de brieven, die aan hem geadresseerd waren, bij de overheid, welke hem echter te goed kende, om die kunstgreep niet te verachten. Ter aanmoediging sloeg hij en zijne vrouw handen aan 't werk, om steenen, rijs en andere noodwendigheden op de wallen te dragen. Maar eene andere beproeving

wachtte hem. Twee zijner knaapjes, bij eene min gelaten in *Henegouwen*, waren den Gendtenaars in handen gevallen, en deze barbaren sleepten de kinderen voor de vesting, hieven de degens boven hunne hoofden op en dreigden den vader, hen te dooden, indien hij de stad niet overgaf; doch de edele man doet het vuur verdubbelen en offert zijne kinderliefde aan zijn' burger- en krijgsmanspligt op. De bedreiging werd niet uitgevoerd en de stad werd na een elfdaagsch beleg ontzet. Wij zijn niet in staat, meerdere berigten omtrent dezen dapperen en edelen man mede te deelen.

LALAING (PHILIPS, graaf van) en *Hoogstraaten*, werd in 1543 tot stadhouder van *Gelderland* benoemd, in plaats van René van Chalons, prins van *Oranje*, en † in 1555. Andere berigten hebben wij van hem niet kunnen vinden.

— (ANTHONIJ, graaf van) en *Hoogstraaten*, zijn oudste zoon, was een der voornaamste edelen, die bij Filips II in hooge achting stond en door hem in bezending aan den Keizer gebruikt werd. Naderhand verflaauwde zijn ijver voor Filips en verklaarde hij zich met kracht tegen de inquisitie en Spaansche dwingelandij. Ofschoon hij, zoo ver men weet, het verbond der edelen niet onderteekende, hadden zij toch hunne vergaderingen op zijn kasteel. Later werd hij 's Prinsen stedehouder te *Antwerpen*, stond dezen met lijfsgevaar bij in het stillen der hevige beroerte in 1567; weigerde den nieuwen eed en ontweek wijselijk den storm, die opkwam bij Alba's komst. Hij werd verbannen met verbeurdverklaring zijner goederen, en voegde zich openlijk aan de zijde van Oranje; doch moest een welberaden aanslag op *Gelderland* door gebrek aan magt en door loosheid van Alba te niet zien loopen. Bij den ongelukkigen veldtogt van den prins in 1568, toen die over de *Geete* trok, om de Fransche hulpbenden te gemoet te gaan, trof hem in een der vinnigste schermutselingen tegen de Spanjaarden een kogel, die hem doodelijk wondde. Als vriend van zijn vaderland, deszelfs vrijheid, en van Oranje, als wijs en gematigd mensch, maakte hij zich lofwaardig.

— (GEORGE VAN), graaf van *Rennenberg*, 2de zoon van Philips, stadhouder van *Gelderland*, werd geb. in 1550 of 51 en † 1581. Toen zich *Groningen* en *Friesland* aan de zijde der Staten voegden, zond prins Willem I hem in 1576 als kolonel van 10 comp. infanterie derwaarts, waarmede hij een' aanslag van Billij (Robles) op *Groningen* afsloeg. Hierop koos men hem tot stadhouder der gemelde gewesten, en tevens van *Overijssel*, *Drenthe* en *Lingen*. Hij gedroeg zich in deze gewigtige

betrekking met zoo veel beleid en gematigdheid, dat men voor 's lands welzijn daaruit veel goeds voorspelde, te meer toen hij in 1579 de Unie van *Utrecht* onderteekende. Na dien tijd viel er eene onverklaarbare verandering bij hem voor. Toen alles zich in de zuidelijke gewesten met den koning van *Spanje* verzoende, toen meest al zijne bloedverwanten de zijde der Staten verlieten, rukte ook Rennenberg het masker van getrouwheid af, en verried door de verrassing van *Groningen* in 1580 de belangen des vaderlands. Zijne pogingen, om ook de *Ommelanden* aan den koning te brengen, mislukten. Hij behaalde wel is waar eene bloedige overwinning op de Staatsche troepen onder 't bevel van den graaf van Hohenlohe, op de *Bourtanger heide*, maar stiet zijn hoofd voor *Steenwijk*, waar de dappere J. van den Corput het bevel voerde. Kort daarop overleed hij te *Groningen*, met bitter leedwezen over zijne ontrouw. Vriend en vijand moesten zijne wezenlijke verdiensten huldigen.

LALAING (MARIA gravin VAN), door anderen Philippa Christina, ook wel Catharina genoemd, betoonde zich den naam van haar edel geslacht waardig. Zij was de echtgenoot van den prins van Espinoi, bevelhebber van *Doornik*. Terwijl deze met een groot gedeelte der bezetting uittoog, om *St. Guilain* te bemagtigen, maakte Parma van die gelegenheid gebruik, om *Doornik* te belegeren (1581). De prinses en de heer van Estreel, aan wien het opperbevel was toevertrouwd, boden hem moedig het hoofd, waarin vele ingezetenen, die der Hervormde leer toegedaan waren, hun dapper de hand boden. Zij verzuimde niets wat dienen kon ter verdediging der vesting, wist door woord en daad allen aan te moedigen; ontzag niet het minste gevaar; waagde zich soms in het heetste gevecht en werd zelfs eenmaal in den arm gewond. Gedurende het beleg ontving zij een' brief van haar' broeder Emanuel Philibert, als ook van haar' zwager den marquis van Rijsbourg, met de dringende vermaning, de stad op goede voorwaarden over te geven. Doch de edele vrouw bleef standvastig het vaderland getrouw. Toen er intusschen geen ontzet kwam, welk een' ijver Oranje en haar gemaal daartoe ook aanwendden; het gebrek van dag tot dag vermeerderde; de dappere verdedigers verminderden, en het zaad van tweedragt begon te ontkiemen, zag zij zich eindelijk gedrongen, op billijke voorwaarden de stad over te geven. Bij den uittogt werd zij met zooveel eer en gejuich in 's konings leger ontvangen, dat zij eer de overwinnares dan de overwonnene scheen. Zij stierf in 1582 te *Antwerpen*.

LALAING (EMANUEL PHILIBERT VAN), baron van *Montigni*, heer van *Condé* en *Leuze*, had in 1577 de Unie van *Brussel* mede onderteekend en voerde onder de Algemeene Staten het bevel over een regiment voetvolk, dat in 1578 bij *Gemblours* zoo deerlijk verslagen werd, terwijl Lalaing en andere legerhoofden te *Brussel* eene bruiloft bijwoonden. Toen daarna de twist tusschen de Gendtenaren en misnoegden uitbrak, plaatste hij zich aan het hoofd der laatstgenoemden en verzette zich gewapenderhand tegen die van *Gend*. Maar hij, die in 't eerst zooveel ijver toonde voor de zaak der vrijheid, verzoende zich weldra met den koning, wist vele edelen, en daaronder ook zijn broeder Philips (die volgt), aan zijne zijde over te halen, zoodat hij de gunst des konings verwierf, die hem tot ridder benoemde van 't gulden vlies, daarna tot kapitein-generaal en groot baljuw van *Henegouwen* en eindelijk tot admiraal in de *Nederlanden*. Hij bezat een onrustig, eerzuchtig karakter, was vijandig gezind tegen de Hervormden, en stierf in 1590.

— (PHILIPS, graaf van), baron van Escornaix, heer van *Waurin*, was een man van groot aanzien en gezag, bekleedde o. a. de waardigheid van Senechal van *Vlaanderen*, groot baljuw van *Henegouwen* en bevelhebber van *Valenciennes*. In 1576 werd hij aangesteld tot Lt.-generaal bij het voetvolk der Algemeene Staten, onder den hertog van Aarschot, en eene lijfwacht van 50 mannen te paard hem toegevoegd. Hij was in 1577 een der eersten, die deel namen in de Unie van *Brussel*. Doch weldra keerde ook hij den mantel om, daartoe overgehaald door zijn' halven broeder Emanuel, verliet de zaak der vrijheid en verzoende zich met den koning, waarop hij zich benoemd zag tot lid van den raad van state te *Brussel*. Men wil, dat hij aan de gevolgen van een' hoefslag van zijn paard zou gestorven zijn in 1582.

LAMBERT (MOOI) of LAMBERT HENDRIKSZ. was in 1605 kapitein ter zee voor *Rotterdam*. Het gelukte hem met J. Gerbrandsz, onder-admiraal van het Noorder-kwartier, het admiraalschip van de Duinkerker zeeroovers te bemagtigen. Tot schout-bij-nacht bevorderd, zond men hem 1607 onder den admiraal J. van Heemskerk naar *Gibraltar*. Het lot viel hem ten deel, om met dezen een' aanval te wagen op het schip van den Spaanschen admiraal d' Avila. Al spoedig sneuvelde van Heemskerk, waarop Mooi Lambert den Spanjaard aan boord klampte, geholpen door 2 andere schepen, met dat gelukkig gevolg dat zijn volk kon overspringen, waarbij vele der vijanden sneuvelden of verdronken, ook d' Avila. Nu vinden

wij zijn' naam niet eerder vermeld dan in 1618, toen hij, tot de waardigheid van admiraal opgeklommen, met eene vloot in de *Middellandsche Zee* kruiste, om de Turksche zeeschuimers afbreuk te doen, waarin hij slaagde. Drie jaren later vinden wij hem kruisende tegen de Duinkerkers, om hun het uitloopen en het verstoren der Nederlandsche scheepvaart te beletten. Hij bewees het vaderland gewigtige diensten en stierf (wanneer?) met roem beladen.

LAMBERTS (GERRIT), geb. te *Amsterdam* in 1776, † 1850, werd in den boekhandel opgeleid, doch legde zich tevens toe op de teekenkunst, tot zijn 34ste jaar zonder eenige leiding, daarna echter genoot hij onderrigt van zijn' vriend D. Kerkhoff bijzonder in het teekenen van landschappen, terwijl hij vroeger meest stads- en kerkgezigten, buurtjes en gebouwen teekende. Zijne stukken, die hunne verdiensten hadden, werden in kunstverzamelingen gretig opgenomen. Hij vervaardigde ook enkele in olieverw en geëtste plaatjes. Van 1826 af tot aan zijn' dood hield hij zich tevens bezig met het bijeenbrengen van prenten, teekeningen, portretten en zeldzaamheden, alle betrekking hebbende op *Amsterdam*. Het 1ste ged. van deze verzameling, bevattende platte gronden, wijkkaarten, enz. is na zijn' dood verkocht voor *f* 96; het 2de ged., ingerigt in den vorm van 4 wandelingen door *Amst.*, voorgesteld in 2400 prenten, portretten en teekeningen, is verkocht voor *f* 766. Hij heeft die wandelingen berijmd en in verschillende genootschappen voorgedragen; ook een stukje laten drukken, getiteld: *Lijst der onderscheidene verzamelingen, welke sedert* 1826 *zijn bijeengebragt.* Vele catalogi van kunstverkoopingen zijn onder zijn bestuur opgemaakt en gedrukt. Hij was opzigter van 's Rijks Museum te *Amst.* en lid der Kon. Academie van beeldende kunsten aldaar. Zijne uitvoerige portretverzameling is overgenomen door den verdienstelijken boekhandelaar F. Muller, die een' beschrijvenden Catalogus heeft uitgegeven van 7000 portretten van Nederlanders, afkomstig uit de collectiën van de Burlett, Verstolk van Soelen, Lamberts en anderen.

LAMBRECHTSEN (WILLEM BAREND), geb. te *Vlissingen* in 1697, † in 1761, was onderscheidene malen burgemeester aldaar, bekleedde later de waardigheid van pensionaris, en werd in belangrijke commissiën gebruikt namens zijne geb.-stad in en buiten *Zeeland*. Door zijne kunde en werkzaamheid had hij veel invloed op het bestuur van zaken, en was een der afgevaardigden van de Staten van *Zeeland* naar *Leeuwarden*, om prins Willem IV van zijne benoeming tot erfstadhouder kennis

te geven. Bij testamentaire beschikking maakte hij de armen te *Vlissingen* tot zijne erfgenamen, en schonk zijne aanzienlijke bibliotheek aan gemelde stad tot algemeen gebruik.

LAMBRECHTSEN (NICOLAAS CORNELIS), heer van *Ritthem*, geb. te *Vlissingen* in 1752, † 1823, bezocht de Lat. scholen aldaar en zag zich in 1773 te *Utrecht* bevorderd tot Mr. in de regten. Hij begon 't volgende jaar aldaar zijn openbaar leven als 2de pensionaris, voldeed aan de verwachtingen, die men van hem koesterde, en bewees kerk en staat gewigtige diensten, zoodat men hem in 1780 tot eerste pensionaris benoemde. Veelvuldig en belangrijk waren de staats-commissiën, die hij met beleid, moed en standvastigheid vervulde. De staatsstorm van 1787 trof ook hem, zijn huis werd geplunderd en hij van zijn' post ontzet. Hij deed met 2 zijner vrienden een reisje door een gedeelte van *Zwitserland*, *Frankrijk* en *Duitschland*, hield zich, na zijne terugkomst, onledig met letterkundige oefeningen, inzonderheid met de geschiedenis des vaderlands, bijdragen leverende aan H. van Wijn tot diens *Bijvoegselen en Nalezingen op Wagenaar's vaderl. historie.* Op dringend verzoek aanvaardde hij in 1795 den post van secretaris van *Vlissingen.* Gedeputeerd ter vergadering der Staten van *Zeeland*, behartigde hij de belangen dier provincie met ijver en trouw; doch weldra onttrok hij zich aan alle politieke betrekkingen; koos *Middelburg* tot zijne woonplaats, en werd later aangesteld bij het beheer der O. en W. Indische zaken, in welken post hij langen tijd werkzaam bleef. Koning Lodewijk benoemde hem tot staatsraad en ridder van de Unie. In 1813 voerden hem de Franschen met andere heeren uit *Middelburg*, naar *Vlissingen.* Het onweder echter, dat hem en die stad bedreigde, dreef voorbij, door den val van Napoleon. In 1814 was hij lid der commissie ter opstelling van een provinciaal reglement. Tot lid der prov. staten benoemd, moest hij voor deze betrekking bedanken, wegens zwakheid en andere werkzaamheden. — Hij leverde ook bijdragen, inzonderheid over *Zeeland*, tot de verzameling van authentieke stukken, in 1788 door Chalmot uitgegeven; voorts levensberigten van P. de la Rue, G. Kuipers, Ermerins, Guepin en and., en verschillende stukken in de werken van 't Zeeuwsche Genootschap. Als mensch, staatsman en Christen behoorde hij tot de edelsten van zijn geslacht.

LAMME (ARIE), geb. te 's *Heerenjansdam* in 1748, † 1801, verhuisde met zijne ouders naar *Dordrecht* bij J. Ponse, bij wien hij eenige jaren vlijtig werkte, tot dat hij genoeg gevorderd was om landschappen op behangsels te schilderen, die

blijken gaven van zijn vernuft en vaardig penseel. In zijne oorspronkelijke stukken volgde hij den trant van A. Cuijp. Hij had een' geestigen en luimigen aard, 't welk ook blijkt uit zijne niet onverdienstelijke blijspelen, zoo als *Het Arabisch poeder.* — *Advocaat Patelijn.* — *De stem der natuur.* — *De vaderlandsche boer.* *'s Hage* 1800.

LAMMERTS (ADTJE), geb. in 1497, † 1583, was van zijn 22ste jaar af burgemeeester te *Leeuwarden*, vroeg de leer der Hervormden toegedaan en een voorstander der vrijheid. Hij deelde in de onlusten dier tijden, was geacht om zijn' moed en wijsheid, en een der eersten bij het overweldigen der blokhuizen van *Leeuwarden* en *Harlingen.* Hij werd in gewigtige zendingen gebruikt, en bij de verandering der regering in 1578 door Rennenberg als burgemeester bevestigd. Een jaar later benoemd om de handelingen over de Unie van *Utrecht* bij te wonen, moest hij dit, wegens zijne hooge jaren, aan Jac. Jans overlaten. In 1580 behoorde hij nog tot de Gedeputeerde Staten van *Friesland.* Hij voerde tot zinspreuk: *It is meij sissen neat toa dwaên.* (Het is met zeggen niet te doen.)

LAMPE (FREDERIK ADOLF), geb. te *Detmold* in 1683, † 1729, begon zijne theologische studiën te *Koningsbergen*, en zette die voort te *Franeker*, waar hij zeer gezien was bij A. Roëll. Nadat hij op eenige plaatsen het predikambt had bekleed, beriep men hem in 1709 te *Bremen*, en in 1720 te *Utrecht* als theol. professor, om tevens om de andere week aldaar in 't Hoogd. te prediken, en 6 jaren later ook in de kerkel. geschied. te doceren. Het jaar daarop vertrok hij naar *Bremen* als hoogleeraar en predikant. Hij volgde min of meer de Coccejaansche rigting, had veel invloed op onze godgeleerden, en vreemde inzigten omtrent de werking en beoefening der godzaligheid; hij maakte veel gebruik van de zoogenoemde tale Kanaäns, en had eenige aanhangers en navolgers, die bekend zijn onder den naam van Lampianen of Ernstigen. Van zijne schriften, die vele zijn, noemen wij slechts: *Comment. analytico-exeget. Evang. secundum Johannem.* 3 *tom. Amst.* 1724 en 25, dat nog waarde heeft.

LAMPSINS (CORNELIS), geb. te *Vlissingen* in 1600, † 1664, bewees met zijn' broeder Adriaan den lande gewigtige diensten. Als zeer vermogende kooplieden en uitrusters van schepen, zoo ten oorlog als ten handel, verschaften zij aan vele menschen brood. De voornaamste Zeeuwsche zeehelden, en onder deze de Ruiter, voeren in hunne dienst, eer zij tot hoogere ambten stegen. De zee werd door hunne zorg van de Duinkerksche ka-

pers gezuiverd. Zij wonnen groote schatten, die zij nuttig wisten te besteden, zoo door het versieren van *Vlissingen* en *Walcheren* met schoone gebouwen, als door het lossen van vele gevangenen en slaven. In 1654 begonnen zij onder 't gezag der Staten-Generaal, het vruchtbaar maar verlaten eiland *Tabago*, door hen *N. Walcheren* genoemd, op nieuw te bevolken, te bebouwen en het in zulk een' staat te brengen dat hun werk met het beste gevolg bekroond werd. Doch door het lot des oorlogs viel het in handen der Engelschen en later in die der Franschen. Het eigendom er van is met al zijne regten in 1676 door de erfgenamen van Lampsins formeel overgedragen aan de Staten van *Holland* en *W. Friesland*. Cornelis Lampsins werd in 1633 raad en in 1650 burgemeester van *Vlissingen*, vervolgens afgevaardigde ter vergadering der Algemeene Staten. Koning Lodewijk XIV schonk hem den titel van *Baron van Tabago* de ridderorde van *St. Michiel*, volgens diploma van 1662, welken titel door Lodewijk XVI is bevestigd in 1788, ten behoeve van zijn' achterkleinzoon Mr. Apollonius Jan Corn. Lampsins, destijds schepen en raad van *Amsterdam.*

LAMSVELD (JAN) was in 1702 plaatsnijder en boekverkooper te *Amsterdam*, en stond als een verdienstelijk meester bekend, die vele platen vervaardigd en uitgegeven heeft, waartoe voornamelijk behooren die, welke door hem in 't Bijbelwerk zijn geleverd. In het boekje, getiteld: *Gebouwen*, *gezigten en oudheden der stad Amst. Haarl.* 1736, vindt men vele prentjes, door hem geteekend en gegraveerd.

LAMSWEERDE (WILLEM VAN) was secretaris van het Domkapittel te *Utrecht*, en uit dien hoofde ook tijdelijk secretaris der Staten van die stad, in welke betrekking hij tegenwoordig was bij het sluiten der Unie en ze als secretaris onderteekende. Hij werd in 1579 raad en rentmeester der Domeinen, en in 1586 met andere voorname personen, ten tijde van Leycester, uit de stad geleid, doch door de Staten van *Holland* in bescherming genomen.

— (JAN BAPTIST VAN), verkreeg de doctorale waardigheid in de geneeskunde en vestigde zich te *Amsterdam*, waar hij in 1666 onder de stadsdoctoren werd opgenomen. In 1683 vertrok hij naar *Keulen*, waar men hem als buitengewoon hoogleeraar beriep, en hij met veel lof lessen gaf in de ontleedkunde. Hij was een vijand van de philosophie van Cartesius, en beweerde dat het goede, 't welk men nog in zijne werken vond, ontleend was aan Plato, Aristoteles en Galenus. — Hij vertaalde uit het Lat. van T. Willis: *Verkla-*

ringe van de oorzaack van het beweegen der spieren, *Amst.* 1667; schreef een werkje tegen Swammerdam; eene *Oratio de podagra*, 1685 in fol.; eene *Historia naturalis molarum uter*, *etc. L. B.* 1686; en andere werken.

LAMSWEERDE (SIMON ANTONIE VAN) wordt vermeld als geb. te *Utrecht* omstreeks 1630, en moet hebben uitgemunt als teekenaar en graveur. Hij bragt vele portretten van H. Bloemaert in 't koper, waarbij hij den trant volgde van J. Suiderhoef. Overigens is ons van dezen meester niets bekend.

— (GERRIT WILLEM JOSEPH baron VAN), geb. op den huize *Eerbeek* bij *Zutphen* in 1758, † 1837, zette zich, na den graad van Mr. in de regten bekomen te hebben, als advokaat te *Zutphen* neder, waar hij in 1795 tot burgemeester werd benoemd, en in 1796 tot buitengewoon gecommitteerde ter vergad. der St.-Gen. en tot lid der Gedep. Staten van het kwartier *Zutphen.* In 1802 was hij lid der nationale vergad. der Bataafsche republiek, en onder Lodewijk in 1807 landdrost van *Gelderland*, staatsraad in gewone dienst, intendant van 's Konings huis en deszelfs domeinen. In 1808 werd hij benoemd tot kommandeur der Unie en tot directeur-generaal der posterijen. Na de inlijving van *Holland* bij 't Fransche keizerrijk, stelde Napoleon hem aan in 1811 tot vrederegter en kantonnale president van *Zutphen*, en in 't volg. jaar tot lid van den algemeenen raad van dit departement. Na de herstelling van *Neêrlands* vrijheid werd hij in 1814 president der 2de sectie der vergadering van notabelen binnen *Amsterdam* en staatsraad in gewone dienst, het volgende jaar kommandeur der orde van den Ned. Leeuw en lid der ridderschap van *Gelderland.*

LANDRÉ (GEORGE NICOLAS), geb. te *Cassel* in *Hessen* in 1762, † 1824, afkomstig van Fransche emigrés, vormde zich voor de krijgsdienst op de kadetten-school te *Cassel*, trad eerst in dienst bij een Oostenrijksch huzaren-regiment, later bij de Russische cavallerie, woonde den veldtogt tegen de Franschen en Turken bij, en werd wegens zijn moedig gedrag tot luitenant bevorderd. Daarna verliet hij in 1790 de krijgsdienst en begaf zich naar *Holland*, waar hij bij eene aanzienlijke familie als gouverneur geplaatst werd. Nu legde hij zich met vlijt toe op de Nederd. taal en wist zich het vak van opvoeding en onderwijs zoo eigen te maken, dat hij onder onze verdienstelijkste leermeesters kan geteld worden. In 1799 werd hem, met zijne bekwame echtgenoote J. J. Drognat, door het 2de Amst. Departement der Maatsch. Tot Nut van 't Algemeen de leer- en kweekschool voor jonge dochters opgedragen, welke

betrekking door hem met lof werd vervuld. Hij schreef naamloos eenige werken over verbeteringen in 't vak van opvoeding en onderwijs, en bewerkte met Agron een goed Fr.—Nederd. en Ned.—Fr. woordenboek.

LANGE CORNELISZ. (CORNELIS DE), geb. te *Gouda* in 1521, † 1585, stond in gunst bij en in briefwisseling met prins Willem I, werd naderhand burgemeester in zijne geb.-stad, toen die den prins toeviel door beleid van Jac. van Roosendael en A. van Swieten. W. Dirkszoon, burgemeester van *Ysselstein*, nam bij hem zijn' intrek, toen deze door den prins was afgevaardigd, om de gemoederen te polsen over de vordering van den 10den penning, en tevens een' brief aan de burgemeesters aldaar te overhandigen. In 1582 vindt men hem voor 't laatst vermeld. Een zijner neven C. DE LANGE Wz. maakte zich in dien tijd verdienstelijk als burgemeester van *Oudewater*, als lid van de eerste staatsvergadering van *Holland* in 1572, die de acte onderteekende tot doorgraving der dijken, om *Leijden* te ontzetten op den 30. Julij 1574.

LANGE (SEBASTIAAN DE), admiraal van *Veere*, wilde in 1572 beletten, dat de Spanjaarden mondbehoeften binnen *Middelburg* bragten en geraakte tusschen 4 van 's konings schepen, waartegen hij zich, — ofschoon met zijn schip aan den grond zittende — moedig verdedigde; doch geen kans ziende tot ontzet, en wetende welk een lot hem met de zijnen te wachten stond, indien zij in 's vijands handen vielen, besloot hij met toestemming van zijn volk den brand in 't kruid te steken.

„De slag, de rook, 't gekraak, 't gedonder,
Vervangt de klanken van zijn' mond,
En beide vloten zien met wonder
Vijf schepen 't samen in den grond."

Zoo zingt O. Z. van Haren, die hem in zijne *Geuzen* eene eerzuil gesticht heeft.

— (GERARD DE), geb. te *Gouda* in 1551, † 1636, was in 1580 lid der vroedschap aldaar en later burgemeester en afgevaardigde ter Staten-vergadering. Hier toonde hij zijne wijsheid en gematigdheid, o. a. bij den twist tusschen Lipsius en Coornhert over het ketterdooden en tegen de vrijheid van geweten. Lipsius, die deze leer voorstond, zocht bij de Staten van *Holland* door te drijven, dat tegen zijn boek over de *Politie* niet mogt geschreven worden. De Lange hield dit bevel tegen door deze wijze opmerking: „Indien Lipsius waarheid schrijft, zoo zal men, na de krachtelooze aanvechting daarop, vaster mogen steunen; maar indien er iemand eenig bedrog in vindt tot 's

lands nadeel, dat wij niet zien, wat schaadt de verbetering?" (Brandt, *Hist. d. Reform I*, 766.) Toen de vermaarde handeling met de Utrechtsche afgevaardigden, ten huize van den klerk Tretsel in 1618 plaats vond, was hij met de Groot, Hoogerbeets en de Haan daarbij tegenwoordig. Dit had voor hem niets anders ten gevolge, als dat hij uit de regering gezet werd. Hij was een moedig regent en bleef steeds zijne waardigheid handhaven.

LANGE (DANIEL DE), geb. te *Gouda* in 1665, † 1734, stond als geleerde, inzonderheid wat betreft de regtsgeleerdh., vaderl. oudheden en geschiedenis, in betrekking met vele beroemde mannen. Hij was advocaat te *'s Hage*, toen men hem een professoraat in de geschiedenis te *Harderwijk* aanbood (waarvan echter de naauwkeurige Bouman in de *Gesch. dier hoogeschool* geene melding maakt), waarvoor hij bedankte, als ook voor eene bediening ter secretarie van prins Willem III, en voor den post van minister des konings van *Pruissen*. Na 19 jaren als 's lands advocaat te zijn werkzaam geweest, legde hij die betrekking neder; vestigde zich in zijne geb.-plaats, alwaar hij schepen, raad en burgemeester werd en vele stads- en staatsambten bediende. De zinnebeelden voor de medailles, namens den staat geslagen, werden dikwijls door hem opgegeven, o. a. die op den Rijswijkschen vrede. Er moeten nog belangrijke H. S. S. van hem voorhanden zijn.

— (CORNELIS JOHAN DE) VAN WIJNGAERDEN, geboren in 1752, † 1820, bekleedde onderscheidene posten ten dienste van den lande, doch maakte zich vooral beroemd als geschied- en oudheidkundige. Men heeft van hem eene *Geschiedenis der heeren en beschrijv. der stad van der Goude*, 2 dln. met pl. 1813—17, niet compleet, waarop in 1819 een vervolg verscheen, getiteld: *De Goudsche glazen enz. der Groote Kerk van der Goude.* Zoo ver ons bekend is, zijn zijne *Gesch. van den tijd van Filips van Bourgondië*, *der Hoeksche en Kabeljaauwsche tweespalt en der Spaansche omwenteling*, die voor de pers gereed lagen, nooit uitgegeven.

LANGEN (NICOLAAS) of LANGIUS, geb. te *Krempe* bij *Glückstatt* in 1586, † 1643, begon zijne voorbereidende letterkundige loopbaan te *Hamburg*, begaf zich van daar naar *Rostock*, om zijne regtsgeleerde studiën te beginnen, bezocht *Wittenberg*, *Leipzig*, *Heidelberg* en *Leijden*, waar hij onder C. Pijnacker eenige regtsgeleerde stellingen verdedigde (1612). Daarop vertoefde hij te *Leuven* een half jaar, deed een uitstapje naar *Engeland* en *Frankrijk*, en dacht te *Wittenberg* zijn fortuin te

maken. Toen dit mislukte, begaf hij zich in 1618 naar *Groningen;* hier gaf hij eerst lessen in de regtsgeleerdheid, maar werd spoedig tot buitengewoon hoogleeraar, in 1620 tot doctor in de regten en kort daarop tot gewoon hoogleeraar aangesteld, welke betrekking hij, tevens met het secretariaat der academie, tot aan zijn' dood met trouw en ijver waarnam. Zijne 3 of 4 schriften over zijn vak hebben thans weinig of geene waarde.

LANGENDIJK (PIETER), geb. te *Haarlem* in 1683, † 1756, werd op zijn 10de jaar te *Amsterdam* door W. Sewel in de gronden der Lat. en Eng. talen onderwezen. Daarop vertrok hij met zijne moeder, wier zaken verloopen waren, naar *den Haag*, oefende zich in de teekenkunst en nam tevens eene plaats in den weefstoel, om garendamast en servetgoed te weven. Zijne teekenkunst stelde hem in staat, om de patronen, daartoe benoodigd, zelf te vervaardigen; dit bragt hem in kennis met den Haagschen schilder H. Pola, en de voortbrengsels van zijn weefgetouw met den heer Prado te *Amsterdam*, die hem als meesterknecht over zijn' weefzolder aannam en hem noopte met zijne moeder in die stad te gaan wonen. Hier gebruikte J. Brand, daarna H. Verhamme, hem om patronen te teekenen, waarbij hij goed zijn bestaan vond. Zijn aanleg voor de dichtkunst, welligt opgewekt door den rijmelaar J. van Gijzen, openbaarde zich het eerst in een geestig blijspel: *Don Quichot op de bruiloft van Kamacho*, 1711, waarop andere volgden, zoo als: *Het wederzijds huwelijksbedrog; — Krelis Louwen of Alexander de groote op het poëtenmaal; — De wiskunstenaars of het gevlugte juffertje*, enz. welke met toejuiching op het Amst. tooneel werden ontvangen en waarvan sommige nog gespeeld worden. Zijne blijspelen bevatten veel geestigs en luimigs, maar hellen hier en daar zeer over tot het *bas comique*, volgens den toenmaligen smaak. Wij zullen de lange lijst zijner dichtstukken, niet optellen; ze zijn o. a. in 4 dikke 4to dln. verzameld en de lezing nog waardig, al is er veel kaf onder 't koren. Daar zijne patronen door de Haarlemsche fabrikeurs sterk gezocht werden, vertrok hij met zijne moeder derwaarts. Deze berokkende hem, door haar onmatig gebruik van sterken drank en slecht huisbestuur, veel leeds, tot dat in 1727 de dood hem van haar verlostte; maar door zijn huwelijk met Johanna Maria Separt kwam hij van den regen in den drup; want deze ziekelijke, kribbige en kwistige vrouw was het evenbeeld zijner moeder. Zijn vrolijke luim en philosophische onverschilligheid stelde Langendijk in staat, zoo vele wederwaardigheden te verduren. Zijne inkomsten hadden onderwijl zulk eene verminde-

ring ondergaan, dat hij zijne boeken, prenten en inboedel tot geld moest maken; doch de Haarlemsche regering wist hem op eene kiesche wijze voor gebrek te bewaren, door hem in 1749 te benoemen tot stadshistorieschrijver en in zijn onderhoud te voorzien door inwoning in het proveniershuis aldaar.

LANGENDIJK (DIRK), geb. te *Rotterdam* in 1748, † 1805, toonde in zijne kindsche jaren reeds grooten lust in de teekenkunst, waarin hij het eerste onderrigt ontving van D. A. Bisschop, vallende zijn smaak op krijgstooncelen, waartoe hij werd aangemoedigd door J. van Ek, majoor zijner geb.-stad. Ofschoon hij ook enkele stukken in olieverw schilderde, legde hij zich het meest toe op het vervaardigen van teekeningen, waarin hij het tot eene hoogte bragt, door weinigen bereikt. De omstandigheden, waarin toenmaals ons vaderland verkeerde, gaven ruime stof voor zijne onderwerpen, en getuigen alle van zijne meesterlijke hand. Jammer, dat deze uitstekende kunstenaar, ongelukkig gehuwd, geene zielskracht genoeg bezat, om zijn' lust tot sterken drank te bedwingen, welke hem het leven kostte.

— (JAN ANTONIE), zijn zoon, geb. te *Rotterdam* in 1780, † 1818, volgde in het teekenen den trant van zijnen vader, ofschoon hij hem niet evenaarde in bekwaamheid. Als jongeling verzelde hij den vice-admiraal Hartsinck op diens togt naar *St. Domingo*, tijdens den opstand aldaar. Op reis schetste en teekende hij verscheidene gezigten, hield zich daarna eenigen tijd op te *Amst.* en te *Rotterdam*, vertoefde vervolgens eenige jaren te *Brussel*, te *'s Hage* en eindelijk te *Amst.*, waar hij stierf. Hij leverde vele goede teekeningen, zoo in kleuren als in O. Indischen inkt, en heeft ook schoone geëtste plaatjes vervaardigd.

LANGEVELT (RUTGER VAN), geb. te *Nijmegen* in 1635, † 1695, oefende zich vlijtig in de wetenschappen op de toenmalige hoogeschool aldaar, en legde zich tevens met ijver op de schilderkunst toe. Hierin en in de bouw- en doorzigtkunde maakte hij zulke vorderingen, dat de keurvorst van *Brandenburg*, Frederik Wilhelm, hem te *Berlijn* aanstelde tot hofschilder, architect en mathematicus, waaraan verbonden was het onderwijs der vorstelijke kinderen in de teeken- en meetkunst en het bestuur der schilder-academie. Hier leefde hij tot aan zijn' dood bemind en geëerd, terwijl zijne weduwe Aletta de Man, uit een aanzienlijk Geldersch geslacht gesproten, een prachtig gedenkteeken voor hem liet oprigten in de Nieuwstadsche kerk. De stukken, die hij schilderde, waren meest

historieël. De kerk, waarin hij begraven ligt, en het vorstelijk lusthuis *Copenick* zijn volgens zijn ontwerp gebouwd. Ook heeft hij geschreven over de huis- en krijgsbouwkunde.

LANGEWAGEN (JAN HENDRIK), geb. te *Hoorn* in 1808, † 1837, volbragt te *Leijden* zijne theologische studiën, en werd, na 3 jaren te *Groot-Ammers* te zijn werkzaam geweest, naar *Purmerende* beroepen, waar de dood hem spoedig in zijn' werkkring stuitte. Zijne vlugge geestvermogens, zijn helder oordeel en gelukkig geheugen maakten hem voor het werk zijner roeping bijzonder geschikt, en zijn minzaam, gevoelig hart bij velen bemind. Zijn 12tal *Nagelatene leerredenen*, door zijn' vriend J. R. Wernink in 1838 uitgegeven, getuigen van zijne voortreffelijke gaven.

LANGHVELDT (GEORGIUS VAN), meer bekend onder den naam van MACROPEDIUS, geb. te *Gemert* in 1475, † 1558, begaf zich in de orde der Hieronijmiaansche broederschap te *'s Hertogenbosch*, waarbij hem 't onderwijs was opgedragen. Hij vestigde zich voor een' korten tijd te *Luik*, daarna te *Utrecht*, waar hij 13 jaren lang aan 't hoofd stond der Hieronijm. school aldaar, en later naar den *Bosch* terugkeerde, waar hij stierf. Hij was voor zijn' tijd een uitstekend geleerde en onderwijzer; behalve in Gr. en Lat. talen, ook zeer ervaren in 't Hebreeuwsch en Chaldeeuwsch, in de wis- en dichtkunde en in 't vervaardigen van wis- en toonkunstige werktuigen; daarenboven won hij aller achting door zijne minzaamheid, nederigheid en ijver voor het onderwijs. Onder vele andere beroemde mannen is ook de vermaarde kanselier van *Gelderland*, E. Leoninus, uit zijne school voortgekomen. Hij schreef eenige Lat. tooneelstukken, meestal uit de H. Schrift ontleend, die door zijne leerlingen gespeeld werden. Voorts eene *Rudimenta linguae Latinae et Graecae*. — Een *Calendarium Chirometricum et aliud versu heroico praecipua ecclesiae festa continens*. — *Scholia brevia in Euang. et epistolas per annum. Antv.* 1567 en andere werken meer.

LANNOIJ (HUGO VAN), ridder, heer van *Saintes*, geb. in 1384, † 1456, ontving reeds in jeugdigen leeftijd de orde van *Jeruzalem*, trok tegen de Turken te velde en maakte zich later vermaard bij de krijgstogten in *Frankrijk*. Hij was raad van hertog Filips van *Bourgondië* en kapitein van *Schoonhoven*, tot hij in 1433, nadat vrouwe Jacoba ook den titel van gravin had afgestaan, stadhouder van *Holland* werd. Deze aanstelling had voornamelijk ten doel, om de magt der Hoekschen te fnuiken, waarin hij naar wensch slaagde. De rede, waarom hij in

1440 het stadhouderschap verloor, dat aan W. van Lalaing werd opgedragen, schijnt onbekend, daar hij in de gunst van zijn' vorst bleef deelen. Hij stierf kinderloos in *Vlaanderen.*

LANNOIJ (JAN VAN), heer van *Mingoval*, broeders zoon van den vorigen, stond ook in de gunst van hertog Filips, die hem eens naar *Engeland* zond, om den koning tot vrede over te halen. Hij werd stadhouder van *Holland*, in de plaats van G. de Wilde, dempte in 1448 een' opstand in *N. Holland* en trok later tegen de Gendtenaars te velde. Toen er een twist ontbrandde tusschen Filips en zijn' zoon Karel, koos hij de zijde van den eersten, en moest niet alleen wijken, toen de laatste aan 't roer kwam, maar werd ook van zijn' post ontzet en tot vijand des lands verklaard. Men wil, dat hij zich later met Karel den Stoute verzoende. Hij † in 1496.

— (JULIANA CORNELIA, Baronesse DE), geb. te *Breda* in 1738, † 1782 te *Geertruidenberg*, oefende grootendeels zich zelve in 't Fransch en Engelsch, en in 't Latijn onder de leiding van den rector Schonck. De lust tot de Fransche en Nederd. poëzij openbaarde zich in haar vroegtijdig, en hoe zij daarin uitmuntte, toonen de heerlijke voortbrengsels van haren dichterlijken geest. Van hare 3 treurspelen *Leo de Groote*, 1767; *Het beleg van Haarlem*, 1770, en de *Cleopatra*, *koningin van Syrië*, 1776, hebben inzonderheid de 2 eerstgenoemde groote waarde. Zij wist ook een stouten toon in het lierdicht aan te slaan, en behaalde bij 't Leijdsche Dichtgenootschap den gouden prijs voor haren lierzang: *Lof der heeren van der Does*, *van der Werff en van Hout*, *verdedigers van Leijden*, 1774; den zilveren voor *De ware liefde voor het vaderland*, 1777, waarvoor Bilderdijk den gouden behaalde. Ook werd haar bij 't Haagsche Dichtgenootschap de zilveren eerepenning toegekend voor het stuk: *De ware vereischten in een dichter*, 1774, en kort na haren dood voor de: *Aanspraak van keizer Karel V aan zijn' zoon Filips II.* Voorts gaf zij in 1780, onder den titel van *Dichtkundige werken*, eene verzameling in 't licht van losse stukken, waarin hare geschiktheid zoo voor het luimige en geestige als voor het deftige en verhevene blijkt. Drie jaren later werd eene kleine verzameling van hare *Nagelatene dichtwerken* door Bilderdijk uitgegeven, waarin o. a. een lierzang voorkomt op *'s Lands verdedigers* (de helden van *Doggersbank* in 1781), vol vuur en leven. Zij bekleedt te regt onder onze Nederl. dichteressen eene eerste plaats.

LANSBERGEN (PHILIPPUS) of VAN LANSBERGHE, geb. te *Gend* in 1561, † 1632, werd door zijne ouders in de her-

vormde leer opgevoed, die hem eerst naar *Frankrijk*, daarop naar *Engeland* met zich voerden, waar hij zijne studiën in de wiskunde en theologie volbragt. In 1582 ontmoeten wij hem als predikant te *Antwerpen*, tot dat de overgave dier stad aan *Parma* hem drong, naar *Holland* te wijken; hier was hij voor korten tijd predikant te *Amstelveen*, daarna in 1586 te *Goes*, waar hij in 't eerst zeer geacht was en zijn zoon Petrus hem als 3de ambtgenoot werd toegevoegd; doch toen beiden zich mengden in een' twist omtrent de verkiezing van een' burgemeester, werden zij uit de kerkdienst ontslagen. Onze Lansbergen vestigde zich te *Middelburg*, waar de Staten hem eene jaarwedde toelegden, en hij met ijver de wis- en sterrekunde beoefende. Behalve een Lat. werk over den Heidelb. Catech. 1594, heeft hij vele schriften uitgegeven over de meet- en sterrekunde, bijeenverzameld onder den titel van *P. Lansbergii Opera omnia. Midd.* 1663 in fol. Hij was een vriend van J. Cats, dien hij in de wiskunde en astronomie had onderwezen.

LANSBERGEN (PETRUS), zijn zoon, geb. te *Goes* in 1587, van wien boven reeds melding is gemaakt, liet zich, na zijn ontslag als predikant te *Goes*, tot doctor in de medicijnen bevorderen, oefende de praktijk te *Middelburg*, waar hij vele onaangenaamheden had te verduren, eensdeels door een huwelijksverzoek aan de weduwe van den heer van Elfsdijk, maar voornamelijk door een' bitteren letterstrijd met G. Apollonius. Hij huwde later met N. van Clootwijck uit een aanzienlijk Dordsch geslacht. Zijne schriften, die meestal betrekking hebben op den gemelden twist, laten wij aan hunne plaats, als thans van niet het minste belang.

— (JACOB), zijn broeder, geb. te *Goes* in 1590, † 1657, volgde het voorbeeld van zijn' vader en oefende zich in zijne jeugd in de wijsbegeerte, wis- en geneeskunde, in welke laatste wetenschap hij de doctorale waardigheid verkreeg. In 1640 werd hij raad, daarna schepen en eindelijk in 1649 burgemeester te *Middelburg*. Verdacht gehouden, dat hij het verdrag omtrent het regt der kiezers, bij 't vernieuwen der wet, wilde vernietigen, werd hij van zijn ambt ontzet, en vertrok naar *Holland*, waar hij gestorven is. J. Cats maakte een bijschrift op zijne afbeelding, waarin hij hem bijzonder als geneesheer prijst. J. Lansbergen schreef eene *Disputatio scholastica de Moscho*, *etc.* en eene *Apologie* voor zijn' vader over de beweging der aarde, tegen L. Fromondus en J. B. Morinus.

LANTING (KLEIS), geb. te *Harlingen* in 1783, † 1827, had zich toegelegd op het goud- en zilversmeden en begaf zich

omstreeks 1800 naar *Amsterdam*, ter uitoefening van zijn vak. Zes jaren later begon hij, op raad zijner kunstvrienden, het drijven in zilver bij de hand te vatten, zoo van historiële stukken, kerk- en andere sieraden, als van afbeeldingen van beroemde vaderl. mannen, welke de goedkeuring van kenners wegdroegen. Onder de geschiedkundige werken wordt verdienstelijk geacht dat op het moedig gedrag van den Prins van *Oranje* bij *Quatre-Bras*, naar de schilderij van M. J. van Bree, en prins Frederik Hendrik te paard, door A. v. Dijck geschilderd. De H. familie, beeldwerk, tafel- en kerkversierselen en de beelden van vermaarde personen, te veel om te noemen, toonen alle, dat hij het in deze kunst ver gebragt had.

LAPPER (JAN DE), eigenlijk JAN BARENDSE, ontving waarschijnlijk dien eersten naam wegens zijn handwerk als schoenlapper; doch hoe gering dit bedrijf ook zijn mogt, hij verdient eene groote plaats onder de zeehelden, die de eer der vaderlandsche vlag krachtdadig wisten te handhaven. Hij was in 1620 te *Haarlem* geboren, deed verscheidene togten ter zee, en nam telkens na zijne terugkomst het gemelde bedrijf bij de hand, in een hoekhuis, waar de *zwarte hond* uithing. Op een dier togten gebeurde het, dat de kapitein sneuvelde en onze Jan het bevel over 't schip op zich nam, en zoo dapper streed, dat hij een Engelsch schip in den grond boorde, van een ander de masten over boord schoot, en het zijne behouden te *Texel* binnen bragt. De staat beloonde zijn' moed met eene medaille aan eene gouden keten en *f* 500. Hij kreeg daarop als kapitein het bevel over een nieuw schip, de *Maarseveen* van 44 stukken. In 1658 was hij bij de vloot, die onder den Lt.-admiraal van Wassenaer naar *Dantzig* zeilde, terwijl zijn naam op de lijst der scheeps-bevelhebbers als Jan de Lapper voorkomt. In een der zeeslagen van den 2den Engelschen oorlog (1666) verloor hij een' arm; liet zich daarop aan den mast vastbinden, en moedigde de zijnen zoo lang tot dapperheid aan, tot dat een 2de kogel hem het hoofd wegnam. Een zijner nakomelingen heeft zijne nagedachtenis vereerd door een opschrift op een' blaauwen steen in den gevel van het huis, dat hij te *Haarlem* bewoonde. P. H. Klaarenbeek heeft van zijne lotgevallen met bijgevoegde overlevering, eene berijmde vertelling gemaakt, die zijne bekwaamheid in dit vak eere aandoet. Eerst werd het nameloos geplaatst in de *Vaderl. Letteroef.* voor 1821, daarna opgenomen in zijne *Nagel. gedichten.*

LAQUIJ (WILLEM JOSEPH), geb. te *Bruel* tusschen *Keulen* en *Bonn*, in 1738, † 1798, begaf zich naar *Amsterdam*, om zich

verder in de schilderkunst te oefenen; doch kwam daar ongelukkig in een zielverkoopershuis, waar hij de genegenheid van den waard en zijn gezin won, door hen te portretteren en voor hen op de viool te spelen. Door een' jood gewaarschuwd, ontweek hij die spelonk, en kreeg werk in de behangselfabriek van Remmers; doch eene vrijerij met diens dochter gaf aanleiding, dat hij ze moest verlaten. Weldra vond hij een' Maecenas in den heer Braamcamp, en in diens uitmuntend kunstkabinet een vruchtbaar veld van studie. Hij vervaardigde schoone teekeningen naar beroemde meesters; schilderde binnenhuizen, welke gretig gezocht werden; en behaalde in 1769 een' gouden eereprijs bij de teeken-acad. te *Amst.* Zijne gezelschaps-stukken zijn meest uit den burgerstand genomen, wel vrolijk en aangenaam van toon, maar niet altoos met vlijt bewerkt. Hij stierf te *Kleef.*

LAREN Sr. (JOOST VAN) werd geb. te *Comines* bij *Yperen* in 1563, en † 1618. Wijl zijne ouders de hervormde godsdienst waren toegedaan, moesten zij in 1580 *Comines* verlaten en naar *Yperen* gaan wonen, werwaarts onze Joost hen uit *Rijsse* volgde, waar hij eenig onderrigt in de Fr. taal had ontvangen. Hier werd hij schrijver bij den griffier dier stad, terwijl hij zich tevens oefende in de Lat. taal en H. Schrift. In 1584 liet men hem tot de predikdienst toe te *Yperen*, doch slechts voor een' korten tijd, daar hij nog dat zelfde jaar met zijne ambtgenooten door den vijand gedrongen werd, die stad te verlaten. Nu leidde hij een zwervend leven, predikende dan te *Utrecht*, en dan te *Antwerpen*, tot hij in Sept. 1585 eene vaste standplaats kreeg te *Arnemuijden* tot in 1608, toen men hem te *Vlissingen* beriep, waar hij in kerkelijke zaken ijverig werkzaam was. Zijne 6 zonen uit zijn eerste huwelijk zijn allen predikanten geweest, waarvan wij er 2 zullen vermelden. Zijne zinspreuk was: „Non est mortale quod opto." Van zijn schriften zijn geene gedrukt. — Zijn zoon

LAREN (DANIEL VAN), geb. te *Antwerpen* in 1585, † omstreeks 1650, vormde zich tot het predikambt en was in 1606 leeraar te *Yzendijke*, en 3 jaren later te *Vlissingen.* Hoezeer bij de gemeente zeer bemind, moest hij op aanraden van de regering en den kerkeraad, wegens zijne onregtzinnige gevoelens die stad verlaten. Zijne onregtzinnigheid bestond in de stelling, dat de martelaren duizend jaren voor de algemeene opstanding zouden opstaan en met Christus op aarde regeren. Deze Chiliasterij schijnt den kerkeraad en de regering van *Arnhem* niet gehinderd te hebben, om hem als predikant te beroepen, gelijk

geschiedde in 1623. Als eene groote bijzonderheid wordt verhaald, dat hij te gelijker tijd een bezoek ontving van zes zijner broeders (waaronder een halve broeder), alle predikanten, welke door de Arnhemsche regering verzocht werden, aldaar hunne gaven te laten hooren, waaraan zij gaarne voldeden. Hij stond bekend als een geleerd man, en heeft o. a. uitgegeven: *Een tractaat over het lijden van C.* — *Meditatiën over de Catechismus* (waarin, volgens Vrolikhert, onregtzinnige denkbeelden moeten voorkomen). — *In Apocalipsin. Arnh.* 1642. — *Hist. v. de Samaritaansche vrouw*, enz. — Zijn broeder

LAREN Jr (JOOST VAN), geb. te *Arnemuijden* in 1586, † 1656, werd in 1608 predik. te *Ellewoutsdijk* en *Oudelande* en behalve op een paar andere plaatsen, eindelijk in 1618 te *Vlissingen* in de plaats van zijn' vader. Hij was zoo bijzonder ervaren in de Oostersche talen, dat hij gekozen werd onder de reviseurs der N. Bijbelvertaling des O. T. Uit zijne onuitgegevene brieven blijkt, dat hij den overzetters bijzonder behulpzaam is geweest, en de vertaling van Job, Prediker en Daniël met de kantteekeningen van zijne hand zijn. Behalve eenige twistschriften, heeft men van hem: *Examen cap. IX. epist. ad Rom.* etc. 1616. — *Tuba Sephanjae of verklar. van Zephanja.* — *Het beloovde zaad der vrouwe*, enz. Na zijn' dood zijn nog uitgegeven 52 *Predikatiën over bijz. texten der H. Schr.* 1670.

LASCO (JOHANNES à), omstreeks 1499 uit een aanzienlijk geslacht in *Polen* geb., genoot eene wetenschappelijke opvoeding, bezocht *Italië*, *Frankrijk*, *Duitschland* en *Zwitserland;* maakte zich bekend met de beroemdste mannen, o. a. met Zwingli, Erasmus, Oecolampadius; en ontving hierdoor heldere denkbeelden omtrent de godsdienst. Naar *Polen* teruggekeerd, omhelsde hij wel den geestelijken stand en werden hem hooge kerkelijke waardigheden aangeboden; maar het bleef niet onopgemerkt, dat hij tot de Hervormden overhelde. Andermaal zijn vaderland verlatende, begaf hij zich naar *Embden*, waar hem in 1543 de gravin Anna tot predikant en super-intendent der O. Friesche kerk aanstelde. Hier bragt hij, met ijver en bekwaamheid, veel toe ter organisatie der Hervormde kerk, welke op de Nederl. zeer veel invloed had. Op ernstig verlangen van koning Eduard VI, om de Protestantsche kerk in *Engeland* te helpen ordenen, trok hij derwaarts, zonder echter de belangen der O. Friesche uit het oog te verliezen, en bewees aldaar veel dienst aan de hervormde vlugtelingen uit *Duitschland*, *Frankrijk*, en vooral uit de *Nederlanden.* De koning stelde hem aan tot super-intendent over de gemeente,

aan welke hij de Augustijner kerk in *Londen* had geschonken, waar in 't Hoog- en Nederduitsch gepredikt werd. Hij vervaardigde voor haar eene Lat. kerk-ordening, welke eerst met verkorting in 't Nederd. vertaald, in afschrift verspreid, maar in 1554 door Micron te *Londen* uitgegeven werd, getiteld: *Christelicke ordinantiën der Nederd. ghemeijnte Christi etc. te Londen.* De Zwingliaansche rigting straalt er in door. Reeds in *O. Friesland* had hij in dien geest in 't Lat. een' Catechismus geschreven, welke door J. Utenhove in 't Nederd. is overgezet, onder den titel: *Catechismus ofte kinderleer, die men te Londen in de Duijdtsche ghemeijnte is gebruickende. Lond.* 1551. Een ander onderwijsboekje, door hem vervaardigd en door Micron vertaald, heet: *Eene corte ondersoeckinghe des gheloofs over denghenen die haer tot de ghemeijnte begheven en des H. Avondtm. mit haer houden willen.* 1566. Dit werkje bleef in onze kerk lang in achting en gebruik, tot het door het meer Calvinistische *Kort begrip* vervangen werd. De verdere lotgevallen van dezen geleerden, scherpzinnigen, hoogst verdienstelijken man, vallen niet in ons bestek. Hij † in 1560.

LASTMAN (PIETER), geb. te *Haarlem* omstreeks 1581, † 1649, was een leerling in de schilderkunst van Cornelis Cz. van *Haarlem;* hij reisde als jongeling naar *Italië* ter verdere vorming, werd historie- en portretschilder, muntte uit in beeldrijke ordonnantiën en oordeelkundige groepering, en was strenger in het acht geven op 't kostuum, dan op koloriet en bevalligheid. Vondel vereerde zijn portret met een puntig bijschrift en zijne schilderij *De Offerstaetsi te Listeren* van J. Six, met een' krachtigen lierzang. Hij was o. a. de leermeester van Rembrandt en J. Lievens, en heeft ook eenige prentjes geëtst, die zeldzaam zijn.

LATOMUS (JOHANNES), geb. te *Bergen op Zoom* in 1520, † 1578, was kanunnik der geregelde orde van St. Augustinus, en prior van het klooster van *St. Geertruida* in zijne geb.-plaats. Naar *Rome* vertrokken, om de belangen zijner orde te bevorderen, vond hij gunst bij paus Gregorius XIII. Hij gaf eene beschrijving van zijn klooster, was een sierlijk en bevallig Lat. dichter, blijkens de Psalmen, die hij in vloeijende verzen overbragt, maar ook volgens andere dichtstukken, door Foppens en Peerlkamp vermeld. Hij † te *Antwerpen.*

LAURENTIUS, bijgenaamd de *physicus*, welk woord vroeger gelijk stond met dat van *medicus*, leefde in 't midden der 15de eeuw en was geneesheer te *Nijmegen* en lijfarts van Arnold van *Egmond*, hertog van *Gelderland.* Men heeft van hem eene lof-

rede op gemelde stad in Lat. verzen, waarin hij o. a. van de Nijmeegsche dames zegt:

„Et pulchrum, clarum genus est ibi laude gamarum;
„Nempe Diana parum superat virtute suarum."

willende te kennen geven, dat Diana met hare nymphen niet halen kan bij de schoone sekse aldaar. Hij heeft ook in dien trant een lofvers gemaakt op de haringen, 't geen men onder de papieren van gemelden hertog gevonden, en later geplaatst heeft in het *Theatrum anatomicum* te *Leijden*. 't Begint aldus:

„Halec salsatum, crassum, blancum, grave, latum;
„Illud dorsatum, scissum, perventrificatum", etc.

LAURENTIUS (JACOBUS), geb. te *Amsterdam* omstreeks 1585, † 1644, oefende zich in de theologie, werd in 1612 predikant te *Oude-Niedorp*, daarna te *Diemen* en and. plaatsen en eindelijk in zijne geb.-stad. Hij heeft zich naam gemaakt door zijne verklaringen der zendbrieven van Jacobus en Petrus, inzonderheid door zijne polemische schriften tegen de R. C. kerk, en berucht door zijn' *Hugo Grotius papizans*. etc. 1642, waarvan Dr. H. F. Kohlbrügge in 1830 eene nieuwe uitgave heeft durven bezorgen met eene opdragt aan Bilderdijk, een afstammeling van Laurentius. Hij maakte ook eene rijmbeschrijv. van de voornaamste stadsgebouwen, door Wagenaar in zijne *Beschrijv. v. Amst.* veelmalen gebruikt.

— (LAURENS), zijn neef, geb. te *Amsterdam*, legde aldaar de eerste gronden van studie tot de predikdienst, was gedurende 16 jaren hulpprediker in zijne geb.-plaats, toen hij predikant werd te *Hoogwoude*, daarna te *Wormer*, *Nijmegen* en *Dordrecht* (1656). Hier was hij slechts 4 jaren werkzaam, waarna hij naar *Amsterdam* vertrok. Hij was een beminnaar en beoefenaar der Lat. en Nederd. poëzij, waarvan enkele bewijzen voorkomen, o. a. in J. Heiblocq's *Farrago*, en voor en achter J. van Oudenhoven's *Ingebroken Alblasserwaert.* Hij † te *Amst.* in 1672.

LAURIMANNUS (CORNELIUS), geb. te *Utrecht* in 1520, † 1573, was rector der Lat. scholen aldaar, en heeft verscheidene Lat. dichtwerken uitgegeven, die volgens de staaltjes, welke Burman, *Traj. Erud.* p. 174, er van mededeelt, weinig dichterlijks bezitten. Hij schreef onderscheidene tooneelstukken, aan de H. Schr. ontleend, o. a. *Militem Christianum.* — *Hesteram reginam.* — *Exodum, sive transitum maris rubri.* — *Thamar et Tobiam.*

LAUWERS (JACOBUS JOHANNES), geb. te *Brugge* in 1753, † 1800 te *Amst.*, leerde het teekenen aan de academie. Nadat

hij daarin goede vorderingen had gemaakt, beving hem de lust om *Italië* te bezoeken, maar dewijl hem daartoe het noodige ontbrak, besloot hij met een' zijner vrienden die reis in pelgrimsgewaad en dus bedelende af te leggen. Zij kwamen in deerniswaardigen toestand te *Rome*, vonden bij kunstbroeders hulp, en besloten later naar *Parijs* te gaan, waar hij zijn' reismakker verloor, doch in kennis kwam met een' rijken Hollander, die behagen vond in zijn talent, en hem medenam naar *Amsterdam*, waar hij zich vestigde. Hij schilderde landschappen en binnenhuizen op eene bevallige wijze, en werd de leermeester van zijn' behuwdbroeder en zuster Johannes en Anna de Freij.

LEDEBOER (JOHANNES HENRICUS). Van dezen weten wij niet anders dan de curieuse bijzonderheid mede te deelen, dat hij als predikant te *Nijkerk* op de *Veluwe*, eene predikatie hield en uitgaf op klinkklaar rijm, getiteld: *Neêrlands dank- en liefdegejuijg over de komste van Willem III in Holland. Dev.* 1691. De tekst was Ps. 118: 22—26, is met kantteek. voorzien en opgedragen aan Willem III. Het rijm is in der rederijkeren toon.

— (ABRAHAM), geb. te *Weerselo* in 1735, † 1808, bezocht de Lat. school te *Lingen* en in 1751 de hoogeschool te *Groningen*, waar hij 5 jaren later eene diss. verdedigde: *De natura spatii in genere et vacui in specie*, waarmede hij tot art. lib. mag. et phil. doctor bevorderd werd. Terwijl hij zich verder op de godgeleerdheid toelegde, beriep men hem in 1758 als predikant te *Renswoude* en 2 jaren daarna te *Haastrecht*. Eene belemmering in de spraak noodzaakte hem in 1777 tot het emeritaat; doch hij bleef op de laatstgenoemde plaats zich bezighouden met jonge lieden voor de hoogere studiën op te leiden, waaronder ook J. Clarisse; terwijl hij zich verder verdienstelijk maakte door eenige schriften; o. a. is eene verhandel. *Over het zedelijk gevoel* bij 't Stolpiaansch legaat bekroond; twee andere door het Bijbelgenootschap te *Amst. Over de 3 eerste hoofdst. van Salomo's spreuken;* eene 4de bij 't Haagsche Genootschap, behelzende *Behoedmiddelen tegen den schadelijken invloed van de schriften der bestrijders van de christ. openbaring.* Ook schreef hij een leerboekje, getiteld: *Eenvoudig onderwijs in de voorn. waarheden enz.*, zamengesteld met den Tielschen pred. W. de Roo; waarop later (1814) nog door Oostkamp is uitgegeven: *Onderwijs der godsd. of handleid. ter beantwoording der vragen van de H. H. Ledeboer en de Roo.*

LEDENBERG (GILLIS VAN), geb. uit geringe ouders, was

in zijne jeugd eerste klerk van den advokaat van *Utrecht*, Mr. Fl. Thin, en in 1588 wegens zijne bekwaamheid in staatszaken, secretaris der Staten aldaar en griffier der leenen. Als vriend van Oldenbarneveldt bevorderde hij het aannemen der waardgelders; had kennis van het voornemen van sommige regenten, om zich van eenige steden te verzekeren, en handelde met de Hollandsche pensionarissen ten huize van den klerk Fresel, van welke handelingen hij het verbaal opstelde. Deze, in strijd zijnde met de belangen van prins Maurits, hadden zijne gevangenschap ten gevolge, tevens met die van Oldenbarneveldt, de Groot en Hoogerbeets. Zijne vrees voor pijniging, of voor onteerende doodstraf, deed hem in den nacht tusschen 28 en 29 Sept. 1618 de handen aan zich zelven slaan. Zijn lijk werd gebalsemd en den 15 Mei van 't volgende jaar, na de verbeurdverklaring zijner goederen, op eene horde naar buiten gesleept en met de kist aan eene halve galg opgehangen. Den 5. Junij werd het, op last der Staten, des nachts afgenomen en te *Voorburg* op 't kerkhof begraven. Eenige onberaden jonge lieden groeven het den volgenden nacht op en wierpen het in eene drooge sloot, van waar het des anderen nachts werd weggenomen, en weder op de vorige plaats begraven, met streng verbod van het hof van *Holland*, om het lijk niet verder te deeren.

LEEFDAEL (CHRISTOFFEL VAN) was een huisgenoot des graven van Egmond, en een der eersten, die het verbond der edelen teekende in 1565. Met standvastigen ijver bevorderde hij de zaak der vrijheid, nam de wapens op ter harer verdediging en schonk 100 gouden kroonen. Omtrent zijne verdere bedrijven is men in 't onzekere; hij heeft echter gedeeld in de beschuldigingen, welke men tegen van Egmond inbragt, en dit zal hem gedrongen hebben, het land te ruimen en in dienst te treden van den keurvorst van den *Paltz*. Hij † in 1617 in 84jarigen ouderdom.

LEEGHWATER (JAN ADRIAANSZ.), geb. in de *Rijp* in 1575, heeft zich bijzonder verdienstelijk gemaakt als waterbouwkundige en zich ervaren betoond ook in andere vakken. Hij was werkzaam bij het droogmaken van de *Beemster*, waar hij het opzigt had over de watermolens, en ook bij andere meiren en plassen in *N. Holland*. In 1626 was hij werkzaam als landmeter in *Holstein*, en elders; werd in *Vlaanderen*, *Frankrijk*, *Engeland* en *Duitschland* geraadpleegd over waterbouwkundige werken, zoodat hij gelegenheid vond, die landen te doorreizen en veel ervaring op te doen. Zijn vindingrijke geest openbaarde

zich tevens in 't vervaardigen van allerlei molens en in het aanleggen van dijken. Hij schaamde zich niet, zelf handen aan 't werk te slaan, waar het noodig was; metselde mede aan het stadhuis en den toren der Nieuwe Kerk te *Amsterdam;* wist keurig te werken in hout, steen, koper, ivoor en marmer, en klokkenspelen te maken op de Wester- en Zuiderkerktorens te *Amst.* en elders. Bovendien verstond hij de kunst om langen tijd onder water te kunnen wandelen, te spelen op een blaasinstrument en te schrijven, zonder dat het papier nat werd. In tegenwoordigheid van prins Maurits, Fred. Hendrik, en andere aanzienlijke personen, heeft hij deze bijna ongeloofelijke zaken meer dan eens uitgevoerd, en is hem daarvoor octrooi verleend, waarvan de copie der oorspronkelijke stukken voorkomt in de *Konst- en Letterbode van* 1807. In 1640 gaf hij zijn ontwerp in 't licht omtrent de droogmaking van 't *Haarlemmermeer* (in onze dagen tot stand gebragt), onder den titel: *Haarlemmer-meer boeck*, enz. *nevens een Cronijkje van de afkomst en 't vergroten der dorpen Graft en Rijp*, enz., waarvan de 12de druk in 1764 en de laatste met aanteek. van W. J. C. van Hasselt in 1838 is verschenen.

LEEMPUT (JAN VAN) JACOBSZ. was in 1576 hopman der burgerij van *Utrecht*, daarna schepen, raad en kameraar dier stad. Hij werd om zijne bekwaamheden in de gewigtigste zaken gebruikt. Door zijn' vriend Paulus Buijs verwittigd van 't geen Parma in 't schild voerde, wist hij het geschut en de ammunitie bij tijds in veiligheid te stellen, waarop weldra de slooping volgde van 't kasteel *Vredenburg*, waarbij zijne vrouw (die volgt) eene voorname rol speelde. Hij werd in 1577 wegens de Staten van *Utrecht* met anderen afgevaardigd naar *Brussel*, om met den prins van Oranje te handelen over het sluiten van een tractaat, waarbij die van *Utrecht* zich onder het gouvernement van den prins begaven. Hij voorzag met zijne vrouw genoemde stad van eene aanzienlijke som gelds, waarvoor zij, behalve de teruggave, het bolwerk aan de *Weertpoort* erlangden. — Zijne vrouw

— (CATHARINA VAN), meer bekend onder den naam van Trijn van Limpen, voerde eigenlijk den geslachtsnaam van Catharina de Berghes ten Essendelle. Vernemende uit den mond van haren man, dat men in den raad lang had geraadpleegd, op welk eene wijze men 't best het kasteel *Vredenburg* uit den weg zou kunnen ruimen, maar dat men het niet eens had kunnen worden, werd zij gramstorig en zeide: „Weet gij, mannen, daar geene mouwen aan te zetten, laat mij dan maar begaan,

ik zal dat struikelblok wel uit den weg werken!" Zoo gezegd, zoo gedaan! Zij plaatste zich aan 't hoofd van eene opgewondene menigte, was de eerste, die aan het afbreken van *Vredenburg* de handen sloeg en wist door woord en daad vrouwen en mannen aan te moedigen om het begonnen werk te voltooijen. Gaf zij hier blijken van onversaagdheid, ook bij een ander geval straalde die door. Toen 2 Spanjaarden, bij haar ingekwartierd, grooten moedwil bedreven, schopte zij den een' van een' hoogen trap naar beneden, smeet den anderen onder den voet, zette hem dien op de borst, trok een mes uit de scheede, die haar op zijde hing, en dreigde hem daarmede te veegen. De Spanjaard, erbarmelijk om genade roepende, kwam er heelshuids af, en betuigde daarna, dat hij het nog nooit onder de handen eener vrouw zoo benaauwd gehad had. Haar zoon, die tijdens het eerste voorval zich te *Madrid* bevond, zag aan 't hof des konings haar portret, uit de *Nederlanden* overgezonden; doch wachtte zich wel, zijne betrekking op haar te openbaren.

LEEN (WILLEM VAN), geb. te *Dordrecht* in 1753, † 1825, vertrok na eenig onderwijs in de teeken- en schilderkunst ontvangen te hebben, op 20jarigen leeftijd naar *Parijs*, alwaar hij gedurende 3 jaren zijne oefening in het bloem- en fruitschilderen met het goed gevolg voortzette, onder de leiding zijner vrienden G. van Spaendonck en M. Sauvage. In het vaderland teruggekeerd, hield hij zich eenige jaren op in zijne geb.-plaats, doch inzonderheid te *Rotterdam*, waar hij veel werk en aanmoediging vond. De onrustige tijden van 1787, zoo nadeelig voor de kunst, deden hem besluiten naar *Parijs* te gaan; doch van daar verdreven door de staatsomwenteling, kwam hij in 't vaderland terug en vestigde zich te *Delftshaven*, waar hij vele verdienstelijke bloem- en fruitstukken schilderde, welke in aanzienlijke kabinetten, zoo in als buitenlands, hunne plaats vonden. In 1808 ondernam hij met een' vriend nogmaals eene reis naar *Parijs*, om het Museum aldaar te beschouwen. Hij dreef ook handel in schilderijen en bestuurde eenige aanzienlijke kunstverkoopingen.

— (GERHARD), geb. te *Lochem* in 1781, † 1834, oefende zich in de oude talen op de Lat. scholen te *Zutphen*, zette zijne studiën voort te *Harderwijk*, en werd in 1803 benoemd tot rector in zijne geb.-plaats, vervolgens tot conrector te *Harderwijk* en eindelijk in 1816 tot rector te *Zwolle*. Zijne kunde deed hem, honoris causa, het doctoraat in de letteren verwerven. Hij was een der eersten, die den tabellarischen vorm en de daarmede

in verband staande theorie der Grieksche declinatiën en conjugatiën bij ons invoerde, waardoor het onderwijs, vooral in 't Grieksch, zeer vereenvoudigd werd. Als lid der provinciale commissie van onderwijs in *Overijssel*, maakte hij zich verdienstelijk. Men heeft van hem eenige bijdragen in de *Acta literaria* van het Prov. Utrechtsch Genootschap.

LEENAERDS (THOMAS) of LEONARDI, geb. te *Maastricht* in 1600, † 1668, werd op zijn 16de jaar in 't Dominikanerklooster aldaar opgenomen, en zette zijne studiën in de wijsbegeerte en theologie te *Douai* met zulk een' ijver voort, dat men hem, op 23jarigen leeftijd, het onderwijs in eerstgenoemde wetenschap toevertrouwde. Later bekleedde hij in de kloosters zijner orde onderscheidene waardigheden, te *Leuven*, *Douai* en *Brussel*, in 1668 die van provinciaal. Hij deed zich vooral kennen als een ijverig verdediger zijner kerkleer tegen de aanvallen der Protestanten; voerde o. a. een' hevigen strijd met den Maastrichtschen predikant J. van Haemstede, toen deze zijn *Ontkapten Capucijn* had uitgegeven, waartegen hij een Lat. werk schreef, ook in 't Nederd. vertaald met den titel: *Wederlegging van een kettersch boecxken, welckens opschrift is: den ontkapten Capucijn, door, enz.* 1662. Hij durfde echter zijn' naam voor dit tegenschrift niet plaatsen, uit vrees dat zijne beleediging, een' predikant aangedaan, op zijne orde-broeders te *Maastricht* zou gewroken worden. Toen hij aldaar zijne ouders bezocht, liep hij met vele moeite de gevangenis vrij. — Ook tegen van Haemstede's *Onechte spruiten* enz. schreef hij in 1664 naamloos een vinnig Lat. werk.

LEENHOF (FREDERICUS VAN), geb. te *Middelburg* in 1647, † 1712, was in 1670 predikant bij 't gezantschap van den staat te *Abbeville*, 2 jaren later te *Nieuwvliet* in *Vlaanderen*, daarna te *Velzen* en eindelijk in 1681 te *Zwolle*. Hij heeft zich als ijverig Coccejaan, die de wijsbegeerte van Cartesius op hoogen prijs stelde, bekend gemaakt in onderscheidene werken, welke door P. de la Rue, *Gelett. Zeeland*, 2de dr. bl. 85 worden opgegeven. Doch het werk, dat het meeste opzien baarde en aanleiding gaf tot onzalige twisten, was zijn: *Hemel op aarde*, enz. *Zwolle*, 1703, waarvan de grondstelling was: „De ware godsdienst moet den mensch opleiden tot een rein genot van waar geluk, en in het uitzigt op zulk een genot tot ware en zuivere blijdschap." Hij werd hierover door een leger van theologanten zoodanig aangevallen en liefdeloos verketterd, dat de Overijsselsche synode van 1708 hem van zijn ambt ontzette, met verbanning uit de gemeenschap der kerk.

De kerkeraad en magistraat van *Zwolle* bekreunden zich niet aan dat besluit en lieten hem zijne betrekking behouden; doch Leenhof vond beter, tot behoud van den vrede en de rust der kerk, voor zijne vijanden te wijken en zijne bediening vrijwillig neder te leggen.

LEEUW (GABRIEL VAN DER), geb. te *Dordrecht* in 1643, † 1688, leerde de teekenkunst van zijn' vader Bastiaan Govertsz. v. d. L., een' niet onverdienstelijk schilder van beesten. Gabriel maakte vroeg zulke vorderingen, dat hij zijn' vader overtrof. Ter uitoefening van zijn vak, als een middel van bestaan, vertrok hij naar *Amsterdam* en huwde de zuster van den kunstschilder D. van der Plaats, 't geen hem echter niet hinderde, zijn lang gevoed voornemen uit te voeren, om vreemde landen te bezoeken. Hij bezocht *Lion*, *Parijs*, *Madrid*, *Rome* en *Napels*, waar hij de 7 laatste jaren van de 14 doorbragt, zich oefenende in den stijl der voornaamste Italiaansche meesters, inzonderheid dien van Castiglione en Rosa de Fivoli, uitmuntende in 't schilderen van landschappen met vee. Zijne stukken vonden buitenlands, waar men hem DE LEONE noemde, meer toejuiching en vertier dan in *Holland*, waar zijne Italiaansche schilderwijze niet zeer in den smaak viel, zoodat hij eenige jaren na zijne terugkomst in 't vaderland besloot, andermaal *Rome* en *Napels* op te zoeken. Toen hij, om afscheid te nemen van zijne moeder, naar *Dordrecht* reisde, overleed hij aldaar.

— (SIMON DE), geb. te *Leijden* in 1731, † 1813, betrad in 1747 de academische loopbaan, werd 10 jaren later conrector te *Amersfoort*, nog datzelfde jaar te *Dordrecht* en in 1759 te *Leijden*. Toen hem in 1766 het rectoraat te *Gouda* werd opgedragen, aanvaardde hij dien post met eene rede: *De Caesare Augusto optimo musagete*. Bij gelegenheid dat de Z. Hollandsche synode in 1767 te *Gouda* vergaderde, hield hij eene openbare redevoering: *De litterarum instauratione ad sacrorum emendationem viam muniente*. In 1769 beriep men hem te *'s Hage* als rector et litterarum praelector publicus, welken post hij begon met eene oratio: *De scholis publicis tam morum quam litterarum officinis*, terwijl hij kort daarop zijne wekelijksche voorlezingen, ter verklaring van *L. Ann. Flori Rerum Rom. epitome* begon met eene rede: *Over het nut en het vermaak der geschiedenissen*. Zijne oratiën en zijne lofrede op Janus Secundus werden met toejuiching gehoord. Hij vormde vele verdienstelijke leerlingen, was lid van eenige geleerde genootsch., ook van 't Haagsch Genootschap. Tot verded. van de Chr. godsd. De omwenteling in 1787 drong hem van zijn' post en hij vond in zijne geb.-stad gelegenheid om aanzienlijke jongelieden te onderwijzen.

LEEUWAARDEN (NICOLAAS SIMON VAN), geb. in 1648, leefde nog in 1719, was predikant te (? ?) en heeft zich voor zijn' tijd verdienstelijk gemaakt door vele stichtelijke werken, o. a. door zijn' *Godsdienstige Christen in zijn eenzaamheid.* — *De godsdienstige Christen*, 3 dln., 4de druk 1746. — *De bekommerde Christen.* — *De bevestigde Christen.* — Hij waagde zich ook op den zangberg, blijkens: *Des godsd. Christens zielsverlustiging. Amst.* 1719, en *Gezangen*, die hem geene aanspraak geven op den naam van Dichter. Wij hadden van dezen achtenswaardigen man gaarne meer berigten medegedeeld, indien ze ter onzer kennis waren gekomen. Eene eigenaardige betuiging van hem is, dunkt ons, der overneming waardig: „dat, namelijk, wanneer hij in den Bijbel las, dat Jezus in de wereld was gekomen om Nicolaas Simon van Leeuwaarden zalig te maken, dit nog altoos eenigen twijfel bij hem zou overlaten; daar er een andere N. S. v. L. had kunnen worden bedoeld; maar daar de Bijbel verzekerde, dat Jezus verschenen was om *zondaars* te zaligen, en hij niet twijfelen kon of hij een zondaar ware, nu alle bedenkingen geheel waren afgesneden." C. Boers, *Handboek voor jonge pred.* bl. 88.

LEEUWEN (SIMON VAN), geb. te *Leijden* in 1626, † 1682, ontving aldaar het doctoraat in de vaderlandsche regten, en was er eenigen tijd werkzaam als advokaat, toen hij in den raad der veertigen werd opgenomen. Later werd hij onder-griffier van den hoogen raad te *'s Hage.* Hij was onvermoeid in het nasporen van vaderlandsche oudheden en regtsbedeeling, gelijk de lange lijst zijner schriften getuigt, die Paquot allen opgeeft, en waarvan wij slechts noemen: *Batavia illustrata etc.* — *Roomsch Hollandsch regt.* — *Keuren en ordonnantiën van Rhijnland* enz. — *Nederl. practijk en oefening der notarissen* enz. — Daarenboven gaf hij ook nog eene korte beschrijv. van *Leijden* en *Groot placaatboek van de H. H. Staten-Generaal der Vereen. Nederl.* enz. 1682.

— (GERBRAND VAN), geb. te *Boskoop* in 1643, † 1721, volbragt zijne academische studiën te *Leijden*, aanvaardde in 1665 het predikambt te *Velzen*, daarna te *Amersfoort*, *Haarlem* en in 1681 te *Amsterdam*, waar men hem 5 jaren later tot hoogl. in de theologie aanstelde, welke betrekking hij opende met eene rede: *De perpetuo ecclesiae doctore Mose* etc. Als predikant en hoogleeraar behaalde hij veel lof. In 1712 ontsloeg men hem van de verpligting om openbare lessen te houden. Als exegeet maakte hij zich o. a. bekend door de *Verklaring van Paulus Br. aan de Rom.* — *De Hand. der Ap. uitgebreid en ver-*

klaard, 1704, (een 2de druk in 1722) ook in 't Hoogd. vertaald.

LEEUWEN (GERRIT JOHAN VAN), geb. te *Arnhem* in 1756, † 1825, had tot leermeester in de schilderkunst o. a. W. Hendriks te *Haarlem*. Hij muntte uit in het schilderen van bloemen en vruchten; vestigde zich in zijne geb.-plaats, waar hij door het bestuderen der natuur meer en meer vorderingen maakte in zijn vak. Zijne tafereelen en gekleurde teekeningen vonden eene gereede plaats in de kabinetten en portefeuilles der kunstschatters. Hij was rentmeester der stads vicariën, lid der acad. van beeldende kunsten te *Amsterdam* en medebestuurder van 't Arnhemsche teeken-genootschap. Bij de verkooping zijner kunstnalatenschap werden zijne bloem- en fruitstukken en teekeningen goed betaald.

LEEUWENHOEK (ANTONIJ VAN), geb. te *Delft* in 1632, † 1725, behoort tot onze beroemdste natuurkundigen, en maakte zich bijzonder verdienstelijk met het vervaardigen en slijpen van glazen voor de microscopen, waardoor hij als 't ware eene nieuwe wereld opende, en ons God toonde, even groot in het oneindig kleine, als in de onmetelijke ruimte der hemelen. Over de ontdekkingen, waartoe zijne vergrootglazen hem bragten, stonden de geleerden verbaasd; ze wekten algemeene belangstelling, ook o. a. die van Czaar Peter den Groote, die, om den toevloed van 't volk te ontwijken, bij zijn bezoek te *Delft* onzen natuurkundige bij zich liet komen aan boord van 't jagt, dat midden op de *Schie* lag. Hier verlustigde zich de vorst met het bezigtigen van Leeuwenhoek's microscopen, vooral zijne proeven op den omloop van het bloed der visschen. Hij werd weldra buiten 's lands bekend en zelfs te *Leuven* met een' zilveren gedenkpenning vereerd. Uit zijne *Brieven* en *Zendbrieven*, te *Leijden* en te *Delft* van 1696 tot 1718 uitgegeven, leert men zijne uitstekende verdiensten kennen, als ook uit het *Vertoog over hem en zijne verdiensten voor de plantkunde* door prof. van Hall. Al zijne werken zijn in 't Nederd. geschreven, en daarna in 't Lat. vertaald onder den titel: *Arcana naturae detecta*, *Delft* 1695 tot 1719, in 4 dln. Men heeft ter zijner eere in de Oude Kerk te *Delft* een prachtig gedenkteeken opgerigt.

LE LEU (DAVID) DE WILHEM, geb. te *Hamburg* in 1588, † 1658, begon zijne studiën te *Staden* en *Hanau*, zette die voort te *Franeker*, *Leijden* en *Saumur*, en oefende zich vlijtig in de wijsbegeerte, regtsgeleerdheid en Oostersche talen. In 1617 reisde hij naar *Egypte* en het *H. Land*, terwijl hij brief-

wisseling hield met den Gr. patriarch Cyrillus Lucaris, welke later door Aijmon is uitgegeven in zijne *Monumens de la religion des Grecs*. Daarna hield hij eenigen tijd verblijf te *Amsterdam*, tot dat hij in 1625 andermaal eene reis naar het Oosten ondernam, om zich verder in de Persische en Arabische talen te oefenen, van waar hij eenige mummiën en andere zeldzaamheden medebragt, die hij aan de Leijdsche hoogeschool ten geschenke zond. Hij koos zijn vast verblijf in *Holland*, werd een der raden van prins Frederik Hendrik, daarna gewoon raad in het hof van *Holland* en *Braband*, terwijl hij buitendien drukke briefwisseling met buitenlandsche geleerden hield. Zijne vrouw Constantia was eene zuster van den beroemden Const. Huijgens.

LELIE (ADRIAAN DE), geb. te *Tilburg* in 1755, † 1820, openbaarde al vroeg grooten lust voor de teeken- en schilderkunst, en vertrok met zijn' vriend C. van Spaendonck naar *Antwerpen*, waar hij bij den behangsel- en sieraadschilder Peters gelegenheid vond zich te oefenen, gelijk later bij de Quertenmont en op de stads-academie. De Dusseldorfsche galerij was voor hem vervolgens eene heerlijke leerschool in het portretteren. Op aanraden van P. Camper vestigde hij zich te *Amsterdam*, waar hij veel werk vond met het schilderen van portretten, regenten en familiestukken. Doch hierbij bepaalde hij zich niet alleen, maar vervaardigde ook zinnebeeldige ordonnantiën en tafereelen uit het huiselijke leven, waarin men een breed meesterlijk penseel en eene gelukkige uitdrukking der verschillende karakters opmerkt. Jammer dat zijn plan, met Jac. Scheltema beraamd, om 2 groote schilderijen te vervaardigen, waarin de beroemdste mannen en vrouwen uit den tijd van Frederik Hendrik zouden prijken, niet tot stand is gekomen. Een zijner verdienstelijkste stukken vindt men in 't gebouw *Felix Meritis*, waarin sprekend gelijkende portretten voorkomen. Hij was lid der 4de klasse van 't Nederl. Instituut.

LELIJVELD (FRANS VAN), geb. te *Leijden* in de 1ste helft der 18de eeuw, † 1785, lakenfabrikant aldaar, was tevens een kundig beoefenaar der vaderl. taal- en letterkunde. Hij behoorde tot de oprigters van de Maatschappij van Nederl. letterkunde, en maakte zich vooral verdienstelijk door eene, met zijne aanmerkingen verrijkte, uitgave van B. Huijdekoper's *Proeve van taal- en dichtkunde*. *Leijden*, 1782, daarna voltooid door N. Hinlopen. Als secretaris der voornoemde maatschappij bezorgde hij het 4de—6de deel harer werken in 1778 enz., met zijne voorredenen. Ook schreef hij een werkje,

getiteld: *Berigten en prijsvragen over het storten van olij, traan, enz. in zeegevaren. Leijd.* 1775, waardoor hij in pennestrijd geraakte met J. le Francq van Berkheij. Hij was ook mede werkzaam tot het oprigten van den *Oeconomischen tak*, waaruit naderhand de *Nederl. Maatsch. ter bevord. van nijverheid* ontstond.

LELIJVELD (PIETER JOHANNES VAN), geb. te *Leijden* in 1747, † 1819, oefende zich te *Utrecht* in de O. letteren en talen, geschiedenis en oudheden, en zou zich op de godgeleerdheid hebben toegelegd, indien zijn vader niet had gewild, dat hij de juridische loopbaan zou kiezen. Tot doctor in de regten bevorderd met eene *Diss. de origine monetae, Utr.* 1770, was hij als zoodanig werkzaam, maar vergat ook zijne voormalige letteroefeningen niet. In 1788 werd hij in de vroedschap te *Haarlem* tot raad aangesteld en bekleedde later tot driemalen toe het ambt van schepen. De troebelen van 1795 noodzaakten hem, zijn vaderland te verlaten en zich naar *Emmerik* te begeven. Hij beproefde zijne studiën in de theologie weder op te vatten en in dat vak te doctoreren te *Duisburg*. Hoe en waarom dit mislukte, vermeldt hij in zijn *Commercium epistolicum designati theol. doct. cum ordine theol. Duisburg.* etc. *Utr.* 1803, waarbij tevens, als acad. specimen, eene exegetische proeve van *Gen.* 49: 18 gevoegd is. In 1807 vestigde hij zich te *Leijden*. Een uitgebreid Lat. dichtstuk zag van hem het licht in 1816, getiteld: *Franco Gallus exule Gulielmo V postremo gubernatore receptus, etc. divinarum virtutum inscius index et testis, leviter adumbratus;* dat eene scherpe critiek uitlokte. Ook schreef hij nog and. stukjes, o. a. *Mengelingen voor verstand en hart, Utr.* 1806, waarin Nederd. dichtstukjes voorkomen, die wat mat en flaauw zijn.

— (PIETER VAN), geb. te *Leijden* in 1765, † 1808, studeerde aldaar in de wijsbegeerte en regten, en werd in beide vakken tot doctor bevorderd. Hij zag zich in stedelijk en algemeen bestuur geplaatst te *Leijden*, tevens als curator der hoogeschool tot in 1795, toen hij dien post nederlegde, maar in 1798 weder opvatte tot in 1805. Hij beoefende ook met lust de vaderl. taal, dichtkunde, geschiedenis en oudheden. In al zijne betrekkingen, ook als hoogheemraad van *Rijnland*, was hij met lof, kunde en ijver werkzaam.

LEMANS (MOZES), geb. te *Naarden* in 1785, † 1832, vond gelegenheid aan zijnen lust in letteroefeningen te voldoen, toen zijne ouders in 1792 te *Amsterdam* zich vestigden. Behalve de Oostersche, Lat. en nieuwere talen, maakte ook de

wiskunde een voornaam punt uit van zijne studie, waartoe zijn stalen geheugen hem bijzonder te stade kwam. Zich bepaaldelijk aan het onderwijs toewijdende, ontving hij met roem de daartoe gevorderde rangen, werd in 1810 door de Israëlitische opper-consistorie als godsdienstonderwijzer toegelaten en 8 jaren later aan 't hoofd geplaatst der Isr. armenschool te *Amst.* In 1828 legde hij te *Leijden* het candidaats-examen af in de nat. wijsbegeerte, wis- en natuurkunde, waarop hij nog dat zelfde jaar aangesteld werd tot onderwijzer in de wiskunde bij het gymnasium te *Amst.* Van onderscheidene wiskundige genootschappen was hij een werkzaam lid en al de werken, welke deze verdienstelijke Israëliet heeft uitgegeven, hebben meestal daarop of op de Hebreeuwsche taalkunde betrekking. Wij noemen daarvan: *Levensbeschrijving van M. Maimonides. Amst.* 1815. — *Proeve van Talmudische wiskunde. Amst.* 1816. — *Rudimenta der Hebr. taal.* 1820. (3de druk in 1849.) — *Allereerste gronden der Hebr. taal.* 1827. — *Hebr.-Nederd. Handwoordenb.* met S. J. Mulder uitgegeven, 1—3 deel. *Amst.* 1831. — *Handl. tot het teekenen van land-, zee- en hemelkaarten, coniglobiën en globen, het Hoogd. vrij gevolgd, en met aant. en eene voorrede voorzien van den hoogl. J. de Gelder. Amst.* 1826—27 in 2 dln. Onder de vele verhandelingen, die hij opstelde, werd die *Over het kenmerk der adjectiva en adverbia in de Ned. taal*, door het Genootschap: Tot nut en beschaving, met den gouden eerepenning bekroond.

LEMKE (GEORGIUS), predikant te *Harlingen*, wordt door Ypeij (*K. Hist. der* 18*de E.* VIII 638,) geroemd als een man van bondige geleerdheid, grondige kennis der Nederd. taal, en als een sieraad der Friesche geestelijkheid. Hij maakte zich o. a. verdienstelijk door eene kiesche beschaving der leerredenen van Venema over Matth. 18, 19 en 20. De Staten van *Friesland* kozen hem in 1772 als afgevaardigde tot de vergadering te *'s Hage*, om eene verbeterde Nederd. Psalmberijming daar te stellen.

LEMKER (AREND), geb. in de laatste helft der 17de eeuw, † 1715, kwam al vroeg te *Deventer* in het stads-bewind, en werd ook afgevaardigd ter vergadering der Staten-Generaal te *'s Hage*, waar men hem in gewigtige handelingen gebruikte. Hij was o. a. een der teekenaars van 't tractaat van partage der Spaansche erfenis, met de koningen van *Frankrijk* en *Engeland* in 1700 gesloten, en werkzaam bij den handel met den graaf d' Avaux, om den oorlog over de Spaansche successie voor te komen. Als burgemeester van *Deventer* wist hij zijn

gezag te handhaven tot aan den dood van prins Willem III, zijn' vriend en voorstander, toen hij bij eene nieuwe keuze van stadsregering werd voorbijgegaan en sedert ambteloos leefde.

LEMNIUS (LEVINUS), geb. te *Zierikzee* in 1505, † 1568, genoot het eerste wetenschappelijk onderwijs in zijn vaderland, daarna te *Gend* en te *Leuven*, waar hij zich op de geneeskunst en theologie toelegde. In 1527 naar zijne geb.-plaats teruggekeerd, oefende hij daar de practijk uit, doch trad na den dood zijner vrouw in den geestelijken stand; van daar dat vele zijner werken eene godsdienstige en geneeskundige strekking hebben. Hij schreef ze in goed Latijn. Zijn werk, getiteld *De occultis naturae miraculis libri* 2. *Antv.* 1559, meermalen herdrukt, is daarom misschien nog van belang, om de bijgeloovige krachten te leeren kennen, welke men toenmaals aan vele voorwerpen toeschreef. Ook in de plantenkunde was hij ervaren.

LENIGE (CIJNTHIA), geb. te *Makkum* in 1755, † 1780, behoorde tot de Doopsgezinde gemeente en werd door haar' vader, die geen vreemdeling was op onzen Parnas, al vroeg liefde tot de dichtkunst ingeboezemd, waarin zij hem later overtrof. Indien een langer leven en betere hulpmiddelen haar deel waren geweest, zou zij welligt eene waardige plaats beslaan hebben naast onze beroemdste dichteressen. De vruchten van haren dichterlijken en Christelijken geest zijn onder den titel van *Mengeldichten* in 1782 uitgegeven.

LENNEP (JOHAN DANIEL VAN), geb. in 1724, † 1771, beoefende met het gelukkigste gevolg de Gr. en Lat. letterkunde, en was een der voortreffelijkste leerlingen van Valckenaer te *Franeker*. Hij gaf in 1747 uit *Coluthus*, *de schaking van Helena*. De zoogenoemde *Brieven van Phalaris*, met eene Lat. vertaling, zagen na zijn' dood in 1777 door de zorg van Valckenaer het licht, gelijk een jaar later zijne *Analogia linguae Graecae*, en zijn *Etymologicum linguae Graecae*, in 1790 bezorgd door den Harderwijker hoogl. Scheidius.

— (CORNELIS VAN), geb. te *Haarlem* in 1751, † 1813, had uitstekende geestvermogens en studeerde te *Leijden* met ijver en vrucht in de letteren en regtsgeleerdheid. In 1772 werd hij aldaar tot doctor in de regten bevorderd. Na den dood van zijn' vader, in 't bezit gekomen van aanzienlijke goederen, wist hij die op eene nuttige wijze aan te wenden, terwijl hij *Amsterdam* tot zijne verblijfplaats koos. Hij bekleedde aldaar onderscheidene posten van bestuur en regering, zoo als dien van raad en schepen, waarvan men hem in 1787 ontsloeg. In 1795 werd hij lid van het committé van waakzaamheid; afgevaardigde ter ver-

gadering der provisionele representanten van *Holland*, en lid der 1ste en 2de nat. vergadering. Ook in andere politieke betrekkingen was hij werkzaam, dan eens met meer, dan met minder genoegen, maar nooit dubbelzinnig of onstandvastig. De beoefening der wetenschappen en fraaije letteren werd daarbij nooit uit het oog verloren. Hij was lid van de meeste letterkundige maatschappijen in *Nederland*, en droeg in *Diligentia et Concordia* en elders een aantal verhandelingen en dichtstukken voor. Van de eerstgenoemde zijn er geene in 't licht verschenen, en van de Lat. Fr. en Nederd. gedichten enkele voor zijne vrienden gedrukt, die een' zachten, godsdienstigen zin ademen. Met genoegen, tot in de laatste jaren zijns levens, heeft hij het curatorschap van het athenaeum en de lat. scholen te *Amst.* waargenomen.

LENNEP (GERRIT VAN), geb. te *Almelo* in 1774, † 1833, studeerde eerst te *Amst.*, daarna te *Leijden*, waar hij in 1797 tot doctor in de regten promoveerde met een *Specimen juridicum ad fragmentum Scaevolae in lege* 70 *dig. de procuratoribus et defensoribus.* Hij oefende de practijk als advokaat te *Amsterdam*, werd in 1808 tot bibliothecaris te *'s Hage* benoemd, welke betrekking hij, na onze inlijving bij *Frankrijk*, verwisselde met die van regter ter instructie bij de regtbank te *Almelo*, waar hij slechts eenige maanden werkzaam was, daar hij den post van inspecteur over de drukkerij en den boekhandel in het arrondissement *Groningen* op zich nam, terwijl hij in 1812 uitgaf eene *Verzamel. der toenmalige wetten op den boekhandel en de boekdrukkerij.* Gedurende de omwenteling in 1813 bevond hij zich te *Parijs*, om zich met de hoofddirectie over de nieuwe maatregelen omtrent onzen boekhandel te verstaan. In 't vaderland teruggekeerd, was hij in 1815 een der redacteurs van de *Gazette générale des Pays-Bas* te *Brussel* en in 1819 belast met de taalkundige herziening van de N. Nederl. wetboeken. Ook bewerkte hij eene *Grammaire Hollandaise*, in 1818 herdrukt; schreef eene verhand. *Over den gang der dichtkunst bij de Grieken*, en onderscheidene artikelen in de *Biographie des Contemporains*, die Nederlanders betreffen. Over de echtheid van zekeren *drukvorm* raakte hij met J. Koning in pennestrijd. In 1794 had hij een bundeltje *Jeugdige Gedichten* uitgegeven, dat eene scherpe critiek had te verduren, waardoor hij welligt is afgeschrikt, om weder de lier in handen te nemen. Sinds 1811 was hij lid van de Maatsch. v. Nederl. Letterk. te *Leijden.*

— (DAVID JACOB VAN), geb. te *Amsterdam* in 1774, †

1853, was de zoon van Cornelis van L., die hem al vroeg lust voor de oude letterkunde inboezemde, welke daarna aangekweekt werd op de Lat. school door R. van Ommeren en op het athenaeum door Wijttenbach, van Swinden en Cras. Hij vertrok in 1793 naar *Leijden*, waar hij de regtsgeleerdheid bestudeerde en 3 jaren later de doctorale waardigheid verkreeg. In dat zelfde jaar verscheen in 't licht zijne *Rusticatio Manpadica*, bevattende eene verzamel. van keurige Lat. dichtstukken, veelal op de buitenplaats zijns vaders, het *Manpad* bij *Haarlem*, vervaardigd. Na 't vertrek van Wijttenbach naar *Leijden* in 1799, werd hem diens leerstoel in 't Amst. athenaeum aangeboden. Aangenaam was hem in 1804 de daarbij gevoegde post van curator der stads-armenscholen. Later benoemde hem koning Lodewijk tot zijn' leermeester in de Nederd. taal- en letterkunde en tot lid van het pas opgerigte Nederl. Instituut, 2de klasse. Toen Lodewijk hem, na de afwerping van het Fransche juk, raadpleegde over de mogelijkheid, om den verlaten troon weder in bezit te nemen, gaf van Lennep rondborstig te kennen: „dat Nederland slechts Nederland was, waar de ontbreidelde leeuw, gelijk toen, de Oranje-standaards plantte." Ter handhaving der orde liet hij zich in de eerste dagen der omwenteling van 1813 in de nieuwe vroedschap benoemen, en behoorde onder de oprigters van het fonds tot aanmoediging der gewapende dienst, doch onttrok zich aanstonds aan 't bewind, zoodra de zaken een' gewenschten uitslag hadden verkregen. Hij behoorde ook tot de commissie ter regeling van het hooger onderwijs en later tot de Gedeputeerde Staten. Als letterkundige bekleedt hij een' eersten rang, vooral in de klassieke letterkunde, tevens als dichter in de Lat. taal. De lijst zijner werken wordt door Mr. H. J. Koenen medegedeeld achter zijne *Lijkrede op D. J. v. Lennep*, *Amst.* 1853. Ook als mensch en Christen was hij eerwaardig, en wel te regt versierde de orde van den Nederl. leeuw zijne borst.

LENS (GILLES DE), teekenaar der Unie van *Brussel* in 1577, is in de geschiedenis 't meest bekend onder den naam van baron d'AUBIGNY. De Algemeene Staten zonden hem in 1576 naar *Engeland*, om der koningin den ellendigen toestand van *Nederland* voor oogen te stellen en hare hulp in te roepen, waarin hij in zoo ver slaagde, dat hij met eene goede som gelds terugkeerde. Daarna had hij deel in de onderhandelingen met Don Juan, en slaagde in het sluiten van een verbond met den hertog van Anjou. Het blijkt in velerlei opzigten, dat hij een groot voorstander was der vrijheid, en een kundig staatsman, die zijn vaderland opregt lief had.

LENTFRINCK (FRANÇOIS), geb. te *Amersfoort* in 1717, † 1792 te *Amsterdam*, heeft zich bekend gemaakt als een verdienstelijk dichter, van wien ons echter geene andere berigten en stukken zijn voorgekomen, als dat hij in 1764 een blijspel uitgaf, getiteld: *Hovaardije in armoede*, gevolgd naar Holberg; later een treurspel: *Lucius Valerius Potitus*, 1775. Daarenboven bestaan er van hem nog eenige verstrooide gedichten, meestal van staatkundigen inhoud.

LENTING (JOHANNES), geb. te *Arnhem* in 1790, † 1843, studeerde met ijver en veel vrucht in de oude letterkunde op de Harderwijker hoogeschool. Daarna benoemd tot rector der Lat. scholen te *Zutphen*, gaf hij met lust en genoegen onderwijs en deed als vrucht van eigene studie het licht zien eene *Epistola critica in Euripidis Alcestin. Zutph.* 1821. — *Euripidis Medea, cum notis.* 1822. — *Euripidis Andromache, cum annot. Arnh.* 1829. — Hij bevond zich in 1830 te *Parijs*, om Grieksche H. S. S. te vergelijken, toen aldaar de vreeselijke tooneelen der Julij-dagen vertoond werden. Men beriep hem te *Groningen* als hoogl. in de O. letterkunde in 1840, alwaar hij in 1841 nog eenige *Toelichtingen tot de taalk. aant. op de Lysistrata van Aristophanes* uitgaf.

LEO was een Egmonder monnik, die leefde ten tijde van Joh. van Hillegom, abt van dat klooster van 1366—1381. Een paar eeuwen te voren had een monnik, Dirk van Leijden, korte grafschriften gemaakt voor de doorluchtige personen, aldaar begraven, deze boven hunne graven geplaatst, en met glaswerk overdekt. Ondanks die voorzorg, waren deze grafschriften toch verteerd en de glazen gebroken, waarop Leo, op last van den abt, breedvoeriger vervaardigde in verzen, met korte levensschetsen der graven van *Holland*. Ze zijn door Matthaeus met het *Chronicon Egmundanum* van J. van Leijden uitgegeven en loopen van Dirk I tot Dirk VII, die in 1203 stierf; ze zijn, volgens het oordeel van een' deskundigen, zeer belangrijk voor de geschiedenis. Er bestaat eene Nederd. vertaling van, achter de *Kronijk van Egmond door J. van Leijden, verzameld door K. van Herk en G. Kempher, Alkm.* 1732.

— (SIBRANDUS), geb. te *Leeuwarden* en in 1557 priester te *Menaldum*, schreef 2 kronijken in 't Lat., door Matthaeus in zijne *Analecta* opgenomen. De eerste *Vitae et res gestae abbatum in Lidlum*, loopt van 1132—1572, en bevat kortelijk de lotgevallen van dat klooster, de levens der abten, en de onlusten, waarin het betrokken werd. De andere: *Vitae et res gestae abbatum Horti divinae Virginis seu Mariëngaard apud Frisios*,

begint met 1163, toen dit klooster gebouwd is en eindigt met den laatsten abt, die in 1569 verkozen werd; bevattende beide bijzonderheden, die elders niet voorkomen, doch thans ook minder belang wekken.

LEONINUS (ELBERTUS) of ELBERT DE LEEUW, geb. te *Z.-Bommel* in 1520, † 1598, begon zijne letterkundige loopbaan te *Utrecht*, onder MACROPEDIUS doch slechts gedurende 3 jaren, toen het krijgsrumoer hem naar *Emmerik* dreef, waar de beroemde M. Bredenbach hem onderwees in de welsprekendheid en dichtkunde. Vier jaren daarna bezocht hij *Leuven*, waar hij den taalkenner P. Nannius hoorde, zich op de regtsgeleerdheid toelegde en daarin ten jare 1547 den rang van licentiaat verkreeg. Om eene voldoende kennis der Fransche taal op te doen, begaf hij zich naar *Frankrijk*; keerde na één jaar toevens naar *Leuven* terug, waar hij in 't huwelijk trad met Barbara de Haze en aangesteld werd tot professor in de regten. Zijn roem breidde zich meer en meer uit, toen men hem in gewigtige zendingen gebruikte, o. a. in 1563, wanneer hij de afgevaardigden van *Nijmegen* naar *Brussel* vergezelde, om hunne bezwaren wegens een' tol voor te dragen; 4 jaren later, toen hij met andere gelastigden Alba ging begroeten, en het gevaar wist af te keeren, dat *Leuven* bedreigde, hetwelk in 1572 aan Prins Willem I bij verdrag was overgegeven; in 1576, als afgevaardigde tot den vredehandel te *Breda*, daarna te *Geertruidenberg*. Hij ondersteunde de partij der Algemeene Staten, had veel invloed op de pacificatie van *Gend*, en stond met mond en pen vooral de belangen voor van *Gelderland*. Zijne gematigdheid, welsprekendheid, en staatkundige bekwaamheden bragten hem in betrekking tot prins Willem, die daarvan partij trok bij de behandeling van gewigtige staatszaken. In 1581 tot kanselier van *Gelderland* gekozen, wist hij, zelfs in de hagchelijkste omstandigheden, door wijsheid en moed het heil van 't vaderland te bevorderen. Hij stond in 1585 aan 't hoofd van het gezantschap naar *Frankrijk*, om den koning het gebied over ons vaderland op te dragen. Ook Leycester wist zijne bekwaamheden als lid van den raad te gebruiken in de gewigtigste zaken. Door ouderdom en moeijelijkheden afgetobd, kreeg hij een eervol ontslag uit zijne betrekkingen, en daalde met den roem ten grave van een der grootste staatsmannen geweest te zijn, die *Gelderland* heeft opgeleverd. In de Groote Kerk te *Arnhem* is een eenvoudig gedenkteeken voor hem opgerigt, en eene eerezuil door J. P. van Capelle in diens *Bij-*

dragen tot de gesch. der Nederlanden. Onder zijne regtsgeleerde werken staan zijne *Emendationes sive observationes juris lib. VII. Arnh.* 1610, het meest in achting.

LESCAILJE (JACOB), geb. te *Genève*, uit een aanzienlijk geslacht, in 1611, † 1677, vestigde zich, om godsdienstvervolgingen te ontwijken, te *Amsterdam* als boekverkooper, en slaagde gelukkig in het net en naauwkeurig drukken, inzonderheid van dichtkundige werken. Hij zelf was voor dien tijd een zoo geacht dichter, dat keizer Leopold hem tot poeta laureatus verklaarde en met een wapen vereerde. Uit de enkele stukken, die men van hem vindt in *Klio's Kraam*, den *Bloemkrans* en elders, kunnen wij geene hooge gedachten vormen van Z. Majesteits smaak en gevoel voor dichterlijke producten, of hij moet andere stukken in handen hebben gehad, dan die in gemelde verzamelingen voorkomen, en die dan veelligt zijn verloren geraakt in den brand, welke de beroemde drukkerij van Blaauw, wiens compagnon hij was, vernietigde. — Zijne dochter

— (CATHARINA), geb. omstreeks 1649, † 1711, nam, na den dood van haren vader, den boekhandel bij de hand, dien zij zeer goed verstond. Haar aanleg voor de dichtkunst ontwikkelde zich meer en meer, zoodat zij haar vader ver overtrof, en Leopold, als hij nog geleefd en hare stukken gelezen en verstaan had, haar welligt ook den lauwerkrans zou toegekend hebben. Zij besteedde haar talent meestal in het vertalen van Fransche treurspelen ten dienste van den Amst. schouwburg, welke na haren dood met hare overige Gedichten zijn uitgegeven in 1731 in 3 dln. Hare oorspronkelijke stukken bestaan veelal in gelegenheidsverzen; die, welke onder de rubriek *Staatsgevallen* gerangschikt zijn, mogen eenige krachtige brokken bevatten, over 't algemeen neemt hare Muze (om met *de Vries* te spreken) „een' effen tred, gelijk aan een' gladden stroom, waarop wij voor een oogenblik gaarne spelevaren, maar waarop wij ons ras vervelen, omdat wij niet eens met vollen zeil en schuinschen boord kunnen zeilen, dat het water om ons bruischt en spat."

LESTEVENON (MATTHIJS), heer van *Berkenrode* en *Strijen*, geb. te *Amsterdam*, (waar zijn vader burgemeester was) in 1719, † 1797, was schepen en secretaris der gemelde stad, toen hij in 1749 als buitengewoon ambassadeur naar *Frankrijk* werd gezonden, waar hij vervolgens vele jaren dien post waarnam, en hem vele gewigtige handelingen door den staat werden toevertrouwd. Zoo sloot hij o. a. in 1783 het tractaat

van vrede met *Engeland*, 2 jaren later van alliantie met *Frankrijk* en in 1786 met den keizer. Hij stierf te *'s Hage.*

LETHMAAT (HERMAN), uit een aanzienlijk geslacht geb. te *Gouda* in 1492, † 1555, besteedde zijne jeugdige jaren in het beoefenen der Gr., Lat. en Fransche talen, en zette zijne theologische studiën voort op de Sorbonne te *Parijs*, waar hij zijnen medeleerlingen de loef afstak. Door zijn vernuft en vlijt verwierf hij zich de vriendschap van Erasmus, die hem in de gunst bragt van N. Everardi, voorzitter in den raad van *Holland.* Bij de verheffing van Adriaan VI tot paus, begaf hij zich naar *Rome*, en zou welligt op voorspraak van Erasmus aan eenige kerkelijke bediening zijn geraakt, indien de dood van den paus geen spaak in 't wiel had gestoken. Tot kanunnik benoemd van St. Maria te *Utrecht*, zette hij zich aldaar neder en vervolgde met lust zijne studiën, terwijl men hem later in 1530 tot deken van 't kapittel aanstelde. Om den hertog van *Gelderland*, Karel van Egmond, te gerieven, zond hij hem één der 2 Eenhoorns, welke in 't kap. van St. Maria op 't hoogaltaar als candelabres gebruikt werden; dit nam men zoo hoog op, dat men hem op *Vredenburg* in hechtenis stelde, waaruit hij op last der landvoogdes Maria ontslagen werd. Tot vicaris gekozen van den bisschop G. van Egmond, bekleedde hij tevens met Sonnius het inquisitie-ambt. In welke eene vriendschap hij stond met Erasmus, blijkt ook daaruit, dat deze hem raadpleegde over zijne verkl. van het N. T. Hij schreef o. a. een werk: *De instauranda religione. Bas.* 1544, en een uitgebreider, getiteld: *Suspirium sive desiderium matris eccles. super redintegranda relig.* etc. is niet voltooid, en het gedeelte, dat er in H. S. van bestond en aan de goedkeuring van het Trentsche concilie onderworpen werd, is verloren geraakt.

LETI (GREGORIO), geb. te *Milaan* in 1630, † 1701 te *Amsterdam*, ontving zijne opvoeding bij de Jezuiten te *Cosenza*, waar men hem voor de kerk- of krijgsdienst wilde opleiden; maar hij verkoos noch het een noch het ander. Bij zijne omzwervingen kwam hij ook te *Lausanne* in 't huis van den geneesheer J. A. Guerin, met wiens dochter hij trouwde en bij wien hij tot de hervormde kerk overging. In 1660 vestigde hij zich te *Genève*, waar hij in 1674 gratis het burgerregt verkreeg en briefwisseling hield met de geleerdste mannen van dien tijd. Eenige onaangenaamheden, die hem aldaar bejegenden, drongen hem in 1679 naar *Frankrijk* en *Engeland*, en in 1682 naar *Amsterdam*, waar men hem (volgens Paquot) tot stads-historieschrij-

ver aanstelde, en hij in naauwe betrekking kwam met den beroemden J. Clericus, wiens dochter hij huwde na het overlijden zijner eerste vrouw. Hij schreef een aantal historische en andere werken, bij de 100 deelen, terwijl hij voorgaf dat men zich meer moest verwonderen, dat hij zoo weinig, dan dat hij zoo veel geschreven had. Ofschoon zijne werken zich niet overal onderscheiden door waarheidsliefde en naauwkeurigheid, bevatten ze toch hier en daar belangrijke bijzonderheden.

LEUR (NICOLAAS VAN DER), geb. te *Breda* in 1667, † 1726, begaf zich in jeugdigen leeftijd naar *Rome*, om zijne schilderstudiën voort te zetten. Naar het vaderland teruggekeerd, arbeidde hij vlijtig in 't historieële vak en in het portret, terwijl zijne stukken bijval vonden. Een altaarstuk in de Recolletten-kerk te *Breda* wordt voor een zijner beste werken gehouden.

LEUSDEN (JOHANNES), geb. te *Utrecht* in 1624, † 1699, legde zich aldaar op de letteren en wijsbegeerte toe, en verkreeg in 1647 den titel van Mr. in de vrije kunsten; daarna beoefende hij met niet mindere vlijt de Oostersche talen en de theologie. Als proponent begaf hij zich in 1649 naar *Amsterdam*, om zich bij 't nakroost van Abraham in de Hebreeuwsche taal te oefenen. Te *Utrecht* bevoegd verklaard, om de Oostersche talen te onderwijzen, bezocht hij andermaal de hoofdstad, om nader onderrigt te ontvangen in den Talmud en de Rabbijnsche schriften. In 1650 te *Utrecht* tot buitengewoon en 3 jaren later tot gewoon hoogl. benoemd in de Oostersche talen, mogt hij veel roem inoogsten wegens zijne geleerdheid en duidelijke voordragt, terwijl hij de algemeene achting, ook van buitenlandsche studenten, genoot. Belangrijk zijn zijne werken over de Oostersche taalstudie ter verklaring van het O. T., waartoe o. a. behooren: *Onomasticon sacrum.* 1665 en 85. — *Praecepta Hebr. et Chaldaica.* 1667. — *Compendium biblicum.* etc. 1673, meerm. herdrukt. — *Lexicon novum Hebraeo-Latinum.* etc. 1687. — *Biblia Hebraea.* etc. 2 tom. 1667. Hij bezorgde ook eene uitgave van 't *N. Test. Graecum.* 1615, veelmalen herdrukt. Verder *Philologus Hebraeo-Graecus* etc 1670, 85 en 95. — *Compendium Graecum N. T.* Ook gaf hij eene nieuwe uitgave der *Septuaginta*, 1683, en met Schaaf *N. T. Syriacum cum Lexico Syriaco*, 2 tom. 1709.

LEUTER (PIETER). Van dezen Rotterdamschen dichter kunnen wij niets anders berigten, als dat hij in 1776 te *Dordr.* een uitvoerig dichtstuk uitgaf, getiteld: *De kruiskerk, of spiegel van gewetensdwang*, in 3 tafereelen, benevens eenige *Mengeldichten.* Zijn eerstgenoemd werk ademt meer een' verdraag-

zamen, dan een' dichterlijken geest. Ook zijne vertaling van Dorat's *Brief van Abelard aan Eloïza*, *Rott.* 1776, heeft weinig waarde.

LEUVE (ROELAND VAN), geb. te *Amsterdam* in 1691, † 1757, was aldaar een aanzienlijk koopman en fabrijkant in zijden stoffen, doch verloor in 1720 zijn vermogen bij den actie-handel, werd makelaar, en hield zich, misschien om zijn leed te verzetten, bezig met het zamenstellen van ellendige rijmelarijen. Dit ware den man te gunnen, hadde hij ze maar in den lessenaar gehouden; maar ziet, een dik kwartijn van zijne *Mengelwerken* zag in 1723 met plat. het licht, waarvan een recensent dier dagen getuigt, dat hij zijn' tijd met het zamenflansen zulker prulrijmen evenzeer verbeuzelde, als een ander met tabaksrook, wijn en kaartspel.

LEVIN (CHARLES DE), heer van *Famars*, enz. en onder dien naam het meest bekend, was uit een luisterrijk geslacht en had groot aanzien onder de verbondene edelen. Men magtigde hem met anderen in 1566, om een belangrijk verdrag met de landvoogdes te sluiten; en vond in hem een' ijverigen en trouwen voorstander der vrijheid, ofschoon hij zich daardoor het banvonnis van Alba op den hals haalde. Hij wordt niet slechts geroemd als staats-, maar ook als uitnemend krijgsman, die *Valencijn* en *Mechelen*, waar hij gouverneur was, manmoedig verdedigde, gelijk ook later *Heusden*. Hij ontving van den Prins het bevel over de ruiterij, en de Algemeene Staten stelden hem daarna aan tot generaal der artillerie, in welke betrekking zijne kunde door prins Maurits hoog geschat werd. Na duizende gevaren te hebben getrotseerd, stierf hij in 1592 voor *Ootmarsum* den dood der helden.

LEWE (EVERT JOOST), heer van *Aduwerd*, geb. in 1683, † 1753, wordt geteld onder de voornaamste regenten der *Ommelanden*. In 1725 zonden hem de Staten-Generaal naar *O. Friesland*, om aldaar de geschillen bij te leggen. Hij was een voorstander der staatsregering, en in 1748, na de verheffing van Willem IV tot stadhouder, bij het volk zeer gehaat; men dwong hem om zekere acte te teekenen, terwijl bij een oproer zijn leven gevaar liep en hij daarna in geene staatsbetrekking meer geroepen werd.

LEXMOND (JOHANNES VAN), geb. te *Dordrecht* in 1769, † 1838, had zijne opleiding tot de teeken- en schilderkunst te danken aan A. en J. van Strij, en maakte daarin zulke vorderingen, dat hij les kon geven in het teekenen; terwijl hij in zijn' tusschentijd zich bijzonder toelegde op het vervaardi-

gen van teekeningen en soms van schilderijen, meestal voorstellende stadsgezigten, buurtjes en binnenplaatsen, naar het leven net en uitvoerig behandeld. Overigens bezat hij groote bekwaamheid in 't copiëren van schilderijen van oude meesters. Hij behaalde bij het Genootschap Pictura te *Dordrecht*, waarvan hij secretaris was, den eereprijs voor het teekenen naar 't gekleed model.

LEYCESTER, zie op DUDLEY, deel I, bl. 463.

LEIJDEKKER (MELCHIOR), geb. te *Middelburg* in 1642, † 1721, bezocht eerst de Utrechtsche hoogeschool, waar hij de lessen van Voetius en Hoornbeek bijwoonde; daarna de Leidsche, om Coccejus te hooren, doch volgde later de Voetiaansche rigting. Hij verkreeg den doctoralen graad in de theologie, werd in 1662 predikant te *Renesse* en *Noordwelle* op het eiland *Schouwen*, en in 1678 hoogl. in de theologie te *Utrecht*. Zijne voordragt muntte meer door duidelijkheid uit, dan men op de Voetiaansche scholen gewoon was. Zijne veelvuldige schriften zijn of van dogmatischen of van polemischen aard, en de lange lijst daarvan is te vinden bij la Rue, *Gelett. Zeel.* en bij Burman, *Traj. erud.*

— (JACOBUS), zijn broeder, geb. te *Middelburg* in 1656, † 1729, genoot aldaar eerst het onderwijs van prof. J. de Meij, daarna dat van zijn' broeder Melchior, waarop hij zich naar *Leijden* begaf om zijne theologische studiën voort te zetten. Hij werd eerst pred. te *Rithem* in 1678, daarna te *Willemstad*, *Heusden* en eindelijk in 1698 te *Middelburg*. Hij was een geleerd en werkzaam man, die o. a. als kerkelijk geschiedschrijver naam maakte door zijn: *Adam, Mozes en Christus ofte aartsvaderl. Joodsche Christ. oudheden, sedert de wereldschepp. tot* 1700, *Middelb.* 1701, waarvan zijn zoon in 1732 te *Gron.* eene vermeerd. uitgave bezorgde in 2 dln. Hij verdedigde ook de eer der Nat. Dordsche synode van 1618 en 19, tegen G. Brandt; schreef tegen Bekker's *Betoov. wereld* zijn *Filosofischen duivel*, 1692, tegen Leenhof's *Hemel op aarde* en tegen het pausdom.

— (CORNELIA), zijne zuster, geb. te *Middelburg* in 1654, was eene geleerde dame, zelfs niet onkundig in de Hebreeuwsche taal. Zij zond onderscheidene godsdienstige werkjes in het licht, o. a. *Ernstige zielsbetrachtingen in H. alleenspraeken voor, onder en na het houden des Avondm.*, enz. *Amst. en Leijd.* 1695. — *Brieven ter vertroostinge over het afsterven van godsalige vrienden.* — *Zions klachten over het zalig afsterven van kon. Maria Stuart. Utr.* 1695. — *Het sweerd des Heeren en der helden van Nederl. en Engeland. Ib.* 1707. Ook eene voorrede

voor de kerkrede van J. Plancius over *Het kaartspel*, 1719.

LEIJDEKKER (MELCHIOR), geb. te *Amsterdam*, wordt wel eens verward met zijn' naamgenoot, en was doctor in de theologie en geneeskunde en predikant te *Batavia*, zeer ervaren in de Maleische taal. Hij vervaardigde een *Lexicon Malaïco-Belgicum* enz., waarvan het H. S. vermeld wordt in den *Catalogus libr. manuscriptorum* van H. Reland, 1761; had ook deel in de Maleische overzett. des bijbels; was schrijver van den brief: *De variatione magnetis a suo quondam solito puncto*, gedrukt in de *Ephemerides naturae curiosorum Noribergenses*. De brieven, geschreven aan J. Ludolfus op het einde der 17de eeuw, betreffende den Ethiopischen gezant Choadja Morad naar de *Nederlanden*, worden aan hem toegekend en zijn te vinden in *J. D. Wincklerus relatio hist. de Choadja Morado*, *regis Aethiopiae quondam ad Bat. misso legato.*

LEIJDEN (PHILIPS VAN) of A LEYDIS, geb. te *Leijden* in 't begin der 14de eeuw, had zich te *Orleans* bijzonder op het kanonieke regt toegelegd, koos daarna den geestelijken stand en werd pastoor te *Zierikzee*, van waar men hem in 1369 te *Parijs* tot hoogl. in de regten beriep. Hij maakte zich vooral naam door zijn onderwijs in het kerkelijke regt. Later bekeedde hij het ambt van raad bij graaf Willem V van *Holland* en in 1373 dat van vicaris-generaal van 't Utrechtsche bisdom. Hertog Albrecht van Beijeren zond hem naar *Avignon* aan paus Gregorius XI, die hem begiftigde met eene kanunniksplaats te *Utrecht*, waar hij overleed in 1380. Hij werd echter begraven in de St. Pancraskerk te *Leijden*. Met lust voor de wetenschappen bezield, besteedde hij zijn vermogen grootendeels tot aankoop van boeken welke hij aan zijne geb.-stad vermaakte. Zijne werken zijn in 1701 op nieuw uitgegeven onder den titel: *Tractatus juridico-politici*, waarin die *De cura reipublicae et sorte principantium*, en die *De formis et semitis reipub. gubernandae*, het meest beroemd zijn. De eerstgenoemde verhand. is ook van belang voor de vaderl. geschiedenis en de kennis van den oorsprong der Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten.

— (JAN GERBRANDSZ. VAN), waarschijnlijk naar zijne geb.-stad aldus genoemd, heeft gebloeid omtrent het einde der 15de eeuw, was prior van 't karmelieten-klooster te *Haarlem*, waar hij stierf in 1504. Behalve eenige godsdienstige werkjes schreef hij eene *Historia sui ordinis libri X*. — *Chronicon comitum Holl. et Episcoporum Ultraj.* Uitgeg. in 1620 door F. Sweertius, voor de gesch. van *Holland* van 1355 tot 1417 de beste bron. — *Chronicon Egmundanum*, door prof. Matthaeus in 1692 in 't

licht gegeven. Dit loopt van den stichter der kerk te *Egmond* Adelbert tot 1524, zijnde door een' onbekenden schrijver de 3 laatste kap. bijgevoegd. Het boek is naauwkeurig bewerkt en voor de gesch. dier abdij van belang. — *Croniken der H.geb. Ed. Heeren van Brederode in Holland*, welke eerst in 1698 uitkwamen en loopen tot 1486, waarvan het laatste gedeelte het meest belangrijkste is.

LEIJDEN (AERTGENS VAN), zie op AERTGENS, deel I, bl. 18.

— (LUCAS VAN), aldaar geb. in 1494, † 1533, leerde de beginselen der schilder- en graveerkunst van zijn' vader, en oefende zich vervolgens vlijtig onder de leiding van C. Engelbrechtsz. Het kunstgenie, hem als aangeboren, deed hem boven zijne meesters uitmunten. Zijne stukken in olie- en waterverw, op paneel en glas, inzonderheid zijne gravures, droegen de algemeene goedkeuring weg en toonen de eerste beginselen eener kunst, waarin de Nederlanders zoo zeer hebben uitgemunt en nog uitmunten. Het Museum te *'s Hage* en *Amst.* en het raadhuis van *Leijden* prijken met zijne voortreffelijke stukken. Zijne gegraveerde platen, die zeldzaam voorkomen, worden nog duur betaald. Hij was getrouwd met eene edele dochter uit het geslacht van Boschhuizen en maakte van zijn vermogen een edel gebruik ter bevordering der kunst.

— (ADRIAAN VAN), geb. te *Delft* in 't begin der 16de eeuw, † 1562, was raad in de vroedschap en later pensionaris van zijne geb.-stad, werd in 1555 wegens *Holland* afgevaardigd naar *Brussel*, ter bijwoning van de overdragt der *Nederlanden* op Filips II. Hij stond in blakende gunst bij keizer Karel V, die hem en zijne nakomelingen benoemde tot baronnen van het H. Roomsche rijk. Hij liet een' zoon na, DIRK, die, na het erven der hofstede *Leeuwen*, zich VAN LEIJDEN VAN LEEUWEN noemde, en raad was in het prov. hof van *Holland* van 1582—1591, in welk jaar hij raadsheer in den hoogen Raad werd. Een broeder van hem, AREND genaamd, was burgemeester te *Utrecht* en teekende het tractaat der Unie.

— (DIRK VAN) VAN LEEUWEN, geb. te *Brielle* in 1628, † 1682, was aldaar een verdienstelijk lid der regering, gelijk later in 1663 der stad *Leijden.* Hier bekleedde hij onder andere posten ook dien van burgemeester, en werd tot onderscheidene staatscommissiën gebezigd, o. a. tot 2 gewigtige bezendingen naar *Engeland*, eens, om de hinderpalen uit den weg te ruimen tegen het sluiten van den vrede te *Nijmegen*; later om de geschillen bij te leggen tusschen Karel II en het parlement. Om zijne financiële kundigheden benoemde men

hem in 1678 tot lid der commissie ter herstelling der geldmiddelen, waarin hij echter weinig kon werkzaam zijn wegens zijne zending naar *Engeland*. Bovendien was hij hoogheemraad van *Rijnland* en van *'t land van Voorne*. Zijn zoon PIETER, geb. in 1660, † 1716, was afgevaardigde in 't collegie ter admiraliteit te *Amst.*, hoogheemraad van *Rijnland* en het *Land van Putten* en bijna voortdurend burgemeester te *Leijden*.

LEIJDEN (JAN VAN), zie op JAN BEUKELSZ., dl. I, bl. 146.

— (FREDERIK, baron VAN) heer van *Westbarendrecht* en *Warmond*, geb. in 1768, † 1821, verkreeg te *Leijden* den graad van doctor in de regten en wijsbegeerte. In 1796 tot curator der Leijdsche hoogeschool benoemd, deed hij 2 jaren later van die waardigheid afstand; bij hare nieuwe inrigting in 1815 was hij weder in dien post met kunde en ijver werkzaam. Hij diende sedert 1795 het vaderland in onderscheidene betrekkingen en werd door koning Lodewijk tot minister van binnenl. zaken benoemd. Sedert 1803 directeur der Holl. Maatsch. van Wet. te *Haarlem*, was hij in 1807 lid der commissie van het publiek onderwijs en in 1814 van de Maatsch. der Nederl. Letterk. te *Leijden*. Koning Willem I, in wiens achting en vertrouwen hij deelde, benoemde hem tot gouverneur van *Z. Holland* en tot kommandeur der orde van den Nederl. leeuw. Later was hij ook lid der Staten-Generaal. Op zijne staatkundige loopbaan vergat hij de beoefening van letteren en wetenschappen niet. Behalve zijne 2 dissertatiën, heeft men ook van hem: *Eenige aanmerk. over het publiek onderwijs*. 1798. — *Opgave der wetten en verord. in onderscheidene tijdvakken in Engeland omtr. het armenwezen*, getrokken uit Rüggles, en voorzien met aanmerk. over ons eigen armwezen, 1804. En *Bedenkingen over de verhooging van den Rijnl. Slaperdijk*. 1806.

LEIJNSEN (JASPER), of J. LEUNSZOON, geboortig van *Zoutelande*, een dorp op *Walcheren*, bevond zich ten jare 1574 als matroos aan boord der vlieboot van hopman Adriaan Cornelisz, in hevigen strijd met de Spanjaarden te *Roemerswaal*. Op zijde gekomen van den Spaanschen admiraal Glimes, nam Leijnsen zijn kans waar, sprong over in het want van diens schip, klom in 't felste van 't gevecht naar den steng, rukte de vlag van den standerd, wond haar om zijn lijf, en kwam daarmede behouden bij de zijnen terug. En wat was zijne belooning?... een nieuw kleed.

LEIJSENICH (HUGO burggraaf VAN), heer van *Penning*, bij sommige Leijsenak gespeld, was een Saxisch edelman, door

hertog Albert aangesteld tot stadhouder van *Friesland.* Zijn bewind kenmerkte zich door trouwloosheid en wreedheid. Hij verhinderde de onderhandeling tusschen Filips van *Oostenrijk* en hertog Hendrik van *Saxen*, omtrent de overdragt van *Friesland*, onderwierp de *Zevenwolden;* legde het volk nieuwe lasten op; vernielde het huis van G. Mockema, en hield zijn gezag staande door geweld. Tot de belegering van *Groningen* in 1514 schreef hij den 5den man uit, en poogde te vergeefs het leenregt voor den hertog in *Friesland* in te voeren. Zijne handelwijze noodzaakte den vorst, om hem door een' raad, bestaande uit 3 Saxische en 3 Friesche heeren, te doen vervangen.

LIBRY (GEORGE), graaf van *Bagnano*, werd in *Italië* geb. in 1776, en † in 1836 te *Amsterdam.* Daar er op de berigten aangaande zijn vroegeren levensloop weinig te bouwen is, maken wij slechts melding van hetgeen hij hier te lande uitvoerde. Hij schreef te *Brussel: Lettres d' un banni au roi de France*, die veel gerucht maakten. Men wil dat de minister van Grobbelschroij hem de redactie van den *National* zou hebben opgedrongen, welk dagblad veel kwaad zaaide. Bij den opstand in *Brussel* (1830) werd zijn huis en drukkerij geplunderd. Hij ontweek den storm naar *Holland*, waar hem wegens de regering de redactie geweigerd werd van het *Journal de la Haye.* Zijne schriften, meestal naamloos uitgegeven, getuigen van zijn' bitteren haat tegen de Belgen, o. a. *La ville rebelle, ou les Belges devant le tribunal de l' Europe. — La diplomatie de guetàpens, ou lord Ponsomby à Bruxelles.* In *Les crimes d' un honnête homme*, schetst hij zijne lotgevallen. Nog schreef hij *l'Autocratie de la presse;* en *De Louis Philippe et de la dictature.* Onvermoeide werkzaamheid en veelzijdige kennis kan hem, bij een wuft karakter, niet ontzegd worden.

LIEFDE (JAN DE), een dapper zeeman, van wien wij evenwel slechts weinig vermeld vinden. Hij klom op tot den rang van vice-admiraal, en was tegenwoordig bij den laatsten slag op zee tegen de Engelschen in 1673, die van *Kijkduin*, waarin hij sneuvelde. Ter zijner nagedachtenis is in de St. Laurenskerk te *Rotterdam* een gedenkteeken opgerigt.

LIERE (WILLEM VAN) of VAN LEIJERE, heer van *Oosterwijck*, uit een aanzienlijk geslacht van *Z. Braband* gesproten, werd in 1626 tot raad in 't hof van *Holland* benoemd, maar legde dezen post in 't volgende jaar neder, wegens zijne verkiezing tot gezant naar *Venetië*, in de plaats van J. Berck. Zijne kundigheden hadden hem in die betrekking geplaatst. Hij slaagde niet in zijne pogingen, om dat Gemeenebest over

te halen tot voldoening der beloofde onderstandsgelden, hoe ijverig hij daarop ook aandrong. De sluwe Italiaansche staatkunde wist hem door ijdele beloften gedurende bijkans 9 jaren te paaijen, toen hij op dringend aanzoek zijn ontslag verkreeg, en in 1636 tot eene gewigtige zending naar *Parijs* geroepen werd, in plaats van A. Pauw. Hij volbragt zijne taak met grooten lof, terwijl hij later van J. de Knuijt, bij het sluiten van 't verdrag tot onderstand in 1639, veel hulp genoot. Dit verdrag werd in 1643 door hem vernieuwd. In 1649 nam hij zijn ontslag en stierf kort daarop.

LIERE (WILLEM VAN), heer van *Catwijk*, geb. in 1682, † 1735, bekleedde versch. bedieningen in den staat, o. a. die van drossaard van *Heusden* en *Breda;* werd in 1728, na eenigen tegenstand, aangesteld tot pensionaris van *Schoonhoven*, en verscheen als zoodanig ter dagvaart. Hij had veel invloed in de staatsvergadering, en verzette zich bijzonder tegen de toelating van den baron van Hompesch in de ridderschap, waardoor ook het verschil weêr wakker werd omtrent de admissie tot de ridderschap van F. v. Aersens en D. de Hertaing in 1619.

LIENDER (JACOB VAN), geb. te *Utrecht* in 1696, † 1759, beoefende in zijne geb.-stad bij de genees-, tevens de teekenkunst, deze laatste slechts tot uitspanning, maar op eene zeer verdienstelijke wijze, tot in ver gevordenden leeftijd. Zijne onderwerpen bestonden veelal in bosch- en bergachtige landschappen in den trant van le Poussin, natuurlijk en meesterlijk behandeld. — Zijn neef

— (PIETER VAN), geb. te *Utrecht* in 1727, † in 1779, werd door hem in gemelde kunst onderwezen, waartoe hij goeden aanleg betoonde. Zijn smaak viel ook op het teekenen van landschappen, stadsgezigten en lusthuizen, wel naauwkeurig, maar niet zoo meesterlijk van uitvoering als die van zijn' oom. Ter oefening bezocht hij de schilderachtige streken van den *Beneden-Rijn*, waarvan hij schoone schetsen medebragt. — Zijn broeder

— (PAUL VAN), geb. te *Utrecht* in 1731, † 1797, als kind reeds door zijn' oom in de teekenkunst onderwezen, betoonde daarin later uitstekende bekwaamheden. Te *Amsterdam* tot den handel opgeleid, oefende hij zich verder in de kunst bij C. Pronk, en toen hij zich te *Haarlem* als houtkooper nederzette, vond hij gelegenheid zich nog meer te volmaken in de omstreken dier stad. Zijne landschappen, stads- en dorpsgezigten, met O. Indischen inkt en sapverwen, naauwkeurig geteekend, droegen de goedkeuring der kenners weg. Hij etste en graveerde ook op eene keurige wijze, blijkens het werkje, getiteld: *Verheer-*

lijkt Kleefsland; of kabinet van Kleefsche oudheden en gezigten enz. *Amst.* 1792. Het bestaat uit 100 plaatjes naar de teekeningen van J. de Beijer. Hij heeft ook groote platen vervaardigd van gezigten om en in de stad *Amst.* Een ontvangerspost, dien hij te *Haarlem* waarnam, verminderde zijn' lust voor de kunst niet, en als medebestuurder der stads teeken-academie maakte hij zich verdienstelijk.

LIENS (CORNELIS), geb. te *Zierikzee* in 1580, † 1636, was geneesheer in zijne geb.-stad, doch werd later, onder prins Maurits en Fred. Hendrik, drossaard van *St. Maartensdijk* en baljuw van *Scherpenisse* op het eiland *Tholen.* Hij schreef een paar Lat. werkjes ter verdediging van P. Lansbergen, en *Eerste en 2de deel van de kleijne werelt, vervattende de verborgen oorsaack der minne* enz. *in rijm te samen gestelt. Amst.* 1654. La Rue noemt het een werk van een zonderlinge duistere diepzinnigheid, pronkende met zijn portret, thans onder de zeldzame te rangschikken.

LIERNUR (ALEXANDER), geb. te *'s Hage* in 1770, † 1815, werd voor rekening van prins Willem V in het Luthersche weeshuis opgevoed en in de teekenkunst onderwezen, waarin hij later bij de teeken-academie den gouden eereprijs behaalde. In 1794 zond men hem als pensionair naar *Rome*, om zich verder in het schilderen te oefenen en wel in het historieële vak. De staatkundige omstandigheden noodzaakten hem weldra terug te keeren. Nu hield hij zich te *'s Hage* bezig met het portretteren in crayon, waarin hij bijzonder slaagde, en met het vervaardigen van teekeningen in sapverw. Hij copieëerde o. a. de 12 schilderijen van O. van Veen, de *Bedrijven der Batavieren onder Claud. Civilis tegen de Romeinen* voorstellende, welke voor een goeden prijs verloot werden. Hij vertrok in 1801 met zijne vrouw naar *Parijs* en vervaardigde daar in 2 jaren tijds een 30tal teekeningen naar de voornaamste schilderstukken in 't Museum, die hij in een' beredeneerden catalogus uitvoerig beschreef, en door koning Lodewijk in 't Pavilljoen bij *Haarlem* geplaatst zijn. Aangemoedigd om zijne krachten te beproeven in de graveerkunst, slaagde hij daarin niet ongelukkig; maar de drukkende tijdsomstandigheden, zoo nadeelig voor de kunst, noodzaakten hem in 1811, een ander vak te kiezen, dat van onderwijzer, als hoedanig hij slechts weinige jaren werkzaam was. Van zijne verhandelingen, in *Felix Meritis* gehouden, werd er eene voor rekening dier maatschappij gedrukt, handelende *Over den invloed der beeldende kunsten.*

LIEROP (MATTHIAS VAN) ontleende zijn' naam van de plaats

zijner geboorte, een dorp bij *Helmont;* en leerde de Lat. taal waarschijnlijk te *'s Hertogenbosch,* waar hij het Dominicaner kleed aannam. Hij oefende zich in de wijsbegeerte en theologie te *Leuven* in 't klooster zijner orde. Naar *'s Hertogenbosch* teruggekeerd, bekleedde hij aldaar eenige geestelijke bedieningen en was in 1573 pastoor te *Poppel*, toen de Staatschen zich meester maakten van *Geertruidenberg*, en hem in de gevangenis wierpen, waarin hij een half jaar zuchtte, tot dat de dood van den gouverneur der stad (zijn vijand) hem bevrijdde. Hij bleef vervolgens te *'s Bosch* tot aan zijn' dood in 1621, en betoonde veel ijver voor de zaak zijner kerk. Men heeft van hem *Destructio Babylonis*, *seu tractatus de vitiis;* en in M. S. *Sermones de tempore et de sanctis.*

LIEVENSZ. (JAN), geb. te *Leijden* in 1607, begon zich reeds op zijn 8ste jaar in de teekenkunst te oefenen bij J. Verschoten, daarna te *Amsterdam* bij P. Lastman; en legde zich voorts met goed gevolg toe op het copieëren van goede modellen. Hij begaf zich aan 't schilderen van portretten enz. op eene geestige en uitvoerige wijze. Een stuk, verbeeldende een' student, in zijn huisjas bij 't vuur zittende te lezen, kwam in handen van den koning van *Engeland*, en beviel bij uitstek, zoodat Lievensz. in 1631 besloot zich naar *Londen* te begeven, waar hij volop werk vond met het portretteren der vorstelijke en voorname personen en eene goede beurs maakte. Na 3 jaren toevens, begaf hij zich naar *Antwerpen*, waar hij de dochter trouwde van den beroemden beeldhouwer M. Colijns. Hij vervaardigde er verscheidene kunstwerken voor kloosters, kerken en bijzondere kabinetten, en schilderde in 1640 voor den prins van Oranje en de burgemeesteren van *Leijden* 2 kapitale stukken, die hem ruim betaald werden. Voorts een schoorsteenstuk in de burgemeesterskamer van het Amsterdamsche stadhuis, en schoone portretten van beroemde Nederl. mannen, waarvan 2 in 't Museum te *Amst.* Ook muntte hij uit in het graveren en etsen.

LIGARIUS (JOHANNES), geb. te *Nesse* in *O. Friesland*, studeerde op kosten der Embder kerk te *Wittenberg*, en werd predikant te *Uphuizen*, later te *Norden*, waar hij om zijn hevig Lutheranisme werd afgezet. Op aandrang van eenige kooplieden begaf hij zich in 1566 naar *Antwerpen*, welke stad hij het volgende jaar met de overige predikanten moest verlaten. Nu was hij eenigen tijd veldprediker in 't leger van Willem I, later hofprediker bij graaf Edzard van *O. Friesland.* Van hier beriep men hem met S. Koningsbergen te *Woerden.* Ter-

wijl de Staten er op uit waren, om de Lutherschen langzamerhand tot de Hervormde kerk over te brengen, stemde Koningsbergen hierin toe, maar Ligarius bleef hardnekkig weigeren en veroorzaakte daardoor zoo veel gehaspel, dat het land hem ontzegd werd in 1591. Hij begaf zich naar *Embden*, waar hem een gelijk lot wedervoer; men dreef hem met al de Lutherschen de stad uit. Naar *Norden* vertrokken, stierf hij aldaar in 1596. Van hem zag te *Woerden* het licht: *Het Christendom ofte die puncta der godtsaligheijt* enz. 1588, voor volwassenen bestemd; waarop hij liet volgen: *Het kleijne corpus doctrinae om de jonckheijt enz. te oeffenen.* Hij bezorgde de uitgave van: *Dat Woerdische sangboeck*, *de CL psalmen Davids en geestelijcke liedekens*, met eenige bijgevoegde *loffsangen.* De laatste druk is te *Utrecht bij Simon de Vries*, *boeckvercooper woonende onder de laken-snijders*, 1647, en bleef in gebruik tot 1745.

LIMBORCH (PHILIPPUS VAN), geb. te *Amsterdam* in 1633, † 1712, genoot eene wetenschappelijke opvoeding aan 't athenaeum zijner geb.-stad en aan de Remonstrantsche kweekschool onder Curcellaeus. Zijn zucht tot onderzoek dreef hem naar *Utrecht*, om Voetius en andere Contra-Remonstr. hoogleeraren te hooren. Als proponent nam hij in 1655 te *Haarlem* eenigen tijd de predikdienst waar, werd 2 jaren later predikant bij de Rem. gemeente te *Gouda;* en daar gaf hij met C. Hartzoeker in 't licht: *Epistolae praestantium et erud. virorum*, 1660, daarna vermeerderd en ook in 't Nederd. uitgegeven. In 1667 vertrok hij als leeraar naar *Amsterdam*, om weldra als hoogl. aan de kweekschool der Remonstr. aldaar op te treden. Zijne vele schriften getuigen van geleerdheid en verdraagzaamheid. Onder deze heeft 't meeste naam gemaakt zijne *Theologia Christiana ad praxin pietatis ac promotionem pacis Chr. unice directa. Amst.* 1686, meerm., ook buiten 's lands, herdrukt. De bibliotheek der Rem. broederschap bezit eene menigte zijner handschriften. — Hij liet zijne kinderen niet doopen, voor dat zij tot jaren van onderscheid gekomen waren.

— (HENDRIK VAN), geb. te *'s Hage* in 1680, † waarschijnlijk in 1758, betoonde reeds op de Lat. school veel lust voor de teekenkunst, waarom zijne ouders hem bekwame meesters schonken, waartoe inzonderheid behoorde A. van der Werff, wiens stijl in het historieële vak hij later navolgde. Hij werd een uitstekend hist.-schilder, van wien men o. a. in de raadkamer van den hoogen raad van *Holland* en *Zeeland* 4 zinnebeeldige stukken vindt en in 't Amst. Museum eene fraaije groep van spelende kindertjes. Hij bezat eene uitgebreide theoretische

kennis. De briefwisseling, die hij tusschen 1706 en 1725 met den geleerden Lamb. ten Kate gehouden heeft, berust op de boekerij van 't Amst. Athenaeum.

LIMBURG (THOMAS VAN), geb. in 1746, † 1810 te '*s Hage*, was een werkzaam lid bij ondersch. dichtkundige genootschappen en directeur van *Kunstliefde spaart geen vlijt* te '*s Hage*. Behalve de proeven, die hij gaf van zijne dichterlijke bekwaamheden in de werken dier genootschappen, zagen van hem afzonderlijk het licht: *Tafereel der geschiedenis vóór en bij de grondlegg. van Nederl. gemeenebest*, *met Vaderl. dichtoefeningen*. *Leijd*. 1790. — *Leijden's ramp van de* 12 *Louwm*. 1807. — *De watersnood van* 1809 enz. — Een ander

— (Mr. THOMAS VAN), welligt zijn broeder, † in 1815, was ook een werkzaam lid der Leijdsche en Haagsche dichtgenootschappen, een vriend en Maecenas van de jeugdige dichteres Johanna Const. Cleve, wier *Dichtproeven* hij in 1813 met eene voorrede uitgaf. Hij behaalde bij 't Genootschap: *Kunst wordt door arbeid verkregen* den zilveren eereprijs voor het dichtstuk: *De vrije zee*, 1782, en in 't volgende jaar den gouden met het stuk: *De nuttigheid van de handwerken*. Zijne overige gedichten, meestal van ernstigen inhoud, worden in de bundels der gemelde genootschappen gevonden.

LIMBURG BROUWER (PETRUS VAN), een der grootste vernuften van ons vaderland, ook buiten 's lands met groote achting gekend en gewaardeerd. Hij werd geb. in 1795 te *Dordrecht*, werd student te *Leijden* in 1811 en koos eerst de beoefening der oude letteren onder Wijttenbach. Na lang weifelen ging hij tot de geneeskunst over, promoveerde tot doctor in 1816, zette zich eerst te *Tiel*, daarna te *Rotterdam* als praktizijn neder, maar bemerkte al spoedig, dat hij niet voor geneesheer geboren was. De liefde voor de oude letteren kwam weder boven, en reeds in 1820 verwierf hij ook daarin het doctoraat, werd kort daarna aangesteld tot conrector te *Alkmaar*, later te *Rotterdam*, in 1825 tot hoogl. in de wijsbegeerte en letteren te *Luik* en in 1831 in dezelfde betrekking te *Groningen* als buitengewoon, in 1836 als gewoon hoogleeraar. Sedert dit tijdstip mogt de beschaafde en geleerde wereld zich verblijden over een aantal hoogst belangrijke werken. Zij zijn hoofdzakelijk van aesthetischen, humoristischen, romantischen en letterkundigen aard. Ze allen op te noemen zou voor dit werk te veel zijn. Met hoogen lof werden ontvangen zijne verschillende *Proeven over de zedelijke schoonheid der Poëzij van Homerus*, *van Pindarus*, *van Eschylus*, *van Sophocles*, en *van Euripides;* zijne

Gedachten over het verband tusschen de zedel. en godsd. beschav. der Egyptenaren, *Amst.* 1828, waarop in 1830 een vervolg verscheen: *Nasporingen van Champollion den jongeren ten opzigte van de Egyptische godenleer.* — Zijn hoofdwerk, waardoor hij een' Europeeschen naam verkreeg, was: *Histoire de la civilisation morale et religieuse des Grecs. Gron.* 1833—42, 8 *vol.* — Tweemalen werd hij bekroond, eens door de Holl. Maatsch. v. K. en Wet. voor zijne verh. over de vraag: *Bezitten de Nederlanders een nationaal tooneel met betrekking tot het treurspel*, enz., en eens door het Stolpiaansche legaat voor een antwoord op de vraag: *An et quatenus philosophi*, *qui ante Socr. et Plat. fuerunt*, *atque illi ipsi et qui ex eorum scholis prodierunt*, *in commemorandis et exponendis principiis moral. divinae exist. nat. et provid. deorum notionum adhibuerint*, etc. — Uit het Italiaansch vertaalde hij: *De verloofden* van Manzoni. 3 dln. *Gron.* 1835, waarvan een 2de dr. — Voor de kennis van de mythologie en godsdienstleer der oude volken gaf hij veel; behalve de bovengenoemde nog een *Handb. der Gr. Mythologie* in 1841, en een *Overzigt van de geschiedenis der allegorische uitlegging van de Gr. Mythol.* in 1843, hetwelk ook in het Fransch verscheen. Onvergetelijk blijven daarbij zijne humoristische werken, als: *Gesprekken der dooden. Gron.* 1839. — *Een ezel en eenig speelgoed. Gron.* 1842. — *De concordaten. Gron.* 1841. — *De Synode en de 7 wijzen.* — *Brief over de nieuwe philosophie.* — En vooral: *Het Leesgezelschap van Diepenbeek*, herdrukt in 1848 en 1853. — Hij was gehuwd met de dochter van den beroemden S. J. Wiselius, wiens *Levensschets* hij uitgaf in 1846. Hij was lid van 't Kon. Ned. Inst., van het Archaeol. Genootsch. te *Athene*, van het Kon. Belg. Inst. enz. enz. Zijn dood, die voorviel den 21. Junij 1847, was een groot verlies.

LIMBURG STIRUM (JOHAN graaf VAN) was in 1597 van wege Philips II opper-bevelhebber van *Groenlo*, toen prins Maurits die stad belegerde. Hij heeft haar dapper verdedigd, en eerst nadat vele huizen in brand geschoten en door afsnijding van het water, het opwerpen van verschansingen en het graven van mijnen, Maurits' leger tot aan de wallen gekomen was, zoodat geene verdediging meer mogelijk scheen, eene eervolle capitulatie bedongen, ten gevolge van welke hij met zijne soldaten en bagage mogt aftrekken, hebbende Maurits de vrijwillige beleefdheid gehad, om zijnen ruiteren hunne paarden te schenken. Bij deze belegering heeft „een zeer constich vuyrwercker, meester Jean Bouvier, met vuyr-ballen drie mael de stadt in brande gebracht." (Baudartius.)

LIMBURG STIRUM (LEOPOLD, graaf VAN), geb. te *Hoogeveen* in 1758, † 1841, koos den militairen stand en was in 1768 reeds kadet bij het regiment der Oranje-garde. Eerst tot vaandrig, daarna tot luitenant bevorderd, ging hij over in het regiment *Oranje-Nassau*, en was 3 jaren later kapitein. Hij verliet de krijgsdienst in 1782, om den post te aanvaarden van raad en intendant der bisschoppelijke domeinen te *'s Hertogenbosch.* Na de omwenteling van 1795, die hem van zijn' post ontzette, voerde hij een ambteloos leven in de prov. *N. Brabant.* Hij bevond zich in 1813 te *'s Hage*, toen daar de omwenteling uitbrak; bood den graaf van Hogendorp aanstonds zijne dienst aan, en werd belast met het opperbevel over *den Haag*, in welke functie hij het vaderland gewigtige diensten bewees. Hij zag zich in 1814 tot Lt.-generaal aangesteld, begiftigd met het grootkruis der militaire Willems-orde en werd later tot kommandant van *Amsterdam* benoemd.

— — (OTTO JOHAN HERBERT graaf VAN) werd geb. te *Hoogeveen* in 1786, en was in den slag van *Waterloo* adjudant van prins Willem II, aan wiens zijde hij gewond werd. Hij klom allengs op tot den rang van luit.-generaal, en was, na den dood van generaal Dibbets, gouverneur van *Maastricht* van 1842—49. In 't laatste jaar werd hij eervol gepensioneerd en stierf in 1851 op zijn landgoed bij *Chaam* in *N. Brabant.*

LINDANUS (WILHELMUS), geb. te *Dordrecht* in de 16de eeuw, volbragt zijne studiën te *Leuven*, deed eene reis door *Frankrijk* en *Duitschland*, werd doctor in de theologie, deken te *'s Hage*, daarna vicaris van den Utrechtschen bisschop, of geestelijke commissaris en kettermeester in *Holland*, *Zeeland* en *Friesland.* Als inquisiteur was hij ernstig, streng en eerzuchtig, maar had niet die ruwe hevigheid, welke Tapper en and. kenmerkte. In *Friesland* vond hij in 1556 vele moeijelijkheden met de geestelijken, het hof en de staten, over de magt die hij zich aanmatigde, doch hij ging zijn' gang als onverbiddelijk streng aanhanger zijner kerk. Bij de oprigting der nieuwe bisdommen, zag hij zich tot bisschop van *Roermonde* aangesteld, waar men hem weigerde te ontvangen. Eerst 7 jaren na zijne wijding nam hij er bezit van in 1562. Hier toonde hij, hoezeer het hem ernst was, de kerkelijke tucht te handhaven. De loop der gebeurtenissen drong hem in 1578 *Roermonde* te verlaten en zich naar *Rome* te begeven, waar hij door paus Gregorius XIII gunstig werd ontvangen. In 1588, nadat hij nog voor korten tijd naar *Roermonde* en *Rome* teruggekeerd was, maakte men hem bisschop van *Gend*, waar hij den 22 Nov. van dat

jaar overleed. Uit zijne schriften moet zijne geleerdheid en ervarenheid in de H. Schrift blijken.

LINDEBORN (JOHANNES), geb. te *Deventer* omtreeks 1630, † 1696, verkreeg te *Keulen* het licentiaat in de theologie; werd in 1656 kapelaan te *Utrecht* onder pastoor J. Putkamer, dien hij in 1671 opvolgde, en zag zich later het provicariaat van 't voormalig bisdom *Deventer* opgedragen. Hij was een geleerd, werkzaam en verdraagzaam man, die vele godsdienstige werkjes heeft geschreven, onder welke *De ladder Jacobs enz.* (1665) hem vele moeijelijkheden berokkende, wijl het opgesteld was ten gunste der zoogenoemde *klopjes*, waaraan sommige geordende geestelijken zich ergerden, zoodat ze hem bij den paus beschuldigden. Hij moest zich naar *Rome* begeven om zich te verdedigen, en ontving met moeite verlof, om zijn werk in het Lat. uit te geven, onder den titel: *Scala Jacob*, *virginibus Deo cum proposito perpetuae continentiae in saeculo famulantibus. Antv.* 1666. Zijne andere werken worden bij Paquot opgeteld.

LINDEN (JOHAN VAN DER), uit een aanzienlijk Leuvensch geslacht, onderteekende de Unie van *Brussel*, in de plaats van den deken des kapittels van St. Geertruid, in welks kerk hij abt was. Zijne bekwaamheid en ervarenheid in staatszaken bekend zijnde, hielp hij als afgevaardigde der Algemeene Staten den Gendschen vrede sluiten, en werd meermalen naar Don Juan gezonden, om met dien vorst te onderhandelen. Bij den afval der overige geestelijken, verzoende hij zich met den koning, die toonde zijne bekwaamheden op prijs te stellen, door hem te benoemen tot lid van den staatsraad. Hij stierf in 1585.

— (ARNOLDUS CORNELIE VAN DER), geboren te *Delft* in de 16de eeuw, † 1605, was in 1574 predikant te *Frankenthal* en nog dat zelfde jaar in zijne geboortestad. Hij en zijn ambtgenoot Donteclock hielden met Coornhert een twistgesprek, dat uitgegeven is onder den titel: *Responsio ad argum. quaedam Bezae et Calvini ex tractatu de praedestinatione in cap. IX ad Rom.* 1589. Arminius, die er eerst tegen schreef, viel later den Delftschen predikanten toe. In meer opzigten maakte zich van der Linden, — die een gematigd Calvinist was, — verdienstelijk omtrent de jeugdige Nederl. kerk. Hij was voorzitter van de Middelburgsche synode in 1581, en lid van de door de Staten van *Holland* benoemde commissie (1590) ter wegneming van de geschillen over de regering der kerk en de kerkenorde. In 1593 stelde men hem aan tot plaatsvervanger van Helmichius als overziener der voorgeslagene bijbel-vertaling en na Marnix' dood in 1599 met Helmichius tot vertaler. Doch deze overzetting had geen' voortgang.

LINDEN (HENRICUS ANTONIDES V. D.), ook wel NERDENUS genoemd naar de plaats zijner geboorte, zag het levenslicht te *Naarden* in 1546, † 1614, en ontving zijne eerste wetenschappelijke opleiding in het klooster te *Oud-Naarden*. Reeds vroeg met de leer der Hervormden bekend en ingenomen, zag hij zich, om de vervolgingen onder Alba te ontgaan, gedrongen zijn vaderland te verlaten, terwijl hij bij den moord van *Naarden* zijn' vader, moeder en een aantal bloedverwanten verloor. Na veel om het geloof geleden en ter voortzetting zijner studiën zich met handenarbeid verzorgd te hebben, vond hij in *O. Friesland* eene veilige schuilplaats en werd hem in 1573 het predikambt te *Dijkhuizen* opgedragen. Van daar naar *Enkhuizen* verplaatst, was hij hier ijverig werkzaam, tot men hem in 1585 tot hoogl. in de godgeleerdheid te *Franeker* aanstelde, terwijl hij in 1593 te *Leijden* den doctoralen graad in de theologie ontving. Men heeft van hem o. a. *Episcopus*, *de proprietatibus episcopi etc. Franeq.* 1587. — *Systema theologicum etc. Ib.* 1611. — *Catalogus laborum litterariorum* etc. *Ib.* 1611. — Hij had bij eene aanzienlijke Geldersche vrouw *Louisa Herberts Wijncoop* 5 zonen, waarvan wij er één zullen vermelden.

— (ANTONIUS HENDRIK VAN DER), zijn oudste zoon, geb. in *O. Friesland* in 1570, † 1633, liet zich te *Franeker* onder zijn' vader inschrijven als student in de theologie, doch legde zich daarna op de geneeskunst toe, waarin hij den doctoralen graad verkreeg in 1608. Beroepen tot rector der lat. school te *Enkhuizen*, nam hij daarbij tevens de medische practijk waar, tot hij later te *Amsterdam* geneesheer werd. Hij heeft vele schriften nagelaten, die betrekking hebben tot zijn vak en door Paquot worden opgeteld. — Zijn zoon

— (JOHANNES ANTONIDES VAN DER), geb. te *Enkhuizen* in 1609, † 1664, oefende zich in de geneeskunde eerst te *Leijden*, daarna te *Franeker*, waar hij de doctorale waardigheid ontving. Hij vestigde zich als geneesheer te *Amsterdam*, van waar men hem beriep tot med. professor te *Franeker*, waar hem tevens de zorg voor den kruidtuin en de boekerij werd opgedragen, die hij beide aanmerkelijk verbeterde. In 1651 aanvaardde hij te *Leijden* het hoogleeraarsambt in het practische gedeelte der geneeskunde, waaraan het bestuur van het *collegium Medico-practicum* verbonden was. Hij heeft eene menigte schriften nagelaten, die van zijne werkzaamheid en geleerdheid getuigen. Hij verschilde omtrent vele punten met zijne ambtgenooten, schreef de ontdekking van den omloop des bloeds niet aan Harvey, maar aan Hippocrates toe, van wiens werken hij eene

N. uitgave bezorgde in 't Grieksch en in 't Latijn, 2 dln. *L. B.* 1665.

LINDEN (JOHANNES VAN DER), geb te *'s Hage* in 1756, † 1835, oefende zich te *Leijden* in de regtsgeleerdheid, waarin hij tot doctor bevorderd werd, en waar hij zich als advokaat vestigde. Later was hij lid der regtbank van eersten aanleg te *Amsterdam*, en had het zeldzame voorregt ruim 50 jaren als pleitbezorger werkzaam te zijn, welk feest hij met eene sierlijke Lat. redevoering vierde. Hij was een talentvol, ijverig man, die vele werken heeft vertaald, o. a. *De Chr. zedeleer van F. v. Reinhard, uit 't Hoogd.* 9 dln. 1802—16; ook heeft hij een aantal regtsgeleerde werken geschreven, die van zijne geleerdheid en regtskennis getuigen en waarvan wij noemen: *Verhand. ov. de judiciëele praktijk*, 2 dln. *Amst.* 1798. — *Het Notarisambt in Frankrijk*, 5 dln. 2de dr. *Amst.* 1826. — *Handb. der regten van het zegel*, *de registr. enz.* 2 dln. *Leijden* 1814.

LINDENIUS (PAULUS) of VAN DER LINDEN was eerst predikant te *Soest*, doch moest wegens zijne Remonstrantsche gevoelens vlugten en werd te *Kampen* gevat en in 1622 tot eene eeuwigdurende gevangenis op *Loevestein* veroordeeld. Hij had 7 lotgenooten: Niellius, Cupus, Vezekius, Bysterus, Boom, Geesteranus en Poppius, welke laatste in den kerker overleed. In weerwil van hun gedurig aanzoek om verlossing, zaten de 7 anderen in 1631 nog gevangen; doch toen gelukte het hun te ontsnappen, en waren zij op verschillende plaatsen voor hun geloof werkzaam.

LINDERSHAUSEN (JOHANNES), geb. te *Schwelm* in *Westphalen* in 1571, † 1645, begon zijne letteroefeningen te *Dormond*, zette die voort te *Keulen*, waar hij 8 jaren in 't collegie der Jezuiten doorbragt, en vertoefde daarna eenigen tijd te *Steinfurt* en *Herborn*. Als gouverneur van een jong edelman reisde hij in *Frankrijk*, hield zich 2 jaren op te *Douai*, waar hij zich bijzonder op de regtsgeleerdheid toelegde, even als later te *Leuven;* bezocht *Delft* en *Keulen*, waar hij het licentiaat in de regten verkreeg. Naar *Holland* teruggekeerd, vestigde hij zich te *Leijden*, hield er zich 14 jaren bezig met privaat onderwijs, tot dat hem de curatoren der hoogeschool in 1611 tot buitengewoon en 2 jaren later tot gewoon hoogl. in de regten benoemden, nadat hij den doctoralen hoed had ontvangen. Men kent van hem slechts *Binae disputationes institutionum imperialium*, etc. 1612.

LINGELBACH (JOHANNES), geb. te *Francfürt am Main* in 1625, † waarschijnlijk in 1687, was een kweekeling der Holl.

schilderschool, die zich omstreeks 1642 te *Amsterdam* bevond, van waar hij naar *Frankrijk* toog en na verloop van 2 jaren naar *Rome*, waar hij 8 jaren in vlijtige kunstoefening doorbragt, en over *Duitschland* naar *Amsterd.* terugkeerde, waar hij denkelijk zijne laatste levensjaren heeft gesleten. In zijne stukken heerscht een dichterlijke geest, veel verscheidenheid, een zilverachtige toon, en naauwkeurigheid. Ze stellen meestal voor Italiaansche havens, met lossende en ladende vaartuigen, met paleizen, poorten, fonteinen enz. en vele beelden in hunne eigenaardige kleederdragten. Ook schilderde hij duinachtige streken, maneges en optogten van paarden, Romeinsche markten met bont gewoel, enz. Zijne stukken kenmerken den meester en worden nog, gelijk zijne teekeningen, zeer gezocht. Het Amst. Museum bezit er 5 en het Haagsche 4; op beide plaatsen vertoont men het zoogenoemde *Hooiwagentje.* Een van beiden is denkelijk copij.

LINSCHOTEN (JAN HUIJGEN OF HUGO VAN), geb. te *Haarlem* in 1563, † 1611, toonde reeds vroeg neiging om vreemde landen te bezoeken. Zijne ouders wederstonden lang de begeerte des jongelings, om zijne 2 broeders, die zich te *Sevilië* gevestigd hadden, te bezoeken; eindelijk toegevende, vertrok hij derwaarts in 1579, onthield er zich een' geruimen tijd en leerde er grondig de landtaal. Later met zijn' broeder als schrijver op een schip geplaatst, dat naar *Goa* bestemd was, bereikte hij die stad in 1583, en zijn opmerkzame geest onderzocht alles wat hem belangrijk toescheen. Hoewel hij te *Goa* op een goeden voet kon blijven en er geacht en bemind was, kwam de zucht tot het vaderland bij hem boven, en in 1592 bevond hij zich weder te *Enkhuizen*, waar zijne ouders woonden. Toen men 2 jaren later het ontwerp vormde, om door het Noorden een weg naar *China* en *O. Indië* te zoeken, bevond hij zich als koopman op het schip Mercurius, met andere schepen voor dien togt bestemd. Men ontdekte wel verscheidene eilanden, doch bereikte het voorgestelde doel niet, evenmin als de Engelschen in onze dagen. Evenwel werd op Linschoten's aanraden de togt in 't volgende jaar andermaal beproefd, doch met denzelfden uitslag. Aan een' 3den, die men in 1596 ondernam, had hij geen deel, hij bleef te *Enkhuizen* uitrusten van zijne vermoeijenissen en zich bezig houden met het verzamelen en uitgeven zijner aanteekeningen, terwijl zijne medeburgers hem het thesaurierschap der stad opdroegen. Zijn wedervaren en ontdekkingen, zoo in *O. Indië* als in 't Noorden, vindt men in zijne: *Voyage ofte schipvaert naar Oost- ofte Portugaels Indien*,

met pl. en kaart. Amst. 1596, (ook in 't Hoogd. en in 't Lat. vertaald, waarvan 100 jaren later een 2de Nederd. uitg. verscheen in 2 dln. fol.) en in *Voyage ofte schipvaert van bij Noorden om langes Noorwegen* enz. *tot voorbij de rivier Oby* met afb. *Franeker* 1601, ook in 't Fransch vertaald.

LINSCHOTEN (ADRIAAN VAN), geb. te *Delft* in 1590, was een zeer verdienstelijk historie-schilder, die gehouden wordt voor een leerling van Spanjolet. In 1634 vertrok hij naar *Braband*, waar hij een gering doch schoon meisje huwde, waarmede hij later zich in *den Haag* vestigde. Zijne stukken, waartoe ook binnenhuizen, werkplaatsen van alchimisten en dergelijke behooren, zijn natuurlijk geschilderd en kunstig geteekend. Hoezeer hij uitmuntte in de schilderkunst, in de kunst der wellevendheid had hij wel eenige lessen mogen nemen.

— (STRICK VAN) zie op STRICK VAN LINSCHOTEN.

LINTZ (ADAM VAN) leefde in 't laatste gedeelte der 17de eeuw waarschijnlijk te *Amsterdam*, en heeft zich naam gemaakt door zijne rekenboekjes in 4 dln., die in 't laatste der voorgaande eeuw op vele burgerscholen dat van W. Bartjes verdrongen, en nu op hunne beurt door andere en betere verdrongen worden. Zijn *Zedelijk rijmwerk*, te *Amst.* in 1699 uitgegeven, plaatst hem in den rang der ellendige rijmelaars.

LIPSIUS (JUSTUS), geb. te *Over-IJssche*, een dorp op 3 uren afstands van *Brussel* en *Leuven*, in 1547, † 1606, leerde te *Brussel* de Lat. en Fr. talen en gaf al vroeg blijken van uitstekende geestvermogens. Op zijn 10de jaar begaf hij zich naar *Ath*, om zijne letteroefeningen voort te zetten en vervaardigde toen reeds Lat. verzen; 2 jaren later bevond hij zich te *Keulen*, waar hij de wijsbegeerte en de Gr. taal beoefende en reeds verscheidene redevoeringen opstelde. Hij zou zich hier in de orde der Jezuiten hebben laten opnemen, indien zijne ouders er in toegestemd hadden; deze zonden hem naar *Leuven*, waar hij vooral zijne philosophische studiën hervatte. Na den dood zijner ouders bezocht hij in 1565 *Rome*, waar hij ten huize van A. Perenot, kardinaal van Granvelle, (aan wien hij zijne op 19jarigen leeftijd geschrevene *Variae lectiones* had opgedragen) werd opgenomen en toegang verkreeg tot de Vaticaansche bibliotheek. Met een' grooten letterschat verrijkt, keerde hij naar *Leuven* terug; deed eene reis naar *Oostenrijk*, *Boheme* en *Saksen*, gaf te *Jena* openbare lessen in de geschiedenis en welsprekendheid; vertrok heimelijk van daar en was in 1574 andermaal te *Keulen*, waar hij zich in 't huwelijk begaf en eenige werken schreef. Te *Leuven*

tot doctor in de regten bevorderd, drong hem de oorlog van 1578 naar *Holland* te wijken, waar hij te *Leijden* in 1579 benoemd werd tot prof. in de historie en het regt. De roem zijner geleerdheid bragt veel toe tot haar' bloei en luister, doch zijne wispelturigheid in 't godsdienstige (daar hij te *Jena* het Luthersche, te *Leijden* het Gereformeerde geloof aanhing) bezwalkte zijn' roem. Onder nietige voorwendsels onttrok hij zich aan de dienst der gemelde hoogeschool, keerde tot den schoot der Roomsche kerk terug en werd hoogleeraar en lid van den geheimen raad te *Leuven.* Uit eene zware ziekte hersteld, beschonk hij volgens gelofte het L. Vrouwen-beeld te *Halle* met eene zilveren pen en eenige Lat. verzen, en vermaakte aan O. L. Vrouw van Scherpenheuvel zijn' bonten pels. Onder zijne veelvuldige schriften, munten uit de commentariën over Seneca en Tacitus, zijne ophelderingen van Polybius en and. classici, sommige zijner verhandelingen en de schriften over de Rom. oudheden, staatkunde en geschiedenis. Zijne Lat. gedichten, door Gruterus verzameld, zouden meer waarde hebben, indien hij de Rom. dichters niet had geplunderd. In Julij 1853 is er ter plaatse zijner geboorte een marmeren borstbeeld van hem opgerigt, bij welks onthulling fraaije gedenkpenningen werden uitgedeeld, door L. Wiener vervaardigd.

LIS (JAN), ook onder den bentnaam Pan bekend, was een geboren Oldenburger, doch werd tot de schilderkunst gevormd door H. Goltzius te *Haarlem*, wiens trant hij zich eigen maakte. Hij zette zijne studiën voort te *Parijs*, *Rome* en *Venetië*, terwijl hij zijne wijze van schilderen geheel inrigtte naar de beroemdste meesters aldaar. Zijne stukken zijn òf van historieëlen aard, òf kabinetstukken, of schetsen, vrolijke onderwerpen, als landelijke feesten, boerengezelschappen, gemaskerde danspartijen enz., die uitmunten in naauwkeurigheid van teekening en costuum, in geestigheid van ordonnantiën, fraai koloriet en keurige uitvoering. Zij bevinden zich meestal buiten 's lands. Hij stierf te *Venetië* in 1629.

LISTRIUS (GERARDUS), geb. te *Rhenen*, in 't laatste gedeelte der 15de eeuw, was geneesheer van beroep, doch tevens een vlijtig beoefenaar der Lat. letter- en dichtkunde. Als schoolvoogd te *Zwolle*, hield hij eene redevoering ter aanprijzing der fraterschool aldaar; maakte zich loffelijk bekend door eene Lat. spraakkunst; leverde o. a. een' commentaar op Erasmus' *Enconomium moriae*, waarmede deze niet bijzonder in zijn schik was; eene Lat. beschrijving in dichtmaat van de prov. *Utrecht*, gevoegd achter de *Kronijk* van Beda en Heda, door

Buchelius uitgegeven; en and. gedichten, in slecht Latijn en barbaarschen stijl.

LIVIUS (GERARD) of LIEVENS, zou volgens de berigten van den hoogst partijdigen Paquot, zijn brood als straat-muzikant aan de huizen gebedeld hebben, daarna in 't begin der 17de eeuw predikant geworden zijn te *Nijmegen*, en een vrolijk leven hebben geleid. Wat hier van zij, weten wij niet, maar wel dat hij een werkje schreef tegen eene ergerlijke glasschilderij, door den bisschop Masius in de Catharina-kerk te *'s Hertogenbosch* geplaatst (waarvan de beschrijv. zal gegeven worden op het art. Masius). Het zeldzame boekje van Livius is getiteld: *Bericht van de behoorlijcke en onbehoorlijcke eere der geluck-zaliger maghet Maria enz. Nijm.* 1613. Waartegen een and. werk volgde: *Cort onderwijs Chr. Philomarii voor G. Livio, woorden-diennaer tot Nieumeghen enz. 's Bosch* 1613, waarin zijne bewering eene onverstandige lastering genoemd wordt. Livius zweeg hierop niet, maar verdedigde zijne zaak in een boek, getiteld: *Gheschilderde onwetenheijt Gisb. Masii in S. Catharinen kerk openlijck ten toone gesteld, en daernae van een onbekende quidam die hem naempt Chr. Phil. in een leugen-boecxken verdedigt, enz. Gorich.* 1614.

LOBRIJ (NICOLAAS), geb. te *Zutphen* in 1766, † 1818, begon zijne theologische studiën te *Utrecht* en voltooide die te *Leijden*. Zijne eerste predikantsplaats was *Brakel*, daarna *de Avezathen*, *Zaandijk*, *Vollenhove*, *Gorinchem*, laatstelijk *Leeuwarden*. Hij was een werkzaam lid der commissie voor de nieuwe organisatie der Herv. kerk, voorzitter zijner klassis en van het provinciaal kerkbestuur van *Friesland* en lid der Synode, van de plaatselijke schoolcommissie te *Leeuwarden* en curator der Lat. scholen. Zijn nederig en godvruchtig karakter maakte hem bij elk bemind; zijne bondige leerredenen werden gaarne gehoord, en enkele, die hij uitgaf, gretig gelezen, gelijk ook zijne *Nagelatene Leerredenen*, in 1820 door J. H. Krom te *Arnhem* in 't licht gezonden. In het *Christelijk Magazijn*, te *Hoorn* in 1798 uitgekomen, gaf hij nu en dan eenige opstellen, gelijk ook in de *Bibliotheek der theol. letterkunde.*

LOCKHORST (DIEDERIK VAN), heer van *Ter Meer* geb. in 1709, † 1755, was in 1745 lid der ridderschap en 3 jaren later hoofd-officier der stad *Utrecht*, daartoe aangesteld door Willem IV. Den tegenstand, dien hij deswege ontmoette, wist hij te overwinnen; doch naar het oordeel van sommige leden der vroedschap, matigde hij zich te veel gezag aan door zitting te nemen in den raad. Dit had onaangename raadplegingen ten

gevolge en het voorbijgaan van eenige regenten bij de jaarlijksche raadskeuze. Hij behield echter zijne magt en zijn invloed tot aan zijn' dood.

LODESTEIN (JODOCUS VAN), geb. te *Delft* in 1620, † 1677, was afkomstig uit het oud adelijk geslacht der graven van der Marck. Hij legde zich toe op de godgel. wetenschappen te *Utrecht* onder Voetius, was 2 jaren te *Franeker* de leerling en huisgenoot van Coccejus; werd in 1644 predikant te *Soetermeer*, vervolgens te *Sluis* in *Vlaanderen* en laatstelijk te *Utrecht*. Hier hield hij elken vrijdag stichtelijke bijeenkomsten aan zijn huis, waaraan ook studenten deel namen, voor welke hij lezingen hield over de practicale godgeleerdheid. Hij schreef vele werken. Zijne denkwijze is 't meest kenbaar uit zijn werk, getiteld: *Beschouwing van Sion of opmerk. van den tegenwoord. toestand van 't Gereformeerde Christenvolk enz.*, na zijn' dood uitgegeven te *Utr.* 1678. Het meest bekend zijn zijne *Uitspanningen en stichtelijke gezangen*, waarvan de 12de druk verscheen in 1644 en waaruit ook eenige zijn overgenomen in de *Evang. Gezangen* der Herv. kerk. Men vindt hier, gelijk in zijne overige schriften, vele mystieke denkbeelden; maar zijne liederen ademen een' geest van gemoedelijke godsvrucht en bezitten veel gevoel en vernuft.

LODEWIJK, graaf van *Loon*, was een zoon van Gerard, graaf van *Loon*, en Maria, dochter van Hendrik, graaf van *Gelder*, en werd door de heerschzuchtige Adelheide, gemalin van graaf Dirk VII van *Holland*, tot echtgenoot gekozen voor hare dochter Ada, om daardoor de plannen van Dirks broeder, Willem, te fnuiken. Dit huwelijk werd in 1203 te *Dordrecht* met ergerlijken spoed gesloten in het huis, waar haars vaders lijk boven aarde stond, zoodat de sombere plegtigheden van de lijkdienst vervangen werden door de luidruchtige vreugde van het trouwfeest. Spoedig kwam er stoornis in deze vreugde, daar zij de woede van Willem moesten ontvlugten: *Ada* naar den burgt te *Leijden* en van Loon met zijne schoonmoeder naar *Utrecht*. Weldra kwam hij in 1204 met een talrijk leger te velde en onderwierp geheel *Z. Holland*. Doch Willem, die ook intusschen een aanzienlijk leger had verzameld, trok hem moedig tegen, versloeg zijne benden, en drong hem zich in *Utrecht* op te sluiten. Hij waagde het andermaal zich in 't bewind te stellen, maar ziende, dat hij tegen Willem's magt niet was opgewassen, vertrok hij naar zijn graafschap in *Lotharingen*, deed afstand van zijne bezittingen in *Holland* aan den hertog van *Braband*, en stierf in 1218.

LODEWIJK, graaf van *Nassau*, broeder van prins Willem I, geb. in 1538, † 1574, bezocht de hoogescholen van *Straatsburg* en *Genève*; behoorde onder de ijverigste en moedigste verdedigers van *Nederlands* politieke en godsdienstige vrijheid, en was een der eerste onderteekenaren van het verbond der edelen, die zich altoos in hunne vergaderingen liet vinden te *Breda*, *Hoogstraten*, *St. Truijen* en elders, die zoo wel in 't kabinet, als op 't oorlogsveld, groote bekwaamheden aan den dag legde. Bij de komst van Alba, werd hij in 1568 eerst openlijk ingedaagd, daarna met verbeurd-verklaring zijner goederen verbannen; en nu was hij de eerste, die den koning van *Spanje* durfde beoorlogen. Het krijgsgeluk diende hem bij *Heiligerlee*, waar Aremberg sneuvelde, maar op het punt *Groningen* te bemagtigen, keerde het geluk hem den nek toe bij *Jemmingen*, waar Alba zijne geheele magt vernietigde. Later onderhandelde hij met de hoven van *Frankrijk* en *Engeland* om onderstand, en wist in 1572 op eene listige wijze *Bergen* in *Henegouwen* te verrassen en hardnekkig te verdedigen. Genoodzaakt om bij verdrag die stad aan Alba over te geven, drong zijn moed den vijand bewondering af. Om *Holland* verademing, en den Spanjaard in *Gelderland* tusschen 2 vuren te brengen, rukte hij naar *Mook*, waar hij slaags raakte met den vijand, groote blijken van dapperheid gaf, doch voor de overmagt moetende bukken, met zijn' broeder Hendrik den dood der helden stierf. Zijn lijk is nooit teruggevonden, doch zijne nagedachtenis wordt nog vereerd door elk waar Nederlander. Hij was de regterhand van prins Willem I, dien hij overhaalde om openlijk voor de hervormde leer uit te komen, voor welker vestiging en uitbreiding hij zoo veel opofferde.

— van *Nassau*, zoon van Jan van *Nassau* en Elisabeth, gravin van *Leuchtenberg*, toonde, even als zijn vader, zijne ooms, Lodewijk en Willem I, en zijn broeder Willem Lodewijk, hoe veel hij veil had voor de zaak van vrijheid en godsdienst. Wij ontmoeten hem het eerst in onze geschiedenis ten jare 1596, toen hij aan 't hoofd van 400 Engelschen *Cadix* hielp innemen, later in 1599 in 't Staatsche leger, onder prins Maurits, toen het hem bij *Meppel* gelukte, den graaf van Bucquoi (Charles de Longueval) gevangen te nemen, die, naar *Woerden* in de gevangenis gevoerd, daarna *f* 20,000 voor losgeld betaalde. Een jaar later verraste hij *Wagtendonk*, waar hij veel buit maakte, bragt met zijne ruiterij veel toe tot de glansrijke overwinning te *Nieuwpoort*; deed ten jare 1602, aan 't hoofd van 33 kornetten paarden en 1200 knechten, een' in-

val in het Luxemburgsche, waar men de brandschatting geweigerd had, bemagtigde *St. Vit* en stelde zich door branden en plunderen schadeloos. Hij, die zoo vele blijken had gegeven van beleid en moed, stierf in bloeijenden leeftijd voor *Sluis* in *Vlaanderen*, in 1604.

LODEWIJK NAPOLEON, geb. te *Ajaccio* in 1778, † 1846, volgde zijn' broeder Napoleon in diens eerste veldtogten in *Italië* en *Egypte* en had deel in zijne verdere bedrijven, die buiten ons bestek liggen. In 1806 begaf hij zich naar *Holland*, om het bevel op zich te nemen over het leger van 't Noorden. Den 5den Junij van dat jaar verhief hem de keizer tot koning van *Holland*. Hoe spilziek ook, verwierf hij zich door zijne goede hoedanigheden de achting en liefde van velen. Hij eerbiedigde en beschermde de Nederl. taal, het volkskarakter en de eigenaardige instellingen. Toen hij zag, dat hij het door hem beminde land niet kon beschermen tegen de geweldenarijen zijns broeders, legde hij den 1. Julij 1810 de regering neder, begaf zich naar *Töplitz* in *Boheme*, vervolgens naar *Grätz* in *Stiermarken*, later naar *Rome*. Er bestaan van hem: *Documents historiques*, 3 *vol.*; een roman: *Marie*, *ou les peines de l'amour*, 2 *vol.*, later herdrukt onder den titel van *Marie*, *ou les Hollandaises*, zijnde beide werken ook in 't Nederd. vertaald.

LOEFFS (THEODORUS) of LOEFFIUS, geb. te *Grave* in 1603, † 1685, trad op 16jarigen leeftijd in de orde der Jezuiten, werd in 1633 tot priester gewijd, en 3 jaren later, na aflegging der 4 geloften zijner societeit, te *Leuven* tot hoogleeraar aangesteld in de H. Schrift, in de Hebr. taal en later in de godgeleerdheid. Vervolgens vestigde hij zich te *Brussel*, nam daar de functiën waar van biechtvader, of (zoo als Paquot het noemt) van *prefêt des cas de conscience*. Zijne geschiktheid tot dit werk verschafte hem veler achting en vertrouwen, doch op het laatst van zijn leven werd hij door zoo vele twijfelingen geslingerd, dat ze zijn verstand dreigden te verwarren. De schriften, door hem nagelaten, thans van geene waarde, staan bij Paquot vermeld.

LOENIUS (RUTGERUS). Van hem is ons niets anders bekend als dat hij, uit *Deventer* afkomstig, er de geneeskunst uitoefende, later aldaar met E. Tesschenmacher het professoraat in dat vak aanvaardde en na diens dood in 1647 tevens de natuurkunde onderwees, in welke betrekkingen hij werkzaam bleef tot aan zijn' dood, 15 Aug. 1672.

LOFVERS (PIETER), in 't *Aanh. op 't Alg. Wb. van Kunsten en Wetensch.* bij misstelling *Loevers* genoemd, werd geb. te *Gronin-*

gen in 1710, en † 1788. Hij voer in zijne jeugd ter zee, 't welk hem in de gelegenheid stelde, den aard van schepen, lucht en water goed te leeren kennen. Om de regte behandeling van het penseel te verkrijgen, werd hij een leerling van den historie- en portretschilder J. A. Wassenberg, die hem tevens in de gronden der teekenkunst onderwees. Hij bragt het daarna zoo ver door oefening en vlijt, dat hij uitmuntte in het vervaardigen van naauwkeurige teekeningen van schepen en zeegezigten, die goeden aftrek hadden naar *Engeland*, *Frankrijk* en *Hamburg*.

LOFVERS (HENDRIK), zijn oudste zoon, geb. te *Groningen* in 1739, † 1805, leerde de teeken- en schilderkunst bij zijn' vader, doch beoefende die later meest tot uitspanning. Hij was vlug van begrip en rijk van verbeelding; teekende en schilderde niet slechts zeestukken, maar ook bloemen en landschappen, waartoe *Drenthe* hem schoone stof leverde. Had hij het werktuigelijke der kunst meer grondig beoefend, hij zou welligt als meester hebben uitgemunt.

LOGHEM (HENDRIK VAN), geb. te *Deventer* in 1775, † 1843, was secretaris zijner geboortestad en verdienstelijk beoefenaar der Nederd. dichtkunst. Zijne Muze, ofschoon geene hooge vlugt nemende, slaagde het best in huiselijke en natuur-tafereelen, en kenmerkte zich door een' godsdienstigen zin. In 1809 verschenen van hem *Mengeldichten;* in 1819 *Nieuwe mengeldichten;* in 1821 *De harmonie in het heelal* en and. gedichten, waarin ons *Het ouderlijke huis* 't meest bekoort; in 1826 *Poëzij;* in 1828 *Nieuwe gedichten*, 2 dln. Loflijk waren zijne pogingen om het volksgezang te verbeteren, blijkens zijne *Proeve van liederen*, in 1824 te *Deventer* uitgegeven.

LOH (JAN WILLEM VAN), geb. te *Maassluis* in 1759, † 1787, werd door zijn' oom, predikant in eene Kleefsche dorpsgemeente, onderwezen in de oude talen en tevens bekend gemaakt met de Hoogduitsche letterkunde en de natuurlijke historie. Wel toegerust vertrok hij naar *Leijden*, studeerde in de theologie, werd predikant te *Zonnemaire*, daarna te *'s Heer Arends-kerke* in *Zuid-Beveland*. Hij volgde de Voetiaansche rigting, bezat een' zachtmoedigen liberalen geest, en was geen ongelukkig beoefenaar der Nederd. dichtkunst, ofschoon wij niet weten, dat er proeven van het licht zien. Op eene prijsvraag der Amsterd. Maatschappij: *Hoe best de kinderen, voor den akkerbouw geboren, tot dat beroep op te leiden?* behaalde hij den 2den eerepenning. Eene borstkwaal rukte hem in den bloei zijns levens weg.

LOM (JAN HENDRIK VAN), geb. te *Nijmegen* in 1704, †

1763, bezocht in 1723 de Utrechtsche hoogeschool, legde zich, behalve op de godgeleerdheid, toe op de philosophische wetenschappen, en verkreeg daarin den doctoralen graad in 1727, met eene verhand.: *De immortalitate animae.* Daarop vertrok hij met Lampe naar *Bremen*, waar hij slechts kort vertoefde om te *Leijden*, onder 's Gravesande en Wittich, zijne studie in wijsbegeerte en wiskunde voort te zetten. In deze wetenschappen verwierf hij weldra zulk een' roem, dat *Bremen* in 1729 hem daarin een' leerstoel aanbood. De curatoren der Harderwijker hoogeschool beriepen hem in 1734 tot hoogl. in de wijsbegeerte en wiskunde, waarin hij zijne lessen in 1735 opende. Hij hield daarna onderscheidene redevoeringen, die betrekking hebben tot zijn vak; werd vervolgens om zijne verdiensten aangesteld tot hoogl. in de sterrekunde; verhoogde zijn' roem door eene N. uitgave van *Euclides* met belangrijke ophelderingen, stelde de Electriciteit en andere natuurverschijnselen met nieuwe proeven in het licht; hield zijne laatste redevoer. bij 't nederleggen van 't rectoraat in 1761; en deed zich steeds bij al zijne kunde kennen als een nederig en humaan mensch.

LOMEIJER (JAN), geb. te *Zutphen* in 1636, † 1699, oefende zich bijzonder in de geleerde talen en wijsbegeerte, waarin hij daarna in zijne geb.-stad onderwijs gaf. Levensbijzonderheden zijn ons niet van hem bekend. Hij zond in 't licht: *De bibliothecis liber singularis.* — *Duo decades dissertationum;* en bezorgde eene uitgave van de *Agonistica Sacra* van Jac. Lijdius.

LOMMIUS (JODOCUS) of VAN LOM, geb. te *Buren* omstreeks 1500, heeft zich waarschijnlijk te *Parijs* op de geneeskunde toegelegd, en vestigde zich als stadsdoctor in 1557 te *Doornick*; later te *Brussel.* Hij schreef in een' zuiveren, fraaijen Lat. stijl zijne werken, o. a. *Commentarii de sanitate tuenda* etc. *Leuv.* 1558, herdrukt te *Leijden* in 1737 en te *Amst.* in 1761. Hij droeg dit werk op aan den prins van Oranje, die met eene gravin van *Buren* gehuwd was. Zijne *Observationum medicinalium libri* 3, *Antv.* 1560 en 63, zijn daarna meermalen herdrukt en met zijn werk: *De curandis febribus continuis*, etc. *Ib.* 1563, ook veelmalen uitgegeven; zij doen hem kennen als een der meest ervarene medici van dien tijd, en zijn verzameld uitgeg. te *Amst.* in 1745 onder den titel: *Lommii opera omnia.*

LONCK (DIRK JANSZ.), geb. te *Gouda* in de 16de eeuw, † 1602, bekleedde aldaar onderscheidene regeringsposten, o. a. dien van burgemeester. In 1575 lid geworden van den landraad, teekende hij, een jaar later, de nadere unie tusschen *Holland* en *Zeeland.* Daarna zonden de Staten van *Holland* hem naar

Brussel, om den prins van Oranje met raad bij te staan en te bewerken, dat *Amsterdam* zich bij de staatsgezinden voegde. Hij had verder groot deel aan het sluiten der Unie van *Utrecht*, nam o. a. eene zending waar aan Rennenberg, dien hij spoedig verdacht hield. In 1582 werd hij benoemd tot lid in 't collegie van Gecommitteerde Raden, en bij den dood van prins Willem I met anderen gemagtigd, om de brieven, die voor den vorst waren afgezonden, te openen en hieromtrent schikkingen te beramen. Als man van invloed en bekwaamheid maakte hij zich verdienstelijk bij den staat en in zijne geboorteplaats, waar hij veel toebragt tot de burgerlijke en kerkelijke vrijheid.

LONCK (HENDRIK CORNELISZ.), geb. te *Amsterdam*, ontmoeten wij het eerst als luitenant op de vloot, in 1624 uitgerust om de rooverijen der Algerijnen te beteugelen, daarna in 1627 als vice-admiraal, Piet Hein behulpzaam in het veroveren der zilvervloot, waarvoor hij door de Algem. Staten met eene gouden keten beschonken werd; twee jaren later als admiraal bij de W. Indische Comp., wier magt door zijn toedoen, na eene overwinning op de Spaansche vloot en door de inneming van *Olinda*, zoo zeer toenam dat zij de O. Indische naar de kroon begon te steken. Van de verdere daden des dapperen zeehelds is ons niets bekend. In 1630 had hij den leeftijd van 62 jaren bereikt.

LONG (ISAAC LE), geb. in 1683. Van hem hebben wij niets anders kunnen opsporen als eene lijst zijner werken, waaronder er voor de kerkel. geschiedenis van ons vaderland van belang zijn, als: *Hist. der Reformatie van Amst.* 1729, in fol. — *Oorsprong, opkomst en aanwas der Utr. academie* enz. 1736. — *Gods wonderen met zijne kerk*, 2 dln. 2de dr. 1738. — *Kort begrip der Nederl. Gereform. kerken onder 't kruis.* 1751. -- *Boekzaal des Nederd. Bijbels*, 2 dln. 1764. — Ook schreef hij: *Leven van Karel XII*, 6 dln. met pl. *Amst.* 1722. — *Verhaal der verdrevene Saltsburgeren*, 3 dln. *Ib.* 1732. — *Koophandel van Amsterdam*, 2 dln. (in 1763 de 8ste druk) en and. werken meer.

LONGOLIUS (CHRISTOPHORUS), uit het oud, aanzienlijk geslacht van Langerak, geb. te *Schoonhoven* in 1489, † 1522, werd al vroeg naar *Parijs* ter school gezonden, en vertrok later naar *Valence*, waar hij zich gedurende 6 jaren op de regtsgeleerdheid en andere wetenschappen toelegde. Naar *Parijs* teruggekeerd, oefende hij zich onder zijne vrienden G. Budaeus en L. Bayfius in de Grieksche taal, hebbende zich in 't Latijn Cicero's stijl eigen gemaakt. Om de *Natuurlijke historie* van den ouden Plinius goed te leeren verstaan en op te hel-

deren, doorreisde hij *Italië*, *Frankrijk*, *Zwitserland*, *Duitschland*, *Spanje* en *Engeland*. Geene inheemsche plant, welke hij in die landen niet beschouwde, geene eigenschap van den grond, welke hij niet onderzocht, geen dier, welks geaardheid hij niet opmerkte. Met een' schat van kundigheden toegerust, ontving hij aan de hoogeschool te *Poitiers* een' leerstoel, waar hij Plinius verklaarde. Van daar geroepen naar *Rome*, om de regtsgeleerdheid te onderwijzen, vereerde men hem met het burgerregt, en wekte hij door zijne kennis en welsprekendheid de bewondering der Italianen. Te *Padua* tot hoogleeraar in het burgerlijk regt benoemd, verwierf hij zich ook daar een' grooten naam. De voornaamste Venetiaansche geleerden stelden prijs op zijne vriendschap; daaronder behoorde vooral de beroemde kardinaal P. Bembo en paus Leo X, die hem uit zijne geldmiddelen ondersteunde. Zijn vroege dood heeft hem belet vele werken te schrijven. Behalve eenige *Orationes* en *Brieven*, heeft men van hem o. a. *Commentarii quidam ad jus civile.* — *Commentarius in libros XI Plinii Historiam herbarum.* — *Elegiae et epigrammata varia.* enz.

LONGOLIUS (GIJSBERTUS), uit hetzelfde geslacht, geb. te *Utrecht* in 1507, † 1543, betrad de letterkundige loopbaan eerst in zijn vaderland, en begaf zich daarop naar *Padua*, om de wijsbegeerte en geneeskunst te beoefenen. Tot doctor in de geneeskunst bevorderd, keerde hij naar *Nederland* terug; werd te *Deventer* aan 't hoofd geplaatst der aldaar bloeijende school, waar hij tevens als stadsdoctor werkzaam was en niet weinig toebragt, om de jeugd liefde voor de Grieksche letterkunde in te boezemen. Hij vertoefde er eenige jaren met roem, tot dat *Keulen* hem riep in een' leerstoel voor de Gr. en Lat. talen, waarbij hij tevens als vriend en lijfarts van den aartsbisschop en keurvorst Herman gewigtige diensten bewees, terwijl deze met hem een geheim aanhanger was der hervormde leer. Naar *Rostock* beroepen, stond hij gereed die betrekking te aanvaarden, toen de dood hem verraste. Hij was een vriend van Melanchton, in wiens gematigde denkwijze hij deelde; van daar dat de Keulsche geestelijkheid weigerde om zijn lijk aan den gewijden grond toe te vertrouwen, maar zijn vriend de keurvorst verschafte het eene eerlijke begrafenis te *Bonn*. Zijne schriften, die veelal oude Lat. classici ophelderen, worden door Burman, *Traj. Erud.* en door Foppens genoemd. Ook beoefende hij de Lat. poëzij, blijkens zijn: *Carmen elegiacum protrepticum ad bona studia*, achter zijn werk: *Dialogus de avibus*, met Gr., Lat. en Duitsche namen. *Col.* 1544.

LONGUEVAL (ROBBERT VAN), heer van *la Tour* en *Warlain*, ridder en teekenaar van het verbond der edelen, versloeg in 1566 bij *Auchijn* omtrent 400 beeldstormers, doch was echter de zaak der vrijheid ijverig toegedaan, begrijpende dat toegevendheid jegens oproermakers niets gemeens heeft met ware vrijheidsliefde. Hij bleef steeds aan het verbond getrouw en stond als kapitein te *Vianen* in dienst bij Brederode.

LOO (ALBRECHT VAN) is de eerste, die vermeld staat als advokaat van *Holland* (later raadpensionaris genoemd), waartoe hij omstreeks 1510 is aangesteld. In 1518 was hij een der gevolmagtigden tot verlenging van het bestand tusschen keizer Karel V en den hertog Karel van *Gelder*. Hij geraakte in hevigen twist met Floris Oem van Wijngaarden over zijne dubbele ambtsbetrekking als advokaat en raad van den graaf. Vroeger was hij raad in den hove en pensionaris van *Dordrecht* geweest. Hij wordt geroemd als een' man van groote bekwaamheid en welsprekendheid, die in gunst stond bij de landvoogdes Margaretha. Hij stierf 5 Jan. 1525.

— (PAULUS VAN) bekleedde in 1572 den post van drossaard van *Muiden*, was ijverig Spaanschgezind en stelde alle pogingen in 't werk, om *Enkhuizen* en *Naarden* voor den koning Filips te behouden. Dit bragt hem in haat bij de Staatsgezinden, die hem in 1575 opligtten en te *Delft* in hechtenis stelden. Het gelukte hem, in 't midden van het volg. jaar te ontsnappen en zich in de gunst te dringen van prins Willem I, zoodat men hem de posten van slotvoogd van *Muiden* en baljuw van *Gooiland* toevertrouwde, doch bij een verschil met de Staten werd hij er van ontzet en op 's Prinsen aanbeveling tot buitengewoon rekenmeester van *Holland*, zonder jaarwedde, aangesteld, terwijl hij zijn verblijf te *'s Hage* vestigde.

— (JACOB VAN), geb. te *Sluis* in *Vlaanderen*, in 1614, † 1670, vestigde zich te *Amsterdam* in 't midden der 17de eeuw, vond zijn bestaan in 't schilderen van portretten, historie-stukjes en burgergezelschappen, alle van eene aangename kleur en malsch penseel. Hij stoffeerde ook wel de landschappen van Wijnands, Hobbema en anderen. Op gevorderden leeftijd verhuisde hij naar *Parijs*, waar men hem tot lid der kon. schilder-academie aannam en hij de stamvader werd der schilders van Loo, met lof in de Fransche school bekend.

— (PIETER VAN) geb. te *Haarlem* in 1731, † 1784, was bijzonder ervaren in het naauwkeurig teekenen van bloemen voor de bloemisten. Hij teekende en schilderde ook bloem- en fruitstukken op eene verdienstelijke wijze, ook landschappen en onderscheidene kamerversiersels.

LOO (JACOB VAN). Van dezen welsprekenden kanselredenaar is ons niets anders bekend, als dat hij predikant was te *Ootmarsum*, veel toebragt tot eene verbeterde predikwijze en behalve eenige vertaalde werken, uitgaf: *Leerredenen*, 4 dln. *Utr.* 1784. — *N. leerr.* 2 dln. — *Nagelatene leerr.* 2 dln. — *Zes Bedestonden Amst.* 1794. Zijne taal is hartelijk en roerend, soms iets gezwollen. Ook schreef hij: *Kleine schriften voor vrienden der menschheid en des Christendoms.* 2 *st. Utr.* 1792. — *Theophilus op het Paasch-, Hemelvaart- en Pinksterfeest.* — *De feestvierende Christen op het Kersfeest*, 2de druk. *Amst.* 1819. — *Dagboek zijner lotgevallen. Ib.* 1815, dat hij zeker niet voor den druk bestemd had. Hij † in 1797.

LOOKEREN (NICOLAAS VAN), geb. in 1756, † 1833, studeerde te *Utrecht* in de geneeskunde en werd in 1780 tot doctor bevorderd. Hij vestigde zich te *Tiel* als geneesheer, waar hij weldra het volle vertrouwen van velen genoot en zich later als raadslid gekozen zag. Hij was een der eersten, die hier te lande het nut der koepokinenting wisten te waarderen en te bevorderen. De medailles, van landswege hiervoor uitgereikt, stond hij telkens af, om er anderen mede te vereeren en aan te moedigen. Hij stond geruimen tijd aan 't hoofd der Geneesk. comm. van *Gelderland*, en leverde belangrijke stukken over verschillende epidemiën en epizoötiën aan 't gouvernement en aan Commissiën tot onderzoek. Zijne uitgebreide praktijk belette hem niet nuttig werkzaam te zijn als curator der Lat. school te *Tiel* en aanteekeningen te houden van 't geen hem merkwaardig en belangrijk voor de kunst toescheen. Behalve van eenige Geneeskundige Vereenigingen, was hij ook lid van het Utrechtsche Genootschap van kunsten en wetenschappen.

LOON (GERARD VAN), geb. te *Leijden* in 1683, † 1760, oefende zich in zijne jeugd met ijver in de geschiedenis en letterkunde. Al vroeg eenige Nederl. historie-penningen hebbende verzameld, was hij er later op uit, deze met aanteekeningen in 't licht te geven, daarin bijgestaan door A. Schoemaker, wiens kostbaar penningkabinet en hulp hem ten dienste waren. Die bijstand werd door van Loon dankbaar erkend in het 4de deel van zijn uitgebreid werk: *Nederl. hist.-penningen*, 4 dln. in fol. met pl. 1713, ook in 't Fr. vertaald en voltooid in 1737 door J. van Effen. Hij schreef ook eene *Inleid. tot de penningkunde. Amst.* 1717. — *Hedendaagsche pennningkunde. 's Hage* 1734. — *Aloude Hollandsche historiën*, 2 dln. *Ib.* 1734. — *Aloude Holl. regeringsvorm*, 6 dln. *L. B.* 1744—50. — *Verhandeling over de kermissen. Ib.* 1743. — *Historisch bewijs*, *dat het graafschap*

Holland een leen van het Duitsche rijk is geweest, *Ib.* 1748, door P. van der Schelling hevig bestreden in zijn werk: *De aloude vrijheid*, enz. Voorts heeft men nog van dezen verdienstelijken en werkzamen man, uit de dagen zijner jongelingschap, een berijmd treurspel, getiteld: *Plautianus*, dat hem niet zoo veel roem aanbragt als zijne geschiedkundige werken. Aan zekeren W. VAN LOON heeft men het *Groot Geldersch Plakaatboek*, 2 dln. in fol. *Nijm.* 1701, te danken.

LOOS (CORNELIS), zie op CALLIDIUS, dl. I, bl. 313.

LOOSJES (ADRIAAN), geb. te *W. Zaandam* in 1689, † 1767, toonde in zijne kindsche jaren grooten aanleg voor de rekenkunde, en veel lust voor de zeevaart en stuurmanskunst; zoodat hij op zijn 14de jaar met den kommandeur C. G. Zorgdrager eene reis naar *Groenland* ondernam en met zoo veel genegenheid voor de zeedienst terugkwam, dat hij zich daarvoor verder wilde bekwamen, als zijne ouders niet liever gezien hadden, dat hij aan land bleef en den houthandel bij de hand nam. Hij gehoorzaamde; doch bleef zich oefenen in de wis-, sterre-, aardrijks-, tijdreken- en geschiedkunde. Later begon hij meer werk te maken van het beoefenen der H. Schriften, doch merkende, dat hij daartoe kennis van oude en nieuwe talen behoefde, ging hij zich hierop met lijf en ziel toeleggen, onder den rector H. G. Mellinghuizen en den Luth. leeraar Colerus. De uren, die hem van zijn bedrijf overschoten, getrouw aanwendende, was hij weldra in staat, om in de plaats van zijn' vader, voor de Doopsgezinde gemeente in zijne geb.-plaats als leeraar op te treden. Hij bleef in deze betrekking met stichting werkzaam tot in 1762, toen ligchaamszwakte hem noodzaakte zijn ontslag te verzoeken. Hij heeft verscheidene werken vertaald, inzonderheid die betrekking hebben op bijbelsche geschied-, aardrijkskunde en kerkel. geschiedenis; leverde ook aan Wagenaar belangrijke stukken voor diens werk *Tegenw. Staat der vereen. Nederl.* en omtrent de *Zaan* en *Zaanlandsche dorpen*, die den grondslag uitmaken van de *Beschrijving dier dorpen*, na zijn' dood met aanm. door zijn' zoon P. L. Az. uitgegeven. Ook heeft hij onderscheidene kaarten geteekend van het *H. Land* tot verklaring des bijbels. Zijn menschlievend, verdraagzaam en nederig karakter maakte hem algemeen bemind en den eernaam van vader Loosjes waardig.

— Az. (PETRUS), zijn jongste zoon, geb. te *W. Zaandam* in 1735, † 1813, koos den godgeleerden stand, ontving zijne opleiding aan de Doopsgezinde kweekschool te *Amsterdam*, en werd in 1759 tot predikant bevorderd. Zijne eerste standplaats

was *den Hoorn* op *Texel*, vervolgens *Monnikendam* en laatstelijk *Haarlem*. Zijne leerredenen hadden veelal zedekundige stoffen tot onderwerp; hij sprak ze met levendigheid en vuur uit en drong met ernst aan op praktische godsdienst. Hij leverde vele stukken voor het mengelwerk van de *Letteroefeningen*, door zijn' broeder Cornelis opgerigt en aangelegd, vertaalde ook eene menigte werken uit allerlei talen, waaronder uitmunt de *Kerkel. gesch. van Mosheim*, met opheld. — en *Algem. wereldgesch. van Millot*, 10 dln.; bewerkte Cerisier's *Tableau de l'hist. des Provinces Unies* en gaf o. a. de volgende oorspronkelijke werken uit: *Beschouw. van de werken der natuur ten opzigte van viervoetige dieren* enz. — *Leerzame zamenspraken over eenige dieren*, enz. — *Vervolg op Wagenaars Vaderl. Historie*, waarvan het 1ste deel in 1786 en het 47ste in 1811 uitkwam. — *Redevoer. voor Nederl. jongelingschap*, 2 dln. Bij Teijler's godgel. genootschap werd hem de 2de zilv. medaille toegekend voor eene verhandeling: *Over het onderscheidend kenmerk der Chr. openbaring*. Wijl hij den tijd wist uit te koopen en ordelievend was, was het hem mogelijk, bij zijne ambtsbezigheden zoo veel te kunnen uitvoeren. Hij stelde burgerlijke en godsdienstige vrijheid op hoogen prijs, en was een nederig, eenvoudig mensch.

LOOSJES Pz. (ADRIAAN), zijn zoon, geb. aan *den Hoorn* op *Texel* in 1761, † 1818, werd tot de predikdienst bestemd, bezocht de Latijnsche scholen, en oefende zich eenigen tijd aan het athenaeum te *Amsterdam*; doch liever verkiezende boekhandelaar te worden, vestigde hij zich te *Haarlem* en had zegen op zijne voorbeeldelooze werkzaamheid. Hij was daarbij een geacht letterkundige, die zeer veel en zoo veel goeds heeft geschreven, dat de enkele optelling der titels van zijne meest oorspronkelijke werken in proza en poëzij, een paar bladzijden zoude vullen. Als schrijver van vaderl. romans heeft hij inzonderheid onsterfelijken roem verworven. Wie kent niet *De historie van Susanna Bronkhorst*, 6 dln. — Zijne *zedelijke verhalen*, 3 dln. — *De lotgevallen van R. J. van Golstein tot Scherpenzeel*, 4 dln. — *Het leven van Maurits Lijnslager*. — Dat *van Hillegonda Buisman*. — Van *Robbert Hellemans* en *J. Wouter Blommestein*, waarvan sommige veelmalen zijn herdrukt? Van zijne dichtwerken, die ook vele zijn, noemen wij slechts: *Michiel Az. de Ruiter* in 10 boeken. — *De laatste zeetogt van den admiraal de Ruiter*, met geschiedk. aanteek. in 12 boeken. — *Joseph* in 6 zangen, en and. Bijbelsche tafereelen. — De dichterlijke vertaling van Delille's *Drie rijken der natuur* en van 't *Leven van C. Huijgens*. Ook heeft men van hem eenige tooneelstukken, veelal aan de vaderl.

geschiedenis ontleend. Eene critische beschouwing zijner werken zou een lijvig boekdeel beslaan. Wij huldigen den brave, die nog na zijn' dood zoo veel nut sticht, en wij bewonderen den werkzamen man, die den tijd tienvoudig verdubbelde, wijl hij de kunst verstond, dien op woeker te zetten.

LOOSJES (VINCENT), zijn zoon, geb. te *Haarlem* in 1786, † 1840, drukte de voetstappen zijns vaders, zette den boekhandel met ijver voort, doch evenaarde zijn' vader niet in letterkundige verdiensten. In 1822 zond hij in 't licht: *Zedekundige Uitspanningen*, welke 2 jaren later door een' bundel *Nieuwe* gevolgd werden, bestaande meestal in voorlezingen, inzonderheid over eenige spreekwijzen, die luimig behandeld worden. Hij heeft ook enkele gedichten uitgegeven, die van goeden aanleg getuigen, sommige zijn hier en daar verspreid, andere verzameld in een' bundel, getiteld: *De veldslag bij Waterloo en dichtproeven.* 1817. Ook gaf hij eene vertaling in dicht van De Lamartine's *Mort de Socrate*, die echter onderdoet voor die van J. Kisselius. Hij bezorgde in 1819 en 20 de uitgave der *Nagelaten Gedichten* zijns vaders, en was in 1821 lid geworden der Maatsch. van Nederl. letterkunde te *Leijden.*

LOOSEN (SEBASTIAAN VAN), afkomstig uit *Gorinchem*, was aldaar in 1570 burgemeester en vervolgens pensionaris. Hij stond in vertrouwen bij prins Willem I, aan wien hij in 1573 tot raad werd toegevoegd, om de zaken des lands te helpen besturen. Lid van den Raad van State geworden, spande hij met anderen al zijne vermogens in, om Leycester's plan te verijdelen tot het oprigten van eene kamer van geldmiddelen, waarbij men hem dan als commies wilde aanstellen. In 1587 bekleedde hij een gezantschap naar *Engeland*, om over den door *Spanje* aangeboden vrede te handelen. Ofschoon zijne pogingen vruchteloos waren, werd hij 2 jaren later nog eens derwaarts gezonden, om eenige geschillen bij te leggen en onzen handel en zeevaart te bevorderen. In 1594 en 95 was hij met Leoninus en Witten met goed gevolg werkzaam te *Groningen*, om de geschillen tusschen de stad en de *Ommelanden* te vereffenen, en werd in 't volgende jaar wederom naar *Engeland* gezonden, om te handelen over de aanvraag van Elisabeth tot vergoeding van verschotten. Intusschen was hij lid geworden van den hove van *Holland*, daarna van den hoogen raad, waarbij hij tot aan zijn' dood in 1597 werkzaam bleef met bekwaamheid en wijsheid.

LOOTS (CORNELIS), geb. te *Amsterdam* in 1765, † 1834, leerde toevallig op eene reis naar *Duinkerken*, door een' knecht

van zijn' vader, Vondel's *Palamedes* en *Hekeldichten* kennen, welke werken het bij hem sluimerende dichtvermogen opwekten en zijne gidsen en prikkels werden. Aanmoediging vond hij later ten huize van den kundigen Uijlenbroek, vooral door de naauwe betrekking, waarin hij met Helmers geraakte, die het vuur aanblies, dat stond uitgebluscht te worden op het wissel-kantoor, waarvan Loots boekhouder was. Zijn geest was tot iets hoogers in staat, dan (naar zijne eigene woorden) „om ontzettende „getallen van cijfers in een boek te zetten, weêr in een boek „over te zetten; op het einde des jaars over die millioenen van „bijna onzigtbare soldaatjes de revue te houden, en, als er „van al die diefjes slechts één deserteert, er dan soms een „half jaar naar te loopen zoeken." Vóór dat hij ooit den schouwburg had bezocht, maakte hij kleine kluchten, en op den leeftijd van 14 tot 15 jaren had hij 2 treurspelen te gelijk op het touw gezet. Hij verdient met volle regt den naam van oorspronkelijk dichter, en kenmerkte zich door rondheid, fijn gevoel, kracht van uitdrukking, stoute beeldspraak, vurige vaderlandsliefde, afkeer van dwingelandij en vleijerij. Zijne lier was Hollandsch als zijn hart. Zijne schoonste stukken zijn verzameld in den bundel *Gedichten* 1816—18, 4 dln. en *N. Gedichten*. Onder de afzonderlijk uitgegevene stukken vermelden wij slechts *Het 2de eeuwgetijde der beurs van Amst.* met aanteek. 1814. — *De mensch in 3 zangen.* De koning versierde zijne borst met de ridderorde van den Nederl. leeuw.

LOPPERSUM (GERARD VAN), zoo genoemd naar het dorp van dien naam in de *Ommelanden*, bekleedde den post van rector der Lat. scholen te *Groningen*, waar hij de opvolger was van den beroemden Regn. Praedinius, die zijnen leerlingen smaak voor de uiterlijke welsprekendheid wist in te boezemen. Van Loppersum, die daarin niet te huis was en zijnen leerlingen meer tot het maken van Lat. verzen aanspoorde, vond bij hen geen' ingang, integendeel verachting en bespotting, zoodat hij zijn' post nederlegde en naar *Maastricht* vertrok in dezelfde betrekking, waar hij zijne dagen eindigde in 1582. Men heeft van hem: *Enchiridion* of *Handboekje van Epictetus*, waarachter hij voegde: *Imago vitae,* uit het Gr. in Lat. verzen vertaald, 1550. Ook schreef hij eene verdediging van den kardinaal Baronius tegen Marsilius van *Napels.*

LORÉ (WILLEM), geb. te *Leeuwarden* in 1679, † 1744, werd in het weeshuis aldaar opgevoed, en toonde al vroeg veel lust in wiskundige wetenschappen. Om zich daarin meer te volmaken, zond men hem naar *Franeker*, waar hij een' gerui-

men tijd het onderwijs genoot van den hoogl. B. Fullenius (de zoon). In 1700 tot landmeter aangesteld, werd hij 6 jaren later tot landschaps-landmeter bevorderd. Na den dood van Fullenius werd hij door de Staten van *Friesland* gemagtigd, om den studenten onderwijs te geven in de wiskunde. Niet slechts door het vormen van bekwame leerlingen maakte hij zich verdienstelijk, maar ook inzonderheid door het aanleggen van dijken en sluizen. Toen prins Willem IV in 1736 eene reis ondernam door *Braband* en een gedeelte van *Duitschland*, tot onderzoek der wetenschappelijke krijgskunst, moest Loré hem vergezellen en onderrigten. Hij vond eene erkenning zijner verdiensten in de benoeming tot prof. matheseos extraordinarius door de Staten van *Friesland* in 1743. Behalve door den roem zijner geleerdh., ook zonder de Lat. taal te verstaan, stond hij in achting wegens onbesproken zeden en deugdzamen wandel.

LOUIS (LEONARD FRANÇOIS), van Fransche afkomst, geb. te *'s Hage* in 1698, liet veel lust voor de schilderkunst blijken, zoodat zijn vader hem P. van Kuik tot teekenmeester gaf en later J. Vollevens; tevens oefende hij zich in het teekenen en schilderen naar 't leven op de academie en naar goede modellen. In 1725 kreeg hij gelegenheid met een' vriend zijns vaders naar *Parijs* te trekken, alwaar hij meer en meer vooruitging en een verdienstelijk portretschilder werd. Na 2 jaren toevens naar *den Haag* teruggekeerd, vond hij overvloedig werk met het schilderen van portretten en familie-stukken voor den aanzienlijken stand.

LOUISE DE COLIGNY, dochter van Gaspar de Coligny en Charlotte Laval, geb. in 1553, † 1620, huwde zeer jong met den edelman Teligny, die benevens haar vader in den beruchten St. Bartholomeus-nacht van 24 Aug. 1572 vermoord werd. Den 11. Apr. 1583 trad zij te *Delft* in den echt met den grondlegger onzer vrijheid, prins Willem I, doch moest hem reeds in 't volgende jaar op dezelfde wijze verliezen als haar' eersten gemaal en haar' vader. Aan de opvoeding van haar' zoon Frederik Hendrik besteedde zij nu de teederste zorg, en won door hare godsvrucht en minzaamheid aller achting en liefde. Na haren zoon Uittenbogaerd en later Douza tot leermeesters gegeven te hebben, trachtte zij hem, toen hij tot jongeling was opgegroeid, bij den koning van *Frankrijk*, dien zij met hem bezocht, aan te bevelen; dit mislukkende, keerde zij in 1608 naar *den Haag* terug. Zij deed haar best, om prins Maurits tot vreedzame gevoelens en het aannemen van 't bestand te bewegen, en toonde meer genegenheid voor de Remonstranten dan

deze, waardoor zij zich in eenige onaangenaamheden wikkelde, om welke te ontwijken zij zich in 1619 naar *Frankrijk* begaf en te *Fontainebleau* stierf, van waar haar lijk naar *Delft* gevoerd en bijgezet werd in het graf van Willem I.

LOUW (PIETER), geb. te *Amsterdam* in de eerste helft der 18de eeuw, werd in het Luthersche weeshuis opgevoed en tot de teekenkunst opgeleid. Na daarin de beste vorderingen te hebben gemaakt, gaf hij les in het teekenen onder den gegoeden stand. Hij vervaardigde fraaije teekeningen naar schilderijen, of door hem zelven geordonneerd. Ook slaagde hij in het schrapen van zwarte kunstprenten. Hij was vele jaren een der bestuurders van de Amst. teeken-academie, en Jac. Cats behoorde tot zijne leerlingen. Hij leefde nog in 1794.

LOTZE (JOHANNES ANTHONIJ), geb. te *Amsterdam* in 1770, † 1832, studeerde te *Leijden* in de theologie, werd predikant te *St. Maartensdijk;* lid der commissie voor 't zamenstellen van een' bundel kerkelijke gezangen, en vervolgens hoogl. in de godgeleerdheid te *Franeker* in de plaats van Tinga, naar *Groningen* vertrokken. Hij heeft o. a. uitgegeven eene *Proeve van betoog dat geene mijthen in de geschiedenis des bijbels worden gevonden, Leeuw.* 1812, en met H. W. Tijdeman: *Verhandeling over Apollonius van Tyana. Middelb.* 1802. Hij geraakte in hevigen twist met zijn' ambtgenoot Regenbogen, die gelukkig door de tijdsomstandigheden gedoofd werd. Na het opheffen der Franeker hoogeschool poogden zijne vrienden hem vruchteloos te *Leijden* een' leerstoel te bezorgen. In 1811 verkreeg hij dien te *Harderwijk*, en werd, bij opheffing van dat athenaeum, op pensioen gesteld. Zes verhand. zijn van hem bij 't Haagsch Genootschap tot verded. van de Chr. godsd. in aanmerk. gekomen, 2 daarvan loffelijk vermeld, en 4 met goud bekroond; gelijk ook eene bij het Zeeuwsche Genootschap. Behalve eene menigte bijdragen en losse stukken, gaf hij eene *Laudatio E. J. Grevii. L. B.* 1815. — *Oordeelkundige inleid. tot de schriften des N. V. Amst.* 1816, I. en II. deel 1ste st. (niet gunstig opgenomen). — *De brief aan de Hebreën op nieuw vert. met aanm., Delft.* 1826. — In 1831 gaf hij de *Prolegomena* van J. J. Wetstein's N. T. met het plan een' nieuwen druk van dat werk te bezorgen. Het hierover gevraagde oordeel van prof. Heringa was ongunstig en de voortzetting werd door den dood verhinderd. Lotze was ook medearbeider aan het kortstondige periodieke werk: *Bijdragen tot boeken- en menschenkennis;* lid van 't Utr. en Zeeuwsche genootsch. en van de Maatsch. v. Letterk. te *Leijden.*

LOZELEUR (PIETER) of LOIZELEUR, heer van *Villiers* en

Westhoven, werd geb. te *Rijssel* in *Vlaanderen* omstreeks 1530, en † in 1590. Deze edelman had een' te belangrijken invloed op het lot van ons vaderland en de Hervormde kerk, om hem niet te vermelden. Hij was met zijne ouders der hervorming toegedaan, en moest *Parijs*, waar hij advokaat was voor 't parlement, om 't geloof verlaten en de wijk nemen naar *Genève*. Door invloed van Beza, besloot hij zich te wijden aan de Evang.-prediking en de beoefening der godgeleerde wetenschappen tot zijne hoofdstudie te maken. Weldra was hij in staat het leeraarsambt te *Rouaan* te aanvaarden; tot dat de vervolging der Hugenooten, na den beruchten St. Bartholomeus-nacht, hem deed wijken naar *Londen*. Hier bezorgde men hem een' leerstoel in de theologie en bewerkte hij eene nieuwe uitgave van 't N. T. in 't Grieksch met aant. Prins Willem I, met wien hij reeds vroeger in betrekking stond, benoemde hem omstreeks 1575 tot zijn' hofprediker en geheimraad, en hij bewees in deze betrekking zeer vele gewigtige diensten aan staat en kerk. Na den moord van *Oranje* bleef hij geheimraad van Maurits en hield zich later veel op te *Westhoven* op *Walcheren*, vroeger een bisschoppelijk kasteel, waar hij stierf. Van zijne and. werken maken wij geen gewag, maar melden slechts, dat hij de opsteller was der zoo krachtige *Apologie* van prins Willem van *Oranje* en van het *Cort verhael* enz. omtrent den moord, aan den prins gepleegd door B. Gerards; terwijl wij den lezer overigens verwijzen naar de keurige en uitvoerige levensschets van hem en zijne verdiensten door J. ab Utrecht Dresselhuis, in de *Meng.* van den *Gids* voor 1846, bl. 99—127.

LUBBAEUS (RICHARDUS), geb. in *O. Friesland* te *Wibelsburen*, leefde in 't begin der 17de eeuw, en was bijzonder ervaren in de Gr. Lat. en Hebr. talen en rector der Lat. scholen te *Bergen-op-Zoom*. Hij maakte zich bekend door eenige verstrooide Lat. verzen en door eene uit het Lat. in 't Nederd. vertaalde: *Beschrijvinghe en deerelijcke afbeeldinghe der* 12 *Sibijllen. Amst.* 1608. Ook gaf hij eene *Hist. beschrijv. en afbeeld. der voornaemste hooft-ketteren. Ib.* 1608 met pl. *Emblemata de usu opum* etc. *explicata à T. Cornhertio. Arnh.* 1609.

LUBBERS (THEODORUS), geb. te *Beerta* in 1731, † 1804, bezocht op zijn 14de jaar reeds de hoogeschool te *Groningen*, om zich op de godgeleerdheid toe te leggen. Hij werd in 1754 predikant te *Breede*, 2 jaren later te *Noordwijk*, van daar te *Scheemda* en eindelijk in 1768 te *Groningen*, van waar men hem afvaardigde tot de commissie voor de nieuwe Psalmberijming, waarbij hij zich ijverig kweet. In 1776 te *Gron.* tot hoog-

leeraar benoemd, aanvaardde hij dien post met eene oratio: *De theologo ad Christi doctoris perfectissimi exemplar formato.* Hij genoot veel achting wegens zijn ijver, minzaamheid en godsvrucht.

LUBBERS (W.), geb. in *Groningerland* in 1755, † omstreeks 1834, was van bedrijf huisschilder, doch bragt het, meestal door eigene oefening, zóó ver, dat hij een goed portret schilderde. Vele jaren heeft hij zich in de stad *Groningen* bezig gehouden met het vervaardigen van portretten in crayon, die goeden aftrek hadden en hem weinig tijd overlieten tot het beoefenen van andere vakken der kunst.

LUBBERTUS (SIBRANDUS), geb te *Langweer* in *Friesland* in 1556, † 1625, legde de eerste gronden zijner taalkennis te *Bremen*, bezocht de hoogeschool te *Wittenberg*, waar hij zich voornamelijk oefende in de Hebr. taal; daarna die te *Marburg*, vervolgens die te *Genève*, waar hij o. a. Beza hoorde, en eindelijk die te *Neustad*, werwaarts tijdelijk de Heidelbergsche academie verlegd was en waar hij vooral het onderwijs genoot van Ursinus. Na zijne bevordering tot het leeraarsambt, nam hij eerst te *Brussel*, daarna te *Embden* de H. dienst waar, en werd in 1585 tot het professoraat in de theologie te *Franeker* geroepen, terwijl men hem 2 jaren later te *Heidelberg* tot theol. doctor bevorderde. Aan zijnen roem en dien van Drusius, had men het te danken, dat vele vreemde studenten de hoogeschool bezochten. Hij was een warm verdediger van de leer der Herv. kerk tegen de Roomsche, blijkens zijne schriften: *De papa Romano libri X*, etc. 1594. — *De conciliis libri V*, 1601. — *De Ecclesia libri VI*, 1607. — Socinus vond in hem ook een' duchtigen tegenspreker in zijne *De Jesu C. Servatore libri IV contra F. Socinum.* 1611. Terwijl hij hier en daar gebruikt werd, om de eensgezindheid te bevorderen, lag hij met anderen overhoop, zoo als met Drusius, Vorstius, Bertius, op welk twistspoor wij hem niet volgen. Geroepen tot het bijwonen der Dordsche Synode in 1618 en 19, vonden de Contra-Remonstranten in hem een' stevigen steun. Als predikant en herder der gemeente werd hij zeer geroemd.

LUBLINK de Jonge (JOHANNES), geb. te *Amsterdam* in 1736, † 1816, ontving eene beschaafde opvoeding, alleen door huiselijk onderwijs, terwijl zijne uitstekende geestvermogens hem in onderscheidene vakken van wetenschap en kunst, zoo als de muzijk en het teekenen, vooral in taalkennis en kunstsmaak, deden uitmunten. Door den omgang met den boekverkooper Meijer en door dezen met Feitama, van Winter en

Pater, werd de grond gelegd tot zijne Nederd. taalkennis en smaak in de dichtkunst. Hij had met Meijer deel in de uitgave van de *Algem. oefenschool* en daarna van den *Rhapsodist;* bezorgde met de Bosch, Lutkemans en and. eene keurige vertaling der *Fabelen* van Gellert en vertaalde alleen Gellert's *Zedekundige lessen*. Als een meesterstuk van vertaling wordt beschouwd die van Young's *Nachtgedachten*, 1785, 2de druk in 4 dln. Voor zijn' vriend van Winter, die geen Engelsch verstond, vertaalde hij Thompson's *Jaargetijden* en meer and. ook uit 't Hoogd. Men heeft van hem onderscheidene belangrijke *Verhandelingen*, later in 2 dln. verzameld, en *Brieven*, in 1803 uitgegeven. In 1795 riepen hem zijne medeburgers tot lid der Nat. vergadering. Hier was hij met grooten ijver werkzaam, om de belangen van onderwijs, koophandel en landbouw te bevorderen. Niet lang daarna werd hij van zijn gezigt beroofd en die ramp droeg hij 12 jaren met Christelijke gelatenheid. Hij eindigde zijn nuttig leven te *Utrecht*, en was, behalve om zijne kunde en smaak, bemind en geacht om zijn aangenaam verkeer en Christelijk hart.

LUCHTEREN (J. VAN), zoon van een' beeldhouwer, uit *Brabant* afkomstig, werd door zijn' vader te *Amsterdam* in zijn kunstbedrijf opgeleid, met dat gunstig gevolg dat hij een bekwaam beeldhouwer werd. Van zijne stukken is nog voorhanden het beeldwerk aan de poort van het O. Mannenhuis te *Amst.* gelijk ook eenige fraaije boetseersels in sommige kunstverzamelingen; ook de in hout gewerkte sieraden aan de kas van het beroemde orgel in de Groote Kerk te *Haarlem* worden aan hem toegekend; ze zijn vervaardigd omstreeks 1735.

LUCHTMANS (SAMUEL), geb. te *Leijden* in 1765, † 1812, behoorde tot die kundige boekhandelaars, die zoo veel ter uitbreiding van den vaderlandschen letterkundigen roem hebben toegebragt. Al vroeg tot den boekhandel opgeleid door zijn' vader en oom, zette hij dat beroep met ijver voort, na eene geleerde opvoeding in de talen en regtsgeleerdheid te *Leijden* ontvangen te hebben. Tot Meester in de regten bevorderd, werd hem weldra eene plaats in de vroedschap en later in de schepensbank aangewezen. Zijn oordeel, werkzaamheid en kundigheden maakten hem tot een nuttig lid van den raad, van den kerkeraad der Walsche gemeente en van 't schoolbestuur. Het gevestigd crediet zijner familie en zijne kennis van den boekhandel, bijzonder van classieke schrijvers, bezorgden hem eene uitgestrekte correspondentie in *Duitschland*, *Engeland*, *Frankrijk* en and. landen. Behalve vele drukken van Gr. en

Lat. schrijvers, mag vooral zijne uitgave genoemd worden van een' Nederd. Bijbel in 4to, van welken de letters, lang voor dat men aan *Steréotypen* dacht, eens gezet zijnde, altoos staan bleven, en waaruit de drukfouten van tijd tot tijd werden weggenomen. Nadat de letters hare scherpte verloren hadden, heeft men opgehouden nieuwe exemplaren te leveren. De Firma Luchtmans heeft thans opgehouden te bestaan.

LUDEMAN (JOHAN CHRISTOPHORUS), geb. te *Haarburg* in 1685, † 1757, was een berucht astroloog en geneesheer te *Amsterdam*, waar hij leefde in het laatste gedeelte der vorige eeuw. Hij heeft het geloof aan voorspellingen uit de sterren, door het zoogenoemde horoscoop-trekken, wederom verlevendigd, en niet slechts bij het ongeletterde volk, maar ook bij sommige lieden van verstand en geleerdheid veel invloed gevonden, zoodat hij met zijne bedriegerijen, waarin hem zijne dienstmaagd Britta Beijer bijzonder behulpzaam was, veel geld won en er te *Sloterdijk* eene buitenplaats op nahield. Zijn leven is beschreven en zijne zonderlinge werken zijn uitgegeven, door den niet minder beruchten F. L. Kersteman, onder den naam van Mr. Franciscus. Deze heeft ook zijn eigen leven beschreven in 2 dln. *Amst.* bij J. B. Elwe, vol avontuurlijke en losbandige voorvallen, die weinig geloof verdienen.

LUGT DIRKSZ (JAN), geb. te *Amsterdam* in 1749, † 1822, heeft zich eenige verdiensten verworven op den Nederl. zangberg. Ten minste in zijne enkele losse, meestal onuitgegevene dichtstukken heerscht — naar 't gevoelen van een' deskundige — beeldrijkheid en kracht van uitdrukking, zoo als in zijn' *Eerzang voor Amstels burgerij*, in 1787 voor zijne vrienden gedrukt. Dan bestaan er nog van hem een stichtelijk, vloeijend dichtstuk, getiteld: *Godsdienst*, in 1793 te *Amst.* uitgekomen, een paar stukjes in de *Kl. Dichterlijke Handschriften*, en een *Lijkdicht* op de baronesse de Lannoij.

LUIKEN (JAN), geb. te *Amsterdam* in 1649, † 1712, werd in de schilderkunst onderwezen door M. Zaagmolen, doch weldra verwisselde hij het penseel met de etsnaald en heeft in de teeken- en etskunst een' onsterfelijken naam bereikt. Ontelbaar zijn de platen, die hij in boekwerken naar zijne teekeningen gegraveerd heeft, waaronder de groote Bijbelprenten uitmunten en die in de *Nederl. Hist.* van Hooft. Vindingrijk, doordacht en oordeelkundig zijn zijne groote platen, met duizenden figuren, waaronder ook de kleinste een eigenaardig karakter hebben. Zelfs zijne kleine prentjes getuigen van een' vindingrijken geest. Die geest was ook dichterlijk. In zijne jeugd gaf hij een

bundeltje, onder den titel van *Duitsche lier* in 't licht, bevattende erotische dichtstukjes, welke hem als bevallig minnedichter met Hooft en Poot doen wedijveren. Losse bevalligheid, geestige vinding en juiste teekening, even als in zijne platen, heerschen ook hier. Dit boekje was hem naderhand een' doorn in 't vleesch, toen hij door het lezen der mystieke schriften van Jac. Böhme en Antoinette Bourignon, tot de zwaarmoedigste dweeperij verviel, zoodat hij *Amsterdam* verliet en buiten *Haarlem* met eene oude meid een stil verblijf betrok, om daar (gelijk hij het noemde) door 't geloof te leven. Doch toen hij ondervond, dat dit zonder werkzaamheid een dood kapitaal was, keerde hij spoedig naar *Amst.* en tot zijne bezigheden terug. Hij bleef de dichtkunst beoefenen, blijkens het aantal stichtelijke rijmwerken (met zijne uitstekende plaatjes versierd), waarin meer mystiekerij dan gezond verstand doorstraalt, ofschoon hier en daar een vonk van dichterlijk vuur schittert. Men bemint nogthans vader Luiken om zijne eenvoudigheid en kunstzin.

LULOFS (JOHANNES), geb. te *Zutphen* in 1711, † 1768, stond aan 't hoofd van den waterstaat, in de betrekking van inspecteur-generaal der rivieren, en was adviseur in alle zaken, die roeijingen en peilingen betreffen, van al hetwelk de vermelding in onze staatsregisters en elders voorkomt. Te *Leijden* toonde men zijne bekwaamheden op prijs te stellen, door hem in 1742 te benoemen tot prof. in de sterre- en wiskunde. Hij aanvaardde dien post met eene redevoer.: *De utilissimo, sed hactenus raro metaphysices et matheseos connubio.* Als aftredend rector sprak hij in 1756: *De iis, quae in his regionibus astronomiae, praesertim practicae, cultui hactenus fuerunt impedimento.* In 1729 had hij gegeven eene *Disputatio philosophica de causis propter quas zona torrida est habitabilis.* Ofschoon hem niet die hulpmiddelen ten dienste stonden, waarin zich thans onze sterrekundigen mogen verblijden, heeft hij echter gewigtige waarnemingen gedaan. Zijne *Introductio ad cognitionem atque usum utriusque globi*, ook in 't Nederd. onder den titel: *Inleiding tot eene natuur- en wiskundige beschouwing des aardkloots*, *Leid.* en *Zutph.* 1750, welke *Inleiding* zeer met de Lat. verschilt, is ook door Kästner te *Göttingen* in 't Hoogd. overgezet. Nog heeft men van hem: *De zegepralende Copernicus of verhand. over het verschilzigt van den jaarl. loopkring. Zutph.* — *Grondbeginselen der wijnroei-, en peilkunde met pl. L. B.* enz. enz.

— (BARTOLD HENDRIK), geboren te *Zutphen* in 1787, † 1851, begon zijne regtsgeleerde studiën te *Groningen*, ontving daarin in 1809 de doctorale waardigheid en deed met eenige

vrienden een reisje door *Duitschland*, later in 2 dln. uitgeg. in brieven; vestigde zich als advokaat in zijne geb.-stad, waar hij onder het Fransch bestuur tot substituut van den procureur bij de regtbank aldaar werd benoemd. Hij verwaarloosde de beoefening der letteren niet; de Hoogduitsche letterkunde trok hem vooral aan. Schiller en Voss waren zijne geliefkoosde dichters; van laatstgemelden vertaalde hij de *Louise* in Nederd. proza en van den eersten onderscheidene stukjes in dichtmaat. In 1815 tot hoogl. in de Nederl. letterkunde beroepen te *Groningen*, begon hij dien post met eene redev. *Over het verband der eigene letterkunde en taal van een land met deszelfs onafhankelijkheid.* Deze lokte eene scherpe beoordeeling uit, die niet minder scherp door Lulofs beantwoord werd. Hij wijdde zich inzonderheid aan de beoefening der met het Duitsch verwante talen, welke hij vergeleek in eene *Schets van een overzicht der Duitsche taal*, *of der Germaansche taaltakken*, 1817, een werk vol geleerde nasporingen en fijne opmerkingen. Kort daarop (1820) gaf hij eene *Nederl. redekunst* in 't licht, en behaalde den eereprijs op eene door de Holl. Maatschappij van fraaije Kunsten en Wetenschappen uitgeschrevene *Lofrede op prins Willem I.* Behalve eenige redevoeringen, gaf hij o. a. uit een keurig werk over *Nederl. Spraakkunst*, *stijl en letterkennis.* enz. 1823 (2de druk in 1830). — *Gronden der Nederl. woordafleidkunde.* enz. — *Lessen over de redekunst en fraaije letteren*, *of voorschriften over taal*, *stijl*, *welsprekendheid en dichtk. naar het Eng. van H. Blair*, 3 dln. met vele aanteek. — *Handboek van den vroegsten bloei der Nederl. letterkunde*, enz. 1815, in 1847 op nieuw vermeerderd uitgegeven, en hevig aangevallen en wederlegd door Dr. Jonckbloedt. — *Overzigt van de geschiedenis der Nederlanden*, enz. 2 dln. — *Reistogtje naar Hamburg*, 2 dikke dln. (hier en daar waterig en omslagtig). — *Reis naar Baden-Baden.* — *Gelderlands voortreffelijke dichter*, *letter- en landhuishoudkundige Mr. A. C. W. Staring van den Wildenborch geschetst* enz. 1843. Ook als dichter hebben wij hem eervol te vermelden, blijkens zijne *Avondmijmering. Een historisch wijsgeerig leerdicht.* 1822, ook in 't Hoogd. vertaald. — *Watersnood; een gedicht.* — *Lijkkrans bij den dood van Muntinghe.* — *Dichtregelen bij den dood van Borger*, *zijne gade* en anderen; en wegens zijne krachtige liederen voor de uittrekkende schutterij en studenten in 1830, enz. Geen onzer dichters van dien tijd muntte zoo zeer uit in de kunst van declameren als hij; daarom was ook niemand beter bevoegd te schrijven over *De declamatie of de kunst van declameren of reciteren en van de mondelijke voordragt* enz.

1848. — Hij was een kundig, welbespraakt, ijverig en werkzaam man, vurig van geest, maar niet kalm genoeg, om tegenspraak te verdragen.

LUMEIJ, zie op VAN DER MARCK.

LUSSING MATTHIJSZ (HENDRIK), † te *Amsterdam* in 1784, behoorde tot die stichtelijke dichters, welke meer dienden gekend en geacht te worden. Hij poogde het zijne toe te brengen tot de verbetering van het huiselijk en openbaar godsdienstig gezang. De dichtstukken, die hij daartoe leverde, zijn schoon, doeltreffend en eenvoudig; ze zijn vervat in 3 stukjes, onder den titel: *Euangelische gezangen*, 1779—83, met keurige muzijk van J. Schmitt. Ze werden wel goed ontvangen, maar ter invoering in de Hervormde kerk vele zwarigheden geopperd, die eerst zijn overwonnen in 1805. Bij het Leijdsche Dichtgenootschap behaalde hij in 1778 den zilveren eereprijs met een dichtstuk: *De voortreffelijkheid van den Chr. godsdienst;* en in 1780 den 2den op: *Gods wijsheid in Zijne werken.* — Zijn proza-werk: *Noodzakelijkheid van den godsdienst in 't gemeen en de zekerheid en voortreffelijkheid van den Chr. in 't bijzonder*, enz. 1767—74, in 5 verhandel., rangschikt hem onder de populaire godgeleerden van dien tijd.

LUTKEMAN (JACOB) was een verdienstelijk en werkzaam lid van het dichtlievend genootschap te *Amsterdam: Oefening beschaaft de kunsten.* Hij nam met and. deel in eene fraaije vertaling van Gellert's *Fabelen en Vertelsels;* leverde den Amst. schouwburg vertalingen van de *Heracliden; Zama; Het verkeerd vertrouwen; Codrus en Canut;* waarvan de twee laatste met zijne *Poëzij* door Roullaud in 1785, na zijn' dood, zijn uitgegeven. Lutkeman's dichterlijke aanleg werd, gelijk bij zoo velen van dien tijd, door den likkenden en beschavenden dichtgenootschappelijken geest onderdrukt. Hij † te *Amsterdam* in 1782.

LUTMA SR. (JOHANNES), geb. te *Groningen* in 1584, † 1669, vestigde zich al vroeg te *Amsterdam* als goudsmid en drijver van beeld- en lofwerken, en was waarschijnlijk een' leerling van P. van Vianen. Zijne kunstwerken wekten algemeene bewondering, en Rembrand, met wien hij bevriend was, heeft op onderscheidene wijzen zijn afbeeldsel in 1656 fraai gegraveerd met bijwerk, ter aanduiding van zijn vak als drijver in zilver.

— JR. (JOHANNES), zijn zoon, geb. te *Amst.*, † omstreeks 1685, maakte zich in dat vak niet minder grooten naam, doch breidde het nog verder uit, door de behandeling van de etsnaald met die van den hamer en het puntijzer of *poinçon* te vereenigen. Onder zijne voornaamste werken telt men 4 pren-

ten, waarop de portretten van P. C. Hooft, Vondel, zijn' vader en hem zelven; ook nog 4 landschapjes naar J. Both. Voorts dreef hij o. a. een' fraaijen pronkpenning in ovalen vorm, ter eere van den adm. M. Hz. Tromp, alsmede een ter nagedachtenis van zijn' vader.

LUTTENBERG (GERRIT), geb. te *Zwolle* in 1793, † 1847, wist zich uit een' nederigen stand door eigene verdiensten van trap tot trap te verheffen tot de waardigheid van secretaris zijner geb.-stad. Het gemis eener geletterde opvoeding vergoedde hij door onvermoeide vlijt; en door het aanleeren van talen, het beoefenen van de geschiedenis der wetgeving en van de staathuishoudkunde verwierf hij zich groote kundigheden. Het armwezen trok bijzonder zijne belangstelling, en zijne 2 schriften daarover genoten èn om den stijl èn om de zaken algemeenen lof. De armen-inrigting, welke hij te *Zwolle* daarstelde, heeft andere tot model verstrekt. Tot beschaving der lagere volksklasse stelde hij, door gepast onderwijs, allerlei pogingen in 't werk, en ook de Overijsselsche Vereeniging ter bevordering van provinciale welvaart vond in hem een' krachtigen steun. Om zijne verdiensten benoemde hem de algemeene synodale commissie tot een' harer leden, en de koning tot ridder der orde van den Nederl. leeuw, terwijl de Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden* hem ook tot lid had verkozen.

LUIJTS (JOHANNES), geb. te *Hoorn* in 1655, † 1721, oefende zich aldaar in de Gr. en Lat. talen, vervolgde zijne letterkundige loopbaan te *Leijden*, waar hij zich tevens op de Oostersche talen, physica en logica toelegde; daarna volgde hij G. de Vries naar *Utrecht*, waar hij in 1677 tot philos. doctor bevorderd en datzelfde jaar aangesteld werd tot buitengewoon hoogleeraar in de physica en mathesis, en 3 jaren later tot gewoon. Hij was een hevig voorstander der wijsbegeerte van Aristoteles, en die van Cartesius zeer vijandig; en schreef eene *Astronomica institutio* etc. *Traj.* 1689 (waarin hij het stelsel van Copernicus verwerpt als strijdig met de H. Schrift) en eene *Introductio in geographiam novam ac veterem etc.* 1692, met vele kaarten: voor dien tijd een verdienstelijk werk.

LUZAC (ELIE) werd geb. te *Noordwijk binnen* in 1723, en † 1796. Zijn vader, uitgeweken wegens de herroeping van 't edict van *Nantes*, had in gemelde plaats eene bloeijende kostschool van jonge heeren en was daardoor in staat, zijnen kinderen eene beschaafde opvoeding te geven. Elie, naar *Leijden* gezonden, woonde de lessen bij van T. Hemsterhuis, Musschenbroek en Lulofs. Bij de studie in de wijsbegeerte en natuur-

kunde voegde hij ook die in de regtsgeleerdheid, en verkreeg daarin in 1759 den doctoralen graad. Vóór dien tijd had hij reeds het beroep van boekdrukker aanvaard, en na 't verdedigen zijner diss. trad hij nu en dan op als pleitbezorger. De uitgave van het werk van Lamettrie, *l'Homme machine*, 1748, berokkende hem groote onaangenaamheden. Hij verdedigde zich met nadruk in zijn *l'Homme plus que machine* en vervolgens in *l'Essai sur la liberté de produire ses sentimens.* Eene wijsgeerige verhand. over *Le bonheur ou nouveau système de jurisprudence naturelle*, liet hij in 1753 te *Berlijn* uitkomen. Doch om de beknoptheid niet uit het oog te verliezen, zullen wij ons moeten onthouden zijne kleine *brochures* te noemen. In 1759 ondernam hij de redactie van een letterk. tijdschrift onder den naam van *Nederl. letter-courant*, waarvan in 1763 het 12de deel 't licht zag. Hij leverde daarna onderscheidene art. voor de *Bibliothèque impartiale* en de *Bibl. des sciences.* Met het wederleggen der paradoxe stellingen van Rousseau hield hij zich ernstig bezig, terwijl hij zijn' roem vermeerderde door de uitgave van *Les institutions du droit de la nature et des gens*, *de Wolff*, 1772, met bijv. en uitgebreide aanteekeningen. Zijn tijdschrift: *Annales Belgiques* mogt slechts kortelijk bestaan van 1772 tot 76, wijl hij daarin als vurig aanhanger van het stadhouderlijk bestuur optrad en van de tegenovergestelde partij gewraakt werd. Den toestand van zijn vaderland, door hem zoo vlijtig nagespoord, wat betreft de bronnen en ontwikkeling van deszelfs voorspoed, stelde hij talentvol in 't licht in het uitmuntende werk: *La richesse de la Hollande*, 2 vol. 1778, waarvan hij later eene Nederd. uitgave bezorgde in 4 dln. 1780, met vele veranderingen en belangrijke verbeteringen. De staatkundige geschillen en de pogingen van velen, om verandering in den regeringsvorm te brengen, noopten hem, ter bestrijding daarvan, tot het schrijven van *Reinier Vrijaard's openhartige brieven. Dev. en Zwolle*, 4 dln. 1781, en *Vaderlandsche staatsbeschouwer*, 1784—90. — Zijn *Brief over het gevaar, gelegen in de verand. van de staatsregeling van een eenmaal gevestigd bestuur*, 1792, was zijne laatste poging in dezen ongelijken strijd tusschen de woelzucht en de wijsheid, tusschen de geestdrift en de rede. In zijne moeijelijke loopbaan, met eere doorloopen, toonde hij een' aanhoudenden zucht voor onafhankelijkheid, gepaard met werkzaamheid ter bevordering van het welzijn der menschen en van nuttige kundigheden, en met openbaring van een edel gemoed en uitstekende kunde. — Zijn neef

LUZAC (JOHAN), geb. te *Leijden* in 1746, † 1807, verliet

reeds op zijn 14de jaar met lof de Lat. scholen, genoot het academisch onderwijs in zijne vaderstad van 1760 tot het begin van 1768, en verkreeg toen de doctorale waardigheid in de regten. Daar hij behalve in de regtsgeleerdheid, zich ook bijzonder had toegelegd op de Gr. en lat. talen, onder Valckenaer, Hemsterhuis en Ruhnkenius, werd hem te *Groningen* het professoraat in de Gr. taal aangeboden, gelijk later het lectoraat in de regten te *Leijden*. Hij wees beide van de hand, wijdde zich eenige jaren toe aan de practijk te *'s Hage*, keerde daarop naar zijne geb.-plaats terug en was zijn' oom Etienne Luzac behulpzaam in het opstellen der Leijdsche Fransche courant, waarvan hij de redactie weldra geheel op zich nam en waaraan hij eene Europeesche vermaardheid verschafte. Als vriend eener gematigde vrijheid, was hij een voorstander van de zaak der Amerikanen en stond in hooge achting bij Washington, Adams en and. In 1785 benoemde men hem te *Leijden* tot hoogl. der Gr. taal en vaderl. geschied., welken post hij begon met eene redev.: *De eruditione, altrice virtutis civilis, praesertim in civitate libera.* Bij het nederleggen van 't rectoraat in 1794, sprak hij *De Socrate cive*, welke redev. in 't volg. jaar met vele belangrijke aanteek. en kort daarop ook door hem in 't Nederd. werd uitgegeven. In 1796 vonden de curatoren geraden, hem, als voorstander der aristocratische partij, van zijn' post als onderwijzer der vaderl. hist. te ontslaan, waarop hij ook van zijne betrekking als prof. der Gr. taal afstand deed, en later aan de Fr. courant geen deel meer nam. Gedurende deze gedwongen rust hield hij zich bezig met het schrijven zijner *Lectiones Atticae*, naderhand door den Dev. hoogleeraar J. O. Sluiter uitgegeven. Ook gaf hij in 't licht: *Callimachi elegiarum fragmenta*, etc., verzameld en opgehelderd door Valckenaer. Op eene vereerende wijze in 1802 aan de Leijdsche acad. teruggegeven, onder den titel van hoogl. in de beschaafde letteren, mogt hij haar niet lang tot sieraad strekken, daar de noodlottige uitbarsting van 't kruidschip in 1807 een einde maakte aan zijn nuttig en roemrijk leven. Bewondert men zijne zeldzame bekwaamheden en werkzaamheid, men zal hem, na 't lezen van de keurige levensschets van prof. Siegenbeek, niet minder bewonderen en eerbiedigen als een beminnelijk en achtenswaardig mensch, die zijne deugdzame gezindheden, door den magtigen invloed van Chr.-godsdienstige beginselen, krachtig aan den dag legde.

LIJCLAMA à NIJEHOLT (MARCUS), geb. in 't laatste ged. der 16de eeuw in *Friesland*, † 1626, begon zijne regtsgel. oefe-

ningen te *Heidelberg*, zette die voort te *Franeker*, waar hij de doctorale waardigheid verkreeg en de pleitzaal betrad ten hove van *Leeuwarden*. Hier vestigde hij zoodanig zijn' roem, dat men hem in 1604, in plaats van J. van den Sande, te *Franeker* tot hoogl. in de regten aanstelde. Zes jaren later verliet hij dezen post, werd grietman van *Stellingwerf Oosteinde* en in 1623 van *Stw. Westeinde*. Als lid der Staten-Generaal verzette hij zich in 1615 bijzonder tegen het zenden van eene commissie namens dit collegie, naar *Friesland*, ter demping van de gerezene geschillen. In 1621 sloot hij in *den Haag* een verbond met *Denemarken* en werd hierop, met R. Pauw en R. van Haersolte, als buitengewoon gezant naar *Denemarken* afgevaardigd. Hetzelfde jaar erlangde hij met D. Heinsius de eer, dat de republiek *Venetië* hem tot ridder van St. Marcus benoemde. Als curator der Franeker hoogeschool maakte hij zich zeer verdienstelijk. Zijne *Orationes* en juridische schriften doen hem kennen als een oorspronkelijk en naauwkeurig schrijver.

LIJCLAMA (ALBERTUS), geb. te *Steenwijkerwold* in 1705, † 1753, oefende zich te *Franeker* in de geneeskunde; doch na zijn' overgang van de Roomsche tot de Hervormde godsdienst, in de regten; waarop hij door zijne ouders onterfd werd. Tot doctor in de regten bevorderd (30 Jun. 1728), was hij eerst advokaat, daarna secretaris van *Hennaarderadeel*. Er moet een bundel dichtstukjes van hem bestaan, waarin dartele, maar ook geestige voorkomen; alsmede een blijspel, getiteld. *Het Franeker Studentenleven*, uitgegeven (met eene letterverzetting) onder den naam van Terbulas Klijlaam. Enkele zijner gelegenheidsgedichten staan hier en daar gedrukt.

LIJDIUS (MARTINUS), geb. in 1539 te *Lubeck* — waar zijne ouders (uit *Deventer* afkomstig) eene schuilplaats gevonden hadden, tijdens de geloofsvervolging onder Karel V, — † 1601, ontving eene wetenschappelijke opleiding in de Stolbergscheschool te *Ilfeld*, zette zijne studiën voort te *Tubingen*, met zulk een goed gevolg, dat men hem in 1567, nevens Z. Ursinus, het opzigt over 't collegie der wijsheid te *Heidelberg* opdroeg. Na de verstrooijing van dat collegie, hield hij zich eenigen tijd te *Frankfort*, daarna te *Antwerpen* op, van waar hij in 1579 tot 3den predikant te *Amsterdam* beroepen werd. Zes jaren later benoemd tot hoogl. in de theologie te *Leijden*, bedankte hij hiervoor, maar nam een jaar daarna het professoraat te *Groningen* aan. Hij volgde de Calvinistische rigting, was echter vredelievend en verdraagzaam, en werd dikwijls gebruikt om kerkelijke geschillen bij te leggen. Hij bekleedde in 1582

den voorzitters-stoel in de Z. en N. Hollandsche kerkvergaderingen, gelijk ook in de Friesche synode van 1596. Men heeft van hem eene *Oratio de formidabili illa classe Hispanica contra Anglos divinitus repressa fracta, dissipata*, op openbaar gezag te *Franeker* gehouden in 1589. En *Oratio de disciplina in scholis ac praecipue in academiis etc.* 1595. — Zijn oudste zoon

LIJDIUS (JOHANNES), geb. te *Frankfort*, † in 1643 of 45, was in 1601 predikant te *Aarlanderveen* en een jaar later te *Oudewater*, tot aan zijn' dood. Hij werd als een geleerd man geroemd en geacht door Scaliger, D. Heinsius en H. Grotius en m. a. Hij heeft uitgegeven: *N. de Clemangis, opera cum glossario Latino-Barbaro et cum analectis, L. B.* 1613 in fol. — *Prateoli narratio conciliorum omnium ecclesiae Christ. etc. Ib.* 1610. — *R. Barnesii et Balei vitae pontificum, cum continuatione.* Ook als Lat. dichter heeft hij eenigen naam verworven.

— (BALTHAZAR), de jongste zoon van Martinus, geb. te *Umbstad* in den *Paltz* in 1577, † 1629, bezocht de Leijdsche hoogeschool en bediende als leeraar in 1602 de heimelijke gemeente te *'s Hertogenbosch*, van waar men hem te *Dordrecht* eerst als geleend, daarna als vast predikant beriep, wordende hem tevens het curatorschap der Lat. scholen, en later het opzigt over de bibliotheek toevertrouwd. Als prediker werd hij gaarne gehoord, en als godgeleerde maakte hij zich bekend o. a. door zijn: *Geestelijck bruilojtsbanket;* door zijne *Twee vertoogen over de 12de sondag der Heidelb. Catech.* Als historicus door zijn: *Novus orbis, sive de navigationibus primis in Americam;* vooral door zijne *Waldensia, id est conservatio verae ecclesiae etc. 2 vol.* — *Cort verhael der menschel. insettingen der R. kercke, beginnende van C. tot* 1610. Hij was zeer driftig van aard, eerst verdraagzaam, later bitter tegen de Remonstranten. Hij opende de Dordsche synode in 1618 met eene Nederd. leerrede in de Groote Kerk, en in de Kolveniers-doelen met eene Lat. aanspraak, en sloot ze met eene leerr. over Jes. XII: 1—3.

— (JACOBUS), zijn oudste zoon, geb. te *Dordrecht* en aldaar † in 1679, werd in 1632 predikant te *Bleskensgraaf;* later op meer dan eene plaats verlangd, verliet hij deze standplaats eerst in 1637, toen hij als 6de predikant naar *Dordrecht* beroepen en aldaar met zijn' broeder Isaak bevestigd werd. Op voordragt van J. Cats benoemde men hem, 6 jaren later, als pred. bij het buitengewoon gezantschap naar *Engeland*, dat namens de Staten eene verzoening zocht te bewerken tusschen Karel I en zijn parlement. Hier vond hij gelegenheid vriendschaps-betrekkingen met beroemde geleerden aan te knoopen en zich in de

Eng. taal te oefenen. In 1645 was hij te *Dordrecht* terug, waar hij geliefd en geacht werd. Niet alleen als godgeleerde, maar ook als geschied- en letterkundige en bijzonder als dichter behaalde hij roem. In al deze vakken niet genoeg gekend en gewaardeerd, verdiende hij een uitvoeriger berigt, dan wij hier geven mogen. Wij noemen uit zijne vele schriften: *Florum sparsio ad historiam passionis J. C. Dordr.* 1672, herdrukt te *Utr.* 1701. — *Agonistica sacra* etc. *Rott.* 1657, in 1700 door J. Lomeijer met toevoegsels te *Zutphen* en *Dev.* herdrukt, ook 2 malen in 't Nederd. vertaald. Na zijn' dood gaf van Til uit: *Syntagma sacrum de re militari* etc. Meer bekend is zijn: *Roomschen Uijlenspiegel* enz. *Amst.* 1671, meermalen uitgegeven en eene plaats verdienende naast Marnix' *Bijencorf.* Het werk lokte vele scherpe en bittere voor- en tegenschriften uit, welke men opgeteld vindt in Schotel's *Kerkl. Dordr. I*, 407 enz. Als een warm vriend van zijn vaderland en als bedreven in hare geschiedenis, vertoont hij zich in zijn *Belgium gloriosum, cum notis* etc. *Dordr.* 1668, opgedragen aan C. de Witt. Toen er eene gebrekkige Nederd. vertaling van verscheen, gaf Lijdius eene andere uit, onder den titel: *Het verheerlijkte ofte verhoogde Nederland* 1668. Men moet het wel onderscheiden van een ander werk, dat hij onder denzelfden titel van *Belgium gloriosum of verheerlickt Nederland* in 't zelfde jaar uitgaf en dat verscheidene Lat. en Nederd. gedichten van hem en anderen bevat op de overwinning bij *Chattam* en den vrede, daarop gevolgd. Het eerstgenoemde werk wordt opgesomd in de redenen der Eng. oorlogsverklaring in 1672. Behalve door zijne hier en daar verstrooide Nederd. gedichten maakte hij zich door zijn gulden boekske *Vrolicke uren, ofte der wijsen vermaeck. Dordr.* 1640, eene plaats waardig naast vader Cats op den Nederl. zangberg. Het werd in 1662 en 1750 herdrukt, en met veel lof vermeld door Schotel en Scheltema, die echter den titel anders opgeven dan hij in den 1sten druk luidt en het noemen *Vrolicke uren des doodts ofte* enz. Achter het werkje staan eene menigte grafschriften, van elders ontleend.

LIJN (CORNELIS VAN DER), geb. te *Alkmaar*, in 't begin der 17de eeuw, vertrok, in dienst der O. Indische Maatschappij, in 1627 als adsistent naar *Batavia*, en klom allengskengs op tot de hooge waardigheid van gouverneur-generaal van *Nederl. Indië*, door zijne geschiktheid en braafheid als zoodanig aanbevolen door zijnen voorganger van Diemen. Hij vond de Compagnie in onderscheidene oorlogen gewikkeld, doch wist door zijn verstandig en zachtzinnig beleid den vrede te behouden of

te bevorderen, moetende echter de demping van een' opstand op *Ternate*, aan zijn' 2den opvolger overlaten. Een geschil met de kamer van 17 of de uitvoerende raad der O. Indische Comp. deed hem zijn' post in Oct. 1650 nederleggen, en naar zijne geb.-stad terugkeeren, waar hij menigmaal de burgemeesterlijke waardigheid bekleedde.

LIJNDEN (DIRK VAN) ridder, heer van *Hemmen*, geb. in 1448, † 1500, moest, om de onlusten te ontwijken, die tusschen de Geld. hertogen Arnold en Adolf (vader en zoon) waren uitgebroken, zich met zijne moeder naar *Utrecht* begeven, terwijl intusschen zijne heerlijkheid door Adolf werd in bezit gehouden. Toen Karel de Stoute van *Bourgondië*, na den dood van Arnold, van de Geldersche ridderschap de hulde eischte, verzette zich van Lijnden daartegen, wijl hij de verkoop of verpanding van *Gelderland* aan den Bourgondiër als nadeelig beschouwde voor de kinderen van Adolf en buiten voorkennis der Staten geschied. Ofschoon zijne tegenkanting en die der Staten den storm niet kon afwenden, trachtte hij toch met alle pogingen het gebied van Karel de Stoute te knakken, en voegde zich bij den keizer, wien hij behulpzaam was in den oorlog tegen den hertog en bij de belegering van *Nuijs*. Bij den keizer verkreeg hij den titel van raad en kamerling. Na den dood zijns vijands behoorde hij tot de voornaamste bewerkers van de terugkomst van Karel van Egmond in zijne erfstaten; bewerkte het ontslag van dien prins aan het hof van *Frankrijk*, en liet zijn' zoon als gijzelaar achter voor het losgeld; hij offerde zelfs vele zijner goederen op, om Karel in zijn gebied te handhaven, en trok voor hem naar *Brunswijk*, om de dochter van den hertog ten huwelijk te vragen, hetwelk daarna met veel staatsie te *Zutphen* werd voltrokken. Van Lijnden stierf op zijn kasteel te *Hemmen*.

— (FRANS GODARD VAN), vrijheer van *Hemmen*, *Blitterswijk* en *Wenssum*, burggraaf, werd geb. in 1702, † 1786, was een kundig man, die in hooge achting stond en de posten bekleedde van rigter en dijkgraaf van 't *Rijk van Nijmegen;* gewoon gedeputeerde in de Staten des kwartiers van *Nijm.;* en gelastigde tot het beneficieëren van den *Nederrijn* en *IJssel;* terwijl de Prinses-Gouvernante hem in 1754 aanstelde tot curator der Harderwijker hoogeschool, aan wier bloei hij veel toebragt.

— (ADRIAAN VAN), heer tot *Nederhemert*, ambtman van *Grave* en den *lande van Kuik*, burggraaf des *Rijks van Nijmegen*, afgevaardigde tot de Staten-Generaal, was door een keizerlijk diploma tot den rang van graaf des H. Roomschen rijks

verheven, en in 1726 door de Nijmeegsche ridderschap aangesteld tot curator van de Harderwijker hoogeschool, welker voorspoed hij vele jaren ijverig bevorderde. Hij † in 1754.

LIJNDEN (OTTO FREDERIK graaf VAN), zoon van ADRIAAN, was vrijheer van *Nederhemert* en de *Voorst*, ambtman van *Overbetuwe*, later ook burggraaf, rigter en dijkgraaf van het *Rijk van Nijmegen*. Hij werd in 1786 door de Nijmeegsche ridderschap tot curator verkozen der acad. van *Harderwijk*, nam, wegens ongesteldheid, eerst later dien post op zich; verrijkte hare bibliotheek met een kostbaar boekgeschenk, dat naderhand door zijne weduwe volledig gemaakt werd, en zorgde, dat de hoogeschool de haar tijdelijk verleende toelage bleef behouden. Hij stierf in 1788, geroemd als een ijverig voorstander der letteren en begunstiger der geleerden.

LIJNDEN VAN HEMMEN (FREDERIK GODARD baron), geb. in 1761, † 1845, verhoogde den luister van zijn oud-adelijk geslacht door uitgebreide kundigheden en door die aan te wenden ten algemeenen nutte. Hij begon zijne loopbaan als edelman aan het hof van prins Willem V, en kwam in verschillende ambts-betrekkingen, welke hij alle in 1795 verliet. Na de omwenteling in 1813 stelde men hem aan tot hoofd-administrateur der domeinen en later tot president van den hoogen raad van adel. Behalve in de vaderl. geschiedenis, oudheid- en geslachtkunde, was hij zeer bedreven in den waterstaat. Van 't eerste getuigden zijne *Twee Brieven over de ridderorde van St. Jacobs broederschap*, van 't laatste zijne. *Verhand. over 't Haarl. meer.* Hij was commandeur der orde van den Nederl. leeuw, enz. lid der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden.*

LIJNSLAGER (PHILIP FREDRIK), die leefde in het laatst der vorige eeuw, toonde veel geestigs en bevalligs in de losse dichtstukjes, hier en daar verspreid, o. a. in de *Kleine dichterl. Handschr.* I, 112: *Aan Roosje*, en vooral in verscheidene Fransche zangspelen, welke hij voor den Amst. schouwburg en het liefhebberij-tooneel, onder de zinspreuk: *Kunstmin spaart geen vlijt*, overzette.

LIJONET (PIETER), geb. te *Maastricht* in 1708, † 1789, ontving eene wetenschappelijke opvoeding, en bezocht *Leijden* om zich te bekwamen tot de predikdienst bij de Waalsche gemeente. Daartoe geschikt gekeurd, verliet hij de hoogeschool, om die het volgende jaar andermaal te bezoeken en zich toe te leggen op de regtsgeleerdheid. Tot doctor bevorderd, vestigde hij zich in *den Haag* als advokaat voor het hof van justitie, en werd later gebruikt ter ontcijfering der geheime staatstukken der Staten-Generaal, enz. Gedurende zijn verblijf

te *Leijden* had hij reeds getoond, welk een kunstzin hem bezielde, daar hij met een pennemes uit palmhout een bas-relief sneed, voorstellende *Apollo en de zanggodinnen.* Dit bragt hem in kennis met den beroemden schilder K. de Moor, die het bewonderde en hem in de teekenkunst onderwees. Hij zette de oefening in die kunst voort te *'s Hage* bij van Limborch, die naast zijne deur woonde en de portretten, die hij teekende, worden als schoon geroemd. Later hield hij zich bijzonder bezig met het ontleden, beschrijven, teekenen en graveren van insecten, gedeeltelijk ter toelichting der werken van Lesser (*Theologie des insectes*), Trembley en and. en die van hem zelven, waartoe o. a. behooren: *Geschiedkundige beschrijv. van de insecten, welke in den omtrek van 's Hage gevonden worden.* — *Traité anatomique de la chenille qui ronge le bois de saule*, 1760, met 18 platen, en zijn nagelaten werk, door de Haan te *Parijs* uitgeg. in 1832: *Sur l'anatomie et les Metamorphoses de différentes espèces d'insectes*, met 54 platen. Men bewondert in al deze werken zijne werkzaamheid en naauwkeurigheid. Zij verkregen te regt een' Europeeschen roem; de Kon. Maatschappijen van natuurkunde en andere wetenschappen van *Engeland*, *Rouaan* en *Petersburg* en die te *Haarlem* benoemden hem als medelid. In de werken der laatstgenoemde Maatschappij 3de deel, werd van hem opgenomen: *Eene beschrijv. van een microscoop-stel, geschikt tot het ontleden van kleine dieren, tsgaders eenige aanmerk. over het vermogen der vergrootende gl... n.* Hij stond in betrekking tot vele onzer natuurkundigen, en verzamelde een aantal schilderijen der beroemdste Nederl. meesters, bestaande in 560 kunststukken. Overigens was hij een man van onberispelijke zeden en godvruchtig gemoed.

LIJRAEUS (JUSTUS), of LIRAEUS, was omstreeks 1625 rector der Lat. scholen te *Middelburg.* Door voorspraak van P. Cunaeus werd hij in die betrekking te *Utrecht* gekozen, in de plaats van den beroemden A. Aemilius, die zijn' post had neêrgelegd. Daar Lijraeus niet aan de verwachting beantwoordde, welke men van hem gekoesterd had, en de school verliep, besloot de regering hem op pensioen te stellen. Zijn protest baatte niet en haalde hem nog meer vijanden op den hals. Aemilius werd teruggeroepen en Lijraeus een leerstoel in de fraaije letteren aangewezen. Bijna 13 jaren was hij in deze betrekking werkzaam en stierf in 1646. Men heeft van hem: *Epistola ad P. Cunaeum*, door P. Burman uitgegeven. Eene *Oratio de usu et dignitate studiorum humanitatis*, 1634, en eenige verstrooide Lat. dichtstukjes, o. a. een op de *Vrijster* van Jak. Cats.

M.

MAALDRINK (LAMBERTUS), geb. te *Deventer* in 1770, bekleedt wel geen' aanzienlijken rang onder onze dichters, maar verdient toch vermelding wegens een beschrijvend dichtstuk van *Deventer's* beleg in 1813 en 14. Gedurende zijn verblijf te *Amsterdam*, waar hij de artsenij-mengkunde leerde, ontwikkelde zich zijn smaak voor de poëzij door den omgang met eenige vrienden, welke in een' bundel: *Vriendenzangen, aan de deugd gewijd,* proeven gaven van hunne dichterlijke bekwaamheden, waarin ook eenige stukjes van Maaldrink's hand voorkomen. Toen hij zich als apotheker in zijne geboorteplaats vestigde, maakte hij voor den huiselijken kring wel eens gelegenheidsversjes, en vervaardigde voor een' vriendenkring het dichtstuk: *Deventer in staat van beleg, in 6 zangen,* tot welks uitgave men hem na 't ontzet aanspoorde. Het is eenvoudige poëzij zonder hooge vlugt, maar ook zonder bombast en wansmaak.

MAANEN (CORNELIS FELIX VAN), geb. te *'s Hage* in 1769, † 1846, werd te *Leijden* tot doctor in de beide regten bevorderd en vestigde zich als advokaat in zijne geb.-stad. Hij zag zich weldra tot haar secretaris aangesteld, en na 1795 tot advokaat-fiscaal en procureur-generaal bij het hof van *Holland, Zeeland*, enz. In deze betrekking had hij dikwijls hoogst onaangename pligten te vervullen, waarbij echter zijne bekwaamheid en gematigdheid zeer uitblonken. Onder koning Lodewijk werd hij in zijn' post bevestigd en later tot minister van justitie en politie benoemd. Doch wijl hij het behartigen van dezen post met zijn geweten niet kon overeenbrengen, weigerde hij dien te aanvaarden, 't geen door den koning zoo weinig euvel werd opgenomen, dat hij hem eene aanzienlijke schadevergoeding en bezoldiging toelegde. Napoleon, die zijne verdiensten erkende, verhief hem eerst tot staatsraad, vervolgens tot president van 't hooge geregtshof. Koning Willem I bevestigde hem niet slechts in deze waardigheid, maar benoemde hem ook tot minister van justitie. Hij opende in 1814 de vergadering der Notabelen, met eene treffende redevoering. Bij de vereeniging van *N.* en *Z. Nederland*, was hij de belangen van zijn' geboortegrond ijverig toegedaan, zoodat hij zich den haat der Belgen op den hals haalde, die in 1830 daaraan lucht gaven door te *Brussel* zijn hôtel in brand te steken. Hij bleef zijne vroegere waardigheid behouden, ook onder koning Willem II,

tot in 1842, toen hem eene eervolle rust te beurt viel. Behalve in de regtsgeleerdheid was hij ook geenszins een vreemdeling in de wijsbegeerte, christelijke godgeleerdheid, algemeene en vaderl. hist. en letterkunde. Hij was lid der 2de kl. van 't Kon. Nederl. Instituut en van de Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*.

MAAS (NICOLAAS), geb. te *Dordrecht* in 1632, † 1693, was een leerling van Rembrand, wiens schildertrant hij eerst volgde, maar daarna verliet. Zijne binnenhuisjes met welgeteekende en goedgeschilderde beeldjes waren in de manier van zijn' meester. Toen hij zich meer bepaalde tot het schilderen van portretten, nam hij een meer helder en behagelijker koloriet aan, en zijne stukken worden geroemd als meesterlijk gepenseeld en van treffende gelijkenis. Daar hij vlug werkte en velen te *Amsterdam* (waar hij zich in 1678 nederzette) een portret begeerden van zijne hand, zoo is het getal der door hem geschilderde verbazend groot. Op het Haagsche Museum ziet men het door hem geschilderde portret van den raadpensionaris Jac. Cats.

— (DIRK), geb. te *Haarlem* in 1656, had eerst tot leermeester in de schilderkunst H. Mommers, die meestal Italiaansche groenmarkten schilderde; daarna N. Berchem, met het volgen van wiens stijl hij het welligt verder in de kunst zou gebragt hebben, dan toen hij J. van Hugtenburg tot zijn model koos in het schilderen van paarden, jagten, gevechten en dergelijke stukken. Ze zijn wel in achting, doch behooren niet tot den eersten rang. Men heeft ook van hem eenige geëtste plaatjes met paarden en soldaten.

MAASWIJCK (PANCRATIUS) of MAASVICIUS, geb. te *Leijden* in 1658, † 1719, was onderwijzer in de Lat. taal, eerst te *Delft*, daarna te *'s Hage*, en gaf in 1694 de *Krijgslisten van Polyaenus* met zijne aanteekeningen en die van Casaubonus in 't licht, alsmede eenige verklaringen op Virgilius.

MAATSCHOEN (GERARD), waarschijnlijk geb. te *Amsterdam* op het einde der 17de eeuw, legde zich toe op de godgeleerdheid bij de Doopsgezinden en verkreeg weldra eene leeraarsplaats te *Amst.* bij de Mennoniten, die hunne vergaderingen hielden op den Cingel in *de Zon*. Hij was langen tijd in deze betrekking nuttig werkzaam met mond en pen. Hij zond de vertaling en den 2den druk in 't licht van H. Schijn, *Gesch. der Mennonieten*, 3 dln. 1743—45, met uitvoerige voorredenen en belangrijke aanteekeningen, zijnde het 3de deel van zijne hand.

MABUSE (JOHAN DE), geb. te *Maubeuge* omstreeks 1470, †

1532, behoort wel tot de Fransche schilderschool, maar heeft grootendeels zijn leven in *Vlaanderen* en *Zeeland* doorgebragt. Hij bezocht *Italië* ter oefening, doch zijne altaarstukken en portretten zijn niet van stijfheid vrij te pleiten, ofschoon uitvoerig, goed gepenseeld en van een aangenaam koloriet. In *Engeland* kwam hij in aanzien door het portretteren der 2 kinderen van Hendrik VII. Door het in dienst treden bij den Marquis van *Vere* vond hij gelegenheid, in *Zeeland* schilderijen en portretten te vervaardigen en tevens aan zijn' lust tot opschik en goede sier, meer dan hem paste, te voldoen, zoodat hij, om schulden, te *Middelburg* in de gevangenis geraakte. De fraaije teekeningen, welke hij maakte, hebben hem waarschijnlijk verlost. Bij een bezoek van Karel V aan den Marquis, ontving Mabuse een wit zijden damasten kleed, om daarin den vorst aan tafel te dienen, doch hij maakte het tot geld en vervaardigde er een van wit papier, dat hij met schoone bloemen en andere sieraden beschilderde. Toen het bedrog aan den dag kwam, bragt het de lachspieren van Z. M. en van den Marquis in beweging, ofschoon anderen willen, dat het zijne gevangenneming ten gevolge had.

MACCOVIUS (JOHAN), of MAKOWSKI, geb. te *Lobzenik* in *Polen*, in 1588, † 1644, begon zijne letterkundige loopbaan te *Dantzig*, bezocht met eenige jonge edellieden, aan zijne leiding toevertrouwd, sommige hoogescholen in *Duitschland*, later ook die van *Franeker*, waar hij in 1614 tot doctor in de theologie en één jaar daarna tot hoogleeraar in die wetenschap en in de physica bevorderd werd. Hij volgde de oude scholastieke leerwijze, naar de vervalschte wijsbegeerte van Aristoteles; en toen men meende onregtzinnigheid bij hem te ontdekken, werd hij aangeklaagd bij de nationale synode, doch vrijgesproken met de vriendelijke vermaning om voortaan wat voorzigtiger te zijn in zijn onderwijs. Maar de zucht, om de scholastieke godgeleerdheid te behandelen, bezorgde hem grooten aanhang en was van verderfelijken invloed, wijl men de leer van J. Christus niet uit de schriften der Evangelisten en Apostelen, maar uit die der feilende wijsgeeren verklaren wilde. Zijn onverdraagzame geest blijkt o. a. ook uit zijne schriften, inzonderheid uit het werk: *Maccovius redivivus*, na zijn' dood in 1647 in 't licht gekomen, bestaande uit losse stukken tegen de Lutherschen, Doopsgezinden, Arminianen en Socinianen. Ook heeft men van hem: *Opera philosophica omnia. Amst.* 1660. — *Loci communes theologici* etc. *Franeq.* 1639 en 50, enz.

MACHEREN (PHILIP VAN) leefde in 't laatste gedeelte der

17de eeuw te *Middelburg* en † te *Rotterdam*. Hij was een goed schilder van zee- en scheepsgezigten. Om de zeeslagen treffend te kunnen afmalen, begaf hij zich in 1672 op 's lands vloot; en hoezeer hij slaagde kunnen de stukken getuigen, welke welligt in eerstgenoemde stad nog voorhanden zijn. Met hetzelfde doel begaf hij zich op Deensche en Zweedsche schepen, en moet verscheidene zeestukken vervaardigd hebben.

MAC-INTOSH (ALEXANDER), geb. te *Auldearn* in *Schotland* in 1783, † te *Amsterdam* in 1838, bezocht de hoogeschool van *Aberdeen* en maakte zulke vorderingen in de philologische- en philosophische wetenschappen, dat hij den graad van *artis magister* ontving, en zijn leermeester M. Mac-leod hem een gedeelte van het onderwijs opdroeg. In 1805 werd hij predikant te *Sutherland*, nam daarna de dienst waar voor een der Schotsche leeraars te *Rotterdam*, bedankte voor een beroep naar *Middelburg*, en aanvaardde in 1807 dat naar *Amsterdam* bij de Engelsche hervormde gemeente. De academie van *Aberdeen* vereerde hem met de waardigheid van theol. doctor, terwijl hij verscheidene voordeelige aanbiedingen uit *Engeland* van de hand wees. Hij was een gemoedelijk leeraar, die zich aanzienlijke opofferingen getroostte ter oprigting van eene consistoriale boekerij, en in 1821 een' bundel lofzangen en geestelijke liederen op eigene kosten liet drukken, ten voordeele van het Eng. Weeshuis te *Amst.* Hij droeg zorg dat aan Joodsche kinderen gelegenheid geschonken werd, om het O. T. in het Hebreeuwsch en Nederd. te lezen. Voorts heeft men aan dezen verdienstelijken Schot den grondslag te danken van het Nederl. Bijbelgenootschap.

MACQUET (JAN), geb. in 1731 te *Brouwershaven*, zoo als de *Navorscher* (III, 25) heeft aan 't licht gebragt, en niet te *Zierikzee*, gelijk velen beweren, is † in 1798, en was te *Zierikzee* geneesheer, schepen, raad en burgemeester. Hij was een man van uitgebreide kennis en scherpzinnig oordeel, niet slechts omtrent het theoretische, maar ook omtrent het praktische gedeelte der Nederd. dichtkunst. Zijne werken over het eerstgenoemde gedeelte bestaan in: *Dichtlievende uitspanningen*, (opgenomen in de *N. Bijdragen tot opbouw der vaderl. letterk. I.)* — *Verhandel. over de voortreffelijkheid der O. en hedendaagsche poëten*, (II, 77). — *Verhand. over het schoon in de poëzije* (te vinden in de werken der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*, III, 43). En in *Proeven van dichtk. letteroef.* 3 dln. *Utr.* 1780—86. In de praktische beoefening der dichtkunst muntte hij boven velen uit in stoutheid en kracht. Zijn eerste dichtwerk: *De* 4 *jaar-*

getijden, 1761, gaf reeds een gunstig gevoelen van zijne bekwaamheid, dat verhoogd werd, toen zijne *Dichtlievende uitspanningen*, 3 dln. 1772—79 te *Zierikzee* het licht zagen. Teeder en aandoenlijk zijn o. a. de *Heldinnen brieven* van Bijbelsche vrouwen, in 't 1ste deel voorkomende; fraai het leerdicht: *Nut en nadeel der hartstogten*, en meer andere. Het 2de deel, behelzende *Euangelische tafereelen*, moge schoone stukken bevatten, over 't algemeen heeft hij daarin aan den toen heerschenden smaak te veel bot gevierd. Het 3de deel behelst eene uitvoerige bespiegeling der *Eerste wereld*, in 7 boeken, welke niet wel anders kan beschouwd worden, dan als eene berijmde vertaling der eerste hoofdstukken van *Genesis*. Behalve deze bestaan er van hem ook eenige geneeskundige werken, welke men in den *Navorscher* ter aangehaalde plaats vindt opgenoemd.

MACROPEDIUS (G.), zie LANGHVELDT (G. VAN), op bladz. 143.

MAELSON (FRANÇOIS), eigenlijk MAEKSCHOON, geb. te *Enkhuizen* in 1538, † omstreeks 1602, werd in 1563 aldaar tot stadsdoctor aangesteld, en maakte zich jegens het vaderland in zijne staatkundige en wetenschappelijke betrekkingen hoogst verdienstelijk. Als pensionaris zijner geb.-stad, later als syndicus van *W. Friesland*, toonde hij zijne vrijheidsliefde in den opstand tegen *Spanje* en stond vol ijver aan de zijde van prins Willem I, die hem in 1575 met Marnix en Buijs naar *Engeland* zond, om Elisabeth tot bijstand te bewegen. In 1582 werd hij afgevaardigd naar *Amsterdam*, om bij den overgang dier stad op alle zaken orde te stellen; ook had hij de hand in 't beramen eener kerkenorde en in de opdragt der grafelijkheid aan den prins van *Oranje*. In 1585 ging hij andermaal naar *Engeland*, om der koningin het bewind over de *Nederlanden* op te dragen. Hij verijdelde den aanslag van Leycester op *Enkhuizen*, diende Maurits met zijnen wijzen raad en had veel gezag en invloed in 't Noorder-kwartier. Behalve als staatsman, maakte hij zich naam door zijne wetenschappelijke kennis, bijzonder aan den dag gelegd in het beproeven van eene vaart op *China* en de *Indien* door de *IJszee*, op welken togt men één der ontdekte eilanden naar zijn' naam noemde. — Door zijne hulp en aanmoediging kwam de *Spiegel der Seevaert* van zijn' stadgenoot L. Wagenaer in 2 dln. te *Leijden* in 't licht. In de Grieksche taal was hij zoo bedreven, dat hij daarin brieven schreef.

MAERLANT (JACOB VAN), waarschijnlijk geb. te *Damme* in *Vlaanderen* in 1235, † 1300, bekleedde aldaar den post van

griffier, en bezat als leek eene voor dien tijd zeldzame geleerdheid. Hij openbaarde die in eene menigte rijmwerken, welke vooral ten doel hadden, zijnen landgenooten nuttige kundigheden aan te brengen en zedelijk te verbeteren. Ze zijn grootendeels naar 't Latijn en Fransch gevolgd en van godgeleerden, historischen, natuur- of zedekundigen inhoud. Wij vermelden slechts de voornaamste. *Rijmbijbel*, gevolgd naar de *Historia Scholastica* van P. Comestor, in 1270 voltooid. — *Spiegel Historiael* of rijmkronijk, eene navolging van het *Speculum historiale* van een' Franschen monnik *Vincentius de Beauvais*, waarvan Clignett en Steenwinkel in 1784 twee dln. hebben uitgegeven, en het 3de deel verschenen is door de zorg van de 2de kl. van 't Kon. Nederl. Instituut, 1812. — *Der naturen bloeme.* — *Van ons Heren wonden.* — *Van ons Heren kyndsheide*, enz. Er bestaan nog in H. S. onderscheidene zijner rijmwerken, waarvan door de Vereeniging ter bevord. der O. Nederl. letterk. te *Leijden* (nu ontbonden) eenige gedrukt zijn, o. a. *Dbouc van den houte*, met aanteek. en woordenlijst van J. Tideman. — *Leven van Sinte Franciscus*, met inleid. en W.lijst van denzelfden. Andere wachten nog op uitgevers, om onze landgenooten te overtuigen, welk een taalschat er in ligt opgesloten, en hoezeer hij te beschouwen is als een der bronnen der Nederd. dichtk.

MAERTENSE (WILLEM SIMON), heer van *Stavenisse* en in *Cromstrijen*, geb. te *Zierikzee* in 1498, † te *Brussel* in 1567, heeft zich (volgens la Rue, *Gel. Zeel.* 2de druk, bl. 519) verdienstelijk gemaakt bij zijne landgenooten, door het uitvinden van het derry of darink delven (ziltig veen, waaruit zout werd gestookt), ofschoon men van de zaak zelve reeds melding vindt gemaakt in 't bekende privilegie van vrouwe Maria van 1477, (zie Wagenaar, *Vad. hist.* IV, 170, waar tevens eene plaat van 't darink-delven voorkomt). Dan wordt door eerstgem. auteur aan hem toegeschreven het daarstellen van eene vaart van *Brussel* tot *Willebroek*, ter lengte van 5 uren, ofschoon Guicciardijn en Grammaye zulks aan den ridder Joan van Loquegem toekennen. Meer bevoegden mogen dit pleit beslissen.

MAESTERTIUS (JACOBUS), eigenlijk MAISTERTON, geb. te *Dendermonde* in 1610, † 1658, volbragt zijne studiën grootendeels te *Brussel* en *Leuven*, waar hij de regtsgeleerdheid beoefende. Hij bezocht *Frankrijk*, *Engeland*, *Italië* en *Leijden*, waar hij in 1634 van de Roomsche tot de hervormde kerk overging en een jaar later van de curatoren der hoogeschool vergunning erlangde, om voorlezingen over het leenregt te

houden. In 1637 werd hij vereerd met het buitengewoon hoogleeraarsambt, daarna met het gewoon als prof. juris. In deze betrekking was hij werkzaam tot aan zijn' dood. Zijne werken, die Foppens optelt, zijn thans van weinig belang; welligt dat zijne *Beschrijv. van Dendermonde*, *L. B.* 1646, met haren omtrek eenige waarde heeft voor de bewoners dier stad.

MAETS (CAREL DE) werd geb. te *Leijden* in 1597, † 1651, studeerde in de wijsbegeerte en theologie te *Franeker* en *Sedan*, deed eene reis door *Frankrijk* en keerde in 1620 naar *Zeeland* terug. Als predikant beroepen te *Scherpenisse*, verwisselde hij in 1629 die standplaats met *Middelburg*. Hij werd door de Staten met anderen benoemd tot het nazien van de N. overzetting der Apocr. boeken en van het N. V. In 1636 wees hij het beroep tot hoogl. in de theologie en predikant te *Utrecht* van de hand, doch aanvaardde die toch 3 jaren later. Hij wikkelde zich in den hevigen twist van dien tijd over het lang hair dragen, waaromtrent eenige verhand. voorkomen in zijn *Silva quaestionum insignium. Traj.* 1640. Zijne andere schriften worden door C. Burman, *Traj. erud.* pag. 207, genoemd. Hij was een ijverig Voetiaan, ingenomen tegen Cartesius. De beroemde Anna Maria van Schurman vereerde hem met een lijkdicht. Zijn zoon wordt vermeld in deel I, bl. 427, onder den naam DEMATIUS, en heette CAREL LODEWIJK.

MAETSUIJKER (JOAN), geb. te *Amsterdam* uit Roomsche ouders in 1606, † 1678, studeerde te *Leuven* in de regten, begaf zich in de orde der Jezuiten, en gaf later te *Gend* onwijs in hun collegie. Zijne bekwaamheden trokken de opmerkzaamheid van de bewindhebbers der O. I. Comp., welke hem in 1636 als pensionaris naar *Batavia* zonden, onder voorwaarde dat hij zijn geloof verzaakte, waarin hij geene zwarigheid schijnt gevonden te hebben. Hier bekleedde hij weldra onderscheidene eereposten, als van baljuw van *Batavia;* buitengewoon en gewoon raad van *Indie;* gouverneur van *Ceylon;* directeur-generaal van den koophandel, en eindelijk in 1653 van gouverneur-gen. Hij bevorderde met onvermoeiden ijver, door doeltreffende maatregelen en schrander overleg, de belangen der O. I. maatschappij en de eer van den Nederl. naam. Om zijne oogmerken te bereiken, gebruikte hij wel eens slinksche wegen, zoo nam hij b. v. de door een' vriend hem toevertrouwde bruid tot vrouw, wist G. Hulft (zie dl. I, 826), door de Comp. gezonden om zijne gangen na te gaan, te verschalken en van de hand te zenden, en een bespiedmiddel uit te denken om te weten, wat de schrijvers in de staats-secretarij

uitvoerden. Geen der gouverneurs voor of na hem mogten zóó lang het bewind voeren als hij — volle 25 jaren — noch zulk eene volmagt ontvangen van de bewindhebbers, die op zijn verzoek om vermeerdering van soldij, hem schreven: „dat hij maandelijks nemen kon zoo veel hij begeerde."

MAGNUS (JACOB), heer van *Groot-Ammers*, *Bergambacht*, enz., behoorde van 1603—1625 tot de afgevaardigden wegens *Zeeland* ter vergadering der Staten-Generaal, was burgemeester van *Middelburg*, en had door zijne bekwaamheden veel invloed. Hij bekleedde een buitengewoon gezantschap naar *Engeland* en in 1607 met anderen naar *Denemarken*, om zich te verzekeren van de genegenheid des konings jegens onzen staat. Ook leest men van hem, dat hij daags voor de onthoofding van Oldenbarneveldt nog pogingen heeft aangewend bij F. van Aerssen, om den advocaat het leven te sparen. Zijn geboorte- en sterfjaar zijn ons onbekend.

MAHNE (WILLEM LEONARD), geb. te *Amsterdam* in 1772, † 1852, oefende zich op 't athenaeum aldaar, vooral onder Wijttenbach, in de Gr. en Lat. letterkunde, zette zijne studiën voort te *Utrecht* en gaf blijken van zijne bekwaamheid in eene *Diatribe de Aristoxeno, philosopho peripatetico. Amst.* 1793. Eerst werd hij tot rector der Latijnsche scholen te *Amersfoort* benoemd, in 1809 in dezelfde betrekking te *Zierikzee*, en in 1817 te *Gend* tot hoogl. in de bespiegelende wijsbegeerte en oude letteren. De Belgische opstand in 1830 noodzaakte hem naar *Vlissingen* te wijken, van waar men hem tijdelijk bij de Leijdsche hoogeschool plaatste, waar hij zonder vaste betrekking en onverpligt collegie hield over de *Historia literaria.* In 1835 belastte hij zich, na den dood van Reuvens, op verzoek, met de lessen over de *Rom. antiquiteiten.* Tot emeritus verklaard in 1842, bleef hij die lessen nog 4 jaren voortzetten. Behalve de genoemde *Diatribe*, heeft men van hem *Epicrisis censurarum biblioth. criticae, vol.* 3, *part.* 3. *Traj.* 1808. — *Epistolae sodalium Socraticorum philomathiae*, etc. *Zierikz.* 1812. — *Vita D. Wijttenbachii. etc. Gand. et L. B.* 1823, daarna 2 malen herdrukt. Ook zorgde hij voor de uitgave van Wijttenbach's nagel. schriften en deszelfs *Epistolae selectae.* Voorts gaf hij tot leiddraad zijner lessen nog uit: *Scola de antiquitatibus Romanis. L. B.* 1844, en andere werken. Als taalkenner en latinist bekleedde hij eene eerste plaats. Behalve van eenige letterk. genootschappen, was hij ook lid van de Maatsch. van Ned. letterk. te *Leijden* en corresponderend lid der 3de kl. van 't Kon. Nederl. Instituut.

MAIRE (JACOB LE), geb. te *Amsterdam* in 't laatste gedeelte der 16de eeuw, was de zoon van Isaak le M., een welgesteld koopman aldaar, met den handel op de *O. Indiën* bijzonder bekend; weshalve de Fransche gezant *Jeannin* met hem in onderhandeling trad om ook *Frankrijk* in dien handel te doen deelen. Het is waarschijnlijk, dat hij zijn' zoon Jacob zijne gissing mededeelde, omtrent een' westelijken doortogt naar de *O. Indien*, wijl de vaart door de *Straat van Magellaan* alleen voor de schepen der O. Ind. Maatschappij openstond. Als opperkoopman stak Jacob den 14 Junij 1615, onder den bevelhebber W. Cz. Schouten, met 2 schepen in zee, voor rekening van bijzondere personen. Men ontdekte in 't begin van 't volg. jaar een' doortogt ten zuiden van de *Straat van Magellaan*, en vele koraal-eilanden in de *Zuid-Zee*, en deze belangrijke ontdekking zou zeker tot nieuwe togten en onderzoekingen hebben aangevuurd, indien zij bij hunne komst te *Jacatra* in Nov. 1616, niet door J. Pz. Koen wederregtelijk aangehouden en hunne schepen en goederen verbeurd verklaard waren, op vermoeden dat zij door de bovengemelde straat gezeild waren. Hij ging met Schouten op een ander schip over, en zij kwamen den 1 Julij van 1617 behouden in *Zeeland*. De door hen ontdekte straat werd de *Straat van le Maire* genoemd. Hoe het met die verbeurd-verklaarde schepen is afgeloopen, is ons niet gebleken, evenmin iets van de verdere lotgevallen van le Maire.

MAKDOWEL (WILLEM), geb. in *Schotland* in 1590, † 1652, genoot eene beschaafde opvoeding, betrad met roem de letterkundige loopbaan, zoodat hij reeds op zijn 21ste jaar hoogleeraar in de wijsbegeerte te *St. Andrews* was. Zijn roem klonk ook naar buiten 's lands, en de verzorgers der Groninger hoogeschool benoemden hem in 1614 tot hoogl. in de regtsgeleerdheid, wijsbegeerte en zedekunde. Hij verliet die betrekking in 1627 en werd hoogschout en voorzitter in het krijgsgerigte van *Stad en lande*. Om zijne bekwaamheid in dezen post betoond, zond men hem naar *Engeland*, ten einde den koning over te halen, 2 Eng. regimenten uit 's lands dienst terug te nemen, wijl die overlast veroorzaakten aan de steden van *Friesland* en *Groningen*, waar zij in bezetting lagen. Hij slaagde gelukkig, verwierf de goedkeuring des konings en lof van onzen gezant Joachimi. Van meer gewigt was zijne zending aan denzelfden koning Karel I, om hem onder 't oog te brengen het onregt van zijn besluit, waarbij hij zich het onvoorwaardelijk regt op de zee aanmatigde. Behalve Makdowel's overreding, droegen de toenmalige twisten in *Engeland* veel bij, om dit besluit krachteloos

te maken. Hij bedankte voor eene raadsheersplaats in het hooge hof van *Schotland*. Later schonk Karel II hem den titel van raad en bediende zich van hem als gewoon gezant in *den Haag*. Hij was ook reviseur in het belangrijk proces over de erfenis van het geslacht van Bergen en het markisaat van *Bergen op den Zoom*, tusschen de hertogin van Lotharingen en de prinses van Hohenzollern, in 1649 te *'s Hage* uitgesproken.

MAKEBLIJDE (LODEWIJK), geb. te *Poperingen* in 1564, † te *Delft* in 1630, trad ten jare 1586 in de orde der Jezuiten; werd, na voleindigde studiën, eerst bestuurder van 't gemeld collegie te *St. Wijnoxbergen*, daarna te *Yperen*. Later gebruikte men hem als prediker en biechtvader te *Gend* en *Antwerpen*, tot hij in 1611 naar *Holland* gezonden werd, om de ketters te bekeeren. Hiermede was hij 19 jaren ijverig in de weer, ook als hoofd der Jezuitische zending in de *Nederlanden*. Hij was o. a. vervaardiger van een rijmwerkje: *Den berch der gheestelicker vreuchden*, *Antw.* 1617, meermalen herdrukt, en van 11 andere stichtelijke boekjes, alle in 't Vlaamsch, door Paquot in voce opgeteld, waartoe vooral behoort de *Mechelsche catechismus*.

MALDERÉÉ (JACOB VAN), ridder, heer van *Heijes*, was een Vlaamsch edelman, eerst de Spaansche, daarna onze belangen toegedaan. Hij stond in gunst bij prins Willem I, die hem tot stalmeester en baljuw van *Veere* benoemde. Later deelde hij bijzonder in 't vertrouwen van prins Maurits, zoodat deze hem benoemde tot vertegenwoordiger van den eersten edele van *Zeeland*, ofschoon dit zwarigheid vond, als niet geboren zijnde in dat gewest. Hij had veel invloed bij den prins, ofschoon hij hem niet tot gematigdheid aanspoorde in de toenmalige kerk- en staatstwisten. In 1607 trok hij met den Dordschen pensionaris J. Berk naar *Engeland*, om met Jacobus I te handelen over de voortzetting van den oorlog. Een jaar later behoorde hij tot de gemagtigden, om in *den Haag* met de Spaansche gezanten over vrede en bestand te handelen, terwijl hij ook destijds met *Frankrijk* en *Engeland* de tractaten van guarantie sloot. Nog vinden wij hem vermeld in 1610 als gezant in *Frankrijk* met de heeren W. van Brederode en C. van der Mijle. Hij behield zijn gezag tot aan zijn' dood in 1617.

MALEN (JETSKE REINOU VAN DER). Van deze Friesche dichteres, door sommige harer tijdgenooten hoog geprezen, hebben wij geene levensberigten kunnen opsporen. Zij gaf te *Leeuwarden* in 't licht: *Zede-, mengel- en lijkgedichten*, 1728, waaruit de proeven, door J. de Vries in zijne *Gesch. der Ned. dichtk. II.*

aangehaald, wel blijken dragen, dat zij hier en daar een' krachtigen en zachten toon kon aanslaan; maar over 't geheel den lof niet verdiende, dien ook hij haar toezwaait, wijl er in haar werk veel middelmatigs gevonden wordt, in den geest van haren tijd.

MALFAIT de Jonge (PHILIP) vervaardigde 2 geestige blijspelen, die zich lang op den Amsterdamschen schouwburg hebben staande gehouden, en welligt met eenige verandering nog wel volk zouden trekken. Ze zijn getiteld: *Krispijn Kapitein*, 1706, en *De Juffer Kapitein*. Ook maakte hij zich verdienstelijk door eene vertaling in dicht van Lafosse's treurspel: *Manlius Capitolinus*, 1711, en van Crebillon's *Electra*, 1714.

MAN (CORNELIS DE), geb. te *Delft* in 1621, † 1706, was een verdienstelijk schilder van portretten en moderne huizen. Hij bezocht *Frankrijk* en *Italië*, vertoefde 2 jaren te *Florence* in dienst van een' edelman, bragt vervolgens grootendeels zijn' tijd door te *Rome* en *Venetië*, en keerde naar zijne geb.-stad terug met een' schat van kundigheden, welke hem volop werk verschaften. Hij gaf o. a. blijken van zijn talent in een groot stuk voor de ontleedkamer te *Delft*, waarin de regenten van het Chirurgijns-gilde en verscheidene stads-doctoren naar 't leven afgebeeld waren.

MAN (MAXIMILIAAN JACOB DE), geb. te *Nijmegen* in 1731, † 1785, werd in 1754 te *Leijden* bevorderd tot med. doctor en 2 jaren tot stadsdoctor in zijne geb.-plaats. In 1770 kwam hij te *Harderwijk* in aanmerking als hoogl. in de geneeskunde in de plaats van van Haastenburg. Benoemd tot lid der Holl. Maatsch. van Wetensch. te *Haarlem* (1771), werden onderscheidene zijner stukken in hare gedenkschriften opgenomen. Bij het uitbreken eener kwaadaardige ziekte te *Maurik*, zonden hem de Staten van 't kwartier *Nijmegen* derwaarts; hij bragt een uitvoerig berigt uit, 't welk de goedkeuring zoodanig wegdroeg, dat men het op kosten van 't gemeld kwartier in 't licht zond, en in de dorpen van *Over-Betuwe* liet verspreiden. Kort daarop nam hij nog eene dergelijke commissie waar naar *Dreumel* in 't ambt van *Maas en Waal*; en gaf het bovengenoemd berigt verbeterd uit onder den titel: *Verhandeling over de kwaadaardige rotkoortsen* enz. 1772, welke algemeenen lof genoot. In 1775 behaalde hij eene gouden medaille bij 't geneeskundig genootschap te *Amsterdam: Servantes civibus*, op de beantwoording der prijsvraag: *Waarin bestaat het uitwendig gebruik en misbruik der Spaansche vliegen in 't algemeen en bijzonder met betrekk. tot de vlek- en rotkoortsen, welke sedert eenige jaren*

in ons vaderland zoo sterk gewoed hebben. In 1777 werd hij benoemd tot lid van 't Utr. Genootschap van K. en Wet.; 2 jaren later tot lid van de Keizerl. Acad. van Duitsche natuur-onderzoekers, en in 1781 tot corresponderend lid van 't Natuur- en Geneesk. Genootschap te *'s Hage*, waarbij hij eenige verhand. inleverde. Op aanbeveling van prins Willem V stelde men hem in 1778 aan tot archiator van 't Nijmeegsche kwartier. Zoo werden zijne verdiensten erkend.

MAN (MAXIMILIAAN JACOB DE), zijn zoon, geb. te *Nijmegen* in 1765, † 1838, zag zich in 1782 geplaatst als buitengewoon ingenieur bij het corps der genie, en 5 jaren later gevoegd bij het legercorps van den prins van *Oranje* te *Zeist.* In 1789 bevorderd tot gewoon ingenieur, woonde hij de gevechten bij van *Warnick*, *Maubeuge* enz. (1793.) Tot kapitein benoemd der genie, werd hem door den erfprins van *Oranje* de taak opgedragen om de vesting *Grave* in verdediging te stellen. Hoe loffelijk hij zich daarbij gedroeg, vermeldt Bosscha in *Nederl. heldendaden te land*, III, 1ste st. bl. 136. Na de omwenteling in 1795 nam hij zijn eervol ontslag, en hield zich bezig met het doen van triangulatiën, metingen en karteringen in het rijk van *Nijmegen*, het land van *Maas en Waal*, den *Bommelerwaard*, en het grootste gedeelte van de *Veluwe.* In Maart 1807 aanvaardde hij de betrekking van Lt.-Kolonel-adjunct van den generalen staf en in Dec. van dat jaar die van directeur van 't depôt van oorlog en van chef der geographische ingenieurs; 2 jaren later belastte men hem met de daarstelling van eene telegraphische linie, en woonde hij, als kommandant van 't fort *Bath*, de campagne in *Zeeland* bij. In 1811 overgeplaatst in Fransche dienst als Lt.-kolonel, werd hij gevoegd bij 't algemeen depôt van oorlog te *Parijs.* Daarna benoemd tot chef van den generalen staf in de 5de militaire divisie, zond hij in Mei 1814, na de blokkade van *Straatsburg* te hebben bijgewoond, zijn ontslag in aan den koning van *Frankrijk.* Dat zelfde jaar werd hij door onzen souvereinen vorst aangesteld tot kolonel der genie en tot directeur van 't archief van oorlog en topographisch bureau; in 1815 tot lid der commissie om een reglement op te stellen voor de administratie en discipline der militaire Willems-orde; en iets later tot 1ste commissaris ter regeling der grensscheiding tusschen *Nederland* en *Pruissen;* vervolgens om de kaarten en archieven van onderscheidene ministeriën te *Parijs* terug te vorderen en herwaarts te voeren, tevens met de schilderstukken en andere belangrijke voorwerpen, door de Franschen uit ons land naar *Parijs* gesleept. Dat koning Willem

zijne verdiensten op prijs stelde, blijkt uit zijne benoeming tot ridd. van de M. W. O. 3de klasse, tot generaal-majoor en kommandeur der O. van den Ned. Leeuw, terwijl de koning van *Pruissen* hem in 1818 de ridder-orde schonk van den Rooden Adelaar 2de kl. en de koning van *Engeland* in 1824 het kommandeurs-kruis der Guelphenorde. In 1821 was hij president der commissie ter ontwerping van eene topographische kaart van 't koningrijk *Nederland*, op eene voor alle diensten geschikte schaal, terwijl er onder zijn toezigt verscheidene belangrijke kaarten werden uitgegeven. De koning in 1830 de diensten herdenkende, door de Man vroeger bewezen bij de verdediging van *Grave*, wist die vesting aan niemand beter toe te vertrouwen dan aan hem, als opper-bevelhebber, hem tevens in 1834 vereerende met den titel van Lt.-Generaal. Wegens zijne erkende bekwaamheden was hij lid der Kon. Academie van beeldende Kunsten te *Amst.* en van 't Prov. Utr. Genootschap van K. en Wet.

MANASSES-BEN ISRAëL, een Portugesche Jood, werd geb. te *Amsterdam* omstreeks 1604, en † 1659. Zijn vader had zich aldaar nedergezet, om de inquisitie te *Lissabon* te ontwijken, en gaf zijn' zoon eene geleerde opvoeding, die in korten tijd groote vorderingen maakte in de Hebr. taal. Naauwelijks 18 jaren oud, stelde men hem aan tot bestuurder der Portug. synagoge te *Amsterdam*. Met veel ijver kweet hij zich in dezen post en in 't verklaren van den Talmud. Hij trouwde eene vrouw uit de familie der Abarbaneis, die, volgens de meening der Joden, uit het geslacht van koning David zou afkomstig zijn. Om zijn' toestand te verbeteren, begaf hij zich naar *Engeland*, na den dood van Karel I, maar vertoefde er slechts korten tijd, wijl hij niet vond wat hij zocht. Cromwell onthaalde hem aan zijne tafel met andere theologanten, die hem veel eer bewezen. Op zijn' terugtogt stierf hij te *Middelburg*, doch zijne vrienden lieten hem te *Amsterdam* begraven. Hij stond in vriendschap met Episcopius, de Vossiussen, J. van Beverwijck, vooral met Barlaeus, en heeft vele werken geschreven in 't Hebr., Spaansch en Portugeesch, waarvan er door zijne vrienden in 't Latijn zijn overgezet. Onder de voornaamste behoort: *El conciliador del Pentateucho* etc. *Amst.* 1632, door D. Vossius in 't Lat. vertaald. Hij bezorgde ook in 1630 een' Spaanschen bijbel, gaf een' Hebr. bijbel uit zonder punten, eene verkorting van de *Mischna* in 't Portug. en meer andere schriften, die door Paquot I, 100, uitvoerig worden opgeteld.

MANDER (CAREL VAN) of VERMANDER, geb te *Meulebeke*

bij *Kortrijk* in 1548, † 1606, leerde de Lat. taal te *Thielt* en te *Gend*, de schilderkunst bij den beroemden Lucas de Heere, die hem tevens lust voor de dichtkunst inboezemde; daarna te *Doornik* bij P. Vlerick, van waar hij in 1569 naar 't ouderlijke huis terugkeerde. Ofschoon hij het schilderen niet verzuimde, hield hij zich veel onledig als rederijker met het zamenstellen van *Zotte kluijten*, *Tafelspelen*, *Refereijnen*, *Sonnetten* en *Liedekens*. In 1574 ondernam hij met eenige jonge edellieden eene reis naar *Rome*, waar hij zich gedurende 3 jaren in de schilderkunst oefende; bezocht vervolgens *Bazel* en *Weenen*, en werd bij zijne komst in zijne geb.-plaats met alle staatsie door de rederijkers ingehaald. Toen de binnenlandsche beroerten het platte land onveilig maakten, zonden zijne ouders hunne beste goederen naar *Brugge* en *Kortrijk* en hielden daar en te *Meulebeke* beurtelings hun verblijf. Bij gelegenheid, dat hij uit zijns vaders huis eenige goederen wilde halen, die op 3 wagens geladen waren, vielen de Walen in 't dorp, beroofden hem en de zijnen van alles en zouden hem aan een' boom opgehangen hebben, indien een Italiaansch ruiter, waarmede hij in *Rome* kennis had gemaakt, hem niet ontzet had. Terwijl hij zich in 1582 met vrouw en kind naar *Brugge* begaf, werd hij andermaal beroofd en uitgeschud. De naderende vijand en de aldaar heerschende pest deden hem naar *Haarlem* de wijk nemen. Hier vond zijn penseel veel aanmoediging; hier rigtte hij met Goltzius en and. eene schilder-academie op, vervaardigde eene menigte stukken en teekeningen, vele van historischen aard, doch ook landschappen, boeren-kermissen en dergelijke voorstellingen. In 1604 vestigde hij zich te *Amsterdam*, werd bij zijn' dood met een' lauwerkrans om 't hoofd in de kist gelegd, met groote pracht in de Oude Kerk begraven, en zijner nagedachtenis hulde gedaan door een bundeltje lijkdichten, gedrukt te *Leijden* in 1609. Hij heeft zich vooral verdienstelijk gemaakt door het opstellen van onderscheidene werken, die niet slechts zijne taal- en dichtkunde in 't licht stellen, maar ook zijne bekwaamheid als biografist, blijkens zijn: *Schilderboeck, waerin eerst de jeught de gront der schilderkonst wort voorgedragen, daerna in 3 deelen 't leven der vermaerde schilders des O. en des N. tijdts; en eijndelijck d' uijtlegginghe op den Metamorphoseon van Ovidius* enz. 2de dr. *Amst.* 1618, in 4to, later in 2 8vo dln., behelzende alleen het leven der Hoogd. en Ned. schilders, met bijvoeg. van J. de Jongh. Van de lange lijst zijner rijmwerken, bij Paquot te vinden I, 367, zullen wij den lezer verschoonen. Van Mander behoorde tot de Doopsgezinde Christenen.

MANEN Az. (J. VAN) was vrederegter van 't kanton *Rhenen*, en lid der Maatsch. van Ned. letterk. te *Leijden*. Zijne schriften getuigen van eene uitgebreide kunde. In 1792 behaalde hij bij de Maatsch. tot Nut van 't Algemeen een' gouden eereprijs met eene verhand. *Over de zedelijke verbeteringen uit het gebod der liefde tot de naasten ontleend, waarvoor ambachten, kunsten, neringen en vooral de koophandel vatbaar zijn.* In 1808 bij het Utr. Genootschap de dubb. gouden medaille voor eene verhand. *Over de oorzaken van den bloei onzer letteren, dichtk. en schilderkunst, in het begin der 17de eeuw.* In 't zelfde jaar een' zilveren penning en accessit bij Teijlers 2de Genootschap voor eene verhand. *Over de reden van 't gering getal beoefenaars van 't hist. vak der schilderkunst in ons vaderland.* Nogmaals 2 jaren later bij het Utr. Genootschap een dubb. gouden penning voor eene verh. *Over de weelde van Nederl. inwoners.* In 1814 bij Teijlers 2de Genootschap een accessit voor eene verh. *Over de levenswijze, gewoonten en zeden onzer voorouders, van de vroegste tijden af, tot op het einde der 16de eeuw.* Ook bestaat er nog van hem een *Wijsgeerig en geschiedk. onderzoek naar de wettige oppermagt in de Vereen. Nederl. sedert de afzwering van Filips II.* Hoe ijverig werkzaam ook, leefde hij in bekrompene omstandigheden met zijne vrouw en een talrijk kroost. Hij stierf in 1822.

MANGER (SEBALD GODFRIED), geb. in 1703, † 1795, aanvaardde het predikambt in 1728 te *Heemstede*, in het volgende jaar te *Goes*, in 1733 te *Maastricht*, waar hem tevens de titel van hoogleeraar werd toegekend. Tien jaren later vertrok hij naar *Delft* en was er tot in hoogen ouderdom ijverig werkzaam. Als Lampiaansch godgeleerde verwierf hij naam; zijne predikwijze kan men leeren kennen uit: *Betamelijk stil zijn en vertrouwen, voorgesteld in de verkl. en toepass. van den LXXII psalm in 12 leerr.* 1743, en in: *De gewigtige vraag van den grooten herder der schaapen, Jezus, aan de opzieners der kudde*, 1749, *in leerr. bij plegtige gelegenheden.* Hij was gehuwd met eene baronesse von Schweidnitz. Zijn zoon

MANGER (SAMUEL HENDRIK), geb. te *Maastricht* in 1735, † 1791, beoefende de theologie te *Utrecht*, was eerst predikant te *Hemmen*, daarna te *Oudkerk* en in 1761 hoogl. te *Franeker* in de Oostersche talen en Hebreeuwsche oudheidkunde. Hij verwisselde deze waardigheid in 1766 met die van hoogl. in de godgeleerdheid. Zijne buitengewone kunde in de Oostersche literatuur, verkregen door eene onvermoeide studie, blijkt ook in eene Lat. vertaling met aanmerk. uit 't Arab. van Tamerlan's

leven en daden, onder den titel: *Ahmedis Arabsiade vitae et rerum gestarum Timuri.* etc. 1767. Voortaan zich geheel wijdende aan de theologische wetenschappen, volgde hij de liberale denkwijze van Vitringa, en toonde een oordeelkundig bijbelverklaarder te zijn, in zijn *Commentarius in librum prof. Hoseae*, 1782. Zijne leerredenen waren ingerigt naar de methode van zijn' schoonbroeder Hollebeek, welke toen nog weinig opgang maakte, weshalve hij in 1780 den post van academie-prediker nederlegde. Tevens aangesteld tot hoogl. in de kerkel. geschiedenis, hield hij den luister der theol. faculteit eenigen tijd bijna alleen op, en vierde in 1785 als rector het 200jarig feest der academie met eene schoone Lat. redevoering. Hij wikkelde zich onberaden in de verdeeldheden, welke in 1786 het vaderland beroerden. De onaangenaamheden, die daaruit voor hem ontstonden, noopten hem van zijne posten afstand te doen, en lid te worden van den raad in de vroedschap te *Franeker*. Bij de omwenteling in Sept. van 1787, verliet hij die stad en nam zijn verblijf op zijne lustplaats in de *Feenwouden*.

MANGOTIUS (ADRIANUS), geb. te *Gouda* in 1554, † 1629, oefende zich te *Leuven* in de wijsbegeerte en theologie, was eenigen tijd als pastoor werkzaam, tot hij in 1585 lid werd der Jezuiten-orde, die van zijne preektalenten gebruik wist te maken. Lipsius hoorde hem gaarne en prees zijne bekwaamheden. De schriften der oudvaders, inzonderheid die van Augustinus, waren de bronnen, waaruit hij zijne leeringen putte. Hij gaf eene verzameling van spreuken der kerkvaders in 't licht, onder den titel: *Monita secreta ex S. Script et S. Patribus collecta*, etc. *Antv.* 1613. — Als ook *Monita Mariana.* etc. *Ib.* 1614 en 18.

MANMAKER (ADRIAAN VAN), geb. in *Zeeland* in 't laatst der 16de eeuw, bezocht in zijne jeugd *Engeland*, *Frankrijk* en *Italië* en stond in achting bij de geleerden. In 1609 zag hij zich benoemd tot baljuw van *Middelburg* en vervulde daarna onderscheidene bezendingen en bedieningen, o. a. die van thesaurier-generaal van *Zeeland*. In 1618 was hij vertegenwoordiger van den eersten edele van *Zeeland* en vergezelde als zoodanig prins Maurits naar *Utrecht*. Hij gaf in de vergadering der Staten-Generaal zijne stem tot het gevangen nemen van Oldenbarneveldt, de Groot en Hogerbeets en behoorde daarna onder de 24 regters. De Staten van *Zeeland* gaven een bewijs van goedkeuring zijner handelwijze, door hem te vereeren met een zilver verguld lampet. In 1621 zond men hem, met van Noordwijk en Pauw, naar *Frankrijk*, om te handelen over een

verbond van vriendschap en koophandel. Gedurende de belegering van *Bergen-op-Zoom*, door Spinola in 1622, was hij gedelegeerde te velde. Na den dood van prins Maurits, bleef hij wel eenige jaren in zijne posten, doch met vermindering van invloed; tot men hem eindelijk in 1631 als vertegenwoordiger van den eersten edele ontsloeg, nadat hij 13 jaren dien eerepost bekleed had.

MANNÉ (JOH. HERMANUS), geb. te *Bellinghausen* in 1679, † 1732, oefende zich te *Essen* in de philosophie en te *Kleef* bij den inspector Dr. Kaijzer in de theologie, en begaf zich op 17jarigen leeftijd naar *Amsterdam*, waar hij zijne studiën bij den Lutherschen pred. Dominicus voortzette en ook tevens de lessen der hoogl. van Leeuwen, Morinus en Francius bijwoonde. In 1700 zag hij zich te *Arnhem*, waar ook zijn vader gestaan had, tot pred. bij de Luth. bevestigd, 3 jaren later te *Haarlem*, waar men hem, dewijl hij met zijn' ambtgenoot in twist raakte, afzette in 1709 en eene scheuring in de gemeente ontstond. De regering was op zijne hand, zoodat hij het predikambt bleef waarnemen bij degenen, die met hem afgescheiden waren. In 1724 vertrok hij naar *Amersfoort*, 6 jaren later naar *Monnikendam.* Hij was ijverig en geleerd, onderscheidde zich in zijne leerred. door eenvoudigheid van bewerking en verdeeling; doch ze werden ontsierd door geleerdheids-pronk, woordspelingen en soms door wansmaak en onkieschheid. Van zijne menigte predikatiën, die 't licht zagen, noemen wij slechts: *Postil of predik. over alle Episteltexten, door het geheele jaar*, 2 dln. *Amst.* 1730, de andere zijn alle gelegenheids-leerredenen. Nog heeft men van hem: *Korte beschrijv. van Luther's levensloop.* 1717. — *Naauwkeurige zoo theol. als historise aanmerk. over het werk der Reformatie*, enz. 1719, en eenige vertaalde en oorspronkelijke stukjes.

MANSFELD (PIETER ERNST graaf VAN), uit een beroemd Duitsch geslacht, werd geb. in 1517, en † in 1604. Hij kwam in zijne jeugd aan 't hof van den Spaanschen infant Ferdinand; trok in 1535 met Karel V naar *Afrika;* kreeg later het bevel over eene compagnie ruiters; gedroeg zich dapper in 't beleg van *Landrecies*, werd in 1544 deswege door den keizer bevorderd tot overste-luitenant in 't regiment van Brederode; een jaar later tot gouverneur van *Luxemburg* en in 1546 tot ridder van 't gulden vlies. Hij gaf bijzondere blijken van dapperheid in den oorlog met *Frankrijk*; werd bij de verdediging van *Ivois* in 1552 krijgsgevangen en 5 jaar later gelost. De keizer zond hem als gezant naar *Regensburg*, op den rijksdag. Hij woonde den

beroemden veldslag bij van *St. Quentin*. In den opstand tegen *Spanje*, bleef hij steeds Spaanschgezind; doch toonde over 't algemeen vele gematigdheid, weigerde de strenge handhaving der Inquisitie en plakkaten; en werd aangesteld tot stedevoogd eerst van *Brussel*, daarna van *Antwerpen* (1567). Twee jaren later zond hem Alba naar *Frankrijk*, om den koning tegen de Hugenoten bij te staan, die hij versloeg bij *Moncontour*. Hij behoorde tot de leden van den raad van state, die door de burgerij van *Brussel* gedurende 5 maanden in hechtenis gehouden werd. Hij bewees zijner partij gewigtige diensten, bekleedde zelfs bij afwezigheid van Alba en Parma den post van landvoogd en wist *Luxemburg* gedurende zijn gouverneurschap voor den koning te behouden.

MANSFELD (KAREL graaf VAN), zijn zoon, geb. in 1543, † 1595, had tot moeder Margaretha van Brederode, en koos al vroeg de zijde der bondgenooten, onderteekende het verbond der edelen en verscheen bij de overlevering van 't smeekschrift openlijk ten hove, tot groot misnoegen van zijn' vader, die hem, in een' brief ernstig bestrafte. Dit kon als nog zijne gehechtheid aan de bondgenooten niet doen wankelen; doch later gelukte dit maar al te goed, waarop hij werd aangesteld tot bevelhebber van *Antwerpen*. Toen Alba de graven van Egmond en Hoorne had laten onthalzen, sloeg hem de vrees om het hart, zoodat hij hem voor eenigen tijd ontweek. Onder den hertog van *Parma* was hij een der bekwaamste legerhoofden en gaf veelvuldige blijken van dapperheid van 1578—90. Na den dood van Parma, zond hem zijn vader tot een' veldtogt naar *Frankrijk*, om 't bevel over 's konings leger te voeren. Hoe verdienstelijk hij zich ook maakte door zijne krijgsbedrijven, wist men hem buiten 't bestuur van staatszaken te houden, ja zelfs naar *Hongarije* van de hand te zenden, waar hij dapper tegen de Turken vocht en den dood vond.

— (ERNST graaf VAN), natuurlijke zoon van Pieter Ernst graaf v. M., doch door keizer Rudolf II voor echt verklaard, werd geb. in 1585, en † in 1626. Hij leerde de krijgsdienst bij zijn' broeder Karel; diende den keizer en den koning van *Spanje* in de Hongaarsche en Nederl. oorlogen; doch begaf zich weldra onder de Unie, trad in dienst van Karel Emanuel van *Savoye*, die hem tot markgraaf verhief, en trok later naar *Duitschland* met duizend man, ter ondersteuning van Frederik, keurvorst van den *Paltz*. Zijne onderscheidene veldtogten te vermelden in *Bohemen* en elders ligt buiten ons bestek, wij zullen ons slechts bepalen bij 't geen hij hier te lande uit-

voerde. Hij hielp in 1622 *Bergen-op-Zoom* ontzetten en was tegenwoordig bij den mislukten aanslag van den prins van *Oranje* op *Antwerpen*. Nogmaals bezocht hij met zijne stroopende troepen *Duitschland* en *O. Friesland*. Genoodzaakt het laatste te ontruimen wegens geldgebrek, boden de Staten hem eene aanmerkelijke som om bij zijn volk een' opstand voor te komen en het af te danken. Na onderscheidene wederwaardigheden stierf hij op weg naar *Venetië* te *Serajo*. Men heeft opgemerkt, dat hij, hoe dikwijls ook geslagen, en land noch volk bezittende, telkens onverwachts met een nieuw leger te voorschijn kwam. Hij zou de eerste geweest zijn, die zich van dragonders bediende.

MANSFELD (REGNERUS), geb. te *Utrecht* in 1639, † 1671, studeerde te *Leijden* in de theol. en philos. Tot proponent bevorderd, predikte hij met groot talent, zoodat hij als kapelaan benoemd werd bij 't gezantschap van G. H. baron van Reede van Amerongen naar *Spanje*; doch vóór zijn vertrek werd hij in de plaats van D. Voetius te *Utrecht* aangesteld tot hoogl. der wijsbegeerte. Hij stond in naauwe vriendschapsbetrekking met F. Burman; behoorde tot de bestrijders van Spinosa blijkens zijne *Lucubrationes*, waarin hij op het *Tractatus theologico-politicus* van gemelden wijsgeer hevig aanviel, 't welk door Spinosa niet malsch beoordeeld werd. Mansveld verwierf zich daardoor een' naam onder de verdedigers van de Chr. godsdienst. Zijne overige schriften, weinig in getal, worden door C. Burman in zijn *Trajectum erud.* etc. p. 209 vermeld.

MANSVELD (ANTONIE JAN VAN), geb. te *Utrecht* uit een aanzienlijk geslacht in 1757, † 1829, beoefende ter zijner uitspanning de teekenkunst; vervaardigde fraaije miniatuur- en crayonportretten; was oud-rentmeester der domeinen van de prov. *Utrecht* en bezat eene uitgebreide kunstkennis. — Zijn broeder

— (JAN IZAAK VAN), geb. te *Utrecht* in 1761, † te *Nijmegen* in 1802, legde zich toe op de vesting-bouwkunde en werd kapitein bij de genie. Hij beoefende ook als liefhebber de teekenkunst en vervaardigde eenige platen, naar teekeningen van H. Meijer geëtst. Hij bezat groote kundigheden en was de vraagbaak van allen, die zich tot hem wendden. Hoezeer zijne miniatuur-portretten en andere stukken de goedkeuring van deskundigen wegdroegen, was hij zelden over zijnen arbeid voldaan en van daar dat zijne stukken weinige zijn.

MARCELIS (OTTO), geb. in 1613, † 1673, heeft zich verscheidene jaren in *Frankrijk* en *Italië* met de beoefening der schilderkunst opgehouden. Te *Parijs* schilderde hij veel voor

de koningin-moeder, die hem, bij kost en inwoning, per dag een *louis d'or* liet verdienen. Aan het hof van den groothertog van *Florence* vervaardigde hij onderscheidene stukken, als ook te *Napels* en te *Rome*. Zijne liefhebberij viel in het schilderen van planten, hagedissen, padden, slangen en insekten, die hij overal met vlijt opspoorde, waarom hij bij de bent te *Rome* den naam van Snuffelaar verkreeg. Hij vestigde zich later te *Amsterdam*, waar hij buiten de stad een stuk laag land liet omheinen, waarop hij eene menigte van bovengemelde dieren onderhield, om ze bij de hand te hebben voor zijne studie. Hiertoe had hij sommige slangen zoodanig gedresseerd, dat zij die positie aannamen, welke hij verkoos.

MARCHANT (JACOBUS), geb. te *Nieuwpoort* in *Vlaanderen* in 1537, † 1609, oefende zich te *Leuven* in de fraaije letteren, werd gouverneur van 4 aanzienlijke jongelingen uit den huize van Melun, met wie hij *Italië* bezocht, waarna hij te of bij *Brussel* een ambteloos leven leidde. Hij maakte zich bekend door zijne schriften. In Lat. verzen beschreef hij eene korte geschiedenis der Vlaamsche graven, onder den titel: *De rebus gestis a Flandriae comitibus, elegiarum lib. Lov.* 1557. Zijne verzen zijn koud even als het onderwerp. Van meer belang is zijne beschrijving in proza der merkwaardigheden van *Vlaanderen*, waarin ook tevens de letterk. gesch. van dat gewest vermeld wordt, getiteld: *De rebus Flandriae memorabilibus*, etc. *Antv.* 1567, met eenige historische dichtstukken. In 1596 gaf hij dit werk vermeerderd in 't licht, dat inzonderheid belangrijk is, wijl hij daarin eene statistieke beschrijv. van *Vlaanderen* levert. Het is opgedragen aan den aartshertog Albertus, in een' fraaijen stijl en met vrijmoedige aanmerkingen.

— (STEPHANUS). Van dezen kunnen wij geene andere berigten mededeelen, als dat hij te *Leijden* in 1660 tot buitengewoon en in 't volgende jaar tot gewoon hoogl. in de regten werd aangesteld, en dien post bekleedde tot aan zijn' dood in 1670.

— (PROSPER). Ook van hem weten wij niets anders te berigten, als dat hij de schrijver was van een Fransch letterkundig woordenboek, 2 dln. in fol., door den hoogl. Allamand te *Leijden* uitgegeven, waaraan niet weinig moeite vast was, wijl het op kleine snippertjes papier en met zulk eene kleine letter geschreven was, dat er een vergrootglas bij te pas kwam om het te lezen, en ook de zetter zulk een glas moest gebruiken. Hij was een geleerd boekhandelaar te *'s Hage*, en legateerde in 1756 zijne keurige bibliotheek, bestaande in vele zeldzame stukken en belangrijke werken over de letterkunde, aan de Leijd-

sche hoogeschool, tot een aandenken van zijne genegenheid.

MARCHE (OLIVIER DE LA), geb. omstreeks 1422 in *Bourgondië*, en † in 1501 of 2, trad op zijn 12de jaar als page in dienst van Filips den Goede. De koning van *Frankrijk*, Lodewijk XI, trachtte hem te vergeefs aan zijn hof te verbinden; hij bleef den opvolger van Filips, Karel den Stoute, getrouw, als zijn eerste hofmeester en kapitein zijner lijfwacht. Hij volgde dezen in den beroemden slag van *Nancy*, waar hij gevangen genomen werd en zijn heer het leven verloor. Een losprijs van 4000 kroonen stelde hem in vrijheid; waarna hij zich in dienst begaf van Maximiliaan van *Oostenrijk*, en later in die van Filips den Schoone, voor wien hij een gezantschap bekleedde naar *Frankrijk*, in 1483, om koning Karel VIII met den troon geluk te wenschen. Nog andere bezendingen werden hem opgedragen; waarna hij zijne dagen meestal te *Brussel* sleet met het opstellen zijner gedenkschriften, zoo allerbelangrijkst voor de vaderl. geschiedenis, als ook voor de zeden en gewoonten van zijnen tijd. Ze werden eerst te *Lyon* uitgegeven in 1562, onder den titel: *Mémoires de Messire O. de la Marche;* vervolgens in 1566 met aanteek. van J. L. D. G. te *Gend*, daarna meermalen, en in 1785 opgenomen in de *Collection universelle de mémoires rélatif à l'hist. de France* etc.; als ook in die van 1819, door Petitot uitgegeven. Men heeft nog een werk van hem, getiteld: *Estat de la maison du duc Charles de Bourgogne*, *dict le Hardy*, waaruit men de inrigting van het Bourgondische hof in bijzonderheden leert kennen. Het is in vele uitgaven zijner *Mémoires* achteraan gevoegd. Eene Nederd. vertaling vindt men in de *Analecta* van Matthaeus, I, 233. Ook schreef hij in Fransche verzen een werk: *Le chevalier déliberé*, *ou la vie et la mort de Charles duc de Bourgogne* etc. 1489, waarvan 2 M. S. S. bestaan.

MARCILIUS (THEODORUS) werd in 1548 geb. te *Arnhem*, waar zijn vader schepen was, leerde te *Deventer* onder J. Bronckhorst of J. van Nijmegen de oude talen. Te *Leuven* legde hij zich op de regten toe, daarna te *Parijs*, en vertoefde eenigen tijd te *Toulouse*, om eenige aanzienlijke jonge lieden in de letteren te onderwijzen. Naar *Parijs* teruggekeerd, bekleedde hij aldaar een' leerstoel in het collegie, door P. de Graffin gesticht. Gedurende 40 jaren was hij daar en in andere collegiën werkzaam. Koning Hendrik IV stelde hem aan tot hoogl. in de fraaije letteren. Hij schreef eene menigte werken ter opheldering van sommige classici, en maakte vele Lat. verzen, die echter zijn' naam niet vereeuwiger. De breede lijst zijner

schriften levert Paquot I, 94. Met den roem van geleerdheid en weldadigheid daalde hij ten grave in 1617.

MARCK (WILLEM graaf VAN DER), baron van *Lumeij*, — onder welken naam hij het meest bekend is — heer van *Serain*, *Borset* enz. was een Luiksch edelman, die door zijne moeder Margaretha van Wassenaar, vele goederen bezat in de *Nederlanden*. Bovendien was hij een neef van H. van Brederode, ook aan Egmond vermaagschapt, en onderteekenaar van 't verbond der edelen. Zijn ijver voor de zaak der vrijheid en tegen de Spaansche overheersching, heeft hem wel eens onbezonnen doen handelen, en tot wreedheden vervoerd, door zijne vrienden te veel verschoond, door zijne vijanden met een vergrootglas beschouwd. Door Alba veroordeeld en gebannen in 1567, voegde hij zich bij het leger van den prins van *Oranje* en voelde zijn' haat tot de vreeselijkste wraak aangehitst door den moord, aan Egmond en Hoorne gepleegd. Men wil, dat hij zou gezworen hebben, zijn' baard en zijne nagels te laten groeijen, tot dat hij hen zou gewroken hebben, en dat de krijgslieden hem daarom Langnagel noemden. In 1571 uit *Embden* verdreven, begaf hij zich bij de Watergeuzen, die hem 't volgende jaar tot admiraal benoemden, toen hij *den Briel* hielp innemen. Door prins Willem tot stadhouder van *Holland* aangesteld, maakte hij zich van onderscheidene steden meester, terwijl hem de aanslagen op *Oudewater*, *Haarlem* en *Amsterdam* mislukten. Door zijne wreedheid tegen de Roomsche geestelijken, haalde hij zich den haat der ingezetenen op den hals, welke, gevoegd bij zijn weêrspannig gedrag jegens de Staten van *Holland*, hem eene langdurige gevangenschap berokkende. Hij verdedigde zich krachtig en stout, waarop men hem in vrijheid stelde, waartoe de vrees voor het volk, bij hetwelk hij in hooge achting stond, wel iets heeft bijgedragen. — Belangrijk is daaromtrent hetgeen van Groningen in zijne *Watergeuzen* vermeldt. — Toen het gerucht liep, dat hij met zijne Waalsche soldaten een' aanslag in den zin had tot nadeel der Staten, werd hij andermaal gevangen gezet en wel op het slot *Honingen* nabij *Rotterdam*, waar hij openlijk een protest liet aflezen tegen de handelingen, met hem gehouden. Tot zachter inzigten gekomen, werd hij ook zachter behandeld en hem, op voorspraak van den prins, toegestaan met zijne goederen te vertrekken. Hij begaf zich eerst naar *Luik*, vertoefde daarna langen tijd te *Aken*, om de afdoening zijner zaak voor de regtbank des keizers af te wachten, en behield een' innigen wrok tegen den prins en de Staten, ofschoon hij later nog eenigen tijd tegen de Spanjaar-

den diende. Na eenen maaltijd bij den graaf van Rennenberg, domheer te *Luik*, gevoelde hij zich vergeven, welk vergif den 1 Mei 1578 zijn' dood ten gevolge had, en niet de beete van een' dollen hond, zoo als zijne vijanden uitstrooiden.

MARCK (JOHANNES), zoo noemt de hoogl. J. Wesselius, die zijn neef was, hem in zijne lijkrede en niet à of VAN MARCK. Hij werd geb. te *Sneek* in 1656 en † 1731. Zijn vader, die aldaar rector was van de Lat. school, onderwees hem met zoo veel vrucht in de oude talen, dat hij op zijn elfde jaar reeds alle klassen had doorgeloopen en gereed stond, zich voor de academische lessen te bekwamen, toen de dood zijns vaders dit deed vertragen. Door de zorg van zijn' grootvader zette hij zijne studiën voort, bezocht in 1670 de Franeker hoogeschool en drie jaren later de Leijdsche, waar hij zich bijzonder in de Oostersche talen oefende. Zijne eerste standplaats als predikant was *Midlum*. Aldaar bevestigd in Mei 1675, promoveerde hij in Junij van dat jaar tot phil. en theol. doctor te *Franeker*, waar hem de roem zijner geleerdheid een jaar later een' leerstoel bezorgde in de godgeleerdheid. In 1682 verkoos men hem te *Groningen* in dezelfde betrekking en tevens als academie-prediker. Deze benoeming berokkende hem van de zijde zijns ambtsgenoots J. Braunius, aan wien hij voorgetrokken werd, onaangename geschillen, die er welligt het hunne aan toebragten, dat hij in 1689 het beroep naar *Leijden* als theol. professor en academie-prediker gretig aannam, wordende hem na den dood van Spanheim ook het onderwijs der kerkelijke hist. toevertrouwd. Hier was hij tot aan zijn' dood voor kerk en hoogeschool, met mond en pen werkzaam. Hij volgde de Voetiaansche rigting, was een der beroemdste schoolsche godgeleerden van zijnen tijd; bepaalde zich in zijne exegese veelal tot de boeken der zoogenoemde kleine Profeten; was wel een ijverig, doch geen onverstandig handhaver van de regtzinnige leer der Hervormde kerk; zeer toegevend en gematigd en een vijand van twisting, zoodat hem de eere toekomt, het oorlogzuchtig bestaan der beide sekten in de kerk te hebben gematigd en ter verzoening voorbereid. Van zijne 33 schriften heeft zijn *Compendium didactico-elencticum* en de *Medulla of het merg daaruit*, den meesten opgang gemaakt. In al zijne werken teekent hij zich à Marck.

— (FREDERIK ADOLF VAN DER), geb. in 1719, † 1800, was hoogl. te *Groningen* in de regtsgeleerdheid, en gaf in 1771 aldaar een werk uit onder den titel: *Lectiones academicae*, waarin stellingen voorkwamen, welke men voor strijdig hield

met de aangenomen leer der Hervormde kerk, in de formulieren van eenigheid vervat, welke van der Marck met zijne onderteekening had goedgekeurd. De klassis gaf hare *Bedenkingen en bezwaren* in 't licht en de academische senaat vorderde van hem eene schriftelijke verantwoording, welke in 1772 in druk verscheen, getiteld: *Antwoord exceptioneel aan den Senatus acad. ampl. van Stad en Lande;* zich tevens voor het publiek verdedigende in eene breedvoerige verklaring. Het een en ander had ten gevolge, dat hij in 1773 werd afgezet, vooral wijl hij de volstrekte afhankelijkheid der kerkelijke van de burgerlijke overheid stelde. Nog datzelfde jaar verkoos men hem aan 't gymnasium te *Lingen* tot hoogl. en weldra tot ouderling; waarop hij in een' vriendschappelijken brief den Groningschen kerkeraad ontsloeg, om over zijne regtzinnigheid of onregtzinnigheid verder te oordeelen. Ook deze brief werd gedrukt. In 1783 stelde de regering van *Deventer* hem aan tot 2de hoogl. in de regten, welke betrekking hij aanvaardde met eene redevoering: *De amore erga patriam naturae hominum rationali et sociali attemperando etc.* Tevens hield hij voor eene aanzienlijke schaar van toehoorders uit allerlei standen lessen over de vaderl. geschiedenis naar de toenmalige denkwijze. In 't najaar van 1787, toen zijne gevoelens contrabande waren, werd hij van zijn' post ontzet en hield zich daarna te *Steinfurt* op tot in 1795, toen men hem te *Groningen* met allen glans in zijne oude betrekking herstelde. Al de vóór- en tegenschriften, welke omtrent dit veel gerucht makend voorval in 't licht verschenen, laten wij aan hunne plaats.

MARCKART (JOHANNES WILHELMUS), geb. te *Rüdenhausen* in *Frankenland* in 1699, † 1757, studeerde te *Halle* in de geschiedenis, oude letteren en regten; later te *Utrecht*, waar hij in 1734 onder den hoogl. Ev. Otto eene verhand. verdedigde: *Over de vereeniging der Nederl. met de Rom. regtsgeleerdheid;* waarmede hij echter de doctorale waardigheid niet verwierf, welke hem later te *Harderwijk* eershalve werd geschonken. Zonder eene openlijke betrekking te bekleeden, bleef hij eenige jaren aan de Utr. academie verbonden, tot men hem in 1747 te *Harderwijk* tot hoogl. in de regten benoemde, welke betrekking hij aanvaardde met eene redev.: *De jure atque obligatione gentium succurrendi injuriâ oppressis;* terwijl hij tevens de aanstelling tot hoogl. in het staatsregt ontving. In 1750 als aftredend rector hield hij eene redev.: *De parva studii emendandi leges utilitate jurisprud.* Ook schreef hij: *Exercitationes acad. de selectionibus publici et privati juris argumentis. Hard.* 1751. Haubold

noemt hem een' geschied- en letterkundig handhaver der lezingen, die in de wetten aangenomen zijn; en van Kampen telt hem onder de Duitschers, die destijds op de Nederl. leerstoelen de strengere studie der regtsgeleerdheid voorstonden.

MARCUS (JACOB ERNST), geb. op het eiland *St. Eustatius* in 1774, † 1826, vertrok op zijn 9de jaar met zijn' vader naar *Amsterdam*, die er in 't volgende jaar stierf. Door zijn' voogd te *Abcoude* op eene kostschool geplaatst, ontwikkelde zich zijne bekwaamheid voor de teekenkunst, waarin hem S. Goblé onderwees. Daarna voor 6 jaren opgenomen onder de kweekelingen van R. Vinkeles, oefende hij zich vlijtig in de graveerkunst bij dezen beroemden meester en op de stads-teekenacademie, waarbij hij in 1798 in de hoogste klasse den gouden eereprijs behaalde, en naderhand nog eenen bij 't Genootschap *Kunst zij ons doel*, door hem met den landschapschilder H. Fock in 1801 te *Amst.* opgerigt. Het graveeren bleef wel zijn hoofdvak, waarbij echter de teekenkunst niet verwaarloosd werd. Zijne landschaps-teekeningen en acad. beelden werden door kunstkenners op prijs gesteld. Eene menigte boekwerken prijken met zijne platen en vignetten, waarvan echter vele niet van stijve gemanierdheid zijn vrij te spreken. Ook vervaardigde hij fraaije prenten naar schilderijen van Jan Steen en teekeningen van J. Cats en D. Langendijk. In 1807 begon hij met de uitgave van een geëtst prentwerk, getiteld: *Studie-beelden en fragmenten*, meest naar eigen teekeningen en die van H. W. Caspari, bestaande in ruim 100 stuks folio platen, waarbij vele portretten van kunstenaars en geleerden. Hij verkreeg er de zilveren medaille mede bij de Huish. Maatsch. der Wetenschappen te *Haarlem*, doch het werd bij gebrek aan genoegzame deelneming gestaakt. Hij was lid van het Kon. Nederl. Instituut, 4de klasse, en onderwijzend mede-bestuurder bij de Kon. Academie van beeldende kunsten te *Amsterdam*.

MARE (PIETER DE), geb. te *Leijden* in 1757, † 1796, leerde aldaar de graveerkunst bij A. Delfos. Behalve de plaatjes, naar de teekeningen van Christina Chalon geëtst, met versjes van J. le Francq van Berkheij in 1779 uitgegeven, heeft hij nog eene fraaije plaat gegraveerd naar eene teekening van F. van Mieris Sr., waarin 2 vrouwelijke figuren voorkomen. In 1785 werd hem door de Huish. Maatsch. der Wetensch. te *Haarlem* eene belooning van 6 dukaten geschonken voor ingezondene gegraveerde en geëtste prenten.

MARESIUS (SAMUEL), eigenlijk DESMARETS, geb. te *Oisemont* in *Picardië* in 1599, † 1673, begon te *Parijs* zijne letteroefenin-

gen; oefende zich vervolgens in hoogere wetenschappen, de wijsbegeerte en theologie te *Saumur*, daarna te *Genève*, en werd in 1620 predikant te *Laon*. Hij kwam daar in twist met de Rooms. geestelijken, wegens een' brief aan eene Jufvrouw, die van godsdienst veranderd was en tot de R. C. overgegaan. Dit bragt hem in levensgevaar, weshalve men hem naar *Falaise* verplaatste; van waar hij in 1624 naar *Sedan*, als pred. en hoogl. in de godgeleerdheid, beroepen werd. Vóór dat hij zich derwaarts begaf bezocht hij *Holland*, en verwierf te *Leijden*, in 1625, den doctoralen graad in de theol. Zijn verblijf te *Sedan* was niet van langen duur; in 1632 aanvaardde hij het leeraarsambt te *Maastricht*, om het eerlang te verwisselen, met het hoogleeraars- en predikambt bij de Waalsche gemeente te *'s Hertogenbosch*. Hij wees in 1640 een beroep naar *Franeker* van de hand, doch aanvaardde 2 jaren later het professoraat te *Groningen*. Hij was bij al zijne geleerdheid een twistziek man, die als ijverig Coccejaan gestadig met de Voetianen over hoop lag; een ijverig tegenstander van Alting, Wittichius, de Groot, Labadie, enz. De schriften, over en weder gewisseld, vervullen het hart met medelijden over die onzalige scheurziekte, zoo aandruischende tegen den geest van het Christendom. Van de meer dan 100 werken, die Paquot optelt, bestaat het grootste gedeelte uit twistschriften. — Zijn zoon

MARESIUS (DANIEL), geb. te *Maastricht* in 1635, werd van zijne jeugd af tot het leeraarsambt opgeleid, nam het eenigen tijd waar voor zijn' vader te *Groningen*, tot in 1656, toen men hem naar *Middelburg* beriep en in 1662 naar *den Haag*. Hier deelde hij bijzonder in de gunst van prins Willem III, die hem, toen hij door ziekte onbekwaam was geworden om zijne dienst te vervullen, een verblijf op het lustslot *Hondsholredijk* aanwees, waar hij in letteroefeningen zijne dagen eindigde. Zijn oudere broeder

— (HENRY), te *Sedan* geboren, omstreeks 1629 of 30, was eerst advokaat voor 't Parlement te *Parijs;* doch daarna zich op de godgeleerdheid toeleggende, werd hij in 1652 pred. bij de Waalsche gemeente te *Groningen*, vervolgens te *'s Hertogenbosch* en eindelijk te *Delft*, waar hij nog leefde in 1696. Hij had met zijn' vader de hand in de uitgave van een' Franschen Bijbel, bekend onder den naam van *La sainte Bible Desmarets*, door L. en D. Elzevier te *Amst.* in 1669 in 3 fol. dln. in 't licht gezonden, welke hevig gegispt wordt door R. Simon, *Hist. crit. du V. T.* pag. 356.

MARGARETHA van *Holland*, dochter van Willem III,

graaf van *Holland*, werd in 1324 de gemalin van keizer Lodewijk van *Beijeren*. Na het overlijden van haar' broeder, graaf Willem IV, (1345) kreeg zij het grafelijk bewind in handen. Door haar gemaal met deze landen beleend, vertrok zij spoedig herwaarts; werd in 1346 als gravin gehuldigd, begaf zich nog dat zelfde jaar, op verzoek van den keizer, naar *Duitschland*, terwijl deze, gedurende hare afwezigheid, het bestuur over deze landen voor haar opdroeg aan hunnen 2den zoon, hertog Willem van *Beijeren*. Zij deed in 1349 afstand van den grafelijken titel en gaf haar' zoon de oppermagt over *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, alleen *Henegouwen* voor zich behoudende, met eene jaarwedde van 6000 kleine Florentijnsche gouden guldens. Graaf Willem, gedrukt door schulden, gewikkeld in een' ongelukkigen strijd met den bisschop van *Utrecht*, bedreigd door de eischen van *Engeland* en *Gulik*, terwijl de edelen, met welke zijne moeder hem had omgeven, aan zijn hof den hoofdtoon voerden, besloot zich van deze te ontslaan, om de handen vrijer te hebben. Deze, hierdoor verbitterd, wenschten niets vuriger dan Margaretha in het bewind terug te zien. Zij bevond zich te *Henegouwen* en besloot, op aandrang der misnoegde grooten, het bewind over *Holland* weder op te vatten, wijl haar zoon niet aan de overeenkomst voldeed, om het land in rust te houden en de haar verschuldigde gelden te betalen. En nu ontstond een rampzalige oorlog tusschen moeder en zoon, eene schromelijke verdeeldheid onder de edelen, bekend onder den naam van Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten, die jaren lang het vaderland teisterden. Eerst verklaarde Willem zich aan haar te zullen onderwerpen, maar kort daarop verbond hij zich met eenige edelen tegen zijne moeder; andermaal met haar verzoend, weigerden zijne aanhangers hunne toestemming. Van den langdurigen oorlog was dit de uitslag, dat Margaretha het onderspit delfde, en er wederom eene verzoening plaats vond, die zij niet lang overleefde, daar zij den 23 Mei 1356 te *Valenciennes* stierf. Eene naauwkeurige en onpartijdige karakterschets van deze merkwaardige en moedige vrouw kan men lezen in Arend's *Algem. Gesch. d. Vaderl.* II. ii. bl. 191 enz.

MARGARETHA van *Oostenrijk*, dochter van Maria van *Bourgondië* en den aartshertog Maximiliaan, geb. in 1480, † 1530, werd aan het Fransche hof opgevoed, ten einde — tot huwbare jaren gekomen — met den daufijn Karel in den echt te treden. Door diens huwelijk met Anna van *Bretagne* (de bruid van Maximiliaan in 1491) viel dat plan in duigen. Margaretha kwam weder bij haar' vader te huis, huwde in

1495 met prins Jan, zoon van Ferdinand en Isabella, koning en koningin van *Arragon* en *Castilië*, die haar slechts 2 jaren later als weduwe naliet. In 1501 hertrouwde zij met Filibert, hertog van *Savoye*, aan welk huwelijk zijn dood, na verloop van 5 jaren, een einde maakte. Het plan om haar met Hendrik VII, koning van *Engeland*, te verbinden, mislukte, daar zij te kennen gaf: „ Mijn vader en broeder hebben reeds twee huwelijken voor mij bewerkt, die ongelukkig uitvielen; ik zal mij voor het derde wachten." In 1507 zag zij zich door haar' vader aangesteld tot landvoogdes der *Nederlanden*, waarbij zij vele bekwaamheid en wijsheid aan den dag legde. Zij trachtte wel den voortgang der hervorming te stuiten, doch zorgde, aan niemand eenig geestelijk ambt toe te vertrouwen, die niet van een verstandig en zedelijk gedrag was. Gedurende de minderjarigheid en veelvuldige afwezigheid van Karel V, hield zij het roer van den staat met beleid in handen, te midden der gevaren en moeijelijkheden der Geldersche en Fransche oorlogen, en sloot zelfs met de moeder van koning Frans I, Louisa van *Savoye*, den Kamerijkschen vrede, daarom wel eens de *Dames-vrede* genoemd. — Zij had besloten zich aan de openbare zaken te onttrekken en in een klooster, dat zij te *Brugge* gesticht had, hare dagen te eindigen, toen de dood zulks verhinderde. Zij was even minzaam als geestig, hartstogtelijke beminnares der Fransche dichtkunst, beoefende die met gelukkig gevolg, waarvan nog proeven in handschrift bestaan, waaronder een verhaal van de ongelukken hares levens. Zij bevorderde tevens de schilder-, bouw- en toonkunst; terwijl het prachtig grafteeken voor haren echtgenoot, den hertog van *Savoye*, in de kerk te *Brou*, waaraan 25 jaren gewerkt is en dat een' schat van meer dan 10 millioen guldens gekost heeft, getuigt van haren kunstsmaak en echtelijke liefde.

MARGARETHA van *Oostenrijk*, hertogin van *Parma*, natuurlijke dochter van Karel V en Johanna van der Gheenst, geb. te *Oudenaarde* in 1522, † 1586, werd 5 jaren lang heimelijk opgevoed, tot dat de keizer haar uit staatsbelang voor zijne dochter erkende. Op 13jarigen leeftijd huwde zij Alexander de Medicis, groothertog van *Florence*. Deze werd in 't eerste jaar zijns echts vermoord en Margaretha 2 jaren later aan den 13jarigen Octavio Farnese, hertog van *Parma* en *Piacenza*, verbonden. Op raad van Granvelle werd zij door Filips II tot landvoogdes der *Nederlanden* aangesteld. Zij beleefde een hagchelijk tijdvak, bezigde naar het leerstelsel van Machiavelli, eene voorzigtige, soms fijne en looze staatkunde, schond woord of

belofte en vergat bewezene diensten, naar mate haar belang zulks vorderde. Zij bezat eene ruime mate van heerschzucht; daarom viel het haar zwaar, haar gezag met eenen Alba te moeten deelen en verkoos zij liever het geheel aan hem af te staan en haar ontslag te vragen, in 1567. Dertien jaren later aanvaardde zij andermaal de landvoogdij, omdat Filips van haren invloed op het volk iets goeds verwachtte. Zij hield 3 jaren het bewind in handen, toen zij 't geraden achtte, om het aan haren zoon Alexander Farnese af te staan. Zij overleed te *Ertona* in 't rijk van *Napels*. Zij was van vrouwelijke bevalligheden ontbloot, had in gang en houding een mannelijk voorkomen en een' baard; van daar dat vermoeijende ligchaamsoefeningen, zoo als paardrijden en de jagt, haar meer bekoorden dan vrouwelijke bezigheden.

MARIA van *Bourgondië*, dochter van Karel den Stoute en Isabella van *Bourbon*, geb. in 1457, † 1482, kreeg, na den dood van haren vader, op 20jarigen leeftijd, het bewind over zijne uitgebreide staten; en ondervond aanstonds groote moeijelijkheden van de zijde des Franschen konings Lodewijk XI, die zich van *Bourgondië* meester maakte, onder voorwendsel, dat een leen van de Fransche kroon door geene vrouwen mogt beheerd worden. Om zich uit dien hagchelijken toestand te redden, bood hij haar de hand van zijn' zoon Karel (een kind van 8 jaren) en tevens zijne bescherming aan; doch Maria, die zijn hoofddoel doorzag, verbond zich, meer dan eenig vorst gedaan had, aan hare onderzaten, schonk aan de Hollanders en Zeeuwen het *groot privilegie* of *Hollands groot Charter*, naderhand door velen gehouden voor een der grondwetten van den staat. Zij huwde in 1477 Maximiliaan, aartshertog van *Oostenrijk*, een dapper, beminnelijk en verstandig vorst, beleefde echter weinig rust, daar de Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten bleven voortduren, en er buitendien hevige oproeren in *Gend*, *Hoorn* en elders ontstonden. Op een' valkenjagt stortte zij met haar paard, verborg uit overdrevene kieschheid de gevolgen daarvan, weigerde geneeskundige hulp en stierf in den bloei haars levens. Zij onderscheidde zich door huiselijke deugden, en door zachtheid van karakter, was stil van aard en geheel aan haren echtgenoot onderworpen.

MARIA van *Oostenrijk*, zuster van Karel V, geboren in 1505, † 1558, verloor haar gemaal, koning Lodewijk van *Hongarije*, toen zij naauwelijks 20 jaren bereikt had, en zich in dat rijk niet kunnende staande houden, nam zij hare toevlugt tot haar' broeder den keizer, die haar in 1530 de

landvoogdij over de *Nederlanden* opdroeg. Zij beleefde onrustige tijden. Ofschoon gebonden door de strenge plakkaten des keizers tegen de Hervormers, wist zij die eenigermate te verzachten, genoot door haar schrander en voorzigtig gedrag veel invloed en eene bijna algemeene achting. Hierdoor wist zij de verschillende gewesten over te halen om toe te geven aan de telkens herhaalde beden van Karel V. De wetenschappen vonden in haar een' magtigen steun. Erasmus vooral stond bij haar in hooge gunst. Hij droeg zijn werk: *De Christelijke weduwe*, aan haar op. Zij was in de letteren, bijzonder in de Lat. taal, zoo bedreven, dat zij daarin ter uitspanning boeken las. Zij betoonde ook veel liefhebberij voor de jagt, met welke zij zich vooral in de prov. *Henegouwen* vermaakte, waar zij het stadje *Mariënburg* deed bouwen. Men vindt haar dikwijls in jagtgewaad afgebeeld. In 1555 deed zij afstand van de regering, en begaf zich met haar' broeder naar *Spanje*, waar zij overleed.

MARIA van *Engeland*, dochter van Karel I, koning van *Engeland*, huwde in 1641 den prins van *Oranje*, Willem II, toen zij naauwelijks elf jaren oud was en vertrok naar *Holland* het jaar daarop. Kort na den dood van haar' gemaal, in 1650, bragt zij een' zoon ter wereld, bekend onder den naam van prins Willem III, en kreeg met hare schoonmoeder Amelia van Solms, weduwe van prins Frederik Hendrik, verschil over de voogdijschap van haren zoon, dewijl deze daarop aanspraak maakte. Het werd weldra bijgelegd en de moeder in hare voogdijschap, welke zij reeds aanvaard had, gehandhaafd. Toen het geheim besluit der Staten-Generaal (1654) uitlekte, om den jongen prins van de regering uit te sluiten, trachtte zij zulks met al haar vermogen te verhinderen. Zij stierf te *Londen* den 24 Dec. 1660.

MARIA, dochter van Jacobus II, koning van *Engeland*, werd hem geboren, toen hij nog hertog van York was, den 6 Mei 1662. Hare moeder, kleindochter van den beroemden Hyde van Clarendon, boezemde haar gehechtheid in aan de Protestantsche godsdienst. Zij huwde in 1677 den prins van *Oranje*, Willem III. Toen haar vader door zijne vlugt den troon verliet, en haar de koninklijke waardigheid werd aangeboden, gaf zij te kennen, „dat zij niets anders wenschte te zijn, dan de vrouw van den prins, gelijk zij was; 't geen zij meer mogt worden, begeerde zij te zijn met en onder den prins.” Bij de veelvuldige afwezigheid van haar' gemaal, bestuurde zij *Engeland* met wijsheid en beleid, doch onthield zich van staatszaken, wanneer hij tegenwoordig was, en gaf te kennen, dat zij hem

te veel eerbied toedroeg, om zich in iets te mengen, dat tot het gebied van haar' gemaal behoorde. Bange vooruitzigten wist zij onder een vrolijk gelaat te verbergen en ook in de noodlottigste tijden haar vertrouwen op God te vestigen. Hare houding was vol majesteit, door zachtheid getemperd; zij paarde godsvrucht en deugd aan een juist oordeel en uitgebreide kennis; beminde de dichtkunst, en beoefende ook de schilder- en toonkunst; doch was van onverzettelijkheid en bitsheid niet vrij te spreken, gelijk hare zuster Anna maar al te zeer ondervond. Duizende menschen, die van hare milddadigheid wisten te spreken, vooral Fransche uitgewekenen, betreurden met haar' gemaal, die haar innig beminde, haren dood in 1695.

MARIA LOUISA, dochter van Karel, landgraaf van *Hessen-Kassel* en Maria Amelia van Kourland, eene vrouw van uitstekende hoedanigheden en voorbeeldige godsvrucht, werd geb. in 1688. Op 21jarigen leeftijd huwde zij den dapperen stadhouder van *Friesland*, Johan Willem Friso. Zijn dood, door een ongelukkig toeval bij den *Moerdijk*, in 1711, dompelde haar in diepen rouw. De godsdienst was haar voornaamste steun, zoodat zij, de betraande oogen ten hemel geslagen, kon uitroepen: „Het is de Heer! Hij doe wat goed is in Zijne oogen." Daardoor gevoelde zij zich magtig gesterkt in het vervullen van hare pligten jegens een' zoon, dien zij 6 weken na Friso's dood ter wereld bragt, en eene dochter, in 1710 geboren. Zij deed haren veelbelovenden zoon in de kundigheden van zijnen stand onderwijzen, nam zelve het ambt van stadhouder waar tot zijne meerderjarigheid, beleefde zijne verheffing, doch ook zijn' dood in 1751; en toen zij ook hare geliefde schoondochter, de Prinses-Gouvernante, weduwe van Willem IV, verloor in 1759, werden haar op nieuw door de Staten van *Friesland* de werkzaamheden van het stadhouderlijk bewind voor een gedeelte opgedragen, gedurende de minderjarigheid van haren kleinzoon, prins Willem V. Hare nagedachtenis blijft in zegening wegens hare godsvrucht, nederigheid en milddadigheid. Zij overleed den 9 April 1765.

MARINKELLE (JOSEPH), geb. te *Rotterdam* in 1732, † 1775 of 76, woonde verscheidene jaren te *Amsterdam*, waar hij zich met miniatuur-schilderen bezig hield, zeer bekwaam zijnde in zijn vak, en doorgaans gelukkig in het treffen der gelijkenis, zoodat hij een ruim bestaan vond. De dichteres S. M. van der Wilp, wier portret hij geteekend had, dat door Houbraken gegraveerd, vóór haar werk was geplaatst, was daarover zoo gebelgd, „wijl het (volgens hare uitdrukking) geen

zweem van gelijkenis droeg," dat zij een ander door D. Bruininx liet vervaardigen en door Vinkeles graveeren, met bijvoeging van een scherp bijschrift. *Marinkeltje*, — wegens zijne kleine gestalte alzoo genoemd, — was daar zeer verdrietig over; deed een *Opregt verhaal* enz. drukken, waarin hij zich bitter beklaagde over het hem aangedaan ongelijk, hetwelk hij zich zoo zeer aantrok, dat het zijn' dood verhaastte.

MARIUS (LEONARDUS), geb. te *Goes* in 1588, † 1652, was doctor in de theologie en hoogleeraar te *Keulen*, tevens bestuurder van het Hollandsche Seminarium aldaar, gesticht door Sasbold Vosmeer en later naar *Leuven* overgebragt. Van hier werd hij naar *Amsterdam* verplaatst als pastoor van de Oude-zijde en overste van 't Bagijnenhof. Hij was bijzonder ijverig, en men wil, dat hij er veel aan toebragt, dat Vondel tot de Roomsche godsdienst overging, die hem met een bij- en grafschrift vereerde. Hij werd om zijne geleerdheid, voorzigtigheid en milddadigheid geroemd. Zijn *Comment. in Pentateuchum. Col.* 1621, wordt door M. Leijdekker geprezen. Behalve andere werken, schreef hij ook onder verdichten naam, een *Catholijk antwoort tegen S. Episcopius. Antw.* 1641, en eene *Verhandeling van de menigvuldige mirakelen van 't H. Sacrament des outaars, in* 1345 *midden in 't vuur ongeschonden gebleven.*

— (ADRIAAN) was een zoon van N. Everhardi, (zie dl. I, bl. 510) en broeder van N. Grudius en Janus Secundus; hij droeg even als zij, een' bijzonderen geslachtsnaam, en wel dien van Marius, wijl hij het levenslicht zag op 't geb.-feest der H. Maagd Maria. Hij was een zeer ervaren regtsgeleerde, ridder, raadsheer bij Karel V, en kanselier van *Gelderland* en *Zutphen*. Even als zijne broeders muntte hij uit in de Lat. dichtkunst, blijkens zijne *Elegiae, Epigr. et epistolae*, welke B. Vulcanius te *Leijden* uitgaf in 1612. Zijne erotische stukjes evenaren bijna die van J. Secundus. Zijne *Epigrammata*, meestal uit 't Gr. overgebragt, verdienen lof wegens hunne scherpte, kortheid en goed Latijn. Hij verdient eene eerste plaats onder onze Lat. dichters. De vertaling van een gedeelte van Lucianus wordt door sommigen aan hem toegeschreven, als ook een werkje *De calumnia.* Hij † te *Brussel* in 1568.

MARLE (GERRIT WILLEM VAN), geb. in 1752, † 1799, was burgemeester te *Zwolle* in een onrustig tijdvak, een leerling van F. A. v. d. Marck, een vriend van J. D. van der Capellen tot den Poll, gewikkeld in de twisten over de drostendiensten. Bij de omwenteling in 1787 werd hij van zijn' post ontzet, doch in 1795 op nieuw in 't bewind gesteld. Als lid

der beide nationale vergaderingen en van de eerste commissie tot het ontwerpen eener staatsregeling, kwam hij rond en met wijsheid voor zijne gevoelens uit. Toen de voorstanders van eene onbeperkte eenheid in Jan. 1798 op 't kussen kwamen, werd hij met 27 andere volks-vertegenwoordigers gevangen genomen, den 5 Febr. naar het huis in *'t Bosch* vervoerd, den 18 Aug. ontslagen en leefde daarna geheel ambteloos. Onder de vele staatstukken, omtrent de gemelde twisten, behoort ook zijn geschrift: *Verklaring van den drost A. W. van Pallant tot Zuithem, over het regt van overeenstemming in* 1784.

MARNIX (FILIPS VAN), heer van *St. Aldegonde*, *West-Souburg* enz., geb. te *Brussel* in 1538, † 1598, genoot eene geleerde opvoeding en werd door zijne ouders, die der Hervormde leer waren toegedaan, naar *Genève* gezonden om zich in de regtsgeleerdheid enz. te oefenen. Hier was hij huisgenoot van Calvijn, die hem, benevens Beza, in 't Grieksch, Hebreeuwsch en de godgeleerdheid onderwees. Naar *Nederland* teruggekeerd, moest hij weldra de vervolgingen ontwijken, welke de voorstanders der nieuwe leer ondervonden. Hij begunstigde de zaak der vrijheid door het opstellen, bevorderen en teekenen van het verbond der edelen. Het banvonnis, dat de bloedraad tegen hem velde, drong hem naar *Heidelberg*, waar hij in dienst trad van den keurvorst van den *Paltz*, wiens kerk- en staatsraad hij werd, en vervolgens in die van den prins van *Oranje*, wiens vriendschap en vertrouwen hij in de hoogste mate verwierf, die hem tot de gewigtigste in- en buitenlandsche zendingen gebruikte en bevorderde tot de voornaamste eerambten. Hij opende in 1572 te *Dordrecht* de eerste vergadering der Staten van *Holland* met eene voortreffelijke redevoering, die de geestdrift voor vrijheid en vaderland krachtig aanvuurde. Tot krijgsbevelhebber van het zuidelijk deel van *Holland* aangesteld, werd hij in eene schans te *Maassluis* door de Spanjaarden gevangen genomen en tegen Mondragon uitgewisseld. Al zijne handelingen en zendingen ter bevordering der goede zaak op te geven, gedoogt ons beknopt bestek niet. Meermalen trok hij naar *Frankrijk* en *Engeland*, in 1578 naar den rijksdag te *Worms*, waar hij in de vergader. der rijksvorsten eene uitmuntende Lat. redevoering hield, door J. Scheltema met de vertal. medegedeeld in zijn *Letterk. Mengelw.* IV (1) 26—252. Overal gaf hij blijken van zijn beleid en trouw. Als burgemeester van *Antwerpen* trof hem het ongelukkig lot, dat hij die stad, na eene hardnekkige verdediging, in 1585 aan Parma moest overgeven. Hierdoor raakte hij in verdenking, als of

hij met den vijand heulde. Hij verdedigde zich mannelijk tegen dien blaam; doch had een' magtigen steun verloren in den vermoorden Vader des vaderlands. Zijne groote, ontelbare diensten werden miskend. Hij leefde bijkans 5 jaren buiten vaste ambten in rust op zijne Zeeuwsche landhoeve, zich bezig houdende met letteroefeningen en briefwisseling met geleerde en vermaarde mannen; doch betrad in 1590 nog eens de diplomatische loopbaan, daar de Staten van *Zeeland* hem benoemden tot buitengewoon gezant aan het Fransche hof; en Prins Maurits hem 6 jaren later naar hetzelfde hof zond om te handelen over de teruggave van 't prinsdom *Oranje*, terwijl hem tevens vroeger van staatswege het vervaardigen eener nieuwe overzetting van den Bijbel uit het oorspronkelijke was opgedragen, ten welken einde hij zich in 1592 te *Leijden* vestigde; doch dit werk werd door den dood afgebroken, toen hij reeds een gedeelte van 't O. V. uit 't Hebr. had overgebragt. Zijne keurige psalmberijming, te *Antw.* in 1580 gedrukt, daarna meermalen uitgegeven, en die van Datheen verre overtreffende, maakte hem ook als dichter bekend, terwijl het meer dan waarschijnlijk is dat het volkslied *Wilhelmus van Nassouwen*, uit zijne pen vloeide. In zijn *Bijencorf der H. Roomsche kercke*, het eerst uitgekomen in 1569, veelmalen herdrukt, wederlegt hij op eene geestige en scherpzinnige wijze de leerstellingen der Roomsche kerk, onder schijn van die te verdedigen. Behalve eenige andere werkjes, schreef hij nog: *Ondersoeckinge en grondelijcke wederlegginge der Geestdrijvische leer*. *'s Hage* 1595 en 97, en in 't Fransch: *Tableau des differens de la religion*, *L. B.* 1599, in 't Nederd. vertaald onder den titel: *Tafereel der Religions verschillen enz. Amst.* 1601. — Wij tellen hem met regt onder de beroemdste Nederl. mannen, die in staat- en regeerkunde, gedurende het hagchelijkste tijdvak in onze geschiedenis, bijzonder uitmuntte, die zich roem verwierf als krijgsheld, verlicht godgeleerde, als regtsgeleerde en geschiedkundige, als dichter en prozaschrijver, als vernuftig vervaardiger van hekelschriften en tevens als een der eersten, die op wiskundige gronden het slimst uitgedacht cijferschrift verklaarde.

MARRE (JAN DE), geb. te *Amsterdam* in 1696, † 1763, voer van zijn 12de tot zijn 35ste jaar op zee. Het ruwe zeemansleven van die dagen verwilderde de ziel van den braven man niet, noch verhinderde de ontwikkeling van zijn' dichterlijken geest. Aan boord van het O. I. C. schip *Heesburg*, waarmede hij als schipper zijne laatste reis deed, begon hij een

uitvoerig dichtstuk, getiteld: *Batavia begrepen in 6 boeken. Amst.* 1740; het is geschiedkundig en plaatsbeschrijvend, en bevat onderscheidene fiksch geteekende tafereelen. Als een tegenhanger van dit werk beschouwt men 's mans: *Eerekroon voor de kaap de goede Hoop in 3 zangen*, achter zijne *Bespiegelingen over Gods wijsheid in het bestier der schepselen. Amst.* 1746; deze bevatten in 6 zangen eene wijsgeerige beschouwing van de wonderen der natuur en de orde in de schepping. Dit dichtstuk behoort onder de leerzaamste en fraaiste, die over deze stof handelen. Zijne *Hof- en mengeldichten. Amst.* 1746, bestaan in eene poëtische beschrijving van buitenplaatsen en hebben bij vele gebreken ook treffende schoonheden. Als tooneeldichter maakte hij zich naam door het treurspel *Jacoba van Beijeren*, terwijl zijn *Marcus Curtius* mindere verdiensten heeft. Als medebestuurder van den schouwburg, vervaardigde hij een geestig zinnespel: *Het eeuwgetijde van den Amst. schouwburg.* 1738. Van 1736 tot aan zijn' dood woonde hij te *Amsterdam*, waar de regering hem begunstigde met het penningmeesterschap van fabriekaadje.

MARRON (PAUL HENRI), geb. te *Leijden* in 1754, † 1832, oefende zich aldaar op de hoogeschool eerst in de Gr. en Lat. letteren onder Ruhnkenius en Wijttenbach, daarna in de godgeleerdh. In 1776 werd hij leeraar bij de Waalsche gemeente te *Dordrecht*, waar hij in naauwe vriendschapsbetrekking kwam met zijn' ambtgenoot, den beroemden Guijot. In 1782 trok hij naar *Parijs* als huisprediker van den Nederl. gezant. Zijne begaafdheden bezorgden hem aldaar in 1788 het leeraarsambt. De omwenteling, die weldra losbrak, bragt ook zijn leven in gevaar. Tot 3 malen toe in hechtenis genomen, bewerkte de val van Robespierre zijne vrijheid, terwijl hij daarna eene belangrijke beschrijving zijner gevangenschap in 't licht zond, onder den titel *P. H. Marron aan de burgeres Helene Marie Williams.* Hij stelde alle pogingen in 't werk om zijne verstrooide gemeente te herzamelen en haar wekelijks te stichten, terwijl hij zijn onderhoud vond als tolk voor de Nederd. taal bij het ministerie van buitenlandsche zaken. Hoe karig zijne bezoldiging ook was, bleef hij met ijver en trouw op zijn' post, tot dat in 1802, onder zijne onvermoeide medewerking, de Protestantsche eerdienst geregeld werd. Als leeraar der Herv. gemeente te *Parijs*, als voorzitter van het Consistorie, was hij hier met lof en zegen tot aan zijn' dood werkzaam. Napoleon schonk hem het kruis van 't legioen van eer in 1804. Aan de zaak van 't Protestantisme in *Frankrijk* bewees hij

uitstekende diensten. Hij verrijkte het historisch woordenboek, door Prudhomme uitgegeven, en de *Biographie universelle* van Michaud met eene reeks artikelen, betreffende de letterkunde van ons vaderland, en met levensbeschrijvingen van beroemde Nederl. mannen. Soms tokkelde hij ook de Nederd. lier, maar vooral in de Lat. taal stortte hij zijne dichterlijke gewaarwordingen uit. Zijne stukken zijn hier en daar verstrooid, bijzonder in de *Konst- en letterbode*, en hebben veelal betrekking op bijzondere personen of voorvallen in ons vaderland en wachten op een' verzamelaar. Aan zijne welsprekende begaafdheden paarde hij een vrolijk en blijgeestig karakter en eene groote mate van welwillendheid en menschenliefde. Hij was lid der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*.

MARTENA (HESSEL) leefde in 't laatst der 13de en 't begin der 14de eeuw en genoot zoo groot een gezag en aanzien onder zijne landgenooten, dat ze hem in 1306 tot Potestaat of handhaver der Friezche vrijheid verkozen, welke waardigheid hij eerst van de hand wees, doch daarna op sterk dringen aannam. Onder zijn bestuur werden de Hollanders, die onder graaf Willem III bij *Stavoren* voet aan land gezet hadden, van de Friesche kusten verdreven, en de Friezen wreekten het geleden ongelijk op *Enkhuizen*. Hij stierf in 1312 tot groote smart der landzaten, niet slechts om zijne goede hoedanigheden, maar tevens, wijl door zijn' dood groote oneenigheden ontstonden. De kronijkschrijver Joh. Vlijtarp was zijn secretaris.

— (HESSEL) leefde in 't begin der 15de eeuw, en was een der voornaamste edelen onder de Schieringers in *Friesland*, een der eersten, die vreemde knechten in 't land hielp brengen, en die met 6 andere edelen, benevens eenige steden, in 1498 den merkwaardigen opdragtsbrief van het hoog bewind teekenden, en den hertog van *Saxen* als stadhouder huldigden. Hij genoot hoog gezag onder dat bewind, behoorde tot de eerste raden van het nieuw ingestelde hof te *Leeuwarden*, voerde het bevel bij de belegering van *Franeker* in 1500, en vertegenwoordigde na de nederlaag der Vetkoopers, den hertog en nam als zoodanig de hulde aan der onderworpenen. Hij was ook lid van den raad van 6 personen, aan wien, na 't vertrek van Hugo van Leijsenich, het bestuur over *Friesland* werd toevertrouwd. Hiervan ontslagen door de aanstelling van den graaf van Stolberg als stadhouder, had hij later deel in de regtspleging over Mokkema en Juwsma. Bij de overgang van *Friesland* aan het huis van *Oostenrijk* bleef hij lid van 't hof; trok in 1516 naar *Spanje*, om den koning den jammerlij-

ken toestand van *Friesland* onder 't oog te brengen; kort daarop naar *Jeruzalem* en stierf in 1517 te *Rhodus*. Schotanus schrijft van hem met groote verontwaardiging.

MARTENA (KEMPO VAN) behoorde tot het reeds vermelde aanzienlijke geslacht, was raad van keizer Karel, die hem tot ridder sloeg, bezat door zijne wijsheid en geleerdheid grooten invloed, en werd veelmalen tot belangrijke zendingen gebruikt, zoo naar den keizer en den rijksdag, als naar de landvoogdes. De Staten van *Friesland* stelden hem aan als 's lands geschiedschrijver, belast met het opstellen van een *Landboek ofte annael*, waarin alles, wat sedert de komst van hertog Albert van *Saxen* in *Friesland* (1498—1531) belangrijks was voorgevallen, moest worden opgeteekend; terwijl men tevens 6 edelen en 4 raadslieden benoemde, om zijn opstel te herzien en te beoordeelen. Reeds in 1532 kwam zijn werk tot stand en droeg de goedkeuring weg der Staten, die hem 200 goudguldens vereerden, onder voorwaarde om er 2 afschriften van te leveren, één op perkament en één op gewoon papier. Het kwam eerst in 't licht in 1773, in 't 2de deel van *Frieslands Charterboek* van den baron Thoe Schwartzenberg en Hohelandsberg. Het werk is inzonderheid belangrijk, om de Friesche zaken te leeren kennen vóór 1530; doch is niet meer dan eene kronijk, waarvan de stijl veel te wenschen overlaat. Hij stierf in 1538.

— (DUCO VAN), een der ijverigste voorstanders der vrijheid van godsdienst, teekende en bevorderde het verbond der edelen, kantte zich hevig tegen de invoering van een' nieuwen bisschop te *Leeuwarden* en weigerde de bevelen van den Utrechtschen te volgen. Hij eischte met nadruk in 1567 van den stadhouder Aremberg, geene dan geboren Friezen tot den landdag toe te laten. Bij zijne verdere onderhandelingen met den stadhouder, voerde hij zulk eene vrijmoedige taal, dat wij den edelen Fries bewonderen. Hij weigerde in 1568 den op nieuw gevorderden eed, bleef echter bij Robles gezien, die hem omtrent de wapening der Watergeuzen raadpleegde, welke zaak hij met beleid wist slepende te houden. Hij hield heimelijk verstand met Oranje, bevorderde de omwenteling in *Friesland*, en toen de aanslag op *Leeuwarden* mislukte, trok hij naar *Sneek* (1572), waar hij aan D. van Bronkhorst gelegenheid gaf, zich met 's prinsen volk in *Friesland* te vestigen. Door dezen werd hij met 2 anderen aangesteld, om de kerkelijke goederen en kleinodiën te bewaren, en ze ten dienste der gemeene zaak te besturen; hij mogt zich hierdoor de lasteringen der Spaanschgezinden op den hals halen, zijne onbaatzuch-

tigheid deed ze verstommen. Toen er tweespalt ontstond over 't stadhouderschap tusschen Bronkhorst en J. van Schouwenburg, wist hij die met wijsheid te dempen. Dewijl de kans des oorlogs keerde, moest hij het land ruimen, zag zich kort daarop gebannen en buiten de algemeene vergiffenis gesloten. De prins stelde hem aan tot admiraal van de *Zuiderzee*. Ofschoon verhinderd om de Staatsche vloot, in den slag van 11 Oct. 1573 tegen Bossu bij te staan, wist hij echter Robles terug te houden, om de Spaansche met versche magt te versterken, en later den vijand veel afbreuk te doen en de *Zuiderzee* schoon te vegen. Na de Gendsche bevrediging kwam hij in *Friesland* terug, was met veel beleid werkzaam als gedeputeerde van staat in 1577, en wist het gezag der Staten tegen het nog Spaanschgezinde hof te handhaven. Hij werd een jaar later drossaard van *Harlingen* en grietman van *Barradeel*, en werkte vlijtig mede tot het sluiten der Unie. Prins Willem I vereerde hem met zijn vertrouwen en gebruikte hem tot gewigtige zaken. Hij viel te *Balk* den vijand in handen, doch werd voor 1000 ducatons, uit 's lands kas voorgeschoten, gelost; verhinderde de pogingen, die sommige raden aanwendden, om het gezag in het burgerlijke op nieuw aan zich te brengen, en verzette zich ook ijverig tegen de lagen van Leycester. Hij hield zijn' roem en gezag staande tot aan zijn' dood, en werd ook geacht wegens zijne geleerdheid. Hij dichtte eenige Lat. verzen te *Enkhuizen*, terwijl hij daar lag met een vaandel soldaten, op eigen kosten opgerigt. Eenige er van zien het licht, doch worden door Peerlkamp niet vermeld.

MARTIN (CORNELIS) of MARTINIUS, geb. in *Zeeland*, schreef in 1598 een werk in de Fransche taal over de houtvesters en graven van *Vlaanderen*, opgedragen aan de aartshertogen Albertus en Isabella, en getiteld: *Les genealogies et anciennes descentes des forestiers et comtes de Flandre* etc. *Anvers*, in fol. Er bestaat van dit werk nog eene vroegere uitgave, opgedragen aan den aartshertog Matthias in 1580, terwijl het in 1612 nog eens herdrukt is. Het verloor veel van zijne waarde na de meer volledige en naauwkeurige Genealogiën, door Vredius uitgegeven. Ook heeft hij nog een werk geschreven, bevattende de geslachtslijsten van de ridders van 't gulden vlies, door P. Heuterus zeer geprezen, doch niet uitgegeven.

— (DAVID), geb. in 1639, † 1721, was van 't jaar 1663 af predikant te *Caune* in *Languedoc*, toen hij in 1685 de vervolging ontvlugtte en een jaar later bij de Waalsche gemeente te *Utrecht* als buitengewoon leeraar werd aangesteld. Dit veran-

derde in 't gewoon leeraarsambt, toen hij eene beroeping naar *Deventer* als hoogleeraar van de hand wees. Hij behoorde tot de welsprekendste Fransche predikanten van dien tijd, waarvan proeven voorkomen in zijne *Sermons sur divers textes de l'Ecriture S. Amst.* 1708. — *l'Excellence de la foy et de ses effets expliquée en* 20 *sermons sur le chap. XI de l'ep. aux Hebr.* etc. *Ib.* 1710. Als uitlegger der H. Schrift had hij groote verdiensten, blijkens o. a. zijne: *Notes sur le N. T. Utr.* 1696. — *Histoire du V. et N. T. Amst.* 1702. — *Le vrai sens du Pseaume CX etc. Ib.* 1715. — *Deux dissertations critiques*, etc. Over de eerste kwam hij in strijd met den geleerden Roomschgezinden Jac. le Long, 't geen eenige twistschriften uitlokte. Hij vervaardigde ook eene Fransche bijbelvertaling, reeds in 1535 door den Waldenser leeraar R. P. Olevianus begonnen, later door de Geneefsche godgeleerden verbeterd en door de Maresiussen meer beschaafd, onder den titel: *La sainte Bible. Amst.* 1702, en 8 jaren later bij de Waalsche gemeenten in *Nederland* ingevoerd.

MARTINET (JOHANNES FLORENTIUS), geb. te *Deurne* in 1729, † 1795, bezocht eerst de Lat. school te *Eindhoven*, daarna die van *'s Hertogenbosch*, eindelijk de Leidsche academie, waar hij in Musschenbroek een' voortreffelijken leermeester in de natuurkunde, en in Alberti een uitstekend theologant vond. Hier deed hij die kundigheden op, welke later zulke schoone vruchten droegen. Na het verdedigen eener *Diss. philosophica de respiratione insectorum*, werd hij tot artium lib. mag. en philosophiae doctor bevorderd, 3 jaren later tot predikant te *Gellekum* en *Rhenoij* en in 1759 te *Edam*. Na 16 jaren de gemeente aldaar met ijver bediend te hebben, beriep men hem, niet zonder veel tegenkanting, te *Zutphen*. Ook hier betoonde hij zich een verstandig en liefderijk leeraar, hulp biedende waar die noodig was, raadsman en trooster voor bekommerden en bedroefden, en het Evangelie brengende in harten en huizen. Hij bezweek na een smartelijk lijden te *Amsterdam*, waar hij hulp zocht, maar niet vond. Van zijne werkzaamheid en kunde geven zijne schriften de treffendste blijken. Wij noemen eerst die, welke betrekking hebben op de natuurlijke historie, zijne lievelings-studie. Hij beantwoordde in 1767 eene prijsvraag bij de Maatsch. van Wetenschappen te *Haarlem: Nopens hetgeen tot op dien tijd in de natuurl. hist. van ons vaderland geschreven was en nog kon geschreven worden.* Hij leverde eene verhand. *Over de opdoeming van zee en land*, en eene *Over het wier der Zuiderzee*, in de schriften van gemelde maat-

schappij te vinden; en bij 't Zeeuwsche Genootschap eene *Over het grondijs*, en eene behelzende *Waarnemingen over de nat. hist. van ons vaderland.* Inzonderheid heeft zijn *Katechismus der natuur*, 4 dln., hem een' onsterfelijken naam verworven; dit boek is in 't Hoogd., Engelsch en Japaneesch vertaald: in *Engeland* zijn er 21 uitgaven van. Hoe hij er op uit was, om zijne medemenschen te beschaven en te veredelen, toont al mede zijn *Zeemans handboek*; zijn *Geschenk aan de jeugd*, bewerkt met A. v. d. Berg; zijn *Vaderlandsch huisboek*, dat eene plaats verdient in elke huisbibliotheek. Als geschiedkundige maakte hij zich bekend door zijne *Kerkelijke hist. der Waldensen.* — *Historie der wereld*, 9 dln., waarvan het 8ste deel op nieuw bewerkt door hem afzonderlijk is uitgegeven, onder den titel: *Vereenigd Nederland.* Van zijne vertaalde werken maken wij hier geen gewag; doch verwonderen moeten wij ons, dat een man, bij het gemoedelijk en getrouw vervullen van zijn herderlijk werk, zoo vele en zulke uitvoerige boeken heeft kunnen schrijven. Zijn levensbeschrijver A. van den Berg lost ons dit raadsel bl. 62 enz. op, door ons af te schetsen, hoe hij, bij een sterk en gezond ligchaam, zijn' tijd wist uit te koopen.

MARTINI (ANTONIUS), geb. te *Wezel* in de 2de helft der 17de eeuw, † 1730, leerde te *Amsterdam* den koophandel, begon zich later op de letteren toe te leggen, ontving onderwijs in de Lat. taal van J. Haverkamp, predikant te *Delfzijl*, in de theologie te *Utrecht* onder van Leusden, Burman en Essenius; werd in 1680 pred. te *Sassenheim*, en 3 jaren later te *'s Hertogenbosch*, waar hem de regering, in 't volgende jaar, tevens het hoogleeraarsambt in de godgeleerdheid opdroeg. Hij was een vlijtig beoefenaar der Lat. taal, vormde vele bekwame leerlingen, doch heeft, zoo ver wij weten, geene schriften nagelaten.

— (JOHAN WILHELM), geb. te *Leeuwarden*, † in 1770, aanvaardde het leeraarsambt bij de Luthersche gemeente te *Amersfoort* in 1718, van waar hij 6 jaren later naar *Woerden* vertrok. Zwakheid en ouderdom verhinderden hem (tot geen gering nadeel der gemeente) in de laatste jaren zijns levens, zijn ambt behoorlijk te vervullen. Bij gebrek aan verstandigen ijver, verkozen vele zijner kerkleden of zich te onttrekken, of van de gemeente te wijken, liever dan een' zwakken leeraar te volgen, dien men ook persoonlijk niet genegen was. Hij werd in 1766 emeritus verklaard. Onderscheidene werken werden door hem vertaald, o. a. *Sandhagen's inleiding tot eene grondige verklaring van de gesch. en voorzeggingen des N. T. Amst.* 1741.

— *Lassenius heijlige bij malkanderen vergaderde perelschat* enz. 4 dln. 1731, in 1745 herdrukt. — *J. F. Meijer, postil of predikatiën over alle Evang. texten.* — *Dr. M. Lutherus, volkomen kerkpostil*, enz. enz. Van zijn kanselwerk gaf hij uit eene *Gedachtenis-predikatie over den eersten Holl. martelaar J. Pistorius, naar Openb. XIV:* 12 *en* 13.

MARTINIUS (FRANCISCUS), geb. te *Kampen* in 1611, † 1653, was eerst conrector in zijne geb.-plaats, daarna predikant te *Epe* op de *Veluwe*, en een vriend van zijn' ambtgenoot te *Vaassen* C. Goddaeus en van den beroemden G. Brandt, en, even als deze, beoefenaar der Nederd. dichtkunst. Zijne stukken, hier en daar verstrooid in onderscheidene dichtverzamelingen, zijn in 1729 te *'s Hage* verzameld in 't licht gegeven, onder den titel: *Gedichten.* Ze ademen den flaauwen trant van dien tijd, doch dragen hier en daar blijken van vernuft en gezond verstand.

MARUM (MARTINUS VAN), geb. te *Groningen*, in 1750, † 1837, oefende zich aldaar in de genees- en natuurkunde, en maakte zich in 1773 naam door zijne dissertatië *Over de beweging der vloeistoffen in de planten.* Hij vestigde zich 3 jaren later als geneesheer te *Haarlem* en werd hier weldra aangesteld tot lector der natuurkunde bij Teijler's stichting. Hare rijke verzameling van werktuigen werd door hem van tijd tot tijd vermeerderd. Welk nuttig gebruik hij er van maakte, bewijzen zoo vele proefnemingen als hij heeft medegedeeld, zoo vele beschrijvingen en verhandelingen, als uit zijne pen gevloeid, en in de werken van meer dan éene maatschappij zijn opgenomen, of afzonderlijk uitgegeven. Bij Teijlers 2de genootsch. behaalde hij in 1778 den eereprijs met eene verhand. *Over de gephlogisteerde en gedephlogisteerde luchten.* Hij schreef eene verhand. *Over de Olifanten*, — *Over het bekkeneel van een' jongen walvisch*; — gaf eene beschrijving van den *Amaryllis gigantea*, van den *Vegetalen oorsprong der steenkolen en van het veen*, en van eenen in *Z. Afrika* gevonden ijzerklomp. Hij nam tevens belangrijke proeven met de groote, onder zijn opzigt vervaardigde Electriseer-machine van Teijler's stichting, waarvan hij eene naauwkeurige beschrijving uitgaf, gelijk ook van de nieuwe en verbeterde chemische werktuigen, aldaar voorhanden. De *Ventilators* voor de schepen trokken zijne aandacht en hij vermeerderde die van Bicker met een' nieuwen. Ook heeft men aan hem de draagbare brandspuiten te danken, en bedenkingen en proefnemingen tot verbetering der middelen om drenkelingen te redden. Groote zorg wendde hij aan, om

de boekerij van Teijler's 2de Genootsch. met eene physische en natuur-historische te vermeerderen, waarvan hij een' naauwkeurigen catalogus vervaardigde, in 1826 uitgekomen en in 1832 herdrukt. Hij was lid van onderscheidene genootschappen, ook van 't Kon. Ned. Instituut en ridder van den Nederl. leeuw.

MASCOU (GODFRIDUS), geb. te *Dantzig* in 1698, † 1760, beoefende te *Leipzig* de regten en de oude letterkunde, vestigde zich aldaar eerst als advokaat, later als bijzonder regtsleeraar *(doctor legens)* der universiteit, hebbende zich intusschen te *Altorff* opgehouden, waar hij zich roem verworven had door 't schrijven van eene geleerde verhandeling: *De sectis Sabinianorum et Proculianorum in jure civili.* 1724. In 1729 aanvaardde hij het beroep als hoogl. der regten te *Harderwijk*, wees in 1734 een aanzoek naar *Göttingen* van de hand, doch gaf een jaar later er gehoor aan. Zijn grondig onderwijs trok vele Engelschen en Duitschers naar *Harderwijk*, maar zijn driftig gestel wikkelde hem in onaangename twisten. Hij verliet *Göttingen* in 1739, om zijn' overigen leeftijd te *Leipzig* door te brengen, 9 jaren als bijzonder leeraar en de 12 volgende als gewoon hoogleeraar in de regten. Hij las in zijne laatste dagen niets anders dan de Gr. overzetting van het O. T., zich voorbereidende om als Christen te sterven.

MASIUS (GISBERTUS), geb. te *Bommel* en † in 1614, was eenigen tijd *Plebanus*, daarna van 1594 af bisschop te *'s Hertogenbosch.* Hij gaf uit de *Statuta synodi dioecesani II*, waarin opgenomen is eene Lat. redevoer. *Over het noodzakelijk lezen der H. Schrift. Col.* 1613, in 't Nederd. vertaald en gedrukt te *'s Bosch* in 1630. In 1609 schonk hij een geschilderd glas aan de *St. Pieters-* en *St. Catharina-* of *Kruisbroeders-kerk* aldaar, waarop de Heiland der wereld en Zijne moeder afgebeeld stonden en hij zelf iets lager in bisschoppelijk gewaad. Uit de zijde van den gekruisten Christus schoot een straal bloed naar hem toe, met de woorden: *Hic a sanguine pascor!* (Hier worde ik met bloed gevoed), en uit eene der borsten van Maria een straal melk, waarbij de woorden: *Hic ab ubere lactor!* (Hier worde ik met melk gelaafd). Uit 's bisschops mond vloeit de taal: *Positus in medio*, *quo me vertam nescio.* (In 't midden geplaatst, weet ik niet, waarheen ik mij zal wenden.) Bij de verovering dier stad door prins Frederik Hendrik kwamen velen dit glas aanschouwen, waaronder door iemand met rood krijt in groote letters geschreven werd: *O groote zot*, *keer u tot God!* Dat zelfde jaar zijn deze tafereelen, om aanstoot te mijden, vernietigd. G. Livius, pred. te *Nijmegen*, (zie dat art.) heeft er

een *Bericht* van uitgegeven, dat tegenschriften uitlokte. A. Hofferus, die het stuk had gezien, vermeldt in zijne *Nederd. poëmata*, bl. 16, dat er eene dergelijke schilderij gevonden werd te *Padua* in 't Minder-Broeders-klooster, waar in plaats van de bisschop een monnik staat.

MASSON (GERLACH CORNELIS JOHANNES VAN), geb. te *Rembang* op het eiland *Java*, in 1794, † 1852, oefende zich aan de Leijdsche hoogeschool in de regten, en behaalde een' eereprijs met de beantwoording eener prijsvraag, door de faculteit der regten te *Leijden* in 1816 uitgeschreven, behelzende eene uitlegging van de *Actio Publiciana in rem.* Hij verdedigde openlijk in 1818 eene goed geschrevene Dissertatie: *De concursu creditorum ex doctrina juris Romani.* Na zijne bevordering tot doctor in de regten, ondernam hij eene reis, en hield zich o. a. eenigen tijd te *Aken* op, tijdens het congres der Europesche vorsten. In 1821 werd hij ingeschreven op de rol der advocaten bij 't hooge geregtshof, doch hij vertoefde niet lang in *den Haag*, maar gaf toe aan zijn' reislust, terwijl hij over eene rijke beurs kon beschikken; bezocht meermalen *Frankrijk*, *Zwitserland*, *Engeland* en *Duitschland*, en legde zich bijzonder toe op de buitenlandsche litteratuur, vooral de Engelsche. Naar *Leijden* teruggekeerd, benoemde men hem in 1841 tot lid van 't collegie van hoogheemraden van *Rijnland*. Hierbij maakte hij zich zeer verdienstelijk door het vervaardigen van rapporten en adviezen en door het waarnemen van vele gewigtige commissiën. Vier jaren later gekozen tot lid van den raad van *Leijden*, verliet hij die betrekking in 1848 en tevens die stad, om op het land zijne dagen te eindigen.

MASTENBROEK (FENNA), geb. in 1791, † te *Sneek* in 1829, onderscheidde zich roemvol door hare verdichte verhalen. In 1815 trad zij als schrijfster te voorschijn met hare: *Lectuur voor vrouwen* enz. 2 dln.; in 1818 verscheen hare *Wilhelmina Noordkerk*, een roman ter aanprijzing van oud vaderlandsche zeden, welke beide werken een' 2de druk beleefden. Daarop gaf zij ook *Zedelijke verhalen uit den Bijbel voor vrouwen en meisjes*, waarvan in 1825 een 2de bundel volgde, in 1832 bij elkander herdrukt. Behalve het lieve werkje: *Onderhoud voor huiselijke en gezellige kringen*, 1823, gaf zij ook onderscheidene stukjes in het *Jaarboekje, door natuur en kunst aan genoegen gewijd*, ook eenige in poëzij. Hare zwakke gesteldheid en langdurige ziekte maakte haar dikwijls voor ziels- en ligchaams-werkzaamheden ongeschikt en sloopten haar gestel op 38jarigen leeftijd.

MASTRICHT (PETRUS VAN), geb. te *Keulen* in 1630, † 1706, studeerde te *Utrecht*, *Leijden*, *Heidelberg*, en werd tot predikant bevorderd in 1652, waarna hij eerst de Hervormde gemeente te *Xanten*, daarna die van *Wezel* en *Glückstadt* bediende. Eenige jaren later werd hij benoemd tot hoogl. in de godgeleerdheid te *Francfürt am Oder*, en 3 jaren daarna te *Duisburg*, waar hij tevens den graad verkreeg van art. lib. magister en theol. doctor. Zijne schriften en gevoelens deden hem het professoraat te *Utrecht* verwerven, welke betrekking hij begon met eene rede: *De Academiae Ultraj. vote symbolico: Sol justitiae illustra nos.* Hoezeer van eene zwakke gezondheid, bezat hij een' werkzamen geest, en schreef onderscheidene werken, waarvan wel 't voornaamste is zijne *Theologia theoretico-practica*, 1682, meermalen herdrukt, ook in 't Nederd. vertaald in 1749. Hij schreef ook tegen Cartesius en Balth. Bekker.

MATELIEF (CORNELIS). Van dezen dapperen zeeman is ons het geb.- en † jaar onbekend. Hij behoorde tot de bewindhebbers der O. I. Comp. en tot de grondleggers der Nederl. magt in *Indië*. Hij verstond de kunst, om het scheepsvolk, ter koopvaardij aangenomen en uitgerust, smaak en bekwaamheid in te boezemen voor den oorlog. Hij liep in Mei 1606 in zee, als bevelhebber eener vloot van elf schepen, ter koopvaardij uitgezonden, doch tevens om landen te veroveren op de Portugezen. Na het bemagtigen van eenige vaartuigen, waarbij hij 2 schepen verloor, sloeg hij het beleg voor *Malacca*, 't geen hij na 4 maanden moest opbreken, toen er eene Spaansche vloot van 14 galeijen opdaagde. Hij raakte wel met deze slaags, doch moest door gebrek aan buskruid en weerspannigheid zijner manschap naar *Johor* wijken. Vernomen hebbende, dat 's vijands vloot zich van *Malacca* verwijderd had, wist hij zijn volk moed in te spreken, om andermaal een' kans op die stad te wagen. Op nieuw ontstond er een felle scheepstrijd tusschen Matelief's vloot en de Spaansche, waarvan een gedeelte was teruggezeild. De overwinning was aan onze zijde, de vijandelijke vloot werd gedeeltelijk vernield of verstrooid. De vermeestering van *Malacca* werd nog wel niet bereikt, maar hij herstelde het aanzien der Nederlanders in de *Molukken* door het stichten van de sterkte Malaijo op *Ternate*. Zijne pogingen om op *China* handel te drijven, mislukten door de bedriegerijen der Mandarijns. Hij keerde naar *Bantam* terug en vertrok in 1608 naar 't vaderland, met eene rijke lading en eenige Siameesche gezanten aan boord, om met de Algemeene Staten en prins Maurits te handelen. Matelief, plegtig ontvangen,

vooral door de kamer van *Amsterdam*, genoot de eer aan Prins Maurits een groot gastmaal te geven, waarbij elke schotel van 't dessert, in plaats van met fruit of snoeperijen, gevuld was met een kostbaar geschenk van Indische producten, welke de prins werd verzocht aan de gasten uit te deelen, na alvorens het zijne gekozen te hebben.

MATHAM (JACOBUS), geb. te *Haarlem* in 1571, † 1631, werd in het teekenen en plaatsnijden onderwezen door H. Goltzius, met wien zijne moeder in 2den echt gehuwd was. Hij bragt vele jaren in *Italië* door, vervaardigde aldaar en in *Holland* eene menigte platen, naar de teekeningen van voorname Italiaansche en Nederd. meesters, waaronder vele naar die van zijn' vader en ook eenige van eigen vinding. Hij schilderde ook enkele stukken, die hij met het penseel *artseerde*, als of het teekeningen met de pen waren, en voltooide ook eenige platen, die Goltzius onafgewerkt had nagelaten. — Zijn zoon

— (ADRIAAN), geb. omstreeks 1600, door hem in de graveerkunst onderwezen, was een tijdgenoot van Frans Hals, die hem op een groot doelenstuk in 1627 afbeeldde als vaandrig bij de schutterij van den kolveniers-doelen te *Haarlem*. Hij was even als zijn vader een voortreffelijk plaatsnijder. Men vindt sommige zijner prenten in de werken van dien tijd, onder anderen in P. Scriverius, *oude Goudtsche kronijcxken enz. met een Toetsteen. Amst.* 1663.

MATHENESSE (JOHAN VAN), of MATENES, geb. in 1538, † 1602, lid der ridderschap van *Holland*, behoorde waarschijnlijk tot de verbondene edelen, ofschoon zijn naam op de oorspronkelijke lijst niet gevonden wordt. Hij ijverde althans voor de zaak der vrijheid en schonk eene som van *ƒ* 200 tot hare bevordering. In 1574 handelde hij over eene bevrediging van *Holland* en *Zeeland* met Requesens, en 4 jaren later behoorde hij tot de gemagtigden der Staten van *Holland*, om de schikkingen te beramen tot herstelling der orde in *Amsterdam*. Na de afzwering van Filips II werd hij naar *Gouda* afgevaardigd, om de regering tot het doen van den nieuwen eed over te halen. Tevens had hij deel met Oldenbarneveldt en anderen in het ontwerpen der voorwaarden van de opdragt der grafelijkheid aan prins Willem I, en trok in bezending met A. van der Mijle naar *Amsterdam*, om die stad te verwittigen, dat men ook zonder hare toestemming met de huldiging zou voortgaan. Tijdens het bewind van prins Maurits werd hij ook in gewigtige bezendingen gebruikt. — Zijn zoon

— (ADRIAAN VAN), heer van *Mathenesse*, *Rivière*, enz. lid

der ridderschap van *Holland*, heemraad van *Schieland*, geb. in 1564, † 1621, was een man van meer dan gewone kunde en gematigdheid; hij behoorde in 1616 tot de afgezondenen naar *Amsterdam*, om de wethouders te bewegen tot het bevorderen van den vrede in de kerk en het weren van partijschap en scheuring. Zelfs in de tijden der hevigste twisten betoonde hij zijne gematigdheid. Toen de afgevaardigden der Algemeene Staten tot het bijwonen der synode van *Dordrecht* verslag deden van het gebeurde, bragt hij hunne partijdigheid aan het licht, en durfde later de kerkelijken tegenspreken. Toen Vorstius, dien hij bevorderd had, voor zijne vijanden moest wijken, bleef hij hem beschermen. Dit had ten gevolge, dat hij van alle bewind, ook van 't curatorschap der Leijdsche academie, door hem sedert 1605 waargenomen, in 1619 werd ontzet.

MATHENESSE (JOHAN VAN), zijn zoon, heer van *Mathenesse*, *Rivière* enz., geb. in 1596, † 1653, werd in 1626 lid der ridderschap van *Holland* en tot gewigtige commissiën benoemd. Als lid der Algemeene Staten had hij deel in belangrijke handelingen, en toonde zijne naauwgezetheid in het weigeren om den eed af te leggen op de instructie, voor de gewoon-afgevaardigden van *Holland* ter vergadering der Staten-Generaal. Zijn lastbrief, dien hij teruggaf, werd door de Staten niet aangenomen, die groot vertrouwen stelden op zijne vroomheid en eerlijkheid. Of hij later dien eed gedaan heeft, is ons niet bekend; maar wel dat men hem benoemde tot gezant bij den Munsterschen vredehandel in 1646, daar hij toonde bijzonder genegen te zijn tot den vrede. Hij wendde in 1650 zijne pogingen aan, om prins Willem II te bewegen zijne troepen van *Amsterdam* af te trekken. Hij was lid der commissie, namens *Holland* derwaarts gezonden; doch werd daags na de benoeming daarvan ontslagen, en de heer van Schagen in zijne plaats gesteld. Van 1634 tot 1640 was hij van wege de ridderschap, curator der Leijdsche hoogeschool.

MATHIJSZ (VINCENT) heeft zich bekend gemaakt als factor der rederijkers-kamer te *Vlissingen*, genaamd de *Blaeu Acolije*, met de spreuk: *Den geest ondersoecket al;* en door zijne schriften, zoo als: *Welcomspel, ter camer van Vlissingen* enz. 1642. — *Triumphe of Vlissingse vreugt over 't ontfangen van den H. Geb. prins Wilhelmus van Oranje* enz. 1649. — *Discours tusschen den Cruijsheer, d' admiraal Coolaert en C. de la Mote, over den bloedighen aenslagh op Vliss.* enz. 1636. Onder de *Echoo's*, door D. Douza uitgegeven, met den titel *Lusus imaginis jocosae* etc., is er ook één van V. Mathijsz.

MATTHAEUS I (ANTONIUS). De eerste van dit geleerde geslacht, die zich in *Nederland* heeft gevestigd, is geb. te *Franckenberg* in *Hessen*, ten jare 1564, † 1637, en was achtereenvolgens hoogl. te *Herborn*, *Marburg* en in 1625 te *Groningen*. Hij was schrijver van *Notae et animadversiones in libros IV institutionum Just. et Collegia juris sex*, etc., met eenige buitengewone *disputationes* meermalen herdrukt, doch te *Rome* verboden in 1642 en 46. Ook bestaan er van hem kleinere verhandelingen over bijzondere stukken van het Rom. regt. Hij genoot het zeldzame voorregt, bij zijn leven 4 zijner zonen op 4 verschillende hoogescholen als professoren werkzaam te zien. — Zijn zoon

MATTHAEUS II (ANTONIUS), geb. te *Herborn* in 1601, † 1654, genoot het onderwijs van zijn' vader in de Rom. regtsgeleerdheid; en werd in 1629 te *Harderwijk* benoemd tot hoogl. in de regten, welke betrekking hij aanvaardde met eene rede *De pileo*, als vrijheidsteeken der oude Romeinen. In 1634 vertrok hij naar *Utrecht*, opende aldaar het regtsgeleerde professoraat met eene rede: *De juris civilis sapientia contra ejus obtrectatores*. Hij heeft zich groote verdiensten verworven als leeraar in het lijfstraffelijke regt, door zijn doorwrocht *Commentarium de criminibus ad libr. LXVII en VIII digestorum* etc. *Traj.* 1644, veelmalen ook elders herdrukt. De overige lijst zijner werken vindt men het volledigst bij Saxe, *Onomast. lit. IV*, 408. Zijne vrouw was eene dochter van den beroemden J. Pontanus.

— III (ANTONIUS), zoon van bovengemelden, geb. te *Utrecht* in 1635, † 1710, werd door zijn' vader ter letterkundige loopbaan opgeleid, en *more majorem* met de kap tot doctor bevorderd. Zijn roem bewoog de verzorgers der Utr. hoogeschool, hem in 1659 tot buitengewoon en 2 jaren later tot gewoon hoogleeraar in het regt te benoemen. Hij sloeg een beroep naar *Groningen* en *Leijden* van de hand, doch nam het in laatstgenoemde plaats ten jare 1673 aan. Hij was een doorkundig regtsgeleerde, onvermoeid onderzoeker van oudheden, verdienstelijk geschiedschrijver over Nederl. zaken, en uitgever van oude onbekende schrijvers, zoo als over den oorlog tusschen de bisschoppen van *Utrecht* en de Drenthenaars. *L. B.* 1690; de oude kronijk van *Egmond*, 1692; van 2 schrijvers over *Amersfoort;* eene oude kronijk van *Braband*, 1707. Behalve eenige andere regtsgeleerde, schreef hij een uitvoerig werk: *De nobilitate*, *de principibus*, *de ducibus*, *de comitibus etc. libri IV*, *Amst.* 1686. — *De jure gladii et de toparchis qui id*

exercent in dioecesi Ultr. L. B. 1689. *Veteris aevi analecta.* etc. *Ib.* 1698—1710, in 10 dln. 8vo., daarna te *'s Hage*, 1738, in 5 dln. in 4to. Het is voor de geschiedenis der middeleeuwen allerbelangrijkst. De inhoud van al de dln. vindt men bij Burman, *Traj. Erud.*, p. 222 etc. Onder een zijner beste werken telt men zijne *Fundationes et fata ecclesiarum dioecesis Ultrajectinae. Ib.* 1703, opgedragen aan de Heeren van *Utrecht*, die dit werk zeer koel ontvingen en den schrijver onbeloond lieten, omdat hij de regten van *Amersfoort* met die van *Utrecht* gelijk gesteld had. De hoogl., die deze Heeren niet behoefde te ontzien, liet echter in de meeste afdrukken de opdragt wegnemen. Zijne overige schriften vindt men bij Burman en Saxe vermeld.

MATTHAEUS IV (ANTONIUS), zijn zoon, was in 1702 te *Deventer* als hoogl. in de regten de opvolger van W. Tichler, en aanvaardde die betrekking met eene oratio: *De civili Romanorum sapientia ab aliorum calumniis defensa.* Hij overleed kinderloos in 1719, en op zijn' dood werd een gedenkpenning geslagen, die onder No. 68 gevonden wordt in 't *Vervolg op van Loon's Nedl. penningk. IIde dl.* uitgegeven door 't Kon. Ned. Instituut, waarbij tevens eenige berigten omtrent Matthaeus voorkomen, waartoe M. v. Doorninck de stof leverde.

— (CHRISTOPHORUS), zoon van Anthonius M. I, geb. te *Marburg* in 1608, † 1647, heeft waarschijnlijk gestudeerd te *Groningen*, daarna te *Utrecht*, waar hij in 1641 den doctoralen graad verkreeg in de geneeskunde. Twee jaren vroeger, tijdens zijn huwelijk met eene der dochters van Pontanus, (waarvan eene andere met zijn' broeder Anthonius II was gehuwd,) was hij conrector aan de Lat. school te *Harderwijk*, waar hem in 1644 het professoraat in de redeneerkunde en Gr. taal werd opgedragen, terwijl hij kort daarop het hoogleeraarsambt in de geneeskunde aanvaardde, waarin hij niet lang werkzaam was. Men heeft van hem: *Historia Alexandri magni, sive prodromus 4 Monarchiarum.* Bij Paquot, II 521, wordt dit werk aan C. Matthiae toegeschreven.

MATTHIAE (CHRISTIANUS) of MATTHIJS, geb. *Meldorp* in het Holsteinsche, omstreeks 1584, † te *Utrecht* in 1655, bezocht onderscheidene hoogescholen, om zich tot het Luthersche predikambt te bekwamen, o. a. *Giessen*, waar hij ook bijzonder onderrigt gaf in de zedekunde. In 1614 aanvaardde hij het professoraat in de theologie te *Altorf*, doch 4 jaren later benoemde de Deensche koning hem tot super-intendent en predikant te *Meldorp*. De onlusten, die in het Holsteinsche ontston-

den, en onaangenaamheden, die zijn scherp en spotziek karakter verwekten, bewogen hem zich in *Holland* te vestigen, en wel te *Leijden*, van waar hij in 1641 beroepen werd te *'s Hage* als leeraar der Luth. gemeente. Na hier $3^1/_2$ jaar te zijn werkzaam geweest, verkoos hij het ambtelooze leven en sleet zijne overige dagen te *Utrecht*. Hij schreef eene menigte werken, waarvan Paquot de titels opgeeft, en waaronder het belangrijkste is: *Theatrum historicum theoretico-practicum* etc. *Amst.* 1648, tweemalen herdrukt.

MATTHIAS, aartshertog van *Oostenrijk*, zoon van keizer Maximiliaan II en van Maria, dochter van Karel V, werd geb. in 1557, en † in 1619. Naauwelijks 20 jaren oud, vlamde hij reeds op de landvoogdijschap over de *Nederlanden*. Op aanraden van eenige Brabandsche edelen vertrok hij heimelijk uit *Weenen* naar *Braband*. Ofschoon de Algemeene Staten misnoegd waren, dat men hierin buiten hun weten was te werk gegaan, werd hij echter door hen als algemeen landvoogd erkend, naar *Antwerpen* ontboden, den 21. Oct. 1577 statig ingehaald, door den prins van *Oranje* verwelkomd, en de voorwaarden bepaald, op welke men hem erkennen zou. Hij was een man, zwak van geest, die zijn gezag niet wist te handhaven, noch den last te torschen, dien men hem had opgelegd. Gelukkig dat hem iemand op zijde stond, in wien zich al die hoedanigheden vereenigden, welke Matthias miste: prins Willem I. Deze door den landvoogd aangesteld als zijn algemeen stedehouder, wist van den invloed, dien hij daardoor op hem verkreeg, schrander partij te trekken, zoodat men niet ten onregte Matthias den griffier des prinsen noemde. Zijn gezag werd hoe langer hoe minder. De unie van *Utrecht* werd buiten zijne voorkennis aangegaan; zijne jaarwedde bleef onbetaald; hierdoor moest hij zijn hof sluiten, en zijne huishouding opbreken; zelfs handelde men later buiten hem, om den hertog van Anjou als landvoogd in te halen. Om een pleister op de wond te leggen, deden de Staten en de prins hun best, om hem tot bisschop van *Luik* te doen verkiezen. Toen dit mislukte, deed hij afstand van de landvoogdij in 1581, en vertrok om spoedig vergeten te worden. Later werd hij koning van *Hongarijen* en in 1612 keizer van het Duitsche rijk.

MATTHISIUS (ASSUERUS), predikant bij de Herv. gemeente te *Deventer*, waar zijn vader Joh. M. ook predikant was geweest en † in 1584, werd den 16 April 1617 om zijne Remonstrantsche gevoelens afgezet, en zulks op zijn eigen verzoek, bij den raad en gezworene gemeente ingediend. Nog dat zelfde

jaar werd hij beroepen naar *Kampen*, waar alles in rep en roer was door twisten over de godsdienst en al de predikanten tot de Remonstr. partij behoorden, zoodat de Contra-Remonstranten leeraars ter leen moesten vragen. Als leerling van Vorstius, was Matthisius ijverig zijner partij toegedaan. Men zond hem met Corvinus en Pijnacker naar *Dordrecht*, om, benevens Episcopius, voor de Remonstranten toegang tot de synode en vrijgeleide te verzoeken. In Nov. 1618 voor de kerkvergadering gedaagd, werd hij met zijne medebroeders veroordeeld. Naar *Nienhuis* in 't Bentheimsche gevoerd, vond hij daar, noch te *Steinfürt*, noch te *Munster*, eene schuilplaats. Hij vestigde zich te *Grol* en keerde na de matiging der gevoelens naar *Holland* terug, bediende van 1630 af de Haagsche Remonstranten in commissie, en werd tot medelid gekozen der gecommitteerden, om de Rem. gemeenten van eigene dienaars te voorzien. In 1631 trad hij in vaste bediening te *'s Hage*, nam eenigen tijd bij leening de dienst waar te *Hamburg*, en werd in 1639 te *Rotterdam* beroepen, waar hij werkzaam bleef tot aan zijn' dood in 1651. Men heeft van hem in druk een verdedigings-schrift, getiteld: *Onschuldt;* alsmede: *Twee vragen, waarvan de eerste is, of de ware kercke Christi dolen kan in 't geloof; de tweede, of de Roomsche alleen deze ware kercke zij;* enz. enz. En nog *Twee predikatiën.*

MATIJ (PAULUS), doctor in de wijsbegeerte, eerst predikant bij de Waalsche gemeente te *Montfoort*, daarna catechist bij die te *'s Hage*, gaf in 1719 een naamloos geschrift uit, onder den titel: *Lettre d'un theologien sur le mystère de la Trinité*, 't welk veel opzien verwekte en vele tegenschriften uitlokte. Zijne daarin geopenbaarde gevoelens worden opgegeven in de *Gesch. der Nederl. Herv. kerk* van Ypey en Dermout, III, 211. Toen men ontdekte, wie de schrijver was, zochten de predikanten der Waalsche gemeente te *'s Hage* hem van de ongegrondheid zijner meening te overtuigen. Toen dit mondeling niet gelukte, nam men zijne toevlugt tot de pen. En nu regende het voor- en tegenschriften. Het einde van de zaak was, dat Matij tot de broederschap der Remonstranten overging, zich kalm en onverschillig hield bij het twistvuur, door hem ontstoken en een onafhankelijk, ambteloos leven leide.

MAUBURNUS (JOHANNES), ook Jean Momboir, Momburnus en J. de Bruxellâ genoemd, werd geb. te *Brussel* omstreeks 1460, † 1503, ontving zijne eerste letterkundige opleiding te *Utrecht*, en begaf zich vervolgens in het klooster *St. Agnetenberg (Montagnetanum*, gesticht in 1398) bij *Zwolle*, op den

Nemelerberg, waar ook T. à Kempis zich heeft opgehouden. Hier verwierf hij zich grooten lof door zijn godvruchtig leven en door zijn boek: *Rosetum exercitiorum spiritualium et sacrarum meditationum*, *Basil.* 1491, en elders meermalen herdrukt. Zijn roem verbreidde zich zelfs buiten 's lands, zoodat het parlement van *Parijs*, bij een' brief van 18 April 1497, aan het kapittel van *Windesheim* zijne overkomst verzocht met 8 zijner kloosterbroeders, ten einde de hervorming van onderscheidene kloosters in *Frankrijk* te ondernemen. Met lof en ijver kweet hij zich van deze moeijelijke taak. De door hare geleerde oefening vermaarde Benedictijner kloosterorde *St. Maur* rigtte hare werkzaamheden voornamelijk naar zijn voorschrift in. Hij hield briefwisseling met Erasmus, die hem grootelijks vereerde. Zij komt niet in de gewone uitgaven van Erasmus' brieven voor, maar is afgedrukt in de *Gallia Christiana*, *ed. à congreg. S. Mauri*, *Tom. VII.* pag. 280. De ongezonde ligging der abdij van *Livrij*, waar hij abt was, deed zijn leven en dat zijner togtgenooten bezwijken, waarom de Franschen haar noemden *Sepulcrum Alamannorum.* Hij heeft eenige H. S. S. nagelaten, die van zijne belangstelling getuigen in de orde der reguliere kanunniken.

MAULDE (WILLEM VAN), heer van *Mansart*, ridder, een Doorniksch edelman, uit een oud beroemd geslacht, gaf onderscheidene blijken, dat hij met hart en ziel der vrijheid was toegedaan, zoo door zijne onderteekening van 't verbond der edelen, als door zijne geheime briefwisseling met den prins van *Oranje* en door zijn gedrag te *Oudenaarde*, waar hij, op 's prinsen raad, eenig krijgsvolk binnenbragt, doch zonder zijn doel te bereiken. Zijn volk werd ter stad uitgedreven en hij genoodzaakt naar een goed heenkomen te zoeken. Bij elke gelegenheid toonde hij zijne trouw aan de goede zaak, ook toen hem de Engelsche koningin haar land verbood. Wij vinden hem in eene bezending naar *Frankrijk* tot den hertog van *Anjou* en bij de begrafenis van prins Willem I. Hij leefde nog in 1599. Hij wordt door Wagenaar, *Vad. hist.* VII, 419, verkeerd van Meulde genoemd.

MAURER (JACOB), geb. te *Schaffhausen* in *Zwitserland*, ten jare 1732, † 1780, bevond zich reeds jong te *Amsterdam*, waar hij als stukadoor werkzaam was, tevens de stads-teekenacademie bezocht, en zulke vorderingen maakte, dat hij den gouden eereprijs behaalde, en in 1762 geteld werd onder de leden der 1ste klasse en als steller van 't model. Later zag hij zich aangesteld tot teekenmeester bij de Renswoudsche stichting te

Utrecht. Hij schilderde verder ook portretten, landschappen, familie- en historiestukken. In de R. kerk te *Laren* in 't *Gooiland* vindt men een altaarstuk van zijne hand, en elders eenig behangselwerk. Hij had eene breede penseelbehandeling en een krachtig koloriet. Zijne teekeningen waren minder verdienstelijk dan zijne schilderstukken.

MAURICIUS (JAN JACOB), geb. te *'s Hage* in 1693, † 1768, was eerst klerk bij den raadpensionaris van *Holland* J. van Hoornbeek, vervolgens pensionaris van *Purmerend*, daarna resident der Staten-Generaal te *Hamburg*, bij de Neder-Saxische kreits, en eindelijk in 1742 gouverneur-generaal van *Suriname.* Hij bekleedde dezen post 9 jaren onder vele verdrietelijkheden en kwellingen, vroeg in 1751 verlof om in het vaderland terug te komen, alwaar hij zich mannelijk verdedigde, van allen blaam zuiverde en van de Staten een loffelijk getuigschrift erlangde omtrent zijne verrigtingen. Sedert leefde hij ambteloos, zich onledig houdende met dicht- en letteroefeningen. Hij heeft onderscheidene dichtwerken geschreven, waarbij de aanteekeningen in proza dikwijls van meer belang zijn dan de verzen. Zij dragen de kenmerken van zijnen tijd en ademen weinig dichtvuur. Zijn vroegste uitgebreidste dichtstuk is: *De kruishistorie van den lijdenden Heiland. Amst.* 1714, meer stichtelijk, dan krachtig. Zijne overige dichtstukken, behalve het *Gezang op Zee*, eerst afzonderlijk, daarna in zijne *Dichtlievende Uitspanningen*, 3 dln. *Amst.* 1753—62, gedrukt, zijn van kleinen omvang. In 1765 gaf hij in 't licht: *Onledigen Ouderdom*, 2 dln. 8vo., met een' schat van taal- en oordeelkundige aanmerkingen voorzien. Nog *Regtsgeleerde uitspanningen*, *Ib.* 1722, en één treurspel: *Sesostris*, *kon. van Egypte*, dat vele verdiensten heeft, dikw. gespeeld, maar niet oorspronkelijk is. Vervolgens een paar tooneelspelen: *Europa verkwikt op 't gezicht der vrede*, 1712. — *Het campement*, 1742. — en 2 blijspelen: het *Leidsche studenten-leven*, 1717. — en *Promotie van den ingebeelden zieken*, 1742.

MAURITS, prins van *Oranje* en graaf van *Nassau*, zoon van prins Willem I en Anna van *Saxen*, geb. te *Dillenburg* 13 Nov. 1567, † 1625, werd met groote zorgvuldigheid opgevoed, en gaf in zijne jeugd reeds bewijzen van eene meer dan gewone geestkracht, bij den mislukten aanslag op zijns vaders leven te *Antwerpen* in 1582. Dat zelfde jaar zond hem zijn vader naar de Leijdsche hoogeschool, met een' hartelijken Lat. brief van aanbeveling aan rector en senaat, die Siegenbeek mededeelt in zijne *Gesch. der Leid. hoogeschool*, II, *Bijl.* bl. 315,

en vertaald I, bl. 43. Hier waren o. a. Lipsius, H. Donellus en R. Snellius zijne leermeesters, waarvan de laatste hem in de wiskundige wetenschappen onderwees. Daarbij oefende hij zich voornamelijk in de grondbeginselen der krijgskunst, zoo als die door de oude Romeinsche geschiedschrijvers werd opengelegd. Slechts 2 jaren mogt hij op kosten der Staten aldaar vertoeven, toen de dood zijns vaders hem tot hoogere werkzaamheden riep. Met dankbaarheid aan rector en senaat nam hij in een' Lat. brief afscheid. Later ging hem die hoogeschool steeds ter harte en zorgde hij, dat aldaar in de Nederd. taal les gegeven werd in de stelkunst en 't landmeten, ten behoeve derzulken, die zich tot Ingenieurs wenschten te vormen; gelijk hij ook ijverig medewerkte tot de vestiging van de Geldersche kwartierschool te *Harderwijk*, en op den duur hare belangen voorstond. Op 17jarigen leeftijd geplaatst aan 't roer van den staat, het opperbevel voerende over de land- en zeemagt, bleek het weldra, dat men het aan geene betere handen had kunnen toevertrouwen. Hij toch bragt ons vaderland in 6 jaren tot een' hoogen trap van luister. De verovering van *Breda*, in 1590, was het begin eener reeks van gelukkige ondernemingen, waardoor *Gelderland*, *Overijssel*, *Friesland* en *Groningen* van de Spanjaarden bevrijd werden, terwijl intusschen zijne vlootvoogden op de Spaansche en Vlaamsche kusten onderscheidene luisterrijke overwinningen behaalden. Hij was de grootste veldheer van zijnen tijd. In het kiezen van geschikte legerplaatsen, het besturen van belegeringen, en het rigten van aanvallen muntte hij inzonderheid uit. Hierbij kwam hem zijne geliefkoosde wetenschap, de wiskunde, inzonderheid te stade. Geen wonder, dat zijne legerplaats als eene kweekschool voor krijgslieden werd aangemerkt, waarin o. a. de groote Turenne en voorname Engelschen zich vormden. Na het bestand waren zijne krijgsverrigtingen minder belangrijk. De kerkelijke twisten, waarmede hij zich had ingelaten, berokkenden hem vele onaangenaamheden en vijanden. Toen de volgers van Arminius in het godsdienstige en die van Barneveldt in het staatkundige het onderspit delfden, kostte zulks velen eene langdurige gevangenschap, en den lands-advokaat het hoofd. De vijanden van Maurits houden hem daarom voor een' tiran, en zijne vrienden verdedigen zijne handelwijze. Beide vervallen tot uitersten, en nog blijven de gemoederen verdeeld in het beoordeelen der gebeurtenissen van dat onrustige tijdperk. Hij beminde hartstogtelijk het schaakspel, waarin alles op eigen beleid aankomt. Zijne manieren mogen niet zoo innemend ge-

weest zijn als die van zijn' vader, in de verkeering was hij guller en openhartiger. d'Aubery teekent hem in zijne gedenkschriften als vrij gezet, waardoor hij zich kleiner vertoonde dan hij was; met een vol en rood gezigt, grooten net gesneden baard, naar 't gebruik van dien tijd; zijne kleeding uit eenerlei stof en kleur, behalve wanneer hij in gala moest verschijnen; in gemeenzame kringen zeer vrolijk en spraakzaam, en vast in zijn' slaap, zelfs in oorlogstijd en gevaar. Hij is nooit gehuwd geweest; doch had dit met de meeste vorsten van dien tijd gemeen, dat het hem niet aan natuurlijke kinderen ontbrak, waarvan 2 zonen, Willem en Lodewijk, zich 't meest beroemd hebben gemaakt.

MAUVILLON (FRIEDRICH WILHELM VON), werd geboren te *Kassel* in 1774, en † 1851. Zijn vader Jacob von M. was Lt.-kolonel in Nederlandsche krijgsdienst en de onderwijzer van den prins van *Oranje*. Hij zelf werd door den prins in dienst gesteld, doch door politieke omstandigheden gedrongen, die te verlaten en zich in dienst te begeven bij Jérome, koning van *Westphalen*. Hij voerde later het bevel over eene afdeeling troepen naar *Frankrijk;* werd in 1822 door den Pruissischen koning op pensioen gesteld, en vestigde zich in 1827 te *Kleef*, om in de nabijheid van *Holland* te zijn, dat hem eene geliefde echtgenoote geschonken had, en hem tot een tweede vaderland geweest was. Hier hield hij zich bezig met letterkundigen arbeid, inzonderheid met het overbrengen van Nederd. dichtstukken in 't Hoogduitsch, welker vertaling hoogst verdienstelijk is. Drie bundels er van schonk hij der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*, welke hem in 1842 onder hare leden opnam. Hij maakte zich ook bekend als krijgs- en staatkundig schrijver en was een vermaard schaakspeler.

MAXIMILIAAN van *Oostenrijk*, zoon van keizer Frederik III en Eleonora van *Portugal*, geb. in 1459, † 1519, huwde in 1477 Maria van *Bourgondië*, en leide daardoor den grond tot den luister en de magt van het Oostenrijksche huis. Hij werd met haar als graaf van *Holland* en *Zeeland* gehuldigd, en had met vele binnen- en buitenlandsche twisten te worstelen. Hij vleide de Kabeljaauwschen, door hen in 't bewind te stellen en werd, na den dood zijner vrouw in 1482, bij de minderjarigheid van zijnen zoon, tot ruwaart of voogd dezer landen aangesteld. Na vrede met *Frankrijk* gemaakt te hebben, bedwong hij de Luikenaars en overwon de Utrechtschen. Tot Roomsch koning verheven, maakte hij *Egmond* tot een graafschap, en ondervond, door het aanwenden van verkeerde maat-

regelen, 's volks ongenoegen. De Hoekschen staken op nieuw het hoofd op, doch moesten onderdoen, en de rampzalige twisten dezer 2 partijen, die gedurende anderhalve eeuw het vaderland geteisterd hadden, namen nu een einde. Hij sierde het wapen van *Amsterdam* met zijne kroon, doch vervreemde de harten der ingezetenen grootelijks van zich door de afzetting der munt. Tot keizer van *Duitschland* verklaard in 1494, stond hij de regering over de *Nederlanden* aan zijn' zoon Filips af; doch moest 13 jaren later na het overlijden van dezen zoon, als voogd over zijn' kleinzoon Karel V, de teugels van 't gebied weder opvatten, welke hij later in handen stelde van zijne dochter Margaretha. Zijne verdere bedrijven liggen buiten ons bestek. Zijne karakterschets vindt men in de *Vaderl. karakterkunde* van v. Kampen, I, 217.

MEBIUS (JACOBUS ENGELSMA), geb. te *Nijehaske* in 1749, † 1838, ontving na den dood zijns vaders, predikant aldaar, onderwijs van zijn' moeders vader Jac. Engelsma, leeraar te *Gorredijk*, en werd, na eerst nog de Lat. school te *Leeuwarden* bezocht te hebben, op zijn 14de jaar te *Franeker* als student ingeschreven; verdedigde na 5 jaren toevens eene dissertatie over eenige plaatsen der H. Schrift, begaf zich naar *Utrecht*, om Bonnet te hooren, en werd in 1769 tot pred. beroepen te *Ureterp* en *Sijgerswoude*, later nog op 3 andere plaatsen en eindelijk te *Hardegarijp*. In 1809 schonk hem de Harderwijker hoogeschool, honoris causa, den titel van theol. doctor. Zijne blindheid in 1815 gaf wel hindernis in zijne werkzaamheden, maar niet in zijnen ijver. Hij genoot het voorregt, in 1819 zijne 50jarige jubelrede te houden, die ook in 't licht verscheen, en 10 jaren later zijne 60jarige ambtsbediening te gedenken, welke hij daarmede besloot. Hij maakte zich inzonderheid verdienstelijk als verdediger der Chr. waarheid, blijkens zijne *Brieven over het zamenstel der zuivere wijsbegeerte, of de leer der gelukzaligheid volgens Steinbart. Leeuw.* 1785 en 86, en zijn *Betoog dat de erkentenis der leerstukken en verborgenheden, in de H. S. vervat, in zulk een onafscheidelijk verband staat met de menschelijke gelukzaligheid, als de beoefen. der zedepligten, in dezelve aangedrongen*, 't welk in 1787 door het Haagsche Genootsch. ter verdedig. van de Chr. godsd. met zilver bekroond werd, gelijk ook de 2 volgende: *Verhand. in welke het onderzoek der H. S. aangeprezen wordt;* en *Betoog dat de weg der gelukzaligh. voor alle menschen een en dezelfde zij en door eene goddel. openb. moet bekend worden.* 1789. Daarenboven gaf hij o. a. in 't licht: *Jezus verheerlijkt in de genezing van een' kreupel geborenen. Leeuw.*

1792. — *Hosea uit het Hebr. vertaald. Utr.* 1799. — *Gedenkwaardigheden uit de scheppings- en aartsvaderlijke geschiedenissen*, 3 dln. *Ib.* 1800. IJverig nam hij deel aan 't bijbel- en zendeling-genootschap, en hield op de algem. vergad. van 't laatstgenoemde, 18 Junij 1814, te *Rott.* eene *Opwekkingsrede*, daarna met afbeeld. uitgegeven. Van zijn' Christelijk-wijsgeerigen geest getuigt ook zijne door 't Stolpiaansch legaat bekroonde: *Solutio problematis, quodnam in adserenda Numinis existentia pretium statui debeat communi humani generis consensui.*

MEDINA CELI (JUAN DE LA CERDA, hertog VAN) was in 1572 door Filips II als landvoogd aangesteld over de *Nederlanden*, om Alba te vervangen. Op zijne reis herwaarts ontkwam hij naauwelijks de handen der Zeeuwen, die eenige der schepen van zijne vloot bemagtigden. Dewijl zijn lastbrief luidde, de landvoogdij niet eer te aanvaarden, voor dat Alba die zou hebben afgestaan, wist deze hem op het sleeptouw te houden. Toen hierover twist ontstond, werd de la Cerda afkeerig van 't bewind. Dit, gevoegd bij den wankelenden staat zijner gezondheid, deed hem besluiten zijn ontslag te verzoeken, en na eenige maanden toevens, vertrok hij weder naar *Spanje*. Hem gaat de lof na van zachtmoedigheid; doch ook de blaam, dat hij meer geschikt zou geweest zijn voor 't hof en 't salet, dan voor het veld en de raadzaal.

MEER (WILLEM VAN DER), uit een aanzienlijk geslacht, geb. in 1493, † 1543, was een man van groote bekwaamheden en werd tot gewigtige posten geroepen, zoo als in 1515 tot raad van *Holland*, 3 jaren later tot raad en pensionaris van *Delft*, in 1529 tot procureur-generaal van het hof van *Utrecht*, in 1536 van dat van *Holland* en eindelijk in 1543 tot kanselier van *Gelderland*, waar hij weinig uitvoerde, wijl de dood hem al ras opriep. Van zijn' zoon (die volgt) zijn meer bijzonderheden opgeteekend.

— (PIETER VAN DER), geb. in 1534, † 1616, zag zich ten jare 1573 aangesteld tot raadsheer bij het vernieuwde hof van *Holland*, welke betrekking hij 2 jaren later verliet, toen men hem tot pensionaris van *Delft* benoemde en tot gewigtige commissiën en onderhandelingen gebruikte. Hij behoorde in 1584 tot de gemagtigden om voorwaarden te ontwerpen ter inhuldiging van prins Willem I als graaf, en nog dat zelfde jaar onder het getal der 17 mannen, die, na den moord van den prins, de vergadering der Staten van *Holland* uitmaakten, om door rustige houding, krachtige taal en maatregelen, ondersteund door Leoninus en anderen, het vaderland te behouden. In 1585

werd hem, in de plaats van P. Buis, het ambt van advokaat voorloopig toevertrouwd, en hij in 't volgende jaar door Oldenbarneveldt vervangen. Bij de aanslagen van Leycester was hij ook een der werkzaamste tegenstanders. Ook vinden wij hem nog vermeld onder degenen, die den 15 Maart 1602, met Oldenbarneveldt, Niveld, Berk en anderen, beraadslaagden over de vermeerdering van magt aan prins Maurits, zoo als dit door van Wijn in zijne *Nalez. op de vaderl. hist. van Wagenaar*, *bl.* 317 enz. wordt medegedeeld.

MEER (FRANS VAN DER), heer van *Boxbergen*, lid der vroedschap van *Leijden*, werd in 1723 als ambassadeur naar *Spanje* gezonden, in de plaats van J. W. van Ripperda. Hier had hij magtig te worstelen met diens invloed aan het hof; doch van der Meer wist met schranderheid gebruik te maken van Ripperda's onvoorzigtig gedrag, zoodat de dreigende oorlog werd afgewend, de maatschappij van *Ostende*, zoo veel *Spanje* betrof, vernietigd, de bezwaren des koophandels hersteld, door het verbreken van *'t Weener* bondgenootschap, door het teekenen van een afzonderlijk verdrag met *Spanje* en *Sevilië* (1729), door het erlangen van voldoening wegens de geweldenarijen der Spaansche kustbewaarders. Van daar dat hij wordt geprezen als een der kundigste en arbeidzaamste mannen, op wiens schouders toen de belangen van den staat en der Hanoversche bondgenooten veilig gerust hebben. Zijne zorg voor den bloei van zeehandel en koopvaart werd door zijne meesters met eene bijlage van *f* 5000 beloond. Hij stierf in 1743.

— (JOHAN VAN DER), uit *Rotterdam* afkomstig, leefde in 't begin der 17de eeuw, en begaf zich met L. Verschuur naar *Rome*, om zich verder in de schilderkunst te oefenen. Zijn grootvader, een vermogend man, stelde hem in staat, onbekrompen te kunnen leven. Hij nam zijn' tijd wel in acht, keerde naar 't vaderland terug, en vestigde zich te *Utrecht*, waar hij eene rijke weduwe trouwde, die eene loodwitmakerij bezat. Het jaar 1672 was voor hem, gelijk voor zoo velen, noodlottig: zijn huis en zijne bezittingen werden door de Franschen verbrand. Hij redde ter naauwernood een bloemstuk van den beroemden J. de Heem, waarvoor hij hem *f* 2000 betaald had. Door het te schenken aan prins Willem III, kwam hij, op diens voorspraak, ten jare 1674 in de vroedschap te *Utrecht*, tot in 1682, toen hij waarschijnlijk ontvanger werd der convooijen en licenten aan de *Vaart* te *Vreeswijk*. Hij schilderde portretten en levensgroote beelden, en heeft als regent van het ambachts-kinderhuis te *Utrecht* zijne gedachte-

nis vereeuwigd door een regentenstuk, waarin hij ook zich zelven heeft afgebeeld, levensgrootte, in de deftige kleeding van dien tijd. Het is stout geschilderd en getuigt van zijne bekwaamheid. Het jaar van zijn overlijden is niet opgespoord.

MEER Jr. (JAN VAN DER) leefde in 't midden der 17de eeuw, en woonde te *Haarlem*, waar hij onderwijs in de schilderkunst ontving van N. Berchem, wiens trant hij volgde in het schilderen van heuvelachtige landstreken met schapen en ander vee, zeer natuurlijk en kunstig van bewerking, zoodat ze reeds bij zijn leven gezocht en goed betaald werden. Hij muntte bijzonder uit in het voorstellen van schapen, waarvan er ook eenige door hem geëtst zijn, die echter zeldzaam voorkomen. Het Amst. Museum bezit van hem een boomrijk en bergachtig landschap met schapen en lammeren enz.; het Kon. Museum te *Berlijn* 3, waarvan 2 de jaarmerken dragen van 1679 en 80. Zijn geb.- en sterfjaar zijn onbekend.

— (DELFTSCHE VAN DER) zie op VERMEER.

— Jr. (NOACH VAN DER) leefde te *Amsterdam* in het laatste gedeelte der 18de eeuw, en maakte zich bekend als verdienstelijk graveur en teekenaar. Hij vervaardigde o. a. eene afbeelding van den brand des Amst. schouwburg in 1772, die hij teekende en graveerde; alsmede de afbeeldingen van den N. schouwburg aldaar. De platen in het werk van Berckheij: *Eerbare proefkusjes*, als ook die naar Buijs in Gellert's *Fabelen* zijn van zijne hand. Als bijzonder bedreven in het *paralel*-werk was hij daarin den beroemden graveur R. Vinkeles meermalen behulpzaam.

MEERBEECK (ADRIAAN VAN), geb. te *Antwerpen* omstreeks 1563, leefde nog in 1627, en komt hier in aanmerking als vaderlandsch geschiedschrijver. Hij was eerst rector der Lat. school te *Bornhem*, later te *Aalst*. Behalve eenige andere werken en vertalingen, leverde hij een *Chronijcke van de gantsche werelt en sonderlinghe van de* 17 *Nederlanden* enz. *Antw.* 1620, in fol. met eenige portr. naar de teekening van Rubens. Het werk begint met de geb. van keizer Karel V in 1500, en eindigt met 1620; 't is meestal compilatie uit andere kronijken en zeer partijdig. Een ander werk: *Nederl. Mercurius of waerachtig verhael van de geschiedenissen van Nederlandt, en ook van Duitschl.*, *Spaengien* enz. 3 dln., *Brussel* 1625, 't welk loopt van 1620—25, is inzonderheid belangrijk voor de geschiedenis der zuidelijke *Nederlanden* in dat tijdvak.

MEERE (PHILIPS VAN DER) of MEREN, heer van *Saventhem* en *Sterrebeke*, ridder, stadhouder der leenen van *Braband*

en edelman des prinsen van *Oranje*, was een ijverig voorstander der vrijheid en teekenaar van 't verbond der edelen. Dit was voor Alba en zijn' raad reden genoeg om hem te vonnissen en te verbannen, 't welk waarschijnlijk aanleiding gaf, dat hij zich voor eenigen tijd in *Holland* ophield en een tweede huwelijk aanging met Juliana, dochter van Willem van Schagen en weduwe van Nicolaas van Bronkhorst, die ook tot de verbondene edelen behoorde. Bij den opstand van de *Nederlanden* in 1576 onderscheidde zich van der Meere op nieuw. Als afgevaardigde der Algemeene Staten vertrok hij naar *Gelderland*, om dat gewest voor de zaak der vrijheid te winnen, waarom men hem ook aantreft onder de teekenaars der unie van *Brussel.* Verdere lotgevallen zijn van hem niet bekend, dan dat hij stierf in 1592.

MEERMAN (DIRK), geb. te *Delft* in 1567, † 1631, kwam al vroeg in gewigtige betrekkingen, eerst als burgemeester zijner geb.-stad, daarna in 1613 als gezant naar *Engeland* met R. Pauw, J. Boreel en H. de Groot, om de geschillen bij te leggen, betreffende de O. Ind. maatschappij over de walvischvangst. Hunne pogingen werden met een' gelukkigen uitslag bekroond. In het collegie van gecommitteerde raden maakte hij zich verdienstelijk door buitenlandsch bestuur. Tot de Remonstrantsche gezindheid behoorende, moest hij in 1618 met andere regenten het bestuur verlaten, doch in 1626 werd hij op nieuw tot de regering geroepen, en bleef tot aan zijn' dood in verschillende bedieningen werkzaam. Hij was een vertrouwd vriend van Hugo de Groot, die hem raadpleegde omtrent het aanvaarden eener betrekking in *Denemarken*, waarvan Meerman hem terughield, wijl hij daar geen heil in zag. — Zijn broeder — (WILLEM), door Hooft *een overedel vernuft* genoemd, heeft zich naam gemaakt door zijn geestig hekelschrift *Comoedia vetus* of *Bootmanspraatje*, met het vervolg en de verantwoording daarvan, genoemd de *Mallewagen.* Het werkje werd eerst uitgegeven te *Amst.* in 1612, en is gerigt tegen de heerschzucht en hevigheid der geestelijken van dien tijd; het draagt den naam van *Comoedia vetus*, om aan te duiden, dat het spel, toenmaals door de Protestantsche geestelijkheid vertoond, hetzelfde was als dat der Roomsche in vroeger dagen. Als een bekwaam zeeman, vond hij goed, zich van de taal en spreekwijzen der zeelieden te bedienen en alles onder beelden voor te stellen, die tot de zeevaart behooren, waarom het ook voor de taalkunde van groot belang is. Het werd, met het genoemde vervolg, in 1718 op nieuw in 't licht gegeven door G. van Zonhoven,

vermeerderd met ophelderende aanteek., en herdrukt in 1732. G. Brandt deelt er een uittreksel van mede in zijne *Hist. der Reform.* II, 197 enz. Van den schrijver zijn ons geene andere bijzonderheden bekend, als dat hij in 1612 uitzeilde om door het N. westen van *Amerika* een' doortogt naar de *O. Indiën* te zoeken, van waar hij nimmer terugkeerde.

MEERMAN (DIRK), heer van *Molenaarsgraaf*, geb. te *Delft* in 1610, † 1680, kwam in 1639 in de regering zijner geb.-stad, waar hij later den burgemeesters-stoel bekleedde. Met lof van wijsheid en vroomheid werden onderscheidene staatscommissiën door hem waargenomen, en hij door den koning van *Frankrijk* met de ridderorde van St. Michiel begiftigd. In 1671 was hij lid van den raad van state, doch in 't volgende jaar werd hij door prins Willem III van zijne posten ontzet, waarschijnlijk omdat hij tot den Loevensteinschen aanhang behoorde.

— (JOHAN), geb. te *Leijden* in 1623, † 1675, bekleedde vele binnenlandsche ambten, o. a. dat van burgemeester in zijne geb.-plaats. Zijne verdiensten kwamen weldra zoo zeer aan het licht, dat de Staten van *Holland* in 1665 besloten, om hem den post van thesaurier-generaal der Unie op te dragen, welken hij echter van de hand wees. Hij stond in naauwe vriendschap met den raadpensionaris de Witt, van wiens geheime inzigten hij deelgenoot was. Na 't sluiten van den Bredaschen vrede werd hij naar *Engeland* gezonden, waar hij (benevens J. Boreel) het vermaarde drievoudige verbond sloot met *Engeland* en *Zweden*. Als buitengewoon gezant vertrok hij andermaal derwaarts in 1672, om de wederuitbarsting van den oorlog voor te komen; doch moest onverrigter zake terugkeeren. Kort na den moord van de de Witten ontsloeg hij zich van zijn' burgemeesters-post te *Leijden* en werd raad en rekenmeester der domeinen van *Holland*.

— (GERARD), heer van *Dalem* en *Vuren*, geb. te *Leijden* in 1722, † 1771, maakte zich al vroeg bekend door zijne geleerdheid, en zag zich in 1748 aangesteld als pensionaris van *Rotterdam*; hij hielp de onzijdigheid handhaven bij den 7jarigen oorlog; ging in 1759 als gezant naar *Engeland*, om over de zeerooverijen te klagen; legde in 1767 het ambt van pensionaris neder; werd meesterknaap van *Holland*, en in vele gewigtige zaken geraadpleegd. Vele binnen- en buitenlandsche maatschappijen en academiën vereerden hem het lidmaatschap, terwijl de Duitsche keizer hem den titel schonk van baron des Roomschen rijks, voor welke eer hij eerst had bedankt. De voornaamste werken, waardoor hij roem behaalde, zijn:

Origines Typographicae en *Thesaurus juris civilis et canonici.* Van het eerstgenoemde werk bestaat een uittreksel in 't Nederd. door H. Gockinga, *Amst.* 1768. Ook maakte hij zich verdienstelijk door het opsporen van den oorsprong der eerste fabriek van papier uit vodden en lompen enz. Ten dien einde schreef hij eene prijsvraag uit en noodigde hij de geleerden in alle landen uit, om hem hunne denkbeelden daaromtrent mede te deelen. Hetgeen hiertoe betrekking heeft vindt men in een werkje, getiteld: *Gerardi Meerman et doctorum virorum ad eum epistolae atque observationes de chartae vulgaris seu lineae origine*, uitgegeven door S. van Vaassen. Zijn zoon (die volgt) heeft voor hem in de St. Pieters-kerk te *Leijden* een fraai gedenkteeken doen oprigten met een schoon grafschrift.

MEERMAN (JOHAN), heer van *Dalem* en *Vuren*, geb. te *'s Hage* in 1753, † 1815, werd vroeg in velerlei talen onderwezen, bezocht de Lat. scholen te *Rotterdam*, en vertaalde op zijn 10de jaar reeds *Le mariage forcé* van Molière in 't Nederd. Hij vertrok in 1767 met zijn' gouverneur Erb, naderhand hoogl. te *Heidelberg*, naar *Leipzig*, vertoefde daar 2 jaren, waarna hij zich naar *Göttingen* begaf, om de lessen van Heijne en Gatterer bij te wonen. In 1771 kwam hij te *Leijden* ter voortzetting zijner studiën, en werd 3 jaren later tot doctor in de beide regten bevorderd. Na den dood zijns vaders kwam hij niet alleen in 't bezit der gemelde heerlijkheden, maar ook van eene uitgebreide kostbare boekerij, door hem gedurende 40 jaren aanmerkelijk vermeerderd. Kort na zijne promotie ondernam hij eene belangrijke reis door *Engeland*, *Schotland*, *Ierland*, *Frankrijk*, *Zwitserland* en *Italië*, waarbij hij kennis maakte met vele geleerde en beroemde mannen. In 't vaderland teruggekeerd, verzamelde hij de gemaakte waarnemingen, welke later in 't licht verschenen, en huwde met Anna Cornelia Mollerus, weduwe van A. Perenot. Deze, wier smaak voor wetenschappen en reizen zoo zeer met den zijnen overeenstemde, vergezelde hem in 1786 op zijne 2de reis naar *Engeland*, *Schotland* en *Ierland*, en in 1791 naar *Duitschland*, *Italië* en *Sicilië*. Afgevaardigd wegens de stad *Leijden* tot de vergadering der Algemeene Staten, werd hij naar *Maastricht* gezonden, doch de aannadering der Franschen noodzaakte hem weldra terug te keeren. Der stadhouderlijke partij toegedaan, werd hij in 1795 van zijne posten ontslagen, terwijl hij zich na dien tijd bezig hield, om zijne *Geschiedenis van graaf Willem van Holland, Roomsch koning*, te voltooijen. In den zomer van 1797 begaf hij zich weder met zijne echtgenoote op reis naar de Noor-

delijke en N. Oostelijke gedeelten van *Europa*, van welke reis hij later naauwkeurige berigten in 11 dln. uitgaf. Door koop uit de bibliotheek van den Utr. hoogl. Bondam eigenaar geworden van een onuitgegeven Lat. H. S. van Hugo de Groot, namelijk het 3de boek van diens *Vergelijking der gemeenebesten*, terwijl de beide eerste boeken tot nog toe verloren zijn, gaf hij dit kostbare stuk in 1801 uit te *Haarlem* onder den titel van *H. Grotii parallelon rerumpublicarum, liber* 3 , *de moribus ingenioque populorum Atheniensium*, *Rom. Batavorum*, met eene Nederd. vert. en rijke aanmerk. en bijdragen. Daarna voltooide hij zijne vertaling van de *Messiade* van Klopstock, die te *'s Hage* 't licht zag van 1803—15, met een 20tal keurige platen van Fugger en John, waarvan hem elke plaat 80 dukaten kostte. Onder den raadpensionaris Schimmelpenninck werd hij andermaal benoemd tot lid van het departementaal bestuur van *Holland*. Koning Lodewijk stelde hem aan tot kamerheer, vertrouwde hem vele gewigtige zendingen toe en eindelijk den post van directeur-generaal van kunsten en wetenschappen, in welke betrekking hij van tijd tot tijd uitgaf *Jaarboeken der kunsten en wetenschappen in het koningrijk Holland*, waarvan slechts 2 dln. verschenen in 1806 en 7. Na de inlijving van ons vaderland in *Frankrijk*, zag hij zich met 6 andere Nederlanders tot senateur benoemd en naar *Parijs* ontboden. Hier vervaardigde hij in 1812 een fraai en krachtig dichtstuk, getiteld: *Montmartre*, met eene Fr. vertaling in proza. Van tijd tot tijd bezocht hij met zijne echtgenoote den vaderlandschen grond, en bevond zich in *Holland* tijdens onze afschudding van 't Fr. juk in 1813. Uit hoofde van den eed als senateur gedaan, ging hij naar *Parijs* terug, om het voor altoos te verlaten, toen de geallieërde troepen die stad binnen rukten. Korten tijd leefde hij ambteloos te *'s Hage*. Het baart verwondering, hoe een man, die veelal op reis was, onder zoo vele ambtsbezigheden, tijd heeft kunnen vinden tot het schrijven en uitgeven van een aantal boeken van verschillenden aard. Behalve de reeds genoemde gaf hij o. a. een *Verhaal van 't beleg en de verovering van Leijden, door hertog Jan van Beijeren in* 1420, enz. bezorgde de uitgave van eenige Lat. brieven van H. de Groot, door dezen uit *Frankrijk* aan de Oxenstierns en andere Zweedsche staatsmannen geschreven. Alleen in ons land was hij lid van meer dan 12 genootschappen. Zijne weduwe liet hem in de St. Pieters-kerk te *Leijden*, naast de grafnaald van zijn' vader, een gedenkteeken oprigten, vervaardigd door P. J. Gabriël.

MEERSCH (ABRAHAM ARENT VAN DER), geb. te *Amersfoort* in 1720, † 1792, genoot aan 't seminarium der Remonstranten te *Amst.* het onderwijs van den beroemden Wetstein, en aan het athenaeum dat van P. d'Orville. De uitstekende vorderingen, die hij maakte, stelden hem weldra in staat, het doel zijner studiën te bereiken. In 1742 als predikant bevestigd te *Hazerswoude*, was hij gedurende 8 jaren met ijver in die gemeente werkzaam. Hij leverde vertalingen van eenige der beste Engelsche schriften, als van Warburton, Sharp, Lardner en anderen; bood aan C. Westerbaen de behulpzame hand in het uitgeven van de *Algemeene geschiedenis*; gaf ook eene vertaling van Eusebius, *Kerkel. geschiedenis*, met belangrijke aanteekeningen. Naar *Delft* beroepen in 1750, heeft hij zijne bediening met getrouwheid waargenomen, tot zich 6 jaren later voor den geleerden man een uitgebreider werkkring opende. Men koos hem tot opvolger van zijn' leermeester Wetstein en hij opende zijn professoraat in de letteren en wijsbegeerte met eene rede *Over de vrijheid der menschelijke ziel.* Hij nam gedurende een jaar het theologisch onderwijs waar voor den ziekelijken hoogleeraar Krighout, toen hem in 1767 ook het professoraat in de godgeleerdheid werd opgedragen. Hij kweet zich uitmuntend in dezen dubbelen post tot 1771, toen Wijttenbach het onderwijs in de letteren en philosophie op zich nam. Hij had slechts 2 jaren genot van zijn emeritaat, toen de dood hem wegnam. Hij was een zeer werkzaam en vrijzinnig theologant. Behalve vele vertalingen, leverde hij veel in de *Algemeene Bibliotheek*; vervaardigde voor een groot gedeelte de *Hist. der Remonstranten*, onder den naam van Jac. Regenboog, en nam in 4 namelooze brieven ook deel in den strijd over den *Belisarius* van Marmontel. Bij al zijne liberale gevoelens is hij echter niet van partijdigheid en liefdeloosheid omtrent de Hervormde kerk vrij te pleiten.

MEERTEN (Mevrouw VAN), zie SCHILPEROORT.

MEES (GREGORIUS), geb. te *Groningen* in 1631, † 1694, werd op 24jarigen leeftijd geplaatst als predikant te *Berlikum* in *Friesland*, daarna in 1657 te *Kantens* in *Groningerland*, 4 jaren later te *Groningen*, waar hij zijne medeburgers in het vermaarde beleg van 1672 bemoedigde en tot volharding aanspoorde. In 1675 nam hij het beroep aan naar *Rotterdam*, waar hij kort daarop zijne echtgenoot verloor, en in 1680, terwijl hij zich met zijne huisgenooten in een bootje op de *Maas* bevond, het grievend lot moest ondergaan, een' zoon en eene dochter te zien verdrinken, terwijl hij te naauwernood

gered werd. Ter gedachtenis van die ramp gaf hij 2 leerredenen in 't licht. Hij was de regtzinnige rigting van zijn' leermeester Maresius toegedaan en heeft onderscheidene schriften uitgegeven, o. a. *Zion's worstelperck, vertoonende een goede strijd tegen de quade vijandt. Leeuw.* 1670. — *Hagar's dienst onder de vrije Sara enz. Gron.* 1672. — *Een vriendt in de rouw sprekende van 't sterven en begraven der nabestaende en goebekende huijsgenooten des geloofs. Rott.* 1680, herdrukt in 1681. — *Melck voor de nieuwelingen enz. Ib.* 1683; waarop volgde: *Het mergh van de christel. Catechismus enz. Ib.* 1684.

MEETKERCKE (ADOLF VAN), werd geb. te *Brugge* in 1528 en † 1591. Als pensionaris en ontvanger van het *Vrije* zijner geb.-stad, woonde hij de vergadering der Algemeene Staten te *Brussel* bij, en deed zich door zijne bekwaamheid onderscheiden. Men zond hem in 1576 naar Don Juan, om dezen de welmeenendheid der Staten bekend te maken. Tot de staatsgezinde partij overgegaan, werd hij met den marquis van Havrech naar *Engeland* afgevaardigd, om koningin Elisabeth tot het verleenen van onderstand te bewegen. Na gezonden te zijn naar den vruchteloozen vredehandel te *Keulen* in 1579, werd hij één' jaar later voorzitter van den raad van *Vlaanderen*, stond in groot aanzien bij prins Willem I, zoowel als bij Matthias en Alençon, onderteekende de Unie van *Brussel*, maar toen zijn vaderland zich met den Spaanschen koning verzoende, verplaatste hij zich naar de 7 *Vereenigde Provinciën.* Tot lid van den raad van state benoemd door Leycester, zond men hem in 1587 naar *Utrecht*, om de geschillen over 't afschaffen van het eerste lid der Staten bij te leggen. Door zijne gehechtheid aan Leycester geraakte hij bij velen in wantrouwen. Bij het ontdekken der zamenzwering te *Leijden* werd hij, volgens Hooft, die hem met eene zwarte kool teekent, onder de voorbarigste belhamers bevonden. Hij ontweek het geregtelijk onderzoek naar *Engeland*, waar hij stierf, en in de *St. Paulus-kerk* te *Londen* een gedenkteeken voor hem werd opgerigt. Hij was zeer ervaren in de Grieksche en Lat. taal, blijkens zijne werken: *De veteri et recta pronuntiatione linguae Graecae. Antv.* 1576. — zijne uitgave met aanteek. van *Moschi et Bionis idyllia*, *Brugis* 1565, en van *Theocriti Syracusani Epigrammata*, 1595. — Zijne Lat. gedichten zijn beneden het middelmatige.

MEEUSE (CHRISTIAAN), geb. te *Veere* in 1764, † 1838, voer gedurende 25 jaren ter zee, ook ter visscherij, toen hij besloot dat beroep te laten varen en zich op de godgeleerd-

heid toe te leggen, waarin hij met goed gevolg slaagde, en in 1803 predikant werd op den *Hoek van het land van Axel.* Hij heeft onderscheidene schriften uitgegeven, ook zonder zijn' naam. Dewijl hem de mystieke geest in zijne gemeente, die vooral gevoed werd door het lezen van Bunjan's *Christen's reize* enz., ergerde, besloot hij dien tegen te gaan, door haar de *Beoefeningsleer* van E. Kist aan te prijzen, en toen dit niet baatte, sloeg hij zelf de handen aan 't werk en schreef een boekje, getiteld: *Proeve van eens Christens reize naar de eeuwigheid, enz. Met voorr. en aanmerk. van J. Reinier, pred. en rector te Veere. Dordr.* 1810, waarmede hij ook zijn doel niet bereikte. Voorts zond hij nog in 't licht: *Godsdienstig handboek voor zeelieden van onderscheiden standen, Middelb.* 1822, later met eene *Bijlage* in 1826.

MEGEN (PIETER WILLEM VAN), geb. te *'s Hage* in 1750, † 1785, werd, na den dood zijner ouders in 1757, opgenomen in het burgerweeshuis aldaar en later in 1763 als kweekeling in de Renswoudsche stichting. Hier ontving hij les in de teekenkunst van A. Schouman, op wiens aansporing hij de graveerstift opvatte onder opzigt van Duboulois. Ter verdere oefening begaf hij zich in 1771 naar *Parijs*, werkte er gedurende 7 jaren onder 't opzigt van J. P. le Bas en J. G. Wille, en bewerkte onder anderen eene keurige prent: *Le petit Oiselier*, naar de schilderij van P. A. Wille, fils. In 1779 naar zijne geb.-plaats teruggekeerd, zouden er meer kunstproducten van zijne hand verschenen zijn, indien de dood hem niet in den bloei zijns levens hadde weggerukt.

MEHEN (ELLARDUS VAN), predikant te *Harderwijk* in 1598, † 1639, werd in 1618 door de Staten van *Gelderland* afgevaardigd tot de synode van *Dordrecht* en tot andere kerkelijke betrekkingen geroepen. Hij was in 1619 eenigen tijd bij leening predikant te *Utrecht*, en toen men hem datzelfde jaar te *Amsterdam* beriep, vereenigde zich zijne gemeente en de gewestelijke synode, om die beroeping te verijdelen. Jegens de Geldersche hoogeschool maakte hij zich bij uitstek verdienstelijk door hare oprigting in 1600 en hare verheffing tot eene academie in 1617 te bevorderen, terwijl hij zich vóór de komst van A. Thijsius belastte met het onderwijs in de Hebreeuwsche taal. Of er schriften van hem bestaan, is niet ter onzer kennis gekomen, evenmin de plaats en het jaar van zijne geboorte.

MEIBOOM (MARCUS), geb. te *Tonningen* in 1630, † 1711, was een groot geleerde, met vreemde stellingen en een lastig humeur. Hij maakte zich beroemd door een werk over de mu-

zijk der ouden, getiteld: *Antiquae musicae scriptores 7 Graeci et Latini.* Hij droeg het op aan de Zweedsche koningin Christina, die hem aan haar hof ontbood en, om een begrip te krijgen van de oude muzijk, Grieksche speeltuigen liet maken, om daarmede een Grieksch concert uit te voeren. Meiboom zou eene Gr. aria zingen en de hoogl. Naudius een' Gr. dans uitvoeren; doch toen de vergadering, die geen Gr. verstond, in lagchen uitbarstte, werd Meiboom woedend, mishandelde Bourdelot, den lijfarts en lieveling der koningin; verliet *Stokholm* en zocht *Koppenhagen* op, waar men hem tot raad en hoogl. aanstelde. Zijn wispelturig en oploopend gedrag drong hem weldra van daar te verhuizen en een zwervend leven te leiden. In 1668 aanvaardde hij te *Amsterdam* het professoraat in de letteren en geschiedenis, waarin hij naauwelijks één jaar werkzaam was, of de regering ontsloeg hem van zijn' post, wijl hij zich niet onderwerpen wilde aan de bepalingen, door haar gemaakt omtrent het onderwijs. Hij stak naar *Engeland* over, waar hij een werk wilde laten drukken, onder den titel *Specimen secundum et partem quandam tertii novarum in S. codice interpretationum et explicationum*, mits men hem daarvoor 1000 pond St. voorschoot. Die vlieger ging niet op; en nu begaf hij zich naar *Frankrijk* en van daar terug naar *Amsterdam.* Wijl hij zich beroemde een handschrift te bezitten van Hieronymus *Over het boek Job*, en men in *Frankrijk* eene nieuwe uitgave van diens werken wilde opleggen, werd hij door den Fr. gezant d'Avaux aangezocht, dat H. S. te verkoopen; doch toen hij er *f* 10000 voor vroeg, moest de gezant er van afzien. Naar zijn gevoelen was niemand beter in staat, den bedorven tekst van den Hebr. bijbel te herstellen, dan hij. Hij overleed in armoede in *Neêrlands* hoofstad.

MEIER (JOHANNES) werd geb. te *Blomberg* in het graafschap *Schaumburg-Lippe* in 1651 of 52, en † 1725. Zijn vader, die kuiper was, wilde hem tot zijn beroep opleiden; maar daar de jongeling meer lust betoonde voor de letteren, ontsproten hieruit onaangename botsingen tusschen vader en zoon. Gelukkig dat de burgemeester dier plaats dit opmerkte, zich over den knaap ontfermde, en hem gelegenheid verschafte zijnen aanleg te ontwikkelen. Toen hij in 1668 genoegzaam gevormd was, om het onderwijs op 't gymnasium van *Hamm* te genieten, bleven zijne ouders onverzettelijk hunne toestemming weigeren. Zonder deze vertrok hij echter derwaarts en beantwoordde volkomen aan de verwachting, die men van hem koesterde. Tot kandidaat bevorderd in de H. dienst, hield hij zich een'

korten tijd op te *Rinteln*, begaf zich een jaar later naar *Groningen*, waar hij het onderwijs en de vriendschap genoot van Jac. Alting. Op diens aanbeveling gaf hij met grooten toeloop van studenten openbare lessen. Drie jaren later bezocht hij de Leijdsche hoogeschool, om in de gehoorzalen van Spanheim, Wittichius en le Moijne nog meer geleerdheid op te doen. Ook hier gaf hij lessen in de O. letterkunde, en maakte zich zoo gunstig bekend, dat de curatoren hem aanboden op hunne kosten eene reis naar *Aleppo* in *Syrie* te doen. Hij zou van die uitnoodiging gebruik hebben gemaakt, indien hij niet tot gewoon hoogl. in 't Hebr., de wijsbegeerte en welsprekendheid, en tot buitengewoon in de godgeleerdheid te *Hamm* ware beroepen. In deze betrekking bleef hij 5 jaren werkzaam, doch ondervond vele onaangenaamheden, wegens verdenking van onregtzinnigheid. Aangenaam was hem dus een andere werkkring, hem in 1684 geopend aan de Harderwijker hoogeschool als hoogl. in theologie en O. talen, in welke betrekking hij optrad met eene rede *De omnigena scientia theologi.* Hij kwam hier weldra in hooge achting, zijne geleerdheid lokte een aantal buitenlandsche studenten; de curatoren vermeerderden zoo veel mogelijk zijne inkomsten, zoodat hij het aanbod tot superintendent in het graafschap *Lippe* en tot eerste predikant te *Detmold* van de hand wees. Hij was een verdraagzaam godgeleerde van de Coccejaansche rigting; zeer ingenomen met de Rabbinistische en in 't algemeen met de Oostersche letterkunde, gelijk ook vele zijner schriften getuigen, o. a. *Quinque dissert. exeg. de sceptro Messiae. Gron.* 1676. — *Dissert. theol. de myster. S. Trinitatis, ex solius V. T. libris demonstrato. Hard.* 1700 en 12, ook in 't Nederd. vertaald. — *Dissert.* 5 *de templo Ezechielis. Ib.* 1707, en nog meer andere over onvruchtbare onderwerpen. Als dogmaticus had hij voor dien tijd zijne verdiensten, blijkens zijn *Systema theolog. sive fundamenta theologiae. Ib.* 1713. Uit zijne school zijn een aantal voortreffelijke mannen voortgekomen.

MEIJER (JACOB DE) of MEIJERUS, in 1491 geb. te *Vleteren* in *Vlaanderen*, † 1552, oefende zich te *Parijs* in de wijsbegeerte en godgeleerdheid. Naar *Vlaanderen* teruggekeerd, trad hij in den geestelijken stand, vestigde zich te *Yperen*, later te *Brugge*, waar hij eene school opende en jaren lang jongelieden onderwees in de letteren en godsdienst. Niet meer in staat dit beslommerend werk uit te voeren, werd hij pastoor te *Blankenberg*. De geschiedenis van zijn' geboortegrond was zijne lievelingsstudie. Om zijne weetgierigheid in dezen te voldoen,

bezocht hij de rijkste boekerijen, schafte zich veelvuldige handschriften aan, en trachtte op allerlei wijze berigten in te winnen omtrent de belangrijkste gebeurtenissen. Hij leverde eene *Chronica Flandriae*.in 10 dln. in 4to, *Brugis* 1531; en *Annales rerum Flandricarum*, of Vlaamsche jaarboeken. Dit zoo belangrijke werk kwam voor 't eerst uit in 1538 en loopt van den jare 445 tot 1278. Hij vervolgde het naderhand tot 1477, en het zag na zijn' dood in 1561 te *Antw.* in 17 boeken kl. fol. het licht, door de zorg van zijn' neef Anth. de Meijer. Men houdt het voor een der voornaamste werken over de Belgische geschiedenis, geschreven met naauwkeurigheid en goede trouw, in een' sierlijken en krachtvollen Lat. stijl, waaruit veel merkwaardigs en nuttigs te leeren valt. Het is ook opgenomen in de *Annales sive hist. rerum Belgicarum a diversis auctoribus etc. conscriptae deductaeque in 2 tomos distinctae. Francof. ad M.* 1580 in fol.

MEIJER (LODEWIJK) was in de laatste helft der 17de eeuw geneesheer te *Amsterdam*, en beoefende tevens de Nederduitsche taalkunde. De door J. Hofman opgestelde *Nederlandsche woordenschat* is door hem aanmerkelijk vermeerderd uitgegeven in 3 dln. Het werk beleefde menigvuldige uitgaven, o. a. nog in 1787 met aanzienlijke toevoegselen en verbeteringen door E. W. Cramerus, in 3 dln. 8vo, naar welken druk in 1804 al weder eene verb. uitgave te voorschijn kwam, in één boekdeel. En nog laat het veel te wenschen over. Van Meijer bestaan ook 3 tooneelstukken: *De loogenaer*, 1658. — *Het ghulde vlies*, 1667; en *De verloofde koningsbruidt*, 1668. Meer gerucht maakte zijn werk, naamloos uitgegeven onder den titel: *Philosophia S. Scripturae interpres. Exercitatio paradoxa, in qua veram philosophiam infallibilem S. literas interpretandi normam esse demonstratur*, *Eleutheropoli. (Amst.)* 1666. Het zag een jaar later vertaald het licht als: *De wijsbegeerte, de uitlegster der H. schrift.* Men schreef het eerst aan Spinoza of aan L. Velthuizen toe, tot dat de ware schrijver bekend werd. Het baarde veel opzien en wekte vele tegenschriften. Een ander werk van zijne hand, vroeger in 1665 uitgekomen: *De jure ecclesiasticorum liber singularis*, werd ook aanvankelijk aan Spinoza toegeschreven, wijl diens gevoelens er in doorstraalden.

— (PIETER), geb. te *Amsterdam* in 1718, † 1781, was een vermaard boekverkooper aldaar, die er vooral op uit was, om jeugdige vernuften aan te moedigen, terwijl ten zijnen huize de voornaamste beoefenaars der Nederd. letter- en dichtkunde zich elken voormiddag verzamelden. Hij zelf tokkelde ook de lier, doch zijne gedichten zijn niet afzonderlijk maar in andere

dichtbundels bij hem uitgegeven. Hij had aandeel in de fraaije vertaling van Gellert's *Fabelen*, en in de Psalmberijming onder de zinspreuk: *Laus Deo*, *salus populo;* ook was hij medeoprigter van de Maatschappij tot redding van drenkelingen. Eene schoone navolging van Young's *Poëtische uitbreid. van Job XXXVIII tot XLII vs.* 6 werd na zijn' dood, door zijn' vriend Lublink de Jonge, in 't licht gegeven.

MEIJER (HENDRIK), geb. te *Amsterdam* in 1737, † 1793, oefende zich met vlijt in het teekenen van landschappen. De behoefte van zijn' tijd volgende, rigtte hij te *Haarlem* eene behangsel-fabriek op, werd medebestuurder der stadsteeken-academie, en deed in 1775 met zijn' kunstbroeder W. Hendriks eene reis naar *Engeland*. Hij hield in zijn vaderland geene vaste woonplaats, vertoefde o. a. ook eenigen tijd te *Leijden*, waar hij verkeerde met Le Francq van Berkheij. Intusschen ging hij vlijtig voort in 't landschap-teekenen met sap- en dekverwen en met O. Ind. inkt. Ofschoon zijne stukken geene aanspraak maken op meesterlijke penseelsbehandeling, zijn zijne ordonnantiën rijk en geestig, zijne stoffaadje lief van teekening, en worden ze nog door de liefhebbers op prijs gesteld. Hij heeft ook eenige landschappen met beesten vervaardigd in olieverw, bevallig geordonneerd en dun behandeld. Hij ging andermaal, vergezeld van zijne tweede vrouw naar *Engeland*, en stierf te *Londen*.

— (JONAS DAVID of DANIEL), geb. te *Arnhem* in 1780, † 1834, ontving van zijne ouders, die tot de Israëlitische godsdienst behoorden, eene zorgvuldige opvoeding. Daar hij eene ongemeene vlugheid en schranderheid aan den dag legde, woonde hij, als elfjarige knaap, te *Amst.* reeds de lessen bij van Wijttenbach; beoefende vervolgens de regtsgeleerdheid onder Cras, en verdedigde in 1796 zijne: *Disputatio juridica sistens dubia de doctrina Paynii posteros ex majorum pactis non teneri.* Kort hierop begaf hij zich naar *Leijden*, waar hij doctor in de regten werd. Naar *Amst.* teruggekeerd, vestigde hij zich daar als advokaat. In 1803 werd door de Berlijnsche academie loffelijke melding gemaakt van zijne beantwoording op de door haar uitgeschrevene prijsvraag, die welligt bekroond ware geworden, zoo zij niet te laat ware ingezonden. Hij slaagde gelukkiger te *Nismes*, alwaar zijne verhandeling *Over het grondbeginsel van den interest* enz. in 1808 werd bekroond en hij tot corresponderend lid van het aldaar gevestigde genootschap verkozen. Beide werken zijn te *Amst.* afzonderlijk uitgegeven. Koning Lodewijk benoemde hem tot lid van 't Instituut en tot directeur van de *Gazette officielle*. In 1811 zag hij zich aange-

steld tot regter van instructie bij de regtbank van eersten aanleg te *Amst.* en tot lid van den departementalen raad der *Zuiderzee.* Onder al zijne drukke bezigheden wist hij nog tijd te vinden tot het opstellen van het voortreffelijke werk: *Principes sur les questions transitoires. Amst.* en *Parijs* 1813. Bij de omwenteling van dat jaar maakte hij een deel uit van het voorloopig regentschap van *Amst.;* behoorde in 1814 tot de notabelen, opgeroepen tot stemming over de grondwet en was een jaar later secretaris der commissie om het ontwerp van eene nieuwe grondwet zamen te stellen. Hij was een der voornaamste schrijvers der *Brieven van eenige regtsgeleerden over de aanstaande wetgeving*, die te *Leijden* het licht zagen; verkreeg in 1817 een eervol ontslag als regter ter instructie, doch bleef met ijver de praktijk uitoefenen. Zijn meest gewaardeerd werk is buiten twijfel: *Esprit*, *origine et progrès des institutions judiciaires. 's Hage* en *Amst.* 1819—23, 6 dln. 8vo, 't welk eene Europesche vermaardheid verkreeg. Ook heeft men van hem keurig uitgewerkte en belangrijke verhandelingen, opgenomen in de werken der 2de kl. van het Kon. Ned. Instistuut en elders. Later schreef hij nog een belangrijk werk: *De la codification en général et de celle de l'Angleterre en particulier*, *Amst.* en *Londen* 1830, in 2 dln. Hij was ridder der O. v. d. N. Leeuw en lid van onderscheidene binnen- en buitenlandsche genootschappen. Zijne schriften kenmerken zich door bondigheid van onderzoek, scherpzinnigheid van geest, keurigheid en bevalligheid van stijl.

MEIJER (GERRIT JOAN), geb. te *Cleve* uit Nederl. ouders, in 1781, † 1848, genoot het onderwijs in de N. en O. talen in zijne geboorteplaats, doch toen het aanzienlijke vermogen zijner ouders verloren ging, werd zijne verdere opvoeding toevertrouwd aan den genees- en heelmeester A. H. Romp, die hem smaak voor de geneeskunde inboezemde, waarop hij zich gaarne zou hebben toegelegd, indien zijne middelen het gedoogd hadden. Hij werd in 1801 huis-onderwijzer te *Nijmegen* bij den heer C. van der Voordt Pieck, in wiens aanzienlijke boekerij hij ruim voedsel vond voor zijn' geest, terwijl hij zijne kundigheden uitbreidde door den omgang met den rector Schonk, den conrector Enklaar, en den wis- en aardrijkskundige von Mühlen. In 1804 nam hij eene dergelijke betrekking aan bij den heer M. C. van der Oudermeulen te *Amsterdam*, waar hem geene gelegenheid ontbrak, om zich in de O. en N. letterkunde te oefenen. Hij kwam in aanraking met mannen, als H. de Bosch, Cras, van Hemert, Kinker, Helmers, H. H.

Klijn en and. Op de aanmoediging van sommigen hunner las hij eene verhand. in Felix Meritis over W. Shakespeare, opgenomen in van Hemert's *Lektuur voor 't ontbijt en de theetafel*, 10de st. Daarna hield hij eene menigte verhand., veelal afzonderlijk uitgegeven, en maakte eene keurige vertaling uit het Italiaansch met aanteek. van de *Romeinsche nachten bij het graf der Scipio's* van den graaf Verri, *Amst.* 1825, in 2 dln. met pl. Hij kreeg in 1818 aan 't athenaeum te *Brussel* een' leerstoel in de Nederd. taal- en letterkunde, en deed zijn best om de verfranschte Belgen daarvoor smaak in te boezemen, waartoe hij ook onderscheidene boekjes in 't Fransch en in Nederd. schreef, waarvan vele op de scholen gebruikt en meermalen herdrukt werden. In 1822 zag hij zich te *Leuven* tot hoogl. in de Nederd. letterkunde, welsprekendheid en vaderl. geschiedenis benoemd, welken post hij aanvaardde met eene redevoer. *Over de beoefening der Nederl. taal, het beste middel ter bevorder. van ware vaderlandsliefde.* Kort te voren had hem de hoogeschool van *Luik* het diploma vereerd van Phil. Theor. Mag. en Litt. Hum. doctor. Hij rigtte aldaar in 1824 een departement op der Maatsch. tot Nut van 't Alg., 't welk hij als voorzitter bestuurde en dat in 1830 132 leden telde. Ook bragt hij eene spaar- en hulpbank tot stand, die veel nut stichtte, doch met het genoemde departement in 't najaar van 1830 te niet ging. Bij de oprigting van 't *Collegium Philosophicum* werd hij belast met het vak van Nederd. letterkunde en vaderl. geschiedenis tot in 1828, toen L. G. Visscher ter zijner hulp voor die taak benoemd werd. De Belgische omwenteling drong hem, in Maart 1831, *Leuven* te verlaten, waarna hij te *Groningen* tot hoogl. in de vaderl. geschiedenis werd aangesteld. Hier maakte hij zich o. a. verdienstelijk door de uitgave van een geschrift uit de 13de eeuw: *Het leven van Jezus*, met taalkundige aanteek., 1835, waarop 3 jaren later eene *Nalezing* volgde. Van de andere stukken, welke van zijne taalkennis blijken geven, vermelden wij slechts: *Oude Nederl. spreuken en spreekwoorden*, met taalk. aanteek. *Gron.* 1836. — *De 7 Boetpsalmen en andere stukken, berijmd in de 1ste helft der 14de eeuw, met aant.*, 1837, opgenomen in de N. werken van de Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*, 5de deel. Van onderscheidene letterk. genootschappen was hij lid.

MEINDERTS (EELKE). Van dezen Kollumer boer weten wij niets anders te melden, als dat hij in 1777 te *Dokkum* een dichtstuk in de Friesche landtaal uitgaf, getiteld: *Blijschips betjoeginge oon zijn Trogloftige Heegheid Willem de Fijfte, prins*

fen Oranje, *inz. bij gelegentheid dat zijn Heegheid tot Liouwerd ijnhelle wirden is*, *dij* 24 *fen Julij* 1773, met bijvoeging in den 2den druk van een ander gedicht: *Folle gelok in wolkomstwinsk oon heer Trogloftige Heegheden Willem de Fijfte*, *zijn wijf in Bern; op herre oonkomst ijn dij zelve Hoof- in Heegsted*, *op dij* 28 *fen Rispmoanne* 1777. Voor die 't verstaan moeten deze stukjes vol zijn van naïveteit.

MELCHIOR (A. W.), geb. te *Herborn* in 1685, † 1738, genoot zijne eerste academische opleiding te *Duisburg*, daarna in 1702 te *Franeker*, waar hij de lessen hoorde van Vitringa en Roëll, welken laatste hij volgde naar *Utrecht*, waar hij in 1705 eene *Disputatio de principiis religionis* uitgaf. In zijn vaderland opgenomen onder de kandidaten voor de H. dienst, vertoefde hij te *Duisburg* 4 jaren bij zijne moeder, tot dat hij het predikambt te *Mulheim a. R.* aanvaardde. Beroepen in 1719 tot hoogl. in de theologie en philologie aan 't gymnasium te *Hanau*, opende hij zijne lessen met eene redevoer.: *De religione et verae religionis criteriis.* De Friesche hoogeschool benoemde hem, na den dood van C. Vitringa, in 1723 tot diens opvolger, schonk hem het doctoraat in de godgeleerdheid, en belastte hem weldra ook met het onderwijs in de kerkelijke geschiedenis; zijne collegiën werden trouw bezocht. Hij zond in 't licht, o. a. eene *Dissertatio de cherubinis gloriae eorumque mysterio Hanov. et Fran.* 1722. — *Apologia pro miraculis Christi, et expositionibus Patrum allegoricis*, *adversus T. Woolstonum. Ib.* 1731. — *Sicilimentorum variorum libri duo*, *in quibus de rebus variis etc. disseritur. Franeq.* 1739. — *Oratio funebris in obitum P. Latané. Ib.* 1726.

MELDER (CHRISTIAAN) of MELLER, geb. te *Utrecht* in 't laatste gedeelte der 17de eeuw, oefende de geneeskunst uit te *Dordrecht*, van waar men hem in 1668 te *Leijden* tot gewoon hoogl. in de wiskunde beriep, in de plaats van Golius. In het hagchelijke jaar 1672 stelde hij zich aan 't hoofd der vrijwillige studenten-compagnie, om de stad te verdedigen en hare rust te beveiligen. Gelukkig werd hare dapperheid niet op de proef gesteld. Melder bekleedde van dat jaar tot aan zijn' dood in 1681 den post van secretaris van den acad. senaat.

— (GERARD), geb. te *Amsterdam* in 1693, † 1754, openbaarde al vroeg groote zucht voor de teekenkunst en bragt het daarin door onderscheidene teekeningen, die hem in handen vielen, tot eene aanmerkelijke hoogte. Zijne landschappen met beeldjes, rivieren en gebergten, in sapverw en O. Ind. inkt, zijn in den smaak van J. van der Meer de jonge.

Ze zijn uitvoerig en zuiver gewasschen en geteekend, en hebben daardoor en door hunne bevalligheid vele verdiensten. Doch vooral heeft hij zich naam gemaakt door zijne miniaturen op ivoor, naar de meesterstukken van Dou, van der Werff en anderen, gelijk ook van eigene vinding, en door keurige portretten, die sterk gezocht werden, ook aan buitenlandsche hoven. Hij huwde eene rijke vrouw, Margaretha van Schalkwijk à Velden, zoodat hij zijne kunst meer als uitspanning bezigde; ging in 1735 van *Amsterdam* naar *Utrecht* wonen, waar zijn zoon studeerde, en bleef er tot aan zijn' dood werkzaam.

MELLINUS (ABRAHAM) of MELLING, geb. te *Vlissingen* en aldaar † in 1622, was predikant te *St. Anthonis-polder* en een man van groote geleerdheid, die zich verdienstelijk heeft gemaakt door zijn: *Groot rechtgevoelende Christen martelaarsboek*, enz. *Dordr.* 1619 in fol. met pl. Dit eerste deel loopt slechts tot 1520; het 2de, waartoe hij reeds bouwstoffen verzameld had, is niet gevolgd; weshalve de classis van *Z. Holland* aan B. Lijdius, pred. te *Dordr.*, de taak opdroeg om het boek voort te zetten; doch het werd niet tot stand gebragt. Mellinus' werk, dat grooten opgang maakte, wekte Roomsch-gezinde tegenschrijvers op, o. a. A. van Geluwen, *ontledinge van drij verscheijden nieuwe Ghereform. Martelaersboecken*, 3 dln. met pl. in 4to, *Antw.* 1656, waarin hij poogde te bewijzen, dat de martelaars der eerste duizend jaren niet Gereformeerd, maar Roomsch-Katholiek gestorven zijn.

MELUN (ROBERT DE), burggraaf van *Gend*, gesproten uit een der aanzienlijkste geslachten in *Nederland*, was, bij 't begin der Spaansche beroerten, een voorstander der vrijheid, teekenaar van 't verbond der edelen en van de Unie van *Brussel*, een der legerhoofden over 't krijgsvolk der Algemeene Staten, en stond in heimelijke onderhandeling met den prins van *Oranje*. Kort daarop ging hij met vele andere bondgenooten tot de Spanjaarden over. Zijne verzoening met den koning werd op hoogen prijs gesteld en hij met eeretitels en giften begunstigd. Niet slechts werd hij bevorderd tot generaal der ruiterij en bevelhebber van *Artois*, maar ook de heerlijkheid *Roubaix* ten zijnen gevalle in 1579 door Filips II tot een marquisaat verheven en hij tot ridder van 't gulden vlies geslagen. In 1585 verloor hij zijn leven voor *Antwerpen* door het springen der vermaarde brug, tot groote droefheid van 't leger en van Parma.

MELVILL (PIETER), geb. te *Dordrecht* in 1743, † 1826, begaf zich als vrijwilliger in dienst bij de marine, klom van

kadet op en verkreeg den rang van kapitein in 1777. Een jaar later droeg men hem het bevel op over het oorlogsfregat de Castor, waarmede hij een' togt deed naar *Suriname* en *Algiers*, en in Mei 1781 met kap. G. Oorthuijs een ongelukkig gevecht leverde tegen 2 Eng. schepen. Na dapperen tegenstand met zijn oud en vervuild schip geboden te hebben, moest hij zich overgeven, doch voor dat de Castor en the Crescent de Eng. kust bereikt hadden, werden zij door 2 Fransche fregatten heroverd en te *Oriënt* opgebragt. In 't vaderland teruggekeerd, werd hij als een man van eer beschouwd en zijne manschappen beloond; hij ontving later met de helden van *Doggersbank* een onderscheidingsteeken en eene eeresabel. In 1789 tot schout-bij-nacht bevorderd, beveiligde hij, in 1793, op de binnenwateren, *Holland* tegen Dumouriez, en bragt er veel aan toe, dat de Franschen het beleg voor de *Willemstad* moesten opbreken; hij geleidde datzelfde jaar eene rijke koopvaardijvloot naar de *Middellandsche zee*, terwijl hij tevens een verdrag sloot met den Dei van Algiers. Met eene linie kanonneerbooten trachtte hij het vaderland in 1794 tegen den inval der Franschen te verdedigen, die hij tot zijne smart dien winter over 't ijs moest zien binnenrukken. Hij legde daarna zijn' post neder, wees alle aanbiedingen van de hand en bleef buiten dienst tot in 1814, toen Willem I hem tot vice-admiraal benoemde en een jaar later tot commandeur der Mil. Willemsorde. Wanneer en waarom hij den naam van *Carnbée* heeft aangenomen, is ons onbekend.

MENIL (VINCENT ELIA), geb. te *Amsterdam* in 1790, † 1825, behoorde tot de voortreffelijkste kweekelingen van 't athenaeum aldaar en onder de geliefdste van Klinkenberg en Willmet. In 1818 werd hij predikant te *Schiedam* bij de Waalsche gemeente, waar hij aller harten won door zijne nederigheid, braafheid en belangstelling in hare godsdienstige belangen. Eene uitteerende ziekte maakte een einde aan zijn leven, en deed tevens de Waalsche gemeente van *Schiedam* ophouden te bestaan. Behalve door uitgebreide kundigheden, muntte hij vooral uit in de Oostersche letteren, dat bleek door de uitgave van het: *Antarae poema Arabicum Moallakah, cum integris Zouzenii scholiis. E codice M. S. edidit, in Lat. sermonem transtulit et lectionis varietatem addidit V. E. Menil. Observationes ad totum poema subjunxit J. Willmet. L. B.* 1816. Dit geleerde werk, met veel lof in ons vaderland en in *Duitschland* ontvangen, was reeds 2 jaren vroeger door hem voorbereid en beloofd in zijne *Diss. de Antara ejusque*

poëmate Arabico Moallakah. Amst. 1814. Toen het Nederl. bijbelgenootschap in 1820 en 24 den bijbel in 't Maleisch met Arabische letters uitgaf, zag hij de drukproeven met zulk eene vermoeijende inspanning na, dat zijne reeds zwakke oogen daarbij veel nadeel leden.

MENNO SIMONS, geb. (niet te *Witmarssum*, gelijk velen stellen) maar te *Pingjum* in *Friesland* in 1496, vormde zich in zijne jeugd voor den geestel. stand en verkreeg voor die tijden eene meer dan gewone kennis, ook in de Lat. taal. In 1524 tot priester of kapelaan bevorderd in zijne geb.-plaats, vervolgens te *Witmarssum*, kwamen er van tijd tot tijd twijfelingen in hem op omtrent de leer der Roomsche kerk, ontstaan door het lezen der H. Schrift, der oude kerk-vaders en der Hervormers. In 't eerst huiverig om voor zijne gevoelens uit te komen, bragt de inneming van 't *Oud klooster* bij *Bolsward* (Febr. 1535) door de Wederdoopers, hem tot den grooten stap, om het pausdom en zijn priesterlijk ambt te verlaten. Steeds heeft hij het betreurd, niet vroeger naar zijne betere overtuiging te hebben gehandeld; 't welk aan zijn karakter en godsdienstige denkwijze die zwaarmoedige tint, die neiging tot droefgeestigheid gaf, die hem altijd bijbleef. Hij had geene gemeenschap met de Wederdoopers, gelijk hem wel eens is aangewreven, maar voegde zich bij de Doopsgezinden, wijl hij geene bewijzen voor den kinderdoop vond in den Bijbel; trok zich zijne geloofsgenooten aan met mond en pen, en bestreed met het tweesnijdend zwaard van Gods woord *Rome* en *Munster* tevens. Wegens de strenge plakkaten, die na zijn' openlijken afval tegen hem uitgingen in 1536, moest hij zich verborgen houden. Een jaar later ging hij op sterken aandrang over, om het leeraarsambt bij de Doopsgezinden te aanvaarden, waarbij hij naderhand de waardigheid van opziener of oudste vervulde, zonder een bepaald gezag uit te oefenen. Hij trad in 't huwelijk met eene vrouw, Geertruid geheeten, bij wie hij ook kinderen verwekte; doch van zijn huiselijk leven of bijzondere omstandigheden is weinig bekend. De herhaling van een scherp plakkaat tegen hem in 1543, waarbij 100 gouden Caroli guldens op zijn hoofd werden gesteld, drong hem *Friesland* te verlaten en zich eerst naar *Groningen*, vervolgens naar *Embden* te begeven, waar hij datzelfde jaar in twist geraakte met den beroemden J. à Lasco, en er wederzijds tegenschriften ontstonden. Van hier trok hij naar *Keulen*, was daar en elders voor de belangen zijner gezindte ijverig werkzaam; hield zich van 1547—55 in verschillende plaatsen

langs de *Oostzee* op, o. a. te *Wismar*, waar hij een gebrek kreeg aan zijn been, zoodat hij naderhand mank ging en hij zijne brieven wel eens onderteekende: *de Creupel.* Zijne laatste jaren heeft hij gesleten te *Wüstenfelde*, tusschen *Hamburg* en *Lubeck*, waar hij eene eigene drukkerij had opgerigt, en den 13 Jan. 1561 overleed. Om zijne gevoelens, schriften en andere bijzonderheden te leeren kennen, verwijzen wij den lezer naar het werk van A. M. Cramer: *Het leven en de verrigtingen van M. Simons* enz. *Amst.* 1837. Van zijne stichtelijke liederen wordt een medegedeeld in de *Bijlage* I, 261, van S. Blaupot ten Cate, *Gesch. der Doogsgez. in Friesland*, 1839, en een ander in 't werk van Cramer, bl. 168. Vele der kleine schriften van Menno zijn naderhand verzameld, en gedrukt onder den titel van *Opera omnia theologica of alle de godtgel. werken van Menno Symons* enz. 1681, in kl. fol., zijnde van de vroegere uitgaven de laatste en volledigste wel naar de nieuwere spelling, maar onnaauwkeurig. Zijne zinspreuk was: „Daar mag geen ander Fondament gelegd worden dan 't geen gelegd is, 't welk is Jezus Christus."

MENSINCK (THEODORUS), een Hollandsch Roomsch priester, was in 1661 kapelaan te *Glaen* (een Duitsch dorp bij de grenzen van *Overijssel*, zoo als Paquot beweert), later te *Zwolle.* Hij was een bewonderaar van bisschop J. van Neercassel, wiens dood hij vernam, toen het hierna genoemde werk bijna afgedrukt was, weshalve hij er eene korte lofrede op dien prelaat bijvoegde. Het door hem uitgegeven boek was een werk van Fred. van Heijlo, en getiteld: *Tractatus insignis contra pluralitatem confessorum in regimine sororum, omnium sancte monialium virginumque devotarum rectoribus perutilis ac necessarius*, etc. *Colon. Agr.* 1687, doch waarschijnlijk in *Holland* gedrukt.

MENTON (FRANS), geb. te *Alkmaar* in 1550, † 1615, was een leerling van den beroemden F. Floris, en schilderde portretten en geschiedkundige onderwerpen; doch 't meest opgang makende als portretschilder, verwaarloosde hij het andere kunstvak, ofschoon de daarin geleverde stukken met veel zorg bewerkt zijn. Bovendien was hij een bekwaam graveur, die geestig en met smaak etste, o. a. 4 voorstellingen uit de geschiedenis van Loth, naar eigen vinding, die zeer zeldzaam zijn.

MENIJN (JOOST DE) of VAN MEENEN, aldus naar zijne geb.-plaats in *Vlaanderen* genoemd, bragt zijne jongelingsjaren in *Frankrijk* door en werd te *Orleans* tot meester in de regten

bevorderd. In zijn vaderland teruggekeerd, zag hij zich gedrongen, als ijverig Calvinist en voorstander van godsdienstige en burgerlijke vrijheid, voor de vervolgingen van Alba te wijken en ging eerst met Blijenburgh, van der Mijle en and. naar *Italië*, tot in 1572, toen naar *'s Hage*, waar hij openlijk belijdenis van de Herv. godsdienst aflegde. Hij trad vervolgens in dienst der Staten, die hem afvaardigden naar *Bergen* in *Henegouwen*, om den prins van *Oranje* te verzoeken naar *Holland* over te komen, ten einde de krijgsbenden van den graaf van der Marck te beteugelen. Hierbij verwierf hij zich de achting van den prins, die hem tot advokaat-fiscaal van *Holland* benoemde. Daarbij nam hij de taak op zich, om van tijd tot tijd eenige regtsgeleerde voorlezingen te houden aan de pas gevestigde Leijdsche hoogeschool. In 1584 benoemde de regering van *Dordrecht* hem tot haren pensionaris. Hij bewees deze stad gewigtige diensten, en verkreeg grooten invloed door zijne bekwaamheden. Bij plegtige gelegenheden voerde hij het woord, en hield o. a. bij de aankomst van Leycester te *Dordr.*, den 29 Dec. 1586, eene deftige aanspraak in de Italiaansche taal, en begroette dien staatsman ook na zijne terugkomst uit *Engeland*. De krachtige redevoering, die hij in Mei van datzelfde jaar op last der regering voor de dekens der gilden hield, om eene buitengewoone schatting te betalen, is door Schotel opgespoord, en opgenomen in zijne *Lett. en oudheidkundige avondstonden*, bl. 23—36. Men zond hem in gezantschap naar *Engeland*, om met de koningin te handelen over 't aanvaarden der heerschappij dezer landen, de terugroeping van Leycester en meerdere hulp in krijgsvolk en in geld. Na 't vertrek van genoemden landvoogd bleef Menijn nog eenigen tijd in gunst en dienst der Staten. In 1594 werd hij met anderen afgevaardigd naar *Denemarken*, om de oude verbindtenissen met Christiaan IV te vernieuwen en een huwelijk tusschen prins Maurits en 's konings zuster te bewerken. Na zijne terugkomst taande zijne gelukszon. Men achtte hem deelgenoot in de zaak van A. van Dorp (zie deel I, bladz. 452) en ontsloeg hem gedurende zijne procedure van zijn pensionarisschap. Toen men niets ten zijnen laste kon inbrengen, poogden de Staten van *Holland* een' pleister te leggen op de geslagene wonde, door hem met eene aanzienlijke jaarwedde tot 's lands historieschrijver aan te stellen. Hij vervulde slechts een gedeelte van de hem opgedragene taak, en gaf in 1599 het eerste stuk zijner kronijk in 't Latijn, Fransch en Nederd. den Staten over, met de verklaring dat hij tot 1568 gevorderd was. Doch

het werk heeft, zoo ver wij weten, nooit het licht gezien. Hij wordt door Bor gehouden voor den schrijver van 't verhaal van den slag bij *Turnhout*, in 1597 zonder naam uitgegeven. — Hij bekleedde een' voornamen rang onder de staatslieden, regtsgeleerden en letterkundigen van dien tijd. Noch zijn geboorte- noch zijn sterfjaar zijn met zekerheid te bepalen.

MEPPEL (JAN CORNELISZ). Van dezen dapperen zeeheld kunnen wij geene andere berigten mededeelen, dan die Brandt ons meldt in 't *Leven van de Ruiter*. In 1659 zond men hem als vice-admiraal naar *Dantzig* en *Koningsbergen* met 18 oorlogschepen, om eenige koopvaarders te geleiden en te beschermen tegen de Zweden. In 1665 werd hij gekozen tot Lt.-admiraal onder 't collegie van *W. Friesland* en 't *Noorderkwartier*; het jaar daarop gaf hij blijken van zijne onversaagdheid in een scherp gevecht tegen de Engelschen, daar hij eenige uren lang den vice-admiraal van de blaauwe vlag op zijde lag. Deze werd gedurig met versch volk versterkt, maar desniettegenstaande door Meppel met zulk eene dapperheid bevochten, dat hij moest bijsteken en over staag wenden. Intusschen was het schip van onzen admiraal zoo doornageld, dat het naauwelijks zee kon houden, en hij het met vele moeite digt kreeg. Hij werd trouwelijk bijgestaan door eenige kapiteinen van 't *Noorderkwartier*, waarbij zijn schout-bij-nacht 't Hoen het leven liet, en had 100 zoo dooden als gekwetsten aan boord. Omtrent hem en vele andere dappere zeelieden zijn onze geschiedschrijvers karig in berigten.

MEPSCHE (JOHAN DE), geb. in de eerste helft der 16de eeuw, † 1585, werd in 1554 benoemd tot kanselier bij het nieuw opgerigte geregtshof te *Vollenhoven* in *Overijssel*; doch omdat dit tegen den zin van de Staten en het volk en hij heftig Roomschgezind was, vond hij daarbij weinig genoegen. In 1557 zag hij zich aangesteld tot eersten hoofdman of luitenant van den stadhouder in *Groningen*. Hij handhaafde streng de Spaansche plakkaten, vroeg en verkreeg meerdere bezetting en zoo het middel in handen, om de inwoners op allerlei wijze te kwellen. Hij liet o. a. 60 personen met vrouw en kinderen uit de stad zetten en zijn krijgsvolk vele ongebondenheden bedrijven, waarvan men eene treffende beschrijving vindt in de *Supplicatie der Groninger ballingen in* 1570 *aan den rijksdag overgegeven*, bewaard in Gerdes, *Scrinium Antiq.* T. VIII p. 723 enz. Dit alles had ten gevolge, dat hij, bij de omwenteling van 23 Nov. 1576, te *Groningen* gevangen werd genomen en naar *Friesland* gevoerd, doch spoe-

dig ontslagen ten gevolge van het zoogenoemd eeuwig edict van Don Juan van *Oostenrijk*. Het volgende jaar kwam hij op nieuw in hechtenis, daar men hem beschuldigde in zamenzwering te staan met Robles, om de schans te *Oostmahorn* of *Delfzijl* te vermeesteren. Hij werd op borgtogt ontslagen. Zijne verdere lotgevallen zijn ons onbekend.

MERCATOR (GERARDUS), eigenlijk CREMERS, geb. te *Rupelmonde* in 1512, † 1594, oefende zich in de geleerde talen te *'s Hertogenbosch* onder G. Macropedius, daarna te *Leuven* in de wiskunde. Om in de kosten zijner studie te voorzien, legde hij zich tevens toe op het vervaardigen van mathematische instrumenten en 't graveeren en ontwerpen van landkaarten en globen; waarbij hem het onderrigt van zijn' vriend Gemma Frisius bijzonder te stade kwam. De eerste vrucht van zijn' arbeid was eene kaart van het *H. Land*, gevolgd door eene van *Vlaanderen* enz. Zijn roem bragt hem in aanraking met Karel V, die hem gebruikte tot het vervaardigen van wiskundige werktuigen. Hij was intusschen te *Leuven* in 't huwelijk getreden, en ging daar voort met het maken van globen, één van kristal en één van hout. Voornemens zijnde om een' atlas in 't licht te geven, vernam hij, dat zijn vriend Ortelius een *Theatrum orbis terrarum* gereed had, en vertoefde dus zoolang, tot dat dit werk uitverkocht was, terwijl zijne landkaarten die van Ortelius in naauwkeurigheid verre overtroffen. Later vestigde hij zich te *Duisburg* en genoot de gunst van Willem, hertog van *Gulik en Kleef*. Op zijn aanraden en dat van Plancius en Maelson werden de reizen ondernomen, om een' weg naar *China* en *O. Indië* door de *Yszee*, langs *Nova Zembla*, te vinden; ook behoorde hij tot diegenen, die den grond legden tot het nieuwe kaartenwezen, toen de Hollandsche wereldhandel zich vestigde. Behalve geographische, heeft hij ook theologische werken uitgegeven, o. a. eene *Harmonia Euangelistarum. Duisb.* 1592. — *Commentarium in Ep. Pauli ad Romanos; in Ezechielis capita aliquot; et in Apocalipsin.* Zijn eerstgemeld werk, als ook zijn *Atlas geographicus*, staan te *Rome* op de lijst der verbodene boeken, als vervuld met schadelijke dwalingen wegens de erfzonde. Hij weigerde op zijn sterfbed, volgens den ritus der Roomsche kerk te biechten, weshalve een Protestantsch leeraar een gebed voor hem deed. Men prijst zijn vredelievend, opregt, matig en vriendschappelijk gedrag.

— (FRANCISCUS), waarschijnlijk zijn bloedverwant, is geb. te *'s Hertogenbosch*, † te *Leuven* in 1636, en was tijdens het

beleg der laatstgenoemde stad, pastoor bij de St. Michiels-kerk aldaar. Hij gaf eene uitvoer. beschrijving dier belegering en der plundering van *Tienen* (*Tirlemont*), onder Frederik Hendrik en de Fransche maarschalken de Chatillon en de Brezé, in 't licht, getiteld: *Rabies ac clades Franco-Batava*, *sive Thenarum excidium*, *obsidionisque Lovaniensis anno* 1635 *a duplici exercitu Franco-Batavo perpessae compendiosa et vera narratio*. *Lov.* 1635. De dag van 't ontzet, ofschoon de belegering slechts 10 dagen duurde, werd sedert jaarlijks, op den 1sten zondag in Julij, plegtig te *Leuven* gevierd, tot aan de omwenteling van 1789. Het werk van Mercator is niet van partijdigheid vrij te spreken.

MERIAN (MARIA SIBYLLA), geb. te *Frankfort a. M.* in 1647, † te *Amsterdam* in 1717, had tot vader Mattheus M., die een beroemd plaatsnijder was, en wiens dochter ook vroegtijdig bijzondere liefde voor de kunst, meer dan voor huiselijke bezigheden toonde. Dit was zeer tegen den zin der moeder, zoodat Maria niet als ter sluiks hare neiging kon voldoen. Haar stiefvader Jac. Murel, een bekwaam schilder, wist het echter zoo ver te brengen, dat zij haar' kunstlust vrijelijk kon opvolgen, en bij den bloemschilder A. Minjon de behandeling mogt leeren van 't penseel. In 1665 huwde zij J. A. Graff, schilder en bouwkundige, doch bleef haar' eigen naam behouden. Het was haar niet genoeg, om bloemen, kapellen, rupsen en and. insekten op perkament gekleurd af te beelden, ook de voortteling, het voedsel en de verandering der rupsen trok haar onderzoek. Opdat ook anderen daarin de wijsheid en magt des Allerhoogsten zouden opmerken, bragt zij hare teekeningen in 't koper, met bijvoeging van hare naauwkeurige waarnemingen. Het 1ste stuk zag het licht onder den titel: *Ueber die Entstehung*, *Nahrung und die Verwandlungen der Raupen*, *u. s. w. Neurenb.* 1679, terwijl in 1683 het 2de stuk volgde. Niet tevreden met de Europesche insekten te kennen en af te teekenen, begaf zij zich in 1698 naar *Suriname*, bleef daar 2 jaren onder begunstiging van 't gouvernement, en bragt eene groote menigte insekten, met de planten, bloemen en vruchten, waarop zij ze gevonden had, natuurlijk afgebeeld op perkament over, en gaf ze naderhand in 't licht onder den titel: *Metamorphosis insectorum Surinamensium ad vivum picta atque descripta. Amst.* 1705, gr. fol. Men meent die Lat. vertaling te danken te hebben aan G. Commelin. Dit werk is tevens verrijkt met een berigt omtrent de voortteling van kikvorschen, padden, hagedissen, slangen en spinnen in *Amerika*. Zij heeft

ook nog andere minder belangrijke werkjes in 't licht gegeven.

MERKEN (LUCRETIA WILHELMINA VAN), geb. te *Amsterdam* in 1721, † 1789, was eene kleindochter van Joh. Brandt. Met een vlug vernuft en levendige verbeeldingskracht begaafd, wist zij door eigene oefening en het onderrigt van geletterde en dichtlievende mannen, haar talent voor de dichtkunst aan te kweeken en te veredelen. In 1745 maakte zij zich bekend als tooneeldichteres door het treurspel *Artemines;* in 1762 verscheen haar uitstekend leerdicht: *Nut der tegenspoeden*, met eenige *Brieven* (zoogenoemde *Heroïdes*) *en andere gedichten*, meermalen herdrukt; 5 jaren later haar uitgebreid dichtstuk *David* in 12 boeken met pl. van A. Fokke, wel niet van stoute vinding, volgens het oordeel van van Kampen, maar waarover een zeker waas van aanminnigheid en liefelijkheid ligt, in toon en voorstelling. Haar *Germanicus* in 16 boeken, 1769, met pl. van *Grandjean*, prijkt met schoone dicht-sieraden (zegt Siegenbeek), doch is wegens het onderwerp minder belangstelling wekkend. In 1768 was zij in 't huwelijk getreden met N. S. van Winter, met wien zij vervolgens hare dichtwerken gemeenschappelijk in 't licht zond. Onder hare treurspelen, die in 1774 en later verschenen, munten uit: *Het beleg der stad Leijden.* — *Jacob Simonsz. de Rijk.* — *De Camisards.* — *Maria van Bourgondiën*, *gravinne van Holland.* Van minder belang zijn: *Louise d' Arlac*, en *Sibilla van Anjou*, maar hare *Gelonide*, de opoffering der moederliefde schetsende, kan een treffend stuk genoemd worden. Onder hare *Nagelatene gedichten* verdient *De ware geluksbedeeling* opmerking. Zij eindigde hare dagen te *Leijden*, werwaarts zij eenige jaren te voren met haar' echtgenoot verhuisd was. Men wil, dat zij veel heeft toegebragt, om onze dichtkunde in 't laatst der 18de eeuw uit hare kwijning op te heffen.

MERKERCK (HENDRIK VAN), ook wel MEERKERK geschreven, kwam ten jare 1648 in de regering van *Utrecht* en behoorde tot die regenten, welke de aanstelling van burgemeesters, enz. als een onvervreemdbaar regt van de vroedschap erkenden en bezworen. In 1674, toen de gansche regering op last der Staten-Generaal geschorst werd, was hij bijna de eenige, die zich met mannelijke taal tegen dien maatregel verzette. De brief, door hem destijds aan de gelastigden van hunne Hoog Mog. toegezonden, is gedeeltelijk opgenomen in de anti-stadhouderlijke *Gesch. der Nederl. van A. M. Cerisier*, *VII*, bl. 478. Hij werd van zijne ambten ontzet, en niet weder aangesteld. Zijn geb.- en sterfjaar staan ons niet geboekt.

MERKMAN DE JONGE (PIETER), geb. te *Haarlem* in 1699, † 1760, werd opgeleid tot den koophandel en het fabrijkwezen, doch toonde reeds in zijne jeugd aanleg voor de dichtkunde, inzonderheid voor de muzijk, waarin hij later, na eene beschaafde opvoeding ontvangen te hebben, uitmuntte. Hij vervaardigde eenige gezangen, die, met de muzijk in partijen, door J. Nozeman zijn uitgegeven te *Amst.* in 1739. Hij was regent van het Aalmoezeniers- en werkhuis te *Haarlem* en commissaris bij de kleine bank van Justitie. Met verscheidene geleerden, dichters en kunstenaars hield hij briefwisseling, en onderscheidene stukken van hem zijn geplaatst in den *Holl. Spectator* van J. van Effen; vele zijner gedichten in de *Verzameling van ernstige en boertige mengelstoffen in dicht en ondicht. Amst.* 1726—34, in 6 deeltjes. De Lat. lentezang, door F. van Oudendorp in 1734 te *Haarlem* uitgesproken, is door hem in 't Nederd. gevolgd, als mede de Lat. redevoering van den hoogl. Alberti *Over de nuttigheid van de dichtkunst voor de godgeleerden. Leijden*, 1751. Hij waagde zich ook aan een treurspel: *Brutus en zijne zoonen*, 1725, dat als koud en gewrongen wordt beoordeeld. Zijne schriften toonen godsdienstigheid en verdraagzaamheid, en sommige zijner verzen luim en opgeruimdheid. Uit zijn' nagelaten voorraad worden eenige stukjes medegedeeld in de *Vruchten van de Rederijkerskamer: de Wijngaardranken* te *Haarlem*, *III*, 34—39. Ze zijn meer vloeijend dan dichterlijk.

MERODE (BERNART VAN), heer van *Rummen*, *Kapelle*, *Raamsdonk* enz., geb. in 't begin der 16de eeuw, † 1591, behoorde tot het bondgenootschap der edelen en teekende in hunnen naam het verdrag met de landvoogdes. Zijne getrouwheid aan de goede zaak kon noch door het banvonnis van Alba, noch door de ongunst der koningin van *Engeland*, aan 't wankelen worden gebragt. Aan zijnen ijver ten dienste van het vaderland paarde hij dapperheid en wijs beleid, stond in heimelijke betrekking met den prins van *Oranje*, en woonde in 1579 te *Keulen*, waar de Algemeene Staten hem magtigden tot den vredehandel. Hij verwierf lof en roem door zijn gedrag in *Friesland*, waar de prins, als stadhouder, hem aanstelde tot zijn' plaatsbekleeder. In 1583 vroeg hij wegens hoogen ouderdom zijn ontslag, 't welk hij op eene vereerende wijze verkreeg. Bij zijne echtgenoote Maria van Solenburg de Transsilvain had hij 12 kinderen. In de Groote Kerk te *Leeuwarden* hing vroeger een geschilderd bord met zijn wapen en de spreuk: *Mieulx attend Merode.* — Zijn kleinzoon, heer van *Rummen* en *Oudelands-ambacht*, werd in

1653 beschreven in de ridderschap van *Holland*, en kweet zich met roem van vele aanzienlijke commissiën wegens den staat. Men zond hem in 1660 met van Reede van Amerongen en Humalda naar *Spanje*, om pogingen aan te wenden tot het sluiten van een naauw verbond van vriendschap en koophandel, 't welk echter mislukte. Hij was gehuwd met Emelia van Wassenaar Obdam, zuster van den admiraal, en stierf kinderloos in 1666.

MERTENS (JOHANNES CORNELIS), geb. te *Amsterdam* in 1743, † 1821, openbaarde al vroeg neiging tot de teekenkunst, waarom zijn' vader, die hem voor het koopmans-kantoor bestemd had, hem het schilderen liet leeren bij A. Elliger, vervolgens bij den portretschilder J. M. Quinkhart. Na 5 jaren bij dezen te zijn werkzaam geweest, zond men hem naar *Antwerpen*, om op de academie naar 't naakt model te teekenen, en de kunstwerken der groote Vlaamsche meesters uit de 17de eeuw te bestuderen. Hier bragt hij 2 jaren door, toen hij naar zijne geb.-stad terugkeerde, waar hij zich het eerst op 't schilderen met olieverw, doch later op het teekenen van portretten in pastel en crayon en vervolgens in zwart krijt toelegde. Ook maakte hij op die wijze fraaije teekeningen naar schilderijen van voorname meesters, die in zuiverheid, netheid en kracht de graveersels met het poinçonijzer evenaren, en veelal berusten bij aanzienlijke mannen en kunstkenners.

MERULA (ANGELUS), die zich ook wel schreef ENGEL WILLMSE DE MERLE, DE MAERLE, of ANGELUS WILHELMI FIL., is geb. te *Brielle* in 1482, en † in 1557. Hij genoot het eerste onderwijs in de Lat. taal in zijne geb.-stad, bezocht in 1504 de academie van *Parijs*, waar hij 3 jaren later den rang ontving van meester der vrije kunsten, en daarna dien van licentiaat in de godgeleerdheid. Naar 't vaderland teruggekeerd, ontving hij te *Utrecht* in 1511 de priesterlijke wijding. Later wordt hij vermeld als Apostolisch notaris en kanunnik in *den Briel*. Bij de waarneming van dit zijn dubbel ambt, vergat hij zijne studiën niet, en leerde nog op zijn 40ste jaar het Grieksch, om het N. T. in de grondtaal te kunnen lezen. De roem zijner regtsgeleerde kennis deed hem het vertrouwen winnen van de aanzienlijksten des lands, die zijn' raad innamen. Omstreeks 1525 zond Filips van *Bourgondië* hem naar *Leuven*, om de belangen van 't Utrechtsche bisdom te behartigen; en 5 jaren later zag hij zich tot pastoor van *Heenvliet* aangesteld. Hier had hij meer tijd tot taalstudie en godgeleerde onderzoekingen. De kerkvaders werden vlijtig door hem ge-

lezen, ook de schriften der voor- en tegenstanders van de kerkhervorming, inzonderheid den Bijbel: geen wonder dus, dat de beginselen des gezuiverden Evangelies ingang vonden in het verlichte verstand van een' Merula. Zijne oogen werden geopend voor de dwalingen en misbruiken, in de Roomsche kerk ingeslopen, zoodat hij reeds vóór 1540 in verdenking van ketterij kwam, en bereids in dat jaar een commissaris van den hove van *Holland* belast werd om zijne leeringen te onderzoeken. Dit leverde echter geen' grond van vervolging tegen hem op; maar toen de bloedplakkaten elkander met snelheid volgden en steeds toenamen in gestrengheid, vooral dat van den 29. Apr. 1550, moest Merula van de Inquisiteurs het grievendst leed ondervinden. Het plan, tot zijn verderf gesmeed, was rijp en de uitvoering begon. F. Sonnius, de Onder-inquisiteur, verscheen 15 Apr. 1553 te *Heenvliet*, begon een scherp onderzoek in zijne leerredenen en boeken, met dat gevolg, dat hij gevangen genomen en naar de Voorpoort te *'s Hage* gevoerd werd. Wij zouden te uitvoerig worden met 't vermelden van alle verhooren en twistredenen, waarin men hem wikkelde; ze staan te lezen in het onschatbare werk van den Amst. hoogl. W. Moll, *Angelus Merula, de hervormer en martelaar des geloofs*, bl. 103 enz. Willem Merula, zijns broeders zoon, naauwelijks 24 jaren oud, eerst onlangs van de Parijssche universiteit teruggekeerd en den pastoor van *Heenvliet* als zijn' 2den vader beschouwende, bleef hem in zijne gevangenschap op zijde, stond hem bij met raad en daad, en hielp zijnen ouden dooven oom in zijne redetwisten voor zijne regters en beschermde hem zoo veel mogelijk onder 't verraad, dat men aan hem pleegde. Het mogt zijnen vijanden (28 Sept. 1554), in Willem's afwezigheid, door list, bedrog en misbruik van zijne doofheid gelukken, om den ouden man een stuk te doen onderteekenen, waarbij hij zijne kettersche gevoelens herriep en afzwoer, en zij een vonnis over hem velden, waarin o. a. voorkwam „dat zijne boeken en schriften verbrand, de gevangene van zijn ambt en alle beneficiën voor eeuwig zou beroofd worden en hij van nu af niets meer van alle pligten der heilige dienst vervullen mogt. Dat hij voorts binnen 14 dagen, op een' zondag of ander feest, zijne abjuratie en nieuwe belijdenis van den preekstoel in de kerk van *Heenvliet* voor de gemeente zou doen aflezen, en zelf in een' nader aan te wijzen kerker eeuwig gevangen blijven, om daar op brood en water poenitentie te doen en zijne zonden te beweenen, terwijl alle kosten van zijne gevangenneming, het proces, enz.

zouden vallen ten zijnen laste, volgens taxatie en beschikking van den Inquisiteur-generaal." Naauwelijks door zijn' neef Willem onderrigt van 't geen er gebeurd was, barstte hij in eene hartroerende klagte uit over het schandelijke aan hem gepleegde bedrog, en op dien schok volgde eene zware krankte, die hem in levensgevaar bragt. Eenigermate hersteld, werd hem in Oct. van 't gemelde jaar verzachting van gevangenschap bereid te *Delft* in 't klooster der zusters tot St. Maria Magdalena, waar hij eene apologie schreef voor zijne onschuld en eene wederlegging van het gevelde vonnis; doch zijne vijanden wisten deze en later vele zijner andere schriften te verdonkeren. Zijn bitterste vijand R. Tapper wist bij de landvoogdes Maria te bewerken, dat Merula in Maart 1555 naar *Leuven* gevoerd werd, en toen men hem ook hier niet veilig achtte, werd hij den 30. Junij 1556 dieper in *België* gebragt en wel naar de abtdij van *Liessies* in *Henegouwen*, en eindelijk den 4. Junij 1557 naar *Bergen*, waar hij als ketter ter dood gedoemd werd, maar, vóór dat hij den brandstapel betrad, ontsliep; en toen de scherpregter weigerde, het lijk van den verloste aan de vlammen prijs te geven, waren er ruwer gemoederen, die dat beulswerk verrigten. Deze achtenswaardige, ijverige, standvastige en bij al zijne geleerdheid nederige man heeft door eenige armenhuisjes, op zijne kosten gebouwd, en door het weeshuis te *Brielle*, een blijvend gedenkteeken gesticht van zijne christelijke weldadigheid. Van zijne veelvuldige geschriften is waarschijnlijk niets gedrukt; ze worden opgegeven in het geprezen werk van W. Moll, bl. 244, dat niet genoeg ter lezing kan worden aanbevolen.

MERULA (PAULUS), zoon van Willem M. (die zijn' oom Angelus M. zoo trouw bijstond), is geb. te *Dordrecht* in 1558, † 1607, en legde de gronden zijner taalkennis gedeeltelijk in zijne geb.-plaats en te *Delft*. Hij hield zich 8 jaren op te *Orleans* en *Genève* om in de regtsgeleerdheid en fraaije letteren te studeren; deed intusschen eene reis door *Italië*, toefde eenige maanden te *Straatsburg*, om den doctoralen graad in de regten te verkrijgen; deed een uitstapje naar *Engeland* en vestigde zich, wetenschappelijk toegerust, als advokaat in zijne geb.-plaats, tot dat hem in 1592 de post van hoogl. in de geschiedenis aan de Leijdsche hoogeschool werd opgedragen, welken post hij eerst als buitengewoon, sedert 1593 als gewoon hoogl. ruim 15 jaren met lof bekleedde. Daarenboven werd hem het opzigt over de openbare boekerij toevertrouwd, benoemden hem de Algemeene Staten tot historie-schrijver

van *Holland*, en droegen die van *Gelderland* hem het beschrijven der geschiedenis van dat gewest op. Dit laatste werk heeft hij niet kunnen voltooijen; hij begon met de oudste historie dier landen tot aan de Voogden. Het zag nooit het licht, doch Pontanus heeft bij de beschrijv. zijner *Geldersche geschiedenissen* er veel nut uit getrokken, als ook uit Merula's *Beschrijv. der stad Nijmegen.* Ter herstelling zijner gezondheid naar *Rostok* vertrokken, vond hij aldaar zijn graf. Van zijne veelvuldige regtsgeleerde, historische, letter- en oudheidkundige schriften noemen wij slechts: *Manier van procederen in de prov. van Holl., Zeel. en W. Friesland, belangende civile zaken* enz. *Leijden* 1592, meermalen herdrukt, verm. en verb. — *Cosmographiae generalis libri* 3, *item Geographiae particularis libri* 4 etc. *Amst.* 1605, in 1621 en 36 herdrukt, ofschoon niet voltooid. — *Vita Francisci Junii* etc. *L. B.* 1595. — *Willerami abbatis in canticum canticorum paraphrasis gemina, prior rhythmus latinis altera, veteri lingua Francica* etc. *Ib.* 1598. — *Tijdt-thresoor ofte kort en bondich verhael van den standt der kercken en de wereltlicke regeeringe* enz., vervolgd door zijn' zoon Willem, *Leijd.* 1614, en daarna door een' ander in 1627. — *Fidelis narratio rerum adversus Angelum Merulam tragice gestarum ab Inquisitoribus, L. B.* 1604, door prof. Moll met vrucht gebruikt. — *Diatribe de statu reipub. Batavae, cum libello de repub. atque urbibus Hollandiae L. B.* 1618 en 25. — *Plakaten en ordonnantiën op het stuk der wildernissen*, 2de druk, te *'s Hage* 1672, in fol. en in 4to, en vele onuitgegevene.

MERWICK (JASPAR VAN), een Geldersch edelman, die door Karel van Egmond, voor wien hij in 1522 *Genemuiden* moedig tegen Schenk verdedigde, meer om zijne dapperheid, dan om zijne deugden, werd aangesteld tot stadhouder van *Groningen.* Hij wist zich door list van *Steenwijk* meester te maken, wapende in de *Ommelanden* den 3den man tegen de Bourgondiërs, doch werd belet in zijn' voorgenomen togt tegen de troepen van Wassenaer en Schenk, die hij behendig ontweek. Intusschen ontstond er groote tweespalt tusschen hem en de Groningers, welke hem beschuldigden, — volgens de uitdrukking van Slichtenhorst (*Geld. gesch.* 379) — „dat hij wijder wilde springen dan zijn stok lang was en het regt van den vorst verder en verder uitrekken, en hij daarentegen den vorst wilde wijs maken, dat de Groningers zich meer aanmatigden dan regt toe." Merwick, steunende op de goedkeuring van den hertog, liet zich niet van zijn stuk brengen; hierdoor ontstonden er gedurig oproerigheden onder het volk, tot dat eindelijk de vorst

zijn' natuurlijken zoon Karel als stadhouder naar *Groningen* zond. Merwick had daar 7 jaren huis gehouden en nu vertrok hij (1529) beladen met de afkeuring zijner tijdgenooten, die hem afschilderen als een onstuimig en wispelturig mensch. Hij werd door den hertog gunstig ontvangen; doch toen er naderhand bij dezen ongenoegen rees over de Groningsche zaken, verliet hij hem en begaf zich in dienst bij den graaf van *Oost-friesland.*

MESSCHAERT (NICOLAAS), geb. te *Hoorn* in 1774, † 1833, begon zijne loopbaan als Evangelie-dienaar bij de Doopsgezinde gemeente aan de *Oude Sluis*, daarna te *Blokzijl* en eindelijk te *Rotterdam.* Als voorganger en leidsman, als hartelijk en deelnemend trooster, als verlicht raadgever, was hij hier nuttig werkzaam, o. a. ook als bestuurder van Bijbel- en Zendelinggenootschappen en van het Departement der Maatschappij Tot nut van 't algemeen, en als schoolopziener sedert 1805 over een der belangrijkste districten van *Z. Holland.* Als bekwaam exegeet en auteur heeft hij zich gunstig doen kennen in zijne: *Leerredenen ter verklar. van het Evang. van Johannes*, 3 *dln. Delft* en *Rotterd.* 1827—31, in welker voorrede hij zijne beginselen van schriftverklaring ontvouwt. Behalve eenige in vroegeren leeftijd vertaalde werken, waaronder uitmunt de buiten zijne schuld onvoltooid geblevene overzetting uit het Engelsch van Gibbon's *Verval en Ondergang des Romeinschen rijks*, nam hij deel aan de werkzaamheden van 't Prov. Utr. Genootschap, van de Maatsch. van Nederl. letterkunde en van die van Fraaije Kunsten en Wetenschappen, in welker verzameling zijne fraaije voorlezing *Over den volmaakten redenaar* wordt gevonden. Hij was wars van allen sectengeest en stelselzucht, voor zijne vrienden belangeloos en bereidvaardig, bezat een' schat van wijsheid en menschenkennis en een' rijkdom van wetenschap, ook in dingen, vreemd aan zijne studie en werkkring. — De Cholera maakte te *Utrecht* een einde aan zijn leven, terwijl hij op reis was naar *Ede* om zijne kinderen te bezoeken.

MESSCHERT (WILLEM), geb. te *Rotterdam* in 1790, † 1844, behoorde wel niet tot de geletterden, maar vond in de beoefening der fraaije letteren en Nederd. dichtkunst zijn lust en leven. Wat hij daarin vermogt, toont vooral zijn algem. bekend dichtstuk: *de Gouden Bruiloft*, dat zoo zeer uitmunt in naïveteit, eenvoudigheid, zoetvloeijendheid en dichterlijken gloed, en niet behoeft onder te doen voor de *Louise* van Voss, noch voor de *Hermann und Dorothea* van Göthe. Zijn dichtstuk op den *Veldslag van Waterloo* werd met goud bekroond bij de Holl.

Maatsch. v. Fr. K. en W.; ook zijn vers op de *Maatschappij van Weldadigh.* heeft groote verdiensten; terwijl zijne *Nagelatene Gedichten*, door Tollens verzam. en uitgeg. in 1849, zijn' roem in 't luimige en vrolijke genre staven. Als verdienstelijk proza-schrijver maakte hij zich bekend in de *Gebroeders Belenstein*, eene verhandeling, door de Maatsch. Tot nut van 't algem. in 1822 bekroond. De oordeelkundige rangschikking en uitgave der *Brieven van Bilderdijk*, in 5 dln., was van zijne hand; en indien wij wel onderrigt zijn, bezat hij ook bij uitnemendheid (even als W. de Clercq) het talent van *improvisatie.* Hij was lid der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*, en vond in het laatst van zijn leven zijn bestaan in den boekhandel.

METELERKAMP (RUTGER), geb. te *Gouda* in 1771, † 1836, verkreeg te *Harderwijk* in 1791 het doctoraat in de wijsbegeerte; studeerde vervolgens te *Utrecht* in de regten, waar hij de doctorale waardigheid verkreeg en in 1803 tot lid verkozen werd van het Utrechtsch genootschap. Met den zoon van een' rijken koopman uit *Amst.* deed hij eene reis door een gedeelte van *Duitschland*, *Rusland* en *Engeland*, en verzamelde alzoo bouwstoffen voor zijn belangrijk statistisch werk: *De toestand van Nederland in vergelijk. met dien van andere landen*, 1804, in 3 dln., waarvan ook een aanmerkelijk gedeelte in 't Fransch uitkwam te *Parijs* in 1807, onder den titel: *Tableau statistique de la Hollande.* Onder Lodewijk was hij hoofd van 't ministerie van binnenlandsche zaken, en in 1813 secretaris der commissie, opgeroepen tot het vervaardigen eener grondwet voor de *Vereen. Nederlanden.* Dit stelde hem in staat tot het opstellen van het werk: *De regeringsvorm der Vereen. Nederl. na de verheffing van prins Willem Fred. van Oranje tot souvereinen vorst*, 1814, waarin o. a. de facsimilés der handteekeningen van de notabelen, ter stemming over de grondwet opgeroepen, voorkomen. Jammer, dat slechts het eerste deel het licht zag! Bij de oprigting van den raad van adel werd hij tot lid benoemd, en door den koning tot ridder van den Nederl. leeuw, terwijl reeds vroeger zijne verdiensten als geleerde werden erkend door het Zeeuwsch Genootschap te *Middelburg*, dat hem tot directeur verkoos. In 1835 behaalde hij de gouden medaille bij 't Utr. Genootschap op de prijsvraag: *Over den invloed der verbodswetten, ook bij represaille genomen, op de welvaart der volken.* Als lid der Staten-Generaal en laatstelijk van den Raad van State, blonken ook zijne bekwaamheden uit, zoo in schranderheid als in sierlijkheid van taal. — Zijn broeder

METELERKAMP (JOHANNES JACOBUS), geb. te *Gouda* in 1778, † 1839, koos de theologische loopbaan; volbragt zijne studiën te *Harderwijk*, waar hij in 1799 den graad van theol. doctor verkreeg, en werd Evangelie-dienaar te *Lopik*, *Wassenaar* en *Delft*, tot dat hij zijn emeritaat erlangde, waarna hij den avond zijns levens te *Utrecht* doorbragt. Dat men zijne verdiensten op prijs stelde, blijkt ook daaruit, dat hij in 1803 in aanmerking kwam als hoogl. in de godgeleerdheid aan de Geldersche academie, waar men J. Clarisse beriep. Behalve zijne dissertatie, gelooven wij niet dat er schriften van hem het licht zagen, maar weten wel, dat zijn menschlievend gedrag hem algemeene achting deed verwerven.

METEREN (EMANUEL VAN), geb. te *Antwerpen* in 1535, † te *Londen* in 1612, was de zoon van JACOB V. M., uit *Breda* afkomstig, die hem eene wetenschappelijke opvoeding deed geven, en zelf een man was van letteren, die verscheidene talen verstond, in zijne jeugd de drukkunst leerde, daarna tot de Hervormers overging, en door geldelijke bijdragen veel toebragt dat de vertaling van den Bijbel in het Engelsch te *Antw.* gedrukt werd. Na het volbrengen van zijne letterkundige loopbaan, besteedde zijn vader hem te *Londen*, bij den Hollandschen koopman Sebastiaan Danckaerts, om den koophandel te leeren. Na den dood zijner ouders vestigde hij zich aldaar, en ging van tijd tot tijd voor zijne zaken naar *Antwerpen*, waar hij in Mei 1575 op last van 't Spaansch bewind gevangen genomen werd, als verdacht van verstandhouding met de vijanden. Terwijl hij 18 dagen in den kerker doorbragt, zag hij niet anders dan de pijnbank of den dood voor oogen; en toen zijne vrienden zijn ontslag, als Engelsch onderdaan, wisten te bewerken, haastte hij zich *Londen* te bereiken; doorreisde later met zijn' neef (den beroemden landbeschrijver Abr. Ortelius) geheel *Engeland* en *Ierland*, en zag zich in 1583 tot hoofdman of consul gekozen der Nederl. kooplieden te *Londen*, welken post hij 30 jaren lang met ijver bekleedde. Van zijne jeugd af was hij een vlijtig beoefenaar der geschiedenis, inzonderheid van zijnen tijd. Omtrent de gebeurtenissen in de *Nederlanden* had hij gedurig bouwstoffen opgezameld, welke hij in 1583 tot eene geschiedenis begon om te werken; toen hij ze in 1598 voltooid had, zond hij het werk naar *Duitschland*, om er platen voor te doen graveren. Doch men maakte er misbruik van, vertaalde het in 't Hoogd. en in 't Lat., en liet het met eenige bijvoegsels, op naam van van Meteren gesteld, in 't licht komen.

De schrijver, hierover gebelgd, bezorgde eene andere uitgave in het Nederduitsch, onder den titel: *Belgische oft Nederl. historiën van onse tijden*, *Delft* 1599 in 4to, meermalen herdrukt, ook na zijn' dood in 't Fr. en in 't Hoogd. vertaald. Het loopt van 1500 tot op 1612, bevat onschatbare bijdragen voor de geschiedenis der Nederl. beroerten, is inzonderheid belangrijk omtrent den koophandel, en met kennis van zaken geschreven, wat *Engeland* en zijne geb.-stad betreft. De stijl is die van eene kronijk, stroef en droog; maar om den rijkdom van zaken ziet men zulks gaarne over het hoofd.

METIUS (ADRIAAN), geb. te *Alkmaar* in 1571, † 1635, bragt zijne jongelingsjaren grootendeels door in *Duitschland*, beoefende o. a. de sterrekunde onder den vermaarden Tijcho Brahe, en werd te *Franeker* tot hoogl. benoemd in de genees-, wis- en sterrekunde. Zijne lessen en werken verhoogden zijn' roem. Hij is de eerste geweest, die het denkbeeld heeft gehad van de mogelijkheid, om de verrekijkers op meetinstrumenten toe te passen, ofschoon de Franschen en Engelschen de uitvinding hiervan aan een' hunner landgenooten toeschrijven. Zijne werken, die bijna over den ganschen omvang loopen, welke de wiskundige wetenschappen toen hadden, hebben thans minder waarde. Ook de zeelieden hadden aan hem verpligting, wegens zijne verbetering van tafels en kaarten, en zijne: *Onderwijsing van de principale punten der Zeevaert.* — Zijn broeder

— (JACOB ADRIAANSZ.) leerde de kunst van glasslijpen bij een' brillenmaker, vervaardigde allerlei soort van brand- en vergrootglazen en een' glazen brandspiegel, maar stierf zonder het geheim daarvan te hebben geopenbaard, welke pogingen prins Maurits, zijn vader, zijne broeders enz. daartoe ook mogten aanwenden. Met zijne uitvinding der verrekijkers, waarvan hij de eer met Zacharias Jansen van *Middelburg* deelde, was hij niet zoo geheim; want in 1608 vervoegde hij zich bij de Staten om octrooi, waarschijnlijk daartoe uitgelokt door het voorbeeld van zijn' mededinger, dien hij den brillemaker van *Middelburg* noemt. Dat hij er zijn' broeder mede bekend maakte, blijkt uit het bovenstaande levensberigt; en dat hij er later mede voor den dag kwam dan Z. Jansen, ligt in zijne zonderlinge geaardheid. Omtrent andere bijzonderheden moeten wij verwijzen naar prof. G. Moll's *Onderzoek naar de eerste uitvinders der verrekijkers*, in de *Nieuwe Verhandelingen der 1ste kl. van het Kon. Nederl. Instituut.* III, 1ste stuk. ADRIAAN M. en JACOB M. waren zonen van Adriaan Antoniszoon (zie Dl.

I, bl. 49); zij schijnen den naam van METIUS te hebben aangenomen.

METSIUS (LAURENTIUS) of DE METS, geb. te *Grammont* in *Vlaanderen*, omstreeks 1520, † 1580, wijdde zich aan den geestelijken stand, werd te *Leuven* licentiaat in de godgeleerdheid, eerst pastoor te *Deinse*, daarna te *Menen*, en later deken der kerk van St. Gudula te *Brussel*. Hierop zag hij zich verheven door Granvelle tot zijn' vicaris en officiaal van het district *Brussel*. In 1569 vertrouwde men hem den gewigtigen post toe van bewaarder der privilegiën van de Leuvensche hoogeschool en nog dat zelfde jaar dien van bisschop te *'s Hertogenbosch*. Dewijl de Roomsche godsdienst bij de bekende Unie van *Brussel* gehandhaafd werd, maakte hij, evenmin als andere geestelijken, zwarigheid dat verbond te teekenen; maar al ras had hij daarvan berouw en scheidde er zich van af. De tijdsomstandigheden waren hem niet gunstig, om een seminarium in zijn sticht op te rigten en bij het uitbreken van den oorlog in Nov. 1577, moest hij zijn bisdom ruimen, zich eerst naar *Keulen*, vervolgens naar *Namen* begevende, waar Don Juan van *Oostenrijk* hem met eerbewijzing ontving. Hij was een geleerd man, die o. a. ook een werk schreef over de *Troebelen der Nederlanden*, tot nog toe ongedrukt, terwijl onder zijne merkwaardigste verrigtingen behoort het houden van eene synode in zijn bisdom ten jare 1571, waar den geestelijken en leeken onderscheidene voorschriften werden gegeven, welke bekend gemaakt zijn onder den titel: *Statuta Synodi dioecesanae Buscoducensis anno* 1571 etc. Ook schreef hij een: *Manuale pastorum dioecesis Sylvaeducensis. Sylvaed.* 1572.

MÈTZU (GABRIËL), geb te *Leijden* in 1630, en niet in 1615, volgens Houbraken en Immerzeel (zie *de Navorscher*, IV, bl. 161), heeft grootendeels door eigen oefening, geholpen door zijn' grooten aanleg en genie, zijn talent gevormd en veredeld en het tot die hoogte in de kunst gebragt, welke weinigen bereiken. Hij woonde te *Amsterdam*, waar hij in 1658 van den steen geopereerd werd, en nog in dat zelfde jaar in den echt trad met Isabella Wolff, zijnde toen 28 jaren oud. Zijne stukken muntten uit door zuivere en juiste teekening, door een zedig en zilverachtig koloriet, door een' edelen smaak en uitvoerigheid. Het naakt vooral schilderde hij zachtsmeltend, poezelig; stoffen en satijnen dun en glad, de plooi der kleederen volkomen natuurlijk. Onder zijne schoonste werken telt men de *Groenmarkt te Amsterdam*, dat zich te *Parijs*

in de Louvre bevindt. *Een deftig woonvertrek*, in het schilderijkabinet van A. van der Hoop (aan de stad *Amst.* gelegateerd): *Een kraambezoek*, het grootste en woeligste, dat Houbraken ooit van hem gezien heeft. Het Haagsche Museum bezit van hem 3 schilderijen en het Amst. 2. Teekeningen komen zeldzaam van hem voor, zijnde er eene bekend onder den naam van de *Koekebakster*.

MEULEMANS (ADRIAAN), geb. te *Dordrecht* in 1766, werd in het burgerweeshuis aldaar opgevoed en door de regenten, die aanleg voor de schilderkunst in hem ontdekten, als leerling besteld bij M. Versteeg, onder wien hij goede vorderingen maakte in 't teekenen en schilderen, en eenige prijzen behaalde. In 't huwelijk getreden met de zuster van zijn' meester, vestigde hij zich in zijne geb.-plaats, zich bezig houdende met het geven van onderwijs in het teekenen, portretteren in waterverw; het maken van teekeningen naar oude meesters, en het schilderen van huiselijke tafereeltjes bij kaars- en lamplicht, waarin hij de manier van zijn' leermeester volgde, doch dien niet overtrof. Hij woonde ook eenigen tijd te *Leijden* en te *Scheveningen* en was sedert 1819 lid van de Kon. schilder-academie te *Brussel*.

MEULMAN (JAN), geb. te *Dalfsen* in 1767, † 1847, begon te *Zwolle* zijne studiën voor het academisch onderrigt, dat hij later te *Utrecht* met vrucht genoot, zoodat hij reeds op 20jarigen leeftijd tot doctor in de beide regten bevorderd, en nog dat zelfde jaar aangesteld werd tot secretaris van 't geregtshof en de hooge criminele vierschaar der stad en lande van *Woerden*. In 1803 werd hij aldaar benoemd tot baljuw, en verhinderde, als laatste slotvoogd, de voorgenomene slooping van *Woerden*'s aloud kasteel, dat ingerigt werd tot eene militaire strafgevangenis. In deze betrekking had hij ten jare 1805 de taak te vervullen, om den beruchten aanvoerder der zoogenoemde Zwartjes-bende, Himmelgarden, tot de doodstraf te veroordeelen. Zijne krachtige en roerende toespraak aan dien misdadiger is gedeeltelijk bewaard in de *N. Tafereelen uit de gesch. der lijfstraffelijke regtspleging*, door J. B. Christemeijer, *Amst.* 1828, bl. 271. Gedurende de Fransche overheersching was hij Juge de paix en in 1813 kantonregter, waarbij hij vroeger en later ook de betrekking waarnam van advokaat en notaris, van dijkgraaf, adjunct-houtvester, lid der provinciale Staten en schoolopziener, in welken laatsten post hij gedurende bijna 30 jaren veel nut stichtte. Zijne letteroefeningen verwaarloosde hij daarbij niet;

het een en ander tijdschrift draagt daarvan de bewijzen, doch in naamlooze stukken. Zeer belangrijk is zijn werk: *Woerden in Slagtmaand* 1813, 't welk staaltjes geeft van Fransche wreedheid en de ontzettende ramp dier stad doet kennen, tot welker leeniging hij zoo veel bijdroeg. Hij was ridder der O. van den Ned. leeuw, en lid der Maatsch. van Ned. letterk. te *Leijden.*

MEURS (VINCENT, graaf van) en *Sarwerden*, behoorde onder de hevigste tegenstanders van Arnold, hertog van *Gelderland* (1442), die hem van zeer vele baldadige aanmatigingen en misbruik van regt beschuldigde, o. a. dat hij te *Kessel* uit de kerk, terwijl de priester dienst deed en den beker ophief, één van 's vorsten onderdanen gevankelijk had weggevoerd. Ten tijde der gevangenis van gemelden hertog, had hij zeer veel invloed op diens zoon Adolf, en toen deze door Karel den Stoute, hertog van *Bourgondië*, gevangen was genomen, werd hij door die van *Nijmegen*, namens hertog Adolf, aangesteld als stadhouder en hoofdman of ruwaard van *Gelderland.* De worsteling met hem en zijn' aanhang deed den ongelukkigen Arnold des te eerder besluiten, zijne landen aan den hertog van *Bourgondië* te verpanden in Dec. 1472, die er, na zijn overlijden, gewapenderhand bezit van nam. Ook van Meurs moest voor die overmagt wijken, doch liet geenszins den moed zakken; en voegde zich zoodra de kans eenigszins wendde, aan de zijde van Catharina van *Bourbon*, die voor haar' kleinzoon Karel van Egmond zich in het gebied vestigde. Hij toonde een bijzonder vriend te zijn van den laatstgenoemde, voor wien hij de trouw der Gelderschen steeds had levendig gehouden, en om hem uit de Fransche gevangenschap te verlossen, liet hij voor een gedeelte van den losprijs, dien *Frankrijk* eischte, zijn' zoon Bernhard als gijzelaar te pand (1492) tot op de volledige voldoening, die niet spoedig opdaagde. Hij stierf in 1402.

— (CHRISTOFFEL graaf van) en *Sarwerden*, verving in 1519 Maarten van Rossem als stadhouder van *Groningen* en *Ommelanden,* namens hertog Karel van *Gelder;* van zijne verrigtingen aldaar staat niets opgeteekend. Hij was ontërfd door zijne naastbestaanden en zocht daarom zijn heil in den oorlog. Nadat van Merwick in zijne plaats als stadhouder was aangesteld, bleef hij in *Friesland* en *Overijssel* voor zijn' meester oorlogen, en poogde zelfs, onder den stilstand van wapenen tusschen de Bourgondiërs en Gelderschen, de eersten op allerlei wijze afbreuk te doen, terwijl hij o. a. *de Kuinder* in 1522

liet verbranden. Ook maakte hij zich berucht door zijne wreedheid omtrent zijnen kapelaan, dien hij op los vermoeden dat hij met de Bourgondiërs heulde, op eene barbaarsche wijze liet om 't leven brengen, tevens met eenen Otto van Lingen als medepligtige. Dit verwekte groot misnoegen onder 't volk en van Meurs vertrok in 1524 naar *Gelderland*. Hier werd hij een jaar later aangesteld tot stadhouder van het *Overkwartier;* wist de geschillen, tusschen *Venlo* en *Nijmegen* gerezen, bij te leggen; viel in 1528 in handen van die van *Utrecht*, en sloot, na zijn ontslag, nevens J. van Swieten en J. van Vierssen, in 1536, binnen *Grave* den vrede tusschen den keizer en den hertog van *Gelder*, welke laatste hem tot een' der uitvoerders van zijn testament aanstelde. Na het overgaan van *Gelderland* in de magt van Karel V, schijnt hij ook in diens gunst te hebben gedeeld. Bij de instelling van het hof in 1545 vinden wij hem onder de raadsleden. Hij † in hoogen ouderdom in Sept. 1566. Hertog Karel had hem in 1517 met het graafschap en de domeinen van *Dalem* beschonken. Na zijn' dood verviel het aan Filips II, die het aan Joachim Hopperus overgaf.

MEURS (JACOB VAN), geb. te *Amsterdam* in 't eerste gedeelte der 17de eeuw, was een voornaam boekverkooper en plaatsnijder aldaar. Hij vervaardigde fraai geordonneerde titelplaten, land-, water- en stadsgezigten, vele naar de oorspronkelijke teekeningen, door reizigers op de plaatsen zelve genomen, waarvan er gevonden worden in de *Land- en reisbeschrijvingen* van Nieuhof, Dapper en and., ook in die, welke in andere landen en talen zijn uitgegeven. Hij overleed omstreeks 1681. —

Een ander van dien naam, geb. te *Amst.* in 1758, † 1824, legde zich vooral op de teekenkunst toe; vervaardigde o. a. teekeningen voor de platen in *van der Trenk's levensgeschiedenis*, 1788 en 89, in 3 dln. en teekende ook den titel voor het *Monument van Amsterdam*, met vele platen, verbeeldende gevechten met de Pruissische troepen omstreeks *Amst.* in 1787. Op de Amst. tentoonstellingen zag men ook van hem eenig schilderwerk van verschillenden aard, o. a. eene historische ordonnantie, een jagthond, een fruitstuk, enz.

MEURSIUS (JOHANNES), geb. te *Loosduinen* in 1579, † 1639, genoot het eerste onderrigt in de Lat. taal van zijn' vader, die vroeger prior was geweest in 't Regulieren-klooster te *Doetinchem*, hetwelk hij verliet in 1576, waarna hij huwde en pred. werd te *Loosduinen*. Johannes beoefende verder de

oude talen te *'s Hage* en te *Leijden* onder den rector N. Stockius, bij wien hij op zijn 12de jaar eene Lat. redevoering en op zijn 13de eenige Grieksche verzen zamenstelde. Hij ondernam zelfs op zijn 16de jaar eene verklaring te geven van *Lycophron*, een van de duisterste schrijvers der oudheid. De roem zijner geleerdheid bezorgde hem den post van onderwijzer bij de kinderen van 's lands advokaat Oldenbarneveldt, die hem 10 jaren als huisgenoot en vriend bij zich hield. Met zijne kweekelingen bezocht hij de voornaamste landen van *Europa*, inzonderheid de bibliotheken, en verkreeg in 1608 te *Orleans* den doctoralen graad in de regten. In 't vaderland teruggekeerd, droeg men hem in 1610 te *Leijden* het buitengewone professoraat op, 2 jaren later het gewone, eerst in de geschiedenis van het Grieksche keizerrijk en daarna in de Grieksche taal; terwijl de Algem. Staten hem in 1611 tot 's lands historie-schrijver aanstelden. Groot was de luister, dien hij door zijn onderwijs en schriften der hoogeschool bijzette. De vriendschappelijke betrekking tot Oldenbarneveldt berokkende hem in 1619 onaangenaamheden, daar de curatoren hem van nalatigheid beschuldigden en tot nadere vergunning den toegang tot den academischen senaat ontzegden. Na zijne volkomene herstelling in 1620, bleef hij nog 4 jaren te *Leijden* werkzaam, doch volgde toen eene voordeelige en vereerende roeping van den koning van *Denemarken* tot hist.-schrijver van het rijk en hoogl. in de hist. en staatkunde aan de academie van *Soroë*. Hier breidde hij tot aan zijn' dood zijn' roem meer en meer uit door de uitgave van geleerde schriften, die later te zamen zijn uitgegeven te *Florence* in 12 folio dln. 1741—1763. De meeste handelen over de Gr. en Rom. oudheidkunde en zijn opgenomen in den *Thesaurus* van Gronovius en Graevius. De uitgaven, die hij bezorgde van vele oude Gr. en Rom. schrijvers, zijn belangrijk, even als zijne werken over de Vaderlandsche geschiedenis, o. a. *Rerum Belgicarum liber unus* etc. *L. B.* 1612. — *Rerum Belgicarum libri* 4. *Ib.* 1614, waarbij hij als een 5de boek, eene omwerking van 't eerstgenoemde voegde, met den titel: *Induciarum historia et ejusdem belli finis.* — *Gulielmus Auriacus, sive de rebus ab eo gestis* etc. *L. B.* 1621, *Amst.* 1638. — *Illustris Academia Lugd. Batava. Ib.* 1613, daarna vermeerderd uitgegeven en getiteld: *Athenae Batavae, sive de urbe Leid. et Academia, virisque claris* etc. *libri duo. Ib.* 1625. Men heeft ook van hem een bundel Lat. gedichten, waaruit blijkt, dat hij veelal Ovidius tot zijn model gekozen heeft, doch dat zij niet hebben bijgedragen tot zijn' roem.

MEIJ (JOHANNES DE), geb. te *Middelburg* in 1617, † 1678, bekwaamde zich te *Leijden* tot de Evangelie-dienst, werd in 1639 proponent, één jaar later predikant te *Ovesande* en *Drijwegen* in *Z. Beveland* en in 1641 te *Baarland.* Het jaar daarop verbond hij zich bij de bewindhebbers der O. Ind. Comp. om in *Nederl. Indië* gedurende 5 jaren het predikambt te bedienen; doch toen het schip, waarmede hij de reis ondernam, wegens storm *Plymouth* moest binnenloopen, vernam hij dat één zijner ambtsbroeders hem bij de Classis van *Walcheren* van onregtzinnigheid beschuldigd had; daarop besloot hij de reis te staken en zich naar *Londen* te begeven, om zich te verdedigen. Intusschen stak hij met een goed gezelschap naar *Frankrijk* over, hield zich 2 maanden op te *Saumur*, doorkruistte het land, liet zich te *Valence* tot doctor in de geneeskunde promoveren, en kwam over *Zwitserland* en *Duitschland* in 't vaderland terug. Gedurende zijn verblijf te *Saumur* had hij eene verklaring van zijne regtzinnigheid gezonden aan den voorzitter der commissie over de Indische zaken, den pred. Lievenzen, welke door de Classis van *Walcheren* gunstig was opgenomen. In 1643 vertrok hij als predikant naar *St. Eustatius*, in welke kolonie hij een aandeel had. Hier predikte hij in 't Nederd., Engelsch en Fransch, gedurende 17 maanden, waarna hij in Dec. 1645 predikant werd te *Zoutelande* in *Zeeland*, daarna te *St. Laurens* en eindelijk in 1649 te *Middelburg.* Hier kon hij ook nu nog den blaam der onregtzinnigheid niet ontgaan, doch vele zijner ambtgenooten hielden hem de hand. Ook buiten *Middelburg* was hij soms werkzaam, o. a. in 1652 als prediker te *Mechelen*, bij de Holl. afgevaardigden tot de *Chambre mi-partie*, die beraadslaagde over de bijlegging van de nog zwevende verschillen met *Spanje.* De regering van zijne geb.-stad droeg hem in 1654 het curatorschap op der Lat. scholen en in 1676 het professoraat in de theologie en wijsbegeerte, in welke betrekking hij werkzaam was tot aan zijn' dood. Om zijne gematigdheid was hij zeer gezien en zijne ervarenheid in de theologische, genees- en natuurkundige wetenschappen verwierf hem veler hoogachting. Zijne schriften zijn' voor zoo verre zij gedrukt waren, bijeenverzameld en uitgegeven onder den titel: *Alle Nederd. wercken, beschreven door J. de Meij, enz. Middelb.* 1681, in fol., herdr. te *Delft*, 1704, en *Leijden*, 1741. Bovendien gaf hij in 't Latijn zijne *Physiologia sacra* etc. (3de uitg. 1661 in 4to), waarin hij, even als Scheuchzer na hem, hetgeen in den Bijbel voorkomt betrekkelijk het natuurkundige, heeft toegelicht.

MEIJ VAN STREEFKERK (JEAN GIJSBERTO Baron DE), geb. te *Leijden* in 1782, † 1841, verkreeg aldaar in 1802 den doctoralen graad in de beide regten, en weldra den post van gezantschaps-secretaris te *Parijs*. In 1805 werd hij door Schimmelpenninck in de belangrijke betrekking van kabinets-secretaris geplaatst, en was onder koning Lodewijk en het Fransche bewind in onderscheidene posten werkzaam. Na 1813 telde Willem I hem onder zijne geliefdste en geachtste staatsdienaren, verbond hem meer en meer aan zijne dienst, stelde hem in 1822 aan tot secretaris van staat, nadat hij hem reeds vroeger tot ridder der O. v. d. Ned. leeuw benoemd had, waarvan hij later kommandeur werd. In 1826 verhief Z. M. hem tot den adelstand. Hij zag zich in 1835 wegens verzwakte gezondheid gedrongen, zijn ontslag te vragen. De koning gaf hem een schitterend bewijs van hoogachting, door hem tot grootkruis der orde van den Nederl. leeuw, tot minister van staat en lid van de eerste kamer der Staten-Generaal te benoemen, welke laatste waardigheid door hem niet werd aangenomen. Hij vereenigde zedigheid en nederigheid met groote staatkundige verdiensten, en was o. a. ook lid der Maatsch. van Ned. letterk. te *Leijden*.

MEIJERING (ALBERT), geb. te *Amsterdam* in 1645, † 1714, leerde de beginselen der schilderkunst van zijn' vader en broeder, die kamerschutten schilderden en daarin handel dreven. Doch er leefde een hooger lust in hem. Naauwelijks kende hij de behandeling van 't penseel, of hij begaf zich naar *Parijs*, waar hij eenigen tijd voor den kost werkte; daarna naar *Rome*, waar hij zich vele ontberingen getroostte, om de werken der groote meesters te kunnen bestuderen. Maar weldra kwamen zijne landschappen in trek bij de aanzienlijksten der stad en, vergezeld van zijn' vriend Glauber, bezocht hij ook andere steden van *Italië*. Na een 10jarig verblijf onder vreemden, keerde hij naar *Holland* terug en kreeg weldra vele bestellingen tot het schilderen van onderscheidene plafonds, zaal-, deur- en schoorsteenstukken. Met Glauber beschilderde hij te *Soestdijk* ook de eetzaal van Maria, koningin van *Engeland*, gemalin van Willem III. Er bestaan van hem 26 landschapjes, vlug, geestig en schilderachtig geëtst.

MEIJLAN (G. F.), geb. te *Leijden*, begaf zich nog jong naar de Nederl. O. Indische bezittingen, van waar hij, om zijne kunde en beproefde eerlijkheid, als opperhoofd naar *Japan* gezonden werd. Na eenige jaren toevens keerde hij naar *Java* terug, met het voornemen zijne ouders en betrekkingen

in het moederland op te zoeken, doch eene felle ziekte sleepte hem in 1831 ten grave. De heer Mr. J. H. Tobias zond van hem in 't licht een werkje, getiteld: *Japan, voorgesteld in schetsen over de zeden en gebruiken van dat rijk. Amst.* 1831, 't geen door deskundigen zeer geprezen wordt.

MEIJSTER (EVERARD), een Roomschgezind edelman, die te *Utrecht* leefde in 't midden der 17de eeuw, was zeer rijk en had op buitenlandsche reizen veel kennis opgedaan. Bij *Amersfoort* legde hij eene buitenplaats aan, *Nimmerdor* door hem genoemd, met een doolhof, fonteinen, beeld- en grotwerk enz. De veelvuldige gasten, die op zijne beurs teerden, en in kunstenaars, verzenmakers enz. bestonden, bragten zijn hoofd wel eens op hol, en hem tot allerlei dwaze stappen, waartoe inzonderheid behoorde, om een' zeer grooten kei, welke bij *Amersfoort* lag, binnen te halen en op de varkensmarkt dier stad ten toon te stellen. Dit gebeurde voor zijne rekening met een' statigen optogt, in alle bijzonderheden beschreven door van Loon in zijne: *Nederl. hist. penningen*, II, 492, en in J. Scheltema's *Geschied- en letterk. mengelw.* V, (2), 210 enz. Deze optogt werd weldra gevolgd van eene groote menigte van hekeldichten, caricaturen, schandschriften en blaauwe boekjes, waarin de magistraat en de burgerij van *Amersfoort*, zoo wel als jonker Meijster, hevig werden doorgehaald. De kei heeft men later op het midden van de markt laten zakken, zoodat de punt alleen nog zigtbaar is. Wijl men bij dien optogt ook krakelingen had uitgestrooid, en men in pamfletten op zijn verdraaid vernuft zinspeelde, liet hij te *Utrecht* in 1663 een huis bouwen, waar een *krakeling* aan den scheltrekker hing, en men een stuk van een *kei* boven de achterdeur plaatste. Het huis werd daarom de *Krakeling* en de straat de *Keistraat* genoemd. Hij maakte ook het project, om van *Utrecht* eene koopstad te maken, dat ten tijde van den actie-handel in 1720 weder is opgewarmd, waarbij eene vaart van *Utrecht* naar de *Eem* zou gegraven worden van zulk eene breedte, dat de driemastschepen uit *Texel* dadelijk naar *Utrecht* zouden kunnen stevenen. Na het rukken der Franschen in gemelde stad in 1672, werd hij met andere Roomschgezinden in de regering geroepen, en stelde alle moeite in 't werk om zoo veel mogelijk kwaad voor te komen. Men heeft van hem eene menigte berijmde werkjes, o. a. *Gerijmde Polecij, gekroonde Meijsterlijke wercken, bestaende in aerdsche en hemelsche gedachten* 1669, met doorloopende versregels en boven elke blz. eene parelkroon en daaronder eene spreuk, o. a. blz. 19: Peeper, kap

en kalck, deckt menigh schalck. Achter dat werk is gedrukt: *Cruijsleer of d'herbooren Th. à Kempis, leerende d'eenvoudige herten den waaren weg ter zaligheijt. Utr.* 1661 met pl. Er komen vele verlichte denkbeelden in voor en ook bewijzen, dat hij gering belang stelde in de zoogenoemde kerkpligten der R. Katholijken. Het woord *leer* moet men opvatten in den zin van ladder of trap! Voorts: *Magister Moralis* etc. *Stichtelijke Meijster dat is, korte politijcke schilderij met uitgeleezen leerelijke lessen* enz. — Het hofdicht *Nimmerdor, Utr.* 1667, met platten grond en geheel met groenen inkt gedrukt; tevens een *Landspel* en eene *Keij-klucht* en meer andere.

MICHELL (JAN PETERSEN), geb. te *Amsterdam* in 1760, † 1795, had uitstekende geestvermogens in een zwak en teeder ligchaam. Op 8jarigen ouderdom verloor hij zijn' vader, die in zijne geb.-stad de geneeskunst uitoefende. Na 't bezoeken der Lat. scholen en het athenaeum aldaar, begaf hij zich in 1777 naar de Leijdsche hoogeschool, waar hij zich op de geneeskunst toelegde; en eene verhand. verdedigde: *De Synchondrotomia pubis commentarius*, later door den hoogl. Ludwig te *Leipzig* in 't Hoogd. vertaald (1784), daarna ook geplaatst, bij eene lofrede op van Doeveren, in de *Gedenkschriften* van de Kon. Maatsch. der geneeskunde te *Parijs*. In 1781 verdedigde hij insgelijks eene verhand. waarmede hij de doctorale waardigheid verkreeg: *De mirabili, quae caput inter et partes generationi dicatas, intercedit sympathia*, in 1787 met and. opgenomen in het *Sylloge selectorum opusculorum de mirabili sympathia*, van J. C. Traug Schlegel te *Leipzig*. Hij vestigde zich te *Amst.* als geneesheer, behaalde in 1782 eenen eereprijs bij 't Geneesk. Genootschap *Servandis civibus*, op eene verhand. *Over de koortsbast en deszelfs vermenging met andere geneesmiddelen;* deelde nog dat zelfde jaar in 't mengelwerk der *Alg. Vaderl. Letteroef.* een stuk mede over de Epidemique koorts, welke voornamelijk in Junij te *Amst.* geheerscht had. Met scherpzinnigheid voerde hij met den hoogl. Ypeij een geschil over den aard der uitwasemingen van bedorven water. De vele stukken over dat geschil zijn in gemeld maandwerk te vinden. In 1783 verwierf hij den gouden eerepenning bij 't Prov. Utr. Genootsch. voor eene verhand. *Over de oorzaken der vermeerdering der zenuwziekten in ons land*, in 't Lat. en Nederd. uitgegeven in de werken van 't gemelde genootschap; een jaar later bij 't Zeeuwsch Gen. der Wetenschappen te *Vlissingen*, met eene verhand. *Over de oorzaken, den aard en de genezing der zinkingaartige koortsen.* In 1785 verkreeg hij

met J. R. Deiman een' prijs bij de Kon. Maatsch. van Geneesk. te *Parijs: Over het gebruik der koortsbast in de aflatende koortsen*, en het daarop volgende jaar bragt hem het eeregoud aan bij die zelfde maatschappij voor de beantwoording der vraag: *Over de kenteekenen der eigenlijk gezegde zenuwziekten, derzelver oorzaken en geneeswijze*, die hij voor de beste zijner verhandelingen hield, maar niet is in 't licht verschenen. Nog schreef hij o. a. eene verhand. *Over de borstwaterzucht* en *Over den invloed der ademhaling op het dierlijk leven*, en vele die door hem zijn uitgesproken in Doctrina et Amicitia, en in Concordia et Libertate. Van zijn' luim getuigen inzonderheid de stukjes, in Felix Meritis of elders voorgedragen, welke wij niet weten of alle zijn uitgegeven, o. a. *Mijne luchtreize.* — *De Modes in de geneeskunde.* — *Kruidje roer me niet.* — *Onze vragen van den dag. Amst.* 1794. Hij was lid van vele genootschappen, genoot vertrouwen om zijne kunde, achting om zijne menschlievendheid, en veler vriendschap om zijne hartelijkheid en vergevens-gezindheid. Zijn vriend G. Schutte stichtte hem een gedenkteeken door eene sierlijke lijkrede, uitgesproken in Felix Meritis te *Amst.* — Zijn zoon

MICHELL (JOHANNES), geb. te *Amsterdam* in 1785, † 1811, vormde zich op de Lat. scholen en het athenaeum in zijne geb.-stad voor de letteren en wetenschappen, doch was naauwelijks op de Leijdsche hoogeschool tot geneesheer bevorderd, of de dood sneed zijn' levensdraad af. Hij had veel aanleg voor de Nederd. poëzij, inzonderheid om romances te behandelen, wetende het aandoenlijke en treffende op eene meesterlijke wijze te vereenigen en dienstbaar te maken tot een zedelijk doel; 't geen vooral blijkt uit eene romance: *De vloek*, opgenomen in de dichtvruchten van den vriendenkring: *Kunst door vriendschap volmaakter*, V, 101, en in P. G. Witsen Geijsbeek's *Wb. der Nederd. dichters*, IV, 419—31. Nog andere stukjes moeten er van hem bestaan, die ons oordeel staven.

MICHIELS (ANDREAS VICTOR), geb. te *Maastricht* in 1797, † 1849, betrad al vroeg de militaire loopbaan, eerst in Fransche dienst als 2de luitenant, daarna in 't Nederl. O. Indische leger. Hij kwam in 1817 als 1ste luitenant met het bataillon O. Indische pionniers te *Batavia*, woonde weldra den veldtogt in *Cheribon* bij, en zag zich wegens moed en ijver tot kapitein bevorderd. Van toen af klom hij op van rang tot rang, raakte meer dan eens gekwetst en werd beloond door het ridderschap van de Mil. W.-O. 3de klasse. Bij alle ex-

peditiën, welke hij bijwoonde, kunnen wij hem niet volgen. Overal betoonde hij veel moed en beleid, won het vertrouwen der troepen door hen steeds ter overwinning aan te voeren; terwijl hij tevens in 't burgerlijke bestuur groote schranderheid en doorzigt aan den dag legde. In Mei 1837 werd hij als Lt.-kolonel benoemd tot militair kommandant van *Sumatra's Westkust*, waarvan hij den toestand beschreef in een werkje: *Neêrland's Souvereiniteit over de schoonste en rijkste gewesten van Sumatra. Amst.* 1846, en waar hij een half jaar later tot civiel en militair gouverneur der Nederl. bezittingen werd aangesteld. Voorloopig, in den aanvang van 1849, als Generaal-majoor aan 't hoofd van 't Ind. leger geplaatst, werd hij den 24 Mei van dat jaar op *Balie*, bij de verovering van *Kasoemba*, doodelijk gewond, terwijl men kort daarop zijn lijk naar *Batavia* voerde en met alle militaire honneurs begroef.

MICHIELZEN (MICHIEL), geb. te *Vlissingen* in 't begin der 17de eeuw, † 1684, studeerde te *Groningen* in de godgeleerdheid, beoefende met vlijt de Oostersche talen, en verkreeg de doctorale waardigheid in 1661. Ofschoon waarschijnlijk tot proponent bevorderd, is hij nergens als predikant opgetreden; maar heeft zich later op de regtsgeleerdheid toegelegd, waarna hij raad in de vroedschap en pensionaris van *Vlissingen* werd; in welke betrekking hij veel naam verwierf door bekwaamheid zoodat men hem in belangrijke commissiën gebruikte, o. a. als lid van de buitengewone ambassade in 1674 naar *Engeland*, wegens een verdrag van zeevaart. Als pensionaris had hij zitting in de staatsvergadering van *Zeeland*, waar hij veel zag gebeuren, dat hem tegen de borst was, 't geen den lust in hem opwekte om alles wat hij zag in koddig rijm op het papier te brengen, gedurende de jaren van 1676—1684. Hij hekelt in deze *Burlesque Notulen*, onder welken naam zij in onderscheidene afschriften bekend zijn, op zeer scherpe wijze het gedrag van verscheidene staatsleden, toont zich een waar vriend des vaderlands, een vijand van laagheden en omkooping, waartegen hij met de rondheid van een' Zeeuw ijvert. J. Scheltema deelt er eenige fragmenten van mede in zijn *Geschied- en letterk. Mengelwerk*, waaruit men ziet, dat zij meer voortbrengselen zijn van luim en schimplust, dan van een beschaafd dichterlijk vernuft. Zij zijn een mengelmoes van Nederd., Latijn en Fransch, neergeschreven zoo als het hem inviel, zonder acht te geven op maat of rijm, welluidendheid of zuiverheid van taal. Er zijn aanteekeningen bij van eene andere hand, die het donkere ophelderen. Één jaar vóór zijn dood droeg de

Utr. hoogl. J. Leusden zijn *Manuale Hebraicum et Chaldaicum* aan hem op, waarbij hij hem roemt als een' man, bekwaam dit taalkundig werk te beoordeelen.

MICRONIUS (MARTEN) of DE KLEINE, geb. te *Gend* uit een aanzienlijk geslacht, in 't begin der 16de eeuw, † in 1559, was vroeg de Evangelie-leer toegedaan, en zocht eene schuilplaats in *Engeland*, waar hij een' beschermer vond in Eduard VI, en aangesteld werd tot leeraar bij de Augustijner kerk te *Londen*. Toen na den dood des konings, Maria den troon beklom, ontstond er eene algemeene vervolging tegen de Protestanten. Met à Lasco, Utenhove en vele hunner geloofsgenooten in Sept. 1553 met 2 schepen uit *Gravesand* gezeild, noodzaakte hen een zware storm, in *Denemarken* te landen, waar ze echter geene schuilplaats vonden, maar wel in *O. Friesland*, waar Micronius in 1554 tot predikant te *Norden* beroepen werd. Hier bragt hij veel toe ter uitbreiding van het Evangelie, hield in 1555 de eerste leerrede bij de Hervormde gemeente te *Francfürt a. M.* en maakte zich inzonderheid verdienstelijk bij zijne gemeente, toen deze door eene zware pestziekte bezocht werd. Hij stond in hooge achting bij zijne tijdgenooten en verdient een dankbaar aandenken niets slechts voor 't geen hij als voorstander der Hervorming en beschermer der Nederl. Protestanten in *Engeland* en *O. Friesland* verrigt heeft, maar ook voor zijne schriften, waartoe o. a. behooren: *Een claer bewijs van het recht ghebruick des nachtmaels Christi, en wat men van de Misse houden sal. Lond.* 1552, meerm. herdrukt. — *Cleijne catechismus, kinder- of berichtleere der Duitschen ghemeijnte te Londen.* — *Christliche ordinantiën der Nederl. ghemeijnte Christi*, enz. (eene verkorting der Liturgie van à Lasco), ook in 't Hoogd. vertaald. Hij hield in 1554 twee twistgesprekken met Menno Simons te *Embden* en 2 jaren later 3 dagen lang te *Norden*, van welk eerste gesprek hij *Een waerachtig verhael* in 't licht zond, en later 2 apologiën.

MIDDELBURG (PAULUS VAN), naar zijne geb.-plaats aldus genoemd, werd daar geb. in 1445, en oefende zich te *Leuven* niet slechts in de theologie en philosophie, maar ook in de genees- en wiskunde. In *Zeeland* teruggekeerd, gaf hij onderwijs in gemelde wetenschappen en werd priester; maar hetzij niet genoeg geacht, hetzij als priester verdacht gehouden van te verlichte denkbeelden, hij verliet zijn' geb.-grond, beoefende te *Leuven* de wiskunde, en gaf daarover eenige schriften uit, die hem zulk een' naam verschaften, dat men hem

te *Padua* tot hoogleeraar beriep. Hij toefde hier niet lang, maar werd lijfarts van François Maria, hertog van *Urbino*, na eerst een gedeelte van *Italië* bezocht te hebben, waar men zijne welsprekendheid en fraai Latijn bewonderde. Bij gemelden hertog stond hij zoo hoog in gunst, dat hij beschonken werd met de abtdij van *Castel-Duranti*, en op zijne aanbeveling en die van keizer Maximiliaan I, in 1494 tot bisschop van *Fossombrone* werd verheven. IJverig kweet hij zich in deze betrekking, zoodat de pausen Julius II en Leo X hem achtereenvolgens tot het bijwonen en het bekleeden van den voorzitterstoel van het 5de Lateraansche concilie (1512—18) afvaardigden. De werkzaamheden, daaraan verbonden, verminderden zijnen lust niet voor de wis- en tijdrekenkundige studiën, waarvan hij blijken gaf in: *De emendatione Calendarii* en *De recta Paschae celebratione.* Hij gevoelde, dat de verbetering van den almanak behoefte was geworden, ook in 't belang der Christenheid, daar de tijden, voor de hooge feesten bestemd, zoo ongeregeld aangekondigd waren, dat zij op ongeschikte tijdperken invielen, waaruit groote verwarring ontstond; om dit te verhelpen schreef hij de bovenstaande en andere werken. Hij verkreeg van paus Leo X voor de uitgave van zijn laatstgenoemd werk het uitsluitend voorregt ter uitgave; 't werd te *Fossombr.* in 1513 in fol. gedrukt en naar hem Opus Paulinum genoemd. De verbeteringen, door Middelburg bedoeld, zijn eerst onder paus Gregorius XIII tot stand gekomen. De titels zijner overige schriften kan men lezen bij la Rue, *Gel. Zeeland.* Hij † in 1534.

MIDDELBURG (BARTHOLOMEUS VAN), geb. te *Veere* in 1485, † 1564, was tot zijn 30ste jaar in den koophandel werkzaam, doch begaf zich toen naar *Leuven*, om zich op de theologie en wijsbegeerte toe te leggen. Hij studeerde met voorbeeldigen ijver, en nam, na volbragte academische loopbaan, te *Amsterdam* het kleed aan der Franciscaner orde. Na de priesterwijding werd hij bijzonder als prediker gebruikt te *Amst.*, *Utr.* en *Brussel*, en ofschoon aan beide zijden gebroken, predikte hij 40 jaren lang iederen dag met ongeloofelijken ijver. Hij was vicaris en gardiaan in onderscheidene kloosters, o. a. te *Middelburg*, en wijbisschop van G. van Egmond, bisschop van *Utrecht*, waar hij stierf in den reuk van heiligheid. Hij heeft in H. S. nagelaten: *Conciones de tempore et sanctis*, 3 tom.

MIDDELGEEST (SIMON VAN). Van dezen uitstekenden regtsgeleerde der 17de eeuw kunnen wij niets anders mededeelen, als dat hij in 1676 den pensionaris van *Rotterdam*, Pieter de

Groot, beschuldigd van gekwetste majesteit, voor de hooge vierschaar te *'s Hage* op zulk eene krachtige en welsprekende wijze verdedigde, dat deze werd vrijgesproken. J. Scheltema deelt ons die pleitrede mede in zijn *Geschied- en letterk. Mengelw.* II (3), bl. 21—224. Jammer dat ze, gelijk zoovele andere, ontsierd is door eene menigte barbaarsche woorden. Van zijne uitgebreide regtskennis moet ook het *Nederlandsch advijsboek* van J. van den Berg blijken opleveren. Dat hij geen vreemdeling was op den Nederl. zangberg, getuigen o. a. een paar gelegenheids-stukjes, in den *Bloemkrans van verscheiden gedichten*, bl. 223 en 228, onder de zinspreuk: *quo fata trahunt.*

MIDDENDORP (JACOB), geb. te *Ootmarsum*, (en niet te *Oldenzaal*, gelijk velen stellen) omstreeks 1537, † 1611, ontving zijne opleiding te *Zwolle* onder den beroemden Boëthius Epo (Bote Ypes), rector der fraterschool aldaar. Na behoorlijke kennis te hebben opgedaan, begaf hij zich naar *Keulen*, om zich in de wijsbegeerte en regtsgeleerdheid te oefenen. Hij ontving den doctoralen graad in de regten in 1582, en werd tot licentiaat in de theologie bevorderd, waarop hij nog andere hoogescholen in *Duitschland* bezocht, waar hij openbare lessen gaf. Naar *Keulen* teruggekeerd, werd hij, na eenige andere betrekkingen bekleed te hebben, rector der hoogeschool aldaar; terwijl onderscheidene vorsten hem kwamen raadplegen over gewigtige zaken. Onder zijne voornaamste werken telt men: *De celebrioribus universi orbis academiis, libri* 3. *Colon.* 1567, hetwelk vele uitgaven beleefde en nog merkwaardig blijft, ook door zijne geleerde (soms zonderlinge) uitweidingen. Ook schreef hij: *De officiis scholasticis, libri* 2. *Ib.* 1570. — *Imperatorum, regum, et principum clariss. virorum quaestiones theol., juridicae et politicae cum pulcherrimis responsionibus* etc. *Ib.* 1603. — *Historia Monastica*, etc. *Ib.* 1603.

MIEREVELT (MICHIEL), geb. te *Delft* in 1567, † 1641, toonde al vroeg bekwaamheid in de schrijfkunst, zoodat hij daarin op zijn 8ste jaar de meesters zijner geb.-stad overtrof; dit gaf aanleiding, dat zijn vader hem in de schilderkunst liet onderwijzen, eerst bij minder bekende meesters, naderhand bij den verdienstelijken A. Blokland te *Utrecht*. Zijne stukken wijzen het uit, dat hij zijn' tijd nuttig besteedde, en in zijn koloriet is de smaak van zijn' meester kenbaar. Eerst legde hij zich op historiële ordonnantiën toe, daarna op het schilderen van portretten, waarin hij bij uitstek slaagde. Hij bepaalde zich uitsluitend bij dat vak, behalve dat hij nu en

dan, als tot uitspanning, eene keuken met hare gereedschappen schilderde. Vele vorsten en beroemde mannen stelden er prijs op, dat hunne afbeeldsels door zijn meesterlijk en altijd treffend penseel vervaardigd werden. Ook buiten 's lands werd zijn talent bekend, en de aartshertog Albert schonk hem eene jaarwedde en de vrijheid om zijne Doopsgezinde geloofsleer onverhinderd te volgen. Men gist dat hij wel 5000 portretten zou vervaardigd hebben, van welke er door zijn' schoonzoon W. Jacobsz. Delff en anderen verscheidene in 't koper zijn gebragt. Vele voorname schilders hebben zich in zijne school gevormd, en het Amst. Museum prijkt met eenige zijner portretten.

MIERIS de oude (FRANS VAN), geb. te *Leijden* in 1635, † 1681, zou door zijn' vader, die goudsmid en diamantslijper was, tot dat bedrijf zijn opgeleid, maar toen zijn zoon de muren der werkplaats met beesten en beelden beschilderde, die de opmerkzaamheid trokken van den beroemden glasschrijver W. van Heemskerk, veranderde hij op diens raad van plan, liet zijn' zoon bij A. Torenvliet de eerste kunstlessen leeren, en zich verder oefenen bij G. Dou. Hij overtrof weldra al zijne medeleerlingen, zoodat zijn meester hem den prins zijner discipelen pleegde te noemen. Intusschen leerde hij ook bij A. van den Tempel de kloeke penseelbehandeling, doch meer talent hebbende voor kleine stukken, dan voor groote voorwerpen, keerde hij tot het onderwijs van Dou terug, tot dat hij op eigen wieken begon te drijven, en weldra een' eersten rang onder de bekwaamste en behagelijkste schilders der Hollandsche school bekleedde. In uitvoerigheid wedijverde hij met Dou, in 't schilderen van fluweel, satijn en bont met G. Netscher; zijne teekening was zuiver, zijne ordonnantie geestig, en in luim had hij dikwijls overeenkomst met zijn' vriend Jan Steen. De aartshertog van *Oostenrijk* Leopold vond zoo veel behagen in zijne stukjes, dat hij hem *f* 1000 liet toetellen voor één, waarin slechts 2 figuren voorkwamen. Deze trachtte hem naar *Weenen* te lokken, door toezegging eener jaarwedde van 1000 rijksdaalders, welke aanbieding hij beleefdelijk van de hand wees. Vele aanzienlijken bezochten zijne werkplaats, o. a. de groothertog van *Toskanen*, die een stukje van hem kocht voor *f* 2500, voorstellende een gezelschap van heeren en dames. Zijn werk, bij zijn leven zoo goed betaald, stijgt nog in achting en waarde. In de Haagsche en Amst. Musea kan men de oogen vergasten op eenige zijner kunst-

juweeltjes. De beschuldiging, dat hij zich aan dronkenschap zou hebben overgegeven, schijnt uit de lucht gegrepen. C. Brandt vervaardigde op hem het volgende puntig grafschrift:

Sta, wandelaar! dit 's Mieris' graf.
De Fenix zijner kunstgenooten,
Die beelden spraak en leven gaf,
Ligt zonder leven hier besloten:
Doch zijne kunst, het eêlste deel,
Leeft in zijn' zonen en penseel.

MIERIS (JAN VAN), oudste zoon van bovenstaande, is te *Leijden* geb. in 1660, en † in 1690. Door dezelfde liefde voor de kunst bezield als zijn vader, maakte hij onder diens leiding de schoonste vorderingen, doch weldra toonende dat zijne neiging meer overhelde tot levensgroote voorwerpen, werd hij ter leerschool gezonden van den beroemden G. de Lairesse. Slechts korten tijd genoot hij diens onderrigt. Hij keerde tot zijn' vader terug, en zou het zeer ver in de kunst gebragt hebben, indien geen pijnlijk graveel hem daartoe buiten staat gesteld had. Op aanraden van bekwame geneesheeren, besloot hij eene kunstreis te ondernemen kort na den dood zijns vaders. Over *Duitschland* begaf hij zich het eerst naar *Venetië*, blijkens een' brief aan zijne moeder van 14 Jan. 1689, doch vond er onder de aanzienlijken wel voorstanders van de kunst, maar nog meer van het geld; weshalve hij zich op uitnoodiging van den groothertog naar *Florence* begaf, waar de roem zijns vaders hem een eervol onthaal bezorgde. Doch toen men hier moeite in het werk stelde, hem van godsdienst te doen veranderen, vertrok hij naar *Rome*. Ook hier was zijn roem hem vooruitgesneld, en om dien te verhoogen viel hij zoo ijverig aan 't werk, dat zijne gezondheid bezweek. Zijne historie-stukken en portretten, hoewel weinig in getal, doen den talentvollen meester kennen.

— (WILLEM VAN), jongere zoon van Frans v. M., geb. te *Leijden* in 1662, † 1747, verloor op 19jarigen leeftijd zijn' vader, zijn' eenigen leermeester in de schilderkunst, waarin hij het door eigen vlijt, het bestuderen der natuur en van beroemde meesterstukken, tot eene aanmerkelijke hoogte bragt. Behalve eenige geschiedkundige onderwerpen, o. a. *Reinout slapende in den schoot van Armida*, schilderde hij veelal tafereelen uit het dagelijksche leven, zoo als winkels, kraampjes, kruiwagens met vruchten, groenten, wild enz. Daar hij doorgaans al te getrouw de natuur volgde, zijn vele zijner stukken niet van stijfheid vrij te pleiten. Vooral muntte hij uit in het boetseren, trots den bekwaamsten beeldhouwer. Als echte

kunststukken bewondert men o. a. de 4 vazen, waarop de saisoenen zijn voorgesteld, welke zich thans waarschijnlijk in *Engeland* bevinden. Zijne schilderijen en boetseersels werden nog bij zijn leven goed betaald. Van de eerste vindt men in 't Amst. en Haagsche Museum 3 lieve stukjes, wordende de *Biddende hermiet* in de Aanwijz. der schilderijen te *Amst.* 1853, op bl. 19, No. 184, ten onregte aan F. v. Mieris de jonge toegeschreven.

MIERIS de jonge (FRANS VAN), kleinzoon van zijn' naamgenoot en zoon van Willem van Mieris, geb. te *Leijden* in 1689, † 1763, maakte zich met roem bekend als schilder en als geschied- en oudheidkundige. Zijne schilderstukken, meestal binnenhuizen met beeldjes, winkels, groentekramen en dergelijke, zijn van een delicaat penseel, zuiver en uitvoerig van teekening en goed van koloriet. Ook bestaan er van hem eenige historiële stukjes en portretten, die, even als de voorgaande, altijd zeer gezocht zijn geweest en duur betaald. Als schrijver heeft hij zich verdienstelijk gemaakt omtrent de vaderl. geschiedenis. Door de Staten van *Holland* en *Zeeland* werd hem de toegang opengesteld tot hunne archieven. Hij begon in 1726 met het uitgeven der *Bisschoppelijke munten en zegelen van Utrecht*, waarvan een druk in gr. 8vo en in folio bestaat, o. a. een ex. met wit papier doorschoten, met eigenhandige aanteek. en verbeteringen van den schrijver, verrijkt met afbeeldingen van biss. munten, later ontdekt, fraai geteekend en met O. Ind. inkt gewasschen, welk ex. thans in 't bezit is van den heer A. D. Schinkel te *'s Hage*, die deze aanteek. enz. in 1838 afzonderlijk heeft uitgegeven, doch niet in den handel verkrijgbaar gesteld. Er is ook een druk van de *Bissch. Munten* enz. achter de *Kerkl. hist. en oudheden der* 7 *Vereen. prov.* VIde deel, in 't Lat. beschreven door H. v. Heussen en vertaald door H. van Rijn. *L. B.* 1726. — Voorts schreef hij eene: *Historie der Nederl. vorsten. Amst.* en *'s Hage*, 1732. 3 dln. fol. met pl. — *Verhandeling over de leenroerigheid van 't graafschap in Holland. Leijd.* 1748. — *Antwerpsch Chronijkje*, van 1500—74. *Leijd.* 1748. — *Groot Charterboek der graven van Holl. Zeel. en heeren van Friesl. Ib.* 1753—56, in 4 dln. fol. — *Verhand. over het zamenstellen der historie, inzonderheid die van Holland. Ib.* 1757. — *Handvesten, privilegiën, octrooijen, rechten*, enz. *der stad Leijden. Ib.* 1759, in fol. *Beschrijving der stad Leijden*, 1ste deel. *Ib.* 1762, met pl., waarvan de 2 overige vervolgd en afgewerkt zijn door Mr. D. van Alphen (1784). Deze brave, werkzame en kundige man behoorde tot

de Remonstrantsche broederschap, was ongehuwd, bezorgde een mild legaat voor de armen van alle Leijdsche Christelijke gezindten, en stichtte ook een fonds, om daaruit bij de Leijdsche teekenacademie een' prijs uit te deelen aan den vervaardiger van het beste schilderstuk, volgens een daartoe uit te schrijven programma.

MIERLO (GODFRIED VAN), geb. in het dorp van dien naam in de *Meijerij* van *'s Hertogenbosch*, trad als jongeling in de orde der Predikheeren. Tot theol. doctor bevorderd, werd hij eerst prior te *'s Hertogenbosch*, daarna te *Utrecht*, en in 1559 meester-provinciaal in de *Nederlanden*. Nadat N. van Nieuwland in 1571 afstand gedaan had van zijn episcopaat te *Haarlem*, werd van Mierlo in zijne plaats tot bisschop aangesteld. Gedurende het beleg dier stad door de Spanjaarden, hield hij zich eenigen tijd in 't leger onder hen op, en vermogt wegens zijne welsprekendheid veel bij Don Frederik. Na de verovering van *Haarlem* (1573), heeft hij de Groote Kerk gewijd en met veel plegtigheid de eerste mis bediend. In 1578 zag hij zich, om de handen der Staatsche soldaten te ontkomen, gedwongen de stad te verlaten. Hij begaf zich naar *Westphalen*, waar hij als wijbisschop werd opgenomen door den hertog van *Gulick* en *Berg*, en bekleedde eindelijk voor korten tijd in 1587 den bisschoppelijken zetel te *Deventer*, waar hij den 28. Julij van dat zelfde jaar overleed. Hij gaf uit een: *Kalendarium perpetuum secundum institutum ord. Predic.* 36 *tabulis constans, à Didaco Ximenio Hispano concinnatum etc. Antv.* 1566. — Schreef: *Statuta Synodi dioecesanae habitae Harlemi anno* 1571. — *Sermones de tempore, quadragesimales et de sanctis*, en andere werken tegen de Lutheranen en Calvinisten, die verloren zijn geraakt.

MIGGRODE (JOHANNES VAN), den 6. Mei 1531 uit een aanzienlijk geslacht te *Aalst* in *Vlaanderen* geb., † 1627, was nog in 1564 kanunnik en pastoor te *Veere*. Bij het doorbreken der Hervorming kreeg hij eene andere overtuiging en, hoewel de priesterlijke waardigheid blijvende bekleeden, stond hij de Evang.-leer voor en haalde velen daartoe over. Door zijn' invloed wist hij den ijver van sommige heethoofdige hervormden te matigen. Toen de zaak der Protestanten in 1566 een' ongunstigen keer nam, ontweek hij naar *Engeland*, werwaarts hem eerlang het banvonnis van Alba volgde. Hij stond weldra in hoog aanzien bij de Protestantsche vlugtelingen, aan welke Elisabeth veilig verblijf verleende, en werd de eerste predikant der Nederl. Herv. gemeente te *Colchester*. In Mei

1572 keerde hij naar *Veere* terug, nam aldaar de dienst waar, bevorderde er rust en orde, en bezielde zoo krachtig de gemoederen voor de goede zaak, dat men zich tot elk offer bereid toonde. Zijne werkzaamheden strekten zich zelfs over gansch *Zeeland* uit. Het regelen der kerkelijke belangen op *Walcheren*, in het leger en op de vloot, werd hem opgedragen, waartoe hij een opstel vervaardigde over *De verbindende onderschrijvinge voor de dienaren in Walcheren, onder de* 91 *artikelen, en onder de* 23 *vraagstukken in de kerkvergad.* (van *Dordr.* Jun. 1574) *beraamd en beantwoord;* 't welk de eerste grondslag legde tot de Zeeuwsche kerken-ordening; terwijl hij bij alle Zeeuwsche synoden of als voorzitter of meestal als scriba werkzaam was. In 1581 werd hem, nevens M. Panneel, pred. te *Middelburg*, het ontwerpen van een formulier van examen voor de kandidaten tot de heilige dienst opgedragen, en later zijne hulp verzocht tot het zamenstellen van eene geschiedenis der Reformatie in ons vaderland. In 1597 is hij hoogst waarschijnlijk opsteller geweest van het ontwerp: *Omtrent de huwelijken en het ondertrouwen, om aan de Ed. Mog. H. H. Staten vertoond te worden.* Steeds was hij in de gemeente, in den kerkenraad, op het raadhuis van dienst, en om zijne uitgebreide kunde genoemd de wandelende chronijk; terwijl hij de gave bezat, zich kort, krachtig en sierlijk uit te drukken, en veel Bijbelkennis en geleerdheid aan godsvrucht paarde. Als eerste en voornaamste kerkhervormer in *Zeeland*, werd hem in 1773, bij het 2de eeuwfeest der hervorming te *Veere*, in de kerk aldaar een gedenkteeken opgerigt.

MIGGRODE (JACOBUS VAN), zijn zoon, geb. te *Veere* in 1573, † 1645, was predikant te *Scherpenisse*, *Gapinge*, *Arnemuiden* en in 1625 te *Middelburg*, waar men hem tevens aanstelde tot curator der Lat. school. Hij was niet onervaren in de dichtkunst, blijkens den *Nederduitschen Helicon* van 1610, en na zijn' dood zag van hem het licht: *Bloemhof der geestelijcke gelijckenissen met groote neerstigheijdt vergadert en bijeen gestelt* enz. *Dordr.* 1646.

MIGNON (ABRAHAM), geb. te *Frankfort* in 1639, † 1679, genoot het onderwijs in de schilderkunst bij den bloemschilder Jac. Murel, die hem van zijn 7de jaar af bij zich in huis genomen en verzorgd had. Murel, die tevens kunsthandel dreef, nam hem op ruim 20jarigen leeftijd mede naar *Holland* en besteedde hem te *Utrecht* bij den beroemden schilder J. Dz. de Heem. Onder diens leiding verkreeg hij uitstekende bekwaamheden in het natuurlijk schilderen van bloemen, vruchten,

insecten enz. Zijne stukken, die aangenaam gepenseeld, rijk en geestig van ordonnantie waren, gingen gretig van de hand, doch zouden hooger gewaardeerd zijn geworden, indien ze niet min of meer overschaduwd waren door het onwaardeerbaar kunsttalent van J. van Huijsum. Intusschen kan men zich van hunne verdiensten overtuigen door 't beschouwen van 3 bloemstukken in 't Haagsche, en van 2 in 't Amst. Museum.

MINELLIUS (JOHANNES), geb. te *Rotterdam* omstreeks 1625, † 1683, ontving zijne wetenschappelijke opleiding aan de Erasmiaansche school aldaar, waarbij hij later (1650) als onderwijzer geplaatst werd. Hij was vroeger bij elken Lat. scholier bekend door zijne *Annotationes* op verscheidene classici, welke door velen als pontes asinorum, door anderen van 't grootste gewigt werden beschouwd. De waarheid zal ook hier wel in 't midden liggen: sommige zijner ophelderingen zijn zakelijk, andere kinderachtig. Die begeerig zijn te weten, welke oude Lat. schrijvers al prijken *cum notis Minellii*, verwijzen wij naar Paquot, III, 506, enz.

MIRAEUS (AUBERTUS) of AUBERT LE MIRE, geb. te *Brussel* in 1573, † 1640, behoorde te *Leuven* onder de geliefdste leerlingen van Lipsius, oefende zich in de theologie, werd in 1598 kanunnik van de Cathedrale Kerk te *Antwerpen*, later secretaris van zijn' oom, bisschop aldaar, en bibliothecaris van zijn kapittel, met den rang van Apostolisch protonotaris. In 1610 zond zijn oom hem naar *Holland*, om zich te verzetten tegen eenige belemmeringen, welke de Roomschgezinden in sommige plaatsen van het bisdom van de zijde der Staten ondervonden. 't Volgende jaar nam hij eene zending op zich naar *Douai*, waar hij tevens den graad van licentiaat in de godgeleerdheid ontving. Kort daarop werd hij eerste aalmoezenier en bibliothecaris van den aartsbisschop Albertus, in 1624 deken der Cathedrale Kerk te *Antwerpen*, en eindelijk vicaris-generaal van den bisschop J. Malderus. Hij zond eene menigte werken in 't licht, die meestal betrekking hebben op kerkelijke oudheden en de geschiedenis van onderscheidene monniken-orden; terwijl hij zich roem verwierf door het verzamelen en uitgeven van vele openbare stukken uit de vroegere eeuwen; vermeerderd en ter uitgave bezorgd door J. F. Foppens, in 4 dln. fol. onder den titel: *Opera diplomatica et historica*, 1723—48. Tot zijne geschiedkundige werken, behalve die over de monnikenorden, behooren: *Rerum toto orbe gestarum Chronicon, ab anno* 1200 *ad nostra usque tempora. Antv.* 1608; en *Rerum Belgicarum annales* etc. *Brux.* 1624,

naderhand door hem vermeerderd uitgegeven te *Antw.* in 1636. Beide werken zijn oppervlakkig, en behalve het geen hij uit Heuterus en van der Haer ontleende, is er bijna niets van belang voor onze vaderl. geschiedenis in te vinden. Zijn stijl is flaauw, en hij bezit noch oordeel noch smaak, maar des te meer bijgeloovigheid.

MIST (JACOB ABRAHAM UITENHAGE DE), geb. te *Bommel* in 1749, † 1823, begon zijne letteroefeningen te *Kampen*, waar zijn oom, de burgemeester M. A. Vestrink, grooten invloed had. Tot secretaris dier stad benoemd, was hij in dien post 25 jaren werkzaam, speelde een' voornamen rol in de troebelen van 1786 en 87, voegde zich bij de partij der patriotten; werd na 1795 lid van 't committé voor de zaken der koloniën en van *Amerika*, en achtereenvolgens van de nationale conventie. Hij was een ijverig voorstander van 't foederative stelsel. Bij de omkeering van zaken in 1798 verloor hij zijn' post, en moest op het huis in *'t Bosch* met vele anderen eenige maanden gevangenschap verduren. Na den 12. Junij van dat jaar, werd hij in vele werkzaamheden gebezigd, en onderscheidde zich in die, welke betrekking hadden op de O. Indische zaken. Gematigd in zijne grondbeginselen, zocht hij in 1801 de 2 voornaamste partijen in 't gemeenebest te vereenigen door een periodiek werk, getiteld: *Nationaal magazijn.* In 1802, na den vrede van *Amiens*, werd hij tot commissaris-generaal aangesteld van de *Kaap de Goede Hoop*, door de Engelschen teruggegeven. De spoedige verbreking des vredes belette hem zijne ontwerpen geheel uit te voeren. Gedurende zijn verblijf aldaar deed hij een reisje in de binnenlanden, waarvan de beschrijving in 't Hoogd. is uitgegeven door M. Lichtenstein, hoogl. te *Berlijn*, en in 't Nederd. vertaald door M. Goede. Bij deze gelegenheid stichtte hij, op de grenzen van 't Kafferland, de kolonie *Uitenhage*, zoo genoemd naar den ouden naam van zijn geslacht. Na zijne terugkomst in 't vaderland was hij achtereenvolgens secretaris-generaal bij 't ministerie van koloniën, staatsraad van koning Lodewijk, landdrost van *Maasland*, en president van de rekenkamer. Na 1813 benoemde men hem tot raad van state in buitengewone dienst en lid van den raad van koophandel en koloniën. In al deze betrekkingen onderscheidde hij zich door werkzaamheid en talent en verkreeg van den koning de toestemming, om bij zijn' naam dien van UITENHAGE te voegen.

MITZEN (CAREL OTTHO), geb. te *Kuilenburg*, waar zijn vader bij de Luthersche gemeente predikant was, bezocht de

academie van *Jena* en werd te *Amsterdam* tot proponent bevorderd, waarop hij zijn' vader in zijn dienstwerk behulpzaam was. In 1724 begon hij zijne prediking te *Kuilenburg*, vertrok 7 jaren later naar *Rotterdam* en overleed aldaar in 1747. Hij behoorde onder de verdienstelijke predikers van dien tijd, en gaf enkele proeven van zijn kanselwerk in druk, o. a.: *Laatste leerrede in de oude kerk van de Evang.-Luth. gemeente te Rotterd. over Ps.* 121: 8. 1736. En: *Het laatste huijs des Heeren boven 't eerste verheerlijkt en met vrede begaaft, naar de bootschap van Haggai* 2: 10, *ter inwijding van de N. kerk enz. Rott.* 1736. Ook leverde hij eene vertaling uit 't Hoogd. van *P. J. Spener's eenvoudige verklaring der Christ. leer* enz.

MODDERMAN (TONCO), geb. te *Groningen* in 1745, † 1802, genoot eene geleerde opvoeding, en werd in zijne geb.-stad juris utriusque doctor. Zijne geliefkoosde bezigheid bestond in de opvoeding en het onderwijs zijner kinderen, en slechts zijne snipperuren besteedde hij aan de beoefening der wetenschappen en poëzij. De verzameling zijner gedichten, waarvan hij er meer in 't hoofd, dan op 't papier had, werd telkens uitgesteld, en na zijn overlijden vond men minder stukken, dan men verwacht had. Ze werden door den dichter H. A. Spandaw in 1817 te *Gron.* uitgegeven, en doen het bejammeren, dat er niet meer bewijzen van zijn dichterlijk vernuft zijn overgebleven. De nagelatene dragen blijken van oorspronkelijkheid, warm godsdienstig gevoel en zoetvloeijendheid.

— (JAN JACOB), geb. te *Groningen* in 1786, † 1809, toonde reeds als kind bijzondere vatbaarheid voor de rekenkunst, en oefende zich vaardig in de wis-, ster-, aardrijks- en natuurkunde, waarbij de O. en N. talen niet vergeten werden. In 1804 als student te *Gron.* ingeteekend, zette hij zijne studiën ook in de regtsgeleerdheid met ijver voort en verdedigde na een vierjarig verblijf zijne diss.: *De sectionibus conicis in ipso consideratis.* In 1808 vertrok hij naar *Utrecht*, om de lessen te hooren over de wis-, ster-, natuur-, zedekunde en wijsbegeerte. Ook hier genoot hij de achting zijner leermeesters, en deed in den zomer van 1809, met zijne vrienden van Heeckeren, Lulofs, Crull en Steringa Kuijper eene belangrijke wandeling door een gedeelte van *Duitschland* en *Holland*, daarna in 2 dln. te *Gron.* uitgegeven en toegewijd aan zijne nagedachtenis; want weinige maanden na zijne terugkomst te *Utrecht*, rukte de dood hem weg. Zijne gedrukte stukken zijn weinige; behalve de lat. verhand. *Over de kegelsneden*, gaf hij in 't

Maandschrift tot Nut van 't Algemeen een stukje *Over de kometen*, in de bovengemelde *Wandeling* eenige *Brieven.* De nog ongedrukte bestaan in eenige voorlezingen, gehouden te *Gron.* in het Natuur- en scheikundig Genootschap, die even als zijne genoemde schriften getuigen, welke groote verwachtingen met hem in 't graf daalden.

MODERSOHN (JOOST), geb. te *Munster* in 1637, † 1693, volbragt zijne studiën in de theologie te *Leuven*, werd in 1665 als pastoor bij de Hollandsche zending geplaatst, en liet eene kerk bouwen op de *Brouwersgracht* te *Amst.* waarboven hij eene rijke bibliotheek plaatste. Behalve de theologie beoefende hij ook de wiskunde en de muzijk, en was ervaren in vele talen. Gedurende 27 jaren vervulde hij trouw zijn herderswerk en was een gezocht prediker. Hij voerde den titel van apostolisch protonotaris en was lid van 't Haarlemsch kapittel, 't welk hij ook in zijn testament bedacht. Hij heeft eenige sermoenen nagelaten, onder den titel: *Conciones quadragesimales, seu commentarius litteralis et moralis in 7 Psalmos poenitentiales. Antv.* 1697, meer verhandelingen bevattende over godgeleerde punten, dan leerredenen.

MODET (HERMAN) of STRIJCKER, geb. te *Zwolle*, nam al vroeg het geestelijk kleed aan en werd bekend met de leer der Hervormers, zoodat men hem reeds als leeraar aantreft in 1544, waarna hij eene reeks van jaren met levensgevaar en volharding het Evang. predikte. In 1562 behoorde hij onder de beoordeelaars der geloofsbelijdenis van Guido de Bres. Na eenigen tijd de gemeente te *Oudenaerden* heimelijk bediend te hebben, was hij de eerste, die het in *Nederland* waagde, in de nabijheid dier stad, openlijk te prediken, 14 Jun. 1566, gelijk in de volgende maand nabij *Gend.* Toen de beeldenstorm uitbrak en hij de predikdienst te *Antwerpen* waarnam, hield men hem voor een' der aanstokers, van welken blaam hij zich zuiverde in eene mannelijke *Apologie*, in 1567 uitgegeven. Er werd eene aanzienlijke som op zijn hoofd gezet, en hij ontkwam ter naauwernood in eene Franciscanerpij de handen zijner belagers. Daarna ontmoeten wij hem te *Zierikzee* als eerste predikant (1572), waar een jaar later onder zijne leiding een Coetus gehouden werd ter regeling der kerkelijke belangen. In twist geraakt met Jac. Sz. de Rijk over de goederen der abdij te *Middelburg*, wist de prins van *Oranje* de gevolgen daarvan voor te komen, door Modet tot zijn' hofprediker te kiezen; tot dat *Utrecht* hem in 1580 als leeraar aanstelde. Zijn onrustige geest vond hier voedsel. Aan 't hoofd

staande der consistorialen, was hij ingenomen met Leycester, deelde in diens gunst, doch mengde zich al te veel in staatszaken, en nam eene bezending naar *Engeland* op zich, om bij de koningin bescherming van de bedreigde hervormde kerk en terugzending van den landvoogd te verzoeken. De graaf van Nieuwenaar, stadhouder van *Utrecht*, ten uiterste op hem verstoord, besloot hem in Junij 1587 gevangen te nemen, 't geen de regering voorkwam door hem af te zetten. Het duurde slechts eenige weken, dat hij zijn dienstwerk staakte, wijl hij zich met Nieuwenaar verzoende, diens vriend werd en van de Leycestersche factie afzag. Desniettegenstaande zag hij zich in Nov. 1589, met zijne ambtgenooten, uit de dienst der Utr. gemeente ontslagen. Hij week naar *Embden*, en trachtte zich met die van *Utr.* te bevredigen, welke, na vele onderhandelingen, een formulier van verzoening overzonden, dat door Modet den 16 Aug. 1591 in den kerkeraad van *Embden* werd aangenomen. Later vinden wij hem zwervende, doch hij bleef eene jaarwedde genieten der Staten van *Holland*, en tot geheime diensten gebruikt te *Keulen*, *Munster* en elders. In 1603 bevond hij zich o. a. te *Middelburg* en leefde nog in 1612. Jammer dat een man, toegerust met zoo vele bekwaamheden en moed, dikwijls in zijn' ijver te ver ging, en zich meer dan hem voegde met staatszaken inliet. Ook te *Utr.* toonde hij groote onverdraagzaamheid omtrent de volgelingen van Duifhuis en omtr. de Roomschen en Doopsgezinden, blijkens zijn *Grondich bericht van de ijerste beginselen der Wederdoopers secten, en wat veelderleij verscheijden tacken een ijder met sijne aert en drijven daeruijt gesproten sijn;* voor welks opdragt hem de Algem. Staten met *f* 200 beschonken. In dat *Grondig bericht* enz. verwart hij de geestdrijvende Wederdoopers met de Doopsgezinden.

MOELAERT (JACOB), geb. te *Dordrecht* in 1649, was reeds in jaren gevorderd toen hij zich aan 't schilderen begaf, welke kunst hij leerde bij Nic. Maas, en waarin hij weldra goede vorderingen maakte. Familie-belangen drongen hem naar *Amsterdam* om zich met het beheer van zijns ooms winkel te belasten. Zijne snipperuren wijdde hij aan de schilderkunst met zulk een' ijver, dat hij nog vele stukken vervaardigde, zoowel portretten als geschiedkundige onderwerpen. Later naar zijne geb.-stad teruggekeerd, kon hij aan de kunst meer tijd besteden, en was er vooral op uit, om Italiaansche, Fransche en Nederd. platen en teekeningen te verzamelen. Zijn sterfjaar is ons niet gebleken.

MOENS (PETRONELLA), geb. te *Cubaart* bij *Franeker* in

1762, † 1843, vertrok met hare ouders in 1764 naar *Aardenburg*, waar haar vader als predikant beroepen was. Twee jaren later werd zij door een kwaadaardig soort van kinderpokken en eene felle scharlakenkoorts aangetast, waardoor zij geheel haar gezigt verloor. Omdat haar vader een' gelukkigen aanleg voor poëzij en fraaije letteren bij haar ontdekte, moedigde en kweekte hij dien aan, met het gelukkigste gevolg. Begaafd met een stalen geheugen, teeder gevoel, opgeruimd gemoed en levendige verbeeldingskracht, kon zij ook de schoonste natuurtafereelen treffend schetsen. Hare romans zijn wel eens wat bloemrijk, doch ademen edele gevoelens en zuivere godsdienstige begrippen. De eerste, die, zoo ver wij weten, uit hare pen vloeide en con amore geschreven is, droeg den titel van *Willem Erfsteê*, den naam van haar' oom. Onderscheidene medailles en eereblijken vielen haar ten deel, o. a. in 1785 bij 't Amst. Genootschap van taal- en letterkunde, voor 't gedicht: *De ware Christen.* In 1786 van de Portugeesche synagoge te *Amst.* voor een dichtstuk: *Esther in 4 zangen.* Een zilveren schenkblad van den magistraat van *Aardenburg*, wegens een dichtstuk: *Eerekrans voor Aardenburg*, en nog 9 andere eereblijken, terwijl zij de laatste medaille ontving bij de Rederijkkamer De Olijftak te *Antwerpen* voor het dichtstuk: *Antwerpen verheerlijkt door de groote mannen* enz. Hetgeen zij in kinderboekjes, dicht- en prozawerk leverde, beslaat eene lange lijst. Hare eerste dichtstukken droegen de kleur van dien tijd, die van vader Feitama, en zijn niet van gerektheid en flaauwheid vrij te spreken; doch later heeft zij dat keurslijf afgelegd en hooger vlugt genomen. Zij huisvestte eenigen tijd te *'s Hage* bij haar' schoonbroeder C. B. Coopman, en eindigde hare dagen te *Utrecht.*

MOENS (ANNA MARIA), eene verre bloedverwante van bovenstaande, geb. in 1777, † in 1832, bestuurde vele jaren te *Ede*, op den huize *Kernheim*, een bloeijend instituut van jonge dames. Behalve onderscheidene werkjes, die zij vertaalde voor de jeugd, heeft zij in 1800 eene gouden medaille behaald bij de Maatsch. Tot nut van 't algemeen, voor een *Zedekundig leesboek;* gelijk 2 jaren vroeger bij dezelfde Maatsch. de zilveren eerepenning voor eene: *Beschrijving van het godsdienstig en zedelijk karakter van Jezus Christus.* Van haar dichttalent gaf zij proeven in de *Kleine dichterl. Handschriften;* als ook in eene: *Dichterlijke proeve over de vriendschap en het wederzien onzer vrienden in de eeuwigheid*, in rijmlooze verzen, waarachter eene cantate: *Het uitzigt der vriendschap.* Hare stukjes

verheffen zich niet boven het middelmatige. Hare dankbare kweekelingen hebben een sierlijk eereteeken op haar graf geplaatst.

MOERSBERGEN, zie A. v. d. WAEL, heer van *Moersbergen.*

MOGGE (ROCHUS), gesproten uit een aanzienlijk Zierikzeesch geslacht, leefde in 't midden der 17de eeuw, bezat den doctoralen graad in de regten, en was in 1646 en vervolgens burgemeester te *Zierikzee*, waar hij stierf in 1656. Wij kunnen geene andere bijzonderheden van hem mededeelen, als dat hij eenige Lat. en Fr. gedichten vervaardigde voor uitgekomene boeken, en ook een Lat. dichtwerk schreef, na zijn' dood gedrukt onder den titel: *Praesepe* (kribbe) *Domini nostri Jesu Christi decantatum. Hag. Com.* 1665. Hij stond in vriendschapsbetrekking en briefwisseling met den hoogl. Boxhorn.

— (JACOB) was een wiskundige en landmeter, die een werk uitgaf, getiteld: *Inleijdinge der Sonnewijsers en het beschrijven van dien* enz. *Middelb.* 1666 en 1675 in fol. En *P. Lansbergii beschrijv. der vlacke Sonnewijsers enz. nieuwelijx oversien en met noodige bijvoeging verrijckt.* 1666 en 1675, in fol.

— (PIETER), geb. te *Zierikzee* in 1698, † 1756, was heer van *Renesse* en zag zich reeds in 1720 tot de regering in zijne geb.-stad geroepen. Hij werd vervolgens burgemeester en namens de stad in staats-commissiën geplaatst. Benoemd tot lid van de Generaliteits-rekenkamer namens *Zeeland*, verwisselde hij deze betrekking in 1741 met die van gewoon lid der vergadering van de Algem. Staten, als hoedanig hij in gewigtige handelingen werd gebruikt, o. a. tot het sluiten van 't tractaat van koophandel met den koning van de beide *Siciliën* in 1753. In haat gevallen bij het volk, wijl men meende dat hij de verheffing van den prins had tegengehouden, had hij in 1747 een' persoonlijken aanval te verduren, en werd langer dan eene maand in eene herberg te *Zierikzee* gevangen gehouden. Men wil dat een der nieuwe regenten dit middel had verzonnen, om hem voor de woede van 't graauw te beveiligen. Bij de komst van den stadhouder in *Zeeland*, werd hij ontslagen, zonder dat men eenige beschuldiging tegen hem inbragt. Hij vermaakte eene aanzienlijke som ter oprigting van eene academie te *Zierikzee* of anders van een weeshuis voor kinderen van krijgslieden.

MOHR (JOHANNES CHRISTIAAN) maakte zich als dichter bekend door een stukje, getiteld: *Ontzaglijke doch nuttige beschouw.* enz. bij gelegenheid van den brand des Amsterdamschen schouwburgs, 11 Mei 1772, dien hij als eene Gods-straf beschouwde,

welk gedicht 6 drukken beleefde en eene menigte tegenschriften uitlokte. Hij behaalde bij 't Haagsche dichtgenootschap de gouden medaille (waarmede men niet karig was) op de prijsstof: *De voordeelen van de Christelijke godsdienst voor de burgerlijke maatschappij.* Van de meeste dichtgenootschappen was hij lid, van vele de vraagbaak; en al zijne stukken ademen den zoetsappigen geest dier genootschappen. Een luimig stukje deelt W. Geijsbeek mede, getiteld: *De schim van Ludeman aan Herschel, ontdekker eener nieuwe planeet.*

MOINE (STEPHANUS LE), LE MOIJNE, of MONACHUS, geb. in 1624 te *Caen* in *Frankrijk*, † in 1689, werd tot de Evangelie-dienst opgeleid en predikant te *Rouan*, van waar men hem in 1673 te *Leijden* tot hoogl. in de theologie benoemde; doch afgeschrikt door de geruchten omtrent de twisten over de Cartesiaansche wijsbegeerte en de onregtzinnige gevoelens aldaar, durfde hij dien post niet aanvaarden, dan eerst 3 jaren later, op herhaalden aandrang en geruststellende verzekeringen der curatoren, na vooraf van de academie te *Oxford* den titel van theol. doctor verkregen te hebben. Tevens nam hij het leeraarswerk op zich van de Waalsche gemeente en was in beide betrekkingen met ijver en roem werkzaam. Het voornaamste werk, waardoor hij zijn' roem verhoogde en dat nog op prijs wordt gesteld, is: *Varia sacra, sylloge opusculorum ad rem ecclesiasticam spectantium. L. B.* 1685. 2 vol., waarvan het 3de deel nooit het licht zag, evenmin zijne *Lucubrationes ad Flavium Josephum.*

MOL (JAN DE), gesproten uit een oud adelijk geslacht van *Braband*, was heer van *Oetingen* en ten tijde van Karel V, kamerheer aan het hof te *Brussel.* Van 1561—69 bekleedde hij de waardigheid van stedehouder (luitenant) der leenen in *Braband*, waarbij hij den koning vertegenwoordigde. In 1576 behoorde hij tot de afgevaardigden, door de Algemeene Staten naar *Gend* gezonden, om den Gendschen vrede te onderteekenen. In 1577 teekende hij de Unie van *Brussel*, waar hij 2 jaren later Amman was.

— (ANTHONIJ DE), uit hetzelfde geslacht, staat bekend als edelman van den prins van *Oranje*, als stedehouder der leenen van *Braband* en als onderteekenaar van 't verbond der edelen. Beschuldigd dat hij te *Brussel* het volk tot den beeldenstorm zou hebben opgezet, was dit voor Alba en den bloedraad reden genoeg, om hem te bannen, als schuldig aan de misdaad van gekwetste majesteit. Zijne verdere bedrijven en lotgevallen schijnen onbekend.

MOLANUS (JOHANNES) of VERMEULEN, werd geb. te *Rijssel* in 1533, en † in 1585. Voor den geestelijken stand opgeleid, oefende hij zich te *Leuven* in de wijsbegeerte en godgeleerdheid. In de laatstgenoemde wetenschap met den titel van magister begunstigd ten jare 1570, heeft hij zoo in openbare als bijzondere betrekkingen veel roem verworven. Hij heeft eene menigte schriften uitgegeven over de kerkelijke geschiedenis, theologie en Belgische oudheden; tot deze laatste behoort zijn geleerd werk: *De picturis et imaginibus sacris. Lov.* 1572, waarvan Paquot eene N. uitgave leverde met bijvoeg. en aanteek. in 1771. Voor de geschiedenis der kruistogten van de Brab. hertogen en heeren is belangrijk zijne: *Militia sacra ducum ac principum Brabantiae cum notis P. Louwii Antv.* 1592. Ook gaf hij: *Annales urbis Lovaniensis. Lov.* 1572.

MOLINAEUS (PETRUS) of DU MOULIN, geb. te *Vexin* in *Frankrijk* in 1568, † 1658, ontkwam als kind, door de trouw eener dienstmaagd, den Bartholomeus-moord; ontving zijne wetenschappelijke opleiding te *Sedan;* doch verliet om de onlusten dier dagen *Frankrijk* en stak over naar *Engeland*, waar hij zich in de godgeleerdheid oefende. Toen hij vernam, dat Franc. Junius te *Leijden* tot theologiae professor was aangesteld, spoedde hij zich derwaarts, om de lessen van dien beroemden man bij te wonen. Op zijne reis naar *Holland* door een' zwaren storm beloopen, en nu tweemalen door Gods bescherming aan levensgevaar ontrukt, stortte hij zijn dankbaar gevoel uit in een gedicht: *Votivae tabulae* getiteld. Zijne talenten kwamen te *Leijden* weldra zoo gunstig uit, dat men hem een gedeelte van het onderwijs der Lat. scholen opdroeg, en in 1593 het buitengewoon professoraat in de logica, waarbij men later dat in de natuurkunde voegde. Zijne lessen werden zelfs door mannen van reeds gevestigden naam bijgewoond; en men had hem gaarne te *Leijden* behouden, zoo niet het sterk aanhouden der Herv. gemeente te *Parijs* hem in 1598 als leeraar derwaarts had doen vertrekken. Hier bleek het meer en meer, dat hij een godgeleerde was van uitstekende verdiensten, zoodat men hem in 1611 te *Leijden* een' theologischen leerstoel aanbood, waarvoor hij op aandrang der gemeente van *Parijs* bedankte. In 1619 werd dat aanbod herhaald, maar met hetzelfde gevolg. Gelukkiger was de academie te *Sedan*, die hem jaren lang als hoogl. in de godgeleerdheid mogt bezitten, aan welke hij tot sieraad strekte door kunde en dien gematigden zin, door welken de Sedansche hoogeschool als 't ware den middelweg hield tusschen

die van *Moutauban* en *Saumur*. Vele zijn de werken door hem geschreven. Gedurende zijn verblijf te *Leijden* gaf hij uit eene *Elementa logica* en eene *Meditatio in Ps.* 123. Tot zijne voornaamste werken behooren: *Tractatus de peregrinationibus superstitiosis et de altaribus et sacrificiis Christianorum. Hanov.* 1607, herdrukt in *B. G. Struvii Bibliotheca libr. rariorum.* — *Defensio fidei catholicae pro Brittanicae reg. Jacobo*, in onze dagen te *Dordr.* op nieuw vertaald. *Theophilus sive de amore Dei.* Overigens worden er belangrijke stukken van hem gevonden in den *Thesaurus disputationum theol. in alma Sedanensi academia, variis temporibus habitarum. Gen.* 1661. Alle ademen een' strengen Calvinistischen geest.

MOLL (GERARD), geb. te *Amsterdam* in 1785, † 1838, ontving eene wetenschappelijke opvoeding aan 't Athenaeum zijner geb.-stad, en de doctorale waardigheid in de philosophie, wis- en natuurk. te *Utrecht.* Van Swinden inzonderheid had hem lust voor de natuurkundige wetenschappen ingeboezemd en de kweekeling toonde zich zulk een' leermeester waardig. Als man van genie en groote verdiensten komt hem eene eerste plaats toe onder onze vaderlandsche natuur- en sterrekundigen. De Utrechtsche hoogeschool benoemde hem in 1813 tot hoogl. in gemelde wetenschappen, en hij bragt gedurende 25 jaren veel tot haren luister toe. In onderscheidene vakken bleek zijne uitgebreide kunde, vooral in hetgeen betrekking had tot het zeewezen en den waterstaat. Hij was lid der commissie tot het examineren der zee-officieren, en toonde zijne belangstelling in *Neerland's* roem ter zee ook door zijne *Verhandeling over eenige vroegere zeetogten der Nederlanders. Amst.* 1825. In de staats-commissie, in 1821 bijeengeroepen tot onderzoek der beste rivier-afleidingen, bewees hij groote diensten. Zijne *Electro-magnetische proeven*, *Amst.* 1830, gedeeltelijk genomen met zijn' vriend van Beek, aangaande de snelheid van het geluid, worden geacht te behooren tot de beste proefnemingen over dit onderwerp. Belangrijk is ook zijne: *Verhandeling over het verwarmen van stookkasten met heet water;* zijne *Bijdragen voor afleiders van onweders*, *Haarl.* 1836; zijne *Beschrijving van een' nieuwen scaphander;* zijn *Geschiedk. Onderzoek naar de eerste uitvinders der verrekijkers*, en nog vele andere schriften, ook in 't Fransch en Engelsch, opgeteld in de rectorale oratie van den hoogl. L. G. Visscher, te vinden in de *Annales academ. Ultraj.* 1837—38. Alle openbaren zijne diepe geleerdheid, terwijl hij ook als sterrekundige zijnen roem verhoogde door zijne waarneming van den 20sten overgang van

Mercurius, in 1832 beschreven in het stukje: *Overgang van Mercurius over de zon.* Om ook elders aan de belangen des vaderlands bevorderlijk te zijn, was hij meer dan eens genoodzaakt, zijn' werkkring als hoogl. te verlaten, hetzij om de getijen langs onze kusten waar te nemen, hetzij om bij de rivier-afleidingen werkzaam te zijn, hetzij om de commissiën der zee-officieren bij te wonen, of om buiten 's lands, zoo als in *Engeland*, belangrijke waarnemingen te doen; waartoe o. a. ook behoort zijn overzeesche togt in de duikelaars-klok te *Plymouth.* Ook voor kunsten en fraaije letteren had hij een open hart; zoo oude als latere dichters waren zijne gemeenzame vrienden. Hij was lid van vele binnen- en buitenlandsche genootschappen; terwijl inzonderheid *Engeland* zijne verdiensten op prijs stelde, en *Edimburg* hem in 1834 het burgerregt en daarna *Dublin* het doctoraat in de regten schonk. Onze koning vereerde hem de orde van den Nederl. Leeuw.

MOLLERUS (JAN HENDRIK Baron), geb. te *'s Hage* in 1750, † 1834, werd in 1784 benoemd tot secretaris van den Raad van State, als hoedanig hij werkzaam bleef tot in 1795, toen zijne gehechtheid aan 't huis van *Oranje* hem daarvan deed afzien, niettegenstaande men alle pogingen aanwendde om hem in dien post te houden. Na den vrede van *Amiens* in 1802, werd hij aangesteld tot secretaris van 't provinciaal bestuur van *Holland* en in 1804 tot lid van den Aziatischen raad. Koning Lodewijk benoemde hem eerst tot staatsraad, daarna tot minister van binnenl. zaken en vervolgens van eeredienst. Ook onder de Fransche overheersching genoot hij onderscheiding, door de verkiezing tot lid van 't wetgevend ligchaam voor het departement der *Monden van de Maas;* later als directeur-generaal van bruggen en wegen, in welken post, hem geheel vreemd, hij zich weldra de noodige kundigheden verwierf en gewigtige diensten bewees. Door Willem I werd hem in 1814, onder den titel van commissaris-generaal, het departement van oorlog opgedragen, waarvan hij zich op herhaald verzoek weldra eervol ontslagen, doch aanstonds tot staatsraad benoemd zag, en in die hoedanigheid tevens tot lid der commissie voor een ontwerp van staatsregeling. Na de aftreding van G. K. van Hogendorp, in 1816, als vice-president van den staatsraad, werd hij met die waardigheid bekleed, en bleef daarin loffelijk werkzaam tot in 1829, toen men hem eervol ontslag verleende en hij zijne overige dagen ambteloos doorbragt. Hij was kommandeur, later grootkruis der Orde v. d. Ned. Leeuw, lid

der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*, en voegde bij andere onmiskenbare talenten, eene groote bedrevenheid in vele zaken en veel ijver. — Zijne zuster

MOLLERUS (ANNA CORNELIA), weduwe van Mr. Perrenot, een Zwitser van geboorte, doch Nederlander door opvoeding, trouwde in 1785 met den beroemden Joh. Meerman, met wiens smaak voor wetenschappen en reizen zij volkomen overeenstemde. Zij deed zich kennen als dichteres in 4 bundels *Gedichten*, te *'s Hage* uitgegeven in 1810—16, en door een' bundel Fransche verzen in 1819. Deze dragen blijken van overhaasting en staan in dichterlijke waarde niet op de hoogte des tijds. In 't laatstgenoemde jaar gaf zij nog een dichtstuk in 4 zangen uit: *Catharin en Othara*, dat weinig bijval vond. Zij stond in naauwe vriendschaps-betrekking en briefwisseling met onzen Hollandschen Plato, Fr. Hemsterhuis, die haar *sa belle Daphné* noemde. (Zie op Hemsterhuis, dl. I, bl. 734.)

MOLQUEREN (DOUWE FEDDRIKS VAN), welligt zoo genoemd naar de plaats zijner geboorte, was in 't laatst der 17de en in 't begin der 18de eeuw, leeraar bij de Vlaminger Doopsgezinden te *Harlingen*, later te *Embden.* Hij maakte zich bekend als een regtzinnig Mennoniet, ijverig verdediger van de oude leer zijner gezindte, hevig bestrijder van het Socinianismus, en liet ook Galenus Abrahamsz. de scherpte zijner pen gevoelen in een werkje, getiteld: *Mennonitisch ondersoek op de korte grondstellingen van Galenus Az. Amst.* 1700. Ook schreef hij een werk, dat ook bij de Hervormden toenmaals in hooge achting stond: *Der Mennonieten leere of onderwijzing voor de Doopsgezinde Christenheid. Ib.* 1698, afgedeeld in 52 hoofdstukken, waarin de Christelijke leer behandeld, tegen bedenkingen gehandhaafd en uit de H. Schrift bewezen wordt; en nog een over: *De regtzinnigheid van de leere der Mennonieten. Ib.* 1703. Zijn eerstgenoemd geschrift lokte een tegenschrift uit van den Doopsgez. leeraar J. Claesen van *Grouw*, getiteld: *Leere der Doopsgez. verdedigt tegen de vreemde misduidingen van D. Feddriks.* 1702.

MOLIJN (PIETER), geb. te *Haarlem* omstreeks 1637, † 1701, genoot waarschijnlijk het eerste onderrigt in de schilderkunst van zijn' vader, een landschapschilder en keurig etser. Hij schilderde levensgroote jagten in den trant van F. Snijders; naderhand zeestormen en schipbreuken, van daar zijn' bentnaam *Peter Tempesta.* Te *Rome* ging hij van de Hervormde tot de Roomsche godsdienst over. Zijn uitstekend talent bragt hem in gunst bij den graaf Bracciano, en bezorgde hem den ridder-

titel en een' gouden halsketen. Na eenige jaren toevens te *Rome* begaf hij zich naar *Genua*, vond er volop werk en had in overvloed kunnen leven, indien zijne ongebondenheid hem niet in 't verderf had gestort. Ofschoon te *Rome* zijne vrouw nog leefde, durfde hij eene Genueesche jufvrouw ten huwelijk vragen; doch toen hij een blaauwtje liep, met het verwijt dat hij nog getrouwd was, kwam het booze opzet bij hem op, zijne vrouw van kant te laten brengen. Hij zond haar door een' gehuurden bandiet een' brief met het verzoek tot hem over te komen. Zij begaf zich met den snoodaard op reis, die haar op eene eenzame plaats den dolk in 't harte stiet. Toen deze moord bekend werd, viel de verdenking van medepligtigheid op Molijn. Men nam hem gevangen en de koord zou zijne straf geweest zijn, indien het vonnis, door de tusschenkomst van den adel, die zijn talent op prijs stelde, niet verzacht ware in eene levenslange gevangenschap. Het bombardement van *Genua*, door Lodewijk XIV, slaakte al de gevangenen, en na eene 16jarige opsluiting ontsnapte hij naar *Placentia*, en nam den naam aan van Pietro Muller of de Mulieribus. Men heeft opgemerkt, dat zijne schilderstukken, in den kerker vervaardigd, schooner van stijl, ordonnantie en koloriet waren dan zijne vroegere, die in *Italië* hoog gewaardeerd worden.

MOMMA (WILLEM), geb. te *Hamburg* in 1642, † 1677, oefende zich te *Leijden* in de godgeleerdheid onder Coccejus, en verliet die stad na 't verdedigen eener dissert. *De oeconomia temporum*, welke een' bitteren strijd verwekte tusschen den Groninger hoogl. Maresius en Coccejus. Tot predikant beroepen te *Lubek* in 1666, was hij daar 7 jaren met vrucht werkzaam, toen men hem met de Calvinisten noodzaakte die stad te verlaten. Weldra tot hoogl. en predikant aangesteld in *den Ham*, was hij hier nog geene 3 jaren, of men beriep hem na veel tegenkanting in dezelfde betrekking te *Middelburg*, waar hij den 19. Julij 1676 werd bevestigd tegen den wil van de klassis van *Walcheren* en prins Willem III, die opzettelijk naar *Middelburg* overkwam, en aan de ontstane verwarring een einde maakte door de afzetting van Momma. Deze week naar *Delft* bij zijn' vriend W. Anslaar, schoonzoon van Coccejus, waar hij zich geheel aan zijne geleerde studiën toewijdde en eene jaarwedde genoot, zoo men wil uit de fondsen van van den prins. Uit de bouwstoffen van het reeds genoemde werk, stelde hij een grooter zamen, onder den titel: *De varia conditione et statu ecclesiae Dei sub triplici oeconomia*

patriarcharum ac V. T. et denique novi libri tres. Amst. 1673, meermalen herdrukt, en ook in 't Ned. vert. door A. van der Poot. Het ademt een' Coccejaanschen geest. Van zijne exegetische bekwaamheid heeft hij proeven gegeven in eene analytische verklaring van *Paulus' Brief aan de Romeinen en Galaten.*

MOMMERS (HENDRIK), geb. te *Haarlem* in 1623, † 1697, begaf zich reeds vroeg naar *Rome* om zijne schilderstudiën voort te zetten. Naar zijne geb.-stad teruggekeerd, was het zijn lust, Italiaansche groenmarkten, strandgezigten en veerijke weiden te schilderen, waarin een krachtige en aangename toon heerscht. Hij was een man van talent, die ook vele bekwame leerlingen vormde; wiens teekeningen van Italiaansche gebouwen, luchtig met roet gewasschen, nog in waarde worden gehouden.

— (JOHANNES MAURITIUS), geb. in de laatste helft der 17de eeuw, † in 1737, is eene reeks van jaren predikant geweest te *Hemmen* in *Gelderland*, en heeft zich door zijne pogingen om rust en eendragt in de kerk te bevorderen, verdienstelijk gemaakt. Om eene verzoening tusschen Lutherschen en Hervormden daar te stellen, schreef hij een werk getiteld: *Luther gereformeerd, met een aanprijsbrief van J. van den Honert. Leijd.* 1729; doch zijne voorslagen zijn vruchteloos geweest. Zeven of 8 jaren later werd het door J. L. Schlosser, Luth. pred. te *Hamburg*, wederlegd. De geschillen tusschen de Coccejanen en Voetianen hadden hem reeds jaren lang gehinderd; daarom ondernam hij op 80jarigen leeftijd eene proeve, om die verdeeldheden tegen te gaan, door 't schrijven van: *Eubulus of goede raad om de verschillende broederen, de zoogenaamde Voetianen en Coccejanen, te bevredigen*, enz. *Rott.* 1738. Hij overleed één jaar voor dat de uitgave plaats vond. Dit werk heeft goede vruchten gedragen; en zijne woorden mogten ook wel in onze dagen behartigd worden.

MONCHIJ (SALOMON DE) was doctor en professor der geneeskunde te *Rotterdam*, tevens een der werkzame bestuurders van het Batav. genootschap der proefondervindelijke natuurkunde aldaar. Hij schreef eene verhand. *Over de oorzaken der gewone ziekten van ons scheepsvolk, 't welk naar de W. Indien vaart* enz., in 1760 bekroond door de Haarl. Maatsch. van Wetensch., en ook in 't Engelsch vertaald.

MONDRAGON (CHRISTOFFEL), een Spanjaard van geboorte, verdiende de achting van vriend en vijand om zijne edele inborst en krijgsbeleid. Hij kwam op last van den koning van *Spanje* in 1567 hier te lande als bevelhebber der Walen. Na

zijne overrompeling van *Middelburg*, werd hij in 1573 stadhouder van *Zeeland*. Hij was aldaar bevelhebber, toen de stad in 1574 zeer naauw werd ingesloten door prins Willem I. Tot de overgave gedrongen, verpandde hij zijn woord van eer voor de loslating van Marnix, de Rijk en nog 3 andere gevangenen. Toen deze slaking tegenstand ontmoette, gedroeg hij zich mannelijk, en zijne taal bewoog Requesens, aan zijn billijk verzoek gehoor te geven. Van dit voorval heeft L. W. van Merken uitmuntend partij getrokken in haar voortreffelijk treurspel *Jac. Sz. de Rijk*. De edelmoedigheid van zijn hart toonde hij in 1576 (toen *Zierikzee* bij verdrag aan hem overging) aan den hoogbaljuw G. van Vosbergen, die hem vroeger had verschalkt; en dat zelfde jaar gaf hij een treffend bewijs van onverschrokkenheid, waarmede hij de muiterij van 's konings knechten trachtte te stillen. In 1579 bevorderde hij de bemagtiging van *Maastricht*, veroverde later de sterkten rondom *Hulst* en noodzaakte in 1595 prins Maurits, het beleg van *Grol* op te breken, waarbij hij Filips van Nassau en diens ruiterij versloeg. Dit was zijn laatste veldtogt, daar hij in 1596 in bijkans 92jarigen ouderdom met roem ten grave daalde.

MONI (LOUIS DE), geb. te *Breda* in 1698, † 1771, had tot leermeesters in de schilderkunst eerst van Kessel en Bizet, daarna P. van Dijk te *'s Hage*. Hij oefende zich vervolgens door het teekenen en schilderen naar 't leven, en door het copiëren van verscheidene fraaije stukjes van G. Dou. Hij wist deze zeer kunstig na te volgen en meer en meer de bekwaamheid te erlangen, om in diens trant huiselijke of zoogenoemde moderne stukjes te vervaardigen, die goeden aftrek hadden, zoodat er nog één bij zijn leven voor *f* 600 verkocht werd. Hij heeft ook eenige portretten geschilderd, was zeer ervaren in het bijhelpen en herstellen van schilderijen, en heeft vele jaren te *Leijden* gewoond.

MONNIKHOF (J.), door den schrijver van *Holland's Roem* (VII, 495) een heelmeester van echten stempel genoemd, gaf in 1750 te *Amsterd.* een werk uit, herdrukt in 1793, *Over de breuken*, welke inzonderheid zijne oplettendheid trokken. Hij bestemde bij uitersten wil een legaat, om premiën uit te reiken voor de best geschrevene verhandelingen over belangrijke onderwerpen, tot de heelkunde in betrekking staande. Onder de schrijvers, die prijzen behaalden, telt men beroemde namen. Welke de oorzaak is, dat dit legaat ten gevolge van eene regterlijke uitspraak in 1852 is opgeheven en de gelden aan

de erfgenamen zijn uitgereikt, — zoo als 't *Handelsblad* van 17 Dec. 1852 vermeldt, — is ons onbekend, even als zijn geb.- en sterfjaar en levensbijzonderheden.

MONTANUS (PAULUS), gelatiniseerde naam voor VAN DEN BERGHE, werd geb. te *Utrecht* in 1530 en † in 1587. Hij was de schrijver van een *Tractatus de jure tutelarum et curationum* etc. *L. B.* 1595, ook gedrukt te *Frankfort* in 1607 en te *'s Hage* in 1656. Meer vinden wij niet van hem vermeld.

MONTBAS (JEAN BARTHON DE), een Franschman van geboorte, was commissaris-generaal der Staatsche ruiterij, en gehuwd met eene dochter van Hugo de Groot. Hij ontving in Junij 1672 't bevel om met zijne troepen de *O. Betuwe* op 3 plaatsen te bezetten tusschen *Huissen* en het *Tolhuis* te *Lobith*, ten einde den inval der Franschen te verhinderen. Doch naauwelijks maakte Condé zich gereed, den *Rijn* over te trekken en den post aan 't *Tolhuis* te bemagtigen, of hij week terug naar *Nijmegen*, hetzij uit lafheid of verraad. Hij werd eenigen tijd in 't leger bij *Bodegraven* gevangen gehouden; maar ontsnapte naar *Utrecht*, dat reeds in de magt der Franschen was. Nu werd bij den hoogen krijgsraad zijn vonnis opgemaakt en hij in beeldtenis opgehangen; waaruit hij kon zien, welk lot hem te wachten stond, indien men hem in handen kreeg. Hij poogde zijn gedrag in druk voor het publiek en in geschrifte aan de Staten en bijzondere steden van *Holland* te verdedigen; en daagde later de voornaamste hoofden van den krijgsraad tot een tweegevecht uit, welke uitdaging men deed beantwoorden door den scherpregter van 't leger. Hij begaf zich in Fransche dienst; woonde, onder den hertog van Luxemburg, in Oct. 1672 den togt naar *Woerden* bij en wordt verdacht gehouden van een' aanslag op *Sas van Gend*.

MONTFOORT (JAN, burggraaf VAN) was een gunsteling van Jacoba van *Beijeren*, die haar vele gewigtige diensten bewees. Hij poogde *Ysselstein* voor haar te heroveren, en was haar met andere edelen behulpzaam om uit *Gend* naar *Holland* te vlugten. De gravin benoemde hem tot hooge eerambten, eerst tot thesaurier, toen tot stadhouder van *Holland*, en daarna tot een der 3 raden, om eene verzoening daar te stellen tusschen haar en Filips van *Bourgondië*. Het belangrijk verdrag, dat te *Delft*, den 3. Julij 1428, werd gesloten en bezegeld, deelt J. P. Arend mede in zijne *Alg. gesch. des vaderl.* II, II, 517. Filips begiftigde hem ten haren gunste met de heerlijkheid van *Linschoten*. Later toonde hij zich hoogst ondankbaar, door haar in haren uitersten nood eenig

verschot van geld te weigeren, onder voorgeven dat hij al zijn geld bij haar had opgezet, ofschoon hij vervolgens vele heerlijkheden kon aankoopen, zoo als *Purmerende*, *Neck* enz. Als raad en kamerling van hertog Filips is hij waarschijnlijk in 1448 gestorven.

MONTFOORT (A. VAN), zie op BLOKLAND, Dl. I, bl. 173.

MONTIGNY (JAN VAN), heer van *Villers*, behoorde tot de eerste onderteekenaars van 't verbond der edelen en werd in gewigtige zaken gebruikt. Het werd den graaf van Hoorne als een groot misdrijf aangewreven, dat hij hem naar *Doornik* gezonden had, om aldaar de onlusten te dempen en de Onroomschen te helpen tegen het bevel der landvoogdes. Hij behartigde ijverig de belangen der Herv., en zou vaderland en godsdienst meer diensten bewezen hebben, indien hij niet in den noodlottigen slag bij *Daalhem* (25 April 1568) in 's vijands handen gevallen ware, die hem naar *Brussel* voerde, waar hij weldra, op vonnis van den bloedraad, openlijk onthoofd werd. Op 't schavot toonde hij zijne kloekmoedigheid, godsvrucht en edele vrijheidsliefde.

— (FLORIS VAN), zie op MONTMORENCY, bl. 348.

MONTMORENCY (FILIPS VAN), graaf van *Hoorne*, oudste zoon van Jozef v. M., heer van *Nivelles*, en van Anna van Egmond, geb. in 1518, † 1568, geraakte door wilsbeschikking van zijn' oudoom van grootmoeders zijde (Jan II.), in 't bezit van het graafschap *Hoorne* met de heerlijkheden *Altena* en *Weert;* en kreeg door huwelijk de graafschappen *Nieuwenaar*, *Meurs* en *Saverdam*. Een man, zoo luisterrijk door geboorte en rijkdom, vond gereeden toegang ten hove, en zijne bekwaamheden verschaften hem hooge eerambten en waardigheden. Verheven tot ridder van 't gulden vlies, zag hij zich in 1555 aangesteld tot stadhouder van *Gelderland*, waarin hij in 1559 werd opgevolgd door den graaf van Megen. Als admiraal gebood hij dat zelfde jaar op de vloot, die Filips naar *Spanje* voerde, welke hem aldaar 2 jaren lang ophield als staatsraad der *Nederlanden*. Bij zijne terugkomst in 't vaderland (1563), vond hij veler gemoederen in haat ontstoken tegen Granvelle. Ingenomen met de regten en vrijheden van zijn' geboortegrond, voegde hij zich bij den prins van *Oranje* en den graaf van Egmond; en maakte met deze het edele driemanschap uit, dat zich eerst tegen den kardinaal, vervolgens tegen de Inquisitie verklaarde. Onwrikbaar in zijne beginselen, wist prins Willem zich met vrucht van zijn' naam en zijn

aanzien te bedienen, ofschoon zijn trotsche en stugge aard hem niet zoo bemind maakte bij het volk als Egmond. Zijne gematigdheid jegens de Hervormden te *Doornik* werd hem ten kwade geduid, en dit, gevoegd bij andere onaangenaamheden, deed hem besluiten zijne ambten en het hof te verlaten, naar zijn huis te *Weert* te wijken en zich eenigen tijd buiten 's lands op te houden. Zijne afwezigheid was echter niet van langen duur. In Aug. 1567 woonde hij de intrede bij van den hertog van Alba binnen *Brussel;* doch dit kwam hem duur te staan. Op eene verraderlijke wijze gevangen genomen, moest hij 5 Junij 1568, te gelijk met den graaf van Egmond, op het schavot zijn leven laten. Hij liet geene kinderen na, en zijn dood (zegt Strada) zou voorzeker bovenmate betreurd zijn geworden, indien niet reeds Egmond aller tranen had uitgeput.

MONTMORENCY (FLORIS VAN), baron van *Montigny*, geb. in 1528, was de broeder van bovenstaande. Hij werd tot stadhouder over *Doornik* en het *Doorniksche* gesteld, kort nadat Filips II het bewind aanvaardde. De landvoogdes zond hem in 1561 naar *Spanje*, om den koning van den toestand des lands te onderrigten en geld te vragen. Men wil dat hij den kardinaal Granvelle zwart zou hebben afgemaald, en verspreid dat de koning zich de Nederl. zaken weinig aantrok. 't Volgende jaar kwam hij in 't vaderland terug, met wind van ijdele hoop en beloften zonder gevolg. Hoezeer hij geen stellig deel nam aan 't verbond der edelen, werkte hij toch in den geest der bondgenooten, door de Inquisitie en de plakkaten, hiertoe strekkende, tegen te gaan. Hij werd in 1566 voor den geschiktsten man gekeurd, om met J. van Glimes, markgraaf van *Bergen*, den koning tot gematigder handelwijze te bewegen. Tegen zijn' zin nam hij deze zending aan, kwam na lang dralen in *Spanje*, werd minzaam ontvangen, daarna met schoone beloften om den tuin geleid, en toen zijne taal geen' weerklank vond aan het hof, verzocht hij meermalen dringend, om naar de *Nederlanden* terug te keeren; doch vruchteloos. Zoodra men berigt ontving van de gevangenneming van Egmond en Hoorne, werd Montigny gevat en op het kasteel *Segovia* gezet. Later bragt men hem naar 't kasteel van *Simancas*, onder voorwendsel dat hij popingen zou hebben aangewend om te ontvlugten. Zijne gewone dienaren werden verwijderd en hem weldra aangezegd, dat hij zich tot den dood moest voorbereiden. Het werd hem niet toegelaten, zijn' uitersten wil te beschrijven, wijl

zijne goederen verbeurd waren verklaard; wèl mogt hij den staat zijner schulden opgeven, doch daarbij volstrekt niet laten blijken, welke dood hem te wachten stond. In den nacht, voor zijne straf bestemd, trad een beul, een monnik en een notaris zijne gevangenis binnen. Hij legde de biecht af, waarna de beul een touw om zijnen hals sloeg en hem verworgde (15 Oct. 1570.). Hierop werd het lijk in een monniken-gewaad gestoken, om de sporen der verworging te verbergen, en liet men den volgenden ochtend getuigen komen, welke den Vlaamschen edelman herkennen en zijne identiteit bevestigen moesten. Den persoon, die het vonnis, door Filips te *Madrid* opgemaakt, had voltrokken, en den notaris, die er getuige van was geweest, werd op doodstraf verboden, het geheim te openbaren, en de koning liet alom het gerucht verspreiden, dat Montmorency was overleden van verdriet, wijl zijne plannen ter ontvlugting mislukt waren. Zoo handelde Filips II met verfijnde wreedheid, zijner waardig. Montigny wordt beschreven als een wijs en bekwaam man, doch weifelende in zijne godsdienstige beginselen. Zijn lot en dood heeft den dichter H. H. Klijn stof gegeven tot het treurspel *Montigni.*

MOONEN (ARNOLD), geb. te *Zwolle* in 1644, † 1711, oefende zich in de godgeleerdheid te *Utrecht* en werd in 1674 predikant te *Hardenberg* en 5 jaren later te *Deventer*. Hij was een man van vele verdiensten als dichter, redenaar en taalkenner. Zijn stijl, als dichter, was beschaafd, vloeijend en sierlijk, zoodat zelfs Vondel hem hoogschatte. Zijne *Poëzij* zag in 1700 te *Amst.* en *Utr.* het licht; het *Vervolg der Poëzij* te *Delft* in 1720, door de zorg van H. Kz. Poot, met eene opdragt van Moonen's weduwe Katharijna Aleida Osicius aan R. Jordens en Maria Roelink. Als kanselredenaar overtrof hij in zuiverheid van taal, deftigheid en populariteit van stijl, de meeste zijner tijdgenooten. Behalve eenige afzonderlijke predikatiën, heeft men van hem *Leerr. over Stephanus den Diaken*, 2 dln. *Dev.* 1696. — *Davids trapgezangen of de liederen Hammaäloth. Delft.* 1700. — *Abrahams roeping uit Ur der Chaldeën. Dordr.* 1715. — *Paulus onder de Heidenen. 's Hage.* 1715. — *Over het lijden van Christus*, 2de druk. *Amst.* 1718. — *Paulus te Athene. Ib.* 1720. — Als taalkenner maakte hij zich bekend door zijne *Nederd. spraakkunst. Amst.* 1706, daarna meermalen herdrukt. Bij al het gebrekkige, had ze voor dien tijd groote verdienste en was het eerste werk, waarin de spraakkunst volledig ontvouwd werd.

Van zijne beoefening der geschiedenis gaf hij eene proeve in zijne *Chronijk van Deventer*, 1714, en in andere H. S. Bij verkleefdheid aan de leer zijner kerk, was hij zeer verdraagzaam in het godsdienstige. Tegen Joh. Brandt's beschuldiging van dubbelzinnigheid wist hij zich met grond te verdedigen.

MOOR (JOOST DE), uit *Vlissingen*, was de zoon van den vice-admiraal JAN DE MOOR, die in 1572 de vloot van d'Avila, welke *Middelburg* poogde te ontzetten, groot nadeel toebragt; en wien in een tweede gevecht, terwijl hij den krijgsraad bijwoonde, door een kogel uit het schip van d'Avila de helft van 't hoofd werd weggeschoten. Zijn zoon JOOST verwierf nog grooter roem; doch gelijk met vele onzer zeehelden het geval is, er staat niets van zijne vroegere lotgevallen geboekt. In 1572 komt hij reeds vóór als kapitein, toen hij zich van een rijkgeladen schip des vijands, uit *Antwerpen* geloopen, meester maakte. In den strijd van den Zeeuwschen admiraal Worst met den Spaanschen Sancio d'Avila, tusschen *Vlissingen* en *Rammekens*, veroverde hij het schip, 't *Land van beloften* genoemd; woonde ook den slag bij van L. Boisot tegen Glimes te *Romerswaal*, en den togt tot ontzet van *Leijden*, waarbij hij zich door zijne dapperheid onderscheidde. Hij diende als vice-admiraal onder Justinus van Nassau, toen deze met Duivenvoorde in 1588 de vloot van Parma in de Vlaamsche havens besloten hield. Zijn grootste triomf was het verslaan der Spaansche galeijen onder Spinola in 1603, waarbij hij zwaar gewond werd, doch herstelde; op welke overwinning de geestige legpenning geslagen werd, met het veelbeteekenende omschrift: *Cedunt triremes navibus.* (De galeijen wijken voor de schepen.) Het sterfjaar van de Moor is ons onbekend, en van hem niet meer te berigten als dat hij in 1573 baljuw van *Middelburg* geweest is.

— (BARTHOLOMAEUS DE), geb. te *Kapelle op den IJssel* in 1649, † 1724, studeerde te *Utrecht*, *Harderwijk* en *Leijden* met den lof van vernuft, vlijt en kunde, en verdedigde in 1666 te *Utr.* eenige theologische stellingen, ofschoon zijne hoofdstudie de geneeskunde was. Tot doctor in dat vak bevorderd, vestigde hij zich eerst te *Gouda*, vervolgens te *Amsterdam*. Hier gaf hij 2 geleerde werken uit: *Cogitationum de instauratione medicinae, ad sanitatis tutelam, etc. libri* III, 1695, en *Veris oeconomiae animalis, seu potius humanae, principiis innixae pathologiae cerebri delineatio practica* etc. 1704. Hierdoor verhoogde hij zoo zeer zijn' roem, dat men hem, in

1706, te *Groningen* tot hoogl. in de geneeskunde benoemde. Hij bleef hier tot in 1713, toen hij in dezelfde betrekking te *Harderwijk* zijn' post aanvaardde met eene rede: *De amoenitatibus medicis;* terwijl hij 3 jaren later het rectoraat nederlegde met eene rede: *De piscium et avium creatione.* Behalve eenige andere schriften gaf hij nog een *Inst. med. compendium. Amst.* 1720. Hij had een' onaangenamen twist met de curatoren der hoogeschool, die hij bij de Staten aanklaagde, welke hem in 't ongelijk stelden. Ook het verloopen zijner collegiën moet hem diep gegriefd hebben. Zijn karakter wordt beschreven als stroef en onbuigzaam.

MOOR (DAVID DE), geboren te *Vlissingen* in 't eerste gedeelte der 17de eeuw, was een afstammeling van de bovengemelde zeehelden, en werd in 1654 predikant te *IJzendijke*, in 1661 te *Vlissingen.* Hier was hij zeer geacht om zijne kunde en milddadigheid. Van zijne ervarenheid in de Grieksche taal gaf hij een treffend bewijs, toen hij daarin met een' Griek een gesprek voerde, die in de consistorie-kamer verscheen, om eene aalmoes te verzoeken, terwijl de Moor voorzitter was. Men verhaalt, dat hij in een biduur, door de regering bevolen, op het tijdstip dat men te *Vlissingen* in 1673 duidelijk het schieten kon hooren in den zeeslag tusschen de Staatsche vloot en die der Engelschen en Franschen, te midden van een krachtig gebed eensklaps uitriep: „Victorie! victorie! de zege is ons!" Hij had opgemaakt uit het zich verwijderende geluid van 't schieten, dat de vijand vlugtte en door de onzen vervolgd werd. Dit gaf stof tot een vurig dankgebed, terwijl later de uitkomst zijn vermoeden bevestigde. Wijl hij klein van persoon was, werd hij in de wandeling Moortje genoemd. Hij stierf ongehuwd in 1683, en 4 jonge dochters lieten een' lijkzang op hem drukken, die 3 uitgaven beleefde, ofschoon er meer genegenheid dan poëzij in doorstraalde.

— (KAREL DE), geb. te *Leijden* in 1656, † 1738, had eerst tot leermeester in de schilderkunst den beroemden G. Dou, daarna A. van den Tempel, vervolgens F. van Mieris en G. Schalken. Zoo tot een bekwaam kunstenaar gevormd, schilderde hij historie-stukken, portretten en binnen-huizen, met zulk een keurig penseel, dat zijn roem door geheel *Europa* bekend werd. Het portretstuk, 14 voeten breed, waarop prins Eugenius, de hertog van Malborough, beide te paard, en de gezant Sintsendorf afgebeeld stonden, met veel bijwerk, droeg aan 't keizerlijke hof zulk eene goedkeuring weg, dat

hij tot ridder van 't Roomsche rijk verheven werd. De groothertog van *Toskanen* zond hem in 1702 eene gouden medaille voor zijn geschonken portret, dat in 's hertogs verzameling van portretten der voornaamste schilders geplaatst werd. Zijne kapitale schilderij, voorstellende de regtsoefening van Brutus over zijne zonen, geplaatst voor den schoorsteen in de schepens-kamer op 't stadhuis te *Leijden*, onderscheidt zich zoowel door rijkheid van ordonnantie, als juistheid van teekening. In 1717 liet zich Czaar Peter door hem uitschilderen, en deze was met dat werk zoo ingenomen, dat hij het telkens, als hij gezeten had, wegsloot, opdat er in zijne afwezigheid niets aan veranderd zou worden. Dit mishaagde den hooghartigen schilder, die eindelijk verklaarde het penseel te zullen nederleggen, indien men hem langer ophield. De Czaar gaf toe; en dit portret wordt onder de beste gerangschikt, ooit van dezen vorst vervaardigd. De Moor's portretten bragten hem veel roem en voordeel aan ; doch men heeft opgemerkt dat zijne stukken veel in waarde verschillen, naar gelang van den tijd, waarin ze vervaardigd zijn. De schrijver van *Holland's roem* prijst inzonderheid het bekende *Schaakspel*, als meesterlijk karakteristiek. Het portret van Joost van Geel, dat van hem zou voorhanden zijn op 's Rijks Museum te *Amst.*, is niet te vinden op de *Aanwijzing der schilderijen* van 1853. Zijne geëtste plaatjes komen zeldzaam voor.

MOOR (BERNHARDINUS DE), kleinzoon van Bartholomaeus de M., werd geb. te *Maassluis* in 1709, † 1780, begon zijne theol. studiën te *Utrecht* en zette die voort te *Leijden*, waar hij in 1736 de doctorale waardigheid verwierf. Sedert 1732 was hij op onderscheidene plaatsen als predikant werkzaam, laatstelijk te *Enkhuizen*, van waar men hem in 1744 te *Franeker* tot hoogl. in de godgeleerdheid beriep, en een jaar later te *Leijden*, waar hij zijn' post aanvaardde met eene rede: *De imperfecta ecclesiae militantis felicitate.* Bij 't nederleggen der rectorale waardigheid in 1757 sprak hij: *De eo quod nimium est in scientia theologica.* Ten jare 1779 eervol ontslagen, eindigde hij zijne dagen te *Gouda*, na bij uitersten wil eene som van *f* 4000 aangewezen te hebben, om daaruit jaarlijks aan eenige Litthauwsche theol. studenten onderstand te verleenen.

MOREELSE (PAULUS), geb. te *Utrecht* in 1571, † 1638, was van aanzienlijken huize, en leerde de schilderkunst bij M. Miereveld. Daarna begaf hij zich naar *Rome* tot het schilderen van historie-stukken; doch bepaalde zich later alleen bij het

portretteren, waarin hij een meester was. In zijne vaderstad teruggekeerd, vond hij volop werk, niet slechts als schilder, maar ook als bouwkunstenaar, daar hij o. a. het bestuur had over de bouwing van de *Catharijne-poort;* terwijl men hem ook het eerste denkbeeld eener uitbreiding van *Utrecht* toeschrijft, door zijn' zoon later opgevat en uitgewerkt. Als raad en kameraar of bestuurder van openbare werken, bewees hij aan *Utrecht* gewigtige diensten en bevond zich in 1634 onder de afgevaardigden, om de middelen voor te bereiden tot vestiging van de illustre-school. Men heeft van hem ook eenige in hout gesneden prenten en een paar gegraveerde platen. Onder zijne kunststukken munt uit eene herderin ten halven lijve en bijna levensgrootte, prijkende op 's Rijks Museum te *Amst.*, aangekocht uit de kunstverzameling van pastoor Ocke te *Leijden* voor *f* 2150. Op hetzelfde Museum ziet men ook van zijne hand het portret van Maria van *Utrecht*, en in 't Haagsche dat van Catharina Christina van *Nassau* en van eene prinses van *Hanau.* — Zijn zoon

MOREELSE (HENRICK), geb. te *Utrecht* in 1615, † 1666, openbaarde al vroeg groote vlugheid, en bezocht eerst de hoogeschool te *Harderwijk*, waar hij zich aan de regten toewijdde, en daarna de Leijdsche academie; later nog die van *Parijs*, *Bourges* en *Genève*, terwijl hij te *Bourges* den graad van doctor in de regten verwierf. Naar zijne vaderstad teruggekeerd, werd hij in 1643 tot buitengewoon lid der schepenbank benoemd, en een jaar later tot hoogl. in de regten, welke betrekking hij opende met eene rede: *De juris prudentiae Romanae usu hodierno.* Hij hield als rector in 1646, en bij andere plegtigheden, treffende redevoeringen. In genoemd jaar werd hij afgevaardigd, om de belangen der stad te verdedigen in de geschillen met 2 voorstemmende leden der Staten, en in 1654 was hij lid der Chambre Mi-partie, om de zaken tusschen de *Vereenigde* en de *Spaansche Nederlanden* te vereffenen. Toen men hem dat jaar tot raadsheer in het hof van *Utrecht* aanstelde, en hij zijn hoogleeraarsambt moest laten varen, bood hij aan, zijne lessen voort te zetten, tot er een opvolger zou zijn benoemd. Later nam hij, als raad der stad, zitting in de Generaliteits-rekenkamer, en zag zich in 1662 met de burgemeesterlijke waardigheid bekleed, waartoe hij met moeite was overgehaald. In deze betrekking was het, dat hij zijns vaders ontwerp ontwikkelde en in schrift bragt ter uitbreiding en verfraaijing der stad *Utrecht.* Het vond tegenkanting en werd eerst gedeeltelijk uitgevoerd in 1827—39, en in 't licht gesteld door Jhr. H. M. A. J. van Asch

van Wijck in zijne *Levensschets van H. Moreelse* enz. *Utr.* 1843. De hevige geschillen tusschen de Staten van *Utrecht* en den hoogl. in de theologie M. Nethenus over de geestelijke goederen, wikkelden hem in vele onaangenaamheden; doch hij kon in zijne laatste ure betuigen, dat al wat hij gedurende zijn bewind had verrigt, gedaan was vrij van haat en ter goeder trouw, ter bevordering van 't algemeen welzijn, 't welk hem altijd ter harte ging, en dat hij in zijn gansche leven niets vuriger had gewenscht, dan dat, de fakkel der verdeeldheid uitgebluscht zijnde, de verschillen der Christenen tot eendragt mogten gebragt worden.

MOREL (JAN EVERT), geb. te *Amsterdam* in 1777, † 1808, was een leerling van den bloem- en fruitschilder J. Linthorst; vervaardigde eenig behangselwerk voor de fabriek van Troost van Groenendoelen; begaf zich vervolgens naar *'s Hage*, waar hij zich verder oefende bij den rijtuigschilder D. van der Aa, en kwam eindelijk naar zijne geb.-stad terug, en aan 't werk bij den rijtuigschilder en kunstminnaar D. van Dijl. Hier vond hij in diens kunstverzameling gelegenheid, zijn' lust tot bloem- en fruitschilderen te voldoen, zoodat hij schoone stukken leverde, en fraaije teekeningen naar J. van Huijsum. H. Vinkeles Jz. hield bij zijn graf eene lijkrede.

MORINUS (STEPHANUS), geb. te *Caen* in 1624, † 1700, was hoogl. en predikant aldaar, zeer ervaren in de Oostersche talen, en werd in 1685 door de vervolgingen om de godsdienst gedrongen, die stad te verlaten. Hij begaf zich naar *Holland*, vertoefde eenigen tijd te *Leijden*, tot hem in 1688 de Waalsche gemeente te *Amsterdam* als leeraar verkoos, en later de curatoren van 't athenaeum tot hoogl. in de Oostersche talen, welken post hij aanvaardde met eene rede: *De utilitate linguarum Orientalium*, gevoegd bij zijne: *Explanationibus sacris et philologicis in aliquot V. et N. T. loca. L. B.* 1698. Hij bewerkte den Samaritaanschen tekst der 5 boeken van Mozes, en schreef ook o. a. *Excercitationes de lingua primaeva ejusque appendicibus. Ultraj.* 1694. De beroemde Francius wijdde de 33ste zijner redevoeringen aan Morinus' nagedachtenis.

MORITZ (LOUIS), geb. te *'s Hage* in 1773, † 1850, werd door zijne ouders naar *Nassau-Herborn*, waar een oom van hem woonde, gezonden, om de Lat. scholen te bezoeken, doch onze knaap, meer lust hebbende om van pijpaarde allerlei voorwerpen, inzonderheid paarden, na te bootsen, verzuimde zijne lessen. Hierop besloot zijn vader hem voor de krijgsdienst op te leiden, maar dit ook niet met zijn' smaak over-

eenkomende, liet men hem teekenen leeren en gaf hem D. van der Aa tot leermeester. Van tijd tot tijd ontwikkelde zich zijn groot talent, vooral in 't vervaardigen van portretten, en terwijl hij tevens het historiële vak in een' grooten stijl behandelde, koos hij 't liefst onderwerpen, waar paarden bij te pas kwamen. In 1809 behaalde hij bij Felix Meritis den prijs op de schilderij: *De gevangenneming van Cleopatra door Proculus*, waarvoor hij een pendant vervaardigde: *De dood van M. Antonius*. Het groote stuk: *De overwinning bij Nieuwpoort in* 1600 werd in eene daartoe ingerigte zaal, bij wijze van een Panorama, in 1818 ten toon gesteld. Hierin, gelijk ook in het *Panorama van Waterloo*, kwamen verscheidene paarden levensgrootte voor. Eene andere voorstelling van den *Veldslag bij Nieuwpoort*, te *Gend* in 1820 ten toon gesteld, 12 voeten hoog en 19 breed, werd door Willem I aangekocht en aan de stad *Nieuwpoort* geschonken. Hij was lid van 't Kon. Nederl. Instituut, en van de Academiën der schoone kunsten te *Brussel* en te *Gend*, en verdient een' eersten rang onder onze historie-schilders. Zijne echtgenoote Anna Reijermans heeft zich als eene bekwame schilderes van bloemen en vruchten doen kennen.

MORO (ANTONIS), geb. te *Utrecht* omstreeks 1525, † 1581, was een kweekeling van den schilder J. Schoorl, en oefende zich verder te *Rome*. Hij muntte bijzonder uit in het schilderen van portretten; trad ten jare 1552 in dienst van Karel V; vervaardigde te *Madrid* het portret van Filips, en in *Portugal* dat van de infante, zijne bruid, en van hare ouders. Hiervoor ontving hij 600 dukaten en kostbare geschenken; ook de portretten van adelijke personen aldaar werden hem goed betaald. Later vertrok hij, op last des keizers, naar *Engeland*, om Maria, tweede gemalin van Filips, te portretteren. Hiervoor werden hem eene gouden keten, 100 ponden sterling en eene jaarwedde van 100 ponden geschonken, zoodat de kunst hem geene windeijeren legde. Na het sluiten van den vrede tusschen *Frankrijk* en *Spanje*, vertrok hij met Filips naar *Madrid*, die tegen zijnen aard zeer vertrouwelijk met hem omging. Hij werd gewaarschuwd, dat de Inquisitie hem hierom met nijdige oogen aanzag, uit vrees dat hij den koning omtrent de Nederl. zaken mogt inlichten. Moro schuurde bij tijds de piek en begaf zich naar *Brussel*, waar hij een' beschermer vond in den hertog van Alba, wiens bijzitten hij afmaalde. Onder zijne historie-stukken munten uit eene *Besnijdenis van Christus*, in O. L. V. kerk te *Antwerpen*, en de *Opstanding van den Heiland*.

MORRE (PIETER), geb. te *Zwolle* in 1780, gesneuveld in 1832, koos even als zijn vader, de krijgsdienst; werd in in 1798 soldaat bij de Holl. infanterie; woonde de veldtogten in *Duitschland* bij, behoorde in het kamp van *Zeist* onder den maarschalk Marmont, en later onder de garde van koning Lodewijk. Bevorderd tot adjudant-onderofficier, werd hij verplaatst bij de linie en nam deel in den veldtogt van 1809 in *Zeeland*, waar hij de dienst van kwartiermeester met ijver verrigtte. Gedurende 't Fransche bestuur verliet hij de krijgsdienst; doch vond er genoegen in de burgerwacht te *Leijden* met de behandeling der wapenen bekend te maken. Na de omwenteling van 1813 werd hij geplaatst als 1ste Lt. bij 't 2de bat. infanterie van linie, en woonde de ontruiming bij van *Breda* en het beleg van *Naarden*. Zijn moedig gedrag in den veldslag bij *Waterloo* deed hem de Willems-orde verwerven en de benoeming tot 1ste Lt.-adjudant, waarop in 1829 de rang volgde van kapitein. Aan het hoofd eener comp. *Brussel* binnen gerukt, werd hij in de linkerzijde en den arm gekwetst, doch spoorde de zijnen aan, om de van achter het hôtel *Bellevue* indringende muiters geducht te begroeten, met de woorden: „Flankeurs! ferm er op ingeblazen!" Toen hij door bloed- en krachtverlies bezweek, werd hij eerst in 't veldhospitaal verbonden, daarna te *Amsterdam* aan de verpleging zijner vrouw toevertrouwd. Na zijne herstelling begaf hij zich naar de citadel van *Antwerpen*, en toonde bij menigen uitval dat het hart hem op de regte plaats zat, tot hem op het glacis van de lunet *St. Laurent* een vijandelijke kogel trof, zoodat hij met moeite zich naar de citadel sleepte, om stervende rapport te doen van zijn heldenfeit. Te midden van een bomben- en kogelregen des vijands, werd zijn lijk met krijgsmanseer door zijne wapenbroeders ter aarde gebragt.

MORT (JACOB LE), geb. te *Haarlem* in 1650, † 1718, studeerde te *Leijden* eerst in de wijsbegeerte en theologie, doch kreeg na verloop van 3 jaren afkeer van deze studie en besloot om, even als zijn vader, zich op de artsenij-bereiding en geneeskunst toe te leggen. Ten dien einde begaf hij zich naar *Amsterdam* bij een' Duitschen chemist, die hem binnen 't jaar door den dood ontviel. Naar *Leijden* teruggekeerd, voegde hij zich bij den stadsdoctor; oefende zich vlijtig in een collegie van chirurgijns en droogisten, in de schei- en geneeskunde; bezocht vele zieken gedurende de besmetting, die daar heerschte in 1669; en rigtte in 1672 een laboratorium op, waar vele studenten zijne proeven kwamen zien. Drie jaren later opende

hij eene apotheek, terwijl vele zieken hem raadpleegden; en gaf ook bijzondere lessen in de artsenijmeng-, schei- en geneeskunde. Dit wekte den naijver der stads-geneesheeren op, die hem verweten een vak uit te oefenen, waartoe hij niet geregtigd was. Gedagvaard voor 't collegie van heelkundigen, werd hij in eene boete geslagen. Le Mort begaf zich naar *Utrecht;* verkreeg daar de doctorale waardigheid; trad te *Leijden* in zijnen vorigen werkkring; hield bijzondere voorlezingen over bovengenoemde vakken; en werd in 1702 tot gewoon hoogl. in de scheikunde benoemd, welken post hij met lof vervulde tot aan zijn' dood. Hij heeft veel geschreven, o. a. een *Compendium chemicum.* 1680. — *Pharmacia rationibus et experimentis auctioribus instructa,* etc. 1688. — *Chymia rationibus et experim. auct. usque demonstrativis superstructa*, etc. 1688, aan D. en W. van Hogendorp opgedragen.

MORUS (ALEXANDER), geb. te *Castres* in *Frankrijk* in 1616, † 1670, oefende zich te *Genève* in de godgeleerdheid, werd aldaar aangesteld tot hoogl. in de Gr. taal en in 1642 tot predikant en hoogl. in de theologie. Kort daarop werd hij in gelijke betrekking naar *Middelburg* beroepen. Op aanbeveling van Salmasius kwam hij in aanmerking te *Harderwijk;* maar de ongunstige berigten van F. Spanheim en J. Smetius, omtrent zijn' onrustigen, twistgierigen aard en zucht naar nieuwigheden, deden deze aanbeveling zonder gevolg blijven. Zulks had ook plaats te *Leijden* in 1653, en wel op een vertoog der klassis van *Dordrecht*, die hem van onregtzinnigheid beschuldigde. Intusschen werd hij in 1653 te *Amsterdam* als hoogl. in de historie beroepen, en gaf aldaar blijken van zijne welsprekendheid en scherpzinnigheid. Ten onregte aangetast door den beroemden J. Milton, die hem den schrijver waande van het boek: *Clamor regii sanguinis ad coelum adversus parricidos Anglicanos*, dat aan P. Molinaeus wordt toegekend, werd door de regering van *Amst.* zijne eer gehandhaafd (1654). Kort hierop ondernam hij, met goedvinden van burgemeesteren, eene reis naar *Frankrijk* en *Italië.* Toen hij in 't begin van 1656 nog niet was teruggekeerd, werd zijn post vacant verklaard; maar hij kort daarna op voorspraak van onzen gezant Boreel weder als hoogl. aangenomen. Vele bezwaren, vroeger tegen hem ingebragt, kwamen, met nieuwe vermeerderd, voor den dag, zoodat de bestuurders der illustre school hem den 25. Maart 1659 van zijn' ambt ontsloegen. Hij vertrok naar *Frankrijk* en overleed te *Parijs*, ten huize der hertogin van Rohan. Van zijne schriften noemen wij slechts: *Causa Dei, sive de S.*

S. victoria gratiae. — *De gratia et libero arbitrio*, *contra Petavium.* — *De perpessionibus et gloria Messiae.* — *Poemata*, *Paris.* 1669. — *Oratio de Calvino*, waarin hij zich tegen H. de Groot verzet.

MOSSEL (JACOB), uit een aanzienlijk geslacht geb. te *Enkhuizen* in 1704, † 1761, kwam reeds in 1720 als klerk te *Batavia*, bekleedde daarna onderscheidene posten, en zag zich in 1740 benoemd tot gouverneur van *Coromandel.* Vier jaren was hij in deze betrekking werkzaam, toen men hem aanstelde tot buitengewoon, daarna tot gewoon raad van *Indië*, vervolgens in 1751 tot directeur-generaal, en kort daarop na den dood van Imhoff, tot gouverneur-generaal, welke aanstelling daarna bekrachtigd werd door Willem IV. Onder zijn bestuur stegen de actiën der O. I. Comp. tot een' zeer hoogen prijs. Hij hield de hand aan de uitvoering der nieuwe plakkaten ter beteugeling van de overmatige weelde, en spaarde zijne eigene schatten niet ter aanmoediging van landbouw en nijverheid. De zware geschillen, gerezen tusschen onze en der Engelschen Comp., mogt hij niet beleven. Hij stierf te *Batavia*, en werd opgevolgd door Mr. P. A. van der Parra.

MOSTERT (JAN), geb. te *Haarlem* in 1474, † 1555 of 56, oefende zich, onder de leiding van Jacob van Haarlem, in de teeken- en schilderkunst; werd weldra een meester in dat vak en hofschilder van de landvoogdes Margaretha, bij wie hij niet alleen om zijne kunst, maar ook om zijne edele manieren, fraaije leest en vriendelijken omgang hoog in achting stond. Gedurende 18 jaren hield hij zich aan haar hof op; schilderde welgelijkend en met een vleijend penseel onderscheidene portretten, en verbreidde door historiële, voornamelijk altaar-stukken, niet minder zijnen roem. Jammer, dat bij den grooten brand van *Haarlem*, waar hij zijne laatste levensjaren doorbragt, vele zijner kunstwerken zijn verloren gegaan. In de galerij te Weenen wordt nog een stuk van hem bewaard, zijnde een jongelings-portret.

— (DANIEL), zie op SINAPIUS (D.).

— (DANIEL) was secretaris van *Amsterdam*, J. U. doctor, en een vriend van Vondel, wien hij behulpzaam was in het vertalen uit 't Latijn, en die hem *De Roomsche lier* opdroeg. Er bestaat van hem een werk, getiteld: *Nederlandtsche briefschrijver*, blijkens een vers van Jac. van der Burgh, te vinden in: *Verscheijde Nederd. gedichten*, *Amst.* 1651, I, bl. 96. Hij beoefende mede de Nederd. dichtkunst, en vervaardigde o. a. een treurspel, getiteld *Mariamne.* 1640.

MOTTE (VALENTIN DE PARDIEU, SR. DE LA) uit *Artois*,

was een moedig krijgsman, die na den dood van Requesens de zaak der Algem. Staten behartigde, en belast werd met de zorg voor het geschut des legers. Hij werd in de plaats van Lalaing, die bij de inneming van *Antwerpen* (1576) in handen der Spanjaarden was gevallen, bij voorraad aangesteld tot *Maréchal de Camp*. Hij teekende het jaar daarop de Unie van *Brussel*, doch bleef de zaak der vrijheid niet getrouw. Gehechtheid aan de R. godsdienst en onbegrensde eerzucht deden hem openlijk den koning van *Spanje* huldigen en zich plaatsen aan het hoofd der misnoegden in *Artois*. Dit zijn gedrag en zijne pogingen om steden en edelen in zijn belang te trekken, verwekte zoo zeer de verontwaardiging der Algem. Staten, dat ze hem tot vijand des lands verklaarden. De Spanjaarden beschouwden zijne onderwerping als een zeker voorteeken der overwinning, en zijn' afval werd zelfs in *Spanje* feestelijk gevierd. Hij streed weldra onder Parma tegen zijn vaderland, diende als generaal der artillerie nog vele jaren in 't Spaansche leger, en mogt als dapper en ervaren krijgsman roem verwerven.

MOUCHERON (FREDERIK), volgens Houbraken geb. te *Embden*, volgens Immerzeel te *Edam*, in 1633, † 1686, leerde de behandeling van 't penseel te *Amsterdam* bij J. Asselijn, onder wien hij weldra zulke vorderingen maakte, dat hij op zijn 22ste jaar eene kunstreis ondernam naar *Frankrijk*, eenige jaren vertoefde te *Parijs*, en fraaije landschaps-teekeningen maakte, die hij gebruikte voor zijne keurige schilderijen, welke door T. Helmbreker, die zich toenmaals te *Parijs* ophield, met figuren gestoffeerd werden. Naar *Amsterdam* teruggekeerd, bleef hij aldaar met roem en voordeel de kunst beoefenen. Zijne landschappen hebben een liefelijk koloriet, met een' helderen voorgrond, nevelachtige verschieten, teeder en los behandelde boomen, ofschoon zijne kleur wel eens te geel of te groen is. A. van de Velde en J. Lingelbach stoffeerden ze soms met beeldjes, gelijk met een zijner landschappen op 't Amst. Museum door den eerste, en in 't Haagsche door den laatstgenoemde gebeurd is. Zijne stukken worden duur betaald. Zeer zeldzaam is een zijner geëtste prentjes, zijnde een boomrijk landschap. — Zijn zoon

— (ISAAK), geboren te *Amsterdam* in 1670, † 1744, werd door hem in de kunst onderwezen, en vertrok op 24jarigen leeftijd naar *Rome*. De kunstwonderen en de schoone natuur van *Tivoli*, enz. leverden hem stof genoeg voor teekenpen en penseel. Na zijn oogmerk bereikt te hebben, kwam hij,

met een' kunstschat, in zijne geb.-plaats terug, waar men weldra zijne bekwaamheid op prijs stelde. Volgens den smaak van dien tijd beschilderde hij de zalen der aanzienlijken met Italiaansche landschappen, die of door hem, of ook wel door Jac. de Wit, of Verkolje, gestoffeerd werden. Ook heeft men van hem enkele kabinetstukjes met dergelijke onderwerpen. Zijne stukken getuigen van zijne vindingrijke ordonnantie, van zijne ervarenheid in de bouw- en doorzigtkunde en van zijne keurige penseelbehandeling. Vele fraaije teekeningen en eenige geëtste landschappen komen er van hem voor.

MOUWICK (PIETER VAN) bekleedde onderscheidene regeringsposten te *Deventer* (waarschijnlijk zijne geb.-stad), ook dien van burgemeester. Men maakte van zijne bekwaamheden gebruik in verschillende zendingen. Hij werd dikwijls tot 's lands klaringe beschreven en vooral vermeld in de geschillen tusschen *Zwolle* en *Kampen*, waarbij *Deventer* de zijde koos der laatstgenoemde stad. Na de nederlaag der Overijsselschen tegen de Gelderschen in 1521, steeg bij 't volk het vermoeden op, alsof hij die van *Zwolle* buskruid bezorgd had; zoodat men zijn huis plunderde. Toen de oproerigheden min of meer gesust waren door de gegoedste burgers, trad hij openlijk voor den dag, en daagde een ieder uit, die iets ten zijnen laste zou kunnen inbrengen; terwijl hij in geval van schuld zich aanbood de zwaarste straf te ondergaan. Deze kloekmoedigheid ontwapende de muitelingen, niemand wist iets tot zijn bezwaar, en men ging verzoend uit een. Hij bleef steeds in aanzien, nam later nog gewigtige zendingen op zich, en overleed denkelijk in 1538.

MUELEN (JOHANNES ANDREAS VAN DER), heer van *Niecop* en *Portengen*, geb. te *Utrecht* in 1655, † 1702, oefende zich aldaar in de letteren, wijsbegeerte en regtsgeleerdheid, en verkreeg den doctoralen hoed in de beide regten, met eene: *Diss. juridica circa fideicommissum in testamento comitis Joh. Wolphardi de Brederode contentum etc.* Hij werd aangesteld tot inspecteur van de dijken te *Vianen*, later tot lid van 't hof van justitie en daarna tot lid van den raad van *Braband*, welke in *den Haag* zitting hield. Hij schreef: *Statuta et consuetudines dioeceseos Vianensis et Ameydensis, etc. Traj.* 1784. — *Forum conscientiae, seu jus poli, etc.* 1693.

MUILMAN (WILLEM), geb. te *Franeker* in 1697, † 1759, verwierf den graad van theol. doctor aldaar, na het verdedigen van 3 verhandel. Zijne eerste standplaats als predik. was *Haamstede;* daarna *Voorschoten*, *Alkmaar* en eindelijk in 1735 *'s Hage.* Als Lat. dichter vervaardigde hij een' *Carmen heroïcum de J.*

Christi passione. Franeq. 1715, door Peerlkamp niet genoemd. Ook zou hij Nederd. verzen hebben gemaakt, die echter niet verzameld zijn uitgegeven. Als gemoedelijk prediker deed hij zich kennen door eene lijkrede op zijn' vader, en eene *Leerr. over Thess. IV:* 13 *en* 14, *'s Hage* 1756. Op verzoek van den kerkeraad belastte hij zich, eerst met zijn' vader, en na diens dood met zijn' broeder, met de revisie en correctie der Bijbeluitgave, die in 1757 te *'s Hage* en *Middelburg* het licht zag.

MUINCQ (ALEXANDER DE) of DE MUNCK, heer van *Oostersouburg*, geb. te *Middelburg* in 1655, † 1719, was op verschillende tijden hoogbaljuw en rentmeester-generaal bewesten *Schelde*; meermalen burgemeester, schepen en raad zijner geb.-stad, tevens bewindhebber der O. I. Comp. en gedurende het stadhouderschap van prins Willem III, een der voornaamste aan 't roer der regering. Hij moet vele buitensporigheden verrigt hebben, 't geen blijkt uit een' brief van vrijspreking (*abolitie*), met aanwijzing van de nulliteit, uit de verantwoording der wettige regering van *Middelburg*, in 1702 uitgegeven, en ook uit vele zijner gedichten, waarin hij schuld belijdt. Zijn losbandig gedrag, kwaad bestuur en politieke redenen berokkenden hem vele vijanden, die het zelfs op zijn leven toelegden door een' gehuurden Italiaan, aan wiens handen hij met eene ligte wonde ontsnapte. Na den dood van den stadhouder in 1702 uit de regering gezet, bleef hij buiten alle bewind, en sleet zijne overige jaren meestal op zijne hofstede: *Niet altijd zomer* genoemd; waar hij zich onledig hield met het opstellen van rijmwerken, waarin geene dichterlijke schoonheden te zoeken zijn, maar een godsdienstige geest doorstraalt en vele bijzonderheden voorkomen, die op hem betrekking hebben. Zijne werken, nu en dan uitgekomen, zijn in één boek verzameld en bevatten: *Wintervrugt, gewasschen op het hof: Niet altijd zomer.* — *Het boek Ecclesiastes.* — *Vreugdenolie voor treurigheid.* — *Eenzame bezigheden.* Ze zijn eerst voor rekening van den schrijver uitgegeven te *Amst.* in 1711, en een 2de druk in 1716.

MULART (GERARD) tot den *Marsch*, van *Utrecht* geboortig uit een rijk en aanzienlijk geslacht, was in onderscheidene hooge betrekkingen werkzaam, o. a. in 1516 als lid van 't hof van *Friesland* en *Holland*, als hoofd of eerste raad van *Friesland*, en als meester van de requesten in Z. Majesteit's geheimen raad. Als lid van den hoogen raad van *Mechelen* teekende hij namens Karel V de overdragt van *Utrecht* in 1527; en 't volgende jaar ontmoeten wij hem te *Groningen* als voorzitter bij de regtsplegingen onder G. Schenk van

Toutenburg, die door den keizer aangesteld was tot stadhouder van dat gewest. Vroeger gebruikte men hem ook in bezendingen, o. a. tot het sluiten van 't driejarig bestand met Christiaan III, koning van *Denemarken*, en met die van *Lubek*, 3 Mei 1537. Terwijl hij zich in zijne jongelings-jaren te *Parijs* ophield, zond hij in 't licht: *Additiones in Flores ultimarum voluntatum Bollandini Bononiensis.* 1509. Zijn geb.- en sterfjaar schijnen onbekend.

MULDER (JOHAN), geb. te *'s Hage* in 1704, † 1776, oefende zich in de theol. eerst te *Wittenberg*, daarna te *Helmstadt*, en werd in 1732 predikant bij de Luthersche gemeente te *Kampen;* in 1740 te *Groningen;* een jaar later te *Leijden*, en in 1748 te *Amsterdam.* Hij verwierf roem door zijne preekwijze, minder bevlekt met gebreken, dan die van vele zijner tijdgenooten. Men leert die preekwijze en zijn' krachtigen stijl kennen in verschillende door hem uitgegevene leerredenen, aanspraken en voorredenen. Hij vertaalde Mosheim's *Leerr. over de eigenschappen der ware belijders van 't Evang. 's Hage* 1735, en schreef o. a. *Absolutum decretum, of tegen de leer der Gereform. van 't volstrekte raadsbesluit. Amst.* 1741. Ook nam hij deel in den twist over de algem. of bijzondere genade; en koos daarin de partij van den Duitschen godgeleerde J. F. Hachstetten tegen J. van den Honert, in een' *Brief aan J. v. d. Honert, waarin bewezen wordt, dat de leerstukken van de vrijmagtige voorbeschikking noch met de gezonde reden, noch met de ingeschaapen (!) denkbeelden van God overeengebragt kunnen worden*, 1736. Met één vóór- en tegenschrift nam deze twist tusschen hen een einde.

— (JOHANNES), geb. te *Franeker* in 1769, † 1810, ontving zijne eerste opleiding van den geneesheer G. Coopmans, die hem voor de academische lessen bekwaamde. In zijne vaderstad studeerde hij onder Ypeij, Wassenbergh en and., en werd in 1790 tot doctor in de wijsbegeerte bevorderd. Te *Leijden* oefende hij zich in de genees- en heelkunde bij Sandifort, Voltelen, Brugmans en du Pui, wiens raad hij volgde om zich naar *Londen* te begeven (1792), ten einde zijne studiën in de heel- en verloskunde voort te zetten. Hier genoot hij de vriendschap en achting van beroemde mannen in zijn vak, en werd aangenomen tot honorair lid in Gray's-hospitaal. Van daar teruggekeerd, bleef hij nog één jaar te *Leijden* en werd in 1794 te *Franeker* tot doctor in de geneesk. gepromoveerd met eene diss. *Historia literaria et critica forcipum et vectium obstetriciorum*, door Schlegel te *Leipzig* in 't Hoogd.

vertaald, 1798. Te *Leeuwarden* als 's lands operateur en lector aangesteld in de ontleed- en verlosk., aanvaardde hij die betrekking met eene openbare voorlezing: *De fracturis ossium.* Zijne kunde wekte de curatoren der Franeker hoogeschool op, hem den leerstoel in de genees-, heel-, ontleed- en verloskunde aan te bieden, waar hij zijne lessen opende met eene rede: *De iis quae studium chirurgicum et obstetricium nostra in patria cum maxime, amplificandum et melius excolendum impediunt*, 1797. Aldra verhoogde hij hier zijnen roem door eene merkwaardige operatie, de afzetting namelijk van het dijbeen onder het heupgewricht, welke des te meer verwondering wekte, daar zij buiten 's lands met een ongelukkig gevolg beproefd was, en waarover zijn leermeester du Pui zijne blijdschap openlijk aan den dag legde. Als oogarts erlangde hij eene erkende vermaardheid, terwijl hij tevens de eerste was, die in *Friesland* de inënting der koepokken aanried en aanwendde. In 1800 werd hij lid der commissie van geneeskundig toevoorzigt, en behaalde eene gouden medaille bij 't Heelkundig Genootschap te *Amst.* voor eene verhand. *Over het afhalen der nageboorte.* Tot hoogl. te *Groningen* in 1807 benoemd, sprak hij eene uitmuntende redevoering uit: *De meritis P. Camperi in anatomiam comparatam.* Ook hier behaalde hij roem in al de hem toevertrouwde vakken, en veel lof wegens het door hem ingerigte heel- en verloskundig ziekenhuis. Als mensch muntte hij uit door dienstvaardigheid en milddadigheid. Zijne verdiensten werden in menig binnen- en buitenlandsch genootschap erkend.

MULDER (JOHANNES), geb. te *Veendam* in 1775, † 1832, volbragt zijne theologische studiën te *Groningen*, werd in 1797 predikant te *Rolde* in *Drenthe*, in 1806 te *Vlagtwedde* en 3 jaren later te *Groningen.* Hij bezat geene schitterende predikgaven, maar zijne leerredenen droegen het kenmerk van een' helderdenkenden geest, veel menschenkennis en warme liefde. Hij was om zijn voortreffelijk karakter algemeen geacht en bemind. Ter gelegenheid van het eeuwfeest der Hervorming in 1817, gaf hij eene leerrede uit, alsmede later een paar verhandelingen, door hem in 't Groninger Depart. der Maatsch. Tot nut van 't alg. uitgesproken. Na zijn' dood gaven J. P. A. Wintgens en P. Hofstede de Groot een 12*tal Leerredenen* van hem in 't licht, *Gron.* en *Delft.* 1832. Hij was lid van 't Zeeuwsche Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.

MULIERIUS (NICOLAUS), eigenlijk DES MULIERS, ook wel MULERIUS genoemd, werd geb. te *Brugge* in 1564, en

in 1589 te *Leijden* tot doctor in de geneeskunde bevorderd. Hij oefende de praktijk uit te *Harlingen* en te *Groningen;* nam eenigen tijd het rectoraat waar der Lat. scholen te *Leeuwarden*, en werd in 1614 te *Groningen* tot hoogl. aangesteld in de genees- en wiskunde, later tot bibliothecaris. Hij behoorde tevens tot de eerste bewindhebbers der W. I. Comp., in 1621 opgerigt; was een boezemvriend van Drusius, die hem als een groot taalkundige prees; stond in gunst bij Willem Lodewijk en Ernst Casimir, graven van *Nassau*, die hem als arts raadpleegden. Men heeft van hem eenige sterrekundige werken, welke van zijne ervarenheid in die wetenschap getuigen, o. a. *Astrolabium, seu sphaera planiformis*, etc. — *Ephemerides ab anno* 1609—26. — *Tabulae Frisicae lunae solares.* — *Institutionum Astronomicarum libri* 2. *Amst.* 1616. — *Eene verhand. over de komeet, in* 1618 *gezien.* Hij † in 1631.

MULIERIUS (PETRUS), zijn zoon, geb. te *Harlingen* in 1599, † 1647, begon zijne studiën te *Groningen* onder Ubbo Emmius, vervolgde die te *Leeuw.* onder zijn' vader en toen deze als hoogl. naar *Gron.* trok, legde hij zich daar met ijver toe op de genees- en wiskunde. Ter voltooijing zijner studiën begaf hij zich in 1621 naar *Leijden;* vertoefde het volgende jaar drie maanden in *Engeland;* deed in 1623 uit *Leijden* met 2 aanzienlijke studenten een uitstapje naar *Frankrijk;* hield zich eenigen tijd op aan de hoogeschool van *Montpellier*, waar hij eene rijke verzameling van zeldzame planten opdeed; en verkreeg in 1624 te *Valence* de doctorale waardigheid. Naar *Gron.* teruggekeerd schreef hij met zijn' vader de bovengenoemde *Ephemerides*, en vervolgde die alleen tot in 1636. Als med. doctor vestigde hij zich te *Amst.*, tot dat hij in 1629 het professoraat in de physica en botanica te *Gron.* aanvaardde. Hier stichtte hij, op eigene kosten, een' hortus medicus, doch het verlies van zijne vrouw en moeder schokte zijne gezondheid en sleepte hem vroegtijdig ten grave, zoodat er bijna geene vruchten van zijne pen bestaan.

MULLER (PHILIPPUS LUDOVICUS STATIUS) was in 1745 predikant bij de Evang.-Luthersche gemeente te *Amersfoort*, en 5 jaren later te *Leeuwarden.* Zijne wijsgeerige denkwijze deed hem wel eens onderwerpen behandelen, minder geschikt voor de bevatting der eenvoudigen, terwijl hij zich daarbij den schijn van onregtzinnigheid op den hals haalde. Een lid van den kerkeraad ten minste, Fr. Lentz, een keurslijfmaker, beschuldigde hem daarvan op 5 April 1750, en wel hoofdzakelijk dat hij met Balth. Bekker overeenstemde in de leer over den duivel. Toen Muller zich verdedigde voor den kerkeraad, die genoe-

gen nam in zijne verklaring, bragt Lentz zijne klagte voor de Amsterdamsche consistorie. Ofschoon hierbij wel niet vrijgesproken, bewerkte men een vergelijk tusschen hem en zijn' beschuldiger. De laatste, hiermede niet tevreden, bragt de zaak, in vereeniging met een' wieldraaijer J. Karssen, andermaal voor den kerkeraad, voor de Amst. consistorie, en voor eene klassikale commissie, 't welk ten gevolge had dat het twistvuur hoe langer hoe hooger ontvlamde. Die lust heeft, deze twisten in alle bijzonderheden na te gaan, verwijzen wij naar Ypeij's *Kerkel. gesch. der 18de eeuw*, IV, 382 enz. Om de onaangename gevolgen te ontgaan, die hem dreigden, was hem eene beroeping naar *Erlangen* in 1756 welkom; hier aanvaardde hij het professoraat in de wijsbegeerte met eene *Diss. de justo probabilitatis valore et usu.* Dat men zijne verdiensten als geleerde erkende, blijkt uit zijn lidmaatschap van de Keizerl. Acad. der natuur-onderzoekers te *Weenen* en van 't Kon. Genootschap te *Berlijn.* Hij stierf in 1776, en heeft vele werken nagelaten. Behalve eene kostbare vertaling van G. W. Knorr, *Deliciae naturae, of uitgelezen kabinet van natuurlijke zeldzaamheden, Dordr.* 2 dln. in fol., en een zonder naam uitgegeven geschrift, dat veel gerucht gemaakt heeft: *De zedemeester der kerkelijken, Amst.* 1750 in 2 dln. 8vo, bestaan er van hem, o. a. *Kort ontwerp der zedelijke oogmerken Gods bij de schepping en regering der wereld, Amst.* 1762. — *Veel hoofden veel zinnen*, enz. *Amst.* 1765 in 2 dln. 4de druk in 1790. — *Eenzame nagtgedachten of zedel. betrachtingen over de wereld en wereldsche voorvallen*, uit 't Hoogd. 2 dln. *Amst.* 1769, in den trant van Young's *Nachtgedachten*, in een' gezwollen Herveyaanschen stijl. — *Bedenkingen betreffende den dierlijken oorsprong der koraalgewassen*, waarbij eene *Academische redevoer. over den oorsprong en aanwas der natuurlijke historie, Dord.* 1771, en meer andere.

MULLER (JOHAN WILHELM STATIUS), geb. te *Maastricht* in 1767, † 1836, bezocht de hoogeschool te *Helmstadt* en werd, na een verblijf van 2 jaren, in 1792 tot proponent bij de Evang.-Lutherschen bevorderd. In 't volgende jaar werd hij predikant te *Gouda*, een jaar later te *Alkmaar* en in 1795 te *Haarlem.* Hier was hij 14 jaren werkzaam, toen hij de roepstem naar de Amst. gemeente volgde, waar hij arbeidde tot in 1835, als wanneer eene gezigtsverzwakking hem het emeritaat deed vragen, dat hij te *Wageningen*, waar hij zich vestigde, slechts kort genoot. Hij was ongemeen arbeidzaam, met eenen waren Christelijken zin bezield, en bezat bij vele kennis de gave van gemakkelijke mededeeling. Als redenaar onderscheidde hij zich door netheid,

eenvoudigheid en populariteit, maar zijn stijl mist gloed en verheffing. Van hem zien onder meer andere het licht: *Leerredenen*, 2 *tientallen. Amst.* 1835 en 36. — 3 *Onderwijsboekjes voor katechizatiën*, meermalen herdrukt. — *Drie verhandelingen over den zelfmoord.* 1817. — *Handboek voor alle leeftijden enz. oorspronkelijk uit het Indiaansch*, *Amst.* 1818. — *Brieven van een' menschenvriend aan lijdenden en ongelukkigen* (zonder zijn' naam). *Ib.* 1832, in 2 dln. Na zijn' dood werden door zijn' zoon omgewerkt en uitgegeven: *Stemmen uit het graf van een Christen*, 2 dln. *Dordr.* 1839, en *Stemmen van gene zijde des grafs*, *Ib.* 1843. — Bij de Maatsch. Tot nut van 't algem. behaalde hij in 1799 den eereprijs op de beantw. van de vraag: *Of en hoedanig men kinderen behoore te leeren bidden en danken.* En 10 jaren later bij Teijler's Godgel. Genootschap voor eene verhandeling: *Over de verbreid. der Evang. leer.* Met Heringa, van der Palm, Kops en Rogge zag hij zich in 1796 benoemd tot beoordeelaar van de antwoorden, ingekomen op de door een gezelschap van godsd. vrienden te *Leijden* uitgeschreven vraag: *Welke de oorzaken waren van den verflaauwden en vervallen ijver voor de openbare godsd.-oefeningen in ons vaderland, en welke de middelen om dezen weder op te wekken en aan te vuren?* — Op verzoek der Nederl. Bijbel-compagnie, nam hij de zorg op zich voor de *Verbeterde uitgave van 't N. Test. in kl. formaat*, 1830; terwijl hij ook lid was van de commissie voor den herdruk van den Luth. Bijbel in 1823, en van die voor 't *Algemeen gezangboek der Evang.-Luth. kerk in de Nederlanden*, 1826. Geen wonder, dat aan zulk een werkzaam en kundig man, als lid der Luth. synode, het vervaardigen van N. inleidingen tot de Bijbelboeken, van inhouds-opgaven der hoofdst. en verbeterde aanwijzing van gelijkluidende plaatsen, werd opgedragen. In onderscheidene maandwerken zijn eenige stukken van hem geplaatst. Hij was lid o. a. van de Holl. Maatsch. van Wetensch. te *Haarlem* en van 't Zeeuwsche Genootschap.

MUNCK (JAN DE), geb. in 1687, † 1760, was stads-architect van *Middelburg*, daarna sterrekundige van prins Willem IV. Meer als liefhebber, dan als man van naam in dat vak bekend, schreef hij echter een werk over de komeet van 1743, terwijl hij ook de komeet van 1748 te *Middelburg* heeft waargenomen.

MUNNIKS (JOHANNES), geb. te *Utrecht* in 1652, † 1711, oefende zich bij zijn' vader, een bekwaam apotheker, bijzonder in de artsenijmeng- en kruidkunde, en verwierf op de hoogeschool zijner geb.-stad in 1670 den doctoralen graad in de ge-

neeskunst. Zeven jaren later verkozen de curatoren hem tot lector in de ontleedkunde, ruim één jaar daarna tot buitengewoon hoogl. in de geneeskunde, en in 1680 tot gewoon hoogl. in de ontleed-, genees- en kruidkunde, onder voorwaarde dat hij in de eerste 2 jaren geen honorarium zou trekken. Hij legde zich inzonderheid op de ontleedkunde toe, waarin hij eenige ontdekkingen deed. Behalve zijne *Orationes*, schreef hij de volgende werken: *De urinis earumdemque inspectione. Traj.* 1674. — *Chirurgia ad praxin hodiernam adornata* etc. *Ib.* 1689, ook in 't Nederd. vert. onder den titel: *Practijk der heelkonst*, enz. *Utr.* 1693. — *De re anatomica Ib.* 1697. — Hij nam ook deel in het groote werk van H. van Rheede, getiteld: *Hortus Malabaricus*, en bewerkte vol. 4 en 5.

MUNNIKS (WIJNOLDUS), geb. te *Joure* in *Friesland* in 1744, † 1806, ging, na eenig onderwijs in de Gr. en Lat. talen ontvangen te hebben, naar *Bolbeck* bij *Rouan* om zich in 't Fransch en Latijn te oefenen. Met het doel om zich op de geneesk. toe te leggen, begaf hij zich eerst bij een' bekwaam apotheker te *Amsterd.* om de artsenijmeng- en scheikunde te leeren. Genoegzaam voorbereid, bezocht hij de Groninger hoogeschool. Op aanraden van prof. P. Camper, wiens vriendschap hij genoot, begaf hij zich in 1767 naar *Leijden*, om ook Gaubius, van Roijen en Albinus te hooren. Toen hij hier den graad van Med. Cand. ontvangen had, trok hij naar *Parijs*, waar hij zich gedurende één jaar oefende in de ontleed-, heel- en verloskunde, en daarna andermaal *Rouan* opzocht, om zich onder den beroemden le Cat de bewerking van het steensnijden eigen te maken. Door 't zuidelijk gedeelte van *Frankrijk* naar 't vaderland teruggekeerd, werd hij in 1769 te *Leijden* bevorderd tot doctor in de geneeskunde, met eene Diss. over de *Lues venerea* etc. De verschrikkelijke veepest, die dat jaar vooral in *Groningen* en *Friesland* woedde, had inzonderheid de hoogl. Camper en van Doeveren genoopt middelen daar te stellen ter stuiting of verdelging dier kwaal. Nu werd Munniks door Campe als medearbeider gebruikt, om met hem de inënting der beersten te beproeven; met welk een uitslag, heeft de gemelde hoogl. in zijn werk over de veeziekte opengelegd. Toen nu Camper in 1771 het ontleed- en heelkundige gedeelte van zijn' post nederlegde, werd Munniks in zijne plaats aangesteld, en begon zijne lessen met eene rede: *Over de groote onaangenaamheden, welke de ontleedkunde bevat.* Na 't vertrek van zijn' vriend en leermeester in 1773, werden hem al die vakken toevertrouwd, waarin deze met zoo

veel roem was werkzaam geweest. Tot zijne schriften behooren zijne bekroonde verhand. bij de Acad. van Kunst. en Wetensch. te *Amiens* in 1784: *Over de reden waarom de breuken in het Picardijsche zoo menigvuldig zijn en de beste middelen daartegen*, enz., en eene andere bij de Kon. Maatsch. der geneesk. te *Parijs*, mede in 1784 bekroond: *Over de gebreken, welke men in Frankrijk, omtrent de ligchamelijke opvoed. der kinderen, behoort te verbeteren*, enz. Zoo in als buiten 's lands werden zijne verdiensten erkend. Belangrijk is het getuigenis, dat Lavater van hem aflegt, te lezen in 't *Wb. v. kunsten en wetensch.* van G. Nieuwenhuis, in voce, bl. 646.

MUNSTERUS (CHRISTOPHORUS), geb. te *Leeuwarden* in 1614, † 1660, bezocht in 1632 de Franeker hoogeschool, om de theologische lessen van Maccovius, Schotanus en Bogerman bij te wonen, werd in 1639 tot proponent bevorderd en in het volgende jaar als leeraar beroepen bij de Hervormde gemeente van *Hemelum* en *Mirns*. Hier was hij niet slechts als predikant, maar ook in onderscheidene disputen met Roomsche zendelingen, en als lid der synode van 1649, ijverig werkzaam. Op voorspraak van J. van Aijlva, baljuw van *Hemelum*, benoemde men hem in 1651 aan de Friesche hoogeschool, tot hoogl. in de logica en wijsbegeerte, en vereerde hem tevens de waardigheid van Mr. in de vrije kunsten. De ijver, waarmede hij de studenten onderwees, deed de curatoren in 1659 besluiten, zijne inkomsten te verhoogen, waarvan hij echter niet lang genot had, daar eene zware droefgeestigheid, gevolgd van eene rotkoorts, hem het volgende jaar in 't graf sleepte. De weinige schriften, die hij heeft nagelaten, bestaan in een: *Commentarius analyticus in isagogica Porphyrii, et libros Aristotelis de categoriis et interpretatione. — Praemissis disputationibus de natura disciplinarum et logices. Franeq.* 1655. — *Disputationes metaphysicae de ente, ejusque distinctionibus. Ib.* 1661.

MUNTING (HENDRIK) of MUNTINCK, geb. te *Groningen* in 't begin der 17de eeuw was een der eerste studenten aan de opgerigte hoogeschool aldaar en verkreeg er de doctorale waardigheid in de geneeskunde. Hij volgde de gewoonte dier dagen, om op eene buitenlandsche reis zijne kennis te vermeerderen, en bezocht, gedurende 8 jaren, *Engeland*, *Frankrijk*, *Italië* en *Duitschland*, waar hij overal trachtte in aanraking te komen met de beroemdste botanisten. In zijne vaderstad teruggekeerd, liet hij, voor eigene rekening, een' schoonen hortus aanleggen, dien hij met vreemde planten vulde. Deze tuin trok later eene menigte vreemdelingen, zelfs vorsten,

ter bezigtiging, zoodat de Staten van *Stad en Lande* den aanlegger met eene aanzienlijke jaarwedde begunstigden en hem in 1654 tot hoogl. in de kruid- en scheikunde benoemden. Slechts bijna 4 jaren was hij in deze betrekking ijverig werkzaam. Hij stierf in 1658, en liet een werk na, getiteld: *Hortus botanicus, Gron. et Omlandiae provincialis, et universae materiae medicae gazophylacium. Gron.* 1646.

MUNTING (ABRAHAM), zijn zoon, geb. te *Groningen* in 1626, † 1683, liet zich in 1645 als student inschrijven en verdedigde later onder den hoogl. M. Schoockius een thesis *De turffis* (over de turven). Zijn vader, niets vuriger wenschende dan dat zijn zoon eens tot zijn opvolger benoemd werd, stelde alles in 't werk om hem smaak voor de kruidkunde in te boezemen, waarin hij naar wensch slaagde. Abraham bezocht ook de hoogescholen van *Franeker*, *Utrecht* en *Leijden*, begaf zich in 1649 naar *Frankrijk*, ontving te *Angers* den doctoralen hoed; en was in 1651 te *Groningen* terug, waar zijn vader, hoogst tevreden over zijne vorderingen, hem nu en dan in zijne plaats lessen over de kruidkunde liet houden. Hij deed dit met zooveel bekwaamheid en lof, dat men niet aarzelde, hem, na den dood zijns vaders, den leerstoel in de kruidkunde toe te vertrouwen. Hij verhoogde zijn' roem door zijne schriften, zooals: *Waare oefening der planten*, enz. met 40 pl. *Amst.* 1672, *Leeuw.* 1682. Hiervan verscheen in 1687 een uittreksel onder den titel: *Groninger hof-almanach.* — *Aloëdarium, sive Aloës mucronato Americanae majoris, aliarumque ejusdem speciei historia. Amst.* 1680, *cum fig.* — *De vera antiquorum herba Britannica*, etc. *Ib.* 1681 en 1698. — *Nauwkeurige beschrijving der aardgewassen*, *Leijd.* en *Utr.* 1696, in fol. met pl., na zijn' dood uitgekomen en ook in 't Latijn overgezet met een' breedvoerigen titel, *Amst.* 1711, in fol.

— (WILLEM NICOLAAS), geb. te *Charlois* bij *Rotterdam* in 1785, † 1849, ontving eene geleerde opvoeding van zijn' vader, die eerst pred. te *Charlois*, daarna te *Brielle* was. Hij bezocht de Leijdsche hoogeschool, werd in 1808 predikant te *Eemnes-binnendijks*, daarna te *Bodegraven*, *Wageningen*, *Hoorn*, en eindelijk in 1827 te *Leijden*. Hier was hij, gelijk vroeger elders, zegenrijk werkzaam en bezigde zijne vrije uren ter voortzetting zijner letteroefeningen, die grootendeels bestaan in welbewerkte vertalingen met uitgebreide aanteekeningen. Wij noemen slechts: *Godsdienstige overdenk. over de kerkhervorm. door F. v. Reinhard, gevolgd naar zijne leerr. Leid.* 1810. — *Bijzonderheden uit de tijden der hervorm.* enz. *Utr.* 1815, het 2de stuk door hem bewerkt. — *Levensgesch. van Jezus, door J. J. Hess.*

Uit 't Hoogd. met vele aanteek. en bijvoeg. 4 dln. *Dordr.* 1828 —30. — *J. J. Hess voorgesteld in eenige omtrekken van zijn leven en werkzaamheid door G. Gessner. Uit 't Hoogd. Leijd.* 1830. — *Gesch. van den voortgang en de onderdrukking der Hervorm. in Italië in de* 16*de eeuw, door Th. M'Crie. Uit 't Eng. met aanteek. Dordr.* 1832. — *J. Wessel een voorganger van Luther, door C. Ullmann. Uit 't Hoogd. met aanmerk. Leijd.* 1835. — *Gesch. en uitbreid. en onderdruk. van de Hervorm. in Spanje in de* 16*de eeuw, door M'Crie, met aanm.* 2 dln. *Amst.* 1838 en 39. Aangaande dezen schrijver heeft hij een levensberigt medegedeeld in de *Godgel. Bijdr.* van 1839. Hij bezat eene verzamel. van bijna 3000 portretten, waarvan de meeste met de levensbijzonderheden, karaktertrekken enz. van zijne hand voorzien waren en na zijn' dood zijn verkocht en verstroooid. Hij was sedert 1827 lid van de Maatsch. van Nederl. letterkunde.

MUNTINGHE (HERMAN), geboren te *Termunten* in 1752, † 1824, ontving te *Groningen* het voorbereidend onderwijs, en later gedurende 9 jaren dat der hoogeschool. Hij legde zich op de theol. en Oostersche talen toe, en gaf bij 't verlaten der academie eene belangrijke proeve zijner vorderingen in de Semitische letterkunde in zijne *Diss. phil. crit. ad quaedam V. Test. loca. Gron.* 1775. Tot predikant beroepen te *Buitenpost*, was hij hier en in *de Zeerijp* 5 jaren werkzaam, toen men hem te *Harderwijk* als hoogl. in de godgeleerdh., de kerkel. geschied. en als acad.-prediker beriep, welke betrekking hij in 1781 aanvaardde met eene rede: *De sapientia et bonitate divina in antiquissima religionis patefactione conspicua.* In 1793 benoemd tot bibliothecaris, werd hem tevens het tijdelijk onderwijs in de Semitische talen opgedragen. Twee jaren later wees hij het aanbod, om te *Leijden* den leerstoel in de Oostersche letterkunde te vervullen, van de hand; doch volgde in 1798 de roeping op tot hoogl. in de godgeleerdheid te *Groningen*, en begon zijne lessen met eene rede: *Exhibens aliquot illustriora, quae eccles. historia suppeditat, damnorum religioni Christ. ab amicis ac fautoribus illatorum specimina.* Hij bragt veel toe tot den roem en bloei dier academie, was als Christen en leeraar anderen ten voorbeelde en stond wegens zijne geleerdheid hoog aangeschreven. De koning erkende zijne verdiensten door hem in 1815 de orde van den Nederl. Leeuw te schenken. In 1822 tot emeritus verklaard, bleef hij de dagen zijner rust aan de studiën toewijden. Het Kon. Instituut en andere geleerde maatsch. achtten het eene eer hem onder hare leden te tellen. Behalve eenige *Orationes*, gaf hij o. a. in 't licht: *Sylloge opusculorum*

ad doctr. sacram pertinentium, 1780. — *De Psalmen uit 't Hebr. vertaald met aanmerk.* 1790, de 2de dr. in 1822 te *Delft* in 3 dln. — *Het boek van Job uit 't Hebr. van H. A. Schultens*, door Muntinghe voltooid in 1794. — *De spreuken van Salomo uit 't Hebr. met aanm. Delft.* 1796. — *Twee verhand. over den invloed van den Chr. godsd. op het volksgeluk.* 1797. — *Geschiedenis der menschheid naar den Bijbel.* 1801—19, in 11 dln. — *Drietal leerr. over belangr. onderwerpen*, 1817; 2 jaren later door een 10tal en in 1824 nog door een 12tal gevolgd. Zijn systeem verscheen onder den titel: *Pars theol. Christ.-theoretica. Harderw.* 1800 en *Gron.* 1818. Zijne *Hist. religionis et ecclesiae Christianae* etc. *Gron.* 1818 *et L. B.* 1832, getuigt van zijne ervarenheid in de kerkel. geschiedenis. Hij behoorde onder de oprigters der *Godgeleerde Bibliotheek*, en was een ijverig voorstander van 't Nederl. Zendeling-genootschap, in welks alg. vergad. te *Rotterd.* hij in 1816 eene rede uitsprak: *Over de blijdschap van onzen Heer J. Chr. bij het vernemen van de eerste beginselen der uitbreiding van zijne leer.*

MURANT (EMANUEL), geb. te *Amsterdam* in 1622, † 1700, was een kweekeling van P. Wouwerman, wiens helder en zilverachtig koloriet hij navolgde in zijne dorpsgezigten, hutten, bouwvallige keeten enz., allen met veel zorg en naauwkeurigheid uitgevoerd. De beeldjes en andere stoffaadje, die hij in zijne stukken te pas bragt, beantwoordden in schoonheid aan het overige. Zijne schilderwijze vorderde veel tijd, zoodat er weinige stukken van hem voorkomen. Hij heeft een' geruimen tijd in *Frankrijk* en elders gereisd en zich vervolgens in *Leeuwarden* gevestigd. Het Amst. Museum bezit één zijner stukken.

MURMELIUS (JOHANNES), geb. te *Roermonde*, koos in zijne jeugd de krijgsdienst, daarna de letterkundige loopbaan. Hij leerde te *Deventer* onder H. Hegius de Gr. en Lat. talen, waarin hij zulke vorderingen maakte, dat men hem te *Keulen* tot Mr. in de vrije kunsten bevorderde. Gaarne zou hij zich op de theologie hebben toegelegd, indien zijne middelen toereikend waren geweest. Timann, rector eener school te *Munster*, nam hem in 1500 tot medehelper aan, doch later nam hij zelf het rectoraat waar tot in 1514, toen hij naar *Alkmaar* trok en daar eene school stichtte, welke zulk een voorspoed ten deel viel, dat hij soms 900 leerlingen telde. Toen een geweldige brand hem in 1516 van zijne bezittingen en boeken beroofde, verplaatste hij zich naar *Deventer*, waar hij reeds het volgende jaar stierf, en wel, zoo men meent, aan

vergif, hem door zijn' mede-onderwijzer G. Listrius toegediend. Hij was niet onervaren in de Lat. dichtkunst, heeft vele verzen nagelaten, en eene menigte van geschriften, waarvan eene lange lijst bij Paquot te vinden is; terwijl zijne *Grammatica's* en *Rudimenta's* langen tijd op onze Lat. scholen hebben rondgezworven, even als zijn *Papa puerorum*, zijnde eene kleine Lat. en Nederd. dictionnaire voor eerstbeginnenden.

MUSCH (CORNELIS), heer van *Waalsdorp* en *Carnisse*, was in 1619 secretaris van *Rotterdam*, en in 1628 griffier der Staten-Generaal. Toen in 1633 namens den koning van *Spanje* eenige handel tot vrede begonnen was, wist hij, op eene voorzigtige wijze, de reis dezer afgevaardigden voor te komen, nadat men bijna één jaar met handelen gesleten had. Hij kwam in 1635 over die zaak in onderhandeling met Martin Axpe, geheimschrijver des konings, doch zonder goed gevolg en met afkeuring van het Fransche hof, door hetwelk hij beschuldigd werd ongeoorloofde middelen gebruikt te hebben, om *Frankrijk* van het bestand uit te sluiten. Kort na het sluiten van den vrede van *Munster* werd hij kamerraad van prins Willem II, en stelde vele pogingen in 't werk, om den staat over te halen, den met schulden bezwaarden boedel van den prins over te nemen. Ook had hij deel in het nemen van het merkwaardig besluit van 5 Junij 1650, waarbij tot eene bezending aan de Hollandsche steden werd besloten, en aan den stadhouder eene bijzondere magt verleend (breeder bij Wag. *Vad. hist.*, XII, 68). Van twee geschriften, die veel gerucht maakten en opgesteld waren in den naam van den prins, was hij de schrijver; ze voerden ten titel: *Redenen en motiven* enz., en *Klagten over die van Amsterdam.* Het onderzoek naar den schrijver werd verijdeld door zijn' dood in 1650. Hij was gehuwd met Elisabeth Cats, jongste dochter van den beroemden dichter. Zijn naam staat bij onze geschiedschrijvers in geen' besten reuk. Hoe Vondel over hem dacht, blijkt uit het scherpe grafschrift *Op een Musch*, te lezen in zijne *Poëzij*, II, 82.

MUSIUS (CORNELIS) wiens geslachtnaam was van Spangen, is geb. te *Delft* in 1500 en † in 1572. Hij leerde de Lat. taal in zijne geb.-plaats, zette zijne studiën in de wijsbegeerte en theologie voort te *Leuven;* was eenigen tijd als onderwijzer der jeugd werkzaam te *Gend;* vertrok van daar naar *Parijs*, later met eenige jonge edellieden naar *Poitiers*, waar hij zich 2 jaren ophield en kennis aanknoopte met eenige landgenooten, o. a. Joach. Polites en Janus Secundus, die even als hij

de Lat. lier hanteerden. Naar zijne vaderstad teruggekeerd en tot priester gewijd, droeg men hem den post van biechtvader op in het vrouwen-klooster *St. Agatha* aldaar. In deze betrekking, die hij ruim 34 jaren bekleedde, genoot hij eene algemeene achting wegens zijn godvruchtig leven en buitengewone talenten, die hij als prediker en zanger aan den dag legde. Hij beminde de tafelvreugde en het gul verkeer met geleerden, en stond ook om zijn zachtmoedig en verdraagzaam karakter in achting bij den prins van *Oranje*. Toen *Delft* het Spaansche juk afschudde en de zijde der Staten koos, nam de prins zijn verblijf in 't gemelde klooster. Nu wilde Musius de stad verlaten; doch de vorst bewoog hem, onder zijne bescherming te blijven. Dit werd beloofd, doch niet nagekomen; hij begaf zich heimelijk in eene slede over het ijs naar *'s Hage*, waar Spaansche bezetting lag. Zoodra de prins dat vernam, toonde hij daarover zijn ongenoegen en beval aan Lumeij den pater te achterhalen en hem ongedeerd naar *Delft* terug te voeren. Hoe de wreedaardige Lumeij dit bevel volbragt, leert de geschiedenis. Hij achterhaalde hem, voerde hem naar *Leijden* en liet hem daar 's avonds bij fakkellicht op den blaauwen steen, nadat hij eerst mishandeld en gefolterd was, aan eene galg ophangen (10 Dec. 1572). De prins stortte tranen op het berigt van dien moord, en de dader moest zijne ongunst gevoelig ondervinden. Zoo wordt ook het geringste vermoeden, als of hij deze daad van Lumeij had goedgekeurd, den bodem ingeslagen. De *Navorscher*, (II, 272, 324 en III, Bijblad VIII enz.) heeft omtrent het een en ander lezenswaardige bijzonderheden. Musius' gedichten, die niet op zuiver Latijn mogen bogen, kenmerken zich door eenvoudigheid en godsdienstzin; zij zijn getiteld: *Odae et Psalmi aliquot. Pictavii* 1536. — *De temporum fugacitate et de sacrorum poematum immortalitate. Ib.* 1536. — *Imago patientiae versu elegiaco.* — *Encomium solitudinis. Antv.* 1566, in 4to, en andere.

MUSSCHENBROEK (PETRUS VAN), geb. te *Leijden* in 1692, † 1761, begon aldaar zijne voorbereidende studiën, en oefende zich op de hoogeschool onder Boerhaave in de geneeskunst. Hij bezocht *Engeland*, ten einde Newton en zijne leer nader te leeren kennen. Naar 't vaderland teruggekeerd werd hij als wis- en natuurkundige weldra met zulk een' lof bekend, dat men hem in dat vak te *Duisburg* als hoogleeraar beriep. Dien roem had hij inzonderheid te danken aan zijne academische verhand.: *De aëris presentia in humoribus animalium.*

In 1723 vertrok hij naar *Utrecht* als hoogl. in de gemelde wetenschappen, en in 1740 naar *Leijden*. Hij was met zijn' ambtgenoot 's Gravesande het sieraad der hoogeschool; verspreidde over onderscheidene vakken der natuurkunde een nieuw licht; deed belangrijke metereologische en magnetische onderzoekingen; en vond een werktuig uit, om de uitzetting van vaste ligchamen door de warmte te meten, 't welk hij een *pyrometer* noemde. Zijne ontdekkingen, te veel om hier te melden, zijn medegedeeld in zijne werken, o. a. in zijne *Elementa physico-mathematica. Traj.* 1726 en *L. B.* 1741. — *Dissertationes physicae experimentales*, *geometricae de Magneta* etc. *L. B.* 1729. — *Tentamina experimentorum naturalium. Ib.* 1731. — *Institutiones physicae. Ib.* 1734. — *Beginselen der natuurkunde. Ib.* 1736, later vermeerderd en uitgebreid in 't Fransch overgebragt door P. Massuet, onder den titel: *Essais de physique.* 1739, ook in 't Engelsch en in 't Zweedsch vertaald. — Zijne *Introductio ad philosophiam naturalem* is door J. Lulofs uitgegeven in 2 dln. te *Leijden*, 1762. Nog andere zijner werken vindt men opgeteld in het *Onomasticon* van Saxe, VI, 387, en zijne uitstekende verdiensten in *Holland's roem*, VII, 31—47. — Zijn broeder

MUSSCHENBROEK (JAN VAN), kweekeling van de Volder en Boerhaave, was hem, als ook 's Gravesande, met wien hij bevriend was, bijzonder behulpzaam als bekwaam instrument-maker, daartoe door zijn' vader Samuel M. gevormd. Daarenboven was hij een vlijtig mathematicus, geoefend in de philosophie en de medicijnen. Door den roem zijner kunde werd hij op onderscheidene plaatsen buiten 's lands als hoogleeraar begeerd; maar hij verkoos liever in zijne vaderstad te blijven. Achter de *Beginselen der natuurkunde* van zijn' broeder vindt men eene lijst der natuurkundige en andere instrumenten, bij hem voorhanden. Ook gaf hij eene beschrijving uit van nieuwe soorten van luchtpompen, zoo dubbele als enkele, door 's Gravesande uitgedacht, en van eene verzameling van proeven, daarmede te nemen, in 't Fransch en Nederd. in 1735. Vele instrumenten, tot de physische verzameling te *Leijden* behoorende, zijn van zijne hand. Zijn geb.- en sterfjaar kunnen wij niet berigten.

MUSSCHER (MICHIEL VAN), geb. te *Rotterdam* in 1645, † 1705, leerde de teekenkunst bij M. Zaagmolen en de behandeling van 't penseel bij A. van den Tempel, Metzu en A. van Ostade. Te *Amsterdam*, waar hij zijn' meesten leeftijd heeft doorgebragt, vond hij in den kunstlievenden J. Witsen een'

voorstander en vriend. In het portretteren was hij inzonderheid een meester, waarvan o. a. een familie-stuk, waarop hij zich met vrouw en kind heeft afgebeeld, en dat op 't Haagsche Museum te zien is, blijken geeft. Ook vervaardigde hij moderne gezelschaps-stukjes, in den trant van Metzu, en geschiedkundige ordonnantiën van vele verdiensten. Zijn koloriet is helder en waar, zijn penseel malsch en breed. Zijne stukken worden nog goed betaald; zoo gold o. a. zijn portret van den beroemden W. van de Velde, voorgesteld in zijne binnenkamer, zittende voor zijn' ezel, waarop de aanleg van eene schilderij staat, de som van *f* 600.

MUIJLWIJK (MATTHIJS VAN), gezegd *van de Merwede*, heer van *Clootwijk*, geb. te *Dordrecht* in de 1ste helft der 17de eeuw, toonde hoe ook de edelste gaven kunnen misbruikt worden in zijn dichtwerk: *Uitheemschen oorlog of Roomsche mintriumphen.* *'s Hage* 1651 en *Amst.* 1654; bevattende een verhaal van liefdesgevallen, in welke hij te *Rome* gewikkeld werd, waar hij zich van 1647 tot 1650 ophield. Hij gaf het uit kort na zijne terugkomst, met een krachtig lofdicht van R. Ansloo, die zich destijds te *Rome* ophield (ook te vinden in zijne *Poëzij*, bl. 275), doch toonde later zijn berouw over de schandzuil, voor zich zelven opgerigt, blijkens zijne: *Geestelijke minnevlammen.* *'s Hage* 1653, waarin eene berijming van 't *Hooglied van Salomo*, *de 7 Psalmen van boetveerdigheid*, benevens eenige andere van David, en *Heijlige dagen*, met het 13de *hekeldicht van Juvenalis.* Het werk moge niet zoo vele dichterlijke waarde bezitten als het voorgaande, het ademt een' geheel anderen geest, terwijl hij in de opdragt aan Jh. P. van Peene te kennen geeft, dat de rampen en tegenspoeden, hem van God toegeschikt, gediend hebben om hem wijzer en beter te maken. Meer bijzonderheden uit zijne levensgeschiedenis zijn ons niet bekend.

MUIJS VAN HOLIJ (JACOB), geb. te *Dordrecht* in 1539, † 1592, was schout in 1572 bij de overgave dier stad aan de Watergeuzen en maakte zich voor de zaak der vrijheid zeer verdienstelijk door beleid en moed; hij liet zich het gouden zilverwerk der kerken en kapellen ter hand stellen, waarom hij door de Spanjaarden de kapitein van de rebellen werd genoemd. Hij was verder in onderscheidene betrekkingen werkzaam, als raad, burgemeester, baljuw van *Z. Holland*, en ontvanger-generaal van *Holland* en *W. Friesland.* Als raad van den prins van *Oranje*, genoot hij diens bijzonder vertrouwen. Deze gebruikte hem in vele aangelegenheden, zoo bin-

nen als buiten 's lands, o. a. in 1577 als afgevaardigde naar *Brussel*, waar hij de bekende Unie onderteekende. In naam der stad *Dordrecht* stond hij als getuige over den doop van Willem van Oldenbarneveldt.

MUIJS VAN HOLIJ (HUGO), heer van *Woude*, *Ketel* en *Spaland*, tot ridder verheven door Gustaaf Adolf, koning van *Zweden*, bekleedde in zijne geb.-stad *Dordrecht* den post van schout en burgemeester, was baljuw en dijkgraaf van 't land van *Strijen*, gecommitteerde van de Staten-Generaal en raad van state. In 1616 nam hij, met Hugo de Groot en anderen, deel in eene bezending naar *Amsterdam*, om die stad tot gematigdheid te bewegen. Hij had veel invloed bij prins Maurits, dien hij in 1618 aanried, om te *Dordrecht* geene verandering in de regering te maken. Dat zelfde jaar werd hij van wege die stad gecommitteerd tot het voorloopig verhoor der staats-gevangenen Oldenbarneveldt, Hogerbeets en de Groot, daarna door de Staten-Generaal tot een der 24 regters aangesteld. Volgens Brandt's *Hist. van de regtspleging der gemelde H. H.* wordt verteld, dat hij in 1626 aan eene ellendige ziekte is gestorven, dat er weinig burgers gevonden werden, die zijn lijk ten grave wilden geleiden, ja, dat het volk riep, dat het door den satan uit de kist was gehaald.

MUIJS (WILLEM WIJER), geb. te *Steenwijk* in 1682, † 1744, leerde bij zijn' broeder Isaak M. te *Vollenhove*, de beginselen der genees-, landmeetkunde en algebra; ging in 1698 naar *Leijden*, om in de wijsbegeerte en geneeskunst te studeren, en vervolgens naar *Utrecht*, waar hij in 1701 den doctoralen graad verkreeg. Naar *Steenwijk* teruggekeerd, oefende hij daar 3 jaren de practijk uit, en vertrok toen naar *Arnhem*. In 1707 bood men hem te *Groningen* een' leerstoel aan in de wijsbegeerte en wiskunst, maar de onlusten aldaar tusschen de stad en de *Ommelanden*, deden hem bedanken; doch het professoraat in de wiskunde te *Franeker* aanvaardde hij in 1711 met eene *Oratio de usu matheseos in perficiendo ingenio et judicio*. Het volgende jaar stelde men hem aan tot hoogl. in de geneesk., later in de schei- en plantenkunde. Hij was ook raadsheer aan 't hof van den prins van *Oranje*, 't geen echter weinige beletselen aan zijne andere werkzaamheden toebragt. Behalve eenige *Orationes*, heeft men van hem: *Elementa physices, methodo mathematica demonstrata* etc. *Amst.* 1711. Hij volgt hier de grondstellingen van Cartesius, doch heeft het werk niet voltooid. — *Diss. et observationes de salis ammoniaci etc. usu. Franeq.* 1716. — *Investigatio*

fabricae, quae in partibus musculos componentibus extat. Diss. prima L. B. 1741, met eene uitvoerige voorrede, waarvan eene Fransche en Nederd. vertaling bestaat; de laatste onder den titel: *De volmaakte eigenschappen en deugden van 't Goddelijk Opperwezen, in de weereldschepping en het bestier der geschapene geesten en ligchamen heerlijk uitblinkende, natuur- en redeneerkundig bewezen* enz. *Amst.* 1747. Na zijn' dood verschenen te *Leeuwarden* in 1749 zijne: *Opuscula posthuma,* etc. met de treffende lijkrede op hem van Venema. Hij was lid van de Kon. Acad. v. Wetensch. te *Berlijn.*

MUIJS (NICOLAAS), geb. te *Rotterdam* in 1740, † 1808, ontving de eerste lessen in de schilderkunst van zijn' vader Willem M., daarna van A. Schouman te *'s Hage,* en toonde de meeste bekwaamheid in 't schilderen van binnenhuizen, ofschoon hij ook portretten vervaardigde, die verdienste hebben. Het les geven in de teekenkunst ontroofde hem veel tijd aan het schilderen. Hij heeft ook eenige prentjes geëtst. — Zijn broeder ROBBERT M., die 2 jaren jonger was, legde zich voornamelijk op de graveerkunst toe. Behalve eene groote plaat, voorstellende C. Netscher en zijne echtgenoote, naar de schilderij van dien meester, heeft hij ook verscheidene ontleedkundige platen gegraveerd voor den hoogl. Sandifort, ten behoeve van diens *Museum anatomicum Lugd. Batavae.*

MUIJSER (GERARD), geb. te *Amsterdam* uit een aanzienlijk en letterminnend geslacht in 1726, † 1757, was een niet onbevallig dichter, die te *Utrecht,* waar hij sedert 1748 woonde, met J. Stouw, W. Kroon en J. W. Roscam in 1752 een taal- en dichtkundig genootschap oprigtte onder de spreuk: *Tempore et studio.* Rijk en ambteloos zijnde, wijdde hij zijn leven aan de beoefening der dichtkunst, en gaf in 1751 te *Amst.* een' dichtbundel uit onder den titel *Mengeldichten,* waarin men wel geene treffende dichterlijke beelden, maar veel bevalligs en liefelijks ontmoet. Zijne *Nagelaten gedichten* werden in 1760 door P. Zweerts uitgegeven, waarin o. a. ook 2 uit het Fr. vertaalde treurspelen voorkomen, het hofdicht *Liesbosch,* en een deftig stuk getiteld: *De trouw voor 't vaderland.*

MIJ (HIERONIMUS VAN DER), geb. te *Leijden* in 1687, leefde nog in 1751, en was een leerling van W. van Mieris, in wiens trant hij eenige binnenhuisjes net en uitvoerig geschilderd heeft. Doch het meest vervaardigde hij portretten, waarvan er op de senaatskamer der Leijdsche hoogeschool wel 20 prijken, als ook in het Armenkinderen-weeshuis dier stad. Zij kenmerken zich door treffende gelijkenis. Hij heeft ook

eenige historische voorstellingen en teekeningen, en eene verzameling van platen nagelaten.

MIJE (ISAAK VAN DER), geb. te *Delft* in 1603, † 1656, ging op zijn 20ste jaar in de orde der Jezuiten, na zich op de letteren en theologie en in het prediken geoefend te hebben; daarop ontving hij eene zending naar *Holland*, waar hij tot zijn' dood toe werkzaam bleef. Hij was een vlijtig beoefenaar der Lat. poëzij, blijkens zijn: *Idyllium de morte et apotheosi poetae Casp. Kinschoti. L. B.* 1650 *et Delphis* 1651; en *Musa Paraenetica ad juventutem Belgicam. Roter.* 1648, 2de verm. druk *Delph.* 1651. Zijne dichtstukken zijn vrij vloeijend, in een' gekuischten Lat. stijl, maar dikwijls te slaafsch de ouden nagevolgd.

MIJEROP (VINCENT VAN), ridder, heer van *Cabau*, *de Ketel* enz. geb. in 1469, † 1550, werd, als een der rijkste ingezetenen dezer landen, door den keizer tot de gewigtigste ambten geroepen, bekleedde in 1515 den post van rekenmeester, 3 jaren later dien van eerste rekenmeester, daarna dien van thesaurier-generaal der *Nederlanden.* Hij had zoo veel invloed aan 't hof en in 's lands zaken, dat men hem de groote Vincent noemde. Ook het ambt van meester der requesten wegens *Holland* werd hem toevertrouwd. Verder vinden wij hem vermeld als afgevaardigde tot de overneming van het wereldlijk gezag van *Utrecht* en als bewaarder der charters. Zijne naamteekening was zonderling, namelijk XX Ct, waaruit men Vingt Cent moest lezen, en daar achter Cornelisz. met vele krullen.

MIJLE (AREND VAN DER), gesproten uit een aanzienlijk geslacht, dat beroemde staatsleden heeft opgeleverd, is geb. te *Dordrecht* in 1501, en † 1580. Hij bekleedde aldaar onderscheidene regeringsposten, ook dien van burgemeester; en werd in belangrijke zendingen gebruikt. In 1570 begiftigde hem Filips II met brieven van adeldom, welligt omdat hij in 1566 de beeldstormerij in *Dordrecht* krachtdadig had tegengestaan. Toen in 1572 die stad aan de Staatsche zijde overging, verliet hij vrijwillig de regering, werd onder de Glippers gerekend en begaf zich naar *Delft.* Later hield men hem verdacht, dat hij der Staatsgezinde partij was toegevallen. Gedurende zijn burgemeesterlijk bewind was hij bij de burgerij zeer geacht, zoodat hij den stadhouder Bossu, die Spaansche bezetting in *Dordrecht* wilde leggen, durfde toevoegen: „dat hij de stad nu ook wel, „gelijk hij dikwijls en lang gedaan had, zonder soldaten in ge„hoorzaamheid voor den koning zoude bewaren." — Zijn zoon

— (ADRIAAN VAN DER), ambachtsheer van *Bleskenshoek* en

Dubbeldam, geb. te *Dordrecht* in 1538, † 1590, was zeer bedreven in regts- en staatszaken, en zag zich reeds in 1563 tot lid van 't hof van *Holland* benoemd. Onder voorwendsel van zijne gezondheid te herstellen, maar inderdaad om de wreedheid van Alba te ontwijken, begaf hij zich in 1568, met toestemming des konings, buiten 's lands; vertoefde inzonderheid te *Venetië* en *Padua*, waar hij vlijtig de lessen der hoogleeraren bijwoonde, en vriendschapsbetrekkingen met vele geleerden aanknoopte. De briefwisseling, die hij gedurende zijn verblijf aldaar met voortreffelijke mannen in het vaderland hield, en eenige brieven, die hij later aan 2 Venetiaansche vrienden schreef, zijn opgenomen in de *Illustrium et clar. virorum epistolae selectiores, scriptae vel à Belgis, vel ad Belgas, à D. Heinsio et P. Bertio editae. L. B.* 1617. Naar 't vaderland teruggekeerd in 1573, op dringenden raad van den keurvorst van den *Paltz*, voegde hij zich aanstonds bij den prins van *Oranje*. die hem tot lid van den landraad benoemde. Hij bleef daarna onafgebroken in de gewigtigste bedieningen; werd afgezonden tot de vredes-onderhandelingen te *Breda*, *Gend* en *Keulen*, en bevond zich met andere gemagtigden in 1578 te *Amsterdam*, om orde te stellen op den loop der zaken, nadat die stad het Spaansche juk had afgeschud. Later werd hij voorzitter in 't hof van *Holland*, raad van de prinsen Willem I en Maurits, en tevens lid van den Raad van State. In alles was hij een man van groot bedrijf en invloed, de boezemvriend van Oldenbarneveldt, met wien hij in 't geheim deelde van Maurits' aanslag op *Breda* met een turfschip. Hij bewerkte ook, dat de Engelsche gezant Buckhorst zich verzekerd hield van de goede meening der Staten, en tevens de ware oorzaken van het misverstand met de koningin had leeren kennen. Lipsius vereerde hem met een deftig grafschrift en G. Brandt vermeldt zeer zijn' lof in de *Hist. der Reform.* I. 771. — Zijn zoon

MIJLE (CORNELIS VAN DER), ambachtsheer van *Bleskensgraaf*, *Dubbeldam* en andere heerlijkheden werd waarschijnlijk geb. te *Venetië* in 1570. Hij was lid der ridderschap van *Holland*, raad van prins Maurits, en wegens zijne bekwaamheid in letteren en wetenschappen, in 1606 curator der Leijdsche hoogeschool. Hij bekleedde bovendien gewigtige betrekkingen, o. a. in 1610 die van buitengewoon gezant bij het Fransche hof en later nog eens. Niet slechts zijne velerlei kundigheden, zijne kennis met de Italiaansche taal, maar ook de betrekkingen, die zijn vader in *Venetië* had aangeknoopt, hebben welligt prins Maurits en de Staten-Generaal bewogen, hem de belangrijke doch moeije-

lijke zending naar die republiek in 1609 op te dragen, om een verbond van vriendschap en koophandel te sluiten. Hij slaagde naar wensch, en werd vereerd met de ridderorde van St. Marcus. De verandering van zaken, welke er in kerk en staat plaats vond gedurende 1618 en 19, deed hem als schoonzoon van Oldenbarneveldt deelen in het ongelukkige lot, 't welk 's lands advokaat en diens familie trof. Wegens zijne pogingen om het leed van den gevangen grijsaard te verzachten, moest hij op waarschuwing zijner vrienden de wijk nemen naar *Frankrijk*. Hier vertoefde hij slechts één jaar, keerde toen naar *den Haag* terug, doch kreeg geen aandeel in de regering, wijl hij in verdenking stond; werd van alle ambten ontzet en gebannen naar het eiland *Goeree*. Op verzoek der koningin van *Bohemen*, die zijn huis te *'s Hage* bewoonde, stond men hem later toe, zijn verblijf in de *Beverwijk* te houden. Van daar werd hij in 1623 naar *den Haag* gevoerd, ten einde men kon onderzoeken, of hij ook deel had aan den toeleg op Maurits' leven. Zijne verantwoording was zoo voldoende, dat men hem spoedig ontsloeg. In 1632 zag hij zich in zijne eer hersteld, genoot het vertrouwen van Fred. Hendrik en bekleedde in 1640 op nieuw den post van curator der hoogeschool van *Leijden*. Hij † in 1642 en zijne begrafenis werd vereerd met de tegenwoordigheid van alle leden der ridderschap.

MIJLE (ABRAHAM VAN DER), geb. waarschijnlijk te *Dordrecht* in 1558, † 1637, oefende zich in de talen en godgeleerdheid aan de Gendsche hoogeschool en verdedigde onder Kimmedontius, in 1583, negen stellingen uit den brief aan de Hebreën, over het priesterschap van Christus. Waarschijnlijk heeft hij nog andere academiën bezocht, wijl wij hem eerst in 1589 vermeld vinden als predikant te *Vlissingen*. In 1609 of vroeger kwamen er kwade geruchten van hem in omloop, waarschijnlijk wegens zijne Remonstrantsche gevoelens, zoodat de regering hem, met goedkeuring van den kerkeraad, van zijn' post ontsloeg. Desniettemin, werd hij in 1614 predikant te *Papendrecht*, doch in 1619 met andere Arminiaansche predikanten afgezet. Van dien tijd af hield hij zich te *Dordrecht* met letterkundige studiën bezig. Hij gaf reeds vroeger van zijne geleerdheid blijken, o. a. in zijn werk: *De antiquitate linguae Belgicae*, etc. *L. B.* 1612, waarin hij de oudheid en voortreffelijkheid der Nederd. taal tracht te betoogen uit hare overeenkomst met de Hebr., Gr., Lat., Perzische en andere talen. Dat hij ook de Nederd. lier hanteerde, ziet men uit zijne krachtige overzetting van den *Slagh van Lepanten*, te vinden in de vertaling van

Bartas' werken door Zach. Heijns, *Rott.* 1628, en uit twee dichtstukjes in den *Zeeuwschen Nachtegael* van 1633.

MIJN (HEROMAN VAN DER), geb. te *Amsterdam* in 1684, † 1741, was een leerling van den schilder E. Steuven, wien hij eerst volgde in 't schilderen van bloem- en fruitstukjes, doch daarna legde hij zich toe op het historische vak en 't portretteren. In 1716 bevond hij zich aan 't hof van den keurvorst van den *Paltz*, door wiens dood hij veel verloor. Na zijne terugkomst in *Holland*, werden zijne stukken, die schoon van koloriet en teekening waren, wel bewonderd, maar weinig gekocht wegens den ongehoorden prijs, dien hij er voor eischte. Hij begaf zich over *Antwerpen*, waar hij zich korten tijd ophield, in 1718 naar *Parijs*, waar de schilderijen, die hij den hertog van *Orleans* vertoonde, zeer bevielen, maar geen' opgang maakten wegens den hoogen prijs. Naar *Londen* getrokken, schilderde hij daar portretten en familie-stukken van aanzienlijke personen, o. a. van de prinses van *Wales*, en een zinnebeeldig stuk op het huwelijk van prins Willem III. Hij had volop werk, doch zijne verkwistende levenswijs en de hooge waardering van zijne kunst, stond zijn fortuin in den weg. Hij verliet in 1736 *Engeland*, genoot nog eenigen tijd de begunstiging van gemelden vorst, keerde andermaal naar *Londen* terug, doch verloor door een onbedacht huwelijk zijn' goeden naam en vermogen en stierf in armoedige omstandigheden. Men zie verder *de Navorscher*, II, 308. Van 6 zonen en eene dochter Cornelia, die de kunst beoefenden, vermelden wij zijn' 3den en zijn' jongsten zoon.

— (FRANCIS VAN DER), geb. in 1719, heeft niet slechts zijne broeders, maar ook in sommige opzigten zijn' vader overtroffen door de malschere en zachtere behandeling van het naakte. Hij heeft zich een' geruimen tijd te *Amsterdam* opgehouden, en in die stad, te *'s Hage* en elders eene menigte portretten vervaardigd van een helder en behagelijk koloriet, smeltend en malsch van penseelbehandeling. Ook schilderde hij kabinetstukjes, meestal gezelschappen voorstellende. Volgens van Gool liet zijn levensgedrag wel iets te wenschen over. In de nagelaten papieren van J. le Francq van Berkheij, vond men een versje: *Op een luchtig schetsje door den kunstenaar F. van der Mijn*, dat dus luidt:

Dit jonge juffertje speelt met haar poppedijn,
Door 't spelende vernuft geschetst van van der Mijn.
Die vlugge Frans in kunst, die Feniks van zijn tijd,
Toont hier wat men vermag door 't zwarte en witte krijt.

MIJN (GEORGE VAN DER), de jongste zoon van Heroman v. d. M., geb. te *Londen* in 1723, † 1763, begaf zich, na den dood zijns vaders, naar *Amsterdam*, waar hij portretjes schilderde op eene bevallige manier, gelukkig van gelijkenis, en kunstig uitgevoerd. Ook maakte hij zich verdienstelijk in het vervaardigen van moderne stukjes, waarin hij wel eens damesbeeldjes te pas bragt, in satijn gekleed, welke hij zeer natuurlijk wist voor te stellen. Zijn laatste werk was een fraai familie-stuk voor den heer Hasselaer, naderhand burgemeester van *Amsterdam*.

MIJTENS (A). Van dezen kunstschilder, en van anderen met dien familie-naam, zijn weinige bijzonderheden geboekt, 't geen jammer is, daar allen als bekwame portretschilders hebben uitgemunt. Wat den genoemde betreft, hij woonde waarschijnlijk in *den Haag* van 1612—60, en was een tijdgenoot van Jac. Cats, van wien en van wiens huisverzorgster, Mevr. Havius, hij een portret vervaardigde, alsmede eene voorstelling der huwelijks-plegtigheid van den keurvorst van *Brandenburg* met de dochter van Fred. Hendrik. Op 't Haagsche Museum zijn 2 portr. van zijne hand, van den Lt.-adm. C. Tromp en diens echtgenoote.

— (DANIEL), geb. te *'s Hage* in 1636, † 1688, is ook bekend als een verdienstelijk portretschilder, die zich langen tijd te *Rome* opgehouden en in de kunst volmaakt heeft, welke hij niet om den broode behoefde uit te oefenen. In *den Haag* teruggekeerd, schilderde hij ook vele schoorsteen- en deurstukken van historiëele of fabelachtige voorstelling; doch leefde (volgens van Gool) niet al te stichtelijk. Hij was meermalen deken en bestuurder der teeken-academie aldaar en vaandrager der Haagsche schutterij. — Nog andere van dien naam: MARTINUS, JOHANNES en ISAAK komen voor in de *Gesch. d. Vaderl. Schilderk.* van R. van Eijnden en A. v. d. Willigen, I, 58 enz., en bij Immerzeel, *Levens en werken der Holl. en Vlaamsche schilders*, II, 252.

N.

NAALDWIJK (JAN VAN), ridder, heer van *Bergambacht*,

enz., afkomstig uit een der aanzienlijkste huizen in *Holland*, was een der bevelhebbers van de Hoeksche edelen bij de hagchelijke onderneming van Frans van Brederode, bekend onder den naam van *Jonker Fransen oorlog*, of *Rotterdamse heldendaden*, beschreven door C. v. Alkemade, waarvan een 2de druk in 1756. Hij werd in 1489, na den scheepstrijd op de *Lek*, gevangen genomen en naar *Dordrecht* gevoerd; doch weldra ontslagen onder belofte, pogingen te zullen aanwenden, om *Rotterdam*, bij eerlijk verdrag, in 's vorsten magt terug te brengen, waarin hij met anderen slaagde. Hij hield zich later met het overschot der Hoekschen te *Sluis* op, terwijl hij ter zee schuimde en eenigen buit behaalde op de Hollanders en Zeeuwen. Toen het kaas- en broodspel in 1491 hem eenige hoop gaf om zich in *Holland* te kunnen vestigen, landde hij met zijn vlootje bij *Wijk op Zee*, plunderde dit dorp, bemagtigde *Texel* en *Wieringen*, hield de *Zuiderzee* onveilig, vereenigde zich met de Schieringers te *Sneek*, en zocht te vergeefs *Hoorn* of *Enkhuizen* te bemagtigen. Hij liep veel gevaar van opgeligt te worden, doch geraakte, vermomd in het kleed eens lijfknechts van een' heer der Duitsche orde, behendig binnen *Sluis*. Na de verovering dier plaats en den ondergang der Hoekschen, begaf hij zich naar *Parijs*, waar hij kinderloos stierf, denkelijk in 1492. Men houdt hem voor den schrijver van *die Chronike ofte die hist. van Hollant*, *Zeelant*, *Vrieslant en van 't Sticht van Utrecht*, gedrukt te *Gouda* in 1478 en bekend onder den naam van *'t Goudsche chronijkscke*, in 1663 door P. Scriverius uitgegeven, met een kort vervolg tot op den dood van Filips II, en met een' *Toetsteen*. Het is echter waarschijnlijk, dat hetgeen er geboekt staat van 1437 tot 77 door van Naaldwijk geschreven, en 't geen daar voorafgaat, door een' ander is opgesteld.

NAERANUS (SERVATIUS) of VAN DER NEER, geb. te *Weert* in *Limburg* omstreeks het midden der 16de eeuw, komt in 1575 en 76 vóór als predikant te *Maastricht* en *Hasselt*, en nog in 't laatstgemelde jaar bij de heimelijke gemeente te *Emmerik*. De herv. gemeente van *Dordrecht* stelde toenmaals pogingen in 't werk hem tot leeraar te bekomen, doch vruchteloos. Eerst 2 jaren later gaf hij aan eene herhaalde roeping gehoor. Naar de gewoonte dier dagen, werd hij tusschenbeiden ter leen afgestaan aan *Utrecht*, *'s Hage* en *Amsterdam*. Hij werd als leeraar beroemd, en heeft zich bekend gemaakt door zijne bearbeiding van het N. Verbond, verschenen te *Dordr.* in 1604, onder den titel: *'t N. Testam. van nieuws oversien*

na de Gr. en Lat. texten en ghecorrigeert van veel fouten enz. Hij † 24 Dec. 1608.

NAERANUS (SAMUEL), zijn oudste zoon, geb. te *Dordrecht*, ontving zijne opleiding op de toen beroemde Lat. school aldaar en volgde zijn' leermeester C. Rekemarius (een beminnaar der dichtkunst en Gr. letterkunde) naar *Amsterdam*, waar deze tot conrector benoemd was. Of hij de Leijdsche hoogeschool heeft bezocht, is onzeker, maar wel die van *Sedan* en *Saumur*. Hier kwam hij in vriendschap met een aantal beroemde mannen, o. a. met P. van Mornaij, heer van *Plessis*. In *Nederl.* teruggekeerd, werd hij in 1611 pred. te *Hazerswoude* en in 1617 te *Amersfoort*. De partij van Arminius toegedaan, zag hij zich weldra in de twisten van die tijden gewikkeld, en werd wegens de Remonstranten der prov. *Utrecht* in 1618 afgevaardigd naar de Nat. Synode te *Dordr.*, doch spoedig met zijne medegedeputeerden als gedaagde beschouwd, in 't volgende jaar van zijne dienst ontzet en naar *Waalwijk* vervoerd. Hij heeft zich dan hier, dan elders opgehouden; de 3 laatste maanden van 1621 bediende hij de gemeente te *'s Hage;* het langst was hij te *Dantzig*, en vermoedelijk ook eenigen tijd te *Sedan*, als hoogl. in de Gr. en Lat. letterkunde. Toen de zaken hier te lande voor de Remonstranten gunstiger werden, stelde men hem bij die broederschap in 1632 aan als predikant te *Amersfoort*, waar hij † in 1641. Als Lat. dichter deed hij zich kennen, behalve in eenige verstrooide gedichten, in een' bundel *Poemata ad magnificos Leyd. academiae curatores. Dordr.* 1611. Ook wordt hij als Nederd. dichter vermeld in 't vervolg op W. Geijsbeek's *Woordenb.* In zijn vak schreef hij *Onderwijsing in de Chrl. religie, naar de belijdenis der Remonstr. Gereformeerde Christenen* enz. Zijne zinspreuk was: *Hinc sursum, van Neer opwaarts.* — Zijn zoon

— (JOHANNES), geb. te *Sedan*, was eerst geruimen tijd in onderscheidene gemeenten der Remonstranten werkzaam, daarna in 1652 pred. te *Oudewetering*. Behalve de vertaling van Poppius, *Enge poort*, in 't Latijn, werd hem en Snecanus ook opgedragen, de *Kerkelijke historie* van Uitenbogaert in die taal over te brengen. Hij maakte zich zeer verdienstelijk bij de Rem. broederschap, door de opleiding van jongelingen tot het leeraarsambt. In 1669 magtigden hem de curatoren van 't Seminarium te *Amst.* tot het oprigten van eene school uit naam der Societeit, om de jongelieden door het onderwijs in de Gr. en Lat. talen, de wijsbegeerte en ge-

schiedenis, tot de theologische lessen voor te bereiden. Zijne hooge jaren noopten hem later zijn rectoraat en predikambt te laten varen; waarop hij zich te *Rotterdam* vestigde, doch op zijne vorige standplaats stierf in 1679. In de *Epistolae praestant. ac erudit. virorum* (ook in 't Nederd. vertaald) komen 3 brieven van hem voor. Op de Bibliotheek der Rem. kerk te *Amst.* worden er ook eenige aan en van hem bewaard. Verder vermoedt Scheltema (*Mengelw. III*, 148), dat de Nederd. gedichten in *Apollo's harp*, geteekend J. N., van zijne hand zijn.

NAERDEN (MARTEN VAN) was in 1527 president van de hoofdmannen-kamer te *Groningen*, toen de landvoogdes hem, met nog drie andere regtsgeleerden, naar *Friesland* zond als raad in 't hof, om dagelijks voor 18 stuivers 5 uren als regter te zitten. In 1537 werd hij naar het hof van *Holland* verplaatst, vervolgens tot president in dat van *Utrecht*, later tot lieutenant van den vorst te *Groningen* aangesteld, en na deze bediening te hebben nedergelegd, andermaal als lid van 't hof van *Holland* aangenomen. Hem gaat de roem na van braafheid, kunde en gematigdheid, waarvan hij blijken gaf in de regering te *Gron.*, waar hij zich tegen J. de Mepsche en andere drijvers van geweldige maatregelen, zoo sterk liet hooren, dat deze hem uit de stad liet jagen. Hij stierf in 1566.

NAEREBOUT (FRANS), geb. te *Veere* in 1747, † 1818, heeft zich, als een moedige en menschlievende zeeloods, een' onsterfelijken naam verworven, door het redden van meer dan 100 schipbreukelingen bij onderscheidene gelegenheden. Toen den 24. Julij 1779 het schip Woestduin, op de terugreis van *Batavia*, op de zoogenoemde *Rassen*, in 't gezigt van *Vlissingen* aan den grond raakte en daarna geheel in stukken sloeg, durfde hij, met zijn' broeder en neef, in zijne ranke boot, onder een' harden wind, het wrak te naderen en met eigen levensgevaar de meesten dier ongelukkige schepelingen te redden. In 't najaar van 1794 als loods aan boord van 't O. I. Comp.-schip Voorland zijnde, om het uit *Texel* door het kanaal naar binnen te brengen, had hij het geluk door zijn beleid en kunde het schip, door den verkeerden raad van 2 Texelsche loodsen op den *Dorpel* vastgeraakt, weder in vlot water te krijgen. Toen hij naar huis wilde keeren, bewoog men hem, tot in het kanaal mede te varen, en als men hem, door het geweldig opsteken van den wind, noch te *Douvres* noch te *Plymouth* aan wal kon zetten, moest hij mede naar de *kaap de Goede Hoop*, waar hij 't schip Voorland verliet, reeds drie-

malen door hem behouden. Hier werd hij — als een 2de Woltemade herkend — met alle heuschheid onthaald, inzonderheid door een' heer, wiens leven hij van het wrak Woestduin gered had. In Julij 1795, op zijne terugreis door de Engelschen gevangen genomen, erkende men ook te *Londen* in hem den menschenvriend, en wilde de Eng. schout-bij-nacht hem als loods in dienst nemen, met eene jaarwedde van 200 P. sterling, doch de edele man verklaarde nimmer tegen zijn vaderland te zullen dienen. Het gelukte hem, na eene afwezigheid van 14 maanden, tot zijne vrouw en kinderen te *Vlissingen* terug te keeren. Hij ontving, behalve zijn gewoon daggeld, *f* 200 tot belooning. Door den toestand, waarin ons vaderland geraakte, kon hij niet langer in zijne vorige betrekking werkzaam zijn. Men gaf hem het sobere postje van lantaarnopsteker aan het *Sas van Goes*. In den avond zijns levens verhief koning Willem I hem tot broeder der orde v. d. N. Leeuw, met eene jaarlijksche toelage van *f* 200, waarbij door eenige Amst. vrienden nog *f* 100 gevoegd werden, met eene milde gift van 't Departem. *Goes* der Maatsch. Tot nut van 't algemeen, 't welk ook op zijn graf eene eerzerk plaatste, terwijl Nierstrasz hem schetste in een dichterlijk tafereel.

NAERSSEN (JOHANNES VAN) of NARSIUS, geb. te *Dordrecht* in 1580, † op *Java* in 1637, begon zijne theologische studiën te *Leijden* in 1597, en werd in 1605 tot predikant bevorderd te *Grave*, daarna te *Bommel*. In 1619 deed hij afstand van zijn ambt, wijl hij de gevoelens der Remonstranten was toegedaan. Hij was daarna een der ijverigste voorstanders van die broederschap, en reisde binnen- en buiten 's lands rond om hare geschriften te verkoopen en te verspreiden. Intusschen begaf hij zich naar *Frankrijk*, om zich te *Caen* in de geneeskunde te oefenen en de doctorale waardigheid te behalen. In 't vaderland teruggekeerd, geraakte hij te *Rotterdam* in Maart 1622 in hechtenis, doch wist, met behulp zijner vrouw, door list des cipier's dochter te verschalken en te ontsnappen. Weinige dagen daarna viel hij te *Maasland* bijna zijnen vijanden in handen. Sedert begaf hij zich naar *Hamburg*, *Frederikstad*, *Koppenhagen* en *Dantzig*, waar hij eenige jaren vertoefde, meer werk makende van de poëzij dan van de theologie, die hij ten eenemale liet varen. Vervolgens ondernam hij eene reis door *Zweden*, *Polen*, *Rusland* en *Duitschland*. In het eerstgemelde rijk teruggekomen, benoemde hem koning Gustaaf Adolf tot zijn' lijfarts en geschiedschrijver.

Na eenigen tijd aan 't hof te hebben doorgebragt, vestigde hij zich in *Pruissen*, om te digter bij het oorlogs-tooneel te zijn, dat hij zou beschrijven. Na den slag van *Lutzen*, waar de koning sneuvelde (16 Nov. 1632), kwam hij op vaderlandschen bodem terug, waar hij geene vervolging meer had te duchten, en vertrok in 1635 als buitengewoon raad en geneesheer der O. I. Comp. naar *Java*, waar hij stierf. Hij was ervaren in de Nederduitsche, Fransche, bijzonder in de Lat. dichtkunde. De voornaamste der door hem uitgegeven werken zijn: *Riga devicta ab aug. principe Gustavo Adolpho.* etc. *Rigae.* 1625. — *Meva Pomerelliae, obsidione Polonorum liberata, ductu Sueciae etc. regis, aliaque poemata miscellanea. Stocholm*, 1627. — *Gustaviados, sive de bello Sueco-Austriaco libri* 3: *Poematum miscell. liber unus. Hamb.* 1632; meer historisch dan dichterlijk. — *Gustavus Saucius, tragoedia* etc. *Francf. a. M.* 1633. En een vervolg op de *Gustaviade*, als 4de boek, *Ib.* 1634.

NAGEL (C. F.). Van dezen verdienstelijken rector te *Zalt-Bommel*, geb. te *Bladel*, hebben wij niets anders kunnen opsporen, als dat hij in 1808 eene nieuwe uitgave bezorgde van van Lennep's *Etymologicum*, *L. B.* en *Traj.*; dat hij zich als schrijver van meer dan één nuttig werk voor de Lat. schooljeugd bekend maakte, en in 1810 te *Harderwijk* in aanmerking kwam als hoogl. in de hist., welsprekendheid en Gr. en Lat. letterkunde, doch waar J. ten Brink beroepen werd.

NAHUIJS (PETRUS), geb. in 1692, † 1766, predikant te *Waarder*, daarna in 1630 te *Monnikendam*, heeft zich als schrijver bekend gemaakt door eenige geachte en stichtelijke werken, o. a. door zijne: *Uitbreiding over het gebed des Heeren. Amst.* 1752. — *Lijkrede op prins Willem IV.* — *Kort begrip der Chr. religie. Ib.* 1760. — *Voorbeeld der gezonde woorden. Ib.* 1761, en *Onderzoek des geloofs. Ib.* 1768.

— (ALEXANDER PETRUS), zijn zoon, geb. te *Monnikendam* in 1737, oefende zich in de hoogere wetenschappen te *Harderwijk*, verdedigde in 1761 eene philosophische verhandeling: *De chemiae in physica usu*, en vervolgens een aantal medische stellingen, waarop hij in de wijsbegeerte en geneeskunde tot doctor bevorderd werd. Bovendien erlangde hij de bijzondere vergunning om more majorum met de kap te promoveeren, bij welke plegtigheid hij eene rede hield: *De quaestione, utrum Uroscopus ex sola urinae inspectione, neglectis reliquis morborum criteriis, quosvis morbosos affectus detegere iisque ex arte mederi possit?* Nadat zijne wetenschappelijke reis naar *Frankrijk* was volbragt, vestigde hij zich als med. doctor eerst

te *Hòorn*, later te *'s Hage.* In 1771 benoemde hem de Harderwijker hoogeschool tot prof. in de geneesk., doch eerst in 1772 hield hij zijne inwijdingsrede: *De anatome chirurgiae dextra, ipsiusque neglectu uberrimo calamitatum et errorum fonte.* Slechts tot 1775 bleef hij aldaar heilzaam werken, toen men hem in dezelfde betrekking te *Utrecht* beriep. Als arts en hoogl. heeft hij zich bijzonder verdienstelijk gemaakt, terwijl zijne schriften blijken dragen van groote kunde. Bij de Kon. Acad. van Wetensch. te *Lyon* behaalde hij den dubbelen eereprijs voor eene Lat. verhand. *Over de schadelijke hoedanigheid der lucht in de gasthuizen en gevangenissen, met de hulpmiddelen daartegen*, in 't Ned. en 't Lat. uitgegeven te *Haarl.* 1770. Ook bij 't Zeeuwsche Genootsch. der Wetensch. te *Vlissingen* werden onderscheidene zijner waarnemingen bekroond en uitgegeven. Verder bewees hij der heelkunde eene gewigtige dienst door de uitgave, met goedkeuring van den schrijver, van: *Parallèle de la taille laterale de Mr. le Cat avec celle du lithotome caché, suivi de 2 dissertations etc. Amst.* 1766. Ook onderscheidene verhand. van hem komen voor in de *Gedenkschriften der Maatsch. tot redding van drenkelingen*, en in de *Verhand. van 't Prov. Utr. Gen. van Kunsten en Wetenschappen.*

NAHUIS (GERARD JOHAN), geb. te *Utrecht* in 1738, † 1781, studeerde in zijne geb.-plaats in de godgeleerdheid en wijsbegeerte en verdedigde in de laatstgenoemde wetenschap eene: *Explicatio quaestionum mathem. de maximo et minimo in scientia machinali*, en in de theologische eene *Dissert. qua axiopistia mysteriorum religionis ex naturae mysteriis adstruitur.* Hij was te *Utrecht* tevens een werkzaam lid van: *Dulces ante omnia Musae* en van *Tendimus ad idem.* Zijne eerste standplaats als predikant was te *Ede* in 1763; het volgende jaar *O. Beijerland*, daarna *Middelburg* en *Rotterdam*, en 8 jaren later *Amsterdam.* De hoogescholen van *Groningen* en *Harderwijk* boden hem te vergeefs leerstoelen aan in de theologie, doch in 1780 aanvaardde hij dien van *Leijden*, waaraan tevens het onderwijs in de kerkelijke gesch. verbonden was. Slechts kort mogt men zich over zijne komst verblijden, daar hij in 't volgende jaar stierf; terwijl zijne vrouw Catharina Walburg van Mansfeld kort voor hem overleed aan de gevolgen van een' schrik voor een' baviaan, die een harer kinderen deerlijk gewond had. Hij paarde aan geleerdheid en welsprekendheid, eene hartelijke godsvrucht, zachtmoedigheid en nederigheid, en deed zich als een verlicht theologant kennen in zijne schriften, waarvan wij noemen: *Leerredenen over Zacharias* V: 5—11. Over *Jes. cap.* 53—55, in 3 dln.

— *Volledige verklar. over den br. aan de Philippensen.* 3 dln. 1781, met zijn' ambtgenoot uitgegeven; — en zijne met den hoogl. J. van Nuijs Klinkenberg ondernomene *Bijbelverklaring*, waaraan hij tot het 8ste kap. van Numeri gevorderd was, toen de dood hem overviel. Gedurende zijn verblijf te *Rotterdam* in 1775, werd hem, met zijn' ambtgenoot van Laren, de correctie opgedragen van den bijbeldruk, die daar het licht zou zien.

NAHUIS (Mr. CORNELIS JAN WOUTER), geb. in 1763, † 1831, was een man, die in veelvuldige betrekkingen zich heeft doen kennen, als van bijzondere regtschapenheid en uitgebreide kennis, vooral in de natuur- en wiskunde, over welke vakken hij eene rijke verzameling van werktuigen en boeken bezat. Een Lat. dichter (wij meenen J. H. Hoeufft) vervaardigde te zijner nagedachtenis eenige dichtregels. Hij † op zijne heerlijkheid *Burgst*, onder *'s Prinsenhage* bij *Breda*. Zijne weduwe, de eenige dochter van den dapperen vlootvoogd Crull, liet een vierkant ijzeren grafgedenkteeken voor hem plaatsen op het Protestantsche kerkhof te *Zuilen*, waarop twee Latijnsche opschriften; dat, onder de trofé, vervaardigd door genoemden dichter, luidt:

Quod caput amplexum terras fuit ante polumque
Jam cohibet spatio vilis arena brevi.

Door een vriend van den overledene dus overgebragt:

Een handvol kerkhofaard bergt, in zoo eng een kring,
Het hoofd, dat eens 't verband van 't scheppingsal omving.

Wij hadden gaarne meerdere bijzonderheden uit zijne levensgeschiedenis gewenscht.

NANNING (JOHANNES), geb. in 1689, † 1761, was pastoor bij de R. Kathol.-gemeente te *Buitenveldert*, en muntte boven velen zijner ambtgenooten uit in geleerdheid; hij was geen ongelukkig beoefenaar der Nederd. dichtkunst, blijkens zijne vloeijende vertaling van Aurelius Prudentius Clemens, *Lofzangen op de H. Martelaren*, 1740 (van welke ook eene vertaling in dicht bestaat van G. Kempher, *Leijd.* 1712, met aanteek.) Voorts verschenen van hem in 't licht, vóór en na zijnen dood: *Feest- en andere predikatiën*, 10 dln. met pl. *Amst.* 1750—65.

— (FREDERIK PETRUS GISIUS), geb. te *Suriname* in 1798, † 1832, kwam als kind bij zijne bloedverwanten te *Amsterdam*, waar hij eene beschaafde en godvruchtige opvoeding genoot. Zijn lust voor wiskundige wetenschappen bezorgde hem in 1817 eene plaats als kadet op de artillerie- en genie-school te *Delft*, welke hij 2 jaren later als officier verliet. Hij was gedurende 5 jaren bij den vestingbouw te *Luik* werkzaam, waar hij veel nut trok uit de lessen van den hoogl. in de statistiek Wageman, blijkens zijne statist. verhand. in 't tijdschrift de *Star* van

1826. Eerst te *Delft* tot onderwijzer bij de bovengemelde school benoemd, werd hij in 1828, na tot 1ste Lt.-ingenieur bevorderd te zijn bij de Mil. Academie te *Breda*, belast met de werkzaamheden van kapitein der genie. Na 1830 werd hij verplaatst aan het Instituut voor de zeemagt te *Medemblik*, waar hij zoo vroegtijdig uit zijnen werkkring werd weggerukt. Men heeft van hem eenige wetenschappelijke en letterkundige werken, o. a. *Handleiding tot de werkdadige meetkunst*, 2 dln. *Delft* 1828, en vertaald: *N. Savart*, *Beginselen der versterkingskunst*, 2 dln. 1827. — *Mengeldichtjes. Delft.* 1825. — *Proeve van krijgsgezangen*, *'s Hage* en *Amst.* 1828. — Onderscheidene stukjes in tijdschr. en almanakken, als ook eene: *Navolging der Bataviade van Chenier.* — Het *Kolonisten-morgen- en avond-lied.* enz. Hij neemt geene hooge vlugt, maar zijne meeste stukjes ademen eenvoudigheid, en liefelijkheid, vooral die huiselijke tafereelen ten onderwerp hebben.

NANNINGA (WOUTER RUDOLF), geb. te *Groningen* in 1740, † 1768, gaf reeds vroeg blijken van buitengewone vlugheid van geest, zoodat hij op 12jarigen leeftijd reeds student was aan de hoogeschool zijner geb.-stad. Hier oefende hij zich met zoo ongemeene vlijt in de Gr. en Oostersche talen, dat men hem, pas 18 jaren oud, tot hoogl. in de Gr. letterkunde benoemde, waarvoor hij uit nederigheid bedankte. In 1759 verdedigde hij, onder Schroeder, eenige taalk. aanmerkingen op sommige plaatsen des O. V., waardoor hij in aanmerking kwam voor het professoraat in de O. talen te *Harderwijk*. Later verdedigde hij nog 2 theol. verhandel. over den aard van het zedelijk verderf der menschen, en over Jes. XLII: 3, vergeleken met Matth. XII: 20, waarmede hij in 1763 de doctorale waardigheid in de theologie verwierf. Tot proponent bevorderd, verbood hem zijne zwakke gezondheid naar eene standplaats uit te zien. Hij bleef vooreerst te *Groningen*, waar hij, met veel bijval en met goedkeuring van de theol. faculteit, lessen gaf over de godgeleerdheid. Daarna vertoefde hij nog één jaar te *Utrecht*, waar hem de hoogachting en bewondering van G. Bonnet ten deel viel. In 1766 aanvaardde hij het leeraarsambt te *Oude-schoot* in *Friesland*, en het volgende jaar te *Dronrijp*, waar eene uitteerende ziekte een einde maakte aan zijn veelbelovend leven. Als lid van de Maatsch. der Ned. letterk. te *Leijden*, gaf hij in het 1ste deel harer werken eene verhandel. *Over het werkwoord laten*, *als een hulpwoord der gebiedende of toevoegende wijze gebruikt*, uitgegeven in 1772.

NANNIUS (PETRUS) of NANNICK, geb. te *Alkmaar* in

1500, † 1557, werd, na eenige beginselen der Lat. letterkunde te hebben opgedaan, klerk bij een' procureur, doch begaf zich vervolgens naar *Leuven*, waar hij zich op de letteren en wijsbegeerte toelegde. In 't vaderland teruggekomen, was hij eenige jaren rector der Lat. scholen te *Alkmaar;* aanvaardde in 1535 het preceptoraat in 't collegie van St. Hieronymus te *Leuven*, en 4 jaren later aldaar het hoogleeraarsambt in de Lat. taal, dat hij gedurende 18 jaren met eere en roem waarnam: geacht bij vele geleerden om zijne verdiensten en omgang, inzonderheid bij Granvelle, die hem tot kanunnik van de hoofdkerk te *Atrecht* verhief. Hij heeft vele werken geschreven, die vooral betrekking hebben tot de oude letterkunde, o. a. *Demosthenis et Aeschinis epistolae, Latiné versae. Lov.* 1537. — *M. Catonis et Phocionis vitae é Plutarcho. Lat. versae. Ib.* 1540, en meer andere Gr. schrijvers; ook vele *Orationes*, bij onderscheidene gelegenheden gehouden. Hij heeft zich ook verdienstelijk gemaakt, door de uitgave of vertaling van eenige kerkvaders, waarvan men de lijst bij Foppens of Paquot kan naslaan, even als die van zijne andere theologische schriften. Hij was niet onervaren in de Lat. dichtkunst, gelijk te verwachten was van een' man, die gemeenzaam omging met N. Everhardi en zijne zonen Grudius en Janus Secundus. Behalve eenige verstrooide gedichten, vervaardigde hij een' *Genethliacum (verjaardicht) in filium Damiani à Goes.* — *Quindecim Psalmos in versibus Lat. in edit. Latomi*, 1558.

NANSIUS (FRANCISCUS), geb. in 1525 te *Isemberg* in 't district *Veurne*, † 1595, was zeer ervaren in de Gr. en Lat. talen en oudheden, en eerst schepen en raadsheer van *het Vrije* bij *Brugge;* doch wijl hij de gevoelens der Hervormden aanhing, moest hij in 1584 zijn vaderland verlaten. Te *Leijden* gastvrij ontvangen, verkreeg hij het rectoraat der Lat. scholen en vervolgens in 1589 denzelfden post te *Dordrecht.* Hij muntte als geleerde uit in onderscheidene vakken, ook in de Lat. poezij; ofschoon weinige stukken van hem voorkomen, maakt de catalogus van P. van Braam melding van eene verzameling *Carminum Nansiorum.* Hij schreef: *Notas ad Nonni paraphrasin in Joannem. L. B.* 1589; gaf eene Lat. vertaling met aanmerk. van *Platonis dialogum de virtute;* en heeft nagelaten *Praelectiones in Theocritum.* — *Annotationes in Hesiodum*, enz.

NASSAU (ADOLF VAN), zie op Adolf, dl. I, bl. 14.

— (ENGELBERT VAN), zie op Engelbert, dl. I, bl. 495.

— (ERNST CASIMIR VAN), zie op Ernst Casimir, dl. I, bl. 503.

— (GERARD I. II. III. VAN), zie op Gerard, dl. I, bl. 581 en 582.

NASSAU (HENDRIK VAN), zie op Hendrik, dl. I, bl. 735.
— (HENDRIK CASIMIR I. en HENDRIK CASIMIR II. VAN), zie op Hendrik Casimir, dl. I, bl. 736 en 737.
— (JAN VAN), zie op Jan, dl. II, bl. 17.
— (JAN ERNST VAN), zie op Jan Ernst, dl. II, bl. 20.
— (JOHAN VAN), zie op Jan, dl. II, bl. 19.
— (JUSTINUS VAN), zie op Justinus, dl. II, bl. 49.
— (LODEWIJK VAN), zie op Lodewijk, dl. II, bl. 192 en 193.
— (WILLEM LODEWIJK VAN), zie op Willem Lodewijk.

— (JAN VAN) de jongere, bloedverwant van prins Maurits, graaf van *Nassau-Siegen*, was eerst een voorstander der vrijheid en bewees bijzondere diensten in den oorlog tegen *Spanje;* maar begaf zich daarna uit misnoegen, wijl men zijne verdiensten, zijns inziens, niet genoeg erkende, aan de zijde der Spanjaarden, die hem met eerbewijzen en vertrouwen ontvingen. Ofschoon een man van moed en beleid, was hem het geluk bij zijne ondernemingen tegen onzen staat niet altoos gunstig. Terwijl Fred. Hendrik *'s Hertogenbosch* belegerde in 1629, viel hij met H. van den Berg in de *Veluwe;* zij hadden *Amersfoort* reeds in hun bezit, maar weken ijlings terug op de tijding, dat *Wezel* bij verrassing was ingenomen. In 1630 lag hij met een klein leger bij *Rijnberk*, en dacht zijn' broeder Willem van Nassau den weg over den *Rijn* tusschen *Broek* en *Orsoij* af te snijden, maar, ofschoon dapper vechtende, werd hij geslagen, gewond en gevangen naar *Wezel* gevoerd, waar zijn gemelde broeder hem dikwijls bezocht. Na zijne genezing kwam hij vrij met een rantsoen van 6000 rijksdaalders. Met zijn' aanslag op *Bergen-op-Zoom*, met 30 gewapende fregatten en vele sloepen of pleiten, liep het ook niet naar wensch af. Geweken omstreeks *St. Anneland*, verviel hij op *het Slaak* of *Mosselkreek* met zijne schepen op het drooge, verloor veel volk en bijna het leven. Na dien tijd gaven hem de onzen den bijnaam van Mosselman. In 1637, toen hij dacht *Rijnberk* te veroveren, liep ook deze zijne onderneming spaak, en een jaar later maakte de dood aan zijne woelingen een einde.

— (LODEWIJK VAN), heer van *Laleck*, *Odijk*, *Lekkerkerk* en *Beverwaard*, onder welken laatsten naam hij het meest voorkomt, was een natuurlijke zoon van prins Maurits bij Margaretha van Mechelen. Hij bekleedde een' hoogen rang in 's lands krijgsdienst; deed in 1641 den vijand veel afbreuk voor *Gennep*, en toonde in de staatkundige loopbaan een man te zijn van vele bekwaamheid. Als lid der ridderschap van *Holland* heeft hij vele gewigtige commissiën met roem volbragt. Bij den aanslag

van prins Willem II op *Amsterdam*, waarvan hij vooraf geene kennis droeg, toonde hij den prins, die zich naar 't huis *ter Hart* wilde begeven, welk gevaar zijne troepen liepen, indien de regering van *Amst.* de dijken verder liet doorsteken. Hij toonde ook veel belang te stellen in het lot der 6 gevangene heeren. In 1660 behoorde hij tot het buitengewone gezantschap naar *Engeland*, om met Karel II een verbond van vriendschap, onderlinge bescherming en zeevaart te sluiten. Hij had veel invloed bij de prinses-weduwe van Willem II, die hij genoegen wist te doen nemen met de schikkingen der Staten van *Holland*, omtrent de opvoeding van prins Willem III; en stond bij den koning van *Engeland* in hooge gunst, waarom deze hem in zijne belangen trachtte over te halen, door de aanbieding eener gratificatie voor zijn' zoon. Het bekende verbond met *Groot-Brittanje* werd door hem en de andere gezanten in 1662 gesloten; zie Wagenaar, *Vad. Hist.* XIII, 47. Hij wendde later vergeefsche pogingen aan, om de akte van seclusie voor *Holland* terug te erlangen. Als vriend van J. de Witt trachtte hij den koning terug te brengen van zijne nadeelige oordeelvelling over den raadpensionaris; en was ook in andere opzigten aan 't Eng. hof, waar zijne dochter gehuwd was, ten nutte der Staten werkzaam en zeer gezien. Hij † in 1665.

NASSAU (WILLEM VAN), heer van *Odijk*, zoon van bovenstaande, geb. in 1632, † 1705, stond, even als zijn vader, in groot aanzien bij den koning van *Engeland*, die hem eene gratificatie bood van *f* 14 of *f* 15000. Toen aan Willem III in 1668 de waardigheid van eerste edele van *Zeeland* werd opgedragen, vertegenwoordigde hij dien, niet zonder tegenspraak van sommigen, wijl hij buiten *Zeeland* geboortig was. In 't noodlottige jaar 1672 zond men hem met J. van Gent en P. de Groot naar *Frankrijk*, om, zoo mogelijk, met den koning eenig verdrag te sluiten. In 1675 was hij met Beverningh en andere gevolmagtigden op den vredehandel te *Nijmegen*, en trok, na het sluiten van den vrede in 1679, in buitengewoon gezantschap met Boreel en van Weede naar *Parijs*. Naar *Holland* teruggekeerd, had hij veel deel aan de verheffing van Willem III op den troon van *Engeland;* werd in 1690 tot de bekende Haagsche bijeenkomst gemagtigd en behoorde 8 jaren later tot het gezantschap naar *Frankrijk*, om den koning te begroeten wegens den vrede van *Rijswijk*, alsmede om in de lijst der inkomende regten op de meeste koopmanswaren verandering te weeg te brengen. In 1699 stelde hij den Staten van *Zeeland* voor, om ter eere van Willem III,

een' metalen standbeeld in het hof van *Middelburg* op te rigten; doch de dood des konings in 1702 deed de volvoering staken. Door dit overlijden verviel ook zijne aanstelling als vertegenwoordiger van den eersten edele van *Zeeland*. Hij bleef echter lid van de vergadering der Staten-Generaal, doch aan de twist over de bevoegdheid zijner zending maakte eerst zijn dood een einde.

NASSAU (FREDERIK VAN), heer van *Zuijlestein*, was een natuurlijke zoon van Frederik Hendrik, en vervulde den post van gouverneur bij den jongen prins Willem III, waarvan men hem ontsloeg in 1666 en met eene jaarwedde van *f* 4000, voor den tijd van 5 jaren, schadeloos stelde. Als generaal van de infanterie, welken titel hij het eerst hier te lande schijnt gevoerd te hebben, sneuvelde hij in 1672 bij een' aanslag der Franschen op *Woerden*, bij de *Groven-* of *Grevenbrugge*.

— (HENDRIK VAN), heer van *Ouwerkerk*, geb. in 1641, † 1708, zoon van Lodewijk van N., heer van *Beverwaard*, verkoos reeds in zijne jeugd de krijgsdienst; maakte zich bijzonder verdienstelijk in den oorlog tegen de Franschen, van 1672 tot 1678, en werd met 3 zijner broeders door keizer Leopold met den grafelijken titel begiftigd. In den bloedigen slag bij *St. Denis* in 1678, redde hij het leven van Willem III, door den Franschen ridder d'Esclainvilliers, die zijn' pistool reeds den prins op de borst had gezet, uit den zadel te schieten. De dienst, hierdoor aan 't vaderland, ja aan *Europa* bewezen, werd door de Staten-Generaal met het schenken van een' eeredegen, prachtige pistolen en gouden toomsieraden dankbaar erkend; en de vorst, die reeds vroeger zijne verdiensten op prijs stelde, vereerde hem daarna met zijne bijzondere gunst. Hij bevorderde hem tot overste zijner lijfwacht, nam hem in 1688 mede naar *Engeland*, en stelde hem aan tot zijn' opperstalmeester. Een jaar later werd hij bij akte van 't parlement genaturaliseerd, en gaf bij de volgende veldtogten in de *Nederlanden*, waarin hij den koning vergezelde, zulke blijken van beleid en dapperheid, dat hij allengs tot de hoogste krijgswaardigheden opklom en in de laatste jaren als generaal aan 't hoofd stond der Engelsche ruiterij. Na den dood van Willem stelden de Algemeene Staten hem, gedurende den Spaanschen successie-oorlog, aan tot generaal-veldmaarschalk (1704). Met de beroemdste veldheeren van dien tijd, Marlborough en prins Eugenius, wedijverde hij in beleid en dapperheid; vooral onderscheidde hij zich in den slag van *Ramelies* (1706), zoodat een Engelschman, Coxe, moest betuigen: „dat men het welge-

lukken van den eersten en voornaamsten aanval verschuldigd was aan zijne krachtbetooning." Hij stierf in het leger bij *Rousselaar;* doch werd te *Ouwerkerk* in *Zeeland* begraven.

NAUTA (BAVIUS ANTONIUS), geb. te *Leeuwarden* in 1800, † 1835, ontving zijne eerste wetenschappelijke opleiding bij zijn' oom H. Manger, pred. te *Haarlem*, en bij den toenmaligen rector aldaar P. Hofman Peerlkamp. Reeds in 1817 bezocht hij de Leijdsche hoogeschool, waar hij weldra onder de kundigste kweekelingen geteld werd. Hij behaalde in 1819 bij de letterk. faculteit te *Utrecht* den gouden prijs op eene verhandeling: *De perfecto oratore é sententia Ciceronis*, en 2 jaren later te *Leijden*, met zijn' vriend G. Groen van Prinsterer, op eene *Commentatio de T. Coelio Antipatro*, *hist. belli Punienci secundi.* Bij de viering van het 250jarig bestaan der Leijd. hoogeschool in 1825, promoveerde hij more majorum met de kap, met een *Specimen lit. exhibens Senecae librum de providentia,* etc., welke eerste helft later met de 2de is uitgegeven onder den titel: *L. A. Senecae liber de provid. etc. recensuit*, *varietate lectionis et annot. instruxit B. A. N.* 1828. Van nature schroomvallig en met geen gelukkig uiterlijk bedeeld, slaagde hij minder voorspoedig in 't verkrijgen van een' post in 't vak der letteren. Hij vestigde zich te *Leijden*, gaf privaat-onderwijs in de Gr., Lat. en Hebr. talen en vormde een aantal kundige kweekelingen. Niet lang na 't verlies zijner vrouw sleepte eene uitteerende ziekte hem ten grave. Hij gaf in 1826 eene *Schets van de gesch. der Lat. dichtkunst in Nederl.* getrokken uit de te *Brussel* bekroonde verhand. van Peerlkamp. In 't zelfde jaar eene *Voorlezing over 't leven van Livia Drusilla Augusta*, geplaatst in den *Rec. ook der Rec.* voor 1826. Hij bezorgde den herdruk van Plato's *Phaedon* naar de uitgave van Wijttenbach en verrijkte die met een *Epimetrum* of toegift van aanteekeningen. Voorts bestaan er nog enkele kleine opstellen van zijne hand en eene menigte aanteek. en schriften in M. S., die vermeld staan in de *Hand. der Maatsch. van Nederl. letterk.* te *Leijden* voor 1836, (van welke Maatsch. hij lid was), waaruit ook blijkt dat hij soms de Nederd. lier ter hand nam.

NECK (JACOB SIMONSZOON VAN), uit een aanzienlijk geslacht te *Amsterdam* geb. in de 1ste helft der 16de eeuw, was een ijverig voorstander der Hervorming, en werd door burgemeesteren van *Amst.* in 1566 gemagtigd om den leeraar J. Arendszoon op den predikstoel in de Minderbroeders-kerk te brengen, ten einde alle opschudding onder de Roomschen voor te komen. Het verzoek van hem en A. Pauw aan de

burgemeesters, om het boekvertrek der monniken tot eene kerkekamer te gebruiken, werd afgeslagen, maar hun onder de hand te kennen gegeven, dat men 't niet zou beletten, indien zij er zich van bedienden, gelijk gebeurde. In 1567 zorgde hij en L. Jz. Reaal, dat aan Brederode, ter versterking van *Vianen*, door de Hervormden *f* 2400 werden opgeschoten, later nog eene som van *f* 5900. Terwijl Brederode tot overste der Amst. bezetting werd aangenomen, behoorde van Neck onder de 9 personen uit de schutterij, om met burgemeesteren te rade te gaan over de bewaring der stad. Na de omkeering aldaar in 1578, koos men hem tot raad en commissaris van huwelijks-zaken, als belooning voor zijne bevordering der godsdienstige en burgerlijke vrijheid. Zijn geb.- en sterfjaar schijnen onbekend.

NECK (JACOB CORNELISZ. VAN), waarschijnlijk uit hetzelfde geslacht, had reeds van zijne jeugd af de zee beploegd, en daardoor zoo vele ervaring opgedaan, dat de O. I. Comp., kort na hare oprigting, hem in de hoedanigheid van admiraal met 8 schepen, door 's lands Staten van geschut voorzien, naar de *O. Indiën* zond. Deze togt was voorspoedig; 4 zijner schepen keerden rijk geladen, na 15 maanden, in 't vaderland terug, terwijl de andere 4, ook met eene rijke lading, iets later terugkwamen. Het welslagen dezer onderneming lokte tot eene andere uit, welke met 6 schepen onder zijn bevel in 1600 werd beproefd. Bij zijne aankomst in *O. Indië*, kwam hij ten behoeve van den koning van *Ternate*, in een gevecht met de Portugeezen, waarbij hij de zege behaalde, en na een' voordeeligen inkoop van peper, andermaal het vaderland opzocht, waar men hem den 15. Junij 1603 in zijne geb.-stad *Amst.* met vele eerbewijzingen ontving. Van 1609—17 ontmoet men zijn' naam op de lijst der schepenen aldaar, later als raad en tot driemalen toe als burgemeester, laatstelijk in 1626.

— (JOHAN VAN), geb. te *Naarden* omstreeks 1636, † 1714, oefende zich in de schilderkunst bij Jac. Backer, wiens krachtige schilderwijze en stoute penseelsbehandeling hij zich eigen maakte. Hij vervaardigde doorgaans historiële of mythologische stukken en muntte bijzonder uit in het voorstellen van 't naakt van badende vrouwen. Zijn altaarstuk voor de Fransche Kathol. kerk op de Boommarkt te *Amsterd.*, voorstellende *Simeon met het kindje Jezus in den tempel*, wordt inzonderheid geroemd. Hij was vriendschap-houdend en aangenaam in gezelschap.

NEDERBURGH (SEBASTIAAN CORNELIS), geb. te *'s Hage* in

1762, † 1811, vestigde zich, na volbragte juridische studiën te *Leijden*, als advokaat in zijne geb.-plaats. Benoemd tot advokaat der generale Nederl. O. Ind. Comp., blonken zijne welsprekendheid, schranderheid en braafheid zoo zeer uit, dat hem in 1791, nevens Frijkenius, Alting en van Stokkum, de post werd opgedragen van Commissaris-generaal voor *Indië* en de *kaap de Goede hoop*. De bezwaren, hieraan verbonden, vermeerderden door de gebeurtenissen, welke intusschen in 't vaderland voorvielen; dit vertraagde aanmerkelijk zijne terugkomst, welke eerst in 1800 plaats vond, terwijl het aanhield tot Nov. 1803 vóór dat hem een eervol ontslag verleend werd. Hierop stelde men hem aan tot lid van den Aziatischen raad, en kon. Lodewijk benoemde hem tot staatsraad, eerst in buitengewone, daarna in gewone dienst, en later tot directeur van de publieke schatkist en commandeur van de orde der Unie. Behalve requesten en missiven heeft men van hem: *Echte stukken betreff. het volbragt onderzoek der verrigtingen van de gener. commissie, in* 1791 *benoemd, over de O. I. bezitt. van den staat en de kaap de Goede Hoop.* En *Verhandel. over de vragen: of het nuttig zijn zoude, de O. I. bezitt. van den staat te brengen op den voet der W. I. Volksplantingen? En of het nuttig zijn zou den handel op gemelde bezittingen voor 's lands ingezetenen open te stellen.*

NEEF (ADRIAAN DE) was, in de 2de helft der 17de eeuw, in zijne geb.-stad *Middelburg*, school- en leermeester der mathematische kunsten, en schreef een niet onbelangrijk boekje, getiteld: *Cijfferboek der H. Schrift over de gelden, gewighten en maten der Hebreen, arithmetisch gereduceert op gelden, gewighten en maten in onsen lande en tijdt gebruijckelijk. Middelb.* 1682 en 83. Hoe klein van omvang, muntte het uit door eenvoudige bevattelijkheid. Bovendien heeft hij uitgegeven: *De Heijdelbergsche Catech. met vr. en antw. op rijm gestelt door R. d. M. (Rudolphus de Meijer, pred. te Herbaajum) Ib.* 1682; en eene *Korte tijdrekening, beginnende van de schepp. der wereld tot* 1698.

NEER (AERT VAN DER) zag waarschijnlijk te *Amsterdam* het levenslicht in 1613 of 19, en † in 1683. Hij was een uitstekend landschap-schilder, wiens maanlichten nog niet zijn overtroffen. Zijne tafereelen bestaan meest in ruime dorps- en strandgezigten, met schepen, schuiten en levendig gewoel van beeldjes en spiegelende maneschijn. Zijne winter-landschappen zijn natuurlijk en rijk van ordonnantie; in één woord, al zijne stukken zijn verrukkelijk schoon en worden nog op

hoogen prijs geschat. Het Amst. Museum prijkt met één zijner winter-gezigten met schaatsenrijders. Vele zijner stukken, vooral maanlichten, zijn in 't koper gebragt door Fransche en Engelsche graveurs.

NEER (EGLON HENDRIK VAN DER), zijn zoon, geb. te *Amsterdam* in 1643, † 1703, werd, na de gronden der schilderkunst bij zijn' vader geleerd te hebben, kweekeling van Jac. van Loo. Zoodra hij op eigene wieken kon drijven, vertrok hij naar *Frankrijk*, en werd op zijn 20ste jaar schilder van den graaf van Dohna, gouverneur in *Oranje*. Na hier 3 of 4 jaren werkzaam te zijn geweest, vestigde hij zich te *Rotterdam* en huwde Maria Wagensvelt, die een groot vermogen had, dat meestal met pleiten wegsmolt. Na haren dood bleef hij met 16 kinderen zitten; huwde in *Braband* de miniatuur-schilderes Du Chattel, en toen ook deze overleden was, na hem 9 kinderen geschonken te hebben, trok hij naar *Dusseldorp*, waar hij in 1697 voor de 3de maal eene vrouw nam, en wel de weduwe Breekvelt, eene bekwame schilderes, die hem overleefde. Hij was kabinetschilder van den keurvorst van den *Paltz*, Johan Wilhelm. Op bevel van den koning van *Spanje* vervaardigde hij het portret van de prinses van Nieuburg, 't geen den koning zoo zeer behaagde, dat hij hem niet alleen rijkelijk beloonde, maar ook den titel gaf van zijn' hofschilder. Behalve portretten, schilderde hij landschappen, doorgaans met vele wilde bloemen en planten. Doch zijn talent blonk bijzonder uit in het vak van moderne binnenhuizen. In het natuurlijk afbeelden van satijn, fluweel, enz. gouden en zilveren huissieraden, evenaarde hij G. Ter Burg. Zijn naakt is ook aangenaam en teeder; zijne ordonnantiën zijn waar, liefelijk van toon en kunstig. Op 't Amst. Museum ziet men van hem slechts één stuk, voorstellende de jonge Tobias met den Engel, die hem den visch aanwijst welke uit de rivier opkomt. Sommige zijner stukken zijn voor meer dan *f* 2000 verkocht.

NEERCASSEL (JOHANNES VAN), geb. te *Gorinchem* in 1626, † 1686, ontving zijne opleiding tot den geestelijken stand bij de kruisheeren van *St. Agatha* bij *Grave;* vervolgde zijne studiën te *Leuven*, *Parijs* en *Saumur*, en werd ten jare 1652 te *Mechelen* aangesteld tot bestuurder van het patergesticht en als onderwijzer op het aartsbisschoppelijk seminarium. Hij is ook eenigen tijd als kapelaan te *Rotterdam* en *Utrecht* werkzaam geweest, toen hij na den dood van Bald. Catz in 1661 tot groot vicaris van het Utrechtsche aartsbisdom werd benoemd, en den 9. Sept. van 't volg. jaar te *Munster* de wijding ontving

tot bisschop van *Castorion* i. p. i. Groot was de vreugde der Nederlandsche geestelijkheid over zijne verheffing, ernstig waren zijne maatregelen om de ergernissen, die vele lagere geestelijken verwekten, weg te nemen, en onpartijdig de bekwaamheden te onderzoeken van hen, die als priesters wenschten op te treden. Hij stichtte voor jonge lieden, die zich te *Leuven* wenschten te oefenen, een collegie, gelijk er een bestond voor het voormalige bisdom *Haarlem.* Hij voedde milde beginselen omtrent de gemengde huwelijken, en erkende derzelver wettigheid als ze gesloten waren voor den burgerlijken ambtenaar, of zelfs voor een' predikant. Gedurig reisde hij rond om acht te geven op kerkelijke aangelegenheden, en door zijne prediking te stichten. Gelijk zijne voorgangers was hij een vijand van de Jezuiten. Gedwongen naar *Rome* te reizen, om zich voor 't Roomsche hof te regtvaardigen, vond hij zich daar niet op zijne plaats, maar had met veel list en moeijelijkheden te worstelen. Toen de Franschen zich in 1672 van *Utrecht* hadden meester gemaakt, verrigtte hij de dienst in de domkerk, predikte dikwijls over de geloofsverschillen, en poogde Lodewijk XIV tot zachtere behandeling van het verdrukte *Utrecht* op te wekken. Na 't verdringen van 't Fransche leger, hield hij zich eenigen tijd op te *Antwerpen*, later te *Huissen.* Met hoe vele moeijelijkheden hij in zijne laatste levensjaren ook had te kampen, hij vertraagde niet in het getrouw vervullen van zijn ambt. Op een' togt door *Overijssel*, overviel hem te *Zwolle* eene hevige ziekte, die een einde maakte aan zijn leven. Zijn werk: *Amor poenitens, seu de divini amoris ad poenitentiam necessitate et recto clavium usu. Emmer.* 1683 en 84, 2 vol. (in 't Fr. vert. door abt Guibert, *Utr.* 1741 in 3 vol.) werd hevig door zijne vijanden, die hem van Jansenismus beschuldigden, aangevallen, en door paus Alexander VIII in 1690 op den Index van verbodene boeken geplaatst. Hij schreef ook nog andere werken, o. a. *Constitutiones pervandae a presbyteris in Belgio laborantibus. Brux.* 1668. — *De sanctorum et praecique B. Mariae virginis cultu tractatus* 5. *Colon.* 1672, ook in 't Nederd. en 't Fr. vert. — *Bevestiginge in het geloof en troost in vervolgingen. Bruss.* 1670, in een' goeden Nederd. stijl geschreven. — *Tractatus de lectione scripturarum. Accedit dissert. de interprete scripturarum. Emm.* 1677, ook in 't Fr. en 't Nederd. vert. Hierin prijst hij het Bijbel-onderzoek aan en wekt zijne geloofsgenooten op, om hunne meening uit de H. S. te verdedigen. Wat kunnen de tijden veranderen! Zijne overige schriften worden door Glasius genoemd in

zijn *Godgeleerd Nederland*, waar tevens meer lezenswaardige berigten omtrent dezen prelaat voorkomen.

NEMIUS (JOHANNES), geb. te *'s Hertogenbosch*, was priester, daarna opziener der Apostolische school te *Nijmegen*, later rector der Lat. scholen te *Amsterdam* en eindelijk in zijne geb.-stad. Hij was een geleerd en ijverig man, die ten behoeve der jeugd eenige schriften uitgaf, o. a. *Epitome de conscribendis epistolis. Antv.* 1552. — *Orthographiae ratio et pronuntiandi modus. Ib.* 1572. — Ofschoon Peerlkamp hem niet onder de Lat. dichters vermeldt, behoort hij toch tot hun getal, 't geen blijkt uit zijn *Carmen de imperio et servitute ludimagistri, additis scholiis. Noviomagi* 1551; uit zijne *Hist. Tyli Saxonis, sive humanae stultitiae triumphum* (zijnde eene vertaling in jambische verzen der geschiedenis van Tijl Uilenspiegel) en uit zijn gedicht: *Parens et Noverca. Antv.* 1553. Ook heeft hij uitgegeven en met verzen voorzien een werkje van J. Murmelius, *De compositis verborum* etc. *Sylvaeduc.* 1555, in 4to.

NES (AART VAN) behoorde onder de bekwame admiralen, waarop ons vaderland zich in 't midden der 17de eeuw verhief. Wij vinden hem het eerst vermeld in 1653, toen hij als zeekapitein onder Tromp zich tegen de Engelschen dapper kweet, en 5 jaren daarna in de *Sond* onder Wassenaar tegen de Zweden. In 1662 werd hij tot schout-bij-nacht verkozen door de Staten van *Holland*, terwijl hij zich met de Ruiter in de *Middellandsche zee* bevond. Op de kust van *Cormantijn* in 1665 liep hij groot gevaar zijn leven te verliezen, daar zijne boot in de branding omsloeg en hij niet zwemmen kon, doch een zijner matrozen redde hem. In 't gemelde jaar zag hij zich tot vice-admiraal bevorderd van de *Maas*. Door een' storm beloopen, raakte hij van de vloot af en in gevecht met 4 Engelsche oorlogschepen, die hem eenige O.-Indie-vaarders poogden te ontnemen; dit mislukte, en met elf schepen kwam hij behouden bij 's lands vloot terug. Tot admiraal van de *Maas* verheven in 1666, voerde hij in den bekenden 4daagschen zeeslag, eenigen tijd de opperadmiraals-vlag, wijl die van de Ruiter was neêrgeschoten; verdedigde zich heldhaftig tegen den Eng. admiraal van de roode vlag, ontzette de Ruiter, die vele vijanden op den hals had, stond hem later op zijnen togt naar *Cabo-Verde* dapper bij, en sloot met hem een' vriendschapsband, die nooit verbroken is en voor 't vaderland heilzame vruchten droeg. Van Nes nam met hem deel in den roemrijken togt naar *Chattam*, en droeg het zijne bij tot eene luisterrijke overwinning, waarvan de bijzonderhe-

den vermeld staan in Brandt's *Leven van de Ruiter*, uitg. door Engelberts, III, 306 enz. In 1672 vinden wij hem in gevecht met den vice-admiraal van de roode vlag, waarbij zijn schip groot gevaar liep door een' brander in vuur gezet te worden. Dit gevaar ontsnapt, daagde hij op tot hulp van de Ruiter en wist tevens zijn' broeder, den schout-bij-nacht Jan van Nes, wiens schip reddeloos geschoten was, moedig te ontzetten. De zeeslag bij *Kijkduin* en *de Helder*, 21 Aug. 1673, waarbij hij in gevecht kwam met prins Robbert, en nog 6 of 7 Eng. schepen, doch met zijn zeer gehavend schip den dans ontsprong is welligt het laatste bedrijf van onzen dapperen admiraal, wiens geb.- of sterfjaar wij nergens geboekt vinden.

NES (JACOB GERARD VAN), geb. omstreeks 1776, oefende zich te *Leijden* in de regtsgeleerdheid onder den beroemden van der Keessel, en werd in 1797 met eene goed geschrevene dissertatie bevorderd tot doctor in de regten. Hij vestigde zich te *Utrecht* als advokaat, en zag zich reeds in 1798, niettegenstaande zijne jongheid, tot raadsheer in het hof van appel aldaar benoemd. In deze gewigtige betrekking bleef hij ijverig werkzaam, tot dat ons vaderland bij het Fransche rijk werd ingelijfd. Men bood hem eene plaats aan in het hooge hof te *'s Hage*, maar liever in zijne provincie willende blijven, stelde men hem aan tot vrederegter te *Zuilen*, op een uur afstands van *Utrecht*, waar hij een buitengoed bezat. In 1817 gekozen tot lid van de 2de Kamer der Staten-Generaal, onderscheidde hij zich door zijne stoute en gegronde aanmerkingen op het budget van 1818, inzonderheid op dat van oorlog. Het talent, dat hij bij deze gelegenheid ontwikkelde, deed de hoop opvatten, dat hij bij eene volgende verkiezing wederom als lid zou optreden, doch deze hoop werd verijdeld, en van Nes leefde ambteloos te *Zuilen*, tot men hem in 1830 herkoos. Hij bleef lid tot in 1836.

NETHENUS (MATTHIAS), geb. te *Suchtelen* in 't *Guliksche*, in 1618, † 1686, bezocht de Lat. scholen te *Rees* en *Wezel*, en de Veluwsche kwartierschool te *Harderwijk*, om zich voor de predikdienst te bekwamen; doch volgde weldra zijn geliefdsten leermeester H. van Diest, toen deze als hoogleeraar naar *Deventer* vertrok; terwijl hij later te *Utrecht* zijne studiën voltooide. In 1642 tot proponent bevorderd, stond hij onderscheidene gemeenten in den omtrek van *Utrecht* ten dienste, verkreeg in 1644 den rang van artium liberalium magister, en werd 2 jaren later tot predikant te *Kleef* beroepen. Na daar, mede als rector der Lat. scholen, 8 jaren werkzaam geweest

te zijn, droeg men hem het professoraat in de theol. te *Utrecht* op. Den 30. Mei 1654 tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd, na het verdedigen eener *Disputatio de transsubstantiatione*, aanvaardde hij dien post. Als vriend en ambtgenoot van Voetius werd hij gewikkeld in de twisten over de goederen der kapittelen. Op verzoek der regering schreef hij in 1660 zijn: *Accoort der 't samentlicke dienaren des godd. woordts in de gemeente J. C. tot Utr. in 't adviseren over 't gebruijck der kerckelicke goederen*, 't geen ten nadeele der kapittelen was. De Groninger hoogl. Maresius schreef er een werk tegen, waarop Nethenus vuur vatte en een bitter, schandelijk en onbeschoft pamphlet in de wereld zond, onder den titel: *Necessaria defensio concordiae pastorum Ultrajectinorum.* 1661. De Staten van *Gron.*, ook in dat geschrift beleedigd, namen de partij voor hunnen hoogl. op, en de regering van *Utrecht* vond zich in 1662 verpligt om Nethenus van zijn' post te ontzetten. Het besluit, daaromtrent uitgevaardigd, is in 't Nederd. te lezen in C. Burman's *Traject. Erud.*, p. 242 enz., en belangrijk, omdat daarin al de beleedigende uitdrukkingen, waarvan N. zich bediende, zijn opgenomen. Hij bleef tot 1669 buiten openbare bediening, doch werd toen als pred. en hoogl. in de theologie te *Herborn* beroepen. Ook hier mengde hij zich in den twist over het boek van den Amst. arts L. Meijer: *Philosophia S. Scripturae interpres,* en over het geschrift van den Utr. pred. Wolzogen. Van zijne vele academische verhandelingen hier te lande vermelden wij slechts: *De litera et spiritu, Gron.* 1662, wijl die ook in 't Nederd. vertaald is.

NETSCHER (GASPARD of CASPER), werd geb. te *Heidelberg* in 1639, en † in 1684. Zijne moeder, die weduwe was, werd met hare 4 kinderen door krijgslieden gedrongen, die stad te verlaten en de wijk te nemen in een landkasteel, dat vervolgens zoo naauw belegerd werd, dat er hongersnood ontstond en 2 zijner broeders door gebrek stierven. Zijne moeder wist met hem, een 2jarig kind, en haar dochtertje, in den nacht te ontvlugten. Met een vast vertrouwen op Hem, die weduwen en weezen verzorgt, bereikte zij, uitgeput van vermoeidheid, *Arnhem*, waar zij menschlievende harten vond, die deel namen in haren beklagenswaardigen toestand. Doctor Tullekens belastte zich dadelijk met de opvoeding van het aanminnige knaapje, dat weldra de zorg vergold, welke men aan hem besteedde. Toen zijn voedsterheer, die hem voor de geneeskunde wilde opleiden, ontdekte dat hij meer aanleg had voor de schilder- en teekenkunst, bestelde hij hem als leerling bij Koster, die vogelen en

wild schilderde. Later kwam hij onder de leiding van G. Terburg te *Deventer*, waar zijn talent zich zeer gunstig ontwikkelde en de rigting nam van dien meester. Hij begaf zich naar *Holland*, waar hij voor kunsthandelaars binnenhuizen en kabinetstukjes schilderde; doch wijl ze niet naar waarde beloond werden, besloot hij op zijn 20ste jaar eene reis naar *Rome* te ondernemen. Hij vertrok met een schip naar *Bordeaux*, voorzien van een' brief van Dr. Tullekens aan zijn' neef Nenij, koopman aldaar. Hier kwam hij in kennis met den werktuigkundige Godijn uit *Luik*, op wiens dochter hij verliefde en die hij tot vrouw kreeg in 1659. De reis naar *Rome* schoot er bij in. Later koos hij zijne woonplaats te *'s Hage*, waar hij zoo goed slaagde in 't portretteren, dat hij zich daarop bijzonder toelegde en vele vorsten en aanzienlijke personen, waaronder vele dames in kostbare kleedij, schilderde. Zijn naakt is voortreffelijk van kleur en zacht gepenseeld, houding en kleeding zijn bevallig, terwijl hij vooral uitmuntte in 't nabootsen van allerlei kleedingstoffen. Hij schilderde zich rijk, niet altoos het lot zijner kunstbroeders. Het Amst. Museum prijkt met 2 zijner stukken, het Haagsche met één, waarop hij zelf met zijne vrouw en dochter staat afgebeeld.

NETSCHER (THEODORUS), zijn oudste zoon, geb. te *Bordeaux* in 1661, † 1732, volgde in de kunst de voetstappen van zijn' vader. De strenge behandeling zijner moeder drong hem, zich in het gevolg te begeven van den Franschen gezant d'Avaux, die hem zeer genegen was en hem medenam, toen hij uit *den Haag* naar *Parijs* vertrok. Hier vertoefde bij 20 jaren, verkeerde veel onder de hovelingen, en vond gelegenheid eene menigte portretten te schilderen van vorsten en aanzienlijke personaadjes. Onze gezant aan het Fransche hof, de heer van Odijk (W. van Nassau), nam hem met zich terug naar *den Haag*, onder belofte van hem een' goeden post te bezorgen; maar toen deze na den dood van Willem III. uit het bewind raakte, kwam zijne belofte in 't vergeetboek; tot dat eindelijk, op voorspraak van aanzienlijke mannen, hem een ontvangerspostje te *Hulst* werd toevertrouwd. Hij liet het door een' commies waarnemen, hield zich meestal te *'s Hage* op, vervaardigde onderscheidene portretten, en begaf zich in 1715 naar *Engeland*, als betaalmeester der troepen van den staat, die George I. in dienst nam tot bestrijding der rebellen in *Schotland*. Hij bleef 6 jaren te *Londen*, genoot veel eer aan het hof door zijne keurige portretten, en keerde met een goed vermogen naar

Nederland terug, waar hij in afzondering te *Hulst* zijne dagen eindigde.

NETSCHER (CONSTANTIJN), zijn broeder, geb. te *'s Hage* in 1670, † 1722, verloor op 14jarigen leeftijd zijn' vader, aan wien hij zijne eerste opleiding in de teeken- en schilderkunst te danken had. Door naarstigheid en studie naar de modellen van zijn' vader, en door aansporing zijner moeder, van wie hij wel eens betuigde: „Zij heeft mij schilderen geleerd", werd hij een zeer bekwaam portret-schilder, wien het noch aan talent, noch aan aanmoediging ontbrak. Hij was gelukkig in het treffen der gelijkenis en had een helder koloriet, dat inzonderheid de dames behaagde, die hem volop te doen gaven. Ook maakte hij goed geordonneerde familie-stukken, waaronder dat van den baron Suasso met 8 kinderen uitmunt, op hetwelk S. van der Does een' hond schilderde, waarmede de jongens speelden. Hij overleed als deken en hoofdman van de kunstkamer en als regent van de schilder-academie.

NETTEN (C. A. GEISWEIT VAN DER), geb. in 1771, † 1847, begaf zich vroeg in de krijgsdienst, nam deel in de oorlogsgebeurtenissen van zijn' tijd tot in 1814, en gaf onderscheidene blijken van dapperheid en kunde. In den veldtogt van Napoleon tegen *Rusland* stond hij als kapitein in de divisie van den maarschalk Ney en was reeds de *Beresina* over, toen hij gewond in handen der Russen viel. Een' geruimen tijd bragt hij als balling door in het gebied van den *Kaukasus*. Hier vond hij verzachting van zijn leed in 't beoefenen der letteren, zoo veel de ongunstige gelegenheid toeliet, en in het zamenstellen van gedenkschriften omtrent den veldtogt, waaraan hij deel moest nemen. In 't vaderland teruggekeerd, zag hij zich benoemd tot een der hoofd-onderwijzers aan de militaire school te *Delft*. Bij de verplaatsing dier school naar *Breda* werd hem eene eervolle rust verleend, met jaarwedde als generaal-majoor. Hij was sedert 1831 lid der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*, en heeft een groot aantal werken geschreven, die wij niet alle kunnen noemen. De voornaamste zijn: *Militaire pligten. Gron.* 1803. — *Grondbegins. der Krijgswetensch. Zutph.* 1806. — *Handb. der paardenkennis*, 1817, benevens nog verscheidene andere over de behandeling en geneeswijze der paarden. — *Onderrigt wegens het schiet- en zijdgeweer. Amst.* 1828, dikwijls herdrukt. — *Onderr. voor de ligte troepen en in de voorpostendienst. Amst.* 1823. — *Karel XII en Napoleon, tafer. uit hunne krijgstogten. Amst.* 1827. — Verscheid. werken over het schiet- en zijdgeweer en de handgre-

pen te paard voor verschillende wapenen. — *De bajonet-schermkunst. Amst.* 1832. — *De veteraan, of de krijgsbedrijven der Hollanders in België. Delft*, 1834; enz. enz.

NEUFVILLE (CHRISTINA LEONORA DE), geb. te *Amsterdam* in 1713, † 1781, was eene beschaafde vrouw, groote beminnaarster van wijsbegeerte en natuurkunde, en voor haren tijd eene niet onberoemde dichteres, ofschoon hare muze geene hooge vlugt neemt en hare stukken meer betoogend dan dichterlijk zijn. Zij leefde ongehuwd, en bezat veel vermogen, dat zij menschlievend wist aan te wenden. Behalve eene vertaling van het Fr. treurspel *Childerik*, in 1738 op den Amst. schouwburg vertoond, gaf zij in 1741 *Dichtkundige bespiegelingen voorgesteld in dichtkund. brieven*, in 1762 vermeerderd herdrukt. De 3 eerste brieven zijn vertalingen naar Voltaire; in de 4 overige draagt zij hare Wolfiaansche stellingen voor in matte Alexandrijnsche verzen, die tot lezing niet uitlokken; beter dan in deze harer voortbrengselen is zij geslaagd in het bezingen der *Schilderkunst van Rachel Ruisch.*

NEUHUSIUS (EDO), geb. te *Steinfürt* in 1581, † 1638, studeerde op de doorluchtige school aldaar in de theologie onder Conr. Vorstius en N. Timpler. Het vermoeden, dat hij de Remonstrantsche gevoelens van den eerstgenoemde was toegedaan, wist hij door zijne schriften van zich af te weren. In 1607 op reis naar *Marburg* om aldaar zijne studiën voort te zetten, ontving hij de aanbieding van het rectoraat te *Leeuwarden*. Gretig aanvaardde hij dezen post, en verwonderde zich daar leerlingen te vinden, die ouder waren dan hij. De roem zijner kunde bezorgde hem te *Groningen*, op zeer voordeelige voorwaarden, het beroep tot rector, doch hij wees het van de hand, waarschijnlijk om zijne zwakke gezondheid, daar hij hevig leed aan 't graveel. Hij schreef eenige werken, o. a. *Princeps Agapetianus, sive commentatio de officio principis* etc. *Francof.* 1603. — *Theatrum ingenii humani, sive de cognoscendis hominis indole et secretis animi motibus, libri* 2. *Amst.* 1633—1664. — *Fatidica sacra, sive de divina futurorum praenunciatione liber I. Amst.* 1635, waarvan later nog 2 boeken verschenen. — *Triga scholasticarum artium, sive idea loquendi, dicendi et disserendi.* Ook bewerkte hij op last der Staten van *Friesland* met W. Revius en P. Moll eene *Nova Grammatica* etc. Dat hij, even als zijne zonen de Lat. lier bespeelde, blijkt uit zijn heldendicht: *Manes Nassovii, seu epicedion G. Ludovici comitis Nassovii*, 1620, opgenomen met andere stukken in zijn werk, getiteld: *Infantia imperii Romani sub septem*

regibus, door zijn' zoon R. N. uitgegeven te *Amsterdam* in 1657.

NEUHUSIUS (REINERUS) geb. te *Leeuwarden* in 1608, bezocht de Franeker academie, waar hij de welsprekendheid en de regtsgeleerdheid beoefende. Na afloop zijner studiën, begaf hij zich met Theod. Saecma of Soeckma op reis naar *Frankrijk*, bezocht o. a. *Caen*, waar hij doctor werd in de beide regten, en *Saumur*, en zou zijne reis tot *Spanje* en *Italië* hebben uitgestrekt, indien zijne beurs het had toegelaten. In *Friesland* teruggekomen, werd hij omstreeks 1636 tot rector der Lat. scholen te *Harlingen* aangesteld', en later te *Alkmaar*. Zijne gehechtheid aan deze plaats deed hem eerst voor den leerstoel in de welsprekendheid en geschiedenis te *Harderwijk* en in 1656 voor dezelfde betrekking te *Franeker* bedanken. Zijne tijdgenooten verheffen hem als een uitstekend Lat. dichter, meer dan Peerlkamp, die vele gebreken in zijne stukken aanvoert. Tot zijne dichtwerken behooren: *Poemata juvenilia*, *Franeq.* 1634, daarna vermeerderd te *Amst.* uitgekomen in 1644. — *Thalia Alcmariana*, etc. *Amst.* 1661 en 78. En verder eenige in zijne werken verspreide gedichten, o. a. in zijne *Synopsis Etymologica* etc. 1652; en in zijne *Exercitatio eloquentiae*, *sive suada Alcmariana novissima. Ib.* 1671. Behalve deze werken zond hij in 't licht: *Epistolarum familiarium liber I* met 2 redevoer. *Ib.* 1639, later uitgegeven met 4 honderdtallen. *Ib.* 1653 en 78. Zijn *Manuale philologicum* enz. (een woordenboek van Lat. spreuken, anecdoten enz.) is in *Friesland* langen tijd op de scholen in gebruik geweest.

— (HENRICUS), zijn broeder, geb. te *Leeuwarden* omstreeks 1616, bezocht insgelijks de Franeker academie, en legde zich op de regtsgeleerdh. toe, waarin hij de doctorale waardigheid ontving. Hij vestigde zich als advokaat te *Leeuwarden*, was later pensionaris van *Workum*, en heeft zich, zoo ver wij weten, door niets anders onderscheiden, dan door zijne Lat. verzen, toen wel hoog geroemd, maar die den toets van een gezond oordeel niet kunnen doorstaan. Ze zijn vervat in zijne *Extemporanea poemata. Leovard.* 1656.

NEUIJE (JAN), waarschijnlijk een Amsterdamsche rijmelaar, kwam in 1664 voor den dag met een treurspel, getiteld: *Eneas of de vader des vaderlands*, dat in 1669 gevolgd werd door de *Gewroken Lucretia*, *of Rome in vrijheit*, waaraan hij den zonderlingen naam gaf van *Rijxtreurspel*. Voorts gaf hij op rijm eene *Beschrijv. van Batavien haer gedeelte aen dees zijde des Rhijns*, *genoemt Zuid- en Noord-Holland*, 1666, herdrukt te *Amst.* in 1739.

NEVEU (MATTHIJS), geb. te *Leijden* in 1647, ontving de eerste lessen in de teekenkunst van Abr. Torenvliet en in het schilderen van G. Dou, wiens trant hij volgde. Hij vestigde zich te *Amsterdam* en vervaardigde op eene bevallige wijze moderne binnenhuizen uit den deftigen stand, met vrolijke gezelschappen, die thee drinken, kaart spelen of zich op de eene of andere wijze vermaken, ook wel kraamkamers enz. Onder zijne best geslaagde kunststukken rekent men eene afbeelding der 7 *werken van barmhartigheid*, uitvoerig en krachtig geschilderd, met een groot gewoel van beeldjes.

NEIJN (PIETER DE), geb. in de 1ste helft der 17de eeuw te *Alkmaar*, waar zijn vader pensionaris was, heeft in zijne jongelingsjaren een los leven geleid, volgens zijne eigene belijdenis in een geboorte-dicht, dat hij opstelde toen hij 23 jaren oud was en voorkomt in zijne: *Vrolijke uuren of Mengeldichten*, bl. 36. Op zijn 10de of 12de jaar bezocht hij de school te *Schoonhoven*, om zich bij A. Montanus, die daar pred. en rector was, in de Lat. taal te oefenen, en 3 jaren later de academie te *Leijden*. Daar leide hij een vrolijk studentenleven, en bezocht meer de plaatsen, waar hij minder had moeten komen, dan de collegie-kamers. In 1665 of 1666, bij den eersten inval van den bisschop van *Munster* in *Gelderland*, *Overijssel*, enz., begaf hij zich in dienst onder den Lt.-kolonel N. van Brederode; hielp *Texel* ontzetten, en stak zijn degen in het spek, toen in 1667 de vrede te *Breda* gesloten werd. Hij begaf zich ter voortzetting zijner studiën (gelijk het heette) naar *Duisburg*, nam zijn intrek bij den professor juris Feltmann, doch vond daar zulk een' schralen disch, dat hij weldra het ouderlijke huis opzocht. Toen intusschen de gemelde hoogl. naar *Groningen* trok, volgde hij hem derwaarts, „latende nu wel diens huis en disch, maar niet zijne lessen loopen." Dit duurde slechts één jaar, onder het bedrijven van allerlei gemeene studenten-streken, toen hij, met vacantie te huis, verliefde op een meisje, welks geld en goed hem inzonderheid bekoorde, maar op trouwen was geen uitzigt, of hij moest eerst een Mr. voor zijn' naam hebben. Dit bewoog hem zich naar *Harderwijk* te begeven, waar hij spoedig door middel van den mammon eene doctorsbul verkreeg. Bij zijne terugkomst echter kreeg hij nihil op zijn rekwest. Geen beter gevolg hadden twee andere huwelijks-plannen, zoodat hij besloot het vaderland te verlaten en dienst te nemen bij de O. I. Comp. in 1671, die hem aanstelde tot fiscaal aan de *Kaap de Goede Hoop*. Hier bleef hij 3 jaren werkzaam, onder den gouverneur IJsbrand Goske,

toen hij met goedkeuring van de bewindhebbers der O. I. Comp. naar *Batavia* vertrok. Op voorspraak van C. Speelman zou hij daar zijne fortuin gemaakt hebben, indien hem, weinige maanden na zijne komst, geen groot ongeluk getroffen had, dat hij in dezer voege beschrijft: „als ik mij buiten *Batavia* met een' Persiaanschen hengst, die wat weelderig was, eenige uren vermaakt had, en daardoor het zweet geen kleintje uit 't lijf gejaagd, heb ik mij, zoo bezweet als ik was, plotseling hol over bol in de koude rivier begeven, waarmede ik mij zoo groote beroerdheid op den hals haalde, dat ik stom en lam te gelijk werd; doch tot mijn groot geluk werd ik door een' slaaf, dien ik bij mij had, uit het water gehaald, genoodzaakt wordende, op hoop van gezondheid in mijn vaderland, door getemperder klimaat en vaster spijze, te erlangen, onder de vloot van den directeur Verburgh te repatrieren, 't welk 7 maanden daarna met de retourvloot in den jare 1676 in *Texel* is komen te gebeuren, als nog zeer zwak ter been en niet minder kwalijk ter taal." Zijne vijanden schreven zijne ongesteldheid aan geheel andere oorzaken toe. Op raad der doctoren mogt hij zich met geene ernstige studiën bezig houden; derhalve schreef hij zijn: *Lusthof der Huwelijken* enz. mitsgaders: *Vrolijke uuren*, meestal zeer onkiesch en in den trant van Focquenbroch, zonder een greintje poëzij. Het werk, dat volgens J. Scheltema onder de zeldzame behoort, is uitgekomen te *Amst.* in 1681, met pl. van J. Luiken, en een 2de druk bij W. Lamsveld in 1697, zonder de *Vrolijke uuren* enz.

NEIJEN (JAN), werd geb. te *Antwerpen*, waar zijn vader Maarten (een Zeeuw) gezworen klerk en griffier ter rekenkamer was. Deze nam deel in den mislukten aanslag op die stad in 1574 en hield steeds de zijde van prins Willem I. Hij voedde zijn' zoon op in de Hervormde godsdienst; doch Jan omhelsde op zijn 21ste jaar het R. Kath. geloof, begaf zich in de orde der Minoriten of Minderbroeders, over welke hij eerlang als generaal of overste werd aangesteld. Van taalkennis en geleerdheid niet ontbloot en ervaren in staatszaken, raadpleegde hem de Spaansche regering dikwijls in gewigtige zaken. De aartshertogen zonden hem in 1607 naar *Holland*, om over den vrede te onderhandelen. Hij hield zich eenigen tijd in stilte op te *Rijswijk*, om den stand der zaken te peilen; had een mondgesprek met prins Maurits; reisde weder naar *Brussel*, van waar hij binnen kort terugkwam met brieven aan de Staten-Generaal, waarop eene wapenschorsing tot stand kwam. Om den prins en verscheidene staatsleden tot vrede over te halen,

stelde hij allerlei middelen en listen in 't werk, trok over en weder, zelfs naar *Spanje*, om 's konings meening te verstaan; kwam in 1608 weder te *'s Hage*, doch werd ter opruiming van eenige zwarigheden andermaal naar *Spanje* gezonden, en ofschoon van daar niet terugkeerende, heeft hij echter den grond gelegd van het 12jarig bestand.

NEIJENBORCH (JOHAN VAN). Van dezen Groninger, uit een aanzienlijk geslacht gesproten, weten wij geene levensbijzonderheden mede te deelen. Hij leefde in de 1ste helft der 17de eeuw, en was een ellendige rijmelaar; niet in zijne oogen, want dan had hij zoo veel niet in de wereld gezonden. Zijne meeste werken zijn half in gebonden, half in ongebonden stijl, het eene al even keurig als het andere. Wij noemen slechts: *De weeck-wercken der ghedenkwaerdighe hist., leergedichten, spreuken* enz. *Gron.* 1657. — *J. van Neijenborch's Hofstede, met deszelfs and. bedenckinghen* enz. *Ib.* 1659. — *Tooneel der ambachten*, in 2 dln. *Ib.* 1659. 2de. dr. — *Schoole der wijsheit ofte het lof der schoolen* enz. *Ib.* 1662. Ze zijn alle met pl. voorzien. Zijne *Groninger Historiën enz. van de eerste gehevgenisse af tot* 1660, denkelijk geheel proza, zullen wel eenige geschiedkundige waarde bezitten, wijl het werk 5 drukken beleefde.

NICLAES (HENDRIK), geb. te *Munster* in 't begin der 16de eeuw, was een beruchte dweeper, die zich langen tijd te *Amsterdam* en *Embden* heeft opgehouden, om zijne gevoelens uit te breiden. Hij kwam omstreeks 1540 op het denkbeeld, om, in navolging van David Joris, eene nieuwe secte te stichten. Deze droeg den naam van „het huis", „het huisgezin" of de „familie der liefde", van daar dat hare aanhangers „Familisten" en Hendr. N. de „vader van het huis der liefde" werden genoemd. Onder de schriften van hem en zijne aanhangers telt men: *De Spiegel der gerechtigheit* (van zijne hand). — *Revelatio Dei of God in zijne groote voorzegging.* — *Eene blijde boodschap van het rijk van God en Christus.* — *Eerste vermaning aan zijne kinderen en de familie der liefde.* — *Eene geloofsbelijdenis van de ware en Chr. religie*, 1575, zijnde een herdruk in 1602, opgedragen aan *Engeland's* koning Jacobus I. Uit deze werken blijkt, dat hij zich hooger stelt dan Mozes en Christus. De eerste toch had het geloof, de andere de hoop, maar hij de liefde gepredikt, en deze was de meeste. Het denkbeeld van liefde, dat hij koesterde, was bij hem, gelijk bij zoo vele dweepers, meer zinnelijk en vleeschelijk, dan geestelijk. In G. Brandt's *Hist. der Ref. I*, 187, worden zijne gevoelens uit-

voeriger bloot gelegd. Onder de bestrijders dezer sekte behoort vooral Coornhert, wiens *Wederlegging van den spiegel der gerechtigheit* voorkomt in 't 3de deel zijner werken; later ook C. Grevinckhoven in zijne: *Ontdekking van H. Niclaes;* A. van der Linden en anderen. In ons vaderland was zijn' aanhang niet groot, grooter in *Engeland*, waar hij nog bestond in de 17de eeuw. De genoemde *Geloofsbelijd. der ware Chr. religie*, wordt gevonden in het *Kort verhaal van het geloof der goedwilligen in Engeland*, *genoemd de Familie der liefde*, 1604.

NICOLAI (EVERHARD), oudste zoon van N. Everhardi, werd geb. in 1498, en † 1561. Hij was eerst advokaat te *'s Hage* en te *Mechelen*, in 1542 tweede president van 't geregtshof in *Friesland*, later te *Mechelen*, terwijl hij ook te *Ingolstad* een' leerstoel in de regten heeft bekleed. Hij bezat groote geleerdheid en vele verdiensten, ook voor *Friesland.* Onder zijn bestuur is de grond gekocht tot het bouwen der Cancelarij te *Leeuwarden*, welke eerst voltooid is in 1571. Uit eigen middelen heeft hij ook aldaar eene school gesticht voor 30 jongelingen, en daartoe een' bekwamen leermeester aangesteld, met name C. Colebertus van *'s Hertogenbosch.* Hij gaf met zijne broeders de *Topica juris* etc. van zijn' vader in 't licht en er bestaat een werk op zijn' naam: *Ordo studii juris civilis*, doch nog twijfelachtig of het van zijne hand is.

— (ISAAK), geb. te *Leijden* in de 16de eeuw, was een man van aanzien, die meer dan eens de burgemeesterlijke waardigheid in zijne geb.-stad bekleedde, o. a. in 1596. Hij was tevens een ervaren schilder, blijkens de stukken van zijne hand, die toenmaals in de Vierschaar, in de groote Looihal en elders gevonden werden. Ook 3 zijner zonen heeft hij in de kunst opgeleid. De oudste, JACOB, heeft zich lang te *Napels* opgehouden, trouwde aldaar en keerde in 1617 met zijne vrouw naar *Leijden* terug, alwaar hij tot genoegen der kunstkenners vele stukken vervaardigde. Hij † te *Utrecht* in 1639. Zijn broeder NICOLAAS woonde veelal te *'s Hage* en vond voldoende aanmoediging. De 3de, WILLEM genoemd, was hopman der Delftsche schutterij en een geacht graveur. Deze † jong in 1612.

NICOLAIJ (JAN HENDRIK), geb. te *Leeuwarden* in 1766, † 1826, ontving in zijne jeugd onderwijs in de teeken- en schilderkunst, om zijn' vader behulpzaam te kunnen zijn in 't schilderen van rijtuigen. Uit liefhebberij voor de natuurlijke historie, bijzonder voor de vogelen, begon hij die eerst op te zetten, vervolgens af te teekenen en te schilderen. Hij slaagde

daarin zoo gelukkig, dat hij, op aanraden van zijn' vriend W. B. van der Kooi, in 1819 naar den door Felix Meritis uitgeloofden prijs dong, voor eene schilderij met dood wild. Ofschoon hij den prijs niet behaalde, werd er echter van zijn stuk loffelijke melding gemaakt. Hij zond vervolgens op onderscheidene tentoonstellingen stukken met dood en levend gevogelte in, die veel genoegen gaven.

NIEDEK (MATTHEUS BROUËRIUS VAN) werd waarschijnlijk geb. te *Amsterdam*, waar hij in 't begin der 18de eeuw de regtsgeleerdheid uitoefende. Hij maakte zich bekend als dichter en oudheidkundige. Zijne *Zederijke zinnebeelden der tonge*, met 40 pl., *Amst.* 1716, maakten veel opgang, ofschoon zij meer blijken dragen van belezenheid, dan van dichterlijke vinding en geestigheid. Zijn dichttrant was als die van zijn' vriend Claas Bruin en van velen zijner rijmende tijdgenooten. Veel meer verdienste heeft zijn *Kabinet van Nederl. en Kleefsche oudheden*, dat hij met J. le Long uitgaf in 6 kwarto dln. met pl. van Rademaker, en waarvan J. H. Reisig in 1792 te *Amst.* eene vermeerderde uitgave bezorgde in 7 dln. 8vo. Nog gaf hij o. a. *Verheerlijkt Watergraafs- of Diemermeer in 60 gezigten*, in fol. en in 4to. — *Het zegepralend Kennemerland, in* 100 *pl.* enz. 2 dln. in fol. en in 4to. — *De zegepralende Vecht*, enz. in fol. en 4to. *Amst.* 1719. — De verbeterde druk van J. de Decker's *Rijmoefeningen*, *Amst.* 1726, in 2 dln. is van zijne hand, gelijk ook de *Analecta medii aevi ofte oude en nooit voorheen gedrukte Nederl. geschiedboeken. Ib.* 1725.

NIëLLIUS (CAROLUS) was eerst predikant onder het kruis te *Keulen*, en in 1604 bij de Waalsche gemeente te *Utrecht.* Hier deelde hij zoo zeer in de algemeene achting, dat de regering hem eene jaarwedde van *f* 500 toestond (die vervolgens met nog *f* 200 verhoogd werd), en hem in 1616 eene pastorie bezorgde. Hij voegde zich aan de zijde der Remonstranten, en kwam in 1617 in letterstrijd met Fabr. de Bassecourt, pred. te *Amst.*, een voorstander der Contra-Remonstr. partij. Deze ontzag zich niet de Remonstranten van land-verraad te beschuldigen en hen Jezuiten te noemen. Niëllius verdedigde hen in een scherp geschrift, getiteld: *Verification contre Bassecourt*, 1618. Voor de Dordtsche Synode gedaagd, beantwoordde hij den voorzitter, die hem op bitteren toon aansprak, krachtig en scherp. In Febr. 1619 van zijne bediening ontzet, werd hij spoedig uit het land gebannen en den 6. Julij naar *Waalwijk* gevoerd. Hier was hij de zijnen van veel dienst. Men zond hem o. a. in 1620, met Lo-

mannus, naar *Holstein*, om eene gelegenheid te zoeken ter vestiging der Remonstranten. Daarna bezocht hij zijne geloofsgenoöten in *Nederland*; doch werd door verraad te *Haarlem* in 1623 gevangen genomen en naar *Loevestein* gebragt, om daar levenslang te zitten. Later van tijd tot tijd meer vrijheid genietende, wisten zijne lotgenooten hem te overreden om te ontvlugten. Dit gelukte den 19. Julij 1631, en weldra bevond hij zich met hen te *Rotterdam*, onder de hoede van Episcopius. Kort daarop bediende hij de gemeente te *Amst.* in commissie, en werd aldaar in Mei 1632 tot vast pred. aangenomen. Vijf jaren later zag hij zich mede gecommitteerd tot de visitatie der kerken, en in 1643 droeg men hem de institutie op der Remonstrantsche studenten. In 1652 woonde hij nog de groote vergadering der broederschap bij, doch het tijdstip van zijn' dood is niet juist te bepalen. Zijne geleerdheid, vroomheid en ijver worden ook door hen geroemd, die niet tot zijne rigting behoorden.

NIEROP (DIRK REMBRANTSZ VAN), werd in 1610 te *Nieuwe Niedorp* geb. en was een schoenmaker van beroep, doch zeer bedreven in de wis- en sterrekunde, en stond in betrekking met aanzienlijke mannen, o. a. Chr. Huijgens, met wien hij briefwisseling hield. Hij heeft veel geschreven over de genoemde vakken, o. a. *Astronomia of hemelloop, met een planeetwijzer. Amst.* 1658. — *Tijdt-beschrijvinge der Wereldt*, 2de dr. 1659. — *Des aertrijcks Beweging en de Sonne Stilstant. Ib.* 1661. — *Mathematische calculatie*, enz. *Ib.* 1659. — *Eenige oefeningen in God-lijcke*, *Wis-konstige en Natuerlijcke dingen*, waarin 4 verhand. voorkomen: 1. *Van des Werelts Scheppinge.* 2. *Een Meetkonstige beschrijvinge des geheelen Aertkloots.* 3. *Het maeksel van alderhande Kaerten.* 4. *Van de Cometen of Staert-starren haar verschijninge. Amst.* 1669. Voor zeevarenden schreef hij: *Konst der Stuurlieden.* 1696. — *Lootsmans wegwijzer.* — *Graadboek.* 1697. — *Onderwijs der Zeevaart.* Van deze schriften, die allen voor zijnen tijd uitmuntende werken zijn, heeft het *Graadboek* hem den meesten roem verworven en daarvan heeft hij zelf 14 drukken bezorgd, terwijl de Doopsgez. pred. J. Az. van Dam te *Hoorn* het van 1725—30 nog eens met verbeteringen het licht deed zien. Meer uitvoerige berigten omtrent dezen kundigen man vindt men in v. d. Aa's *Aardr. Woordenb. der Ned.* VIII, bl. 101, terwijl eene lijst van zijne werken te vinden is in een opstel van Prof. Lauts, geplaatst in het IIIde dl. der *Verh. en Berigten betrekk. het Zeewezen*, op welke lijst een toevoegsel geleverd is door J. J. Dodt in het *Historisch Tijdschrift* van 1842. Men zie ver-

der *de Navorscher*, IV, 258 en 259. Hij † in Nov. 1682.

NIERSTRASZ, Jr. (JOHANNES LEONARDUS), geb. te *Rotterdam* in 1796, † 1828, werd voor den koophandel opgeleid, doch deed reeds vroeg eene groote liefde voor de dichtkunst blijken, welke liefde werd aangevuurd in een' vriendenkring, aan letterkundige oefeningen gewijd, terwijl hij aan Immerzeel, wat zijne opleiding als dichter betreft, veel te danken had. Naderhand in betrekking komende met Feith en Tollens, vormde hij zich onwillekeurig naar deze groote modellen. Zijne dichtstukken ademen edelen godsdienstzin, groote liefde voor het vaderland en diep gevoel voor al wat goed is. Zijne muze neemt geene hooge vlugt, maar bekoort door een' liefderijken gloed. Behalve eenige kleine liederen, die betrekking hebben op ons vaderland in 1813, 14, 15 en 16, gaf hij in 1820 een' bundel in 't licht: *De Verlosser en andere gedichten.* In dat zelfde jaar: *De Nederl. nijverheid*, bekroond door de Maatsch. van schoone Kunsten en Letterk. te *Gend.* — *Dithyrambe op P. P. Rubens*, bekroond door 't Genootsch. van Tael- en dichtk. te *Antwerpen.* — *John Howard*, 1822, een dichtstuk, dat de grondslag legde tot de oprigting van de Maatsch. Tot zed. verbetering der gevangenen in ons vaderland. — *Eeuwzang bij het vierde eeuwgetijde van de uitvind. der boekdrukkunst*, bekroond door de Holl. Maatsch. van Fr. Kunst. en Wet. — *Frans Naerebout.* 1826, waarvan later een 2de dr. verscheen. — *Gedichten.* 1827. — Een zeker naamloos geschrift, *Nieskruid voor den heer J. L. Nierstrasz*, te *Amst.* uitgekomen, verguisde onverdiend met bitsheid zijne lettervruchten. Ligchamelijke ongesteldheden sloopten zijne krachten; om die eenigermate te herstellen begaf hij zich naar *Alphen*, doch weldra bevatte de kerk aldaar zijn stoffelijk overschot, en Tollens schreef op zijn graf:

't Is Nierstrasz, die hier rust. — In 's levens bloei ontslapen,
Verwierf hij 't loon der braafheid vroeg;
Geen lofdicht siert zijn graf, geen lauwer en geen wapen:
Zijn wandel is hem lofs genoeg.

NIEUHOFF (JOHAN), geb. te *Usen* in *Westphalen*, trad nog jong in dienst der Hollandsche W. I. Comp., en werd in 1640 belast met eene zending naar *Brazilië;* doch ging, na 't verlies van dit land, over in dienst der O. I. Comp., en kweet zich met ijver en beleid van de hem opgedragene zendingen naar *Batavia*, *China*, de kust van *Coromandel* en *Kulan* of *Ceylon*, waar hij vervolgens tot gouverneur werd aangesteld. Toen hij zich in 1671 naar *Madagascar* begeven had om handel te drijven, is hij van daar niet teruggekomen, maar waarschijnlijk

door de inlanders vermoord. Zijne beschrijvingen der door hem bezochte landen zijn echter niet verloren gegaan. Zijn broeder Hendrik bezorgde de uitgave van zijne gezantschapsreize naar *China*, onder den titel: *Naauwkeurige beschrijving van 't gezantschap naar Peking. Amst.* 1664 en 65, in fol. met pl., daarna in 't Hoogd., Fr. en Eng. vertaald, ook in 't Latijn door den hoogl. Hornius. — *Braziliaansche zee- en landreizen.* 1682. — *Zee- en landreizen door verscheidene gewesten van O. Indie, met eene beschrijv. van Batavia.* 1682, in fol. met pl.

NIEUHOFF (BERNARDUS), geb. te *Lingen* in 1747, † 1831, bezocht de Lat. scholen, daarna het Gymnasium in zijne geb.-stad ter beoefening der godgeleerdheid en wijsbeg.; vertrok in 1769 naar *Leijden;* en werd 4 jaren later bevorderd tot proponent en tot philosophiae doctor met eene verhand. *De sensu pulchri;* en reeds in 1775 tot hoogl. in de wijsbegeerte te *Deventer.* Slechts 6 maanden was hij daar werkzaam, toen men hem te *Harderwijk* beriep tot gewoon hoogl. in de wijsbegeerte en wis- en sterrekunde, waar hij zijne lessen opende met eene rede: *Pro recentiorum philos. naturalem exornandi sensu rectissimo.* Hij legde eene kostbare verzameling aan van physische instrumenten, benevens eene van Gr., Rom., Oostersche en Nederl. munten en gedenkpenningen, welke laatste, met uitzondering der Nederl., voor eene aanzienlijke som door prof. Reuvens is overgenomen, die ze later, aanmerkelijk vermeerderd, aan de Leijdsche hoogeschool legateerde. Zijne verzameling van schelpen is door den Utr. hoogl. van Lidth de Jeude aangekocht. Van zijne 9 of 10 orationes, bij onderscheidene gelegenheden gehouden, vindt men de titels opgegeven door den hoogl. H. Bouman in zijne: *Gesch. der Geldersche hoogeschool*, II., 356. Zij doen hem ons kennen als een voorstander van die godsdienstige en zedelijke wijsbegeerte, die in de lotgevallen der volken, in de verschijnselen der natuur, ja overal Gods hand eerbiedigt. In 1795 met zijn' ambtgenoot de Rhoer tot lid benoemd der 1ste Nationale vergadering, werd door hem en de curatoren alles in 't werk gesteld, om daarvan ontslagen te worden, doch vruchteloos. Anderhalf jaar had hij zitting in de onstuimige raadzaal, gelijk Bouman ze noemt. — Den 25. Sept. 1797 hervatte hij zijne professorale werkzaamheden. Zijn werk over *Spinozisme*, kwam in 1799, en dat *De ratione studii recte constituenda* in 1800 uit. In 1809 deed hij vruchteloos aanzoek om uit zijne betrekking ontslagen te worden. Hij overleefde het bestaan der Geldersche hoogeschool en van haar athenaeum, en droeg dit, ook voor hem zoo treffend verlies met Christelij-

ken moed. Behalve de genoemde schriften, gaf hij nog tegen de Kantiaansche zedeleer: *Iets over 't Eudaemonisme*, geplaatst vóór het werk van Tieftrunk: *Over staatk. en wetgeving. Zutphen*, 1802; en beantwoordde de aanmerkingen daarop van Kinker, met een uitvoerig stuk: *Aan P. van Hemert, betreff. het Eudaemonisme*, (dat is: de zucht tot geluk, als drijfveer der zedelijkheid.) 1803.

NIEUPOORT (WILLEM) of NIEUWPOORT, geb. te *Schiedam* in 1607, voltooide zijne letteroefeningen in *Frankrijk*, en zag zich geplaatst als secretaris bij den gezant Joachimi in *Engeland*, daarna als lid der regering in zijne geb.-stad (1629), en later als pensionaris. Na den dood van Willem II, zonden de Staten van *Holland* hem in 1650 naar *Friesland* en *Groningen* met C. van Beuningen en C. Ripperts, om de Staten dier gewesten te bewegen tot het houden eener vergadering in *den Haag*, om 's lands zaken op een' vasten voet te brengen. In 't volgende jaar werd hij afgevaardigd naar *Zeeland*, ten einde ook aldaar het gevoelen van die van *Holland* veld te doen winnen, omtrent de noodeloosheid om den jongen prins Willem III tot kapitein-generaal te verheffen. Hij kweet zich hiervan met zooveel ijver, dat men hem in 1653, met Beverningh, van der Perre en Jongeling, benoemde tot eene zending naar *Engeland*, om met Cromwell over een vrede-verbond te handelen. De uitslag dezer onderhandeling bragt hem in verdenking, als of hij den protector had voorgeslagen, dat deze de uitsluiting van den prins van *Oranje* begeeren moest, als eene voorwaarde van vrede; van welke beschuldiging hij zich bij eede zuiverde. Hij bleef tot in 1660 in *Engeland* als ambassadeur, om een verdrag van zeevaart te sluiten, 't welk tragen voortgang had, en keerde, na 't herstel van Karel II, bij wien hij niet gezien was, naar 't vaderland terug. Sedert handelde hij meermalen met eenige uitgewekene Engelschen, en daar hij met den raadpensionaris de Witt ééne lijn trok, kon het niet anders of hij moest in de gevolgen deelen van de omwenteling in 1672. Bij een oproer te *Schiedam* viel hij in handen van het volk, dat hem mishandelde en gevangen nam, doch spoedig slaakte. Van zijne ambten ontzet, stierf hij te *'s Hage* in 1678.

NIEUPOORT (WILLEM HENDRIK), werd geb. omstreeks 1670, en † in 1730 te *Utrecht*, waar hij (volgens het *Woordenb. der Zamenleving)* het professoraat in de oude geschiedenis bekleedde, doch volgens van Kampen (*Gesch. der Nederl. letteren*, II, 264) onderwijzer was van jonge lieden, zonder openbaar karakter.

Hij was een leerling van Perizonius, en heeft zich veel naam gemaakt door zijn werk: *Rituum qui olim apud Romanos obtinuerunt, succincta explicatio. Utr.* 1712; 't beleefde daarna onderscheidene drukken binnen en buiten 's lands, o. a. met aanteek. van Reitz, *Utr.* 1734; te *Straatsburg* met pl. en aanmerk. van J. D. Schoepflin, 1738; te *Berlijn*, met eene voorrede van J. M. Gessner, 1743 en 50, en in 't Fr. door den abt Desfontaines, onder den titel: *Explication des cérémonies et coutumes des Romains. Paris.* 1741. — Een ander werk van Nieupoort: *Hist. reipublicae et imperii Romanorum, ab urbe condita ad imp. Augusti* etc. *Utr.* 1723, maakte niet zoo veel opgang.

NIEUSTAD (CORNELIS MATHIASZ. VAN DER) of VAN NIJESTADT, ook wel NEOSTADIUS, geb. te *Brielle* in 1549, † 1606, was heer van *Sevenhoven*, *Coppel*, enz. en legde zich, waarschijnlijk te *Leijden*, op de regtsgeleerdheid toe, waarin hij de doctorale waardigheid verkreeg. In 1575 te gelijk met C. de Groot te *Leijden* tot hoogl. in de regten benoemd, bleef hij in deze betrekking werkzaam tot in 1580, toen hij tot fiscaal van *Holland* werd aangesteld, later tot raad in den hoogen raad van *Holland*, en in 1602 tot curator der Leijdsche hoogeschool. In al deze betrekkingen gedroeg hij zich zijner waardig; was een ijverig beoefenaar der letteren, regtsgeleerdheid en voorvaderlijke wetten en gebruiken. Zijne werken, eerst afzonderlijk, daarna verzameld uitgegeven, zijn: *Utriusque Hollandiae, Zeel., Frisiaeque curiae decisiones.* — *Tractatus de feudi Holl. Frisicique orientalis origine et successione.* — *Curiae feudalis ejusdem prov. observationum feudisticarum, decades sex.* — *De pactis antenuptialibus observationes et decisiones. Hagae Com.* 1667.

NIEUVEEN (JOHANNES), of NIVENIUS, waarschijnlijk geb. te *Amsterdam*, alwaar hij in 1552 rector was der oude school, heeft — zoo ver wij weten — zich alleen bekend gemaakt door een werkje in Lat. verzen, dat meer geschiedkundige waarde heeft ten opzigte der Wederdoopers, dan dichterlijke. Het is getiteld: *Tumultus Anabaptistarum in totius Hollandiae emporio Amstelredamensi nuper exorti descriptio. Amst.* 1552, in 4to. Het is in 1630 door G. Plempius te *Antwerpen*, die het veel heeft beschaafd en verbeterd en er meer dan 60 verzen van zijn maaksel bijgevoegd, uitgegeven onder den titel: *Tumultus Anabapt. seu larvae male lotae* etc.

NIEUWELANDT (WILLEM VAN DEN), geb. te *Antwerpen*, in 1584, werd op zijn 10de jaar naar *Amst.* gezonden, om bij R. Savary de schilderkunst te leeren, en bezocht daarna *Rome.* Onder toezigt van Paulus Bril maakte hij hier in 3 jaren

groote vorderingen, keerde in 1607 terug naar *Antw.*, maar ging te *Amst.* wonen en † daar in 1635. Behalve in zijn vak maakte hij zich ook gunstig bekend als dichter en vervaardigde eenige treurspelen, die te *Antw.* van 1617—1628 gedrukt en aldaar op de rederijk-kamers vertoond zijn. Een derzelve, *Nero*, is in 1618 op kosten der regering gedrukt en op het stadhuis te *Antw.* onder grooten toeloop vertoond. Zijn beste gedicht is een leerdicht *Van den mensch*, in 1621 gedrukt, en volgens den beroemden Willems overwaardig „met eenige verbeteringen in de taal en versificatie herdrukt te worden."

NIEUWENAAR (ADOLF graaf VAN). Zie op ADOLF, graaf van *Meurs*, dl. I, bl. 14.

NIEUWENHUIS (TJERK), geb. te *Harlingen* in 1708, † 1759, oefende zich te *Franeker* gedurende 4 jaren in de voorbereidende wetenschappen. Ten einde als Doopsgezind leeraar te kunnen optreden, begaf hij zich in 1731 naar *Amsterdam*, om zijne godgeleerde studiën bij den Remonstr. hoogl. Cattenburg voort te zetten. Hij openbaarde weldra zoo vele bekwaamheden, dat hij, bij de ongesteldheid van Clericus, eenige studenten in de logica kon onderwijzen. Terwijl nu de Doopsgezinden te *Amst.* er op uit waren, om een' eigen hoogleeraar te bezitten, ter opleiding hunner aanstaande predikanten, viel de aandacht op den jeugdigen Nieuwenhuis, die gereedelijk aan de daarbij gestelde voorwaarden wilde voldoen. Ter zijner verdere bekwaming trok hij andermaal naar *Franeker*, zette zijne studiën in de wijsbegeerte voort en verkreeg daarin de doctorale waardigheid met eene diss. *De innumerabilibus mundis.* Tot proponent bevorderd bij de Amst. gemeente het Lam, deed hij eene reis naar *Engeland* en *Frankrijk*, waar hij in betrekking kwam met eenige geleerde mannen. Na zijne terugkomst aanvaardde hij het professoraat, 28 Nov. 1735, met eene rede: *De utilitate philosophiae in theologia et de praestantia religionis revelatae.* Gedurende 24 jaren was hij hier met vrucht werkzaam, en vormde een aantal voortreffelijke leeraars.

— (CHRISTIAAN JOHANNES), geboren in 1775, † 1837, volbragt zijne medische studiën in *Duitschland* en vestigde zich daarna te *Amsterdam* als geneesheer. Niet slechts door zijne practijk, maar ook door zijne schriften, die van veelzijdige kunde en lust tot onderzoek getuigen, verwierf hij naam. Hij gaf uit: *Nadeelige vooroordeelen en misbruiken in de geneeskunde bestreden*, 1810. — *Proeve eener geneeskund. plaatsbeschrijv. der stad Amsterdam.* 1820, in 4 dln. met kaarten en platte gronden. Zijn schrijven over het *Almoeseniers weeshuis*,

in dit werk, gaf aanleiding tot het overbrengen dier ongelukkigen naar de kolonie der Maatsch. van Weldadigh. te *Veenhuizen*. Als lid der hoofd-commissie dier Maatschappij, was hij in 1818 den generaal van den Bosch reeds behulpzaam geweest. Nog gaf hij met F. L. A. Nieuwenhuijs in 1823 uit eene *Verbeterde bereid. der kinaloog-zouten, benevens geneeskund. waarnemingen met deze kina in koortsen.* Hij was o. a. lid van 't Bat. Genootsch. der proefonderv. wijsbegeerte te *Rotterdam* van 't Prov. Utr. en van 't Zeeuwsch Genootsch. der Wetenschappen.

NIEUWENHUIJZEN (JAN), geb. te *Haarlem* in 1724, waar zijn vader leeraar was bij de Doopsgezinden, werd eerst voor den boekhandel bestemd, maar zijne vroomheid, helderheid van geest en bekwaamheid drongen zijne geloofsgenooten in zijne geb.-stad, om hem, na voorafgegane oefening, in hun midden als leeraar te doen optreden. Vervolgens stichtte hij, gedurende 24 jaren, de Doopsgez. gemeenten te *Middelharnis*, *Aardenburg* en *Monnikendam*. De ondervinding, dat het velen in de lagere standen aan die verstands-beschaving ontbrak, welke de zeden verbetert en het levensgenot verhoogt, deed hem eene maatschappij stichten, nog heden zoo heilrijk werkzaam in alle oorden van ons vaderland, en bekend onder den naam van Maatschappij Tot nut van 't algemeen. In zijn' zoon Martinus en andere edeldenkende mannen, aan welke hij zijn plan mededeelde, vond hij aanmoediging en medewerking, en nu werd den 26. Nov. 1784 te *Edam* de eerste grondslag gelegd van deze Maatschappij, waarbij zich Nieuwenhuijzen eene duurzame eerezuil stichtte. Zijne nagelatene verhandeling over *De voortreffelijkheid der wijsheid* ademt den geest, welke hem in al zijne handelingen bezielde. Hij genoot het voorregt, de plant, door hem gekweekt, tot eenen statigen en vruchtdragenden boom te zien opgroeijen, en † te *Monnikendam* in 1806.

— (MARTINUS), zijn zoon, geb. te *Middelharnis* in 1759, † 1793, leerde de beginselen der Lat. taal bij den pred. J. Zuidhoek van Laaren, later bij zijn' oom D. Hovens, pred. der Doopsgezinden te *Leijden*, en op de Lat. scholen aldaar. Veel lust aan den dag leggende voor de geneeskunde, genoot hij onderwijs in de kruidmengkunde bij den apotheker G. van der Kaau, terwijl hij tevens de botanische lessen van den hoogl. van Roijen bijwoonde. In 1780 begaf hij zich naar *Harderwijk*, 3 jaren later naar *Franeker*, waar hij juist op zijn' verjaardag, 9 Dec. 1783, het doctoraat in de medi-

cijnen ontving. Hij vestigde zich als arts te *Edam*, waar hij de eerste secretaris werd der door zijn' vader beraamde Maatsch. Tot nut van 't algemeen. De verplaatsing van haar hoofddepartement naar *Amsterdam* had ook in 1787 zijne verplaatsing derwaarts ten gevolge, 't welk hem van die van *Edam* vele onaangenaamheden berokkende. Hij † te *Haarlem* in 1793. Hij bezat een' grooten aanleg voor de dichtkunst, die, meer ontwikkeld, hem ook meer lauweren had doen plukken. Zijn dichttrant is soms luimig en puntig, ook als de stof het eischt, ernstig en gevoelvol. Zijne stukken zijn meestal in onderscheidene dichtbundels opgenomen. Van zijne theoretische kennis gaf hij bewijs in zijne *Opheldering van het Ygodinnen-timmer, in den Ystroom van Antonides*, te vinden in de werken van het Amst. Dicht- en Letteroef. Genootschap, II, 321, enz. Ter verbetering van 't schoolwezen gaf hij: *Spel- en leesboekje voor eerstbeginnenden. — Verhandel. over 't kunstmatig lezen. — Schoolboekjen van Nederl. deugden*, enz. Ook van zijne kennis in de kruid-, plant- en scheikunde dragen de *Genees-, natuur- en huishoudkundige jaarboeken* menig blijk. Vele zijner verhandelingen en losse stukjes komen voor in 't *Kabinet van Koophandel*, in dat van *Mode en smaak*, waarvan hij, gelijk van de volgende, medearbeider was; in de *Bijdragen tot het menschelijk geluk;* en in 't weekblad *de Menschenvriend.*

NIEUWENHUIJZEN (BAREND), geb. te *Nootdorp* in 1771, † 1840, was eerst geplaatst bij 't ministerie van den Waterstaat, daarna als refendaris bij dat van binnenlandsche zaken. Hij heeft zich bekend gemaakt als een' dichter van den 2den rang. Het eerste oorspronkelijke dichtstuk, dat (zoo ver wij weten) van hem het licht zag, was getiteld: *Buonaparte*, 1802. Vroeger was hij reeds als dichterlijk vertaler opgetreden van *de Alpen* door Haller, 1792, voorkomende in de *Keur van dichtbloemen*, met zijn' vriend A. C. Schenk uitgegeven; terwijl hij eene vloeijende vertaling leverde van Legouvé's *Merites des femmes*, 1804, geheel omgewerkt en toegepast op Nederl. vrouwen. In de *Kleine dichterlijke handschriften*, door Uilenbroek uitgegeven, treft men hier en daar eenige stukjes van hem aan, die niet vrij zijn van den toenmaligen sentimentelen geest.

NIEUWENTIJT (BERNARDUS), geb. te *Westgraftdijk* in 1654, † 1718, oefende zich te *Leijden* in de geneeskunde. Hier kwam hij in aanraking met eenige studenten, die het ongeloof voorstonden, doch zich niet latende wegslepen door hunne heillooze gevoelens, trachtte hij door een minzaam verkeer, de geheimen van hunne wanbegrippen te ontdekken, om hen naderhand met

des te meer kracht te kunnen wederleggen; ofschoon dit aanleiding heeft gegeven tot de verdenking alsof hij ook tot de godloochenaars behoorde. Zijn Christelijke wandel en zijne schriften hebben dit later genoegzaam weêrsproken. Hij vestigde zich als arts te *Purmerende*, waar hij weldra zoo zeer in de algemeene achting deelde, dat men hem in den raad en in de vroedschap riep en later tot de burgemeesterlijke waardigheid verhief. De vrije uren, die hem van zijne beroeps- en ambtsbezigheden overschoten, besteedde hij aan zijne geliefdkoosde studiën, de wis- en natuurkunde. In zijne jeugd ingenomen met de wijsbegeerte van Cartesius, zag hij later de zwakheid van hare grondbeginselen, ook die van Spinoza, in en weêrlegde ze krachtig in 't werk, dat na zijn' dood het licht zag: *Gronden van zekerheit ofte reghte betoogwijze der wiskunde*, 1720, 3de dr. 1741. Zijn werk: *Analysis infinitorum ex polygonorum natura deducta*, wikkelde hem in strijd met Leibnitz en Bernouilli. Hij was evenzeer verwijderd van zich blindelings aan 't gezag van groote mannen te onderwerpen, als van die waanwijsheid, welke zich bekwaam rekent eene gansche omwenteling in het rijk der letteren te kunnen daarstellen. In het *Journal littéraire de la Haye* (Sept. en Oct. 1714) plaatste hij eene *Traité sur un nouvel usage des tables de sinus et des tangentes*, zijnde eene aanwijzing, hoe men de sinus-tafels zonder multiplicatie en divisie kan gebruiken; als ook een' brief aan *M. Bothnia de Burmannia sur le 27me article de ses météores.* Doch inzonderheid maakte hij zich naam door zijn werk: *Regt gebruik der wereld-beschouwinge*, *ter overtuiging van godloochenaars en ongeloovigen*, 1714, in 4to met pl., 't welk later nog 7 drukken beleefde en in 't Fr. en Hoogd. vertaald werd. Het stond in algemeene schatting schier gelijk met de werken van Cats, ofschoon hij er in 't eerst geen' drukker voor kon vinden. Het doel, dat hij er zich mede voorstelde, was de verheerlijking van den Schepper in het werk Zijner handen. En ofschoon na dien tijd de natuurk. wetenschappen hooger vlugt hebben genomen, wijl hare beoefenaars, op de schouders van Nieuwentijt staande, ook verder konden zien dan hij, blijft zijn werk altoos eene eervolle plaats bekleeden onder de beste natuurkundig-godsdienstige geschriften.

NIEUWLAND (NICOLAAS VAN), geb. te *Egmond*, bekleedde onderscheidene geestelijke waardigheden, zoo als bisschop van *Hebron* i. p. inf., deken van *St. Maria* te *Utrecht*, wijbisschop van G. van Egmond en proost van *Haarlem*. In 1561 werd hij door Filips II aangesteld tot bisschop der laatstgenoemde

plaats. Hij trachtte veel verkeerds te verbeteren, maar zag zich daarin verhinderd door de geestelijkheid, door de ongunstige tijden, en door ligchamelijke ongesteldheid, welke later zoo zeer toenam, dat hij in 1569 afstand deed van zijn' post, het grootste gedeelte van zijn overig leven meestal doorbragt in *Zeeland* en in Mei 1580 te *St. Maartensdijk* overleed. Men kent geene andere schriften van hem dan: *De ritu celebrandi missam.* — *Statuta synodalia dioecesis Harlemensis primum edita anno* 1564, daarna in de *Batavia sacra* van H. F. van Heussen opgenomen.

NIEUWLAND (PETRUS), geb. te *Rotterdam* in 1722, † 1795, bezocht de Utrechtsche hoogeschool, en verdedigde in 1746 eene dissert. *De Gnosticorum systemate*, waarmede hij doctor werd in de theologie. Zijne eerste standplaats als pred. was *Nieuwenhoorn*. Het gerucht zijner bekwaamheden en gaven bezorgde hem in 1750 eene beroeping naar *Vlissingen*. Bij de inhuldiging van prins Willem IV tot heer van *Vlissingen*, viel hem de eer te beurt, Z. D. H. te mogen aanspreken, welke aanspraak is opgenomen in de *Geschiedenis* dier inhuldiging, door D. T. Huet op stads kosten te *Amst.* gedrukt in 1753, in fol. met pl. Zij heeft ook het hare er aan toegebragt, dat hij in 1752 naar *Haarlem* werd beroepen en 5 jaren later te *'s Hage*. In 1755 had hem de regering zijner geb.-plaats aldaar gaarne als leeraar zien optreden, maar toen het grootste gedeelte van den kerkeraad er tegen was, en de Staten van *Holland* er zich mede moeiden, kwam de beroeping niet tot stand. — Hij was een werkzaam geleerde, die ijverig onderzocht en de uitkomsten van zijn onderzoek aan 't licht bragt in onderscheidene werken, die hem doen kennen als ervaren in de kerkelijke geschiedenis, als bekwaam uitlegkundige en theologant. Men heeft van hem *Letter- en oudheidkundige verlustigingen* enz. *'s Hage*, 1765—69, in 4 dln. 8vo. — *Uitlegkundige vermakelijkheden. Ib.* 1773 en 75 in 2 dln. — *Vermakelijkheden uit de kerkgeschiedenis. Ib.* 1779.

— (PIETER), geb. in de *Diemermeer* den 5. Nov. 1764, † 1794, gaf reeds als kind uitstekende blijken van groote geestvermogens. Zijn vader, die timmerman was, onderwees hem in de reken- en wiskunde. Hij bragt het daarin niet verder dan tot de eerste beginselen, toen de bekende H. Aeneae zich zijner aantrok, hem verder onderwees en in kennis bragt met B. de Bosch, die hem in zijn huis nam en voor zijne verdere ontwikkeling als een vader zorgde, terwijl Jer. de Bosch hem Latijn en Gr. leerde. Naauwelijks 12 jaren oud,

was hij reeds in staat, met vrucht aan 't Amst. Athenaeum de lessen bij te wonen van Wijttenbach en Tollius, en sprak onder den laatstgenoemde eene, door hem zelf gestelde, Lat. redevoering uit, terwijl hij onder den eerste in 1783 eene Lat. verhandeling verdedigde over den Stoïcijnschen wijsgeer Musonius. Een gedeelte van 1783 en 84 woonde hij ten huize van de Graeff, heer van *Z. Polsbroek*, als gouverneur over diens kinderen, terwijl hij intusschen te *Franeker* in aanmerking kwam als hoogl. in de letterkunde. Op het einde van 1784 bezocht hij de Leijdsche hoogeschool, doch kwam in 't volgende jaar te *Amst.* terug, om zijne studiën in de proefondervindelijke natuurkunde, de wis- en sterrekunde voort te zetten. In 1786 te *Leijden* tot kandidaat bevorderd in de wijsbegeerte en wiskunde, werd hij een jaar later door de Admiraliteit te *Amst.* benoemd tot lid eener commissie voor het bepalen der lengte op zee en het verbeteren der zeekaarten. Naar *Utrecht* beroepen tot hoogl. in de wiskunde, in plaats van den vrijwillig afgetreden Hennert, verviel die beroeping door de terugkeering van gemelden hoogl. In 1789 door de regering van *Amst.* tot lector in de wis-, sterre- en zeevaart-kunde bij 't Athenaeum aldaar aangesteld, aanvaardde hij dien post met eene rede: *Over het nut, dat de uitbreiding van de zeevaart aan de maatschappij in 't algemeen heeft aangebragt en in 't vervolg nog doet verwachten.* In 1793 tot opvolger benoemd van zijn' vriend C. H. Damen, hoogl. te *Leijden*, begon hij zijne lessen met eene redevoer. *De ratione disciplinarum physic. cum ratione elegantiorum, quae vocantur, litterarum comparata, et ex utramque natura illustrata.* Doch slechts voor een' zeer korten tijd mogt zich de hoogeschool in hem verblijden; den 14den Nov. van 't volgende jaar ging hij reeds naar een' volmaakter staat over. Deze ijverige beoefenaar der natuur-, wis- en sterrekunde was ook dichter, in den volsten zin des woords. Reeds als 7jarige knaap maakte hij versjes, waarvan er, toen hij 11 jaren oud was, reeds in 't licht verschenen. In de bundels van 't Haagsche dichtgenootschap, waarvan hij lid was, verschenen ook eenige zijner vroegste gedichten, die toonden wat men later van hem te wachten had. Zijne *Gedichten* verschenen te *Amst.* in 1788, zijne *Nagelatene* te *Haarlem* in 1797, en van beide bundels een' herdruk in 1824. In zijne *Gedichten* vindt men vele vloeijende vertalingen van oude Gr. en Lat. dichters, zóó keurig en gemakkelijk, dat ze het oorspronkelijke evenaren. Zijn verheven dichtstuk *Orion* en zijn aandoenlijke lijkzang op zijne echtge-

noote zouden alleen genoegzaam zijn, hem onder onze dichters eene eerste plaats in te ruimen. Van zijn werk: *De zeevaartkunde* verscheen slechts het 1ste deel te *Amst.* in 1793, en om met zijne wiskundige werken bekend te worden moeten wij den lezer verwijzen naar de keurige *Lijkrede op P. Nieuwland* door J. W. van Swinden, waar tevens vele merkwaardigheden omtrent hem voorkomen, die onze beperkte ruimte niet toeliet op te nemen.

NIEUWOLD (JOHANNES HENRICUS), geb. in 1737 te *Gerkesklooster* in *Friesland*, waar zijn vader predikant was, † 1812, bezocht eerst de Lat. scholen te *Appingadam*, daarna de hoogescholen van *Groningen* en *Utrecht*, en werd in 1765 pred. te *Heumen*, één jaar daarop te *Oldeboorn* en in 1770 te *Warrega.* Hij maakte zich hoogst verdienstelijk, door verbeteringen in te voeren in den land- en tuinbouw, waardoor hij de welvaart zijner gemeente en van andere grootelijks bevorderde, en door de verbetering van het toen ter tijd verwaarloosde onderwijs der jeugd. Bij de 20 kinderboekjes bestaan er van zijne hand, die blijken dragen hoe hij den regten kindertoon wist te treffen. Aan hem heeft men de invoering der klank-methode te danken, waardoor de kinderen al spelende het lezen leeren. Geen wonder dat zijne katechizatiën voor zijne kweekelingen vrolijke uren waren, want hij verstond de kunst ze hartelijk, mensch- en kinderkundig in te rigten; zijne boekjes, om hun God en Jezus en de schoone natuur te doen kennen, heeft men slechts in te zien om zich daarvan te overtuigen. Door zijne aanstelling als schoolopziener kreeg hij meer regtstreekschen invloed op het openbaar onderwijs; en wat hij daarin 10 jaren lang uitvoerde, kan de heilzame uitkomst getuigen. Wij geven geene lijst van zijne werken, noch eene beschrijving van zijn leven; deze en andere bijzonderheden zijn uitvoerig in 't licht gesteld door H. W. C. A. Visser in diens *Herinnering aan J. H. Nieuwold. Sneek*, 1814. In 1820 stichtte hem de openbare erkentenis van zijne verdiensten, onder begunstiging van koning Willem I, een gedenkteeken in de Groote kerk te *Leeuwarden*, en nog onlangs op de plaats, waar hij inzonderheid zoo nuttig was werkzaam geweest, te *Warrega.*

NIKKELEN (JAN VAN), geb. te *Haarlem* in 1649, † 1716, werd door zijn' vader, die een kerkschilder was op de wijze van van Vliet, in de bouw- en doorzigtkunde en in de behandeling van 't penseel onderwezen. Hij bezat een vrolijk gemoed en verstond de kunst van improviseren, schilderde landschappen met bloemen in den trant van K. du Jardin, was

bijzonder ervaren in 't vervaardigen van chassinetten en had tot het verlakwerk een hard vernis uitgevonden. Hij trad te *Dusseldorp* in dienst van den keurvorst, voor wien hij vele chassinetten schilderde, en die hem ridder maakte. Na den dood van dien vorst kwam hij aan 't hof van *Hessen-Cassel*, alwaar nog vele van zijne werken gevonden worden. — Zijne dochter JACOBA MARIA, getrouwd met W. Troost, was ongemeen ervaren in het schilderen van vruchten en bloemen met een vleijend penseel.

NODELL (JOHAN ADAM), geb. te *Franeker* en † in 1814, oefende zich in de oude letteren te *Leeuwarden*, daarna op de hoogeschool zijner geb.-stad, waar Schrader veel invloed had op de ontwikkeling van zijne poëtische talenten. Achtereenvolgens was hij rector te *Dokkum*, *Kampen* en *Amersfoort*, bekleedde een' korten tijd den leerstoel van zijn' leermeester Schrader te *Franeker*, tot dat hij, met den titel van professor, aan 't hoofd geplaatst werd der Erasmiaansche school te *Rotterdam*. Hij bezat bijzonder de gave, zijnen leerlingen liefde in te boezemen voor de klassieke werken der oudheid, inzonderheid voor de Lat. poëzij, waarin hij zelf zoo zeer uitmuntte, dat hij eene eerste plaats beslaat onder hare beoefenaars in ons vaderland. Hij gaf 3 bundels Lat. gedichten, onder den titel: *Carminum Fasciculi*, in 1775, 1794 en 95, waaruit met lof vermeld worden zijne *Regina*, *Libertas Batava* en *Frisia*. Behalve in de *Acta Societatis Trajectinae*, zond hij ook 2 stukken *Critische aanmerkingen* in 't licht, waarvan in 't 2de de *Fabelen van Avianus* voorkomen, naar een onbekend H. S. te *Kampen*. Hij heeft vele bekwame leerlingen gevormd, voor welke hij zich veel moeite gaf, ook door hun belangrijke aanteekeningen te dicteren, bijzonder over de algemeene geschiedenis.

NOIRCARMES (FILIPS VAN ST. ALDEGONDE, heer VAN) plaatsen wij op dien naam, als daaronder het meest bekend. Hij was in 1566 plaatsbekleeder van den markgraaf van *Bergen*, als stedehouder van *Henegouwen*, en een ijverig handhaver der bloedplakkaten tegen de Protestanten. Op bevel der landvoogdes, werd onder zijne aanvoering, in 1567, *Valenciennes* met geweld ingenomen, waar hij op eene wreede wijze huis hield, toen de burgers weigerden zich aan de genade des konings over te geven. Hetzelfde lot trof ook *Doornik*, terwijl hij nog in dat jaar *Maastricht* en *'s Hertogenbosch* bemagtigde, en *Amsterdam* zijne bezetting innam; waar op zijn' naam en dien der stedelijke regering de vergaderingen der

onroomschen verboden werden. Door dit alles steeg hij zeer in gunst bij Alba, dien hij bij deszelfs overkomst uit *Spanje* verwelkomde, en door wien hij benoemd werd tot lid van den raad van beroerte, waarin hij echter nooit zitting nam. In 1572 woonde hij het beleg van *Haarlem* bij, kreeg het bewind van oorlog in *Holland* en den post van stadhouder van *Utrecht*. Hij beproefde een jaar later, op aanzoek van den landvoogd Requesens, eene bevrediging te bewerken tusschen de Algemeene Staten en de provinciën *Holland* en *Zeeland*. Hij † te *Utrecht* den 4. Maart 1574, vermoedelijk aan vergif, en werd in zijne ziekte bijgestaan door zijn' lijfarts, den later zoo vermaard geworden hoogl. J. Heurnius.

NOLPE (PIETER), geb. te *'s Hage* in 1601, toonde uitstekende talenten te bezitten als plaatsnijder, terwijl zijne gravures zich onderscheiden door eene bevallige en vaste snede en een schilderachtig effect. Tot zijne voornaamste stukken behooren o. a. 8 beroemde platen, even zoo vele maanden van het jaar voorstellende, waarvan de meeste zijn gestoffeerd met kloeke beelden en beesten naar de schilderijen van P. Potter. Vervolgens de cavalcade in 1638 van de Amst. burgerij ter inhaling van Maria de Medicis, naar C. Molijn Jr.; de begrafenis-trein van prins Fred. Hendrik, naar de teekening van P. Post, enz. Hij leefde nog in 1670.

NOMSZ (JOHANNES), geb. te *Amsterdam* in 1738, † 1803, verloor al vroeg zijn' vader en verliet , toen zijne moeder hertrouwde, het ouderlijke huis en trad in zeedienst. Daarvoor niet berekend, verliet hij die spoedig, keerde, na den dood van zijn' stiefvader, naar zijne moeder terug, die een' voordeeligen tabakshandel dreef; trouwde in 1769 met de weduwe Kaupe, geb. Telghorst, eigenares van eene suikerraffinaderij, die winsten genoeg opleverde om hem een ruim bestaan te verschaffen; doch door zijn' te grooten zucht voor kunst- en letteroefeningen verwaarloosde hij de belangen der fabriek, en, in 1783 weduwenaar geworden, gingen zijne zaken den kreeften-gang, en geraakte hij allengs in behoeftige omstandigheden, zoodat hij, ter voorziening in zijne behoeften en die van zijne 2 dochters, de toevlugt moest nemen tot zijn vernuft en zijne pen. Nu zette hij zich aan 't vertalen en aan 't rijmen, schreef een staatkundig dagblad, de zoogenoemde Schuurmansche courant, en zou zelfs als ondermeester gediend hebben op eene kinderschool van Portugeesche Joden. De laatste jaren zijns levens bragt hij zoo kommervol door, dat hij, verlaten van zijne vrienden en bekenden, in het St. Pie-

ters-gasthuis te *Amst.* overleed. Geen wonder, dat het grootste gedeelte zijner schriften de blijken draagt van overhaasting, en de meeste het critisch oog niet kunnen doorstaan, daar hij zich waagde in bijna alle vakken van letterkunde. Het ligt niet in ons plan, de groote rei zijner vertaalde en oorspronkelijke stukken de revue te doen passéren. Als tooneeldichter heeft hij hier en daar verdiensten, bijzonder in zijne treurspelen: *De Ruiter; Hambroek; Maria de Lalaing* en *Oldenbarneveld*, welke zich 't langst op het tooneel hebben staande gehouden; en ook eenige zijner klucht- en blijspelen, b. v. de *Doggerbankers;* de *Man van vertrouwen;* de *Oude rok;* de *Winkelier* en andere. Met minder geluk beproefde hij zijne krachten aan 't heldendicht, blijkens zijn: *Willem I.* in 24 zangen, en zijn: *Maurits van Nassau*, in 6 zangen. De beste zijner gedichten vindt men in zijne: *Mengelwerken*, 1782; terwijl wij overigens onze lezers verwijzen naar de scherpe recensie zijner dichtwerken in het *Biogr. crit. en anth. Wb. der Ned. dichters* van W. Geijsbeek in voce.

NOODT (GERARD), geb. te *Nijmegen* in 1647, † 1725, was reeds op zijn 16de jaar in staat, de academische lessen in zijne geb.-stad bij te wonen. Onder J. Schulting, zijn bloedverwant, oefende hij zich bijzonder in de geschiedenis en andere vakken van letterkunde; doch ging later over tot de regten. Daarna bezocht hij de hoogescholen te *Leijden*, *Utrecht* en *Franeker*, en verkreeg ter laatstgenoemde plaats in 1669 den doctoralen hoed. Naar zijne geb.-plaats teruggekeerd, was hij daar met roem als advokaat werkzaam, zoodat men hem in 1671 benoemde tot hoogl. in de regten. Gedurende de vredes-onderhandelingen te *Nijmegen* in 1677 werd hem door den keurvorst van *Brandenburg* het professoraat te *Duisburg* aangeboden. Twee jaren later vertrok hij naar *Franeker*, om de plaats van U. Huber te vervullen, en gaf eindelijk in 1684 aan het derde aanzoek van *Utrecht* gehoor, om aldaar het hoogleeraarsambt te aanvaarden. In 1686 reeds verwisselde hij die standplaats voor *Leijden*, als gewoon hoogl. in het staats- en burgerlijk regt. Vele jaren verhoogde hij den luister dier academie, waar hij in 1706 bij het nederleggen van 't rectoraat eene zeer merkwaardige redevoering hield: *De religione ab imperio jure gentium libera.* Men rekende hem onder de beroemdste regtsgeleerden van dien tijd, die op eene bevallige en wijsgeerige wijze zijne lessen voordroeg, terwijl hij zich niet mengde in de toenmalige veelvuldige twisten. Al zijne werken zijn onder den titel van *Opera omnia* tweemalen door hem, in 1713 en 1724, en 10 jaren na zijn'

dood in 2 fol. dln. door Barbeyrac uitgegeven, verrijkt met het leven van den schrijver.

NOOMS (REINIER), een verdienstelijk schilder en graveur, waarschijnlijk geb. te *Amsterdam* in 1612, was meer bekend onder den naam van R. Zeeman, welken hij zou hebben aangenomen, omdat hij in zijne jeugd als matroos had gevaren. Hij schilderde inzonderheid zeestukken, binnenwateren en havens. Zijn werk munt uit in naauwkeurige teekening, liefelijke behandeling en helderheid van toon. Zijne gegraveerde en geëtste prenten, waarvan eenige de omstreken van *Amsterdam* afbeelden, worden nog op prijs gesteld. Hij heeft zich ook te *Berlijn* opgehouden, derwaarts geroepen om de vorstelijke paleizen door zijne schilderijen op te sieren.

NOORDAA (SIMON HENDRIK VAN DER), werd in 1793 geb. te *Hekelingen* op het eiland *Voorne*, waar zijn vader predikant was en † in 1851. Hij genoot eene wetensch. opleiding, eerst te *Leijden* en te *Spaarndam*, later te *Maastricht*. Ongelukkige omstandigheden verhinderden zijn bezoek van de eene of andere hoogeschool. Geplaatst op een notaris-kantoor te *Leijden*, was hij daar tot 1810 werkzaam, toen hij met hetzelfde oogmerk naar *Dordrecht* vertrok. Hier zag hij zich later aangesteld tot commies-griffier der regtbank, en griffier der beide vredegeregten, welke posten hij tot in 1840 waarnam, en daarna die van commissaris van policie en waterschout tot aan zijn' dood. Tot tweemalen toe trad hij vrijwillig onder de wapenen, eerst in 1813 als luitenant van den landstorm, daarna in 1815 als jager te paard, bij welke gelegenheid hij *Parijs* bezocht. Verschillende betrekkingen bekleedde hij te *Dordr.* bij weldadige en wetenschappelijke inrigtingen; en legde zich met ijver toe op het verzamelen van munten en gedenkpenningen, welke hem aanleiding gaven tot belangrijke historische en artistische navorschingen. Hij leverde onderscheidene boekbeoordeelingen, o. a. in den *Vriend des Vaderlands;* een keurig verslag over de revolutie-medailles der Belgen in de *Bijdragen tot boeken- en menschenkennis* van 1831; vele stukken in het *Tijdschrift voor algem. munt- en penningkunde* van P. O. van der Chijs, o. a. in 't 3de deel (1833): *Iets over de vroegere provinciale koperen munt, duiten genaamd*, welke hij in een zeer geestig dichtstukje beschreef, gelijk hij ook bij andere gelegenheden toonde, geen vreemdeling te zijn op den Nederl. zangberg. De overige bijdragen, die hij leverde in dat belangrijke tijdschrift, vindt men opgenoemd in de *Handel. der Maatsch. v. Nederl. Letterk. te Leijden van* 1851, van welke maatschappij hij lid was.

NOORDBERGH (ABRAHAM). Van dezen Evang.-Lutherschen predikant zijn ons geene andere bijzonderheden bekend, als dat zijne eerste standplaats was *Bodegraven*, van waar hij in 1809 naar *Kuilenburg* en nog dat zelfde jaar naar *Weesp* vertrok, waar hij werkzaam bleef tot in 1843, toen hij zijn emeritaat verkreeg, te *Kampen* ging wonen en aldaar overleed in 1848. Hij schreef eene *Schets voor het Catechetisch onderwijs*, 1819. — *De uitzigten op het toekomend leven, vóór en na Jezus verschijning op aarde, naar den Bijbel, Amst.* 1829. — En eene belangrijke *Geschiedenis van de Luth. gemeente te Weesp*, opgenomen in het *N. Archief voor kerkel. gesch. van Kist en Roijaards*, I, 129, enz.

NOORDE (CORNELIS VAN), geb. te *Haarlem* in 1731, † 1795, leerde eerst het broodbakken, daarna de teekenkunst bij F. Decker en T. H. Jelgersma, en maakte hierin zulke goede vorderingen, dat hij tot lid der Haarl. teeken-academie werd aangenomen en later onder hare medebestuurders behoorde. Hij vond voornamelijk zijn bestaan in 't geven van onderwijs in de teekenkunst. Vlijtig en ordelijk levende, besteedde hij zijne tusschenuren aan het etsen, houtsnijden en prent-teekenen. Onder zijn graveerwerk komen verscheidene portretten voor, door hem geteekend, en andere fraaije plaatjes. Twee groote platen (gezigten op de markt te *Haarlem*) zijn van zijne hand en uitgegeven in 1764. Weinige stukken bestaan er van hem in olieverw.

NOORDKERK (HERMANUS) werd geb. te *Amsterdam* in 1702, en † in 1771. Door zijne ouders, die, bij een matig inkomen, een groot gezin te verzorgen hadden, voor de schilderkunst bestemd, nam hij les bij O. Elliger; doch meer geneigd tot letteroefeningen, liet hij weldra het penseel varen, en begunstigd met een klein ambt, dat hij door een' ander kon laten waarnemen, werd hij in staat gesteld zijne neiging te kunnen volgen. Na zich eerst met de Lat. taal te hebben bekend gemaakt, vertrok hij naar *Leijden*, waar hij in 1728 tot doctor in de regten bevorderd werd. In zijne geb.-stad gevestigd, verwierf hij weldra door zijne kunde, krachtige taal en degelijke pleitredenen, algemeenen roem. Behalve eenige naamlooze geschriften, door hem in 1748 verspreid, tot demping der onlusten, welke toenmaals onder het volk te *Amst.* plaats vonden, bezorgde hij op aanzoek der regering eene nieuwe uitgave van de *Privilegiën, handvesten, costumen, wetten en keuren der stad*, 1748, in 3 fol. dln., met eene zeer merkwaardige opdragt, waarbij in 1755 nog een kleiner stuk gevoegd werd.

Wagenaar getuigt in eene *Schets van Noordkerk's leven* aangaande hem: De Amst. pleitzaal heeft altoos op vele bekwame advokaten mogen roemen, maar nooit heeft er zich één laten hooren, die hem in zedige vrijmoedigheid, in heusche bescheidenheid, in minzame deftigheid overtrof." Toen hij zijn einde voelde naderen, waren zijne laatste woorden: „Uit de stormen in de stilte, in de haven."

NOORDT (OLIVIER VAN), een Utrechtenaar, zeilde met eene kleine vloot het eerst den aardbol rond in 1598, door de straat van *Magellaan*; bezocht de *Dieveneilanden* en *Manilla*, later *Borneo* en *Java*, en keerde langs de *Kaap de Goede Hoop* in 1601 naar *Holland* terug. Hij had wel geene ontdekkingen gedaan, wijl hij dien togt niet had ondernomen op kosten van den staat, maar op die van bijzondere reeders, doch gelegenheid gevonden den Spanjaard te overtuigen, wat deze in die gewesten te wachten had van het volk, dat zoo veel moed betoonde en zoo goed zee kon bouwen. Het verhaal zijner reis, welke naderhand tot belangrijke ontdekkingen den weg baande, is dikwijls onder den titel: *Beschrijvinge van de Voiage om den geheelen werelt-cloot* uitgegeven, eerst te *Rotterd.* in 1602, daarna te *Amst.* zonder jaartal. Ook in 't Fransch te *Amst.* in 1602 in fol.

NOOT SR. (KAREL VAN DER), Ridder, heer van *Rysoir* in *Henegouwen*, behoorde tot de onderteekenaars van het verbond der edelen, en toonde door daden, hoe zeer de vrijheid des vaderlands hem ter harte ging. Hij stond bij de bondgenooten in hooge achting, daar zij hem den 25. Aug. 1566, met eenige anderen, benoemden tot het sluiten en teekenen van 't bekende verdrag met de landvoogdes. Dit was genoeg, om hem bij Alba verdacht te maken; doch hij was zoo verstandig om niet te *Brussel* te verschijnen, waartoe hij en zijn broeder Jaspart opgeroepen werden. Ofschoon uit den lande verbannen, ontzonk hun de moed niet. Beide beraamden den aanslag, om den hertog, als hij ter uitoefening zijner godsdienst naar 't klooster *Groenendaal* in 't bosch van *Soignies* ging, op te ligten en te dooden; doch verraad verijdelde hunne stoute onderneming. Kort daarop voegden zij zich bij den prins van *Oranje*, trokken met hem te velde naar *Braband*, waar Karel het bevel kreeg over 800 ruiters en 10 vaandels voetknechten. Omtrent den tijd en de wijze van zijn' dood is men in 't onzekere.

— (JASPART OF CASPER VAN DER), zijn broeder, heer van *Carlo*, behoorde ook tot de verbondene edelen, nadat hij voorheen hopman geweest was van 500 voetknechten, in dienst

van den koning van *Spanje.* Hij deelde in de ondernemingen en lotgevallen van zijn' broeder, gelijk wij boven zagen. Hij verliet, met andere voorname Hervormden, in 1567 *Antwerpen*, werd door den bloedraad ingedaagd, en op zijne niet verschijning verbannen. Doch daarmede was de liefde voor vrijheid en godsdienst niet uit zijn hart geweken; gelijk inzonderheid bleek ten jare 1573, toen hij, door den prins van *Oranje* tot ontzet van *Haarlem* gezonden, dapper vocht en zijn leven voor 't vaderland opofferde.

NOOT Jr. (KAREL VAN DER), jongste zoon van den eerstgemelden, trad in het voetspoor van zijn' vader en oom. Hij was in 1590 kapitein der lijfwacht van Maurits, die hem met zijn vertrouwen vereerde; voerde in 1601 eenigen tijd het bevel in het belegerde *Ostende*, waar hij zijne verdediging begon met een' allergelukkigsten uitval. In 1604, na de overgave dier vesting, zien wij hem aangesteld tot stedehouder van Fred. Hendrik in *Staatsch-Vlaanderen* en tot bevelhebber van *Sluis*, dat hij in 1606 moedig verdedigde. Hij stierf in die betrekking ten jare 1614 en werd te *Sluis* begraven, waar zijne afbeelding nog prijkt boven zijne grafplaats.

NOOTT (WEMMER), geb. te *Arnhem* in 1670, leerde waarschijnlijk de schilderkunst te *Nijmegen*, waar hij zich geruimen tijd ophield en haar uitoefende. Later vertrok hij, bij zijn eerste of 2de huwelijk, naar *Emmerik*, waar hij overleed in 't midden der 18de eeuw. Hij muntte vooral uit in het schilderen van doorzigtkundige onderwerpen en het bedriegelijk nabootsen van beeldhouwwerk. Een perspectief kastje, dat hij met den landschap-schilder Romborgh vervaardigde, werd zeer geroemd; als ook een groot kerkbord te *Wadenoijen* bij *Tiel*, met kunstig beeldwerk en toepasselijke sieraden.

NORRITS (JOHN), een geboren Engelschman, bekleedde in 1580 den post van kolonel over een regement Schotten, in dienst der *Vereenigde Nederlanden*, terwijl hem ook het bevel was opgedragen over 8 vaandels van 't regement van Sonoij, alsmede over eenig Friesch krijgsvolk. Hij bewees den staat tegen den Spaanschgezinden Rennenberg gewigtige diensten, zoodat hij een jaar later aangesteld werd tot veldmaarschalk bij 't leger van den graaf van Hohenlo. Hij hielp *Steenwijk* ontzetten, vervolgde Rennenberg in *Friesland* en dreef hem tot *Groningen* terug. Na diens dood had hij met den Spaanschen veldheer François Verdugo te strijden. Deze had zich te *Noordhoorn* gelegerd, alwaar Norrits hem, geprangd door den drift der Friezen, in Sept. 1581 aanviel, doch met eene ongelukkige uit-

komst: hij werd geslagen met verlies van veel volk. In 1587 trachtte hij *Deventer* bij verrassing in te nemen; doch de verrader Stanley, die de stad aan den Spanjaard had overgeleverd, deed hem wijken met verlies. Desniettemin mogt hij steeds in de gunst der Staten deelen, wijl hij ook goede tucht wist te houden onder het Engelsche krijgsvolk, dat hem beminde. Dit stak Leycester in de oogen, die bij zijne koningin wist te bewerken, dat Norrits werd opontboden en naar *Ierland* gezonden, quasi tot wering van een' inval der Spanjaarden.

NOTEMAN (HENDRIK), geb. te *Dordrecht* in 1656, was een ervaren beeldhouwer in hout, van wien men voorheen vele wapenborden in de kerken te *Dordrecht, Tiel* en elders mogt aanschouwen, die, wat teekening en stoute behandeling betreft, genoegzaam van andere te onderscheiden waren. Ook heeft hij eenige borst- en standbeeldjes, kindertjes, leeuwen, sphinxen enz. geboetseerd, welke in zijne geb.-plaats nog bewaard en gewaardeerd worden.

NOUE (FRANÇOIS DE LA), uit een adelijk geslacht in *Bretagne* geb. in 1531, † 1591, was de leer der Hervormden toegedaan, en onderscheidde zich door dapperheid en beleid in verschillende veldslagen, waardoor hij den Hugenoten belangrijke diensten bewees. Bij 't beleg van *Fontenaile-Comte* in 1570 verloor hij zijn' linkerarm, waarvoor men er een van ijzer stelde, zoo kunstig gemaakt, dat hij ook in 't gewoel van den slag zich ongehinderd kon bewegen. Van dien tijd af noemde men hem Bras-de-fer. Toen men zijne dienst in *Frankrijk* minder behoefde, trok hij in de *Nederlanden* tegen Alba te velde; veroverde in 1571 *Valenciennes*, en was in 't volgende jaar onder de verdedigers van *Mons*. Naar *Frankrijk* teruggekeerd, bestuurde hij de krijgsbewegingen der Hugenoten, inzonderheid te *Rochelle*, van welke stad hij eenigen tijd militair commandant was. Op aanzoek van den prins van *Oranje* begaf hij zich andermaal naar de *Nederlanden*, waar men hem in 't leger der Algem. Staten tot maarschalk aanstelde (1578). Slaagde hij niet in zijne ondernemingen o. a. tegen *Maastricht* en *Rijssel*, daarvan lag de schuld meer aan de weinige ondersteuning en het talmen der Staten, dan aan zijn' moed en beleid. In 1580 veroverde hij *Ninove*, waar twee zonen van Lamoraal van Egmond, en andere hoofden der Malcontenten zijne gevangenen werden. Dat zelfde jaar viel hij in handen der Spanjaarden, in een bloedig gevecht bij *Iseghem*, na wonderen van dapperheid verrigt te hebben. Parma wilde hem laten onthoofden, doch de koning hem uitleveren tegen andere gevangenen, mits

hem vooraf de oogen werden uitgestoken. Maar voor dien prijs wilde hij zijne vrijheid niet koopen. Vijf jaren lang bleef hij opgesloten in een naauw en vochtig kerkerhol, onder al de ongemakken van verpeste lucht, ongedierte en ellendig voedsel, zonder dat al die kwellingen zijne geestkracht uitdoven, zijne zachtmoedigheid verminderen, zijne Christelijke gelatenheid overwinnen konden. Toen werd hij uitgewisseld tegen Filips van Egmond en een losgeld van 100,000 gouden kroonen. Zijne verdere bedrijven in *Frankrijk* liggen buiten ons bestek; wij vermelden slechts, dat hij bij 't beleg van *Lamballe* aan de gevolgen eener wonde overleed. Koning Hendrik IV. was zeer getroffen over dit verlies, het hooger schattende dan dat eener gansche provincie. Zijne *Discours politiques et militaires*, eerst te *Bazel* in 1587, daarna meermalen uitgegeven, zijn niet slechts belangrijk voor de geschiedenis van dien tijd, maar leeren hem ook kennen in zijn edel en nederig karakter, daar hij nooit van zich zelven spreekt. Zijn stijl is kort en krachtig.

NOVIOMAGUS (G.), zie GELDENHAUER, dl. I., bl. 573.

NOZEMAN (CORNELIS), was in 1744 predikant bij de Remonstranten te *Alkmaar*, 5 jaren later te *Haarlem* en in 1770 te *Rotterdam*, waar hij stierf in 1786. Hij heeft zich bekend gemaakt door verregaande twisten met P. Hofstede, omtrent de zaligheid der Heidenen. Aan beide zijden heerschte bitterheid, en werd de verdraagzaamheid uit het oog verloren, waartoe het werk van Marmontel: *Belisaire* (waarover zij het harnas aantrokken) hen juist had moeten opwekken. Nozeman schreef: *Socrates eer gehandhaafd;* dit en zijn *Nader betoog tegen Holtius*, waarin hij beweerde dat 's lands regering aan de Remonstranten vrijheid van godsdienst-oefening verleend had, stookte het twistvuur nog meer aan.

NUBERUS (JOHANNES CONRADUS), waarschijnlijk van Duitsche afkomst, zag zich in 1672 te *Leijden* benoemd tot lector der O. letterkunde, staatsleer en historiën. In 1681 vertrok hij naar *Harderwijk*, waar hij vroeger gestudeerd had, om het rectoraat aan 't gymnasium te aanvaarden. Drie jaren later schonk men hem den rang van buitengewoon hoogl., en in 1690 dien van gewoon hoogl. in de geschied. en welsprekendheid, mitsgaders in de Gr. taal; hij hield het jaar daarop eene breedvoerige Lat. redevoering, tot lof en verwelkoming van prins Willem III, welke op algemeene kosten werd uitgegeven. In een hevig geschil met zijn' ambtgenoot G. Wijnen, die een ijverig Cartesiaan was, gedroeg hij zich zeer edelmoedig. Hij overleed 18 Oct. 1696. Behalve de gemelde redevoering, schijnen er

van hem geene andere geschriften te bestaan, dan *Observationes* en *Revisiones in Tursellinum*.

NUCK (ANTONIUS), geb. te *Harderwijk* in de eerste helft der 17de eeuw, † in 1692, oefende zich in zijne geb.-plaats in de geneeskunde, en verkreeg aldaar waarschijnlijk den doctoralen graad. Hij vestigde zich te *'s Hage* ter uitoefening van de genees- en ontleedkunde, van waar men hem in 1687 te *Leijden* tot buitengewoon hoogl. der ontleedkunde beriep, terwijl hij eene benoeming te *Franeker* van de hand wees. In het korte tijdsbestek, dat hij te *Leijden* werkzaam was, heeft hij zich bijzonder verdienstelijk gemaakt in zijn vak, zóó door belangrijke ontdekkingen, als door zijne werken. De kunst om bloedvaten van het dierlijke ligchaam met gekleurde vochten, of wasachtige zelfstandigheden, of met kwikzilver op te spuiten, toenmaals uitgevonden, heeft Nuck op de watervaten met goed gevolg toegepast. Bovendien is men aan hem de uitvinding van eenige chirurgicale instrumenten, en belangrijke waarnemingen over de ziekten der oogen en ooren, de kanker, het aftappen van 't water, enz. verschuldigd. Tot de voornaamste zijner werken behooren: *Adenographia curiosa, et uteri foeminei anatome nova etc. L. B.* 1691 en 96. — *De vasis aquosis oculi. L. B.* 1685. — *De ductu salivali novo* etc. *Ib.* 1685, ook onder den titel: *Scalographia et ductuum aquosorum anatome nova.* — *Operationes et experimenta chirurgica. Ib.* 1692, meermalen herdrukt, ook te *Jena* in 1698. Er bestaat eene uitgave van al zijne werken, te *Lyon*, 1722, en te *Leijden*, 1733, in 2 vol.

NUMAN (HERMANUS), geb. te *Ezingen* bij *Groningen* in 1744, † 1820, oefende zich aldaar in het teekenen en schilderen van beeldjes, landschappen, bloemen en vruchten en begaf zich daarna naar *Haarlem*, als leerling van J. Augustini, dien hij ruim 4 jaren in 't behangsel-schilderen behulpzaam was. Op verlangen zijner ouders naar *Groningen* teruggekeerd, kreeg hij daar volop werk met het vervaardigen van portretten, zoo in olieverw als in pastel. Op 24jarigen leeftijd begaf hij zich, ingevolge den raad van den beroemden P. Camper, naar *Parijs*, waar zijne kennismaking met den graveur Le Bas aanleiding gaf, dat hij ook het plaatsnijden beproefde. Na verloop van een jaar vestigde hij zich te *Amsterdam*, waar hij zich onledig hield met portretteren en het schilderen van tooneelschermen. In 1794 zond hij een stel van 24 prentteekeningen in 't licht, voorstellende Hollandsche buitenplaatsen, met hare beschrijving. Ze zijn in den trant van Aberli's Zwitsersche gezigten, luchtig geëtst en in kleuren opgewerkt. Dan vindt men ook van hem fraaije teekeningen van

landschappen, die nog op prijs worden gesteld. Vele jaren gaf hij onderwijs onder den aanzienlijken stand, en schreef ten dienste zijner leerlingen een werk, getiteld: *De beoefening der teekenkunde, door de eerste gronden der meetkunde gemakkelijk gemaakt*, 4 stukjes. *Amst.* 1807--10. Hij was directeur der Maatsch. Felix Meritis en lid van 't Kon. Nederl. Instituut.

NUMAN (ALEXANDER), geb. te *Baflo* in de prov. *Groningen*, in 1780, † 1852, werd na den dood zijns vaders in 1787 opgenomen in het huis van zijn' oom Arnoldus Numan, pred. te *Ezingen*, waar hij de eerste gronden der oude talen leerde; later was hij een ijverig leerling van B. W. Hoffman, pred. te *Middelstum*, die hem in de levende talen onderwees. Wel toegerust kwam hij in 1801 aan de Groninger hoogeschool en promoveerde 3 jaren later tot medicus met eene diss. *De carbonatum officinalium praecipuorum preparandi methodo, natura ac usu.* Hij vestigde zich te *Hoogezand*, waar hij weldra veel practijk vond, ook als vroedmeester. Door de nabijheid van *Gron.* bleef hij tevens in de gelegenheid, het letterkundig verkeer met zijne vrienden en leermeesters voort te zetten, ook later door zijn lidmaatschap der prov. commissiën van geneeskunde en landbouw. Hoe groot zijn werkkring ook was, hij wist nog tijd te vinden om aan eenige jongelingen een geregeld onderwijs te geven in zijn vak. De eerste aanleiding tot zijn' volgenden levensloop gaf welligt de vertaling uit 't Hoogd. van J. N. Rohlwes, *Handboek der algemeene veeartsenijkunde*, 1812. Van dien tijd af wijdde hij zich meer en meer aan dat vak, en gaf van zijne vorderingen de schoonste blijken in zijn *Handboek der genees- en verloskunde van het vee*, waarvan de 1ste uitg. te *Gron.* verscheen in 1819 en de 4de in 1844. Bij de oprigting eener veeartsenij-school op *Gildestein*, even buiten *Utrecht*, benoemde men hem aldaar in 1821 als hoogleeraar. Binnen eenige jaren verhief hij als directeur met zijne ambtgenooten, die school tot eene hoogte, dat zelfs buitenlanders haar onder de voortreffelijkste van *Europa* rangschikten. Wij kunnen al zijne talrijke schriften, van grooteren en kleineren omvang, over genees-, landbouw- en veeartsenijkunde niet vermelden; tot in het laatste jaar zijns levens gaf hij nog zijne wetenschappelijke onderzoekingen in 't licht. Die er belang in stelt, verwijzen wij naar het *Levensberigt van A. Numan door W. Vrolik*, en naar dat, hetwelk zijn zoon, de Groninger hoogl. C. Star Numan, in de *Handelingen van de Maatsch. der Nederl. Letterkunde te Leijden* over 1853 mededeelt.

NUIJEN (WIJNAND JOHANNES JOSEPH), geb. te *'s Hage* in 1813, † 1839, legde in zijne jeugd reeds groote neiging aan den dag voor de teeken- en schilderkunst. Naauwelijks 12 jaren oud, behoorde hij onder de kweekelingen van den beroemden A. Schelfhout, en maakte met verbazende snelheid zulke vorderingen, dat hij op zijn 16de jaar te *Gend* den prijs voor een landschap, en kort daarop voor een wintergezigt bij de Maatsch. Felix Meritis behaalde. Vóór hij eene buitenlandsche reis ondernam, bestudeerde hij de schoone natuur in *Gelderland*, en trok daarop met zijn' vriend Waldorp in 1833 naar *België*, *Frankrijk* en *Duitschland*. Na zijne terugkomst leverde hij heerlijke bewijzen van zijn talent, daar in zijne strand-, haven- en stadsgezigten die heldere toon en die waarheid van koloriet heerscht, welke steeds de kenmerken waren der Hollandsche school. Hoe kort ook zijn leeftijd geweest zij, heeft hij veel geleverd, en hetgeen hij leverde, was meesterlijk. Door zijne talenten en liefderijk karakter stond hij algemeen in hooge achting, en zijne vrienden bedekten zijn graf met een eenvoudig monument op het R. K. kerkhof buiten *'s Hage*.

NUIJSSENBURG (IZAAK VAN), geb. te *Rotterdam* in 1738, † 1775, begon zijne theologische studiën te *Leijden* en zag zich, na de volbrenging, als predikant geplaatst eerst te *Yzendoorn*, daarna te *Buren*, en eindelijk in 1771 te *Geertruidenberg*. Zijn aanleg voor de dichtkunst vond hier aanmoediging en ontwikkeling door den omgang met Jonkvrouwe J. C. baronesse de Lannoij en den kostschoolhouder Simon van der Waal. Deze drie bezongen gelijktijdig het *Tweede eeuwgetijde der Leijdsche hoogeschool*, en werden allen den 1. Febr. 1775 bekroond door 't Genootschap Kunst wordt door arbeid verkregen. In 1772 had Nuijssenburg uitgegeven: *Nederlands eeuwgetijde en klinkdichten* op de voornaamste gebeurtenissen in 1572 en 1672; en in 1778 verschenen zijne *Nagelaten gedichten*. Zij zijn van ernstigen en stichtelijken inhoud, doch verheffen hem niet tot den rang onzer eerste dichters. Behalve andere gelegenheids-predikatiën, gaf hij in 1774 eene feestleerrede bij het 2de eeuwgetijde der overgave van *Geertruidenberg* aan prins Willem I, waarbij eene beschrijving dier stad is gevoegd, welke eenige geschiedkundige verdienste heeft.

NIJENHEIM (FLORIS DE) of NUIJNHEM of NEUNHEM, was drossaard van *Hoorne*, *Ysselstein* en *Buren*, onderteekenaar van 't verbond der edelen en ijverig bevorderaar der vrijheid. Van zijne verrigtingen is ons alleen bekend, dat hij,

op voorstel van den prins van *Oranje*, in 1575 met O. van den Tempel naar *Zeeland* werd gezonden, om aan L. van Boisot en A. van Hautain (gouverneurs van dat gewest) berigt te brengen omtrent het aandeel, door *Zeeland* te dragen in de som van *f* 120,000, ten einde hulpbenden te erlangen van den paltzgraaf Johan Casimir.

NIJENRODE (CORNELIS VAN), ook wel NIEUWERODE, gesproten uit een oud Utrechtsch geslacht, was domheer, toen hij in 1568 door Alba werd gebannen en zijne goederen verbeurd verklaard, wijl hij mede onder de verbondene edelen behoord en hunne verbindtenis onderteekend had, een der aanvoerders van de beeldbrekers geweest was, het bevel daarover had gevoerd en hunne namen doen opschrijven, om hen te laten betalen; mede oorzaak geweest was dat de doopvont in de St. Nicolaas-kerk gebroken en vernield werd, en aan Jan, zijn' dienstknecht, bevolen had de beeldbrekers bij te staan. — Zijne goederen in 't *Gooiland* werden in de daad aangeslagen. Na den dood zijns vaders zag hij zich verleid met *Hillegom*, welke heerlijkheid, na zijn overlijden in 1584, aan zijne dochter Catharina is gekomen, die in 1588 trouwde met Mr. J. van Zijpesteijn, meesterknaap van *Holland.*

NIJEVELT SR. (WILLEM VAN ZUIJLEN VAN), heer van *Bergambacht* en *Aertsberge*, † in 1543, wordt op goede gronden gehouden voor den verzamelaar onzer eerste Psalmberijmingen, en niet (zoo als velen stellen) zijn zoon, die volgt; wijl de eerste druk der *Souterliedekens* in 1540 verscheen, toen deze pas twee jaren oud was. Levensbijzonderheden staan ons van hem niet geboekt. Dat hij niet de opsteller, maar slechts de verzamelaar geweest is van de *Souterliedekens gemaeckt ter eeren Gods, op alle die Psalmen van Davids, tot stichtinge en een gheestelijcke vermakinghe van alle Christen menschen*, geeft hij zelf duidelijk te kennen in de *Prologhe* van deze liedekens. Het is waarschijnlijk, dat de Rederijkers, toen in menigte voorhanden, hem zijn behulpzaam geweest. Dat hij ze stelde op de wijze van bekende liedjes, was omdat het volk ze gemakkelijker zou kunnen zingen. Zij hebben veel toegebragt tot ontvlamming der gemoederen van hen, die de vrijheid in het godsdienstige voorstonden. Dat ze met welgevallen ontvangen zijn, blijkt uit de menigvuldige uitgaven. De eerste is volgens J. W. te Water (*Verb. der Edelen*, IV, 447,) geschied in 1540 te *Antwerpen* bij Simon Cock. Zij die er eene stellen van 1539, hebben die waarschijnlijk verward met een ander gezangboek, in dat jaar bij gemelden boekdrukker in 't licht

gezonden, waarvan te Water den uitvoerigen titel mededeelt. Vijf drukken verschenen er van alleen tusschen 1558 en 1566 en nog 5 (zoo ver wij weten) tusschen 1584 en 1613, de laatste te *Amst.* bij Claes Jacobsz. Paets; sommige met zangnooten, en ook eenige, zekerlijk die van 1564, met keizerlijk privilegie.

NIJEVELT Jr. (WILLEM VAN ZUIJLEN VAN), zijn zoon, heer van *Bergambacht* en *Aertsberge*, geb. te *Utrecht* omstreeks 1538, † 1608, nam deel aan het verbond der edelen, en bleef er aan getrouw ten koste zijner vrijheid en bezittingen. Toen hij te *Amsterdam*, bij den secretaris van den geheimen raad la Torre, uit de opgezamelde stukken van een' verscheurden brief ontdekte, wat hem te wachten stond, begaf hij zich buiten 's lands, zonder aan de indaging van den bloedraad gehoor te geven. Nu volgde zijn vonnis (1568), waarin men hem o. a. ten laste legde, dat hij den beeldstorm te *Utrecht*, *Culemborg*, *Vianen* en *Asperen* begunstigd, een' ketterschen predikant op een' wagen van *Delft* naar *Schoonhoven* gebragt en een zijner kinderen op de Calvinistische wijze had laten doopen. Hij werd uit de *Nederlanden* verbannen met verbeurdverklaring zijner goederen. Eerst koos hij *Wezel* tot zijne schuilplaats en was er lid van de eerste kerkvergadering der Hervormden, later *Emmerik*, waar hij met boekbinden den kost moest winnen, en zich ook bezig hield met de vertaling in 't Nederd. van de *Chronijk van J. Cario*, vermeerderd en vervolgd door Melanchthon en C. Peucerus, waarvan 't 1ste stuk in 1586 het licht zag. Hij was de vriend van Willem I, met wien hij briefwisseling hield, en die hem in gewigtige bezendingen gebruikte, o. a. in 1572 naar *Engeland*, om bij de koningin onderstand te verzoeken in volk en geld. Hoe meer zijne achting rees bij de voorstanders der vrijheid, des te feller ontstak de haat der Spanjaarden tegen hem; van daar dat hij van de algemeene vergiffenis in 1574 met name werd uitgesloten en hij *Engeland* moest ruimen. Men begunstigde hem met aanzienlijke posten, met het schoutambt van *Dordrecht*, het baljuwschap van *Z. Holland* en met de waardigheid van drossaard van *Muiden*, baljuw van 't *Gooiland*, enz. Tot lid der Hollandsche ridderschap benoemd, teekende hij in 1576 de nadere Unie tusschen *Holland* en *Zeeland;* was afgevaardigde tot den vredehandel te *Breda;* hielp de Gendsche bevrediging sluiten; onderteekende wegens de Staten van *Holland* in 1580 de overdragt der hooge overheid aan den prins van *Oranje;* zag zich 2 jaren later gemagtigd tot het ligten der gedenkstukken van den geheimen en grooten raad te *Mechelen;*

en behoorde in 1586 tot het gezantschap naar *Engeland*, om de regering dezer landen der koningin aan te bieden. Zijne wijsheid en trouw wekten de aandacht van Leycester, die hem in 1587 trachtte op te ligten; maar dit vuurde Nijeveldt nog te meer aan, om den graaf tegenstand te bieden, en *Naarden* voor de Staten te verzekeren. Dit mislukte echter, en het vertrek van den graaf maakte het onnoodig zulks te hervatten. Nooit, ook in gevorderde jaren, verliet hem zijne liefde voor vaderland en vrijheid.

NIJLEN (ARNOLDUS), geb. te *Nijmegen*, in de 16de eeuw, † 1603, begaf zich te *Groningen* in de orde der predikheeren; ontving te *Keulen* den doctoralen graad in de theologie; was niet slechts prior der gemelde orde, maar ook pastoor van de St. Walburgs- en Martinus-kerk te *Groningen;* later bij de vacature van 't episcopaat, vicaris-generaal. Ten jare 1589 werd hij door Filips II aangesteld tot bisschop aldaar, en de benoeming bekrachtigd door den paus, terwijl de inwijding zou plaats vinden, als er vreedzamer tijden aanbraken, daar nu de stad in handen was van de ketters. Die tijden zijn voor hem niet aangebroken. Gebannen uit zijn vaderland, bragt hij zijn' overigen leeftijd door onder de Dominicanen te *Brussel*, waar eenige zijner werken in M. S. in de bibliotheek der predikheeren bewaard werden.

NIJLOë (JACOBUS), geb. in 1670, was in 1697 predikant te *Assen* en werd emeritus verklaard om zijn ziekelijk gestel in 1709 of 1710. Daar toenmaals velen zijner ambtgenooten zich weinig bekommerden om zuiverheid en juistheid van taal, maakte hij daarop eene loffelijke uitzondering, waartoe zijne meer dan gewone ervarenheid in de Gr., Lat. en Nederd. talen veel bijdroeg. Van de kennis in de laatste getuigt zijne: *Aanleiding tot de Nederd. spraakkonst*, waarvan in 1746 te *Amst.* een 4de druk verscheen. Het werkje wordt geroemd om de taalkundige aanmerkingen en den stijl. Dat hij ook de Nederd. dichtkunst beoefende, blijkt uit een drietal stukjes vóór zijne *Schriftuurlijke redevoeringen. Amst.* 1724, en uit zijne: *Stichtelijke mengelstoffen. Ib.* 1740. In zijne exegetische schriften volgde hij de Coccejaansche rigting; daartoe behooren o. a. zijne: *Uitgezogte Bijbelstoffen*, 1707 en 1742. — *Schriftuurlijk licht*, 1735, 2de dr. — *Schriftuurlijke aanmerkingen*, met pl. 1709 en 1732. — Zijn preektrant kan men leeren kennen uit zijne: *XII Predikatiën over voorname plaatsen der H. Schrift. Gron.* 1702; en uit *VI Predikat. over verscheiden texten der H. S., Leeuw.* 1716. Ook gaf hij een paar onderwijsboekjes voor zijne catechisanten.

NIJMEGEN (ELIAS VAN), geb. te *Nijmegen* in 1667, † 1755, verloor op 12jarigen leeftijd zijn' vader en werd met zijn' jongeren broeder TOBIAS door 2 zijner oudere broeders in de schilderkunst onderwezen. Beiden toonden veel aanleg en bragten het door vlijt en oefening zoo ver, dat zij verdienstelijke schilderwerken vervaardigden, inzonderheid plafonds met bloemen, bas-reliefs en andere zaalsieraden in *Kleef*, *Overijssel* en in 1694 te *Leeuwarden* in het kabinet der prinses van *Oranje*. De gebroeders, die tot hiertoe zamen gewerkt hadden, scheidden van elkander. TOBIAS begaf zich naar *Dusseldorp*, waar hij in dienst trad bij den keurvorst en tot zijn' dood toe bleef; ELIAS vertrok naar *Rotterdam*, waar hij zich later vestigde. Hij schilderde daar en te *Leijden* zaal- en zolderstukken met landschappen, bloemen en vruchten, en onderwerpen uit de gewijde en ongewijde geschiedenis. Bij den overvloed van dergelijk werk schoot hem weinig tijd over voor andere schilderijen en kabinet-stukjes, van welke er echter eenige zijn bewaard gebleven.

— (DIONIJS of DIONISIUS VAN), zijn zoon en leerling, geb. te *Rotterdam* in 1705, † 1798, volgde in de schilderkunst zijnen vader na met het beste gevolg. Ook hij schilderde plafonds, behangsels, Arcadische landschappen en bas-reliefs met een keurig penseel; vooral vervaardigde hij vele portretten van geleerde en aanzienlijke mannen en vrouwen; en inzonderheid munten zijne crayon-teekeningen uit van cherubs en seraphijnenhoofdjes, die zoo ongemeen bevallig en naïef zijn, dat ze het hart schokken en tot het gevoel spreken. Een derzelve bragt den gevoelvollen dichter D. Smits in verrukking, daar het hem een zijner lievelingen herinnerde, onlangs van zijn hart gescheurd. Hij stortte zijne aandoeningen uit in een allerliefst gedicht, getiteld: *Op verscheide Serafijntjes, door D. v. Nijm. geteekend.* In het werk van Az. Fokke Szn.: *Catechismus van kunsten en wetenschappen*, vindt men eene schoone plaat van deze teekening.

— (GERARD VAN), zijn zoon, geb. te *Rotterdam* in 1735, † 1808, leerde de gronden der teeken- en schilderkunst van zijn' vader, en maakte spoedig zulke vorderingen, dat hij als jongeling het portret teekende van prins Willem V, dat door den Franschen graveur Beauverlet in 't koper werd gebragt. Het schilderen van zaal- en zolderstukken uit de mode rakende, legde hij zich toe op landschappen, bosch- en bergachtige streken, gestoffeerd met landlieden en vee. Zijne stukken zijn stout gedacht en fiks gepenseeld, maar niet getrouw genoeg aan de natuur. Men heeft tevens van hem portretten en teekeningen,

naar schilderijen van onze vermaardste landschapschilders; ook geëtste met watervallen enz., in 3 boekjes, elk met 9 plaatjes, die in achting staan. Hij was medebestuurder van 't Rotterd. Teeken-genootschap: „Hierdoor tot hooger", waarbij hij in 1800 eene redevoering hield over de *Waarde der teeken- en schilderkunst*, daarna in druk uitgegeven. Mildelijk met goederen bedeeld, leefde hij op een' deftigen voet en genoot om zijne kunst en zijn minzaam en blijmoedig karakter, achting en toegenegenheid. Hij maakte ook wel eens een versje voor zijne vrienden en eene menigte aanteekeningen over het leven der schilders, waarvan van Eijnden en v. d. Willigen gebruik mogten maken voor hunne *Gesch. der vaderl. schilderkunst.* Zijne belangrijke kunstverzameling is te *Amst.* in 1809 verkocht.

NIJTZEM (MARTEN VAN DEN), ook wel VAN NIJSTEN en NISTEN, een Friesch edelman, vertegenwoordigde in 1577 het landschap *Westergo* op de Unie van *Brussel*, en was een ervaren staatsman, in gewigtige aangelegenheden tot heil van 't vaderland gebruikt. Gedurende de eerste jaren der Spaansche omwenteling, toonde hij zich een ijverig verdediger van de regten zijner provincie, en wist de onmatige geldvorderingen van Billij in 1572 tegen te staan. In 1574 werd hem eene zending opgedragen, om bij Requesens over de handelwijs van dien stadhouder te klagen, waarin hij tot genoegen zijner landgenooten slaagde, hoewel hij met vele moeijelijkheden te kampen had. Bij de omwenteling van 1576 en 1577 zond men hem met 2 anderen naar *Brussel*, om *Friesland* met de Algem. Staten te vereenigen. Ook werd hem eene belangrijke zending door de Staten-Generaal toevertrouwd naar *Maastricht*, waarbij hij zoo zeer hunne goedkeuring verwierf, dat ze hem beschonken met *f* 4000. Op zijn dringend verzoek kreeg hij in 1578 van de Algem. Staten verlof naar *Friesland* terug te keeren, met een zeer vereerend getuigschrift.

O.

OBDAM (JAC. V. WASSENAER), zie op WASSENAER.

OBBES (NITTERT) of OBENSZ. was leeraar bij de Doopsgezinde Waterlanders te *Amsterdam*, vergaderende in den „Grooten

Spijker", later de „gemeente van den Toren" genoemd; C. Kz. Anslo en P. A. Hesseling waren zijne ambtgenooten. Hoe zeer deze gezindte den vrede voorstond en geene wapens mogt voeren, levert toch hare geschiedenis eene menigte onzalige twisten op, waarbij wel geen bloed, maar des te meer inkt en gal gestort werd. Obbes gaf daarvan een treurig voorbeeld. In 1620 bekend geworden met de schriften van Socinus, was hij weldra met diens gevoelens zoo ingenomen, dat hij ze meermalen verdedigde, en zich niet langer vergenoegde met de prediking zijner ambtgenooten. Toen de bekende Hans de Ries van *Alkmaar*, wiens invloed bij de zijnen groot was, omstreeks 1624 te *Amst.* predikte en zich uitliet over den invloed van Gods geest en over de godheid des Woords, volgens Joh. I: 1, werd hij daarover door Nittert aangesproken, die ontkende, dat er een ander woord was, dan het geschrevene, de H. Schrift. Na veel getwist over en weêr kwam men tot het besluit, dat hij eenige vragen schriftelijk aan de Ries zou opgeven, die dan met ja of neen wederkeerig zouden beantwoord worden. Maar eer het zoo ver kwam, verscheen er een libel, waarvan de titel alleen te kennen geeft, welken geest den schrijver bezielde: *Raechbesem, seer bequaem om sommige Mennonitische schuuren te reinigen van de onnutte spinnewebbens, sotte grollen en ijdelheden eeniger geestdrijveren, Swenkveldianen enz., die op hunne bijsondere drijvingen en inspraaken steunen, tot verminderinge van 't beschreeven Woord Godts, toegemaeckt door Nicodemus Letterknecht van Wtgeest. Amst.* bij J. Az. Calom, 1625. Eerst ontkende Nittert er de opsteller van te zijn, doch kwam later tot de bekentenis, toen hij zag tot welke onaangenaamheden het aanleiding gaf. De kerkeraad ontzeide hem het avondmaal en de dienst. De vele schriften, die uit het een en ander ontsproten, laten wij aan hare plaats, en melden alleen, dat dit geschil, waaruit zoo vele verwarring ontstond, met eene verzoening eindigde. Aan Obbes werden 13 artikelen, door de Waterlandsche leeraars ontworpen, voorgelegd, te vinden in *Aanh. op Schijn's Gesch. der Mennoniten*, *III*, 119 enz., welke hij den 8. Sept. 1626 onderteekende; ofschoon men twijfelt, of hij ook zijne Sociniaansche gevoelens heeft laten varen.

OCKERSE (WILLEM ANTONIJ), geb. te *Vianen* in 1760, begon in 1776 zijne academische loopbaan te *Utrecht*, waar hij in een' dichterlijken vriendenkring met Kleijn, Rau, Bellamij en Hinlopen gelegenheid vond zijn' aanleg voor de bellettrie te ontwikkelen. Vruchten van zijnen en hunnen geest staan ge-

drukt in den *Poetischen spectator;* in de *Proeven voor 't verstand, den smaak en het hart*, 3 stukjes; in de *Reisfragmenten en anekdoten;* en in de *Bardietjes.* In 1782 werd hij pred. te *Baarn* en *Eembrugge;* 2 jaren later te *Wijk bij Duurstede*, waar hij werkzaam bleef tot in 1795, toen eene zwakke gezondheid hem drong zijn ambt te laten varen. Hij vertrok naar *Amsterdam* hield zich daar met letterkundigen arbeid bezig, en liet zich in zekere volksvergaderingen hooren. Dit gaf aanleiding, dat hij in 1797 door 2 wijken der stad tot volks-vertegenwoordiger benoemd werd bij de tweede nationale conventie. Hier onderscheidde hij zich door oordeel en welsprekendheid, zoodat men hem in gewigtige commissiën gebruikte. Hij behoorde tot de gematigde partij, en dit bragt hem bij de contra-revolutie van 12 Junij 1798 in de staatsgevangenis op het huis in *'t Bosch*, ofschoon hij het gemis zijner vrijheid niet lang behoefde te betreuren. Hij keerde naar *Amst.* terug en legde zich daar op den handel toe in effecten, 't geen weldra tot zijn nadeel uitliep. Nu bevond hij zich met 3 kinderen in eene treurige omstandigheid: zijn hoofd en zijne pen moesten hem een bestaan bezorgen, en het is niet te verwonderen, dat hij wel eens werd aangevochten door twijfelingen aan Gods vaderlijke voorzienigheid. Doch dit duurde niet lang; zijn geloofs-vertrouwen hield hem staande en verschafte hem eene verkwikkende uitkomst. Door bemoeijing van den menschlievenden rustenden pred. van *Gouda* J. Weldijk, zag hij zich in 1810 te *Limmen* geplaatst als herder en leeraar, tot dat 8 jaren later eene hevige borstkwaal hem andermaal noodzaakte, dezen werkkring te verlaten. De toen opgerigte Maatschappij van Weldadigheid stelde hem aan tot haren tweeden secretaris, en droeg hem de redactie van het maandwerk *De Star* op. Ofschoon er weinig tijd voor letterkundigen arbeid overschoot, wist hij daartoe nu en dan een uurtje uit te breken. Hij werd ook benoemd tot lid van de kerkelijke commissie tot de O. en W. Indische kerkzaken en tot lid der centrale commissie der Synode van de Herv. kerk. Eene uitteerende ziekte sloopte zijne krachten en rukte hem weg in 1826. Zijne werken dragen blijken van grondige kennis, juist oordeel, onpartijdigheid, welsprekendheid en een menschlievend gevoel. Jammer dat zijne dichtstukken niet in een' bundel zijn bijeenverzameld; dan zou Ockerse meer in zijne dichterlijke waarde erkend zijn geworden. Vele zijn geplaatst in den *Recensent ook der Rec.*, waarvan hij langen tijd hoofd-redacteur was. Behalve vele belangrijke verhandelingen in *De Star*, in den *Recensent* enz. en eenige

keurige vertalingen uit 't Hoogd., o. a. van sommige werkjes van Saltzmann, heeft men van hem een onvoltooid *Ontwerp tot eene algem. karakterkunde* in 3 stukken. *Utr.* en *Amst.* 1788 en 97. — *Lektuur van smaak*, enz. *Amst.* 1809 enz. 5 stukjes. — *Napoleontische redevoeringen*, en *Lijkrede op Napoleon*, stout en krachtig. — *De veldslag en overwinn. van Waterloo voor ouders en kinderen* enz. — *Gedenkschriften van de kerkhervorming.* — *Gedenkzuil op het graf van Bellamij*, 1822, bewerkt met zijne zuster. — *Vruchten en resultaten van een 60jarig leven*, waarvan de 2 eerste dln. verschenen te *Amst.* in 1825, en het laatste in 1826, door de zorg van H. W. Tijdeman en J. Clarisse, voorafgegaan door een levensberigt van den schrijver.

OCKERSE (ANTOINETTA), zijne zuster, werd geb. in 1763 en † 1828. Door hare echtverbindtenis, met Mr. J. P. Kleijn ontwikkelde zich haar aanleg voor dicht- en letterkunde op eene gunstige wijze. Blijken van dien aanleg gaf zij in een' bundel gedichten, gezamenlijk met haar' echtgenoot uitgegeven in 1792. Hare *Oden en Elegiën* verschenen 8 jaren later, en nog eenmaal in 1809 met de *Nagelatene Gedichten* van J. P. Kleijn. Daarna gaf zij in 1817: *N. dichtkundige mengelingen* en *Gedichtjes en vertellingen voor kinderen;* terwijl zij in 1822 met haar' broeder eene *Gedenkzuil op het graf van J. Bellamij* in 't licht zond. Al deze dichterlijke voortbrengselen geven haar eene eervolle plaats in de rei onzer Nederl. dichteressen. Als proza-schrijfster gaf zij heerlijke proeven van haar rein godsdienstig gevoel in hare *Gedachten bij het graf van R. Blair*, 1797, in *De Bijbel, een bron van goddelijk onderrigt voor den mensch in zijne dagelijksche levensbetrekkingen*, 2 dln. 1824 en 25. Van hare *Mengelingen in proza en poezij* kwam in 1825 een stukje uit en het 2de kort voor haren dood. De brave vrouw woekerde aldus met de haar toevertrouwde talenten ter verspreiding van deugd en kennis.

OCKO SCARLENSIS, of VAN SCARL, zou omstreeks 970 uit oude stukken van zijn' oom Solco Forteman en anderen eene kronijk hebben zamengesteld, welke in de 14de eeuw door eenen Joh. Vlijtarp aangevuld en eindelijk op het einde der 16de eeuw, door zekeren And. Cornelius van Staveren vervolgd en uitgegeven is. Er verscheen ten minste in 1597 te *Leeuwarden* een' boek, getiteld: *Cronijk en waarachtige beschrijv. van Friesland, beginnende na de schepp. der wer. met den jare* 3070, *en eindigende na de geb. Christi met den jare* 1565. *Eerst door Ockam Scarlensem zeer vlijtig bij een geteekend: en ten 2de*

maal enz. Dat A. Cornelius, in 1589 te *Harlingen* overleden, een oud handschrift gehad en daaruit de 3 eerste boeken zijner geschiedenis ontleend heeft, is niet twijfelachtig; maar wel of het werkelijk eene kronijk van O. van Scarl uit de 10de en van J. Vlijtarp uit de 14de eeuw bevatte. Volgens S. de Wind (*Biblioth. der Nederl. geschiedschrijvers* bl. 12 enz.) en anderen, bestaat er geene zekerheid of beide personen wel ooit bestaan hebben, en of het oudste gedeelte van het handschrift, waaruit A. Kornelius geput heeft, het werk is geweest van een' schrijver uit de 13de of 14de eeuw, hoe dan ook genoemd. Voor de geschiedenis heeft deze kronijk niet veel waarde.

OCCO (SIJBRAND POMPEJUS), geb. te *Amsterdam* in 't 1ste gedeelte der 16de eeuw, werd door zijn' vader lust ingeboezemd voor wetenschappen, ter aankweeking waarvan hij als jongeling *Italië*, *Frankrijk* en *Duitschland* bezocht, waar hij in aanraking kwam met vele beroemde geleerden. Na zijne terugkomst in zijne geb.-stad werd hij er in 1541 aangesteld als schepen, in 't volgende jaar als raad en in 1556 als burgemeester, welke waardigheid hij in 1562 nog bekleedde. Of hij soms dat jaar overleden is, meldt de geschiedenis niet; maar wel dat hij zijne snipper-uren besteedde aan de beoefening der letteren, dat hij o. a. briefwisseling hield met A. Alciatus, Viglius van Z. van Aytta en Janus Secundus, en dat hij niet onbedreven was in de Lat. dichtkunst, ofschoon er geene proeven van voorhanden zijn. P. Afferden of Apherdianus droeg hem zijne *Epigrammata moralia* op.

ODÉ (JACOBUS), geb. te *Zutphen* in 1696, † 1751, begon in 1716 zijne wijsgeerige en theologische studiën te *Harderwijk* en zette die waarschijnlijk op andere hoogescholen voort. Hij zag zich reeds op jeugdigen leeftijd, eerst tot buitengewoon, daarna tot gewoon hoogl. in de philosophie, geroepen te *Utrecht*, terwijl hem later het buitengewoon professoraat in de theologie en kerk. geschied. werd toevertrouwd. Na verloop van eenige jaren zag hij van de twee laatste betrekkingen af en was daarna als hoogl. in de wis- en natuurkunde werkzaam. Hij geraakte in een' hevigen twist met den Groninger hoogl. A. Driessen, tegen wien hij Lampe verdedigde op eene wijze, die ons doet zien, hoe diep de haat zich vestigde in het hart van sommige toenmalige godgeleerden, die geroepen waren de broederlijke liefde te prediken. Die belang stelt in de bittere wederzijdsche twistgeschriften, kan ze vinden in Ypeij's *Kerkel. Gesch. der 18de eeuw*, VII, 275 enz. Een' beteren naam verwierf zich Odé door zijn met roem vermeld en uitvoerig werk:

Commentarius de Angelis, 1739, ofschoon hij daarin denkbeelden ontwikkelt omtrent den voortdurenden invloed van den Duivel op de menschen, die wij niet beamen. In 1748 gehuwd, stierf hij kinderloos.

ODULPHUS, een heilige uit de 9de eeuw, geb. te *Oorschot* uit een aanzienlijk geslacht, toonde al vroeg genegenheid voor den geestelijken stand. Tot priester gewijd, wilde hij zich in een klooster afzonderen, doch op de bede zijner ouders werd hij pastoor in zijne geboorteplaats. Maar ras gevoelde hij roeping tot een' uitgebreider werkkring, en daarom begaf hij zich, met achterlating van al zijne bezittingen, naar *Utrecht*. Hier in een klooster muntte hij uit door strenge oefeningen, vlijtig lezen der H. boeken, door weldadigheid en godsvrucht; zoodat hij meer en meer de opmerkzaamheid trok van den bisschop Frederik. Toen deze in *Friesland* vertoefde ter zuivering van het Christelijk geloof, ontbood hij Odulphus te zijner hulp. Aan dat verzoek gehoor gevende, vond hij weldra gelegenheid in de omstreken van *Stavoren* en elders tegen de Sabelliaansche en Ariaansche ketterijen te velde te trekken. Hij doorreisde het gansche land en heeft, volgens de kronijken, veel gedaan ter vestiging der Christelijke waarheid in *Friesland*, en om „wreede wolven in zachtmoedige lammeren te veranderen." Vele jaren zette hij hier zijn' arbeid voort, tot dat de zwakheden des ouderdoms hem drongen naar *Utrecht* terug te keeren, waar hij zich overgaf aan een vroom en weldadig leven en ontsliep den 12. Junij 838. Vele wonderen worden hem toegedicht, ook de gave van profetie, waarvan staaltjes voorkomen in de *Kerkel. hist. en Oudheden*, I, 140, in folio. In latere tijden zijn vele kerken in ons vaderland aan hem toegewijd.

ODIJK (W. V. NASSAU), zie op NASSAU (w. v.), dl. II, bl. 393.

OEDTSMA (AUKE) beoefende in zijne jeugd de regtsgeleerdheid en verwierf daarin, op de eene of andere buitenlandsche hoogeschool, den doctoralen graad. In 1557 bekleedde hij den post van grietman te *Dantumadeel*, doch werd daarvan ontzet in 1571, wegens zijne vrijheidlievende gevoelens, aan den dag gelegd door zijne teekening van 't verbond der edelen; door zijne geheime verstandhouding met Martena ter inneming van *Leeuwarden;* door het openlijk kiezen van de zijde der Nassauschen; en door zijne pogingen om *Dokkum* en eenige andere steden voor de vrijheid te winnen. Al zijne verrigtingen leveren het bewijs op van zijne vurige vaderlandsliefde. Waarschijnlijk is hij gestorven in 1578.

OEM, een oud adelijk geslacht te *Dordrecht*, waarvan Godschalk Oem het eerst vermeld wordt in het geslachtregister, dat M. Balen opgeeft in zijne *Beschrijv. van Dordrecht*, bl. 1337, enz. Godschalk kocht in 1432 van den ridder Arend van Gent de vrije heerlijkheid van *Wijngaarden;* en werd één of 2 jaren later verleid met de ambachts-heerlijkheid van *Ysselmonde* enz. Hij was bovendien ambachtsheer van *Groot-Waspick* enz. en in 1430 en nog lang daarna raad en rentmeester-generaal van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*.

— (FLORIS), heer van *Wijngaarden*, zoon van Jan Oem en Catharina van Egmond van Ysselstein, werd in 1495 aangesteld tot raad in het hof van *Holland* en tevens begunstigd met het super-intendentschap van *Leijden*, en daarna met de ontvangst van penningen ter bescherming van *Holland* in den Gelderschen oorlog. Hierdoor haalde hij zich zoo vele vijanden op den hals, dat hij in 1510 van deze bediening en van zijne raadsheersplaats afstand deed. Hij bleef echter in sommige zaken ten dienste van den lande en den keizer werkzaam, doch zonder jaarwedde, en nam 3 jaren later den post van pensionaris van *Dordrecht* op zich. Daar hij moedig de voorregten der stad verdedigde in een' hevigen twist over het stapelregt, berokkende hij zich veler haat, inzonderheid die van den advokaat van *Holland*, Albr. van Loo, die tevens raad was van den vorst, en dien hij had durven verwijten, dat het hem niet vrijstond deze 2 ambten te gelijk te bekleeden. Dit en de ongunst van graaf Hendrik van *Nassau*, stadhouder van *Holland*, bragt hem in groote ongelegenheden. Op vele beschuldigingen ten hove gedagvaard, eischte de prokureur-generaal niets minder dan verbeurte zijner goederen, verbanning uit *Holland* en eene boete van 6000 Rijnsche guldens. Hij verdedigde moedig zijne zaak, bleef vooreerst te *Dordrecht* in zijne bediening, tot dat hij in 1518, op last van Karel V, daarvan werd ontzet. Doch hij erlangde een' magtigen voorspraak in Adriaan Floriszoon, naderhand paus Adriaan VI, die zoo veel bewerkte dat hij zich eerlang in zijne eer hersteld zag. Tot raad in den hove bevorderd, verscheen hij in 1521 weder ter dagvaart. Hij was een tegenstander van de Hervorming, bewerende dat men het vuur in 't begin dempen moest.

— (JACOB), heer van *Wijngaarden*, geb. in 1525, † 1604, zoon van Floris Oem en Otteline van den Coulster, gezegd Alkemade, nam als hervormde deel aan de handelingen der edelen, 't geen ten gevolge had, dat hij door den bloedraad in

1568 verbannen werd. Hoe zeer van de algemeene vergiffenis in 1574 uitgesloten, bleef hij de zaak der vrijheid getrouw; hield briefwisseling met den prins van *Oranje;* verscheen te *Dordrecht* wegens de ridderschap ter eerste staatsvergadering; was bij den vredehandel te *Breda* tegenwoordig, en teekende namens de edelen de acte, waarbij men den prins de grafelijkheid opdroeg. Dat *Engeland* hem ontzegd werd, deed hem minder leed, dan het ongenoegen der burgerij van *Gouda*, waar hij in 1574 en 75 gouverneur was, en met den dood bedreigd werd, omdat hij er krijgsvolk had binnen willen laten. Hij verliet die stad en zijne verdere bedrijven schijnen onbekend.

OEM (CORNELIS), heer van *Wijngaarden*, was een zoon van Cornelis Oem, meesterknaap van *Holland* en van Maria van Abbenbroek, en behoorde ook tot het verbond der edelen, blijkens het vonnis dat Alba tegen hem sloeg, wijl hij de vergaderingen der bondgenooten bijgewoond, anderen daartoe aangezet en de nieuwe godsdienst op allerlei wijze begunstigd had. Bijzonder werd hij beticht, dat hij aan de nonnen van *Loosduinen* zou gezegd hebben, dat men van haar klooster een duivenhok maken zou, en dat hij zich beroemd had, het bij den president van den raad in *'s Hage* zoo ver gebragt te hebben, dat deze zijne toestemming zou geven tot het ontslaan der gevangene beeldbrekers. Niet verschijnende ter dagvaart, werd hij den 7. Mei 1568 gebannen, met verbeurdverklaring zijner goederen. Nadat de Spanjaarden geweken waren is hij waarschijnlijk naar *den Haag* teruggekeerd; hij was althans tegenwoordig bij de begrafenis van prins Willem I in 1584. Hij was gehuwd met Elisabeth van Weijburch, doch liet geene kinderen na.

— (DANIEL) van *Wijngaarden*, heer van *Werkendam*, geb. in 1619, † 1688, zoon van Johan O. v. W. en Jacomina de Wit, bekleedde onder vele andere ambten ook het presidentschap in 't hof van *Holland;* en werd in 1666 beschreven in de ridderschap, en als lid der vergadering van de Algemeene Staten gebruikt in onderscheidene commissiën en gezantschappen. Toen men hem in 1669 naar *Frankrijk* wilde zenden, verzocht hij daarvan ontslagen te worden, doch nam in 1672 eene zending op zich naar *Denemarken.* In 1679 wegens de ridderschap benoemd tot curator der Leijdsche hoogeschool, nam hij dien post waar tot aan zijn' dood. Door den dood van zijn' neef Karel Oem van W., erfde hij vele heerlijkheden in *Holland*, gelijk ook door zijn huwelijk met Ca-

tharina van Zuidland, erfdochter van *Renesse* enz., zóodat hij onder de rijkste ingezetenen geteld werd. In 1684 sloot hij als lid der ridderschap, benevens de afgevaardigden uit de provinciën, een verdrag met *Frankrijk*, waardoor *Spanje* zich genoodzaakt zag, een dergelijk te sluiten.

OEVER (H. H. TEN), geb. in 1746, † 1825, was professor en predikant der Herv. gemeente te *'s Hertogenbosch*, en heeft zich als een bekwaam en populair godgeleerde bekend gemaakt door eenige verhandelingen, waarvan er twee met goud bekroond zijn door de Maatsch. Tot nut van 't algemeen, de eene: *Over de zedelijke opvoeding der jeugd*, 1788; de andere *Over de beste wijze, op welke men de minkundige ten klaarste en gemakkelijkste den Schepper kan leeren kennen in Zijne volmaaktheden, uit zijne werken*, 1801; terwijl hij bij 't Haagsche genootschap de zilveren medaille behaalde voor eene verhand. *Over de leer der voldoening aan de goddelijke geregtigheid door een' Middelaar*, 1790.

OFFERHAUS (CHRISTIANUS GERARDUS), werd in 1672 geboren te *Hamm* in 't graafschap *Mark*, werwaarts zijne voorvaderen uit *Nederland* onder Alba's slavernij vertrokken waren en begon aldaar zijne letterkundige en academische loopbaan; oefende zich vervolgens te *Harderwijk*, *Utrecht*, *Franeker* en *Dordrecht* in de wijsbegeerte, Oost. talen en theologie; verdedigde te *Franeker* eene verhandeling: *De vaticinio Noëtico*, en werd in 1696 hoogl. in de wijsbegeerte aan het athenaeum te *Hamm*. In 1701 werd hij predikant te *Wezel*, waar hij gedurende 7 jaren in 't Hoog- en Nederduitsch predikte. Van daar als hoogl. in de godgeleerdh. en Oost. talen te *Deventer* beroepen, bleef hij hier tot aan zijn' dood in 1758 ijverig werkzaam. Onder zijne verhandelingen munt vooral uit zijne *Descriptio veteris Hierosolymae*, 1718.

— (LEONARDUS), zijn zoon, geboren te *Hamm* in 1699, † 1779, oefende zich eerst te *Deventer*, daarna te *Utrecht*, in de letteren en godgeleerdheid. Hij zou zijne studiën te *Leijden* hebben voortgezet, indien men hem niet in 1725 te *Lingen* beroepen had tot hoogl. in de gesch. en welsprekendheid. Drie jaren daarna vertrok hij in dezelfde betrekking naar *Groningen*, waar men hem later tot bibliothecaris aanstelde en zijn professoraat verwisselde met dat in de vaderl. historie en Rom. oudheden. Hij genoot het voorregt, zijn 50jarig jubilé als hoogl. te *Gron.* plegtig te vieren in 1778, waarbij o. a. H. J. Arntzenius hem met een treffend Lat. gedicht vereerde. Zestien maanden later was hij een lijk. Zijne meest bekende schriften

zijn: *Compendium hist. foederati Belgii.* 1763. — *Compend. hist. universalis*, dat van 1750—73 3 drukken alleen te *Gron.* beleefde, en eene omwerking is van Petavius' werk: *Rationarium temporum.* — En *Specilegiosum hist. crit. libri tres. Gron.* 1739, waarachter gevonden wordt eene verhand. van zijn' vriend, den Harderwijker hoogleeraar G. ten Cate: *De prophetis Israël.* etc.

OISELIUS (JACOBUS), ook wel OUSEEL en OISEL genoemd, werd uit een geslacht van Franschen oorsprong geb. te *Dantzig* in 1631, en † 1686. Bestemd om den koophandel te leeren, zond men hem naar *Holland;* doch meer lust vindende in letteroefeningen, legde hij zich te *Leijden* toe op de O. talen, gesch. en oudheidk., en gaf blijken van zijne vorderingen door eene uitgave met aanteek. van *Minutius Felix*, 1652, meestal in compilatie bestaande. Later oefende hij zich daar en te *Utrecht* in de regten; verkreeg te *Leijden* den doctoralen graad; deed in 1655 eene reis door *Engeland* en *Frankrijk;* en werd in 1667 te *Groningen* aangesteld tot hoogl. in de regtsgeleerdh. Hij schreef, behalve eenige oudheidkundige en juridische werken, een' *Thesaurus numismatum antiquorum aere expressorum. Amst.* 1677. Hij liet eene rijke bibliotheek na van 12,000 boekdeelen. — Zijn broeder

— (PHILIPPUS), geb. te *Dantzig* in 1671, † 1724, studeerde eerst te *Bremen*, daarna te *Harderwijk* in 1690, waar hij promoveerde in de regten. Hij bezocht vervolgens de hoogescholen van *Groningen*, *Franeker* en *Leijden*, waar hij zich op de godgeleerdh. toelegde; vertrok in 1697 naar *Engeland;* daarop naar zijne geb.-plaats; doch hier geen uitzigt hebbende op bevordering, begaf hij zich in 1706 andermaal naar *Leijden*, waar hij later tot Hoogduitsch predikant werd aangesteld en lessen gaf in de Oost. talen; terwijl hij zich intusschen te *Franeker* tot medicinae doctor had laten promoveren in 1709. Hij bleef te *Leijden* werkzaam tot 1717, toen men hem als predikant en hoogl. in de godgeleerdh. beriep naar *Francfürt am Oder.* Van zijne ervarenheid in de Oost. talen gaf hij o. a. blijken in de volgende werken: *Introduct. in accentuationem Hebraeorum metricam. L. B.* 1714. — *Introd. in accent. Hebr. prosaïcam. L. B.* 1715. — *Diss. de lepra cutis Hebraeorum.* — Drie diss. *De decalogo soli Israeli dato*, etc.

OLDENBARNEVELDT (JOHAN VAN), ridder, heer van den *Tempel*, *Berkel* enz. geb. uit een adelijk geslacht te *Amersfoort* in 1547, † 1619, begon zijne regtsgeleerde oefeningen te *Leuven*, vervolgde die te *Bourges*, *Bazel* en *Keulen*, waar hij de doctorale

waardigheid verwierf, bezocht daarna *Heidelberg* en *Italië*, en vestigde zich in 1570 als advokaat te *'s Hage*. Hij toonde als eerste commissaris zijn' ijver voor 's lands welzijn, door de algemeene wapening en de vrijwillige geldelijke bijdragen te bevorderen; nam zelf de wacht bij het hof waar, doch moest in 1573 de woede der Spanjaarden naar *Delft* ontwijken. Als vrijwilliger woonde hij de mislukte poging van Batenburg bij tot ontzet van *Haarlem*, en was een jaar later ijverig werkzaam om dat van *Leijden* tot stand te brengen, doch weigerde deel te nemen aan het hatelijk geding van Sonoij tegen Roomschgezinde landlieden in *N. Holland*. Na de Gendsche bevrediging in 1576, verkoos men hem tot pensionaris van *Rotterdam*, in welke betrekking hij gedurig de vergaderingen der Staten-Generaal bijwoonde. Hij was afgevaardigde bij de Unie van *Utrecht*, en behoorde tot de 5 staatsleden om een ontwerp te vormen ter huldiging van den prins van *Oranje* als graaf van *Holland*, bij wien hij zoo zeer in gunst stond, dat deze hem de behandeling zijner zaken in *Holland* en *Zeeland* toevertrouwde. Bij dit alles verloor hij de belangen der stad, die hem als pensionaris waren toevertrouwd, niet uit het oog, maar handhaafde ze met ijver en naauwgezetheid. Na den moord van den Prins, was het inzonderheid zijne staatkundige wijsheid, die den geschokten staat voor ondergang behoedde. Doch wij zouden aan 't beknopte plan van dit werk ontrouw worden, indien wij al zijne bedrijven in behoorlijk licht wilden plaatsen. Wij veronderstellen ze ook meer algemeen bekend, dan die van andere staatsmannen, en stippen daarom slechts aan, dat zijne verdiensten heerlijk uitblonken, toen hij, tot advokaat van *Holland* benoemd, paal en perk stelde aan de plannen van Leycester, door te zorgen dat prins Maurits, reeds hoofd van den Raad van State, tot stadhouder en kapitein-generaal van *Holland* en *Zeeland*, later van andere gewesten, werd aangesteld. Aan zijn wijs en spaarzaam beheer der geldmiddelen had men het te danken, dat Maurits zijne krijgsverrigtingen kon doorzetten, ja dat men zelfs Hendrik IV. kon ondersteunen. Hij bragt veel toe tot de verrassing van *Breda*, door middel van een turfschip; was van 1591 tot 1604, 35maal afgevaardigde te velde; bevorderde de zeetogten ter ontdekking van den N. Oostelijken doortogt; de oprigting van de O. Ind. Maatsch.; de sluiting van het 12jarig bestand; ijverde voor de beveiliging der algemeene vrijheid, voor de verdraagzaamheid in het godsdienstige, voor de lossing der aan *Engeland* verpande steden, enz. enz. Maar bij al deze verdiensten, die zijne vijanden zelfs moeten bewon-

deren, heeft hij zich — zoo als sommigen beweren — schuldig gemaakt aan hoog verraad, zich laten omkoopen, de wettige magt van prins Maurits besnoeid ter verheffing van de zijne, en daartoe gebruik gemaakt van de twisten der Remonstranten en Contra-remonstranten. In hoe verre deze beschuldigingen, die zoo dikwijls aanleiding hebben gegeven tot hevige geschillen, ook in onze dagen, met de waarheid overeenkomstig zijn, laten wij ter beslissing over aan hen, die zich daartoe bevoegd rekenen. Maar wij vragen of een grijsaard van ruim 71 jaren, die zich zoo verdienstelijk heeft gemaakt voor 't vaderland, op een schavot door beulshanden moest sneven, of (volgens de uitdrukking van Diodati) door de canons der Dordsche synode? — De wijze, waarop 2 zijner zonen, Willem en Reinier, den dood huns vaders poogden te wreken, is minder verschoonbaar, wijl wraakzucht altoos het kenmerk draagt van laagheid van ziel.

OLDENBARNEVELDT (ELIAS VAN), zijn broeder, werd in 1586 in zijne plaats pensionaris van *Rotterdam*, en handelde in die betrekking met beleid en vastheid. Hij zag zich mede geroepen in eene geheime vergadering, waar zijn gemelde broeder opening deed van het plan tot verheffing van prins Maurits, en behoorde met anderen in 1610 tot het gezantschap naar *Engeland*, om met koning Jacob I te handelen over de groote visscherij en over de zaak van *Gulik* en *Kleef*, bij welke gelegenheid hem de koning met 3 zijner medegezanten tot ridder sloeg. Hij stierf zeer onverwacht in 1612.

OLDENBURG (JACOBUS), doctor in de wijsbegeerte, was achtereenvolgens predikant te *Witmarsum*, *Blija Hoge-Beijntum*, *Embden* en in 1688 te *Dordrecht*. Hij behoorde tot de gematigde Coccejanen, was spitsvindig in zijne uitleggingen en zeer ervaren in de grondtalen des bijbels. Zijne afscheidsleerrede van *Embden* en zijne intree-leerr. te *Dordr.* zond hij in 't licht. Hij was zeer ingenomen met de leer der verbonden, blijkens zijn werk: *Regte natuur en aard des saligmakenden geloofs* enz., waarvan de 3de druk te *Dordr.* verscheen in 1735. Veel gerucht maakte zijn werk: *Nietigheijt en ongegrontheijt der Sociniaansche godsdienst*, en zijne *Twijfelingen en swerigheden over de drijeenigheijt* enz., geschreven tegen Joh. Becius; hoogl. en pred. te *Middelburg*. Behalve eene *Schrift-matige verklar. over de 3 eerste hoofdst. van 't Hooglied. Dordr.* 1691, bestaat er nog van hem *Verklar. van Joh.* 1*sten brief.* Hij † in 1690.

OLIVARIUS (NICOLAUS) of OLIVIERS, geb. te *Brussel* in 't laatste gedeelte der 16de eeuw, werd in 1594 te *Vlissingen* als proponent aangesteld tot 4den predikant. Gedurende

het verblijf van D. Heinsius in die stad, was hij waarschijnlijk in de logica de leermeester van dezen later zoo beroemden man. In 1610 behandelde hij op de Synode van *Vere*, met zijn' ambtgenoot J. van Laren, de zaak van Abr. van der Mijlen (zie dat art.) en werd door den hoogl. Drusius geraadpleegd over de *Pronunciatio nominis Davidis*, gelijk blijkt uit diens 62sten brief. Hij stierf in 1617.

OLLEFEN (LIEVE VAN), geb. te *Amsterdam* in 1749, † 1816, had veel aanleg voor poëzij en letterkunde, doch welligt geene gelegenheid om zich meer te ontwikkelen, en werd door omstandigheden gedrongen voor boekverkoopers te schrijven. Eene menigte stukken, zoo vertaalde als oorspronkelijke, vloeiden uit zijne pen, waaronder zijne *Nederl. Stad- en Dorpbeschrijver*, 8 dln. met kaarten en pl. de meeste waarde bezit. In zijn dichtstuk: *De wereld is geen traanendal*, in 3 zangen, 1784, komen hier en daar krachtige verzen voor; doch het viel niet in den smaak van de Amst. Synode, die welligt de stelling liever omgekeerd zag. Een ander stukje van dat jaar, getiteld: *Het riete kluisje van Mej. E. Wolff, geb. Bekker, op Lommerlust in de Beverwijk*, bevat eenige goede stukjes, vloeijend gerijmd.

OLTMANS (ALEXANDER), geb. te *Amsterdam* in 1814, † 1853, leerde in zijne jeugd de teekenkunst bij K. Karssen; daarna de schilderkunst, welke hij echter, even als de muzijk, beoefende uit liefhebberij. Overigens was hij zijn' vader, ontvanger der directe belastingen, behulpzaam tot aan diens dood in 1839. Daarna hield hij zich meestal met de kunst bezig, doch meer theoretisch, dan praktisch, dewijl zijne zwakke gezondheid hem in de beoefening hinderlijk was; van daar, dat er weinige schilderstukken van hem bestaan. Benoemd tot secretaris der Maatschappij Arti et amicitiae, wijdde hij zijn' meesten tijd aan de werkzaamheden, daarmede verbonden; ook tevens als oprigter der Vereeniging: Tot bevordering der beeldende kunsten, tot welker bloei, als onder één bestuur staande, hij veel bijdroeg. Verder wijdde hij zijn' tijd aan de archaeologie der kunst, bepaaldelijk aan die der middeleeuwsche, blijkens zijn *Iets over het Praalgraf van den hertog K. van Gelder in de St. Eusebius-kerk te Arnhem*, geplaatst in de *Kunstkronijk*. — *Over den toren van de O. kerk te Delft*. — *Over de N. enkautische schilderwijs van Fernbach*. — *Over de achthoekige en Romaansche kapellen op het Valkhof te Nijmegen*. Dit laatste met afteekening is ook door hem in de Fransche taal overgebragt. Hij paarde aan een sterk geheugen een

helder verstand en doorzigt, en was aangenaam in den omgang. De Kon. Acad. van beeldende kunsten te *Amst.*, het Comité historique des arts et monuments te *Parijs*, de Maatsch. van Nederl. Letterk. te *Leijden*, telden hem onder hare leden. Wij gelooven dat hij bedoeld wordt in 't *Handelsblad* van 6 Sept. 1854, waar gemeld wordt dat A. F. Oltmans aan *Amst.* vermaakt heeft eenige werken, betreffende de komst van Maria de Medicis hier te lande; alsmede eene schilderij, door hem vervaardigd met R. Craeijvanger, voorstellende eene geschiedkundige gebeurtenis op den *Dam;* welk vermoeden rust op het berigt van Immerzeel, die zegt een kunstwerk van A. Oltmans gezien te hebben, waarin de beeldjes door R. Craeijvanger geschilderd waren.

OLTMANS (J. F.), zijn broeder, † te *Steenderen* in Jan. 1854, heeft zich, onder den naam van J. van der Hage, met roem bekend gemaakt als den schrijver van de romans: *Het slot Loevestein*, waarin de heldendaad van H. de Ruiter het hoofdonderwerp uitmaakt; en *De schaapherder*, waarin de zelfopoffering van J. van Schaffelaer behandeld wordt. Beide zijn ook in 't Hoogd. vertaald. Zijn ziekelijk gestel en aamborstigheid vervreemde hem veelal aan 't gezellig verkeer, en deed hem den meesten tijd op zijne studeerkamer doorbrengen, om de werken van W. Scott en de vaderl. geschiedenis te bestuderen. De stukken, die hij later leverde, zoo als: *Het huis van het Zeewijf* en de *Gedachtenis aan een wel uitgevoerd bevel*, staan in waarde niet gelijk met zijne bovengenoemde. Wij wachten van eene bekwame hand een levensberigt van dezen hoogst verdienstelijken romancier.

OLIVIER SCHILPEROORT (T), zie SCHILPEROORT (T. O.)

OMMEREN (RUDOLPH VAN), geb. in 1620, † 1689, was lid der ridderschap van *Gelderland*, en werd omstreeks 1655 afgevaardigd ter Staten-Generaal, en gezonden naar *Zwitserland* en *Savoye*, om werkzaam te zijn ten behoeve van de Waldensen, waarin hij tot genoegen der Staten en ten nutte der lijdende Christenen slaagde. Later zond men hem met J. van den Honert naar *Bergen-op-Zoom*, om een einde te maken aan de twisten met de prinses van *Hohenzollern;* en in 1666 sloot hij een verdrag met *Denemarken*, dat welligt de laatste verrigting was op zijne staatkundige loopbaan. Aangesteld tot rentmeester van *Gelderland*, sleet hij zijne overige dagen in werkzame rust. J. de Witt roemt hem in een zijner brieven als een Gelderschman van goede hoedanigheden.

— (RICHAERUS VAN), geb. te *Amsterdam* in 1758, † 1796,

studeerde op de Franeker hoogeschool met veel vlijt in de O. letterkunde en legde zich inzonderheid op de Lat. dichtkunst toe. Gedurende zijn verblijf aldaar in 1778, toonden zijne *Sylvia* reeds, welke schoone vruchten men van hem te wachten had, wijl daar — volgens het oordeel van Peerlkamp — stukken in voorkomen, die Janus Secundus zou wenschen gemaakt te hebben. Te *Amersfoort* tot rector benoemd in 1780, aanvaardde hij dezen post met eene redevoering: *De immensa damnorum ac miseriam serie, quae ex juventute in otio et voluptate transacta proveniunt*, waarvan de aanhef en 't slot in proza en het midden in poezij bestond, welke manier hij echter later niet volgde. In 1785 aanvaardde hij het rectoraat te *Amsterdam* met eene rede: *De prudenti veterum poëtarum lectione, optima virtutis altrice.* Vol smaak en kunde, had hij veel takt tot het geven van onderrigt en wist zijnen leerlingen liefde voor de letteren in te boezemen. Velen, die hunne vorming aan hem verschuldigd zijn, hebben roem ingeoogst op letterkundige of diplomatische loopbaan. Op eene bevallige wijze schetste hij de verdiensten van Horatius, in 2 Nederd. redevoeringen, *Amst.* 1789. Zijne verstrooide Lat. gedichten zijn door den hoogl. Siegenbeek verzameld en uitgegeven in 1827, met de laatstgemelde oratio en eenige gedichten van Sicco van Ommeren. Daarenboven heeft men van hem eene *Anthologia poetica. Amst.* 1793. — *Epistola Horatiana ad J. Hooft, de nativitate filioli.* Terwijl de uitgave zijner Nederd. en Lat. werken in 1797 bezorgd is door H. de Bosch en M. C. v. Hall.

ONDER DEN WIJNGAARD (Mr. J. H. C.), zie op CANZIUS, dl. I, bl. 325.

ONDERWATER (DIRK), geb. in de omstreken van *Leijden* in 't laatste gedeelte der 18de eeuw, † 1818, was de zoon van een' welgesteld landman, en beoefende de dichtkunst, waarin hij het niet zoo ver bragt als Poot. Zijne min of meer bekrompene omstandigheden noodzaakten hem, bij een sober postje, als vertaler van romans en tooneelstukken zijn onderhoud te vinden. Zijne verzen zijn meestal in genootschappelijke dichtbundels verstrooid. Slechts eene kleine verzameling zag te *Leijden* het licht in 1804, onder den titel: *Mengelingen in dichtmaat en proza*, waarin gebrekkige, maar ook verdienstelijke stukjes voorkomen.

OOMIUS (SIMON), geb. in *den Briel*, promoveerde in 1674 te *Harderwijk* tot doctor in de theologie, reeds predikant zijnde te *Purmerland*, welke standplaats hij later verwisselde voor *Kampen*. Of hij ook nog ergens anders predikant geweest is, is ons niet bekend. Hij stelde veel belang in de zedekunde

en praktijk des Christendoms, blijkens zijn werk: *Over de onderwijzingen in de practijk der godgeleerdheid*, 3 dln. *Utr.* 1672, en zijne *Institutiones theol. practicae, of onderwijz.* enz. 1676. Hij schreef ook een boek: *Over de Sacramenten. Gron.* 1683. — *Over het eerste en laatste Pascha. Ib.* 1684. — *Wonderen des Allerhoogsten.* 1689.

OORDT (GABRIEL VAN), geb. te *Rotterdam* in 1757, † 1836, ontving in zijne geb.-stad onderwijs in de oude talen, de wiskunde en 't Hebreeuwsch; bezocht in 1775 de hoogeschool te *Leijden*, waar hij zich 7 jaren oefende in de theologie enz., en vertoefde daarna nog 2 jaren te *Utrecht*, om de wijsgeerige lessen van Hennert en Rossijn, en de godgeleerde van zijn' bloedverwant G. Bonnet te hooren. Zijne vertaling van een vertoog van Cochius: *Of elke opvolging een begin moet insluiten?* is geplaatst in 't 4de deel van Hennert's *Uitgelezene verhandelingen.* In 1784 werd hij tot predikant beroepen te *Oegstgeest*, 3 jaren later te *Vlissingen*, en in 1789 te *Haarlem.* Hier was hij 15 jaren nuttig werkzaam; bedankte in 1794 voor het professoraat in de theologie te *Franeker;* werd 2 jaren later, om zijne prins-gezindheid, ontslagen, doch spoedig hersteld; en volgde in 1804 de roeping naar *Utrecht* als hoogl. in de godgeleerdh. en predikant. Hij verbond zich aan die hoogeschool met eene rede: *De juvenibus ad christ. sacerdotium formandis, doctoris religionis christ. academici officio, cum praecipuo, tum gravissimo et praestantissimo.* In 1815 vierde hij het herstel der academie met eene godsdienstige feestrede over I Kon. VIII: 56a, 57 en 58; hield collegie over de theol. naturalis en de Chr. zedekunde tot in 1822, toen zijne verzwakte gezondheid hem drong rust te nemen. Hij was medeoprigter van 't Zendeling- en Bijbelgenootschap, en betoonde zich een liberaal, zelfstandig theologant, die weldadigheid paarde aan groote zachtzinnigheid.

— JWZN. (JOHAN FREDERIK VAN), geb. te *Rotterdam* in 1794, † 1852, genoot, na afloop der voorbereidende studiën, het academisch onderrigt te *Utrecht*, waar zijn bovengemelde oom Gabriel v. O. toen hoogl. was en veel invloed had op zijne vorming. Behalve de lessen in de letteren en theologie, hoorde hij ook die over natuur- en sterrekunde, het natuurregt en de vaderl. geschiedenis. Zijn lust voor Nederd. poezij, aangekweekt door prof. A. Simons, vond voedsel in een' kleinen kring van studenten, die hunne proeven voordroegen en onderling beoordeelden. Daarenboven was hij een werkzaam lid van 't Letterkundig Gezelschap Utile dulci; en genoot veel

van het onderwijs en de vriendschap van den scherpzinnigen Heringa en den humanen van Heusde. In 1821 werd hij bevorderd tot theol. doctor met eene diss. *De religione christ. ad conjunctionis et societatis studia alenda et promovenda cum aptissima, tum efficacissima*, nadat hij reeds in 1819 predikant was geworden te *Nederlangbroek*. Van hier naar *Alkmaar* beroepen in 1822, vertoefde hij daar slechts één jaar, toen men hem te *Utrecht* als predikant zag optreden. Zoo aangenaam was hem deze standplaats, dat hij in 1825 voor een beroep naar zijne geb.-stad bedankte. Men stelde hem aan tot curator van 't gymnasium, en zou hem gaarne in 1827 als buitengew. hoogl. der godgeleerdh. werkzaam gezien hebben, als hij dit gewild had; maar ook zonder dien titel, was hij voor een' kring van studenten, vriend en leidsman. In 1829 gaf hij aan de roepstem uit *Groningen* gehoor, en aanvaardde aldaar het professoraat in de theologie met eene rede: *De eloquentiae sacrae natura*. In 1830 wist hij de acad. jongelingschap niet slechts door eene treffende leerrede aan te vuren, om mede de wapens op te vatten tot verdediging des vaderlands, maar trok ook zelf, even als zijn ambtgenoot W. Vrolik, en even als in 1815 bij het studenten-jagerscorps, nu als luitenant bij de flankeur-compagnie mede. In het *Gedenkboek* van den terugtogt der studenten van *Gron.* en *Franeker*, met een kort verslag van hun wedervaren in den 10daagschen veldtogt, is ook zijne eerste academische leerrede na zijne terugkomst over Ps. XX: 8—10 opgenomen. Daarenboven getuigde ook zijne redevoering, bij 't nederleggen van 't rectoraat in 1834, van zijne vaderlandsliefde en van zijn' helderen blik in de geschiedenis; zij handelde: *De religione christ. in patria nostra vi sua salutari nunquam destituta;* ook in 't Nederd. vertaald door G. W. Sannes. Smartelijk viel hem zijn afscheid van *Gron.* in 1839, toen men hem te *Leijden* als hoogl. benoemde. Welk een geest hem bezielde, blijkt uit zijn in 1843 uitgegeven 8tal leerredenen, onder den titel: *Het kruis van Christus*, en uit zoo menig voortreffelijk stichtelijk en wetenschappelijk stuk in het tijdschr. *Waarheid in liefde*, waarvan hij een der redacteuren was. Voor hetgeen waarlijk schoon en goed was, had hij een warm gevoel, dat hij vaak wist uit te storten in krachtige en vloeijende verzen, waarvan onderscheidene proeven worden medegedeeld in *Het beeld van J. F. van Oordt, JWZn., geschetst door H. M. C. van Oosterzee, 's Bosch* 1853, waarachter tevens eene chronologische lijst van al zijne schriften gevonden wordt. Naar die uitvoerige beschrijv. van zijne

godsdienstige gevoelens en karakter moeten wij den belangstellenden lezer verwijzen.

OORT (LAMBERT VAN), geb. te *Amersfoort* omstreeks 1520, was een bekwaam historie-schilder en bouwkundige, wiens stukken rijk van ordonnantie en fraai van teekening waren. In de St. Jans-kerk te *Gouda* zijn 6 groote kerkglazen door hem geinventeerd en door D. van Zijl geschilderd. Zijne teekeningen, bij de kunst-kenners in achting, zijn meesterlijk behandeld en zuiver van omtrek. In 't Museum te *Brussel* zijn 2 stukken van hem uit de bijbelsche geschiedenis. Hij schijnt zich veelal te *Antwerpen* te hebben opgehouden, waar hij in 1547 in 't schilders-gilde trad en ook zijn zoon, de beroemde historie-schilder Adam van Oort, de leermeester van Rubens en Jordaens, geboren is.

— (PIETER VAN), geb. te *Harderwijk* in 1804, † 1834, werd te *Utrecht* opgevoed, waar zijn vader, een geacht landschapschilder, hem de gronden der teeken- en schilderkunst leerde, waarin hij, door verder vlijtig de lessen van zijne kunstbroeders en in de collegiën waar te nemen, groote vorderingen maakte. Om zijne kennis te vermeerderen en uit reislust, kwam hij tot het besluit, om als teekenaar met eene natuurkundige commissie van rijkswege naar de *O. Indiën* te gaan. Met de H. H. Boie, Macklot, Muller en anderen verliet hij in 1825 het vaderland. Vol moed en met jeugdige kracht deed hij met hen groote en gevaarlijke togten, o. a. naar *Timor*, *Amboina* en *N. Guinea*. Na van Raalten's dood nam hij de werkzaamheden op zich van administrateur der commissie; trok met haar in 't begin van 1834 naar *Sumatra*, terwijl hem tevens een belangrijk wetenschappelijk onderzoek werd toevertrouwd, doch eene ongesteldheid, die hem in de binnenlanden overviel, noodzaakte hem zich naar *Padang* te begeven, waar hij den 25. Sept. van dat jaar ten grave daalde. Men weet hoe noodlottig deze togt ook voor zijne andere reisgenooten, behalve Muller, geweest is.

OORTMAN (JAN), welligt geb. te *Weesp*, in 't laatste gedeelte der 18de eeuw, † 1823, was bij eene katoen-drukkerij werkzaam als figuursnijder, doch vestigde zich later te *Amsterdam*, waar hij zich met graveren in hout bezig hield, en het in die kunst tot eene aanmerkelijke hoogte bragt, blijkens eene menigte prenten voor de Maatsch. Tot nut van 't algemeen, en voor de volgeestige werken van Dr. van Woensel. Bij de Nederl. Huishoud. Maatschappij te *Haarlem* ontving hij in 1817 eene renumeratie van 6 dukaten voor proeven van houtsneden, door hem ingezonden.

OORTMAN (JOACHIM JAN), zijn zoon, geb. te *Weesp* in 1777, † 1818, had, behalve zijn' vader, W. Kock te *Amst.* tot leermeester in de teeken- en graveerkunst. Toen deze die stad verliet, oefende hij zich nog eenigen tijd in het vaderlijke huis en kwam daarna onder de leiding van den beroemden Hodges. Deze wist zijn' aanleg op prijs te stellen en te prikkelen door ruime belooning. Hij werd lid van de Stads-Teekenacademie, van de Maatsch. Felix Meritis en medeoprigter van een teekenkundig genootschap: Kunst zij ons doel. Na aanmerkelijke vorderingen in het plaatsnijden gemaakt te hebben, volgde hij den met lof bekenden graveur Claessens in 1802 naar *Parijs*. Hier vervaardigde hij een aantal platen voor het *Museum*, door Filhol uitgegeven, zich meestal bepalende tot meesters uit de Hollandsche school, wier schilderijen hij naauwkeurig wist uit te drukken. Onder de groote platen, die hij graveerde voor 't *Museum* van Laurent, munt uit het *Hollandsche huishouden* van G. Dou. In andere groote ondernemingen werd hij door den dood verhinderd. Hem gaat de roem na van een braaf mensch te zijn geweest, wiens talent als graveur zich kenmerkt in het juiste begrip van licht en lichtschakering en in een' vasten, geestrijken toon.

OOSTEN DE BRUIJN (Mr. G. W. VAN), zie op BRUIJN (G. W. V. O. DE), dl. I, bl. 281.

OOSTERBAAN (HEERE), geb. te *Harlingen* in 1736, † 1807, bekwaamde zich in de Lat. taal te *Franeker* en te *Tiel;* en bezocht de hoogeschool van eerstgenoemde stad, later ook *Amsterdam*, om als Evang.-dienaar onder de Doopsgezinden te kunnen optreden. In 1759 tot proponent bevorderd, werd hij het volgende jaar aangesteld tot leeraar te *Makkum*, en in 1761 geroepen aan de kweekschool te *Amst.* als hoogl. in de godgeleerdheid en wijsbegeerte, waarbij hem in 1766 ook het onderwijs in de wis- en natuurkunde werd opgedragen. Met bekwaamheid vervulde hij zijne veel omvattende taak. De eer van het Doopsgezind Genootschap handhaafde hij in een berigt, geplaatst in de *Dictionnaire Encyclopaedique d'IJverdun*, 2e edit. 1769, en in zijn' brief aan N. Barkey: *De Mennonitis Amst. eorumque doctrina*, eerst afzonderlijk uitgegeven, en daarna door dezen geplaatst in de *Bibliotheca Hagana*, Tom. IV; waaruit een veel gunstiger oordeel over de Doopsgezinden ontsproot. In 1786 verliet hij zijne betrekking aan gemelde kweekschool, en aanvaardde het leeraarsambt te *Harlingen*, dat hij tot op het einde zijns levens met lust waarnam. Aan eene uitgebreide kennis in geschiedenis, theologie en wijs-

begeerte, paarde hij een schrander oordeel; en was, niettegenstaande zijne hardhoorigheid, welke hem van zijne jeugd af gekweld had, vrolijk en gezellig van aard, bemind door zijne nederigheid en godsvrucht.

OOSTERDIJK SCHACHT (HERMANNUS), geb. te *Amsterdam* in 1679, † 1744, werd in 1719 te *Leijden* benoemd tot hoogl. in de prakt. geneeskunde, welken post hij aanvaardde met eene rede: *De iis quae medicum, ad artis exercitium se adjungentem, praecipue scire oportet.* Later aangesteld tot hoogl. der theoretisch-praktische geneesk., hield hij in 1722 eene rede: *De artis medicae firmitate*, en bij het nederleggen van 't rectoraat in 1722 eene: *De medico exercitato*, gelijk ook bij eene dergelijke gelegenheid in 1734 eene verhand. *De prudentia in ratiocinio physico et medico necessario observanda.* Hij wilde niet dat er na zijn' dood eene lijkrede op hem gehouden werd: van daar de schraalheid van dit levensberigt.

— (JOHANNES), zijn zoon, geb. in 1704, † 1792, was reeds in 1728 hoogl. in de geneesk. te *Franeker*, waar hij eene Lat. intreê-rede hield: *Over het naauw verband dat er bestaat tusschen de wijsbegeerte en de geneeskunde.* Het volgende jaar werd hij hoogleeraar te *Utrecht.* Hij maakte zich vooral beroemd door zijn *Handboek der geneeskundige practijk*, 1767, en verzette zich hevig in eene redevoering tegen de geheimen in de geneeskunde, die dikwijls zoo veel kwaad stichten. Zijne lofrede op zijn' ambtgenoot Drakenborch wordt inzonderheid geprezen wegens de krachtige taal en verrassende wendingen. Ook als sierlijk Latijnsch dichter maakte hij zich bekend door enkele stukken in de *Poemata* van Burmannus secundus, en in de laatstvermelde lofrede.

— (HERMANNUS GERARDUS) werd in 1731 geb. te *Katwijk binnen*, waar zijn vader Jacobus O. toen pred. was. Hij verloor dezen en zijn' grootvader H. O. Schacht op zijn 13de jaar, toen hij onder 't opzigt en de leiding van zijn' oom Joh. O. Schacht te *Utrecht* zich op de geneeskunde toelegde. Hij promoveerde tot med. doctor in 1754 met eene diss. *De motu musculorum*, en vestigde zich als arts te *Amsterdam*, waar hij in 't eerst genoegzamen tijd vond om zijne geliefdkoosde studie, de Lat. en Nederd. dichtkunst, te beoefenen, tot dat later zijne praktijk zoo toenam, dat men hem onder de meest gezochte doctoren kon rangschikken. Reeds op de hoogeschool had hij van zijn' aanleg voor de Lat. poëzij blijken gegeven, doch gedurende zijn verblijf te *Amst.* meer de Nederd. beoefend. Hij vertaalde Homerus en Horatius in Nederd. dichtmaat, waar-

van de laatste door de zorg van Peerlkamp met eene belangrijke voorrede in 1819 het licht zag. Van zijne Lat. dichtstukken zijn slechts eenige afzonderlijk gedrukt voor zijne vrienden, waaronder dat, getiteld: *Consolatio*, kort voor zijn' dood vervaardigd, bijzonder uitmunt. Als lid van 't Genootschap Concordia et Libertate, hield hij daar van tijd tot tijd meer dan 80 redevoeringen over dicht-, geschied- en letterkundige onderwerpen. Ook van de Leijdsche Maatsch. van Nederl. Letterkunde en van die Tot redding der drenkelingen was hij lid. Hij † in 1795. Zijn lofredenaar Jer. de Bosch roemt inzonderheid zijn menschlievend en deugdzaam karakter.

OOSTERDIJK (NICOLAUS GEORGIUS), geb. te *Utrecht* in 1740, † 1817, schijnt den toenaam SCHACHT niet gevoerd te hebben zoo als zijn vader Joh. O. S. en grootvader H. O. S. Hij beoefende in zijne geb.-plaats eerst de O. letterkunde, daarna de geneesk. wetenschappen, vertoefde een jaar aan de Leijdsche academie, en werd na zijne terugkomst te *Utrecht* tot doctor bevorderd met eene diss. *De aceto*, 1762. Hij vestigde zich aldaar als arts, tot hij in 1771 te *Harderwijk* het beroep aanvaardde als hoogl. in de genees-, schei- en kruidkunde met eene rede, waarin hij betoogde: *Homines bene multos ex nimio vitae desiderio sibi mortem properare.* In 1773 hield hij als aftredend rector eene belangrijke redevoering: *De diligenti pauperum cura optimo adv. morbos contagiosos praesidio*, welke, zoo ver wij weten, niet gedrukt is. Men droeg hem in 1775 te *Leijden* het professoraat op in de theoretische geneeskunde en deze lessen begon hij met eene rede: *De studio medico in commune reipublicae bonum quavis ratione dirigendo*, en 3 jaren later ook het onderwijs in de praktische geneeskunde. Toen hij in eene rectorale redevoer. *De ardua medicinae exercendae provincia* (1787), klaagde over het gemis van een academisch ziekenhuis, werd in dit gebrek weldra door de curatoren voorzien. Na zijne eerste vrouw in 1783 verloren te hebben, veroorzaakte de deerlijke ramp van *Leijden* in 1807, den dood van zijne tweede, welke beide slagen hij met Christelijke gelatenheid droeg. Hij gaf ook eenige proeven van Lat. poëzij, en schreef voor zijne kweekelingen: *Praecepta medicinae practicae*, 1783, na vroeger eenige bedenkingen *Over de moeijelijke doorzwelging* geplaatst te hebben in de werken der Zeeuwsche Maatschappij, en elders nog eenige stukken. Hij werd zeer geacht wegens zijne menschlievendheid, godsvrucht, minzaamheid en naauwgezette pligtsbetrachting.

OOSTERGA (CYPRIANUS VAN), geb. in *Friesland* in 1614,

† 1687, werd te *Zwolle* opgevoed, waar zijn vader Regnerus van O. torenwachter was, weshalve hij wel eens spottende zeide, van een hoog geslacht afkomstig te zijn. Hij oefende zich in de talen in laatstgenoemde plaats; begaf zich naar *Leijden* ter beoefening der regtsgeleerdheid, ontving er met roem de doctorale waardigheid, en hield er eenigen tijd, met toestemming der curatoren, bijzondere lessen in die wetenschap; tot dat hij in 1641 te *Utrecht* benoemd werd als professor juris, in de plaats van B. Schotanus. Zijne inkomsten vermeerderden met zijn' roem en werkzaamheden. Volgens zijne werken, waarvan eene lange lijst bij Burman (*Traj. Erud.*) en bij Paquot voorkomt, mengde hij zich in de twisten tegen Salmasius over den woeker, en in die over de kerkelijke goederen tegen het gevoelen van den beroemden Gijsb. Voetius, waaromtrent hij door de regering van *Utrecht* geïnterpelleerd werd.

OOSTERHOUDT (DERK VAN), geb. te *Tiel* in 1756, † 1830, kreeg lust om zich in de teekenkunst te oefenen door de beschouwing der stukken van zijn' neef H. Hoogers, en ontving het eerste onderwijs van R. van Eijnden. Hij begaf zich daarna ter verdere oefening naar *Amsterdam*, vervolgens naar *Dusseldorp*, waar hij als leerling op de keurvorstelijke schilder-academie werd aangenomen, en gedurende 5 jaren onder de vaderlijke leiding stond van den directeur Krahe. Hier copiëerde en bestudeerde hij de schilderijen van Rafaël, C. Dolci, Rubens, van Dijk, van der Werff en anderen, keerde toen naar zijn vaderland terug en vestigde zich in zijne geb.-stad, waar hij vele portretten en onderwerpen uit het burgerlijke leven vervaardigde. Hij leverde ook eenige stukjes in waterverw, waarvoor hij in 1818 bij de Nederl. Huishoud. Maatsch. eene premie van 10 dukaten ontving. Overigens bestaan er van hem eenige geëtste prenten, die verdienste hebben.

OOSTERWIJK (MARIA VAN), geb. in 1630 te *Nootdorp* bij *Delft*, waar haar vader predikant was, † 1693, openbaarde al vroeg groote genegenheid voor de schilderkunst, weshalve zij onder de leiding gesteld werd van den beroemden bloemschilder J. Dz. de Heem te *Utrecht*, en weldra zulke vorderingen maakte, dat zij haar' meester evenaarde. Hare stukken waren zuiver, uitvoerig en krachtig en zoo zeer gewild, ook buiten 's lands, dat vorsten wedijverden, om van haar kunstwerk te bezitten, zoo als Lodewijk XIV, keizer Leopold, Willem III, kon. van *Engeland*, en and. die haar goed betaalden. Hare stukken, weinige in getal, bevinden zich meestal in vreemde kunstkabinetten.

OOSTRUM (ANTONIUS VAN). De weinige bijzonderheden, die wij van hem hebben kunnen opsporen, bestaan in 't volgende. Hij was waarschijnlijk de zoon van Gisbertus O., laatstelijk predikant te *Amsterdam* en aldaar † in 1716. Antonius was in 1658 pred. te *Wateringen*, vervolgens te *Brielle*, in 1671 te *Dordrecht*, en 2 jaren later afgevaardigde bij de Haagsche Synode. Hij stierf in 1680, en liet een werkje na, getiteld: *Korte en beknopte catechisatie over den Heidelb. Catechismus* enz. *Dord.* 1675, verscheidene malen herdrukt.

OPHOVIUS (MICHAEL), geb. te *'s Hertogenbosch*, begaf zich in de orde der Dominikanen of predikheeren, verwierf den graad van doctor in de theologie en woonde in 1602 de vergadering zijner orde te *Rome* bij als opper-provinciaal der *Nederlanden*. Omtrent 3 jaren later begaf hij zich als missionaris naar *Denemarken* en *Zweden*; doch werd op zijn' terugtogt in 1625 in *Holland* gevangen genomen. Na zijn ontslag, dat spoedig volgde, beschonk men hem op aanbeveling der gouvernante Isabella Clara Eugenia met het bisdom *'s Hertogenbosch*. Hij stierf in 1637 te *Lier*. Van zijne schriften noemen wij slechts: *Regulae confraternitatis nominis Jesu in blasphemos erectae*, etc. en eene uitgave van *Catharinae Senensis vita ac miracula selectiora*, waarvoor hij de platen had laten graveren naar 't exemplaar, dat zich te *Siena* bevindt.

OPMEER (PETRUS), geb. in 1526 te *Amsterdam*, uit een oud aanzienlijk geslacht, door Jacoba van Beijeren tot den adelstand verheven, kwam, na den vroegen dood zijns vaders, onder de leiding van Alardus v. Amst. en N. Cannius. Later vertrok hij naar *Leuven* om zich verder in de letteren te oefenen, naar *Doornik*, om de wiskunde en Fransche taal aan te leeren, en in 1547 terug naar *Amsterdam*, waar hij zich met ijver op de wetenschappen bleef toeleggen en onderscheidene werkjes uit het Lat. in 't Nederd. vertaalde, o. a. ook dat van V. Lérins, *Tegen de ketterijen*. Hij vestigde zich te *Delft*, leerde daar nog de Grieksche taal en trad, volgens sommigen, als ingenieur in dienst bij prins Willem I. De godsdienstige geschillen, die het land beroerden, maakten ook zijne belangstelling gaande. Met ijver nam hij de theologie bij de hand en bediende zich van zijne kundigheden, om de Hervorming tegen te werken. De vervolgingen, welke de Roomsche geestelijken van Sonoij en Lumeij moesten ondergaan, bewogen hem in 1572, zich naar het Spaansche leger vóór *Leijden* te begeven, waar F. Valdez hem tot secretaris in den krijgsraad aanstelde. Na het ontzet begaf hij zich met dezen naar *Hene-*

gouwen, later naar *Amsterdam*, om de R. Katholijken te bevestigen en te bewaren in den schoot der kerk. De verandering van zaken drong hem in 1578 van daar te wijken. Wat later ging hij andermaal te *Delft* wonen, waar hij stierf in 1595. Hij schreef o. a. een werk, dat eerst na zijn' dood, door de zorg van den kanunnik L. Beijerlinck, in 't licht verscheen, onder den titel: *Opus chronographicum orbis universi a mundi exordio, usque ad annum* 1511 etc. *Antv.* 1611, in fol. met portr. Het is in een' goeden stijl geschreven, maar 't geen er in voorkomt omtrent de Nederl. geschiedenis, met een' bitteren haat tegen de Hervormden, en volgens Paquot niet in allen deele naauwkeurig. Eene 2de uitgave verscheen te *Keulen* in 1625, zonder het vervolg van L. Beijerlinck, maar met een ander werk van Opmeer, getiteld: *Historia martyrum Batavicorum*, etc. Ook in 't Nederd. met bijvoeg. vertaald, onder den titel: *Martelaers boeck, ofte hist. der Holl. martelaren, welken om het Christen Catholijk geloof en godsd., soo ten tijden van de woeste heidenen, als der hervormde Nieugesinden, seer wreed sijn omgebragt* enz. *Antw.* (*Leijden*) 1700—1702, 3 stukken. Welk een geest hierin doorstraalt, kan blijken uit een ander werkje, getiteld: *Scheepje van geduld en berouw*, (*Antw.* zonder jaartal) waarin hij beweert: dat de ware kerk bij de Protestanten niet te vinden is, omdat men bij hen noch geduld, noch berouw vindt.

OPRODE (JOACHIM VAN), geb. te *Antwerpen* omstreeks 1515, † 1576 te *Utrecht*, begon zijne philosophische studiën te *Leuven* en verkreeg daarna zitting in den raad der academie in 1543. Tien jaren later werd hij pastoor der St. Andreas-kerk te *Antwerpen* en vertrok in 1559 naar *Utrecht*, om de parochie van Notre Dame la petite (zoo als Paquot ze noemt) te besturen. Omstreeks 4 jaren daarna verliet hij dezen post, werd gewijd tot bisschop van *Hebron*, en tot wijbisschop benoemd van Fred. Schenck van Tautenburg, die hem op zijne kosten naar *Leuven* zond, waar hij in 1571 den graad van theol. doctor verkreeg, terwijl Schenck hem tot zijn' vicaris-generaal aanstelde. Hij onderscheidde zich door zuiverheid van zeden en ijver voor zijne godsdienst. Hij vertaalde op last van Filips II den *Catechismus* van P. Canisius uit 't Lat. in 't Nederd. *Utr.* 1576, met vele uitleggingen en toevoegsels.

ORDEN (G. VAN), geb. in 1774, † 1854, was burgemeester van *Zaandam*, lid der Prov. Staten van *N. Holland* en van eenige geleerde genootschappen, en tijdens het bestaan van 't Kon. Instituut, corresponderend lid der 2de klasse. Van zijne jeugd af bezield met bijzondere liefde voor vaderl.

oudheden, verzamelde hij o. a. al vroeg een kabinet van Nederl. leg- en gedenkpenningen. Hij gaf in 1825—30 te *Leijden* en *Zaandam* in 2 stukken eene *Handleiding voor verzamelaars van Nederl. hist. penningen*. Later in 4 stukken: *Bijdragen tot de Numismatiek van het koningrijk der Nederlanden*. *Zaand.* 1828—30. — Met A. D. Schinkel te *'s Hage* zond hij in 't licht: *Bijdragen voor de penningkunde*, 1841. Voorts gaf hij nog meer blijken van zijne ervarenheid in de numismatiek in het *Tijdschrift voor algem. munt- en penningkunde* van prof. P. O. van der Chijs, waarin o. a. van hem voorkomt eene *Beredeneerde naamlijst van al de gedenk- en legpenningen, munten, nood- of belegerings-penn.* enz., welke gevonden worden in de penningwerken van F. van Mieris, G. van Loon en de vervolgen. De koning wist zijne verdiensten te schatten door hem te benoemen tot ridder van den Nederl. Leeuw. Zijn kabinet van Ned. hist.- en andere gedenkpenningen is te *Amst.* verkocht den 6. Nov. 1854.

ORLERS (JAN), geb. te *Leijden* omstreeks 1580, beoefende waarschijnlijk in zijne jongelingschap de regtsgeleerdheid, want tot 4malen toe bekleedde hij in zijne geb.-stad den burgemeesterlijken stoel, terwijl hij tevens het beroep van boekdrukker waarnam. Hij zond in 't licht: *De Nassausche laurencrans, ofte beschrijv. en afbeeld. van alle de overwinninghen, soo te water als te lande* enz. *door het wijs en kloeck beleijd des H. G. vorste Maurits van Nassau* enz. *Leijd.* 1610, in fol. Uit de opdragt aan Maurits blijkt, dat H. van Haestens met hem het boek heeft opgesteld. Het is ook in 't Fransch vertaald en nagedrukt in het werk: *Wilhelm en Maurits van Nassau, princen van Orangiën, haar leven en bedrijf* enz. *Amst.* 1651, in fol. Verder heeft men van hem: *Illustrium Hollandiae et Westfrisiae ordinum alma academia Leydensis. L. B.* 1614, met goede portr. en levensschetsen van sommige hoogl. — *Beschrijv. der stad Leijden, het begin, den voortgang en wasdom derzelve* enz. *Mitsgaders een verhael van alle de belegeringen en aenslagen die dezelve stad sedert* 1203 *geleden heeft tot de laatste beleger. en verlossinge in* 1574. *Leijd.* 1614. Een 2de druk in 1641 is vermeerderd met een 3de deel, bevattende den staat der regering van *Leijden;* een 3de druk zag waarschijnlijk in 1759 het licht. Het was begonnen door des schrijvers oom Jan van Hout, en na diens dood door Orlers vervolgd, met belangrijke bijdragen van Dousa en Scriverius. Nog heeft men van hem: *Geslacht-boom der graven van Nassau,* enz. 4to., de 2de uitg. in de Fransche taal 1615, in fol.; de 3de in 't Nederd. 1616,

in 4to; en de 4de in 't Latijn 1616, in fol., alle te *Leijden* gedrukt.

ORTELIUS (ABRAHAM) of ORTELL, geb. te *Antwerpen* in 1527, † 1598, verloor op zijn 8ste jaar zijn' vader, en oefende zich zonder leermeester in de Gr. en Lat. talen en de wiskunde. Om zijne kennis in de aardrijkskunde te vermeerderen bezocht hij *Duitschland*, *Engeland*, *Ierland*, *Italië* en *Frankrijk*, op welke togten hij eene menigte aanteekeningen maakte, welke hij later in zijne schriften gebruikte. In zijne geb.-plaats teruggekeerd, wijdde hij zich geheel aan de wetenschappen. Hij deed zijn *Theatrum orbis terrarum* bij Plantijn het licht zien in 1570, waardoor hij van Filips II den titel kreeg van koninklijk landschrijver, en waaruit de vader van Zach. Heijns zijn' kreupel gerijmden *Spiegel der wereld* getrokken heeft. Verder schreef hij *Synonyma geographica*, 1578, later herdrukt onder den titel: *Thesaurus geographicus.* — *Aurei saeculi imago*, *cum iconibus*, etc. 1596. — *Itinerarium per nonnullas Galliae Belgicae partes* etc. 1584, later herdrukt te *Jena* met eenige stukken van Peutinger. Eindelijk zijn er uit zijne rijke verzameling van munten door F. Sweerts nog uitgegeven: *Deorum dearumque capita, é veteribus numismatibus*, 1683. Hij verwierf den naam van Ptolomeus zijner eeuw; stond met vele geleerden en kunstenaars in betrekking en wordt geprezen om zijne standvastigheid, opregtheid en vredelievendheid.

ORTZEN (IMAN), geb. te *Oude Tonge* in *Overflakkee* in 1505, † 1571, begon zijne wetenschappelijke studiën waarschijnlijk te *Middelburg*, zijne theologische elders. Tot den leeraarsstand verheven, verkondigde hij zijne Zwingliaansche gevoelens te *Middelharnis*, *'s Hage*, *Deventer*, *Keulen* en elders, maar nergens met een gelukkiger gevolg dan te *Wezel*, waar hij in 1536 beroepen werd en het meest toebragt ter bevestiging en uitbreiding der Hervorming. Op keizer Karel's bevel moest hij in 1548 de stad verlaten, zwierf 12 jaren in ballingschap rond, hield zich welligt eenigen tijd te *Middelburg* op bij zijne bloedverwanten, en was ook daar met zijne buitengewone geleerdheid der goede zaak bevorderlijk. Of hij aan de roeping van zijn' vriend à Lasco, ten jare 1551, om bij hem in *Engeland* te komen, gehoor heeft gegeven, is onzeker, maar buiten twijfel, dat hij in 1560 naar *Wezel* teruggeroepen en daar gestorven is.

ORVILLE (JACOBUS PHILIPPUS D'), uit een Fransch geslacht gesproten, werd geb. te *Amst.* in 1696, en legde daar den grond zijner studiën, die hij vervolgde aan 't athenaeum,

daarna in 1715 te *Leijden*, waar hij zich tevens op de regtsgeleerdheid toelegde, en in 1721 tot doctor juris bevorderd werd met eene diss. *Ad L. 65 D. de acquirendo rerum dominio.* Na gedurende de zomervacantie een reisje gedaan te hebben naar *Engeland*, om de merkwaardigste bibliotheken en kunstverzamelingen op te nemen, en betrekkingen aan te knoopen met geleerde mannen, vestigde hij zich te *'s Hage*, niet zoo zeer om de pleitzaal te bezoeken, als wel om zijn' tijd aan letteroefeningen te besteden. De lust tot reizen meer en meer bij hem toenemende, zoo bezocht hij andermaal *Engeland*, daarna *Braband* en *Frankrijk*, en nam, in 1725 teruggekeerd, dan eens zijn verblijf te *Amst.*, dan te *Utrecht*, *Leijden* of *'s Hage.* Het daarop volgende jaar deed hij eene reis naar *Italië*, met het doel, om de oudheden van *Sicilië* te onderzoeken, en de boekerijen te *Verona*, *Padua* en *Venetië* te zien. Na het volbrengen van dezen togt, kwam hij in 1728 over *Duitschland* te *Amst.* terug, en scheen te weifelen waar zijne woonplaats te kiezen, tot de regering van *Amst.* daaraan een einde maakte, door hem te benoemen aan haar athenaeum als hoogl. in de geschiedenis en welsprekendheid. Dezen post aanvaardde hij den 27. Mei 1730 met eene rede: *De Mercurii cum Musis felici contubernio*, terwijl hij 2 jaren later het 100jarig eeuwfeest van 't athenaeum plegtig gedacht in eene treffende Lat. redevoering, door D. J. van Lennep geplaatst voor zijne redevoering, 100 jaren later gehouden en uitgegeven in zijne *Illustris Amstelod. athenaei memorabilia.* d'Orville verwierf zich een' wel verdienden roem; doch deed in 1742 vrijwillig afstand van zijn' post, en ruimde die in voor zijn' vriend P. Burman Secundus, hoogl. te *Franeker*, om, zoo verre zijne verzwakte gezondheid het toeliet, meer tijd te hebben tot zijne geliefdkoosde letteroefeningen. Hij nam een werkzaam deel aan de *Novae observationes miscellaneae*, waarvan hij het 4de deel nog voor zijn' dood eindigde. Onder zijne belangrijke stukken in die *Miscellanea* telt men zijne *Dissertatio Deliaca.* — *Diatribae in nonnullis inscriptiones veteres.* — Verder gaf hij nog: *Critica vannus in inanes Pavonis paleas. Amst.* 1737. — *Chariton, de amoribus Chaereae et Callirhoës*, met aanmerkingen. *Ib.* 1750. — Eenige commentariën en aanteek. op Lat. en Gr. classici. Zijne aanteekeningen op zijne reis in *Sicilië* zijn door Burman Sec. in 't licht gegeven onder den titel: *Sicula, quibus Siciliae veteris rudera additis antiquitatum tabulis illustrantur. Amst.* 1764, 2 vol. in fol. — Overigens gaf hij nog uit de *Poemata Latina* van zijn' broeder Petrus,

in 1739 overleden, terwijl zijne eigene Lat. dichtstukjes hier en daar verstrooid en eenige te vinden zijn in de *Delitiae poet.* van L. van Santen.

OS (ANTONIUS VAN DER) had te *Leijden* de theologie beoefend onder den hoogl. Alberti, en van hem meer vrijzinnige denkbeelden overgenomen, dan in dien tijd bij velen geldig waren. In 1748 werd hij uit *'s Graveland* naar *Zwolle* beroepen, waar hij door zijne krachtige taal en welsprekendheid grooten toeloop had, tot ergernis zijner ambtgenooten, welke in zijne leerredenen onregtzinnige begrippen meenden te ontdekken. Dit vond zulk een' weerklank in den kerkeraad, dat deze hem van zijne bediening ontzette, en het gebruik des avondmaals verbood, tot dat de klassis van *Zwolle* daaromtrent zou beslist hebben; doch nu kwam de regering, die gematigder dacht, tusschen beiden, vernietigde het vonnis des kerkeraads, en verhinderde de klassis die zaak te behandelen; waarmede ook de Overijsselsche Staten instemden. Men nam bovendien, op raad van den erfstadhouder, het advies in der theol. faculteit van *Leijden*, hetwelk hierop neêrkwam: dat de zaak des verschils niet zoo erg was, of zij zou, door het wederzijdsch onderteekenen van eenige vredesartikelen enz., wel uit den weg kunnen geruimd worden. Van der Os en zijn ambtgenoot van Rossum waren daartoe aanstonds bereid, maar niet de 3 overige predikanten. Welk een rampzalige twist er uit deze zaak ontstond, welk eene menigte van voor- en tegenschriften ze uitlokte, lust ons niet op te geven. Breedvoerige berigten zijn te vinden in Ypey's *Kerkel. Gesch. d.* 18*de eeuw*, *VII*, 376—393, en in de *Gesch. der Ned. herv. kerk* door Ypey en Dermout, III, 463—494. Drie jaren lang bleef van der Os buiten alle betrekking, tot hij zich in 1758 bij de Doopsgezinden voegde, zich liet herdoopen, eene leeraarsplaats in de *Beverwijk* aanvaardde en in 1764 te *Oostzaandam*, van welke hij, na eenige jaren met lust en ijver te zijn werkzaam geweest, afstand deed, en naar *Zwolle* vertrok, waar hij bij alle verstandigen in achting stond en hoog bejaard stierf. Behalve zijne verdedigings-schriften, verscheen er van hem eene *Uitbreiding over 1: Cor. I.* 33, in leerredenen, *Amst.* 1752, waarin zijne vrienden niets, zijne vijanden veel onregtzinnigs ontdekten; en eene *Predikatie over Hand. XVII:* 11. *Ib.* 1753.

— (JAN VAN), geb. te *Middelharnis* in 1744, † 1808, leerde de teeken- en schilderkunst bij A. Schouman te *'s Hage*, waar hij zijne woonplaats vestigde; en schilderde ter zijner oefening in 't kabinet van H. Verschuring vele copijen naar stukken

der beste meesters. Zijne riviergezigten met goed geteekende beeldjes gaven blijken van zijne bekwaamheid, maar veel meer zijne bloem- en vruchtstukken, welke hij bevallig, dun en uitvoerig schilderde, zoodat ze hoog geacht en duur verkocht werden. Behalve de schilderkunst beoefende hij ook de dichtkunst met niet minder gelukkig gevolg, al sloeg zijne muse soms een' supra-orthodoxen toon aan, die ons thans ruw in de ooren klinkt. Hij was medebestuurder van 't dichtlievend Genootschap Kunstliefde spaart geen vlijt, waarbij zijn prijsvers: *De mensch geschikt voor de eeuwigheid*, het accessit verwierf. In 1787 gaf hij een' bundel *Gedichten* uit en in 1793 te *Rotterdam* een zedekundig werkje, getiteld: *Bespiegelingen*, in proza door dichtregels afgewisseld. Bij 't dichterlijk Genootschap: Studium scientiarum genetrix, behaalde hij op uitgeschrevene prijsstoffen eene gouden en zilveren medaille. In zijne *Nagelaten gedichten*, *'s Hage* 1808, leest men ook een vers van zijn' zoon P. G. van Os.

OS (PIETER GERARDUS VAN), geb. te *'s Hage* in 1777, † 1839, had zijn' vader tot onderwijzer in de kunst en toonde al vroeg zijne bedrevenheid in 't copiëren van groote veestukken van beroemde meesters, o. a. van Potter. In landschappen met vee heeft hij zich loffelijk onderscheiden, terwijl hij zich ook eenigen tijd te *Amst.* bezig hield met miniatuur-portretten te schilderen, plaatjes te etsen naar stukken van J. Ruisdael, Potter en Berchem, of met het geven van onderwijs in de teekenkunst. Zijne schilderijen vonden algemeene goedkeuring, vooral zijne landelijke tooneelen met vee. Tweemalen werd hij door Felix Meritis met de gouden medaille bekroond. In 1813 en 14 diende hij als kapitein bij de vrijwilligers in de belegering van *Naarden*. In 1825 beschonk hem de keizer van *Rusland* met een' diamanten ring voor eene schilderij van 't binnen komen der Kozakken te *Utrecht* in 1813; terwijl Willem I hem vereerde met het ridderkruis van den Nederl. Leeuw. Behalve van onderscheidene academiën en genootschappen, was hij ook lid der 4de kl. van 't Kon. Nederl. Instituut. Zijn broeder G. J. J. VAN OS, geb. in 1782, was een vermaarde bloem-, vrucht- en wild-schilder, en zijn zoon P. F. VAN OS, geb. te *Amst.* in 1808, bepaalde zich eerst tot het afbeelden van paarden en figuren, waarvan sommige proeven met premiën zijn begunstigd, doch legde zich later meer toe op het schilderen van landschappen, waarin hij het tot eene fiksche hoogte bragt.

OSSEWAARDE (PIETER ADRIANUS), geb. te *Goes* in 1777, †

in 1854, trad op 21jarigen leeftijd de administratieve loopbaan in en werd door zijn' grooten aanleg en ijver ras tot hoogeren werkkring geroepen. Als referendaris van de 1ste klasse aan het hoofd der administratie van 's Rijks uitgaven geplaatst, bewees hij den lande gewigtige diensten. In 1823 werd hij tot secretaris-generaal van financiën bevorderd, welken post hij meer dan 20 jaren met ijver en orde bekleedde. Meermalen werd hij geroepen tot de tijdelijke waarneming van het ministerie van financiën, en nog op 70jarigen ouderdom aangesteld tot raad-adviseur bij dit ministerie, in welke betrekking hij tot zijnen dood werkzaam bleef. Hij was een nederig mensch, een toonbeeld van getrouwe pligtsbetrachting.

OSTADE (ADRIAAN VAN), geb. te *Lubeck* in 1610, † 1685, was met Adr. Brouwer leerling van den vermaarden schilder F. Hals te *Haarlem*. Hij muntte weldra boven zijne makkers uit in de behandeling van 't penseel, en leverde kunststukken, die nog elks bewondering opwekken. Beducht voor de geweldenarijen der Franschen, met welke wij toen in oorlog waren, wilde hij met vrouw en kroost naar *Lubeck* terugkeeren, maakte zijne have ten gelde, en nam zijn' togt over *Amsterd.* in 1662; doch een aanzienlijk burger dier stad wist hem zijn voornemen uit het hoofd te praten en bood hem zijne woning tot verblijf aan. De onderwerpen, die hij behandelde, getuigen van zijn vrolijk gemoed. Het waren landelijke dansen, boersche tafereelen, drinkgelagen, ook wel eens een boeren-schooltje, eene schilders-werkplaats, eene visch-markt enz. Alle zeer natuurlijk, met een krachtig en mollig penseel getoetst, met schilderachtige uitwerking van het licht en met eene verscheidenheid van figuren die bekoort. Zijne stukken worden nog tegen goud opgewogen. Op de Musea te *'s Hage* en *Amst.* kan men zijne oogen vergasten op 4 kunststukken van dezen, in dat genre nog niet overtroffen meester.

— (IZAAK VAN), zijn broeder, werd geboren te *Lubeck* in 1613, en † in 1671 te *Amst.* Door zijn' broeder in de schilderkunst onderwezen, volgde hij diens geestige manier, met behoud van eigen oorspronkelijkheid zoo wel in ordonnantie als koloriet. Hij vervaardigde vele landschappen en bevrozen vaarten en rivieren, met wagens, paarden en eene menigte beeldjes, goed en natuurlijk geteekend, maar minder uitvoerig dan die van Adriaan. Voor den kenner zijn beider stukken goed te onderscheiden. Zijn kunstwerk werd en wordt nog op hoogen prijs gesteld. Op 't Amst. Museum ziet men van hem eene boeren-herberg met een wit paard en verschei-

dene reizigers, als ook een' lagchenden boer met een' aarden kan in de hand.

OTTESZ (JAN), geb. in 1542 te *Huy* in de prov. *Luik*, vermelden wij hier wegens den hoogen ouderdom, dien hij bereikte. Hij diende als wegwijzer en tolk aan Alba, toen deze in de *Nederlanden* kwam; was bij vele van diens handelingen, ook bij de onthoofding van de graven van Egmond en Hoorne, tegenwoordig; sprak vele talen, en bekleedde gedurende 64 jaren het kosters- en schoolmeestersambt te *St. Martin* en *St. Pieters Visnaken* en *IJzermalsum*. Naar *Holland* gekomen, was hij langen tijd schoolmeester te *Hilligersberg* bij *Rotterdam*, daarna te *Oudewater*, en zette zich, 119 jaren oud, nog als onderwijzer te *Amsterdam* neder, waar hij 5 jaren later, waarlijk niet in de wieg, gestorven is.

OTTO I, graaf van *Gelre*, was de zoon van Hendrik. Dat hij even als Gerard I, II en III (zie deel I, bl. 581 enz.), uit het stamhuis van *Nassau* zou gesproten zijn, wordt op goede gronden door van Spaen (*Oordeelk. inleid. in de Geld. gesch.*, I, 47) voor een sprookje gehouden; hun oorsprong moet uit *Vlaanderen* afgeleid worden. Otto, geb. omstreeks 1164, trad na den dood zijns vaders (1182) in 't bewind, en vereenigde de graafschappen *Gelre*, *Zutphen* en de *Veluwe* onder één bestuur. De onderscheidene veten te vermelden, die hij had met de bisschoppen van *Utrecht* en anderen, gedoogt ons bestek niet. Van Spaen in zijne *Hist. van Gelderl.* I, 96, enz. is daaromtrent nog al uitvoerig. Of vorige graven van *Gelderland*, deel hebben genomen aan de kruistogten, is niet te bepalen, maar wel waarschijnlijk. Otto nam in 1188 te *Mentz* het kruis aan, begaf zich met den bisschop van *Bremen*, den landgraaf van *Thuringen*, en den graaf van *Teklenburg* over zee naar *Palestina*, onderscheidde zich bij 't beleg van *Ptolemaïs* door ligchaams-sterkte, onwrikbaren moed en vurig geloof, en kwam behouden in 't vaderland terug (1190). Eenigen tijd hierna beschonk hij *Zutphen* met stadsregten en vrijheden. Hij kon zich, even als de graaf van *Holland*, niet vereenigen met de bisschoppelijke keus, die gevallen was op Derk van Are (1198). Dit gaf aanleiding, dat Otto in *Overijssel* viel en graaf Dirk VII *Utrecht* belegerde. De Duitsche keizer Hendrik IV daagde de twistende partijen voor zich te *Maastricht;* Otto trok derwaarts, maar Hendrik IV, hertog van *Braband*, die op de hand was van den bisschop, wist hem op eene arglistige wijze gevangen te nemen, en vorderde later tot losgeld 2500 mark, waarvoor Otto 2 zijner zonen en 25

zonen zijner leenmannen tot gijzelaars moest stellen, of wel *Maas* en *Waal*, den *Tieler-* en *Bommelerwaard* verpanden. Het laatst wordt hij vermeld in 't verzoek (8 Maart 1206) aan keizer Philip, om tolvrijheid te *Keizerswaard* voor de burgers van *Zutphen* te verwerven, dat toegestaan werd. Tusschen dit en het volgende jaar is hij overleden, en liet bij zijne gemalin Richardis eenige kinderen na, van welke Gerhard III hem opvolgde.

OTTO II, graaf van *Gelre* enz., kleinzoon van bovenstaande, zoon van Gerard III, was nog jong toen hij zijn' vader opvolgde in 1230, zoodat hij eenigen tijd onder voogdijschap stond. Hij beleefde een' tijd van vele twistingen en geweldenarijen; maar toonde zoo vele voorzigtigheid en wijsheid, dat meermalen zijn raad en hulp ingeroepen werd om die bij te leggen of tegen te gaan. De aanbieding van de Roomsch-koninklijke kroon door Innocentius III (1246) wees hij grootmoedig van de hand, maar ondersteunde, met den hertog van *Braband*, de belangen van zijn' neef Willem II, graaf van *Holland*, die zich die kroon op het hoofd liet zetten. Hij bevorderde met anderen de stuiting der geweldenarijen, uit het zoogenoemde vuistregt ontstaan, werd door de edelen van *Hol land* gekozen tot voogd over Floris V; kwam daardoor in oorlog met diens tante, vrouwe Aleid (1263), op welke hij eene volkomene overwinning behaalde in *Zeeland*. Kortstondig was deze voogdijschap, maar hij kweet er zich van tot genoegen der ingezetenen. Ofschoon het hem niet aan moed ontbrak, bij onderscheidene gelegenheden gebleken, schijnt hij weinig lust gehad te hebben in een' togt naar het *H. Land*, ofschoon paus Clemens IV hem in 1266, toen hij het kruis had aangenomen, de vergunning verleende 20,000 pond te ligten uit den 100sten penning, dien de geestelijkheid der stichten *Mentz*, *Trier* en *Keulen* moesten opbrengen tot onderstand der kruistogten. Wijl hij in een' strijd tegen den aartsbisschop van *Keulen*, Engelbert, dezen gevangen genomen en in een' kerker niet vriendelijk had laten behandelen, sprak de paus in 1268 den banvloek tegen hem uit, welken 2 jaren later met alle plegtigheden, daaraan verbonden, bij brandende kaarsen, onder het luiden der klokken, in alle Geldersche en Guliksche steden en binnen de stad *Keulen* werd herhaald; doch ('t geen nog al vreemd is voor dien tijd) de graaf schijnt er zich weinig aan gestoord te hebben. Eerst na den dood des aartsbisschops verzoende hij zich met de kerk, en den 10den Jan. 1271 ontsliep hij, na 42 jaren roemrijk geregeerd te hebben.

Ofschoon naar het ligchaam gebrekkig, want hij had een' paardevoet, was zijn geest des te edeler, en werd hij, in weerwil van zijne soms onmatige heersch- en staatszucht, door zijne landgenooten zeer bemind. Hij vergrootte door aankoop aanmerkelijk zijne bezittingen in *Gelderland*. Vele steden hebben aan hem hare voorregten, keuren en handvesten te danken, o. a. *Harderwijk*, *Emmerik*, *Arnhem*, *Lochem*, *Doesburg*, *Deutichem* en *Wageningen*. In de laatste jaren zijns levens had hij veelal zijn verblijf op den burgt te *Nijmegen*. Hij is 2 malen gehuwd geweest, eerst met Margaretha van *Kleef*, welke † in 1251, zonder hem kinderen na te laten, daarna met Philippina van *Dammartin*, de moeder van zijn' zoon en opvolger Reinoud I. De 3 mispelbloemen, die zijn vader en grootvader in hun wapen gevoerd hadden, verwisselde hij, om ons onbekende redenen, met een' eenstaartigen ongekroonden leeuw zonder blokken.

OTTO I, zoon van Otto II, graaf van *Gelderland*, was proost van *Xanten*, toen hij in 1211, pas 18 jaren oud, tot bisschop van *Utrecht* werd benoemd door den aartsbisschop van *Keulen* , aan wien de kanunniken de keus hadden overgelaten en die daartoe met andere bisschoppen te *Utrecht* vergaderde. Hij had een schoon voorkomen, en zijn deugdzaam gedrag beloofde veel goeds. Gedurende 4 of 5 jaren had hij reeds het bisdom bestuurd, zonder nog door den paus erkend te zijn, daar zijn jeugdige leeftijd dispensatie vereischte. Om die te verkrijgen had men vroeger vruchteloos alle moeite in 't werk gesteld; de paus wilde hem zien, doch terwijl Otto zich gereed maakte naar *Rome* te reizen, stierf hij te *Noordhuisen* in *Overijssel* den 26. Maart of 7. Apr. 1215. Hij heeft aan de stad *Utrecht* het muntregt geschonken, alleen ten voordeele van kerk en bisschop, en had plan op vele verbeteringen, zoodat met den dood van hem, die vrede en geregtigheid beminde, goede verwachtingen zijn ten grave gedaald.

— II, zoon van Bernhard, graaf van der *Lippe* en proost van *Utrecht*, werd in 1215, op verzoek van graaf Willem van *Holland* en van graaf Gerard van *Gelre*, op den bisschopszetel te *Utrecht* geplaatst, door den aartsbisschop van *Keulen* te *Francfürt* gewijd en ontving van keizer Frederik II zijne leenhuldiging als vorst van het rijk. Zijn militaire geest spoorde hem aan, om zijne kudde te verlaten; deel te nemen aan den kruistogt en het bestuur over het bisdom op te dragen aan zijn' broeder Herman van der *Lippe*. Waarschijnlijk ondernam hij den togt naar *Syrië* in 1219 met Willem I, graaf van *Holland;* keerde van daar terug in 1222; en kwam weldra in hevigen

twist met den graaf van *Gelre* over de hooge schattingen, die men zijnen vasallen in *Salland* had opgelegd en over den tol te *Lobith*. Wederzijds verzamelde men zijne benden, en het geluk schaarde zich aan de zijde van den bisschop, waardoor het tot een vrédesverdrag kwam, ook met graaf Floris IV, die aan den inval der Gelderschen in het *Nedersticht* had deel genomen. De rust, welke hij hierop genoot, was kort van duur. Om een einde te maken aan de onlusten, welke *Groningen* en *Drenthe* beroerden, deed hij, met de graven van *Gelderland* en *Holland*, een' inval in *Drenthe*. Voor het tot den slag kwam, zocht de bisschop door het geven van aflaten en den herderlijken zegen de gemoederen tot dapperheid aan te vuren, doch dit behoedde hem thans niet voor eene zware nederlaag; hij werd geslagen, gevangen, deerlijk mishandeld en op eene gruwelijke wijze ter dood gebragt in 1226. Het lijk werd te *Utrecht* bij zijne voorgangers begraven. Als krijgsman moge hij roem hebben verworven, als herder en vorst verdient hij de berisping zijner geloofsgenooten.

OTTO III, zoon van graaf Willem I van *Holland* en broeder van graaf Floris IV, had door dezen het graafschap van *O. Friesland* ontvangen, toen hij daarvan afstand deed uit staatkundige, meer dan uit geestelijke belangen, om te *Utrecht* den bisschopszetel te bekleeden. Met eenparige stemmen verkoos hem het kapittel tot die waardigheid in 1235. Hij wist zijn gezag roemrijk te handhaven, met wijsheid en beleid de nadeelen, door oorlogen en watervloeden ontstaan, ook met opoffering van eigen middelen, te herstellen, en verkocht zelfs zijne vaderlijke goederen in *Holland*, om de schulden van het *Sticht* te lossen. Aangesteld tot voogd en raadsman van Willem II, daarna koning van 't Roomsche rijk, heeft hij als zoodanig eenige jaren *Holland* bestuurd, en vele voorregten voor de kerk van *Utrecht* verkregen. Na 16 jaren in deze gewigtige betrekking nuttig werkzaam geweest te zijn, rukte de dood hem weg in 1249.

— (EVERARD), geb. te *Hamm* in 't graafschap *Mark*, in 1685, † 1756, was hoogl. in de regtsgeleerdheid te *Duisburg*, waar hij tot 2 malen toe werd aangezocht, om in die betrekking te *Harderwijk* op te treden. Hij wees dit aanbod beide keeren van de hand, doch nam in 1720 het beroep naar *Utrecht* aan, waar hij veel roem verwierf door mond en pen, en de leermeester was van prins Willem IV. Van hier vertrok hij in 1739 naar *Bremen*, als lid van den raad dier vrije rijksstad. Hij heeft vele werken nagelaten, die inzonderheid

strekken ter opheldering van Rom. regtsgeleerde schrijvers en oudheden, waaronder zijne verhandeling over de 12 tafelen 't verdienstelijkst geacht wordt. De 2 Burmans maakten vele aanmerkingen op zijn Latijn, omdat het niet zoo keurig was als zij het schreven. Hij beschouwde de statistiek als eene afzonderlijke wetenschap van de staatkunde, waarin hij onderwijs gaf. Overigens leverde hij ook eene schets (ofschoon niet volledig) van de algemeene kennis der staten, in den smaak der oude Republieken van Elzevier; zij bevat slechts het Z. Westelijke van *Europa.*

OUDAEN (JOACHIM), geb. te *Rijnsburg* in 1628, waar zijn vader (even als vroeger zijn grootvader) het beroep van broodbakker uitoefende, had tot moeder Maria van der Codde, aan wier geslacht de Collegianten hunnen oorsprong te danken hebben. Daar hij veel vernuft en leerlust aan den dag legde, besloot zijn vader hem de Gr. en Lat. talen te laten leeren. Hij bezocht te *Leijden* de Lat. scholen, gaande dagelijks te voet derwaarts en terug naar *Rijnsburg*, waar hij tevens in de bakkerij hielp, en slechts de vroege morgen-uren voor zijne studiën kon besteden. Hij maakte ongemeene vorderingen, en door de betrekking, waarin hij kwam tot den geleerden P. Scriverius, ontwikkelde zich zijn aanleg voor de dichtkunst. Hij woonde eenigen tijd bij Scriverius in, dien hij in zijne blindheid voortreffelijke diensten bewees door voor hem te lezen en te schrijven. Na den dood zijner ouders vestigde hij zich te *Rotterdam*, huwde met Ewoutje Stout, en bleef den steenhandel van zijn' schoonvader tot aan zijn' dood aanhouden. Als dichter trad hij op in 't moeijelijkste vak der poëzij, het treurspel. In 1648 zond hij het treurspel *Johanna Gray* in 't licht, dat gevolgd werd door *Koning Konradijn en hertog Frederik.* Zijne verzen missen doorgaans dat vloeijende en die bevalligheid, welke wij bij anderen bewonderen. Ze mogen hier en daar stout en krachtig zijn, het stijve en gedwongene, dat er veelal in heerscht, maakt de lezing niet aangenaam. Daarenboven vindt men in deze en de volgende niet de minste intrigue of geschiktheid voor het tooneel. De andere zijn: *Het verworpen huis van Eli*, 1671. — *De Haagsche broedermoord of dolle blijdschap*, 1673, benevens een fragment of 5de bedrijf van *Servetus.* Ze zijn alle later te *Amst.* in één' bundel uitgegeven zonder jaartal. Zijne overige stukken, onder den titel *Poëzij*, zagen in 1712 in 3 dln. kl. 8vo, het licht, en zijne onuitgegevene *Gedichten*, door de zorg van Poot in 1724. Hij was der anti-stadhouderlijke partij toegedaan, waarvoor hij

onbewimpeld uitkomt in de 2de afdeeling zijner gedichten, *Staatsgevallen* betiteld, waarin hij de meest roemrijke gebeurtenissen van den eersten stadhouderloozen tijd, op zijne wijze, alles behalve onpartijdig, bezingt. Zijne bedrevenheid in de oudheid- en penningkunde, toonde hij o. a. in zijn geleerd werk *Roomsche mogentheid*, 1664. Zijne gevoelens omtrent het duizendjarig rijk komen aan den dag in zijne *Voorschaduwing des zegenpralenden rijx van J. C. hier op aerde*, 1666. Meer andere werkjes van godsd. en staatk. aard laten wij onvermeld, alleen nog gewagende van een verdienstelijk werk, namelijk de uitbreiding in dichtmaat van de Psalmen onder den titel: *Harpzangen van David*, 1680, op muzijk gebragt door den ervaren zangmeester Remigius Schrijver, organist te *Middelburg*. Op verzoek der Waterlandsche Doopsgezinden te *Amst.* werden ze geschikt naar de zangwijzen van Datheen's berijming. Hij behoorde tot die gezindte en tevens tot die der Collegianten of Rijnsburgers, van wier opkomst en bedrijf hij in 1672 eene *Historie* beschreef. Hij † in 1692.

OUDENDORP (FRANCISCUS VAN), geb. te *Leijden* in 1696, † 1761, was in 1724 rector der Lat. scholen te *Nijmegen*, 2 jaren later te *Haarlem*, toen hem in 1740 te *Leijden* het professoraat in de welsprekendh. en historie werd opgedragen, 't welk hij aanvaardde met eene rede: *De literatis C. J. Caesaris studiis.* Met grooten lof was hij hier werkzaam. In 1752 hield hij eene lijkrede op prins Willem IV, 7 jaren later op diens weduwe Anna. Toen de academie eene kostbare verzameling van steenen gedenkstukken der Gr. en Rom. oudheid ontving van G. van Papenbroeck, maakte van Oudendorp een Lat. opschrift, tot vereeuwiging der nagedachtenis van den schenker, terwijl hij in 1745 eene redevoering uitsprak over het nut, dat er gelegen is in het raadplegen van O. opschriften en gedenkstukken voor de studie der Gr. en Rom. oudheid, op welke rede hij een jaar later liet volgen eene korte beschrijving der oude gedenkstukken, welke tot Papenbroeck's legaat behoorden. Bovendien maakte hij zich verdienstelijk door het uitgeven van verscheidene oude classici, zoo als Lucanus, Julius Obsequens, Frontinus, en vooral zijne lievelingsschrijvers Julius Caesar en Suetonius. 25 jaren na zijn' dood zag door de zorg van Ruhnkenius het 1ste deel van zijn' *Apulejus* het licht (1786), waaraan hij 30 jaren gewerkt had, en dat vervolgd werd door J. Bosscha, zoodat 2 andere dln. met zijne noten uitgegeven zijn te *'s Hage* in 1824. Een keurig Lat. vers van hem staat gedrukt achter de feestrede van J.

P. d'Orville op het 100jarig bestaan van 't Amst. athenaeum, in de *Memorabilia* van D. J. van Lennep.

OUDENHOVEN (JACOB VAN) was in 1626 predikant te *Aelburg* en *Heesbeen* bij *Heusden*, daarna in 1631 te *N. Lekkerland*, waar hij in 1665 emeritus werd en stierf in 1683. De oude vaderlandsche historie was zijne studie; onderscheidene werken heeft hij uitgegeven, die daarvan getuigenis dragen, zoo als o. a. zijne *Beschrijvinge der stadt en Meijerije van 's Hertogenbossche* enz. *Amst.* 1649. — *Beschrijv. der stadt Heusden*, enz. 1651. — *Beschrijv. van O. en N. Dordrecht. Haarl.* 1660, meermalen herdrukt, opgedragen aan de broeders J. en C. de Witt. — *Beschrijv. van O. Hollandt, nu Z. Hollandt* enz. *Dordr.* 1654. — *Oude Holl. landen, heeren, luijden, rechten en rechtsplegingen.* — *Haerlemsche wieg, of geschiedk. bedenk. over eenige oudheden, rakende den toestand en oorsprong van de stadt van Haerlem*, enz. *Haarl.* 1671. — *Antiquitates Cimbricae renovatae. Ib.* 1681. — *Beschrijv. van den Alblasserwaard*, waarachter eene *Strafpredicatie*, bij eene inbraak in dien waard in 1658 gehouden, waarin hij het zedebederf van dien tijd krachtig afschildert, en zich o. a. dus uitlaat: „ 's Avonds in de herberghe gongh het veeltje, daer spronck men ende danste men als wilde en woeste menschen, daar hoorde men gezangen van Sodom ende niet van Zion, vleeschelijck, niet geestelijck, ter eere van Bacchus ende Venus, tot vermaek van het vleesch, de werelt en den duijvel," enz. Uitvoeriger berigten omtr. zijne schriften en verdiensten levert C. H. Hermans in zijn *Geschiedk. Mengelw. over de prov. N. Braband*, I, 132, enz. en Schotel in den *K. en letterbode*, 1839, II, 260.

OUDSHOORN (PIETER baron VAN REEDE VAN), uit een oud en aanzienlijk geslacht geboren te *Utrecht* in 1714, † 1773, genoot aldaar eene wetenschappelijke opvoeding en vertrok in 1741 naar de *Kaap de Goede Hoop*, waar de bewindhebbers der O. I. Comp. hem hadden aangesteld als opperkoopman en independent fiscaal. Als een eerlijk, trouw, menschlievend en regtvaardig man, vervulde hij dezen gewigtigen post, tot men hem in 1761 benoemde tot secundus of 2den bevelhebber, waaraan tevens het voorzitterschap in den raad verbonden was. Vijf jaren later keerde hij met verlof naar *Nederland* terug, waar zijne tegenwoordigheid vereischt werd. Daar aangekomen verzocht hij zijn ontslag bij de O. I. Comp., dat hem verleend werd met een loffelijk getuigschrift. Doch toen hij hoorde, dat de post, dien hij het laatst aan de Kaap bekleed had, vacant was, vond hij zich opgewekt dien andermaal te

aanvaarden, 't geen men hem geredelijk toestond. Terwijl hij zich gereed maakte, met vrouw en kroost die reis te ondernemen, vernam men het berigt van den dood van Tulbagh, gouverneur en directeur van de *Kaap de Goede Hoop*, en nu werd van Oudshoorn met deze hooge waardigheid begunstigd. Op de Asia scheep gegaan in 1772, mogt hij de plaats zijner bestemming niet bereiken, maar stierf onder weg den 23. Jan.

OUDIJN (CASIMIR), geb. te *Mezières* aan de *Maas* in 1638, † 1717, zou door zijn' vader, die wever was, tot dit bedrijf zijn opgeleid, maar meer lust toonende in letteren en wetenschappen, legde hij de eerste gronden hiervan in zijne geb.-plaats en te *Rethel.* Hij trad daarna in 1656 als monnik in de orde der Praemonstranten, en werd naar de abdij van *Sery* gezonden om zich in de wijsbegeerte, later naar die van *Bucille*, om zich in de theologie te oefenen. Na volbragte studiën, legde hij zich vooral toe op de kerk. geschied. Aangesteld tot procurator in een klooster van *Bucille* in *Champagne*, moest hij in 1680, bij afwezigheid van den abt en den prior, Lodewijk XIV, die dat klooster onverwachts bezocht, aanspreken. Toen Z. M. in de zaal trad, brak de zon eensklaps door de wolken, en bestraalde het gelaat des konings. Dit gaf Oudijn aanleiding tot het voor de vuist uitspreken dezer regels:

Solem vere novum nunc sol antiquus adorat,
Et Martem primum Martia prima dies.

De koning, verwonderd in zulk een woest oord zoo veel geest aan te treffen, vroeg hem welk een' post hij hier bekleedde. Het antwoord: „ qu'il portoit son mousquet, et que, quand il ne pouvoit le porter, il le traînoit", behaagde den koning minder, zoodat hij hem niet langer wilde zien. (Siegenbeek in zijne *Gesch. d. Leidsche Hoogesch.*, II, 33, stelt dit voorval geheel anders voor; doch wij volgen hier Paquot, I, 437). M. Colbet, hoofd en hervormer der Praemonstranten, belastte Oudijn met het onderzoek van de archieven der abtdijen en kerken dezer orde, om hare geschiedenis op te stellen. Hiertoe bezocht hij ook *Braband*, en kwam met een' rijken oogst in *Frankrijk* terug. Zijne verdere zendingen moeten wij onvermeld laten. Te *Parijs* kwam hij in betrekking met onderscheidene geleerden, en haalde zich (volgens Siegenbeek) door zijne vrolijkheid en spotzucht en door zijne overhelling tot de gevoelens der Hervormden, veler haat en nijd op den hals, 't welk hem noodzaakte de stad, die hem tot gevangenis was aangewezen, te verlaten en te vlugten naar *Leijden*, waar hij 26 Oct. 1690 aankwam. Hij ging tot de Protestantsche gods-

dienst over; Spanheim en anderen zorgden voor zijn onderhoud, tot hij in 1694 aangesteld werd tot buitengewoon custos der acad. bibliotheek, in welken post hij met ijver werkzaam was tot aan zijn' dood. Onder zijne voornaamste werken behooren: *Supplementum de scriptoribus*, *vel scriptis Ecclesiasticis à Bellarmino omissis*, *ad annum* 1460. *Paris.* 1686. — *Trias dissert. criticarum. L. B.* 1717. — *Commentarius de scriptoribus ecclesiae antiquis*, etc. dat na zijn' dood te *Leipzig* het licht zag in 3 fol. dln.

OUTERMAN (JAQUES), ook VAN RENINGHEN genoemd, was leeraar bij de Vlaamsche Doopsgezinden in het Blok te *Haarlem*, en mengde zich in den twist, die tusschen deze en de Friesche was ontstaan, waarvan men de berigten vindt in 't boekje, dat hij uitgaf in 1609: *Verklaaringe met bewijs uit den droevigen handel van Vriezen en Vlamingen*, enz., met een *Appendix dienende tot conclusie van de Verklaringe* enz. 1609. Hij werd door den predikant Acronius te *Haarl.* beschuldigd, dat hij zich in ongewone termen had uitgelaten over het Goddelijke Wezen en over de menschwording van Christus, naar aanleiding welligt van zijn werk: *Eene noodighe Christelijcke verantwoordinghe*, door de Leijdsche faculteit in 1626 veroordeeld, als afgrijselijke en godlasterlijke ketterijen behelzende, terwijl ook het *Haarl. martelaarsboek*, waarin hij met Hans de Ries de hand had, aan vele Hervormden mishaagde. Van wege de Staten werden eenigen uit het hof van *Holland* gecommitteerd, om met hem te spreken over sommige artikelen, vervat in de *Belijdenis des geloofs*, welke hij aan de Staten had overgeleverd, onderteekend door 19 andere Vlaamsche leeraars. Dit had ten gevolge dat de Staten (1626) daarin genoegen namen en hem niet verder lastig vielen. In eene verzameling van liederen der Doopsgez. van P. Grijspeer vindt men er ook een van J. Reninghen of Outerman.

OUTHOF (GERHARDUS), geb. te *Amsterdam* in 1671, was predikant en rector te *Embden*, vervolgens in dezelfde betrekking te *Kampen.* Zijne vele godgeleerde en zedekundige werken getuigen van zijne werkzaamheid en geleerdheid; zijne dichtkundige van zijn' wansmaak en onbevoegdheid tot den naam van dichter. Zijne rijmelarij is vervat in 2 dln. *Poëzij*, 1708. — *Keizerlijke rijkszinspreuken. Gouda*, 1711. Eene vertaling van *Levenstafereel van Cebes den Thebaner*, 1727. — *Stichtelijke gedichten. Leijd.* 1739. Behalve eene verzameling van *Kerkredenen*, gaf hij eenige gelegenheids-predikatiën. — *Zedelessen der oudvaderen. Amst.* 1715. — *Verklar. van Paulus*

brief aan Titus. 1743. — *Over het boek van Ruth.* — Een werkje *Over de watervloeden;* en bijvoegsels tot Hoogstraten's *Zelfstandige naamwoorden*, 1733, opgenomen in den 5den en 6den druk van dat werk.

OUTHOORN (WILLEM VAN), geb. te *Larike* op *Amboina* in 1635, † 1720, werd door zijn' vader, die aldaar, later te *Banda*, resident was, naar *Holland* gezonden om eene geschikte opvoeding te genieten. Hij bestudeerde de regtsgeleerdheid, keerde in 1659 naar *Indië* terug als onder-koopman; werd weldra lid van den raad van justitie; daarna ontvanger-generaal en in 1679 gewoon raad van *Nederl. Indië.* Later klom hij op tot directeur-generaal van koophandel en werd in 1691, in de plaats van Camphuis, gouverneur-generaal. Hij genoot een vreedzaam bestuur en bragt veel toe tot den bloei der O. I. Comp. Bij den raad der 17 minder gezien, bood men hem in 1704 zijn ontslag aan en droeg het bewind op aan zijn' schoonzoon J. van Hoorn. Hij bleef te *Batavia* wonen, en zag nog gouverneurs aan hem opvolgen, die hem wel eens de bitterheid deden gevoelen van onderworpen te zijn aan een gezag, vroeger door hem zelven uitgeoefend.

OUTREIN (JOHANNES D'), geb. te *Middelburg* in 1662, † 1722, leerde de Latijnsche taal te *Breda* en *Middelburg*, en studeerde te *Franeker.* Onder de theol. hoogleeraren, welke hij daar hoorde, was de beroemde Vitringa zijn geliefdste leermeester, naar wien hij zich vormde, en met wien hij een' vriendschapsband aanknoopte, dien de dood eerst verbrak. In 1681 verdedigde hij een acad. proefschrift: *De lumine rationis*, en nog eenige andere, en eindelijk een jaar later eene *Diss. de colore*, waarmede hij tot doctor in de wijsbegeerte en vrije kunsten bevorderd werd. In 1685 werd hij predikant te *O. Zaan;* later achtereenvolgens te *Franeker*, *Arnhem*, *Dordrecht* en *Amsterdam.* Hij volgde de ernstige Coccejaansche rigting, en bragt eene gewenschte verandering in de preekwijze van dien tijd. In zijne leerredenen en schriften bragt hij eene reine Evangelische leer te voorschijn, vermijdende alle schoolsche geleerdheid en mystieke begrippen. De lange reeks zijner schriften, waarvan Paquot er 61 optelt, den lezer mede te deelen, zal men ons gaarne kwijtschelden. Zijne *Korte schets der goddelijke waarheden*, 1687, meer dan 12 malen herdrukt en in 't Fransch, Engelsch, Hoogd., Portug. en Maleisch vertaald, heeft hem wel het meest beroemd gemaakt, althans meer dan zijne zoogenoemde dichtkundige werken. Want zijne *Korte uitbreid. van 't Hooglied van Salomo en het lied van Mo-*

ses, en den raad des vredes, *Leeuw*. 1682, draagt blijken, dat hij op den zangberg niet te huis behoorde, en even als zoo vele andere dier dagen, niet vrij was van den genootschappelijken geest. En zoo is het ook gelegen met zijne *Roosendaalsche vermaakelijkheden*, 1700, nog wel 2 malen herdrukt, waarvan de platen en aanteek. meer waarde bezitten dan de verzen; en met zijne *Gezangen of nuttige bestedingen van afgebroken uren*, 1717.

OUWATER (ALBERT VAN), geb. te *Haarlem* in 1444, was een der eersten die aldaar met olieverw schilderde, welke kunst kort te voren of in zijnen tijd door J. van Eijck was uitgevonden of in de *Nederlanden* bekend geworden. Zijn schildertrant deed reeds zien wat men eenmaal in onze school te wachten had. De levensgroote afbeelding van Petrus en Paulus, voor de pelgrims-kapel in de Groote Kerk te *Haarlem*, met een bekoorlijk landschap vol beelden, moet inzonderheid van zijne bekwaamheid in de kunst getuigd hebben; als ook zijne *Opwekking van Lazarus*, door de Spanjaarden bij de inneming van *Haarlem* geroofd, en andere stukken, waarvan er zich nog één te *Dantzig* en één te *Weenen* moet bevinden.

OVENS (JURRIAAN) was een leerling van Rembrandt, wiens krachtigen stijl hij gelukkig navolgde in zijne historie-stukken en nachtlichten. Op het tegenwoordige Amsterdamsche paleis ziet men van hem een kapitaal stuk, verbeeldende de zamenzwering der O. Batavieren in het H. of Schaker-bosch, op het oogenblik dat C. Civilis de voornaamste krijgsoversten en edelen tot het besluit beweegt om 't Rom. juk af te werpen. Hij heeft ook fraaije portretten vervaardigd. Zijn geb.- en † jaar schijnen onbekend, ofschoon in den *Catalogus van Ned. portretten van F. Muller* zijne geboorte te *Amst.* op 1660 staat aangeteekend, 't geen niet overeenkomt met het berigt van Houbraken, I, 273, die hem als hofschilder vermeldt van den hertog van *Holstein* in *Frederiks-stad* ten jare 1675, die toch wel een jongeling van 15 jaren niet als schilder in zijne dienst zou nemen.

OVERBEEK (BONAVENTUUR VAN), geb. te *Amsterdam* in 1660, † 1706, genoot van zijne gegoede ouders eene zorgvuldige opvoeding en toonde veel aanleg voor de letteren; doch meer lust in de teeken- en schilderkunst krijgende, begaf hij zich waarschijnlijk onder de leerlingen van G. de Lairesse. Hij ondernam tot 3 keeren toe eene reis naar *Italië*, hield zich meestal te *Rome* bezig met het vervaardigen en verzamelen van teekeningen van oudheden, standbeelden en andere kunstwer-

ken, naauwkeurig door hem of andere kunstenaren opgenomen. Deze en eene menigte afgietsels en boetseersels heeft hij naderhand te *Amsterdam* geordend en met vele gravures uitgegeven in een belangrijk werk, door hem in 't Nederd. opgesteld, doch dat hij in 't Fr. en in 't Lat. deed vertalen onder den titel: *Reliquiae antiquae urbis Romae*, etc. *Amst.* 1708, 3 vol. fol., door zijn' neef en erfgenaam op eigen kosten uitgegeven. Van Gool hangt een schandelijk tafereel op van zijne losbandige levenswijze, die zijn' dood zou verhaast hebben, welk tafereel wij hopen dat overdreven is.

OVERBEEK (LEENDERT), geb. te *Haarlem* in 1752, † 1815, had tot leermeester in de schilderkunst H. Meijer; schilderde eerst behangsels, schoorsteenstukken en dergelijke, en legde zich daarna meer op het teekenen en etsen toe. In 1791 gaf hij 6 stuks geëtste landschapjes uit; teekende plaatjes voor de werken van A. Loosjes, en 2 groote tafereelen, voorstellende de verwoesting te *Leijden*, door een kruidschip aangerigt in 1807. Hij was in 1775 enz. medebestuurder van de Haarlemsche teeken-academie en heeft daar redevoeringen gehouden, waarvan er gedrukt zijn. Hij hield zich veel te *Amsterdam* en te *Weesp* op, en heeft de kunst uitgevonden, om met goud en zilver op glas te teekenen en te etsen, waarvan enkele proeven aanwezig zijn; deze kunst schijnt met hem uitgestorven te zijn.

OVERDORP (ELISABETH MARIA), zie POST (E. M.)

OVERSTEGE (CORNELIS VAN), geb. te *Dordrecht* in 't begin der 17de eeuw, † 1662, bekleedde aanzienlijke posten, en was o. a. mans-man van den hove en de hooge vierschaar van *Z. Holland*, watergraaf in den *Nederwaard*, dijkgraaf in den Z. polder van *Dubbeldam*, enz., hoogdijkheemraad van *Mijns-heerenland*, van *Moerkerken* enz. Hij werd geacht bij de geleerden als beminnaar en gelukkig beoefenaar der Nederd. dichtkunst, waarvan getuigt zijn zeldzaam werk, getiteld: *Wereltlijcke en gheestelijcke poëzij*, *Dordr.* 1661. A. van Nispen schetst hem onder zijn portret met deze 2 regels:

Heer Overstege hier, die om kort-scherpe tael,
In Hollandt werdt benaamt den tweeden Martiael.

OVERSTRATEN (ADRIANA VAN), weduwe van Mr. N. van Cuijlenborch, geb. te *Bergen-op-Zoom* in 1756, † 1828, stond in vriendschapsbetrekking met Petronella Moens; zij gaven gezamenlijk *Vaderlandsche dichtproeven* in 't licht te *Haarlem* in 1786; waarop volgde *Esther, in 4 zangen*, opgedragen aan de Parnassijns der Portugeesche synagoge te *Amst.*, welke de dichte-

ressen eene gouden medaille vereerden. In 1788 schonk zij eene *Eerkrans* voor hare geb.-stad, gelijk P. Moens voor *Aardenburg;* later bewerkten zij zamen 2 treurspelen *Johanna Gray* en *Dolseij en Amelia*, en Adriana afzonderlijk: *Jacoba van Beijeren.* Vervolgens vindt men van haar eenige uitgebreide dichtstukken in onderscheidene genootschappelijke dichtbundels, als ook in de *Kleine dichterlijke handschriften*, alwaar in de IVde Schak., bl. 107, haar dichtstuk *Lof van den vaderlandschen landbouw* als bijzonder fraai geprezen wordt. Hare muze nam geene hooge vlugt. De meeste harer stukken zijn van geschiedkundigen aard en getuigen van hare belezenheid.

OVERSTRATEN (PIETER GERARDUS VAN), geb. te *Bergen-op-Zoom*, † 1801, zag zich in 1796 benoemd tot gouverneur-gener. van *Neêrl. Indië*, welke hooge betrekking hij aanvaardde den 18. Febr. van 't volgende jaar. Het uitvoerend bewind in de Bataafsche republiek stelde hem in Nov. 1800 aan tot Lt.-generaal, terwijl de Engelschen het eilandje *Onrust* verwoestten. Wij weten van zijne bedrijven niets anders te melden, als dat hij te *Rijswijk* militaire gebouwen opregtte en het kampement van *Weltevreden*, waar hij stierf.

P.

PAAPE (ADRIAAN DE) maakte zich in de 18de eeuw als schilder gunstig bekend. Van zijne levens-omstandigheden vinden wij niets opgeteekend. Hij werkte in den trant van Gerard Dou. Van zijne stukken hebben wij alleen vermeld gevonden een' *Kruidenierswinkel* met vele beeldjes en bijwerk, keurig geschilderd en verkocht in de nagelatene kunstverzameling van den Heer Tolling te *Amst.* in 1768; een stukje in het kabinet van Winckler te *Dresden*, en zijn portret, door hem zelven geschilderd, dat voorkwam in de verzameling van schilders-portretten van wijlen den heer van der Marck te *Leijden.*

— (GERRIT), geb. te *Delft* in 1752 uit onbemiddelde ouders, betoonde vroeg grooten leeslust, waaraan alleen kon worden voldaan bij een' bakker, die naar zijn doen eene uitgebreide bibliotheek bezat van 200 boekdeelen. Maar zijn vader, die begreep dat lezen geen ambacht was, bestelde hem op zijn 13de

jaar als leerling in eene plateelbakkerij. Terwijl hij hier 14 of 15 jaren bezig was, bedierf hij zijne geheele teekenkunde, waartoe hij aanleg en lust had. Het geld, dat hij uitspaarde, werd aan boeken en prenten besteed, en de aangekochte dichtwerken wekten zijnen rijmlust op, zoodat hij zelfs in 1774 een werkje waagde uit te geven, getiteld: *Vruchten der eenzaamheid of proeve van stichtelijke mengeldichten*, 't welk hij later met regt een ellendig eersteling noemt. Het bragt hem evenwel in kennis met een' 80jarigen grijsaard, R. van Schie, een liefhebber der dichtkunst, met wiens dochter Maria, die ze insgelijks beoefende, hij ten jare 1776 in 't huwelijk trad. Hij werd lid van 't Haagsche dichtgenootschap en door Ds. J. van Spaan verder in de dichtkunst onderwezen, terwijl hij intusschen een treurspel uitgaf: *Gamba*, *of de martelaar*, waarop nog meer rijmwerken volgden, die met de titels verdienen vergeten te worden. Door twist met zijne gezellen zijn bovengenoemd ambacht moetende verlaten, begaf hij zich aan 't waaijer-schilderen en silhouetteren, tot dat hij in 1781 den post kreeg van bediende der kamer van Charitaten der stad *Delft*, die hem 36 stuivers in de week opbragt, waarbij hij nog iets verdiende met het vertalen uit het Hoogd., waarin hij slechts 5 lessen had genoten. Van de verdeeldheden, welke in 1786 en 87 in ons vaderland ontstonden, was hij geen koel aanschouwer, maar een vurig patriot, 't geen hem drong naar *Amsterdam* te wijken, waar hij op eene doodsche achterkamer eenige werken, o. a. den *Simson* schreef. Vermomd en met een beschilderd aangezigt, ontweek hij weldra naar *Braband*, en had verschillende ontmoetingen, dikwijls zeer onaangename, ontstaan uit zijne scherpe en spottende pen. In 1789 trok hij naar *Duinkerken*, waar hij den soberen kost won met het schrijven en vertalen van boeken en tooneelstukken, tot dat hij, gelijk andere Hollandsche uitgewekenen, met Daendels naar 't vaderland terugkeerde. Hij vertoefde eenigen tijd te *'s Hertogenbosch*, vestigde zich later te *Dordrecht*, waar hij gelijk in de eerstgenoemde plaats courant-schrijver was. In die onstuimige dagen wist hij zich nu en dan te doen gelden en nam onderscheidene commissiën op zich; doch toen er gematigder tijden aanbraken, viel hij tot zijne onbeduidendheid terug, zoodat men zelfs niet schijnt te weten waar en wanneer hij dit wereldtooneel verliet. Onder zijne menigvuldige werken (meer dan 36) zal men er sommige aantreffen, waarin hier en daar eenig Attisch zout verstrooid ligt. Met genoegen lazen wij zijne: *Vrolijke wijsbegeerte in mijne ballingschap*, *Dordrecht*. 1792, en zijn *Republikeinsch Speelreisje*

van Frankrijk naar Holland, uit welke 2 werkjes onze berigten getrokken zijn.

PAATS VAN TROOSTWIJK, zie op TROOSTWIJK (PAATS VAN).

PAAUW (PIETER VAN DER BREGGEN), geb. in 1761 te *Brielle*, waar zijn vader Remonstr. predikant was, werd in 1786 als proponent bij de broederschap beroepen te *Leijden*, om een derde van de dienst van M. van der Meersch waar te nemen, die hij in 1790 geheel op zich nam. In dat zelfde jaar nam de heer J. Paauw en zijne gade, na het overlijden van hun eenig kind, hem tot hunnen zoon aan, waardoor de naam PAAUW bij den zijnen gevoegd werd. Twee jaren later vertrok hij naar *Amsterdam*, waar hij in dezelfde betrekking werkzaam was tot in 1804, toen men hem naar *den Haag* beriep; terwijl hij in 1805 tevens om de 14 dagen te *Delft* eene preekbeurt vervulde. Hij was curator van het Remonstrantsch Seminarium, een geleerd man, welsprekend redenaar en verlicht en zedelijk mensch. In 1829 verkreeg hij zijn emeritaat. Hij zond o. a. in 't licht: *Aanwijzing van de godsdienstige denkwijze der Rem. broederschap. Leijden*, 1807. — *Vier brieven aan M. Stuart*, met wien hij in 1799 uitgaf *Josef in leerredenen*, 3 dln., later herdrukt.

PABST VAN BINGERDEN (RUDOLF WILLEM JACOB baron VAN), geb. te *Amst.* in 1775, † 1841, begon zijne studiën aan het athenaeum aldaar en volbragt die aan de Utrechtsche hoogeschool; deed daarop eenige buitenlandsche reizen, vooral in het Noorden; verkreeg in 1795 de doctorale waardigheid in de regten, en verhuisde met de zijnen naar *Duitschland*, waar hij zich vooral aan de beoefening der letteren en wetenschappen wijdde. In rustiger tijden naar het vaderland teruggekeerd, was hij steeds onledig met het onderzoeken der vaderlandsche geschied- en letterkunde. In 1812 werd zijne uitmuntende *Lofrede op Erasmus* bekroond door de Holl. Maatsch. van fraaije kunsten en wetenschappen, waarin hij met klem van redenen diens eer handhaaft tegen C. Villers, die zich in zijn beroemd werk: *Sur l'esprit et l'influence de la Réformation de Luther*, ongunstig over Erasmus had uitgelaten. In 1814 werd zijne niet minder keurige en bondige verhandeling: *Over den invloed der kruisvaarten op den toestand van de burgermaatschappij in ons vaderland*, door het Utr. Genootsch. van kunsten en wetensch. bekroond. Bovendien verzamelde hij veel ter opheldering der vaderl. hist., bijzonder van 't geen den thesaurier-generaal Hop betrof, tot wien hij in familie-betrekking stond; waarvan

echter niets is uitgegeven, gelijk er ook onder zijne papieren eene verhandeling over *Frederik Hendrik*, en een onvoltooid opstel: *Over de pacificatie van Gend*, gevonden is. Na 1813 was hij als griffier bij de Staten-Generaal werkzaam, later als lid van den Raad van State. De koning, die zijne kunde, oordeel en eerlijkheid op prijs stelde, gebruikte hem tot gewigtige staatscommissiën en verhief hem tot commandeur der orde van den Nederl. leeuw. Behalve van 't Prov. Utr. Gen., was hij ook sedert 1813 lid der Maatsch. v. Ned. letterk. te *Leijden*, en in de laatste dagen zijns levens curator der Utr. hoogeschool.

PADDENBURG (GERRIT GIJSBERT VAN), uit *Gouda*, werd in 1807 proponent bij de Remonstr. broederschap, en 2 jaren later pred. te *Berkel;* hij woonde sedert 1811 te *Rotterdam;* ontsloeg zich van deze betrekking, en werd in 1815 door het gouvernement aangesteld tot instituteur te *Curaçao*, waar hij † 1 Dec. 1822. Hij heeft zich bekend gemaakt als romanschrijver, wiens werken vroeger veel werden gelezen; ze zijn getiteld: *Het leven van Will. Vlijtig*, *eene familie-geschiedenis.* 1812, in 3 dln. — *Het leven van een' ouden vrijer.* 1815, in 2 dln.

PAETS (ADRIAAN), geb. te *Rotterdam* in 1630, † 1686, oefende zich in zijne jeugd eerst in de theologie, daarna in de regtsgeleerdheid, en was eenigen tijd als advokaat en notaris in zijne geb.-plaats werkzaam, en somtijds ook als spreker bij de godsdienstoefeningen der Collegianten of Rijnsburgers. In 1664 bekleedde hij den post van raad en vroedschap te *Rotterdam*, en zag zich 3 jaren later met van Beuningen afgevaardigd naar *Overijssel*, om aldaar de twisten te sussen, 't welk eerst gelukte in 1671. Om den roem zijner bekwaamheid kwam hij in aanmerking als president van 't hof van *Holland*, waartoe hem echter zijne godsdienstige gevoelens in den weg stonden. J. de Witt achtte hem geschikt, om in 1672 een gezantschap te vervullen naar *Spanje*, ofschoon zijne gezondheid wel iets te wenschen overliet. Met ijver kweet hij zich van dezen moeijelijken post, sloot een belangrijk verbond met dat rijk en bewerkte eene oorlogs-verklaring tegen *Frankrijk.* Hij vertoefde er tot in 1675, terwijl men gedurende zijne afwezigheid had weten te bewerken, dat hij met P. de Groot als lid der vroedschap te *Rotterdam* werd afgezet. Daar men in onderschepte brieven van den Franschen gezant d'Avaux aan die van *Amsterdam* zijn' naam vermeld vond, bragt hem zulks in eenige ongelegenheid, doch hij verdedigde zich met waardigheid, zoodat men hem verzocht, de plaats in de vroedschap weder in te nemen. In 1684 zond men hem met an-

deren als gezant naar *Engeland*, om de geschillen, die tusschen de twee O. I. Maatschappijen omtrent het gebeurde te *Bantam* ontstaan waren, te vereffenen, waarin men echter niet slaagde. Bayle noemt hem een groot godgeleerde, regtsgeleerde, staatsman en wijsgeer, 't geen Paquot ontkent en daaraan toeschrijft, dat Paets voor Bayle en Jurieu eene illustre-school te *Rotterdam* had opgerigt en Paets de verdraagzaamheid voorstond, dat speelpopje (marotte) van Bayle. Dat Paets ook soms (op zijne wijze) de Nederd. lier ter hand nam, kan men zien in 't *Vervolg op W. Geijsbeek's Biogr. Wb. v. Ned. dichters*, III, 27. Hoe hij ijverde voor zijne godsdienstige gevoelens, blijkt o. a. uit zijn: *Zedig antwoort op de lasteringen van A. P.* (A. Petreïus) *S. R., waarin bewezen word, dat de dwalende, als zodanige, niet strafbaar zijn door uiterlijk gewelt*, 1655. — *A. Petrei Arriaanschen ijver, of antw. van N. N. op de bloeddorstige vermaninge van A. P.* 1655. — *Grondige aanmerckingen op het seditieus en landverderfelijk libel, geintituleert: Vruchteloozen biddag*, 1655, en eenige brieven.

PAEHLIG (CAREL CHRISTIAAN), geb. te *Almana* in 't graafschap *Lippe* in 1754, † 1814, begon zijne letterkundige loopbaan op het gymnasium te *Detmold*, en vervolgde die te *Groningen* in 1768. Nog weifelende aan welk vak hij zich zou toewijden, de god- of de regtsgeleerdheid, zoo nam hij in beide vakken de collegiën waar, en woonde ook de lessen bij over de *medicina forensis* van den grooten Camper. Vóór zijne promotie, na 6 jaren studie, deden die van *Lingen* hem het aanbod van een' professoralen leerstoel, waarvoor hij echter bedankte. In 1774 ontving hij met grooten lof den doctoralen hoed, met eene juridische diss. *De poena conatis*, en het advokaatschap aan 't hof van *Gron.* en *Ommelanden.* Het volgende jaar werd hij aangesteld tot regter van *Slochteren* c. a., 3 jaren later tot secretaris te *Wedde* en *Westerwolde.* Daarna besloten hebbende zijne praktijk uit te oefenen voor de regtbanken te *Gron.*, verliet hij zijn secretariaat, vestigde zich te *Winschoten* en maakte zich gedurende 30 jaren een' grooten naam voor de balie. Hij werd in eene commissie benoemd door de regering van *Stad en Lande*, om ordonnantiën te maken, welke de drosten, advokaten, fiskalen en secretarissen, te volgen hadden, zoowel in criminele als civile zaken. Zijne kunde in regtszaken deed in 1804 de curatoren der Gron. hoogeschool besluiten, hem het professoraat in het burgerlijk regt aan te bieden; welken post hij aanvaardde met eene rede: *De studio jurisprudentiae ad civitatis nationes et praesentis tem-*

poris usum accommodando. Bij de Fransche organisatie der academie in 1812, stelde men hem aan tot prof. in 't wetboek Napoleon. Hij betoonde in al deze betrekkingen eene groote vlugheid en schranderheid van geest, gepaard aan een sterk geheugen en duidelijkheid van voordragt. Als lid van 't Gron. genootschap: *Pro excolendo jure patrio*, heeft hij daarin vele belangrijke stukken voorgedragen, van welke wij echter niet weten of ze 't licht zien.

PAFFENRODE (JOHAN VAN) was vrijheer van *Ghiessigny*, commandeur-militair over 't garnizoen van *Gorinchem*, Lt.-kolonel van een regiment, en kap. over eene comp. voetknechten. Hij diende het vaderland meer dan 37 jaren, en sneuvelde den 24. Junij 1673, dapper strijdende voor *Maastricht*, dat door Lodewijk XIV belegerd werd. Hij was daarenboven een geleerd man, niet alleen zeer bedreven in de talen der Grieken en Romeinen, maar ook in hunne krijgstaktiek, blijkens zijn werk: *Der Grieken en Romeijnen krijghs-handel*, *ofte beschrijv. van de Gr. en Roomse landmilitie*, te *Gor.* 1675 in fol. met zijn portr. uitgegeven door zijn' zoon Jacob van P. — Het werk getuigt tevens van zijne belezenheid en beschaafden stijl. Als Nederd. dichter verdienen zijne stukken niet die vergetelheid, waarin zij verzonken zijn, noch de verguizing van W. Geijsbeek, die ze gelijk stelt met die van Focquenbroch, Overbeke en dergelijken. In zijne *Gedichten*, van welke in 1676 de 7de druk verscheen, moge hij hier en daar een minder kiesch en keurig offer brengen aan den geest zijner eeuw, toch treft men er veel dichterlijk vernuft en geestigheid aan, bijzonder in zijne puntdichten, alsmede blijken van kennis met de beroemdste dichters der oudheid. Zijn treurspel: *Den ondergang van W. van Arkel* bevat vele schoonheden en treffende reijen. Terwijl zijne beide boertige comediën: *Hopman Ulrich*, *of de bedroge gierigheijd* en *Sr. Filibert*, *of oud-mal*, soms wel morsige, maar ook vele stukken bevatten van echt komisch vernuft, die bij eene beschaafde omwerking welligt nog op ons tooneel effect zouden doen.

PAGENSTECHER (ALEXANDER ARNOLDUS), de stamvader eener regtsgeleerde familie, geb. te *Bentheim* in 1659, † 1716, bezocht behalve onderscheidene Duitsche hoogescholen, ook die van *Groningen* en *Leijden*, ontving te *Utrecht* de doctorale waardigheid in de regten en was daarop een paar jaren te *Kleef* als advokaat werkzaam. Als hoogl. in de regtsgeleerdheid te *Steinfürt* en *Duisburg*, ging er zulk een groote naam uit van zijne kunde, dat *Heidelberg*, *Marburg* en *Franeker*

hem leerstoelen aanboden, welke hij alle van de hand wees, om dien van *Groningen* te aanvaarden, van welker academie hij gedurende 22 jaren een sieraad uitmaakte. De meeste zijner tijdgenooten zijn onuitputtelijk in zijnen lof en men staat verbaasd over de menigvuldige werken, door hem geschreven, waarvan wij slechts noemen: *Aphorismi ad institutiones Justinianeas*, en *Commentarius ad authenticas codicis*, waarover hij in een' hevigen pennestrijd kwam met C. van Bynkershoek, die aanleiding gaf, dat hij zich de minachting van diens bewonderaars op den hals haalde. Wijs en gematigd is over dien twist het oordeel van den hoogl. Philipse in zijne: *Orat. de C. Bynkershoekio*, geplaatst in de *Annales Academ. Gron.* 1821—22. Zijn zoon

PAGENSTECHER (JOH. FREDERICUS WILHELMUS), geb. te *Duisburg* in 1686, † 1746, was eerst kweekeling der beroemde school te *Bremen*, vertrok daarna met zijn' vader naar *Groningen*, waar hij zijne studiën begon, en op jeugdigen leeftijd zich bevorderd zag tot doctor in de wijsbegeerte en de regten. Naauwelijks 20 jaren oud, beriep men hem te *Marburg* tot hoogl. in de regten, kort daarop in hetzelfde vak en tevens in de wijsbegeerte en letteren te *Steinfürt*, waarbij hij den post van regeringsraad waarnam. De roem zijner geleerdheid deed de curatoren der Harderwijker hoogeschool hem een' leerstoel in de regtsgeleerdheid aanbieden, welken hij aanvaardde den 13. Junij 1721 met eene redevoer.: *De lege regia Apostoli Jacobi*, waardoor hij, even als door zijne eerstvolgende rectorale rede: *De Christo in forma servi*, toonde dat hij ook de godgeleerdheid had beoefend. Nog in 't gemelde jaar werd hem het vak in de oude letterkunde opgedragen, door het vertrek van Rungius openstaande, en eenige jaren later nog eens door het vertrek van Sieben naar *Amsterdam*. Hij hield zijne leerlingen, behalve met het uitleggen der Instituten en Pandecten, ook bezig met het leenregt en de staatsleer of politica. Zijne heldere voordragt trok vele studenten, en in moeijelijke regtszaken en pleidooijen werd hij gedurig geraadpleegd. Behalve zijne reeds genoemde orationes en andere, heeft men van hem o. a. een aardig werkje: *De barba*, *Lemgo* 1715, 1746, en later nog eens uitgegeven. Verder: *Racemationes in Cellarii politicam*. — *Dissertationes de matrimonii principali fine; — de testamento captivi; — de periculo in mora; — de ingratitudine;* etc. — *Selectae juris quaestiones. Hard.* 1730—43, III tomi, waarvan tom. I en II op nieuw zijn gedrukt in 1759 en 60. — *Enchiridion politices*, etc. terwijl hij tevens Schrassert bijdragen leverde tot diens: *Geldersche consultatiën en advijsen.*

PAGENSTECHER (JOH. ALEXANDER WIJNANDUS), zoon van Henricus Theodorus P., die broeder was van bovenstaande, studeerde te *Duisburg* en bekleedde aldaar later, gedurende meer dan 10 jaren, met zijn' vader een' leerstoel in de regtsgeleerdheid. Hij wees onderscheidene aanbiedingen van aanzienlijke waardigheden van de hand, tot dat het oorlogsvuur, dat ook tot *Duisburg* doordrong, hem noodzaakte de wijk naar *Gelderland* te nemen, waar hij te *Wageningen* ging wonen. Welkom was hem in 1757 zijne aanstelling op de Geldersche academie als hoogl. in de regten, waar de naam zijns ooms (Joh. Fred. Wilh.) nog in hooge achting stond. Den 14. Junij 1758 hield hij zijne inwijdingsrede: *De jurisprudentia Tertulliani*, naderhand met uitvoerige aanteek. door hem uitgegeven. In 1765 werd hem het onderwijs in 't leenregt en later het philosophische deel der regtswetenschap opgedragen. Zijne 3 rectorale redevoer. handelen: *De utilitate fundamentum obligationis non constituente*, *neque in statu naturali*, *neque in statu civili adventitio*. — *De jurisprudentiae nat. praestantia;* en *De militibus alieno stipendio militantibus*. Zijne redevoeringen, gehouden bij openlijke promotiën, laten wij aan hare plaats. In 1794 werd hij, wegens zwakke gezondheid, van alle ambtspligten ontslagen en met behoud van alle voordeelen tot prof. honorarius verklaard, doch hij stierf reeds in 1796.

PALIER (JOHAN CAREL), gesproten uit een Fransch geslacht, dat, bij de herroeping van het Edict van *Nantes*, *Frankrijk* ontvlugtte en zich in *den Bosch* vestigde, was aldaar predikant en theol. prof. bij de illustre school. Zijne *Leerredenen over den Heidelb. Catech.* zijn door Martinet uitgegeven in 1792, in 2 dln. Tot 2 malen toe kwam hij te *Harderwijk* in aanmerking als professor, terwijl hij als geleerd en braaf mensch in achting stond. Hij † in 1780, en was de oud-oom van

— (HENDRIK), geb. te *'s Hertogenbosch* in 1785, † in 1853. Zijne voorouders rigtten te *'s Hertogenbosch* in 1690 eene boekdrukkerij op met daaraan verbonden boekhandel. De grootvader van Hendrik stond van 1766—84 aan 't hoofd der drukkerij en was lid der regering. Na den dood zijns vaders in 1796, die ook Hendrik heette, werd hij voor den boekhandel opgeleid, en was sedert 1812 de hoofdbestuurder. Behalve met zijn vak hield hij zich bijzonder bezig met het onderzoek der geschied- en letterkunde van *N.-Braband*. In 1815 ving hij de uitgave aan van den *Almanak voor de Prov. N.-Braband*, een jaarboekje dat zich voor dien tijd zeer gunstig door de typographische uitvoering onderscheidde, en vooral uitmuntte door

belangrijke statistieke opgaven. In 1818 bezorgde hij de uitgave van Hultman's *Bibliographische zeldzaamheden* en in 1821 den verkoop van de *Bibliotheca Hultmaniana*, welke catalogus, met de prijzen uitgegeven, nog steeds geacht blijft. Met een' stalen vlijt maakte hij eene chronologische lijst van alle gewestelijke drukwerken, die sedert 1484—1839 het licht hadden gezien, in 5 folianten, welke met zijne N.-Brabandsche drukken in de boekerij van 't N.-Brabandsch Genootschap is overgegaan. Voorts verzamelde hij H. S. S., platen, portretten, kaarten, penningen, in één woord alles van dien aard, wat tot zijne provincie in betrekking stond, en gaf in 1835 eene lijst van enkele en dubbele stadhuis-penningen van *'s Hertogenbosch* van 1704—93, welke in 1851 is herdrukt met eene levenschets der van Berkel's, vermeerderd door C. R. Hermans. Daarenboven vervaardigde hij eene *Naamlijst van predikanten in N. Braband sedert de Reformatie tot* 1840 (niet in den handel); maakte eene lijst van dissertatiën en theses van N. Brabanders, uitgegeven in 1850; schreef een stukje, getiteld: *Iets over het geslacht Palier;* verzamelde vele bouwstoffen voor een algemeen geschiedkundig woordenboek van *N.-Braband*, gaf er een prospectus van uit en stond een gedeelte, om daaruit een *Kerkelijk N.-Braband* te bewerken, af aan den pred. Schotel te *Tilburg*, hetwelk echter tot nog toe niet het licht heeft gezien. De laatste 12 jaren van zijn zoo werkzaam leven besteedde hij aan 't verzamelen van een' *Atlas voor de vaderl. geschiedenis*, bevattende meer dan 15000 platen, portretten, kaarten enz., waarvan de catalogus, in 1851 gedrukt, 184 blz. besloeg. Nog in 't laatste jaar zijns levens begon hij een wetenschappelijk tijdschrift: *N. Braband*, waarvan slechts 2 aflev. het licht zagen. Geen wonder dat een man van zulke kundigheden de vraagbaak was van allen, die inlichting behoefden nopens sommige bijzonderheden zijner provincie. Van welke genootschappen en instellingen hij al lid was, kan men zien in den *Konst- en letterb.* van Julij 1853, bl. 6.

PALLANT (FLORIS I VAN), graaf van *Culemborg*, geb. in 1537, † 1598, zoon van Erard of Everard van Pallant en Margaretha van Lalaing, werd, na den dood zijns vaders in 1540 en de krankzinnigheid zijner moeder, toevertrouwd aan de zorg zijner tante Elisabeth, die hem, op priesterlijken raad, strengelijk in de Roomsche leer liet opvoeden. Toen hij de jaren der kindschheid was ontwassen, zond men hem naar *Brussel*, om aan het hof der landvoogdes Maria zijnen geest te verrijken met die kundigheden, welke een' rijken edelman voeg-

den. Hier ontdeed hij zich weldra van de kluisters, waarin zijne tante en hare geestelijken hem geboeid hadden, en legde de grondslagen tot die liefde voor vrijheid van godsdienst en vaderland, welke daarna zoo schoon in hem uitblonken. Hij stond in gunst bij Karel V, die hem tot ridder sloeg en tot graaf verhief, en deelde ook in die van Filips en Margaretha, welke echter bij zijn' overgang tot de Hervormde leer in bitteren haat verkeerde. Hij onderteekende in 1564 de Nederlandsche geloofsbelijdenis en was de eerste en voornaamste, die tot het verbond der edelen toetrad; hij leende niet slechts zijn huis tot het sluiten er van, maar was ook tegenwoordig bij een der optogten ten hove en bij de zamenkomsten te *St. Truijen* en elders. Het is waarschijnlijk, dat hij deel nam aan den beeldenstorm te *Culemborg*, doch meer om te behouden, dan om te vernielen. Hoe hem dit alles den haat van Alba en zijn' bloedraad berokkende, is niet te bevreemden. Hij ontweek naar *Duitschland*, en niet verschijnende op de indaging, hem toegezonden, werd hij met verbeurte zijner goederen gebannen, zijne wapenen verbroken, zijn huis te *Brussel*, waar 't verbond der edelen gesloten was, tot den grond toe afgebroken, en op het geslechte en met zout bestrooide erf een' marmeren pilaar gesticht, met een opschrift in 4 talen, om te vermelden, wat daar vroeger gebeurd was (1568). Ook in zijne omzwervingen vergat de vriend van Oranje de belangen niet van zijn vaderland. Voor vrijheid en godsdienst had hij zijne buitenlandsche bezittingen veil, die verkocht of verpand werden. Hij was de eerste, die openlijk vijandelijkheden tegen Alba begon in 1568, door de inneming van zijn huis *Witthem*, een sterk kasteel niet ver van *Valkenburg* in *Limburg*. Hij zocht vruchteloos hulp bij den keizer en de keurvorsten, op den rijksdag te *Spiers*. Na 't vertrek van Alba keerde hij naar 't vaderland terug en bood den Staten van *Holland* zijne diensten aan, die hem in vele en gewigtige zaken gebruikten. Hij bevond zich onder de gemagtigden der steden van *Holland* en *Zeeland*, om den prins van Oranje de souvereiniteit dezer landen aan te bieden; bragt er veel aan toe, dat ook *Gelderland* de Gendsche pacificatie aannam, en er eene vereeniging tot stand kwam, eerst tusschen *Holland* en *Zeeland*, later tusschen deze gewesten en *Gelderland*, waardoor de grondslag gelegd werd tot de Utrechtsche Unie. Van dien tijd af werd hij niet meer door de ridderschap van *Holland*, maar door die van *Gelderland* beschreven. Doch wij kunnen al zijne gangen niet nagaan. Die lust heeft hem nader te leeren kennen, verwijzen wij naar

het boek van G. D. J. Schotel: *Floris I en II. van Palland; Arnh.* 1846. Hij behoorde tot de getrouwste aanhangers van Leycester, 't geen hem in vele onaangenaamheden wikkelde; doch nog meerdere ondervond hij van zijne 2de echtgenoote Philippa Sidonia van Manderscheit-Blankenheim-Gerolstein, eene ligtzinnige en verkwistende vrouw. Een en ander verbitterde zijn levensgenot en stortte hem op het sterfbed, waar hij een half uur voor zijn' dood betuigde: „dat hij van alle zijne moeite en arbeid geen ander vergenoegen had gehad, dan dat de goede en gemeene zaak triumpheerde, en dat hij nu verzekerd was van niet te zullen sterven in handen van de Spaanschen." Schoone karaktertrekken van dezen hoogstmerkwaardigen man heeft Schotel verzameld in zijn boven aangeduid werk. Zijne zinspreuk was: *Libertas auro carior.* — Zijn zoon

PALLANT (FLORIS II VAN), graaf van *Culemborg*, geb. in 1577, † 1639, werd door zijne moeder Philippa Sidonia verlaten, zoodat zijn vader hem, die liever gewenscht had aan de zijde van prins Maurits te strijden, aan de Leijdsche hoogeschool, onder de leiding van bijzondere leermeesters en van sommige hoogleeraren, eene zorgvuldige opvoeding deed geven. Gedurende zijn verblijf aldaar (waarschijnlijk tot in 1596) hield hij eene drukke briefwisseling met zijne moeder, die hem (vreemd genoeg!) tot ijver in de studie en tot opregten wandel voor God en menschen opwekte. Hierop ging hij onder 't geleide van een' gouverneur op reis naar *Duitschland.* Te huis terug gekeerd, wijdde hij zich vooreerst aan het bestuur zijner toekomstige bezittingen, en begaf zich in 1601 in den echt met Catharina, dochter van W. van den Berg, heer van *Bijlant*, *Homoet*, enz. en van Maria, gravin van *Nassau*, oudste zuster van prins Willem I. Van het bezoek, dat hij met haar aflegde bij onderscheidene Duitsche vorsten en graven, vindt men eene naauwkeurige beschrijving van zijne hand in 't bovengemelde werk van Schotel, bl. 150 enz. Na het bestand in 1609 zond hij een uitvoerig betoog (remonstratie) aan de Staten-Generaal, ten einde eenige vergoeding te erlangen voor de groote opofferingen, door zijn' vader voor de zaak der vrijheid gedaan. Door den invloed vooral van zijn' vriend J. van Oldenbarneveldt werd hem toegestaan het jaarlijksch genot, gedurende het bestand, van 't geheele inkomen der generale middelen binnen de stad en het gansche graafschap van *Culemborg* vallende; waarbij hem ook „de servitiën, die sedert de trèves te *Culemborg* uit de middelen en contributiën betaald waren," werden ter hand gesteld. Het was volgens zijne eigene uitdrukking: „eene kleine

restitutie tegen zoo groote schade;" p. m. eene som van *f* 50,000 in een' termijn van 12 jaren. Door de Staten van *Braband* ontving hij later eene jaarlijksche rente van *f* 5000 voor het vernielde huis zijns vaders te *Brussel*. Ofschoon hij het besluit had genomen, zich in die onrustige tijden van staatszaken te onthouden, liet hij zich eindelijk van de ridderschap van *Gelderland* (1617) de benoeming welgevallen tot gedeputeerde ter vergadering der Staten-Generaal. Deze was tegen den zin van Maurits en de Contra-Remonstranten. Door tusschenkomst van graaf Ernst Casimir, Waldeck en and., werd er eene verzoening tusschen hem en den prins bewerkt, waarbij zich Pallant verbond niets te zullen doen, zonder raad of voorkennis van zijne Excellentie. Men zond hem in 1618 in ambassade naar *Denemarken*, met een gevolg van 80 personen, om de geschillen bij te leggen tusschen den koning en eenige Hanse-steden. Na de gevangenneming en veroordeeling van Oldenbarneveldt, hield hij zich, op raad van Maurits, te *Culemborg* en te *Witthem* op, tot hij in het laatst van Julij 1619 op verzoek van 't kwartier *Nijmegen* weder zitting nam in de vergadering der Algemeene Staten. Na Maurits' dood werd hij nog meer dan vroeger de vriend van Frederik Hendrik, met wien hij in gedaante, zeden, smaak, godsdienstige gevoelens, staatkundige inzigten en bedoelingen overeenstemde. In de vergaderingen der Staten, op den landdag, in het kabinet wist hij steeds de belangen van dien prins te handhaven; terwijl deze hem wederkeerig ter zijde stond en hem o. a. behulpzaam was in het wederverkrijgen van eenige zijner goederen. In hoe vele en verschillende commissiën men hem gebruikte en wat hij al tot stand bragt, vermeldt Schotel uitvoerig. Van ernstigen aard was zijn twist met de stad *Utrecht* in 1638, over den *Lekdijk*, welke zoo hoog liep, dat aan weerskanten het geschut gereed stond, om het pleit te beslechten; doch 2 jaren later werd het door tusschenkomst der Staten vereffend, 't geen Pallant niet mogt beleven. Hij stierf kinderloos; zijne bezittingen vererfden aan het huis van *Waldek*: waaruit het graafschap *Culemborg* naderhand aan den hertog van *Saxen-Hilburghausen* kwam, en verkocht is geworden aan de Staten van *Gelderland*, die het vervolgens schonken aan prins Willem IV.

PALLANT (ADOLPH WERNER VAN) tot *Zuilhem*, geb. in 1725, † 1802, ten jare 1752 beschreven in de ridderschap van *Overijssel*, in 1763 benoemd tot drost van *Isselmuden*, deelde met J. A. G. de Vos van Steenwijk en J. D. van der Cappellen tot den Poll in de toenmaals zoo veel gerucht makende

geschillen over de drosten-diensten; toonde hierbij groote belangeloosheid en maakte zich naam bij het geschil over het regt van overstemming in *Overijssel*. Zijne staatsgezindheid had ten gevolge, dat hij na de omwenteling in 1787 van zijne ambten en bedieningen werd ontzet. Na 1795 op nieuw in 't bewind geplaatst als drost van *Salland*, zag hij zich bij de zijnen geacht en bemind, en had welligt zijne vermaardheid alleen te danken aan de tijdsomstandigheden.

PALLANT (FRED. WILLEM FLORIS THEODORUS baron VAN), heer van *Keppel*, *Voorst*, enz. geb. te *Zutphen* in 1772, † 1853, bezocht de Latijnsche scholen in zijne vaderstad, daarna de Leijdsche hoogeschool, welke hij in 1793 als Mr. in de regten verliet, terwijl hij zich nog hetzelfde jaar benoemd zag tot burgemeester van *Doetichem*, tot buitengewoon lid der Staten-Generaal en een jaar later tot dat der ridderschap van het graafschap *Zutphen*. Ingeschreven op de rolle der advokaten te *Arnhem*, verscheen hij menigmaal voor de balie; doch de omwenteling van 1795 ontzette hem van zijne waardigheden, en de storm, die over ons land losbrak, dreef hem naar *Duitschland*. In 't vaderland teruggekeerd, weigerde hij alle betrekkingen, door Schimmelpenninck en koning Lodewijk hem aangeboden, tot hij zich de benoeming liet welgevallen van commissaris-generaal van 's rijks waterstaat, en als zoodanig in 1809 bij den rampvollen watersnood gewigtige diensten bewees Na onze inlijving bij *Frankrijk* keerde hij tot het ambtelooze leven terug. In 1813 werd hij aan 't hoofd geplaatst van 's rijks posterijen; daarna aan dat van de Protest. eerediensten. In deze gewigtige betrekking was hij 23 jaren loffelijk werkzaam. In 1830 nam hij voor een' korten tijd het ministerie van justitie waar; en was overigens staatsraad, kamerheer, kommandeur der orde van den Nederl. leeuw en van de Duitsche orde. Kunsten en wetenschappen, nuttige stichtingen en inrigtingen vonden in hem een' voorstander, de behoeftigen een' helper, de geschiedenis, de heraldie en de dichtkunst een' ijverigen beoefenaar, ofschoon er nooit eenige zijner verzen het licht zagen. Zijn nederig, christelijk-godsdienstig karakter deed hem de achting erlangen van allen, die met hem in aanraking kwamen.

PALM (KORNELIS VAN DER), geb. te *'s Hertogenbosch* in 1730, † 1789, vertoefde korten tijd, na den dood zijns vaders, in de *O. Indiën;* genoot daarna bij zijn' broeder Arnoldus, predikant te *Bommel* op 't eiland *Over-Flakké*, naderhand te *Woudrichem*, eenig onderwijs in de talen en geschiedenis; begaf

zich van daar naar *Rotterdam* op een der Fransche scholen, om zich te vormen tot onderwijzer der jeugd. Eenige jaren later aanvaardde hij een beroep aldaar. Zijne snipperuren en dikwijls een gedeelte van den nacht besteedde hij om 't Latijn te leeren, in de hoop nog eenmaal den predikstoel te beklimmen; doch zijn huwelijk in 1755 met Magtild van Tonsbergen, en zijn daarop volgend talrijk huisgezin, wierp dit plan in duigen. Als verdienstelijk schrijver maakte hij zich bekend door eene verhand. *Over de opvoeding der jeugd*, door de Haarl. M. van Wet. met zilver bekroond; door eene verhand. *Over de verbetering der scholen*, bij 't Zeeuwsch Gen. der Wet. met eene gouden medaille vereerd; door eene verhand. over: *De middelen tot aanmoediging der zeevaart*, bij den Oecon. Tak der Haarl. M., waarvoor hij de kleine gouden medaille ontving; terwijl zijne *Nederduitsche Spraekkunst* wel 20 drukken beleefde. Als lid van 't Haagsche en Leijdsche dichtgenootschap toonde hij zijne bedrevenheid in het verzenmaken, en behaalde den zilv. eereprijs bij 't eerstgenoemde voor een: *Tafereel der vaderlijke zorgen van Nederl. overheden ter bevorder. van wetenschappen en kunsten, sedert de oprigting van dit gemeenebest;* en bij het 2de op de prijsstof: *De vrije zee.* In beide vindt men meer rhetorische dan dichterlijke schoonheden, meer koele redenering dan poëtisch vuur. Hij was mede-oprigter van het taal- en dichtk. genootschap: „Studium scientiarum genitrix" te *Rotterdam*, in welks bundels zijne meeste overige dichtstukken verspreid zijn. Later verplaatste hij zijne kostschool naar *Delfshaven.* Hij wordt beschreven als een man van veel schranderheid en smaak, vol luim en vrolijke invallen, die in vele opzigten grooten invloed had op de vorming van zijnen beroemden zoon.

PALM (JOHANNES HENRICUS VAN DER), werd geb. te *Rotterdam* den 17. Julij 1763, en † den 8. Sept. 1848. Na 't vaderlijk onderwijs en 't bijzonder onderrigt in de Hebr. taal van den Delfshavenschen pred. H. van der Bank genoten te hebben, bezocht hij de Erasmiaansche school in zijne geb.-stad; overtrof weldra al zijne mede-scholieren, en werd op zijn 15de jaar met buitengewonen lof bevorderd tot de academische lessen. Het Staten-collegie te *Leijden* nam den veel belovenden jongeling op onder hare kweekelingen, en de groote verwachtingen, die men van hem koesterde, werden niet te leur gesteld. Zijn hoofddoel was zich der godgeleerdheid toe te wijden, en dat verloor hij nooit uit het oog bij de beoefening der Grieksche, Rom. en inzonderheid der Oostersche talen, voor welke de groote H. A. Schultens zijne liefde wist te leiden en

aan te vuren. In 1784 verdedigde hij openlijk onder dezen zijn' geliefdsten leermeester zijnen: *Ecclesiastes philologice et critice illustratus*, welke diss. zoo binnen als buiten 's lands voor een der beste stukken over dat onderwerp gehouden werd. Zijne eerste standplaats als pred. was *Maartensdijk*. Hier trad hij ten jare 1786 in den echt met Alida Bussing; genoot veler achting en liefde ook om zijne predikgaven, welke hem later den eersten rang onder onze kanselredenaars deden verwerven. Door Bellamij, met wien hij in vriendschaps-betrekking stond, in zijne patriotsche gevoelens gesterkt, nam hij deel aan de burger-wapenoefeningen, en prees die zelfs aan op den predikstoel. Dit noodzaakte hem bij den inval der Pruissen in Sept. 1787, zijn' post te verlaten en zijn ontslag te vragen, dat hij eerst verkreeg den 12den Maart van 't volg. jaar. Eene plaatsing bij den Heer J. A. van de Perre te *Middelburg* in 1788 als opziener van 't museum, bibliothecaris, huisprediker enz., verzoette aanmerkelijk het onaangename van zijn lot, zoodat hij de jaren, hier gesleten, onder de gelukkigste zijns levens rekende. Als vrucht zijner bijbeloefening verschenen: *Eenige liederen van David*, 1791, in 1815 herdrukt met al de liederen van Azaf; terwijl hij in eene *Lofrede op van de Perre*, die in 1791 overleed, toonde wat hij in dit vak vermogt. De dood der weduwe van dien edelen man, 3 jaren later, ontsloeg hem uit zijne betrekking en deed hem voor een' korten tijd optreden onder de nieuwe regeringsleden van *Middelburg*. Zijne gematigde gezindheid en bekwaamheden wisten veel kwaads voor te komen en veel goeds te stichten; doch hij bevond zich daar niet op zijne plaats, en dus was eene beroeping naar *Leijden* als hoogl. der Oostersche talen en Hebr. oudheden hem dubbel welkom. Hij aanvaardde dien post in Junij 1796 met eene rede: *De literis Hebraicis exornandis*, en sprak in 1799 bij het nederleggen van 't rectoraat: *De Mohammede religionis Islamiticae et imperii Saracenici conditore*. Van deze rede vindt men eene gedeeltelijke omwerking en eene gedeeltelijk trouwe vertaling in 't 1ste deel zijner *Verhand.*, *redevoer.* enz. bl. 120—182. In April 1799 zag hij zich door het uitvoerend bewind aangesteld tot agent van nationale opvoeding, met vrijheid om zijne betrekking op de L. hoogeschool, wanneer hij zulks geraden vond, te hervatten. Onder het vele heilzame, dat hij daarstelde, ook later als lid van den raad van binnenlandsche zaken, noemen wij slechts het verbeterde schoolwezen, zijne pogingen tot eene eenparige spelling en geneeskundige staatsregeling, enz. In 1806 verliet hij zijne politieke loopbaan, trad in

de school der letteren en den kerkelijken leerstoel terug, en begon zijne lessen in de gewijde dichtkunst en welsprekendheid met eene rede: *De oratore sacro*, *literarum divinarum interprete.* Na den dood van Rau in 1807, aanvaardde hij zijn' vorigen post als hoogl. in de Oost. talen en Hebr. oudheden te *Leijden.* Wat hij als redenaar, bijbeluitlegger en schrijver leverde, gedoogt ons bestek niet in alle bijzonderheden te vermelden, noch om de uitstekende verdiensten open te leggen van een' man, die binnen en buiten 's lands roem verwierf door zijne welsprekendheid, letterkundige en taalkennis. Van het aantal zijner schriften, in zoo veler handen, noemen wij zijn: *Jesaïas vertaald en opgehelderd*, 3 dln. *Dordr.* 1806, 2de dr. *Rott.* 1841. — *Leerredenen*, 3 dln. 1808 en 9, daarna in 6 en 10tallen verschenen, en alle later onder den titel van *Leerr. van J. H. v. d. Palm*, te *Leeuw.* in 16 dln. uitgeg. naar eene door hem zelven gerangschikte orde. — *Vertoogen over Salomo*, 6 dln. 1808—16, de 3de dr. in 9 dln. te *Leeuw.* 1834—41. — *Verhandelingen*, *redevoer. en losse geschriften*, 4 dln. *Amst.* 1810—29, waarvan ook een nieuwe druk in 1854. — *Bijbel voor de jeugd*, 24 dln. 1811—34, meerm. herdrukt. — *Geschied- en redekunstig gedenkschrift van Nederl. herstell. Amst.* 1816, in postform. 1828, in 16mo 1854, ook in 't Fr. en Hgd. vert. — *Bijbel*, *alle de boeken des O. en N. Verb. met de Apocr. b. en aanteek.*, in 4to en 8vo uitgegeven, zijnde de 4to editie thans uitverkocht. Hoe hij als dichter zou hebben uitgemunt, indien hij zich op de dichtkunst met zooveel ijver had toegelegd als op andere wetenschappen, kan men zien in 't *Vervolg op W. Geijsb. Biogr. Wb. v. Nederl. dichters*, III, 28. Zijne verdiensten zijn helder in 't licht gesteld door N. Beets in diens *Leven en karakter van J. H. v. d. P. geschetst. Leijden*, 1842; door Siegenbeek in *Hulde aan de nagedacht. v. v. d. P.* 1840; door H. F. T. Fockens in *J. H. v. d. P.*, *als Bijbel-uitlegger*, *redenaar en schrijver gekenschetst*, 1841, en door meer anderen.

PALS (GERRIT VAN DER), geb. te *Rotterdam* in 1754, † 1839, vervaardigde tot uitspanning onderscheidene fraaije teekeningen van riviergezigten, ook naar teekeningen en schilderijen van oude beroemde meesters. Hij had een makelaars-kantoor, was lid der Kon. Acad. van beeldende kunsten te *Rotterdam*, en werkend lid van 't teekengenootschap aldaar: Hierdoor tot hooger. Hij maakte zich inzonderheid bekend door eene kleine maar keurige verzameling van schilderijen van oude Holl. meesters, welke nog bij zijn leven in 1804 verkocht en goed betaald werd. Tot zijne verzameling behoorde ook een aantal teekeningen, o. a. van D. Langendijk en H. Kobell Jr., en vele

prenten, welke na zijn' dood in 't openbaar verkocht zijn.

PALTHE (GERARD JAN), geb te *Denekamp* in *Overijssel* in 1681, werd door zijn' vader, predikant aldaar, die zijn' lust en aanleg tot de teeken- en schilderkunst opmerkte, te *Amsterdam* onder de leerlingen van J. Pool, een bekwaam portretschilder, geplaatst. Na goede vorderingen gemaakt te hebben, vestigde hij zich te *Deventer*, vervaardigde onderscheidene welgelijkende portretten van aanzienlijke mannen, ook zoogenoemde kabinetstukjes met kaarslicht, waarin hij de manier van G. Schalken volgde, doch zonder dien kunstenaar te overtreffen. Zijne stukken waren minder gloeijend van koloriet, en niet zoo delikaat van behandeling, evenwel bij velen in achting. Er bestaat ook van hem o. a. een luchtig geëtst prentje, naar J. Wijnands, zijnde een landschap met hoog geboomte, met een' heer en jufvr. te paard en een' knecht en een' ruiter in 't verschiet. — Zijn zoon

— (JAN), geb. te *Deventer* in 1719, † 1769, oefende zich geruimen tijd onder de leiding van zijn' vader in de teeken- en schilderkunst, verkoos daarna *Leijden* tot zijne woonplaats, en was een uitstekend portretschilder, die vele portretten vervaardigde van aanzienlijke mannen en vrouwen, fraai uitgevoerd en welgetroffen, o. a. die van de hoogleeraren Schultens en T. Hemsterhuis, waarnaar de bekende zwarte kunstprent gegraveerd is. Eenige dezer afbeeldingen prijken op de acad. senaatkamer te *Leijden*.

PALUDANUS (BERNARDUS), eigenlijk B. TEN BROECKE, geb. te *Steenwijk* in 1550, † 1633, bezocht waarschijnlijk eenige buitenlandsche hoogescholen, waar hij zich in de wijsbegeerte, genees- en natuurkunde oefende. Zijn zucht ten minste om zeldzaamheden op te sporen uit de 3 rijken der natuur, vuurde hem aan, eene groote reis te ondernemen. Hij trok niet slechts door het zuidelijke *Europa*, maar bezocht ook een belangrijk gedeelte van *Azië* en *Afrika*. In 1580 verkreeg hij te *Padua* den doctoralen graad in de wijsbegeerte en geneeskunde, terwijl de Duitsche keizer hem vereerde met den titel van paltsgraaf. In sommige brieven aan hem, wordt hij betiteld als ridder van *Jeruzalem*, waaruit men heeft opgemaakt, dat hij ook het *H. Land* zou bezocht hebben. Na zijne terugkomst in 't vaderland vestigde hij zich te *Zwolle* als stadsdoctor, eenige jaren later in dezelfde betrekking te *Enkhuizen*, terwijl hij in 1591 de aanbieding der curatoren van de Leijdsche hoogeschool, om de belangen van den academischen kruidhof te bezorgen en tevens het onderwijs in de plantenkunde op zich te nemen,

van de hand wees, op het dringend smeeken der ingezetenen van *Enkhuizen*, om hunne stad, wier roem hij uitmaakte, niet te verlaten. Op zijne reizen had hij zulk eene groote menigte van natuur-zeldzaamheden opgedaan, dat zijn kabinet bewonderd werd door in- en buitenlandsche geleerden, en velen zich beijverden om dien schat te vermeerderen. Men noemde het *Admiranda*, en H. de Groot vereerde het met een fraai Lat. bijschrift. Van zijne schriften schijnt men niet anders te kennen, dan zijne uitvoerige aanteek. op de *Reisbeschrijv. of schipvaert* van J. Huigen van Linschoten, 1596, behelzende verklaringen van landen, steden, zeden, gewoonten, kunsten, kruiden, geneesmiddelen en zeldzaamheden uit de natuur. Zijne kinderen hebben te zijner eere in de Zuiderkerk te *Enkhuizen* een gedenkteeken opgerigt van zwart marmer met een Lat. opschrift, waarin bijna zijn gansche levensloop vermeld staat.

PALUDANUS (LAMBERT), gezegd VAN DEN BROEK, wiens geb.- en sterfjaar onbekend schijnen, leefde waarschijnlijk te *Amsterdam* in 't begin der vorige eeuw, en maakte zich in 1709 bekend door een bundeltje: *Bijbelstoffen en Gezangen*, met regt door hem berijmde wildzang genoemd. Van welke gehalte zijne 8 tooneelstukken zijn, door hem te *Amst.* van 1714—43 uitgegeven, kunnen wij niet bepalen. Staan ze in verhouding met zijne gemelde *Gezangen* en zijne vertaling van Milton's *Verloren Paradijs*, *Amst.* 1742, waaruit W. Geijsbeek een paar staaltjes aanvoert, dan waren ze beter ongedrukt gebleven.

PAPE (ABRAHAM VAN), een bekwaam regtsgeleerde te *Leijden*, die leefde in 't laatste gedeelte der 17de en in 't begin der 18de eeuw. Van hem is ons verder niets bekend, als dat hij in 1694 te *Harderwijk* in aanmerking kwam, om in de plaats van A. Schultingh den juridischen leerstoel te bekleeden, dat hij schrijver was van de *Observationes ad consilia jurecoss. Batavicorum.* 2 *tom L. B.* 1702 en 3, en de *Isagoge ad praxin fori Batavici* van W. Grotius met aanteek. en opmerkingen verrijkte.

PAPENBROECK (GERARD VAN), na 1710 meermalen president-schepen te *Amsterdam*, een groot voorstander van geleerdheid, fraaije kunsten en wetenschappen, verdient eervolle melding om zijne edelmoedige giften. Hij bepaalde bij uitersten wil, dat na zijn' dood (die in 1743 voorviel) uit zijne kostbare verzameling, vroeger het sieraad van zijne hofstede *Papenburg* bij *Velzen*, aan de illustreschool te *Amsterdam* zouden worden geschonken 12 geschilderde afbeeldsels der eerste kerkhervormers en 50 portretten van de beroemdste en geleerdste

mannen, van allerlei rang en gezindheid, zoo in- als buitenlanders, waarmede de wanden van hare gehoorzaal thans prijken. Voorts, dat de Leijdsche hoogeschool in 't bezit zou komen van zijne rijke verzameling van steenen gedenkstukken der Grieksche en Romeinsche oudheid, welke verzam. kan beschouwd worden als de eerste grondslag van het daar bestaande museum van oudheden; en van een aantal H. S. S. en gecollationeerde boeken, om aan de acad. bibliotheek een nieuw sieraad toe te voegen.

PAPENDRECHT (C. HOIJNCK VAN), zie op HOIJNCK v. P., deel I, bl. 819.

PAPPUS (PETRUS) VAN TRATZBERG stond in dienst bij het Nederl. leger en bekleedde later de waardigheid van voorzitter in den hoogen krijgsraad der prov. *Groningen*. Hij was een geleerd man, blijkens de Lat. vertaling, die hij leverde van 't werk des Venetiaanschen geestelijken: *Onderzoek van den paussel. banbliksem, door paus Paulus V tegen de doorl. republiek van Venetië uitgevaardigd*, waarvan de titel is: *Examen fulminis pontifici à Papa Paulo V* etc. *Gron.* 1607. Hij gaf ook een *Artikelbrief* voor 't Nederl. leger, waarvan een exemplaar der 6de uitgave van 1636 in de Gron. biblioth. berust; terwijl er op de kon. biblioth. van hem voorhanden is: *Corpus juris militaris. 's Hage* 1726, zijnde eene latere en vermeerderde uitgave van bovengemelden *Artikelbrief.*

PAQUOT (JEAN NOEL) was bibliothecaris aan de Leuvensche academie, hoogl. in de Hebr. taal en kanunnik van St. Pieter. Hij ondersteunde het gouvernement, om nuttige verbeteringen daar te stellen in 't collegie van *Heuterle*, waarvan hij voorzitter was. Men schreef hem valschelijk veroordeelenswaardige gevoelens, ook hatelijke misdaden toe, wierp hem in de gevangenis, behandelde hem streng, en ontsloeg hem eindelijk onder de voorwaarde dat hij *Leuven* zou verlaten. Hij begaf zich naar *Luik*, van waar de hertog van Aremberg hem naar *Brussel* riep en tot zijn' bibliothecaris aanstelde; later hield hij zich op in de abtdij van *Gembloux* en eindigde zijne dagen te *Luik*, waar men hem aangesteld had tot hoogl. in de H. Schriften. Wij maken van hem melding, omdat hij zich verdienstelijk heeft gemaakt voor onze letterkunde door zijne: *Mémoires pour servir à l'hist. littéraire des* 17 *prov. des Pays-Bas*, etc., 18 tom. gr. 8vo, en in fol. 3 dln. *Leuv.* 1765. Hij is ver van onpartijdig, en kon niet onpartijdig zijn; desniettemin vindt men hier een aantal goed bewerkte artikels, ook door ons geraadpleegd. Zijne andere werken, als voor ons van

minder belang, laten wij aan hunne plaats. Hij bereikte den ouderdom van 70 jaren; doch wij vinden noch zijn geb.- noch zijn sterfjaar vermeld.

PARADIJS (NICOLAAS), geb. te *Amsterdam* in 1748, † 1812, ontving van zijn' vader, een ervaren arts aldaar, eene zorgvuldige opvoeding, welke met de schoonste uitkomsten bekroond werd, zoodat men hem op zijn 15de jaar bekwaam oordeelde om de academische lessen bij te wonen. Doch zijn vader hield hem nog 2 jaren te huis, ten einde hij zich in de geschiedenis, wiskunde en andere wetenschappen nog meer oefenen en het godsdienstig onderwijs genieten zou van P. Curtenius. Hij vertrok in 1765 naar *Leijden* met het doel, zich op de geneeskunde toe te leggen, onder Albinus en Gaubius, terwijl hij ook de natuurkundige lessen van Musschenbroek niet verzuimde. Gedurende 6 jaren maakte hij zich hier al die kundigheden eigen, om als een bekwaam arts te kunnen optreden. Met lof ontving hij den doctoralen graad met eene verhand. *De natura inflammationis;* ondernam daarop eene reis naar *Frankrijk*, om zich te *Parijs* en *Rouan* nog verder in de genees- en heelkundige praktijk te oefenen, en vestigde zich toen als arts in zijne geb.-stad, waar hij zich zulk eene vermaardheid verwierf, dat de curatoren der Leijdsche hoogeschool hem tot hoogl. benoemden. Hij aanvaardde in 1784 het professoraat in de geneeskunde met eene rede: *De diligenti therapeutices universalis studio, maximo recte medendi instrumento.* Hij was voorzigtig in het aanwenden van nieuwigheden in zijn vak, van daar o. a. ook geen voorstander van het dierlijk magnetismus. In 1793, bij de nederlegging van 't rectoraat, hield hij die schoone en treffende redevoering, waarin hij den zachten uitgang des levens, door de weldadige zorg der natuur bevorderd, zoo schilderachtig en zaakrijk heeft geschetst; zij is getiteld: *De enthanasia naturali, et quid ad eam conciliandam medicina valeat.* Benoemd tot lijfarts van prins Willem V, stond hij bij dezen in hooge gunst en nam innig deel in de omstandigheden, welke dien vorst en zijn huis in 1795 troffen. In 1800 werd hem ook het onderwijs toevertrouwd der geschied. van de geneesk., waarin hij optrad met eene rede: *De cognitione hist. medicinae* etc. De weinige werken, welke hij heeft nagelaten, zijn door zijn' zoon verzameld en in 1813 uitgeg. onder den titel *Opera Academ. N. P.* met eene *Narratio de N. P.* van H. Tollius, vertaald medegedeeld in den *K. en Letterb.* van 1814, II, 52 etc., met eene schromelijke verwarring in de cijfers.

PARDUIJN (GASPAR of CASPER) of PERDUIJN, geb. te *Middelburg* uit een aanzienlijk geslacht, in 't laatst der 16de eeuw, legde zich toe op de klassieke letterkunde en de godgeleerdheid. Tot proponent bevorderd, was hij eerst predikant te *Aardenburg*, doch verkoos later het rectoraat der Lat. school te *Goes*, daarna te *Middelburg* en laatstelijk te *Dordrecht* in 1638. Hij was een geleerde van groote bekwaamheid, ook ervaren in de Gr., Lat. en Nederd. dichtkunst. Van zijne Nederd. gedichten vindt men er eenige vóór de *Vrolicke uren ofte der wijsen vermaeck* van J. Lijdius, en vóór het *Geestelijck Compas* van G. Udemans. Zij hebben hunne verdiensten, en zijn in den trant van vader Cats. Overigens kon hij in 't Duitsch en Fransch prediken en stierf in 1644.

— (GISLENUS), uit een' anderen tak van 't bovengenoemd geslacht, doch gehecht gebleven aan de Roomsche kerk, werd geb. te *Middelburg* in 1630, en † in 1708. Hij beoefende eerst de taalkunde op de lagere scholen, trad in de orde der Jezuiten, en legde zich daarna toe op de wijsbegeerte en godgeleerdheid, denkelijk te *Leuven*. Tot priester gewijd in 1662, was hij 6 jaren bestuurder eener kweekschool voor taalonderwijs; nam toen een' geruimen tijd de predikdienst waar voor de broederschap van Maria; en was daarna rector en biechtvader in 't een of ander klooster. De laatste jaren zijns levens hield hij zich bezig met het schrijven van stichtelijke werkjes, waarvan ons slechts de titels bekend zijn, o a. *De gheestelijcke oeffeninghen van den H. Ign. de Loyola. Brug.* 1681. — *Godtvruchtighe bemerckinghen op de* 12 *art. des geloofs*, enz. *Antw.* 1700. — *Godtvrucht. bemerck. op 't ghebedt des Heeren* enz. — *Op de Engelsche groetenisse* enz. *Bruss.* 1706.

PAREAU (JEAN HENRI), geb. te *Amsterdam* den 13. Mei 1761, † den 1. Febr. 1833, vond in zijne geb.-stad ruime gelegenheid om zijnen lust voor de Gr. en Lat. letterkunde op te volgen en zich te bereiden voor hooger onderwijs. In 1780 ging hij naar *Leijden*, om zijne studiën in de letteren, wijsbegeerte, het natuurregt, de Oostersche talen en godgeleerdheid voort te zetten. In 1785 bij de Waalsche Synode onder de proponenten opgenomen, vestigde hij zich te *Amst.*, waar de burgem. W. G. Dedel hem het onderwijs van 2 zijner zonen toevertrouwde, tot dat in 1789 *Deventer* hem beriep tot pred. bij de Fr. gemeente en tevens tot hoogl. in de theol. en Oost. talen, welke laatste waardigheid hij begon met eene: *Oratio de conatibus incredulorum, rei Christianae plus emolumenti, quam detrimenti afferentibus*, terwijl de acad. senaat te *Leijden* hem den graad van

theol. doctor schonk. Hier gaf hij uit zijne: *Threni Jeremiae philol. et crit. illustrati*, 1790. De staatsomwenteling van 1795 beroofde hem van zijn ambt, waarop hij een jaar later de beroeping aannam als pred. bij de Waalsche gem. te *Middelburg*. Hier was hij met zegen werkzaam tot 1799, toen andermaal de regering van *Deventer* hem een' leerstoel aanbood in de Oost. talen, met de verpligting tot het houden van 12 leerred. in 't jaar. Zijne rede: *De literis Orient. minime injucundis* was bijzonder ingerigt naar de vatbaarheid zijner hoorders. Tot 1804 mogt het athenaeum zich in zijn licht verblijden, toen de Geldersche hoogeschool hem in de plaats van Willmet liet optreden met eene rede: *De ingenuo poëseos Hebr. studio, nostris temp. magnopere commendando*. In 1810 werd hij aangesteld te *Utrecht* als prof. theol. typicae et exegeticae, welken post hij aanvaardde met eene rede: *De constanti ac non mutabili Orientalium ingenio*, etc., ook in 't Nederd. vertaald. Zijne *Disput. de rationum, quae mythicam libr. sacrorum interpret. suadent momento et pondere*, werd datzelfde jaar door Teijler's Godgel. Genootsch. bekroond, en in 1814 ook in 't Nederd. uitgegeven in 't XXVste deel harer Verhand. Na 1815 bevestigd in zijne betrekking als gewoon hoogl. in de Oost. letteren, nam hij voor de faculteit der letteren zitting in den senaat, en zag zich vereerd met de waardigheid van phil. theor. mag. et litt. hum. doctor. Hij gaf in 1817 uit: *Antiquitas Hebraica breviter descripta*, meermalen herdrukt, en 5 jaren later zijne: *Institutio interpretis V. Test.* Onderscheidene binnen- en buitenlandsche Maatsch. van letteren, kunsten en wetensch. vereerden hem door hun lidmaatschap. Zijne voornaamste werken hebben wij reeds vermeld, en behalve eenige *Orationes* en mededeelingen aan 't Kon. Nederl. Instituut, 3de kl., betrekkelijk de Arabische letterkunde, zond hij in 't licht: *Sermons sur quelques textes de l'Ecrit. S. Utr.* 1814, en *Sermon prononcé pour l'ouverture de la réunion des députés des Eglises Wallones à Zutphen, le 9ième Sept.* 1819.

PARMA (ALEXANDER FARNESE, hertog VAN) zie op FARNESE, dl. I, bladz. 523.

PARRA (PETRUS ALBERTUS VAN DER), geb. te *Columbo* op het eiland *Ceylon*, zag zich in 1761 aangesteld tot opvolger van Jac. Mossel als gouverneur-generaal van *Nederl. Indië*, in welke waardigheid hij eerst bevestigd werd den 29 Sept. 1763, en daarin werkzaam bleef tot aan zijn' dood in Dec. 1775. Van zijne verrigtingen staat ons weinig geboekt, behalve dat hij in 't jaar zijner aanstelling den opper-koopman J. J. Craan

magtigde, om te vervaardigen een: *Alphabetisch recueil van alle vigerende plakaten, ordonnantiën, reglementen en verdere permanente orders, met aanteek. van de perioden, die men door uitlatingen of bijvoegingen zou dienen te rectifieren.* Toen Craan met dit recueil (vol stadhuis-woorden) in 1764 gereed was, vond de gouverneur goed het te onderwerpen aan 't onderzoek van 2 daartoe gecommitteerde leden der hooge tafel, de raden Haksteen en Alting, welke in een rapport van 29 Aug. 1765 o. a. te kennen gaven, dat het stuk volkomen voldeed aan den titel, en wel waard was, als een wettig en gerieflijk zamenstel van wetten en permanente bevelen van allerlei aard, in wezen te blijven, enz. Maar het bleef alleen in concept, en werd door 't bewind der Comp. in *Europa* niet bekrachtigd; en van der Parra, die gemoedelijk en naauwgezet was, durfde een nieuw zamenstel van statuten op eigen gezag niet invoeren. Meer hierover in het *Tijdschrift van Nederl. Indië*, II, bl. 236, enz. — Ook voerde van der Parra op eigene kosten de N. Nederl. Psalmberijming in; stichtte te *Batavia* eene armenschool en besteedde aanmerkelijke sommen, om eenige jonge lieden aan de Nederl. akademiën voor de Indische kerk te bekwamen. Jammer, dat zijne pogingen, door de tijdsomstandigheden, geene gewenschte vruchten droegen.

PARS (ADRIAAN), geb. te *'s Hage* in 1641, † 1719, studeerde (denkelijk te *Leijden*) in de godgeleerdheid, werd in 1671 tot proponent bevorderd, en weldra beroepen te *Katwijk-binnen* (zijne eerste en eenige standplaats). Hij was beoefenaar van de vaderlandsche letter-, dicht- en oudheidkunde. Van zijne dicht- of liever rijmwerken kennen wij: *Treurlied van den gekruisten C.* enz. *Leijd.* 1685 en verm. 1698. — Zijn werkje: *Paulo majora canamus*, 1716, 3 maal herdr., en zijne *Otia Catvicena of Katwijksche speeluren*, achter zijn *Index Batavicus*, bestaan uit Lat. en Nederd. rijmsels, die wij niet gaarne zouden uitlezen. Van beter gehalte is zijn oudheidkundig werk: *Katwijk- en Rijnsburgsche oudheden*, enz. *Ib.* 1697, ofschoon de stijl stroef en onaangenaam is. Zijn *Index Batavicus of Naamrol van Bat. en Holl. schrijvers*, enz. *Ib.* 1701, bevat enkel de titels van schriften over de vaderl. gesch. met eenige uittreksels uit de voorredenen, en is, ofschoon niet volledig, toch den Bibliograaf onmisbaar. Dan zijn ons nog de titels bekend van 2 tot zijn vak behoorende werken: *Keeten van heerlijkheden ter eere van den verheerlijkten Messias* enz. *geschakelt en uitgebreid in 8 leerr. over den CX psalm. Leijd.* 1688, en *De profeteerende Heiland in zijn vreeselijke en getrouwe Godspraken omtr. Jerus. en 's werelds ondergang* enz. *ons voorgesteld*

in 't 24 cap. van Matth. Evang. in 35 korte redenschetsen over hetzelve. Ib. 1693.

PASOR (GEORGIUS), geb. te *Herborn* in 1570, † 1637, was zeer ervaren in de godgeleerde wetensch. en vele jaren in zijne geb.-stad en te *Hamburg* als hoogl. in de theologie en Hebr. taal werkzaam geweest, toen men hem naar *Friesland's* hoogeschool beriep, waar hij schoone proeven gaf van zijne uitgebreide kundigheden. Hij schreef o. a. eene: *Manuale Graecarum vocum N. T. deque Graecis N. T. accentibus, L. B.* 1634. *Herb. Amst.* en elders. — *Lexicon Graeco-Latinum N. T.*, te *Lond.*, *Amst.*, *Genev.* en in 1675 te *Amst.* door J. Leusden uitgeg. Beide werken zijn langen tijd op onze scholen gebruikt.

— (MATTHIAS), zijn zoon, geb. te *Herborn* in 1599, † 1658, bezocht in 1616 *Heidelberg* ter voortzetting zijner studiën in de godgeleerdheid en Hebr. taal. Vier jaren later ontving hij hier het professoraat in de mathesis, doch moest het wegens de onlusten in *den Paltz* weldra verlaten. Nadat deze gestild waren, keerde hij tot zijnen post terug; maar moest, bij de verovering en plundering der stad door Tillij in 1622, met levensgevaar haar verlaten. Hij hield zich eenigen tijd te *Herborn* op, trok in 1624 naar *Engeland*, gaf te *Oxford* privaat onderwijs in 't Hebr. en de wiskunde, bezocht met eenige landgenooten *Parijs*, en woonde daar o. a. de lessen bij van Gabriel den Sioniter over de Chald. en Arab. talen. Naar *Oxford* teruggekeerd, gaf hij eerst les in de theologie en in de Oost. talen, tot hem aldaar een' leerstoel in 't laatstgenoemde vak werd opgedragen, waarin hij werkzaam bleef tot 1629, toen hij te *Groningen* het professoraat in de mathesis aanvaardde. In 1645 benoemde hem de Geldersche hoogeschool tot hoogl. in de theologie en 't Hebr., doch *Groningen* hem gaarne willende behouden, bood hem op voordeelige voorwaarden het theologische professoraat aan, en schonk hem eershalve in dat vak den doctoralen hoed; nu wees hij de aanbieding van *Harderwijk* van de hand. Hij heeft behalve eenige academische verhandelingen weinig of niets uitgegeven, maar droeg groote zorg om de werken zijns vaders te overzien en te verbeteren. Bovendien moet hij een journaal van zijne levens-geschiedenis hebben opgesteld, dat in 1658 te *Gron.*, waar hij ongehuwd overleed, is uitgegeven.

PASPOORT (ZACHARIAS), heer van *Grijpskerke* en *Poppendamme*. Van dezen wetenschappelijken man, meester in de regten, weten wij niets anders te berigten, dan dat hij geb. werd in 1759, en zich als een ervaren schrijver bekend maakte,

door het 9de en 10de deel te bewerken van den *Tegenw. staat der Vereenigde Nederlanden*, welke deelen de beschrijving van *Zeeland* bevatten en uitgeg. zijn te *Middelburg* in 1820. Aldaar overleed hij den 29. Junij 1824.

PASSE (CRISPIJN DE) of VAN DE PAS, geb. te *Arnemuiden* in 1560, was voor zijn' tijd een bekwaam graveur, leerling van Coornhert, en heeft zich, behalve in *Utrecht*, ook in *Duitschland*, *Frankrijk* en *Engeland* opgehouden. Hij vervaardigde een aantal portretten en geschiedk. ontwerpen, naar eigene teekeningen of die van anderen. Bij P. de la Rue, in zijn *Geletterd Zeeland*, 2de druk, bl. 553 en 54, komt eene lange lijst van werken voor, met platen van zijne hand en van zijn' zoon, die denzelfden vóórnaam voerde; sommige dezer werken zijn door hem zelven opgesteld, maar welke wordt niet duidelijk door la Rue aangewezen. Immerzeel schrijft hem een werk over het paardrijden toe, dat bij la Rue op den naam staat van A. Pluvinel, *Art de monter à cheval*, *of reitkunst met afbeeld. der voornaamste grooten van 't hof van Vrankrijk*, in 't Fr. en Hoogd. *Paris*, 1615 en 1629, in fol. Ook zou hij geschreven hebben: *Ondergang des Arends door den Noordschen leeuw*, 1642, en *Het licht der teken- en schilderkonst. Amst.* 1643, waarin eenige bijzonderheden van zijn leven voorkomen. — Zijne dochter

— (MAGDALENA DE), geb. te *Utrecht* in 1583, heeft ook met hare broeders (die volgen) bijzonder in de graveerkunst uitgemunt; waarin zij de manier volgde van H. Goudt. Zij vervaardigde o. a. vele landschappen van en naar A. Elsheimer. — Van haar' broeder CRISPIJN, ook te *Utrecht* geb. in 1585, waar hij in den stijl van zijn' vader werkte, zijn slechts weinige stukken bekend, en worden sommige met die van zijn' vader verward. Hij schijnt jong gestorven te zijn.

— (WILLEM DE), zijn broeder, geb. te *Utrecht* in 1590, heeft eene menigte portretten gegraveerd, die in achting zijn wegens fijnheid van uitvoering. In *Engeland*, dat hij vroeg bezocht, en waar hij lang vertoefde, was zijn werk bijzonder gewild, en hebben vele stukken te *Londen* het licht gezien. — Zijn jongste broeder

— (SIMON DE), te *Utrecht* geb. in 1591, had ook zijn' vader tot leermeester, en was niet minder dan zijne broeders ervaren in de teeken- en graveerkunst. Hij volgde zijn' broeder Willem naar *Engeland*, vervaardigde onderscheidene portretten van de Stuarts en andere aanzienlijke personen, ook bijbelsche en geschiedkundige voorstellingen, naar M. Miere-

velt, van Somer en anderen. Hij zou later in dienst van den koning van *Denemarken* getreden en te *Koppenhagen* gestorven zijn.

PASSÉ (KAREL), geb. in 1745 te *Amsterdam*, werd voor den boekhandel opgeleid, doch had veel meer lust in het tooneel, voor hetwelk de natuur hem scheen gevormd te hebben. Hij ontwikkelde zich in de school van den grooten Corver met het allergunstigste gevolg. Zijne schoongevormde leest, sprekend gelaat, goed geheugen, zuivere stem en goede smaak bekroonden reeds zijne eerste stappen op het tooneel met succes. Hij overtrof telkens als hij speelde, de verwachting. Hij was vooral uitmuntende in het treurspel. In 't begin van 1790 op 't ziekbed geworpen, schijnt zijn dood te zijn verhaast door onheusche behandeling van de toenmalige tooneeldirectie, die hem dreigde niet te zullen betalen als hij niet op een' bepaalden tijd ten tooneele verscheen. Hij overleed spoedig daarna, en werd door zijne kunstgenooten plegtig ter aarde besteld, voor welk eerbewijs de familie aan elk hunner de afbeelding des talentvollen mans (zoo als die in het karakter van Philips van *Bourgondië* in druk was uitgekomen), ten geschenke gaf.

PASTEUR (JAN DAVID), geb. te *Leijden* den 23. Mei 1753, † den 9. Jan. 1804, wijdde zich aldaar toe aan de regtsgeleerdheid, en in uren van uitspanning aan natuurk. wetenschappen. De dood zijns vaders drong hem de eerstgenoemde studie te laten varen en naar een dadelijk bestaan om te zien. In 1766 zag hij zich benoemd tot ontvanger der convooijen en licenten in *'s Gravendeelsche kil*. Toen in 1795 de omwenteling uitbrak, voegde hij zich bij de bovendrijvende partij, en genoot de onderscheiding, dat men hem met Vitriarius naar *Engeland* zond om de Holl. schepen, die zich aldaar in de havens bevonden, te vrijwaren. Beide kweten zich hierin naar den zin hunner zenders, ofschoon hunne pogingen vruchteloos waren. Pasteur zag zich daarop geplaatst bij 't zeewezen, en weldra benoemd tot lid der eerste nationale conventie. In Maart 1796 werd hij met een' geheimen last naar *Frankrijk* gezonden, om de vredes-onderhandelingen bij te wonen, maar daar deze reeds vruchteloos waren afgeloopen, vond hij geene gelegenheid het vaderland van dienst te zijn. In de 2de nat. vergadering bekleedde hij het voorzitterschap, en behoorde onder hen, die men toen de voorstanders van eenheid en ondeelbaarheid noemde, en die ijverig werkten om de omwenteling van 22 Jan. 1798 voor te komen. Dit berokkende hem, met 27 andere volksvertegenwoordigers, eene gevangenschap eerst in de Castelanij van *Holland*, daarna op

het huis in 't Bosch, tot den 14. Julij van 't zelfde jaar, onder meer of min bezwarende omstandigheden. Vervolgens werd hij secretaris van de 2de kamer en, na de omwenteling van 1801, bij het wetgevend ligchaam, in welke bediening hij tot aan zijn' dood werkzaam was. Te midden zijner talrijke bezigheden wist hij nog tijd te vinden voor zijne letteroefeningen. Behalve meer dan 80 werken, die hij vertaalde, o. a. Cook's *Reizen rondom de wereld*, schreef hij eene *Beknopte natuurl. hist. der zoogdieren*, in 3 dln., inzonderheid voor jonge lieden, bevattelijk voorgesteld en uitnemend bearbeid. Hij was geacht om zijne werkzaamheid, zijne nederige en vriendelijke geaardheid en standvastige waarneming van vele pligten.

PATER (ADRIAAN JANSZ.), geb. te *Edam*, was een der dapperste admiralen bij de W. Ind. Comp. Weinige levensbijzonderheden zijn van hem bekend. Hij bewees bij verschillende togten aan de Comp. gewigtige diensten. In 1631 werd hem het bevel over eene vloot van 13 wel bemande en gewapende sche-schepen opgedragen, om de vijandelijke vloot, die met krijgsvolk en oorlogsbehoeften naar de *Allerheiligen-baai*, ter versterking van den Portugeschen gouverneur Albuquerque, was uitgezeild, te vermeesteren. Doch op dezen togt viel niets belangrijks voor, behalve de inneming van *Santa Martha* in *Z. Amerika*. Gebrek aan versterking en leeftogt noodzaakte Pater, zonder bereiking van zijn oogmerk, naar 't vaderland terug te keeren. Zijn 2de togt naar *Brazilië* in 1631 viel nog noodlottiger voor hem uit. Hij verscheen in April met 5 schepen voor *Olinda*, dat hij voorzag met troepen en krijgsbehoeften. Intusschen kwam er eene aanzienlijke Spaansche vloot onder A. d'Oquendo opdagen. Ofschoon des vijands magt veel sterker was dan de zijne, aarzelde de kloekmoedige admiraal geen oogenblik, den Spanjaard aan te tasten. Toen het vuur begon, verlieten hem velen der zijnen, en terwijl zijn schip in brand vloog, wendden zij geene pogingen aan te zijner redding. Het volk sprong over boord, ook de admiraal, die in zijn' val een touw greep, zich nog een' geruimen tijd boven water hield, doch eindelijk los moest laten en verdronk. Desniettemin mislukte de onderneming des vijands.

— (LUCAS), geb. te *Amsterdam* in 1707, † 1781, werd door zijne ouders tot den koophandel opgeleid, 't geen hem niet belette de Nederd. dichtkunst te beoefenen. Ofschoon zijne stukken niet door kracht en oorspronkelijkheid uitmunten, onderscheidde hij zich toch gunstig van vele dichters van zijnen tijd door juistheid en keurigheid en dikwijls door gees-

tige bevalligheid. Als lid van 't Genootschap: Oefening beschaaft de kunsten, leverde hij den Amst. schouwburg in 1733 een treurspel, getiteld: *De dood van Cajus Gracchus;* in 1749 het zinnespel: *Leeuwendaal hersteld door de vrede*, en, behalve een treurspel *Gustavus*, naar 't Fr. van Piron, in 1763: *De juichende schouwburg*, bij gelegenheid van deszelfs 125ste jubilé. Zijne *Poezij* verscheen in 1774 en zijne *Nagelaten Poezij* in 1784, waarin vele verdienstelijke stukken gevonden worden, ook bijschriften, punt- en hekeldichten, waarin veel geest doorstraalt, en het vroeger zoo bekende gezelschapslied:

Hoe zoet is 't daar de vriendschap woont, enz.

thans vervangen door veelal laffe Fransche en Duitsche liedjes.

PATRAS (ABRAHAM), geb. te *Grenoble*, trad als soldaat in dienst der O. Ind. Comp., vertrok als zoodanig in 1690 naar *Batavia* en onderscheidde zich door zijne bekwaamheden, zoodat men hem eerst als klerk, vervolgens als 2de, daarna als eerste hoofd-kommies gebruikte. Hij bekleedde in 1720 de waardigheid van visiteur-generaal, 4 jaren later die van directeur in *Bengalen*, en in 1732 die van buitengewoon raad van *Indië*. Na den dood van den gouverneur-generaal D. van Cloon, dobberde de keus voor een' opvolger tusschen Patras en A. Valckenier; het lot besliste door dobbelsteenen voor Patras. Dit gebeurde in 1735, doch de man, die grijs en oud geworden was in dienst der Comp., had weinig genot van zijne verheffing, hij † den 3. Mei 1737. Hij genoot de algemeene achting; zijn dood werd diep betreurd, en hij liet een groot vermogen na aan zijne bloedverwanten in *Holland*.

PAULUS VAN *Middelburg*, zie op MIDDELBURG, deel II, bl. 323.

PAULUS (PIETER), uit een aanzienlijk geslacht geb. te *Axel* in 1754, † 1796, vertoonde vroeg grooten aanleg voor letteren en wetenschappen. Op de hoogeschool te *Utrecht*, daarna die van *Leijden*, oefende hij zich in de regtsgeleerdheid en verwierf in 1774 den doctoralen graad in de beide regten, met eene *Disputatio de origine, progressu et solutioni nexus feudalis Flandriam inter et Zelandiam*. Reeds vroeger had hij zich bekend gemaakt door de uitgave van een werkje, getiteld: *Nut der stadhouderlijke regering*, waarvan in 1773 de 2de druk verscheen, later meerdere; en in het jaar zijner promotie zond hij nog in 't licht een: *Betoog van Zeelands regt tot het stichten eener hoogeschool*. Doch den meesten roem verwierf hij door zijn uitgebreid statistiek werk: *Verklaring der unie van Utrecht*, 1775—78, 4 dln. gr. 8vo. Zijne kunde werd gewaar-

deerd, en men bezorgde hem den gewigtigen post van raad en advokaat-fiskaal bij de admiraliteit op de *Maas*, waar hij zich in 1785 zeer verdienstelijk maakte door het aanwijzen der middelen tot het sluiten der *Schelde* te *Bath*, na den afstand van de schansen *Lillo* en *Liefkenshoek* aan den keizer. Zijne patriotsche gevoelens hadden in 1787 zijne afzetting ten gevolge. Hij bleef buiten bewind tot in 1795, toen men hem in 't bestuur riep van openbare zaken. Den 9. Febr. van dat jaar werd hij benoemd tot curator der Leijdsche hoogeschool. Het jaar daarop was hij 1ste voorzitter der provisionele vertegenwoordigers van *Holland*, lid van het comité tot de zaken der marine, onderhandelaar tot het verbond van vrede en alliantie met *Frankrijk*, en afgevaardigde wegens *Holland* tot de raadplegingen over het bijeenroepen eener Nat. vergadering. Hij stelde alles in 't werk, wat die bijeenkomst kon bevorderen, welke plaats vond op 1 Maart 1796 en die hij als voorzitter opende. Weinige dagen daarna overviel hem eene zware ziekte, die hem ten grave sleepte. Behalve de genoemde schriften, heeft men van hem eene verhandel. tot beantwoording eener prijsvraag bij Teijler's Genootschap: *In welken zin kunnen de menschen gezegd worden gelijk te zijn, en welke zijn de regten en pligten die daaruit voortvloeijen?* 1793; bij de 4de uitgave in 1795 met eene merkwaardige voorrede verrijkt. De opgang van deze verhand. heeft ze vooral te danken aan 't onderwerp, 't welk toen aan de orde van den dag was.

PAUW SR. (ADRIAAN), geboortig uit *Gouda*, behoorde in 't midden der 16de eeuw tot de aanzienlijkste kooplieden te *Amsterdam*, en was een ijverig voorstander der vrijheid van godsdienst, doch stond even zeer in achting en vertrouwen bij de Spaansch- en Roomschgezinde regering, zoodat zij hem in en na 1566 bij volksoproeren meermalen als middelaar gebruikten, om het gevaar af te wenden, 't geen hem doorgaans min of meer gelukte. Hij was het, die in 1567 met Roodenburg en anderen aan Brederode geld bezorgde, om zijne schulden te kunnen voldoen en goedschiks *Amst.* te verlaten. Na diens vertrek namen de zaken der Hervormden eene ongunstige wending. De regering, beducht voor eene Spaansche bezetting, riep nogmaals de hulp van Pauw, Roodenburg en van den burgemeester Joost Buik in, om dit te keeren. Zij vertrokken naar *Antwerpen*, om der landvoogdes hun verzoek voor te dragen. Maar reeds den 4den dag na hun vertrek rukte Noircarmes met zijne troepen *Amsterdam* binnen. Nu kozen vele der aanzienlijkste Protestanten de vlugt, behalve Pauw, die zijne

veiligheid nog niet bedreigd zag. Maar bij zijne terugkomst uit *Braband*, door hem om handelszaken in 1568 bezocht, hoorende dat de schout onderzoek naar hem gedaan had, achtte hij zich niet veilig, maar nam de wijk naar *Embden*, later naar *Hamburg;* terwijl intusschen zijn vonnis werd opgemaakt, waarbij hij verbannen werd met verbeurdverklaring zijner goederen. Wat hem al te laste gelegd werd, vermeldt Wagenaar in zijne *Beschr. van Amst.* 8vo uitgave, dl. III, bl. 289. Na de omkeering van zaken in 1578, keerde hij naar *Amsterdam* terug, en werd gekozen tot raad en schepen, in welke betrekking deze hoogst verdienstelijke vaderlander gestorven is, zonder dat ons het jaar vermeld staat.

PAUW (PETRUS), zoon van Pieter P. (broeder van A. P. Sr.) en van Geertrui Spieghel, dochter van den dichter Hendrik Laurensz. S., werd geb. te *Amsterdam* in 1564 en † in 1617. Hij legde de gronden zijner taalkennis eerst te *Amersfoort*, daarna in zijne geb.-stad. In 1580 was hij student in de geneeskunde te *Leijden*. Van daar begaf hij zich naar *Parijs* om de lessen der Duretussen, vader en zoon, en die van J. Faber bij te wonen. Onlusten in *Frankrijk* deden hem de wijk nemen naar *Rostock*, waar hij, 23 jaren oud, de doctorale waardigheid in de geneeskunde verwierf. Voor zijne terugkomst in 't vaderland vertoefde hij 3 maanden te *Padua*. De roem zijner geleerdheid bezorgde hem in 1589 een' leerstoel in de genees- en ontleedkunde te *Leijden*. Later werd hem de zorg voor den academ. kruidhof toevertrouwd, waarbij hij zich loffelijk kweet, gelijk ook in het onderwijs der kruidkunde, nevens zijn' ambtgenoot Bontius. Daarenboven heeft men aan hem de oprigting te danken van een behoorlijk theatrum anatomicum. Van zijne schriften noemen wij slechts: *Hortum publicum. Lugd. Bat.* 1603. — *Primitias anatomicas de hum. corporis ossibus. L. B.* 1615. — *Commentaria in Hippocratem de capitis vulneribus* etc. *Ib.* 1616. Ook is hij Douza behulpzaam geweest in de bewerking der *Rijmkronijk van Melis Stoke*. Zijne vrouw Maria was eene dochter van Jan van Hout, secretaris der stad *Leijden*.

— (REINIER), zoon van bovengemelden A. Pauw Sr., werd geb. te *Amsterdam* in 1564, † 1636, en zag zich reeds in 1590 aldaar tot schepen benoemd. Hij was mede-oprigter der O. Ind. Comp. en in 1605 burgemeester. Men achtte hem bekwaam tot onderscheidene staats-commissiën, zoo in 't collegie van gecommitteerde raden als in dat der Staten-Generaal. Men zond hem in 1613 naar *Engeland*, ter vereffening van ge-

schillen, tusschen de Eng. en Nederl. O. Ind. Comp. ontstaan. Hij was een warm aanhanger van 't huis van Oranje en wendde pogingen aan om de grafelijke waardigheid op prins Maurits over te brengen. In 1618 werd hem het onderzoek opgedragen in de zaak van Oldenbarneveldt, Hogerbeets en de Groot, en hij behoorde een jaar later onder hunne regters. Hierdoor haalde hij zich veler haat op den hals, en na 1620, toen hij reeds 8 malen de burgemeesterlijke waardigheid bekleed had, kwam hij niet meer als zoodanig in aanmerking. In 1621 handelde hij met den koning van *Denemarken* over het sluiten van een vriendschapsverbond, terwijl in 't volgende jaar de koning van *Frankrijk* hem tot den adelstand en tot ridder verhief, na ook vroeger de laatste waardigheid van den koning van *Engeland* ontvangen te hebben. Tegen het gerucht, dat men in 1625 van hem en zijne zonen uitstrooide, als of zij veel boter en kaas naar den vijand hadden gevoerd, leverde hij een protest in bij de regering, welke *f* 200 beloofde aan elk, die de eerste uitstrooijers van dit valsche gerucht wilden aanbrengen, wordende voorts het verspreiden daarvan scherpelijk verboden. Hij liet 6 zonen na, waarvan de oudste was

PAUW JR. (ADRIAAN), heer van *Heemstede*, *Hogersmilde*, enz. geb. te *Amsterdam* in 1585, en † den 21. Febr. 1653. Hij bekleedde op zijn 26ste jaar reeds den post van pensionaris zijner geb.-stad en in 1619 dien van curator der Leijdsche hoogeschool, welken hij vervulde tot in 1627. Hij toonde zoo vele staatkundige bekwaamheden, dat hij tot verschillende gezantschappen werd geroepen naar *Frankrijk* en *Engeland*, waarbij hij zich loffelijk kweet, en zich in 1631 de hooge waardigheid zag opgedragen van raadpensionaris van *Holland* voor den tijd van 5 jaren. In 1634 kozen de Staten hem en J. de Knuit tot een deftig gezantschap aan Lodewijk XIII, om dien te bewegen tot eene vredebreuk met *Spanje*. Na het sluiten van 't verdrag, door Knuit herwaarts gebragt, vertoefde Pauw nog een' geruimen tijd aan 't Fransche hof als buitengewoon gezant. Gedurende zijn verblijf aldaar, werden hier te lande allerlei valsche geruchten van hem verspreid, die hem in verdenking bragten. Hij voorziende, wat daarvan het gevolg zou zijn, gebruikte de voorzigtigheid voor zijn' post als raadpensionaris, waarvan de jaren verstreken waren, te bedanken. En nu gaf men gehoor aan zijn meermalen herhaald verzoek, om in 't vaderland terug te keeren. In spijt zijner tegenpartij, genoot hij het vertrouwen der Staten van *Holland*, die hem in 1646 magtigden tot den vredehandel te *Munster*. Hier deed hij zijn'

invloed werken tot heil van *Nederland*, 't welk daardoor o. a. den alleenhandel verwierf. In 1649 zond men hem met Joachimi naar *Engeland*, om, ware het mogelijk, den dood van Karel I voor te komen, doch diens vonnis was reeds geveld en hun voorstel vond geen ingang. Toen in 1651 Jac. Cats het raadpensionarisschap nederlegde, werd het andermaal aan Pauw opgedragen, die, gewaarschuwd door het lot van Oldenbarneveldt, den post niet aannam dan onder bepaling, dat hij aan niemand rekenschap zijner daden verschuldigd zou zijn dan alleen aan de Staten van *Holland* en *W. Friesland.* Als buitengewoon gezant vertrok hij in 1652 naar *Engeland*, om Tromp tegen Blake te verdedigen, waarin hij niet naar wensch slaagde. Terwijl hij op zijne terugreis Tromp ontmoette, met den last de Eng. vloot op te zoeken en aan te tasten, spoorde Pauw hem aan tot eene krachtige volvoering. Dit was hier te lande aangebragt alsof hij Tromp den togt hadde afgeraden, en dit verbitterde de gemoederen zoodanig, dat zijn huis in *den Haag* en het slot *de Heemstede* naauwelijks eene plundering ontgingen. De Staten zuiverden Pauw van den op hem geworpen blaam, en namen hem openlijk in hunne bescherming, zoodat zijne eigendommen beveiligd bleven. Hij was een man van veel beleid en oordeel, waaraan het vaderland groote verpligting had.

PAUW (MICHIEL of MICHAEL), 3de zoon van Reinier P., heer van *Achttienhoven*, geb. te *Amsterdam* in 1590, was in 1622 schepen aldaar. Hij ontving van den Venetiaanschen Senaat de ridder-orde van St. Marco, dewijl hij er in 1617 het zijne aan had toegebragt, dat graaf Johan Ernst van *Nassau* en J. Seghers van Yeghem, heer van *Wassenhoven*, den Venetianen met eenige troepen waren te hulp getogen tegen den aartshertog Ferdinand van *Oostenrijk.* Als medebewindhebber der W. Ind. Comp. liet hij voor eigen rekening eene volkplanting aanleggen in *Amerika*, benoorden het *Staten-eiland*, welke den naam ontving van *Pavonia*, maar na zijn' dood niet lang bloeide. Vele bijzonderheden betreffende deze kolonie en het geslacht der Pauwen, door Mr. H. J. Koenen, zijn te vinden in de *Bijdragen voor vaderl. gesch.- en oudh.-kunde*, verzam. door I. A. Nijhoff, V, II, bl. 114 enz.

— (CORNELIS), 5de zoon van Reinier P., werd geb. te *Amsterdam* in 1593. Toen men in 1612 verscheidene consuls in den *Levant* plaatste, vertrok hij als edelman van gezantschap met den ambassadeur C. Haga naar *Turkije*, bij wien hij als secretaris werkzaam was, tot hij in 't volgende jaar als hoofdconsul te *Aleppo* werd aangesteld. Hij bewees als zoodanig

den staat en den koophandel gewigtige diensten. In 1619 naar 't vaderland teruggekeerd, zond men hem 't jaar daarop andermaal naar *Aleppo*, maar wegens den kwijnenden handel verzocht en verkreeg hij zijn ontslag. Na eene buitenlandsche reis werd hij in 1631 door den staat afgevaardigd naar den koning van *Zweden*, Gustaaf Adolf, die hem reeds in 1614 tot gulden ridder had verheven, en met wien hij verschillende onderhandelingen had wegens den oorlog, dien de koning destijds in *Duitschland* voerde. Andere gewigtige bezendingen, (waarbij zijne vrouw Anna Pels hem vergezelde) naar de Zweedsche rijksgrooten en Duitsche vorsten vielen hem ten deel, waarvan hij zich met bekwaamheid kweet. Na zijne terugkomst in 1635 heeft hij wegens den staat geene posten meer vervuld. Hij genoot de achting en 't vertrouwen van prins Fred. Hendrik, die hem in 1632 tot zijn' raad en rekenmeester benoemde, en van prins Willem II, die hem met Musch en van Berckel in eene bijzondere commissie aanstelde, ter schifting en herstel van zijnen boedel.

PAUW (CORNELIS DE), geb. te *Amsterdam* in 1739, † 1799, begaf zich in den geestelijken stand en werd kanunnik te *Xanten* in *'t Kleefsche*, en besteedde inzonderheid zijn' tijd met geschiedkundige en wijsgeerige navorschingen. Zoo heeft men van hem wijsgeerige beschouwingen over de Grieken, Egyptenaren, Chinezen en Amerikanen, die veelal op hypothesen rusten, doch blijken dragen van scherpzinnigheid en geleerdheid. Hij stond bij Frederik den Groote in hooger gunst dan bij de geestelijkheid, en was om zijne deugden geacht.

— (WILLEM VAN DER), geb. te *Utrecht* in 1750, † 1816, volbragt zijne juridische studiën aldaar met eene diss. *De disciplina ergastulorum*, in 1773, waarmede hij den doctoralen graad in de beide regten verwierf. In 1787 zag hij zich aangesteld tot klerk der Staten van *Utrecht;* 2 jaren later tot raadsheer; maar de omwenteling van 1795, waarmede hij niet instemde, drong hem zijn' post neder te leggen en een ambteloos leven te voeren. Hij bezocht intusschen een groot gedeelte van *Europa*, deed vele menschen- en wereldkennis op, en kwam in 1802 te *Utr.* terug, waar hij den post van prokureur-generaal aan 't hof op zich nam, en in 1811 benoemd werd tot president van de regtbank. Zijne verdraagzaamheid in staatkunde en godsdienst wordt geroemd, als ook zijne naauwgezetheid van karakter, en zijn' lust voor muzijk en letterkunde.

— (LIEVEN DE), een vermaard bouw- en waterwerkkundige, geb. in 1763 te *Hulst* in *Zeeland*, heeft zich naam verworven

door den aanleg en voltooijing der kostbare dokken van *Antwerpen*, die zeer vele zwarigheden opleverden, welke hij gelukkig te boven kwam. Hij overleed in 1824 ter laatstgenoemde plaatse.

PECKIUS (PETRUS), geb. te *Zierikzee* in 1529, † 1589, begon zijne academische letteroefeningen te *Leuven* en werd in 1553 tot doctor in de regten bevorderd. Zijn roem bezorgde hem aldaar spoedig het buitengewoon en in 1562 het gewoon professoraat in 't kanonieke regt; terwijl hem in 1586 de waardigheid van raadsheer in den hoogen raad te *Mechelen* werd opgedragen. Hij verhoogde zijnen roem door zijne juridische schriften, langen tijd in achting gebleven, o. a. *De testamentis conjugum lib. V. Lov.* 1564, meermalen herdrukt. — *De ecclesiis catholicis aedificandis et reparandis. Ib.* 1573, *Colon.* 1608. — *Commentarium ad lit. D. Nautae, caupones, stabularii ut recepta restituant* etc. *Ib.* 1556, *Lugd.* 1647 en *Amst.* 1668. Zijne werken zijn onder den titel: *Opera omnia*, te *Antw.* in 1647 en later nog 2 maal in fol. gedrukt. — Zijn zoon, die met hem denzelfden naam voerde, klom van raad te *Mechelen* op tot de waardigheid van kanselier van *Braband*, en staat in onze geschiedenis bekend door zijne geslepene staatkunde. In 1620 gaf hij aan Uytenbogaard uit naam der aartshertogen te kennen, dat men niet ongenegen zou zijn den gebannenen Remonstranten vrijheid van godsdienstoefening te verleenen in die plaatsen, welke na het eindigen van 't bestand in de vereenigde gewesten zouden veroverd worden. (Zie de fabel van de beerenhuid!) Een jaar later werd hij naar *'s Hage* gezonden, om de Staten te bewegen alle gewesten der *Nederlanden* onder één hoofd te brengen; doch hij kreeg nul op 't request, en als men geene goede voorzorgen had genomen, zou zijn gevolg door 't graauw mishandeld zijn geworden.

PEE (JAN VAN), geb. te *Amsterdam* omstreeks 1640, was de zoon van Emanuël van P., die handel dreef in schilderijen en uit een aanzienlijk Brusselsch geslacht gesproten was. Hierdoor werd de lust tot de teeken- en schilderkunst in Jan opgewekt, die zich inzonderheid bezig hield met het copiëren van Italiaansche stukken voor de kunstkoopers. Dewijl hij gehuwd was, kon hij zijne begeerte om *Braband* te bezoeken, niet voldoen; doch een schildersleerling, de Nijs, wist hem te verleiden, om met hem *Antwerpen* te bezoeken. Onder voorwendsel dat hij naar de vischmarkt ging om bot te koopen, begaf hij zich met de Nijs op weg, nadat hij zich vooraf van geld en eenige verschooning voorzien had; hij vond weldra werk, zoodat hij aan zijne vrouw

schreef, om met het huisgezin over te komen; doch daartoe had zij geen' lust, wijl zij met hare kinderen van een' winkel, door haar opgerigt, goed bestaan kon. Na 8 maanden toevens, keerde van Pee naar *Amst.* terug, ging aanstonds naar de vischmarkt, kocht een zootje bot, keerde daarmede naar huis, en riep, zoodra hij de deur intrad tot zijne vrouw: „Kookt het water al tot de visch?" Wat daarop volgde, laten wij aan 't begrip van den lezer over. Hij ging voort met zijn copie-werk, doch oorspronkelijke stukken zijn niet van hem bekend.

PEE (THEODORUS VAN), zijn zoon, geb. te *Amsterdam* in 1669, † 1747, vond smaak in het schilderen van historiële zolderstukken, portretten en moderne kabinetstukjes. Daar dit kunstwerk hem niet genoeg in de beurs bragt, rigtte hij een' winkel van allerlei soort van schilderwerk op en stelde daarin te koop uitgehakte planken, door hem beschilderd met tuingoden, vazen en andere sieraden, inzonderheid met beelden van dienstboden, keffende honden en dergelijke. Dit was eene kunstwaar, in dien tijd zeer gezocht, om in gangen, tuinen en binnenplaatsen neêrgezet te worden. Daar deze zijne kunst nog al opgang maakte, vond hij vele navolgers, die de markt bedierven. Hij begaf zich daarop in 1715 met eenige opgekochte Italiaansche schilderijen naar *Engeland*, waarmede hij goede zaken deed. Een aanzienlijk koopman te *Londen* bestelde hem een groot zolderstuk, 't welk hij te *Amst.* afwerkte, en in 1719 naar *Engeland* bragt. Hij bleef er 7 jaren en won er veel geld. In 't vaderland terug gekeerd, woonde hij eenigen tijd te *Maarssen* en vervolgens in *den Haag*, waar hij overleed. — Zijne dochter

— (HENRIETTA VAN), geb. te *Amsterdam* in 1692, † 1741, genoot het onderwijs haars vaders in de teeken- en schilderkunst, en ook dat van andere meesters. Zij maakte spoedig groote vorderingen. Een van hare stukjes, gecopiëerd naar A. van de Velde, wekte verwondering; doch haar smaak nam eene meer bepaalde rigting, toen zij eenige miniatuur-portretten van C. le Blon onder de oogen kreeg, en niet rustte vóór dat zij van hem in dat kunstvak eenig onderrigt mogt ontvangen. Eerst vervaardigde zij in miniatuur fraaije copijen, naar van Dijk en andere groote meesters. Nadat zij zich daarin meer en meer bekwaamd had, ging zij over tot het levend model en schilderde op eene meesterlijke wijze, in klein bestek, eene menigte miniatuur-portretten, die hoog geschat en van vorsten en grooten gezocht werden. Czaar Peter bragt haar een bezoek en vond zoo veel genoegen in haar werk, dat hij haar uitnoodigde naar *Rusland* te komen, met aanbod eener jaarwedde van *f* 6000.

Zij wees dit echter van de hand, en hare weigering werd door den vorst goed opgenomen, zoodat hij zijne begeerte te kennen gaf ook door haar uitgeschilderd te worden; maar toen hij hoorde dat hij wel 20 maal zou moeten zitten en telkens twee uren, zag hij van zijn voornemen af. Drie prinsen van zijn gevolg hadden meer geduld en beproefden haar voortreffelijk kunstvermogen. Ook de koning van *Pruissen* Fred. Willem, die haar bezocht en milde aanbiedingen deed, als zij zich te *Berlijn* wilde vestigen, ontving een weigerend antwoord. Hare portretjes, die goed werden betaald, waren uitvoerig geschilderd en wèl gelijkend. In 1719 huwde zij den schilder Herman Wolters, vertoefde in 1735 ruim een jaar te *'s Hage*, om eenige voorname personen te portretteren, en ging later met haren man, wijl zij geene kinderen hadden, in het groote proveniershuis te *Haarlem* wonen, waar zij nu en dan hare schoone kunst nog beoefende.

PEETERS (DIRK) of THEODORUS PETREÏUS geb. te *Kampen* in 1567, † 1640, beoefende de letteren te *Zwolle*, *Deventer* en *Keulen*, in welke laatstgenoemde plaats hij bevorderd werd tot Mr. in de vrije kunsten, en ten jare 1587 in de orde der Karthuizers trad. Tien jaren later werd hij tot vicaris aangesteld in 't klooster te *Dulmen*, in 't bisdom *Munster*, daarna tot prior, doch keerde in 1619 naar *Keulen* terug, waar hij zijne overige dagen sleet met het schrijven en vertalen van vele werken, ter handhaving van zijn geloof tegen de ketters. Ook schijnt hij niet onervaren geweest te zijn in de Lat. poëzij, blijkens zijn *Carmen in detestationem haereseos*, opgenomen in 't werk van F. Feuardent, *Dialogi 7 quibus ducenti Calvin. errores refutantur. Coln.* 1594. — en zijne *Historia Jonae versu heroïco*, geplaatst aan 't hoofd van zijn *Comment. in Jonam prophetam*, *Ib.* 1594. — Zijn *Catalogus haereticorum* etc. *Ib.* 1629, wordt door Paquot voor zeer onnauwkeurig gehouden.

PEETERSEN (NICOLAS) of PETRI, geb. te *Deventer*, maakte zich in 't laatste gedeelte der 16de eeuw bekend als een ervaren wiskundige. Hij vestigde zich te *Amsterdam*, waar hij onderwijs gaf in de rekenkunde en algebra. Men heeft van hem: *Practicque om te leeren reeckenen, cijpheren en boeckhouden, met die regel coss ende Geometrie. Amst.* 1567, daarna gedurig herdrukt, vermeerd. en verbeterd. Vervolgens heeft hij nog gegeven in 1588 een werk over de *Aard- en hemelgloben;* over de *Sinus-tafelen;* over 't *Italiaansche boekhouden*, enz. waarvan wij de juiste titels niet kunnen opgeven.

PEIFFERS (WILLEM), geb. in 1705, † 1779, was predikant te *Delft* en later te *Amsterdam*, en werd geteld onder de ge-

leerdste theologanten van dien tijd. Hij heeft zich vooral naam gemaakt door zijne schriften, inzonderheid door zijn werk: *Geloofsvastigheid van een waar, schoon ongeletterd christen*, 2 dln. *Amst.* 1766, meermalen herdrukt. Dit mengde hem in den toenmaligen sakramentstrijd, wijl hij het gevoelen van Appelius tegen H. Janssonius voorstond. Behalve eene *Afscheid-predik. van Delft*, heeft hij nog uitgegeven: *VIII Korte samenspraken enz. ter wederlegginge van de Hernhutters enz.* 1749. — *Grond en voorbeeld van bijzondere en onderscheiden toepassingen.* 2de dr. in 1767. — *Sodoms ongeregtigheid en straffe uit Ezech. XVI:* 49 *en* 50. — *Uitbreiding over Hand. XXIV:* 24 en 25.

PELGROM (SIMON), geb. te *'s Hertogenbosch* omstreeks 1507, † 1572, ging, na voleindigde studie, in de orde der Wilhelmiten, werd ten jare 1542 prior van 't klooster te *Baseldonck*, bekend onder den naam van Hemelpoort, en later overste dier orde. Hij schreef een werk: *Synonymorum silvae*, etc. in 't Lat. en Nederd. *'s Bosch*, 1537, dikwijls herdrukt, maar niet te prijzen om naauwkeurigheid. Ook heeft men van hem: *Oorspronck van 's Hertogenbosch*, eerst in 't Lat. 1540, daarna in 't Nederd. vert. en uitgeg. te *Amst.* in 1629, met een dagverhaal der belegering en overgave van deze stad.

PELKWIJK (JAN TER), geb. te *Heino* in *Overijssel* den 26. Aug. 1769, † den 18. Nov. 1834, bezocht eerst de Fransche school te *Barneveld*, daarna de Zwolsche Lat. scholen, vervolgens het Dev. athenaeum, waar hij zich onder Chernac bijzonder op de wiskunde toelegde, en eindelijk de Geldersche hoogeschool ter beoefening der regten, waar hij in 1790 den doctoralen graad in de wijsbegeerte en beide regten verkreeg. In 1795 werd hij lid van de provinciale landschaps-vergad. te *Deventer*, en nam daarna tot 1800 het secretariaat waar bij de Staten van *Overijssel.* Als lid der provinciale rekenkamer en raad van financiën, was hij den raadpens. Schimmelpenninck behulpzaam bij de invoering van 't algem. stelsel van belastingen in *Overijssel.* In 1807 tot assessor van den landdrost in die provincie aangesteld en tot buitengewoon lid van kon. Lodewijk's staatsraad, nam hij te *'s Hage* deel aan de deliberatiën over financiële wetten. Na 1810 benoemd tot lid van den raad van prefecture, nam hij later den lastigen post van prefect ad interim waar, en gaf, zoo veel hij kon en mogt, blijken van zijn menschlievend hart. Na de omwenteling van 1813 koos *Zwolle* hem tot lid der provinciale en gedeputeerde Staten, droeg hem het curatorschap op der Lat. scholen en het lidmaatschap der stedelijke schoolcommissie. Het was vooral in deze laatste be-

trekking, dat hij zijne kundigheden ten toon spreidde in het opstellen van schriften voor het onderwijs, o. a. een *Tijdrekenkundig schoolboek; een' Altoosdurende almanak voor de Juliaansche en Gregor. of O. en N. stijlen;* eene *Handleid. tot het herleiden der O. maten en gewigten*, enz. Ook het godsdienstig onderwijs nam hij ter harte, en vele zijner verhandelingen getuigen dat hij op godgeleerd terrein geen vreemdeling was, zoo als die over de *Israëliten* in *Egypte*, in de woestijn, in *Kanaän*, en andere, als ook zijne *Tijdrekenkundige tafel voor de gesch. der Israëlit. en Aziatische volken, vergeleken met die der Gr. en Romeinen* enz. 1816 en 18. Hij hield nu en dan een' cursus met onderwijzers en kweekelingen over theoretische en praktische meetkunde, het regtlijnig teekenen enz. Voor de hoogere klassen der maatschappij hield hij nu en dan voorlezingen over natuur- en aardrijkskunde, algemeene, provinciale en bijbelsche geschiedenis. Menschlievendheid was de grondtrek van zijn karakter, en de sprekendste die van liefde tot kinderen. Men heeft zijne verdiensten erkend in het stichten van een gedenkteeken op zijn graf, met dit eenvoudig opschrift: De stad Zwolle aan Mr. J. ter Pelkwijk.

PELLECOM (ABRAHAM NICOLAAS VAN), geb. in 1783, † 1849, werd eerst predikant te *Kortenhoef*, daarna te *Hitsert*, *Prinsenhage* en *Geertruidenberg*. Hier bekwam hij in 1836 het emeritaat. Hij gaf in 1820 te *Breda* eenige *Leerredenen* in 't licht, die van zijne bekwaamheid getuigen, en deed zich als ijverig handhaver van het protestantismus in den concordaatstrijd van 1840 en 41 kennen door het opstellen van *De Jezuiten, de troon der Nederlanden en het Concordaat.* Als dichter heeft hij zich gunstig bekend gemaakt door onderscheidene bijdragen in almanakken en tijdschriften en door afzonderlijk uitgegevene stukken, als: *Het Magnetismus*, *Breda*, 1816. — *De Slag van Algiers*, *Schiedam*, 1817. — *De Laster*, *Breda*, 1818. — *Gedichten*, 2 dln. *Breda*, 1824. Hij was ridd. v. d. Ned. Leeuw en in de laatste jaren zijns levens heer van *Kortenhoef.*

PELS (ANDRIES), geb. te *Amsterdam* in 't begin der 17de eeuw en † 1681, had zich op de regtsgeleerdheid toegelegd en was advokaat in zijne geb.-plaats. In 1668 betrad hij den Nederl. zangberg met een treurspel: *Didoo's dood*, in 3 bedrijven met een tusschen-blijspel, *Julfus* genaamd, ook in 3 bedrijven, niet van wansmaak vrij te pleiten. Toen hij oprigter werd van 't genootschap „Nil volentibus arduum", trok hij zijne gedichten het genootschappelijk keurslijf aan, waardoor de vlugt zijner muze in hare vaart beperkt werd. Uit die klub zijn vele letter-

ziftende en likkende rijmers voor den dag gekomen. Intusschen hebben zijne *Dichtkunst van Horatius*, 1677, op onze tijden en zeden toegepast, en zijn: *Gebruik en misbruik des tooneels*, 1681, verdiensten. Na zijn' dood kwamen er nog 2 dln. *Minneliederen en Mengelzangen* in 't licht, 1684. Antonides, die vroeger ook lid was van „Nil volentibus arduum", maar later de kluisters had afgeschud, haalt Pels scherp over den hekel, wijl die zijn' leermeester Vondel had durven berispen. Als regent van den Amst. schouwburg zorgde hij er voor, dat geene stukken werden opgevoerd, als die aan de Fransche tooneelwetten beantwoordden.

PENNING (NICOLAAS LODEWIJK), geb. te *'s Hage* in 1764, † 1818, was een leerling in de teeken- en schilderkunst van D. van der Aa, bij welken meester hij weldra goede vorderingen maakte in de kunst, blijkens zijne geteekende en geschilderde landschappen, stallen met vee, zeegezigten enz. Deze, gelijk zijne fraaije teekeningen met O. Indischen inkt, droegen de goedkeuring van kunstkenners weg, en worden nog in de portefeuilles bewaard.

PERIZONIUS (JACOBUS), eigenlijk VOORBROEK, geb. te *Appingadam* in 1651, waar zijn vader Antonius P., die later hoogl. in de godgeleerdh. en O. talen te *Deventer* was, toen het rectoraat bekleedde. De hoogl. Cuperus te *Deventer* wist Jacobus vroeg smaak voor oudheid- en penningkunde in te boezemen. Van daar begaf hij zich naar *Utrecht*, om Graevius te hooren, maar het onrustige jaar 1672 riep hem naar *Dev.* terug. Na den dood zijns vaders, in dat zelfde jaar, liet hij de theologie varen, en legde zich te *Leijden* met ijver op de oude letterkunde toe. In 1681 zag hij zich aangesteld tot conrector te *Delft;* een jaar later tot hoogl. in de geschied. en welsprekendh. te *Franeker*, waar hij zich toen reeds zulk eene vermaardheid verwierf, dat de curatoren der Leijdsche hoogeschool hem in 1693, op zeer vereerende voorwaarden, tot gewoon hoogl. der historiën, Gr. taal en welsprekendheid benoemden. Hier begon hij zijne lessen met eene rede: *De usu Graecae*, *Rom.que linguae*, *eloquentiae*, *hist.*, *antiquitatis in gravioribus disciplinis.* In 1695 hield hij eene treffende lijkrede op Maria, gemalin van Willem III; in 1702 eene plegtige redevoering op den gelukkigen afloop van den veldtogt; terwijl hem in datzelfde jaar het onderwijs in de geschiedenis der *Vereenigde Nederlanden* werd opgedragen, bij welke gelegenheid hij eene redevoering uitsprak: *De fide historiarum contra Pyrrhonismum historicum.* Door zijne lessen en schriften, die door bondige geleerdheid uitmuntten, deed hij inzonderheid over de oude geschiedenis een helder licht

opgaan, en worden zijne *Animadversiones historicae*, zijn werk over *Babylon*, *Egypte* en *Rome* enz. ook door buitenlanders hoog gewaardeerd. Hij bezat al de eigenschappen, welke men thans van een' pragmatischen geschiedschrijver verlangt. In Saxe's *Onomast.* V, 275, vindt men eene lijst zijner schriften. Hij schijnt ook nu en dan Lat. verzen gemaakt te hebben, maar die zijn' naam geen roem aanbragten. Peerlkamp ten minste noemt hem een slecht poëet. Hij † in 1715.

PERK (CORNELIS), geb. te *Hilversum* in 1770, † 1813, werd te *Amsterd.* door den verdienstelijken C. Wertz opgeleid tot onderwijzer en in die betrekking geplaatst aan 't hoofd der school van 't 2de Depart. der M. Tot nut v. 't algemeen aldaar. Hier was hij, tot aan zijn' dood, onvermoeid werkzaam, en toonde inzonderheid zijne begaafdheid om kinderen te onderwijzen. Zijn karakter droeg het kenmerk van zachtmoedigheid en nederigheid; van daar dat hij er zelden toe kwam om zijne dichtstukjes, die bevallig en verdienstelijk gekeurd werden, het licht te doen zien. W. Geijsbeek deelt er eenige uit zijne H. S. S. mede; en een *Kerslied* van hem leest men in de *Kleine Dichterlijke Handschriften*, II, 116.

PERKOIS (JACOBUS), geb. te *Middelburg* in 1756, † 1804, oefende zich uit liefhebberij in de teekenkunst, welke hij bleef voortzetten, ofschoon hij een' post kreeg bij het kantoor der O. Ind. Comp. In 1778 behoorde hij tot de oprigters en later tot de bestuurders van het teeken-collegie in zijne geb.-stad. Toen door het verval der O. Ind. Comp. zijne inkomsten verminderden, kwam hem de teekenkunst als bestaanmiddel goed te stade. Geestig waren zijne teekeningen van straatloopers en zwervende speellieden, met rood en zwart krijt en kleuren. Zijne miniatuur-portretten waren doorgaans welgelijkend. Dertig stuks teekeningen van hem en Prins, zijn door Sallieth gegraveerd en uitgegeven. Dan bestaan er van hem eenige kapitale stukken, o. a. 3 gezigten van het uitdiepen der *Molenwaters* te *Middelburg* in 1780 met veel stoffaadje. Later in zijne verstandelijke vermogens gekrenkt, moest hij in eene plaats, voor die ongelukkigen bestemd, bewaakt worden.

PERPONCHER (WILLEM EMERIJ DE), heer van *Wolphaartsdijk*, geb. te *'s Hage* den 4. April 1740, † 15 Junij 1819, genoot eene deftige en godsdienstige opvoeding; oefende zich te *Utrecht* in de letteren en verkreeg in 1765 de doctorale waardigheid, met eene diss. *De origine dynastiarum Hollandiae.* Hij bekleedde daarna in de prov. *Utrecht* onderscheidene posten van staat en regering, waarin hij zich, niettegenstaande de burger-

geschillen, die het vaderland beroerden, aller achting en toegenegenheid wist te verwerven. Op zijn 72ste jaar had hij eene zware beproeving door te staan: de aftrekkende Franschen namen hem en eenige andere aanzienlijke burgers uit *Utrecht* in Nov. 1813 als gijzelaars mede naar *Parijs*, waar zij in de gevangenis gezet, maar door tusschenkomst van onzen voormaligen koning Lodewijk uit den kerker ontslagen, en na de komst der bondgenooten in de Fransche hoofdstad, aan 't vaderland teruggegeven werden. Bij de herstelling der Utr. hoogeschool zag hij zich tot curator benoemd, welken post hij, hoezeer tot hooge jaren geklommen, tot aan zijn einde met lust en genoegen waarnam; gelijk ook het bestuur van 't Utr. Genootschap van Kunsten en Wet. Van zijne menigvuldige schriften, zoo vertaalde als oorspronkelijke, welke hij voor eigene rekening liet drukken, bestaat eene volledige lijst achter zijn laatste werk, getiteld: *Overwegend verslag van den oorsprong en voortgang, zoo der verwildering als der beschaving, onder de menschen en volken naar den loop der gesch. ingerigt. Utr.* 1819, waarvan slechts het 1ste deel uitkwam. De meeste hebben een' godgeleerden tint en het doel om Christelijke godsvrucht aan te kweeken. De vertaling en opheldering van den Bijbel behoorde tot zijne geliefde studie. Met theologische twisten liet hij zich niet in. Zonder aan een systeem geboeid te zijn, kwam hij vrijmoedig voor zijne gevoelens uit. Sommige zijner schriften doen hem ook als een waar kindervriend kennen en zijne gedichten, die hem wel niet in den eersten rang onzer poëten plaatsen, ademen den zachtmoedigen en liefderijken geest, die hem steeds bezielde. Zijn zededicht in poëtisch proza: *Joseph of de broederhaat,* 1815, in den stijl van Young en Hervey, (met welken hij veel op had) geeft overvloedig blijken van warm gevoel en levendige verbeeldingskracht.

PERRE (PAULUS VAN DE), geb. te *Middelburg* in 1598, † 1653, bekleedde aldaar verschillende posten, als van raad, schepen, burgemeester, secretaris en pensionaris. In 1652 zond men hem, met Jb. Cats en G. Schaep, in eene buitengewone ambassade naar *Engeland*, om zoo mogelijk eene vredebreuk met de toenmalige regering voor te komen. De handeling ging traag voort, en de bezending liep vruchteloos af. Het volgende jaar zonden de Staten hem, met Beverningk, Nieuwpoort en Jongestal, andermaal derwaarts, om over den vrede te handelen, doch hij overleed kort na zijne komst den 14. Dec. Zijn lijk werd gebalsemd naar *Middelburg* gevoerd en daar in de oude of St. Peterskerk begraven.

— (JOHAN ADRIAAN VAN DE), heer van *Nieuwerve* en *Wel-*

singe enz., werd geb. te *Middelburg* in 1738, en † 1790. Hij voleindigde zijne academische letteroefeningen te *Leijden*, verkreeg in 1757 de doctorale waardigheid in de beide regten, met eene diss. *De suicidio*, en bragt een gedeelte van dat en het volgende jaar op reis door in *Frankrijk* en *Zwitserland*. In zijne geb.-stad teruggekeerd, werd hij tot kiesheer en in 1762 tot raad in de vroedschap benoemd, terwijl hij later deel kreeg aan 't bestuur der O. I. Comp. In 1768 zag hij zich door Willem V geroepen tot den gewigtigen post, om hem als eerste edele van *Zeeland* te vertegenwoordigen. Gedurende 10 jaren stichtte hij in deze betrekking, door zijne schranderheid, mensch- en vredelievendheid, zeer veel goeds. Na 1778 leidde hij wel een ambteloos, maar geen werkeloos leven; al wat hij tot verlichting der maatschappij, ter uitbreiding van wetenschap, kunst en deugd, kon bijdragen, deed hij en zijne rijke middelen stelden hem hiertoe in staat. Hij was gehuwd geweest aan Jacoba van den Brande en stierf kinderloos. Hij, die geen vreemdeling is in onze letterkunde, weet dat van de Perre in van der Palm een' voortreffelijken lofredenaar vond, die ook voor zich zelven in deze rede eene eerezuil stichtte; ze is te lezen in zijne *Redevoeringen en verhandelingen*, 1ste deel.

PERRENOT (ANTOINE), geb. te *Besançon* uit een adelijk geslacht in 1517, † 1586, werd door zijn' vader tot den geestelijken stand bestemd en oefende zich in de wetenschappen daartoe betrekkelijk, was schrander van oordeel en vaardig van begrip en kon zich in 7 talen met gemak uitdrukken. Behalve op andere hoogescholen, heeft hij zich te *Leuven* opgehouden en zich in wijsgeerige studiën verdiept. Reeds in 1539 werd hij tot bisschop van *Atrecht* verheven en door Karel V naar de Trentsche kerkvergadering gezonden, om diens belangen voor te staan. Later trad hij op het staatkundige tooneel en speelde eene belangrijke rol in het merkwaardigste tijdvak onzer geschiedenis, als een doortrapt staatsman, die, trouw aan zijnen heer, meer diens belangen, dan die der vrijheid behartigde. Toen Filips in 1559 de *Nederlanden* verliet, werd hij de regterhand der landvoogdes, die hem in de gewigtigste zaken raadpleegde met achterstelling van andere raden. Het gezag, dat hij daardoor in handen kreeg, zijn aandringen bij den koning om de Spaansche krijgsmagt en de bisdommen hier te lande te vermeerderen, zijne bittere vervolgzucht jegens de Onroomschen, zijne verheffing tot aartsbisschop van *Mechelen*, met een jaargeld van 3000 dukaten, en tot kardinaal, waarbij hij den naam van Granvelle aannam; dit alles en wat niet al meer, verwekte een

hevig misnoegen tegen hem, vooral van de zijde der edelen, van prins Willem I, den graaf van Egmond en vele anderen. In het eerst trotseerde hij hunne pogingen om hem te doen vallen; doch eindelijk, met smaad en schimp beladen, moest hij voor den stroom wijken. Hij verliet deze gewesten, doch bleef in gunst bij Filips; bekleedde eenige jaren de waardigheid van onderkoning van *Napels;* werd vervolgens gezant bij den paus, later aartsbisschop van *Besançon*, en eindelijk naar *Madrid* ontboden, waar hij als staatsraad o. a. veel toebragt tot de vereeniging van *Spanje* met *Portugal.* Zijne zinspreuk was: *Durate!* (volhardt!) en zijn stelregel — zoo als hij zich in een zijner brieven uitdrukt — dat men steeds door alle mogelijke middelen moet trachten vooruit te komen, en daartoe noch geweten, noch verontwaardiging van iemand te ontzien heeft. Als voorstander der letteren, lokte hij den geleerden Arias Montanus uit *Spanje*, om den Antwerpschen polyglot-Bijbel onder zijn opzigt uit te geven. Er bestaat van hem een' schat van H. S. S. van verzamelde staatstukken en brieven, 80 dln. in folio uitmakende, welke bron nog niet is uitgeput, na al hetgeen P. l'Evesque, in zijne *Mémoires du card. de Granvelle*, en M. Couchetter, in zijne *Hist. du cardinal* etc., en anderen daaruit gehaald hebben. — Zijn jongste broeder

PERRENOT (FREDERIK), heer van *Champaigny*, was met een' geheel anderen geest bezield. Hij betoonde zich een vijand van *Spanje* en de zaak der bondgenooten opregt toegedaan. Als stadsvoogd van *Antwerpen*, wist hij in 1574, door zijn moedig en voorzigtig gedrag, die stad voor plundering te bewaren; en was, na den dood van Requesens, een der ijverigste staatsgezinden; hij deed zijn best om *Antwerpen* voor den woesten drom van Spanjaarden te beveiligen, maar zijne magt was te zwak, en van de zijnen verlaten, moest hij de stad aan haar jammerlijk lot overlaten. Hij zorgde met allen ijver voor de krijgszaken der Staten, streed voor de vrijheid in den veldslag van *Gemblours*, doch werd eindelijk door zijne gehechtheid aan de Rom. godsdienst bewogen, zich met den koning te verzoenen. Sedert bekleedde hij de waardigheid van lid van den Raad van State. Door vriend en vijand worden zijne dapperheid en zijn edel hart geroemd.

— (ABRAHAM), uit hetzelfde geslacht, in *Zwitserland* geb. in 1726, † 1784, ontving in *Nederland* zijne opvoeding en heeft daar zijne overige dagen doorgebragt. Hij was eerst burgemeester te *Kuilenburg*, daarna domeinraad van prins Willem V, en heeft zich beroemd gemaakt door onderscheidene schriften, inzonderheid door zijne pogingen om de lijken buiten de

steden te begraven. Hij gaf daarover eene verhand. in 't licht, getiteld: *De prohibenda in urbe et templis sepultura;* en 't geen hij daarin beweerde, bragt hij omstreeks 1778 in praktijk. Hem werd door de Staten van *Holland* in de Scheveningsche duinen eene plek gronds afgestaan, geschikt voor eene begraafplaats. Met een' zwaren muur omgeven, las men in eene corniche aan de oostelijke poort de woorden: *In hoop van navolging*, terwijl zich daarboven eene lijkbus in den smaak van die der ouden vertoonde. Op den steen, welke het graf van Perrenot bedekt, staan deze regels:

Exuviae jaceant putres procul urbe! nocebam.
Qui nemini prudens, noceam nec mortuus opto.

Van zijne schriften noemen wij eene Lat. verhand. *Over de vaderlijke magt bij de Romeinen*, 1775. — *Considerations sur l'étude de la jurisprudence*, 1776. — Door 't Stolpiaansche Legaat werd zijne verhandeling bekroond: *Over de volmaakte zedekunde der openbaring.* — Hij wordt gehouden voor den schrijver van 't werkje: *Bedenking omtr. het straffen van zekere schandelijke misdaad. Utr.* 1779. Hij was gehuwd met de dichteres Anna Cornelia Mollerus, na zijn' dood hertrouwd met J. Meerman Jr. Zij was de vriendin van François Hemsterhuis, die haar „la belle Daphné" noemde.

PERS (DIRK PZ.), waarschijnlijk geb. te *Embden* in de laatste helft der 16de eeuw, was tusschen de jaren 1620 en 1650 boekverkooper te *Amsterdam*, die, volgens Vondel:

Sijn boecken en prenten
Op 't dierst wist te venten.

Hij was een verdienstelijk dichter, in den smaak van Krul en Cats, doch al zoo krachtig. Tot zijne dichtkundige werken, zoo veel als wij die hebben kunnen opsporen, behooren o. a. *Jona den straf-prediker*, *Amst.* 1624 in 4to met pl. — *Bellerophon*, *of lust tot wijsheijdt*, *door sinnebeelden vertoont*, enz. *met stichtige en vermakelijcke liedekens en dichten*, enz. *Ib.* 1626, met pl. en eene opdragt aan Jac. Cats, herdrukt in 1695. — *Bacchus wonderwercken*, *waerin het recht gebruick en misbruick des wijns door verscheijden historien wordt afgebeeld* enz. *Hier is bijgevoeght: De suijp-stad*, *of Dronkertsleven. Ib.* 1628, met pl., waaruit W. Geijsbeek eenige proeven mededeelt. — *Tranen J. Christi*, *gestort over den ondergang Hierusalems* enz. *Ib.* 1625, met pl. — *Lucretia ofte het beeld der eerbaerheijdt* enz. *midtsgaders de deughde van P. C. Scipio bewesen aen eene Spaensche edel-juffer van Carthago* enz. *Ib.* 1624, met pl. — Zijne historische werken hebben minder verdiensten, en zijn: *Romeijnsche*

Adelaer of kort verhael van Adam af tot de Rom. monarchij enz. *Ib.* 1634, herdrukt te *Utr.* 1689, is eene compilatie uit andere werken. — Zoo ook: *De verwarde adelaer en ontstelde Leeuw, of springader der Nederl. beroerten onder Karel V en sijn sone Philippus* enz., 't welk hij als eene inleiding op Reijd's *Nederl. oorlogen* wilde beschouwd hebben.

PERSIJN (JAN), uit een oud edel geslacht, was ridder en heer van *Waterland* en *Marken.* Toen *Haarlem* in 1268 door de Kennemers belegerd werd, bevond hij zich daar binnen met meer andere ridders. Om het gevaar te ontwijken, dat hen dreigde, trok hij des nachts heimelijk met eenige der zijnen de stad uit, veroverde verscheidene wagens, spoedde zich daarmede naar *Kennemerland,* en stak er eenige dorpen in brand. De opgaande vlam deed de belegeraars aan eigen huis en have denken en het beleg opbreken. Voor deze gewigtige dienst werd Persijn door den Utr. bisschop Jan van Nassau, met toestemming van graaf Floris V, met de heerlijkheid *Amsterdam* begiftigd. Hij was er heer van tot 1282, toen hij ze met zijne heerlijkheid in *Waterland* en *Zeevank* aan genoemden graaf afstond voor de heerlijkheden *de Lier* en *Zouteveen,* mits zijn zoon Nicolaas voortaan *Waterland* als een leen van den graaf zou bezitten, 't welk hij voorheen met handvesten en voorregten had voorzien. Hij stierf in 1292.

PESSER (JOHAN), geb. in 1622, † 1678, was raad in de vroedschap van *Rotterdam,* later burgemeester gedurende het stadhouderlooze tijdvak. Men zond hem naar *Zeeland* om de uitrusting en het vertrek der vloot te bezorgen. In 1672 liep er te *Rotterdam* een valsch gerucht, alsof hij met eenige anderen was overeengekomen, om de stad aan de Franschen over te leveren. Men deed hem op straat grove beleedigingen aan, zonder dat de regering hem durfde ondersteunen, wijl men wist dat hij de verheffing van Willem III tegenwerkte. Hij legde zijn' post neder en verliet de stad, doch men achterhaalde hem en zette hem gevangen. Het volgende jaar nam hij de wijk naar *Antwerpen,* waar hij gerustere tijden afwachtte. Of hij in 't vaderland is teruggekeerd en in zijne vorige betrekking hersteld, is ons onbekend.

PESTEL (FREDERIK WILLEM VAN), geb. te *Rintelen* in 1724, † 1805, bekleedde aldaar het professoraat in de regten en zedekunde en was tevens lid van de landgrafelijke Hessische regering van 't graafschap *Lippe-Schaumburg.* Hij werd om de belangrijke diensten, door hem bewezen, in 1792 door den keizer tot den rijksadelstand verheven. De roem zijner geleerdheid be-

zorgde hem een' leerstoel in het openbare en bijzondere regt aan de Leijdsche hoogeschool, waar hij zijne lessen in Mei 1763 begon met eene rede: *De damnis ex neglectu juris publici in civitates redundantibus.* Zijne voorlezingen, die met den grootsten bijval werden gehoord, trokken ook vele vreemdelingen. In 1773 gaf hij zijn belangrijk werk in 't licht: *Fundamenta jurisprudentiae naturalis, delineata in usum auditorum*, dat ondersch. drukken beleefde, en ook buiten 's lands hoog gewaardeerd werd, als een duurzaam gedenkteeken van zijne geleerdheid, van zijn oordeel en schranderen blik. Tot driemalen toe bekleedde hij de rectorale waardigheid; de redevoer., bij 't nederleggen gehouden, hebben eene staatkundige strekking, handelende: 1) *De communi bono, lege civitatum prima*, 1765. — 2) *De differentiis praecipuis veteris et recentioris gentium Europaearum politiae*, 1777. — 3) *De fructibus, qui ex jurisprudentia perfectiore ad populos Europaeos seculo XVIII pervenerunt*, 1788. Ondanks zijne verdiensten, berokkende hem de hitte der partijschappen, door de revolutie van 1795 verwekt, veel leeds. Hij moest zijn' post laten varen, met behoud echter van eene jaarwedde. Hij keerde naar zijn vaderland terug; vertoefde aldaar tot in 1803, toen hij op de vereerendste wijze in zijne vorige waardigheid te *Leijden* werd hersteld; doch de hoogeschool mogt zich niet lang in zijn bezit verblijden. Van zijne uitgebreide kennis in de vaderl. hist. en statistiek getuigt zijn werk: *Commentarii de repub. Batava*, 1782, één deel, aanmerkelijk vermeerderd in 1798 in 3 dln., waarvan hij ook een *Compendium* uitgaf ten behoeve zijner leerlingen.

PESTERS (JOHAN), van *Cattenbroek*, decan van St. Jan, geb. te *Utrecht* in 1716, † 1797, had sedert 1751 zitting in 't collegie van geëligeerden 's lands van *Utrecht*, en sedert 1770 wegens dat gewest in den Raad van State. Hij voerde als een bekwaam staatsman, met d'Ablaing van Giessenburg, het meeste gezag in stad en Sticht, en was bijzonder de belangen van het huis van Oranje toegedaan. Het deel, dat hij nam aan de voornaamste gebeurtenissen van dien tijd, deed hem over vele tongen gaan met goed- of afkeuring, al naar de partij die men aankleefde. Na de omwenteling van 1795 verloor hij zijn' invloed, en sleet zijne overige dagen ambteloos.

PETERSEN (GERLACH), geb. te *Deventer* in 1377, † 1411, was een der 20 leerlingen of klerken, welke in het Fraterhuis aldaar (gesticht door Florentius Radewijns) onderhoud genoten uit de algemeene beurs. Hij was een mystieke geestdrijver. Onder het zingen werd hij soms door zulk eene hooge zinsverrukking

aangegrepen, dat men hem van den grond naar boven zag stijgen. Florentius, die goed inzag waar het hem haperde, zond dien halfvliegenden broeder in 1399 naar het klooster *Windesheim* bij *Zwolle*. Hier wist hij — zegt Delprat — zijne vrome verzuchtingen met eene grage maag te verbinden. Zijn eetlust wekte dikwijls de verbazing der kloosterbroeders op. Hij behoorde onder de weinige speculative wijsgeeren, welke verzekeren, dat een welgevoed ligchaam beter dan eene uitgevaste maag tot vrome overdenkingen behulpzaam is. Er bestaat van hem een mystiek werk, getiteld: *Ignitum cum Deo soliloquium*, te *Keulen* herdrukt in 1606, ook in 't Nederl. vert. door N. Hesius, een der Gorcumsche martelaars, en naderhand door J. van Gorcum onder den titel: *De innighe alleenspraecke des eerw. br. G. Peterssen. 's Hertogenbosch*, 1613 en 21. — Hij stierf aan 't graveel.

PETIT (JEAN FRANÇOIS LE), geb. te *Bethune* in *Artois* omstreeks 1546, was in 1577 aldaar griffier, en nam deel in het afwerpen van 't kasteel, 't welk die plaats in toom hield. Of hij hierom of om zijne godsdienstige gevoelens zijne geb.-stad verliet, staat niet vermeld, welligt hebben beide daaraan toegebragt. Hij ging te *Aken* tot de leer der Hervormden over, kwam in huiselijke dienst bij den prins van *Oranje*, en was tusschen de jaren 1595 en 98 notaris te *Middelburg*, waar hij zich, om zijn' geldelijken toestand te verbeteren, bezig hield met het opstellen van geschiedkundige schriften. Hij nam eenige vaderl. kronijken voor zich, om die in 't Fransch te vertalen en tot op zijnen tijd te vervolgen. Om dit werk gedrukt te krijgen, wendde hij zich tot de Staten van *Holland*, *Zeeland*, *Friesland* en *Gelderland*, met verzoek dat men hem in de kosten mogt te hulp komen. Dit toegestaan zijnde, zag men in 1601 een werk verschijnen, onder den titel: *La grande chronique ancienne et moderne de Holl. Zeel. etc. jusques à la fin de* 1600 etc. *Dordr.* 2 vol. in fol., naderhand 2 malen in *Frankrijk* herdrukt, en ook in 't Engelsch vertaald. Het 1ste deel is compilatie, maar het 2de, dat met 1556 begint is met veel naauwkeurigheid bewerkt en van belang voor de vaderl. geschiedenis. Hij schreef ook nog: *Nederlandts gemeenebeste, bestaende in staeten soo algem. als bijzondere* enz. uitgeg. door zijn' zoon te *Arnhem* in 1615, bevattende eene beschrijv. dezer landen sedert Filips den Goede tot 1600, met eene korte opgave van den oorsprong en oprigt. van 't gemeeneb. en eene vergelijking der Zwitsersche republiek met de onze.

PETRAEUS (AEGIDIUS), geb. te *Dordrecht* in 1713, † 1778,

legde zich te *Leijden* op de godgeleerdheid toe, en werd in 1739 pred. te *Kapelle* in *Z. Beveland.* Hij schreef een *Beredeneerd onderzoek over den aard en natuur der Engelen*, welk werk de Goessche klassis in 1776 weigerde met kerkelijke goedkeuring te voorzien. Petraeus wendde zich tot den hoogl. J. W. te Water, die hem, zonder zich met de hoofdzaak van 't werk in te laten, uitvoerige aanmerkingen zond over de approbatie van godgeleerde boeken, ontleend uit de handelingen der synoden, uit de notulen der H. H. Staten-Generaal van *Zeeland*, en uit de nadrukkelijke resolutie der H. H. Gecommitteerde Raden, van den 18. Aug. 1682, bijzonder ingerigt tegen de klassis van *Z. Beveland.* Hiervan maakte P. gebruik, en de zaak liep ten einde. Nog schreef hij: *Drievoudige samenspraak over den Sabbath.* — *Verhandel. over het 4de gebod. Goes*, 1755. Ook maakte hij zich als rijmelaar bekend door 2 deelen *Stichtelijke gedichten*, *Ib.* 1764, waaruit curieuse proefjes zijn te vinden in 't *Vervolg* op W. Geijsbeek's *Biogr. dichtk. Woordenb.*, III, 40 en 41.

PETRI (CUNERUS), zie op CUNERUS P., dl. I, bl. 403.

— (SUFFRIDUS) of SJOERD PIETERS, waarschijnlijk geb. te *Leeuwarden* in 1527, † 1597, ontving aldaar het eerste onderwijs in de Gr. en Lat. talen, vervolgde zijne studiën te *Leuven*, doch keerde in 1553 naar *Leeuwarden* terug, om zijn' vader, die een talrijk huisgezin had, te ondersteunen. Hij opende eene school en onderwees een 50tal leerlingen in de Lat. en Gr. taal. Na 't verlies van zijn' vader bezocht hij andermaal *Leuven* en zag zich in 1557 als onderwijzer in genoemde talen te *Erfurt* geplaatst, van waar hij 5 jaren later wegens onaangenaamheden vertrok. Te *Brussel* gekomen, stelde de kardinaal Granvelle hem aan tot secretaris en opziener zijner boekerij. Afkeer van 't hofgewoel deed hem dien post in 1564 verlaten en *Leuven* weder opzoeken. Hier begaf hij zich in 't huwelijk en oefende zich in de regtsgeleerdheid, tot hij den graad van licentiaat in de beide regten verkreeg. Een beroep naar *Groningen*, om aldaar de Instituten te verklaren, had geen gevolg, terwijl hij intusschen het onderwijs in 't Grieksch op zich nam voor den ouden hoogl. D. de Lange. In 1577 werd hem te *Keulen* een' leerstoel in de regten aangeboden, welke roeping hem welkom was, om tevens de onlusten en besmett. ziekte te kunnen mijden, die toen in *Braband* heerschten. Hier was hij 9 jaren met zoo grooten roem werkzaam, dat de Staten van *Friesland* hem tot historie-schrijver van dat gewest aanstelden. Hij verloor te *Keulen* zijne vrouw, en aanvaardde in 1586 een' leerstoel te *Leuven* in het

kanonieke regt, waardoor hij verpligt was in den geestelijken stand te treden; doch naauwelijks waren er 2 jaren verloopen, of hij vertrok weder naar *Keulen*, waar hij kanunnik werd, en later zijn zwervend leven eindigde. Het ligt niet in ons plan, de menigte zijner werken, waarvan Paquot eene volledige lijst mededeelt, op te tellen, en wij bepalen ons slechts tot die, welke betrekking hebben op onze geschiedenis. Daartoe behooren: 1) *De Frisiorum antiquitate et origine, libri tres*, *Col.* 1590, 2de uitg., waarin hij de echtheid en geloofwaardigheid van S. Forteman, Cappidus, Ocko van Scarl, Vlijtarp en andere oude zoogenoemde Friesche geschiedschrijvers verdedigt. 't Is verwonderlijk, dat een zoo geleerd man als Suffridus zijn' tijd kon besteden om de fabelen en grollen in de schriften van gemelde schrijvers geloofbaar te maken. — 2) *Strena ad ordines Frisiae qua summatim comprehenditur vita Frisonis Frisiorum conditoris*, *Franeq.* 1591. — 3) *De scriptoribus Frisiae, decades XVI et semis*, *Col.* 1593, waarin levensberigten van 165 beroemde mannen voorkomen, maar ook sommige van welke het bestaan onwaarschijnlijk is. — 4) *Apologia S. Petri pro antiquitate Frisiorum*, etc. *Franeq.* 1603, na zijn' dood door B. Furmerius, zijn opvolger als Fr. hist. schrijver, uitgegeven. — 5) Een bijvoegsel op het leven der Utr. bisschoppen van Beka en Heda, ook door Furmerius uitgegeven. — 6) *Gesta pontificum Leodinensium a Joh. de Bavaria usque ad Er. de Marca;* door Chapeauville uit het H. S. van Suffridus opgenomen in zijn werk over de Luiksche bisschoppen, *Luik* 1616.

PETRONELLA, dochter van Dirk, hertog van *Lotharingen*, (niet van *Saxen*, gelijk sommige stellen) en van Hadwige, gravin van Norinberg, huwde in 't begin der 12de eeuw met graaf Floris II van *Holland;* verloor haar' gemaal den 2. Maart 1112 (niet 1122, zoo als Wagenaar stelt en ook wij deden op 't Art. Floris II); en werd voogdes van haren zoon Dirk VI, gedurende diens minderjarigheid. Zij was zoo bekoorlijk als moedig; wist de vijanden 's lands in toom te houden; bragt er veel aan toe dat haar broeder Lotharius de keizerskroon verwierf; doch poogde te vergeefs voor haren zoon het graafschap *Vlaanderen* te verkrijgen. Ook gedurende diens regering bleef zij veel gezag en invloed behouden. Zij stichtte in 1133 of 34 de abdij van *Rijnsburg*, „opdat aldaar eeuwigdurende gebeden tot verligting en lafenis van de ziel van haren man, van de hare en die harer voorouders en nakomelingen zouden ingesteld en gedaan worden." Zij bevolkte die met geestelijke zusters uit het Saxische klooster

Luttere of *Lutterlingen Burch*, die lezen en zingen konden; begiftigde ze rijkelijk en werd aldaar begraven in 1144.

PETRUS TABORITA, of PETER JACOBSZ. van *Tabor*, naar den naam van 't klooster bij *Sneek*, waarin hij als leekebroeder zijne dagen doorbragt, wordt ook wel genoemd P. VAN BOLSWARD, naar de plaats zijner geboorte, waarvan de juiste tijd evenmin als die van zijn' dood ons bekend is. Hij was ervaren in de Lat. taal, maar bijzonder in de wiskunst en landmeetkunde, zoodat Karel V hem met Marten van *Delft* gebruikte om de *Bildtlanden* in *Friesland* op te meten. Hij schreef eene *Kronijk van Vriesland*, loopende van 781—1527, voor het eerst uitgegeven door Visser en Amersfoordt in het *Archief voor vaderl., inzonderheid Friesche geschiedenis*, 1ste, 2de en 3de stuk, *Leeuw.* 1824—28, met belangrijke aanteekeningen. Zij betuigen o. a. dat het gedeelte, waarin hij verhaalt wat er in zijn' leeftijd gebeurde, bijzonder merkwaardig is, dat hij vrij is van bijgeloof en het vermelden van mirakels en duivelsgeschiedenissen. Hij leefde nog omtreeks 1550.

PEUTEMAN (PIETER), een geboren Rotterdammer, van eene deftige afkomst, beoefende met vlijt de schilderkunst. Zijn smaak viel op het schilderen van zoogenoemde stil-levens, zooals vanitassen, jagt- en vischgereedschappen, als ook uitgehakte planken, soldaten, dienstboden enz., gelijk er bij hem in 't voorhuis een afgebeelde Zwitser stond. Zijn neef, die lid was van de vroedschap, verzocht hem eens een allegorisch tafereel te schilderen van de vergankelijkheid des menschelijken levens. Om zich de daartoe noodige beelden levendiger te kunnen voorstellen, begaf hij zich des namiddags op de Rotterd. snijkamer, waarvan zijn neef hem den sleutel bezorgd had. In slaap gevallen, werd hij met schrik gewekt door het luid gerammel der beenderen van de geraamten, in wier midden hij zat; aan den eenen kant zag hij een hoofd schudden als een chineesche pop; hier een bekkeneel op de tanden knersen; elders armen en beenen heen en weder slingeren, en allen als 't ware gereed om op hem aan te vallen. Geen wonder dat de schrik hem beenen maakte en hij hals over kop op straat en naar huis ijlde, doch de gevolgen van den schrik waren hem zoodanig in 't bloed geslagen, dat hij kort daarop stierf. En wat was nu de oorzaak dier beweging in de sceletten? Niets anders dan eene aardbeving, welke zich den 18. Sept. 1692 door het gansche land liet gevoelen, ook in *Frankrijk*, *Duitschland*, *Engeland* en *Schotland*, waarvan Wagenaar in zijne *Vaderl. hist.*, XVI, 201, iets mededeelt.

PFEIFFER (FRANÇOIS JOSEPH), geb. te *Luik* in 1778, † 1835, ontving van zijn' vader, die denzelfden naam voerde en zich langen tijd te *Amsterdam* als schilder en graveur heeft opgehouden, het eerste onderrigt in de kunst. Hij vestigde zich aldaar, was er vele jaren tooneelschilder en decorateur van den schouwburg, en gaf menigvuldige bewijzen van een' vindingrijken geest, goeden smaak en vlugge hand. Hij vervaardigde ook tooneelvertooningen in den trant als die van Pierre te *Parijs*, bestaande in eene verscheidenheid van fraai geschilderde landschappen, besneeuwde wintergezigten enz., met zich bewegende beelden en voertuigen, die nog al kijkers lokten. Men heeft ook van hem fraaije teekeningen van stads- en dorpsgezigten enz. en eenige gegraveerde prentjes in de aquatinta-manier. Hij † te *Terborg* in *Gelderland*, waar hij een gedeelte van den zomer had doorgebragt.

PFLUG (ANDREAS GODHART FREDERIK), een Duitscher van geboorte, heeft zich verdienstelijk gemaakt als eerste officier van gezondheid bij ons leger, met den titel van professor. De talrijke gekwetsten na den slag van *Waterloo* in 1815, die onder zijne verpleging stonden, roemen zijne bekwaamheid en menschlievendheid. Hij was ridder der orde van den Nederl. leeuw; gedecoreerd met de orde van verdienste 1ste klasse van den koning van *Pruissen*, en † te *Leijden* 22 Junij 1824.

PHEBENS (EGGRIK EGGES), geb. te *Midwolde* in 't *Oldambt* in 1556, † 1615, verloor nog jong zijnde zijne ouders, die welgestelde landlieden waren, en ontving van zijne voogden eene geleerde opvoeding; hij bezocht de hoogeschool te *Marburg*, waar hij de vriend en huisgenoot was van den beroemden Frieschen regtsgeleerde Regnerus Sixtinus. Naar 't vaderland teruggekeerd, vestigde hij zich te *Groningen*, leefde daar stil bij zijne boeken, en was bij vele Roomschgezinden in achting, doch minder bij de Jezuiten, die wel eens zijn leven belaagden. Toen de stad van de Spaansche tot de Staatsche zijde overging, werd hij lid der regering, bewees als zoodanig gewigtige diensten, en had veel invloed. Verschillende posten en zendingen, zoo in als buiten *Groningen*, werden hem toevertrouwd. Zoo zond men hem o. a. naar *'s Hage*, ten tijde dat men daar handelde over het bestand. Hij was een der eerste curatoren der Gron. hoogeschool, en heeft in een' goeden Lat. stijl vele aanteekeningen gemaakt op de geschiedenis, regten en costumen van zijn gewest, welke wij echter niet weten of ze het licht hebben gezien.

PHILIPS (DIRK), geb. te *Leeuwarden* in 1504, † 1568,

ontving eene geleerde opvoeding en toont in zijne schriften goed bekend te zijn met de Gr. en Lat. talen. Zijne heldere inzigten in de waarheid, door het lezen van Gods woord, deden hem de Roomsche leer verzaken en tot de Doopsgezinden overgaan. Hij stond in geene betrekking met de Munstersche Wederdoopers, evenmin als Menno Simons, wiens vriend en getrouwe medehelper en na wiens dood hij een der grondpilaren van 't Doopsgezinde Genootschap werd, welker leden naar hem soms Dirkisten werden genoemd. Ter uitbreiding zijner gevoelens was hij ijverig werkzaam in *Friesland*, *Groningen*, *O. Friesland* en elders. Om de hitte der vervolging te ontgaan, moest hij dikwijls buiten 's lands veiligheid zoeken. Hij schijnt een sterk voorstander van den ban geweest te zijn, en M. Simons, die zachtere gevoelens was toegedaan, tot strengere begrippen te hebben overgehaald. Hij eindigde zijn leven te *Embden*. Tot een zijner voornaamste schriften, waaruit men zijne godsdienstige gevoelens inzonderheid kan leeren kennen, behoort: *Enchiridion oft handboexken der Christelijcke leere en religion* enz. 1544, later wel 6 malen herdrukt. Het werk bestaat uit XI tractaten, waarvan ook sommige afzonderlijk zijn uitgegeven. In het 8ste, bevattende eene *Verclaringe der hutten Mosi*, weet hij op eene curieuse wijze, even als later Coccejus en zijne aanhangers, alles wat in die Hutte Mosi voorkomt, te vergeestelijken. In een stuk getiteld: *De geestelijcke Restitution en ghemeijnte Godts*, 1564, toont hij vooral zijn' afkeer van de stellingen der Munstersche Wederdoopers. Men vindt van hem een lied in den trant van M. Simons, achter een' bundel liederen van P. Grijspeer, *ghemaeckt teghen de doolinghe van A. Pastoor*, en nog een *Op het nieuwe jaer*, beide meest uit teksten bestaande.

PHILIPS (JAN CASPER), geb. te *Amsterdam* in het laatst der 17de of begin der 18de eeuw, was een bekwaam teekenaar en graveur, die eene groote menigte titel- en andere platen in de boekwerken van zijnen tijd vervaardigde, welke alle den stempel dragen van stijve netheid en gemanierdheid, ofschoon wel geordonneerd en goed geteekend. Simon Fokke behoorde onder zijne leerlingen, bood hem in vele zijner kunstplaten de behulpzame hand en nam veel onbevalligs van hem over. Hij leefde nog omstreeks 1765.

— (CASPER), een broeders zoon van bovenstaande, geb. te *Amsterdam* in 1732, † 1789, heeft zich als graveur bekend gemaakt in onderscheidene werken, waarin zijn oom en leermeester ook prenten leverde, in denzelfden stijven trant. Hij

was landmeter voor den hove van *Holland*, *Zeeland* en *W. Friesland*, en maakte zich verdienstelijk door eenige schriften over de kunst die hij beoefende, zoo als: *Uitvoerig onderwijs in de perspectiva of doorzigtkunde*, met 60 pl. *Amst.* 1775. — *Handleiding in de spiegel-perspectief*, *Ib.* 1765. — *Zeemans-onderwijzer in de teekenkunde* enz. *Ib.* 1786. — *Handleid. tot het plaatsen van zonne en mane in een tafereel*, enz. *Ib.* 1785. Ook bezorgde hij een' vermeerderden en verbeterden druk van Bosboom's bouwkundig werk over de 5 kolommen.

PHILIPSE (ANTONI WILLEM), geb. te *Middelburg* in 1766, † 1845, volbragt met lof zijne regtsgeleerde studiën te *Leijden* en zag zich weldra in regterlijke betrekkingen geplaatst. Hij bekleedde vele jaren den gewigtigen post van procureur-generaal van 't hooge geregtshof te 's *Hage*, op eene wijze die hem algemeenen lof en achting verwierf. Later, bij de instelling van den hoogen raad der *Nederlanden*, verkoos men hem tot voorzitter, en ook hier legde hij bij grondige regtskennis, onvermoeide werkzaamheid en onkreukbare regtschapenheid aan den dag. Bovendien was hij in andere vakken van wetenschap en letteren, bijzonder de vaderlandsche, geen vreemdeling. Hij was kommandeur der orde van den Ned. leeuw en lid der Maatsch. v. Ned. letterk. te *Leijden*.

PHILIPS, zie allen van dezen naam op Filips.

PHOSILIDES (J.), zie op HOLWARDA (JAN FOKKENS), dl. I, bl. 784.

PHYSICUS (L.), zie op LAURENTIUS, dl. II, bl. 150.

PICARDT (JOHANNES) was predikant en med. doctor te *Coevorden* in 't midden der 17de eeuw, en heeft zich bekend gemaakt door eene *Korte beschrijvinge van eenige vergetene en verborgene antiquiteiten der prov. en landen*, *gelegen tusschen de N.-Zee*, *de IJssel*, *Emse en Lippe. Waarbij gevoeght zijn annales Drenthiae* enz. *en korte beschrijv. der stadt*, *des casteels en der heerlijckheijt Covorden*, met pl. *Amst.* 1660. Dit werk krielt van fabelen en wonderen; zoo zijn o. a. de Hunnebedden door verschrikkelijk groote reuzen gesticht, welke onder *Hunebergen* begraven liggen, enz.

— (BERNARD), geb. te *Parijs* in 1673, † 1733, leerde de graveerkunst bij zijnen beroemden vader Etienne P., terwijl hij ook het onderrigt genoot der schilders le Brun, Jouvenet, en andere meesters der Fransche school. Ter bevordering van zijn kunstbedrijf bezocht hij van tijd tot tijd *Brussel*, *Antwerpen*, *'s Hage* en *Amsterdam*. In de laatstgenoemde stad vestigde hij zich in 1710 met zijn' vader, om ongehinderd naar hunne Pro-

testantsche begrippen te kunnen leven. Men begroot het getal der door hem gegraveerde platen op 1300. Ze zijn van ongelijke waarde; die van grooten omvang worden doorgaans minder geschat dan die van kleineren, in welke men rijkdom van vinding, bevalligheid en naauwkeurigheid in de omtrekken en de plaatsing van licht en schaduw bewondert, ofschoon ze wel iets stijfs en porseleinachtigs bezitten. Onder zijne teekeningen worden zijne academie-beelden met rood of zwart krijt zeer gewaardeerd. Behalve in de *Cérémonies religieuses de tous les peuples du monde*, *Amst.* 1723, 11 dln. in fol., vindt men vele zijner platen in de *Impostures innocentes*, na zijn' dood in 1733 uitgekomen, waaruit men ziet op welk eene treffende wijze hij met etsnaald en graveerstift het teekenwerk van Italiaansche en Nederl. meesters wist na te volgen.

PIECK (COENRAAD), geb. te *Nijmegen* uit aanzienlijke ouders in 1682, † 1757, geraakte, na volbragte juridische studiën in 1707, al spoedig tot de bediening van onderscheidene ambten, waarbij hij bekwaamheid en wijsheid aan den dag legde. Nadat hij tot burgemeester in zijne geb.-stad benoemd was, gebruikte men hem in verschillende staats-commissiën tot in 1748, toen men hem daaraan onttrok, en hij met het beoefenen der wetenschappen zijne overige dagen sleet, genietende steeds de achting en liefde zijner medeburgers. Hij was gehuwd met Johanna Margaretha Vonck, de tante van den geleerden Cornelis Valerius Vonck.

PIEMONT (NICOLAAS), geb. te *Amsterdam* in 1659, † 1709 te *Vollenhove*, ontving onderwijs in de teeken- en schilderkunst van M. Zaagmolen en N. Molenaar. Hij begaf zich naar *Italië* om zijne bekwaamheden verder te ontwikkelen, bleef een' geruimen tijd te *Rome*, en maakte, na zijne terugkomst in 't vaderland, veel opgang door zijne keurige landschappen van Italiaansche natuurtafereelen, die zweemen naar die van J. Both.

PIENEMAN (JAN WILLEM), geb. te *Abcoude* in 1779, † 1853, werd vroeg vaderloos. Zijne moeder vestigde zich te *Amsterdam* en wilde hem tot den koophandel laten opleiden; doch hij toonde meer lust voor de schilderkunst. Om daaraan te kunnen voldoen, moest hij zelf zich de middelen verschaffen. Hij nam alles bij de hand, wat eenigermate met de kunst in verband stond, zonder de hulp van een' leermeester. De teeken-academie te *Amst.* gaf hem vervolgens gunstige gelegenheid, om zijn talent te ontwikkelen. In 1800 wees deze hem den gouden eereprijs toe, vergezeld van een vereerend

getuigschrift, en een jaar later de Maatsch. Felix Meritis, op een landschap bij onweder in waterverw, en het jaar daarop voor een bij maneschijn verlicht landschap. Doch het ligt niet in ons plan, alle teekeningen te noemen, waarop hem het eermetaal ten deele viel. Het was voornamelijk het historieële vak, waarin hij later schitterde. In 1805 benoemd tot onderwijzer aan de artillerie-school te *Delft*, bleef hij die betrekking met ijver vervullen, later met den titel van professor in de teekenkunst, tot dat Willem I hem in 1816 aanstelde tot directeur van 't Kon. Schilder-kabinet, terwijl men hem in 1820 benoemde tot directeur der Acad. van Beeld. Kunsten te *Amsterdam*. Zijn roem verbreidde zich binnen- en buiten 's lands, door het vervaardigen van kapitale stukken uit de vaderl. geschiedenis van zijnen tijd, welke strekten om zijn kunsttalent voor de volgende geslachten te vereeuwigen. Hiertoe behoort vooral de voorstelling van den heldenmoed des Prinsen van *Oranje* bij *Quatre-Bras*, door het gouvernement besteld, en den vorst voor zijne roemrijke daad aangeboden, die 't stuk in zijn paleis te *Soestdijk* liet plaatsen. Als tegenhanger werd nog een stuk van grooteren omvang ondernomen, namelijk de *Veldslag van Waterloo*, met welgelijkende afbeeldingen der helden, die daarbij eene glorierijke rol speelden. Koning Willem I kocht het voor *f* 40,000, en het maakt thans het hoofdsieraad uit van de voortreffelijke stukken op het Paviljoen bij *Haarlem*. Eene 3de kapitale schilderij, doch op kleiner schaal dan de vorige, stelt voor de overgave van *Hasselt*, waarin men, even als in zijne andere, de gelukkige ordonnantie, de natuurlijkheid van toon, de schoonheden in details, de welgelijkende portretten, de zachte en gebroken schakering van kleur bewondert, waarin deze meester zich zoo bijzonder onderscheidde. Willem II kwam in 1840 in 't bezit van dit kunstjuweel. Pieneman bezocht 3 malen *Londen* ter vervaardiging der portretten, die in zijn' *Slag van Waterloo* voorkomen, als ook andere hooge personaadjes. Alles te vermelden, wat zijn geniaal penseel verder voortbragt, zou bladzijden vereischen. Met het gelukkigst gevolg behandelde hij zoo wel de historie en het portret, als kabinetstukjes en het landschap. Wij mogen hem beschouwen als de vorst van *Holland's* herboren schilderschool, die door menig eerbewijs werd gehuldigd; wiens borst versierd was met de orde van den Nederl. leeuw; wien door binnen- en buitenlandsche maatschappijen van kunst het lidmaatschap werd aangeboden; die, hoe hoog zijne jaren ook mogten klimmen, zijn' kunstroem nooit zag tanen, en ook nooit zal worden

vergeten zoo lang men in *Nederland* echte kunst op prijs stelt.

PIER (GROOTE of LANGE) was een welgestelde Friesche boer te *Kimswert*, in 't midden der 15de eeuw. Toen de Saksers met groote benden het land afliepen, alles te vuur en te zwaard verwoestende, verloor Pier, met vele anderen, al zijne bezittingen. Dit ontvonkte zijn' moed en zijne wraakzucht. Hij verzamelde eene bende van ongeveer 600 mannen, stelde zich aan haar hoofd, verklaarde zich openlijk voor den hertog Karel van *Gelder*, en sloeg zonder genade alle Saksers dood, die in zijne handen vielen. De Gelderschen hadden eenige seinschepen toegerust, om de *Zuiderzee* voor hunne partij vrij te maken en den vijand alle toevoer uit *Holland* af te snijden, en men koos Pier om daarover het bevel te voeren, die nu den weidschen titel van admiraal aannam. Met moed en geluk kweet hij zich van zijnen last en behaalde veel buit, die hij gelijkelijk onder het scheepsvolk verdeelde. Ongelukkig de Hollanders of Bourgondiërs, welke in zijne handen vielen; uit wederwraak werden ze bij paren aan elkander gebonden en dan overboord geworpen; men noemde dat: de voeten spoelen. En Pier riep daarbij dikwijls spottende uit: „Sjug feijntin, sjug, ha kenne dij dealsche kjietten schwomje!" (Ziet mannen, ziet, hoe kunnen die duivelsche vreemden zwemmen!) De Saksers hadden in *Holland* eene vloot van 36 schepen uitgerust, om hunne krijgsknechten in *Friesland*, die morden wegens wanbetaling en gebrek, geld en levensmiddelen toe te voeren. Groote Pier viel met 16 welbemande vaartuigen onverschrokken op haar aan en vermeesterde 28 schepen, na een hardnekkig en bloedig gevecht. Dit verhoogde zijne trotschheid en stoutheid, en nu het bevel voerende over 150 schepen, hield hij niet alleen de *Zuiderzee* schoon, maar kruiste ook in de *Noordzee*, nam in 1517 *Medemblik* bij verrassing in, behaalde bij *Hoorn* eene belangrijke overwinning op de Hollanders en maakte zich van eenige steden meester, welke hij zwaar brandschatte. Toen hij eindelijk zag, dat de hertog van *Gelder* slechts voorgaf de vrijheid der Friezen te verdedigen, doch niet anders bedoelde dan hen onder 't juk te brengen, ontsloeg hij zich van zijne betrekking, onttrok zich aan alle krijgsbedrijf en leefde in stilte te *Sneek* tot in 1520, toen hij stierf.

PIERSON (CHRISTOFFEL), geb. te *'s Hage* in 1631, † 1714, oefende zich in de Lat. en Fransche talen en het teekenen en zou tot den koophandel worden opgeleid, maar groote liefde voor de schilderkunst koesterende, legde hij zich daarop met de borst toe, onder de leiding van zijn' vriend B. Meijburg,

een goed portret- en historie-schilder. Deze deed met hem in 1653 eene reis door *Duitschland*, waar hij zich overal naarstig oefende in de kunst. Op hunnen terugtogt vonden zij gelegenheid in het Zweedsche leger portretten te schilderen van de voornaamste officieren. De generaal Wrangel trachtte hen te bewegen, zich naar 't hof van Christina te begeven; doch, beide daartoe ongenegen, keerden naar *Holland* terug. Pierson woonde nu beurtelings te *Schiedam* en te *Gouda*, schilderde met een stout penseel portretten en historie-stukken, en volgens den toenmaligen smaak, ook allerlei jagtgereedschappen, vogelkooitjes, nestjes en dergelijke, zoo natuurlijk als aan den muur opgehangen, dat ze dikwijls den aanschouwer bedrogen. Hij vervaardigde ook in miniatuur op perkament kopijen van de beroemde Goudsche kerkglazen. Ter uitspanning nam hij tevens de lier ter hand, waarmede hij, zonder een broddelaar te zijn, minder slaagde, dan met het penseel. Men heeft van hem o. a. *Rijm-gedagten op den lof van de wijdgevreesde nood*, 1671. — *Versnaarde Koningsharp*, 1679, zijnde eene nieuwe Psalmberijming, om die van Datheen te vervangen, 't geen hem echter niet gelukte. — *Mithridates*, treurspel, 1678. — *De edelmoedige Laodice*, landspel, 1712. — *Dagobert*, hofspel, 1714. — En *Rijmwerken*, 1712.

PIERSON (JOHANNES), geb. te *Holswerda* in 1731, † 1759, oefende zich op de Franeker hoogeschool in de oude talen. Op zijn 24ste jaar plaatste men hem aan 't hoofd der Lat. scholen te *Leeuwarden;* doch de groote verwachtingen, welke men van hem koesterde, werden vernietigd door zijnen vroegtijdigen dood. Hij heeft zich in de geleerde wereld bekend gemaakt door zijn werk, getiteld: *Verisimilia, libri duo. L. B.* 1752. Hij stelt daarin vele verbeteringen en conjuncturen voor, om den tekst der Lat. en Gr. classici te zuiveren. Het wordt door den beroemden Ruhnkenius zeer geprezen.

PIETER (PIETER VAN ST.) was een man van groote bekwaamheden, die leefde in 't laatste gedeelte der 15de en 't begin der 16de eeuw. Hij stond in gunst bij Karel V, die hem in 1516 tot zijn' secretaris en van het hof van *Holland* aanstelde, en in 1543 tot rekenmeester van 't gemelde gewest. Hij staat o. a. ook vermeld als tegenwoordig bij het overnemen van het wereldsch gebied van het *Sticht Utrecht*, en bij het verdrag tot onderwerping van *Overijssel.* Erasmus behoorde tot zijne vrienden en nam dikwijls bij hem zijnen intrek. Hij † in 1549, en een zijner zonen, van gelijken naam, was leengriffier van *Gelderland.*

PIETERSZ. (PIETER), geb. te *Alkmaar* in 1574, † 1651, was leeraar bij de Doopsgezinden, eerst in *de Rijp*, daarna te *O. Zaandam*, en zoo onvermoeid in het verkondigen van Gods woord, dat hij soms op een' dag driemaal predikte, en in den ouderdom van 74 en 75 jaren nog over zee reisde, om andere gemeenten in het geloof te versterken. Hij heeft onderscheidene zedelijke schriften, eerst afzonderlijk, daarna in een' kwartijn vereenigd, uitgegeven in 1650, 51 en 66. Ze zijn: 1) *Den weg naar Vreeden-stad*, 5 malen herdrukt. 2) *Toetzsteen om te proeven.* 3) *De hemelsche bruiloft.* 4) *Spiegel der gierigheid.* 5) *Spiegel der barmhartigheid.* 6) *Tractaat van de liefde*, *I Cor.* 13 *vs.* 1—8. — 7) *Vredeschrift aan alle Doopsgezinden.* 8) *Eenige predicatien*, *zendbrieven en gebeden.* In een' populairen stijl geschreven, behelzen ze bijna eene gansche theologia moralis.

PIETERSZ. (ROELOF), of RUDOLPHUS PETRI, geb. te *Amsterdam* in 1584, † 1649, begon zijne theologische studiën waarschijnlijk te *Leijden*, werd daarna predikant te *Zaandam*, vervolgens in 1612 in zijne geb.-plaats. Hij wordt onder de bekwaamste en gemoedelijkste predikanten gerekend, en heeft vele werken geschreven, waarvan wij de volgende noemen: *Scherm en schilt der kinderen Godes*, *voorgestelt in geestel. meditatiën over den* 91*sten Psalm. Amst.* 1623 en 39. — *'t Lof onses Heere J. Christi. Ib.* 1625, de 5de druk in 1649. — *Enge poorte*, *of de wegh der saligheijt*, *Ib.* 1632, 39 en 53. — *Korte gulden regelen eens heijligen levens uit het N. T. Ib.* 1632 en 34. — *Spieghel der barmhertigheijt Gods in de vergev. der sonden*, *aen den boedveerdigen sondaer* enz. *Ib.* 1632 en 44. — *'t Lof des woordts Godts ofte der H. Schrifture. Ib.* 1640 en 62. — *Den Evangelischen arend*, *d. i. het Evang. Joannis in geestelijcke bedenkingen voorghestelt. Ib.* 1635, 45, 50, in 3 dln., loopende tot vs. 24 van het 14de hoofdst.

PIGHIUS (ALBERTUS), geb. te *Kampen* omstreeks 1490, † 1542, begon zijne academische loopbaan te *Leuven*, waar hij zich eerst op de vrije kunsten en wijsbegeerte, daarna op de godgeleerdheid toelegde. In 1517 begaf hij zich naar *Keulen*, waar hij den doctoralen graad in de theologie ontving. De roem zijner geleerdheid breidde zich tot *Rome* uit. Paus Adriaan VI, dien hij op zijne eerste reis naar *Spanje* vergezeld had, riep hem in 1523 derwaarts. De volgende pausen Clemens VII en Paulus III belastten hem met onderscheidene zendingen naar *Worms* en *Regensburg*, om het R. Catholiek geloof te bevorderen. Hierin toonde hij grooten ijver en hevigen haat tegen de

Hervormers. Naar *Rome* teruggekeerd, onderwees hij Paulus III in de wiskunde, terwijl hij zelfs mathematische instrumenten vervaardigde. Hij was reeds sedert 1524 kanunnik en thesaurier van de St. Jans-kerk te *Utrecht*, toen de paus hem in 1535, met eene gratificatie van 2000 dukaten, tot domproost dier kerk verhief. Hij was een beroemd geleerde en kanselredenaar, die in eenen vrij zuiveren Lat. stijl eene menigte schriften in 't licht zond, welke van zijne mathematische, theologische en kerkelijk-historische kennis getuigen en vermeld worden door Foppens, Paquot, Burman en anderen. Zijn neef

PIGHIUS (STEPHANUS WIJNAND), geb. te *Kampen* omstreeks 1520, † 1604, oefende zich te *Leuven* in de rhetorica en wijsbegeerte, de Gr. en Lat. talen en oudheidkunde, en vertoefde, ter vermeerdering zijner kennis, 8 jaren in *Italië*, waar hij in aanraking kwam met vele geleerde mannen. Naar de *Nederlanden* teruggekeerd, gebruikte hem de kardinaal Granvelle als secretaris en bibliothecaris. Na eenige jaren in deze betrekking te zijn werkzaam geweest, verkoos hem Willem, hertog van *Kleef* en *Gulik*, om zijn' oudsten zoon op diens reis naar *Rome* als gouverneur te vergezellen. Zij vertrokken den 19. Oct. 1571, namen hunne reis door *Duitschland* en een gedeelte van *Hongarije*, en kwamen in 1574 te *Rome*, waar de jonge prins het volgende jaar stierf. De hertog begunstigde Pighius met een kanunnikaat te *Xanten*, waar hij zijne overige dagen sleet. Men heeft van hem o. a. *Hercules prodicius*, *sive principis juventutis vita et peregrinatio*, etc. *Antv.* 1587, bevattende eene beschrijv. van zijne reis met den prins Carel Frederik. Aan het uitgebreide werk om de Rom. geschiedenis nader toe te lichten, mogt hij de laatste hand niet leggen. Het verscheen onder den titel: *Annales magistratuum et provinc.*, *S. P. Q. R. ab urbe condita* etc. *ex auctorum antiq. monumentis suppleti* etc. 3 tom. in fol. *Antv.* 1599.

PILIUS (MARTINUS), geb. te *Zevenbergen* in 1570, † 1595, toonde reeds in zijne jeugd aanleg voor de Lat. dichtkunst; oefende zich te *Leijden* in de regtsgeleerdheid, en stond in achting bij Scaliger, Douza en Lipsius, die hem een' jongeling noemden van veel vernuft. Tot doctor in de regten bevorderd ten jare 1593, trad hij te *'s Hage* als advokaat op, met den lof van welsprekendheid en gevatheid, doch slechts voor korten tijd. Zijn neef Jacobus Pilius gaf zijne *Carmina* te *Leijden* in 1633 uit, waarin bijzonder geprezen werd zijn uitvoerig dichtstuk: *De ambitione*, reeds door hem opgesteld en uitgegeven, toen hij naauwelijks 22 jaren oud was. Peerlkamp,

die het onder de oogen heeft gehad, noemt het middelmatig, en stelt ook zijne andere dichtstukken, met name de lyrische, niet op hoogen prijs.

PILLETIER (CASPARUS) of PELLETIER, geb. te *Middelburg*, ontving te *Montpellier* den graad van med. doctor, oefende in zijne geb.-stad met gelukkig gevolg de praktijk uit, en genoot de achting zijner medeburgers, zoodat men hem in 1613 tot raad en schepen benoemde, in welke betrekking hij werkzaam bleef tot in 1639, het jaar van zijn overlijden. Hij was ervaren in de kruidkunde, en gaf een werkje in 't licht, dat thans zeldzaam is geworden, getiteld: *Plantarum tum patriarum, tum exoticarum, in Walachria, Zeelandiae insula, nascentium synonymia. Middelb.* 1610, met eene opdragt aan de regering dier stad, die hem daarvoor met eene zilveren schaal beschonk. Kort voor zijn' dood verzocht hij, dat de post van gewoon doctor aan 't gasthuis, tot nu toe door hem waargenomen, mogt geschonken worden aan zijn' zoon Adriaan, 't geen men toestond. P. Hondius heeft den 4den zang van zijn' *Moufeschans* aan hem toegewijd, en noemt hem een geleerd en vermaard medicijn.

PISO (WILLEM) was geneesheer te *Leijden*, en begaf zich als natuurkundige met graaf Joan Maurits van *Nassau* naar *Brazilië*, vergezeld van den vermaarden Marcgraf, een Duitscher van geboorte, die uitmuntte in de wis- en sterrekunde. Beide waren onvermoeid werkzaam in het opsporen van natuur-voortbrengsels, blijkens het werk: *Historia naturalis Brasiliae. L. B.* en *Amst.* 1648, in fol. met 500 pl., waarin niet slechts planten en dieren, maar ook de ziekten en zeden der inwoners beschreven worden. De *Medicina Brasiliensis* is alleen van Piso. Hij verzamelde de H. S. S. van Jacob Bondt, die de *Indiën* en *Perzië* doorreisd had en zich naderhand te *Batavia* nederzette, en heeft die gedeeltelijk uitgegeven met aanteek. en bijvoegsels en platen, onder den titel: *De Indiae utriusque re naturali et medica, libri* 14. *Amst.* 1658, waarin de volgende stukken van Bondt: 1) *De conservanda valetudine.* 2) *Methodus medendi.* 3) *Observationes in cadaveribus.* 4) *Notae in Garciam ab orta.* 5 en 6) *Historia animalium et plantarum*; terwijl de andere boeken meest van Piso, en twee van Marcgraf zijn. Het is een belangrijk werk, zoo voor de natuurlijke geschiedenis, als voor de geneeskunde in de Oostersche landen. Verdere lotgevallen van Piso zijn ons onbekend.

PISTORIUS (J.), zie op BAKKER (J. DE), dl. I, bl. 84.

PITCAIRNE (ARCHIBALDUS) geb. te *Edinburg* (in *Schotland*)

in 1652, † 1713, oefende zich eerst in de theologie en regtsgeleerdheid, daarna in de geneeskunde te *Montpellier* en *Parijs*. Naauwelijks was hij in zijn vaderland teruggekeerd, of zijne schriften maakten zijn' naam roemrijk bekend in de geleerde wereld, zoodat de curatoren der Leijdsche hoogeschool hem in 1692 benoemden tot gewoon hoogl. in de geneeskunde en het volgende jaar tot mede-onderwijzer bij het *Collegium medico-practicum*, als hoedanig hij met anderen een' gewigtigen invloed had op de vorming van Boerhaave. Niettegenstaande veelvuldige bewijzen van welwillendheid, die men hem betoonde, verliet hij in 1693 de academie voor altoos, onder voorwendsel, gedurende de zomervacantie eene reis naar *Schotland* te ondernemen. In zijne geb.-plaats werd hij een der hevigste voorstanders van de leerstellingen der jatromathematische sekte. Zijne vele schriften zijn vereenigd te *Venetië* in 1793 en te *Leijden* in 1797 uitgegeven.

PITHOPOEUS (LAMBERTUS LUDOLPHUS). Zijn vader Ludolf Helm, wiens overgrootvader kuiper geweest was, fabriceerde uit die 2 woorden bovenstaanden Gr. naam. Hij behoorde tot de Hervormde godsdienst, en was rector der Lat. school te *Deventer*. Hier werd zijn zoon L. L. P. geb. in 1535. Hij genoot het vaderlijk onderwijs tot aan diens dood in 1545, daarna van J. van Bronchorst en J. Noviomagus. Ter voortzetting zijner studiën begaf hij zich naar *Rostock;* bezocht *Wittenberg* om Melanchthon te hooren; ontving daar in 1559 den graad van meester in de vrije kunsten, en vertrok dat zelfde jaar naar *Deventer*, waar hij aan 't hoofd der Lat. school geplaatst werd. Hij trok door zijne aangename manier van onderwijs vele leerlingen. De roem zijner geleerdheid bezorgde hem te *Heidelberg* een' leerstoel in de redeneerkunst en Gr. taal, later in de dichtkunde en welsprekendheid. Toen de Paltzgraaf Lodewijk zijne Calvinische gevoelens met de Luthersche verwisselde, vond zich Pithopoeus met andere hoogl. gedrongen, de wijk te nemen naar *Neustatt*, waar J. Casimir, in spijt van zijn' broeder, eene hoogeschool stichtte in 1578, die de Calvinische rigting volgde. Hier bekleedde hij den leerstoel der fraaije letteren tot aan den dood van Lodewijk in 1583, toen hij naar *Heidelberg* terugkeerde en in zijne vorige betrekking werd hersteld. Men heeft van hem onderscheidene Orationes, zoo als: *De studio et causis eloquentiae.* — *De studio poetices.* — *De philosophiae laudibus et utilitate.* — *De astronomia*, etc. Hij had zich bijzonder op de Lat. dichtkunst toegelegd, waarin hij soms gelukkig slaagde. Zijne *Carmina* zagen

in 1565 te *Heidelb.* het licht; de uitvoerigste, die in den bundel voorkomen, zijn o. a. *Tobias*, *carmine elegiaco redditus; De nihilo;* en eene elegie op de mislukte poging van hertog Karel van *Gelder* om in 1536 *Amersfoort* te bemagtigen. Hij † in 1596. — Zijn broeder BASILIUS staat vermeld als eerste hoogl. in de Lat. taal te *Leijden* en als een der assessoren van den eerst benoemden rector P. Tiara, doch schijnt kort daarna overleden te zijn.

PITISCUS (SAMUEL), werd geb. te *Zutphen* in 1636 en † in 1727. Zijn vader, die denzelfden naam voerde, was leeraar geweest in *den Paltz*, doch om de godsdienst naar *Gelderland* geweken. Onze Samuel bezocht de Lat. school in zijne geb.-stad en te *Groenlo*, anderen schrijven *Zwolle*, daarna te *Deventer*, om de lessen van J. F. Gronovius bij te wonen. Twee jaren later begaf hij zich naar *Groningen*, om zich op de godgeleerdheid toe te leggen. Tot proponent bevorderd, werd hem, vóór dat hij eene predikants-plaats betrok, het rectoraat van de Zutphensche Lat. school aangeboden, in welken post hij met ijver werkzaam bleef tot in 1685, toen hij te *Utrecht* aan 't hoofd geplaatst werd van de Hieronymiaansche school. Na dezen post 32 jaren te hebben waargenomen, verkreeg hij zijn emeritaat, en leefde daarna nog 10 jaren. Hij had eene vrouw uit *Zutphen*, die hem veel kwelling veroorzaakte, wijl zij, aan den wijn verslaafd, de huishouding in de war stuurde en als zij geen geld had, om haren lust te kunnen voldoen, de boeken van haar' man verkocht. Een tweede huwelijk te *Utrecht* viel beter uit. Hij was een man, die spaarzaam en afgezonderd leefde en zijne vrije uren besteedde aan 't schrijven en 't compileren van boeken, die hem veel geld opbragten, zoodat hij *f* 10,000 aan de armen kon legateren. Van zijne werkzaamheid en belezenheid getuigen zijne schriften, bestaande veelal in *Commentariën* op Lat. classici, als Q. Curtius, Suetonius, S. Aurelius en anderen, waarbij zijn smaak, zijne redenering en kritiek wel iets te wenschen overlaten. Bekend is zijn lang gebruikt *Lexicon Latino-Belgicum*, waarvan de beste druk te *Dordr.* verscheen in 1725 in 4to.; zijn *Lexicon antiquitatum Romanarum* etc. *Leovard.* 1713, in 2 vol.; zijne uitgave van Rosini's *Antiq. Romanarum* etc. *Traj.* 1701, en het *Pantheum mythicum* van F. Pomeij. *Amst.* 1730 en *Parijs* 1715.

PITLOO (ANTONIE SMINCK), geb. te *Arnhem* in 1791, † 1837, ontving het eerste onderwijs in de teekenkunst van H. S. van Amerom, terwijl hij tevens vlijtig het stads Teeken-genootschap bezocht. Als kweekeling tot de schilderkunst, werd

hij, ten gevolge eener gunstige beschikking van koning Lodewijk, naar *Parijs* gezonden met Zeger Reijers, als kweekeling tot de bouwkunde. Zijn oogmerk was, zich op het historiële toe te leggen; doch na verloop van een paar jaren koos hij het landschap. Na een driejarig verblijf aldaar, trok hij naar *Rome*, van waar hij in 1816 twee schilderijen op de Amst. tentoonstelling zond: een gezigt te *Rome*, en een in het *Campo Vaccino* aldaar. Hij huwde een Italiaansch meisje en koos *Napels* tot zijne woonplaats, waar men hem aanstelde tot directeur bij de academie der beeldende kunsten; terwijl hij intusschen een' Russisch vorst, op diens togt naar *Sicilië* en elders, als schilder vergezelde. Zijn vroege dood door de cholera bragt zijne weduwe met 6 kinderen in ongunstige omstandigheden, zoodat zijne kunstbroeders te *'s Hage* eene loterij van kunstwerken tot stand bragten, welke *f* 4500 opbragt, die naar *Napels* werden overgemaakt.

PLAAS (DAVID VAN DER), bij Immerzeel VAN DER PLAS genoemd, geb. te *Amsterdam* in 1647, † 1704, heeft zich inzonderheid naam gemaakt door het schilderen van portretten op de wijze van Titiaan, daar hij de kleuren van 't naakt tegen elkander zette en van zelf liet smelten, zonder die veel te verdrijven, waardoor zich de afbeeldsels, op een' afstand gezien, bijzonder krachtig en levendig vertoonden. Onder vele door hem geportretteerde mannen telt men ook C. Tromp, door L. Smids met een lofvers vereerd. Hij heeft verscheidene jaren, in dienst van den boek- en plaatverkooper P. Mortier, zich bezig gehouden met het verbeteren, verteekenen en nazien der proeven van de *Bijb. tafereelen*, door dien heer uitgegeven, waardoor hij toonde het licht en bruin, de houding en 't welstandige, zoo als het in een plaatwerk vereischt wordt, goed te verstaan.

PLAAT (ENGELBERT GEORGE VAN DER), geb. 1 Nov. 1756 te *Grave*, werd in 1766 kadet der artillerie, en in 1771, nog geen 15 jaren oud, reeds bevorderd tot luitenant. Hij betoonde zich gedurende zijn' ganschen levensloop een kundig man, ijverig in de dienst van zijn vaderland, vooral ervaren in het vak van waterbouw- en vestingbouwkunde. Na van 1771 tot 1784 werkzaam te zijn geweest in *Staats-Vlaanderen* aan verschillende polder- en vestingwerken, werd hij van 1785—1798 tot onderdirecteur benoemd over de belangrijke bedijkingen der schorren tusschen *Hulst*, *Axel* en *Sas van Gend* en de middelen tot inundatie en versterking der posten aldaar tegen de Franschen. Die werkzaamheden verwierven hem in 1790 den rang van kapitein. Drie jaren later werd hij belast met den aanleg der

fortificatiën van de *Schelde* tot den *Braakman*, steeds onder de goedkeuring en lof zijner superieuren. In 1775 werd hij benoemd tot Luit.-Kol.-Ingenieur en verkreeg de directie der fortificatiën in het *Depart. der Waal en Zuiderzee*, in welke betrekking hij vele verbeteringen maakte aan de *Grebbe-linie*, waarover hij verscheidene met talent en kennis van zaken geschrevene Memoriën indiende. Ten gevolge van een misverstand met den toenmaligen Directeur-generaal nam hij in Jan. 1800 zijn ontslag. Tot in 1803 leefde hij op een buiten bij *'s Bosch* in den schoot zijner familie, alwaar hij het smartelijke verlies zijner echtgenoote ondervond, terwijl al zijne kinderen nog jong waren. In Aug. 1803 werd hij weder in 's lands dienst aangesteld als Commissaris voor de Genie en in 1808 als fungerend chef van divisie. Na de vereeniging van *Holland* met *Frankrijk* nam hij zijn ontslag; doch bood in 1814 den souvereinen vorst zijne diensten aan en werd aanstonds benoemd tot kolonel-directeur van de 4de Fortificatie-directie, in welke hoedanigheid hij in 1815 *Grave*, *'s Bosch*, *Breda* en *Bergen op Zoom* in staat van verdediging stelde. In Nov. 1816 werd hij bevorderd tot Generaal-majoor en directeur der fortificatiën. Hij bleef tot in Aug. 1829 op verschillende plaatsen werkzaam, steeds onder hoogen lof van Z. M. Willem I, die hem meermalen blijken van ingenomenheid gaf en zijne borst versierde met de orden van den Ned. leeuw en de Mil. Willemsorde, 3de klasse. In dat jaar legde hij zijne betrekking neder en stierf in Nov. 1831 te *Grave* in zoo hooge achting, dat zelfs de leden der vorstelijke familie brieven van rouwbeklag aan zijne betrekkingen schreven.

PLAAT (ANDREAS HENDRIK JOHAN VAN DER), zijn broeder, geb. te *Grave* den 11. Jan. 1761, † 1819, trad reeds op zijn 13de jaar als kadet in militaire dienst, werd in 1778 benoemd tot extra-ordinair Ingenieur en in 1784 tot luit. der genie. In 1787 tot kapitein bevorderd, ging hij met den rang van majoor, in Russische dienst over. In den veldslag tegen de Zweden (1788) onderscheidde hij zich door beleid en dapperheid, en ook in de veldtogten van 1789, 90 en 91 tegen de Turken handhaafde hij zijn' verkregen roem. Hij was tegenwoordig bij het veroveren der vestingen *Bender*, *Akkerman*, *Palanka* en *Kilia;* werd in 1789 bevorderd tot luit.-kol. en chef van een bataillon Grenadiers; had een groot aandeel in de bemagtiging van onderscheidene forten aan den *Donau* en bragt niet weinig toe tot de verovering van de sterke vesting *Ismaïl*, waarbij hij 3 wonden en waarvoor hij later

van Catharina II eenen gouden degen ontving. Evenzeer onderschéidde hij zich in den slag van *Matchin*, waarbij de Turken geheel verslagen werden en hij voor zijn' heldenmoed de St. Wladimirs-orde 4de klasse ontving. Na den vrede in 1792 werd hij tot ridder van die orde 3de kl. benoemd en belast met de ontwerpen ter verdediging der zuidelijke gewesten van *Rusland*, en met het bestuur van 't werk aan de haven van *Odessa;* het bouwen van de vesting *Tiraspol* aan den *Dniester*, in 1796 voltooid, en welker hoofdkerk naar zijnen naam genoemd werd. In dat jaar benoemde men hem tot directeur-generaal van 't departement der genie voor *Lijfland.* In 1797 verkreeg hij, als generaal-majoor, op zijn verzoek, een eervol ontslag, keerde naar 't vaderland terug, huwde, en ging stil wonen te *Vugt* in *N.-Braband* tot 1807, toen hij door koning Lodewijk werd benoemd tot inspecteur van den waterstaat. In 1810 werd hem het lidmaatschap van de Holl. M. v. Wet. te *Haarlem* opgedragen. Na de inlijving van *Holland* bleef hij als ingenieur en chef van het *Depart. der Zuiderzee* werkzaam te *Amsterdam* tot de omwenteling van 1813. Toen trad hij als generaal-majoor in Nederl. dienst, en werd aangesteld tot gouverneur van *Breda*, welke slecht voorziene vesting hij moedig en met een goed gevolg verdedigde tegen een' aanval der Franschen, uit *Antwerpen* gerukt. Willem I gaf hem zijne bijzondere tevredenheid te kennen, schonk hem het kommandeurskruis der Mil. W.-Orde en bevorderde hem in 1815 tot luit.-generaal, nadat de keizer van *Rusland* hem reeds in 1814, voor zijne dappere verdediging van *Breda*, benoemd had tot ridder-grootkruis der St. Anna-orde. In 1815 vertrouwde de koning hem de verdediging van *Antwerpen* toe, door hem tot gouverneur dier stad en tot kommandant van het 4de generaal kommando te benoemen. Na nog vele bewijzen van achting van verschillende buitenlandsche mogendheden ontvangen te hebben, ontsliep hij te *Antwerpen.*

PLANCIUS (PETRUS), geb. te *Drenoutre* in *Waalsch-Vlaanderen* in 1552, † 1622, bezocht *Duitschland* en *Engeland*, om zich voor het leeraarsambt te bekwamen. Met veel godsdienstijver vervuld, predikte hij onder het kruis, dikwijls met groot levensgevaar in *Braband* en *Vlaanderen.* Ten tijde dat *Meenen* door de Malcontenten werd ingenomen, bevond hij zich daar binnen, moest met zwemmen over de *Leije* zijn leven redden en zijne boeken achterlaten, die men later te *Yperen* openlijk verbrandde. Met rusteloozen ijver predikte hij gedurende elf nachten in de 14 dagen, in steden en dorpen, 28 mijlen in 't

rond, daarna openlijk te *Brussel*, *Mechelen*, *Leuven* en elders. Bij het bemagtigen van *Brussel* door Parma in 1584, vermomde hij zich in soldaten-gewaad, vond in het gastvrije *Holland* een minzaam onthaal en in 1585 te *Amsterdam* eene standplaats als leeraar. Hij, die zoo veel voor 't geloof, gelijk hij het opvatte, had verduurd, kon niet den minsten aanval op dat geloof verduren; van daar zijn hevig geschil met de Lutherschen in 1604, nog heviger met Arminius en de Remonstranten, die hij voor erger verklaarde dan Pelagius, waarbij hij onwelvoegelijk zijne verontwaardiging lucht gaf. Zijne ontmoeting met Vorstius en Uitenbogaerdt, zoo als Brandt die beschrijft, stelt zijne onverdraagzaamheid in het licht, als ook zijne handelwijze op de Dordsche synode, waar men hem benoemde onder de herzieners der N. Bijbelvertaling. Aangenamer is het tafereel, dat ons de geschiedenis van zijnen wetenschappelijken ijver ophangt. Als aardrijks-, wis- en sterrekundige behaalde hij den hoogsten lof. Hij was het, die voornamelijk de onderneming der Hollanders, om een' korteren weg naar *China* en *O.-Indië* door de *IJszee*, langs *Nova-Zembla* en de Tartarijsche kust te vinden, doordrong en aanleiding gaf tot de 3 reizen van Linschoten, Barendsz. en Heemskerk. En ofschoon deze pogingen mislukten, hebben zij toch voor lateren de baan gewezen, langs welke dit doel welligt eenmaal zou te bereiken zijn. Hij vervaardigde zelf paskaarten, om de vaart op *O.-Indië* te bevorderen, en onderwees de zeelieden in de wis- en sterrekunde. Zijn roem lokte den Franschen gezant Jeannin uit, hem dikwijls te bezoeken, ten einde bij hem kennis op te doen aangaande de O. Indische scheepvaart, voor welke hij zijn' koning Hendrik IV zocht in te nemen. Vervolgens was hij er, met zijne ambtgenooten, ijverig op uit, om het Evangelie in onze Overzeesche bezittingen te verspreiden, en beval op zijn sterfbed aan zijne kinderen, dat men zijn lijk buiten de kerk ter aarde moest bestellen.

PLANTE (FRANCISCUS), geb. te *Brugge* in de 1ste helft der 17de eeuw, † 1690, was in 1656 of vroeger predikant en S. S. Theol. professor te *Breda*. Levensbijzonderheden zijn ons niet van hem bekend. Hij heeft zich eenigen naam gemaakt als Lat. dichter; ofschoon N. Heinsius zijne stukken, met die van C. Boeij, belagchelijk heeft trachten te maken in zijne *Saturnalia*, worden ze van C. Barlaeus geprezen. Hij maakte een zoogenoemd heldendicht op den graaf J. Maurits van *Nassau* en op diens kosten uitgegeven onder den titel: *Mauritiados libri XII cum fig. elegantissimis. L. B.*, 1647. Behalve

vele andere gedichten, hier en daar verspreid, heeft men van hem: *Epigrammata sacra in confessionem fidei religionis Reformatae et catechesin. Dordr.* 1649 *et L. B.* 1679, vroeger op de Lat. scholen in gebruik; en eene *Therianthropologia*, in 1645 door C. Boeij uitgegeven.

PLANTIJN (CHRISTOFFEL), Franschman van afkomst, geb. te *Mont-Louis* in 1516, bezocht vele drukkerijen in *Nederland* en zette zich toen als boekdrukker te *Antwerpen* neder. Zijne drukkerij was een der beroemdste van *Europa*, en de werken, bij hem gedrukt, genieten een' welverdienden roem wegens hunne correctheid en zuiveren druk. Zij hebben dien roem te danken vooral aan Cornelis Kiliaan, zijn' corrector, ofschoon Plantijn zelf een goede taalkenner was en een Nederlandsch woordenboek schreef, onder den titel: *Thesaurus Teutonicae linguae*, dat niet zonder verdiensten is. Het zag het licht in 1573 en hij † te *Antwerpen* in 1589.

PLEMP (CORNELIS GIJSBERTSZ.), geb. te *Amsterdam* in 1574, † 1638, oefende zich aldaar in de Lat. taal, daarna te *Haarlem* in de poëzij en welsprekendheid en te *Leijden* in de Gr. taal. Na zich eenigen tijd in *Duitschland* te hebben opgehouden, werd hij door zijne ouders, die de R. Kath. godsd. beleden, naar *Leuven* gezonden, om zich op de geneeskunde toe te leggen; doch meer lust vindende in de regtsgeleerdheid, begaf hij zich naar *Douai*, en werd vervolgens te *Orleans* tot licentiaat in de regten bevorderd. Naar 't vaderland teruggekeerd, vestigde hij zich eerst als advokaat te *'s Hage*, daarna in zijne geb.-stad. Hier sleet hij zijne dagen met het beoefenen der fraaije letteren en in 't vriendschappelijk verkeer o. a. met R. Visscher, L. Reael, Hooft en Vondel. Hij was zoo wel Lat. als Nederd. dichter, ofschoon hij beter slaagde in de eerstgenoemde taal. In 1616 verscheen zijne verzameling van elegiën en 15 zinnebeelden, aan Hooft opgedragen, onder den zonderlingen titel van *Quisquilia*, *suspiria*, *crepuscula*, *saturnalia*, etc., en te gelijker tijd zijn: *Amsterodamum monogrammon*, waarin hij de opkomst en de oude gedaante dier stad beschreef; welk stukje hij nog meer zou uitgebreid hebben, had men hem den toegang tot de stads-registers niet geweigerd. Later gaf hij het dichtstuk *Musius* in 't licht, hetwelk 't leven van C. Musius ten onderwerp had; ook nog *Emblemata* en *Tabellae et Dysticha parallela*, te zamen in één' bundel uitgegeven in 1630. Zijne verzen mogen vloeijend zijn, volgens Peerlkamp hebben ze weinig om 't lijf. Zijne *Orthographia Belgica*, 1637, getuigt van zijn onderzoek en oordeel, en daarin komen ook eenige Nederd. gedichten voor, in de voetmaten der ouden. In zijne Nieuw-

jaarsgift (*Strenula*), waarmede hij de opdragt van zijn *Musius* aan N. Zoesius, biss. van *'s Hertogenbosch*, besluit, brengt hij een offer aan den smaak van dien tijd. Het is een stukje half in 't Lat. en 't Nederd., waarvan men iedere helft op zich zelve kan lezen en toch in de maat blijven; b. v.:

Gaudeamus, laat ons blije
Wesen heden, *hoc in die;*
Filius nam, want de sone
Des goe moeders, *matris bonae*,
Toont der aerden, *mostrat terrae*
Stellam suam, zijnen sterre. etc.

PLEMP (VOPISCUS FORTUNATUS), een zoon of bloedverwant van bovenstaande, geb. te *Amsterdam* in 1601, † 1671, heeft zich te *Gend* en te *Leuven* in de letteren geoefend, daarna te *Leijden* in de geneeskunde; begaf zich vervolgens naar *Italië*, en werd te *Bononië* tot med. doctor bevorderd. Naar zijne geb.-stad teruggekeerd, is hij hier eenigen tijd als arts werkzaam geweest, tot hem in 1633 de aartshertogin Isabella Clara Eugenia tot hoogleeraar in de geneeskunde te *Leuven* benoemde. Hij heeft vele verdienstelijke werken over zijn vak geschreven, waaronder uitmunt zijne: *Ophthalmographia sive de oculi fabricatione et usu*, *Amst.* 1632, waartegen in 1659 bedenkingen of *Animadversiones* zijn uitgekomen, welke door hem beantwoord werden. Hij schreef ook een tractaat: *De affectibus capillorum et unguium. Lov.* 1662, en: *De togatorum valetudine tuenda. Brux.* 1670, en heeft *Cabrolius' ontleeding des menschelijken ligchaams* in 't Nederd. vertaald, waarop Vondel een lofdicht vervaardigde.

PLEVIER (JOHANNES) was in de eerste helft der 18de eeuw pred. bij de Herv. gemeente te *Middelburg*, om zijne geleerdheid en schriften zeer geacht, en een der beste Coccejaansche uitleggers van zijn' tijd. Zijne werken, met bijval ontvangen, zijn getiteld: *Nederlandsch volk onder Gods oordeelen.* — *Over de Hand. der Apostelen*, 4 dln. *Utr.* 1734, meermalen herdrukt. — *Over Paulus' brief aan de Galaten*, *Utr.* 1738. — *Over den propheet Zephanja en over Ezechiëls gezigte*, *Middelb.* 1744. — *Over de Psalmen*, 6 dln. — De verklaring van A. H. Westerhovius aan prof. B. de Moor, alsof het werk *Over de Hand. der App.* niet van Plevier's hand zijn zou, maar van D. Amija, pred. te *'s Hage*, steunt op te zwakken grond om geloof te verdienen. Hij stierf in 1762.

PLOEGSMA (DIRK JACOB), geb. te *Leeuwarden* in 1769, † 1791, toonde reeds op zijn 5de jaar genegenheid voor de

teekenkunst en leerde die op zijn 7de bij den schilder M. Accama, daarna bij den kunstliefhebber J. Verrier, die zijne vatbaarheid zoo zeer op prijs stelde, dat hij hem als kind beminde. De behandeling van het penseel werd hem al spoedig eigen. Hij schilderde fraaije portret- en familie-stukken, sommige bijna levensgrootte; ook historiële en huiselijke onderwerpen, en zou het, bij een langer leven, en zoo veel ijver en gelukkigen aanleg, ver in de kunst gebragt hebben.

PLOOS VAN AMSTEL (C.), zie op AMSTEL (C. P. V.), dl. I, bl. 39.

PLOOS (ADRIAAN), heer van *Oudegein* en *Tienhoven*, was thesaurier en raad in den hove van *Utrecht*, welligt zijne geb.-plaats, voorts afgevaardigde van deze stad ter vergadering van de Staten-Generaal en de staatkunde van prins Maurits toegedaan. Sommige willen, dat hij er het zijne aan toegebragt zou hebben, om Oldenbarneveldt, de Groot en Hogerbeets te vatten. Zeker is het, dat hij onder hen behoorde die deze staatsgevangenen moesten verhooren, en later gesteld werd onder de regters, ofschoon hij niet tot het doodvonnis van den advokaat zou gestemd hebben. In 1621 vertrok hij in gezantschap met N. van Bronkhorst, A. Pauw en A. Manmaker naar *Frankrijk*, om de verbindtenissen met dat rijk te vernieuwen en de belangen der O. Ind. Comp. te handhaven. Hij stierf in 1639. Ofschoon hij, bij opene brieven van prins Fred. Hendrik van den 6. Jan. 1634, verklaring erlangd had, dat hij gesproten was uit den huize van *Amstel van Mijnden*, schreef hij zich altoos alleen *Ploos*. Zijn nageslacht nam er later den naam van *van Amstel* bij.

PLUSCHKE (JOHANNES THEOPHILUS), geb. te *Rohnstock* in *Silezië* in 1780, † 1846, volbragt zijne theologische studiën te *Halle* en vestigde zich te *Leipzig*, waar men hem tot buitengewoon hoogl. in de wijsbegeerte en letteren aanstelde. De roem zijner geleerdheid klonk ook in ons vaderland, zoodat men hem in 1819 aan het seminarium der Evang.-Lutherschen te *Amst.* benoemde tot professor; bij welke gelegenheid hij eene *Oratio* uitsprak *exponens quibus potissimum rationibus scriptura sacra, si recte in usum adhibeatur, magistra generi humano divinitus data censeri debeat.* Daar moeten eenige schriften van hem bestaan, wier titels ons echter onbekend zijn.

PLUIJMER of PLUIMER (JOHAN), waarschijnlijk te *Amsterdam* geb., bloeide in de laatste helft der 17de eeuw, toonde aanleg voor de dichtkunst, ofschoon hij het niet tot de hoogte bragt van zijn' leermeester Vondel en van Antonides, met wien hij, even als met Broekhuizen, de Brandten, Francius en

anderen, in vriendschapsbetrekking stond en bij wie hij zeer gezien was om zijn' vrolijken en gullen aard. Hij pachtte in 1681 met L. Meijer en P. de la Croix den Amst. schouwburg, 3 achtereenvolgende jaren, voor eene jaarlijksche som van *f* 20,000. Tot zijne bekendste tooneelstukken behooren: *De gekroonde na haar dood.* Treurspel. — *Pyramus en Thisbé.* Treurspel. — *De vrek.* — *'t School voor de jaloerschen.* — *Krispijn starrekijker.* Alle blijspelen. Er verschenen van hem 2 bundels *Gedichten*, *Amst.* 1692 en 1723. Voor eenige stukken op den overtogt van prins Willem III naar *Engeland* en diens verheffing tot koning, ontving hij een' gouden penning. Hoezeer zijn dichterlijk genie niet buitengewoon was, gold hij na den dood van Antonides en Brandt, voor een der eerste dichters.

POEL (EGBERT VAN DER), geb. te *Rotterdam*, leefde in 't laatste gedeelte der 17de eeuw en vervaardigde eene menigte schilderstukken, bestaande in boeren-keukens, met allerlei huisen voorraad, en daarbij, op een' afstand, één of meer figuren, welke om de kleur en schildering zeer gewaardeerd worden. Gezocht zijn inzonderheid zijne door zon of maan gedaagde strand- en dorpsgezigten; en nog meer zijne stads- of dorpsgezigten, waarin men, nu eens bij donkeren nacht, dan bij helderen maneschijn, een' fellen brand ziet woeden. Daartoe behoort ook de vreeselijke voorstelling van *Delft* bij en even na het springen van 't kruidmagazijn in 1654. De schikking der beelden, als ook die van licht en schaduw, zijn doelmatig en natuurlijk, de kleuren warm en krachtig, maar de teekening wel eens onnaauwkeurig en de uitvoering onachtzaam. Te *Weenen*, *Dresden* en *Brussel* vindt men eenige zijner kunstwerken, en het Amst. Museum bezit van hem een *Boeren-binnenhuis*, *waarin eene vrouw baars schoonmaakt* en de *Ruïne van Delft na 't springen van den kruidtoren.*

POELENBURG (ADRIAAN), geb. te *Hoorn* in 1628, † 1666, oefende zich te *Amst.* onder G. J. Vossius in de oude letterkunde, en eenigen tijd te *Warmond* in de Syrische taal. Hij behoorde tot de Remonstrantsche broederschap; werd in 1652, op loffelijke getuigenis van Curcellaeus, met een traktement begunstigd, ten einde de hoogescholen te *Leijden*, *Utrecht* en *Franeker* te bezoeken; zag zich in 1654 tot predikant bevorderd te *Hoorn*, 4 jaren later te *Rotterdam*, en een jaar daarna tot hoogl. te *Amsterdam*, in welke betrekking hij slechts 7 jaren met vrucht werkzaam was. Men roemt hem als zeer ervaren, behalve in 't Gr. en in 't Lat., ook in de Hebr. en Rabbijnsche talen. Er bestaan van hem o. a. eenige Lat. brie-

ven aan C. Hartzoeker, waarin het 8ste boek van J. Hoornbeek's werk: *Summae controversiarum* tegen de Remonstranten wederlegd wordt, *Amst.* 1655. — *Dissertatio epistolica*, *qua demonstatur non posse Remonstrantes integra conscientia cum contra-Rem. etc, communionem colere. Ib.* 1658. — *Meditatio*, *seu concio in epist. ad Hebr. X:* 24 *et* 25 etc. achter het voorgaande werk. — *Oratio funebris in obitum S. Curcellaei*, aan 't hoofd der werken van S. C. 1675 in fol. Dan vindt men van hem nog 18 brieven in de *Epistolae virorum erud. ecclesiasticae et theologicae*, waarvan de laatste uitgave in 1684 in fol. verscheen.

POELENBURG (CORNELIS), geb. te *Utrecht* in 1586, leefde nog in 1664, en was een schilder, die zich in en buiten 's lands groote vermaardheid heeft verworven. Zijn eerste leermeester was A. Bloemaert. Hij bezocht *Rome*, waar hij eerst behagen vond in den schildertrant van A. Elshaimer, daarna meer in de zachte en liefelijke penseelbehandeling van Raphaël, dien hij volgde, met zijn eigen scheppend genie, zonder diens naauwkeurigheid in het teekenen te evenaren. Zijne stukjes, meestal bestaande in Italiaansche en bergachtige landschappen, doorgaans gestoffeerd met naakte en badende vrouwenbeeldjes of Nimfen, die voor de haar beglurende Faunen vlugten, waren zoo uitvoerig en delicaat gepenseeld, met heldere luchten en heerlijk van koloriet, dat zij in *Rome* veel bijval vonden, en zijne schilderkamer van aanzienlijke mannen bezocht werd. Op zijne terugreis naar 't vaderland, kwam hij te *Florence*, waar de groothertog vele pogingen in 't werk stelde, hem bij zich te houden; doch vruchteloos. Hij vervaardigde eenige landschapjes voor den hertog, en trok verder. In zijne vaderstad vond hij niet minder belangstelling en toejuiching. Hij ontving daar een bezoek van den grooten Rubens, die van hem getuigt, dat hij zijne figuurtjes zeer geestig toetste, het licht en bruin uitnemend verstond, en dat hij een man was van groot talent, die met eene wegslepende bevalligheid over zijne kunst redeneerde. Zijn roem vloog ook naar *Engeland* over; koning Karel I ontbood hem aan 't hof, deed hem onderscheidene tafereelen schilderen en goed betalen. Trek naar zijn' geboortegrond liet hem hier niet lang vertoeven. Hij sleet zijne overige jaren te *Utrecht*, waar men zijne verdiensten zoo waardeerde, dat nog de straat, waarin hij woonde toen Rubens hem bezocht, de *Poelenburgs-steeg* genoemd wordt. Het Amst. Museum bezit 4 zijner schilderijen en het Haagsche 2.

POELGEEST (ADELHEID VAN), zie op ADELHEID, Dl. I, bl. 13.

— (GERRIT VAN), heer van *Homade*, lid der ridderschap van

Holland, behoorde tot de verbondene edelen en zag zich in 1567 genoodzaakt uit deze landen te wijken, om de vervolging te ontgaan. In 1572 keerde hij terug, werd ter dagvaart beschreven en in vele gewigtige zaken gebruikt. In 1577 werd hij, met anderen, van wege de Staten van *Holland* en *Zeeland*, naar *Brussel* afgevaardigd, om den prins van *Oranje* bij te staan in het afkeeren van 't gevaar dat die van *Amsterdam* in geene onderhandeling traden met Don Juan van *Oostenrijk*, waartoe hen deze met listige woorden zocht over te halen. In de 2 volgende jaren, nam hij een werkzaam aandeel in de handelingen over de Utrechtsche Unie, welke hij onderteekende wegens *Holland*, terwijl men hem aanstelde tot commissaris-generaal van de vivres, en later tot hoog-heemraad van *Rijnland*. Hij † in 1614.

POELIëN (DAVID VAN), heer van *Nieland* en *Rijsoord*, geb. te *Dordrecht* in 1769, † 1830, genoot eene beschaafde opvoeding, leerde de Fransche, Hoogd. en Engelsche talen en beoefende daarbij vlijtig de vaderlandsche letterkunde. Voor den koophandel opgeleid, stond hij tot in 1795 aan 't hoofd van een aanzienlijk handelshuis, toen hij, met zoo velen die zich door den stroom der omwenteling lieten medeslepen, deel nam aan 't beheer van openbare zaken, lid werd van den hove en de hooge vierschaar van *Z. Holland* en van de stedelijke regering, waarvan hij echter afstand deed na onze inlijving bij *Frankrijk*. Na 1813 trad hij in het stadsbestuur terug, gaf vele bewijzen van zijne vaderlandsliefde, door 's lands schatkist met aanzienlijke sommen te ondersteunen, en de bij den slag van *Waterloo* gewonden en verminkten door milde giften te verzorgen, terwijl hij tevens krachtig medewerkte tot het oprigten van een Invaliden-huis binnen *Leijden*. Sedert 1815 zag hij zich een en andermaal gekozen tot lid der Staten van *Z.-Holland;* terwijl hij tevens als lid der kamer van koophandel in zijne vaderstad, en als regent van eenige liefdadige gestichten, nuttig werkzaam was. In 1824 tot de burgemeesterlijke waardigheid verheven, deed hij daarvan 3 jaren later afstand. Met liefde voor de beeldende kunsten bezield, wist hij jonge bekwame schilders krachtig aan te moedigen. Overigens was de plantenkunde zijne geliefkoosde studie; de kostbaarste werken werden door hem aangeschaft en allerlei planten en gewassen verzameld. Hij was ridder van den Nederl. leeuw, directeur der Maatsch. van Wet. te *Haarlem* en lid van de Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*.

POIRTERS (ADRIAAN), geb. te *Oosterwijk* in *Noord-Braband*

in 1606, † in 1674, was een Jezuit, die te *Mechelen*, *Maastricht* en *Leuven* onderwijs gaf in de fraaije letteren en zich als dichter gunstig bekend maakte. Hij volgde geheel den trant van Cats en werd de Brabandsche volksdichter genoemd. Zijne voornaamste werken zijn: *Masker van de wereld*, meer dan 25maal herdrukt. — *Heilig hof van den keizer Theodosius. Yperen* 1696. — *Den allerheylighsten naem J. H. S. voor een Nieuwjaersgift. Antw.* 1647. — *Het duifken in de steenrots.* — *Het leven van St. Rosalie.* — *Des werelds proefsteen*, meermalen bij Huydecoper aangehaald, enz.

POL (CHRISTIAAN VAN), geb. te *Berkenrode*, bij *Haarlem*, in 1752, † 1813, legde reeds in zijne jeugd lust tot teekenen aan den dag, en ging als knecht bij schilder Bombaars te *Haarlem* werken; trok na diens overlijden naar *Antwerpen*, om het sieraadschilderen te leeren en van hier in 1782 naar *Parijs*, waar hij zich gunstig bekend maakte door het schilderen van arabesken, opgeluisterd door bloemen, vruchten en vogelen. Hij genoot het voorregt bevriend te worden met den beroemden bloemschilder van Dael, uit wiens voorbeeld en lessen hij veel nut trok. Hij vervaardigde keurige snuifdoosdeksels met bloemen, welke in dien tijd zeer in trek waren. Ook maakte hij vele fraaije teekeningen in sap- en dekverw; schilderde uitmuntende vrucht-, bloem- en vogelstukken voor de Gobelins. Hij was om zijn zachtaardig en braaf karakter bemind.

POLANEN (Jonkhr. R. G. VAN) heeft zich bekend gemaakt door *Brieven betreffende het bestuur der koloniën*, *Amst.* 1817, waarin hij doorgaans het Engelsche bestuur verdedigde en den generaal Daendels hevig beschuldigde. Hij heeft zich eenigen tijd in *Amerika* opgehouden, en zijne overige dagen met letterkundige studiën in ons vaderland gesleten, waar hij stierf in 1833. Meer is ons van hem niet ter oore gekomen.

POLITES (JOACHIM), geb. te *Goes* in 't begin der 16de eeuw, oefende zich in de fraaije letteren en dichtkunde en gaf daarin te *Leuven* onderwijs, zonder een' leerstoel te bekleeden. Hij begaf zich omstreeks 1532 naar *Parijs*, om zich op de geneeskunde toe te leggen, waarvan hij later afzag en trok met 19 hoogleeraars en geleerden naar *Bordeaux*, om den verachterden toestand der hoogeschool aldaar weder te herstellen. Hij schijnt er vertoefd te hebben tot omstreeks 1548, toen zijne *Poemata* te *Antwerpen* gedrukt werden, waar men hem den post van griffier der stad opdroeg. Hij was gehuwd met Margaretha Calslagen, die door hare kloekmoedigheid zoo zeer uitmuntte, toen zij later gehuwd was met W.

Martini, Polites' opvolger. Polites stond in achting bij den kardinaal Granvelle, was een beminnaar der muzijk en een gelukkig beoefenaar der Lat. poëzij en wordt als zoodanig zeer geroemd door Janus Secundus. Zijn sterfjaar wordt niet gemeld.

POLL (HERMAN VAN DE), geb. te *Amsterdam* in 1554, † 1640, bekleedde eenige jaren verschillende regerings-posten in zijne vaderstad, en behoorde in 1618 onder de raadsleden, die door prins Maurits van hunne ambten werden ontzet. In 1629 tot lid van den raad gekozen, nam hij zijne voormalige betrekking weder op, diende zijne geb.-plaats met trouw en wijsheid, en maakte zich inzonderheid verdienstelijk door krachtig mede te werken aan de oprigting van 't *Athenaeum illustre*, waarbij Vossius en Barlaeus een' leerstoel vonden, welken hij er ook gaarne door Grotius had bekleed gezien. Vondel vermeldt zijn' lof in een krachtig en keurig lijkdicht.

— (LUCAS VAN DE), uit hetzelfde aanzienlijk geslacht, geb. te *Utrecht* in 1630, † 1713, had zich aldaar op de regtsgeleerdheid toegelegd met zoo veel vrucht, dat men hem in 1667 daar tot lector in die wetenschap, 3 jaren later tot buitengewoon en in 1674 tot gewoon hoogleeraar aanstelde. Hij onderwees het burgerlijke regt tot aan zijn' dood; was een geleerd, vroom en vrolijk man, van wien ten tijde van C. Burman nog vele anecdotes en bon mots in omloop waren. Hij schreef een werk: *De exhaeredatione et praeteritione Romana atque hodierna. Amst.* 1703. Eene: *Oratio de auspicatissima expeditione Wilhelmi III in Hyberniam*, *ejusque felici adventu in Bataviam*, *carmine heroico*, 1691; en toonde ook door andere hier en daar verstrooide gedichten zijne ervarenheid in de Lat. dichtkunst, ofschoon hij niet door Peerlkamp wordt vermeld.

— (JAN VAN DE), zoon van bovenstaanden Herman van de Poll, werd geb. te *Amsterdam* in het laatste der 16de eeuw, en bekleedde van 1638 af eenige regeringsposten in zijne geb.-stad, tot dat hem in 1653 de burgemeesterlijke waardigheid werd opgedragen, welke gewigtige betrekking hij ook bekleedde in het merkwaardige jaar 1672. Hij zorgde met ijver voor de verdediging der stad, om ze vrij te waren tegen eene overrompeling der Franschen. Desniettemin kwam hij in verdenking van met den vijand te heulen; het regende vinnige schimpschriften; zijne woning werd met plundering bedreigd, en het gevolg daarvan was dat hij van zijn burgemeesterschap en raadsplaats ontzet werd, en zijne dagen ambteloos eindigde.

POLMAN (HENDRIK) AZN., geb. te *Genemuiden* in 1779, was een kweekeling van den beroemden Martinet, die hem

vormde tot catechizeermeester, in welke betrekking hij met veel nut en lof werkzaam was te *Zutphen*, later te *Haarlem*, waar hij stierf in 1840. Hij heeft geschreven: *Handb. voor het godsd. onderwijs*, *Amst.* 1817. — *Schoolgezangen voor 3 stemmen*, 6de druk. *Amst.* 1828. — *Vier voorlez. over den mensch*, *Haarl.* 1824. — *Chr. geloofs- en zedeleer*, *Haarl.* 1826. — *Jezus in Gethsemané en aan het kruis*, *Haarl.* 1833. — Na zijn' dood zagen nog het licht: *Vruchten van den boom der kennis des goeds en des kwaads*, *'s Hage* 1840. — *Chr. voorstellen*, *in den vorm van leerredenen* 2de dr. *'s Hage* 1840. Vele bekwame leerlingen zijn door hem gevormd.

POLYANDER (J.), zie op KERKHOVEN (J. P. v.), dl. II bl. 72.

PON (ABRAHAM DU) werd in 1695 geb. te *Zwartewaal*, waar zijn vader predikant was, die in 1705 te *'s Hage* werd bevestigd, maar op den dag, voor zijne intrede bestemd, stierf. Abrahams moeder vestigde zich met haar huisgezin te *Leijden*, waar hij de beste gelegenheid vond zich in de talen te oefenen. Hij verliet de Lat. school met eene proeve van Lat. dichtkunst, zijnde een door hem zelven opgesteld, zoogenoemd heldendicht: *De triumphus veterum Romanorum.* Daarna oefende hij zich op de hoogeschool in de theologie, en verdedigde onder F. Fabricius een specimen *De iride signo foederis gratiae*, en in 1715 een onder F. H. van den Honert: *De argumento*, *scopo*, *occasione et methodo Ep. Pauli ad Romanos.* In 1717 werd hij predikant te *Numansdorp*, daarna te *Overschie* en eindelijk te *Vlissingen.* Hij was een trouw en ijverig leeraar, die ook zijne studie maakte van de Ned. letterkunde en vaderl. geschiedenis. Hij † in 1747.

PONSE (JORIS), geb. te *Dordrecht* in 1723, † 1783, werd tot verwer opgeleid, doch genoot gedurende eenige winters, onderwijs in de teeken- en schilderkunst van A. Schouman. Om zich meer en meer te oefenen, begaf hij zich naar *Amsterdam*; doch kon slechts ten deele zijn' lust voldoen, dewijl hij als kostwinning zijn' meesten tijd moest besteden aan behangselwerk. In zijne geb.-plaats teruggekomen, rigtte hij een' verwerswinkel op, doch beoefende tevens de schilderkunst en vervaardigde stukken van vogels, bloemen en vruchten, ook schoorsteenstukken, bloemversiersels op rijtuigen en kabinetstukjes, waaraan soms eene bevallige ordonnantie ontbreekt. Bij zijne theoretische kennis had men meer van hem verwacht. Overigens was hij een belezen man, die ook wel eens een dichtstukje maakte, meestal in een' hekelenden trant. Hij bragt

ook de *Schilderkundige lessen van Dufresnoy* in Nederd. verzen over.

PONTANUS (JOHANNES ISACIUS). Zijn vader Izaäk Petri begaf zich in 1571 met zijne echtgenoote naar *Denemarken*, welligt (daar hij de Hervormde leer was toegedaan) om de Spaansche tijrannij te ontvlieden. Digt bij *Elseneur* beviel zijne vrouw van een' zoon, die den naam ontving van Jan Izaäkszoon, doch daarbij later dien van Pontanus aannam, wijl hij op zee geboren was. In 1577 keerden zijne ouders naar 't vaderland terug en gaven hun' zoon, wegens zijn' voortreffelijken aanleg, eene geleerde opvoeding. Hij bestudeerde verschillende vakken, voornamelijk aan de Franeker hoogeschool. Vervolgens ondernam hij onderscheidene togten door *Duitschland*, *Frankrijk* en *Italië*, om hoogescholen en bibliotheken te bezoeken en betrekkingen aan te knoopen met beroemde mannen, met welke hij later in briefwisseling trad. In 't begin van 1593 bevond hij zich te *Rome* en voor het einde van dat jaar te *Leijden*, waar hij den doctoralen graad in de wijsbegeerte verkreeg, met eene diss. *De rationalis animae facultate.* Daarop begaf hij zich naar zijn half vaderland *Denemarken*, waar zijn vader zich op nieuw had nedergezet, als agent of commissaris der Staten-Generaal bij den koning. Hier vertoefde hij omtrent 3 jaren bij den beroemden sterrekundige Tijcho Brahé, op het eiland *Huën* bij *Koppenhagen*, in wiens waarnemingen hij deel nam. Wij vinden hem in 1596 in *Engeland*, waar hij *Oxford* en *Cambridge* bezocht; later in *Nederland*, waar hij de *Saturnalia* van Macrobius uitgaf; te *Rostock*, waar 3 boeken zijner *Analecta*, en aanteek. op Plautus, Apulejus en de 2 Seneca's enz. het licht zagen; te *Herborn*, te *Heidelberg*, te *Basel*, en eindelijk te *Harderwijk*, waar men hem bij de Veluwsche school waarschijnlijk reeds in 1604, aanstelde, om de wis- en natuurkunde te onderwijzen, doch eerst in 1606 kon hij zich geheel aan zijn' post toewijden. Voor verschillende vakken van wetenschap berekend, vertrouwde men hem daarna ook het onderwijs in de geneeskunde toe, terwijl hij tevens voorlezingen hield over classische schrijvers, naderhand door hem uitgegeven. Eene aanbieding in 1626, om te *Groningen* een' leerstoel in de Gr. taal en geschiedenis te bekleeden, wees hij van de hand; hij bleef te *Harderwijk*, waar hij zijn leven eindigde in 1639. Van zijne talrijke werken, waarvan reeds eenige zijn genoemd, vermelden wij slechts ettelijke geschiedkundige. Door den koning van *Denemarken* aangesteld tot geschiedschrijver van dat rijk, schreef hij *Rerum Danicarum historia*, etc.

Libr. X. Amst. 1631 in fol., een werk dat nog heden bij de Denen hoog in achting staat. Vroeger leverde hij over de gesch. der Franken een zeer geleerd werk: *Origines rerum Francicarum, Libr. VI* etc. *Hard.* 1616, te *Rome* op de lijst der verbodene boeken gesteld. Zijne *Hist. urbis et rerum Amstelodamensium, Amst.* 1611 in fol., waarvan 3 jaren later eene Nederd. vertaling verscheen, was de eerste van de vele daarna volgende Nederl. stedebeschrijvingen. Wijl er in dit werk vele uitweidingen voorkomen, die in geene betrekking staan tot de hoofdzaak, werd het door sommige min gunstig beoordeeld, en vond de schrijver zich gedrongen, zich hieromtrent opzettelijk te verdedigen. Het voornaamste zijner hist. werken is en blijft voor ons zijne: *Hist. Geldricae libri XIV, praemissa Ducatus Geldriae et Com. Zutphaniae chorographica descriptione. Amst.* 1639 in fol. waardoor hij zich een' duurzamen roem verwierf; het is in 1654 door A. van Slichtenhorst vertaald en met bijv. en aanm. vermeerderd. Minder gelukkig slaagde hij in de behandeling der Lat. lier, blijkens zijne *Poëmatum libri VI, Amst.* 1634. „Hij was (dus leest men in een oud H. S.) het grootste licht, dat ooit in *Harderwijk* geschenen heeft; doctor der medicijnen, maar in alle wijsheid ervaren, grooter van verstand, dan van statuur, rijker van hersenen, dan van uitspraak." Aan Mr. J. T. Bodel Nijenhuis heeft men het te danken, dat vele onbekende levensbijzonderheden van Pontanus, uit zijn *Album*, in 't licht zijn gesteld in Nijhoff's *Bijdr. voor vaderl. gesch. en oudheidkunde II*, 83 enz. *Arnh.* 1839.

PONTANUS (HENRICUS), geb. te *Steinfurt*, was predikant en professor aan 't gymnasium te *Lingen*, toen hij in 1699 op voorspraak van prins Willem III, tot hoogl. en predikant in de godgeleerdheid te *Utrecht* werd aangesteld. De regering der stad had liever Camp. Vitringa op dien leerstoel geplaatst gezien, maar de haat van sommige theologen tegen zulk een ijverig Coccejaan en de invloed van H. Rooseboom (voorzitter in den raad van *Holland* en *Zeeland*, met wiens zuster Pontanus gehuwd was,) op den prins, besliste de keus. In 1702 werd hem een proponent toegestaan om de predikdienst waar te nemen. Later gaf men hem den titel van hist. sacrae prof., in welke betrekking hij stierf in 1714. Men heeft van hem slechts 3 orationes academicae, namelijk: *Oratio inaug. de columna nubis et ignis*, 1700. — *Orat. de sale sacrificiorum*, en *Laudatio funebris Petri van Mastricht*, 1706.

POOL (JURRIAAN), was een bekwaam stempel- en muntsnijder te *Amsterdam*, die leefde in 't midden der 17de eeuw,

en waarschijnlijk een leerling was van een der Vianen's, vermaagschapt aan den portretschilder van denzelfden naam, die volgt. Hij heeft zich o. a. naam gemaakt door eene gedenkpenning ter eere van den admiraal Tromp, van 't jaar 1653, waarvan de stempel bij 's rijks munt te *Utrecht* bewaard wordt, en op welken in 1831 eenige exemplaren in zilver en brons zijn geslagen. Ook heeft men van hem eene fraaije gedenkpenning op de inwijding van het stadhuis te *Amst.*, op den vierdaagschen zeeslag en op de geboorte van prins Willem III.

POOL (JURRIAAN), geb. te *Amsterdam* in 1666, † 1745, was een verdienstelijk portretschilder, van wien weinig levensbijzonderheden bekend zijn. Hij was de echtgenoot van de beroemde bloem- en fruitschilderes Rachel Ruisch. Voor een der beste voortbrengsels van zijn penseel houdt men het familiestuk, waarop hij, zijne gade en hun zoontje staan afgebeeld, vervaardigd op verzoek van hun' Mecenas, den keurvorst van den *Paltz*, doch vóór de afzending vernam men diens dood. Na dien tijd heeft hij niet veel meer geschilderd, maar begaf zich tot den koophandel in kanten.

— (MATTHIAS), geb. te *Amsterdam* in 1670, leerde de graveerkunst in *Frankrijk*, vestigde zich vervolgens in zijne geb.-stad en huwde de dochter van den schilder B. Graat. Onder zijne voornaamste plaatwerken telt men 3 afbeeldingen van de Roomsche schilderbent, en 12 stuks fraaije schetsen naar Rembrandt. Ook heeft hij portretten, land- en watergezigten gegraveerd naar eigene teekeningen, of naar schilderijen van zijn' schoonvader Bossuit, Poussijn en anderen, waarbij zijne bekwaamheid in 't behandelen van 't graveerijzer en de etsnaald uitblinkt. Hij leefde nog in 1720.

POORT (ALBERT JACOBS VAN DER), geb. te *Dockum* in 1771, † 1807, had van jongs af veel lust in 't teekenen, en werd geplaatst onder het opzigt van J. Bonga, koopman in ijzer, maar tevens beoefenaar der teeken- en schilderkunst; vervolgens onder de leerlingen van den kunstschilder H. W. Beekkerk te *Leeuwarden*, waar zijn talent zich gelukkig begon te ontwikkelen. Naar zijne geb.-plaats teruggekeerd, oefende hij zich verder in de kunst; vertrok in 1800 naar *Leer* in *O. Friesland*, waar hij goede portretten vervaardigde en onderwijs gaf in het teekenen. In 1803 schilderde hij te *Leeuwarden* voor den heer M. van der Veen, eene zaal met historieële ordonnantiën en levensgroote beelden en landschappen, die zijnen schildertrant aanduiden; gelijk ook familie stukken en

portretten, die bij de kunstkenners in achting staan. De dood stuitte hem vroeg op zijne roemvolle loopbaan.

POORTUGAEL (JACOBUS CATHARINUS CORNELIS DEN BEER), geb. te *Schiedam* in 1775, † 1813, verkreeg in 1793 te *Harderwijk* den doctoralen graad in de regten, was 2 jaren later met geestdrift de omwenteling toegedaan en wist door krachtige verzen de staatkundige driften des volks op te winden. Hij bekleedde onderscheidene belangrijke magistraatsposten, o. a. in 1797 dien van procureur der gemeente *Amsterdam*, doch zag zich den 12. Junij des volgenden jaars van al zijne politieke betrekkingen ontslagen. Van 1807—10 was hij chef der divisie van het ministerie der justitie en politie en eindelijk lid der stedelijke regering van *Gouda*. Hij maakte zich reeds als dichter bekend in 1793 door een bundeltje, getiteld: *Mijne ledige uren*, waarin in het stuk: *De onsterfelijkheid*, een sentimenteele geest en de dichttrant van Feith doorstraalt, doch dat hier en daar krachtige regels bevat. Zijn *Lierzang* (1795), waarin hij, bij de bedwelming des oogenbliks, *Nederlands* heilzon zag aanbreken onder de leus vrijheid, gelijkheid en broederschap, werd in alle schouwburgen der republiek voorgelezen en met daverend handgeklap toegejuicht. Doch het vuur der revolutie verdoofde voor eenigen tijd zijn dichterlijk vuur. Er volgde ontspanning na overspanning, en de Beer, op *Middeloo* in den schoot der natuur teruggekeerd, kwam eerst in 1799 met een' bundel *Dichtpogingen* voor den dag, waarin *De deugd* in 3 zangen de eerste en meeste plaats bekleedt; het is een dichtstuk, op 16jarigen leeftijd vervaardigd, waarin wel leven en gevoel heerscht, maar dat toch sporen draagt van jeugdige onbekwaamheid. In het stuk *Aan den koning* (Louis Bonaparte) *en het vaderland*, verloochent hij wel zijne republikeinsche gevoelens niet, maar komt er vrijmoedig voor uit, dat een Fransche troon voor den Hollandschen grond te week is.

POOT (HUBERT CORNELISZ.), geb. te *Abtswoud* bij *Delft*, 29 Jan. 1689, † 31 Dec. 1733, had tot ouders nederige landlieden, die in den akkerbouw hun bestaan zochten, en hun' zoon vroegtijdig te *Schipluide* naar school zonden. Hij betoonde daar weinig leerlust, en werd vervolgens te huis gehouden, om tot den landbouw opgeleid te worden. In zijne tusschenuren oefende hij zich in het lezen, schrijven en rekenen. Onder deze oefeningen ontloken in hem die aangeboren begaafdheden, die noch van meesters, noch van lessen afhangen. Een inwendig gevoel voor het ware schoone, bragt hem

eerst tot de toon-, daarna tot de teeken- en eindelijk tot de dichtkunst. Doch het ontbrak hem aan onderrigt en hulpmiddelen. Hij zocht die bij de rederijkers van *Ketel* en *Schipluide* en omgelegene plaatsen en hanteerde de lier op hunne wijze, waarin hij behagen vond. Weldra echter mishaagde hem de wansmaak dezer rijmelaars, vooral toen men hem de werken bezorgde van Antonides, later die van Hooft, Vondel en anderen. Nu kreeg zijn kunstgevoel beter voedsel en bereikte onder het geleide dezer gidsen, een' trap van volkomenheid, waarop hem het nageslacht nog met bewondering aanstaart. Toen in 1716 te *Rotterdam* eenige *Mengeldichten* van hem het licht zagen, baarden deze veel opziens, bezorgden hem vele begunstigers en vrienden, die hem kwamen bezoeken en niet zelden met akkerwerk bezig vonden, daar hij de letteren slechts in zijne tusschenuren beoefende. Daarop werd hem de zorg toevertrouwd voor de uitgave van 't vervolg der *Poëzy* van A. Moonen, *de Nagelaten Gedichten* van Jac. Zeeus en eenige verzen van J. Oudaen; terwijl hij ook de hand leende aan het beschaven en in goed Nederd. stellen van het *Groot natuur- en zedekundigh werelttoneel*, enz., 3 dln. in fol., met fraaije pl. 1743. Welligt dat de wierook, die men hem toezwaaide, hem min of meer bedwelmde; althans hij kreeg een' afkeer van het landleven, begaf zich in 1723 met der woon naar *Delft*, en verdoolde, tot zijn ongeluk, in een gezelschap van menschen, meer gewoon bij den drank te vertoeven, dan met zaken van geleerdheid of kunstoefeningen zich bezig te houden. Doch de verkeerdheid van zijn gedrag inziende, reddo hij zich binnen 't jaar uit dien maalstroom en keerde naar het stille land terug. Onderscheidene gedichten geven blijken van zijn bitter berouw en verbetering. In 1732 trad hij in den echt met Neeltje 't Hart, dochter van Jacob 't Hart, burgemeester van *'s Gravensande*, en nu op vaster schoenen staande, verkoos hij *Delft* andermaal tot zijne woonplaats. In zijne poging om hier eene nering op te zetten, slaagde hij niet gelukkig, waartoe zijne ongesteldheid, die hem reeds in 't begin van het jaar 1733 overviel en hem later ten grave sleepte, wel iets zal toegebragt hebben. Van zijne *Gedichten* in 3 4to dln. bestaan onderscheidene drukken, ook een in kl. 8vo., in 3 dln. *Amst.* 1780. Zijne dichtstukken hebben natuurlijk niet alle dezelfde waarde; zijne Bijbeldichten zijn hier en daar doortrokken van valsch vernuft, maar zijne land- en minnedichten munten bijzonder uit in bevallige losheid en geestigheid, en, waar het pas geeft, in gevoel, kracht en leven; daarenboven zijn

ze ongemeen welluidend en rollend en afwisselend van versificatie.

POPMA (DE GEBROEDERS VAN), gesproten uit een aanzienlijk geslacht, te *IJlst* gevestigd, hebben zich, in 't midden der 16de eeuw, naam verworven door hunne geleerdheid. De oudste, SIXTUS, verkreeg te *Keulen* den graad van licentiaat in de wijsbegeerte en begaf zich toen naar *Leuven*, om zich toe te leggen op de regtsgeleerdheid. De onlusten in *Braband* deden hem naar zijn vaderland terug keeren, van waar hij zich later naar *Dole* begaf en bevorderd werd tot doctor in de regten. Hij gaf te *Keulen* het werk van Com. Celsus uit: *De arte dicendi*, 1569, volgens Foppens, doch volgens van Kampen: *De arte medendi.* Hij heeft in H. S. nagelaten: *Commentarii in lib.* 4 *instit. juris.* — De 2de, TITUS, die ook met zijn' broeder te *Keulen* de wijsbegeerte en wiskunde en te *Leuven* de regtsgeleerdheid beoefende, en door zijne moeder van daar teruggeroepen werd, gaf in 't licht: *Tabulae in sphaeram et astron. elementa. Col.* 1569. — *Castigationes in epist. Ciceronis ad fam. Antv.* 1572. — *Notae in Q. Asconium Poedianum. Col.* 1578. — De 3de, AUSONIUS, beoefende dezelfde wetenschappen te *Keulen* en *Leuven* als de 2 vorige, doch heeft daarenboven studie gemaakt van de oude letterkunde, blijkens de werken door hem nagelaten, o. a. *Terentii fragmenta, cum not. Franek.* 1590. — *Notae in Varronis libros de re rustica.* — *Notae in Epist. Ciceronis ad Atticum*, 1619. — *In C. Velleji Paterculi hist. Romanam*, 1620, door Burman geprezen. — *De usu antiquae locutionis. L. B.* 1608. — *De ordine et usu judiciorum libr.* 3. *Arnh.* 1617. — De laatste, CYPRIANUS, geb. in 1550, † 1582 te *IJlst*, volgde op dezelfde hoogescholen de voetstappen zijner broeders, en heeft met aant. in 't licht gegeven: *C. Sallustii opera. Lov. et Antv.* 1576. — *H. Mediolanensi libri de controversiis hominis et fortunae*, *Col.* 1570.

POPPIUS (EDUARDUS), geb. te *Enkhuizen* omstreeks 1577, was predikant te *Gouda*, toen hij in 1616 een werk in 't licht gaf: *d'Enge poorte*, waarin zijne Remonstrantsche gevoelens doorstralen, en van welk boek Episcopius getuigde: „niemand kan het lezen zonder te gevoelen, dat hij daar„door krachtig tot godzaligheid wordt opgewekt." De Contra-remonstranten scherpten er hunne pennen tegen, vooral Trigland, zoodat H. Grotius aan Uitenbogaerdt schreef: „terwijl het boek van Poppius uitermaten goed is, zoo „kan het boek van Trigland daarentegen niet dan uiter„maten kwaad zijn." Hij behoorde onder de geciteerden

voor de Dordsche Synode in 1618, van welker handelingen hij aanteekeningen heeft gehouden, door Brandt in zijne *Hist. der Ref.* veelvuldig gebruikt; en weigerde de acte van stilstand te onderteekenen, 't geen ten gevolge had dat hij in 1619 naar *Waalwijk* werd gevoerd, waar men hem aanstelde onder de bestuurders der Remonstrantsche zaken in *Nederland.* Behalve een' uitvoerigen brief aan de leden zijner gemeente te *Gouda*, dien Brandt mededeelt, zond hij een *Troostelijk Nieuwejaar* in 't licht, waarvan de hoofd-inhoud bij Brandt te vinden is, l. c. IV., 152, gelijk van een 2de, bl. 425. Ook heeft men van hem: *Handboeksken voor de geboden Gods en J. C.* — *Ziekentroost.* — *Christel. bedenkingen* en andere stukjes. Met eene geheime zending naar *Holland* teruggekeerd in 1620, werd zijne predicatie te *Gouda* door soldaten gestoord; terwijl aldaar tegen hem, zijne vrouw en kinderen een scherp plakaat uitging (18 Nov. 1621), waarbij behalve de *ƒ* 500.— van wege de Staten, nog *ƒ* 300.— op zijn lijf gesteld werden. Te *Haarlem* gevangen genomen met C. Niellius in Jan. 1623, werd hij den 10 Mei ter eeuwige gevangenis naar *Loevestein* verwezen, waar hij stierf den 9 Maart 1624.

POPPIUS (MENSO), geb. te *Oosterzee* in de *Grietenij* van *Lemsterland*, in de 1ste helft der 16de eeuw, bekleedde de priesterlijke waardigheid bij de Roomsche kerk in *Friesland.* Door het licht der Hervorming bestraald, moest hij wegens vervolging in 1542 zijn vaderland verlaten. Na eenigen tijd te hebben omgezworven, werd hij in 1550 predikant te *Manslagt* in *O. Friesland*, doch hield zich ook elders op ter bevordering der Hervorming. Zoo vinden wij hem te *Utrecht* in de gevangenis, omdat hij het celibaat der priesters had tegengesproken, en ten jare 1559 te *Leeuwarden* in handen der Inquisitie, omdat hij P. Dekama, ridder en raad des konings en een fel vervolger der Protestanten, in een gedicht ernstig over zijne handelwijze had onderhouden. Men wil dat hij in 1566 te *Sneek* de eerste herv. preek gedaan heeft. Hij stond wegens ijver en geleerdheid bij velen in achting, ook bij Calvijn. Van zijn vernuft getuigen een paar gedichten op het huwelijk van den graaf van *O. Friesland*, maar meer nog zijne: *Septem Cyclopeidon libri*, etc. *Embd.* 1555. Ook is door hem een register zamengesteld der namen van predikanten, die tijdens de Hervorming uit *Friesland* naar *O. Friesland* waren gevlugt. Der Calvinistische rigting toegedaan en sterk ijverende tegen de dwalingen der R. kerk, ontbrak het hem echter niet aan zachtmoedigheid.

PORJEERE (OLIVIER), geb. in 1736, † 1818, was achtereenvolgens predikant te *Abcoude* (1760), *Delfshaven*, *Alkmaar*, *Wijkel*, *Winkel* en eindelijk wederom te *Alkmaar*. Hij nam zijn' post met ijver waar en beoefende ter uitspanning de Nederd. dichtkunst. Het schijnt toenmaals geen moeijelijk werk te zijn geweest, om bij de dichterlijke genootschappen, die den zangberg als een gemakkelijk te bestijgen heuveltje beschouwden, een' eereprijs te behalen. Het gelukte althans aan Porjeere in 1776, bij 't Haagsche dichtgenootschap de 2de zilveren medaille te verkrijgen met een vers: *De heilzame invloed der dichtkunst op den Godsdienst*, en in 1792 de gouden op de prijsstof: *De nederlaag van Sanherib voor Jerusalem;* bij het Leidsche genootschap in 1778 het gouden eermetaal voor *De voortreffelijkheid van den Chr. Godsd.* en in 1780 het zilveren met het bezingen van: *Gods wijsheid in zijne werken.* Door deze prijzen uitgelokt, gaf hij een bundeltje gedichten in 't licht, onder den titel van: *Zanglievende uitspanningen*, *Amst.* 1788, 't welk in 1792 gevolgd werd door *Dichtmengelingen.* Al deze voortbrengselen doen ons zien, op welk een' lagen trap toen de vaderl. dichtkunst stond. Helmers, in zijn' *Socrates*, voorr. bl. 21, zegt van sommige verzen van Porjeere, „dat ze in de ziel van ieder, die slechts eenigen smaak heeft, een' grooten walg verwekken."

PORTIELJE (Mr. D. A.), geb. te *Amst.* in 1814, † 1852, was verscheidene jaren plaatsvervangend regter in zijne geboortestad, doch gevoelde zich meer door eenen politieken werkkring aangetrokken, en maakte van de staathuishoudkunde een voorwerp van grondige studie. Getuige hiervan zijn met prof. Vissering uitgegeven werk: *Over de Engelsche graanwetten*, en zijne bijdragen tot de *Staathuishoudkundige Jaarboekjes*, waarvan hij mede-oprigter was. Aan strikte naauwgezetheid van beginselen paarde hij liefde voor orde, onafhankelijkheid en vrijheid, helderheid van oordeel en eene groote kennis. Hij was lid der gedep. Staten van *Noord-Holland.*

PORTLAND (H. W. BENTINCK, graaf van), zie BENTINCK (H. W.) dl. I bl. 130.

POST (FRANS) leerde van zijn' vader Jan P., die een bekwaam glasschilder was, de eerste gronden der kunst, daarna te *Haarlem*, zijne geb.-plaats, het landschap-schilderen van P. Molijn. Zijn broeder Pieter (die volgt) lokte hem in 1647 naar de *W. Indiën*, waar hij verscheidene jaren doorbragt met het teekenen en schilderen van landgezigten. Na zijne terugkomst in 't vaderland heeft hij te *Wassenaar* en daaromstreeks vele fraaije kunstwerken van dien aard vervaardigd, als ook eenige gezig-

ten in *Z. Amerika* op eene geestige wijze geëtst. Hij werd te *Haarlem* in de groote kerk begraven den 17. Febr. 1680.

POST (PIETER), zijn broeder, geb. te *Haarlem*, zal wel van zijn' vader en anderen de teeken-, schilder- en bouwkunst geleerd hebben, in welke laatste wetenschap hij daarna zoo bijzonder uitmuntte. Hij stond in groot vertrouwen bij prins Johan Maurits, graaf van *Nassau*, die hem als ingenieur, schilder en architect met zich nam naar *Brazilië*, waar hij de gedeeltelijk in puinhoopen verkeerende kerken, kloosters en andere gebouwen van *Olinda* in vestingwerken en huizen voor *Mauritsstad*, nu *Fernambuco*, herschiep. Verscheidene kapitale gebouwen zijn in ons vaderland door hem gesticht, o. a. het huis *Zwanenburg*, aan de Haarlemmer trekvaart, vroeger het *Huis ter Hart* genoemd; het stadhuis te *Maastricht*, dat in 1659 begonnen en 4 jaren later voltooid werd; de waag te *Gouda;* het kasteel *Vredenburg* in *N. Holland;* de *Oranje-zaal* in 't huis in *'t Bosch* bij *'s Hage*, volgens de ordonnantie en teekening van Jac. van Campen; en het *Prins-Mauritshuis*, thans het Museum te *'s Gravenhage*, ofschoon door anderen aan genoemden J. van Campen toegekend. Naar zijne teekening werd in 1651 de voorstelling der begrafenis-plegtigheid van prins Fred. Hendrik door Nolpe gegraveerd. Zijne bouwkundige werken zijn, met die van P. Vingbooms, in 't Fransch uitgegeven onder den titel: *Oeuvres d'architecture par P. Post* etc. *Leijd.* 1715.

— (ELIZABETH MARIA), geb. te *Utrecht* den 22. Nov. 1755, † den 3. Julij 1812, genoot eene zorgvuldige opvoeding te *Amerongen*, waar hare ouders later hun verblijf namen. In de schoone natuur ontwikkelden zich, bij een sterk geheugen, haar vlug verstand, levendig vernuft en fijne smaak. Na den dood van haren vader in 1787, vestigde zij zich met hare moeder te *Arnhem*, waar haar broeder E. J. Post destijds predikant was, en 7 jaren later, na den dood dezer waardige vrouw, ging zij met hare oudste zuster te *Velp* wonen. In 1794 trad zij in den echt met J. L. Overdorp, pred. te *Noordwijk-Binnen*, welk dorp haar niet zulk eene schoone natuur aanbood, als het door haar zoo geliefde *Gelderland.* Dit gemis werd haar min of meer vergoed door een jaarlijksch bezoek dier bevallige streken, en door de verplaatsing van haar' echtgenoot in 1807 naar *Epe*, waar hare kwijnende gezondheid zich wel eenigermate herstelde, maar eindelijk het water in de borst hare levenskrachten sloopte. Reeds in jeugdigen leeftijd in 1788, maakte zij zich als schrijfster bekend door hare *Brieven over het Land*, meermalen her-

drukt, waarin zij met eene meesterlijke pen de heerlijkste landtafereelen teekende, en die een buitengewoon goed onthaal vonden bij hare landgenooten, waarvan sommigen elk voorjaar dat boek op nieuw met lust en liefde in handen namen. De schrijver van *Holland's Roem* kende dat genot IV (I) 96. Haar werk: *Voor eenzamen*, in poëtisch proza en niet vrij van het toen heerschende sentimentele, behelst bespiegelingen over allerlei onderwerpen en eenige bevallige dichtstukken. Haar roman: *Reinhart of natuur en godsdienst*, 3 dln. 1791 en 92 met pl., verplaatst ons in de kolonie *Suriname* en geeft meer algemeene dan bijzondere karakterschetsen, doch is vol van edele gevoelens en godsdienstige denkbeelden. *Mijne kinderlijke tranen*, 1792, in 8 bespiegelingen bij het graf harer moeder, zijn roerend en vertroostend en doen haar kinderlijk gevoel eer aan. In hare: *Gezangen der liefde*, 1794, bezingt zij naïf het vermogen der liefde op het vrouwelijk hart. Op *Het waar genot des levens, in brieven*, 1796, is toepasselijk 't geen wij van haar werkje: *Voor eenzamen* gezegd hebben. Eindelijk verscheen in 1807 te *Amst.* haar dichtbundel *Ontwaakte zanglust*, waarin verscheidene fraaije en bevallige stukjes voorkomen, meesterlijk naar de natuur geschilderd. Treffend is daarin de schoone *Elegie*, bl. 123, waarin zij haar heimwee naar het bekoorlijke *Gelderland* te kennen geeft. Bovendien vertaalde zij eenige werken uit het Hoogd. en Fransch, welke van haren goeden smaak en hare taalkennis getuigen.

POT (HENDRIK GERRITSZ.), geb. te *Haarlem* in 1600, † 1656, was een verdienstelijk historie- en portretschilder, die o. a. den koning en de koningin van *Engeland* en verscheidene aanzienlijken aldaar heeft afgebeeld. Hij vervaardigde ook eene kapitale schilderij, voorstellende den triumfwagen van den prins van Oranje, nog te zien in eene galerij van het Prinsenhof te *Haarlem*, thans ingerigt voor de vergaderingen der Staten van *N. Holland.* Als van bijzondere waarde wordt geprezen zijn historie-stuk van Judith en Holofernes. Hij was luitenant van de St. Joris-doelen van 1633—39, en komt als zoodanig voor in een groot Doelenstuk, door Frans Hals te *Haarlem* geschilderd, zittende aan eene tafel en bladerende in een groot boek.

— (WILLEM VAN DER), geb. te *Rotterdam* in 1704, † 1783, is te tellen onder het aantal rijmers, welke de 18de eeuw in ons vaderland opleverde. Ook hij waagde zich aan het hofdicht, en gaf in 1768 te *Leijden* zijn *Endeldijk* uit, van welke lustplaats hij bezitter was, en in 1772 een *Vervolg* met 't por-

tret van Maria van *Utrecht* en eenige aanteekeningen, die historiële waarde bezitten. Zijn hofdicht is in een stijf korset geregen en heeft, even als zijne gelegenheids-gedichten, weinig dichterlijks. Had zijne ziekte het niet verhinderd, dan had men een heldendicht van hem zien verschijnen, getiteld: *Bato.*

POTHOVEN (HENDRIK), geb. te *Amsterdam* in 1725, leefde nog in 1791. Hij was een leerling van den vermaarden portretschilder P. van Dijk, aan wien hij vermaagschapt was, en maakte verdienstelijke portretten, inzonderheid van geleerden, dichters en kunstenaars, waarvan er vele door Houbraken en anderen zijn gegraveerd en uitgegeven. Hij vertrok met van Dijk naar *'s Hage*, waar hij tot zijn' dood bleef en de gemalinnen der stadhouders schilderde. In het bijwerk van satijn, fluweel, laken, kanten, enz. muntte hij bijzonder uit en had tevens eene goede penseelbehandeling en een bevallig koloriet. Er bestaan van hem eenige kabinetstukjes en portretten in zwarte kunst.

POTS (THOMAS), werd geb. te *Amsterdam*, waar zijn vader predikant was bij de Engelsche kerk. Thomas oefende zich in de godgeleerdheid en ontving den graad van Mr. Hij was eerst, gelijk vroeger zijn vader, predikant bij de Engelsche gemeente te *Vlissingen*, van daar werd hij ten jare 1651 naar *Utrecht* beroepen, en 3 jaren later bij de Nederduitsche gemeente te *Vlissingen.* Zijne 2de vrouw was Alida de Ruiter, dochter van den grooten Admiraal, weduwe van J. Schorer. In 1684 wikkelde hij zich in vele onaangenaamheden, wijl hij de onvoorzigtigheid had, Jac. Koelman, die te *Sluis* van zijne dienst was ontzet, te laten prediken en ook zijn' collega B. van Deinzen daartoe schriftelijk aan te sporen, met deze uitdrukking o. a. „Koelman was eene vreemde koe, maar als „die op een stal kwam, was men gewoon haar uit te melken „en dan weder te laten gaan." Toen van Deinzen daarop te kennen gaf, dat het Koelman zwaar zou vallen, voor hen beiden te prediken, antwoordde Pots: „Och neen! Koelman is een „vol vat, hij moet zich ontlasten; men heeft er de kraan „maar in te steken." Dit had voor de beide Vlissingsche predikanten ten gevolge, dat zij voor 3 maanden in hunne dienst geschorst en hunne tractementen den armen toegewezen werden. Pots sloeg eene beroeping naar *Amsterdam* en *Utrecht* van de hand en stierf in 1689. Iemand, die hem niet genegen was, maakte een scherp grafschrift, waarvan de 2 eerste regels luidden:

Hier ligt begraven Schotse Tom,
En niemand is er rouwig om. enz.

ofschoon velen wel zijn' dood betreurden.

POTTER (PAULUS), geb. te *Enkhuizen* in 1625, † 1654, genoot waarschijnlijk het eerste onderwijs in de kunst van zijn' vader, die een onbeduidend schilder was, doch wist zich door genie en beoefening der natuur tot eene hoogte te brengen, waarop hem nog geen is voorbijgestreefd. Reeds op zijn 14de jaar vervaardigde hij kunstwerken, die ouderen van dagen zich niet behoefden te schamen. Zijn groot talent bestond in het schilderen van beesten. Hij had zich reeds als jongeling ter woon naar *'s Hage* begeven, waar hij in 1650 de dochter van een' bouwmeester huwde, die eerst zwarigheid maakte haar aan iemand te verbinden, die maar een beestenschilder was. Intusschen was hij om zijn talent en beschaafde zeden geacht en gezocht, zoodat de aanzienlijksten met hem verkeerden en zelfs prins Maurits het onder zijne uitspanningen rekende, hem van tijd tot tijd in zijne werkplaats te bezoeken. Hij verlegde zijne woonplaats naar *Amsterdam*, waar hij in den burgemeester N. Tulp een ijverig voorstander vond, die hem overvloed van werk verschafte, zoodat deze in 't bezit kwam van een groot gedeelte zijner schilderstukken. Overdrevene krachtinspanning ondermijnde zijne gezondheid en eene tering sleepte hem in den bloei zijns levens ten grave. Onder de heerlijkste voortbrengsels van zijn penseel bekleedt de *Jonge stier* met bijwerk eene eerste plaats; ook toen men het kapitale stuk naar *Parijs* voerde, werd het onder de eerste meesterstukken der wereld gerangschikt en op 400,000 franken geschat en Potter *le Raphaël des animaux* genoemd. Toen *Frankrijk* zijne prooi moest afstaan in 1815 en ook de *Jonge stier* naar *'s Hage* terugkeerde, bevond men dat het stuk te groot was, om te worden opgeheschen, weshalve men het op straat bij de Gevangenpoort ontpakte, toevallig in de tegenwoordigheid van van Wijn en Jac. Scheltema, welke vaderlandslievende mannen op dit gezigt hunne vreugde in een luid gejuich ontboezemden, waarmede weldra het groot getal omstanders instemde. In 't Haagsche Museum kan men zich nog vergasten op 2 andere zijner veestukken, en in 't Amsterdamsche op 4. Zijn etswerk, uit 18 prentjes bestaande, wordt zeer geroemd.

— (HEBELIUS) heeft gedurende eenige jaren het leer aarsambt te *Peins* in *Friesland* waargenomen, toen men hem in 1803 of iets vroeger eene standplaats aan de *Kaap de Goede Hoop* aanbood. Op zijne heenreis werd het Holl. schip,

waarop hij zich bevond, door de Engelschen genomen, en hij eerst naar *St. Helena*, daarop naar *Engeland* gevoerd. Dit verschafte hem gelegenheid dat land en *Londen* te bezigtigen. In 1806 naar 't vaderland teruggekeerd, hield hij zich eenigen tijd te *Dokkum* met letteroefeningen bezig, tot hij in 1813 eene beroeping als predikant naar *Hanau*, en kort daarop naar *Sourabaija* aannam, waar hij gedurende 5 jaren nuttig werkzaam was, toen eene leverziekte een einde maakte aan zijn leven. Van zijne reizen en lotgevallen heeft hij beschrijvingen geleverd, die van zijne kennis en opmerking getuigen, maar ook van zijnen lust om uit te weiden over zaken, die tot zijn onderwerp in geene betrekking staan. Hij zond in 't licht o. a. zijne: *Lotgevallen en ontmoetingen op eene mislukte reis naar de Kaap de Goede hoop*, 4 dln. *Haarl.* 1806. — *Wandelingen en kleine reizen door een gedeelte van ons vaderland*, 2 dln. *Amst.* 1810. — *Reizen door de Oostelijke departem. van 't koningrijk Holland*, 2 dln. *Amst.* 1809. — *Reizen door een groot gedeelte van Z. Holland. Amst.* 1809. — *Vruchten der eenzaamheid*, 3 stukken, bevattende het laatste zijne *Reize door de Wetterau. Gron.* 1819.

POUDROIJEN (CORNELIUS VAN) was in 1642 pred. te *Crevecoeur* bij *'s Hertogenbosch*, waar hij overleed in 1662. Hij maakte zich bekend door een catechiseerboekje: *Rijkdom van Gods genade*, met eene aanprijzende voorrede van G. Voetius. Het toont ons duidelijk, op welk een' lagen trap toenmaals het godsdienstig onderwijs stond; o. a. doet Poudroijen daarin de leerrijke vragen: „Mag men op vastenavond ook pannekoeken bakken?" „Mag men zich wel van deze of dergelijke vloeken bedienen: *Duizend Turken! Duizend Franschen! Bij mijn Zoolen! Warentig* voor *waarachtig?*" enz.

POURBUS (PIETER), geb. te *Gouda* in 't begin der 16de eeuw, † in 1583, begaf zich reeds in zijne jeugd naar *Brugge*, waar hij de dochter huwde van den schilder L. Blondeel. Hij zelf was een bekwaam schilder van beelden en portretten en ervaren in de landmeetkunde. Hij vervaardigde voor zijne geb.-stad de geschiedenis van St. Hubrecht, in de groote kerk geplaatst en later naar *Delft* gevoerd. Daarin wordt o. a. vertoond, hoe deze heilige door booze geesten, met het vertoonen van rijke schatten en schoone vrouwen, wordt aangevochten en hoe Maria, de moeder des Heeren, de trappen opklimt van den tempel en Elizabeth haar begroet. Daarenboven bezit *Brugge* van hem 2 portretten, vervaardigd in 1551, eene *Kruisafneming* in een kastje met 2 deuren, waarop eene *Kruisdraging* en *Opstanding* afgebeeld zijn. Het laatste en fraaiste, dat men

van zijne werken kent, is het portret van den hertog van Alençon, dat hij te *Antwerpen* schilderde.

POUS (BONIFACIUS MATTHIAS), geb. te *Middelburg* in 1744, † 1797, bekleedde, na zich in de regtsgeleerdheid bekwaamd te hebben, in 1765 een' regeringspost in zijne geb.-stad, en nam verscheidene stads- en staatscommissiën waar, ook buiten *Zeeland*. Zoo werd hij o. a. in 1786, met andere afgevaardigden, benoemd tot de herziening der Quota. Een jaar later werd hij van zijne bedieningen ontslagen, behalve van het bewindhebberschap der O. I. Comp., in welke betrekking hij zich verdienstelijk maakte. In 1795 was hij wederom voor de belangen des vaderlands werkzaam, als lid der vergadering van de Staten-Generaal en als gevolmagtigde tot den handel met het Fransche gouvernement, om een tractaat van alliantie te sluiten. Later werkte hij krachtig mede tot het daarstellen eener nationale vergadering en zag zich tot lid verkozen van het Comité tot de O. Indische zaken.

PRAEDINIUS (REGNERUS), ook wel REINIER VAN WINSUM genoemd naar de plaats zijner geboorte bij *Groningen*, waar hij het levenslicht zag in 1509, toonde vroeg een' gelukkigen aanleg voor de letteroefeningen, weshalve men hem naar *Groningen* ter school zond, om de Lat. en Gr. talen te leeren. Hij zette zijne studiën voort te *Leuven*, ook in de wijsbegeerte, en welligt in de regts- en godgeleerdheid en geneeskunde. Naar 't vaderland teruggekeerd, bood men hem onderscheidene posten aan, welke hij weigerde, behalve het rectoraat der Lat. school te *Groningen*. Deze school, hoewel afgescheiden van die der broederschap van G. Groote, bragt toch veel toe aan haren bloei, wijl de broederschap hier, gelijk elders, de studeerende jeugd mildelijk met huisvesting, voedsel en letterkundige hulpmiddelen voorzag; van daar dat Praedinius, door zijne diepe taalgeleerdheid, aangename voordragt en bijzondere zorg voor de geestbeschaving der jonge lieden, eene groote menigte van leerlingen trok uit *O.* en *W. Friesland*, *Overijssel*, *Gelderland*, *Braband*, *Duitschland*, ja uit *Frankrijk*, *Italië*, *Spanje* en *Polen*, die rondom hem als 't ware eene hoogeschool vormden. Hij behandelde met hen de schriften der Grieksche wijsgeeren en voor het Latijn die van Cicero en Quinctilianus, was der gezuiverde leer toegedaan, en van daar welligt dat hij kort voor zijn' dood al zijne philosophische schriften en aanteekeningen op bovengemelde schrijvers ten vure doemde en alleen zijne theologische spaarde. Op zijne *Etymologie* der Lat. taal heeft naderhand Vossius zijne gronden gebouwd. Hij † in

1559. Zijne werken zijn door J. Acronius te *Basel* in 1563 in fol. uitgegeven. Zie verder Glasius, *Godgel. Nederl.* in voce.

PRAEVOSTIUS (BARTHOLOMEUS) of PRAEVOOST, waarschijnlijk geb. te *Amsterdam* in 1587, † 1669, was eerst Remonstrantsch predikant te *Vreeswijk*, nam daarna de dienst waar in de Waalsche kerk te *Utrecht* voor Niellius, terwijl deze zich te *Dordrecht* in de Synode bevond. In 1619 werd hij van zijn' post afgezet en tot ballingschap verwezen. Hij bediende later eenige gemeenten in commissie, o. a. die van *Amsterdam*, waar men hem in 1632 als vast leeraar en in 1643 tot hoogl. bij de Rem. broederschap aanstelde. Ofschoon hij gedurende vele jaren van 't gezigt beroofd was, schijnt hem dit weinig gehinderd te hebben in 't waarnemen zijner bediening. Hij gaf in 1632 in 't licht: *Nieumeegsch accoort of bedenk. over de vereeniginge*, *tusschen de gedeputeerden der Geld. Synode en d'afgesette predikanten van Nieumegen beraamt*, om den voortgang van dit voorbeeld te stuiten, en waardoor hij de Stichtsche pred. Ridderbach en Assuerus Johannis terugbragt. In 1652 met Loedingius het *Verkorte Kerkelijk formulier*. In 1640: *Onderwijs in de Chr. religie bij vragen en antw. ingestelt*, enz., meermalen herdrukt, enz.

PRATENSIS (JASON), eigenlijk VAN DE VELDE, en ook wel VAN DER MEESCHE en DE PRAAT genoemd, werd geb. te *Zierikzee* en † daar den 22. Mei 1558. Even als zijn vader, legde hij zich toe op de geneeskunde, en oefende die uit in zijne geb.-stad. Naderhand was hij lijfarts van Adolf van *Bourgondië*, markgraaf van *Vere* en heer van *Beveren*, die hem ontbood op het kasteel *Zandenburg*, terwijl hij ook in de stad *Vere* de praktijk waarnam. Hij was zeer ervaren in zijn vak, en schreef o. a. een werk: *De uteris et victu gravidis observando*, *lib.* 2. *Antv.* 1524 en *Amst.* 1657. — *De pariente et partu. Ib.* 1527 en 1657. — *De tuenda sanitate. Ib.* 1538 en 1558. — *De cerebri morbis curandis. Bas.* 1549. Zijne *Sylva carminum adolescentiae*, *Antv.* 1580, door Peerlkamp niet vermeld, getuigen van zijne ervarenheid in de Lat. dichtkunst. Zijne zinspreuk was: *Principiis obsta!*

PRÉ (DANIËL DU), geb. te *Amsterdam* in 1752, † 1817, leerde de gronden der teeken- en schilderkunst bij J. van Dregt en J. Andriessen, en bezocht vlijtig de Stads-teekenacademie. Tot voortzetting zijner landschap-studie, begaf hij zich naar *Zwitserland*, en deed later met zijne vrienden Jac. Kuijper en J. Ekels, de jonge, een reisje langs den *Rijn*, terwijl zij tevens de keurvorstelijke galerijen te *Mannheim* en

Dusseldorf bezigtigden. In 1786 zond hij aan den Oeconomischen Tak der Holl. Maatsch. van Wetensch. te *Haarlem* een geschilderd landschap, waarop deze den verdienstelijken kunstenaar gedurende 3 jaren eene toelage van 50 ducaten verleende, om zijne kunstoefeningen in *Duitschland* en *Rome* voort te zetten. Dat hij zijn' tijd goed besteedde, getuigen de schilder- en teekenstukken, die hij naar *Haarlem* en *Amst.* zond. Na een verblijf van 5 jaren buiten 's lands, vestigde hij zich te *Amsterdam*, en maakte zich verdienstelijk door het schilderen en teekenen van landschappen, waartoe zijne Italiaansche schetsen hem bijzonder te pas kwamen en die op onderscheidene tentoonstellingen met lof vermeld werden. Hij was lid der 4de kl. van 't Kon. Nederl. Instituut en van onderscheidene buitenlandsche Teeken-academiën, ook van die te *Parma.*

PRÉ (J. DU), welligt zijn zoon, maakte zich bekend door eenige Nederd. dichtstukken in de *Kleine dichterlijke Handschriften*, waarvan proeven zijn medegedeeld in 't *Vervolg* op W. Geijsbeek's *Biogr. dicht. Wb.* III, 53 enz., van ernstigen en erotischen aard, die ons naar eene verzameling zijner poëtische voortbrengselen doen wenschen.

PRINS (J. H.) werd geb. te *'s Hage* omstreeks 1759. Zijn vader, met een goed fortuin uit *O. Indië* teruggekeerd, vestigde zich te *Leijden*, om zijn' zoon voor de geneeskunde op te leiden. Maar deze meer neiging aan den dag leggende voor de teekenkunst, heeft zich vervolgens daarbij bepaald, terwijl hij het liefst stadsgezigten teekende in den trant van J. van der Heijden en de gebroeders Berkheijden. Zijn vader, verstoord over de keuze zijns zoons, die liever schilders dan collegiën bezocht, wilde hem met geweld daartoe aanzetten; dit maakte dat de student tot eene ongeregelde leefwijze oversloeg en zich in schulden stak. Toen de oude heer hem *f* 800 schonk om die te voldoen, gebruikte hij deze som voor reisgeld naar *Braband* en *Parijs*, terwijl hij overal schetsen en studiën maakte van gebouwen en stadsgezigten. Na 2 jaren kwam hij arm in zijn vaderland terug, zich hier en daar ophoudende, om teekeningen en schetsen te vervaardigen. Zijne stukken keurig net van uitvoering, werden goed betaald, zoo oorspronkelijke als gecopiëerde. Hij heeft ook eenige prentjes geëtst in de aqua tinta-manier.

PRINSEN (PIETER JOHANNES) werd geb. te *Stolkwijk* in 1778 en † den 6. Jan. 1854. Zijn vader, een landman, liet hem het timmeren leeren. In twist geraakt met den zoon van zijn' baas, ging hij boerenwerk verrigten, terwijl hij intusschen,

ofschoon geene fraaije hand schrijvende, de werkzaamheden waarnam van de dorps-administratie en voor den hulponderwijzer. Later kon hij zijne dorpschheid in beschaafder kringen nooit geheel uitschudden, schoon onder de ruwe schors een edel en gevoelig hart verborgen lag. Op zijn 20ste jaar werd hij ondermeester bij G. Verboom aan de armenscholen te *Schiedam*. Deze was een bekwaam mathematicus, bij wien Prinsen gelegenheid vond zich bijzonder te oefenen in de algebra en meetkunde. Hij vertoefde hier omtrent 3 jaren, waarna hij aldaar onderwijzer werd van 't Gereformeerde Weeshuis, en den 17. Maart 1801 beroepen naar de Departementale school te *Haarlem*. Hier zag hij zich in een' werkkring geplaatst, die zijne talenten meer en meer ontwikkelde, vooral toen de Maatschappij goedvond, aan die school eene leerschool voor kinderen te verbinden, welke den 1. Mei 1801 met 42 kinderen geopend werd, welk getal, reeds in 1808 tot 100 opgeklommen, de hulp van 3 ondermeesters noodzakelijk maakte. In 1810 werd hij door den minister van binnenl. zaken, op verzoek der Commissie van onderwijs in 't departement *Amstelland*, benoemd tot onderwijzer van den eersten rang, zonder dat er proeven van bekwaamheid werden gevorderd. Ook hier bleef hij in de woelingen des tijds onvermoeid werkzaam. Bij de oprigting der Rijks Kweekschool te *Haarlem* in 1816, werd hij door Z. M. als directeur en onderwijzer aangesteld, met eene jaarwedde van *ƒ* 1600. Hij begon het volgende jaar zijne veelomvattende taak met 32 kweekelingen. Wijl de aanzoeken om geplaatst te worden van tijd tot tijd vermeerderden, was men in 1830 bedacht op eene uitbreiding, welke de Belgische onlusten verhinderde, en eerst 5 jaren later tot stand kwam. In de jaarlijksche verslagen van deze heilzame inrigting wordt altoos met grooten lof van Prinsen gewaagd. Meer dan 400 kweekelingen zijn op die school tot bekwame meesters gevormd, die in alle oorden van ons land, *België*, *O.* en *W. Indiën* verspreid zijn. Vele uitstekende diensten heeft hij bewezen gedurende eene 52jarige werkzaamheid; terwijl niet alleen het vormen van verdienstelijke schoolmonarchen, maar ook de gansche reorganisatie van het lager onderwijs in ons land aan hem de duurste verpligting heeft. Hij was den hoofdinspecteur A. van den Ende behulpzaam in het opstellen van wetten voor 't onderwijs; bij het vervaardigen van eene algemeene boekenlijst in 1809—10, bij de aanvulling en vernieuwde uitgave in 1816. Daarenboven vertaalde hij, op eene vrije wijze, vele Hoogduitsche boeken over opvoeding en onderwijs; zoodat er 41 stuk-

ken bestaan van vertaalde, omgewerkte, of onder zijn opzigt in orde gebragte werken. En wie onzer is het onbekend, dat men aan hem eene verbeterde leerwijze te danken heeft, waardoor de kinderen, op eene het verstand meer ontwikkelende wijze, het lezen leeren! Behalve dat hij lid was van onderscheidene genootschappen, benoemde de koning hem in 1820 tot schoolopziener van *N. Holland's* 2de district, en tot ridder van den Nederl. leeuw. Ook buitenlandsche opvoedkundigen en geleerden bragten hem eene hulde toe, geëvenredigd aan zijne onsterfelijke verdiensten.

PROCURATOR (WILHELMUS), zoo genoemd naar den post, dien hij bekleedde bij de Egmonder kloosterbroeders, leefde in de eerste helft der 14de eeuw, en was een geleerde monnik, die vooral zijne studie maakte van de vaderl. geschiedenis en oudheden, blijkens zijn vervolg op 't *Chronicon Egmundanum*, door A. Matthaeus opgenomen in zijne *Analecta veteris aevi*. Het werk, ofschoon in een' barbaarschen Lat. stijl geschreven, is naauwkeurig, waarheidlievend en vrijmoedig, hetwelk ons verbaast; want lezen wij de opdragt van Matthaeus aan H. Rosenboom, dan vernemen wij, dat deze monnik onbewimpeld de misdaden der pausen bloot legt. Hij durft o. a. paus Johannes XXII, die zijne kinderen liet vermoorden, met Herodes vergelijken, en schimpen op de aflaten, die deze paus ten voordeele van Robert, koning van *Sicilië*, tegen Hendrik VII, zijn' vijand, verleend had. De kronijk loopt van 1205—1333, aangevuld met eenige Lat. verzen, dikwijls even barbaarsch, als de tekst. Intusschen is ze zeer belangrijk voor de geschiedenis van *Holland* en *Zeeland* en maakt met die van Melis Stoke, welke gedeeltelijk over hetzelfde tijdvak loopt, een schoon geheel uit.

PROEIJS (BEREND) TOT GERVERSKOP, geb. te *Utrecht* uit een aanzienlijk geslacht, was in 1402 en welligt reeds vroeger schout in zijne geb.-plaats, woonde in 1405 de belegering bij van het slot *Everstein*, koos de partij van Gaesbeek tegen Brederode, en moest daarvoor den raad blootshoofds om vergiffenis vragen. Hij werd in 1410 in eene boete verwezen van 50 ponden, met verlies van zijn burgerschap, en 3 jaren later met vrouw en kinderen uit de stad geleid. Hij vervoegde zich bij den graaf van *Holland*, Willem VI, van wien hij vrijgeleide ontving en aan wien hij zijn huis *Proeijsburg* opdroeg, om het op nieuw van hem ter leen te ontvangen. Naar *Utrecht* teruggeroepen in 1415, werd hij weldra lid van den raad, daarna burgemeester. Hij ijverde sterk voor de verkiezing van

Rudolph van Diepholt tot bisschop, waardoor hij zich den bitteren haat berokkende van de aanhangers des bisschops Zweder van Culemborg. Die haat was zoo geweldig, dat deze bisschop bij het vermeesteren van *Utrecht* in 1425, aan eenige vleeschhouwers en booswichten beval, den burgemeester te dooden. Hij lag ziek op zijn bed, en een priester was bezig hem het laatste sacrament toe te dienen; deze werd door de fielten op zij gestoten en Proeijs deerlijk vermoord.

PRONK (CORNELIS), geb. te *Amsterdam* 10 Dec. 1691, † 28 Sept. 1759, werd door zijn' vader, die hem eerst voor het boekhouden wilde opleiden, wegens zijnen lust in de teeken- en schilderkunst, als leerling geplaatst bij J. van Houten, later bij den portretschilder A. Boonen, bij wien hij zich 3 jaren vlijtig oefende en zoo bekwaam werd, dat hij een goed gelijkend portret kon schilderen. Zoo te *Amst.* als te *Alkmaar* lieten vele aanzienlijken hunne afbeeldsels door hem vervaardigen. Daarenboven teekende hij met sapverwen en O. Ind. inkt vele stads-, dorps-, watergezigten en landschappen, welke hem ruim betaald werden door kunstliefhebbers en boekverkoopers, die ze in 't koper lieten brengen, waaronder bijzonder J. Tirion te tellen is. Ook zijne teekeningen naar beroemde meesters waren zeer gezocht. Om stof op te doen voor zijn werk, was hij des zomers meestal op reis en bragt des winters zijne schetsen op papier of paneel. Er heerscht in dezelve echter veel stijfheid en gemanierdheid, die toenmaals meer in den smaak viel dan thans. Hij heeft vele bekwame leerlingen gevormd.

PROUNINCK (GERARD), gezegd DEVENTER, was geb. te *'s Hertogenbosch* en een welgezeten burger aldaar. De leer der Hervormden toegedaan, ontweek hij die stad in 1579, toen ze aan de Spanjaarden overging. Hij vestigde zich te *Utrecht*, doch had als vreemdeling geene aanspraak op eenige regeringspost, hoezeer hij er naar haakte. De komst van Leycester scheen hem daartoe een middel. Door fijne schalkheid wist hij zich in de gunst te dringen van den landvoogd. In 1586 werd hij, in spijt van stads-privilegiën, tot burgemeester van *Utrecht* aangesteld en eerlang afgevaardigde ter vergadering van de Staten-Generaal. Doch die van *Holland* en het *Sticht* verklaarden hem als zoodanig niet te zullen erkennen, zoolang de wettigheid zijner benoeming tot burgemeester niet bewezen was. Dit verbitterde zijn trotsch gemoed, te meer daar Leycester zich vruchteloos zijne zaak aantrok. Te vergeefs waren ook zijne pogingen bij die van *Utrecht.* Hij vereenigde zich nu naauwer met de belangen van Leycester; verdedigde zelfs het

door Stanley en York gepleegde verraad aan de stad *Deventer* (1587); stookte die van *Gelderland*, *Friesland*, *Overijssel* en *Groningen* op, onder het masker van voor de godsdienst en de koningin van *Engeland* te waken; nam vele heethoofdige kerkelijken in den arm, en bragt de gemoederen zoodanig in gisting, dat hij te *Utr.* alles durfde onderstaan. Zoo liet hij o. a. verscheiden edelen, die niet naar zijne pijpen wilden dansen, gevangen nemen; verkrachtte de secretarie; begunstigde de pogingen van Sonoy, en stelde alle kuiperijen in 't werk, om 't burgemeesterschap te behouden. Na den dood van Leycester begon de wind voor Prouninck uit een' anderen hoek te waaijen. Hij werd gevangen genomen, met moeite gered, na gehoorde verdediging uit *Utrecht* gebannen en tot alle ambten onbekwaam verklaard (1589). Zijne pogingen om zich de voorspraak der Engelsche koningin te bezorgen, gelukten in zoo ver, dat zijn hals gespaard bleef. Hij begaf zich naar *Engeland* en keerde eerlang met brieven van Elisabeth terug, welke men hem niet vergunde in persoon aan de Staten over te geven. Hij leefde voorts in *Holland* buiten openbare bediening, en gaf in 1605 een boek in 't licht: *Over de uitnemendheid van het Gebed des Heeren.* — Een zijner zonen, JACOB, was de beruchte kastelein op *Loevestein*, die op eene lage wijze aan de hooge staats-gevangenen zich trachtte te wreken over het leed, door zijn' vader ondervonden.

PRUDHOMME (ANTOINE DANIEL), geb. te *Zwolle* in 1745, trad aanvankelijk de letterkundige loopbaan in op de Latijnsche scholen, maar mogt de hoogeschool niet bereiken, wijl zijn lust tot de teekenkunst overhelde. Hij beoefende deze echter meer uit liefhebberij, dan met het oogmerk er zijn bestaan in te vinden. Daartoe koos hij den koophandel, vertrok in 1775 naar *Demerary*; doch vertoefde er niet lang. Hij vestigde zich te *Amsterdam*, beoefende met groote vlijt gedurende 10 jaren de teeken- en schilderkunst, terwijl hij onder geachte kunstenaars verkeerde. Naar zijne geb.-stad teruggekeerd, bleef hij de kunst voortzetten en vervaardigde land-, zee- en stads-gezigten, ook portretten, o. a. dat van Feith, die hem daarvoor een vereerend versje toezond. Bovendien gaf hij tusschenbeiden teekenles aan jonge lieden, o. a. ook aan den verdienstelijken J. Schoenmaker Doijer.

PRUIMERS (JAN COENRAAD), geb. te *Zwolle* in 1800, † 31 Jan. 1822, studeerde te *Utrecht* in de regtsgeleerdheid, behaalde in 1820 als student bij de regtsgeleerde faculteit aldaar den gouden eereprijs, promoveerde een jaar later tot doctor

juris, met eene diss. *De cura quam leges habent liberis prioris tori.* Het dichtbundeltje, dat hij in 1821 te *Amst.* uitgaf onder den nederigen titel van *Rijmen*, kan opwegen tegen menigen dikken bundel der vorige eeuw, met den wijdschen titel van *Poëzij.* Er liggen in zijne poëtische nalatenschap kiemen, die, behoorlijk opgegroeid, smakelijke vruchten zouden hebben geleverd, inzonderheid in het erotische en epigrammatische vak, ofschoon zijn dichtstuk, *God* getiteld, voorkomende in den *Muzen-almanak* van 1822, toonde wat hij in het verhevene genre vermogt.

PUI (MEINARD SIMON DU), geb. te *Enkhuizen* 21 Maart 1754, † 14 Junij 1834, genoot, behalve op de scholen zijner geb.-stad, een wetenschappelijk onderwijs te *'s Hertogenbosch;* bezocht van daar de Groninger hoogeschool, legde zich met ijver op de letteren en wijsbegeerte toe, en verkreeg den graad van Art. lib. mag. et phil. doctor met eene diss. *De formulis mechanicis et nonnullis earum usibus.* Daarna genoot hij het onderwijs van van Geuns, Munniks en P. Camper; begaf zich eenige jaren later naar *Leijden* om van Doeveren te hooren; vervolgens naar *Londen* en *Parijs.* Naar *Leijden* teruggekeerd, om zijne med. dissertatie op te stellen, braken er intusschen kwaadaardige koortsen te *Kampen* uit, en hij ontving de uitnoodiging zich aldaar te vestigen als stads-geneesheer, met den post van lector in de ontleed-, heel- en verloskunde, doch vooraf verdedigde hij zijne diss. *De homine dextro et sinistro*, welke binnen- en buiten 's lands belangstelling wekte. Hij bleef 8 jaren te *Kampen* met roem en nut werkzaam; schreef eene verhand. *Over het steensnijden*, te vinden in de *Verhand. van het Utr. Genootschap*, deel II; en werd van hier naar *Alkmaar* verplaatst als professor honorarius in de ontleed-, heel- en verloskunde, en in 1791 naar *Leijden* als buitengewoon hoogl. der verlos- en practische heelkunde, welke gewigtige betrekking hij aanvaardde met eene redevoering: *De legum naturalium vi et ratione in usum artis chirurgicae atque obstetr. prudenter adhibitis.* Vier jaren later tot gewoon hoogl. bevorderd, sprak hij: *De novissimis, quae artem chirurgicam et obstetr. illustrarunt, incrementis.* Onvermoeid werkzaam voor zijne leerlingen en voor de academische inrigtingen, inzonderheid het *Nosocomium*, werden zijne bekwaamheden ook door curatoren op hoogen prijs gesteld, blijkens zijne benoeming in 1801 tot hoogl. in de geneeskunst, bij welke gelegenheid hij eene rede hield: *De iis quae in exercenda praxi medica omnium partium utile ac necessarium connubium admittunt, vel prohibent.* Loffelijk zijn verder

zijne verdiensten vermeld in de *Oratio* van Broers, opgenomen in de *Annal. acad. L. B.* 1834—35. Hij was ridder van den Nederl. leeuw, lijfarts des Konings en lid van onderscheidene genootschappen.

PULLENIUS (PEREGRINUS), of PELGROM VAN PULLEN, was afkomstig uit *Stralen* in *Opper-Gelder*, maar geb. te *Venray* in *Kempenland*, waar zijne moeder zich bevond om eene twistzaak bij te leggen. Hij oefende zich in de godgeleerdheid, door het vlijtig lezen der H. Vaders, inzonderheid die over de theologia mystica handelden. W. Lindanus, bisschop van *Roermonde*, gaf hem het bestuur over zijn seminarium en maakte hem kanunnik van de hoofdkerk. Andere posten wees hij van de hand, behalve het opzigt over de Bagijnen aldaar. Toen Lindanus in 1584 naar *Rome* moest reizen, vertrouwde hij aan van Pullen het bestuur over zijn episcopaat, en toen de eerste 4 jaren later bisschop werd te *Gend*, verlangde hij hem tot zijne hulp; maar Pullenius, wars van allen lof, onttrok zich aan deze uitnoodiging, ging naar *Keulen*, en vestigde zich later te *'s Hertogenbosch*, waar hij zeer afgezonderd en armoedig als kluizenaar leefde. Ofschoon bij de aanzienlijksten ter tafel genoodigd, weigerde hij steeds en liet zich slechts 2 malen bewegen, bij den bisschop G. Masius aan te zitten. Deze, ingenomen met zulk een' verdienstelijk priester, stond hem toe te prediken en de biecht af te nemen. Men verzekert, dat hij vooral de gave bezat, de geesten te onderscheiden. Hij † den 20 Julij 1608, en heeft eenige werken nagelaten, welligt opgesteld in de Nederd. taal, doch daarna in 't Lat. uitgegeven. Zij dragen eene mystische kleur en zijn getiteld, o. a. *In Cantica Canticorum.* — *De paupertate Apostolica.* — *De nuptiis spiritualibus.* — *De via compendiosa ad salutem.* — *De modo incipiendi Deo servire.*

PUNT (JAN), geb. te *Amsterdam* 2 Apr. 1711, † 18 Dec. 1779, toonde vroeg veel lust voor de teekenkunst, zoodat zijne ouders besloten, hem de graveerkunst te laten leeren bij A. van der Laan. Begaafd met veel gevoel voor het groote en schoone, wist hij zich de lessen van zijn' meester zoo ten nutte te maken, dat hij dezen later in velerlei opzigten overtrof, terwijl hem tevens het geluk ten deel viel, in aanraking te komen met Jac. de Wit en diens onderrigt te genieten. Hij werkte in den smaak van dezen beroemden meester, en werd weldra bekend als een bekwaam graveur. Groot is het aantal platen, door hem met eene vaste hand en veel bevalligheid vervaardigd, o. a. in *Abraham de Aartsvader* van Hoogvliet, in de

kleine editie van Molière's werken. De plafonds van Rubens, uit de later verbrande Jezuiten-kerk te *Antwerpen* werden door hem gegraveerd naar de teekeningen van Jac. de Wit. Enkele schilderijen en teekeningen zijn er van hem voorhanden. Doch ons staat nog een ander kunstvak te vermelden, waarin hij bijzonder uitmuntte. Een zijner medeleerlingen bij van der Laan wist hem over te halen een liefhebberij-tooneel bij te wonen. Daar het naar zijne gedachten niet moeijelijk viel, eene rol te vervullen, werd hij uitgenoodigd zijne krachten te beproeven, en dit geschiedde met zulk een gelukkig gevolg, dat hij de bewondering van alle aanwezigen wegdroeg. Zoodra de directeur van den Amst. schouwburg van Punt's begaafheden hoorde gewagen, wist hij hem voor dat tooneel te winnen en langen tijd te behouden, toen de liefde mede in 't spel kwam. Naauwelijks toch had hij de bekoorlijke en zedige Anna Maria de Bruin in het treurspel *Don Louis de Vargas*, waarin zij de rol van Maria de Luxan vervulde, zien optreden, of het was bij hem beslist: „deze en geene andere!" Hij verkreeg zijn' wensch en mogt zich 10 jaren in haar bezit gelukkig gevoelen. Na haren dood verliet hij het tooneel en besteedde zijn' tijd geheel aan de teeken- en graveerkunst. Eerst in 1753 wist men hem te bewegen, in het karakter van Achilles (treurspel van B. Huijdecoper) op te treden, en men schonk hem 2 jaren later de voordeelige bediening van kastelein des schouwburgs. Den 5. Apr. 1772 trad hij voor de 2de maal in 't huwelijk, en wel met de uitstekende tooneelspeelster Catharina Elisabeth Fokke. Noodlottig was voor hem de 11. Mei van dat jaar. Toen een Vlaamsche troep in den schouwburg opera's vertoonde, werd deze een prooi van het vuur, waarbij Punt al zijne have en huisraad, boeken en papieren, prenten en teekeningen, boetseersels en eene kostbare verzameling van schilderijen verloor. Deze ramp is meesterlijk geschetst door S. Stijl in het *Leven van Punt*, te lezen in de *Levensbeschr. van eenige voorn. Nederl. mannen en vr.* IX, 72 enz. Eenigen tijd liet hij op het Rotterdamsche tooneel zijne gaven hooren, doch afgunst en misverstand noodzaakten hem naar zijne geb.-stad terug te keeren, waar ook zijne verwachting, om bij den nieuw gebouwden schouwburg in zijne vorige betrekking geplaatst te worden, deerlijk mislukte.

PUTEANUS (ERICIUS) of HENDRIK VAN DE PUTTE, door de Franschen DUPUIS genoemd, geb. te *Venlo* 4 Nov. 1574, † 17 Sept. 1646, werd in zijne jeugd naar *Dordrecht* ter school gezonden, waar hij weldra zijne medeleerlingen overtrof; en

oefende zich verder te *Keulen* in de rhetorica en wijsbegeerte, in welke laatstgenoemde wetenschap de Jezuit Willem van Arnhem vooral zijn meester was. In de mathesis, muzijk en schilderkunst maakte hij schoone vorderingen. Vervolgens legde hij zich te *Leuven* op de regtsgeleerdheid toe, waarin hij ten jare 1597 het meesterschap verkreeg. Lipsius nam hem in zijne vriendschap op, en na 2 jaren toevens vertrok hij naar *Italië*, kwam te *Milaan* in betrekking met aanzienlijke en geleerde mannen, en bezocht *Padua* ter voortzetting zijner studiën. De roem zijner geleerdheid bezorgde hem een' leerstoel in de welsprekendheid te *Milaan* (1601), met den post van hist.-schrijver van Filips III, 2 jaren later het burgerregt te *Rome* en den doctoralen graad in de regten. Na den dood van Lipsius in 1606 zag hij zich te *Leuven* als hoogl. aangesteld; wees 2 jaren later een beroep naar *Bologne* van de hand, waarop de aartshertog hem tot zijn' hist.-schrijver benoemde en zijne jaarwedde aanzienlijk vermeerderde. In 1614 schonk men hem den post van gouverneur van 't kasteel te *Leuven*. Hij hield op de bepaalde dagen zijne collegiën in de stad, maar rigtte ook in 't kasteel eene leerschool op onder den naam van *Palaestra bonae mentis*, waar jonge lieden zich in de declameerkunst oefenden en hem rekenschap gaven van hunne litterarische vorderingen. Filips IV schonk hem ter belooning van zijn' ijver den titel van kon. hist.-schrijver. Hij bewees zijn vaderland eene groote dienst door het ontdekken der wanbedrijven van sommige ontvangers te *Venlo*, en redde het leven van Sigismund III, koning van *Polen*, door het ontcijferen van een geschrift, dat niemand had kunnen lezen, en 't welk eene zamenzwering tegen het leven van dien vorst behelsde. Van zijne werkzaamheid en geleerdheid getuigen meer dan 120 door hem uitgegevene en meer dan 60 onuitgegevene werkjes, van welke door Paquot de titels worden medegedeeld, en die handelen over de dichtkunst, welsprekendheid, O. en N. geschiedenis, Rom. oudheden, godgeleerdheid, wis- en staatkunde, wijsbegeerte, muzijk, werktuig- en sterrekunde. De meeste hebben geene waarde meer; misschien zou zijn werkje *De purificatione virginis matris*, 1672, thans te *Rome* van pas kunnen komen. Van een' vrolijken aard moet zijn stukje zijn, getiteld: *Democritus, sive de risu diss. saturnalis. Lov.* 1612, wijl de schrijver van *Hollands Roem* er van getuigt, dat het zelfs een' ernstigen Cato tot lagchen zou kunnen stemmen. Welligt is ook zijn werkje over 't beleg van *Leuven* in 1635, waarvan hij ooggetuige was, van eenig belang voor de geschiedenis van dien tijd. P. Scriverius noemt

hem o. a. een schandvlek der geleerden en een zotskap, terwijl Slichtenhorst hem tot de wolken toe verheft. Ook hier zal de waarheid wel in 't midden liggen.

PUTTEN (NICOLAES, heer VAN) en *Strijen*, geb. in 't laatste gedeelte der 13de eeuw, † 27 Oct. 1311, behoorde tot die Nederl. edelen, die steeds de partij kozen van graaf Floris V en nooit met diens vijanden heulden. Hij stond in bloedverwantschap met graaf Willem III van *Holland*. Jan van Avesnes, graaf van *Henegouwen*, daarna ook van *Holland*, onder den naam van Jan II, wist van zijne dapperheid gebruik te maken. Hij werd in 1304 voor *Zierikzee* tot ridder geslagen. *Dordrecht* koos hem dat zelfde jaar tot haar bevelhebber, om tevens als 's graven stedehouder voor de bescherming van *Z. Holland* te zorgen. Wijs was die keus en gelukkig de uitkomst. Ofschoon de stad van alle kanten door den vijand omringd was, door Guij van *Vlaanderen* ten Noorden, door Jan van der Lede ten Oosten en door den hertog van *Braband* ten Zuiden, wist hij den vijand een' geduchten afbreuk te doen door een' uitval op *Ysselmonde*, waarbij hem eenige schepen en manschappen in handen vielen. Daarna wendde hij zich tegen de Brabanders, wist die te noodzaken het beleg op te breken en het land te ruimen, en zoo werd *Z. Holland* door hem, gelijk *N. Holland* door de Witte van Haemstede, van de Vlamingers verlost. Gelijk hij in oorlog zijn zwaard scherpte op den vijand, zoo scherpte hij zijn vernuft in vrede op het uitbreiden van 's lands nering en welvaren. Willem de Goede, schoon eens door argwaan misleid, wist zijne verdiensten op prijs te schatten, daar hij, 15 jaren na zijnen dood, de inwoners van *Putten* en *Strijen* tolvrij verklaarde. Dat hij niet slechts het vaderland, maar ook de kerk aan zich verpligtte, blijkt uit de stichting van een kapittel in de parochie-kerk van *Geervliet*, waarbij één deken en 2 kanunniken geplaatst en met verscheidene voordeelen beschonken werden. Ook zijn testament getuigt van zijne milddadigheid omtrent kerken en hospitalen. Het laatste manlijk oir van 't doorluchtig huis van Putten zonk met hem ten grave.

PUIJN (JACOBUS), geb. in 1766, † 1826, was stads-heel- en vroedmeester te *Haarlem*, waar hij wegens zijne kennis en ondervinding het algemeen vertrouwen genoot. Hij was lid van de Prov. Comm. van Geneesk. Onderz. en Toevoorz. en van de Holl. Maatsch. der Wet. te *Haarlem*, waarbij hij 2 stukken inleverde, t. w. *Waarneming van de nieren, door steenen opgevuld, van een jongen van 5 jaren*, 1804, en *Beschrijving van*

eene aanmerkelijke verbetering van den breukband van den grooten P. Camper, 1816; voor welke hij den zilveren eerepenning en de premie verwierf.

PIJNACKER (CORNELIS), zoo genoemd naar het dorp zijner geboorte, zag daar het levenslicht den 6. Julij 1570. Zijn vader was Adam van den Kerckhove en zijne moeder Johanna van Polanen, beide uit aanzienlijke geslachten. Hij ontving eene geleerde opvoeding, en bezocht de academiën in *Frankrijk*, die van *Heidelberg* en *Genève*, ter voortzetting zijner studiën in de regten, in de doode en levende talen, ook de Oostersche. Daarna ondernam hij eene lange buitenlandsche reis met Elbert van Pallant. Hij vestigde zich, na zijne terugkomst, als advokaat te *'s Hage* bij het hof van *Holland;* werd in 1611 te *Leijden* aangesteld tot buitengewoon hoogl. in de regten, en weldra tot gewoon. Omtrent 4 jaren later vertrok hij naar *Groningen*, om aan de aldaar pas opgerigte hoogeschool in dezelfde betrekking werkzaam te zijn. In 1622 riepen hem de Algem. Staten, om een gezantschap naar de Dei's van *Tunis* en *Algiers* te bekleeden, waar hij een voordeelig verdrag sloot over het vrijgeven der slaven, en het vrijstellen onzer koopvaardijschepen van het onderzoek der Turksche kapers. Het was van dit gezantschap, dat ook Golius gebruik maakte, om een' schat van Oostersche H. S. S. te verzamelen en naar *Leijden* te voeren. Pijnacker trok in 1626 weder derwaarts met hetzelfde doel; doch vond, na zijne terugkomst, vele onaangenaamheden, knibbelarij op zijne rekening, en onwil tot voldoening van den bepaalden prijs der verloste slaven. Hij woonde sedert in *Drenthe*, en zag zich in 1636 geroepen als juris prof. te *Franeker*, waar hij tot aan zijn' dood met roem werkzaam bleef. Tweemaal was hij gehuwd 1) aan Susanna Blois van Treslong, dochter van den admiraal, en 2) aan Sijbilla Boterpot. Hij heeft over zijn gezantschap en eenige Afrikaansche zaken aanteekeningen gehouden, waarvan Baudart in zijne *Memoriën* gebruik heeft gemaakt. Ook heeft hij uit ondersch. schrijvers verzameld: *Jura et privilegia militum* en uitgegeven *And. Fachinaei controversiae juris* etc., 1619. Hij † 12 Jan. 1645.

— (ADAM), in 1621 geb. in 't dorp waarvan hij den naam voerde, † 1673, leerde te *Delft* de schilderkunst, en begaf zich naar *Italië*, om de heerlijke natuurtafereelen daar te bestuderen en af te beelden. Na 3 jaren toevens keerde hij in 't vaderland terug, zonder dat wij bepaald kunnen opgeven, welke stad hij tot woonplaats koos; waarschijnlijk *Amsterdam*, waar hij groote zaal-stukken, die de vakken van de lambri-

zeringen tot de zolderlijsten vulden, vervaardigde. Doch weldra moesten door de kracht der mode Pijnacker's meesterstukken wijken voor min kostbare behangsels. Hij schijnt zich daarna meer toegelegd te hebben op kabinetstukken, die gretig gezocht en duur betaald werden. Het vak, waarin deze meester zoo bijzonder uitmuntte, was het landschap. In het afbeelden der boomen, met hunne slingerende takken en verschillende tinten, zijn er geene die hem overtroffen. Daarbij wist hij ook de stoffaadje, die leven aan zijne landelijke voorstellingen moest bijzetten, zeer naauwkeurig af te beelden. Een vreemdeling getuigt van hem: „weinige meesters hebben een zoo veel omvattend talent gehad als Pijnacker, en het zoo ver gebragt als hij in de kennis van de onderscheidene deelen der kunst." In het Haagsche en Amst. Museum vindt men 2 kapitale, schoone landschappen van zijne hand.

PIJPENPOIJ (FRANÇOIS) of PIPENPOIJ, uit een oud en beroemd geslacht, was de leer der Hervormden toegedaan en teekenaar van 't verbond der edelen. Hij is waarschijnlijk dezelfde, die in 1577 bij voorraad aangesteld werd tot grietman van *Hemelumer Oldevaart.* Het volgende jaar, toen er een hevig geschil was ontstaan over de betaling des krijgsvolks van Billij, tusschen de Friezen, Groningers en anderen, zond hem de stadhouder O. van Lalaing aan de Algem. Staten, om daarover te handelen. De tijdsomstandigheden hinderden hem iets van belang uit te voeren; doch altoos met standvastigheid voor de belangen des vaderlands werkzaam, wederstond hij van den kant des vijands het aanbod van *f* 3000 met behoorlijke jaarwedde, om het slot van *Staveren* in hunne handen te leveren; maar zoodra prins Willem van *Oranje* verscheen, ruimde hij het aanstonds voor hem in. Zijne verdere lotgevallen schijnen onbekend te wezen.

PIJPERS (PIETER) geb. te *Amersfoort* in 1749, † 1805, gaf al vroeg zijne neiging voor letteroefeningen te kennen, waarom zijne ouders hem tot priester wilden laten opleiden. Daar hij een' afkeer betuigde van dien stand, en het academisch onderwijs hem geweigerd werd, verkoos hij den koophandel tot zijn beroep, begaf zich naar *Amsterdam*, en was aldaar eenige jaren als kantoorbediende werkzaam bij P. A. Bolongaro Crevenna, een Mecenas der letteren en wetenschappen, die zijn' dichtlust aanmoedigde. Vervolgens nam hij den tabakshandel bij de hand, die hem een voldoend bestaan verschafte. Hij leverde den Amst. schouwburg eene menigte zoo oorspronkelijke, als uit het Fransch vertaalde tooneelstukken,

in rijm en proza. De onlusten van 1780—87 deden hem kennen als een ijverig patriot. Onder de vlugschriften van den dag waren er ook van zijne hand, die welligt eenige historische en dichterlijke waarde bezitten. Na de omwenteling van 1795 zag hij zich benoemd tot lid der municipaliteit van zijne geb.-stad, daarna tot afgevaardigde wegens *Utrecht* ter vergad. van 't provisioneele staatsbestuur, van welke hij ook voorzitter is geweest, toen men het vraagstuk behandelde eener nationale conventie. — Benoemd tot controleur der convooijen en licenten te *Amst.*, werd hij tevens lid der municipaliteit dier stad, waarvoor hij eerlang bedankte. Des zomers hield hij zich met letteroefeningen bezig op zijn landgoed *Puntenburgh* bij *Amersfoort;* en gaf in 't licht: *Eemlandsch Tempe* enz. 2 dln. met pl. en portr. *Amst.* 1803. Het dichtwerk werd op eene onkiesche wijze in de *Vaderl. Letteroef. voor* 1804 gerecenseerd, 't geen zulk een' invloed had op zijn gevoelig gestel, dat eene zware ziekte hem op 't doodsbed wierp. Het moge weinig dichterlijke waarde bezitten, zulk eene verguizing, als het onderging, verdiende 't niet.

Q.

QUAST (PIETER). Van dezen kunstenaar, waarschijnlijk te '*s Hage* geb. in 't laatste gedeelte der 16de eeuw, zijn geene levensberigten opgeteekend. Hij heeft zich als teekenaar, schilder en graveur bekend gemaakt. Zijne teekeningen, met potlood op perkament, zijn van koddigen aard, zoo als die van A. van der Venne, bestaande in dierengevechten, boeren-drinkgelagen, bedelaars, dorps-chirurgijns, potsenmakers, enz. Ook dergelijke onderwerpen heeft hij geschilderd, en sommige stukken dragen het jaarmerk van 1632 en 38. Van de platen, door hem gegraveerd, zijn vele copijen gemaakt door Nolpe, Savrij, Hondius en anderen, die moeijelijk te onderkennen zijn, wijl ze met hetzelfde monogram zijn geteekend als de oorspronkelijke.

QUAST (HILLEBRAND GERRITSZ) van *Enkhuizen*, verdient een' eerenaam onder onze zeehelden, ofschoon ons anders niets van hem bekend is, als dat hij in 1618 als vice-admiraal, met eene vloot van 25 schepen, zich voor *Algiers* vertoonde, om dat roofnest ontzag in te boezemen, en vele Nederlanders uit de slavernij te verlossen. Op zijn' terugtogt raakte hij slaags met eenige Turksche roovers, van welke hij een schip veroverde en nog meer Christen-slaven bevrijdde, waaronder ook Spanjaarden, Portugezen, Franschen en Engelschen. Ook tegen de Duinkerkers streed hij moedig ten jare 1629 onder den admiraal Piet Hein. Terwijl deze de vijandelijke vloot in zee opzocht, ontving Quast het bevel, met 12 schepen de haven van *Duinkerken* te bezetten en het uitloopen van 's vijands schepen te verhinderen. Toen Piet Hein sneuvelde, viel aan Quast de eer ten deel, om den admiraal te vervangen en den oorlog tegen de Duinkerkers voort te zetten, tot dat over den post van Lt.-admiraal zou beschikt zijn. In 1631 rustten de Staten eene vloot uit van 35 oorlogschepen en 10 jagten en aan onzen vice-admiraal werd andermaal de taak opgedragen, om de Vlaamsche kust te bewaken en op de vloot te passen, die in *Spanje* werd uitgerust, welken last hij met veel beleid volvoerde.

QUESTIERS (CATHARINA), geb. te *Amsterdam*, bloeide in 't midden der 17de eeuw, en wordt door Vondel geroemd als ervaren in de boetseer- en teekenkunst, en als eene 2de Sappho in de dichtkunst. Dit laatste zal wel eene dichterlijke vrijheid zijn, want in de kleine stukken, die wij van haar bezitten, is weinig overeenkomst te vinden met de fragmentarische verzen der Grieksche dichteres. Zij huwde den 11. Mei 1664 met Johannes de Hoest. Zij schreef 3 blijspelen: *De geheime minnaar*, 1655. — *Casimier of de gedempte hoogmoet*, 1656. — *De ondankbare Fulvius of getrouwe Octavia*, 1665. — In 1666 gaf zij met Cornelia van der Veer een werkje uit, getiteld: *Lauwerstrijt.* In de *Bloemkrans van verscheiden gedichten*, *Amst.* 1659, komen van haar voor een *Grafschrift op Mr. H. E.* — *Op het treurspel van Karel Stuart*, *door J. D.* waarin krachtige regels. — *Op het verjaren van haar broeder David Questiers.* Vóór haar eerstgenoemd blijspel, dat aan de koningin Christina van *Zweden* opgedragen en gevolgd is naar het Spaansch van Lopes de Vega, vindt men een door haar geteekend en waarschijnlijk ook geëtst plaatje.

QUEIJSEN (WILHELMUS), geb. te *Zwolle* in 1754, † 1817, had zich op de regtsgeleerdheid toegelegd en was eenige jaren

als advokaat in zijne geb.-stad werkzaam geweest, toen men hem in den stedelijken raad riep, en in 1795 in de provinciale Staten. Als gedeputeerde bij de nat. vergad. der Bataafsche republiek, onderscheidde hij zich door gematigdheid, regtsgeleerde kennis en schranderheid. Men benoemde hem tot lid van de comm. ter ontwerping eener constitutie; terwijl hij bij de 2de vergad. der nat. Staten werkzaam was in de comm. voor buitenl. zaken. In Febr. 1798 werd hij door eene andere partij in zijne bedoelingen tegengewerkt, uit zijne posten ontslagen en tot in Junij van dat jaar gevangen gehouden te *Hoorn*. Toen zijne gematigde partij de bovenhand kreeg en hij in vrijheid was gesteld, onttrok hij zich aan alle openbare betrekkingen; doch voor de 3de maal tot lid benoemd van 't wetgevend ligchaam, gaf hij eindelijk aan die roeping gehoor, werd onder 't bestuur van Schimmelpenninck tot lid van den Raad van State aangesteld, en behield deze betrekking onder koning Lodewijk, die hem begunstigde met het kommandeurschap der Unie-orde, en daarenboven benoemde tot directeur-generaal der posterijen en in 1809 tot gouverneur van *O. Friesland*. Door zijne minzaamheid en regtvaardigheid verwierf hij algemeene achting. Na onze inlijving bij *Frankrijk*, riep men hem naar *Parijs*, als lid van 't wetgevend lichaam. Bij de herstelling van ons volksbestaan, zag hij zich aangesteld als staatsraad, vereerd met de orde van den Nederl. leeuw, en als lid der commissie belast met het ontwerpen eener grondwet. In haar' naam verdedigde hij met kracht en vuur de vrijheid der drukpers en de openbaarheid der beraadslagingen van de 2de Kamer der Staten-Generaal. Hij heeft zich daardoor een' onuitwischbaren roem verworven bij 't nageslacht. Hij stierf op zijn buitenverblijf *Zorgvliet* bij *'s Hage*.

QUINKHARD (JAN MAURITS) werd geb. te *Rees*, 28 Febr. 1688, en † 11 Nov. 1772. Zijn vader, ofschoon een schilder, wilde een' geleerde van hem vormen en liet hem de Lat. scholen bezoeken gedurende zijn 14de jaar. Zijn afkeer van 't letterblokken en zijn lust voor de teeken- en schilderkunst deed den vader besluiten, hem daarvan de gronden mede te deelen. Vervolgens begaf hij zich naar *Amst.* ter voortzetting zijner studie onder A. Boonen, C. Lubinitski en N. Verkolje. Hij maakte zich vooral vermaard als portretschilder, terwijl hij in de gelijkenis bijzonder slaagde, en zijne teekening naauwkeurig en zijn koloriet smeltend was. De kleeding, het hair en de pruiken waren met zorg behandeld. Er bestaan ook van hem levensgroote portretstukken van de overlieden der chi-

rurgijns- en kuipersgilden, van de regenten van onderscheidene huizen, van commissarissen van den waterstaat enz. te *Amst.* Vele afbeeldsels zijn in koper gebragt door J. Houbraken en Tanjé. Hij was geacht om zijn talent en braafheid, dreef handel in kunstwerken, en vormde vele bekwame leerlingen. Van de Lat. school bleef hem steeds de lust bij voor de Lat. poëzij.

QUINT (CORNELIS) kwam ten jare 1694 te *Utrecht*, zijne geb.-stad, als raad in de vroedschap en bekleedde daarna den burgemeesterlijken zetel. In die dagen was de raad der stad verdeeld in eene zoogenoemde *bovenliggende* partij, waarvan hij het hoofd was, en eene *onderliggende*. Door zijn beleid, kunde en menschenkennis, wist hij beide te besturen, terwijl zijn aanhang over alle ambten en commissiën, bij den raad te begeven, naar welgevallen beschikte. Door zijne innemende vriendelijkheid, ook jegens lagere standen, vermeerderde hij zijn' invloed en viel hem de gunst van 't volk ten deel. Na zijn' dood in 1743 durfde niemand zijne plaats vervangen, en de partijzaken bleven dobberen, tot dat, na de verheffing van prins Willem IV tot stadhouder, alles wederom op den voet terugkeerde, zoo als het voor 1702 geweest was. Hij was gehuwd met de dochter van den predikant Thaddaeus de Landman.

QUINTIJN (GILLIS JACOBS), geb. te *Haarlem* in 't laatste gedeelte der 16de eeuw, vervaardigde een dichtstuk, getiteld: *Oranjen's Grolsgewin*, 1627, 't welk hem de tusschenkomst bezorgde in zekere regtszaak wegens *f* 4939: 5: 8, waarvoor zijne moeije Cornelia Koeijmans, wed. A. de Visscher, hem te *Haarlem* had doen gijzelen, waar hij, na de betaling, op bevel van den hoogen raad, nog 3 jaren wederregtelijk gevangen gehouden werd. Na zijn ontslag ging hij in *den Haag* wonen en gaf daar nog 2 dichtwerkjes uit: *Oraniens overwinning van 's Hertogenbos*, 1629, en de *Hollandsche Lijs met de Brabandsche Belij*, waarin hij niet ongeestig de zeden schildert der Haarlemsche jonge lieden van zijnen tijd.

QUIRIJN DIRKSZ., gelatiniseerd QUIRINUS TALESIUS, stond wegens zijne geleerdheid in vriendschap met Erasmus. Hij bekleedde te *Haarlem* eenigen tijd de burgemeesterlijke waardigheid, doch niet in 1573, toen die stad door de Spanjaarden belegerd werd. Wijl hij ijverig de Roomsche godsdienst was toegedaan, haalde hij zich het vermoeden op den hals met den vijand te heulen. Dit bragt hem in de gevangenis. De belegerden, tot wederwraak getergd door de wreedheid der Spanjaarden, die eenige Haarlemmers aan de keel of bij de beenen

hadden opgehangen, rigtten een galg op den wal op, liepen naar de gevangenis, haalden daar, zonder zich te storen aan de tegenkanting der wethouders, Mr. Quirijn, met nog een' oud-burgemeester Lambert Jacobsz., benevens 5 Sp. soldaten, een' priester en een' jongen van 15 jaren uit, en doemden deze zonder vorm van proces ter galg. Onder weg stond de dochter van Quirijn, eene bagijn, haar' vader trouw ter zijde en bemoedigde hem met kracht van redenen. Toen deze reeds den geest had gegeven, bad zij met luide stem, dat de hemel haar vergunnen mogt, op dezelfde wijze voor haar geloof te sterven; hare moeder stemde met haar in, en zij hielden niet op hare stemmen te verheffen, tot het woedend graauw haar met steenen begroette en in eene gracht drong, waar ze verdronken. Eene vlek in *Haarlem's* belegerings-geschiedenis, welke overigens van zoo vele edele bedrijven kan getuigen.

R.

RAAP (DANIËL) heeft eene te onstuimige rol gespeeld in de geschiedenis van zijn' tijd, om hem onvermeld te laten. Hij was porceleinhandelaar te *Amsterdam*, en stelde in 1747 alle pogingen in 't werk, om prins Willem IV te verheffen tot al de waardigheden, door zijne voorvaderen bekleed. Hij stelde een verzoekschrift op, waarin begeerd werd: 1) het erfelijk verklaren dier waardigheden; 2) het openlijk verkoopen van ambten, ten voordeele van de schatkist; 3) het verkiezen van burgerkapiteinen, niet uit de regering maar uit de burgerij; en 4) de herstelling van de gilden in hunne oude voorregten. Hij slaagde niet om vele onderteekenaars te vinden, dewijl de regering een geschrift uitgaf, waarin het 2de en 3de art. van 't verzoekschrift werden wederlegd. Nu vond men hier en daar eenige oproerige briefjes aangeplakt, waarin men meende dat Raap de hand had; doch hij ontkende op het stadhuis, droeg de 4 punten van 't request mondeling voor, waarop burgemeesteren te kennen gaven, den ingezetenen alle redelijk ge-

noegen te zullen geven. Nadat prins Willem tot het erfstadhouderschap verheven was, had Raap een rijkelijk aandeel in de pogingen, om een einde te maken aan alle overige bezwaren. Veel gerucht maakte een geschrift over 3 artikelen, gelijk men denkt, door den koekebakker te *Rotterdam* L. van der Meer opgesteld, behelzende een verzoek aan burgem. en raden, om den stadhouder de posterijen op te dragen; om alle wettige redenen van bezwaar weg te nemen omtrent 't misbruik der ambten, en om herstelling van de voorregten der burgers aangaande de gilden, en de verkiezing van burger-kolonellen en kapiteinen. Met dit request verscheen Raap in de Doele, las het voor in eene groote vergadering en verkreeg vele onderteekenaars; ging er, vergezeld van eenige Doelisten, mede naar 't stadhuis; zelfs naar *den Haag*, waar hij vermaand werd zich aan de overheid te onderwerpen. In 1750 was hij er nog al meer op uit, om 's prinsen magt uit te breiden, doch na diens dood verloor hij zijn' invloed, en raakte zelfs bij het volk zoo in haat, dat men zijn lijk in Jan. 1754 de eer eener gewone begraving weigerde. De lijkbaar werd vernield, en de regering leende de sterke hand, om het lijk ter middernacht op eene vrachtslede naar de Oude kerk te slepen.

RABENHAUPT (CAREL), baron de *Sucha*, erfheer van *Lichtenberg* enz. geb. in *Boheme*, 6 Febr. 1602, † den 12 Aug. 1675, was opgevoed in de leer der Hussiten en een ijverig voorstander der Hervorming. Hierom uit zijn vaderland verdreven, trad hij ten jare 1620 in krijgsdienst bij den keurvorst van *Saxen*, daarna bij prins Maurits, onder wien hij voor *Bergen op-Zoom* en elders de schoonste gelegenheid vond, zich in den vestingbouw en verdedigingskunst te oefenen. Hij diende als soldaat in de garde van den prins, huurde boeken om zijn' dorst naar kennis te voldoen, en kwam in 1626 te *Groningen* in gunst van graaf Ernst Casimir, onder wien hij de belegering van *Grol* bijwoonde en blijken gaf van bekwaamheid. Later ging hij over in dienst van den landgraaf van *Hessen* en klom weldra tot den rang van Lt.-generaal. Wij zullen hem niet volgen bij zijne menigvuldige krijgsbedrijven. Na geëindigden oorlog verzocht hij zijn ontslag, met het voornemen de huiselijke genoegens op zijne landgoederen te genieten; doch de Staten van *Stad en Lande* riepen hem in 1672 tot verdediging der provincie en inzonderheid van *Groningen*. Gedurende het beleg dier stad door de Munstersche en Keulsche bisschoppen, toonde hij in onvermoeide werkzaamheid zijne krijgskunde,

waarvan wij al de bijzonderheden niet zullen vermelden. De bisschoppen moesten onverrigter zake afdruipen, en onze generaal bevrijdde weldra het gansche gewest van hunne benden en nam het sterke *Koevorden* bij verrassing in, waarvoor hij het drostambt van *Drenthe* en 't bevel over genoemde vesting verwierf. Het gelukte hem daarna, de gedurige invallen en strooperijen der Munsterschen te beteugelen en hun eenige schansen te ontnemen. Toen in 1674 deze vijandelijkheden een einde hadden genomen, mogt Rabenhaupt nog niet op zijne lauweren rusten. Men wilde van zijne kunde gebruik maken bij de belegering van *Grave*, door de Franschen bezet, welke vesting na hardnekkigen tegenstand nog dat jaar in onze handen viel. Hij begaf zich hierop naar *Koevorden* om van zijne vermoeijenissen uit te rusten, maar stierf niet lang daarna.

RABUS (PIETER), geb. te *Rotterdam* in 1660, † 1702, openbaarde reeds vroeg veel aanleg voor de letteroefeningen, zoodat zijne ouders, ofschoon niet in ruime omstandigheden levende, hem naar de Lat. school zonden, alwaar zijne vorderingen aan de verwachting voldeden. Het jaar 1672 verhinderde het voortzetten zijner studie, en nu plaatste men hem op een notaris-kantoor. Hier oefende hij zich zoo vlijtig, dat het hof van *Holland* hem waardig keurde het notaris-ambt te bekleeden, ofschoon hij slechts 18 jaren oud was. Hij bleef zich inmiddels ijverig oefenen in de Gr. en Lat. talen, waarin hem de bekende J. Oudaen de behulpzame hand bood. In 1680 zag hij zich aangesteld tot praeceptor van de eerste Erasmiaansche school in zijne geb.-stad, en later van de tweede. Hij heeft verscheidene werken geschreven en vertaald; onder de laatste noemen wij de 8 *Boeken van Herodianus* uit het Gr., 1683, en de *Zamenspraken van Erasmus*, 1693; onder de eerste: *Gr. Lat. en Nederd. vermaaklijkheden*, 1688, waarvan A. van Dale in 1692 een' 2den vermeerderden druk gaf. In datzelfde jaar begon hij de *Boekzaal van Europa* uit te geven. Toen deze meer opgang maakte, vond hij zich genoodzaakt, vele buitenlandsche geschriften te doorzoeken, en dit bragt hem op het denkbeeld, om een Nederd. woordenboek op te stellen, dat hij in 1698 begon uit te geven onder den titel van *Groot naamboek.* Hij leefde in een' tijd, die (gelijk hij zich uitdrukt) „walgde van poëzij." In weerwil daarvan zond hij eene menigte rijmwerken in 't licht, o. a. *Het leven van Paulus.* — *De brief aan de Galatiërs.* — *Zegen- en vloekdichten*, en meer and.; ook een zoogenoemd heldendicht, getiteld: *Het verlost Britanje*, waarvoor Willem III hem een' gouden gedenkpenning vereerde.

RADBOUT I of RADBOD, koning van *Friesland*, was in die betrekking zijn' vader Adgil opgevolgd. Deze was een vredelievend vorst en voorstander van de chr. godsdienst, doch Radbout oorlogzuchtig, wreed en een vijand van de Evangeliepredikers. De zendelingen Wigbert en Willebrord waren er met ijver op uit, de Friezen met het Evangelie bekend te maken; maar Radbout toonde zich ongenegen hun het oor te leenen. Willebrord beklaagde zich hierover bij den Franschen groot-hofmeijer Pepin, en deze, wijl zich tevens de Friezen van alle Frankische heerschappij onafhankelijk hadden gemaakt, trok met een leger zijn' vijand Radbout te gemoet, versloeg hem en maakte de Friezen schatpligtig. Verbitterd over zijne nederlaag, zocht hij eerst de voortplanting van de Chr. godsdienst te verhinderen, liet zelfs een der reisgenooten van Willebrord dooden, en ondernam daarna, met Everhard, een aanzienlijk heer te *Elst* in de *Betuwe*, gedurige strooptogten in het Frankische gebied. Pepin nam andermaal de wapens tegen hem op, versloeg in 697 de Friezen te *Wijk bij Duurstede* en drong Radbout tot diep in *Friesland*, benoorden het *Fliemeer*, terug. Waarschijnlijk eindigde deze krijg met een verdrag en een huwelijk van Grimoald, den zoon van Pepin, met Theudesinde, dochter van Radbout. Grimoald werd in 714 te *Luik* vermoord. Na den dood van Pepin, in datzelfde jaar, verbond zich Radbout met eenen Raganfrid, die aan Karel Martel (de opvolger van Pepin) de heerschappij betwistte. Hij voerde zijne krijgsmagt tot bij *Keulen*, waar hij Karel eene geduchte nederlaag toebragt. Deze, daardoor niet ontmoedigd, verzamelde en vermeerderde welda zijne krijgsbende, viel eerst Raganfrid bij *Kamerijk* op het lijf, versloeg hem, en wendde nu zijne zegevierende wapenen tegen de Friezen, niet bestand voor de overmagt. Hun koning vond het geraden zich te onderwerpen, bood vrede aan met de belofte, de prediking der Chr. leer te gedoogen en zelf die godsdienst aan te nemen. Wulfram, aartsbisschop van *Sens* in *Champagne*, had vele Friezen, ook Radbouts zoon, tot het Christendom weten over te halen, ja het zoo ver gebragt, dat ook de koning zich zou laten doopen. Deze plegtigheid zou te *Hoogwoude*, volgens anderen te *Medemblik*, plaats hebben in 719, doch toen Radbout zijn' eenen voet in de heilige doopvonte zette, vroeg hij den bisschop onder eede af: „waar is het zoo aanzienlijk getal der Friesche koningen en edelen? In dat hemelsche gewest, 't welk gij mij toezegt, indien ik geloof en gedoopt worde, of in de helsche verdoemenis?" Waarop Wulfram antwoordde:

„Dwaal niet, o waarde vorst! God is zeker van het getal zijner uitverkorenen! Uwe voorgangers, die zonder het sacrament des doops zijn gestorven, liggen zekerlijk onder het oordeel der verdoemenis." Radbout trok daarop zijn' voet terug en zeide: „Ik kan het bijzijn mijner voorgangers niet ontberen, om met een klein getal armen mijn verblijf te houden in het hemelrijk. Evenmin kan ik aan uwe nieuwe gezegden zoo gereedelijk mijne toestemming geven; maar wil liever blijven in die gevoelens, welke ik zoo langen tijd met het Friesche volk bewaard heb." Noch de bestraffing des bisschops, noch de bede van Radbouts zoon, konden hem van zijne volharding in 't ongeloof terugbrengen. Hij overleed 3 dagen daarna, zijn ingewand werd te *Medemblik*, zijn lijk met groote praal te *Stavoren* begraven.

RADBOUT II, zoon van Adgil II, opvolger van zijn' broeder Gondebald als koning van *Friesland*, was pas 20 jaren oud, toen hij in 749 of 750 het gebied aanvaardde. Hij betoonde zich zeer vijandig tegen de Chr. godsdienst, welke gezindheid men wil dat hij ingezogen had aan 't hof van den Deenschen koning, zijn' oom van moeders zijde. Hij herstelde de Heidensche eeredienst en tempels, als ook de vereering van de godin Foste op *Ameland*, en deze aloude plegtigheden moesten door al zijne onderdanen op straffe des doods worden waargenomen. Dit ontvlamde den heiligen ijver van Bonifacius, zoo dat hij in 754, hoe oud van dagen ook, naar *Friesland* overstak, doch bij *Dokkum* vermoord werd. Streng werd de dood van den geloofs-prediker gewroken door de Christenen uit die streken en door een' der Frankische bevelvoerders in *Friesland*, die met eenig krijgsvolk de *Lauwers* was overgetrokken, om de gepleegde wandaad te straffen. Hierop vlugtte Radbout naar *Saxen* en van daar naar *Jutland*, waar hij zich een' geruimen tijd ophield. Hij spoorde met Wittekind de Saxers aan tot opstand tegen Karel den Groote; kwam, zoo men wil, met eene groote heirmagt terug in *Friesland*; doch in 2 veldslagen overwonnen, noodzaakte Karel hem zijn land te verlaten en dit af te staan. Radbout eindigde waarschijnlijk zijne dagen te *Denemarken*. De koninklijke waardigheid der Friesche vorsten, zoo zij toen nog aanwezig was, is met Radbout II geheel vernietigd, en *Friesland* sedert door graven of landvoogden, in naam des Frankischen konings, bestuurd geworden.

—, behoorde van moeders zijde tot het geslacht der gemelde Friesche koningen. Hij werd opgevoed aan 't hof van

Karel de Kale, in de school van den wijsgeer Nanno of Manno. Hij maakte groote vorderingen in de wetenschappen en in deugdzame gezindheden. Na eenige merkwaardige reizen met zijn' leermeester, verkoos men hem, tegen zijn' zin, tot bisschop van *Utrecht* in 900 of 901. Hij liet zich tot priester wijden, gaf zich over aan allerlei boetedoeningen, maar vergat daarbij niet, het heil zijner onderhoorigen te bevorderen. Een inval der Noormannen noodzaakte hem naar *Deventer* te vlugten met een gedeelte van zijn kapittel. Hier sprak hij wel den ban tegen de vijanden des Christendoms uit, maar de dapperheid der Utrechtsche burgerij deed betere uitwerking, om de Deenen te verjagen. Het blijkt ons niet, dat hij in zijn bisdom is teruggekeerd, maar wel dat hij stierf te *Ootmarsum* in 918; dat hij te *Deventer* in de St. Lebuinus-kerk begraven, en om de wonderen, door hem verrigt, onder de heiligen werd opgenomen en men hem den 29 November toewijdde; dat hij heeft uitgemunt in de Lat. dichtkunst, blijkens onderscheidene *Epigrammata* en *Carmina*, die door Paquot worden genoemd. Vele zijner verrigtingen verschuilen zich in het duistere der middeneeuwen.

RADELANT (WILLEM VAN), geb. te *Eemnes* in 1539, † 1612, volbragt zijne letterkundige en regtsgeleerde studiën te *Leuven* en *Douai*. Naar 't vaderland teruggekeerd, was hij eerst als gouverneur werkzaam bij den heer van Rheede; daarna in onderscheidene handelingen, betreffende de Utr. Unie; toen als secretaris van 't collegie tot de nadere Unie en als afgevaardigde tot verscheidene belangrijke zaken. In 1580 werd hij benoemd tot lid van 't hof van *Utrecht*, waarvan hij 18 jaren later voorzitter was. Zijne echtgenoote, Aleid van Hinderstein, vereerde zijne nagedachtenis door een gedenkteeken in de St. Pieterskerk te *Utrecht*, pronkende met een brommend Lat. grafschrift. Na zijn' dood kwamen van hem in 't licht: *Decisiones curiae prov. Trajectinae*. Traj. 1637, daarna te *Amst.* in 1648; die echter, volgens C. Rodenburgh, niet beantwoordden aan den roem, door hem bij zijn leven verworven.

RADEMAKER (GERARD) werd geb. te *Amsterdam* in 1672 en † in 1711. Zijn vader, een timmerman en tevens bekwaam architect, bragt zijn' zoon voor dat vak op, ofschoon deze meer lust had in de schilderkunst. Hij oefende zich zoo vlijtig in de teeken-, bouw- en doorzigtkunde, waarin zijn vader les gaf, dat hij weldra het onderwijs kon op zich nemen. Hierdoor kreeg hij kennis aan den portretschilder van Goor, die bij hem de doorzigtkunde leerde. Bij dezen ging hij inwo-

nen, toen hij 22 jaren oud was, om zich op de schilderkunst toe te leggen. Door den bisschop Petrus Codde tot teekenmeester gekozen voor diens nicht Catharina Bloemaert, vond hij gelegenheid *Rome* te zien en partij te trekken van de heerlijke kunstvoortbrengsels aldaar. In 't vaderland teruggekeerd, huwde hij deze jufvr. Bloemaert, en bewees den bisschop eene gewigtige dienst bij de regering van *Amsterdam.* Hij schilderde met roem en voordeel vele zaal , zolder-, deur- en schoorsteenstukken, nu eens met landschappen en gebouwen, dan met beelden, basrelieven en andere sieraden. In de burgerzaal op het toenmalig stadhuis te *Amst.* ziet men aan 't plafond een zijner zinnebeeldige voorstellingen. Zijne stukken waren geestig van gedachte, goed van ordonnantie en bewerkt naar de juiste regels der bouw- en doorzigtkunde.

RADEMAKER (ABRAHAM), zoo ver wij weten geen bloedverwant van bovenstaande, werd geb. te *Amsterdam* in 1675 en † 1725. Hij oefende zich nog jong in het teekenen en bragt het door studie en boeken zeer ver in deze kunst, alsmede in de bouw-, doorzigt-, schilder- en graveerkunst. Zijne onderwerpen bestonden veelal in land- en riviergezigten, met kasteelen, gebouwen, ruïnen met beeldjes en beestjes, die hij naauwkeurig naar 't leven afteekende en in plaat bragt. Hij werkte veel voor de boekverkoopers, en alle platen in de *Nederl. en Kleefsche oudheden*, 6 dln in 4to, later uitgegeven in 7 dln. 8vo, zijn van zijne hand. Behalve eenige waterverwteekeningen, bestaan er van hem landschappen, met olieverw geschilderd. Hij had tevens eenen prenthandel te *Haarlem*, was van een braaf en vlijtig gedrag en liet zijner weduwe eene belangrijke kunstverzameling na, die meer dan *f* 8000 opbragt.

RADEWIJNSZ. (FLORIS), geb. te *Leerdam* omstreeks 1350, verkreeg te *Praag* het meesterschap in de vrije kunsten en werd kanunnik van St. Pieter te *Utrecht.* Hij verruilde deze rijke prebende tegen het min aanzienlijk ambt van vicaris der St. Lebuinuskerk te *Deventer*, om in nadere betrekking te komen tot den beroemden Geert Groote; nam deel aan het onderwijs, dat deze gaf aan een aantal jonge lieden, en zocht daarenboven door handenarbeid iets toe te brengen ter ondersteuning van behoeftige studenten. Toen de door beiden verzamelde penningen tot eene aanmerkelijke som gestegen waren, opperde Floris het plan om zich met de klerken te vereenigen tot een vroom gemeenschappelijk leven. Het vond goedkeuring en medewerking bij Groote, en nu namen beiden in hunne huizen eenige arme jongelingen en zedige jonge dochters op,

welke laatste, met vrouwelijke handwerken bezig, in onderlinge gemeenschap leefden. Zoo ontstonden de zoo vermaarde Fraterhuizen, die zich later over bijna geheel *Europa* verspreidden, en zaden hebben uitgestrooid voor de Hervorming. Daar hunne huizen te *Deventer* weldra te klein waren om alle jongelieden te bevatten, werd er op eene onbekrompene wijze in eene ruime woning voorzien. Doch de broederschap scheen den ondergang nabij, toen er in het nieuwe huis eene besmettelijke ziekte uitbrak, waardoor 10 broeders bezweken. Daarenboven werd het verzwakt overblijfsel door eene pestziekte, welke door gansch *Overijssel* woedde, bedreigd. Bij al die sterfgevallen, vreesde men voor het leven van Floris; daarom drongen hem de broeders, de wijk te nemen naar *Amersfoort*, en, door een aantal scholieren gevolgd, namen de ingezetenen hem met veel liefde op. Naauwelijks was de besmetting geweken of hij keerde naar *Dev.* terug en zette met een toenemend getal leerlingen zijne oefeningen voort. Van de leefwijze van Floris en zijne medehelpers geeft G. H. M. Delprat eene beschrijving in zijne doorwrochte verhand. *Over de broederschap van G. Groote.* Floris overleed den 24 Maart 1400, en Aemilius van Assche, ook A. Buranus genoemd, werd zijn opvolger. Floris was een man van vele talenten, die een' scherpen blik sloeg in 't menschelijke hart, de geschiktste personen wist uit te kiezen ter medewerking aan zijne heilzame oogmerken en een' opgeruimden geest bezat. De beroemde T. à Kempis heeft zijne levensgeschiedenis beschreven.

RAEDT (GERARD DE) of G. VAN HARDERWIJK, wijl hij welligt te *Harderwijk* geboren is. Na te *Keulen* meester in de vrije kunsten en licentiaat in de godgeleerdheid geworden te zijn, bezorgde de roem zijner kunde hem aldaar een' leerstoel in de wijsbegeerte. Hij was in 1476, 80 en 86 deken van de faculteit der kunsten, in 1500 rector der academie en stierf in 1503 als pastoor van 't kerspel *St. Colombus* (?) te *Keulen.* Hij heeft eenige werken nagelaten, waarvan Paquot de titels mededeelt, uit welke blijkt dat hij een ijverig aanhanger was van Aristoteles en van Alb. Magnus.

— (ALARDUS of ALHARDT DE), geb. te *Amsterdam* in 't midden der 17de eeuw, ontving in 1665 te *Leijden* den doctoralen graad in de theologie, welken hij vroeger reeds in 't vak der wijsbegeerte had erlangd. In 1671 zag hij zich te *Harderwijk* tot buitengewoon hoogl. aangesteld in de godgeleerdheid. De komst der Franschen in 1672 deed hem zijn' post

verlaten, terwijl men in 't onzekere is waar hij belandde en wanneer hij stierf. Zijn werk: *De punctationis Hebraicae natura* etc. *L. B.* 1671, schijnt nog al opgang gemaakt te hebben. Ook bestaat er van hem eene *Apologia veritatis adv. S. Maresium. Amst.* 1673, en een stukje: *Over de vijfde monarchij.* Zijn levensgedrag wordt door sommigen ongunstig beoordeeld.

RAEPHORST (BARTHOLOMEUS VAN), gesproten uit een ridderlijk geslacht in *Holland*, ontving ten jare 1367 bij 't beleg van *Edingen*, in *Henegouwen*, den ridderslag, en staat vermeld als houtvester van *Holland* (1388) en als hoogheemraad van *Rijnland.* In 1396 verzelde hij Albrecht van *Beijeren* op diens togt naar *Friesland*, waar hij door zijne dapperheid veel toebragt, dat de Friezen geslagen werden. Hij overleed bedaagd in 1406 en was gehuwd met Catharina van Egmont.

— (GERRIT VAN), gesproten uit hetzelfde geslacht, verliefde op een schoon meisje van 13 jaren, Catharina de Grebber, te *Leijden*, en nam, toen hij de toestemming niet verkrijgen kon om haar te huwen, het voornemen op, haar te schaken. Dit gelukte in Sept. 1509 met behulp van 5 vrienden, terwijl zij met hare ouders naar *Wassenaar* ter kerk reed. Hij liet door een' priester den echt inzegenen, en bragt eenigen tijd in ballingschap buiten 's lands door, doch verwierf in 1515 de vergunning om terug te keeren, op voorwaarde van eene gestrenge boete. Op een' bepaalden dag moest hij, met zijne medepligtigen, verschijnen voor 't hof van *Holland*, in linnen kleederen, met ongedekten hoofde en eene brandende waskaars van een pond in de hand. Dus toegerust, moest hij God en het hof om vergiffenis smeeken, en den volgenden zondag in 't zelfde kostuum zich laten vinden in de St. Pieterskerk te *Leijden*, om van de ouders van 't geschaakte meisje vergeving te vragen. Na dit alles, moest hij zijne waskaars plaatsen voor 't H. Sacrament aldaar, aan kerkmeesters te *Wassenaar* betalen 100 Filips-guldens, om daarvoor een geschilderd glas te laten vervaardigen, met het wapen van den graaf van *Holland* en daaronder de woorden: „dit glas is alhier doen maeken uijt condemnatie van den hove van *Hollandt*, bij Gerrit van Raephorst, in beeteringhe van de vrouwe-schaek, bij hem gedaen," enz.

— (HARBART of HERPERT VAN) was medeonderteekenaar van 't verbond der edelen en wist ook vele der Friezen daartoe te bewegen. De Spaanschgezinden belasterden hem, door hem af te schilderen als een man zonder eer of deugd, die in *Friesland* den dag met slapen en den nacht in

vermaak en wellust doorbragt. Hij werd door Alba voor altijd verbannen uit al de landen des konings, met verbeurdverklaring van al zijne goederen. Zij oordeelden hem deze straf waardig, omdat hij onder de verbondene edelen behoord en zich schuldig had gemaakt aan 't breken der beelden in de kerk van *Wassenaar*, den priester geslagen, op den grond gesmeten, met voeten getrapt en gezegd had dat zijne godsdienst afgodisch was. Dat hij daarop de gewijde kelk in de herberg gebragt en ter bespotting, met anderen, er uit gedronken zou hebben. Hij ontweek het hem dreigende gevaar buiten 's lands en is waarschijnlijk te *Embden* gestorven in 1568 of 69. Uit zijn huwelijk met N. van Honselaar heeft hij geene kinderen nagelaten.

RAEPSAET (JEAN JOSEPH), geb. te *Oudenaerde* in 1745, † 1832, heeft zich, als een geleerd geschied- en oudheidkenner, door zijne schriften verdienstelijk gemaakt. Van belang voor de vaderl. geschiedenis acht men zijne werken: *Over de uitvind. van het haringkaken door W. Beukelsz.* 1816. — *Recherches sur les inaugurations des princes souverains des Pays-Bas.* 1814. — *Hist. de l'origine de l'organisation et des pouvoirs des Etats-Généraux etc. des Pays-Bas, depuis les Germains jusqu'au 16ième siècle. Gand.* 1819. — *Geschied- en oordeelkundig vertoog over de poorterijen in Nederland*, opgenomen in de werken der Maatsch. van Nederl. Letterk. te *Leijden*, III, 2de st., waarvan hij lid was en aan welke hij belangrijke schriften vereerde, gedrukt in de naamlijst harer boekerij, bl. 112, 115 enz. Andere zijner werken vindt men genoemd in v. Kampen's *Beknopte Gesch. der lett. en wetensch. in Nederl.* III, 228, enz. De baron van Reiffenberg, hoogl. te *Leuven*, heeft zijne nagedachtenis gehuldigd in de *Revue Encyclopédique* van Febr. 1832. Zijne stadgenooten lieten ter zijner eere in 1787 eene medaille slaan. Koning Willem I vereerde hem met den titel van staatsraad.

RAESFELDT (ADOLPH HENDRIK VAN), heer van *Twickelo* en *Laage*, begaf zich nog jong in de krijgsdienst. Later in de ridderschap van *Overijssel* beschreven, werd hij in 1660 drost van *Twente*, bleef sedert een der voornaamste regenten zijner provincie en behoorde onder die leden, welke de verheffing van den Prins van *Oranje* tegenwerkten. Terwijl er door de pogingen van den stadhouder-gezinden Rutger van Haersolte nieuwe onlusten rezen in *Overijssel*, beschreef van Raesfeldt den landdag te *Kampen*, van Haersolte een' te *Zwolle*, en nu kwam het op nieuw tot openlijke scheuring. De aanhang van

eerstgenoemden werd gesterkt door de toenmalige regenten van *Holland*, die later (1668) van Beuningen en Paets zonden, om deze twistzaken bij te leggen. Dit gelukte niet voor 1671, toen van Raesfeldt en zijne vrienden eenigszins de bovenhand behielden. Hoezeer hij zich ook had gekant tegen de verheffing van Willem III, behield hij echter, bij de omwending van zaken in 1674, het drostambt tot aan zijn' dood in 1682. Hij was getrouwd met Amalia Isabella, gravin van Flodorp, bij welke hij eene dochter naliet, die, door haar huwelijk met Jacob graaf van Wassenaar Obdam, zijne heerlijkheden in dat huis overbragt.

RAET (GEORGIUS DE) of DE RAAD, geb. te *'s Gravenpolder* in *Z. Beveland*, waar zijn vader predikant was, oefende zich te *Utrecht* in de godgeleerdheid, voornamelijk onder G. Voetius. Zijne eerste standplaats was *Zaamslag*, waar hij in 1651 predikant werd; 2 jaren later te *West-Souburg* en in 1657 te *Vlissingen*, waar hij overleed in 1677. Hij was een geleerd en werkzaam man, die eenige stichtelijke schriften in 't licht zond, o. a. *Catechisatie over de erfsonde* enz. *Vliss.* 1655 en in 1711 te *Amst.* Als eene bijzonderheid haalt hij in de voorrede aan, dat in eene catechisatie soms 1400, 1500 ja 1600 (?) menschen verschenen. *Bedenckingen over den Guineeschen slaefhandel der Gereformeerde met de Papisten* enz. *Ib.* 1665. — *Het verbond Gods gemaeckt met Adam in 't Paradijs* enz. *Ib.* 1672. — *Korte verhand. over het spelen met het Ticktackberd, toonende het quaet van dat spel selve* enz. 1674. — *Exercitatio de scripturarum interprete* etc. 1670.

RAEIJ (JOHANNES DE) oefende zich te *Utrecht* in de wijsbegeerte en geneeskunde, vond in den hoogl. H. Regius een' voorstander der Cartesiaansche wijsbegeerte en verdedigde in 1641 onder hem eenige stellingen betreffende dien wijsgeer, waarna hij in dat vak de doctorale waardigheid, als ook later in de geneeskunde, verkreeg. Hij zag zich in 1652 te *Leijden* aangesteld tot buitengew. hoogl. in de wijsbegeerte, nadat hij reeds gedurende een jaar, met toestemming der curatoren, daarin onderwijs had gegeven. In 1658 werd hem ook vergund voorlezingen over de geneeskunde te houden, en hem 3 jaren later de waardigheid van gewoon hoogl. der wijsbegeerte opgedragen. Door zijne vriendschap met den Amst. burgemeester J. Hudde, wist deze hem over te halen in 1668, om bij de doorluchtige school te *Amsterdam* in gelijke betrekking werkzaam te zijn, met eene jaarwedde van *f* 2500. Hij opende zijne lessen met eene rede: *De sapientia veterum*, en toonde

zijne liefde voor de wijsbegeerte van Cartesius, door zijn werk: *Clavem philos. naturalis Aristotelicae Cartesianam*, 1677. Hij † den 30 Nov. 1702.

RAM (PHILIPS), geb. te *Utrecht* uit een aanzienlijk geslacht 26 Jun. 1753, † den 14 Apr. 1817, verkreeg in zijne geb.-stad de doctorale waardigheid in de regten ten jare 1774 met eene diss. *De incestu.* Drie jaren later zag hij zich gekozen tot raad in de vroedschap der stad *Utrecht*, in 1784 tot secretaris van financiën van de Staten des lands van *Utrecht*. In deze betrekking was hij trouw werkzaam tot in 1795, toen hij in het ambtelooze leven terugkeerde; 't geen hij volhield tot in 1802, toen men hem benoemde tot lid van het departementaal bestuur, en daarna van den raad van financiën. Na de komst van koning Lodewijk, werd hij aangesteld tot burgemeester zijner geb.-plaats en curator der akademie. In den zomer van 1813 ondervond hij het grievend leed, dat één zijner zonen, als garde d'honneur, in 't Fransche leger gestoken en hij zelf kort daarop, met Perponcher en anderen, als gijzelaar naar *Parijs* gevoerd werd. Reeds vóór zijne terugkomst benoemde hem de souvereine vorst tot lid der Staten-Generaal, als hoedanig hij werkzaam bleef, ook na de invoering der grondwet. In 1815 als curator aangesteld der Utr. hoogeschool, werkte hij ijverig mede aan haren bloei. Tijd en vlijt had hij over ter bevordering van 't algemeen welzijn. Hij was medebestuurder van 't Utr. Genootsch. van kunsten en Wet.; vice-president van de Utr. afdeel. van 't Bijbelgenootschap, en lid der kerkel. commissie van de Herv. gem. van *Utrecht.* Hij wordt geroemd om zijne wijze standvastigheid, minzaam, hulpvaardig en godsdienstig gedrag en vooral om het trouw vervullen van zijne onderscheidene betrekkingen.

RAMUS (JOHANNES) of J. TACK, geb. te *Goes* in 1535, † 1578, had met zoo veel vlijt zich op de oude letterkunde toegelegd, dat hij reeds op zijn 20ste jaar te *Weenen* onderwijs gaf in de welsprekendheid en Gr. taal, terwijl hij tevens zich in de regtsgeleerdheid oefende. In 't vaderland teruggekeerd, ontving hij in Oct. 1559 te *Leuven* den doctoralen graad in de beide regten. 't Volgende jaar bekleedde hij aldaar een' leerstoel voor de Instituten; en in 1562 te *Douai* een in het burgerlijke regt. Hier was hij slechts 3 jaren werkzaam, toen de Staten van *Braband* hem naar *Leuven* terugriepen op eene ruimere jaarwedde, om collegiën te houden over de pandecten, welke spoedig vele hoorders vonden. De onlusten, die toenmaals *Nederland* beroerden, drongen hem

in 't begin van 1578, te *Dole* in dezelfde betrekking een' leerstoel te aanvaarden; doch hij heeft hem niet mogen beklimmen. Men roemt zijne geleerdheid en ervarenheid in de Gr. taal en dichtkunde. Hij bragt uit het Gr. van Hesiodus het *Scutum Herculis* in Lat. verzen over. Men heeft van hem: *Elegiae de gestis archiducum Austriae*, opgenomen in de: *Deliciae poetarum Belg. III* p. 856. — *Epigrammata varia* en eenige regtskundige werken.

RANDWIJCK (GIJSBERT VAN), heer van *Doornick*, voegde zich in 1418 met vele Gelderschen bij hertog Jan van Beijeren, en was de belangen der Kabeljaauwschen toegedaan. In den slag van *Gorinchem* raakte hij gevangen, en ontving van den hertog vergoeding voor zijne geldleening en gevangenschap. Ten jare 1419 werd hij in de ridderschap beschreven en lid van 't verbond, in het vorige jaar opgerigt. Onder Arnold van *Egmond* verkreeg hij groot gezag en bekleedde verschillende aanzienlijke posten. Hij stierf in 1455 en werd begraven in 't Augustiner-vrouwen-klooster te *Heusden*, door hem gesticht. Hij was 2 malen gehuwd 1) met Elisabeth Pieck en 2) met Elisabeth van Doornick, bij welke eerste hij een' zoon naliet, met name Rutger.

— (ARNOLD VAN), geb. 1574, † 1641, werd in 1608 beschreven in de Geldersche ridderschap en zag zich tot onderscheidene eerambten verheven. Gedurende vele jaren afgezonden tot de vergadering der Staten-Generaal, verkreeg hij veel invloed op hunne besluiten. In 1621 werd hij namens die vergadering naar de Duitsche hoven gezonden, om de vorige verbindtenissen te vernieuwen; hierbij legde hij vele bekwaamheden aan den dag, vooral in de Duitsche zaken. Zes jaren later zond men hem met A. Pauw naar *Engeland* om te trachten, dat de onzijdigheid voor onzen staat bewaard bleef in de opkomende twisten tusschen *Engeland* en *Frankrijk*.

— (JACOB VAN), vrijheer van *Beek* enz., werd geb. in 1658 en † in 1725. Hij volgde zijn' vader Fredrik Hendrik v. R. nog bij diens leven in vele bedieningen op en werd in 1697 burggraaf des rijks en rigter van *Nijmegen*. Bij de geweldige beroerten in 1702 legde hij zijn' post van burgemeester en raad vrijwillig neder, maande zoo veel mogelijk tot gematigdheid aan en trachtte te vergeefs in 1705 het leven van den burgemeester Roukens te sparen. In 1702, 3 en 9 was hij gedeputeerde te velde en vervolgens afgevaardigde tot den vredehandel te *Utrecht*. Hij was getrouwd eerst met Anna Theodora van Lijnden, daarna met Charlotta van Brienen. Zijne

zonen werden tot rijksgraven verheven door keizer Karel VI, met de zonderlinge bijvoeging, als of zij in het 4de lid van graven afkomstig waren.

RAPHELINGIUS (FRANCISCUS), eigenlijk F. RAULENGHIEN, geb. te *Lanoi* in *Fransch-Vlaanderen* den 27 Febr. 1539, † den 20 Julij 1597, begon zijne letteroefeningen te *Gend*, doch na den dood zijns vaders besloot zijne moeder hem voor den koophandel op te leiden, en zond hem ten dien einde naar *Neurenberg*, vervolgens naar *Parijs*. Daar hij hier tevens gelegenheid vond, aan de hoogeschool zijnen lust voor de wetenschappen te voldoen, legde hij zich toe op de Hebr. en Gr. talen, en liet eindelijk den koophandel geheel en al varen. Binnenlandsche onlusten noopten hem *Frankrijk* te verlaten en zich naar *Engeland* te begeven, waar hij te *Cambridge* eenigen tijd onderwijs gaf in de Gr. taal. Om zijne moeder te bezoeken, nam hij zijnen weg over *Antwerpen;* kwam door het koopen van boeken in kennis met den vermaarden boekdrukker C. Plantinus; ging later met hem eene verbindtenis aan als corrector op zijne drukkerij, bewees in die hoedanigheid gewigtige diensten en werd door Plantijn gaarne als schoonzoon aangenomen. De ontstane onlusten bewogen Plantinus, zich met een gedeelte zijner drukkerij naar *Leijden* te begeven en de zorg voor 't achtergeblevene aan Raphelingius over te laten. Als daarna zijn schoonvader naar *Antwerpen* terugkeerde in 1585, nam hij de besturing der drukkerij te *Leijden* op zich. Toen zijne kunde, vooral in de Hebr. taal, aldaar meer bekend werd, boden de curatoren der hoogeschool hem een' leerstoel in die taal aan en benoemden hem tevens tot academie-drukker. Hij besteedde zijne vrije uren met de beoefening der Arabische taal, waarin hem o. a. de geleerde Scaliger behulpzaam was. De hoogeschool mogt zich bijna 11 jaren in het licht zijner geleerdheid verheugen. Zijn *Arabisch Woordenboek*, waaraan hij zoo ijverig gewerkt had, werd eerst 15 jaren na zijn' dood door Erpenius uitgegeven. Ook heeft hij een *Hebr.* en *Chaldeeuwsch woordenboek* vervaardigd; *Variae lectiones et emendat. in Chaldaïcum Bibliorum paraphrasin*, en andere werken.

RAPPARD (HENDRIK ANTHON VAN), geb. in 1768, † 1845, volbragt zijne regtsgeleerde studiën te *Leijden*, en kwam weldra te *Arnhem* in regterlijke betrekkingen. Als procureur-crimineel van *Gelderland* was hij vele jaren onvermoeid werkzaam ter handhaving van orde, rust en veiligheid, en openbaarde zoo veel regtvaardigheid en menschelijkheid, dat men

hem nog lang loffelijk zal gedenken. Zeer ervaren in regtszaken, was hij tevens een voorstander van letteren en wetenschappen, zoo dat de Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden* hem onder hare leden opnam. Hij was ridder van den Nederl. leeuw en van den Pruisischen rooden adelaar 3de klasse. Zijne rijke verzameling van regtsgeleerde werken vermaakte hij aan 't hof van *Gelderland*.

RASSENGHIEN (MAXIMILIAAN VILAIN, baron DE) plaatsen wij hier, wijl hij onder dien naam in de vaderl. geschied. voorkomt. Hij was een der rijkste en aanzienlijkste edelen van *Vlaanderen*, die in 1567 den belangrijken post van stadhouder van *Fransch-Vlaanderen* bekleedde en vijandig was aan de voorstanders der Hervormde godsdienst, die hij met het zwaard te keer ging. Na den dood van Requesens zonden hem de Algemeene Staten naar *Spanje*, om den koning verslag te doen over de muiterij van 't krijgsvolk en den noodlottigen toestand van *Nederland*. Teruggekeerd speelde hij bij Don Juan eenigermate de rol van bemiddelaar tusschen dien vorst en de Staten-Generaal. Hij weifelde welke partij te kiezen, en werd om zijn dubbelzinnig gedrag en Spaanschgezindheid, den 16 Jan. 1577, des nachts te *Gend*, met den abt van Nienhoven, door eenige burgers van *Brussel* gevangen genomen. Dit noopte hem de bekende Unie van *Brussel* te teekenen, niet uit genegenheid voor de zaak der vrijheid, maar om ontslagen te worden. Hij vereenigde zich slechts voor korten tijd met de tegenstrevers van Don Juan, onttrok zich weldra aan de openbare zaken, bedankte als lid van den raad van oorlog, en keerde naar 't gewest terug, waarover hij stadhouder was. Toen de zaken van Don Juan eene meer gunstige wending namen, was hij als hoofd zijner provincie de eerste, die zich met de Waalsche gewesten vereenigde en een verdrag van verzoening met Parma sloot. Hierdoor verwierf hij de gunst des konings en des landvoogds, werd lid van den Raad van State, voorzitter van den Raad van geldmiddelen, in welke betrekkingen hij werkzaam was tot aan zijn' dood in 1583.

RATALLER (GEORGE), geb. te *Leeuwarden* in 1520, † den 6 Oct. 1581, verhuisde op zijn 7de jaar met zijne ouders naar *Utrecht*, waar hij later den beroemden Macropedius tot leermeester had. Hij betoonde zoo veel lust voor de Lat. poëzij, dat zijn vader vreesde, dat dit hem in 't maken van zijne fortuin nadeelig zou wezen. Zonder zijn' dichtlust te laten varen, legde hij zich te *Leuven* met ijver toe op de regtsgeleerdheid, en bezocht eenige Fransche en Italiaansche

hoogescholen. Zijne kunde bezorgde hem de gunst van Karel V en de aanzienlijkste ambten. Eerst was hij raadsheer te *Artois*, daarna (in 1560) lid van den hoogen raad van *Mechelen*, en werd 5 jaren later door de landvoogdes naar *Denemarken* gezonden, ter vereffening der geschillen over de verhooging van den Sondschen tol. In 1569 tot voorzitter in den hove van *Utrecht* aangesteld, was hij hier met roem en achting werkzaam, tot dat hij in bijna 60jarigen ouderdom in de raadzaal overleed. Hij stond in betrekking tot vele geleerden, die loffelijk melding maken van zijne dichterlijke gaven, welke blijken o. a. uit zijne *Hesiodi opera et dies Latino carmine elegiaco reddita, simul cum epigrammatum; lib. I. Francof.* 1546. Ook bragt hij *Sophoclis* 7 *tragoediae* in Lat. verzen over (*Antv.* 1570), gelijk 3 van Euripides.

RATEL (ABRAHAM), geb. te *Goes* in 1658, † 1725, oefende zich te *Utrecht* in de theologie. Zijne eerste standplaats als predikant was *Axel* in 1682, vervolgens *Heinkenszand*, en eindelijk in 1695 *Vlissingen*. Hij was een ijverig en streng handhaver der kerkelijke tucht. Als eene merkwaardige bijzonderheid staat er van hem aangeteekend, dat hij den 20 Maart 1701, op den morgen van Palmzondag, te *Vlissingen* predikte over den tekst: Matt. 8: 25*b*: „*Heer! behoed ons, wij vergaan!*” en naauwelijks deze woorden had uitgesproken, of er kwam zulk een vreeselijke slag, dat hemel en aarde scheen te vergaan, en alles het onderste boven te keeren. De verwarring en schrik waren zoo groot, dat sommigen dachten, dat de stad door den bekenden Jan Bardt gebombardeerd werd. Eindelijk vernam men dat de slag veroorzaakt was door het springen van eenen kruidmolen even buiten de stad, die wel 80,000 ponden buskruid bevatte. De verwoesting was groot, maar zou nog grooter geweest zijn, indien de wind naar de stad toe gekeerd ware geweest. Gelukkig had men hierbij geen menschenleven te betreuren.

RATLOO (ALEXANDER DE of VAN). Een geleerde uit de 16de eeuw, van wien ons weinige berigten geboekt staan. Hij had zich bij de Staten van *Holland* aangeboden, om te *Leijden* het onderwijs der wijsbegeerte op zich te nemen, waarop deze hem den 27 Nov. 1577 als buitengew. hoogleeraar in 't gemelde vak aanstelden. In 1579 zonden hem de curatoren naar *Frankrijk*, om eenige geleerden te bewegen, een' hoogleeraarspost te *Leijden* te bekleeden, waarin hij niet slaagde. In Nov. 1581 verzocht hij een eervol ontslag, en vertrok naar *Gend*, waar hem het onderwijs in de wijsbegeerte werd opge-

dragen. Het schijnt, dat de geringe genegenheid, welke curatoren betoonden om zijne jaarwedde te verhoogen en hem tot gewoon hoogl. te bevorderen, niettegenstaande de voorspraak van graaf Jan van *Nassau*, daartoe heeft bijgedragen. Hij hield te *Gend* den 14 Nov. 1582 eene Lat. oratie tot lof van den magistraat en van de philosophie; en wordt door J. Lipsius beschreven als een man van een wispelturig karakter; ofschoon hij desniettemin in achting stond bij onderscheidene geleerden.

RAU (CHRISTIAAN) of volgens de Lat. uitspraak: RAVIUS, geb. te *Berlijn* in 1613, werd als kind door de pest aangetast en voor dood gehouden. De moeder, door liefde bewogen, kon van het lijkje, reeds voor 't graf bestemd, niet scheiden, en wie schetst hare vreugde, toen het kind uit den doodslaap ontwaakte. Met zorg opgekweekt, werd het voor den geleerden stand bestemd en opgeleid. Hij voldeed aan de gekoesterde verwachting, vormde zich op onderscheidene academiën en bekleedde voor een' korten tijd o. a. te *Rostock* een' leerstoel in de aardrijkskunde. Hij ondernam vervolgens eene reis naar de Oostersche landen, om zich in de Persische en Turksche talen te oefenen, van waar hij vele H. S. S. medebragt. Hij beschonk de Utr. hoogeschool met eenige Oostersche boeken, en schijnt daar eenigen tijd onderwijs te hebben gegeven in de Oostersche talen, terwijl hij er in 1644 eene redevoering hield: *De scribendo lexico Arabico.* Niet tevreden met de jaarwedde, hem toegelegd, vertrok hij in 1646 naar *Amsterdam*, om daar in dezelfde betrekking als buitengew. hoogl. werkzaam te wezen. Ook hier vond hij de belooning niet geëvenredigd aan zijnen post, weshalve hij besloot naar *Engeland* over te steken, wijl hij zijne *Grammatica generalis*, *Hebr.*, *Chald.*, *Syriaca*, *Arab.*, *Sancaritana*, *Anglice*, 1648, uitgaf. Daarna vinden wij hem te *Holm* bij koningin Christina van *Zweden;* vervolgens te *Upsal*, waar de twisten der studenten hem spoedig noodzaakten te vertrekken; daarop te *Kiel* als buitengewoon hoogleeraar en eindelijk te *Francfürt am Oder*, waar hij stierf in 1677. Er schijnt iets bij dezen man, hoe geleerd ook, bestaan te hebben, dat hem minder aanbeval.

— (JOHANNES JACOBUS) werd geb. te *Baden*, een stadje in 't *Swabische*, in 1668, † 18 Sept. 1719. Na leerling bij een' heelmeester te zijn geweest, kwam hij na vele omzwervingen te *Amsterdam*, waar hij als chirurgijn op een onzer oorlogschepen dienst nam. Na 2 togten keerde hij in *Holland* terug en

gebruikte zijne opgezamelde penningen, om zich te *Leijden* bijzonder op de genees- en heelkunde toe te leggen. Hij bezocht vervolgens *Parijs*, woonde de lessen bij der vermaardste geleerden in beide vakken, en werd in 1694 te *Leijden* tot doctor in de geneesk. bevorderd met eene verhand. *De ortu et regeneratione dentium.* Hij vestigde zich te *Amsterdam*, waar hij door zijne ontleedk. lessen en het uitoefenen der heelkunde weldra grooten opgang maakte, vooral ook door zijne handigheid in 't snijden van den steen. De ruwe wijze, waarop zekere Baulot of Frère Jacques daarmede te werk ging, gaf Rau aanleiding om de zijne te verbeteren. De roem, die van hem uitging, bewoog in 1705 de curatoren der Leidsche hoogeschool, hem uit te noodigen tot het houden van anatomische demonstratiën, waarbij hem zulk eene algemeene toejuiching ten deel viel, dat men hem in 1713 aanstelde tot hoogl. der ontleed- en heelkunde, welken post hij aanvaardde met eene rede: *De methodo anatomen docendi et discendi.* Een belangrijk verslag van zijn leven en verdiensten geeft E. Sandifort in de *Introductio* vóór zijn *Museum anatomicum*, en in welks 1ste deel men tevens eene beschrijv. vindt der verzameling van ontleedkundige voorwerpen, door Rau aan de academie vereerd.

RAU (SEBALDUS), geb. te *Herborn* in 1724, † 10 Jan. 1818, ontving reeds in zijne vroege jeugd eene wetenschappelijke opvoeding van zijn' vader, hoogl. aldaar, en van zijne moeder, die ervaren was in de Lat. taal. Hij vond veel behagen in de Oostersche letterkunde, waarin hij het weldra tot eene aanmerkelijke hoogte bragt, onder de leiding vooral van J. J. Schultens, zijns vaders ambtgenoot. Onder J. H. Schramm verdedigde hij eene theol. dissert. *De cultu rationale sub V. T. oeconomia.* Met Albertus Schultens vertrok hij naar *Holland*, woonde ruim een jaar de lessen bij der Utrechtsche hoogleeraren, en bezocht *Leijden*, om aldaar een afschrift te nemen van een Syrisch-Arabisch H. S. Men benoemde hem weldra te *Utrecht* eerst tot lector en 2 jaren later tot gewoon hoogleeraar in de Oostersche talen. Na den dood van Wesseling werd hem het bestuur over de academ. bibliotheek en later het professoraat in de godgeleerdheid opgedragen. Hij bezat bij grondige geleerdheid een zacht en nederig gemoed, en geene staatsomwentelingen of wederwaardigheden konden zijn vertrouwen op de Voorzienigheid een oogenblik doen wankelen. Behalve eenige orationes en verhandel. over verschillende onderwerpen, heeft men van hem: *Exercitationes philologicae ad C. F. Houbigartii proleg. in scripturam sacram*, eerst bij gedeelten

te *Utr.* in 1761—67, daarna verzameld te *Leijden* uitgegeven in 1785. Hij heeft ook vele aanteek. geleverd op Niebuhr's *Reize door Arabië* en Pococke's *Beschrijving van 't Oosten.* — Zijn zoon

RAU (SEBALDUS FULCO JOHANNES), geb. te *Utrecht* den 16 Oct. 1765, † 1 Dec. 1807, vertoonde reeds in kindschen leeftijd veel vlugheid van geest, en werd zorgvuldig opgevoed door zijn' vader en andere leermeesters. Naauwelijks 14 jaren oud, zag hij zich reeds opgenomen onder de kweekelingen der Utr. hoogeschool; en, in vriendschapsbetrekking gekomen met Hinlopen, Carp, Klein, Bellamij en and. voortreffelijke jongelingen, ontwikkelde zich zijn' aanleg voor de dichtkunst op de treffendste wijze. Het hoofddoel zijner studiën was de beoefening der Gr., Rom., maar vooral der Oostersche letterkunde en godgeleerdheid. Eene toevallige omstandigheid gaf aanleiding, dat hij zich vormde tot leeraar bij het Waalsche kerkgenootschap en reeds den 18 Junij 1786 werd hij te *Harderwijk* als zoodanig bevestigd, doch nog datzelfde jaar aan *Leijden* afgestaan. Hij wekte door zijne kunde en sierlijk talent aller bewondering, zoodat, toen men hem te *Utrecht* het professoraat in de godgeleerdheid aanbood, de verzorgers der Leijdsche hoogeschool hem aanstonds (1788) in dezelfde betrekking te *Leijden* benoemden. Hij begon zijne lessen met eene rede: *De eo quod jucundum est in studio theologico.* Met roem vervulde hij dien post, tevens met dien van leeraar bij de Waalsche gemeente; tot dat men hem in 1794 het onderwijs in de Oostersche talen en Hebr. oudheden toevertrouwde, bij welke gelegenheid hij sprak: *De poëseos Hebr. prae Arabum poësi praestantia, tam veritatis quam divinae majestatis religionis, in V. Cod. sacro traditae, argumento.* Daar deze zijne aanstelling met eene betwistbare meerderheid was genomen, werd zij, kort na de omwenteling van 1795, door de toenmalige curatoren voor nietig verklaard, waartoe de gehechtheid van Rau aan het huis van *Oranje* zekerlijk veel bijdroeg. Men droeg later dien post op aan van der Palm, terwijl Rau als hoogl. in de godgeleerdh. werkzaam bleef, tot hem in 1799, door de benoeming van van der Palm als agent van nationale opvoeding, de openstaande leerstoel in de genoemde talen en oudheden werd opgedragen, waarbij nog datzelfde jaar gevoegd werd het onderwijs in de gewijde dichtkunst en welsprekendheid, 't welk hij begon met eene redevoer. *De poëticae facultatis excellentia et perfectione, spectata in 3 poëtarum principibus, scriptore Jobi, Homeri et Ossiano.* Na de terugkomst van v. d.

Palm, werd, bij minnelijke schikking, de Oostersche leerstoel aan Rau, en die der gewijde dicht- en redekunst aan eerstgenoemden overgelaten. Doch slechts voor korten tijd mogt zich de hoogeschool en de Waalsche gemeente in zijn glansrijk licht verblijden. Hem te schetsen als theoloog en kanselredenaar, als oosterling en dichter, gedoogt ons bestek niet, en is ook minder noodig, wijl J. Teissédre l'Ange hem als zoodanig in zijne keurige *Lofrede op Rau* heeft bekend gemaakt, met de vermelding zijner schriften en dichtstukken.

RAVENSBERG (HERMAN) of RAVENSPERG, geb. in *Nassau Siegen* in 1586, † 1625, oefende zich te *Herborn* en *Heidelberg* eerst in de regtsgeleerdheid, daarna in de theologie, waarin hij den doctoralen graad verkreeg ten jare 1609, en in 't volgende jaar te *Herborn* het professoraat. Vier jaren later bood de graaf van *Bentheim* hem te *Steinfürt* in hetzelfde vak een' leerstoel aan, dien hij niet lang bekleedde, wijl *Groningen* hem naar hare pas gestichte hoogeschool beriep, waar hij gedurende elf jaren als theol. met mond en pen ijverig werkzaam was. Hij nam 3 malen het rectoraat waar, doch zijne orationes of and. schriften staan niet vermeld.

— (JACOBUS), zijn zoon, geb. te *Groningen* in 1615, † 1650, werd aldaar tot phil. doctor bevorderd in 1639, zag zich 2 jaren later aangesteld tot buitengewoon hoogl. in de wiskunde, in 1644 tot gewoon hoogl. in de philosophie en 4 jaren daarna in de physica. Door den bekenden S. Maresius, theol. prof. te *Groningen*, verdacht gemaakt van onregtzinnigheid in de leer, wist hij zich door een getuigschrift van den acad. senaat van dien blaam te zuiveren, dewijl eene doodelijke ziekte hem belette, de lastertaal van Maresius breedvoerig te beantwoorden. Hij heeft onderscheidene *Dissertationes academicae* uitgegeven. Ook eene *De anima ovi* en *De mundi systemate*, 1640.

RAVESTEIN (JOHANNES VAN), geb. te *'s Hage* omstreeks 1580 volgens van Gool, (in 1572 volgens Immerzeel) wordt door van Mander vermeld als een goed schilder, en verscheidene zijner kapitale portretstukken op het stadhuis te *'s Hage* doen hem kennen als een' eersten meester in dat vak. Door van Gool en Immerzeel worden ze omschreven. Het Amst. Museum bezit van hem een portret van J. Pz. Snoek en van zijne vrouw Margaretha Bal. — Zijn zoon

— (ARNOLDUS VAN), geb. te *'s Hage* in 1605, † 1676, volgde het voetspoor zijns vaders, en was een ervaren portretschilder, blijkens de weinige stukken, die er van hem be-

staan, welke stout en edel gepenseeld zijn, in de manier van zijn' leermeester, o. a. een vaandrig van 't blaauwe vaan, door den prins van *Hessen-Philipsdal* gekocht, en familie-stukken der Arkels en Booten. Hij was deken van de Haagsche broederschap en bezat vele tijdelijke middelen.

RAVESTEIJN (NICOLAAS VAN), uit een oud geslacht geb. te *Bommel* in 1661, † 1750, werd door zijn' vader in de teekenkunst onderwezen, doch na diens dood voor de letterkundige wetenschappen opgeleid. Door den inval der Franschen in 1672 moest hij van die loopbaan afzien, en koos op nieuw de schilderkunst, waarin hij de leiding genoot van G. Hoet te *Bommel* en van W. Doudijns en J. de Baen te *'s Hage.* In het portretteren muntte hij bijzonder uit, zoo wel door eene kunstige en malsche uitvoering, als een aangenaam koloriet. Hij vestigde zich in zijne geb.-plaats, en de roem van zijn vlug en bekwaam penseel verschafte hem zoo veel werk, dat hij naauwelijks aan de bestellingen kon voldoen. Inzonderheid zijn door hem eene menigte afbeeldsels van vorstelijke personen en Geldersche edellieden vervaardigd. Ook aan andere kunststudiën heeft hij nu en dan zijne krachten beproefd, aan historiëele en zinnebeeldige voorstellingen, o. a. de 4 werelddeelen. Hij was een deugdlievend man, die door vlijt en zuinigheid een groot vermogen naliet.

Van eenen HUIBERT VAN RAVESTEIJN, geb. te *Dordrecht* omstreeks 1640, die in een geheel ander genre schilderde, is ons alleen bekend, dat hij liefst het inwendige van boerenwoningen afmaalde, met bevallige boerenmeisjes, die het vaatwerk schuurden of met boerenknapen stoeiden. Ook wel schapenstalletjes, of geslachte varkens en van dien aard meer.

— (HENRICUS). Geene andere levensbijzonderheden zijn ons van hem bekend, als dat hij eene standplaats als predikant vond te *Bennebroek* in 1716, 3 jaren later te *Wageningen* en in 1724 te *Zwolle*, waar hij overleed in 1749. Hij heeft onderscheidene schriften uitgegeven, waardoor hij naam maakte, en waarvan de lijst voorkomt in 't *Naamregister* van Abkoude en Arrenberg. Tot het merkwaardigste zijner werken behoort *Philadelphia of kerkelijk vredens-congres. Amst.* 1746, waarin hij de Voetianen en Coccejanen zocht te bevredigen en de kerkelijke geschillen te doen eindigen. Zijne beginselen en voorslagen stemmen grootendeels overeen met den *Eubulus* van J. M. Mommers (zie deel II bl. 344), alleen daarin verschillende, dat hij een kerkelijk congres, eene algem. synode der Nederl. Herv. kerk, door de regering wenschte zamen geroepen te

zien. Die voorslag mishaagde echter velen, vreezende dat zulks eene nieuwe verwijdering zou te weeg brengen. En men zag het heilzame er van, dat het plan van Ravesteijn niet was doorgegaan, hoezeer 's mans ijver om het twistvuur te dooven, hoogst prijzenswaardig was.

REAEL (LAURENS JACOBSZ.). Zijn vader Jacob Laurensz. was als koopvaardijschipper door Engelsche kapers doodgeschoten, terwijl zijn zoon zich te *Dantzig* ophield, den graanhandel dreef en aanmerkelijke schatten won. Daarna vestigde deze zich te *Amsterdam*, waarschijnlijk zijne geb.-plaats, en woonde op *het Water*, in den *Gouden Reael*, van waar hij zijn' naam ontleende. Vroegtijdig had hij de leer der Hervormden omhelsd en was een der 5 burgers, die het openbaar prediken bevorderden. Ten tijde der beeldstorming en woelingen der Onroomschen in 1566, deed hij zijn best het graauw te stillen, met gevaar van zijn leven. Bij de herlevende vervolging in 1568, toen hij de zaak der vrijheid en hervorming, zonder dringend lijfsgevaar, niet langer bevorderlijk zijn kon, week hij naar *Embden*, tot dat de zaken zich hier te lande herstelden. Hij bewees intusschen den prins van *Oranje* uitstekende diensten, door het voorschieten o. a. van eene som van 10 duizend guldens. Naar *Amst.* teruggekeerd in 1578, bekleedde hij achtervolgens onderscheidene regeringsposten, en stierf als lid van gecommitteerden en raad ter admiraliteit in *Zeeland* te *Middelburg*, in 1601. Hij was een geleerd man, die naauwkeurige aanteekeningen heeft gehouden van 't geen er in zijn' tijd voorviel, van welke G. Brandt in zijne *Hist. der Reform.* vlijtig gebruik heeft gemaakt. Als lid der Amst. rederijkers-kamer „In liefd' bloeijende", heeft hij tusschen 1572 en 1600, eenige *Referijnen*, *Balladen*, enz. opgesteld, welke niet gedrukt, maar vroeger in M. S. gevonden werden in de zoo belangrijke bibliotheek van J. Koning en waaruit W. Geijsbeek een paar staaltjes mededeelt, die blijken geven van zijn vernuft en vaderlandsliefde. — Zijn zoon

— (LAURENS), geb. te *Amsterdam* 22 Oct. 1583, † 21 Oct. 1637, legde zich in zijne jeugd ijverig toe op de talen, fraaije letteren en de wiskunde. Ter voortzetting zijner studiën, bijzonder in de regtsgeleerdheid, bezocht hij *Leijden* en verwierf weldra het meesterschap in de regten. Hij had daar o. a. een' vriend gevonden in den hoogl. Jac. Arminius, die met zijne zuster gehuwd was. Er bestond waarschijnlijk ook eenige vriendschapsbetrekking tusschen hem en Oldenbarneveldt, waaraan hij het te danken had, dat de bewindhebbers der O. Ind.

Comp. hem in 1611 naar *Indië* zonden om de belangen dier Comp. te bevorderen. Hij vestigde zich te *Ternate* als gouverneur der *Moluksche eilanden*, wist zijn gezag tegen de Spanjaarden, die de Hollanders wilden verdrijven, te handhaven, het eene fort na het andere op hen te veroveren, verbindtenissen aan te knoopen met de inlandsche vorsten, en den handel uit te breiden. Na den dood van Reijnst in 1616, werd hij met eenparige stemmen tot gouverneur-generaal gekozen, en leefde met zijne bondgenooten in vrede en van zijne vijanden ontzien. Hij zorgde vooral dat de gemaakte bepalingen der Comp. stiptelijk werden opgevolgd, waardoor hij het krediet der Nederlanders, ver boven dat der Engelschen en Portugezen, wist te vestigen. Op zijn verzoek bekwam hij in 1618 zijn eervol ontslag en droeg het bewind over aan J. Pz. Koen; onttrok zich echter niet aan de dienst der Maatschappij, maar ging met zijn' opvolger over *Amboina* naar *Jacatra* en was behulpzaam in het veroveren dier plaats. In Aug. van 1619 vertrok hij met het jagt *de Eenhoorn*, en kwam in 't begin van 't volgende jaar in 't vaderland. Na eenige moeijelijkheden, ontving hij van de bewindhebbers der Comp. een aanzienlijk geschenk in geld en een' gouden penning met een loffelijk opschrift. De kerkelijke onlusten, die toenmaals zoo vele gemoederen verdeelden, waren niet gunstig voor de bevordering van een' zwager van Arminius en vriend van Oldenbarneveldt. Hij gaf zijn hart lucht door het uitboezemen van eene Lat. elegie: *Over de rampen van het Vaderland*, waaruit Vondel de stoutste beelden ontleende voor zijn dichtstuk, beginnende: „'s Lands treurspel weêr verjaert," doch die elegie is verloren geraakt. Vóór dat hij tot eenig bewind geroepen werd, hield hij zich met letteroefeningen bezig, had bijeenkomsten met Vondel, Hooft en de Huijbert, om te handelen over de eigenschappen onzer moedertaal, en was ook bevriend met den Holl. Martiaal, Roemer Visscher. In 1625 ging hij als vice-admiraal met eene vloot onder den admiraal Willem van Nassau naar *Engeland*, om, met de Engelschen vereenigd, eene poging te ondernemen tot afbreuk der Spanjaarden op hunne eigene kusten. Deze beantwoordde niet aan de verwachting. Intusschen zag Reael zich benoemd tot bewindhebber der O. I. Comp. en in 1626 tot medegezant naar *Engeland*, om koning Karel I met zijne krooning geluk te wenschen; terwijl hij tevens den geheimen last had om voor de belangen der Comp. te handelen over de netelige zaak van *Amboina*. De koning sloeg hem tot ridder en verhief

hem en zijn geslacht tot den adelstand. De Staten van *Holland* zonden hem in 1628 naar *Denemarken*, om den koning, die met keizer Ferdinand II in oorlog was, bezetting in de *Sond* aan te bieden; doch het Deensche hof weigerde deze gewapende hulp. Naar 't vaderland terugtrekkende, leed hij schipbreuk op de kust van *Jutland*, op eene plaats door de keizerlijken bezet, die hem gevangen namen en naar *Weenen* voerden. Op aandrang der Staten ontving hij in 't volgende jaar zijn ontslag; begaf zich in 't huwelijk met Susanna Mook, de schoone en rijke weduwe van H. de Pikker, in leven een aanzienlijk koopman te *Amst.*; werd vervolgens lid van de vroedschap aldaar, later commissaris tot de wisselbank, weesmeester en schepen. Hij bleef overigens als koopman een pilaar van de beurs. Vondel droeg hem zijn treffend dichtstuk: *Lof der Zeevaart* op. Hoeveel kennis hij had van de wiskunde, toonde hij in het thans zeldzame werkje: *Eenige observatien en ondervind. aen den Magneetsteen, en de magnetische kragt der aerde*, later in 1651 uitgegeven. Ook was hij met andere onzer geleerden er op uit, om het stelsel van G. Galilaei te onderzoeken, om de lengte op zee te weten, en dezen geleerde naar *Amst.* te lokken. Eene besmettelijke ziekte, die 2 zijner zoontjes wegrukte, sleepte ook hem ten grave. Als staats- en krijgsman, als dichter, taal- en wiskundige had hij uitstekende verdiensten, en hij zou zelfs een' Hooft als minnedichter overtroffen hebben, had hij zich op dat genre meer toegelegd. Om hem in zijne volle waarde te leeren kennen, moeten wij verwijzen naar de zaakrijke redevoering over hem van J. Scheltema in zijn *Geschied- en letterk. Mengelw.* I, II, bl. 57, enz.

REECALF (GOOSSEN JANSZ.), burgemeester van *Amsterdam*, had vroeger de veldtogten in *Italië* medegemaakt en den vermaarden slag van *Ravennes* bijgewoond, waar Gaston de Foix de overwinning met zijn leven kocht, en Baijard zich met roem overlaadde. Bij het geweldige oproer der Wederdoopers in 1535 te *Amsterdam*, waarbij de burgemeester Pieter Kolijn sneuvelde, nam Reecalf, als een ervaren krijgsman, het bestuur der verdediging op zich; beschanste den *Dam* met groote hopzakken; nam op maandgeld een goed getal vrijwilligers aan, en maakte zich hierop meester van het reeds verloren stadhuis, waarbij vele der hoofden van de oproerlingen sneuvelden, en 19 van de zijde der burgers. Daar op geene der regeringslijsten de naam van Reecalf vervolgens gevonden wordt, denkt men dat hij kort daarna gestorven is. In 1529 diende hij het eerst als schepen.

RECOURT (FILIPS DE), baron DE LICQUES, teekende het verbond der edelen, maar koos daarna al spoedig de Spaansche zijde. Hij ontdekte den aanslag, dien men in 1568 op Alba's leven gesmeed had; bevond zich in 't leger der Spanjaarden voor *Haarlem* en was bevelhebber van 't kasteel te *Kamerijk*. Hij stond in gunst bij Karel V en diens zoon Filips, die hem als een groot krijgsheld beschouwden, terwijl de eerstgenoemde hem tot ridder van 't gulden vlies verhief. Filips verkoos hem in 1586, om met de gemagtigden van den Franschen koning Hendrik III de geschillen voor te komen, die omtrent de uitvoering van 't bestand ontstaan konden. Met goedkeuring van keizer en raad huwde hij den 3. Junij 1554 Johanna de Witthem.

RECHTEREN (ADOLF HENDRIK, graaf VAN), vrijheer van *Almelo* en *Vrieseveen* enz., geb. 10 Maart 1657, † 15 Maart 1731, openbaarde vroeg groote genegenheid voor de wetenschappen, oefende zich met vlijt in de Lat. taal, en op de hoogeschool in de geschiedenis en regtsgeleerdheid, waar hij ook eenige theologische collegiën bezocht. Daarop ondernam hij eene reis door *Duitschland* en *Frankrijk*. In 't vaderland teruggekeerd, huwde hij Sophia Juliana, gravin van Castel, werd in de ridderschap van *Overijssel* beschreven, daarna drost van *Vollenhoven*, later van *Salland*. Als lid der Staten-Generaal, gebruikte men hem tot onderscheidene gezantschappen bij de keurvorsten van *Trier* en *Mentz*, bij den landgraaf van *Hessen-Cassel* en bij de keizers Leopold en Jozef. Hij bewees deze, zoowel als den Staat, gewigtige diensten door zijn beleid en moed. In 1706 bevond hij zich te *Tirnau*, om de opgestane Hongaren met den keizer te helpen bevredigen, en toen de Oostenrijksche graaf van Wratislaw eene scherpe taal tegen de Hongaren voerde, bragt hij hem het ongepaste daarvan onder 't oog; de Oostenrijker, hierdoor in drift ontstoken, voerde hem te gemoet, zich niet te verwonderen dat hij weêrspannigen verdedigde, wijl hij zelf een oproerling was. Dit verwijt, waardoor de gansche Nederl. natie werd aangetast, trof van Rechteren zoo zeer, dat hij de hand aan den degen sloeg en Wratislaw een gevoelig scheldwoord toevoegde. Wijl de keizer te veel belang had bij de Nederlanders, moest zijn staatsdienaar zich deze beleediging laten welgevallen en zocht daarom zich op eene andere wijze te wreken, door den keizer over te halen, dat Marlborough tot landvoogd der *Zuidelijke Nederl.* benoemd werd; 't welk echter mislukte. Keizer Jozef benoemde van Rechteren tot rijksgraaf. Die van *Overijssel*

zonden hem in 1712 tot den vredehandel te *Utrecht*. Een nietig geschil tusschen de koetsiers van den graaf van R. en een der Fransche gemagtigden, veroorzaakte hooge eischen van de zijde des Franschen konings, zoodat de Staten, die liever iets wilden toegeven, dan het sluiten van den vrede vertragen, den graaf uit zijne betrekking ontsloegen. In 1715 werd hij gevolmagtigd tot het maken van het Barrière-tractaat met den keizer, waarbij hij 't belang van den Staat bijzonder behartigde. Vervolgens liet hij zich meer aan het binnenlandsch bestuur gelegen liggen; drong sterk aan op het houden eener buitengewone vergadering in 1716, welke hij als voorzitter opende en sloot met eene deftige toespraak, waarin hij o. a. zijn' hevigen afkeer tegen alle omkoopingen te kennen gaf. Hij liet vele kinderen en een' goeden naam na, ook wegens zedelijke hoedanigheden.

RECHTEREN (JACOB HENDRIK, graaf VAN), geb. te *Appeltern* in 1787, † 1845, leidde eerst, na volbragte regtsgeleerde studiën, een ambteloos leven, maar trad na 1813 op als volksvertegenwoordiger en als vurig voorstander der liberale beginselen, gelijk vele redevoeringen in de 2de kamer der Staten-Generaal kunnen getuigen. Aangesteld tot gouverneur van *Overijssel*, heeft hij zich bijzonder verdienstelijk gemaakt. Sedert 1836 was hij lid der Maatsch. van Ned. letterk. te *Leijden*. Hij schreef eene *Verhand. over den staat van den Rijn, de Waal, de Maas en den IJssel, en de langs deze rivieren gelegene polders, benevens middelen ter verbetering. Nijm.* 1830. Zijne beminnelijke hoedanigheden deden hem algemeene achting verwerven en doen hem nog leven in 't hart van menig Overijsselaar.

RECXSTOOT (JOHAN PIETER), geb. te *Tholen* in 1701, † 1756, bekleedde in zijne geb.-plaats meermalen den post van burgemeester. Hij werd in 1735 aangesteld tot secretaris der Staten, welke bediening hij vervolgens met dien van pensionaris van *Zeeland* verwisselde. Zoo ver zijne wankelende gezondheid het toeliet, nam hij dit ambt met alle getrouwheid waar.

REDELIJKHEID (CORNELIS). Van dezen waterbouwkundige hebben wij geene levensbijzonderheden kunnen opsporen, noch waar en wanneer hij geb. of † is. Hij leefde in de vorige eeuw en heeft zich in 't gemelde vak groote verdiensten verworven. Hij bezat een scherpzinnig vernuft, en kwam op de gedachte, om zoogenoemde schuifsluizen daar te stellen, waar de gewone te kort schoten. Het model, dat hem voor den geest zweefde, kon hij niet dan met groote kosten vervaar-

digen. Hij wendde zich derhalve met zijne teekeningen, bestekken, aanwijzingen, ophelderingen enz. tot de Staten, met verzoek dat men eene proef zou nemen van zijne uitvinding. Dit gebeurde; men ontzag geene kosten, en de uitslag overtrof zoo zeer aller verwachting, dat men den uitvinder tot belooning 1000 dukaten schonk. Later vond hij nog een werktuig uit ter uitdieping van aan- en opgeslijkte rivieren, hetwelk van andere diepmachines verschilde, en waarvoor men hem 't octrooi verleende.

REDDINGIUS (GERARDUS BENTHEM), geb. 20 Junij 1774, † 27 Oct. 1844, verliet de Franeker academie in 1795 met eene *Diss. de Psalmis bis editis*, en aanvaardde dat jaar de Evang.-dienst te *Minnersga*, later te *Schildwolde*, te *Waardenburg en Neerijnen*, en eindelijk in 1809 te *Assen*. Van geleerdheid geven vele zijner schriften de doorslaandste blijken; zij hebben meestal de strekking om godsdienstige kennis te bevorderen en zijn in een' populairen stijl geschreven. Behalve 2 verhandelingen, door 't Haagsche Genootschap bekroond, in 1804: *Over de leer des Bijbels, inzonderheid des N. T., aangaande het algemeene laatste gerigt, 't welk J. C. over de wereld houden zal,* — en in 1822: *Beknopte en met uitlegkundige opgaven gestaafde opgave van de Chr. geloofs- en zedeleer volgens 't Evang. v. Joh.*, hebben wij aan zijnen ijver en studie eene menigte schriften te danken, waaronder verscheidene voor het catechetisch onderwijs. Onder dezelve bevinden zich ook 3 bundels van 12 leerredenen. Zijn werk *Over den Heidelbergschen catechismus*, 3 dln. beleefde 3 drukken, den laatsten in 1824. De Geldersche academie erkende zijne verdiensten, door hem in 1809 honoris causa tot theol. Dr. te bevorderen. In 1815 was hij lid der consulerende commissie ter organisatie der Nederl. Herv. kerk, waarbij hij, met zijne ambtgenooten Hendriks en Lobrij belast was met het ontwerpen van reglementen op het kerkelijk procederen en de kerkvisitatie; evenzoo was hij ook in synodale aangelegenheden bijzonder werkzaam, en toonde zich in alles een verlicht en bezadigd man, die het heil der kerk zeer ter harte nam.

— (WIBRANDUS GERARDUS), zijn broeder, geb. in 1776, † 22 Nov. 1852, begon zijne predikdienst in 1796 te *Scharnegoutum*, van waar hij 2 jaren later naar *Dronrijp* vertrok. Vervolgens trad hij op te *Bierum*, *Eppenhuizen*, *Midlum* in *O. Friesland*, en eindelijk in 1828 te *Woltersum*. Hij bezat uitgebreide kundigheden, een helder hoofd en een christelijk hart. Eene verhand. van hem: *Over de opstanding der dooden*,

werd in 1805 door het Haagsche Genootschap bekroond. Zijne overige werken, nog al verscheidene in getal, willen wij maar niet noemen, zij hebben veelal verklaring van den bijbel en bevordering van godsdienstigen zin ten doel.

REE (BALTHUS HENDRIK VAN), geb. in 1772, † 18 Maart 1835 te *Zaandam*, was aldaar stads heel- en vroedmeester, lid der Prov. Comm. van Geneesk. Onderz. en Toevoorz. in *N.-Holland;* van 't Genootsch. ter bevordering der heelk. te *Amst.* en van 't Prov. Utr. Genootschap. Hij was zeer bekwaam in zijn vak; behaalde in 1801 bij Monnikhoff's legaatbeschikkers den gouden eereprijs op eene verhandeling: *Over de taxis of handgreep voor de herstelling der breuken;* en liet 2800 verloskundige waarnemingen na, met zorgvuldigheid opgeteekend, welke na zijn' dood aan den hoogl. G. Vrolik te *Amst.* moesten worden ter hand gesteld, ten einde er dat gebruik van te maken, als deze dienstig oordeelde.

REEDE of RHEEDE (ADRIAAN VAN) sproot uit een overoud geslacht, uit *Munster* afkomstig, dat zich van daar door *Gelderland*, *Twenthe* en *'t Sticht* van *Utrecht* heeft verspreid, en waarvan vele zich als staatsmannen hebben beroemd gemaakt. ADRIAAN, heer van *Saesvelt* en *Brandlicht*, was in 1497 en vervolgens, ten tijde der regering van Frederik van *Baden*, bisschop van *Utrecht*, beschreven in de ridderschap van *Overijssel.* Toen *Zwolle* van Filips van *Bourgondië* (den opvolger van Frederik van *Baden*) was afgevallen, en zich onder de bescherming van den hertog van *Gelder* had begeven, werd hij in 1521 gevangen genomen, en bekwam eerst 2 jaren later zijn ontslag, ten koste van het huis *Saesvelt*, dat hij aan den bisschop opdroeg. Niet vruchteloos waren zijne pogingen, om het vorig gezag terug te erlangen, toen Hendrik van *Beijeren* bisschop werd. Deze benoemde hem in 1527 tot een zijner geheime raden, terwijl hij vroeger bij de andere bisschoppen het ambt van huismaarschalk had waargenomen. Hij was gehuwd met Lucia van Goor en liet 8 kinderen na, waarvan de oudsten zich in *Utrecht*, de jongsten in het *Sticht Munster* vestigden.

— (GOERT VAN), zijn zoon, heer van *Saesvelt* en *Amerongen*, geb. in Sept. 1516, † 19 Apr. 1585, bekleedde in 1555 den post van hoofdschout te *Utrecht*, en bleef in deze bediening tot 1564, toen hij er vrijwillig afstand van deed. Intusschen met de heerlijkheid *Amerongen* beleend, werd hij lid van de Utr. ridderschap. Hij voegde zich spoedig bij de voorstanders der vrijheid, en was in 1584, namens *Utrecht*, onder

de afgevaardigden, die met Hendrik III, koning van *Frankrijk*, wegens de opdragt der *Nederlanden* zouden handelen; doch hij volbragt die reis niet, maar stierf in *den Briel.* Hij was gehuwd met Geertruid van Nijenrode, waardoor de heerlijkheid *Zuilestein* in zijn geslacht kwam, terwijl hij door aankoop eigenaar was geworden van de heerlijkheid *Nederhorst.*

REEDE (GODARD VAN), heer van *Nederhorst*, werd in 1618 beschreven in de ridderschap van *Utrecht* en bediende onderscheidene ambten en commissiën. In 1646 werd hij, als lid van de Staten-Generaal, afgevaardigd tot den vredehandel te *Munster.* Hij schijnt op de zijde der Franschen geweest te zijn, want hij weigerde het tractaat te teekenen, als strijdig met het verdrag, in 1644 met *Frankrijk* gesloten. Dit gaf aanleiding tot verwijdering en twistschriften onder de ambassadeurs; doch had geen gevolgen wegens den dood van van Reede op 25 Junij 1648. Hij was 2 malen gehuwd 1) met Emerentia Oem van Wijngaarden, en 2) met Catharina van Utenhove; bij de eerste liet hij 7 kinderen na. Hij was de onderwijzer en eerste leidsman op de staatkundige loopbaan van E. van Weede, heer van *Dijkveld.*

— (ERNST VAN), zoon van Gerard v. R., broeder van bovenstaande, werd in 1619 Luit.-houtvester van 't land van *Utrecht*, en 3 jaren later maarschalk van 't *Overkwartier van 't Sticht.* Van dezen post deed hij in 1625 vrijwillig afstand; van den eersten in 't volgende jaar. Hij kocht de heerlijkheid van *de Vuursche* en *Drakestein*, en werd daarmede beleend in 1634. Later had hij zitting in 't collegie ter admiraliteit te *Amsterdam.* Zijne echtgenoote was Elisabeth van Utenhove, bij welke hij elf kinderen naliet.

— (JOHAN VAN), broeder van Godard v. R., heer van *Renswoude*, geb. in 1593, † 1682, werd in 1611 verkozen tot deken van het domkapittel van *Utrecht.* In de ridderschap beschreven, nam hij in 1634 zitting onder de geëligeerden ter staatsvergadering van *Utrecht*, en werd afgevaardigd tot de Staten-Generaal. Men maakte van zijne bekwaamheden gebruik in vele binnen- en buitenlandsche zendingen. In 1641 ging hij naar *Friesland* ter demping van gerezene twisten; 3 jaren later, met Boreel en Joachimi, naar *Engeland*, om eene vereeniging tusschen den koning en het parlement te bewerken. Men slaagde niet naar wensch, maar van Reede werd door den koning tot baron verheven. Als gewoon gezant bij den koning van *Denemarken*, ontving hij de orde van den Olifant. Men wil dat hij, door zijn' invloed op prins Willem II, dezen

zou hebben aangespoord tot de bekende onderneming tegen *Amsterdam* en de vergadering van *Holland*. In 1652 verkoos men hem tot voorzitter der Staten van *Utrecht*. Als gewoon afgevaardigde deelde hij niet in het vertrouwen van J. de Witt. In 1671 legde hij het voorzitterschap neder, om zijne hooge jaren; doch werd 3 jaren later namens den stadhouder verzocht, het op nieuw te aanvaarden. Hij was de echtgenoot van Jacoba van Heede en vader van 8 kinderen. Op zijn' 25jarigen trouwdag werd een' gedenkpenning uitgedeeld, die bij van Loon bewaard is.

REEDE (HENDRIK VAN), zijn zoon, was heer van *Schonauwen*, en werd in 1656, van wege de Algemeene Staten, als gewoon ambassadeur naar *Spanje* gezonden. Hij vertoefde aldaar geruimen tijd; bewees er den Staat gewigtige diensten, en werd in 1660, toen een buitengewoon gezantschap derwaarts vertrok, weder afgevaardigd, om tot het sluiten van een tractaat van vriendschap en koophandel mede te werken. Nadat hij was teruggekeerd, kocht hij in 1667 de heerlijkheid van *Schonauwen* en werd beschreven in de ridderschap van *Utrecht*. Hij stierf ongehuwd in den bloei zijns levens, den 19. Sept. 1669.

— (FREDERIK VAN), ook een zoon van Johan, was heer van *Renswoude*, en, na den dood van zijn' broeder Hendrik, heer van *Schonauwen*. Hij was Lt.-kolonel van een Holl. regiment voetvolk; nam in 1672 zitting in de staatsvergadering te *Utrecht*, doch ontsloeg zich hiervan 2 jaren later, en kocht de heerlijkheid *Lier* in *Holland*. Op bijzondere begeerte van prins Willem III, werd hij datzelfde jaar, op eene buitengewone wijze, met W. van Brederode en M. van Nassau, heer van *de Leck*, beschreven in de ridderschap van *Holland*. Hij werd gebruikt in vele bezendingen; was geacht als een der voornaamste regenten, en deed vooral in het vak der geldmiddelen gewigtige diensten. Hij huwde in 1676 met Clara Elisabeth van der Mijle, bij welke hij ééne dochter naliet, later de echtgenoote van Wigbolt van der Does, heer van *Noordwijk* enz.

— (GODARD ADRIAAN VAN), vrijheer van *Amerongen*, heer van *Ginkel* enz., geb. in 1621, † 9 Oct. 1691, was reeds in 1642 als maarschalk van *Montfoort* beschreven in de ridderschap van *Utrecht*. Als afgevaardigde ter Staten-Generaal, zond men hem in 1655 in gezantschap naar *Denemarken*, om te trachten dat de vrede bewaard bleef en om verhooging van tollen en lasten voor te komen. In 1660 trok hij naar *Spanje*, om de vriendschap des konings voor den Staat te verwerven,

en voor de belangen van den Nederl. koophandel te zorgen. Vijf jaren later begaf hij zich andermaal naar *Denemarken* en slaagde er in om 7 bijzondere verdragen met dat rijk te sluiten. In 1667 keerde hij nog eens derwaarts, om de uitrusting van 40 oorlogschepen te bevorderen, waarin hij gedeeltelijk slaagde. Bij één dezer gezantschappen ontving hij de ridderorde van den Olifant. Hij behaalde veel eer in 1672, door eene bezending aan den keurvorst van *Brandenburg* te *Berlijn;* herstelde later (1679) de wankelende vriendschap tusschen den keurvorst en de Staten, en ijverde bijzonder tegen de oprigting eener Afrikaansche maatschappij te *Embden*. Ondanks zijne hooge jaren, zond men hem op nieuw naar *Denemarken*, om een verdrag van koophandel te sluiten. Hij stierf kort daarop te *Koppenhagen*, van waar zijn lijk naar *Amerongen* gevoerd werd. Hij was gehuwd met Margaretha Turner, bij wie hij slechts één' zoon naliet, die volgt.

REEDE (GODARD VAN), vrijheer van *Amerongen* en *Ginkel* enz., betrad de krijgsmansloopbaan en was gouverneur der prov. *Utrecht*, dijkgraaf van den *Lekdijk* bovendams enz. In 1674 werd hij door den stadhouder beschreven in de ridderschap van *Utrecht*, waarin hij eerst zitting nam na den dood zijns vaders. Hij vergezelde prins Willem III naar *Engeland*, bragt door zijne dapperheid veel toe tot de onderwerping van *Ierland*, en werd wegens zijne verdiensten verheven tot graaf van *Athlone* en baron van *Agrim*. Toen de Franschen in 1702 een' aanslag in den zin hadden op *Nijmegen*, wist hij dien krachtdadig te verijdelen, en deze daad had de zegenrijkste gevolgen. Na den dood van den graaf van Nassau-Usingen in Oct. 1702, werd hem de waardigheid van veldmaarschalk opgedragen over het Hollandsche leger, welke verheffing hij echter niet lang overleefde; want slechts weinige dagen, nadat hij, in een' grooten krijgsraad te *'s Hage*, het ontwerp van den veldtogt had helpen beramen, overleed hij te *Utrecht* den 11. Febr. 1703. Hij had in vele opzigten bewijzen gegeven van beleid en moed, waardoor hij de moeijelijkste ondernemingen wist uit te voeren, en in de hagchelijkste omstandigheden raad te schaffen. Er is een penning ter zijner eer geslagen. Hij was gehuwd met Ursula Philippota van Raasveld, die hem ééne dochter en één zoon schonk.

— (FREDERIK ADRIAAN VAN), vrijheer van *Renswoude*, *Emminckhuizen*, *Moerkerken* enz., zoon van Gerard van R. en Machteld van Zuijlen van Nijeveld, werd in 1684 beschreven tot lid der ridderschap van *Utrecht*, en door deze afgevaardigd

ter vergadering der Staten-Generaal. In 1705 was hij gecommitteerde te velde; teekende 4 jaren later de praeliminairen tot den vrede, die den Staat en de bondgenooten vele voordeelen zouden geschonken hebben, indien ze niet vernietigd waren geworden. Als gevolmagtigde woonde hij in 1713 de vredehandeling te *Utrecht* bij, en verscheen in 1727 op het congres te *Soissons*. Inmiddels zag hij zich aangesteld tot voorzitter der Staatsvergadering van *Utrecht;* welke waardigheid hij bleef bekleeden tot aan zijn' dood in 1740, wanneer de heerlijkheid *Renswoude* vererfde op zijne weduwe, Maria Duijst van Voorhout, die haren naam vereeuwigde door de weldadige stichtingen te *Delft*, *'s Hage* en *Utrecht*, en door andere blijken van kunst- en menschenliefde.

REEDE (WILLEM FREDERIK, graaf VAN), geb. in 1770, † 1838. Tot de zeedienst opgeleid, werd hij op zijn 10de jaar als adelborst geplaatst op 't schip, waarop van Kinsbergen als kapitein het bevel voerde, en woonde in 1781 den zeeslag op *Doggersbank* bij. Sedert nam hij deel aan onderscheidene zeetogten en werd in 1785 tot luitenant bevorderd. Later verliet hij de zeedienst en werd benoemd tot garde du corps van den stadhouder. Na 1795 leefde hij in den schoot zijner familie tot in 1813, toen hem de souvereine vorst tot gezant benoemde, om aan de Duitsche hoven zijne verheffing aan te kondigen. Daarna zag hij zich aangesteld tot commissaris bij het leger der verbondene mogendheden te *Parijs;* vervolgens tot oppertoeziener over prins Frederik der *Nederlanden*, dien hij naar de Leijdsche hoogeschool vergezelde. Na de terugkomst van Napoleon van *Elba*, werd hij benoemd tot generaal-majoor en commissaris bij het leger van den hertog van Wellington; woonde den slag van *Waterloo* bij, en vergezelde het leger naar *Parijs*. Benoemd tot hofmaarschalk des konings en tot ridder der mil. Willems-orde, waarvan hij weldra kommandeur werd, zag hij zich ook vereerd met de waardigheid der Bath-orde en in 1824 met die van minister van buitenlandsche zaken; van welken post hij zich echter weldra ontsloeg. Benoemd tot minister van staat, woonde hij het huwelijk bij van prins Frederik met eene Pruisische prinses, en verkreeg het grootkruis der orde van den Nederl. leeuw. Bij zijne terugkomst uit *Berlijn*, stelde men hem aan tot opperintendant der koninklijke paleizen, tot lid der eerste Kamer der Staten-Generaal en in 1829 tot opperkamerheer des konings. In 1834 belastte men hem met eene zending bij den hertog van *Nassau;* en in 't volgende jaar werd hij benoemd

tot voorzitter van de eerste kamer der Staten-Generaal, in welke betrekking hij werkzaam bleef tot aan zijne jongste ziekte. Als lid der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*, gedacht hem de hoogl. Siegenbeek in zijne aanspraak van 1839.

REEDER (LUCAS), geb. te *Leijden* in 1728, † 1779, bragt als student 4 jaren door op de academie zijner geb.-stad, om vervolgens door den pred. J. Determeijer voor het Luth. leeraarsambt opgeleid te worden. Daarna vervolgde hij zijne theol. studiën te *Göttingen* van 1749—51 onder den beroemden Mosheim. In 1753 zag de Luth. gemeente te *Hoorn* hem als leeraar optreden; van daar vertrok hij naar *Culemborg*, kwam gedurig te *Amsterdam* in aanmerking, werd er eindelijk beroepen, maar des daags nadat hij het beroep had aangenomen, maakte eene beroerte een einde aan zijn leven. Hij was een man van veel kennis, juist oordeel en helderen geest; doch naar veler oordeel niet regtzinnig genoeg. Eene zijner verhand. is door het Stolpiaansch legaat in 1768 bekroond en uitgegeven, onder den titel: *De Cartesiana demonstratione existentiae divinae a priori, ex notione entis perfectissimi et necessarii.* Ook bestaat er van hem eene *Leerrede op den algem. danken bededag over Prov. XIV:* 34. 1754.

REEKERS (JOHANNES), geb. te *Haarlem* in Jan. 1790, verloor als knaap zijne ouders en werd in 't burgerweeshuis opgevoed; hij ontving onderwijs in de teeken- en schilderkunst van J. P. van Horstok, en oefende zich tevens vlijtig op het Haarlemsche teekengenootschap. Als meester opgetreden zijnde, legde hij zich bijzonder toe op het geven van onderwijs in de teekenkunst, terwijl hij intusschen eenige teekeningen, welgetroffene portretten en kabinetstukjes vervaardigde. Op de Amst. tentoonstelling van 1814 zag men van hem eene schilderij, voorstellende de keuken in 't weeshuis te *Haarlem*, met beelden gestoffeerd, benevens een binnenhuis. Vervolgens verschillende stukken op onderscheidene tentoonstellingen, beeldjes, gezelschapstukjes, stadsgezigten en dergelijke, die door kenners met genoegen beschouwd werden. Hij etste ook eenige prentjes, en sommige zijner teekeningen zijn in plaat gebragt. — Zijn zoon

— (HENDRIK), geb. te *Haarlem* in 1815, † 1854, werd door zijn' vader in de beginselen der teeken- en schilderkunst onderwezen. Hij legde zich bijzonder toe op bloemen, vruchten en dood wild; maakte zich de raadgevingen van den vermaarden bloemschilder G. J. J. van Os en andere deskundigen ten nutte, en bestudeerde vooral de natuur. Op

2 schilderijen, een fruitstuk en een met wild, bloemen en vruchten, verwierf hij in 1841 van de commissie der tentoonstelling te 's *Hage* de zilveren medaille. Hij werd in 1843 lid der Kon. Academie van beeldende kunsten te *Amst.*, en begaf zich naar *Brussel*, waar hij zich eenige jaren ophield en men zijn talent op prijs stelde, vooral de kunsthandelaar Nieuwenhuis. Naar *Haarlem* teruggekeerd in 1848, heeft hij van zijne vernieuwde studie niet vele vruchten mogen plukken, hij ontviel in den bloei zijns levens aan de Holl. schilderschool, waarvan hij meer en meer een sieraad werd.

REENEN (JACOB HENDRIK VAN), geb. te *Amsterdam* uit een deftig geslacht, in 1783, † 1845, beoefende aan 't athenaeum aldaar de oude letteren en regtsgeleerdheid, en gaf van zijne vorderingen in de eerste als student in 1806 eene merkwaardige proeve door zijne: *Disputatio de Q. Horatii Flacci epistola ad Pisones*, die hij onder den hoogl. D. J. van Lennep openlijk verdedigde. Hij werd in 1808 den bejaarden hoogl. Cras toegevoegd als medehelper, en nam later het professoraat in de regten met lof waar, tot in 1823, toen hij zijn ontslag verzocht en eervol verkreeg. Hij trad vervolgens de staatkundige loopbaan in, behartigde, als lid der 2de kamer van de Staten-Generaal, de belangen van zijn vaderland; behoorde tot aan zijn' dood onder de curatoren van 't Amst. Athenaeum; was lid van 't Kon. Nederl. Instituut, 3de klasse en van de Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*, en schrijver van een: *Algemeen overzigt der academische werkzaamheden van den toekomstigen meester in de regten.* 's *Hage*, 1836.

REES (KASPAR FRANS DE), geb. te *Roermonde* omstreeks 1690, begaf zich ten jare 1708 in de orde der Preekheeren, en stond langen tijd aan 't hoofd der scholen te *Mechelen.* Dit verhinderde hem echter niet, zich verder te oefenen in de geleerde talen, wiskunde en theologie. Toen hij weigerde de bulle te teekenen: *Vineam Domini et Unigenitus*, begaf hij zich naar *Holland*, waar hij eenige aanzienlijke jongelieden onderwees, en nu en dan eenige pastoors in hun werk behulpzaam was. Hij leefde nog in 1740, en heeft eenige theol. werkjes en Lat. dichtstukjes geschreven, maar vooral naam gemaakt door zijn rekenboekje, getiteld: *Een algemijnen regel waardoor alle regels der rekenkonst enz. uitgewerckt worden.* 's *Hage*, 1737, daarna in 1788 te *Gend.* Het werd spoedig in 't Hoogd. vertaald, en zijn regel raakte bekend onder de benaming: *die berümhte Reezische Regel*, en vond in Willich en Schmid geleerden, die hem verklaarden, terwijl men de Rees ook houdt voor

den uitvinder van den regel, om de wissel-arbitrage uit te rekenen. Men heeft nog van hem: *Eene verlichte rekenkonst*, waarvan ons de tijd en de plaats der uitgave onbekend is.

REES (BOUDEWIJN VAN), geb. te *Haarlem* in 1753, † 17 Mei 1825 te *'s Hage*, werd proponent bij de Remonstrantsche broederschap in 1775, en 't volgende jaar pred. te *Amersfoort;* vertrok van daar in 1780 naar *Zwammerdam*, vervolgens naar *Zevenhuizen*, en werd in 1788 van daar verplaatst naar *Moordrecht*, ten gevolge van politieke beroeringen, terwijl hij reeds eenige maanden te voren, veiligheidshalve, zijne gemeente had moeten verlaten. In 1793 naar *Leijden* beroepen, was hij daar werkzaam tot in 1801, toen hij afstand deed van zijne bediening. In 1795 deed hij in de groote vergadering met Rogge een voorstel om den naam Remonstranten af te leggen en zich met de Doopsgezinden tot een algemeen christelijk kerkgenootschap te vereenigen. Hij was een man van uitgebreide kundigheden, die bij Teijler's Godgel. Genootschap het gouden eermetaal behaalde op eene verhand.: *Over den invloed van het burgerlijk bestuur op zaken van godsdienst*, en in 1814 bij de Maatsch. Tot Nut van 't algemeen, op eene verhandel.: *Over de ware en valsche schaamte in derzelver verschillende waarde en gevolgen.* Vervolgens heeft hij ook nog uitgegeven: *Onderzoek of verbonden met magtige volken voor kleine staten voordeelig zijn?* — *Bedenkingen over den toekomstigen armestaat in ons vaderl.* — *De vereeniging der belangen van landbouw, industrie en koophandel.*

REESEMA (ABRAHAM SIEWERTSZ. VAN), geb. te *Leijden*, 29 Mei 1786, † 16 Sept. 1848, werd in 1801 student in zijne geboorteplaats en oefende zich in de letteren onder Wijttenbach en in de regtsgeleerdheid voornamelijk onder van der Keessel. In 1807 promoveerde hij met eene diss.: *De praesumtione doli in delictis*, ook buitenlands bekend en geprezen. Daarna vestigde hij zich als advokaat te *Rotterdam* en verwierf spoedig, door zijne grondige regtskennis, bijzonder in zaken van koophandel, door zijne welsprekendheid, door zijne onkreukbare trouw en vasten ernst, eene uitgebreide praktijk. Met deze betrekking was hij zoo ingenomen, dat hij de aanbieding eener aanzienlijke plaats in 't regterlijk collegie van de hand wees. Bij zijne drukke praktijk vergat hij zijne letterkundige studiën geenszins; werd lid en daarna voorzitter van de Maatsch. van fraaije Kunsten en Wet., en stond in vriendschappelijke betrekking met onderscheidene geleerden. Van zijne werkzaamheid en kunde getuigen verder zijne schriften, o. a.: *Over den aard*

der wetten voor den koophandel, geplaatst in den *Schouwburg voor in- en uitlandsche letter- en huishoudkunde* van 1808 en 9; — eene voorlezing: *Over de waardigheid en vruchtbaarheid der geestdrift voor het goede*, 1819; — *Over de vorming van het eigen karakter der Nederl. letterkunde*, 1817; — *Over het gemeenebest der letteren*, 1825; — *Over de geregtelijke welsprekendheid*, 1839. In 1817 werd zijne verhandel.: *Over het ware denkbeeld van dichterlijke oorspronkelijkheid*, door bovengenoemde Maatsch. met goud bekroond. Dat hij ook soms de Nederd. lier hanteerde, blijkt uit een gedicht, getiteld: *Leijden op den* 12. *Jan.* 1807; en uit *De dank van het nageslacht*, feestzang bij het 25jarig bestaan der Rotterd. afdeel. van de Maatsch. Tot Nut van 't algemeen, uitgesproken in de groote kerk den 13. Sept. 1815. Hij was lid der Nederl. Maatsch. van letterk. te *Leijden* en van 't Utrechtsch Genootschap. Z. M. huldigde zijne verdiensten, door hem de Leeuwen-orde te schenken.

REGENBOGEN (JOHAN HENDRIK), geb. te *Schuttorp* in het graafschap *Bentheim*, 9 Dec. 1769, † 22 Febr. 1814, werd in 1799 te *Franeker* benoemd tot hoogl. in de kerkgeschiedenis en bijbelsche uitlegkunde, welke betrekking hij aanvaardde met eene rede: *De extremis, in quae interpretes S. C. passim prolapsi sunt sedulo cavendis.* Hij bekleedde aldaar later een' leerstoel in de godgeleerdheid, en bij het opheffen dier hoogeschool in 1811, werd hij te *Leijden* benoemd tot hoogl. in de geschiedenis, waartoe hij zijne bevoegdheid had doen blijken, door zijne Lat. verhand. *Over de voordeelen der kruistogten.* De academie had niet lang genot van zijn onderwijs, daar hij in de vaag van zijn leven werd weggerukt. Men heeft van hem eene *Oratio de theologo perfecto*, denkelijk te *Franeker* gehouden bij het aanvaarden van den theol. leerstoel. Hij behaalde bij 't Godgeleerd Genootschap te *'s Hage* eene medaille op zijn *Betoog dat er in de boeken des O. V. voorspellingen zijn vervat, welke onmiddelijk op den Messias doelen.* 1797; alsmede bij hetzelfde genootschap voor: *Abraham als het toonbeeld van een' huisvader beschouwd*, 1798; en voor een *Betoog dat alle veranderingen onnoodig zijn, met betrekking tot de hoofdwaarheden der chr. leer.* 1801. Voorts schreef hij: *Overeenkomst van de leer der App. met die van hunnen Meester.* — *Verdediging van de geopenb. godsd. tegen desz. hedendaagsche bestrijders*, 2 dln. 1802 en 3. Welk een curieus abuis daarmede bij Allart plaats vond, die 't 1ste deel uitgaf, leest men in de voorrede van 't 2de deel; hij plaatste namelijk de voorrede, die Regenbogen voor 't 1ste dl. bestemd had, voor eene verzameling van romans. In 1811 gaf hij te

Workum in 't licht zijne: *Christelijke godgeleerdheid naar de behoeften van dezen tijd*, waarin hij omtrent verscheidene gewigtige punten van de leer der Hervormde kerk afweek. Eenige nagel. *Leerredenen* kwamen te *Dordr.* in 't licht in 1815. Zijne verh. over de kruistogten, waarvan de titel luidt: *Commentatio de fructibus quos humanitas*, *libertas*, *mercatura*, *industria etc. per cunctam Europam perceperunt in bello sacro*, naar *Parijs* gezonden, om naar den uitgeschreven prijs te dingen, was op reis verloren geraakt, en werd toevallig wedergevonden, doch te laat om ter beoordeeling te worden toegelaten, weshalve ze aan den schrijver werd teruggezonden, die ze daarop door den druk gemeen maakte, met eene voorrede, waarin hij in sierlijk Latijn de lotgevallen van dat stuk mededeelt. Hij toont in al zijne schriften eene heldere wijze van beschouwing, die blijken draagt van zijne uitgebreide kennis, en hoe hij een meester was in taal en stijl.

REGIUS (HENRICUS) of DE ROIJ, geb. te *Utrecht* 19 Julij 1598, † 19 Febr. 1679, volbragt zijne studiën te *Franeker*, waar hij den doctoralen graad in de wijsbegeerte en geneeskunde verkreeg. Hij vestigde zich eerst in *O. Friesland*, daarop te *Naarden* en toen in zijne geb.-stad, en oefende de praktijk met zulk een gelukkig gevolg uit, dat men hem in 1638 te *Utrecht* eerst tot buitengewoon en 't volgende jaar tot gewoon hoogl. benoemde in de theoretische genees- en kruidkunde. Hij was een hevig voorstander der Cartesiaansche wijsbegeerte, waardoor veel twist en tweespalt ontstond. Voetius o. a. kreet hem voor een' ketter uit en wist bij den acad. senaat uit te werken, dat Regius geene lessen zou houden, dan die tot zijn vak behoorden. De bijzonderheden betrekkelijk dezen twist vindt men uitvoerig in Burman's *Traj. erud.*, pag. 289 etc. Regius liet daarop de wijsbegeerte varen en bepaalde zich alleen tot de geneeskunde en verkreeg in 1661 den titel van professor primarius medicinae. In 1673 behoorde hij onder de gijzelaars, die door de Franschen werden medegevoerd, om gevangen te blijven tot de oorlogs-contributie door *Utrecht* zou betaald zijn. Van zijne schriften noemen wij slechts zijne: *Physiologia sive cognitio sanitatis* etc. *Traj.* 1641, door welke Voetius vuur vatte. — *Fundamenta physices. Amst.* 1646, met lofverheffing van Cartesius, welke hij in de 2de uitgave van 1654 achterwege liet. — *Explicatio mentis humanae*, *sive animae rationalis*, 1647. — *Fundamenta medica*, 1648, daarna meermalen uitgegeven, onder den titel: *De arte medica et causis rerum naturalium.* — *Philosophia naturalis*, 1621, tweemalen herdrukt

en in 't Fransch vertaald. Men houdt dit werk voor een compendium der Cartesiaansche wijsbegeerte.

REGIUS (JOHANNES), geb. op het fort *Frederik Hendrik* in 1656, † 1738, studeerde te *Utrecht* in de godgeleerdheid, waar hij in 1676 tot doctor in de philosophie bevorderd werd. Hij nam aldaar eenigen tijd de dienst van een' kranken leeraar waar, tot dat hij in 1679 eene standplaats kreeg te *Batenburg*, 2 jaren later te *Stavenisse*, waar hem een leerstoel in de wijsbegeerte te *Franeker* werd aangeboden. Hij begon zijne lessen met eene rede: *De methodo philosophandi*, 1686, en volgde de Aristotelische denkwijze, welke tegenstand vond bij de voorstanders van het Cartesianismus en hem in onzalige twisten wikkelde. Ook deelde hij in de geschillen over het gezag der rede met betrekking tot de H. Schrift, 't geen hem aanleiding gaf tot het uitgeven eener *Diss. de modo percipiendi S. Scripturae divinitatem contra H. Hulsium*, *theologum Duisburgensem. Fran.* 1688, en van eene leerrede: *Nodige waarschouwinge tegen het oordeel en meesterschap der reden over de Schriftuire en goddelijke waarheden*, *over Coloss. XI:* 8. 1686. De twistschriften, die over en weder uit deze en and. geschillen voortvloeiden, laten wij daar. Het harrewarren moede, zag Regius naar een' meer praktikalen werkkring uit; legde zich op de geneeskunde toe; werd in 1696 honoris causa tot med. doctor bevorderd, en trad als practiserend arts op, zonder zijne philosophische professie te laten varen. Men heeft van hem onder meer andere wijsgeerige schriften: *Institutionem logicarum epitome. Fran.* 1705. — *Instit. ethicarum compendium. Ib.* 1708. — *Principia philos. theoretica. Ib.* 1811, in 't Nederd. vertaald onder den titel: *Beginselen der beschouwende philosophie. Rott.* 1714, *Amst.* 1735. — *Metaphysica repurgata. Ib.* 1715. — *De homine automatico et de vera mentis cum corpore unione. Ib.* 1703. — *De sapientia imaginaria. Ib.* 1709.

REGTERS (TIBOUT), geb. te *Dordrecht* 25 Dec. 1710, † 26 Jan. 1768, had zijne opleiding in de schilderkunst van Quinkhart, en heeft, zonder zijn' meester te overtreffen, uitgemunt in 't vervaardigen van portretten, familie- en regentstukken, waaronder als merkwaardig beschouwd wordt een in 1761 geschilderd stuk voor de chirurgijns-gildekamer op de N. Markt te *Amsterdam*, waarop de hoogl. P. Camper wordt voorgesteld, bezig met een hoofd te ontleden, omringd van de overlieden van 't gilde. Een uitvoerig en fraai geschilderd familie-stuk is dat, waarop o. a. het portret voorkomt van Jeronimo de Bosch, vader van den dichter Bernardus de B.,

met zijne gehuwde en ongehuwde kinderen. Door 't podegra verhinderd zijne schilder-kamer te bezoeken, teekende hij ter uitspanning vruchten naar de natuur, welke teekeningen nog op prijs worden gesteld.

REGULETH (DANIEL ALBERT), geb. in 1748, † 1794, was eerst pred. te *Amerongen*, daarna te *Wijk bij Duurstede*, *Haarlem* en sedert 1787 te *'s Hage*. Hij behoorde tot de medeoprigters van het Genootschap ter verdediging van de Chr. godsdienst, en was als corresponderend lid der N. Holl. Synode op de Z. Holl. tegenwoordig. Men vindt van hem onder de werken van 't gemelde genootschap zijne in 1790 gehoudene aanspraak: *Over de redenen ter bemoediging, die een vriend der waarheid in dezen tijd van tegenstand en ondermijning overblijven.*

REICHE (GEORGE HENDRIK), geb. te *Hoija* in *Hanover* in 1753, † 1830, was sedert 1781 Luth. predikant te *Groede*, het volgende jaar te *Amersfoort*, 3 jaren later te *Zutphen* en in 1799 te *Leijden*, waar hij stierf in een' min of meer krankzinnigen toestand. Behalve Veillodter, *Overdenk. bij het gebruik van het H. Avondmaal, Zutph.* 1800 en 1804, heeft hij een aantal werken uit het Hoogd. vertaald, zoo als: G. Less, *Over den hist. stijl van het O. T. Ib.* 1790. — J. G. Rosenmuller, *Gesch. van de godsd. voor kinderen*, 1792. — *Het leven, de gevoelens en bedrijven van Calvijn. Utr.* 1796. En op ondersch. tijden de *Levens van Luther, Melanchton, J. Huss, U. Zwinglius*, die blijken van naauwkeurigheid dragen.

REIDT (EVERARDT VAN) of REIDANUS, geb. te *Deventer* in 1550, † 25 Febr. 1602, had tot vader JOHAN V. R., stadsgeneesheer en een der onderwijzers aan de Lat. school aldaar; een geleerd man en voorstander der Hervorming in 1566 en 67. Al vroeg toonde Everardt genegenheid voor talen en wetenschappen, zoodat hij, wel toegerust, zich naar de hoogeschool begaf, waar hij de regts- en staatskennis beoefende en den graad van doctor in de beide regten verwierf. Hij vestigde zich te *Arnhem* als advokaat, muntte uit door welsprekendheid en zaakkennis en zag zich aldaar gekozen tot burgemeester. Van wegens *Gelre* en graafschap *Zutphen*, werd hij afgevaardigd ter vergad. van de Algemeene Staten en in vele gewigtige zaken gebruikt. Zoo behoorde hij in 1592 tot het gezantschap, naar *Brussel* afgevaardigd, om, onder bemiddeling van keizer Rudolph, met den hertog van Parma in voorloopige onderhandeling te treden, omtrent een vredesverdrag met den koning van *Spanje*. Van Reidt, reeds vroeger tot den adel-

stand verheven, met den titel en rang van baanderheer en baron, kweet zich uitnemend van den hem opgedragen last, waarvoor hij met een' gouden halsketen, ter waarde van *ƒ* 1800, beschonken werd. In 1584 werd hij raad en secretaris van graaf Willem Lodewijk van *Nassau*, stadhouder van *Friesland*, vestigde zich te *Leeuwarden*, was met raad en daad des graven regterhand, en kwam o. a. ook in betrekking met prins Willem I, die van zijn doorzigt in staatkundige zaken dikwijls gebruik maakte. Door graaf Willem Lodewijk kwam hij ook in kennis met H. v. Brederode, dien hij dikwijls te *Vianen* bezocht. Als vaderl. hist.-schrijver maakte hij zich loffelijk bekend door zijne: *Hist. der Nederl. oorlogen, begin en voortganck tot den jare* 1601, na zijn' dood uitgegeven te *Arnh.* 1626, en door D. Vossius in 't Lat. vertaald, onder den titel: *Belgarum aliarumque gentium annales*, etc. *L. B.* 1633. Hij behandelt de gebeurtenissen van 1583—1601 vrij uitvoerig, toont vele waarheidsliefde, doch is niet in allen opzigte onpartijdig. Zijne godsdienstigheid schittert telkens door, daar hij overal op de hand der Voorzienigheid wijst. Hij legateerde een gedeelte van zijne bezittingen op *Texel* tot eene studentenrente voor zijne nakomelingschap. Hij was minzaam en vrolijk in zijn' omgang, steeds bereidvaardig tot hulp zijner arme natuurgenooten, een warm voorstander der Hervormde leer, zonder bitterheid. Hij stierf ongehuwd.

REIFFENBERG (FREDERIC AUGUSTE FERDINAND THOMAS baron DE), geb. te *Bergen* in *Henegouwen*, 14 Nov. 1795, † 18 Apr. 1850 te *Brussel*, koos eerst de krijgskundige loopbaan, welke hij na Napoleon's val verliet, om zich aan de studie der letteren toe te wijden. Omstreeks 1822 werd hij hoogl. in de wijsbegeerte te *Leuven*, in 1835 te *Luik*, van waar men hem weldra beriep naar *Brussel* als eerste bewaarder der kon. bibliotheek. Hij maakte zich door vele schriften van onderscheiden aard zeer verdienstelijk. Zij bestaan in 15 deeltjes Fransche gedichten en dramatische stukken; in 40 levensschetsen en hernieuwde geschiedkundige uitgaven van vreemde werken; voorts in onderscheidene brochures, afzonderlijk en in tijdschriften, en in werken van wijsgeerigen of staatkundigen aard. Wij noemen slechts eenige, die betrekking hebben op Nederl. geschiedenis: *Archives philos. et historiques des Pays-Bas.* 6 vol. 1825—32. — *Résumé de l'hist. des Pays-Bas.* 2 vol. 1827. — *Hist. des troubles des Pays-Bas, par v. der Vijnckt, avec un discours préliminaire et des notes.* 3 vol. 1822, in 't Nederd. vertaald door T. O. Schilperoort. *Mémoires de*

Jac. du Clercq. 1823. — *Hist. de l'ordre de la toison d'or.* 1830, met atlas in fol. — *Particularités inédites sur Charles-Quint et sa cour*, in 4to. — *Hist. des ducs de Bourgogne*, van de Barante, met aanm. en aanhangsels, 1835 en 36, 10 vol. av. fig. — *Correspondance de Marguerite d'Autriche avec Philippe II, suivie des interrogatoires du comte d'Egmont*, en meer andere. Zijne veelschrijverij deed hem hier en daar groote onnaauwkeurigheden begaan. Hij was o. a. lid van de Aziatische Maatsch. te *Parijs*, van geleerde genootschappen te *Gend*, *Luik* en *Leijden*, enz.

REINALD I of REINOUD, graaf van *Gelderland* en *Zutphen*, zoon van Otto II, had, na den dood zijns vaders in 1271, den leeftijd van 16 of 17 jaren bereikt, stond ruim een jaar onder voogdijschap, en aanvaardde daarop het bewind. Hij huwde in 1275 Ermgarde, dochter van Walram, hertog van *Limburg*. Dit huwelijk, dat zulke voordeelige uitzigten gaf, is de oorzaak geweest van veelvuldige rampspoeden voor vorst en onderdanen. Na den dood zijns schoonvaders, omstreeks 1280, noemde Reinald zich graaf van *Gelre* en hertog van *Limburg*. Twee of 3 jaren later overleed zijne echtgenoote kinderloos, en werd hij in een' hardnekkigen oorlog gewikkeld met hertog Jan van *Braband*, die hem het bezit van *Limburg* betwistte. Deze strijd, die meer dan 5 jaren duurde, en waarvan de bijzonderheden te uitvoerig zijn voor ons beknopt bestek, eindigde met zijne gevangenschap in den bloedigen veldslag van *Woeringen* ten jare 1288, door J. van Helu bezongen. Hij was aan 't hoofd gewond, werd naar *Leuven* gevoerd, vervolgens naar *Nivelles*, en heusch en hoffelijk behandeld. Zijne vrienden beijverden zich, om hem door kracht van wapenen te bevrijden, 't welk eerst gelukte door tusschenkomst van graaf Guy van *Vlaanderen*, zijn 2de schoonvader, aan wien hij zijne graafschappen verpandde, door een zwaar losgeld en door afstand te doen van zijne regten op *Limburg*. De graaf mogt daarbij geen duim breed gronds van zijne voorvaderlijke bezittingen verliezen; maar zijn land was verwoest, de schatkist uitgeput, een groot aantal zijner edelen gesneuveld en de staat met zware schulden belast. Het Vlaamsche bewind in *Gelre* hield op in 1295, ofschoon de geheele achterstand van Reinald's losgeld eerst in 1309 was afbetaald. Zijne verdere bedrijven worden door van Spaen in diens *Hist. van Gelderland* uitvoerig medegedeeld. In 1316 begonnen er tusschen hem en zijn' zoon, die denzelfden naam voerde, oneenigheden te ontstaan, waarvan de oorsprong in 't duister

ligt, doch welke misschien moeten toegeschreven worden aan de zwakhoofdigheid van den graaf, die soms tot krankzinnigheid oversloeg, waarschijnlijk ten gevolge zijner wonde in den slag bij *Woeringen*. Hoe het zij, hij werd gedwongen een gedeelte van 't bewind aan zijn' zoon over te laten, en in het najaar van 1318 zag hij zich in bewaring gesteld op het huis *Halle* of *de Hell*, op de *Veluwe*. Hij werd in Nov. 1320 wel ontslagen, doch zijne geestverbijstering, welke zich bij poozen openbaarde, maakte het noodzakelijk hem weder op te sluiten, waartoe men het vermakelijke slot te *Montfoort* bezigde, alwaar hij tot aan zijn' dood, 9 Oct. 1326, overeenkomstig zijn' rang en waardigheid, behandeld werd. Men noemde hem de Strijdbare, doch hij streed met meer dapperheid dan geluk. Hij was milddadig jegens de armen, doch men beweert dat zijne ruime giften aan kerken en kloosters er toe hebben bijgedragen om zijnen val te bespoedigen. Uit zijn 2de huwelijk met Margaretha, dochter van Guy van *Vlaanderen*, en weduwe van Alexander, zoon des konings van *Schotland*, welke hij overleefde, ontsproten behalve Reinald, die hem opvolgde, nog 2 zonen, die in jeugdigen leeftijd overleden, en 3 dochters, Margaretha, gehuwd aan den graaf van *Kleef*, Filippe en Isabella, welke den geestelijken staat omhelsden.

REINALD II, graaf van *Gelderland* en *Zutphen*, geb. in 1295, † den 12 Oct. 1343, bijgenaamd de Zwarte, had reeds gedurende zijns vaders leven over een gedeelte van *Gelderland* het bewind gevoerd; doch nam na diens dood eerst den grafelijken titel aan. Hij was gehuwd met Sophia, dochter van Floris Berthoud, heer van *Mechelen*, welke hem groote goederen en schatten aanbragt, waarmede hij zijne schulden konde vereffenen, zijne verpande sloten en tollen inlossen en uitgestrekte bezittingen aankoopen. In zijne veelvuldige veeten en togten zullen wij hem niet volgen. Uit een' buit, dien hij behaalde op Luikenaars en Brabanders in 1328, versterkte en verbeterde hij zijne sloten en stichtte het klooster *Monnikhuizen* bij *Arnhem*. Zijne gemalin stierf in 1329, en liet hem 4 dochters na; hij huwde 2 jaren later met Eleonora, zuster van den Engelschen koning Eduard III, welke verbindtenis op de volgende lotgevallen van *Gelre* wel een' beslissenden invloed had, maar hem ook in oorlogen wikkelde, die hem en zijne onderdanen veel nadeel toebragten. Den 19. Maart 1339 zag hij op voorspraak van Eduard, door keizer Lodewijk IV, op een' rijksdag te *Frankfort*, met groote plegtigheid, het graafschap *Gelre* tot een hertogdom verheven. Twee dagen later

ontving hij van den keizer, in pandschap van het rijk, tegen 40 duizend mark zilver, *Friesland* tusschen het *Vlie* en de *Lauwers*, uitgenomen het gedeelte dat aan *Holland* behoorde, en ook de vergunning om Joden in zijne steden en burgten te laten wonen en van hen de gewone diensten te eischen. Hij begunstigde de Italiaansche kooplieden, die onder den naam Lombardi door geheel *Europa* verspreid waren. Terwijl hij eenigen tijd van zijne vrouw verwijderd leefde, die men valschelijk van melaatschheid beschuldigd had, trad zij, toen de hertog te *Nijmegen* aan tafel zat, onaangediend binnen met hare 2 zoontjes Reinald en Eduard, en overtuigde hem van hare zuiverheid. Kort na dit voorval, dat hem met schaamte en droefheid vervulde, stierf hij plotseling te *Arnhem*. Hij wordt beschreven als regtvaardig, dapper, milddadig en prachtlievend; bragt weldadige verbeteringen aan in de regtspleging, eerbiedigde de vrijheden der steden en bekrachtigde ze, beschermde den handel, en begunstigde, door het uitgeven van woeste gronden en het aanmoedigen van ontginningen, den landbouw. Daar zijne verheffing tot hertog hem tot eene vorstelijke hofhouding drong, waren deze en andere groote uitgaven de oorzaak, dat hij zware schulden achterliet, en zijne weduwe genoodzaakt was hare kleinooden bij Joden in *Keulen* te verpanden. Als hertog veranderde hij zijn wapen; verliet de blokken rondom den leeuw, die zijn vader en grootvader gevoerd hadden, en nam een' 2 staartigen leeuw zonder blokken aan.

REINALD III, hertog van *Gelderland* en graaf van *Zutphen*, geb. in 1332, † 4 Dec. 1371, volgde zijn' vader Reinald II in 't bewind op, toen hij naauwelijks elf jaren bereikt had. Zijne minderjarigheid eischte eene voogdijschap, waarop zijne moeder regt had, doch dit werd haar betwist, tot dat de steden van *Gelre* en *Zutphen* een verbond sloten, waarbij zij den jongen Reinald voor haren wettigen heer verklaarden en beloofden elkander tegen elk onregt en geweld te beschermen. Edelen, ridders en knapen voegden zich bij dat verbond en vormden een' landraad, om het bewind van zaken te voeren, terwijl Eleonora het gezag handhaafde, op naam van haren zoon. Doch de 12jarige hertog handelde weldra op eigen naam en gezag. Den 1 Julij 1347 werd zijn huwelijk met Maria van *Braband* voltrokken, voor hetwelk de koning van *Frankrijk* de pauselijke bekrachtiging had verkregen, wijl zij elkander in den 3den graad van maagschap bestonden. Tusschen de beide aanzienlijke geslachten van Hekeren en van Bronkhorst barstte in dezen tijd openlijk eene oude veete uit,

onder den naam van „de partijschap der Hekerens en van Bronkhorsten," welke *Gelderland* en *Kleef* jaren lang deerlijk teisterde en stroomen bloeds deed vloeijen. Zij is in haren oorsprong breedvoerig ontwikkeld in 't verdienstelijk werk van I. A. Nijhoff, *Gedenkw. uit de gesch. van Gelderl.* II, bl. 41, waarnaar wij den lezer verwijzen. Eleonora en Eduard, de broeder van Reinald, voegden zich op de zijde der Bronkhorsten en de hertog op die der Hekerens. Dit had eene onzalige verwijdering tusschen de broeders ten gevolge, welke nu en dan werd bijgelegd, om daarna des te grooter te worden. Reinald kwam er eindelijk toe (21 Dec. 1353) om zijnen broeder het hertogdom *Gelre* en graafschap *Zutphen* op te dragen, en hem daarover tevens aan te stellen tot stedehouder of landvoogd, om het in zijnen naam tot kersmis over 7 jaren te besturen. Hij zelf zou echter den titel en rang van hertog blijven behouden, en 12 duizend kleine ponden 's jaars tot zijn onderhoud genieten. Doch hij had helaas! spoedig berouw over zijnen afstand, trachtte het verloren gezag te herwinnen en weldra ontbrandde de broeder- en burgerkrijg op nieuw met hevige woede. Wij mogen hier niet in bijzonderheden treden, noch de verbonden van verzoening optellen, die wederzijds werden gesloten en spoedig verbroken. De uitkomst was: dat Reinald zich genoodzaakt zag het bewind aan zijnen broeder af te staan in 1361, en op het slot *Rozendaal*, en 3 jaren later op het huis te *Nijenbeek*, tusschen *Deventer* en *Zutphen*, in bewaring gesteld werd. Men wil, dat hij door werkeloosheid, gebrek aan beweging en overdadig gebruik van spijs en drank, zoo zwaarlijvig werd, dat het bewaarvertrek slot noch grendel behoefde, wijl door den ingang wel een bediende in- en uitgaan kon, maar hij niet. Eduard werd bij *Baesweiler*, in een' krijg tusschen *Gulik* en *Braband*, den 22 Aug. 1371, verraderlijk door Herman Leers van Hees doodelijk gewond. Nu werd Reinald's gevangenis, waarin hij 10 jaren vertoefd had, opengebroken of verwijd, en hij op den hertogelijken zetel terug gevoerd. Doch hij had niet lang genot van zijne herkregene vrijheid; zijne gezondheid was op *Nijenbeek* geknakt; hij bezweek in het 39ste jaar zijns levens en liet geen wettig mannelijk oir na. Het ontbrak hem wel niet aan dapperheid en weldadigheid: maar hij was traag en schroomvallig en bezat geen schranderheid genoeg, om zich staande te houden in de duizende moeijelijkheden, waarmede hij te worstelen had. Met hem eindigde het eerste stamhuis der vorsten van *Gelre* en het bewind ging over in dat van *Gulik*.

REINALD IV van *Gulik*, hertog van *Gelderland* en graaf van *Zutphen*, volgde in 1402 zijnen broeder Willem I in 't bewind op. Hij schafte vele misbruiken af en zorgde voor eene betere regeling van het binnenlandsch bestuur; doch werd door zijn' zwager Jan van Arkel in een' oorlog gewikkeld tegen den Hollandschen graaf Willem van *Beijeren*, waarbij hij weinig roem en nog minder voordeel wegdroeg. In de tusschenpoozen van vrede wendde hij alles aan, wat tot inwendige verbetering en rust van den staat kon dienen, en bevredigde onderscheidene zoo binnen- als buitenlandsche edelen, welke vijandig tegen hem gezind waren. Toen er groote oneenigheden onstonden tusschen hem en zijne onderdanen, waartoe gevoerde oorlogen, vereenigd met eene kostbare hofhouding, veel bijdroegen, vereenigden zich ridderschap en steden tot een verbond, om de belangen van den staat te behartigen, en zóó een tegenwigt te stellen tegen het gezag van den vorst en diens raad. De bijzonderheden van dit verdrag staan geboekt in Nijhoff's *Gedenkw. uit de gesch. van Gelderl.*, III. Hij zag het einde niet der vijandelijkheden, waarin hij met *Utrecht* gewikkeld was, maar overleed onverwachts in de buurtschap *Ter Let*, bij *Rozendaal*, den 25. Mei 1423. Als de laatste wettige mannelijke telg van het Gulik-Geldersche stamhuis, werd zijn schild en helm met hem in 't klooster *Monnikhuizen* bij *Arnhem* begraven. Zijne staten kwamen aan een' telg uit den stam van Egmond. Zijne echtgenoote was Maria van Harcourt, uit den huize van *Frankrijk*. Hij was meer vredelievend dan oorlogzuchtig, steeds vasthoudend aan zijn woord; terwijl hij opregtheid met voorzigtigheid paarde, wist hij echter niet altoos den woeligen geest des tijds bij zijne onderdanen in toom te houden, ofschoon zijne regering zich niet kenmerkt door zulke hevige botsingen, als er elders tusschen vorst en volk ontstonden.

REINALDA (ELARDUS), zoon van Aucke Oedes, grietman van *Doniawerstal*, was in 1584 bij den landdag te *Franeker* tegenwoordig en teekende aldaar de laatste afzwering van koning Filips II. Hij nam een werkzaam deel aan de oprigting der hoogeschool te *Franeker*, woonde hare inwijding als gecommitteerde bij, en had door zijne geleerdheid zooveel roem verworven, dat men hem aldaar een' leerstoel toevertrouwde in de Lat. letterkunde en welsprekendheid, welken hij echter slechts 2 jaren bekleedde en toen weder de staatkundige loopbaan intrad. Hij werd grietman van *Doniawerstal*; zag zich tot vele aanzienlijke staatscommissiën gebruikt; had

veel invloed in de kamer van *Sevenwoude* en als curator der Franeker academie op haren luister en bloei. Hij † in 1610.

REINGOUDT (JACOB) voerde dezen naam ten onregte door zijne onreine handelingen. Hij diende eerst als secretaris bij den ouden graaf van *Egmond*, wist zich daarna in de gunst te dringen van Granvelle, die hem opleidde tot commies der geldmiddelen. Later kwam hij in dienst van Alba en Requesens, doch toen hij van gepleegd bedrog overtuigd werd, sleet hij eenige jaren ambteloos, begaf zich in 1584 naar *Parijs*, voegde zich bij de gezanten der Staten-Generaal, wist zich bij hen in te dringen, zoodat ze hem heimelijk opening van zaken gaven en daarbij zijne listige schranderheid ontdekten. Hij voegde zich in *Holland* bij de Staten, nam, hoezeer hij vroeger den Onroomschen een kwaad hart toedroeg, de leer der Hervormden aan, en wilde geene andere in zijne dienst hebben, dan leden dier gemeente, „om alzoo zijne godvreezendheid (zegt Hooft) aan de klokreep te hangen." Toen Leycester gekomen was, wist hij bij dezen de huik zoo naar den wind te hangen, dat hij spoedig een gunsteling van hem en lid van zijnen achterraad werd. Zijne aanhangelingen, waartoe o. a. G. Prouninck en D. de Burggraaf behoorden, werden Reingoudisten genaamd en moesten naar zijne pijpen dansen. Hij bewoog Leycester tot het opregten van eene kamer der geldmiddelen, en schiep zich zelven, nu heer van *Kouwenbergen* geworden, tot thesaurier-generaal. Deze stap wekte veler afkeuring, inzonderheid die van den advokaat Paulus Buijs, die weigerde als commies onder Reingoudt te staan. Dit zette bij dezen zulk kwaad bloed, dat hij de gevangenneming van Buijs wist te bewerken. Doch de kruik, die zoo lang te water gegaan had, brak; het vatten van Steven Paret en van Barbara Boots deed papieren in handen vallen der Hollandsche regenten, waaruit de schelmstukken van Reingoudt aan den dag kwamen. Hij geraakte weldra in hechtenis tot op den 12 Nov. 1586, doch ontkwam de welverdiende straf, door toelating van Leycester, die hem nog eenigen tijd te *Vlissingen* onder zijne bescherming nam. Toen deze naar *Engeland* overstak, liep hij ter sluik tot den vijand over, verzaakte in *Braband* de Hervormde leer, werd op nieuw Roomsch en moest zich schuil houden voor zijne schuldeischers. Hij stierf te *Brussel*.

REINING (JAN ERASMUS), geb. te *Vlissingen*, in 't begin der 17de eeuw, ging van zijn 10de jaar af ter zeevaart, diende eerst de Vlissingers, daarna de Engelsche en Spaansche kapers

in *Amerika*, vervolgens de W. Indische Comp. op *Curaçao*, als commissie-vaarder. Later trad hij in dienst bij de Amsterdamsche admiraliteit, begaf zich op 't eskader van den kommandeur Binkes naar de *W. Indiën*, tot hij andermaal voor bijzondere kooplieden de zee bevoer. Op zijne togten had hij bijzondere ontmoetingen, toonde meer dan eens zijn' heldhaftigen aard, en wist bij dreigend gevaar zijn volk een riem onder het hart te steken. Nog in dienst der W. Indische Comp., en een' aanval duchtende, liet hij zijne manschappen boven in 't geweer komen, de luiken toespijkeren, opdat zij niet zouden kunnen terugkeeren, en sprak hen aan: „Mannen! wij zijn om eene groote zaak uit te voeren in zee gegaan; daar wij nu slechts eene kleine bark van 9 stukken hebben, en onze vijanden voorzeker beter voorzien zijn, zoo is het noodig dat wij elkander met kloekmoedigheid bijstaan, en ik ben verzekerd, zoo gij mij navolgt, dat wij de victorie zullen verkrijgen. Daarom, zoo een uwer bespeurt, dat ik in 't een of 't ander mogt te kort schieten, geef ik u verlof om uw wapen tegen mij op te heffen, opdat geen ander door mijne lafheid den vijand eenige hoop op de overwinning geve!" Meer bijzonderheden omtrent dezen dapperen Zeeuw vindt men in 't werk, dat D. van der Sterre, med. doctor op *Curaçao*, uit Reining's mond heeft opgesteld, en ten titel voert: *Zeer aanmerkelijke reijsen, gedaan door J. E. R. meest in de W. Ind. en and. deelen des werelds, waarin verhandelt wert 't geen hem van zijne kintsche jaren avontuurlijk ter zee en te land tot sijn* 49. *jaar is voorgevallen* enz. *Amst.* 1691 met pl., in 4to.

REINWARDT (CASPAR GEORGE KAREL), geb. te *Luttringhausen* in het *Bergsche* den 3 Junij 1773, † 8 Maart 1854, vond te *Amsterdam* gelegenheid zich te oefenen in de natuurkunde, zijne geliefkoosde studie. In 1800 werd hij te *Harderwijk* tot gewoon hoogl. der schei- en kruidkunde en der natuurlijke historie benoemd. Van ijver voor de studie der natuur, van uitgebreide kunde getuigt zijn gansche leven. Niet slechts door zijne lessen, maar ook door zijne bijzondere zorg voor den kruidtuin maakte hij zich verdienstelijk. De acad. senaat schonk hem eershalve het doctoraat in 2 onderscheidene faculteiten. Door koning Lodewijk in 1808 tot directeur aangesteld van den kon. plantentuin en van 't kon. kabinet van natuurl. historie, vestigde hij zich te *'s Hage*, tot dat men hem in 1810 aan 't athenaeum te *Amsterdam* benoemde tot buitengewoon hoogl. der schei- en kruidmengkunde, welk ambt hij aanvaardde met eene rede: *De chemiae et hist. naturalis studiis*

recte instituendis. In 1814 aangesteld tot directeur van 's lands kabinet van nat. hist. te *Amsterdam*, vertrok hij reeds het volgende jaar naar *Nederl. O. Indië*, als directeur tot de zaken van den landbouw, kunsten en wetenschappen op *Java* en de naburige eilanden. Hier eischten vooral het schoolwezen en lager onderwijs zijne belangstelling; hij spoorde daartoe geschikte personen op; voerde nieuwe bepalingen op de scholen in; regelde den gang van het onderwijs en benoemde schoolopzieners in de volkrijkste plaatsen. Ook ter daarstelling en regeling eener militaire school was hij werkzaam, en andere inrigtingen, die tot kunsten en wetenschappen betrekking hadden, trokken zijne aandacht en bemoeijing, zoo als de landbouw, het muntwezen, de geneeskundige dienst en bijzonder eene salpeter-fabriek nabij *Grissée*. En bij dat alles vergat hij het hoofddoel zijner zending niet, het onderzoek namelijk omtrent de natuurlijke gesteldheid van *Java* en hare voortbrengselen. Hij deed daartoe uitstapjes van de hoofdplaats naar de omliggende landstreken; in 1817 eene belangrijke reis over *Java* en *Madura*, in gezelschap van Commissarissen-generaal, en in 1819 door de *Preanger Regentschappen*, met welken togt hij eenige maanden doorbragt, vergezeld van de heeren Bik als teekenaars. Wij kunnen hem op zijne togten niet volgen, doch betreuren het, dat 3 door hem in gereedheid gebragte verzamelingen van oudheden en natuurlijke voorwerpen, met zijne aanteekeningen, achtereenvolgens met de schepen *Evertsen*, *Amsterdam* en *Arinus Marinus*, verzonden, eene prooi der zee zijn geworden. Doch wel verre, dat zulke grievende teleurstellingen Reinwardt's ijver zouden verflaauwd hebben, vuurden ze hem tot vernieuwden arbeid aan. Wij vermelden nog kortelijk, dat hij op *Buitenzorg* een' plantentuin liet aanleggen, om de merkwaardigste gewassen, daarin overgebragt, in de verschillende tijden van hunnen groei, bloei en vruchtmaking na te gaan. En nu keeren wij met hem in 1822 naar het vaderland terug, ons verheugende, dat hij de opvolger van den grooten Brugmans te *Leijden* werd in de schei-, kruidkunde en natuurlijke historie, waarin hij zijne lessen opende met eene rede: *De augmentis quae hist. naturali ex Indiae investigatione accesserunt*, daarna door Siegenbeek in 't Nederd. overgebragt. Behalve zijne professorale orationes; eenige bijdragen in de eerste jaargangen van den *Recensent o. d. Rec.*; in het *Tijdschrift voor natuurk. wetenschappen en kunsten*, *Amst.* 1810—12; in de *Geneeskundige bijdragen*, met P. v. d. Hoeven, Logger en Salomon, *Delft*, 1825, en zijne voorrede en aanteek. bij

Tromsdorff, *Leerboek der scheikunde*, *Amst.* 1815, in 2 dln., zijn ons geene schriften van hem bekend. Belangstellend zou ontvangen worden eene beschrijving van 't geen hij in *Indië* heeft opgemerkt en aangeteekend, met een uitvoerig levensberigt van dezen in zoo velerlei opzigten verdienstelijken geleerde.

REITZ (JOHANN FRIEDRICH), geb. te *Braunfels* in de *Wetterau*, in 1695, † 1778, had tot vader Joh. Heinrich R., een Duitsch godgeleerde, die om zijne piëtistische gevoelens en schriften, van zijne bediening, als inspector der Herv. kerk in 't graafschap *Solms*, werd ontzet, en beurtelings te *Wezel* en te *Terborg* in *Gelderland* zich ophield, en waarschijnlijk in 1721 overleed. De bovengenoemde was zijn oudste zoon, die achtereenvolgens praeceptor is geweest te *Rotterdam*, en conrector en rector te *Utrecht*. Daarna benoemde men hem ter laatstgenoemde plaats in 1746 tot buitengewoon hoogl. der welsprekendheid en dichtkunde en 2 jaren later tot gewoon hoogl. in de historiën, als opvolger van Drakenborch. Hij gaf de door Hemsterhuis onvoltooide uitgave van *Lucianus* in 't licht, *Amst.* 1743, *Utr.* 1746, in 4 vol. 4to. Voorts *Latijnsche themata*, lang op de scholen gebruikt, later door prof. Bosscha op nieuw bewerkt, en and. schriften. Men wil dat hij ook met roem den doctoralen graad in de geneeskunde heeft verworven, met eene diss. *De morbis divitum*, 1720. — Zijn broeder

— (WILHELM OTTO), geb. te *Offenbach* in 1702, † 1768, was reeds in jeugdigen leeftijd praeceptor aan het Kleefsche gymnasium, daarna in opklimmenden rang te *Rotterdam* werkzaam bij de Erasmiaansche school; in 1736 eerst conrector, daarna rector te *Middelburg*. Hij voerde ook den titel van lector in de regten; heeft vele schriften nagelaten, die hem doen kennen als een bekwaam letterkundige en tevens als een ervaren regtsgeleerde en wiskundige. Hij bezorgde de door Haubold vermeerderde uitgave van: *Theophili Antecessoris paraphrasis Graeca institutionum Caes.*, 2 tom. *Hagae*, 1751. In de *Werken van de Holl. Maatsch. der Wetenschappen* te *Haarlem*, komen verscheidene mathematische en algebraïsche verhand. van hem voor; als ook eene soortgelijke in 't 1ste dl. der Verhand. van het Zeeuwsche Genootsch. der wetensch. te *Vlissingen*. Zijn *Belga Graecissans*, *Rott.* 1730, moge verdiensten hebben, maar hij zag bij het opstellen te veel door eene Grieksche bril, en ging uit van het ongegronde stelsel, dat onze taal voor een groot gedeelte uit de Grieksche moet worden afgeleid. — Zijn broeder

REITZ (KAREL KOENRAAD), is geb. in 't Geld. dorp *Terborg* in 1708, † 14 Sept. 1773, en werd reeds in 1727 praeceptor te *Middelburg* en 3 jaren later rector te *Goes*. De regering gaf hem op onderscheidene wijzen blijken van achting, en stelde hem in 1739 aan tot lector der historiën en welsprekendheid. In 1741 trok hij naar *Gorinchem*, waar hij het rectoraat aanvaardde met eene rede: *De fastu ludimagistrorum* (Over de schoolmeesters-trots). Reeds in 1747 trad hij te *Harderwijk* in dezelfde betrekking op met eene redevoer. in Lat. verzen, waarin hij zijne reize naar *Zeeland* bezong: *Elegia de itinere Zeelandico*. Bij gelegenheid van 't jubelfeest, verkozen hem de acad. curatoren tot buitengewoon hoogleeraar; doch daar deze onderscheiding meer eervol dan voordeelig, en er geene bepaalde werkzaamheid aan verbonden was, verzocht hij 5 jaren later tot gewoon hoogl. benoemd te worden in de oude letterkunde. Dit aanzoek werd afgewezen, doch Reitz wist uit te werken, dat er van de prinses-gouvernante een verzoek kwam, om hem aan te stellen tot gewoon hoogl. in de letterkunde. Hierop volgde de aanstelling en in 1755 aanvaardde Reitz zijn' post met eene rede: *De plagio litterario*. De wijze, waarop hij dien verkregen had, veraangenaamde zijn verblijf te *Harderwijk* niet; er ontstonden moeijelijkheden over de bevoegdheid, of hij wel in de algemeene en vaderl. geschiedenis en in de Lat. letterkunde academisch onderrigt mogt geven. Doch deze werden uit den weg geruimd en in 1756 vereerde hem de senaat met het doctoraat in de wijsbegeerte. Intusschen bleef hij levenslang rector van 't gymnasium, en had van zijn professoraat weinig voordeel, 't geen men jaarlijks met een geschenk trachtte te vergoeden. Hij hield, als rector magnificus, 2 Lat. redevoer. *Over de dichtkunde*, en *Over het gebruik en misbruik der fabelen*, doch ze zijn niet uitgegeven. Het uitvoerig *Lexicon* op Lucianus, beslaande het 4de deel der uitgave door J. F. Reitz, is van zijne hand. Als Lat. dichter, ofschoon door Peerlkamp niet vermeld, maakte hij zich ook nog bekend door een: *Carmen heroicum de belli laboribus pace Aquisgranensi feliciter finitis*, *Hard.* 1749.

REKENARE (CORNELIS DE), geb. te *Hulst* of te *Gend* in de laatste helft der 16de eeuw, oefende zich in de oude letterkunde onder Fr. Nansius. Toen hij zag dat de Hervormden, wier partij hij toegedaan was, veel leed moesten ondergaan, en ook het leven van zijn' meester gevaar liep, week hij naar *Dordrecht*, werd daar aangesteld tot conrector en vormde bekwame leerlingen, o. a. G. J. Vossius. Hij vertrok in 1594

als rector naar *Amsterdam*, en stond in vriendschapsbetrekking met D. Heinsius, die ten zijnen huize de uitgave van *Theocritus* begon en voleindigde, en hem in zijne schriften met dankbaarheid herdenkt. Hij heeft vele Lat. en Nederd. dichtstukken vervaardigd, doch deze zijn niet verzameld uitgegeven. Een zijner Lat. is opgenomen in de *Daventria illustr.* van Revius, pag. 544. Dav. Lindanus getuigt van zijne verzen, dat zij zich wel kenmerken door dichterlijk vernuft, maar dat er bevalligheid en zuiverheid van uitdrukking in ontbreekt. Hij leefde nog in 1604 en voerde tot zinspreuk: *Elck sij sijns selfs Rekenaer.*

REKKER (BARTHOLOMEUS), geb. te *Vlissingen* in 1768, † 1844 te *Baarn*, oefende zich, ofschoon tot den koophandel opgeleid, met genoegen en vlijt in de letter- en dichtkunde. Te *Amsterdam* gevestigd, zette hij die oefeningen voort vooral onder de leiding van den dichter en boekhandelaar P. J. Uijlenbroek en anderen, en vertaalde eenige tooneel- en blijspelen van Ifland en Kotzebue. Voorts vervaardigde hij 2 bundels losse dichtstukjes, meestal gelegenheidsverzen, die hij voor eigene rekening liet drukken en aan zijne vrienden uitdeelde. Enkele zijner stukjes vindt men in tijdschriften en almanakken, die wel eenige waarde bezitten, maar toch niet uitmunten. Het uitvoerigste, dat wij van hem kennen, is geplaatst in 't *Letterk. Mag. v. wetenschap*, *kunst en smaak*, en getiteld: *De onbestendigheid;* het is in 1816 door hem voorgelezen in *Felix Meritis.*

REELAND (ADRIANUS) werd geb. in *de Rijp*, 17 Julij 1676, en † 5 Febr. 1718. Zijn vader Johannes R. was aldaar predikant, later te *Alkmaar*, vervolgens te *Amsterdam.* Hij behoorde tot de vroeg rijpe vernuften, en was reeds op zijn elfde jaar student aan 't athenaeum te *Amst.*, waar hij zijne taalkundige studiën voortzette, en waar vooral zijn aanleg voor de Lat. dichtkunst, door zijn' vader aangekweekt, door P. Francius werd aangevuurd. Hier vond hij tevens een' kundigen leidsman in de Semitische taalstudie in W. Surenhusius, onder wien hij gedurende 2 jaren groote vorderingen maakte in het Hebr., Syrisch, Chald., Arabisch enz. Met mannelijke geleerdheid toegerust, vertrok hij op zijn 13de jaar naar *Utrecht*, beoefende aldaar de geleerde talen, godgeleerdheid en wijsbegeerte, en verkreeg in de laatstgenoemde wetenschap het doctoraat, met eene diss. *De libertate philosophandi.* Na een 6jarig verblijf, bezocht hij *Leijden*, om de lessen bij te wonen van Spanheim, Trigland en à Marck en in de natuurkunde van Senguerdius. De roem zijner geleerdheid be-

woog den graaf van *Portland* (Bentinck), den boezemvriend van Willem III, hem de opvoeding van zijn' zoon toe te vertrouwen; maar toen hij iets later met zijn' kweekeling naar *Engeland* zou oversteken, werd hij hierin verhinderd door den ziekelijken toestand van zijn' vader, om welken hij ook het aanbod van een' leerstoel te *Lingen* van de hand wees. Aangenaam was hem echter het beroep tot hoogl. in de natuur- en bovennatuurkunde te *Harderwijk*, welke bediening hij aanvaardde met eene rede: *De incremento quod philosophia cepit hoc seculo*, 1700. Slechts korten tijd mogt men zich aldaar in zijn licht verblijden, in Febr. 1701 trad hij te *Utrecht* op, in zijn geliefdkoosd vak, als hoogl. in de Oostersche talen en gewijde oudheden, met eene redevoering: *Pro lingua Persica et cognatis literis Orientalibus.* Zoowel de Friesche als de Leijdsche hoogeschool bood hem te vergeefs een' leerstoel aan. Gedurende 17 jaren bleef hij, onder aller toejuiching, de luister der Utrechtsche academie, tot de kinderziekte hem in den bloei zijns levens weg nam. Zijne vele lofredenaars verheffen niet slechts zijne zeldzame geleerdheid, maar ook zijn edel en zachtmoedig karakter. Uit de breede lijst zijner schriften vermelden wij slechts die, welke tot zijn' roem het meest hebben bijgedragen. Zijne *Galatea* (eerst naamloos in 1701, daarna buiten zijn weten, vervolgens door A. Perrenot in 1748 met andere zijner *poemata*, en eindelijk door P. Bosscha in 1809 uitgegeven), bestaande in 13 elegiën, is een erotisch dichtstuk, waarin hij op eene zoetvloeijende en kiesche wijze zijne geliefde bezingt, geheel in den trant van Tibullus, welk werk door Peerlkamp boven zijne oostersche schriften geschat is. Met dit laatste zullen allen niet instemmen, die bekend zijn met zijn voortreffelijk werk: *De religione Muhamedica libri duo*, *Traj.* 1705 en 17, ook in 't Neder- en Hoogd., Fr. en Eng. vertaald, waarin hij den zoo lang miskenden Arabischen wetgever van de goede zijde leert kennen. — *Antiquitates sacrae veterum Hebraeorum. Ib.* 1708, en daarna meermalen herdrukt. — *Palaestina ex monumentis veteribus illustrata et chartis geographicis ornata. Ib.* 1714, in 2 vol. 4to., dikw. uitgeg., ook in 't Nederd. vertaald, met de lofrede van Serrurier op Reeland. Het werk is een meesterstuk van geleerd en scherpzinnig onderzoek, waarin alles wat tot de ligging en gedenkstukken des Joodschen lands betrekking heeft, met veel oordeel is uiteengezet. Ook van zijne kennis der Rabbijnsche, Samaritaansche en Perzische talen getuigen eenige zijner schriften. — Zijn broeder

REELAND (PIETER), geb. in 1678, † omstreeks 1714, werd te *Harderwijk* tot doctor in de regtsgeleerdheid bevorderd; was later schepen en voorzitter der regtbank van *Haarlem*, en verwierf zich roem door zijne Lat. verzen, inzonderheid door zijne *Fasti consulares ad illustrat. cod. Justinianaei et Theodosiani*, *Traj.* 1715, welke zijn broeder Adrianus in 't licht zond.

REMBRANDT VAN RIJN, geb. te *Leijden* in 1608 en † in 1669. Zijne ouders hadden aldaar een' moutmolen, en wilden hem tot den geleerden stand opleiden. Doch 's jongelings neiging helde tot de teeken- en schilderkunst over, daarom gaven zij aan zijn verlangen gehoor en bestelden hem als leerling bij den weinig bekenden schilder J. Jz. v. Swanenburg en 3 jaren later te *Amsterdam* bij P. Lastman, door Vondel den „Apelles zijner eeuw" genoemd. Hier vertoefde hij slechts een half jaar, toen hij onder den Haarlemschen schilder Jac. Pinas zijne studiën verder voortzette, doch weldra naar het ouderlijke huis terugkeerde. Nu op eigen wieken drijvende, wist zijn genie door teekenstift en penseel stukken voort te brengen, die de opmerkzaamheid van kunstkenners gaande maakten, zoodat men hem gedurig naar *Amsterdam* ontbood om portretten te vervaardigen. Dit bewoog hem zich aldaar te vestigen omstreeks 1630. Vier jaren later trad hij in den echt met Saskia Uilenburg, dochter van Rombertus U., die pensionaris en burgemeester van *Leeuwarden*, en daarna vele jaren raadsheer in 't hof van *Friesland* is geweest. Zij was eene vrouw van aanzien en vermogen, en haar huwelijk met een' schilder gaf te kennen, hoe hoog diens achting en roem toen reeds geklommen waren. Slechts 8 jaren mogt hij zich in haär bezit verblijden. Een 2de huwelijk bragt hem in geldelijke ongelegenheden, zoo door de uitkeering der moederlijke nalatenschap aan zijn' zoon Titus, uit het eerste huwelijk verwekt, als door opgenomene gelden; welk een en ander ten gevolge had, dat in 1656 zijn boedél insolvent verklaard, en bij executie verkocht werd. Dit alles verdoofde echter zijne geestdrift voor de kunst niet, ofschoon het geleden verlies hem eene eenzame leefwijze deed kiezen. Zijn lijk werd den 8 Oct. 1669 in de Westerkerk ter aarde besteld. Omtrent zijne kunstproducten is maar ééne stem, en die kent hem onder de N.-Nederl. schilders den eerepalm als schilder en etser toe, terwijl *Amsterdam* zijne verdiensten als zoodanig erkend heeft door hem in 1852, op de *Botermarkt* aldaar, een ijzeren standbeeld op te rigten. Zij

die zich van de voortreffelijkheid zijns penseels wenschen te overtuigen, verwijzen wij naar 't Amst. Museum op de *Nachtwacht* en *'t Staalmeesterstuk*, en naar 't Haagsche op *Simeon in den tempel*, *Susanna in 't bad* en een paar portretten. Wij kunnen in geene bijzonderheden treden omtrent de waarde zijner kunstvoortbrengsels, maar beamen ten volle de uitdrukking van zijn' dichterlijken vriend J. de Decker, die o. a. betuigt:

Zijn braef penseel en hoeft na niemands lof te vragen;
't Is door zich zelf vermaerd.

Hij schiep zich eene licht- en kleurleer, door niemand overtroffen. Rijk waren zijne ordonnantiën, en zijne uitdrukking van gemoedsaandoeningen kenmerkt den meester. Zijne teekening moge iets te wenschen overlaten, men werd schadeloos gesteld door zijn heerlijk koloriet. Dezelfde oorspronkelijkheid en hooge verdienste waren hem insgelijks eigen als graveur. De eigenaardige beginsels van zijne licht- en kleurleer heeft hij ook daarop toegepast. In één woord, hij was een dier zeldzame geniën, die zich zelven een' weg banen en in niets middelmatig blijven.

REMIJ (A. C.), geb. in *W. Indië* op het *Werkmaneiland*, aan de rivier *Essequebo*, in 1805, † 1837, genoot zijne eerste letterkundige opleiding op de lagere en middelbare scholen te *Emmerik* en *Kleef*, terwijl hij daarna onderrigt ontving te *Zutphen* onder Lenting en Camper. Geschikt voor de acad. studiën, bezocht hij *Utrecht*, om zich op de godgeleerdheid toe te leggen, doch omstandigheden verpligtten hem, de oude letteren te kiezen, onder de leiding van van Heusde en Goudoever. Zijne verhand. *De Arato Sicyonio* getuigde van zijne ervarenheid in de Gr. en Lat. letterkunde. Ter uitspanning beoefende hij de poëzij, de muzijk en uiterlijke welsprekendheid. Zijne bekwaamheid in de moderne talen bleek uit de vaardigheid, waarmede hij ze sprak. Na 6 jaren toevens verliet hij de hoogeschool, wel verrijkt met een' schat van kennis, maar door inspanning, ziekte en teleurstellingen verarmd aan levenskrachten. Eerst vond hij gelegenheid, in *Gelderland* als gouverneur op te treden, en in 1830 als rector der Lat. scholen te *Zevenaar*, waar hij uit eigen middelen eene gymnastische school oprigtte, doch slechts 2 jaren werkzaam was, daar hij de roepstem des konings meende te moeten volgen, om de wapenen tegen de Belgen op te vatten. Hoezeer de curatoren hem ook daarvan wilden terughouden, niets kon

baten, hij deed afstand van zijn' post en begaf zich te *Utrecht* onder de vrijwillige jagers, om weldra te worden bedankt, wijl de rust des vaderlands geene vrijwilligers meer behoefde. Ofschoon tot het ambtelooze leven teruggekeerd, bleef hij de oude letterkunde beoefenen. Hij verbond zich in 1835 aan 't instituut van Klein te *Utrecht* tot het onderwijs der klassieke litteratuur, doch met zijn' vroegen dood gingen vele verwachtingen te niet.

RENDORP (JOACHIM), heer van *Marquette*, geb. te *Amsterdam* in 1728, † 1792, zoon van den burgem. P. Rendorp en Margaretha Calkoen, bezat een vlug oordeel en een gelukkig geheugen, welke gaven werden aangekweekt door een voortreffelijk onderwijs en buitenlandsche reizen. Met de noodige kundigheden toegerust, raakte hij weldra op 't kussen in zijne geb.-stad en in 1781 op den burgemeester-stoel. Bij het begin der onlusten van die tijden, werkte hij met andere regenten mede, om het gezag van den stadhouder te beperken en den invloed van den hertog van *Brunswijk* te fnuiken. Doch weldra veranderde hij van staatkundige gevoelens, blijkens de pogingen die hij aanwendde, om de meditatie van *Rusland* aan te nemen; hieruit en uit andere verrigtingen ontsproten vele schriften en beoordeelingen tegen hem, welke hij trachtte te wederleggen in zijne *Memoriën*, die, met de missive van den pensionaris van Berckel, altoos een belangrijk gedenkstuk zullen blijven voor de geschiedenis van dien tijd, en tevens om de schrandere en geleerde aanmerkingen des schrijvers te doen kennen, die ook roem verwierf door zijn werk: *Over de militaire jurisdictie*, en door zijne verhand. *Over het regt van de jagt.* Daar hij vervolgens de belangen des stadhouders behartigde, deelde hij in de moeijelijkheden der tijden en zag in Mei 1787 een gedeelte van zijn huis door het graauw geplunderd. Hij was lid der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*.

RENÉ (of RENATUS) van *Chalons*, geb. in 1516, † 1544, was de zoon van Hendrik van *Nassau* en Claudia van *Chalons*. Door het kinderloos overlijden in 1530 van den broeder zijner moeder, Philibert van *Chalons*, erfde hij het prinsdom *Oranje* en andere heerlijke goederen, onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat hij diens naam en wapen zou voeren. Door den dood zijns vaders in 1538 verkreeg hij, als eenige zoon, bovendien uitgebreide bezittingen, o. a. de baronnie en stad *Breda*, zoodat hij onder de rijkste inwoners dezer gewesten kon geteld worden. Keizer Karel V, die zulke personen gaarne tot vriend hield,

stelde hem aan tot stadhouder van *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht*. Hij onthaalde den keizer, op diens reis door de *Nederlanden*, met vorstelijke pracht en wist zich bij dezen en het volk zeer bemind te maken. Als krijgsman betoonde hij veel moed; doch liet, bij de laatste overwinning op Marten van Rossem, waarbij hij eene vorige nederlaag vergoed zag, te veel wraakzucht en wreedheid blijken. Hij had een groot deel aan de onderwerping van den hertog van *Kleef*, waaruit, bij een verdrag te *Venlo*, de overdragt van *Gelderland* aan den keizer in 1543 voortsproot, en deze hem met de waardigheid van stadhouder over dat gewest begunstigde. Het volgende jaar trok hij te velde tegen de Franschen, en had het ongeluk bij de belegering van *St. Desier* in *Champagne* doodelijk gekwetst te worden. De keizer zoo wel als het leger betoonden vele blijken van droefheid. Hij was gehuwd met Anna, hertogin van *Lotharingen* en *Bar*, doch liet geene wettige kinderen na; daardoor vererfden zijne aanzienlijke bezittingen op zijns broeders zoon, Willem van *Nassau*, wiens naam als prins Willem I zoo glansrijk prijkt in onze geschiedenis, die wel den naam van *Oranje*, maar niet dien van *Chalons* aannam.

RENERIUS (HENRICUS) of RENERI, geb. te *Huy* aan de *Maas* in 1593, † 1639, studeerde eerst te *Luik* en te *Leuven*, en daarna weder te *Luik* in de godgeleerdheid. Hier werd hij door 't lezen der schriften van Calvijn zoo zeer van de dwaalleer der Roomsche kerk overtuigd, dat hij haar verliet en, om den toorn zijner ouders te ontgaan, naar *Leijden* week, waar hij 5 jaren vertoefde, en zich eerst op de godgeleerdheid, daarna geheel op de wijsbegeerte toelegde. Hij stond in naauwe vriendschap met Cartesius, wiens philosophie hij het eerst in *Nederland* bekend maakte. Door zijne ouders onterfd, moest hij naar een bestaan omzien; ten dien einde nam hij te *Amsterdam* de opvoeding van 3 aanzienlijke jongelingen op zich. De roem zijner geleerdheid verwierf hem in 1631 te *Deventer* een' leerstoel in de wijsbegeerte. Cartesius vergezelde hem derwaarts, en bleef aldaar tot dat Reneri in 1634 als hoogl. in hetzelfde vak naar *Utrecht* vertrok, waar ook zijn vriend hem volgde. Hij had de voorzigtigheid, het stelsel van Cartesius met meer gematigdheid voor te dragen dan Regius, zoodat hij ook minder tegenstrevers vond. Werkzaam van aard, hield hij soms in de week 6 openbare en 12 bijzondere lessen en verzwakte door overspanning zijne gezondheid. Behalve eenige diss. heeft hij geene schriften nagelaten.

RENESSE (JOHAN VAN), uit een oud aanzienlijk Zeeuwsch geslacht, heer van *Moermond*, *Haemstede* enz., had met andere edelen een' opstand verwekt tegen graaf Floris V, en werd deswege een' geruimen tijd te *Geertruidenberg* gevangen gehouden. Hij verzoende zich in 1289 met den graaf, teekende het verbond, dat deze met *Frankrijk* sloot, en schijnt niet onkundig geweest te zijn van den aanslag der edelen tegen hem. Desniettegenstaande deelde hij later in de gunst van Jan I, den opvolger van Floris, die hem aanstelde tot baljuw van *Z. Holland*, tot groot misnoegen der Holl. edelen, die den graaf aan de magt der Zeeuwen trachtten te ontrukken. Door den invloed van Wolfert van Borselen, verloor Renesse, valschelijk beschuldigd, den toegang tot den graaf, waarop hij zich treurig en misnoegd naar zijn slot *Moermond* begaf, om den uitslag af te wachten. Ter dagvaart weigerde hij zonder geleide te verschijnen, en nu volgde zijne verbanning, met verbeurdverklaring zijner goederen; terwijl *Haemstede* later aan Witte, den natuurlijken zoon van Floris V, werd geschonken. Hij zwierf eenigen tijd buiten's lands en voegde zich, na den dood van van Borselen, bij graaf Jan II, bood aan zich te zuiveren van den blaam, die op hem rustte, doch zijne ontschuldiging werd niet aangenomen. Nu begaf hij zich vol verbittering naar *Zeeland* en wist daar een' geduchten opstand te verwekken. De poging van den graaf, om dien met geweld te dempen, mislukte; een groot gedeelte zijner vloot, viel in de handen des overwinnaars. En de zegepraal der misnoegden zou welligt voor Jan II verderfelijk zijn geweest, indien niet Karel van Valois, broeder des konings van *Frankrijk*, tusschen beide gekomen ware. Men kwam wel tot eene onderhandeling, maar deze had geene bevrediging ten gevolge, wijl de opstandelingen bespeurden, dat het Fransche hof den graaf meer genegen was dan hen. Renesse wendde zich tot den keizer Albrecht; bewoog dezen om *Holland* als een opengevallen rijksleen in bezit te nemen, doch de pogingen daartoe mislukten, en de keizer sloot een verbond met den graaf. Nu vervoegde Renesse zich bij Gui, zoon des graven van *Vlaanderen*, wist dien over te halen, zich aan de zijde der Zeeuwsche ballingen te voegen, en nu gelukte het dezen, niet minder door geheime kuiperijen dan door kracht van wapenen, zich meester te maken van bijna geheel *Zeeland*, *Holland* tot aan het *Haarlemmerhout* en het *Sticht van Utrecht.* Doch door Witte van *Haemstede* namen de zaken weldra eene andere wending; hij drong de Vlamingen uit *Holland*, bij *Zierikzee*

werd hunne vloot verslagen, Renesse en zijn aanhang, die in *Utrecht* gevlugt waren, moesten op een goed heenkomen bedacht zijn. Hij vlood in allerijl met de zijnen naar den *Lek*, tegenover *Beusichem*, waar zij met eene schouw wilden overvaren; doch 2 jonge edellieden uit den omtrek, met eenige gewapende manschappen op hen aanvallende, sprongen zij met drift in de schouw, welke omkantelde en zonk, zoodat zij allen verdronken. Dit gebeurde in Aug. 1304. Ofschoon hij eene kwade zaak voorstond, kan men hem geen' moed, volharding, bekwaamheid en werkzaamheid ontzeggen.

RENESSE (JOHAN VAN), heer van *Rijnauwen*, *Baarland* enz. en volgens sommigen ook van *Zeist*, werd op een' togt tegen de Lithauwers tot ridder geslagen, en vergezelde in 1396 met andere edelen den bisschop van *Utrecht*, Frederik van Blankenheim, in de oorlogen, welke deze voerde tegen de onrustige edelen van *Raesfelt* en *Bronkhorst*, tegen Albrecht van Gelre in *Friesland*, en later tegen Jan van Arkel, tegen Brederode enz. Renesse droeg mede in de kosten der Minderbroeders-kerk te *Utrecht*, waarin hij eene begraafplaats stichtte voor zijn geslacht. Hij overleed in Maart 1415. — Zijn oudste zoon was

— (JOHAN VAN), heer van *Rijnauwen* enz. Gedurende de hevige onlusten in 't bisdom *Utrecht* in 1423—57, door de verdeeldheid in de keus tusschen Rudolf van Diephout en Zweder van Cuilenburg, nam Renesse daarin een werkzaam deel. Bij de afwezigheid van Zweder, die tot bisschop was aangesteld, nam hij, vergezeld van zijne vrienden, op Pinksteren 1426 bij verrassing *Utrecht* in en bedwong de partij van Zweder. Rudolf zag zich, na den dood van zijne tegenpartij, in 1433 tot bisschop gewijd. Renesse schijnt zich bij de burgerij van *Utrecht* gevoegd te hebben, toen deze in 1449 tegen den bisschop in opstand kwam, waarbij diens benden de zege behaalden. Onder de gevangenen behoorde ook Renesse en zijn broeder Frederik, en zij werden niet ontslagen dan na 't betalen van een losgeld van *f* 10000, afstand van hun uitzigt op de rijke erfenis van Jac. v. Gaesbeek, hun neef, en belofte van zich in *Overijssel* (destijds een gedeelte van het *Sticht*) op te houden. Na den dood van Rudolf en de verkiezing van Gijsbrecht van Brederode in 1456, keerde Renesse uit zijne ballingschap terug. Hij was daarna een der voornaamsten, die gemelden bisschop overhaalden, om van het bisdom afstand te doen ten behoeve van David van *Bourgondië*, een natuurlijke zoon van den Hollandschen graaf

Filips v. B., en begunstigde van den paus. Hij was 2 malen gehuwd, eerst aan Ludgarda van Buren en vrouwe van *Wulven*, toen aan Margaretha van Culemborg, bij beide kinderen nalatende. Hij stierf in Febr. 1492.

RENESSE (ADRIAAN VAN), heer van *Wulven* en *Wilp*, geb. 14 Aug. 1501, zoon van Johan v. R. en Alida Treijs van Kuinre, vrouwe van *Wilp*. Hij ontving zijn' voornaam van paus Adriaan VI, zijn dooppeet. Van zijne jeugd af voor den geestelijken stand bestemd, was hij reeds op zijn 10de jaar kanunnik van St. Maria te *Utrecht*, 10 jaren later kanunnik der domkerk en na verloop van 14 jaren scholaster. Toen hij daarna een' afkeer kreeg van den geestelijken staat, verliet hij dien, met toestemming van den paus, en trad in 't huwelijk met Anna van Abcoude van Meerten. Hij vleide zich, na den dood van zijn' ouderen broeder Johan, in 't bezit te komen van diens goederen, doch zijne moeder had die bij uitersten wil vermaakt aan een' zijner jongere broeders. Misnoegd over deze ontdekking, riep hij zijne vrienden te *Hattem* zamen, verdeelde alle zijne goederen onder zijne kinderen, en omhelsde andermaal den geestelijken stand. In 1549 verkoos men hem tot domdeken, en later werd hij een der geheime raden van keizer Karel V en Filips II. Hij stond bij Filips in hooge gunst, en toen Georgius van Egmond, aartsbisschop van *Utrecht*, stierf, werd hij tot diens opvolger benoemd. Zijn dood in Dec. 1559 belette hem dezen zetel te beklimmen. Behalve eenige onechte kinderen, liet hij bij zijne vrouw 4 dochters en 2 zonen na.

— (GERRIT VAN), ridder, zoon van J. v. R. en Alida Freijs van Kuinre, geb. in 1509, teekende het verbond der edelen; was een geruimen tijd slotvoogd van *Woerden*, naderhand raadsheer in 't hof van *Holland* en later in 't hof van *Utrecht*. Door Alba gevangen genomen, werd den 25 Aug. 1568 zijn doodvonnis tegen hem opgemaakt en volvoerd. Hierin wordt hij beschuldigd, de predikatie van de nieuwe religie bijgewoond, tegen de inquisitie en plakkaten zich verzet, en met woorden en daden den opstand tegen den koning aangevuurd te hebben. Zijne goederen werden ten voordeele des konings verbeurd verklaard. Bij zijne echtgenoote Geertruid van der Haar verwekte hij 8 kinderen, die allen ongetrouwd of kinderloos gestorven zijn.

— (JOHAN VAN), heer van *Wulven* en *Wilp*, geb. omstreeks 1537, was de zoon van Johan v. R. en Aleijd van Bronkhorst, en woonde in zijn' jeugdigen leeftijd te *Wageningen*.

Hij verloor vroeg zijn' vader, en behoorde later onder de aanhangers van prins Willem I; trok met dezen naar *N. Holland*, stond in naauwe vriendschap met Brederode en teekende het verbond der edelen. Hij moest deswege, als ook om zijne godsdienstige begrippen, de vervolging van Alba en den bloedraad verduren, en werd verbannen met verbeurdverklaring zijner goederen. Zoodra de vrijheid herleefde, keerde hij met zijne moeder, tegen wie insgelijks een banvonnis geveld was, omdat zij hervormde predikanten begunstigd en dikwijls hunne predikatiën bijgewoond had, naar *Utrecht* terug. Zijn huis, bij 't St. Jans kerkhof aldaar, geraakte eerst na de pacificatie van *Gend*, met groote moeite in zijn bezit. Hij bevond zich in 1574 binnen *Leijden*, gedurende de belegering. Hier verloor hij zijne echtgenoote Margaretha van Renesse van Elderen, waarmede hij in 1559 gehuwd was. Gewigtige diensten bewees hij aan den Staat door het sluiten der Unie van *Utrecht* te bevorderen. Hij kreeg zitting in de ridderschap, werd aangesteld tot commissaris-generaal over de krijgsbehoeften en in 1581 tot buitengewoon raad in 't hof van *Utrecht*. Hij stierf in 1584, liet bij zijne vrouw 7 kinderen na en zijne goederen zoo zeer met schulden bezwaard, dat er vele van moesten verkocht worden.

RENESSE (JOHAN VAN), zoon van den reeds genoemden Gerrit van R. en Geertruid van der Haar, werd op zijn 9de jaar kanunnik in 't domkapittel te *Utrecht*, en deed afstand van dien post ten behoeve van zijn' jongsten broeder George, in 1565. Hij behoorde tot de verbondene edelen, diende 2 jaren later als kapitein onder Brederode, ondernam uit *Vianen* een' aanslag op de schans aan de *Vaart* bij *Vreeswijk*, waarbij hij in handen der vijanden viel, die hem naar *Utrecht* voerden, waar hij, na verloop van eenige maanden, op uitdrukkelijk bevel van Alba, veroordeeld werd om met het zwaard gestraft te worden, welk vonnis voltrokken werd den 3 Julij 1568.

— (GERARD VAN), heer van *der Aa*, zoon van Adriaan en Agnes van Renesse, werd in Sept. 1586 beschreven in de ridderschap van *Utrecht*, was achtereenvolgende jaren eerste burgemeester dier stad en nam veel deel aan het bewind. In 1608 magtigden hem de Algemeene Staten, in plaats van Nic. Berck, tot den handel met *Spanje*, en hij sloot het jaar daarop het 12jarig bestand. Hij stierf in 1610 en liet bij zijne echtgenoote Anna van Assendelft drie dochters na.

RENESSE (LODEWIJK VAN), zoon van Gerard Frederik v. R., (kapt. in landdienst, † bij de belegering van *Ostende*, 19 Aug. 1603), en van Elisabeth van Wijck, werd geb. 11 Mei 1599, en † 19 Febr. 1671. Hij legde zich toe op de godgeleerdheid, denkelijk aan de Utr. hoogeschool, en was op zijn 21ste jaar predikant te *Maarssen*, en in 1638 te *Breda*. Het was op zijn verzoek aan prins Frederik Hendrik, dat aldaar in 1646 eene illustre-school en collegie werd gesticht, waarbij men hem als hoogl. der godgeleerdheid en als rector magnificus aanstelde. In 1654 en 55 magtigden hem de Algem. Staten, om in de *Meijerij van 's Hertogenbosch* en *de Baronnie van Breda* de Hervormde kerken te organiseren en reglementen daar te stellen omtrent de scholen en huwelijken. In 1657 vereerde hem de hoogeschool te *Oxford* met den doctoralen graad in de theologie. Hij verstond 9 talen en hield briefwisseling met de voornaamste theologen, zoowel binnen- als buiten 's lands. Men heeft van hem onder meer andere schriften: *Vier meditatiën over Gods voorzienigheid in 't beleid der huwelijken*, 1638, 6 malen herdrukt. — *De geblankette Jésabel*, 1654, (tegen de luxe.) — *Troost voor kinderen in onecht geboren*, — *Leer van Dav. Joris*, enz. enz.

RENFERD (JACOB), geb. te *Mülheim aan den Rijn* 15 Aug. 1654, † 7 Nov. 1712, legde in zijn vaderland den grond tot zijne wetenschappelijke vorming en zette zijne studiën voort te *Groningen* onder Alting, wiens vriendschap hij verwierf. Hij beoefende vooral de Oostersche talen en letterkunde, en begaf zich om het Rabbijnsch, te leeren, naar *Amsterdam*, waar hij met vele geleerde Joden omging en later op zijne kosten een' rabbijn uit die stad te *Franeker* onderhield, waar men hem in 1682 aanstelde tot hoogl. in de O. talen. Hij heeft eenige schriften over de Hebr. taal en oudheden uitgegeven, grootendeels door den hoogl. Mill verzameld en in 't licht gezonden, onder den titel: *Opera philologica*, *Utr.* 1722. Hij vond in Vitringa een' wetenschappelijken tegenstander.

RENGERS (DITMAR), heer van *het Oldehuis* en *ten Post*, was de zoon van Johan R., die als het hoofd der Groninger vetkoopers was doodgeslagen, toen Coppen Jarges in 1413 het raadhuis overweldigde. Hij stond ook aan de zijde der vetkoopers, maar vlugtte met Wijbr. Clant in de kerk der Franciscanen, en ontkwam het lot dat zijn' vader trof. In 1422 behoorde hij onder de edelen, die het verdrag tot vrede met Sicco Sjaardema en de Schieringers teekenden en was een der scheidslieden in den twist tusschen den proost

van *Loppersum* en de bewoners van naburige dorpen. Ten tijde der twisten tusschen de O. Friesche en Ommelander grooten, in 1425, was hij burgemeester te *Groningen*, en men schrijft het voornamelijk aan zijn beleid toe, dat de zaken niet tot uitersten liepen. In de verschillen met die van *Hamburg*, waarin Eppo Gockinga, heer van 't *Oldambt*, had deel genomen, toonde hij zich een ijverig bevorderaar der stadsregten en bewerkte later den vrede. Zijne moeder heette Ompteda van Ompta en zijne echtgenoote His Aickinga van Woltersum. Zijn geb.- en sterfjaar schijnen onbekend.

RENGERS (EDSARD), heer van *Tuivinga*, *'t Oldehuis*, *ten Post*, enz., geb. in 1498, † 1580, was geruimen tijd een der voornaamste regenten der *Ommelanden*. In 1540 behoorde hij onder de 4 personen, die belast werden met het zamenstellen van een nieuw landregt, dat zij in 1550 overgaven. Hij was een voorstander van 's lands vrijheid, en omhelsde spoedig de Hervormde godsdienst, weshalve hij, om de vervolging te ontgaan, zijn' vaderlijken grond verliet, en zich misschien voegde bij de Watergeuzen, wijl er in 't belangrijk werk van A. P. van Groningen, *Gesch. der Watergeuzen*, bl. 283, een Rengers voorkomt, dien hij niet weet te huis te brengen. Na den omkeer van zaken keerde hij terug en verscheen in 1577 te *Groningen* op den landdag; doch zag zich met velen zijner ambtgenooten door die van de stad gevangen genomen en gedurende bijna een geheel jaar gehouden. Marnix en de Stille beproefden te vergeefs eene verzoening daar te stellen, welke eerst volgde na verloop van eenige jaren. Na het Rennenbergsch verraad verliet hij het gewest en stierf weinige weken daarna te *Embden*. Zijn vader Johan R. was meermalen in gezantschappen gebruikt; zijne moeder heette Graets van Camminga, zijne echtgenoote Fouwel Holdinga.

— (JOHAN), zijn zoon, heer van *ten Post* en *Garrelsweer*, moest als regent en voorstander van politieke en godsdienstige vrijheid, voor de vervolging van Alba en den bloedraad vlugten; later teruggekeerd, zag hij zich gewikkeld in de twisten tusschen die van de *Ommelanden* en *Groningen*. Hij werd, even als zijn vader en andere Ommelander regenten door die van de stad gevangen gezet en bleef bijna een jaar in hechtenis. Na zijn ontslag en het aannemen van den religievrede, bevorderde hij de predikatie der Onroomschen, en leende daartoe zijn huis. Na de versterking van *Appingadam* en *Delfzijl* bevorderd te hebben, was hij in *O. Friesland* er ijverig op uit, om bijeenkomsten te beleggen met de

voornaamste vlugtelingen, ten einde de zaken aan den gang te houden en het landschap van de Spanjaarden te ontlasten. Vervolgens moest hij op nieuw, na 't verraad van Rennenberg, het vaderland verlaten, en woonde eerst te *Uithuizen* bij *Embden*, later te *Bremen*. Hij was bij het overgaan der stad *Groningen*, in 1594, een der eerste gedeputeerden wegens de *Ommelanden*, en bekleedde de aanzienlijkste eerambten; werd in 1595 lid van den Raad van State, zag zich dikwijls benoemd ter vergadering der Staten-Generaal, en van daar in 1602 naar het leger voor *Grave* gezonden. Hij was tevens een man van letteren, en schreef een: *Extract wth verscheijdene hist. Chronijken* en and. schriften *met ethlicken aanwijzingen*, enz., belangrijk om de geschiedenis van zijn' tijd, door Bor en Scheltema dikwijls geraadpleegd, ofschoon het in M. S. bestaat. Bij dat *Extract* is nog gevoegd eene *Oratie over 's lands zaken*, opgesteld, zoo hij zelf zegt: „slecht en regt, der waarheid na, in goeder conscientie." Hij stond bij Emmius in hooge achting, met wien hij brieven wisselde in een' schoonen Lat. stijl. Hij † in 1626. — Zijn neef

RENGERS (JOHAN), *tho Hellem*, *Schildwolde* en *Siddeburen*, was de zoon van Zeno R., en betoonde, bij de reeds gemelde binnenlandsche twisten, veel ijver en werkzaamheid. Toen in 1577 verscheidene regenten te *Groningen* gevangen genomen waren, trok hij naar *Brussel*, om de bescherming der Algemeene Staten in te roepen. Hij bleef gestadig in bediening, en daar die van de *Ommelanden* zich vrij hielden van 't gebied van Rennenberg, reisde hij in hunnen naam naar Alençon, om van dezen den eed als heer dezer landen af te nemen. Na den overgang van *Groningen* tot de Unie in 1594, was hij een jaar later de eerste, die wegens de *Ommelanden* zitting nam ter vergadering van de Staten-Generaal, en zag zich hier tot de gewigtigste handelingen gebruikt en afgevaardigd. Zijn geb. en † jaar zijn ons onbekend.

RENIER (JACOB), geb. te *Leijden* in 1761, † 1837, beoefende aldaar de godgeleerdheid, werd in 1788 predikant te *Nisse*, daarna op andere plaatsen in *Zeeland*, en eindelijk te *Vere*, waar hem tevens de post van rector der Lat. scholen werd opgedragen. In deze beide betrekkingen was hij 38 jaren ijverig werkzaam, en maakte zich verdienstelijk door eene verstandige en godsdienstige vorming der jeugd. Behalve in de oude talen was hij ervaren in de vaderlandsche geschied- en oudheidkunde, en sedert 1830 lid der Maatsch. van Nederl. letterkunde te *Leijden*. Eenige kleine schriften zien van hem

het licht: o. a. *Tweehonderdjarige gedachtenis ter eere van J. van Miggroden*, 1827. — *N. verbeterde naamlijst der pred. in de Herv. gemeente te Vere sedert* 1572—1834. — Eene redev. *Over de ongenoegzaamheid der rede*, *enz.* 1804. — *Iets over het badwater Bethesda*, *enz.*, in de *Godgel. Bijdragen* van 1830, en een godgeleerd en uitlegkundig onderzoek *Omtrent den waren aard van Jezus zielelijden in Gethsemané*, ib. IVde deel, waarin hij zich als een geoefend exegeet doet kennen.

RENNENBERG (GEORG VAN LALAING, graaf VAN), Zie op LALAING, deel II, bl. 132.

RENNO (JOHANN LUDWIG), geb. te *Larsphe* in *Wittgenstein*, in 1771, † 1852, was een verdienstelijk militair. Nog geene 17 jaren oud, nam hij hier te lande dienst onder de huzaren van Salm en verwierf zich weldra opklimming van rang. In 1802 werd hij officier, na in 1793 en 94 den veldtogt in *België*, in 1799 dien in *Noord-Holland*, in 1800 dien in *Duitschland* te hebben bijgewoond. In 1814 streed hij in *Frankrijk*, in 1815 aldaar en in *België*, in 1830 en 34 in *België*. Tweemaal werd hij gevangen genomen, tweemaal gewond en niet minder dan 6 paarden zijn bij onderscheidene affaires onder hem doodgeschoten. Hij stond bij minderen en superieuren in hooge achting en werd in 1836 als kolonel der cavallerie op nonactiviteit gesteld en vervolgens gepensioneerd.

RENTINCK (ARNOUT), geb. te *Amsterdam* in 1712, had tot leermeester in de schilderkunst A. Boonen; na diens dood N. Verkolje. Later bevorderde ook de beroemde K. de Moor door zijne lessen de vorming van zijn talent. Voorgelicht door deze bekwame meesters en door zich vlijtig te oefenen naar goede voorbeelden en het werkelijk leven, werd hij een goed schilder van portretten en gezelschapsstukjes. Hij vervaardigde insgelijks fraaije kopijen naar schilderijen van voorname meesters. Zijn † jaar is ons niet geboekt.

REPELAER (JONAS ANDRIES), geb. te *Dordrecht* 23 Maart 1733, † 11 Febr. 1800, heeft wel de Lat. scholen maar nimmer eene hoogeschool bezocht, ofschoon hij het grootste gedeelte zijns levens aan de letteroefeningen wijdde. Niet begeerig naar hooge ambten, waartoe hem, wegens zijn aanzienlijk geslacht, de toegang openstond, liet hij zich welgevallen, dat men hem verkoos onder *de mannen van veertigen*. Daarbij is hij ook vele jaren advijs-meester geweest van de zeehavens op *Dordrecht*. In 1763 werd hem het hoogheemraadschap van den *Alblasserwaard* opgedragen, waarin hij 27 jaren werkzaam was. Langen tijd is hij directeur geweest

van 't Dordr. departement des Oecon. taks van de Holl. Maatsch. van Wetensch. te *Haarlem*, waarbij hij de leden meermalen vergastte op weldoorwrochte verhand., welke op kosten van 't depart. telkens gedrukt, doch ons niet onder de oogen gekomen zijn. Als voorstander van fraaije en nuttige kunsten, beminde hij inzonderheid de teeken- en schilderkunst, verzamelde eene menigte prenten en teekeningen, was honorair lid van *Pictura*, en heeft haar 25jarig jubelfeest in 1799 opgeluisterd met een dichtstuk, bevattende: *Eenige overeenkomsten tusschen den schilder en den dichter*. De commissie, in zijne geb.-stad benoemd in 1798, ter instandhouding van de openbare eeredienst bij de Hervormden, verkoos hem tot voorzitter, en ook in deze betrekking was hij nuttig werkzaam. Van zijne jeugd af beoefende hij de Nederd. dichtkunst, gelijk onderscheidene gelegenheidsstukjes kunnen getuigen. In letterkundige tijdschriften, in de *Proeven van dichtoef.* van 't Haagsche Genootschap: *Kunstliefde spaart geen vlijt*, waarvan hij lid was, vindt men min of meer uitvoerige stukken van zijne hand, die toen welligt meer lezers vonden dan thans, want zijne Muze houdt zich al zeer laag bij den grond, ook blijkens zijne *Bijschriften op de Feest- en lijdensstoffen*, als ook op alle de *Zondagsafdeel. der Heidelb. Catechismus* en zijne *Nagelaten stichtelijke Zededichten*, door P. van Braam in 1801 uitgegeven.

REPELAER VAN DRIEL (OCKER), geb. te *Dordrecht* in 1759, † den 26 Dec. 1832, begon zijne regtsgeleerde studiën te *Leijden*, trad weldra de staatkundige loopbaan in en verwierf door zijne bekwaamheid en deugd de algemeene achting. In 't begin van 1795 was hij, als commissaris-generaal, met de zorg voor het leger van den Staat belast, waarbij hij M. Six van Oterleek tot ambtgenoot had. Ofschoon de gevoelens van het nieuwe bewind niet toegedaan, dat hem uit zijne betrekking ontsloeg, werd hem na eene behoorlijke verantwoording, eene aanmerkelijke schadevergoeding toegekend. Kort voor de omwenteling had hij een buitengewoon gezantschap naar *Parijs* bekleed, om met de Fransche republiek over den vrede te handelen. Het doel dezer zending mislukte niet alleen, maar hij kwam ook, als voorstander van 't stadhouderlijk bestuur in groote ongelegenheid. Verdacht gehouden van eene geheime briefwisseling, nam men hem te *'s Hage* gevangen, en werd hij in een crimineel regtsgeding gewikkeld en ter dood verwezen. Doch de welsprekende regtsgeleerde Damen wist te bewerken, dat men hem tot eene 4jarige gevangenschap ver-

oordeelde. Na afloop van dien tijd, leidde hij eenige jaren een ambteloos leven, tot dat hij onder 't bestuur van Schimmelpenninck lid werd van 't wetgevend ligchaam, en onder koning Lodewijk zitting kreeg in den Raad van State. Na onze inlijving in 't keizerrijk, keerde hij tot het ambtelooze leven terug; doch sloeg in 1813, met andere vaderlandlievende mannen, de hand aan 't roer van den Staat, en bewees in die hagchelijke dagen de gewigtigste diensten, welke dankbaar erkend werden door den souvereinen vorst, die hem tot den adelstand, tot kommandeur der orde van den Nederl. leeuw, en tot de belangrijkste eerambten verhief, waarin hij gelegenheid vond zijne talenten en kundigheden ten nutte van 't vaderland te doen uitkomen. Beurtelings met het beheer van den waterstaat, het onderwijs, de Protestantsche eerdienst, of andere werkzaamheden belast, zag hij zich laatstelijk aan het hoofd geplaatst der te *Brussel* gevestigde bank. Van dit beheer ontslagen bij den Belg. opstand in 1830, bleef hij tot aan zijn' dood voortgaan vaderland en koning te dienen. Het was zijn lust, den roem der Nederlanders in de beoefening van letteren en wetenschappen te handhaven en uit te breiden. De Holl. Maatsch. van Wet. te *Haarlem* benoemde hem tot directeur, als ook het Zeeuwsch Genootsch., terwijl dat van *Utrecht* en de Brusselsche Academie hem onder hare honoraire, en de Maatsch. van Ned. Letterk. te *Leijden* onder hare gewone leden opnam. In al zijne betrekkingen ging hem de lof na van eerlijkheid, wijsheid, regtvaardigheid, gematigdheid en ongeveinsde vaderlandsliefde.

REQUESENS (DON LUIS DE) IJ DE CUNIGA, geb. in 1526, † 5 Maart 1576, groot kommandeur van *Kastilië*, was landvoogd van *Milaan*, toen Filips II hem, in de plaats van Alba, benoemde tot algemeen landvoogd der *Nederlanden*, welken post hij aanvaardde den 29 Nov. 1573. Hij vond eene ledige schatkist, terwijl er tusschen de 5 à 6 millioen guldens achterstallige soldij moesten aangezuiverd worden. In 't eerst gedrongen, de gedragslijn van Alba in de bewindvoering te volgen, legde hij toch zoo zeer zijne afkeuring van diens handelwijze aan den dag, dat hij zijn praalbeeld te *Antwerpen* liet omverhalen en in het tuighuis brengen. Later is het door 't volk aan stukken geslagen, en aan een' kopergieter verkocht. De vloot, die hij uitzond in Jan. 1574, om *Middelburg* in zijn bezit te krijgen, werd door de onzen geslagen. Op de *Mookerheide* was den Spanjaarden het lot gunstiger, door de geduchte nederlaag van graaf Lodewijk van *Nassau*. Deze zege

had echter geene gevolgen voor Requesens. Het Spaansche krijgsvolk sloeg door wanbetaling aan 't muiten, trok in *Antwerpen* en bedreef aldaar allerlei moedwil en plundering. Het gelukte eindelijk met veel moeite, de muiters te bewegen zich vooreerst te vrede te stellen met een gedeelte der achterstallige soldij, die meer dan een millioen guldens beliep, waartoe *Antwerpen* *f* 400000 opbragt, en Requesens zijn zilverwerk en andere kostbaarheden verpandde, en voor het overige laken en zijden stoffen in betaling gaf. Maar toen zij hoorden, dat Requesens de geheele betaling tot geschikter tijd wilde uitstellen, kende hunne woede geene grenzen meer. *Antwerpen* was verscheidene dagen het tooneel hunner buitensporigheden, en om die te stuiten, zag de landvoogd zich wel genoodzaakt, de soldij op de bepaalde wijze te voldoen. Zoo zag hij zich van alle kanten in zijn bestuur gedwarsboomd, en ook zijn beroemde aanslag op *Duiveland* en *Schouwen*, met moed ondernomen en volvoerd, had geenszins die gevolgen, welke zich de vijand had voorgesteld. Requesens had voor 's lands vrijheid meer zorgelijke ondernemingen, doch deze werden verijdeld door zijnen dood. Mogt hij in krijgsbekwaamheden voor Alba zwichten, hij overtrof hem, volgens sommigen, in beleid, vaardigheid, bescheidenheid en godsdienstigheid. Onder zijn bestuur werd eene belangrijke verandering in de tijdrekening daargesteld; den 15den Junij 1575 werd op 's konings bevel gelast, dat voortaan het jaar met den 1sten Januarij zou beginnen, en niet, gelijk vroeger, met Paschen, waardoor vele verwarringen werden voorgekomen.

RESEN (PETRUS VAN), geb. te *Tholen* in *Zeeland*, in de laatste helft der 16de eeuw, was secretaris en pensionaris in zijne geb.-stad, en in 1555 afgevaardigd wegens de Zeeuwsche Staten, om te *Roemerwael* tegenwoordig te zijn bij het afleggen van den eed van Filips II, als graaf van *Zeeland*. Later in 1579 was hij gecommitteerde Raad wegens *Tholen* in 't hof van *Zeëland*. Hij was een geleerd man en wordt gehouden voor den auteur van: *Eene korte beschrijv. op de kaart van Zeeland, zoo als dat gesteld was in 't jaar* 600, gevonden in de abdij van *Egmond*, waarvan eene afteekening bestaat in M. Gordon's *Walchersche Arcadia*. Ook heeft hij in H. S. nagelaten: *Quinquaginta psalmi Davidici, jambico carmine redditi*, 1575, waarachter eene uitbreiding van 't gebed des Heeren in onrijm. La Rue in zijne *Gelett. Zeeland*, deelt eenige proeven uit de Lat. berijming der Psalmen mede.

RETHAAN (ANNA), dochter van Johan Pieter R. (raad en

pensionaris der stad *Tholen*), geb. te *Middelburg* in 1684, † 1729, huwde in 1706 Joh. Radeus, kiesheer van *Middelburg* en griffier van den Raad der Admiraliteit in *Zeeland*. De laatste 5 jaren van haar leven wijdde zij aan de beoefening der dichtkunst, en haar schoonzoon, P. Boddaert Cz., gaf in 1730 te *Middelb.* hare *Nagelatene gedichten* uit, meest van stichtelijken inhoud, eenvoudig van stijl en zonder dichterlijke verheffing.

REUDLER (JOHANNES GOTTLIEB HENDRIK), geb. te *Amsterdam* in 1798, † 1841, ontving aldaar het eerste onderwijs in de Lat. taal, zette zijne studiën op 't athenaeum voort en genoot godsdienstig onderwijs van de Luth. predikanten Ebersbach, Lagers en Statius Muller. Hij was eerst als Luth. predikant werkzaam in 1824 te *Doesburg* en nog datzelfde jaar te *Zierikzee* en te *Woerden*. Behalve eenige gelegenheidsleerredenen, heeft men van hem: *Gezangen van de Ev. Luth. gemeente Woerden, ter viering van de overgave der Augsb. geloofsbelijdenis*, 1830. — *Gezangen bij de uitdeeling der eereblijken van Herman Dirks.* — *Geschiedenis van Joh. Pistorius en der Ev. Luth. gem. te Woerden*, 1841, in de *Bijdragen tot de gesch. der Ev. Luth. kerk in de Nederlanden*, ook afzonderlijk uitgegeven. — *Eene redevoer. over de belegering van Woerden door de Spanjaarden in* 1575 *en* 76. — Eene Gr. en Lat. overzetting van Borger's *Lentegroet aan den Rijn;* beide laatste in de *Letteroef.* van 1837 en 38. Hij legateerde aan de gemeente een' tuin, ten gebruike voor zijne opvolgers, met *f* 25 jaarlijksche toelage tot onderhoud.

REUVEN (PIETER), of eigenlijk VAN RUIJVEN, geb. te *Amsterdam* in 1650, † 1718, was een leerling van den vermaarden schilder J. Jordaans, en wist vlug met het penseel om te gaan. Zijne bijzondere keus viel op het vervaardigen van groote zolder- en zaalstukken. Hij schilderde o. a. te *'s Hage* de praalbogen, opgerigt voor Willem III, toen die als koning van *Engeland* werd ingehaald. De schoonheid der schildering trok het oog der kunstkenners, en bragt hem tevens in kennis met Z. M., die hem op *'t Loo* te werk stelde. Andere stukken worden niet van hem vermeld.

REUVENS (JAN EVERARD), geb. te *Haarlem* 2 Nov. 1763, † in Mei 1816, verloor op 7jarigen leeftijd zijn' vader, zoodat zijne moeder hem, naar zijnen aanleg, eene behoorlijke opvoeding liet geven. Hij leerde in zijne vroege jeugd echter naauwelijks iets meer dan lezen, schrijven en de gronden van de godsdienst; doch haalde zijne schade in op de Lat. scholen, welke hij op zijn elfde jaar bezocht, terwijl hij in 1778 met

lof naar de academie werd bevorderd. Nog te jong om deze te bezoeken, werkte hij een' jaar op een notaris-kantoor en vertrok toen naar *Leijden*, waar hij zich toelegde op de letteren en regtsgeleerdheid en in zijn laatste academie-jaar zich de Fransche taal eigen maakte. In 1784 werd hij tot doctor in de regten bevorderd, en vestigde zich als advokaat in *den Haag*, waar zijne bekwaamheid en eerlijkheid hem tot gewigtige posten riepen: in 1795 eerst tot de schepensbank en kort daarop tot lid van 't hof van *Holland* en *Zeeland*. Na onderscheidene commissiën te hebben waargenomen, stelde men hem in 1799 aan tot agent van justitie, welken gewigtigen post hij met ijver vervulde tot in 1801, toen men hem den toenmaals hoogsten post in 't regterlijke vak opdroeg, dien van president van 't nationale geregtshof. Koning Lodewijk benoemde hem in 1806, tegen zijn genoegen, tot buitengewoon staatsraad, het jaar daarop tot president der commissie ter herziening van 't crim. wetboek, vervolgens tot president der 1ste sectie van den staatsraad en tot kommandeur van de ridderorde der Unie. Andere posten en commissiën, die de koning hem opdroeg, laten wij onvermeld. Na onze vereeniging met *Frankrijk* in 1810, maakte men hem president van 't keizerlijk geregtshof in *den Haag*, welke functie hij van Maart 1811 tot het volgende najaar met roem bekleedde, toen hij, tot lid van 't hof van cassatie benoemd, zich naar *Parijs* begaf. Bij zijne terugkomst in 1814, zag hij zich aanstonds op de vereerendste wijze door den souver. vorst tot president van 't hooge geregtshof benoemd en vervolgens tot lid der commissie ter opstelling van N. Wetboeken. In Mei 1816 naar *Brussel* gezonden, om de ontwerpen der wetboeken met eene commissie uit de Zuidelijke provinciën te onderzoeken, maakte een toeval, waarvan de bijzonderheden onbekend zijn, in Julij van dat jaar een einde aan zijn leven. Hij verdient een' eersten rang onder de regtsgeleerden van zijnen tijd, en muntte uit in eerlijkheid, regtvaardigheid en trouw. — Zijn zoon

REUVENS (CASPAR JACOB CHRISTIAAN), geb. te *'s Hage* 22 Jan. 1793, † 26 Julij 1835, genoot eene zorgvuldige opvoeding en toonde reeds als kind groote schranderheid en leergierigheid. Na eene vlijtige oefening in de O. talen, eerst in zijne geb.-plaats, daarna aan 't Amst. Athenaeum, vervolgens te *Leijden* onder Wijttenbach en eindelijk te *Parijs* onder de la Boisonade, legde hij zich te *Leijden* op de regtsgeleerdheid toe en verkreeg in 1813 den graad van licentiaat. Na *Neder-*

lands herstelling zette hij zich te *'s Hage* als advokaat neder. Het geleerd en oordeelkundig werk, dat hij in 1815 uitgaf: *Collectanea literaria, sive conjecturae in Attium, Diomedem* etc., bezorgde hem, op voorspraak van Kemper, te *Harderwijk* een' leerstoel in de Gr. en Lat. letterkunde, alsmede in de geschiedenis. Hij opende in Jan. 1816 aldaar zijne lessen met eene rede: *De litterarum disciplina animos ad studia severiora et ad vitam communem praeparante.* Nog geene 3 jaren was hij hier, of het Harderw. Athenaeum werd opgeheven en Reuvens te *Leijden* als buitengew. hoogl. aangesteld in de Archaeologie. Behalve voor zijne lessen, zorgde hij ook om het Museum van oudheden, door Papenbroek gesticht, te verrijken. Na den dood van M. Tijdeman, werd hij gewoon hoogl. en tevens belast met het onderwijs der Rom. antiquiteiten, welke betrekking hij in 1826 aanvaardde met eene rede: *De Archaeologiae cum artibus recentioribus conjunctae*, door van der Chijs in 't Nederd. vertaald en met een bijvoegsel van Reuvens in 1827 uitgegeven. Buiten 's lands bezocht hij de voornaamste kunstverzamelingen, en gaf van de resultaten zijns onderzoeks berigt in afzonderlijke beschrijvingen, of in tijdschriften, te veel om te melden. De uitkomst der opgravingen van Rom. oudheden op de hofstede *Arentsburg* (het oude *forum Adriani*) bij *'s Hage*, deelde hij mede in eene *Korte beschrijv. en plan der Rom. bouwvallen, gevonden* enz. ter gemelde plaats, *'s Hage* en *Amst.* 1829. De belangrijke verzameling van den Zweedschen consul te *Alexandrië*, Anastasij, voor 't Leijdsche Museum aangekocht, gaf hem aanleiding tot het schrijven van de: *Lettres à Mr. Letronne sur les papyrus bilingues et Grecs, et sur quelques autres monumens Gréco-Egyptiens* etc. *Leijd.* 1830, in 4to met een' atlas pl. in fol. Eene merkwaardige verkooping van oudheden te *Londen* trok hem derwaarts, maar te groote inspanning en vermoeijenis ondermijnden zijne krachten, zoodat hij op de terugreis te *Rotterdam* bezweek. Met zijn' dood vielen vele zijner plannen, om eenige werken uit te geven, in duigen. Aan bijzondere geschiktheid voor zijn vak, paarde hij veel kennis van de teeken- en ontleedkunde, en groote ervarenheid in moderne talen. Hij bezat een beminnelijk karakter, voorkomende hulpvaardigheid en nederigheid.

REVEL (KAREL VAN), heer van *Audrignies*, behoorde tot de verbondene edelen en toonde veel ijver voor de zaak der vrijheid. Hij stelde, met den graaf van Hoorne, alle pogingen in 't werk, om de twisten, wegens de godsdienstoefening der Onroomschen te *Valenciennes* gerezen, bij te leggen, waarvan

de uitkomst echter niet aan de verwachting beantwoordde. Alba liet hem indagen in 1568 en bij zijne nietverschijning veroordeelen als schuldig aan de misdaad van geschonden majesteit, met verbeurte van lijf en goed. Verdere lotgevallen zijn ons van hem onbekend.

REVIUS (JACOBUS), geb. in 1586, te *Deventer*, (waar zijn vader Richard Revius toenmaals burgemeester was), werd te *Amsterdam*, werwaarts zijne ouders vertrokken waren, opgevoed. Hier oefende hij zich in de Fr., Lat. en Gr. talen, daarna in de wijsbegeerte en godgeleerdheid te *Leijden*, en in 't Hebr. te *Franeker* tot 1610, toen hem de lust bekroop om *Frankrijk* te bezoeken. Voor den korten tijd, dat hij zich te *Orleans* ophield, stelde men hem aan tot bibliothecaris. In 1612 naar 't vaderland teruggekeerd, beriep men hem als predikant te *Aalten* en *Winterswijk*, en 2 jaren later te *Deventer*. Hij behoorde tot de overzieners des N. T., waarvan hij te *Amst.* in 1638 eene nieuwe nettere uitgave dan de vorige bezorgde met zijne aanmerk. en aanteek. van Valla. In 1641 benoemde men hem tot regent van het Staten-collegie, bij welke gelegenheid hij eene rede hield: *De origine et usu gymnasiorum* etc., en eershalve tot doctor in de theologie bevorderd werd. Hij was een zeer geleerd man, die heeft uitgegeven o. a.: *Hist. pontificum Romanorum* etc., *Amst.* 1632. — *Libertas Christiana circa usum capillitii defensa*, etc., *L. B.* 1647. Zijn voornaamste werk is: *Daventria illustrata*, etc., *Ib.* 1651, 't welk altoos, ofschoon het eenige onnaauwkeurigheden bevat, onmisbaar is voor de geschiedenis van die stad en van *Overijssel*. Zijne *Overijsselsche sangen en dichten*, *Amst.* 1630, meestal van zedelijken en godsdienstigen inhoud, nemen geene hooge vlugt, maar zijn hier en daar zinrijk en zoetvloeijend. Zijne *verbeterde Psalmberijming van Datheen*, *Dev.* 1640, heeft geen' opgang gemaakt. Hij was een beminnaar der muzijk en een hevig tegenstander der Cartesiaansche wijsbegeerte. Hij † in 1658.

REIJGERSBERGH (JAN), uit een oud aanzienlijk geslacht, geb. omstreeks 1510 te *Cortgene* in *Zeeland*, alwaar hij woonde tot 1532, toen dit stadje door de zee verzwolgen werd. Hij vestigde zich daarna te *Vere*, waar hij de vriendschap genoot der heeren van Borselen van Bourgondië, destijds de aanzienlijksten van *Zeeland*. La Rue, Paquot en anderen stellen zijn sterfjaar op 1591, doch verwarren hem met zijnen zoon, ook Jan genoemd, en die raad was der stad *Vere*. De vader was de eerste, die eene afzonderlijke kronijk van *Zeeland* schreef, waarvan de 1ste druk te *Antwerpen* verscheen in 1551 in 4to,

onder den titel: *Dije Cronijcke van Zeelandt*, naderhand te *Middelburg* in 1634 herdrukt en met bijvoegsels van Adriaan Romany, boekdrukker te *Haarlem*, vermeerderd. In 1644 bezorgde Boxhorn eene zeer vermeerderde en verbeterde uitgave in 2 dln., met uitvoerige aanteekeningen. Smallegange heeft ook in 1696 het 1ste deel van Reijgerbergh's kronijk in de zijne opgenomen. Volgens de Wind is deze kronijk belangrijk voor de kennis van den ouden land- en waterstaat van *Zeeland*. Wat hij omtrent de oude geschiedenis van die provincie en van *Holland* in 't algemeen vermeldt, is veelal zonder oordeel uit andere kronijken opgezameld.

REIJGERSBERGH (MARIA VAN), en niet V. REIGERSBERGEN, is geb. te *Vere* 7. Oct. 1589 en † 19. Apr. 1653. Haar vader was Pieter v. R., meermalen burgemeester van *Vere*, en hare moeder Maria Nicolai. Zij huwde in 1608 met Hugo de Groot. Bij het hooren van dezen naam komt hare edele daad ons onwillekeurig voor den geest, waaromtrent wij in geene bijzonderheden willen treden, als genoegzaam bekend. Zij muntte uit in schranderheid en vernuft, opgeruimdheid en tegenwoordigheid van geest, en was juist geschikt voor een' man als de Groot, om hem in vele onaangenaamheden met raad en daad bij te staan. Zijn ongeluk diende om hare liefde en trouw en de vlugheid van haar vernuft in 't helderste licht te doen schitteren. Zij vergezelde haar' man op *Loevestein*, wist met hare moedige dienstmaagd Elsje van Houwening, de bezetting te verkloeken en haar' echtgenoot veilig over de *Merwe* te brengen. Later volgde zij hem naar *Parijs*, gaf ontelbare blijken van werkzaamheid, overleg en geduld ter behartiging van zijne belangen; wist zijne aangeslagene goederen voor eene kleinigheid te lossen; was ook eene zorgvuldige moeder voor hare kinderen, en wordt met het volste regt door van Haren het „juweel der Nederl. vrouwen" genoemd.

— (NICOLAAS VAN), haar broeder, leefde in vertrouwelijke vriendschap met de Groot en werd, na den dood van Maurits, in 1625 aangesteld tot raadsheer in den hoogen raad. Hij stelde alle pogingen in 't werk om zijn' gebannen zwager alle mogelijke diensten te bewijzen en hem inlichting te geven omtrent den stand van zaken in *Nederland*. Een zijner onderschepte brieven bragt hem in groote moeijelijkheid, waarvan de gevolgen alleen door tusschenspraak van Fred. Hendrik afgewend werden. De middelen, die hij aanwendde om de Groot in 't vaderland terug te brengen, mislukten. Krachtig wist hij dezen bij Rivet en anderen te verdedigen tegen den hem

aangewreven klad van Socinianery. Hij raadpleegde zijn' zwager in alle gewigtige zaken; doch kon met geene mogelijkheid bewerken, dat deze teruggeroepen werd. Hij stierf 3 Aug 1654.

REIJGERSBERGH (DAVID VAN), heer van *Gapinge*, oudste zoon van David v. R., schepen en raad van *Middelburg* en bewindhebber der O. I. Comp., werd geb. te *Middelburg* in 1670 en † 28 Jan. 1690. Hij oefende zich te *Gouda* op de Lat. school en toonde veel aanleg voor de Lat. poëzij, daar hij op zijn 15de jaar die school verliet, met eene door hem zelven opgestelde dichtmatige redevoering: *Laus justitiae, carmine heroica*, 1685, met eene opdragt in Lat. verzen aan zijn' oom Jan van R., raad der admiraliteit te *Amsterdam*. Om zijne studiën in de regtsgeleerdheid te beginnen, had hij zich naar *Franeker* begeven, doch daar bezweek zijn ligchaam, dat te zwak was voor zulk een' grooten geest. — Het programma, door den beroemden J. Perizonius opgesteld en door de la Rue (*Gelett. Zeel.* 2de dr., p. 143) medegedeeld, toont aan, welke verwachtingen er met zijn' dood te loor gingen.

REIJNDERS (GEERT), geb. te *Bedum* 19 Apr. 1737, † 4 Febr. 1815, ontving van zijn' vader (een molenaar) eene streng-godsdienstige opvoeding, doch weinig verstandelijke ontwikkeling. Tot aan zijn 10de jaar bezocht hij de dorpsschool, toen hij zijn' vader op den molen moest behulpzaam zijn. Gelukkig dat zijn oom, die eenige boeken bezat, zich zijner aantrok, ofschoon deze van den vader niet kon verkrijgen, om den leergierigen jongeling op zijne kosten te laten studeren. Toen zijn vader in 1749 naar *Aduarderzijl* vertrok, en hij zijn' oom 2 jaren later door den dood verloor, bleef hij 4 jaren geheel onder zijns vaders bestuur, waarna hij zich als knecht bij een' korenmolenaar verhuurde; in 1757 eene landmansdochter huwde en ter verkrijging van een bestaan in den boerenstand optrad. Het ging hem hierbij in 't eerst niet voor den wind; doch hij besteedde zijne ledige uren met lezen en onderzoeken. De lezing van Wolf's wiskunde en natuurkundige waarnemingen, gaf aan zijne denkbeelden eene andere rigting en vormde hem tot die bestemming, waarin hij daarna zoo heilzaam werkzaam was. Hij kwam in kennis met den beroemden Camper (aan wien hij een' brief schreef betreffende diens verhand. *Over de galziekte der schapen* enz. 1766), en door dezen met andere geleerden. De veepest van 1767 en eenige volgende jaren, waartegen hij door inenting gelukkige proeven in 't werk stelde, deed hem in achting en aanzien stijgen. Hij gaf van zijne ontdekking door een' gedrukten brief aan Camper en

Munniks kennis, en de laatste noemde haar eene bijna goddelijke vinding. De Amst. Maatsch. van landbouw vereerde hem met hare 1ste zilveren medaille, benevens het honorair lidmaatschap, terwijl de Haarlemsche Maatsch. hem de gouden schonk. In 1781 beantwoordde hij bij de Amst. Maatsch. eene prijsvraag: *Over de verschillende hoedanigheden van het rundvee*, welke met de gewone gouden medaille bekroond werd. Ook and. genootschappen droegen hem het lidmaatschap op, en als lid van 't prov. bestuur, als secretaris en ontvanger van 't *Winsumer* en *Schaphalster Zijlvest*, deed hij door kunde, oordeel en waarheidsliefde veel nut. Eene uitvoeriger schets van zijn leven en verdiensten vindt men in J. A. Uilkens, 3*tal voorleez. over natuur- en zedekund. onderwerpen*, *Gron.* 1818.

REIJNER (JOHAN), koopman te *Rotterdam*, schreef in 1673 een werkje over de *stenographie*, waarvan men de uitvinding aan den Schot C. L. Ramsay toeschrijft, die daarover in 't Lat. een werkje schreef, dat in 1681 te *Parijs* is vertaald. Het ging dus hiermede als met andere uitvindingen, welke ons door vreemdelingen betwist worden. Onbekendheid met onze taal kan hier iets verschoonen, wijl J. Reijner zijn boek te *'s Hage* in 't licht zond met den Nederd. titel: *Een nieuwe character-konst, diergelijcke noijt in deze landen gepractizeert is geweest, waerdoor men met weijnigh moeijte, en in korten tijdt sal konnen leeren, soo kort en snel te schrijven met de ghemelde characters, als men ordinaris spreken ofte prediken kan.* Den schrijver werd door de Staten van *Holland* octrooi verleend. Het werkje is zeer zeldzaam, en daar op boete van *f* 300, het nadrukken verboden werd, blijkt het dat Reijner zijne kunst bij uitsluiting zelf wilde beoefenen, of voor zich tot een geheimschrift maken. De inhoud en strekking van dit boekje wordt opgegeven in Somerhausen's *Verhand. over de stenographie op de Nederd. taal toegepast;* doch levensbijzonderheden van den schrijver schijnen onbekend.

REIJNERI (CORNELIUS), geb. te *Gouda* in 1525, † 16 Dec. 1609, oefende zich in de talen, wijsbegeerte en godgeleerdheid te *Leuven*, met zoo veel roem, dat men hem daar aanstelde tot lector in de philosophie. In 1565 verkreeg hij den rang van licentiaat in de theologie en zag zich weldra benoemd tot pastoor van 't groote Bagijnenhof, vervolgens tot voorzitter van het kleine en later van het groote collegie. Hij bezwoer in 1567 met de andere Leuvensche godgeleerden de besluiten van de Trentsche kerkvergadering. Het jaar daarna tot doctor en hoogl. in de godgeleerdh. bevorderd, verkreeg hij later

een kanunnikaat en dekenschap van St. Pieter te *Leuven*. Hij was nog in andere betrekkingen loffelijk werkzaam en genoot zoo zeer het vertrouwen, dat de algemeene Staten hem, nevens anderen, raadpleegden omtrent de Gendsche vredehandeling, welke, naar zijn gevoelen, voor de Roomsche godsdienst heilzaam en noodzakelijk zijn zou. Hij had ook deel aan het overzien van den bijbel, op 's konings bevel in onderscheidene talen uitgegeven.

REIJNIERSZ. (KAREL), geb. te *Amsterdam*, † 8 Mei 1653 in den ouderdom van omtrent 50 jaren, was in 1634 landvoogd op de kust van *Coromandel*, in 1639 gewoon raad van *Indië*. Hij kwam in 1645 in die betrekking te *Batavia*, waaruit men opmaakt, dat hij intusschen eene reis naar *Europa* gedaan had. 't Volgende jaar bekleedde hij den voorzitterstoel der schepenen, tot 29 Mei 1650, toen hij optrad als gouverneur-generaal. Kort was zijn bewind, gering zijne bekwaamheid, bovendien ontbrak het hem aan levendigheid en veerkracht, waartoe zijn ziekelijk gestel zekerlijk veel bijdroeg. Hij betoonde echter veel ijver voor de Christelijke godsdienst, en liet de Moorsche en Chineesche tempels afbreken, en de predikanten aanmanen, om Mooren en Chinezen te bekeeren. Zijn opvolger was J. Maetzuiker.

REIJNST (GERARD), geb. te *Amsterdam*, behoorde tot de eerste oprigters en bewindhebbers der O. I. Comp. In 1613 werd hij door de kamer der 17 gekozen tot opperbestuurder van *Nederl. Indië*, voor den tijd van 5 jaren, zijne heen- en terugreis daar niet onder begrepen. De Algemeene Staten billijkten die keus, door hem eene gouden keten, met eene fraaije medaille te schenken ter waarde van *f* 1000. Voorzien van eene commissie, door prins Maurits onderteekend, vertrok hij in Julij van 't bovengemelde jaar, met eene vloot uit *Texel*, deed den mond der *Roode Zee* aan, en gebood den kap. van het schip *Nassau*, P. van den Broek, verder op te zeilen, en te onderzoeken, welke havens 't best geschikt waren om den Nederl. handel te vestigen. Reijnst kwam den 20 Dec. 1614 behouden te *Bantam* en werd daar plegtig gehuldigd als gouverneur-generaal. Weldra begaf hij zich naar *Jacatra*, waar hij het verbond vernieuwde met den koning, en deed met 11 schepen een' togt naar *Banda*, om de oproerige eilanders te tuchtigen. Intusschen was van den Broek met zijn schip teruggekeerd, en ontving den last om het eiland *Bouton* op te zoeken en daar een handelskantoor te stichten. In Apr. 1615 voegde hij zich bij den gouverneur-generaal, die onder 't fort

Nassau op het eiland *Neira*, met zijne 11 schepen voor anker lag. In Mei van hetzelfde jaar zond deze eenige schepen om de Bandasche vesting *Pulo-Ay* te veroveren. Deze onderneming mislukte, en dit schreef men toe aan zorgeloosheid, geringachting des vijands en dat de gouverneur niet zelf den togt had bijgewoond. Hij stierf 27 Dec. 1615 aan den rooden loop te *Jacatra*.

REIJNST (LAMBERT), geb. te *Amsterdam* in 1628, † 1679, was in 1649 lid der vroedschap aldaar, bekleedde vervolgens de waardigheden van schepen, hoofdofficier en burgemeester, en was ijverig waakzaam voor de belangen dier stad, inzonderheid in 1672, want toen de burgerij de sleutels der poorten, in plaats van aan 's burgemeesters huis, aan de hoofdwacht op 't stadhuis bragt, vond Reijnst het geraden, zijne nachtrust aldaar te nemen, om te beter voor de sleutels, die hem waren toevertrouwd, te zorgen. Hij was een tegenstander van de verheffing des prinsen van Oranje tot stadhouder, en hield de versterking van *Naarden* met kracht tegen; waaraan hij het waarschijnlijk te danken had, dat hij, bij de buitengewone verandering der regering in Sept. 1672, als raad en burgemeester werd ontslagen. Hij leefde daarna ambteloos.

RHALA (HENDRIK), geb. te *Leeuwarden* in 1591, † 18 Nov. 1640, bezocht de Franeker hoogeschool in 1606, waar hij zich eerst op de wijsbegeerte, daarna op de regtsgeleerdheid toelegde. Na afloop zijner studiën begaf hij zich op reis, vertoefde eenigen tijd te *Basel*, en kwam met den titel van doctor in de beide regten terug. In 1614 nam hij zitting onder de advocaten te *Leeuwarden*, en 4 jaren later benoemde men hem te *Franeker* tot hoogl. in de welsprekendheid en geschiedenis. Hij nam deze betrekking getrouw waar. In 1626 voegde men daarbij het onderwijs in de Instituten, waarvan hij zich echter later ontsloeg; doch van 1636 af tot aan zijn dood bekleedde hij den regtsgeleerden leerstoel. Behalve een paar *Orationes*, schreef hij eene *Diss. politica ad lib. I annalium Taciti* etc. *Arnh.* 1619. — *Disputationes ad selectiora instit. loca, dubia maxime. Franeq.* 1632. — *Topica methodice tradita, succincte et dilucide explicata. Ib.* 1641.

RHEEDE, zie op REEDE.

RHEEDE VAN DRAAKENSTEIN (HENDRIK ADRIAAN VAN) was in de 17de eeuw gouverneur der Nederl. bezittingen op *Malabar* en bezocht als ijverig beoefenaar der natuur-, inzonderheid der plantenkunde, onderscheidene landstreken en gaf als resultaten van zijn onderzoek een belangrijk en uitvoerig

werk uit, onder den titel van: *Hortus Malabaricus*, *Amst.* 1798, 12 dln. in fol. met 1794 platen. C. Commelin vervaardigde eene tabel van het werk, getiteld, *Flora Malabarica.* De 2 eerste dln. van 't hoofdwerk zijn in 't Nederd. vertaald en het 1ste in 't Engelsch. Plumier heeft ter vereering van dezen verdienstelijken Nederlander, van wien ons het geb.- en sterfjaar onbekend is, eene plant van 't geslacht der *guttifera*, naar hem *van Rheedia* genoemd.

RHENEN (HENRICUS VAN), geb. te *Utrecht* omstreeks 1634, † 1705, werd in 1661 predikant te *Jutphaas* en was daar tot aan zijn' dood nuttig werkzaam. Behalve met zijn herderlijk werk maakte hij zich verdienstelijk door het vertalen van menig godsdienstig boek uit het Engelsch, en door het opstellen van eene *Lijste van de namen der predikanten, die sedert de Reformatie de kerken, behoorende onder de prov. van Utrecht, zoo bij leeninge, als anderzints, bedient hebben. Utr.* 1705.

RHENFERD (JACOB), ook wel RHENFORD genoemd, geb. te *Mülheim aan den Rijn* in 1654, † 1712, legde in zijn vaderland den grond tot zijne wetenschappelijke vorming en zette zijne studiën voort te *Groningen* onder Alting, wiens vriendschap hij verwierf. Hij beoefende vooral de Oostersche talen en letterkunde, en begaf zich, om het Rabbijnsch zich eigen te maken, naar *Amsterdam*, waar hij met vele geleerde Joden omging en later op zijne kosten een' rabbijn uit die stad te *Franeker* onderhield, waar men hem in 1682 aanstelde tot hoogl. in de O. talen. Hij heeft eenige schriften over de Hebr. taal en oudheden uitgegeven en *Opera philologica ubi et periculum Palmyrenum et Phoenicium*, *Traj.* 1722. Hij vond in Vitringa een' wetenschappelijken tegenstander.

RHOER (JACOBUS DE) werd geb. te *Angeren* in de *Betuwe*, in 1721, en † 12 Dec. 1813. Zijn vader, predikant aldaar, was zeer ervaren in de Oostersche talen, doch Jacobus moest hem reeds op zijn 9de jaar verliezen. Te *Nijmegen* bezocht hij de Lat. scholen en toonde veel aanleg voor de Lat. dichtkunst. Hij begaf zich ter beoefening der theologie naar *Utrecht*, en werd in 1745 pred. te *Delden*, en slechts 3 maanden daarna hoogl. te *Deventer* in de oude letterkunde, welken post hij aanvaardde met eene rede: *De fontibus quibusdam, unde res sacras hauserunt profani.* Op verzoek der regering nam hij bij eene vacature eenige preekbeurten waar. Gedurende 14 jaren zette hij het athenaeum veel luister bij, zoo door zijne druk bezochte lessen, als door zijne belangrijke schriften. Van deze noemen wij: *Feriae Daventrienses*, 1758. — *Otium Daventriense*,

1762. — *Porphyrius de abstinentia ab esu animalium*, 1767. — *Oratio ligata de pace Aquisgraniensi*, 1749. — *Oratio in obitum princ. Gulielmi IV*, 1752. — *Or. in obitum principis Annae*, 1759, in 't Nederd. vert. door E. H. Putman. In 1760 droeg hij een Lat. gedicht voor: *Hiemis deliciae*, 't geen hij door een lezenswaardig programma aankondigde, dat P. Bosscha mededeelt in *Het 2de eeuwfeest van Dev. Athen.* In Dec. 1767 beriep men hem naar *Groningen* als hoogl. in de Gr. en Lat. letterkunde. Ook hier toonde hij zijne werkzaamheid en geleerdheid, behalve door zijne *Observationes philologicae in Hieroclis Asteia*, ook door verschillende Lat. verhand. en redevoeringen, zoo in proza als in poëzij. In 1770 droeg men hem de lessen over de vaderlandsche en 8 jaren later over de Rom. oudheden op; terwijl men hem in 1780 tot opvolger van den beroemden L. Offerhaus in de algemeene en vaderl. geschiedenis benoemde. Behalve oudheid en geschiedenis bleef de Lat. dichtkunde zijne lievelingsuitspanning en nog op 87jarigen leeftijd gaf een jubelzang op zijn' ambtgenoot Gratama blijken, dat zijn vuur nog niet verflaauwd was. In 1804 emeritus verklaard, bleef hij zijne kennis aanwenden tot het vormen van kundige mannen, en het uitgeven van nuttige geschriften. Hij behield zijne geestvermogens tot op het einde van zijn leven, en was ook als mensch en Christen achtenswaardig, aangenaam, gul, opregt en vrolijk in den omgang. Men bejammert het, dat zijne lat. gedichten niet in één' bundel verzameld het licht zien. — Zijn zoon

RHOER (KORNELIS WILLEM DE), geb. te *Deventer* 26 Sept. 1751, † 1821, ontving aldaar het eerste geletterde onderrigt op het gymnasium en het athenaeum, en vertrok in 1767 met zijn vader naar *Groningen*, waar hij zich oefende in de letteren en de regtsgeleerdheid. Hier verdedigde hij in 1770 onder voorzitting van zijn' vader eene verhand. *De studiis literariis Caesaris Augusti.* Om zijnen weetlust nog meer voedsel te geven, begaf hij zich naar *Leijden*, om de lessen van Pestel en van der Keessel te genieten. Naar *Gron.* teruggekeerd, werd hij in 1773 tot doctor in de regten bevorderd, met eene diss. *De poena ad filios et propinquos rei non extenda*, *in qua variarum gentium mores ac leges exponuntur*, *earumque causae indagantur.* Na dien tijd trad hij op in de pleitzalen te *Groningen* en de *Ommelanden*, tot men hem in 1777 als gewoon hoogl. der historiën, welsprekendheid en Gr. taal te *Harderwijk* benoemde. Vóór dat hij *Gron.* verliet, gaf hij in 1776 het 1ste stuk zijner verhand. in 't licht: *De effectu relig. Christianae in jurispruden-*

tiam Rom., waarvan het vervolg is achtergebleven. Hij aanvaardde zijn' post te *Harderwijk* met eene rede *qua ostenditur multum ad ingenii cultum per Europam profuisse expeditiones, quae cruciatae vulgo appellantur.* Nog uitgebreider werd aldaar zijn werkkring, toen men hem in 1784 aanstelde tot hoogl. der Nederl. historie, waarbij later kwam het onderwijs in 't natuur-, volken- en staatsregt. Hij bragt er veel aan toe, dat men meer de waarde der pragmatische geschiedenis leerde opmerken. Hij prees daartoe het oordeelkundig onderzoek der bronnen aan, 't geen ook blijkt uit zijne Lat. verhand. *Over de verdiensten en geloofwaardigheid van Herodotus*, in Teijlers 2de Genootschap VIIde deel. In eene rectorale redevoer. van 1791 past hij zijne wijsgeerige beginselen toe op de letterkundige geschiedenis: *De artibus ac litterarum studiis Romanorum ingeniis et reipublicae accommodatis.* Na 1795 werd hij door de omwentelings-koorts aangetast. Doch ook als lid der nationale conventie, droegen zijne staatkundige redevoeringen blijken van den diepen blik dien hij geslagen had in de geschiedenis, welke redevoeringen daarenboven overvloeiden van wijze en gematigde raadgevingen, die echter niet altoos gevolgd werden. In 1797 beriep men hem te *Utrecht* als hoogl. in 't Romeinsch burgerlijke regt, het volken-, hedendaagsche en staatsregt. Hij begon zijne lessen met eene gepaste rede: *Pro recta civium institutione unico libertatis praesidio;* en deelde in de rampspoeden dier academie onder 't Fransch bewind, doch werd in 1815 hersteld als hoogl. in de regten. Hij opende eene nieuwe baan voor de wijsgeerige beoefening der geschiedenis en hare toepassing op de regtsgeleerdheid, waarin zijn opvolger van Heusde zijne voetstappen volgde, die hem in een opzettelijk geschrift als *geschiedkundige heeft gekenschetst, Utr.* 1821. Van de meeste letterkundige en wetenschappelijke genootsch. in ons Vaderland was hij lid, en in weerwil zijner gebreken, was waarheidsliefde en regtschapenheid zijn hoofdkarakter. Warsch van vleijerij, was hij een getrouw vriend; bevond zich, schoon ongehuwd, gaarne in een' gezelligen kring; was in velerlei opzigten grooter en beter dan hij scheen, en paarde aan groote geleerdheid veel menschenkennis.

RHIJNE (WILLEM TEN), geb. te *Deventer* omstreeks 1640, beoefende inzonderheid de genees- en natuurkunde, en werd in 1673 benoemd tot geneesheer bij de O. I. Comp. Hij zeilde daarop weldra uit *Texel*, om zich naar onze O. Indische bezittingen te begeven, en vertoefde eenigen tijd aan de *Kaap de Goede Hoop*, waar hij gelegenheid vond zich met de gebruiken

der Hottentotten en de voortbrengselen van den grond bekend te maken. Op *Java* werkte hij met veel inspanning, om zijne kundigheden uit te breiden, en verwierf zich veel roem, zoodat men hem toestond te *Batavia* een' cursus te openen voor ontleed- en geneeskundigen, terwijl hij intusschen vele togten deed op *Java* en de *Sunda-eilanden*, waarbij hij vele planten opzamelde en naar *Europa* zond, waar ze toenmaals onbekend waren. Ook bezocht hij *Japan*, waar hij, zoo men wil, de gunst des keizers verwierf, door hem van eene zware ziekte te genezen. Naar *Batavia* teruggekeerd, was hij van Rheede van Draakenstein behulpzaam bij diens *Hortus Malabaricus*. Behalve den titel van geneesheer, voerde hij ook dien van justitieraad. Hij schreef o. a. *Meditationes in magni Hippocratis textum* 24 *de veteri medicina. L. B.* 1672. — *Excerpta ex observat. Japponicis de fructice thee* etc. *Dantz.* 1678. — *Schediasma de promontorio Bonae Spei de Hottentottis. Schaffh.* 1686 en *Basel* 1710. Zijn sterfjaar schijnt onbekend.

RHIJNENBURGH (CORNELIS) was in de 1ste helft der 17de eeuw raad, schepen en heelmeester te *Medemblik*, van wien wij verder geene bijzonderheden weten, als dat hij in 1655 te *Hoorn* een dichtwerkje in 't licht gaf, onder den titel: *Vreugdeberg*, 2 dln. in langwerpig formaat, meermalen herdrukt. Eenige liederen, welke daarin voorkomen, zijn van stichtelijken inhoud, sommige zelfs, volgens W. Geijsbeek, geestig en vindingrijk en van eene vloeijende versificatie.

RIBBERS (HENDRIK), geb. te *Warnsveld* bij *Zutphen* in 1724, † 1782, volbragt zijne academische studiën te *Harderwijk*, waar hij uitmuntte onder Cremer's leerlingen. Hij werd eerst predikant te *Voorst*, daarna te *Harderwijk* en in 1755 te *Arnhem*. Volgens de getuigenis van zijn' lijkredenaar A. van den Berg, was hij een ijverig en braaf man, een uitmuntend herder en leeraar, en als zoodanig geacht en geliefd. Men heeft van hem eene *Lijkrede over H. de Haan*, *Arnh.* 1767.

RICCEN (FRANÇOIS of FRANCO), afkomstig uit een geslacht te *Enkhuizen* gevestigd, was ten tijde van prins Willem II, pensionaris van *Purmerend* en een man van groot gezag in de vergadering van *Holland*, vooral door bekwaamheid en moed. In 1650 zond men hem, met Wassenaer Obdam en C. de Graaf, naar *Gelderland* en *Overijssel*, om het houden der groote vergadering aan te raden; later 2 malen naar *Zeeland*, eerst om de Staten van de noodeloosheid der aanstelling van een kapitein-generaal te overtuigen; daarna om de uitvoering van hun besluit voor te komen, dat de jonge prins van Oranje

Willem III tot stadhouder aangesteld werd. Hij was later lid der *Chambre mipartie*, of van dat geregtshof, hetwelk de klagten over het niet nakomen van den Munsterschen vrede zou beoordeelen, en die over den lande van *Overmaaze* vereffenen. Doch voor dat die kamer in 1657 wederom naar *Mechelen* verplaatst werd, verkoos men hem als lid van den hoogen raad van *Holland* en *Zeeland*, in welken werkkring hij zijne dagen eindigde in 1673.

RICHARDOT (JEAN), eigenlijk GRUSSET, was voorzitter van den geheimen raad en lid van den raad van state, onder de aartshertogen te *Brussel*, en bekend in de vaderl. geschiedenis wegens het aandeel dat hij genomen heeft in de vredesonderhandelingen met *Spanje*. Hij verscheen in 1608 te *'s Hage*, met den markgraaf Spinola en anderen, in de zamenkomsten, welke tusschen de wederzijdsche gemagtigden werden gehouden, waarbij hij meestal het woord voerde voor zijne partij. Hij was op vele punten toegevend, maar minder op die, welke den vrijen vaart betroffen op *O. Indië* en *Antwerpen*, als waardoor, volgens zijn gevoelen, het sluiten van den vrede kon verhinderd worden. Een bestand had eerst later zijn beslag. Kort na 't vertrek der Spaansche gezanten, vond men in de kamer van Richardot een papier, behelzende een geheim berigt van de aartshertogen, waarnaar de gezanten zich te gedragen hadden, met eenige uitdrukkingen, welke niet gunstig luidden voor de zaak van vrijheid en godsdienst. Toen het in druk werd uitgegeven, beklaagde zich Richardot hierover; terwijl sommigen vermoedden, dat hij met opzet dit stuk had achtergelaten, om daardoor het zaad van tweespalt in 't land te zaaijen. Zijne zenders ten minste hebben hem daarover nooit hun misnoegen doen blijken. Hij bleef in zijne betrekkingen tot aan zijn' dood, in 1609, in 69jarigen ouderdom.

RIDDERUS (FRANCISCUS) of DE RIDDER, waarschijnlijk geb. te *Warmenhuizen* of *Middelharnis*, waar zijn vader pred. was. Hij verkreeg aan de hoogeschool (welligt *Leijden*) de doctorale waardigheid in de theologie, was in 1644 pred. te *Schermerhorn*, 2 jaren later in *den Briel* en in 1656 te *Rotterdam*. Een naamlooze Lat. brief had hem in 1665 bij de Staten van *Holland* aangeklaagd, dat hij in eene leerr. over Gen. XXXII: 9—11 uitdrukkingen gebruikt had, welke in die dagen contrabande waren. Hij zou Oldenbarneveld een verrader genoemd en betuigd hebben, dat God het land zou straffen, indien het ondankbaar was aan den prins van Oranje, tevens verklarende, dat de toenmalige regering noch aan hem,

noch aan alle vromen behaagde. Zijne verontschuldiging en de belijdenis, dat het hem leed deed eenige woorden gebruikt te hebben, welke op dien tijd geen pas gaven, bewoog de Rotterd. regering hem het van stadswege reeds ingetrokken traktement weder te doen uitbetalen en te zorgen, dat de Staten hem ook 's lands ingehoudene toelage teruggaven. Hij stierf den 11 Jan. 1683. Zijne theologische werken waren zeer gezocht en vele zijn meermalen herdrukt. Uit zijn *Apollos ofte zedige verantwoordinge voor de leere der Geref. kerke*, 5 dln. *Rott.* 1669, leert men zijne warme ingenomenheid met de leer der Herv. kerk kennen. Behalve eenige dichtkundige, schreef hij ook historische werken, o. a. *Bloedspiegel der religie* enz. — *Historisch A. B. C.* — *Historische Franschman*, *Spanjaart*, *Engelschman*, *Hollander*, *en Kerkspiegel.* — *De eigenschappen en groote aangelegenheit van een opperbevelhebber zoo te water als te land*, *in tijden van oorlogsdienst* enz. — Welk eene beweging zijn *Priesterlijk bruiloftsbed* enz. benevens dat van S. Simonides, pred. te *'s Hage*, op hetzelfde huwelijk veroorzaakt heeft, kan men lezen in Scheltema's *Volksgebruiken der Nederlanders bij het vrijen en trouwen*, bl. 219. „In beide bruiloftsverzen wordt „alles wat zinnelijk is vergeestelijkt, en al het geestelijke ver„zinnelijkt. Eene groote menigte van verzen en liedjes werden „er door uitgelokt. Het *bed* werd *opgeschud* en *omgekeerd;* al„lerleï *beddestokken* werden er voor den dag gehaald, om de „spreiders te kastijden; eindelijk liep het zoo hoog, dat de „voornaamste tegenschrijvers zich opgewekt vonden, om, ware „het mogelijk, een einde aan het geschrijf te maken. Het „laatste vers was getiteld: *Het priesterlijk bruilofts-bed opgesne„den;* nu verstoven de veeren en de klucht was uit."

RIEBEEK (ABRAHAM VAN) werd geb. aan de *Kaap de Goede Hoop* den 18den Oct. 1653. Zijn vader, die denzelfden naam voerde, was een ondernemend scheepsheelmeester, in dienst der O. Ind. Comp., een man van een helder oordeel en vlug begrip, die de gemelde Comp. opmerkzaam had gemaakt om aan de *Kaap* eene kolonie te stichten, als eene geschikte ververschingsplaats voor de O. Indische schepen. Dit vond goedkeuring en 8 jaren na de nederzetting der volkplanters in 1658, leverde het voormaals woeste oord een' overvloed op van groenten, vee, zuivel enz. Riebeek, als bevelhebber aangesteld, bestuurde de zaken met wijsheid en beleid. Zijn zoon werd naar *Holland* gezonden, om zich in de regtsgeleerdheid te bekwamen, waarop hij zich met veel vlijt toelegde. In 1676 vertrok hij, voor de kamer *Enkhuizen*, als onderkoopman naar

Batavia, huwde aldaar met Elisabeth van Bosten; zag zich 2 jaren later bevorderd tot buitengewoon raad in het hof van justitie en in 1684 tot secretaris der hooge regering. Deze post werd door hem zoo roemrijk vervuld, dat men hem eenige jaren daarna tot gewoon raad van *Indië* aanstelde. In 1703 benoemd tot directeur-generaal, volgde hij 6 jaren later van Hoorn, zijn schoonzoon, op als gouverneur-generaal. Onder zijn bestuur hadden er, buiten zijne schuld, velerhande onlusten plaats, doch hij spreidde veel beleid ten toon, om steeds bij de twisten der inlandsche vorsten de beste partij te kiezen. Overigens gedroeg hij zich veelmalen als een streng Oostersch despoot, ondernam verscheidene togten naar de binnenlanden van *Java;* liet van daar naar *Batavia* wegen aanleggen en toonde daarbij zijnen strengen onbuigzamen aard, die, zonder iemand te ontzien, regt op het doel afging dat hij zich had voorgesteld. Hij werd zelf het slagtoffer zijner strengheid; want niets ontziende, noch de brandende hitte des daags, noch de snerpende koude van den nacht, noch de reis over de vuurbergen, verviel hij in eene zware ziekte, welke na eenige dagen, zijn' dood ten gevolge had den 17. Nov. 1713. Valentijn, die hem persoonlijk gekend heeft, doch geenszins zijn vriend was, beschrijft hem als een man meer bedreven in de staatkunde dan in den handel, die goed sprak en even goed de pen wist te voeren, groot van verstand, eerlijk en werkzaam, vijand van pracht en baatzucht, doch streng en gemelijk van inborst, zoodat men hem zelden zag lagchen; bovendien niet begeerig naar rijkdom, maar zich vergenoegende met zijne inkomsten.

RIEHM (CHRISTIAN HEINRICH), in 1822 geb. te *Deil*, waar zijn vader predikant was, † 1852, vergezelde zijne ouders eerst naar *Bommel*, vervolgens naar *Amsterdam*, alwaar hij grootendeels zijne opleiding genoot en zich in 1840 aan het athenaeum als student in de medicijnen liet inschrijven. Zeven jaren later zag hij zich te *Leijden* tot med. doctor bevorderd, met eene diss. *De corde hypertrophico cum insufficientia valvulae bicuspidalis.* Daarop bezocht hij de hoogescholen te *Heidelberg*, *Halle*, *Berlijn*, en vooral *Praag*, waar hij eenige maanden vlijtig de collegiën bijwoonde. In 't najaar van 1848 naar *Amsterd.* teruggekeerd, vestigde hij zich daar als geneesheer en betoonde zich een' belangstellend en bereidwillig arts, die niet schuwde in 1849, tijdens het heerschen der cholera, den post van assistent-geneesheer in een der weeshuizen op zich te nemen. Zijn vroegtijdige dood werd algemeen betreurd. Terwijl

hij nog op de Lat. school ging, had hij reeds de Nederd. letterkunde beoefend, en eenige stukken naamloos in verschillende tijdschriften geplaatst; als student bleef hij daarmede voortgaan, en toonde in menige dichterlijke bijdrage, dat hij bij voortgezette oefening den eernaam van dichter zou verwerven. Eenige zijner eerstelingen vindt men in den *Nederl. Volksalmanak*, in den *Christophilus*, den *Muzenalmanak* en elders. Later deelde hij in *de Gids*, waarvan hij mede-redacteur werd, verscheidene zijner reisherinneringen mede en als ook andere opstellen, waarin hij zijne gedachten over poëzij en kunst ontwikkelde. Daarna nam hij ook deel aan de redactie der *Geneeskundige Courant;* aan die van het *Nederl. Weekblad voor geneeskundigen;* en bewerkte voor den Nederd. lezer het boek van M. A. Hoefle, *De scheikunde en het mikroskoop aan het ziekbed*, waarvan de 1ste afleveringen, met eene inleid. van den hoogl. J. van Geuns, in 1849 uitkwamen en de 3de of laatste in 1851. Hij was o. a. lid der Maatsch. van Nederl. Letterk.

RIEMER (JACOB DE). Van dezen ervaren man in de vaderlandsche geschied- en oudheidkunde, is ons niets anders bekend, als dat hij in 1750 te *Amst.* en *Utr.* in 3 folio dln. uitgaf: *Eene beschrijving van 's Gravenhage* met pl., welke onder de veelvuldige stede-beschrijvingen eene waardige plaats bekleedt.

— (PIETER DE) oefende zich reeds in zijne jeugd in de ontleedkunde, en had daarin eene meer dan gewone vaardigheid verkregen, toen hij de hoogeschool van *Utrecht* bezocht, waar hij zich meer en meer ontwikkelde onder den hoogl. Bleuland, aan wiens kabinet hij belangrijke praeparaten toevoegde. In *den Haag* als med. doctor gevestigd, trachtte hij zijne kundigheden ten algemeenen nutte te doen strekken, door jonge lieden tot de ontleed- en heelkunde op te leiden; waarom men hem later vereerde met het lectoraat in de ontleed-, heel- en verloskunde. Hij maakte zich naam binnen en buiten 's lands door eene verzameling van anatomische en physiologische praeparaten, later door den koning aangekocht en aan de hoogeschool van *Groningen* vereerd. Zijne: *Afbeeldingen van de juiste plaatsing der inwend. deelen van 't menschelijk ligchaam*, uitgegeven in atlasformaat, met eene beschrijv. in de Nederd. en Fr. talen, (waarvan 5 aflev. het licht zagen) zullen altoos een schoon gedenkteeken blijven van den ijver en de naauwkeurigheid, waarmede hij zijne geliefdkoosde wetenschap beoefend heeft. Koning Willem I vereerde hem met de orde van den Nederl. Leeuw; de Utr., Amst., Haarl. en and. genootschappen met het lidmaatschap, terwijl hij zich tevens als medelid

van de prov. en stedelijke geneeskundige commissiën en van den raad der stad *'s Gravenhage* verdienstelijk maakte. Hij † in 1831.

RIEMSDIJK (JEREMIAS VAN) werd in de 1ste helft der 18de eeuw geb. te *Utrecht*, waar zijn vader predikant was. Als sergeant bij de Nederl. troepen naar de *Oost* vertrokken, klom hij van rang tot rang op, tot hij in Dec. 1775 tot de waardigheid van gouverneur-generaal verheven werd. Zijn kort bestuur (want hij overleed reeds den 3. Oct. 1777) kenmerkte zich door geene bijzondere voorvallen. Zijne nakomelingen bezitten nog uitgestrekte landgoederen in den omtrek van *Batavia*.

RIEMSNIJDER (HENDRIK) werd geb. uit Nederlandsche ouders te *Wologda* in *Rusland* in 1743 en † 5 Apr. 1825. Hij ontving zijne opvoeding in *Holland*, en werd in 1782 benoemd tot een der secretarissen van de commissie, die de O. Ind. Comp. naar *Parijs* zond. Hij vestigde zich aldaar tevens met den pred. Marron, zijn vriend, en heeft onderscheidene zoo vertaalde als oorspronkelijke werken in 't licht gegeven. Zijne *Fabelen en vertelsels naar de N. en beste Hoogd. dichters* verschenen te *'s Hage* in 1779. Daarop volgden: *Dichtlievende rapsodiën*, *Ib.* 1779. — *Proeven van dichtlievende kleinigheden* enz. *Ib.* 1780. — *Galante dichtluimen*, *Ib.* 1780. — *Liedjes voor kinderen*, *Ib.* 1781. — *Katechismus van den Oeconom. tak. Ib.* 1791, en vertalingen van *Humphry Klinker's Reize*. — *Droomen van een menschenvriend* enz. Marron vervaardigde op hem het volgende grafschrift:

Me prior in dias emissus hominis auras,
Me prior et metam tangis, amice, sequor!

Gedurende zijn verblijf te *Parijs* schijnt hij voor de drukpers niet meer gewerkt te hebben, en had hij door zijne vertalingszucht minder aan den leiband geloopen, zijne dichtstukjes zouden er in oorspronkelijkheid aan gewonnen hebben.

RIES (HANS DE), ook wel DE REES, DE RIJCKE, of HANS CASSIER genoemd, is geb. te *Antwerpen* in Dec. 1553 en † 14 Sept. 1638. Toen hij zich niet langer met de Roomsche kerkleer kon vereenigen, ging hij tot de Hervormden over, ijverig voortgaande met het onderzoek der Evangelische leer. Het hinderde hem, dat men bij de Hervormden de aalmoezen niet zonder aanzien des persoons uitdeelde, dat men gewapend naar de predikatiën ging, om des noods geweld met geweld te keeren enz. Dit noopte hem de leer der Doopsgezinden te onderzoeken, in wier hoofdstellingen hij wel genoegen vond, ofschoon hij een' afkeer had van hunne gestrengheid in het

mijden en bannen, zoodat hij een' tijd lang niet wist, of hij zich bij hen zou aansluiten. Hij kwam in kennis met iemand uit *Waterland*, die hem berigtte, dat er een aanhang onder de Doopsgezinden bestond, die de mijding en echtscheiding niet zoo streng dreef. Nu begaf hij zich naar *N. Holland*, denkelijk omstreeks 1575, werd door Simon Michielz., leeraar bij Waterlanders in *de Rijp*, op zijn geloof gedoopt en in de dienst bevestigd. Naar *Antwerpen* teruggekeerd, nam hij, als vroeger, het kassierswerk waar bij een' Italiaanschen koopman, die, hoewel roomschgezind, hem zeer genegen was. Onder de Doopsgezinden, die in 1577 daar ter stede om hun geloof den brandstapel moesten beklimmen, behoorde ook een Hans Bret, een vriend van de Ries, die daarna met zijne moeder trouwde. Meer dan eens liep ook zijn leven gevaar, maar door het bestuur der Voorzienigheid, en door de goedgunstigheid van den Ital. koopman, werd hij wonderbaar gered. Hij kwam met zijne vrouw behouden in *Zeeland*. De verkondiging zijner Doopsgez. gevoelens bragt hem te *Middelburg* in de gevangenis, op aanstoking van eenige Hervormde predikanten. Op voorspraak van een' vriend uit *Dordrecht* ontslagen, week hij naar *Aken* en weldra naar *N. Holland*, waar hij eerst onderscheidene gemeenten bediende, eene vereeniging tusschen de Waterlanders bewerkte, en veel invloed had door zijne kunde, ijver en godsvrucht, vooral ook door zijne schriften. Verscheidene gemeenten zijn door hem opgerigt, ook te *Embden*, waar hij zich eenige jaren ophield, tot hij zich eindelijk te *Alkmaar* vestigde, en de gemeente aldaar en van de omliggende plaatsen, door leer en wandel gedurende 40 jaren stichtte. Tot de schriften, die van hem bekend zijn, behooren vooral zijne *Waterlandsche belijdenis*, met Lubbert Gerritsz. opgesteld in 1610 en veelmalen herdrukt. *Hist. der martelaren*, enz., *Haarl.* 1615, 2de druk, *Hoorn* 1617. Behalve eenige twistschriften, bestaan er van hem onderscheidene tractaatjes en een: *Liedtboeck*, *inhoudende schriftuirliederen*, *vermaen-*, *klaeg-*, *danck-*, *kruisliederen en psalmen* (van Datheen), *Rott.* 1582, later nog 10 malen herdrukt, en bij de Waterlanders algemeen gebruikt. Op zijne afbeelding, door Mierevelt geschilderd, vervaardigde Vondel een zinrijk bijschrift.

RIETBERG (LUBBERTUS), geb. te *Zwolle* in 1784, † 1826, oefende zich te *Groningen* in de letteren, wijsbegeerte en regtsgeleerdheid, verkreeg in 1803 den titel van *Artium lib. mag. et phil. dr.* en 3 jaren later het doctoraat in de beide

regten. Hij vestigde zich in zijne geboortestad als advokaat. Vriend van R. Feith, ontwikkelde hij onder diens leiding zijne dichterlijke talenten, en gaf in 1808 een stukje uit, getiteld: *Het geluk der liefde*, waardoor hij gunstige verwachtingen opwekte, die ook niet werden teleurgesteld, blijkens zijn dichtbundel *Lenteloveren*, 1810, aan Feith opgedragen; zijne *Poëzij*, 1814, en zijne *Dichtbloemen*, 1825. Zijne dichtstukken, waarin de geest van Feith ademt, zijn doorgaans vloeijend, zinrijk en gespierd. Men acht *De jeugd van Cimon en Epaminondas*, in zijn laatstgenoemd werk, onder zijne best geslaagde stukken. Hij stierf te *Zwolle* ongehuwd.

RIETMAKERS (HUBERTUS), geb. te *Breda*, uit een oud geslacht in 't laatste gedeelte der 16de eeuw, bezocht *Leuven*, waar hij zich op de geneeskunde toelegde onder den hoogl. T. Fienus, die hem hoogschatte. Hij zette zich te *Thienen* als arts neder en behaalde veel roem wegens zijn oordeel, verstand en geleerdheid. Hij heeft een paar werken nagelaten, die daarvan blijken geven: *Tractatus de Nephritico dolore*, *de causis*, *signis et remediis calculi et arenularum. Lov.* 1622, *Ib.* 1639 en *Venetiis* 1655. — *De cura sanitatis libri* 3. *Ib.* 1624, door zijn' vroegen dood niet voltooid.

RIETSCHOOF (JAN KLAASZ.), geb. te *Hoorn* in 1652, † 1719, was van zijne jeugd af tot de teeken- en schilderkunst genegen, en werd eerst leerling bij den schilder Abr. Lieds, later bij den beroemden L. Bakhuizen. Hij maakte bijzonder zijn werk van zee- en riviergezigten, die vele verdienste hebben, meer dan zijne nederigheid er aan toekende. Men vindt 2 zijner stukken in 't Amst. Museum, het een een stil en het andere een woelend water. — Zijn zoon

— (HENDRIK), geb. te *Hoorn* in 1678, volgde de voetstappen van zijn' vader in 't beoefenen der schilderkunst, en zijne tafereelen worden niet minder geschat, dan die van zijn' leermeester, terwijl bovendien zijne teekeningen bijzonder gezocht en goed betaald worden. Zijn sterfjaar schijnt onbekend.

RIETSTAP (ANTONIUS RENARDUS), geb. te *'s Hage*, 7 Sept. 1814, † 1 Apr. 1837, was een verdienstelijk kunstenaar, van wiens talent men zich veel beloofde, en die een kundig leerling van den vermaarden Schelfhout geweest was. Met geestdrift ingenomen voor zijn vak, was de natuur bijzonder zijne oefenschool. Men bewonderde op onderscheidene tentoonstellingen zijne landschappen, die zich door waarheid en diep gevoel onderscheidden.

RIETVELD (PETRUS), geb. te *Amsterdam* in 1739, † in

1784, was in 1781 predikant te *Delft*, en werd van daar te *Leijden* tot hoogl. benoemd in de godgeleerdheid, welken post hij aanvaardde met eene rede: *De dono diversarum linguarum in primos Christum profitentes divinitus collato, eoque gravisssimo pro veritate relig. Christianae argumento.* Dit is alles wat wij van hem geboekt vinden.

RIETVELD (HERMANUS), geb. te *Emmerik* in 1760, † 1832, studeerde te *Utrecht* en te *Leijden* in de theologie, werd in 1784 pred. te *Wijngaarden*, 2 jaren later te *Goudriaan*, in 1789 te *Vlissingen* en 2 jaren daarna te *Amsterdam*. Hij was een geleerd man, die zich in zijne predikwijze door bondigheid en duidelijkheid onderscheidde. Men heeft aan hem o. a. de volgende vertalingen uit 't Hoogd. te danken: G. C. B. Mosche, *Leerr. over de lijdensgesch. van onzen Heer J. C., met aanmerkingen.* 3 dln. *Amst.* 1820 en 21. — G. J. Bartels, *Homilien over geschiedk. gedenkwaardigheden uit het leven van Jezus*, enz. *Ib.* 1824. — G. J. Bartels, *Karaktertrekken en merkw. gebeurtenissen uit de lijdensgesch. van Jezus. Ib.* 1825.

RIEU (JOB DU) zal vermeld worden op VAY (NATHAN).

RING (JEME JACOBSZ. DE), geb. te *Harlingen* in 1574, † 1627, was in zijne geb.-plaats een ijverig leeraar der Doopsgezinden, onder den naam van Waterlanders bekend, en behoorde tot de mede-opstellers en onderteekenaars van het besluit van 12 leeraren, genomen te *Amsterdam* in 1626 en afgedrukt in Maatschoen's *Aanhangsel op 't 3de deel der Geschied. van de Mennoniten*, bl. 119, enz. Van hem zijn ons slechts 2 schriften bekend, eene: *Lijkpredikatie over het onnozel en droevig overlijden van Dr. Antoni Jacobsz.* (Roscius, zie dat art.) *Leijd.* 1624, en een *Tractaet tegen het straffen der buitengetrouwden zonder onderscheid*, enz., 1627, door hem uitgegeven onder den naam van *Ben Israëls.*

RINTJES of RINTJUS (HENDRIK), geb. in 1630, † 1698, was leeraar bij de Doopsgez. Waterlandsche gemeente te *Leeuwarden* en tevens boekdrukker. Hij stond met vele voorname geleerden in betrekking, en had als uitgever en verzamelaar van de dichterlijke bloemlezingen *Klioos kraam*, enz. 1656, en het *Lust-prieel der zeden*, 1685, nog al eenigen invloed op de toenmalige letterkunde, ofschoon zijn dichtgeest zich niet boven het middelmatige verheft. Nog heeft men van hem: *De morgenstond, in haer somersche vermaekelijkheden vertoont en doorgaens leersaem toegeëigent tot 's Allerhoogsten lof*, 1684. — *Gedachten op den jongsten dag, in verssen vertoont*, 1681 en 85. Na zijn' dood gaf de weduwe in 't licht:

Zielensucht aan God, om een blijde verwachtinge des doods, achter de *Heilsame bedenk. op het lijden Christi*, door J. Oudaen 1699. Waarschijnlijk heeft hij ook medegewerkt aan de *Geestelijke goudschaele, zijnde eene versamel. van uitgesochte geestel. liedekes, Ps. en lofsangen* enz. 1662 en 83.

RIO (MARTINUS ANTONIUS DEL), geb. te *Antwerpen*, uit Spaansche ouders, in 1551, † te *Leuven* 19 Oct. 1608, verdient hier vermelding om de werken die hij geschreven heeft over de geschiedenis van ons vaderland. Hij toonde vroeg aanleg voor de beoefening der wetenschappen. Te *Douai* en *Leuven* legde hij zich op regtsgeleerdheid toe en tevens op de oude letterkunde, zoodat hij, op zijn 20ste jaar, eene uitgave van *Solinus* met aanteek. bezorgde. In 1574 begaf hij zich naar *Salamanca*, waar hij met grooten lof den doctoralen graad in de regten verkreeg. In 't volgende jaar naar de *Nederlanden* teruggekeerd, werd hij benoemd tot raadsheer in het hof van *Braband*, en later tot auditeur-generaal van het krijgsvolk. Doch toen hem dit woelig leven mishaagde, trok hij andermaal naar *Spanje* en liet zich in 1580 opnemen in de orde der Jezuiten, vertoefde er 2 jaren en onderwees nu op verschillende hoogescholen, zoo binnen als buiten 's lands, de godgeleerdheid en oude letteren, in welke laatste hij zoo ervaren was, dat hij zich daarin op de welsprekendste en sierlijkste wijze kon uitdrukken. Zijne veelvuldige schriften over de Romeinsche schrijvers, over regtsgeleerde en theol. onderwerpen, laten wij onvermeld, en maken slechts gewag van zijn echt Jezuitisch verschrikkelijk werk: *Disquisitiones magicae*, 't welk, volgens J. Scheltema (*Gesch. der heksenprocessen*) aan het menschdom zoo veel bloed en tranen heeft gekost. Tot de werken, die betrekking hebben op de gesch. des vaderlands, behoort: *Commentarius rerum in Belgico gestarum a. P. H. de Azevedo de Fuentes. Madrid* 1610 en *Col.* 1611, onder den bedekten naam van Rolandus Mirteus Onatinus (eene letterverzetting van zijn' naam). Dit zeldzame boek behandelt de gesch. in de *Nederlanden* van 1592 tot 94, en het moet denkelijk onderscheiden worden van een ander in 1601 te *Madrid* uitgegeven, onder den titel: *Comentarios de las alteraciones de los estados de Flandres.* Over de geschiedkundige werken van del Rio raadplege men 't geen door Dodt van Flensburg is medegedeeld in den *Vriend des vaderl.* 1834, VIII No. 2, bl. 153—57, en de aanmerkingen daarop van Bodel Nijenhuis in denzelfden jaargang No. 5, bl. 410—13.

RIPPERDA (WIJBOUT VAN), een Friesch edelman, was be-

velhebber in *Haarlem*, gedurende de belegering dier stad door de Spanjaarden in 1572 en 73. Toen de magistraat vernam, dat Don Frederik te *Amsterdam* groote toebereidselen maakte, om *Haarlem* door kracht van wapenen tot onderwerping te dwingen, verviel ze tot groote twijfelmoedigheid en weldra tot het besluit, om met Alba te onderhandelen. Naauwelijks is dit ter oore gekomen van Ripperda, of hij riep al de schutters op den *Doele* bijeen, stelde hun in krachtige taal het lafhartig en meineedig gedrag der regering voor oogen, die zich den vijand wilde onderwerpen, zonder te bedenken, hoe weinig zulk eene vernedering aan *Zutphen* en *Naarden* gebaat had. „Ik voor mij" (ging hij voort) „ben van meening, om den „laatsten druppel van mijn bloed voor de burgers en de vrij„heid van deze stad te wagen. Gij hebt nu vrijmoedig en „zonder schroom te verklaren, of gij dit ook van voornemens „zijt of niet. Wilt gij, dan zullen wij de noodige orders stel„len, en wij hopen, dat de vijand geen eer aan ons zal be„halen. Zietdaar het opzet van een Fries! Maar *Holland* plag „ook wakkere borsten te kweeken, en ik verlang te hooren, „wat er de mannen van *Haarlem* van zeggen." Die taal vond weerklank, ook in de harten der vreesachtigsten, en men was gereed, hals en have onder zulk een overste voor 's lands vrijheid te wagen. Hoe dapper zich burgers en bezetting ook mogten gedragen, men kent hun lot. Toen de nood het hoogste toppunt bereikt had, het ontzet afgeslagen was en de prins van Oranje aanried, zich zoo goed mogelijk met den vijand te verdragen, gaf Ripperda den heldhaftigen raad, de vrouwen, kinderen en grijsaards in het midden te nemen, en door den vijand heen te slaan. Doch deze taal vond geen weerklank. De stad werd een prooi van den bloeddorstigen Spanjaard. En hij, die zoo veel had toegebragt tot *Haarlems* roemruchtige verdediging, werd den 16den Aug. 1573, met zijn' luitenant, onthoofd.

RIPPERDA (WILLEM VAN), heer van *Hengelo*, *Boxbergen*, enz. lid der ridderschap van *Overijssel*, trad al vroeg in 's lands krijgsdienst, en was tot den rang van ritmeester opgeklommen, toen hij deze verliet en de staatkundige loopbaan intrad. Men zond hem, namens *Overijssel*, in 1645 ter vergadering van de Staten-Generaal en later tot de vredehandeling te *Munster*. Men hield hem voor een trouw aanhanger van den prins van Oranje. Hiervan gaf hij later blijken, ten tijde van de ziekte en het sterven van den stadhouder, toen hij, als voorzitter, voorstellen deed, welke volgens velen te zeer naar vleijerij

smaakten, en daarom niet gevolgd werden. Behalve dat hij vroeger een ernstig verschil had met Mulart van den Leemkuile, is ons van zijne verdere lotgevallen niets bekend. Hij was gehuwd met Alida van den Bouckhorst.

RIPPERDA (ADOLF HENDRIK VAN), heer tot *Beurse* en *Heerjansdam*, was beschreven in de ridderschap van *Zutphen*, en afgevaardigd tot de vergadering der Staten-Generaal, en van deze tot den vredehandel te *Breda* in 1667. Men telde hem onder de ijverige aanhangers van 't huis van *Oranje*. In 1671 had hij, met Paets, Gockinga en van Vierssen, een groot deel aan het dempen der twisten, die toenmaals *Overijssel* verdeelden; en in 1672 was hij afgevaardigde te velde. Zijn geb.- en sterfjaar zijn ons niet bekend, wel dat hij gehuwd was met Wilhelmina van Tuijl van Serooskerke, vrouwe van *Heerjansdam*, bij welke hij ééne dochter naliet.

— (JOHAN WILLEM VAN), heer van *Jensuma* en *Poelgeest*, geb. te *Groningen*, was afkomstig uit een aanzienlijk adelijk geslacht, waarvan de tak, tot welke hij behoorde, de Roomsche godsdienst beleed, terwijl de twee bovenvermelden tot een' Hervormden tak van dezen stam behoorden. Zijn vader zond hem, die veel aanleg toonde voor de letteroefeningen, naar *Leijden*, waar hij eerst ijverig studeerde, maar later verflaauwde. Eene ernstige vermaning van zijn' vader verbitterde hem zoo zeer, dat hij niet de minste droefheid toonde bij diens dood. Bij zijne onverzoenlijkheid voegde hij eene ontembare staatszucht. Hij omhelsde dus de Hervormde leer om tot eerambten te kunnen opklimmen, 't geen hem gelukte. Hij verscheen weldra ter staatsvergadering van *Stad en Lande* en wegens deze in die der Staten-Generaal. Zijne schitterende bekwaamheden, die zich spoedig openbaarden, bragten het besluit te weeg, om hem in 1715 als buitengewoon gezant naar *Spanje* te zenden, waarbij hij eerlang, op zijn verzoek, den titel bekwam van Ambassadeur, doch zonder verhooging van wedde. Hij slaagde in den last, hem opgedragen naar wensch, en bevorderde den vrede en den koophandel. In 1716 teruggeroepen, liet hij de zijnen te *Madrid* achter en gaf niet onduidelijk te kennen wat hij in 't schild voerde. Zijne uitstekende bekwaamheden zouden hem voorzeker hier te lande tot de hoogste eereposten hebben gevoerd, doch hiermede was zijne onbeperkte eerzucht niet te voldoen. In *Spanje* stond daartoe de weg gereeder open. Hij keerde naar *Madrid* terug, ontdeed zich van alle betrekkingen op zijn vaderland, omhelsde openlijk de leer der Roomsche kerk op

aandrang der Jezuiten, en verbond zich aan het Spaansche rijk. Zoo werd hij voor *Nederland* een vreemdeling, en ons bestek gedoogt niet, zijne zonderlinge romantische lotgevallen te schetsen. Wij zullen er alleen het volgende uit aanstippen: Als gezant naar *Weenen* gezonden, verloor hij o. a. de belangen van zijn eigenlijk vaderland zoo geheel uit het oog, dat hij de O. I. Comp., door den keizer te *Ostende* opgerigt, begunstigde. Hij bereikte het toppunt zijner wenschen, werd hertog en grande van *Spanje*, bijna de eenige staatsdienaar, die het ministerie van oorlog, van koophandel, van koloniën en geldmiddelen met de waardigheden van secretaris en opperregter vereenigde. Zijne trotschheid bragt hem ten val en te *Segovia* in hechtenis, uit welke hij door middel van eene Spaansche dame ontsnapte. Hij had de onbeschaamheid met haar naar *Holland* te wijken, maar toen daar en in *Engeland* zijn vlieger niet opging, vertrok hij naar *Marocco*, nam de Turksche godsdienst aan, wijl hij voor zijne staats- en wraakzucht bij Christenen geene voldoening kon vinden; wist de liefde der keizerin-moeder te verwerven, en werd eerste staatdienaar en veldoverste. Doch na den dood van zijne begunstigster, taande zijne zon, en moest hij om zijn leven te beveiligen, naar *Tetuan* vlugten en zijn onderhoud vinden in het koopen en verkoopen van schapen. Men wil, dat hij op zijn sterfbed in den schoot der Roomsche kerk terugkeerde. Hij stierf den 7. Oct. 1737. Er bestaat eene afzonderlijke levensbeschrijving van hem in 2 dln., en eene verkorte in *Ned. Mann. en Vr.* III, 112—146.

RIPS (NICOLAUS), geb. te *Middelburg* in 1651, † 1729, werd, na volbragte studiën, in 1680 predikant te *Schoondijke*, en 2 jaren later te *Wolfaartsdijk*, waar groote oneenigheden in de gemeente hem drongen, in 1709 als emeritus zijn ontslag te nemen. Hij keerde naar zijne geb.-stad terug en heeft nagelaten een werk, getiteld: *Beginsel der leere Christi of kort begrip der Chr. religie*, enz., *Goes* 1699, en in H. S. *Verklaring over den ganschen Heidelb. Catechismus.*

RIS (CORNELIS), leeraar der Doopsgezinden te *Hoorn*, zijne geboorteplaats, was er met anderen, door mond en pen, op uit, om in 1765, eene algemeene vereeniging der Doopsgezinden daar te stellen, op den grondslag van hunne belijdenissen. Hij vervaardigde op verzoek, ter proeve, een ontwerp van geloofsleer, daarna gedrukt onder den titel: *De geloofsleere der waare Mennoniten of Doopsgezinden. Hoorn* 1766. Dit stuk vond veel bijval, en Ris gaf tot aandrang en

opheldering uit: *Ontwerp ter proeve om de aanmerkingen overeen te brengen. Ib.* 1768. En: *Kort begrip van 't voorgevallene over de geloofsleer der waare Mennoniten. Ib.* 1776. Deze pogingen en om daardoor eene vereeniging met de Hervormden voor te bereiden, mislukten. Met een menschlievend doel maakte hij in 1777 een ontwerp ter oprigting eener vaderl. maatschappij van reederij en koophandel, waarvan hij werkelijk de beginselen tot stand bragt, en schreef in 1781 een: *Algemeen Chr. Catechisatie-boekje voor de kinderen van verschillende gezindten, op de educatie-school der vaderl. maatsch. te Hoorn.* Doch de staats-omstandigheden hebben zijne edele pogingen verijdeld. Meer berigten zijn ons van hem niet onder de oogen gekomen.

RITTER (LOUISA CHARLOTTE) werd op het einde der 18de eeuw geb. te *Amsterdam*, waar haar vader G. N. Ritter (in 1748 te *Heilbronn* geb.) zich jaren lang ophield, vele fraaije miniatuur-portretten en teekeningen vervaardigde en in 1809 overleed. Hij had zijne dochter, die zeldzamen aanleg toonde, in de teeken- en schilderkunst onderwezen, met een gunstig gevolg. Zij huwde met P. de Neufville Pz., die als portretschilder vele verdiensten had. Weinige stukken schijnen van haar bekend. Men roemt eene zinnebeeldige ordonnantie, te *Amst.* ten toon gesteld in 1813, en eene Zaandamsche vrouw in hare eigenaardige kleeding, welke zij keizer Alexander aanbood bij diens verblijf te *Brussel*, waarvoor hij haar een' kostbaren gordelhaak schonk van amathist met brillanten omzet. Ook in de muzijk was zij ervaren, spelende de harp en forte-piano. Pijpers zong van haar o. a.:

> Als de toonkunst snaaren spant,
> Dartelt uwe vlugge hand
> Op de danssende klavieren.
> Schilderkonst en toonkunst sieren
> Uwe deugd en uw verstand.

Zie *Eemlandsch Tempe*, bl. 97, waar ook een portret voorkomt van Pijpers, door hare hand geteekend en door Portman gegraveerd, en haar portret en dat van de vrouw van Pijpers, door haar' vader vervaardigd. Voor een door haar opgesteld muzijkstuk heeft zij een vignetje geteekend en geëtst.

RIVECOURT (DE) DE LA MOTHE ORSON, een Protestantsch geslacht uit *Poitou* in *Frankrijk*, dat zich, ten gevolge der intrekking van het Edict van *Nantes*, naar de *Nederlanden* begaf, den lande zijne dienst aanbood en vooral in de krijgsdienst zich onderscheidde. Zoo kwam de Ridder ANTOINE DE R., heer

van L. M. O., als generaal-adjudant en opperstalmeester in dienst van den rijksvorst George Frederik graaf van *Waldeck-Pyrmont*, destijds regerend graaf van *Kuilenburg* en generaal-veldmaarschalk der *Vereen. Nederl.*, in alle wiens wapenfeiten hij deel nam. Hij † in 1700. — Ridder GEORGE FREDERIK DE R., geb. in 1674, † 1749, was gener.-komm. over de ruiterij van het Staatsche leger en tegenwoordig bij de meeste der in zijnen tijd voorgevallen batailles. Nog in 74jarigen ouderdom stond hij met zijn' oudsten zoon en drie broeders in den slag van *Lawfeld* bij *Maastricht* tegenover de Franschen. Hij † in laatstgenoemde vesting, na den lande ruim 60 jaar gediend te hebben. Onder zijn nakroost hebben velen zich in de krijgsdienst gunstig bekend gemaakt.

RIVET (ANDRÉ) of RIVETUS, geb. te *St. Maxent* in *Poitou* in 1572, † 7 Jan. 1651, werd door zijne Hervormde ouders al vroeg bestemd voor de Evangeliedienst. Hij begon zijne studiën te *Orthes* in *Bearn*, waar hij een' academischen graad verwierf; legde zich daarna op de godgeleerdheid toe en werd in 1595 pred. te *Thouars* en van daar met P. du Moulin in 1618 door de Fransche kerken afgevaardigd naar de Dordsche synode. Na langdurige aanzoeken, stond de Fransche synode hem af, om te *Leijden* den theol. leerstoel te bekleedden; welke waardigheid hij den 14 Oct. 1620 aanvaardde met eene, voor die tijden hoogst gepaste, rede: *De bono pacis et concordiae in Ecclesia.* Hij verkreeg in 1621 te *Oxford* den graad van theol. doctor; zette door zijne geleerdheid der academie veel luister bij; had veel invloed op de theol. rigting dier dagen en stond in vriendschapsbetrekking met Anna Maria van Schurmans. In 1632 verliet hij *Leijden*, om, op aandrang van prins Fred. Hendrik, de leiding en het onderwijs op zich te nemen van diens zoon, daarna Willem II, terwijl de curatoren hem met den titel vereerden van prof. honorarius. Na de voleindiging van deze taak, bragt hij zijne overige dagen te *Breda* door, waar hem het toezigt over de doorluchtige school was toevertrouwd. Zijne schriften, later bijeenverzameld in 3 dln. te *Leijden*, zijn deels van polemischen, deels van exegetischen, deels van stichtelijken aard. Tot de eerste behooren o. a. *Summa controversiarum inter Orthodoxos et Pontificios.* — *Jesuita vapulans* etc. — *Mysteria patrum Jesuitarum ex eorum scriptis expressa.* Toen men Hugo de Groot verdacht hield tot de gevoelens der Roomschgezinden over te hellen, achtte hij zich geroepen, dien beroemden man te bestrijden in zijn *Examen animadversionum H. Grotii*, doch

niet met die bezadigdheid, welke een' theologant voegt. Als exegeet heeft hij zich verdienstelijk gemaakt door zijne *Isagoge seu introd. generalis ad scripturam S. V. en N. Test. L. B.* 1627. — *Theol. et scholasticae exercitationes* 191 *in Genesin* etc. *L. B.* 1633; vooral door zijne *Psalmorum euangelicorum selectae dodecadis explicatio. L. B.* 1626. Tot zijne stichtelijke schriften behooren o. a. zijne *Triomphe de la verité.* — *Divers traittés de pieté.* — *La bonne vieillesse et ses dernieres heures.* — *Vraye guide de l'ame fidèle* en eenige *Sermons.* Hij betuigde o. a. op zijn sterfbed: „dat hij in de laatste dagen zijner ziekte, met welke God „hem had bezocht, meer godgeleerdheid had verkregen, dan „in alle voorgaande jaren van zijn leven."

RIVIÈRE (SAMUEL DE LECHERNIÈRE DE LA), een gevlugt Fransch edelman uit *Sedan*, kwam in gunst van Philippa Sidonia, de moeder van Floris II van Pallant, die hem aanstelde tot een der gouverneurs van haar' zoon. La Rivière kweet zich behoorlijk van zijne taak, wist zijn' kweekeling o. a. ook lust voor de Lat. poëzij in te boezemen, die hij zelf, gelijk ook de Fransche, beoefende. Men vindt er proeven van vóór de *Nederd. Poëmata* van A. Hofferus. Later werd hij pred. bij de Waalsche gemeente te *Delft* en was gezien bij prins Maurits.

RIVIÈRE (JEAN BRUTEL DE LA), geb. te *Montpellier* den 17. Aug. 1669, † 14 Aug. 1742, begon zijne theol. studiën te *Zurich*, werwaarts zijn vader na de herroeping van 't edict van *Nantes* gevlugt was, en zette die voort te *Rotterdam*, *Utrecht* en *Leijden*. In 1695 werd hij pred. bij de Waalsche gemeente te *Veere*, van waar hij in 1702 naar *Rotterdam*, en 18 jaren later naar *Amsterdam* vertrok. Hij wordt geteld onder de welsprekende kanselredenaars van dien tijd. Behalve dat hij deel had in anderen letterarbeid, gaf hij een' verbeterden druk uit van de *Dictionaire de Furetières. La Haye* 1725, in 4 dln. fol.; terwijl hij op verzoek van 't Amst. consistorie een' catechismus voor de Waalsche gemeente vervaardigde. Na zijn' dood verschenen zijne *Sermons sur divers textes de l'écriture Sainte.* 1746.

RIVIUS (JOHANNES), eigenlijk JAN VAN RIVIEREN, geb. te *Leuven* in 1599, † 1665, begaf zich, na volbragte letteroefeningen, in de orde der Augustijnen; werd later doctor in de theologie; omstreeks 1637 prior in een klooster te *Luik;* bekleedde nog onderscheidene waardigheden, tot dat men hem in Oct. 1647 benoemde tot bisschop van *'s Hertogenbosch;* doch de Munstersche vrede verhinderde hem dien zetel te bezetten.

Hij heeft een' bundel Lat. *poëmata* (1629) in 't licht gegeven, die (volgens Paquot) niet onder de middelmatige te tellen zijn. Men heeft ook van hem o. a. eene Lat. beschrijv. van de belegering van *Leuven* in 1635, waarvan hij ooggetuige was, (welke echter beter en uitvoeriger beschreven is door Erijc. Puteanus) en een ander geschiedkundig werk: *Rerum Francicarum decades quatuor* etc. *Brux.* 1651, 't welk zich kenmerkt door groote partijdigheid en blinden ijver tegen de Franschen.

RIXTEL (PIETER), welligt geb. te *Purmerend* in 't laatste gedeelte der 17de eeuw, † te *Haarlem* in 1673, was lid der Haarlemsche rederijkkamer: *De wijngaardranken*, en bekleedde tevens den post van procureur. Als dichter maakte hij zich verdienstelijk door zijne *Mengelrijmen*, van welke in 1717 te *Amst.* een 2de druk verscheen, waarin zich de bijschriften en puntdichten door geestigheid onderscheiden. Ook bestaat er van hem een treur-blij-eindend spel, getiteld: *De groote Robbert*, 1672, waarvan wij de waarde niet kunnen beoordeelen.

ROBBERS (J.). Van dezen verdienstelijken musicus, geb. in 1752, weten wij niet anders te melden, als dat hij te *Rotterdam* stads klokkenist en organist der groote kerk was; dat hij praktisch en theoretisch zijn vak uitoefende; in 1819 eene verhandeling schreef: *Over het nationaal Nederl. gezang*, en in 1829: *Tweetal proeven van verhandelingen over de muzijk als beeldende kunst en de muzijkale dichtkunde, in verband met de compositie van zangmuzijk*; en dat hij stierf in 77jarigen ouderdom.

ROBERT DE FRIES, een jonger zoon van BOUDEWIJN V, graaf van *Vlaanderen*, en van Alix, dochter van Robert, koning van *Frankrijk*, bezat een' moedigen en heerschzuchtigen aard. Hij ondernam een' kruistogt tegen de Saracenen, die hij uit een gedeelte van *Spanje* poogde te verdrijven, om zich zelven in *Gallicië* een nieuw rijk te stichten. Maar zijne stoute onderneming mislukte meer dan eens. Nu rigtte hij zijne blikken naar *Holland.* Floris I was gesneuveld, en zijn minderjarige zoon Dirk onder de voogdij gesteld der gravin-weduwe Geertruid van *Saksen.* Robert viel, door zijn' vader ondersteund, met eene gewapende magt in *Holland*, doch werd tweemalen afgeslagen en teruggejaagd. Om echter min of meer zijn doel te bereiken, deed hij een huwelijksvoorslag aan de gravin-weduwe, die hem, na eenige onderhandelingen, aannam. Het huwelijk werd te *Oudenaarde* in 1063 voltrokken; Robert nam den naam van „de Fries" aan, en het bestuur onder den naam van *Voogd* in handen. *Holland* genoot gedurende 7 jaren onder zijn bewind vrede. Maar in 1070 ontstond door den

dood van zijn' broeder Boudewijn VI in *Vlaanderen* een felle krijg. Robert eischte de voogdijschap over Arnout, den oudsten zoon zijns broeders, welke hem door Richilde, de moeder van Arnout, betwist werd. Hij viel gewapenderhand in *Vlaanderen*, doch moest voor de magt van den kon. van *Frankrijk* en den keizer van *Duitschland*, door Richilde ingeroepen, wijken. Intusschen was Godfried met den Bult, door den keizer en den bisschop Willem vau *Utrecht* ondersteund, in *Holland* gevallen, en reeds tot aan *Leijden* doorgedrongen, eer Robert herwaarts kwam en een leger gevormd had. Hier kwam het tot een bloedig treffen, (16. Julij 1070), waarbij R. de Fries het onderspit delfde en zich gedrongen zag met vrouw en stiefkinderen het land te verlaten. Hij vond waarschijnlijk eene schuilplaats bij zijn' schoonvader in *Saksen*. Dat hij in vergevorderden leeftijd nog een' togt naar 't *H. Land* zou ondernomen hebben, gelijk sommigen willen, steunt op geene gronden, en men heeft dien welligt met zijnen vroegeren togt verward, of met dien, welken zijn zoon later ondernam. In een' veldslag tegen Thibald, graaf van *Champagne*, waarin hij den koning van *Frankrijk*, Lodewijk den Vetten, bijstond, in 1093, stortte hij van 't paard en werd deerlijk vertrapt. Zijn lijk werd te *Atrecht* begraven, niet te *Utrecht*.

ROBIDÉ VAN DER AA (CHRISTIAAN PETRUS ELIZA), die eigenlijk op zijn' geslachtsnaam VAN DER AA geplaatst had moeten worden, werd geb. te *Amst.* den 7. Oct. 1791, en door zijn' vader Mr. P. J. B. C. van der Aa, (zie aldaar) bestemd voor den regtsgeleerden stand. Na in Dec. 1811 te *Leijden* tot Dr. in de regten te zijn gepromoveerd, vestigde hij hij zich als advokaat aldaar. In 1812 werd hij, wegens zijne bedrevenheid in de Fransche taal aangesteld tot secretaris van den maire te *Sneek*, welke betrekking hij waarnam tot in het begin van 1814, toen hij zelf schout en secretaris van *de Lemmer* werd, en eenigen tijd later secretaris van *Lemsterland*. In 1815 trok hij met de Friesche jagers te velde, en teruggekeerd, huwde hij met Eelkje Poppes, eene dichteres, die zich in 1814 had bekend gemaakt door hare: *Eerstelingen aan mijn vaderland*. V. d. Aa werd in 1818 tot procureur te *Leeuwarden* aangesteld, van welke betrekking hij in 1834 ontslagen werd, na in 1828 zijne vrouw verloren te hebben en 2 jaren later op nieuw gehuwd te zijn met de weduwe van Mr. J. A. Kallenberg van den Bosch, eigenaar van het landgoed *de Hemelsche Berg* bij *Oosterbeek*, waar hij voortaan ging wonen. Hij praktiseerde tevens als advokaat te

Arnhem, waar hij in Junij 1838 tot regter-plaatsvervanger en nog in Sept. tot regter bij de regtbank benoemd werd. In 1840 stelde de koning hem aan tot schoolopziener van het 1ste distr. v. *Gelderland*, welke betrekking hij waarnam tot in 1848, toen eene hevige hersenziekte hem aantaste, die hem bijbleef tot zijn' dood, den 14 Mei 1851. — Van der Aa heeft zeer vele werken geschreven, welke ons bestek niet toelaat alle te noemen. Als dichter, bevallig prosaïst en volksschrijver stond hij gunstig bekend, ofschoon zijne poëzij op vele plaatsen den toets eener goede kritiek niet kon door doorstaan. In den *Ned. Muzenalm.*, den *Alm. voor het schoone en goede* komen vele verzen van hem voor, gelijk ook zijne afzonderlijk uitgegevene dichtvruchten meestal losse stukken van geringen omvang zijn. *De dood van Lord Byron* (*Leeuw.* 1827), werd door de Kon. Maatsch. van Tael- en Dichtk. *Rhetorica* te *Gent* met de gouden medaille, *Vier Volksliederen* door de Maatsch. tot Nut v. 't Algem. in 1835 met zilver bekroond. Onder zijne prozawerken munten uit: *Verhand. over de gevolgen van huiselijke achteloosheid*, *wanorde en verkwisting*, door laatstgen. Maatsch. in 1827 met de gouden medaille vereerd; — *Losse bladen uit het groote levensboek*, 2 dln., *Amst.* 1832; — *De zoon der natuur en de man naar de wereld*, 2 dln., *Amst.* 1837, met O. G. Heldring uitgegeven; — *Oud-Nederland*, *in de uit vroeger dagen overgebleven burgten en kasteelen geschetst*, 2 dln., *Nijm.* 1841; enz. Als volksschrijver maakte hij zich zeer gunstig bekend door den *Volksbode*, van 1839—47 door hem en zijn' vriend Heldring te *Arnhem* uitgegeven, waarin hij het misbruik van den sterken drank en vele volksvooroordeelen en gebreken met geestdrift bestreed. In 1843 werd zijne verhand.: *De aankweeking der Acacia in Nederland beproefd*, door de Maatsch. v. Nijverheid met de gouden medaille bekroond. Zijne geestdrift voor al wat waar en goed was en zijne niet geringe kennis en talenten verwierven hem het lidmaatschap van vele genootschappen, als in 1825 van de M. v. Ned. Letterk. te *Leijden*, in 1826 van het Gen. van Tael- en Dichtk. te *Antw.*, in 1828 van de Maatsch. v. Weldad., in 1830 van de Holl. Maatsch. v. K. en Wet., in 1836 van Felix Meritis, in 1839 van het Bataviaasch Gen. v. K. en Wet., in 1842 van het Prov. Utr. Genootsch. enz.

ROBLES (GASPAR DE), heer van *Billy*, geb. te *Robles* (een dorp in *Portugal*) in 1526, † 1585. Door zijne moeder, die zoogvrouw (minne) was van Filips II, kwam hij bij dezen in gunst en aan 't hof, tot dat René van *Chalons*, prins van

Oranje, hem als page gebruikte. Later met eene rijke, schoone Fransche dame gehuwd, steeg hij zeer in aanzien en was gedurende eenigen tijd de plaatsbekleeder van den stadhouder van *Friesland* Gilles van Barlaymont, heer van *Hierges*, tot dat men hem in 1572 tot diens opvolger benoemde. Getrouw aan den koning, toonde hij als veldoverste vele bekwaamheden, ofschoon vele zijner ondernemingen mislukten. Hij was een bitter vijand der Onroomschen, gehaat om de zware belastingen die hij uitschreef, om de verrassing der Nassausche troepen bij *Stavoren*, en de onmenschelijke wreedheden, daarbij gepleegd. Des niet te min staat zijn naam bij de Friezen nog in dankbare gedachtenis; want na den noodlottigen vloed van 1 Nov. 1572, wist hij krachtig en met beleid het werk door te zetten, dat de dijken hersteld of nieuwe aangelegd werden. Hierom is er te zijner eere in 1576 nabij *Harlingen* een *Terminus*, (de zoogenoemde *Steenen man*) opgerigt, met Lat. en Nederd. opschriften, welk gedenkteeken in 1774 door graaf Karel Georg van Wassenaer Twickel, op eigen kosten, is hersteld. Robles werd in 1576 door het krijgsvolk te *Groningen* gevangen genomen, op het raadhuis in bewaring gesteld, doch weldra, na het ondergaan van grievende smaadheden, ontslagen. Later ondernam hij, uit wraakzucht, een' aanslag op die stad, welke echter mislukte. Hij sneuvelde bij het vernielen der schipbrug van Parma voor *Antwerpen*.

RODE (JOHANNES of HINNEUS), overste van het Hieronymiaansche Fraterhuis te *Utrecht* in 1523, stond wegens zijne geleerdheid en godsvrucht in hoogachting bij den letterlievenden bisschop Filips van Bourgondië. Hij begunstigde onder zijne leerlingen de doorbrekende Hervorming, en werd door eenigen naar Luther gezonden, om het oordeel van dezen over Joh. Wesselus in te winnen. Het antwoord van Luther vindt men vóór de uitgave der werken van Wesselus (*Gron.* 1614). Op zijne reis kwam hij ook in betrekking tot Oecolampadius en Zwingli. Onder zijne vrienden en leerlingen telde hij Joh. Pistorius, of Jan de Bakker uit *Woerden*, den eersten martelaar in *Nederl.* voor Luther's leer. Hij was één der vertalers van het Nederd. N. Testament, in 1525 in 8vo te *Amst.* uitgekomen. Zijne denkwijze maakte zijn verblijf te *Utrecht* spoedig onveilig. Men vindt hem in 1527 als predikant te *Norden* in *O. Friesland;* van waar hij 3 jaren later naar *Wolfhuizen* vertrok, en kort daarop nabij die stad overleed.

RODENBURG (CHRISTIAAN), geb. te *Utrecht* in 1618, † 1668, was de zoon van Johannes R. en Geertruid Bor. Hij

verloor zijn' vader in zijne kindschheid en werd opgevoed door zijn' oom P. Bor, neef van den beroemden Nederl. geschiedschrijver. Na afloop zijner letteroefeningen, zag hij zich in 1642 aan dezen toegevoegd als secretaris bij het geregt, en in 1649 gekozen tot lid van den raad. De roem zijner bekwaamheden lokte de Staten-Generaal in 1654 uit, om hem naar *Engeland* te zenden, ten einde de geschillen bij te leggen, tusschen de beide O. Ind. maatschappijen ontstaan. In 1657 werd hij in de *Chambre mipartie* geplaatst; daarna benoemd tot kanunnik van *St. Pieter;* later tot deken; tot lid der prov. staatsvergadering; afgevaardigde ter Staten-Generaal; en in 1663 tot lid van den Raad van State. In al deze betrekkingen behaalde hij door kunde en geleerdheid veel roem. Men heeft van hem een voortreffelijk regtsgeleerd werk: *Tractatus de jure conjugum* etc. *Traj.* 1653, waarvan later ook eene uitgave geschiedde te *Antw.*, *Keulen* en elders. Ook heeft hij hier en daar blijken gegeven van ervarenheid in de Lat. dichtkunst.

RODENBURGH (THEODORUS) of ROODENBURG, sproot uit een aanzienlijk Amsterdamsch geslacht, dat ook den naam van Beth voerde. Zijne moeder was Elizabeth Spieghel, dochter van den bekenden dichter Hendr. Laurensz. S. — Hij was ridder, raad en gewoon gezant van den hertog van *Holstein*, agent der hanze-stad *Hamburg*, bij den prins kardinaal, Infant van *Spanje* te *Brussel.* Hij heeft van 1616—36 eene menigte zoo vertaalde als oorspronkelijke tooneelstukken uitgegeven, waaruit wij slechts de volg. titels opgeven: *Keijzer Otto III en Galdrada*, *Blij-eindend Spel. Amst.* 1616 en 17. — *Cassandra, hertoginne v. Bourgonjen en Karel Baldeus*, *Treur-blij-eindend spel. Ib.* 1617. — *Jaloerse studentin en Jaloerse studenten*, beide een *blij-eindend spel. Ib.* 1617. — *Rodemant en Isabella*, *treurspel. Ib.* 1618. — *Bruijlofs eergaaf*, 3 *tafelspeelen. Ib.* 1619. — *Vrouw Jacoba*, *erfgravinne van Holland* enz. *Ib.* 1636. Ook heeft hij nog eenige poëtische stukjes uitgegeven, die even als de genoemde weinig om 't lijf hebben. Hij voerde tot zinspreuk de Italiaansche woorden: *Chi sarà, sarà.*

ROELANTS (EGBERT), geb. te *Groningen* in 1815, † 1837, ontving zijne eerste opleiding te *Leuven*, waar zijn vader het hem door koning Willem I opgedragen ambt van inspecteur der academie bekleedde. In 1830 uit *België* verdreven, vervolgde Roelants te *Gron.* zijne studiën in de letterkunde en theologie, om zich tot leeraar bij de Waalsche kerk te bekwamen. Zijn antwoord op de in 1833 door de theol. faculteit

van *Leijden* uitgeschrevene prijsvraag: *Een vergelijking van de Noordsche mythologie met die der Grieken en Romeinen, vooral met betrekk. tot de overblijfselen dier aloude godsdienst in ons vaderland*, mogt al niet bekroond worden, groot was toch de roem, dien de 18jarige jongeling met deze poging behaalde. Zijn antw. op de vraag der theol. faculteit te *Utrecht* in 1834: *Over de oorzaken en gevolgen der scheuring, die in de 15de eeuw in het bisdom Utrecht heeft plaats gehad*, werd wel niet het eermetaal, maar nogtans een hoogvereerend getuigschrift waardig geacht. Beide deze schriften, door zijne vrienden J. de Wal en L. S. P. Meijboom in 't Nederd. vertaald, met eene voorrede van P. Hofstede de Groot, onder den titel: *Twee verhandel., nagelaten door C. Roelants, Gron.* 1839, bewijzen dat de Nederl. kerkgeschiedenis veel van zijn doorzigt en onbevangen oordeel had mogen verwachten, indien hij langer geleefd had.

RöELL (HERMAN ALEXANDER), werd geb. op het landgoed *Dölberg*, in het graafschap *Marck*, bij *Unna*, in 1653 en † d. 12 Julij 1718. Zijn vader, heer van *Dölberg*, Joh. R. was krijgsoverste en zijne moeder heette Elizabeth Bruggemans, welke hij beide vroeg verloor. Hij bezocht de scholen te *Unna* en *Hamm*, en daarna onderscheidene academiën, ook die van *Utrecht*, *Groningen* en *Leijden*, waar hij de lessen der beroemdste godgeleerde hoogl. bijwoonde. Eene langdurige ziekte verhinderde hem eene beroeping naar *Keulen* aan te nemen, doch in 1679 kwam hij als hofprediker bij Elizabeth van den Paltz, dochter van Frederik, kon. van *Bohemen*. Het volgende jaar bij Albertina Agnes, dochter van prins Fred. Hendrik en weduwe van den stadhouder van *Friesland*. In 1682 werd hij predikant te *Deventer*, waar hij, met goedvinding der regering, voorlezingen hield over het werk van Coccejus: *De foedere et testamento Dei.* Hij stond daar bij velen hoog aangeschreven, zoodat de kerkeraad hem niet dan ongaarne en met veel tegenstribbeling, zijn ontslag verleende, toen hij in 1686 naar *Franeker* geroepen werd als hoogl. in de wijsbegeerte en godgeleerdheid, welken post hij aanvaardde met eene rede: *De religione rationali*, die hem later bij zijne voorlezingen diende tot compendium. Daar hij zijn eigen licht volgde, duurde het niet lang, of hij werd van grove onregtzinnigheid (dat theologisch struikelblok!) beschuldigd en in een' hevigen twist gewikkeld, die de gansche kerk deed schudden, veelal over punten, die wij, stervelingen, toch nooit in 't reine zullen brengen. Wie bekend wil worden met de geschillen,

met en over hem gevoerd, kan te regt bij Ypey en Dermout, *Gesch. d. Nederl. Herv. kerk*, II, 542—56 en de aant. Doch niettegenstaande de synoden hem verfoeiden, hield de roem zijner geleerdheid hem zoo zeer staande, dat die van *Utrecht* hem in 1704 beriepen tot hoogl. in de godgeleerdheid. Hier opende hij zijne lessen met eene redevoer. *De theologia et theologiae supernat. prae naturali praestantia*, ook in 't Nederd. vertaald. Uitstekend (betuigen Ypey en Dermout) waren zijne verdiensten voor de wetenschappen en voor de hervormde kerk. Door zijne uitgebreide geleerdheid vormde hij aan beide hoogescholen een aantal jonge lieden tot voortreffelijke godsdienstleeraars. Men bewonderde zijn doordringend verstand, zijne helderheid van geest, schranderheid, zijn wijsgeerig inzien in de waarheden van de godsdienst, en zijne welsprekendheid. Hij volgde de ernstige Coccejaansche rigting en had ook groote verdiensten als exegeet, blijkens zijn: *Comment. in principium epistolae Pauli ad Eph.* etc. *Traj.* 1715 en *Pars altera et brevis epist. Pauli ad Coll. exegesis.* 1731, door zijn' zoon (die volgt) uitgegeven. Van zijne andere schriften, die meestal betrekking hebben op de vermelde twisten, zal ons de lezer wel verschoonen. Hij stierf te *Amsterdam*, waar hij zich eenigen tijd moet hebben opgehouden, wijl hem daar een zoon geboren is: Wilhelmus.

RöELL (DIONYSIUS ANDREAS), zijn zoon, geb. te *Franeker* in 1689, † 1733, werd in Oct. 1710 *honoris causa* doctor in de wijsbegeerte te *Utrecht*, en in Nov. van dat jaar philosophiae professor te *Deventer*, welken post hij aanvaardde met eene oratio: *De modesto philosopho.* In 1717 bevorderde hem de Harderwijker hoogeschool, met toekenning van hoogen lof, tot doctor in de godgeleerdheid. In 1722 stelde men hem te *Dev.* aan tot gemeensman, en 6 jaren later tot lid der regering, waarop hij zijn hoogleeraarsambt nederlegde. — Zijn broeder:

— (JOHANNES ALEXANDER), geb. te *Franeker* in 1688, werd in 1712 tot doctor in de beide regten bevorderd en kort daarop tot kanunnik van *St. Pieter*. In 1720 zag hij zich aangesteld tot hoogl. in de regten te *Deventer*, waar hij eene redevoering hield: *De conjungendo juris naturalis et civilis studio.* Ook hij liet zich in 1725 tot gemeensman aanstellen, en deed 6 jaren later afstand van zijn' post als hoogl., om te *Utrecht* een ambteloos leven te leiden; wat hem daartoe bewoog en wanneer hij stierf is ons onbekend. Zijn jongste broeder

— (WILHELMUS), geb. te *Amsterdam* den 12 Febr. 1700, † 27 October 1775, legde zich toe op de geneeskunst en ver-

dedigde te *Franeker* in 1721 eene chemisch-physische diss. *De materia luminis, seu de ignis, caloris et lucis natura*, en zag zich 4 jaren later te *Leijden* tot med. doctor bevorderd, met eene diss. *De fabrica et actione musculari.* Hij vestigde zich in zijne geb.-stad en werd in 1727 aan F. Ruijsch, hoogl. in de anatomie, als helper toegevoegd en na diens dood in 1731 door de regering benoemd tot hoogl. in de ontleed- en heelkunde. Zijne verzwakkende gezondheid noodzaakte hem in 1755 zijn ontslag te verzoeken, 't geen hem in zoo ver werd toegestaan, dat de beroemde Camper hem ter zijde werd gesteld, tot in 1762, toen hij geheel afstand deed van zijn' post, als ook van dien als inspecteur van 't medische collegie. Hij vertrok 4 jaren later naar *Utrecht*, waar hij stierf. — Indien de aanteekening juist is in de *Gal. des contemporains* (VIII, 90) en in de *Hand. d. Maatsch. v. Nederl. letterk.* te *Leijden* voor 1835, bl. 18, dan werd hem nog in 69jarigen ouderdom een zoon geboren, met name:

RöELL (WILLEM FREDERIK baron), geb. te *Amsterdam* in 1769, † 1835. Hij verwierf te *Leijden* de waardigheid van doctor in de wijsbegeerte en in de regten; vestigde zich in zijne geb.-stad; begon zijne staatkundige loopbaan met het ambt van schepen in 1793, en werd in 't volgende jaar tot pensionaris van gemelde stad benoemd. Deze betrekking bekleedde hij tot aan de omwenteling van 1795, waarmede hij gansch niet instemde, wijl hij tot de trouwe aanhangers van 't Oranjehuis behoorde. Hij verliet zijn' post en bleef een ambteloos toeschouwer van 't geen er in *Nederl.* voorviel, tot in 1802, toen bij den vrede van *Amiens* aan 't huis van Nassau alle hoop benomen werd, ooit weder in 't oude bewind hersteld te worden. Nu liet Röell zich benoemen tot lid der Gedeputeerde Staten van *Holland*, later tot algemeen secretaris dier Staten en tot lid van het hooge dijk-collegie. Door kon. Lodewijk aangesteld tot secretaris van staat, vergezelde hij dien vorst in 1807 naar *Parijs;* 2 jaren later nog eens als minister van buitenlandsche zaken, om de tusschen Lodewijk en zijn' broeder gerezene geschillen (ware het mogelijk) te vereffenen. Toen hij merkte, niet te zullen slagen, haalde hij zich door zijn' tegenstand, om de vernietiging van zijn vaderland voor te komen, de gramschap van Napoleon op den hals en de verkoeling van Lodewijk. Röell vroeg daarop zijn ontslag, en toen men hem dit weigerde, ging hij, ter herstelling zijner gezondheid, de wateren gebruiken. In dien tusschentijd vond Lodewijk zich gedrongen, zijn koningschap neder te leggen.

Röell, geroepen om zijne functie weder te aanvaarden, weigerde zulks, dewijl hij voorzag, dat zijn vaderland weldra in het Fransche rijk zou worden ingelijfd. Hij hield zich van dien tijd af buiten alle staatkundige betrekkingen; doch naauwelijks was het vaderland bevrijd, of de souvereine vorst benoemde hem onder de mannen, belast met het ontwerpen eener staatsregeling, en later tot minister van binnenlandsche zaken. In 1817 drong hem zijne wankelende gezondheid zijn ontslag te nemen, dat hem eervol werd toegestaan, met behoud van den titel van minister van staat. Bovendien benoemde hem de koning tot groot-kruis en kanselier der orde van den Ned. leeuw en tot lid en voorzitter der 1ste kamer van de Staten-Generaal. Nog later was hij president der comm. tot herziening der verordeningen op het onderwijs, welke werkzaamheden door den Belgischen opstand werden afgebroken. Ook was zijne borst versierd met eene Russische en Pruissische orde, terwijl 't Kon. Nederl. Instituut 2de kl. en de Maatsch. v. Nederl. letterk. te *Leijden* hem onder hunne leden telden.

ROELOFS (GERARD) of G. RODOLPHUS, geb. te *Grave* voor het midden der 16de eeuw, † 1591, begon zijne letterkundige studiën waarschijnlijk te *Leuven*. Na zich in de Gr. en Lat. talen, gewijde en ongewijde oudheden en wiskunde te hebben geoefend, werd hij huisonderwijzer bij de aanzienlijke familie Schets, en telde welligt Caspar Schets onder zijne leerlingen. Daarna kwam hij als secretaris in betrekking met den beroemden Elb. Leoninus en werd vervolgens kanunnik bij de St. Elizabeth's-kerk te *Grave*. Het opdagen van 't licht der Hervorming drong hem naar *Keulen* de wijk te nemen, tot hij in 1584 eene kanunniksplaats verkreeg bij St. Pieter te *Luik*, waar hij stierf en eene beurs vermaakte aan 't collegie de Valk te *Leuven*. Hij maakte naam door een werk: *De litteris Canonicis* etc., *Col.* 1582, en door eenige mathematische en oud-aardrijkskundige tabellen.

ROELOFSZ (EGBERT) was een voorstander der Hervorming, die met andere aanzienlijke mannen te *Amsterdam* de openbare preek in of bij de stad bevorderde, en bij het uitbreken van den beeldenstorm, op uitnoodiging van de regering, de openbare rust hielp handhaven. Desniettegenstaande moest hij, na de bedreigingen der bloedplakkaten, het land ruimen. Hij vertoefde met andere vlugtelingen den meesten tijd te *Hamburg*, tot de verandering van zaken in 1578 hem binnen *Amst.* terugbragt. Ook hij ontving, even als A. Pauw, van den

Hamburger raadsheer J. Huigen den wijzen raad: „indien hij „ooit op 't kussen raakte, zich te wachten voor de klip, op „welke die van *Hamburg*, o. a., zich verzeild hadden, name-„lijk, niet te gedoogen, dat de predikanten zich verder dan „met hun ambt bemoeiden." Roelofs werd nog datzelfde jaar aangesteld tot raad en commissaris in huwelijkszaken, en ondervond al spoedig de waarheid van Huigen's gezegde. Vijf malen bekleedde hij den burgermeesterlijken stoel, het laatst in 1587.

ROELOFS (ARJEN), geb. te *Hyum* in *Friesland* in 1754, † 11 Mei 1828, onderscheidde zich, ofschoon landman van beroep, door eigen oefening in vele wetenschappen, bijzonder in de werktuig- en gezigtkunde. Hij werkte zamen met zijne beide broeders en een' anderen kunstenaar S. J. Rienks, aan het vervaardigen van teleskopen en andere sterre- en wiskundige instrumenten, die de verwondering wekten van allen, die ze beschouwden. Voor zijne groote teleskoop, te *Leijden* geplaatst, 14 voeten lang en 21 duimen breed, moest een afzonderlijk vertrek gebouwd worden, en ze schijnt, naar het oordeel van deskundigen, de volmaaktheid nog nader bij te komen, dan de beroemde 40voetige van Herschel. Als de gelegenheid gunstig was, sloeg hij den sterrenhemel gade, berekende de voorbijgangen van Venus en Mercurius voor de zon; de zon- en maan-eclipsen enz. Na de waarneming der laatste komeet vervaardigde hij een fraai en kunstig cometarium. Hij liet onderscheidene H. S. S. na over de astronomie, hydraulica en verschillende deelen der natuurlijke wijsbegeerte, die hij vermaakte aan W. van Peima, een landbouwer, die eene verhand. schreef *over het aanleggen van zeedijken. Fran.* 1827.

ROELS (CHRISTOFFEL), geboortig van *Leuven*, schijnt zich in *Zeeland* te hebben genaturaliseerd, want wij vinden hem vermeld als pensionaris van prelaat en edelen van *Zeeland*, vóór het overgaan van *Middelburg*. Hij verscheen in 1577 ter vergadering der Algem. Staten, en werd aan den prins gezonden, met aanbeveling, om hem tot raadpensionaris van *Zeeland* te benoemen, 't geen in 't volgende jaar gebeurde, toen hij als zoodanig beëedigd werd. Intusschen nam hij ook, bij afwezigheid van A. van Dorp, het ambt van eerste edele waar. Wegens zijne bekwaamheden stelde prins Maurits hem aan tot auditeur in de rekenkamer, doch de Staten van *Zeeland* achtten dit ongeschikt bij de waarneming van 't ambt van raadpensionaris. In 1586 deed hij den nieuwen eed op de

instructie der gecommitteerde raden, waarbij hij werkzaam bleef tot aan zijn' dood, 18 Mei 1597. Waarschijnlijk behooren de 2 volgende, welke la Rue vermeldt, tot zijn nageslacht:

ROELS (TOBIAS), geneesheer te *Middelburg*, schreef een' brief *Ad clar. Clusium de certis quibusdam plantis*, door dezen opgenomen in zijne: *Hist. rarior. plantarum. Antv.* 1601.

— (WILLEM), schepen en raad van *Middelburg*, ook fiscaal, en eindelijk voorzittend raad in 't hof van *Vlaanderen*, schreef briefswijze aan Joh. baron van Rheede een: *Tractaat van complainte. Middelb.* 1664. Hij stierf in 1670.

ROEMER (JAN), geb. te *Amsterdam* in 1769, werd in 1792 bij de Remonstrantsche broederschap als pred. te *Nieuwkoop* beroepen. Hier bleef hij bijna 10 jaren werkzaam, terwijl hij in 1799 van Julij tot Oct. de dienst te *Dokkum* waarnam. In 1802 trad hij als leeraar te *Leijden* op en overleed na een kortstondig emeritaat te *Alphen* in 1838. Behalve eenige vertaalde werken, heeft men van den werkzamen en kundigen man o. a.: *Beschrijv. van de verwoesting te Leijden in* 1807. — *Proeve eener regtsgeleerde verdediging van de onschuld van Jezus C. Ib.* 1820. — *J. Christus voor het Sanhedrin, Dordr.* 1822. — *Leerrede over het belangrijke en heilzame van de uitvind. der boekdrukkunst. Ib.* 1823. — *De Pharizeën, Haarl.* 1824. — *Het* 5*de halve eeuwfeest over het ontzet van Leijden, Leijd.* 1825. — *Het* 5*de halve eeuwfeest van de stichting der hoogeschool te Leijden, Ib.* 1825. — *Gedenkschrift van den uittogt der studenten van de hoogeschool te Leijden, Ib.* 1830 en een *Gedenkschrift van den veldtogt dier studenten*, in 1830 en 31, enz.

ROEPEL (KOENRAAD), geb. te *'s Hage* in 1678, † 1748, was leerling van K. Netscher, portretschilder. Om zijne zwakke gezondheid achtte men het raadzaam, dat hij de buitenlucht genoot, waarom hij in een' tuin zijns vaders den meesten tijd doorbragt met bloemen te kweeken. Dit gaf aanleiding, dat hij zich bijzonder toelegde op het schilderen van bloem- en fruitstukken, waarin hij het tot zulk eene hoogte bragt, dat zijn werk voor aanzienlijke prijzen verkocht werd. Met den keurvorst Johan Willem van den *Paltz*, die met zijn werk bijzonder was ingenomen, vertrok hij in 1716 naar *Dusseldorp*. Deze vereerde hem eene gouden keten met medaille, en bestelde hem eenige stukken; doch de kort daarop volgende dood des hertogs verijdelde de gunstige uitzigten van Roepel. In zijne geb.-plaats teruggekeerd, werd hij in 1718 lid der Haagsche broederschap en later bestuurder der academie. Toen de

meesterstukken van van Huysum in 't licht kwamen, begon de lust in de zijnen te tanen, ofschoon ze steeds in achting bleven. Men ziet in 't Amst. Museum van hem één bloem- en één fruitstuk.

ROER (JACOB VAN DE), waarschijnlijk geb. te *Dordrecht*, in 't midden der 17de eeuw, leerde de schilderkunst het eerst bij K. Biskop, daarna bij Jan de Baan, die hem tot een verdienstelijk portretschilder opleidde. Hij begaf zich naar *Londen*, doch daar maakte zijn talent geen opgang, wijl het niet kon wedijveren met dat van den vermaarden Kneller. Deze bediende zich echter eenigen tijd van zijn penseel, om hem behulpzaam te zijn in de kleedij en andere ondergeschikte deelen der portretten. Niet aangemoedigd en begunstigd door Kneller, keerde hij ontmoedigd naar *Dordrecht* terug, waar men wil dat hij in 't gasthuis overleden is.

ROEST (PETRUS), geb. te *Nijmegen* in 1568, † 1648, trad in de orde der Jezuiten, werd theol. doctor, gaf in onderscheidene Duitsche steden, laatstelijk te *Keulen*, gedurende meer dan 40 jaren, onderwijs in de wijsbegeerte, zedekunde en schoolsche godgeleerdheid. Hij heeft eenige schriften en stellingen, welke hij openlijk liet verdedigen, opgesteld, meest alle gerigt tegen de Lutheranen en Calvinisten, waarvan men bij Foppens de lijst kan vinden pag. 1005 en 1006.

— (JAN VAN DER), geb. te *IJsselstein*, d. 16 Maart 1755, † d. 8 Jan. 1814, ontving zijne vorming tot de predikdienst te *Utrecht;* werd in 1778 pred. te *Blaauwkapel;* achtereenvolgens te *Elst* in de *O. Betuwe*, te *Amersfoort* en eindelijk in 1787 te *Haarlem*. Bij een sterk geheugen en uitgebreide geleerdheid, bezat hij een schrander oordeel en gekuischten smaak. Bij het opstellen zijner leerredenen verstond hij de kunst, om de waarheden in het voordeeligst licht te plaatsen, ten einde daardoor te overtuigen. Daarenboven hebben zij een' edelen en vloeijenden stijl en werden ze voorgedragen op een' hartelijken, ernstigen en eenvoudigen toon, zoodat zelden een goede indruk achterbleef. Zijn karakter getuigde van nederigheid en weldadigheid. Behalve eene vertaling uit 't Hoogd. van 't werk van Köppen: *De Bijbel een werk der goddelijke wijsheid*, en enkele gelegenheidsleerr., bestaan er van hem: *Bijbelsche tafereelen van leerzame sterfgevallen*, *Haarl.* 1802. — *De genoegens van de Godsd.*, in leerr. *Ib.* 1805, 2de druk, 1807. — *Nagelatene Leerr.*, 18 in getal. *Ib.* 1816. Hij was lid van Teijlers 2de Genootschap en mede-beoordeelaar van de inkomende prijsverhandelingen. A. Loosjes Pz.

vereerde zijne nagedachtenis met een' treffenden lijkzang.

ROESTRATEN (.......), geb. te *Haarlem* in 1627, † 1698, was een leerling van Frans Hals, wiens dochter later zijne vrouw werd. Even als zijn beroemde meester, schilderde hij portretten met een keurig penseel, doch legde zich daarna meer toe op zoogenoemde stillevens, inzonderheid zilveren schotels, vazen, schalen, enz., welke hij zoo treffend wist na te bootsen, dat ze van natuurlijk zilver schenen. Op voorstel van den schilder P. Lelij, die zijne concurrentie vreesde, staakte hij het protetteren, terwijl Lelij zijne stukken in *Engeland* wist te plaatsen, dikwijls voor den prijs van *f* 4 à 500. Dit lokte Roestraten naar *Londen*, waar hij in 1666, bij den bekenden grooten brand, eene wonde aan de heup ontving, welke hem al zijn leven kreupel deed gaan.

ROGGE (CORNELIUS), geb. te *Amst.* in 1762, † 1806, legde zich vroeg toe op de beoefening der letteren, zoodat de verzorgers van de kweekschool der Remonstr. broederschap hem, toen hij naauwelijkst 16 jaren oud was, bekwaam keurden om de lessen der hoogll. te kunnen bijwonen. Met lust en ijver oefende hij zich verder in de geleerde talen, de wijsbegeerte en theologie. Tot proponent bevorderd zonder examen, wegens de ziekte van prof v. d. Meersch en zijne bekende bekwaamheid, vervulde hij eenigen tijd eene vacante plaats te *Rotterdam*, werd daarna pred. te *Berkel* en *Noordwijk*, en in 1794 naar *Leijden* beroepen. Hij was een voorstander van godsdienstige en burgerlijke vrijheid, en gaf eenige godgeleerde en zedekundige stukken in 't licht, o. a. eene verhand. *Over het ware wezen van het Christendom, volgens de uitspraken van J. en de App. Rott.* 1794. Bij Teijlers Godgel. Genootschap behaalde hij den gouden eereprijs voor de beantwoord. der vraag: *Over het al of niet voldoende van het inwendig bewijs voor de goddel. afkomst van de christel. leer*, opgenomen in 't XVde deel. Ook onderscheidene maandwerken dragen blijken van zijnen werkzamen geest. De staatsomwenteling van 1795 gaf hem stof tot het opstellen eener *Gesch. der staatsomwent. voor het Bataafsche volk*, *Amst.* 1799, en tot andere kleine schriften, zoo als: *De kerk afgezonderd van den staat.* — *De armen, kinderen van den staat.* — *Over den invloed van 't burgerlijk bestuur op zaken van den godsdienst*, geplaatst in 't XVIIde deel van Teijler's werken. Van zijne belangstelling in het lot van volk en scholen getuigen o. a. zijne: 4 *Leerred. voor den huiselijken godsd. van den gemeenen man.* — *Bijdragen betrekkelijk den staat en de verbetering van het schoolwezen*, op last van 't Uitvoerend

Bewind geschreven. Voor de Maatsch. tot Nut van 't Alg. schreef hij een: *Zedekundig leesboek in den vorm van geschiedenissen, ten dienste der scholen.* — *Jezus een voorbeeld voor de jeugd.* — *Levensgesch. voor jonge lieden*, 3 stukjes. — *Reis van den jongeling Agathon naar 't land van geluk*, 1805. Hij en van Rees bragten in 1795 in de groote vergadering der Remonstranten een voorstel ter tafel, strekkende, om den naam *Remonstranten* af te leggen; wijziging daar te stellen in de wetten der broederschap tot een algemeen christelijk kerkgenootschap en vereeniging met de Doopsgezinden. Na zijn' dood gaf C. W. Westerbaan een' bundel zijner *Kerkelijke leerredenen* in 't licht.

ROGGEVEEN (AREND), geb. te *Middelburg* in de eerste helft der 17de eeuw, bekleedde daar den post van roeijer en proever van wijnen en sterke dranken. Hij was een wetenschappelijk man ervaren in de wiskunde, sterre-, aardrijks- en zeevaartkunde, in welke vakken hij onderwijs gaf en daarbij de dichtkunst als uitspanning beoefende. Een en ander blijkt uit zijne schriften, zoo als: *Het niewe droevige nachtlicht, ontsteken door Gods toorn en vertoont in een comeet ofte steertsterre, d.* 15 *Dec.* 1664 *tot* 9 *Febr.* 1665. enz. *Middelb.* 1665 met 2 sterrekundige platen. — *'t Nederl treurspel, sijnde de verkrachte Belgica 't sedert d.* 25 *Oct.* 1555 *tot d.* 10 *Jul.* 1584. *Ib.* 1669. Voorts, maakte hij een' grooten atlas, met eene beschrijv. van de westelijke kust van *Amerika*, waarvan de meeste kaarten door hem ontworpen zijn. En in 1676 gaf hij nog een werkje in 't licht, dat in naauwe betrekking staat tot de reis van zijn' zoon (die volgt.) Meermalen had hij zijne bevreemding te kennen gegeven, dat men zoo weinig bekend was met de *Stille-* of *Zuidzee*, en dat de groote kooplieden zich niet vereenigden, om deze zee te onderzoeken, om nieuwe bronnen voor den handel te ontsluiten. Door Zeeuwsche kooplieden aangezocht om daartoe een plan te beramen, werd de uitvoering door het noodlottige jaar 1672 verhinderd. Later werd de zaak op nieuw ter bane gebragt, en eindelijk — 22 Sept. 1676 — door de Algem. Staten aan Roggeveen en zijne deelhebbers een octrooi verleend, om gedurende 20 jaren, met uitsluiting van anderen, de *Zuidzee* te mogen bevaren, tusschen de *Straat van Magellaan en N. Guinea.* Dit maakte hij aan zijne landgenooten bekend door het boven aangehaalde werkje: *Voorlooper op 't octrooy van de H. M. Heeren Staten Gen.*, *verleent aan Arend Roggeveen* enz. enz. Doch uit gebrek aan deelneming, of om andere redenen, zag hij zijn' vurigen wensch niet verwezenlijkt; hij beval dien op

zijn sterfbed (Nov. 1679) zijnen zoon ernstig ter behartiging aan. Deze:

ROGGEVEEN (JACOB), geb. te *Middelburg* in Jan. 1659, † in Febr. 1729, bezocht slechts voor korten tijd aldaar de Lat. school, om zich later elders te oefenen, wijl hij den titel van Meester voor zijn' naam voerde. In 1703 of iets later begaf hij zich naar *Batavia*, waar men hem in 1712 tot raad van justitie benoemde; doch 2 jaren daarna keerde hij in 't vaderland terug. Nu nam hij het geliefkoosde plan zijns vaders in overweging, raadpleegde daarover met zijn' oudsten broeder JAN R., koopman te *Middelburg*, die een bekwaam aardrijkskundige moet geweest zijn, wijl hij kaarten voor Jacob vervaardigde en doelmatige raadgevingen mededeelde. In 1721 zag hij eindelijk zijn ontwerp, bij de W.-Ind. Comp. ingediend, door deze aangenomen. Eene kleine vloot van 3 schepen werd uitgerust, waarmede hij, als opperbevelhebber, den 21 Aug. van 't genoemde jaar uit *Texel* in zee stak. De *Z.-zee* ingezeild, ontdekte hij eenige toenmaals onbekende eilanden, en had vele wederwaardigheden op zijnen hoogst belangrijken togt, die wij niet kunnen mededeelen, doch te lezen zijn in zijn, zoo lang vermist *Dagverhaal*, in 1838 door het Zeeuwsche Genootschap der Wet. in 't licht gegeven. Den 4den Oct. behouden te *Batavia* aangekomen, trof hem (gelijk vroeger Le Maire en Schouten) het grievend lot, dat men, in naam der O. Ind. Comp. beslag legde op zijne 2 schepen, terwijl een ander was vergaan, — de ladingen verbeurd verklaarde, in 't openbaar verkocht, en den admiraal met zijne officieren en 't scheepsvolk in verzekerde bewaring stelde, onder voorwendsel, dat de O. Ind. Comp. het uitsluitend regt bezat, om die zeeën te bevaren, welke door Roggeveen, op last der W. Indische, bezocht waren. In 1723 met zijne ongelukkige equipage teruggekeerd in 't vaderland, had hij later met de W. Ind. Comp. de voldoening, van het geledene onregt door eene regterlijke uitspraak hersteld, en de toegebragte schade vergoed te zien. Hij vestigde zich in zijne geb.-stad, waar hij ambteloos en ongehuwd zijne overige levensdagen doorbragt.

ROGMAN (ROELAND), geb. te *Amsterdam* in 1597, † 1687, was in zijn' tijd een voornaam landschapschilder, die veelal stukken met bergen, watervallen, kasteelen, ruïnen en dergelijke, vervaardigde, ofschoon men het in hem afkeurt, dat hij wat ruw en onachtzaam te werk ging. Overigens was hij een getrouw navolger der natuur, al had hij slechts één oog. Er be-

staan ook van hem geëtste landschappen, 33 stuks, behalve de 6 plaatjes, bekend onder de titel van *Gezigten in het Haagsch Bosch*, en die, welke door Geertrui R., zijne dochter, naar hem gegraveerd zijn. Hij heeft vele kasteelen in *Holland* naar 't leven geteekend met zwart krijt en O. Ind. inkt, daarna verkleind in 't koper gebragt door J. Schijnvoet en geplaatst in L. Smids, *Schatkamer der Nederl. oudheden.* Hij beklaagde zich wel eens in gevorderden leeftijd, dat hij de vele gebreken in zijne schilderijen niet meer verhelpen kon; weshalve hij plag te zeggen: „Als men de dingen komt te weten, is men „veelal versleten." Zijne zaken gingen niet vooruit; want zijne laatste levensdagen moest hij in het Oude-mannenhuis te *Amst.* doorbrengen.

ROLANDUS (JACOBUS), geb. te *Delft* in 1562, † 1632, was eerst te *Frankenthal* en elders in den *Paltz* pred. bij de Hervormden, in 1594 te *Delft*, daarna weder in 1598 te *Frankenthal* en eindelijk in 1603 te *Amsterdam.* Hij was een hevig tegenstander der Remonstranten; in 1618 lid van en assessor op de vermaarde Synode van *Dordrecht.* Zijne bekende geleerdheid deed hem benoemen tot medewerker aan de vertaling des Bijbels. Het kostte hem moeite van de Amst. regering en kerkeraad een tijdelijk ontslag te krijgen, ten einde zich te *Leijden* met de revisie van de vertaling des O. T., waarmede men hem belast had, bezig te houden. Toen men met die van 't N. T. tot de Hand. der App. was gevorderd, maakte de dood een einde aan zijne taak. Uit een handschrift, door hem nagelaten, blijkt dat hij reeds vroeg eene vertolking van 't N. T. onderhanden had genomen.

ROLLEMA (TJOMME WIJBES), uit *Friesland* geboortig en verwant aan Viglius van Aijtta, was Olderman te *Sneek* en namens *Friesland* tegenwoordig bij de overdragt der *Nederlanden* door Karel V aan Filips II. Toevallige omstandigheden bragten hem later naar *Middelburg*, waar hij in 1566 baljuw werd. Hij verzaakte zijne vroeger betoonde vrijheidsliefde en verzette zich bijzonder tegen de pogingen van P. Haeck, zijn voorzaat, en Marnix van Toulouse, die *Walcheren* wilden overvallen. Desniettegenstaande kwam hij in groote ongelegenheid: men beschuldigde hem, dat hij niet scherp genoeg tegen de beeldenbrekers gehandeld had. Om die reden nam men hem in Maart 1569 gevangen en voerde hem naar *Brussel* op *Treurenburg.* Hier zat hij tot Dec. buiten eenigen toegang, toen eindelijk Aijtta en Hopperus wisten te bewerken, dat hij er het leven afbragt, ofschoon hij voor altijd gebannen werd

uit *Holland* en *Zeeland* en binnen *Friesland* besloten (geconfineerd). Doch in 't begin van 1572 vlugtte hij met vrouw en kinderen naar *Embden*, verliet openlijk de Spaansche zijde en voegde zich bij de vrijheidzoekende Friezen. Hij schroomde niet, de goederen der koningsgezinden en die der bloedverwanten van Aijtta te *Sneek* aan te tasten, en het geld in de algemeene schatkist te storten. Hij zag zich derhalve in 1574, met name, van de algemeene vergiffenis uitgesloten. De achting, bij de Spaanschgezinden verloren, herwon hij bij de vrijheidlievenden. Niet lang na 't overgaan van *Middelburg* werd hij andermaal tot baljuw dier stad aangesteld en later (1577) te *Vlissingen*, waar hij denkelijk in 1582 overleden is.

ROLTEMAN (HILLEBRAND), geb. te *Groningen* in 1519, † 1615, sproot uit een aanzienlijk geslacht en was al vroeg de leer der Hervormden toegedaan. Ten einde de vervolging om het geloof te ontgaan, nam hij de wijk buiten 's lands, waarschijnlijk naar *Embden*, waar toenmaals zoo vele Hervormde vlugtelingen eene schuilplaats vonden. In zijne geboortestad teruggekeerd, ondervond hij later, door het schandelijk verraad van Rennenberg, het leed der ballingschap. Bij de toetreding van *Groningen* tot de Unie in 1594, was hij een der voornaamsten, werd dadelijk tot de regering geroepen, tot lid der hoofdmannen-kamer gekozen en 3 jaren later tot burgemeester. Hij werd in deze betrekking geroemd als regent en als mensch.

ROMANS (JACOBUS) was een beroemd beeldhouwer te *'s Hage*, door prins Willem III tot diens bouwmeester benoemd. Hij vervaardigde in 1691 de prachtige eerepoorten te *'s Hage*, ter blijde inkomste van gemelden vorst opgerigt; waarvan keurige afbeeldingen bestaan, door den graveur Romein de Hooge in het bekende plaatwerk, getiteld: *Komste van Z. M. Willem III, kon. van Gr. Brittanje enz. in Holland, 's Hage* 1691. Zijn leerling F. P. Verheijden werd met anderen gebezigd, om de beelden en busten der prinsen van *Oranje* en *Nassau* te boetseren en verdere beeldhouwwerken tot versiering aan te brengen. De bouw van 't kasteel van *Breda*, door Hendrik, graaf van *Nassau* in 1536 begonnen, doch grootendeels niet voltooid, werd onder 't opzigt van Romans, naar bewerp van den ouden bouw, op kosten van prins Willem III, in 1696 geheel voleindigd en in een kostelijk paleis herschapen.

ROMBACH (GERRIT KAREL), geb. in 1784, betrad op zijn 20ste jaar het tooneel als zanger te *Amsterdam*, en verbond zich aan den stads schouwburg. Hij muntte uit door eene voortreffelijke bas-stem, doch moest later dat kunstvak verlaten,

wegens den zwakken toestand van zijne borst, en tot het blijspel overgaan; waarin hij spoedig zulk een talent ten toon spreidde, dat hij elks bewondering, ook van vreemdelingen, gaande maakte. Zijne ligchaamskrachten, niet bestand voor overspanning, noodzaakten hem, in de 2 laatste jaren zijns levens weinig op het tooneel te verschijnen en zelfs de zeebaden te *Scheveningen* waren ontoereikend, zijne krachten te herstellen. Hij stierf daar den 5. Julij 1833. Hij zag zich niet slechts om zijn kunstvermogen, maar ook als mensch geacht en vereerd.

ROMBORGH, waarschijnlijk met den voornaam JACOB, geb. te *Nijmegen*, in 't laatste gedeelte der 17de eeuw, was een verdienstelijk landschapschilder in den trant van F. Moucheron. Hij bezocht *Italië* en oefende zich te *Rome*. Hier had hij eene verzameling aangelegd van schetsen, teekeningen en oudheden, welke hij in eene kist aan boord bezorgde, om naar 't vaderland te worden overgebragt. Bij zijne terugkomst moest hij tot zijn' grievenden spijt vernemen, dat zijn kunstschat met het schip vergaan was. Hij ging wonen op eene buitenplaats onder *Neerbosch* bij *Nijmegen*, waar hij verscheidene kamer-, deur- en schoorsteenstukken en losse schilderijen vervaardigde. O. a. beschilderde hij op het gewezen *Valkhof* te *Nijmegen* eene zaal met boomrijke landschappen en kloeke beelden, breed gepenseeld, voorstellende eene jagtpartij van prins Willem III. Zijne Italiaansche landschappen bevielen minder, om den donkeren en zwartachtigen toon.

ROMBOUTS (ROMBOUT), geb. in 't midden der 17de eeuw, had zich te *Leijden* voornamelijk onder J. Coccejus op de godgeleerdheid toegelegd. Na in eenige landelijke gemeenten de Evang.-dienst te hebben waargenomen, zag hij zich omstreeks 1685 te *Leijden* tot academie-prediker bevorderd. Toen de memorie hem parten begon te spelen, moest hij zijne leerredenen woordelijk van buiten leeren, 't geen hij doorgaans op zijne wandelingen verrigtte; zoodat spotters wel eens zeiden, dat hem elke preek 2 of 3 uren wandelens kostte. Daarenboven gaf hij ook onderwijs aan proponenten, waarbij hij de *Synopsis theologiae* van F. Burman tot leidraad nam. Hij stierf in weinig gevorderden ouderdom 12 Apr. 1692, en liet eenige *Schriftuerlijke verklaaringen* volgens Matt. V—XII na.

ROMERO (JULIAAN), een Spaansch krijgsbevelhebber ten tijde der Nederl. onlusten in de 16de eeuw, die in de gunst van Filips II deelde, omdat hij in zijnen geest handelde. Hij bleef in 1559 met eenig Spaansch krijgsvolk in de *Nederlanden* ach-

ter, om de bloedplakkaten te handhaven en de zoogenoemde ketters in bedwang te houden. Hiertoe waren ook de prins van Oranje en de graaf van Egmond opgeroepen; maar deze wezen dien echt Spaanschen last van de hand. In 1561 vertrok Romero met het overschot zijner krijgsknechten naar *Spanje;* doch de koning vond het weldra geraden, hem met nog grootere krijgsmagt terug te zenden. Hoe hij hier wist huis te houden, daarvan kan o. a. *Naarden* getuigen, door hem in een bloedbad verkeerd. Zijn naam wordt vermeld onder de gijzelaars, door den landvoogd de Requesens naar *Dordrecht* gezonden, om borgen te zijn voor de veiligheid der staatsche gemagtigden bij de vredesonderhandelingen te *Breda.* Zoo weinig bouwde men op Spaansche trouw! In 1574 woonde hij de bemagtiging van *Antwerpen* bij, en zou hij zijne soldaten, bij de bekende *Spaansche furie*, tot zachtheid vermaand hebben.

ROMSWINCKEL Jz. (ADAM CORNELIS) aanvaardde in 1803 het predikambt bij de Herv. gemeente te *Eethen* en *Drongelen*, 5 jaren later te *Nieuwerkerk* in *Duiveland*, en in 1823 te *Dordrecht*, waar hij werkzaam bleef tot in 1849, toen zijne verzwakte gezondheid hem drong zijn emeritaat te nemen. Hij † plotseling den 17. Febr. 1854. Zijn leven (zegt Glasius) was een leven vol beproeving, maar ook vol geloof. Van zijn kanselwerk gaf hij eene schoone proeve in *Bijbeloef. over uitgezochte plaatsen des O. T. in leerredenen. Amst.* 1829.

ROMIJN (WILLEM). Van dezen verdienstelijken landschapschilder schijnt niets anders bekend, als dat hij zijne stukken met staande en liggende runderen, schapen, geiten en met bouwvallen gestoffeerd, vervaardigde in den smaak van van Berchem en K. du Jardijn, zonder deze te overtreffen. Zijne teekeningen, die kloek en breed met O. Ind. inkt gewassen zijn, worden niet minder geschat dan zijne schilderijen, en nog duur betaald. 's Rijks Museum te *Amst.* vertoont van hem een Ital. landschap met vee; een, met vee eene rivier doorwadende; en een, met koeijen en muilezels.

RONGHE (ALBERTUS DE), geb. in 1615, † 1666, nam het kleed der Cistercienser orde aan, in de bij *Antwerpen* gelegen abdij van *St. Bernard* in 1636; vertrok eenige jaren later naar *Leuven*, om zich in de theologie te oefenen, en kwam na volbragte studiën in gemelde abdij terug, waar hij, even als in *Dendermonde*, onderscheidene posten waarnam. Vervolgens is hij 12 jaren lang pastoor geweest te *Gastel* in *N. Braband*, en heeft zich naam gemaakt door zijne vroomheid en door zijne schriften, die onder vreemde titels, òf godsdienstige òf muzikale

onderwerpen bevatten, zoo als: *Favus distillatus*, *sive é S. Bernardi melliflui ecclesiae doctoris*, *operibus depromtae preces* etc. *Antv.* 1657. — *Dulcedo mellis*, *seu attributa divina piis affectibus illustrata* etc. *Ib.* 1661, — en *Nardus odorifera*, *harmonica*, *dorica*, *fugata; opus integrum musicum pro vocibus et instrumentis. Partes* 5 *cum notis musicalibus.* In 1663 in 4to.

ROOBOL (CORNELIS GEERLOFSZ.) diende als luitenant onder W. Blois van Treslong, met wien hij zich te *Embden* bevond, toen deze door den graaf gevangen genomen werd. Hij vergezelde hem later op zijne zeetogten en was bij het innemen van *den Briel* in 1572 onder de Watergeuzen de dapperste en voortvarendste. Jammer dat hij zijnen naam schandvlekte door woestheid en plunderzucht! Na de bevestiging van *den Briel* deed hij een' togt in *Holland* en bezette *Katwijk aan zee*, doch werd van daar verdreven door eenige boeren en Spaansche soldaten, met achterlating van 28 van zijn volk, die te *Rotterdam* werden opgehangen. Evenzeer mislukte zijne onderneming om de abdij van *Rijnsburg* te plunderen. Later trok hij naar *N. Holland* en lag met zijn vendel in bezetting te *Sparendam;* hier beproefde hij een' aanval op een deel der Spaansche bezetting van *Rotterdam*, dat koren haalde uit *Amsterdam;* doch zijn volk werd verstrooid en hij zelf gevangen genomen. Daar de geschiedenis verder van hem zwijgt, kan men wel denken wat zijn lot geweest is bij de wreede Spanjaarden.

ROODE (THEODORUS DE), geb. te *Rotterdam* in 1736, † 1791, leerde in zijne jeugd de teeken- en schilderkunst; ondernam op zijn 20ste jaar eene kunstreis door *België* en *Duitschland*, werd te *Weenen* tot hofschilder benoemd van prins Karel van *Oostenrijk*, en keerde in 1771 naar zijne geb.-stad terug. Een zijner schilderijen, een altaarstuk, ziet men aldaar in de Leeuwestraatsche kerk. Als etser maakte hij zich verdienstelijk, blijkens een portret van Vondel; eene plaat: *het ijsvermaak in* 1784 *op de Maas voor Rotterdam*, en het portret van L. van Zwijndragt, met allegorisch bijwerk.

ROODTSEUS (JAN ALBERTSZ.), geb. te *Hoorn* omstreeks 1615, † 1674, was een leerling van P. Lastman, die hem tot een bekwaam portretschilder vormde. Hij heeft verscheidene schutterstukken vervaardigd voor den O. en N. Doele in zijne geb.-stad; vele levensgroote portretten, welke met die van B. van der Helst wedijveren. Overigens was hij een man van een ingetogen gedrag. — Zijn zoon JACOBUS, die den ouden van Heem tot leermeester had, en in diens manier schilderde, heeft eenige fraaije stukken vervaardigd; doch zijn zwaarmoedig ge-

stel deed hem in 1681 de handen aan zich zelven slaan, toen hij den ouderdom van 50 jaren bereikt had.

ROOIJENS (GIJSBERTUS JOHANNES), geb. te *'s Hertogenbosch*, 1 Aug. 1785, † 9 Jan. 1846, bezocht aldaar de Lat. scholen en in 1803 de hoogeschool te *Utrecht*, waar hij zich ijverig toelegde op die kundigheden, welke een Evangelie-prediker behoeft. In 1808 werd hij predikant te *Poederooijen*, daarna te *Rumpt*, *Leerdam*, *Harlingen* en in 1819 te *Amsterdam*. Hier had hij, wegens zijn min gelukkig orgaan, geen' grooten toeloop, maar dit gebrek werd opgewogen door de innerlijke waarde zijner leerredenen, waarin zich ernst met bevalligheid van stijl vereenigde. Aan zijne geleerdheid had hij het te danken, dat men hem in 1847 aan 't Amst. Athenaeum tot hoogl. in de godgeleerdheid benoemde, in de plaats van van Hengel, bij welke gelegenheid hij eene rede hield: *De indole relig. Christianae in qualibet formae varietate perpetuo spectabili, neque unquam peritura.* Zijne lessen over de theologie en kerkelijke geschiedenis werden met vrucht en genoegen gehoord. *Groningen* en *Leijden* zochten hem te vergeefs aan, om aldaar een' leerstoel te bekleeden. Hij ontving daarvoor van zijne leerlingen eene fraaije uitgave der kerkvaders, welke uit *Rome* ontboden was. Bij de viering van 't 2de eeuwfeest der doorluchtige school van *Amst.*, hield hij eene godsdienstige rede, in 't Nederd. te lezen in J. van Lennep's *Gedenkboek*, bl. 187, enz. Hij was mede-bestuurder van het Haagsche Genootschap tot verdediging van de Christelijke godsdienst, vice-president van 't Bijbelgenootschap, lid van 't kon. Nederl. Instituut 3de kl., van de Maatsch. van Nederl. Letterkunde te *Leijden*, enz. Er bestaan van hem slechts weinige oorspronkelijke schriften, o. a. enkele in het *Maandschrift voor Chr. van den beschaafden stand.* Aan uitgebreide kennis paarde hij een scherpzinnig oordeel en een vroom gemoed. Ds. Wildschut hield eene treffende aanspraak bij zijn graf, bewaard in 't gemelde *Maandschrift*, X, No. 2.

ROON (BOUDEWIJN VAN), heer van *Valkenstein*, was door zijne broeders en zusters en zijn huwelijk met Anna van Mekeren, aan de aanzienlijkste huizen vermaagschapt. In 1554 werd hij aangesteld tot raad te *Luxemburg*, daarna geplaatst in het hof van *Spiers;* vervolgens als kanselier in het opgerigte hof te *Vollenhoven*, en eindelijk den 1. Julij 1576, tot kanselier van *Gelderland* benoemd. Waarschijnlijk is hij in 1581 overleden, wijl dat jaar de beroemde E. Leoninus hem in de laatstgemelde waardigheid opvolgde.

ROONHUIZEN (HENDRIK VAN) woonde te *Amsterdam* in 't midden der 17de eeuw, waar hij als heel- en verloskundige eene uitgebreide praktijk uitoefende, en vooral in 't laatstgenoemde vak een' beroemden naam verwierf. Hij is de uitvinder geweest van een werktuig, 't welk sedert zijn' naam draagt, *hefboom van Roonhuizen*, berekend voor die gevallen, waarin het hoofd der vrucht bekneld zit in de engten van het bekken. Maar door hebzucht gedreven, hield hij de uitvinding geheim; later deelde hij ze voor eene zekere som aan eenige weinige kunstbroeders mede, tot dat ze eerst in 1753 door Visscher en van de Pol algemeen bekend gemaakt werd. Behalve eene Nederd. vertaling van J. Ruff's vertoog: *De tumoribus quibusdam phlegmaticis* etc. *Amst.* 1662, heeft men van hem o. a.: *Heelkundige waarnemingen omtr. de ziekten van 't vrouwelijk geslacht. Ib.* 1663, een vervolg daarop, onder den titel: *Historische heelkuren. Ib.* 1672, welke schriften in 't Hoogd. en Engelsch zijn vertaald.

ROORDA (POPKE of POPPE), uit een oud en beroemd Friesch geslacht, (waaromtrent men belangrijke aanteekeningen vindt in J. W. te Water's *Verbond der Edelen*, III, 272 in not.) was de zoon van Frederik R. en Haring Andringa, en een manmoedig voorstander der vrijheid en teekenaar van 't gemelde verbond. In 't vonnis der verbanning, dat hij zich den 22. Oct. 1568 op den hals haalde, wordt hem alleenlijk ten laste gelegd: dat hij een katholijk priester belet had zijn sermoen te doen, om plaats te maken voor een pred. der Onroomschen; dat hij eenige nieuwe predikanten gehuisvest en zelfs geholpen had, die te huren; dat hij met zijne aanhangers besloten had, de wacht der stad *Sneek* met 40 mannen te versterken, de sleutels der poorten den portier af te nemen en die in handen te stellen van Ydde Abbema, een der verbondene edelen; en dat hij geweigerd had den nieuwen eed van getrouwheid af te leggen. Werwaarts hij zich begeven en wat hij in zijne ballingschap uitgevoerd heeft, staat niet vermeld. In 1580 vinden wij hem in *Friesland* terug, en wel als afgevaardigde naar *Overijssel*, om met de Staten te handelen tot beveiliging en welvaren van 't land. Hij gaf o. a. aan de ridderschap en steden te verstaan, dat men veiligheidsmaatregelen moest nemen tegen Rennenberg, die met Parma heulde. Na lange onderhandelingen besloten die van *Overijssel Zwartsluis* te bezetten door 't krijgsvolk van Sonoij, op begeerte der Friezen daar aangekomen.

— (KAREL), grietman van *Idaarderadeel*, behoorde onder de vrijheidlievenden van zijn geslacht en tot de verbon-

dene edelen. Verbanning in 1568 was zijn lot. Hij zwierf eenigen tijd in *Duitschland* en *Frankrijk*, stond den schrik der Parijsche moordbruiloft (24 Aug. 1572) door, en handelde later met prins Willem I tot verlossing van *Friesland*. Hij had een groot deel in het sluiten der Unie van *Utrecht*, teekende in 1579 de bekende *acte van contrainte*, bleef aldaar in 't collegie tot de nadere Unie, en werd sedert tot de gewigtigste handelingen gebruikt. Later namens *Friesland* naar *den Haag* gezonden, verzette hij zich bijzonder tegen de aanslagen van Leycester. Destijds en verscheidene jaren daarna, was hij een der gemeenzaamste vrienden van graaf Willem Lodewijk van *Nassau;* doch omstreeks 1593 ontstonden er tusschen hen hooggaande geschillen, die niet dan met moeite konden gesmoord worden. Hij bleef tot 1594 in de regering en † den 10 Nov. 1601. Van zijne geleerdheid gaf hij blijken door de uitgave van: *Rudimenta religionis Christianae*, *Hebr.*, *Graece et Latine a se adornata.* Hij wordt door sommigen geschetst als een onverzettelijke Fries, die niet kon dulden dat vreemdelingen zoo veel gezag in *Friesland* verwierven. Van daar dat hij verschillend wordt beoordeeld; door zijn' neef Karel R. welligt te gunstig, die in 1660 de verdediging van zijn' oudoom op zich nam, toen diens eer door den raadpensionaris van *Zeeland* Veth werd aangerand.

ROORDA (JOHAN), regtsgeleerde, was in 1579 raadsheer van 't kamergeregt te *Spiers*, en behoorde, met anderen uit zijn geslacht, tot de Spaanschgezinden, 't geen echter sommige in twijfel trekken. In 't gemelde jaar zond Parma hem naar *Groningen*, om de wethouderschap over te halen tot het aannemen der voorwaarden, waarop de vrede tusschen *Spanje* en de Staten-Generaal zou kunnen gesloten worden. Doch deze voorslag werd hem zoo euvel genomen, dat de regering hem gevangen nam, en aan den stadhouder Renneberg uitleverde, die hem naar *Stavoren* zond, waar hij ruim een jaar opgesloten zat. Naderhand heeft hij nog eenige maanden als gevangene doorgebragt op de kasteelen *Loevestein*, *Woerden* en *Rammekes.* In vrijheid gesteld, verliet hij het land en werd er niets meer van hem vernomen.

— (ABRAHAM) werd op de landschaps-vergadering van 1635 benoemd, om zitting te nemen in 't collegie van Gedeputeerde Staten, wegens het kwartier *Oostergo.* In deze betrekking trok hij van elke gelegenheid partij, om 's lands welzijn, bijzonder die van zijne provincie, te bevorderen. Hevige klagten gingen er toenmaals op over 't slecht bestuur der geld-

middelen, vooral over J. van Bootsma, den algemeenen ontvanger. Hieruit ontstond een belangrijke strijd tusschen den aanhang van deze en gene partij. Eindelijk zocht men te bewerken, dat de steden in het regt gesteld werden, om haar eigen bestuur te kiezen, 't geen thans aan den stadhouder van 't gewest stond. Roorda was hier vooral de man, die zulks doordreef. Maar zijn aanzien en invloed duurde slechts korten tijd. Door tusschenkomst der Algem. Staten werden de afgezette regenten in de steden hersteld; dit had ook verandering in 't collegie der Gedep. Staten ten gevolge, waardoor Roorda zijn' post verloor. Verdere wederwaardigheden zijn ons van hem onbekend.

ROORDA (KAREL), zijn neef, die hem opvolgde als grietman van *Idaarderadeel*, was de zoon van Andreas R., eerst professor logices te *Franeker*, later ontvanger-generaal der domeinen van *Friesland*. Hij bekleedde vele aanzienlijke commissiën, en wordt door den beroemden regtsgeleerde U. Huber een sieraad van zijn land genoemd. Hij was het, die zijn' oudoom, ook Karel genoemd (vroeger vermeld), zoo kloekmoedig verdedigde tegen den pensionaris van *Zeeland*. Ook hij nam deel in de hevige twisten, welke in 1668 in *Friesland* de gemoederen verdeelden, en in *Holland* over het ontwerp, om van 't stadhouderlijk bewind, dat van kapitein- en admiraal-generaal te scheiden. De eene partij werd de Hollands- en de andere de Prinsgezinde partij genoemd. Roorda behoorde met andere Friesche edelen tot de eerste, en moest het onderspit delven, nadat eene bezending uit de Staten-Generaal te vergeefs beproefd had, eene vereeniging daar te stellen. Hij † in 1670.

ROORE (JACQUES DE), geb. te *Antwerpen* in 1686, † te *'s Hage* in 1747, verloor vroeg zijn' vader, en werd door zijne moeder voor de letteroefeningen opgeleid; doch veel lust hebbende in de schilderkunst, deed zij hem als leerling bij L. Bosch en van Schoor. Na haar' dood in 1704, kwam hij onder voogdijschap van een' goudsmid, die hem geplaatst kreeg bij G. J. van Opstal. Hier maakte hij zulke snelle vorderingen, dat hij in 1708 op de academie van St. Lucas werd toegelaten. Hij volgde in 't schilderen van kabinetstukjes de manier van J. v. Orly en Teniers. Zijn voogd verhinderde hem eene reis naar *Italië* te ondernemen. Hij deelde met zijn meester van Opstal in den roem der Antwerpsche school, toen men hun in 1711 uit *Frankrijk* opdroeg, 4 schilderijen van Rubens te copiëren, in de hoofdkerk dier stad voorhanden. Hier en daar werd hij uitgenoodigd tot het vervaardigen van groote

stukken, waarmede men toenmaals de zalen opsierde. Dit bragt hem in 1720 naar *Amsterdam* en vervolgens naar *Rotterdam*, waar hij zaalstukken vervaardigde met voorstellingen uit de mythologie. Na den dood zijner echtgenoote keerde hij naar *Antwerpen* terug, doch vertoefde daar niet lang; maar vestigde zich te *'s Hage*, waar hij in 1722 in 't St. Lucas-gilde werd opgenomen. Hier vervaardigde hij groote en kleine stukken, die gezocht en goed betaald werden. In 1727 en 29 bezocht hij weder zijne geb.-plaats en volvoerde er onderscheidene kunstwerken. Hij had een' vindingrijken geest; doch zijne voorstellingen waren, ofschoon goed van teekening, niet altoos bevallig, noch naauwkeurig en waar in koloriet. Hij bezat het talent om het geschonden kunstwerk van andere meesters te herstellen, dat hem menigmaal in den kunsthandel te pas kwam, dien hij langen tijd dreef in gemeenschap met G. Hoet, met zulk een' goeden uitslag, dat zijne kunstnalatenschap *ƒ* 20,000 bedroeg.

ROOS (JAN ADRIAAN), geb. te *Rotterdam* in 1766, † 1800, betrad reeds vroeg het schouwtooneel en vormde zich in 't tooneelgezelschap van Snoek, in 1795 uit *Braband* teruggekeerd en van dien tijd af aan den Amst. schouwburg verbonden. Zijn belangwekkend voorkomen, gepaard met deftigheid en welluidende stem, maakte hem geschikt voor het treurspel, ofschoon hij ook schitterde in het blij- en vooral in het tooneelspel, waarin hij eigenlijk op zijne plaats was. Onderscheidene stukken van Kotzebue en anderen ontvingen door zijn talent nieuwen luister, en wekten meermalen de bewondering van het publiek. Hij beoefende zijne kunst met zeldzame inspanning en genoot veler achting.

— (PAUL FRANÇOIS), geb. te *Amsterdam* in 't midden der 18de eeuw, was reeds van zijne jeugd af een bewoner van *Suriname* en bezocht van daar, na eene afwezigheid van 14 jaren, zijn' oom en tante op hun landgoed de *Roôbrug*, bij *Deventer*, en keerde later naar de genoemde kolonie terug. Hij toonde een vlijtig beoefenaar te zijn der Nederd. dichtkunst, blijkens zijne *Surinaamsche Mengelpoëzij*, *Amst.* 1804, en zijne reeds vroeger uitgegevene verbeterde gedichten. Men moet er geene dichterlijke vlugt, stoute beelden of vindingrijkheid in zoeken; maar zijne stukken zijn vloeijend en belangrijk voor hen, die zich wenschen bekend te maken met den Surinaamschen landbouw, de zeden en leefwijze aldaar, welke zij levendig en natuurlijk afschilderen, in een' beschaafden stijl, door rijkdom van zaken wel eens uitvoerig en tot geringe

bijzonderheden afdalende. Hij † te *Suriname* den 1. Nov. 1805.

ROOSWIJK (N. VAN) heeft zich bekend gemaakt door een werkje, belangrijk voor de geschiedenis van *Haarlem's* vermaard beleg, waarvan hij een gedeelte heeft bijgewoond; het is getiteld: *Cort en waerachtig verhael van alle aenslagen, stormen, enz., in en voor Haerlem geschiedt sedert de belegeringhe, Leijd.* 1573, doch het loopt slechts tot het midden der belegering of tot 26. Maart 1573, terwijl de overgave eerst den 13. Julij plaats vond. Het is echter door hem of door een ander vervolgd en door P. Sterlincx in 1575 te *Delft* in 't licht gegeven. Men vindt het ook met het vervolg en einde der belegering, bijna woordelijk nagedrukt, in een der vervolgen op de *Hollandsche of divisiekronijk*, en wel in de *Hist. ofte wijder verclaringhe der Nederl. oorlogs-geschiedenissen van den jare* 1566 *totten wtganghe van d. jare* 1595.

ROOTHAAN (JOHANNES PHILIPPUS), geb. te *Amsterdam* den 23. Nov. 1785, † te *Rome* d. 8. Mei 1853, begon zijne letterkundige loopbaan aan 't athenaeum zijner geb.-stad, onderscheidde zich door ijver en kunde, en sprak in 1802 onder den hoogl. D. J. van Lennep eene rede uit: *Pro Graecarum studio literarum*, waarin hij zinspeelde op de groote werken, die hij wilde uitvoeren. In 1804 begaf hij zich naar *Rusland*, en kwam in 't Jezuitengesticht te *Polotsk*, met een' aanbevelingsbrief van den genoemden hoogl., waarin zijne verdiensten geprezen werden. Het tooneel zijner werkzaamheden bepaalde zich niet slechts tot *Rusland* en *Polen*, maar breidde zich ook uit over *Walliserland* en *Zwitserland*. In 1821 stelde men hem te *Turijn* aan tot rector van 't collegie der Jezuiten, en deze betrekking vervulde hij met zoo veel ijver, dat men hem den 9. Julij 1829 tot generaal dier orde benoemde, zijnde hij de eerste N. Hollander, welke deze hooge waardigheid bekleedde.

ROOY (ANTONIUS DE) werd in 1765 van *Kampen* of van *Sneek* als rector der Lat. school te *Dordrecht* beroepen en van daar in 1774 in dezelfde betrekking te *Harderwijk*, waar hij den 14. Junij eene oratio hield: *De una atque altera antiquitate Romana*, etc. eerst na zijn' dood in 1806 te *Arnhem* uitgegeven met een *Elegiarum volumen*, waarin vrolijke en ernstige Lat. dichtstukken voorkomen. Hij was niet slechts zeer ervaren in de Lat. en Gr., maar ook in de Nederd. talen, waarvan onderscheidene schriften de bewijzen toonen, o. a. *Specilegia critica, Dordr.* 1771. — *Epist. critica super aliquot locis Minucii, Cypriani, Tertulliani* etc. *Amst.* 1779. — *Grammatica Latina. Arnh.* 1777, waarachter eenige *Colloquia Erasmi.* — *Verhand.*

over de naamsreden van Louw- en Sprokkelmaand, in den *Boekzaal* 1772. — *Brief over eenige oude Holl. woorden*, in den *Boekz.* van Aug. 1773. — *Taal-, oudheid- en oordeelkundige mengelstukjes. Dordr.* 1774. Zie verder Saxe, *Onomast.* VIII, 299, en Schotel, *Kerkl. Dordr.*, II, 191, in not. Hij † in 1806.

ROOZEBOOM (JAN GIJSBERT), geb. te *Elburg* in 1782, genoot aldaar het voorbereidend onderwijs en oefende zich daarna te *Harderwijk* in de geneeskunde, doch vooral in de wijsbegeerte en natuurlijke historie. Hij verdedigde in 1808 onder Nieuhoff eene verhand. over het *Idealismus*, waarmede hij het doctoraat in de wijsbegeerte verwierf. Voor de laatstgenoemde wetenschap vond hij een' gids in Reinwardt en een' beschermer in den admiraal van Kinsbergen, die hem bij zijne promotie een openlijk bewijs van genegenheid gaf, en door zijne voorspraak er veel toe bijdroeg, dat Roozeboom in 1809 te *Harderwijk* benoemd werd, in de plaats van Reinwardt, tot hoogl. in de schei- en kruidkunde en nat. historie, welke waardigheid hij aanvaardde met eene rede over *De voortreffelijkheid der natuurkunde, die 's menschen geestvermogens gelijkvormig ontwikkelt.* Maar hij, die zoo veel beloofde voor de wetenschappen, door hem beoefend, werd reeds in Oct. 1811 op zijne loopbaan gestuit.

ROSCAM (PIETER) was van 1754 tot 1773 advokaat te *'s Hage*, toen hij eene aanstelling ontving als gewoon hoogl. in de regten te *Harderwijk*, waar hij den 15. Junij 1774 zijne lessen opende met eene rede: *De causis depereuntis in dies magis magisque studii juris civilis.* Later werd hem ook de titel van prof. des hedendaagschen regts verleend, en in 1784 die in het Nederl. staatsregt. In Mei 1787 ontving hij eene benoeming te *Utrecht* als hoogl. van 't Rom. en hedendaagsche regt; maar hij had naauwelijks zijne lessen begonnen, of de omwenteling in 't najaar van 1787 verdreef hem, die niet stadhouderlijk gezind was, van daar, en de neutrale Geldersche hoogeschool nam hem bereidwillig op in haren schoot, en de 21. Mei van 't volgende jaar zag hem aldaar in zijne vorige betrekking hersteld. Vereerd met de aanstelling tot prof. van het leenregt, bedankte hij in 1795 voor den post van raadsheer te *Utrecht*, doch nam op het einde van dat jaar dezelfde betrekking aan bij het hof van *Holland*. Hier was hij, die geroemd wordt als een scherpzinnig regtsgeleerde, uitmuntend menschenkenner en regtschapen Christen, tot aan zijn' dood werkzaam, den 19. Jan. 1801.

ROSCIUS (ANTONI JACOBSZ.), geb. te *Hoorn* in 1594, had zich met vlijt toegelegd op de talen, godgeleerdheid en genees-

kunde; en behoorde tot de Doopsgezinden en wel tot de vereenigde Waterlanders. Als leeraar bij die gemeente in zijne vaderstad, waar hij tevens de geneeskunst uitoefende, maakte hij zulk een' grooten opgang, dat men de banken in de kerk moest vermeerderen. Zijn uiteinde was treurig. In Jan. 1624 wilde hij over 't ijs op schaatsen *Amsterdam* bezoeken, terwijl hij zijne vrouw en kind in eene slede voortschoof, doch ongelukkig raken zij in eene bijt, schoten onder 't ijs en liepen gevaar te verdrinken. Roscius, die goed kon zwemmen en duiken, redde 't eerst zijne echtgenoote, haalde daarna het kind dood van den grond op en kwam zelf behouden uit het wrak; doch zoo vermoeid en in 't hart gewond, dat hij zich te huis dadelijk naar bed moest begeven. Zijne vrouw, die in een ander vertrek lag, overleed kort daarop; toen men hem zulks verwittigde, trof en verzwakte hem dit dermate, dat hij na 2 of 3 dagen vrouw en kind volgde den 27. Jan. 1624. Groot was de droefheid over dit treffend voorval en Vondel, die met Roscius in vriendschapsbetrekking stond, stortte de zijne uit in een krachtig dichtstukje, dat een sieraad uitmaakt in zijnen bundel. Hij vereeuwigde tevens zijne gedachtenis door een keurig bijschrift op zijne afbeelding. Bij een langer leven zouden de vruchten van zijnen geest talrijker geweest zijn, dan nu het geval is. Hij trad op als verdediger van den doop der bejaarden, in een stukje getiteld: *Wederlegginghe des kinderdoops, waerin betoont wort, dat dezelve niet uijt Godt is, maer uijt den menschen, teghen R. Puppium*, 1617, meermalen herdrukt. Sommige toenmaals vrijzinnige gevoelens, die daarin voorkomen omtrent de gevolgen der eerste zonde, verwekten een' pennestrijd. Tegen H. Faukelius' boekje, genaamd: *Babel, d. i. verwerringe der wederdooperen onder malkanderen* enz. 1621, schreef hij een ander, getiteld: *Babel, d. i. verwerringe der kinderdooperen onder malkanderen, over het artijkel des doopsels en den aencleve van dien* enz., na zijn' dood in 1626 uitgekomen. Hij sloeg ook soms de hand aan de Nederd. lier, maar met een slecht gevolg.

ROSEE (Jufvrouw), geb. te *Leijden* in 1632, † 1682, was ervaren in de teeken- en schilderkunst, doch maakte zich inzonderheid vermaard door het vervaardigen van kunstwerken, waarvan (zoo ver wij weten) zij alleen de behandeling verstond, die nog niet schijnt nagevolgd te zijn; ofschoon Immerzeel beweert, dat het waarschijnlijk in borduurwerk zal bestaan hebben, 't welk hij ook door Mevr. K. W. Bilderdijk had zien vervaardigen en zoo kunstig was, dat men het voor uitvoerige

penseelteekening hield. Zij wist, namelijk, allerlei kleuren van uitgepluisde zijde zoodanig op het paneel te rangschikken, dat er landschappen, bloemen, menschen, dieren enz. ontstonden, zóó natuurlijk en fraai op eenigen afstand, alsof ze door een fiksch penseel geschilderd waren. Op deze wijze had zij o. a. in een landschap de stam van een' ouden boom bewerkt, met schors, knoesten en mos en met eene spin in haar web, zóó natuurlijk en naar 't leven, dat zij er *f* 500 voor ontving. Zoo had M. Carre van hare hand een welgelijkend portret gezien, waarvan de kleuren van 't naakt zoo zacht ineengedompeld en smeltende waren, alsof het olieverw was. Een van hare beste werken werd door den groothertog van *Florence* aangekocht. Of er nog stukken hier ten lande van haar bestaan, is eene vraag geschikt voor den *Navorscher*.

ROSEMONDT (GODESCHALCK), geb. te *Eindhoven* omstreeks 1483, † 1526, oefende zich te *Leuven* in 't collegie de Valk, in de wijsbegeerte, en behaalde er in 1502 de 3de plaats. Daarna legde hij zich toe op de godgeleerdheid, terwijl hij later in 't gemeld collegie onderwijs gaf in de wijsbegeerte. In 1515 bekleedde hij een' theol. leerstoel, en verkreeg het volgende jaar den doctoralen graad. Intusschen was hij ook een ijverig prediker en directeur der Hospitalieten te *Leuven*. Hij behoorde, met N. van Bergen en Ruard Tapper, tot de geloofsonderzoekers, door de landvoogdes Margaretha herwaarts gezonden, om Pistorius of Jan de Bakker van *Woerden* te ondervragen omtrent zijn geloof; 't welk dit gevolg had, dat de gevangene den 25. Sept. 1525 te *'s Hage* aan een paal werd geworgd en daarna verbrand. Erasmus noemde hem een beter man dan van 't gewone soort der theologen. Hij heeft een paar werkjes nagelaten: *Expositio in orationem dominicam*. En: *Confessionale, seu modum rite vivendi et salubriter moriendi. Antv.* 1518 en *Lov.* 1554.

ROSENDAEL (JAN JACOBSZ. VAN) was een vrijheidlievend burger van *Gouda*, die in 1572 de omwenteling aldaar hielp bevorderen. Niet zoo moedig en voorvarend als zijne vrienden C. de Lange, C. Vlak en anderen, die tot hetzelfde doel zamenwerkten, wist hij hunne te groote drift te temperen en de goede zaak te bevorderen. Hij behoorde onder de eerste burgemeesters, werd ter dagvaart gezonden, door prins Willem tot zijn raad benoemd, en keerde in 1576 naar *Gouda* terug, waar hij nog tweemalen de burgemeesterlijke waardigheid met lof bekleedde. Men prijst zijne eerlijkheid en vaderlandsliefde. Hij stierf in 1581. — Een zijner zonen AMELIUS, raad in zijne

geb.-stad en † omstreeks 1602, heeft in H. S. eene verzameling nagelaten der *Besluiten van Holland*, waarin stukken voorkomen, die nimmer gedrukt zijn, van welke H. van Wijn gebruik heeft gemaakt in zijne *Bijvoegs. en aanmerk. op de vaderl. hist. van J. Wagenaar*, o. a. VII, 55, in not.

ROSSEM (MARTEN VAN), heer van *Rossem* en *Pouderoijen*, geb. omstreeks 1489 of 90, † 1555, werd door den hertog van *Gelder*, Karel van Egmond, tot stadhouder van *Friesland* aangesteld; doch in deze betrekking gevoelde hij zich niet op zijne plaats, weshalve hij ze in 1519 verliet en Christoffel van Meurs hem opvolgde. Meer geschikt voor het krijgstooneel, wist de hertog hem spoedig in de gelegenheid te stellen, daarop uit te blinken, en zijn haat te koelen tegen het huis van *Oostenrijk*. Eerst gebruikte hij hem tegen den bisschop van *Utrecht*, als bevelhebber over eene aanzienlijke bende ruiterij en voetvolk. Hierbij toonde hij veel moed en dapperheid, doch ook veel woeste en onberadene drift, waardoor hij zijne plannen wel eens verijdelde. In 1528 werd hij door den hertog tot veldmaarschalk verheven, met het genot van een tiende gedeelte der brandschattingen en van den buit. Geen wonder, dat zijne kruistogten zich kenmerkten door plundering en brandstichting. Het is bekend, hoe hij huis hield in het door hem overrompelde *'s Gravenhage* (1528). Zijne poging om Schenck van Tautenburg het beleg van *Hasselt* in *Overijssel* te doen opbreken, mislukte. Daarna hield hij zich een' geruimen tijd met krijgsverrigtingen en onderhandelingen bezig in *O. Friesland* en de *Ommelanden*, om *Groningen* in 't oog te houden, als ook om spoedig bij de hand te zijn, als men in *Gelderland* zijne hulp behoefde. Na den dood van hertog Karel, trad hij in dienst bij diens opvolger Willem van Kleef; trok met een magtig leger in *Braband*, plunderde en verbrandde een aantal dorpen, nam het slot van *Hoogstraten* in, en deed een' aanval op *Antwerpen*, van welks beleg hij uit gebrek aan grof geschut moest afzien. Vereenigd met eenige Fransche krijgsbenden, waagde hij het in naam des konings van *Frankrijk*, *Leuven* op te eischen; doch door de onverwachte tegenkanting, die hij ontmoette, inzonderheid van den kant der studenten, moest hij zijn plan opgeven. Naar *Gelderland* teruggekeerd, bestormde, bemagtigde en beroofde hij *Amersfoort;* voerde daarop zijn leger terug naar *Braband*, waar het veroveren van *Helmond*, het uitplunderen van *Eindhoven*, het verbranden van *Vucht*, en het schenden van kerken en kloosters, den schrik, dien hem vooruitging, nog vergrootte. Toen *Gelderland* in 1543 onder de

heerschappij kwam van keizer Karel V, zocht deze den onverschrokken krijgsman aan zich te verbinden door hem eene aanzienlijke jaarwedde toe te leggen. Bij de vernieuwing des oorlogs tusschen *Frankrijk* en den keizer, in 1552, viel hij in *Champagne* en *Picardië*, voerde daar op zijne wijze den krijg en joeg zelfs die van *Parijs* schrik in het hart. Het volgende jaar benoemde hem Karel tot stadhouder over *Luxemburg*. Toen hij in 1555 weder met een leger op de grenzen van *Frankrijk* stond, overviel hem de pest en overleed hij te *Antwerpen*. Meer vermaard door woeste dapperheid dan door krijgsbeleid, wist hij onder zijn volk eene strenge tucht te bewaren en te herstellen. Omtrent het zoogenoemde *Duivelshuis* (thans stadhuis), te *Arnhem*, door hem gesticht, heeft men eene afzonderlijke verhandeling van G. v. Hasselt, en een stukje van I. A. Nijhoff met afbeeld. in de *Bijdr. voor de Vaderl. gesch. en oudheidkunde*, II (2) 124.

ROSSUM (GERARD VAN), geb. te *Rotterdam* in 't begin der 18de eeuw, † 1772, leerde in zijne jeugd de teekenkunst, en vond later zijn bestaan in het vervaardigen van patronen voor weverijen van kostbare zijden stoffen te *Amsterdam*, waar hij eenige jaren woonde. Na 't verval der fabrieken, keerde hij naar zijne geb.-stad terug. Hier hield hij zich bezig met het teekenen van landschappen, kasteelen en gebouwen, gezigten in den omtrek van *Rotterdam*, met O. Ind. inkt of sapverwen, in den trant van Waterloo. Hij wordt geroemd als een geestig en kundig man in zijn vak, die eene groote verzameling van teekeningen en prenten heeft nagelaten.

ROSSIJN (JOHANNES THEODORUS), geb. te *Noordzijpe* in *N. Holland* in 1744, † 1817, leerde te *Weesp*, waar zijn vader pred. was, het latijn, maakte spoedig groote vorderingen, en gaf ook blijken van talent voor de Lat. dichtkunst. Wel toegerust, verliet hij de school met eene rede: *Ter aanprijzing der wiskunde;* bezocht *Franeker* om zich op de wijsbegeerte toe te leggen; en verwierf reeds in 1762 den doctoralen graad in de philosophie, met eene natuurkundige verhand. *De tonitru et fulmine ex nova Electricitatis theoria deducendis*, welke hij niet slechts openlijk verdedigde, maar ook in eene redevoering toelichtte. Waarschijnlijk bezocht hij daarna de Leijdsche hoogeschool, en zag zich van daar in 1765 te *Harderwijk* benoemd tot hoogl. in de wijsbegeerte en in de wis- en sterrekunde. Eén jaar na zijne benoeming sprak hij eene rede uit: *De philosophia ad humanitatem pertinente*, 2 jaren later als aftredend rector: *De mathematicis Belgarum ingeniis.* Aan grondige ge-

leerdheid paarde hij ongemeene duidelijkheid in het geven van wijsgeerige en wiskundige lessen. Hij vertrok naar *Utrecht* in 1775 als hoogl. in de bespiegelende wijsbegeerte, en begon zijne lessen met eene rede: *De scientiis philos. ex veritate aestimandis.* In 1815 emeritus verklaard, vervolgde hij echter met ijver zijne lessen over de logica en metaphysica bijna tot aan zijn' dood toe. Hij heeft weinige schriften uitgegeven en schijnt de Lat. dichtkunst, in zijne jeugd beoefend, later geheel te hebben laten varen. Hij vertaalde uit het Eng.: T. Cavallo, *volledige verhand. over de Electriciteit in de theorie en practijk*, *Utr.* 1780; was later ijverig medearbeider aan 't *Algem. Woordenboek van kunsten en wetensch.* van G. Nieuwenhuis, en liet zijne *Primae lineae logices* onvoltooid achter.

ROSWEIDUS (HERIBERTUS), geb. te *Utrecht* in 1569, † 1629, trad op zijn 20ste jaar in de orde der Jezuiten, oefende zich te *Douai* in de wijsbegeerte en gewijde literatuur, en gaf daarin later aldaar en te *Antwerpen* onderwijs. Hij bezocht de meeste Belgische hoogescholen, en maakte er bijzonder werk van om schriften op te stellen, die betrekking hadden op de kerkelijke geschiedenis en oudheden. Gouthoeven noemt hem een der geleerdste Nederl. Jezuiten, zoo in de Gr. als Lat. talen enz. Hij gaf o. a. een werk uit, getiteld: *Fasti sanctorum* etc. *Antv.* 1607, waarin hij het denkbeeld opperde, om al de levens der heiligen van de R. kerk te verzamelen, en naar de volgorde der dagen, welke aan hen zijn toegewijd, in het licht te geven. Ten dien einde verzamelde hij uit onderscheidene in- en buitenlandsche boekerijen eene menigte bouwstoffen, welke hij echter niet heeft in orde gebragt, maar die aanleiding hebben gegeven, dat dit werk door de zoogenoemde *Bollandisten* is opgevat en gebragt tot 53 dln., doch niet voltooid. Ook schreef hij: *Vitae patrum hist. eremiticam complectentes*, *Ib.* 1615, waaruit hij later in 't Nederd. gaf: *Der eremyten bosch in Egypte en Palestina*, met pl. v. Bolswerd. *Ib.* 1619. — *Generale legenden der heiligen*, 2 dln. met pl. *Ib.* 1619, meermalen herdrukt. Hij nam de verdediging op zich van Thomas à Kempis als schrijver van het werkje: *De imitatione Christi*, tegen Cajetanus. De lijst zijner overige werken kan men vinden bij Burman, *Traj. erud.*, 313 etc.

ROTGANS (LUCAS), geb. te *Amsterdam* in Oct. 1645, † 3 Nov. 1710, verloor zijne ouders vroeg, en kwam onder de leiding zijner grootmoeder, welke hem in de oude talen liet onderwijzen. Hij vond bijzonder veel genoegen in het lezen van Lat. dichters, en waagde zich aan het opstellen van eenige

Nederd. verzen, die, hoe kreupel ook, toch toonden dat hij ze naderhand beter zou maken. Zijne grootmoeder had eene buitenplaats aan de *Vecht*, *Kromwijk* genoemd, waar hij zijn' eersten leeftijd aangenaam doorbragt en zich verpoosde in letteroefeningen en het gadeslaan van de zeden en gewoonten der landlieden. Bij het uitbarsten van den oorlog in 1672, trad hij in de krijgsdienst; doch toen hij daarin geene bevordering voorzag, wijl anderen hem werden voorgetrokken, verliet hij die na 2 jaren en keerde naar het bekoorlijk *Kromwijk* terug, 't geen intusschen, na door de Franschen te zijn verwoest, nog luisterijker was opgebouwd. Na het sluiten van den Nijmeegschen vrede, bekroop hem de lust om *Parijs* te bezoeken, en toen hij van daar terugkeerde, begaf hij zich in 't huwelijk met Anna Adriana de Salengre, die hem met zijne 2 dochtertjes in 1689 ontviel. Hij zocht vertroosting in de beoefening der dichtkunst en beproefde zijne krachten aan een heldendicht: *Wilhelm III in* 8 *boeken.* Gewaagd was de onderneming om een' held te bezingen, die nog leefde. Hoe zeer hij de regels en den vorm van 't heldendicht in 't oog hield, is de vermenging van de Heidensche mythologie met de Christelijke godsd. zeer af te keuren. Hoe vele zwakke plaatsen er ook in gevonden worden, munt het toch uit boven de meeste onzer zoogenoemde heldendichten, en zijn er vele plaatsen in aan te wijzen, die schitteren van dichterlijke schoonheden. Zijne 2 oorspronkelijke treurspelen: *Eneas et Turnus*, in 1705, en *Scilla*, 1709, hebben zich lang als voortreffelijke stukken, op den Amst. schouwburg staande gehouden. Zijne *Boerenkermis*, waarin hij getrouw en vloeijend de zeden schildert der landlieden, toont dat hij ook geschiktheid zou gehad hebben voor 't blijspel, indien hij zijne krachten daaraan beproefd had. Het is nog in 1852 herdrukt. In zijne *Poëzij van verscheidene mengelstoffen*, vindt men gelegenheidsgedichten, *Zedelessen uit de oude verdichtzelen*, de *Stichtsche lofbazuin* en de *Mislukte Koningsmoord*, die hunne verdiensten hebben.

ROTGERS (ARNOLDUS), geb. te *Groningen* uit een aanzienlijk geslacht in 1684, † 1752, begon (zoo 't schijnt) zijne juridische studiën te *Leijden*, waar hij later als lector in de regten, academische lessen gaf; en was in deze betrekking zoo loffelijk werkzaam, dat men hem tot gewoon hoogl. zou aangesteld hebben, indien de Harderwijker curatoren in 1719 hem geen 2den leerstoel in de regten hadden aangeboden. Hij hield zijne inwijdingsrede: *De socialitate, a Grotio contra Carneadem bene allegata* etc. De acad. senaat droeg hem weldra

de zending op naar den landdag, om de regten der hoogeschool tegen de aanmatigingen der stadsregering te handhaven, en hierin kweet hij zich zoo zeer door een scherpzinnig vertoog van regten, 't welk hij indiende, dat het aan de heeren van de stad genoeg te doen en te wederleggen gaf. In 1720 verkreeg hij den titel, met verhooging van wedde, van prof. primarius. Behalve 2 rectorale redevoeringen, schreef hij: *Demonstrationes apodicticae ad illustrandum jus Rom.* etc. *L. B.* 1727, en *De successione legitima. Ib.* e. a. Zijne leerwijze moet langwijlig en onaangenaam geweest zijn, terwijl men hem tevens beschuldigt, dat hij te toegevend was in 't verleenen van het regtsgeleerd doctoraat. Hij vertrok in dezelfde betrekking in 1727 naar *Groningen*, waar hij bij zijne intrede over dezelfde stof handelde, waarmede hij het professoraat te *Harderwijk* aanvaardde. Verdere berigten over hem ontbreken ons.

ROTHAMEL (NICOLAAS), geb. in de graafschap *Henneberg*, ontving onderwijs in de oude talen te *Deventer* in 1592, werd daarna rector der Lat. school te *Tiel;* vervolgens gouverneur bij de kinderen van den edelman Jan van Munster van Vortlage. Na onderscheidene reizen, denkelijk met zijne kweekelingen, volbragt te hebben, vestigde hij zich te *Voorburg* bij *den Haag*, waar hij nog op gevorderde jaren, in 1650, onderwijs gaf in de Lat. en Fransche talen. Hij beoefende de Lat. dichtkunst, blijkens de volgende stukken: *Pegasus Auriacus sive praeconium inclytae et almae acad. L. B.* 1630. — *Triumphus in naumachiam et memor. victoriam*, *quam classis Batava reportabat ad Schaldis ostia*, *ad* 1631. — *Ister triumphatus etc. versu heroïco conscripta. Hag. Com.* 1632. — *Expeditio Castrensis suscepta auspicato anno* 1632 *pro voto gratulatorio dicta principi Auriaco D. Fred. Henrico* etc. Wij kunnen ze in hunne waarde of onwaarde niet beoordeelen, wijl zij ons nooit onder de oogen zijn gekomen en Peerlkamp ze niet vermeldt.

ROTTERDAM (JOHANNES), een Amsterd. boekverkooper, gaf in de 1ste helft der 18de eeuw, verscheidene geestelijke rijmwerkjes in 't licht, die men thans te vergeefs zou zoeken: *Geestelijke poëzij* (?) — *Mengeldichten.* 1725. — *Rijm-chronijk van alles dat er gebeurd is sedert de unie van* 1578 *tot* 1751. *Amst.* 1752; en nog andere stichtelijke boekjes, van welke het ons niet lust de titels op te geven. — Een ander ANT. ROTTERDAM, welligt broeder van bovenstaande, zond eene menigte predikatiën en gelegenheidsleerredenen in 't licht (*scheurpapier*), en een vervolg op Blomherts *Nederl. geschiedenissen. Amsterd.* en *Utrecht* 1752.

ROUCK (THOMAS DE), burgemeester te *Bergen op Zoom*, schreef een verdienstelijk werk, getiteld: *De Nederlandsche Herault*, met pl. *Amst.* 1645, in fol., dat nog gezocht is, en een nagelaten werk: *Adelijk tooneel of hist. beschrijving van allerlei trappen van adeldom en ridderlijke ordens*, met pl. *Ib.* 1673, in fol. Hij stierf den 7. Sept. 1660. Te vergeefs hebben wij naar levensberigten van hem omgezien.

ROUGEMONT (FRANÇOIS DE) werd geb. te *Maastricht* in 1624 en † 1676. Na zijne eerste letterkundige studiën volbragt te hebben, begaf hij zich in de orde der Jezuiten ten jare 1641. Omstreeks 1654 verkreeg hij zijn' wensch om in *China* aan de bekeering der Heidenen te werken. Hij vertrok met nog andere Jezuiten, zonder zijne ouders te mogen zien, van welke hij schriftelijk afscheid nam. Na eenige omzwervingen, en na zich door de 4 beloften nog naauwer aan zijne orde verbonden te hebben, vestigde hij zich te *Nanking*, waar hij ettelijke jaren werkzaam bleef, tot dat er in 1664 tegen de Christenen eene hevige vervolging uitbrak, waarvan ook hij niet verschoond bleef. Met ketenen beladen, werd hij, met andere zendelingen, eerst naar *Péking*, vervolgens naar *Canton* gevoerd, waar zij gevangen bleven tot in 1671, toen zij vrijheid kregen naar hunne standplaatsen terug te keeren. Op een' togt om een Fransch zendeling te bezoeken, werd hij ziek in de stad *Tai-Cam* waar hij bezweek. Hij wordt geroemd om zijne geleerdheid en ijver voor de belangen zijner orde. Hij heeft een werk geschreven: *Historia Tartaro-Sinica nova ab anno* 1660 *usque ad* 1668. *Lov.* 1673. Hij had het H. S. naar *Europa* overgemaakt, om het daar te doen drukken, maar een Portugeesch Jezuit vertaalde het eerst in zijne taal en gaf het te *Lissabon* uit in 1672, vóór het oorspronkelijke uitkwam. Men wil dat hij ook nog een paar godsdienstige werkjes in de Chinesche taal geschreven en medegewerkt heeft aan de Lat. omschrijving en verklaring der werken van Confucius, door Couplet uitgegeven.

ROUKENS. Van dit oud aanzienlijk Geldersch geslacht, vindt men naauwkeurige berigten, uit echte stukken opgezameld, in Kok's *Vaderl. Woordenboek*, XXV, 174, enz. Wij deelen daarvan 't volgende mede:

— (DIRK), geb. te *Nijmegen* in 1522, was hopman der schutterij aldaar, en een ijverig voorstander der Hervormde leer, die alles in 't werk stelde om deze in zijne geb.-stad ingang te doen vinden. Daardoor haalde hij zich veler haat op den hals. Bij een' geweldigen oploop, den 25. Sept. 1566, werd hij door een zijner sergeanten met een hellebaart dermate ge-

wond, dat hij weinige uren daarna den geest gaf. Hij was gehuwd met Metgen Roest, dochter van N. N. Roest, schepen van *Nijmegen*. Zijn zoon

ROUKENS (WILLEM), geb. in 1564 te *Nijmegen*, was door zijne geleerdheid beroemd, en burgemeester in zijne vaderstad. Bij de toenmalige kerkelijke twisten, koos hij de zijde der Arminianen of Remonstranten. Dit berokkende hem veel leeds; want bij de verandering der regering door prins Maurits, werd hij in 1617 uit het bewind gezet, en beschuldigd, dat hij de steller was van het protest of de remonstratie, ten behoeve der afgezette regenten. Zijne vrouw was Tomaske van Mekeren, dochter van Jh. Jan v. M., heer van *Meijerswijk*, en van Hilleke van der Lijnden, bij wie hij 2 zonen naliet, van welke wij vermelden

— (JACOB). Deze behoorde onder de 7 regeringsleden, welke, nadat de Franschen *Nijmegen* verlaten hadden, den 12. Junij 1674, door afgevaardigden van prins Willem III. benoemd werden, om bij voorraad de regering der stad op zich te nemen. Het is bekend, dat in 't volgende jaar dit getal met nog 13 vermeerderd werd, en op dien voet bleef gedurende het leven van den gemelden stadhouder. De naam zijner vrouw schijnt niet bekend, noch zijn geb.- of sterfjaar. In 1699 deed hij afstand van zijn' post ten behoeve van zijn' zoon.

— (WILLEM), geb. te *Nijmegen* in 1634, † 1705, had zich, van zijne jeugd af, ijverig in de regtsgeleerdheid geoefend en te *Orleans* daarin den doctoralen graad verworven. In zijne vaderstad teruggekeerd, werd hij weldra bekend als zeer ervaren in de oude Geldersche gewoonten en landswetten, zoodat men hem, bij de oprigting van de hoogeschool te *Nijmegen*, een' leerstoel aanbood in de regten; doch zijne uitgebreide praktijk als advocaat deed hem dien post van de hand wijzen. Hij zag zich door den stadhouder Willem III, kort voor diens dood, in 1702, met den burggraaf Jacob van Randwijk tot burgemeester benoemd; doch had geen lang genot van dien post. Nog dat zelfde jaar, na den dood des stadhouders werd hij, bij de hevige beroerten, die daarop te *Nijm.* ontstonden, met geweld uit den raad gezet. Te vergeefs verzocht Roukens bij de stad, voor hem en zijne lotgenooten een regterlijk onderzoek; zich wendende tot de Staten van *Gelderland* en de algemeene Staten van *Holland*, werden zij den 4. Aug. 1702, geruggesteund door krijgsvolk van den staat, in hunne vorige waardigheden hersteld. Nu op hunne beurt hunne vijanden vervolgende, werden de gemoederen nog meer verbitterd. Na

het aftrekken van 't krijgsvolk, kregen hunne tegenstanders op nieuw de overhand; er volgde wel een soort van verdrag tusschen die van de *oude* en *nieuwe plooi*, zoo als beide partijen zich noemden, doch het had geene uitwerking. Die van den nieuwen plooi, overtuigd dat zij zich moeijelijk zouden staande houden, zoo lang zij met de bekwaamheden en den invloed van Roukens te worstelen hadden, zochten hem op hunne zijde te krijgen, door het aanbod van eene plaats in den raad. Met fierheid werd dit geweigerd, en nu volgde zijne verbanning uit stad en schependom, met 5 andere regenten. Zij lieten vele vrienden in de stad achter, en toen deze den 5. Aug. 1705 kans zagen, de bovenhand te winnen, waagden zij een coup d'état, overweldigden de raadzaal, en joegen die van den nieuwen plooi daaruit. Deze, bijgestaan door hunne aanhangers, werden wederom op het kussen gebragt. Intusschen was Roukens, van den aanslag bewust, reeds met de zijnen in aantogt, doch eer hij het stadhuis bereikt had, ook een gevangen man, en in verzekering gebragt. Wat hem te wachten stond, kon men opmaken bij het zien van 4 der gevangenen, uit de vensters van het raadhuis opgehangen. Zonder verhoor of regtsgeding werd hij ter dood veroordeeld, doch uit genade niet ter galge, maar tot het zwaard, en des anderen daags viel op de binnenplaats van 't stadhuis, het hoofd van een waardig regent, wien men niets anders kon te laste leggen, dan te groote ijver, om hersteld te worden in een gezag, dat hem onwettig ontroofd was. Die meer bijzonderheden verlangen, verwijzen wij naar het aangehaalde werk van Kok.

ROUKENS (THEODORUS), broeder van bovenstaande, oefende zich te *Leijden* in de regtsgeleerheid, en verwierf den titel van meester. In zijne vaderstad *Nijmegen* bekleede hij in 1695 het secretariaat van schepenen. De verdeeldheden, welke die stad beroerden en voor zijn' broeder zoo doodelijk waren, kostten hem zijne bediening. Men opende zijn lessenaar op het stadhuis, nam penningen, boeken, papieren en aanteekeningen in beslag, onder verklaring dat men daar eenen inventaris van zou opmaken, welke echter nooit te voorschijn is gekomen. Hij ging vervolgens te *Arnhem* wonen en bragt een vertoog in bij de Staten van *Gelderland*, met verzoek om in zijn' post hersteld te worden, hem tegen alle regt en reden ontnomen. Toen de gemoederen tot bedaren waren gekomen, kreeg hij in 1710 de toezegging van herstelling in zijne vorige betrekking, welke hij echter niet schijnt aanvaard te hebben; wijl hij kort daarop overleed. Hij liet een' zoon na, met name:

ROUKENS (JOHAN MICHIEL), geb. te *Nijmegen* in 1702, † 1772. De woelingen, die zijn' oom het leven kostten, bragten ook het zijne in gevaar. Men verborg hem in zijne wieg, over de muur van den tuin, in het huis van den baron van Randwijck. Bij rustiger tijden leerde hij de Lat. taal bij den beroemden rector H. Cannegieter te *Arnhem*; legde zich te *Leijden* op de regtsgeleerdheid toe; en vestigde zich na zijne bevordering tot doctor in de regten, in zijne geb.-stad. Ten jare 1745 kreeg hij zitting in den raad, had een groot deel in het bestuur van zaken en genoot de eer, in 1748 van wege de stad benoemd te worden, ter bijwoning van den doop des erfstadhouders prins Willem V. Nog dat zelfde jaar geraakte hij, bij ontstane verdeeldheden zoo zeer in haat, dat men hem afzette, zijn huis een prooi van dolle plunderzucht, en het graauw eerst in zijne woede gestuit werd, toen het gereed stond de kraamkamer van zijne vrouw binnen te stormen. Sedert leefde hij ambteloos, voor de regtsgeleerde praktijk en de wetenschappen. Van zijne ervarenheid in de algemeene en bijzondere regten, gaf hij blijken door onderscheidene verhandelingen, o. a. *Over den dijkbrief van de Ooij.* Bovendien vervaardigde hij Lat. en Nederd. verzen, welke (zoo ver wij weten) nooit gedrukt zijn. Zijn jongste zoon was:

— (THEODORUS LEONARD), geb. te *Nijmegen* in 1751, † 1782. Hij wordt genoemd als bedreven in de regtsgeleerdheid en in de fraaije letteren. Hij schreef o. a. eene verhandeling: *In laudem Gerhardi Noodt* en *De academia Noviomagensi;* daarenboven, in den smaak van Erasmus' *Lof der zotheid*, eene vernuftsspeling: getiteld: *Oratio in laudem Vespertilionis* (*Lof van de vledermuis*).

ROULLAUD (HENRI JEAN), werd geb. te *Amsterdam* in 1729 en † 1790. Zijn vader, een refugié, had zich daar gevestigd en was met eene Zeeuwsche dame gehuwd. Hij gaf al vroeg blijken van lust in de letterkunde, en hoezeer van zijn 14de jaar af geplaatst op een voornaam koopmans-kantoor, wist hij tijd uit te breken om dien lust te voldoen. Hij stond in vriendschap met vele zijner kunstlievende tijdgenooten; was lid van de letterkundige genootschappen *Concordia et libertate* en *Diligentia omnia*, waarin hij eenige geestige opstellen voordroeg, o. a. eene allegorische *Beschrijv. van het rijk der historie.* — *De lof der letteroefeningen.* — *Redevoer. over het bevallige*, die gedrukt zijn. Van zijne eerste dichtvruchten vindt men er verscheidene in de *Dichtkundige lauwerbladen* op de gebeurtenissen van 1747 en 48. Hij voorzag den Amst.

schouwburg in 1755 van eene fraaije vertaling des treurspels *Aristomenes* en in 1762 van 't treurspel *Adèla, gravin van Ponthieu.* Nog andere tooneelwerken vervaardigde hij in gemeenschap met zijne medeleden van 't Genootschap: *Oefening beschaaft de kunsten;* ook was hij loontrekkend regent van den Amst. schouwburg. Nog bestaat er van hem eene vertal. in 't Fransch van Langendijk's *Krelis Louwen*, onder den titel: *Alexandre le grand ou le paysan roi*, 1751; en verscheidene vertalingen in 't Fransch van de geestige bijschriften op sommige prenten naar de schilderijen van C. Troost. Hij was ook een werkzaam lid der Maatsch. v. Nederl. Letterk. te *Leijden*, en van *Laus Deo, salus populo*, dat eene schoone Psalmberijming leverde, gelijk ook van 't dichterlijk Gezelschap, aan 't welk men eene fraaije Nederd. vertaling van Gellert's *Fabelen en vertelsels* te danken heeft. Zijne dichtstukken dragen den stempel van zijnen tijd, ofschoon hij boven vele zijner tijdgenooten uitmuntte, door vernuft, oordeel en kennis van 't geen hij tot onderwerp nam van behandeling.

ROUSE (LUCAS GIJSBERT), geb. te *Maastricht* in 1728, † 1797, was de zoon van Gerhard R., Lt.-generaal en adjudant van prins Willem IV, en zijn geslacht was van oudsher bekend op de regeringslijsten van *Deventer* en *Zwolle.* In laatstgemelde stad werd hij in 1753 lid der regering, later burgemeester; daarna afgevaardigd ter vergadering der Staten-Generaal. Hij leide zich bijzonder toe op alles wat betrekking had op politie en financiën, zoodat hij den roem van een bekwaam regent en daardoor veel invloed en gezag verwierf. Gehecht aan Oranje, gaf hij den stadhouder dikwijls den besten raad, zoo voor de belangen van het vaderland, als van diens huis. Zijne vrijmoedigheid werd hem dikwijls ten kwade geduid, gelijk plaats had, toen hij in 1786, met andere afgevaardigden der Overijsselsche steden, naar den stadhouder op *'t Loo* gezonden werd, om dien te raden dat hij geen krijgsvolk naar *Hattem* en *Elburg* afzond. In 't voorjaar van 1787 werd hij niet in de regering van *Zwolle* gekozen, maar na de omwenteling op nieuw daarin geroepen tot in 1795, toen men hem van al zijne posten ontsloeg en hij een ambteloos leven voerde op zijne fraaije buitenplaats te *Emmen* onder *Dalfsen.*

ROVENIUS (PHILIPPUS), afkomstig uit het Overijsselsche dorp *Rouveen*, geb. te *Deventer* in 1575, † 11 Oct. 1651, begon zijne letterkundige loopbaan te *Leuven*, eerst in de wijsbegeerte, daarna in de theologie, en zag zich in 1599 tot priester gewijd. Aangesteld tot algemeen vicaris over het bisdom van *Deventer*,

was hij in 1605 en eenige volgende jaren deken te *Oldenzaal*, en ijverde bijzonder tegen de Tibben of Doopsgezinden. Zijne correspondentie, daaromtrent gehouden met den drost van *Twente*, Unico Ripperda, die zich toenmaals ophield op het hof te *Borculo*, heeft S. Blaupot ten Cate opgenomen in zijne *Gesch. der Doopsgez. in Gron., Overijssel* enz. II 187 enz. Na den dood van Sasbold Vosmeer in 1614, werd hij aangesteld tot algemeen vicaris van den aartsbisschoppelijken zetel te *Utrecht*, na veel twistens met de kapittels van *Utrecht* en *Haarlem*, en had, even als zijn voorganger, een' hevigen strijd met de vaders Jezuiten. Eer dat in 1626 *Oldenzaal* aan de Vereen. Staten overging, zorgde hij dat de kerksieraden en beelden geborgen werden. Gedurende de belegering van *Groenlo* in 1627, bevond hij zich in die stad en wordt door H. Grotius, die deze belegering heeft beschreven, geroemd over zijne nederigheid en voorzigtigheid. Later zag hij zich door paus Urbanus VIII gemagtigd, om Roomsche werken uit te geven en zonder vermelding van schrijver of drukker, in *N. Nederland* te verspreiden. Beschuldigd van verstandhouding met de infante Isabella en hare ministers, moest hij het land ruimen: doch ontzag zich niet heimelijk zijne geloofsgenooten te bezoeken, en overleed bij zulk eene gelegenheid te *Utrecht*. Men heeft van hem eenige werken die getuigen van zijne geleerdheid en van ijver voor zijn geloof. Wij vermelden slechts zijne *Reipublicae Christinae libri duo* etc. *Antv.* 1638, wijl hij daarin de geveinsdheid en dweepzucht der nonnen en andere geestelijke zusters gispt en met sterke kleuren afschildert, waaruit Kok in zijn *Vaderl. Woordenboek*, XXV 173, een krachtig staaltje mededeelt. Zijn vader GERARDUS R., die rector was der Lat. school te *Deventer*, heeft in 1574 uitgegeven een *Grammaticae Latinae compendium*.

RöVER (MATTHIAS). Van dezen kamergeleerde, die zich te *Delft* meestal in zijn studeervertrek ophield, weten wij niets anders te berigten, als dat hij in 1736 eene uitgave bezorgde van 't Grieksch gedicht van Musaeus op *Hero en Leander*, en eenige verbeterde regtsgeleerde plaatsen en fragmenten, *L. B.* 1739; en dat hij een rijke en groote boekerij bezat, welke in 1806 te *Leijden* openlijk is verkocht. De heer van Wesele Scholten plaatste voor den catalogus eene sierlijke en zaakrijke voorrede, waarin hij tevens het merkwaardigste omtrent Röver mededeelt.

ROIJ (DANIEL LE), geb. te *Middelburg* in 1661, † 1722, genoot aldaar onderrigt in de Lat. taal, en bezocht op zijn 19de jaar de Utrechtsche hoogeschool, waar hij zich oefende

in de Oost. talen, wijsbegeerte en godgeleerdheid. In Nov. 1685 werd hij pred. aan *de Koog* in *Waterland*, 10 jaren later te *Nijmegen*, en eindelijk in 1698 te *Rotterdam*. Hij heeft eene menigte theologische, zedekundige werken en leerredenen uitgegeven, meer dan 20, waarvan wij slechts de titels van enkele zullen aanhalen. *De onvervalste melk, tot opvoed. der kinderen* enz. 1692. — *De 4 laatste uiteinden der menschen.* 1694. — Een catechizeerboekje getiteld: *Korte schets tot onderwijs der eenvoudigen* enz. 1696, meermalen herdrukt. — *De waerheit der H. Godtgeleertheit*, 1699, 3 malen herdrukt. — *Het merg van de zuivere leer des geloofs.* 1709. — *Joodsche oudheden in opzicht van hunne mondwet en Talmud.* 1720. — *Oordeelkundige aanmerkk. over de dansserijen zoo der oude als latere volkeren.* 1722.

ROIJ (CORNELIS HENRICUS A), geb. in 1750, † 1833, oefende te *Amst.* de geneeskundige praktijk uit, met een gelukkig gevolg; stond hierom en om zijne geleerdheid in algemeene achting, en was ridder van den Nederl. Leeuw, lid van 't Kon. Instituut, van de Holl. Maatsch. van Wet. te *Haarlem*, en van die ter Bevord. van den landbouw te *Amst.* enz. De bibliotheek, die hij naliet, was welligt de volledigste en schoonste in de vakken van heel- genees- en natuurkunde, die eenig persoon in *Europa* bezat. Ze werd in 1834 te *Amst.* openlijk verkocht en de catalogus besloeg 5 dln. in 8vo, voor *f* 5 verkrijgbaar.

ROIJAARDS (HERMANNUS), geb. te *Z. Bommel* in 1753, † d. 15 Jan. 1825, bezocht de Utrechtsche hoogeschool, om zich, even als zijn vader, in de geneeskunde te oefenen; doch de ontleedkunde boezemde hem een' afkeer en huivering in, die hij niet kon overwinnen, zoodat hij besloot zich op de godgeleerdheid toe te leggen. Als lid eener studentenvereeniging, onder de zinspreuk: *Tandem fit surculus arbor*, schreef hij 4 Lat. verhand., welke in de werken van dat genootschap zijn opgenomen. Vooral maakte hij zich loffelijk bekend door eene *Diatribe, de emendandis plurimus veterum scriptorum Graecorum locis, uti et de hecatombis, Homerique oceano*, welke hij onder Segaar verdedigde. Zijne eerste standplaats als predikant was *Scherpenzeel*, vervolgens *Elburg*, *Alkmaar*, *Middelburg* en *'s Gravenhage*, van waar hij in 1788, als hoogl. in de godgeleerdh. en academie-prediker, verplaatst werd naar *Utrecht*, waar hij zijne lessen opende met eene rede: *Pro ordinis ratione qua Deus in pate-facienda religionis usus sit.* Gedurende 35 jaren bragt hij veel bij tot luister dier hoogeschool en vormde een aantal voortreffelijke godgeleerden. Zijne denkwijze en leertrant zijn kenbaar

uit eenige verhand., als *De divinitate J. Christi*, 2 st. 1790 en 91. — *Over den waren aard van Jezus koningrijk*, 1799. — *Over de ware grondbeginselen der zedeleer.* Gedurende vele jaren was hij werkzaam lid en medebestuurder van 't Haagsche Godgeleerd Genootschap, waarbij hij 4 malen als voorzitter aanspraken of redevoeringen hield, welke in hare werken zijn te vinden. In 1823 emeritus verklaard, bleef hij echter voortgaan met 't geven van academisch onderwijs, zoolang zijne krachten zulks gedoogden. Zijn zoon

ROIJAARDS (HERMAN JOHAN) werd geb. te *Utrecht* den 3. Oct. 1794, en † den 2. Jan 1854. Hij openbaarde vroeg een' gunstigen aanleg voor de letterkundige wetenschappen. In de studentenlijst opgeschreven in 1810, ontwikkelde zich onder van Heusde zijn scherpzinnige en wijsgeerige geest, vooral zijn lust in de kerkelijke geschiedenis, en in 't studenten-genootschap *Utile dulci* zijn dichterlijke geest, waarvan Glasius in zijn *Godgel. Nederl.*, bl. 222, de proeven vermeldt. Onder Heringa, Pareau en and. beoefende hij de godgeleerdheid, tot dat de wapenkreet in 1815 hem met zijne medestudenten ten strijde riep. Teruggekeerd in 't vaderland, hervatte hij met ijver zijne studiën en zag zich in 1818 roemvol tot doctor in de theologie bevorderd met eene *Disputatio de altera ad Cor. epistola et observanda in illa Apostoli indole et oratione.* In 1819 werd hij leeraar in de Herv. gemeente te *Meerkerk*, en 4 jaren later buitengewoon hoogl. in de theol. te *Utrecht*, welken post hij aanvaardde met eene *Oratio de hominum gentiumque varietate, in societate Christiana observanda*, en in 1826 gewoon professor met eene rede *De theologia historica.* Geen tak der godgeleerde wetenschap was hem vreemd; maar de kerkgeschiedenis van *Ned.* was vooral het vak, waarin hij schitterde. Tot staving dezer stelling hebben wij ons slechts te beroepen op zoo menig voortreffelijk stuk in het *Archief* en *N. archief voor kerkel. gesch. inzonderheid van Nederl.*, door hem met den hoogl. N. C. Kist uitgegeven; — op zijne *Gesch. van de invoering en vestiging van het Christendom in Nederl.*, vermeerderd en verbeterd uitgekomen in 1844; en op het vervolg van dit werk: *Gesch. van het gevestigde Chr.dom en de Chrl. kerk in Nederl. gedurende de middeleeuwen*, 2 dln., 1849 en 53; — op zijn: *Hedendaagsch kerkregt bij de Hervormden in Nederl.*, 2 dln. 1834 en 37. — Zijne leerredenen ademden een' Evangelischen geest; behalve afzonderlijke gelegenheidsleerredenen, bestaan er van hem een 10tal onder den titel: *Evangelie woorden vooral voor lijdende Christenen*, *Utr.* 1841. Ons bestek gedoogt

niet zijne andere stukken, in tijdschriften hier en daar verstrooid op te tellen, Glasius heeft die taak op zich genomen in 't bovengenoemde werk, en hem eene hulde toegebragt, zulk een' leermeester waardig, even als Kist, Bouman, Scholten Vinke en and. Hij was ridder van den Nederl. Leeuw en kommandeur van de Eikenkroon.

ROIJEN (ADRIANUS VAN), geb. te *Leijden*, den 11. Nov. 1704, † den 28. Febr. 1779, had Boerhaave tot leermeester, op wiens aanbeveling hij in 1729 te *Leijden* tot lector in de kruidkunde werd aangesteld en 3 jaren later tot gewoon hoogl. in de genees- en kruidkunde. Wijl hij bijzonder ervaren was in de Lat. dichtkunst, baart het geene verwondering, dat hij zijnen post aanvaardde met een Lat. dichtstuk: *De amoribus et connubiis plantarum*, waarin hij de liefde en het huwelijk der planten bezong, op zulk eene voortreffelijke wijze, dat hij nog niet is overtroffen. In 1754 deed hij afstand van 't professoraat in de kruidkunde, bij welke gelegenheid hij wederom een fraai Lat. dichtstuk uitsprak. Toen Willem V in 1766 het erfstadhouderschap aanvaardde, werd hij daarmede door van Roijen in dichtmaat geluk gewenscht. Ook op het 2de eeuwfeest der Leijdsche academie in 1775 liet hij zich hooren in een treffend *Carmen seculare;* terwijl hem dat zelfde jaar eene eervolle rust werd verleend. Dat hij echter zijne lier niet aan de willigen had gehangen, bleek uit het dichtstuk: *De otio suo*, dat hij in 1776, in tegenwoordigheid van den prins-erfstadhouder, die daartoe van het *Loo* overkwam, in de academische gehoorzaal uitsprak. In 1778 gaf hij een' bundel *Carmina* in 't licht, waarin, behalve de genoemde 2 rectorale redevoeringen, voorkomen: *De justo motuum corporis animique moderamine*, en *De morbis aetatium*, enz., welke uitmunten door sierlijkheid, levendigheid, zoetvloeijendheid en gelukkige keus van beelden.

ROIJEN (DAVID VAN), zijn broeder, was lange jaren secretaris van curatoren der Leijdsche academie, en maakte zich in deze betrekking hoogst verdienstelijk. In 1738 werd hem de moeijelijke taak opgedragen, om aan Boerhaave, door eene ongeneeslijke kwaal aangetast, zijnen zwakken toestand bekend te maken, en hem te raadplegen over een' waardigen opvolger. De kiesche wijze, waarop hij dit deed, en de gunstige opvatting van den Christen wijsgeer, werd door van Roijen in een rapport aan H. H. curatoren en burgemeesteren medegedeeld, en is opgenomen in de *Bijlagen* (IX) van Siegenbeek's *Gesch. der Leijdsche hoogeschool*, II, 391. Hij zorgde ijverig voor den bloei der acad. bibliotheek, zoo wel wat den catalogus als hare

uitbreiding betrof, als ook voor de goede rangschikking der oudheden, door Papenbroeck geschonken. Het een en ander werd door curatoren erkend met eene vereering in 1741 van een stuk zilvers ter waarde van *f* 500, met een toepasselijk opschrift, door Oudendorp ontworpen. Dat hij ook niet onervaren was in de Lat. poezij, toonen eenige stukjes, door L. v. Santen opgenomen in zijne *Deliciae poëticae.*

ROIJEN (DAVID VAN), zoon van gemelden Adrianus van R., werd geb. te *Leijden*, en volgde in 1754 zijn' vader op als hoogl. in de kruidkunde met eene redevoering: *De hortis publicis praestantissimis scientiae Botanicae adminiculis.* Bij 't nederleggen van 't rectoraat in 1763, sprak hij: *De hodierna rei herbariae excolendae ratione, ad certitudinem et evidentiam in ea consequendam egregie comparata.* Hij verkreeg zijn eervol ontslag in 1786, had tot opvolger den beroemden S. J. Brugmans, en † in 1799.

— (HENDRIK VAN), geb. te *Noordwijk aan zee* in 1760, † 1844, bezocht de Lat. scholen te *Leijden*, waar hij boven vele medeleerlingen uitmuntte en ook de academische lessen bijwoonde, om zich in de letteren te oefenen, onder mannen als Valckenaer en Ruhnkenius. In 1791 tot rector der Lat. scholen te *Vlissingen* aangesteld, tevens met den titel van lector historiarum et linguae Graecae, maakte hij zich loffelijk bekend door een Lat. dichtstuk op admiraal de Ruiter, 't welk, met eene navolging in Nederd. verzen door J. Houtman Thz., in 1792 het licht zag. Zijn ontwerp om eene nieuwe uitgave van *Sulpicius Severus* te bezorgen, waartoe hij vele bouwstoffen verzamelde, kwam niet tot stand, wijl de omwentelingskoorts ook hem aantastte, en hem de staatkundige loopbaan deed intreden. Op deze paarde hij aan trouw en kunde, ijverige werkzaamheid en opregte vaderlandsliefde. Willem I toonde later zijne verdiensten op prijs te stellen, door hem het ridderteeken te schenken der orde van den Nederl. Leeuw en de waardigheid van staatsraad in gewone dienst. Kort voor zijn' dood zag hij zich verheven tot kommandeur van gemelde orde. Tot het beoefenen der oude letteren wist hij bij veelvuldige ambtsbezigheden altoos tijd uit te koopen. Als curator der Lat. scholen te *'s Hage* droeg hij veel bij ter bevordering van haren bloei en nam ook een werkzaam aandeel in de schoolcommissie aldaar. Proeven van zijne ervarenheid ook in de vaderl. letterkunde, van zijn dichttalent en welsprekendheid, zijn in handschriften voorhanden. Al vroeg was hij lid van 't Prov. Utrechtsch Genootschap, later van de Maatsch. v. Nederl. letterkunde te *Leijden.*

ROIJER (A. J.). Van dezen verdienstelijken man kunnen wij, tot onzen spijt, niet anders berigten, als dat hij substituut-griffier was bij het hof van *Holland*, eene uitgebreide geschiedkundige kennis bezat en bijzonder bedreven was in de Chineesche taal, zelfs in het spreken dier taal, waarover zich eens eenige hier te lande bevindende Chinezen hoogelijk verwonderden. Daarenboven was zijne opmerkzaamheid omtrent de spraak en de uitoefening van 't spraakvermogen zoo groot, dat hij verzekerde, uit de gelaatstrekken en de beweging van den mond der vreemdelingen te kunnen opmaken, tot welke provincie van hun land zij behoorden, gelijk hij dit op jaarmarkten bij Duitschers, Spanjaarden en Italianen kon aantoonen en ook meer dan eens, in tegenwoordigheid van den vermaarden P. Camper, getoond heeft. Hij vermaakte zijne H. S. S., die betrekking hadden op den grooten natuurkenner Christiaan Huijgens, aan de bibliotheek der Leijdsche hoogeschool, als ook in 1809 zijne rijke verzameling van prenten en platen, daarna in 1823 vereenigd met die der oude pleisterbeelden.

RUARDI (JOHANNES), geb. te *Leeuwarden* in 1745, † 25 Mei 1815, oefende zich op de Franeker hoogeschool in de oude letterkunde, bijzonder onder Valckenaer, vervolgens in de regtsgeleerdheid, en werd in 1769 tot doctor in de beide regten bevorderd, met een *Specimen criticum ad nonnulla juris et aliorum auctorum loca.* Dat zelfde jaar beriep men hem te *Deventer* tot conrector der Lat. school, en in 1771 tot hoogl. in de oude letterkunde en geschiedenis. Hij bezong het volgende jaar in Lat. verzen de geboorte van den erfprins (later koning Willem I), vierde in 1779 het 2de eeuwfeest der Unie van *Utrecht*, en sprak bij 't nederleggen van 't rectoraat een redevoering uit: *De insigni scientiae diplomaticae praestantia.* Hij wees eene beroeping naar *Harderwijk* van de hand, ontving daarvoor bijzondere blijken van genegenheid en milddadigheid der regering; doch vond zich in 1780 genoopt het professoraat naar *Groningen* aantenemen, waar hij zijne lessen opende met eene Lat. rede: *Over de fraaije kunsten en wetenschappen, uit de bronnen der geleerde oudheid te putten.* Ook hier, gelijk te *Deventer*, arbeidde hij met ijver en vormde beroemde leerlingen, waarvan wij noemen den raadpensionaris Schimmelpenninck, Hofman Peerlkamp en H. Collot d' Escury, welke laatste hem in zijn uitmuntend werk *Hollands roem* IV (1) A. 224, dankbaar is voor zijn nuttig, aangenaam en bevallig onderwijs. Ook Peerlkamp deed hulde aan zijne verdiensten in de voor-

rede der door hem bezorgde uitgave van *Xenophon Ephesius*. Ruardi's bescheidenheid hield hem terug, vele vruchten van zijnen geest in 't licht te zenden. Bij gelegenheid van 't jubilé der Gron. hoogeschool in 1814, sprak hij nog met jeugdig vuur en mannelijke kracht een Lat gedicht uit, in tegenwoordigheid van koning Willem I. Hij wist zijne leerlingen op eene bijzondere wijze aantemoedigen, om hunne talenten te ontwikkelen, en vooral hunne schoone moedertaal niet te verwaarloozen. Wegens zijn godsdienstig, openhartig en minzaam karakter, deelde hij in de toegenegenheid van allen, die met hem in aanraking kwamen.

RUBENS (PETRUS PAULUS), ofschoon een Belg van afkomst, verdient hier eene plaats, niet slechts om zijne uitstekende verdiensten als schilder, maar ook om den gunstigen invloed, welken hij op onze schilderschool heeft uitgeoefend en nog uitoefent. Zijn vader, schepen der stad *Antwerpen*, vond zich wegens de onlusten in 't midden der 16de eeuw gedrongen om met vrouw en kroost naar *Keulen* te gaan, en hier werd Petrus Paulus den 29. Junij 1577 geb. Na de verovering van *Antwerpen* door Parma, keerden zijne ouders met hem terug, en vormden het plan hem de letterkundige loopbaan te doen intreden. Te dien einde werd hij in de grondbeginselen der Lat. taal onderwezen; doch na den dood zijns vaders in 1587, plaatste hem zijne moeder als page bij de gravin van Lalain. Daar hij echter grooten lust voor de teeken- en schilderkunst had, verliet hij zijn pageschap en nam A. van Oort tot leermeester, die wel een man van talent, maar minder geschikt was om kweekelingen te vormen, weshalve hij hem met Otto Venius verwisselde, die zich onderscheidde door theoretische en practische kunstkennis, door letterkunde en geleerdheid en door een voorbeeldig zedelijk gedrag. De buitengewone vorderingen, die Rubens maakte, stelden hem in staat na 4jarig onderwijs, *Italië* te bezoeken. Met aanbevelingsbrieven voorzien van de Aartshertogen Albert en Isabella, reisde hij derwaarts in 1600. Wij zouden tegen ons bestek zondigen, wilden wij van stap tot stap de ontwikkeling van zijn kunsttalent nagaan, dat welligt voor zijn vaderland verloren zou zij gegaan, indien de ziekte zijner moeder hem niet huiswaarts had geroepen. Toen hij haar reeds overleden vond, scheen niets hem meer aan zijn land te binden, en hij zou naar *Italië* zijn teruggekeerd, indien de gemelde aartshertogen hem niet door hunne vriendschap hadden weten te boeijen; zij namen hem op in hun paleis, vereerden hem een' gouden keten en stelden hem in

de gelegenheid, door het vervaardigen hunner portretten en andere kunstwerken, zijn talent aan den dag te leggen. Hij trad in den echt met Isabella, dochter van den Antwerpschen schepen Jan Brant; bewoonde eenige jaren het huis zijns schoonvaders; kocht later een huis met een uitgestrekt terrein, liet daarin eene groote ronde schilderzaal bouwen in den Romeinschen stijl, legde daarbij een' uitgebreiden tuin aan, beplant met keur van bloemen en heesters, en ontbood uit *Italië* eene menigte standbeelden, antieke steenen en rariteiten, om er zijne woning mede te versieren. Behalve verscheidene tafereelen voor buitenlandsche vorsten, werden vele kerken in *België*, vooral die van *Antwerpen*, door zijn schilderwerk opgeluisterd. In 1626 verloor hij zijne vrouw, 't welk hem in groote droefheid dompelde, zoodat hij besloot, ter leniging, een uitstapje naar *Holland* te doen, waar hij de beroemdste schilders bezocht, en zoo opgetogen was door de schoonheid der Goudsche kerkglazen, dat hij eene ladder opsteeg om ze van nabij te bezigtigen. Maria de Medicis ontbood hem naar *Parijs*, om de beide galerijen van het door haar gestichte paleis *Luxemburg* opteluisteren. In zijne zendingen naar *Spanje*, *Engeland* en elders gaf hij ook van zijne staatkundige bekwaamheden bijzondere blijken. De koning van *Engeland* overlaadde hem met rijke geschenken en sloeg hem tot ridder. In 1630 huwde hij met Helena Formont, slechts 15 jaren oud en eene Helena in schoonheid. Met eer en schatten bedeeld, overleed hij den 30 Mei 1640. Zijn lijk werd met groote staatsie begraven in de *St. Jacob-kerk* te *Antwerpen*, waar hem zijne weduwe en kinderen eene kapel wijdden. Twee eeuwen later (1840) verrees er ter zijner eer op het *St. Walburg-plein* te *Antw.* een sierlijk standbeeld, door den beeldhouwer W. Geefs vervaardigd. Het Amst. en 't Haagsche Museum prijken met eenige zijner kunstwerken: en in zoovele zijner stukken bewondert men zijn' dichterlijken geest, zijne kennis ten opzigte der ordonnantiën, inzonderheid zijn koloriet, en de natuurlijke afbeelding der hartstogten. Het kunstkeurig oog moge hier en daar gebreken opmerken, gelijk in elk menschelijk werk; daarin zijn toch de gevoelens onverdeeld, dat Rubens een' eersten rang bekleedt in de groote rei der Vlaamsche schilderschool, aan welke de kunst zoo veel te danken heeft.

RüCKER (JOHANNES CONRADUS), geb. in 1702 te *Windesheim* in *Frankenland*, zag zich in 1733 te *Leijden* benoemd tot lector, en één jaar later tot gewoon hoogl. in 't burgerlijk regt, bij welke gelegenheid hij eene redevoering uitsprak: *De superanda difficultate studii juris civilis.* Daarna werd hem tweemalen de

tijdelijke waarneming van 't professoraat in 't staatsregt toevertrouwd. In 1769 ontsloeg men hem van zijn' post, met behoud van eer en voordeelen en hij overleed den 8. Maart 1778. Eenige zijner schriften worden in Saxe's *Onomasticon litter.* opgeteld. Zijn neef

RüCKER (JOHANNES GERARD CHRISTIAAN), geb. in 1722, † 1780, bekleedde eerst het hoogl.-ambt. in de regten te *Groningen*, daarna te *Utrecht*, van waar hij in 1768 naar zijn Duitsche vaderland terugkeerde, hier den roem nalatende, dat hij eenige punten van 't Romeinsche regt, waarin hij zeer bedreven was, heeft opgehelderd in zijne schriften, door *Saxe*, *VII*, 165, genoemd.

RUCKERSFELDER (ABRAM FREDERIK), geb. te *Franckfort a/M.* den 19. Sept. 1727. Zijn vader, die aldaar predikant was, leidde hem op voor de theologie. Na 't volbrengen zijner studiën deed hij eene reis door *Duitschland* en de *Nederlanden*, verwierf te *Groningen* de doctorale waardigheid in de theol. en werd in 1753 te *Deventer* benoemd tot hoogl. in de godgeleerdheid en Oostersche talen. Behalve onderscheidene openbare redevoeringen, heeft men van hem *Sylloge Comment. et Observ. philolog. exeget. et crit. Dav.* 1762, waarin o. a. voorkomen de *Varianten* van een Hebreeuwsch H. S. van de Propheten, 't welk zich in de Dev. bibliotheek bevindt, als mede *Philosophia de relig. rationali*, Amst. 1770. Hij was een man van uitgebreide kundigheden, onbekrompene denkwijze, beminnelijke zeden, bezield met lust en ijver om overal nut te stichten. Hij nam een warm aandeel in de verbetering van 't armbestuur te *Dev.*, waarbij vele misbruiken waren ingeslopen. Hij vertrok in 1787, toen ook hij de algemeene partijwoede niet kon ontduiken, en zelfs het grievende leed ondervond, dat zijne echtgenoote in een' oploop een' stoot op de borst ontving, waarvan de gevolgen doodelijk waren. Hij begaf zich naar *Bremen* bij zijne bloedverwanten van moeders zijde, waar hij zijne overige dagen eindigde.

RUDOLF, graaf van *Diephout*, Keulsch kanunnik en proost van *Osnabrug*, werd na den dood van Frederik van Blankenheim (1423) na veel tegenstand tot bisschop van *Utrecht* verkozen. Zweder van Culemborg betwistte hem dien zetel, gelijk later Walraven van Meurs, waarvan men de bijzonderheden uitvoerig vermeld vindt in H. J. Roijaards, *Gesch. van het Christendom en de Chr. kerk in Nederl. gedurende de middeleeuwen*, II. 74 enz. Ontslagen van zijnen tegenstander Zweder, werd hij in 1433, na het bekomen der pauselijke bevestiging, door de bisschoppen van *Osnabrug* en *Minden* en 2 wijbisschoppen

gewijd; doch werd eerst van zijnen anderen tegenstander Walraven in 1451 verlost, en had van het rustig kerkelijk bezit van zijn bisdom slechts 4 jaren genot. Hij overleed na een ziekelijk leven van 20 jaren, den 25. Maart. 1456. Men schrijft hem de stichting toe van het sterke slot *Lage*, waarvan nog bouwvallen bestaan; de herstelling van vele vervallene kasteelen in zijn gebied, en de aanhechting van *Wijk bij Duurstede* en *Abcoude* aan 't *Sticht* van *Utrecht*. Eenige uren voor zijn' dood zouden zijne huisgenooten zijn' ganschen inboedel geplunderd, en hem beroofd hebben laten liggen.

RUE (PIETER DE LA), waarschijnlijk geb. te *Middelburg* in 1695, was schepen en raad dier stad en rekenmeester in de graaflijkheids-rekenkamer van *Zeeland*, wegens de stad *Middelburg*. Hij heeft zich bijzonder verdienstelijk gemaakt door zijne schriften, welke ons gedurig bij het zamenstellen van dit *Biograph. Woordenb.* te stade komen. Daartoe behooren in de 1ste plaats: *Geletterd Zeeland, verdeeld in* 3 *afdeel., bevattende de schrijvers, geleerden en kunstenaars uit Zeeland geboortig* enz. waarvan de 1ste druk te *Middelb.* verscheen in 1734 en de 2de verb. en vermeerderde, met bijschriften op de groote en smalle steden van *Zeeland*, in 1741 in 4to. Voorts *Staatkundig en heldhaftig Zeeland, verdeeld in* 2 *afdeel., bevattende de vermaardste mannen van staat en oorlog* enz. *Ib.* 1736 in 4to. Ook maakte hij zich als dichter bekend in zijne *Dichtlievende tijdkortingen*, gemeenschappelijk met J. Steengracht en P. Boddaert in 1718 te *Leijden* uitgegeven. *C. Drelincourts Christelijke klinkdichten, in Nederd. rijm vertaald, Middelb.* 1727. — *De Chr. geloofsbelijdenis en het gebed des Heeren, in rijm. Ib.* 1729. — *Stichtelijke Gedichten*, 1731, en *Bijbelstoffen*, 1732. Zijne laatste levensjaren heeft hij in den ongelukkigen toestand van krankzinnigheid doorgebragt.

RUEB (ADOLF STEPHANUS), geb. te *Rotterdam* 6 Jan. 1806, † 10 Maart 1854, genoot eene wetenschappelijke opvoeding, grootendeels onder de leiding van P. Curton, lid van 't Bataafsche Genootschap, die hem van zijn elfde jaar af in de rekenkunde, algebra en wiskunde onderwees. Op zijn 14de jaar bezocht hij de Lat. school in zijne geb.-stad, die toen bloeide onder Terpstra. In 1825 zette hij zijne studiën in de wis- en natuurkundige wetenschappen te *Utrecht* voort, inzonderheid onder den hoogl. Moll, en verwierf in 1834 de doctorale waardigheid met eene diss. *De motu gyratorio corporis rigidi, nulla vi acceleratrice sollicitati.* Twee jaren later zag hij zich benoemd tot 2de onderwijzer in de wiskunde aan 't Utr.

gymnasium, van welke betrekking hij zich in 1838 ontsloeg. In 't volgende jaar ging hij op reis om buitenlandsche instellingen, inzonderheid die betrekking hadden op de sterrekunde, te bezigtigen. Hij bezocht o. a. *Parijs*, *Londen*, *Oxford*, *Cambridge*, *Hamburg* en *Berlijn*. Voor zijnen terugkeer in 1840, had men hem benoemd tot observator bij de sterrewacht te *Utrecht* en 3 jaren later stelde men hem aan tot lector in de sterrekunde, waarmede het bestuur van de sterrewacht verbonden was. Ook in andere betrekkingen wist men van zijn' ijver en bekwaamheden nut te trekken. Zoo bekleedde hij verscheidene jaren den lastigen post van Secretaris en penningmeester van het Leesmuseum, in 1853 de betrekking van algemeene secretaris van het Prov. Utrechtsch Genootschap, en later die van lid en thesaurier der plaatselijke schoolcommissie. Hij had ook deel aan de *Bijdragen tot de kennis der Nederl. en vreemde koloniën*, *inzonderheid betrekkelijk de vrijlating der slaven*, waarvan sedert 1844 tot 48 vier dln. verschenen, met vele oorspronkelijke stukken van zijne hand; terwijl hij als secretaris eene uitgebreide briefwisseling betreffende deze aangelegenheden onderhield. Veelzijdig waren zijne kundigheden; behalve de sterrekunde, beoefende hij ook vlijtig de geschied-, aard- en volkenkunde. Zijne soms te ver gedrevene bescheidenheid wederhield hem om schriften met zijn' naam in 't licht te zenden, behalve zijne dissertatie en eene lofrede op zijn' vriend Wenckebach. Uit zijne nagelatene handschr. over sterrekundige onderwerpen worden van tijd tot tijd eenige fragmenten medegedeeld in het *Album der natuur*.

RUHNKENIUS (DAVID), geb. te *Stolpe* in *Pommeren* 2 Jan. 1727, † 12 Mei 1798 maakte zich te *Koningsbergen* met de classieke schrijvers der oudheid bekend en oefende zich in de muzijk en andere schoone kunsten. Op zijne reis naar *Göttingen*, waar hij de hoogeschool zou bezoeken, kwam hij te *Wittenberg* met 2 beroemde letterkundigen in betrekking, Berger en Ritter, zoodat hij besloot daar te blijven, zich van hun onderwijs te bedienen en de Wolfiaansche wijsbegeerte te beoefenen. Hier vertoefde hij 2 jaren, toen de roem van F. Hemsterhuis hem in 1744 naar *Leijden* lokte tegen den zin zijner ouders. Toen deze den grootschen aanleg des jongelings opmerkte, werd hij zijn vriend en raadgever. Ruhnkenius beantwoordde aan de verwachting zijns leermeesters. Meer dan één belangrijk werk getuigt van zijne groote ervarenheid in de Grieksche taal. Men wilde hem door een professoraat aan *Holland* boeijen, 't geen echter moeijelijk viel uit hoofde van

den toenmaligen overvloed van groote geletterden. Eindelijk in 1757 gelukte het zijn' leermeester, hem aan de Leijdsche hoogeschool te verbinden als lector in de Gr. taal, nadat hij vroeger *Parijs* had bezocht, om uit de boekverzamelingen aldaar de Leydsche bibliotheek met afschriften te verrijken en vele H. S. S. vergelijken. Hij aanvaardde den gemelden post met eene rede: *De Graecia artium et doctrinarum inventrice.* Na het overlijden van Oudendorp in 1761, zag hij zich tot gewoon hoogl. benoemd in de historiën en welsprekendheid, bij welke gelegenheid hij eene redevoer. hield: *De doctore umbratico.* In 1768 sprak hij bij het nederleggen der rectorale waardigheid eene lofrede uit op zijn' vriend en leermeester F. Hemsterhuis, meermalen herdrukt en onder de voortreffelijkste gerekend. In 1774 werd hij tot opvolger van A. Gronovius aangesteld in het bestuur der acad. boekerij. Meermalen aangezocht om aan buitenlandsche hoogescholen zijn licht te doen schijnen, wees hij die aanbiedingen, hoe vereerend en voordeelig ook, beleefdelijk van de hand, en ondervond daarvoor de milde erkentenis van curatoren. Hij was geheel letterkundige, minder wijsgeer dan zijn leermeester; in zijn' Lat. stijl werd hij door weinigen overtroffen, ofschoon het spreken dier taal hem moeijelijk viel. De lijst zijner schriften wordt ons door Saxe en door v. Kampen in diens *Gesch. d. Nederl. lett. en wetensch.* medegedeeld. In zijne *Opuscula*, in 1807, later in 1823 door Bergman uitgegeven, zijn al de de verspreide fragmenten van R. opgezameld, en in de voorrede het een en ander bijgebragt, waardoor het zoo fraai geschreven *Vita Runhkenii* van Wijttenbach zeer wordt opgehelderd. Zijne voortreffelijke bibliotheek is voor de Leidsche academie-boekerij aangekocht. Hij leefde ongehuwd en zocht zijne uitspanning in de jagt.

RUISDAEL (SALOMON), geb. te *Haarlem* in de 1ste helft der 17de eeuw, was een verdienstelijk schilder van landschappen, waarin hem echter zijn broeder (die volgt) ver overtrof. Zijne stukken, die zweemen naar die van J. van Goijen, zijn wel fraai en geestig geschilderd, maar hebben een geelachtig koloriet. Daarenboven muntte hij uit in het nabootsen van marmer, zoodat men wezenlijk marmersteen meende te aanschouwen. Een zijner stukken, voorstellende eene aan den weg gelegen herberg met een reiziger te paard er voor, gold op de verkooping van prof. Bleuland's schilderijen *ƒ* 500. Hij is in 1670 overleden.

— (JACOB) werd geb. te *Haarlem*, waar zijn vader, die een ebben-houten-lijst-maker was, hem voor den geleerden

stand opleidde, en naar de Lat. school zond, om zich daarna op de geneeskunde toe te leggen. Het blijkt dat hij die te *Amsterdam* uitgeoefend en met goed gevolg chirurgicale operatiën heeft gedaan. Doch de schilderkunst was zijn lust en leven en de uren, die hem van zijn beroep overschoten, besteedde hij daaraan, liet zelfs later zijne practijk geheel varen en maakte van de schilderkunst zijn hoofdwerk. Daar hij bevriend was met N. Berchem, hebben waarschijnlijk de raad en lessen van dien grooten kunstenaar veel tot zijne ontwikkeling en vorming bijgedragen, even als A. van de Velde en Ph. Wouwerman, die, gelijk Berchem, menigmaal zijne stukken stoffeerden. Zijne landschappen zijn meestal bosch- en rotsachtige streken, met ruischende stroomen, of uit rotskloven voortschietende watervallen, dikwijls ook strand- en havengezigten met zeilende vaartuigen en booten. Ze zijn vol poëzij. Bij 't gezigt zijner watervallen verbeeldt men zich het gedruisch te hooren, en zijn schuimend water is zoo klaar en doorschijnend als of het natuurlijk water is, vooral wanneer hij het tegen klip of duin hevig laat aandruischen of zacht afkabbelen. Hoe minder zijne stukken in de eerste helft der 18de eeuw golden, des te hooger stegen ze later in prijs en worden nog door buitenlanders tegen goud opgewogen. Ook zijne teekeningen en geëtste landschapjes staan bij kenners in hooge waarde. Het Amst. Museum prijkt met 2 zijner schilderijen en in den catalogus wordt zijn geb.-jaar gesteld in 1636, maar in dien van 't Haagsche Museum, waar 3 zijner stukken voorkomen, in 1640. Hij is gestorven in 1681.

RUITER (HERMAN DE), een ossenkooper uit *'s Hertogenbosch*, onderscheidde zich als een kloek en ijverig voorstander der godsdienstige en burgerlijke vrijheid, toen hij in 1567 het zijne er toe bijdroeg, dat de zware Spaansche bezetting, waarmede men die stad bedreigde, voor eenigen tijd buiten gehouden werd. Zijne medeburgers zonden hem naar *Antwerpen*, ten einde bij H. van Brederorde onderstand te erlangen, ter beveiliging van *'s Bosch*. Doch het krijgsvolk, dat deze zond onder A. van Bombergen, en de maatregelen, die de Ruiter met zijne medestanders nam, waren niet toereikende om hun oogmerk te bereiken. Zij moesten zich dekken door eene tijdige vlugt. De Ruiter week naar 't land van *Kleef*, en werd in Maart van 't volgende jaar met 50 andere ingezetenen van *'s Bosch*, onder verbeurd verklaring zijner goederen, uit *Braband* en den lande van *Overmaas* verbannen. Doch dit kon zijnen ijver niet verkoelen, om den Spanjaard zoo veel mogelijk afbreuk te doen.

Met voorkennis van Willem, graaf van den Berg, zwager van prins Willem I, die hem tijdige hulp toezeide, ondernam hij op het einde van 1570, een stoutmoedig stuk, dat zijn' naam onsterfelijk maakte. Gedoken in een' Franciscaner monnikskap, drong hij in den avond van den 8. of 9. Dec. met 3 of 4 der zijnen, het slot *Loevestein* binnen, bragt den kastelein om 't leven en wist zich van de bezetting te ontdoen. Weldra groeide zijne bende tot ongeveer 30 manschappen aan en maakte hij de toebereidselen om het kasteel te verdedigen, altoos in de hoop op de toegezegde hulp. Doch deze werd vergeefs ingewacht. De Spanjaard, eenmaal teruggedeinsd voor den dapperen tegenstand van de Ruiter en zijne strijders, kwam terug met geschut en een grooter aantal krijgslieden. Met vertwijfelde kloekmoedigheid stelden zich die van binnen te weer, doodden een aantal hunner bestrijders, en bedienden zich o. a. van beddezakken, die zij, van pluimen geledigd en met buskruid gevuld, brandende op de hoofden des vijand wierpen, zoodat wel 3 schuiten met gesneuvelden werden weggevoerd. Van donderdag 14 Dec. tot dingsdag 19 Dec. duurde de belegering, zonder dat het verwachte ontzet opdaagde. De Ruiter moest eindelijk voor de groote overmagt bezwijken. In één der vertrekken van 't kasteel teruggedrongen, vatte hij met 3 der zijnen post voor de deur, zwaaide zijn vreeselijk slagzwaard met wonderbare vaardigheid tegen de op hem indruischende menigte, deed er nog velen in 't zand bijten, maar stierf eindelijk den roemrijken dood der helden, niet door zich in de lucht te laten vliegen (gelijk men elders leest), maar door het vijandig zwaard. De Spanjaard scheidde zijn hoofd van den romp en liet het te *'s Hertogenbosch* aan eene galg spijkeren. Aan den heer W. C. Ackersdijk heeft men een naauwkeurig onderzoek omtrent H. de Ruiter enz. te danken, opgenomen in de *N. werken van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leiden I* (1) bl. 169 enz.

RUITER (MICHIEL ADRIAANSZ DE), geb. te *Vlissingen* 24 Maart 1607, † 29 Apr. 1676, was een der grootste zeehelden, welke *Nederland* heeft opgeleverd, die van bootmansjongen opklom tot den rang van Lt.-admiraal, van hertog en ridder, alleen door eigene verdiensten. Toen hij als een jongen voor één stuiver daags in Lampsins' lijnbaan te *Vlissingen* liep, toen hij daar, zoo min als op school, door zijn gedrag voldeed, maar uit beiden werd weggejaagd, wie had toen kunnen denken, dat er in hem zulke groote talenten verborgen lagen, die zich eerst zouden ontwikkelen, zoodra hij een schip onder de voeten en de zee rondom zich had. Zijne bedrijven, die een'

foliant vullen, te schetsen, kan de bescheiden lezer hier niet verwachten, te minder daar geen onzer zeehelden zoo algemeen bekend is als de Ruiter. Hij schitterde door zijne dapperheid en tegenwoordigheid van geest in de hagchelijkste tijdstippen, door zijne kloekzinnigheid en zijn beleid, door zijne bekwaamheid en liefde, die hij den zijnen toedroeg; door zijne zachtmoedigheid, voorspraak en bescherming der onschuld; door zijne ingetogenheid en nederigheid en vooral door zijne godsdienstigheid, die nooit boogde op eigen verdienste, maar van alles, wat hij uitvoerde, Gode de eer gaf. Wil men bewijzen? Men sla het onschatbare werk op van G. Brandt, die eene klassieke levensbeschrijving van onzen held leverde, zoo wel in stijl als in zaken voortreffelijk, en waarvan eene 8vo uitgave in 5 dln. is bezorgd door Ds. Engelberts, terwijl overigens lofredenen en lofdichten op hem in menigte aanwezig zijn. Eerst in de 19de eeuw mogt men te *Vlissingen* zijn standbeeld aanschouwen. Gedurende de 58 jaren, welke de Ruiter den lande diende, leverde hij meer dan 40 gevechten, waaronder 15 groote zeeslagen, waarvan wij eenige der voornaamste zullen noemen: Zijn togt naar de *Sond* in 1659, om den koning van *Denemarken* te ondersteunen tegen Karel Gustaaf van *Zweden*, van welke taak hij zich zóó kweet, dat *Denemarkens* koning hem brieven van adeldom schonk en met eene gouden eerepenning aan eene keten van groote waarde vereerde. — De beroemde zeeslag van 11 Junij 1666, waarin hij na een' strijd van 4 dagen de overwinning op de Engelsche vloot behaalde. — Zijn vermaarde aftogt van 4 en 5 Aug. 1666, toen hij na een' strijd met 8 schepen tegen 22 groote Engelsche schepen, zonder één enkel schip te verliezen, eene meesterlijke retraite ten uitvoer bragt. — Zijn togt naar de *Theems* in Junij 1667. — De vermaarde zeeslag van 21 Aug. 1673 bij *Kuikduin*, waarin hij op de vereenigde Engelsche en Fransche vloten de zege behaalde.

RUITER (ENGEL DE), zijn zoon, geb. te *Vlissingen*, 2 Mei 1649, † 27 Febr. 1683, zou in roem en krijgsdeugden zijn' vader gevolgd zijn, indien een langer leven zijn deel ware geweest. Nog geene 15 jaren oud, deed hij een' togt naar de *Middellandsche Zee.* Door de Amst. admiraliteit werd hij in 1667 tot kap.-luitenant gesteld op het schip *Hollandia* van 80 stukken en in 't volgende jaar tot vast kapitein benoemd, terwijl men hem met een fregat naar *Engeland* zond, waar hij vriendelijk onthaald en tot ridder geslagen werd. In 1672 bij zijns vaders eskader geplaatst, kweet hij zich dapper, en werd door

een' grooten splinter zoodanig aan zijne borst gekwetst, dat hij eenige dagen bijna geen geluid kon geven. Ook de 3 zeeslagen van 't volgende jaar woonde hij bij, en toonde welk een geest hem bezielde. Uit hoofde zijner dapperheid en zijns vaders verdiensten klom hij achtereenvolgens op tot schout-bij-nacht en vice-admiraal van *Holland* en *W. Vriesland.* Door den koning van *Spanje*, in de plaats zijns vaders met den titel van hertog vereerd, verzocht hij dat die hooge eernaam met een' minderen titel mogt verwisseld worden, waarop de koning hem en zijnen nakomelingen den titel schonk van baron. Ongehuwd werd hij in de kracht zijns levens aan 't vaderland ontrukt, dat zulke groote verwachtingen van hem koesterde.

RULOFFS (BARTHOLOMEUS), waarschijnlijk een Amsterdammer, leefde aldaar in 't midden der vorige eeuw en stierf den 13. Mei 1801. Hij was een bekwaam musicus, bespeelde het orgel in de Oude Kerk en dirigeerde het orchest in den Schouwburg en in de Maatschappij Felix Meritis. Bij hem bestond ook lust in de dichtkunst. Hij voorzag den Amst. schouwburg met eene groote menigte tooneelstukken, inzonderheid zangspelen, die thans hunne waarde verloren hebben. Eene schier ontelbare menigte losse dichtstukken, meest gelegenheidsverzen, getuigt meer van zijne werkzaamheid en kunstliefde, dan van zijn dichterlijk genie.

RUMMERINK (MARTINUS), wiens geb.-jaar ons onbekend is, bezocht de hoogescholen van *Groningen*, *Utrecht* en *Leijden* en werd eerst predikant te *Oldeschoot* en onderhoorige dorpen, daarna te *Voorschoten*, *Leeuwarden* en eindelijk in 1777 te *Dordrecht.* Hij volgde in zijne leerredenen de door Hollebeek aangeprezene preekmethode. In 1785 rigtte hij met J. Heringa, A. v. Assendelft en andere predikanten, het Haagsche Genootsch. ter verdediging van de Chr. godsdienst op. Hij overleed 1 Dec. 1813. Behalve een paar afzonderlijke leerredenen, heeft men nog 2 bundels van hem in 1807 en 8 te *Dordr.* verschenen; terwijl men achter den 2den bundel vindt zijne *Bedenkingen over het bidden van den H. Jezus in Gethsémané, en zijne onder eede afgelegde belijdenis voor het gerigt.* Hij wordt geroemd als een man van godvruchtig, zachtaardig en ernstig karakter, als de raadsman en vriend zijner gemeente.

RUMPHIUS of RUMPH (GEORGE EVERHARD) werd geb. te *Hanau* in 1626 en † 1693. Ofschoon een vreemdeling, verdient hij eene eervolle plaats in de wetenschappelijke geschiedenis van ons vaderland, 't welk hij als het zijne beschouwde en in welks taal hij zijne schriften opstelde. Als jongeling had hij

zich in *Portugal* gedurende 3 jaren opgehouden, trad later in dienst onzer O. I. Comp., en was gedurende 45 jaren als onder- en opper-koopman op *Amboina*, ten haren nutte werkzaam. Als natuur- en kruidkundige vond hij hier een ruim en rijk veld ter nasporing. De tijd, die hem van zijne menigvuldige werkzaamheden overschoot, werd besteed om de voortbrengsels van dien vruchtbaren bodem te leeren kennen en de vruchten van zijnen arbeid aan *Europa* mede te deelen. Aan zijne onvermoeide nasporingen heeft men zijn *Amboineesch kruidboek* te danken. Dit onschatbare werk is eerst 48 jaren na zijn' dood door J. Burman in 't Latijn overgezet en met aanmerk. verrijkt onder den titel *Herbarium Amboinense*, *Amst.* 1741—45, in 7 folio dln. uitgegeven, terwijl hij tevens den afdruk der platen en teekeningen, welke Rumphius er bij gevoegd had, met eene naauwkeurigheid bezorgde, welke de goedkeuring van bevoegde regters wegdroeg. — Maar ook andere vakken der natuurl. geschiedenis werden in zijne beschouwingen opgenomen, en de schaalvisschen, de horens en schelpen, welke de Amboinsche zee, hare stranden, of die der naburige eilanden opleveren, behandeld in een ander werk, getiteld *Amboinsche rariteitkamer*, *Amst.* 1705 in fol. met 60 platen, in 1741 herdrukt. Ten gevolge van zijnen rusteloozen en moeijelijken arbeid in een heet klimaat, verloor hij in 1651 bijna geheel zijn gezigt. De O. I. Comp., welke zijne verdiensten op prijs stelde, voegde hem 1 of 2 secretarissen toe, om zijne papieren in orde te brengen en eene briefwisseling te openen met de geleerden, die zich toenmaals in *O. Indië* bevonden; welke correspondentie later in 't licht is gegeven door Valentijn (die in hem een' leermeester vond in de Maleische taal), onder den titel: *India litterata.* Behalve deze belangrijke werken schreef hij ook eene: *Geschiedenis van de vestiging der Nederlanders op Amboina*, welke zonder de voorzorg van den gouverneur-generaal Camphuis verloren zou geraakt zijn. Wetende dat het handschrift van Rumphius naar *Europa* zou gezonden worden, liet hij er een afschrift van nemen, hetwelk zeer gelukkig was, wijl het schip verging, waarmede het oorspronkelijk opstel verzonden was. De *Academia naturae curiosorum Leopoldina* nam hem bij hare leden op onder den naam van Plinius Indicus. Toen de gouverneur-generaal baron van der Capellen in 1824 de Moluksche eilanden bezocht en het graf van Rumphius geheel verwaarloosd vond, liet hij er een gedenkteeken oprigten met een Latijnsch opschrift.

RUNGIUS (JOHANNES CUNRADUS) werd geb. te *Cappel* in

't graafschap *Lippe* den 22. Jan. 1686. Na te huis onderrigt te hebben ontvangen in de Lat., Gr., Hebr. talen, de geschiedenis en aardrijkskunde, zette hij zijne studiën voort aan 't gymnasium te *Bremen*, van waar hij, 2 jaren later, in 1703 naar de Leijdsche academie vertrok. Hier bleef hij 7 volle jaren, en hoorde er de voornaamste juridische hoogleeraren, vooral zijn' bloedverwant, den beroemden Perizonius, bij wien hij inwoonde. Van zijne gehechtheid aan dezen gaf hij een dankbaar bewijs in de voorrede van *Petavii rationarium temporum*, waarvan hij in 1710 eene vermeerderde uitgave in 't licht zond. In 't laatstgemelde jaar werd hem te *Nijmegen* het conrectoraat toevertrouwd, en 3 jaren daarna het professoraat te *Harderwijk* in de geschiedenis en welsprekendheid, alsmede in de Gr. en Lat. letterkunde. Deze betrekking aanvaardde hij met eene rede: *De prudentia et artibus Romanorum in constituenda domi forisque Reipubl.* In 1718 als rector aftredende, sprak hij: *De Romanorum luxuria et corruptis moribus quibus Remp. et libertatem et amplissimum imperium corruperunt et pessum dederunt.* De roem, die van hem uitging, deed curatoren der Franeker academie hem in 1721 derwaarts beroepen als hoogl. in de geschiedenis en welsprekendheid, waar hij zijne intrede deed met eene redevoering: *De politicis Gentilium et maxime Romanorum sacris. Franeker* mogt zich echter niet lang in zijn licht verblijden, daar eene hevige longziekte hem den 17. Jan. 1723 wegrukte, toen hij zijn 37ste jaar nog niet bereikt had.

RüPPE (CHRISTIAN FRIEDRICH), geb. in 1753 te *Saalfeld* in 't hertogdom *Saxen-Meinungen*, † 1826, bekleedde verscheidene jaren te *Leijden* den post van kapelmeester bij de hoogeschool en sedert 1816 dien van lector in de toonkunde. Hij koesterde eene groote liefde voor zijne kunst, waarin hij eene aanzienlijke hoogte bereikt had, en heeft zijn' naam, behalve door eene getrouwe waarneming zijner betrekkingen, gunstig bekend gemaakt door de uitgave van eenige door hem gecomponeerde muzijkwerken voor zang, orgel en piano-forte. Van zijne kennis der toonkunst gaf hij een uitstekend blijk door zijne *Theorie der hedendaagsche muzijk*, 2 dln. 1810 en 11. Hoe hij de lessen, die hij voorschreef, in practijk wist te brengen, toonen zijne *Zangwijzen van de psalmen der Hervormden.* — *N. Melodijen voor de Evang. gezangen.* — *Praeludia en Interludia*, en laatstelijk zijne *Melodijen voor* 12 *kindergedichtjes van H. van Alphen*, welke met regt als gelukkig geslaagd kunnen beschouwd worden.

RUSIUS (ALBERTUS), geb. te *Emmen* in *Drenthe* den 14. Nov.

1614, † den 19. Dec. 1678, legde in zijne jeugd groote gaven voor de letteroefeningen aan den dag en oefende zich te *Leijden* en aan andere academiën in de letteren en regtsgeleerdheid. In 1643 ontving hij te *Orleans* de doctorale waardigheid in laatstgenoemde wetenschap, en werd het volgende jaar te *Amsterdam* eerst tot buitengewoon, daarna tot gewoon hoogl. in de regten aangesteld. Hier en ook later te *Leijden*, wist hij door mond en pen de jongelingen van de tot hiertoe gevolgde barbaarsche uitlegging af te trekken. Van *Amst.* zag hij zich in 1659 verplaatst in dezelfde betrekking naar *Leijden*, met bijzonderen last, om ook in het leenregt onderwijs te geven. Met roem vervulde hij zijnen post tot aan zijn' dood.

RUSTING (SALOMON VAN), een geneesheer te *Amsterdam* in de laatste helft der 17de eeuw, was schrijver en rijmelaar, en gaf o. a. in 't licht: *Geneeskonst* en *N. gebouw der heelkonst.* — *N. Veld-chirurgie en aanmerk. op de werken van Blankaert en Daalman.* Hij rijmde in den smaak van Focquenbroch, meestal morsig en laf, soms echter met vernuft en geest, welke eigenschappen als paarlen in een' mesthoop te zoeken zijn. Van dien aard zijn: *Vol geestige werken enz. Amst.* bij J. ten Hoorn, 1693, waarin echter ook weder ernstige verzen voorkomen. Van een hoogst ernstigen aard is zijn *Schouw-toneel des Doods of Doodendans* met 30 pl. 2de dr. *Amst.* 1726, waarin getoond wordt hoe de dood heerscht over alle standen in de maatschappij; tot welk werk welligt de *Doodendans* van Holbein aanleiding heeft gegeven. Voorts heeft men nog van hem een werkje, getiteld: *Boeren-Latijn of hoe de boeren in Z. Holland Latijn spreken.* — *Kortswijlige tijdverdrijven der Salet-Jufferen enz.* en andere.

RUTGERSIUS (JANUS) of JOHAN RUTGERS, geb. in 1589 te *Dordrecht* uit een aanzienlijk geslacht, † 1625, oefende zich aldaar in de letteren onder G. J. Vossius, en vervolgde zijne studiën te *Leijden*, waar hij de gunst verwierf van den grooten J. Scaliger, en den doctoralen graad in de letteren verkreeg. Hierop begaf hij zich naar *Orleans*, om zich in de regtsgeleerdheid te volmaken, vertoefde ook eenigen tijd te *Blois* en te *Parijs*, waar hij bij Rob. Stephani in 1613 zijne aanteekeningen op Horatius uitgaf, later, onder den titel van *Lectiones Venusinas*, door P. Burman in 1699 uitgegeven. In 't vaderland teruggekeerd, vestigde hij zich als advocaat te *'s Hage* en liet zich door den Zweedschen gezant overhalen, om zich als raadsheer in dienst te begeven van koning Gustaaf Adolf. Hij was toen nog geene 23 jaren oud. Weldra deelde hij in de gunst van dezen en in die van den kanselier Oxen-

stierna. Als gezant bragt hij verscheidene onderhandelingen met onzen staat tot een gelukkig einde, waarvoor de koning hem den rijksadel en eene goude keten schonk. Ook in andere bezendingen maakte men van zijne bekwaamheden gebruik. Hij bevond zich o. a. te *Praag*, tijdens het innemen dier stad; waarbij hij de meeste zijner papieren en eenige zijner geliefkoosde boeken verloor, schoon er door de trouw zijner bedienden nog het een en ander behouden werd. Voor de 5de maal naar *Holland* gezonden, verbleef hij daar als Zweedsch gezant tot aan zijn' dood. Zijne *Variarum lectionum libri VI. L. B.* 1618, zijn bij de geleerden bekend; als ook zijne *Poëmata*, door zijn' neef N. Heinsius in 1653 uitgegeven, van welke men het kleine aantal zelfs bejammert. Zijne uitgebreide bibliotheek vermaakte hij aan zijn' zwager D. Heinsius.

RUTGERS (ABRAHAM), geb. 4 Sept. 1751 volgens sommigen te *Goes*, volgens anderen te *Aalsmeer*, ofschoon zijn vader wel op de eerstgenoemde, maar niet (zoover wij weten) op de laatste pred. is geweest. Hij beoefende te *Utrecht* de godgeleerdheid, en was achtervolgens op onderscheidene plaatsen predikant, eerst te *Doorn* en laatstelijk te *Haarlem*. Hij was een man van uitgebreide kunde, bijzonder in kerkelijke zaken, van onvermoeide werkzaamheid en vlugheid van geest. Hij hanteerde op eene gelukkige wijze de stichtelijke lier, blijkens zijne *Liederen voor den openb. godsd.*, 1798, waaruit eenige zijn opgenomen in de Evang. Gezangen der Herv., terwijl hij behoorde tot de gecommitteerden ter verzameling en opstelling van een Evang. Gezangboek in 1805. De vertaling der gedichten, die voorkomen in U. van Salis, *Beeldengalerij van Heimweekranken*, 3 *dln.*, is van zijne hand. Overigens bestaan er van hem eenige gelegenheidsleerredenen, en heeft hij ook deel gehad aan de uitgave der laatste deelen van Wiltens *Kerkelijk placaatboek* in 4to. Hij † in 1809.

RUUSCHER (MATTHEUS DE), geb. te *Hamburg* in 't laatste gedeelte der 17de eeuw, begaf zich in zijne jeugd naar *Holland*, waarschijnlijk naar *Leijden*, om zich op de regtsgeleerdheid toe te leggen, waar hij ook denkelijk zijne overige dagen doorgebragt en de practijk uitgeoefend heeft. Hij toonde veel smaak te bezitten in de Nederd. poëzij en letterkunde. In 1732 zond hij te *Leijden* in 't licht eene vertaling van den *Patriot of Duitschen Zedemeester*, en in 1633 te *Utrecht: De knibbelaar of vrijdenker*. Na zijn' dood in 1762 verschenen te *Leijden* zijne *Dichtlievende verlustingen*, op verzoek zonder zijn' naam, maar onder de zinspreuk: *Meditando fulgens*. Men vindt er oorspronkelijke

en ook naar 't Lat., Fr., Italiaansch, Spaansch en Hoogd. met veel smaak vertaalde dichtstukken, benevens een kluchtspel: *De schipbreuk, of de lijkstatie van Krispijn*, naar 't Fransch van de la Fontaine. Ze zijn vloeijend en zuiver van taal en sommige hekeldichten, volgens Witsen Geijsbeek, geestig en piquant.

RUIJCHAVER (NICOLAES), door velen voor een Haarlemmer, door anderen voor een Amsterdammer gehouden, door allen voor een onzer dapperste voorstanders der vrijheid in den hagchelijken strijd tegen *Spanje*. Hij was een ijverig en regtschapen watergeus, die als kapitein zijn eigen schip voerde en in 1569 deel had aan den buit van 100 schepen, in het *Vlie* veroverd. In Nov. 1570 maakte hij zich meester van 't marktschip, 't welk van *'s Hertogenbosch* op *Antwerpen* voer met eene buit van 45 honderd daalders. Na de inneming van *den Briel* in 1572, begaf hij zich als hopman met een vendel krijgsknechten te *Enkhuizen* in bezetting, en wist *Medemblik* aan de zijde van Oranje te brengen. Door den hertog van Alba te *Amsterdam* ingedaagd, had hij de voorzigtigheid, niet te verschijnen. Toen die van *Alkmaar* aarzelden om zich voor den prins te verklaren, wist hij door zijne stoute taal en houding den raad daartoe te bewegen. In den slag op de *Zuiderzee* was hij aan boord van den admiraal Cornelis Dirkszoon, toen deze het schip van Bossu veroverde. Terwijl hij met zijn vendel in *N. Holland* werkzaam bleef, wilde Sonoij hem het bevel over 7 vendelen opdragen; doch om zijne jongheid en onervarenheid wees hij dit vereerend aanbod van de hand. Te veelvuldig zijn zijne bedrijven, die alle het heil des vaderlands betreffen, om ze uitvoerig te vermelden. Wij bepalen ons tot de voornaamste. Bij de komst van Valdez voor *Leijden*, die zich eerst meester wilde maken van *'s Hage*, hield Ruijchaver met zijn volk den Spanjaard zoolang tegen, dat men tijd had lijf en goed naar *Delft* te bergen. In een aanslag op *Antwerpen* in 1574, had hij eene gevaarvolle rol te vervullen, bij welke gelegenheid eene Hollandsche vrouw Margaretha van Kalslagen hem door haar heldhaftig bestaan, toen de onderneming kwalijk uitviel, het leven redde. Het stoute waagstuk, met den overste Helling ondernomen, zonder voorweten van den prins, om *Amsterdam* te overmeesteren (1577), viel ongelukkig voor beide uit. Helling sneuvelde door een kanonskogel en Ruijchaver werd door de hand van een' bijzonderen vijand, in wiens huis hij gevlugt was, in koelen bloede vermoord.

RUIJL (ALBERT) werd in 1637 pensionaris van *Haarlem* in

plaats van G. de Glarges, daarna afgevaardigde ter Staten-Generaal, en in 1646 met Schagen en Andreae naar *Groningen* gezonden, om de Staten van *Stad* en *Lande* over te halen in den vrede toe te stemmen. In 1650 behoorde hij onder de regenten, die door den stadhouder Willem II op 't hof gevangen genomen en naar *Loevestein* gevoerd werden. Hij zag zich den 13. Aug. van dat jaar ontslagen, onder voorwaarde geene publieke ambten en bedieningen te aanvaarden. Na het overlijden van den prins werd hij in zijne vorige bediening en eer hersteld. Men hield hem voor den steller van de bekende *Verdediging van de Staten van Holland*. Bij het overlijden van den raadpensionaris A. Pauw, droegen hem die van *Dordrecht* de voorloopige waarneming op van diens ambt. Hij is waarschijnlijk gestorven in 1654. Gedurende zijne gevangenschap hield hij aanteekening van 't geen hem voor, in en na zijn ontslag wedervoer, waarvan J. Scheltema in zijn *Staatk. Nederland*, bl. 616, gebruik heeft gemaakt.

RUIJMIG (ARNOLD), geb. te *Bommel* in 1668, † 1725, oefende zich te *Franeker* en te *Utrecht* in de godgeleerdheid, werd proponent in 1690, nam eenigen tijd de Evang. dienst waar te *Arnhem* en *'s Hertogenbosch*, tot dat hij in 1695 eene vaste standplaats kreeg te *Groede*, waar hij ijverig en heilzaam werkte tot aan zijn' dood. Men roemt zijne groote geleerdheid. Hij heeft geschreven: *Over het lied van Hanna* en *Heilige en schriftuurlijke zinnebeelden*, 2 dln., met eene voorrede van prof. J. van den Honert, *L. B.* 1745 in 4to.

RUIJSCH (NICOLAAS), geb. te *Dordrecht* in 't begin der 17de eeuw, † 1670, bekleedde aldaar verschillende regeringsposten, ook die van pensionaris. Als zoodanig vervulde hij in 1640 eene belangrijke zending aan de Staten van *Zeeland*, kort na den dood van prins Willem II. Hij had vroeger zijne pogingen in 't werk gesteld, om de verwijderde gemoederen te vereenigen; dit werd hem door eenige leden van den oud-raad ten kwade geduid. Door zijne groote bekwaamheden wist hij zich echter staande te houden, ook gedurende de gisting die er na 's prinsen dood ontstond, zoodat hij in plaats van den overledenen C. Musch, met eenparige stemmen tot griffier der Staten-Generaal benoemd werd, in welke belangrijke betrekking hij werkzaam bleef tot aan zijn einde.

— (FREDERIK), geb. te *'s Hage* den 23. Maart 1638, † den 12. Febr. 1731, bezocht de Lat. scholen aldaar om zich tot apotheker te bekwamen. In eene apotheek geplaatst, oefende hij zich ook in de anatomie. Na het einde zijner proefjaren,

rigtte hij eene apotheek op in zijne geb.-stad, en trad in 1661 in 't huwelijk met Maria Post, dochter van den beroemden bouwkundigen Pieter P. Drie jaren later begaf hij zich naar *Leijden*, om den titel van med. doctor te behalen, 't geen hem na een loffelijk examen gelukte, door het verdedigen van eene diss. *De pleuritide*. (Wij volgen hier het levensberigt, voorkomende in de *Levensbeschrijving van beroemde en geleerde mannen*, IV, 395, enz., terwijl andere berigtgevers hem vóór zijn huwelijk *Leijden* doen bezoeken en te *Franeker* de doctorale waardigheid verkrijgen.) Als geneesheer had hij weldra te *'s Hage* eene uitgebreide practijk, terwijl vooral in buitengewone omstandigheden zijne hulp werd ingeroepen, vooral toen de pest aldaar woedde. Intusschen bleef de ontleedkunde zijne hoofdzaak. Te *Leijden* had hij reeds belangrijke ontdekkingen gedaan omtrent de klapvliezen in de water- en melkvaten, die hij in 1665 openbaar maakte door zijne *Dilucidatio valvularum in vasis lymphaticis et lacteis*. De roem, die van hem uitging, bewoog curatoren van 't Amsterdamsche Athenaeum in 1667, hem eerst als praelector en in 't volgende jaar als professor in de ontleedkunde aan te stellen. Deze wetenschap bewees hij gewigtige diensten, door zich de uitvinding van den Delftschen geneesheer R. de Graaf ten nutte te maken en daaraan eene uitbreiding en volmaking te geven, welke verwondering baarde, namelijk om de vaten bij de ontleding op te spuiten met eene gekleurde stof, ten einde den omloop des bloeds aan te wijzen. De beroemde Swammerdam had die uitvinding ook wel eenigszins verbeterd, maar ze niet in practijk gebragt. Ruijsch had het geluk zijne opspuitingen zoo te volmaken, dat de kleinste voorwerpen in 't menschelijk ligchaam voor het bloote oog zigtbaar werden; daartoe bragt hij een door hem bereid vocht in de kleinste vaatjes en takjes, waaraan hij, om het uitvloeijen te beletten, de noodige hardheid en stevigheid wist te geven. Daarenboven wist hij zijne lijken, inzonderheid die van kinderen, zoo keurig voor bederf te bewaren, dat ze den tijd als 't ware konden verduren; ze hadden geen' onaangenamen reuk, schenen in een' gezonden slaap te liggen en gereed om te spreken en te werken, zoodra ze ontwaken zouden. Toen Czaar Peter I in 1693 zijn kabinet voor de eerste maal bezocht, stond hij geheel verrukt; en het lijkje van een kind, 't welk er uitzag als of het leefde en hem scheen toe te lagchen, kon hij niet voorbijgaan zonder het te kussen. Later in 1717 kocht hij het kabinet, waaraan Ruijsch 40 jaren gewerkt had, voor

30 duizend guldens, tevens met de groote verzameling van natuurlijke voorwerpen, door Seba bijeen gebragt; welke, voor zoo ver ze behouden aankwamen, den grondslag gelegd hebben van het groote naturaliën-kabinet te *Petersburg*. Bij al zijne werkzaamheden, nam Ruijsch, op aanzoek der regering, de taak op zich der lijkenschouwing en het onderwijs der vroedvrouwen, zoo heilzaam in de gevolgen. Tot hoogleeraar in de kruidkunde aangesteld in 1685, stelde hij de verwachting, die men van hem koesterde, geenszins te leur. Hij beoefende met denzelfden ijver tot in hoog gevorderden ouderdom, zoowel de ontleed- als de plantenkunde, zoo dat hij de gewigtigste ontdekkingen deed omtrent het binnenste maaksel der planten, en de overeenstemming van de bewerktuiging der gewassen en dieren aantoonde. Na den verkoop van zijn kabinet, begon hij met onverpoosde vlijt een nieuw aan te leggen, op 75jarigen leeftijd; en slaagde nu spoediger, wijl hij niet zoo vele proefnemingen had te wagen, en vele zeldzaamheden, die hij te voren niet gekend had, zich bij hem aanboden. Hij was lid van onderscheidene buitenlandsche genootschappen, en wist bij zijne uitgebreide werkzaamheden en briefwisseling, nog tijd te vinden tot het opstellen van eenige anatomische geschriften, later uit het Latijn vertaald, met oorspronkelijke Nederd. stukken vermeerderd, en in 3 kwarto dln. te *Amst.* in 1744 uitgegeven.

RUIJSCH (RACHEL), zijne dochter, geb. te *Amsterdam* in 1664, † 1750, toonde in hare jeugd groote neiging voor de teeken- en schilderkunst, welke, door haar vader aangevuurd, zich heerlijk ontwikkelde onder de leiding van W. van Aelst, bloem- en vruchtschilder, dien zij later voorbij streefde toen zij de natuur tot leidsvrouw nam. Zij huwde in 1695 den portretschilder J. Pool en werd moeder van 10 kinderen. Zonder de pligten van vrouw en moeder uit het oog te verliezen, beoefende zij vlijtig hare kunst, en slaagde vooral in het vervaardigen van bloemstukken, welke wedijveren met die van J. van Huijsum. De roem van haar ongemeen talent verbreidde zich ook buiten 's lands. De keurvorst van den *Paltz*, aan wien zij een fraai bloemstuk vereerd had, schatte hare kunst hoog, benoemde haar tot hofschilderes; schonk haar een zilver toilet, bestaande uit 28 stukken, geplaatst in een sierlijk koffertje, met nog 7 zilveren kandelaars; liet zich het peetschap over een harer zonen welgevallen, en hing dezen, toen de moeder in 1710 aan 't hof kwam, eene kostbare medaille aan een rood lint om den hals. Op 80jarigen leeftijd toonde zij nog hare groote bekwaamheid in de kunst. De meeste en

schoonste harer stukken prijken in vreemde galerijen, slechts 2 in het Haagsche en één in 't Amst. Museum. Te *Munchen* ziet men een harer grootste, voorstellende eene ordonnantie van bloemen, vruchten en gekorven diertjes, welke laatste het bewijs opleveren, dat de dochter niet zonder vrucht het ontleedkundige kabinet van haren vader had bezocht. Verscheidene dichters hebben hare verdiensten gehuldigd; waaronder het gedicht van van der Pot niet het minste is. Hij betuigt daarin o. a.:

„Hoe, hoe worde ik opgetogen
Door het zien van plant en bloem,
Rachels schilderkunst en roem!
Waarlijk wordt dat blad bewogen;
En de lentedaauw verspreidt
Hier altoos haar lieflijkheid."

RUIJTENSCHILDT (ABRAHAM JOHANNES), geb. te *Amsterd.* in 1778, † 1841, kwam op zijn 15de jaar als leerling bij den kundigen schilder J. Andriessen en 3 jaren later bij den landschapschilder P. Barbiers. Zij hadden in hem een' vlijtigen, opmerkzamen leerling, die weldra blijken gaf van zijne vorderingen. Hij behaalde bij de Amst. teekenacademie tot 3 malen toe de uitgeloofde premiën, en bij *Felix Meritis*, in 1812, den gouden eereprijs en een getuigschrift wegens uitstekende verdienste, voor een schilderstuk, voorstellende een besneeuwd wintergezigt bij daglicht. Op onderscheidene vaderlandsche tentoonstellingen trokken zijne stukken veler bewondering. Bijzonder legde hij zich op de teekenkunst toe, waarin hij onderwijs gaf. Zijne studiën, bestaande o. a. in beestjes en beelden, waarvan sommige in den trant van oude meesters, worden door kunstliefhebbers verzameld en goed betaald.

RUIJTINCK (SIMEON). Van dezen predikant bij de Nederd. Herv. gemeente te *Londen*, is ons niets anders bekend, als dat hij aldaar in 1612 een boekje, met verzen doormengd, uitgaf, getiteld: *Golden legende van de Roomsche kercke: mitsgaders hare heijligdommen en aflaten aen den toets-steen der waerheijdt beproeft.* Hij vaart daarin hevig uit tegen de misbruiken in die kerk, doch toont in zijne verzen weinig dichterlijk vernuft. In de *Zeeusche Nachtegael* betreurt vader Cats met een *klaeg-ghedicht* zijn' dood, die voorviel in 1632.

RUIJVEN (KLAAS VAN), rentmeester van den graaf van *Holland* en schout van *Haarlem*, ondervond op eene droevige wijze de gevolgen van binnenlandsche twisten, waaruit hongersnood en oproerige bewegingen onder het volk ontstonden.

Bekend zijn die, welke op het einde der 15de eeuw door het zoogenoemd kaas- en brood-volk zijn te weeg gebragt. Eene dier razende benden had, met behulp van medestanders binnen de stad, *Haarlem* overweldigd, en hield er op eene vreeselijke wijze huis, met plundering en moord. Van Ruijven werd bij den eersten aanval op eene gruwzame wijze doodgeslagen, zijn lijk in stukken gekapt, in eene mand gepakt, en aan zijne vrouw Maria van Cats toegezonden met dit barbaarsche bijschrift:

„O vrouwken van Ruijven!
Aen deze boutkens zul dij kluijven."

Nadat Albert van *Saxen* dit oproer bedwongen had, werd over dit een en ander wraak genomen, terwijl er eene voordeelige betering of zoen moest gedaan worden bij de bloedverwanten van van Ruijven.

RIJ (CORNELIS DANKERTSZ. DE), geb. te *Amsterdam* in 1561, † 1634, was, even als zijn vader, die denzelfden naam voerde, een bekwaam bouwmeester en beeldhouwer. Onder de voornaamste werken, die hij in zijne geb.-stad stichtte, munten vooral uit de *Haarlemmerpoort* en de *Beurs*, beide in onze dagen gesloopt; voorts de *Zuiderkerk*, waaraan men begon in 1603, en de *Wester-* en *Noorderkerken*, in 1620 voltooid. Hij heeft ook eenige boeken over de bouwkunst geschreven, en eene vertaling geleverd van Scamozzi's werk.

— (PIETER DANKERTSZ. DE), waarschijnlijk zijn zoon, geb. te *Amst.* in 1605, † 1659, schijnt zich reeds vroeg de behandeling van 't penseel te hebben eigen gemaakt, en inzonderheid te hebben uitgemunt in 't schilderen van portretten. Hij bezocht vreemde landen, kwam in bijzondere gunst bij den koning van *Denemarken*, wiens portret hij vervaardigde, benevens vele van het koninklijke huis, en aan wiens hof hij bleef tot aan zijn' dood.

RIJBERG (ELIZABETH). Van deze kunstenares, die als eene tweede Johanna Koerten uitgemunt heeft in het vervaardigen van papieren kunststukken met de schaar, wordt door van Spaan, in zijne *Beschrijv. van Rotterdam*, geen geboorte- of sterfjaar vermeld, maar wel dat zij op eene bewonderingswaardige wijze oorlogschepen en jagten vervaardigde, met stille en holle zee; voorts vorstelijke lusthuizen, o. a. *'t Loo* en *Honsholredijk;* alsmede geboomte, portretten enz. in 't plat en verheven. Zij woonde aan den *Maaskant* bij het *N. O. Ind. huis*, en beoefende, zoo het schijnt, hare kunst als een beroep, blijkens het versje boven hare deur:

„Ik snijde van papier, al wat het ooge streelt,
Of wat een geestig brein ons naar de konst afbeeldt;
Al brult de bitze nijd met opgesparde kaken,
Mijn kunst en zal niet ligt daardoor in 't voetzand raken."

De keurvorst van den *Paltz*, voor wien zij eenig kunstwerk gemaakt had, vereerde haar 4 vergulde bekers, waarop eenige Roomsche keizers gedreven stonden, en een zilveren serviesje, met het keurvorstelijke wapen voorzien.

RIJCK (PIETER CORNELISSEN VAN), geb. te *Delft* in 't laatste gedeelte der 16de eeuw, begon de teekenkunst te leeren bij Jac. Willemsz Delft, doch na eene oefening van een paar maanden, moest hij eene andere roeping volgen. Drie jaren later kwam de kunstdrift weder bij hem boven en hij werd leerling van den portretschilder Hubrecht Jacobsz. Hij vergezelde dezen meester naar *Italië*, waar hij (meestal te *Venetië*) 15 jaren bleef, en onder en met vele meesters voor vorsten, edelen en prelaten, monniken en nonnen, zoo in olieverw als in fresco werkte. Hij bestudeerde vooral de werken van den Venetiaan Bassano, wiens krachtig koloriet hij poogde na te volgen; en schilderde in dien trant verscheidene keukens en fruitmarkten met dieren, beelden en andere stoffaadje, schoon en gloeijend gekleurd. In 't vaderland teruggekomen, heeft hij eenigen tijd te *Haarlem* gewoond, en is te *Delft* overleden in 1628.

RIJCKE (PIETER DE), afkomstig uit een aanzienlijk geslacht te *Gend*, was advocaat en pensionaris van hoofdschepenen van den lande van *Waes* en ijverig aanhanger van de Hervormde godsdienst, waarvoor hij goed en bloed veil had. Als ouderling sloot hij met den graaf van Egmond, stadhouder van *Vlaanderen*, eene overeenkomst omtrent de vrije uitoefening van de Gereformeerde godsdienst. Bij de vervolging der Onroomschen in 1567 moest hij de vlugt nemen; zijne goederen werden inmiddels aangeslagen, en hij ingedaagd, doch niet verschijnende voor 50 jaren op halsstraf gebannen, met verbeurte van al zijne goederen. Hij begaf zich naar *Wezel*, was lid van de synode, aldaar en later te *Embden* gehouden, en kwam weldra in gunst en briefwisseling met prins Willem I. Hij bewees in 1573 gewigtige diensten aan den staat, vooral door het bevredigen van *N. Holland*, dat oproerig werd tegen Sonoij. De prins begunstigde hem met het baljuwschap van *Vlissingen*, en gedurende de belegering van *Middelburg* bezorgde hij door zijn' invloed geld, leeftogt en krijgsbehoeften. In 1576 werd hij afgezonden tot den vredehandel te *Gend*, vestigde zich aldaar, na 't sluiten

der pacificatie voor eenigen tijd en nam zitting in de stadsregering, waardoor hij gelegenheid vond een gedeelte zijner verbeurd verklaarde goederen, of de waarde daarvan terug te krijgen. De prins, die Rijcke's staatkundig vernuft wist te waardeeren, riep hem uit *Gend* in 1580, om de plaats van eerste edele in *Zeeland* te bekleeden, voor 's prinsen zoon, den graaf van *Buren*, als heer van *St. Maartensdijk*. Ook nadat prins Willem het markgraafschap van *ter Veere* en de heerlijkheid van *Vlissingen* in 1581 had gekocht, bleef Rijcke, even als later onder prins Maurits, in deze betrekking werkzaam tot aan zijn' dood, die voorviel in Febr. 1596. Vroeger afgevaardigd tot het sluiten van de Unie van *Utrecht*, bleef hij aldaar in het collegie, en zag zich vervolgens met Marnix en Vosbergen in den landraad geplaatst. Tot zijne afstammelingen behoort

RIJCKE (LAMBERTUS), die tot in 1604 predikant is geweest te *Fijnaert*, toen hij van daar naar *Bergen-op-Zoom* vertrok. Hij wordt geroemd om zijne groote geleerdheid en ervarenheid in kerkelijke zaken. Als secretaris was hij op de Zeeuwsche synode te *Zierikzee* werkzaam en werd namens deze in 1618 gezonden naar de nationale synode te *Dordrecht*. Gedurende het vruchteloos beleg van *Bergen-op-Zoom* door Spinola, vond hij zich geroepen met 2 zijner ambtgenooten N. Vaij en Job du Rieu, daarvan een verhaal uit te geven, onder den titel: *Bergen-op-Zoom beleghert den* 10 *Julij* 1622 *en ontleghert den* 3 *Oct. des zelven jaars* enz. *Middelb.* 1623 in 4to; grootendeels door Baudartius letterlijk overgenomen in 't 2de deel zijner *Memorien*, en door Aitzema met eenige bekorting. Rijcke stierf in 't 83ste jaar zijns levens.

— (THEODORUS DE), geb. te *Arnhem*, 12 Febr. 1640, † den 7 Jan. 1690, had zich voornamelijk op de regtsgeleerdheid toegelegd, doch tevens niet verzuimd om zich met de Gr. en Lat. talen grondig bekend te maken, zoodat hij te *Kampen*, na het verlaten der hoogeschool, tot rector der toenmaals beroemde Lat. school benoemd werd. Na eenigen tijd in deze betrekking te zijn werkzaam geweest, legde hij dien post neder, om zijnen reislust te voldoen. Hij besteedde 4 jaren aan het bezoeken van buitenlandsche hoogescholen en geleerden; vestigde zich toen te *'s Gravenhage*, waar hij een korten tijd de regtsgeleerde practijk uitoefende, en werd in 1672 te *Leijden* tot hoogleeraar aangesteld in de historiën en welsprekendheid, na eerst voor curatoren eene Lat redevoering gehouden te hebben, die niet gedrukt schijnt. Hij bekleedde met roem dezen post en zette de academie luister bij, niet slechts door zijne lessen, maar ook

door zijne schriften, waaronder uitmunten zijne *Verhand. over de eerste bewooners van Italie en de aankomst van Aeneas in dat gewest;* zijne redevoer. *over de reuzen*, en zijne *Aanteekeningen op Tacitus* enz., waarvan de Lat. titels in 't *Onomasticon* van Saxe worden opgegeven.

RIJDER (JAN), geb. te *'s Hertogenbosch* in 't laatste gedeelte der 16de eeuw, begaf zich aldaar in de orde der Dominicanen. Terwijl hij prior was in 't klooster dier orde, verkreeg hij in 1628 van 't generaal-capittel uit *Toulouse* den graad van licentiaat in de theologie. Toen de stad aan de staatsche troepen overging, week hij naar *Braband*, was achtereenvolgens prior te *Brussel*, *Maastricht*, *Leuven* en *Mechelen*. In 1645 verkreeg hij den graad van doctor in de theologie, werd gekozen tot provinciaal van *Neder-Duitschland* en 4 jaren later tot inspecteur der Hollandsche zending. Hij stierf te *Brussel* 4 Jan. 1658, en liet een werkje na, getiteld: *Epistola monitoria ad eos, quibus incumbit probare spiritum aspirantium ad religionem. Lov.* 1638, waarvan eene 2de uitgave verscheen in 1696 door de zorg van P. Norbert Delbecque.

RIJFKOGEL (ALBERTINE ELIZABETH), geb te *Amsterdam* in 1816, † 1836, verkeerde, vooral in de 5 laatste jaren van haar jeugdig leven, in een' ziekelijken toestand, doch toonde in weerwil daarvan groote helderheid van geest en dichterlijk gevoel. Gedurende hare ziekte vervaardigde zij een aantal Ned. en Fransche dichtstukjes, meestal uit haren mond door haren vader opgeschreven, die ze daarna uitgaf onder den titel: *Dichtlievende gedachten van Alb. Elizabeth R., haren ouders nagelaten, gedrukt voor vrienden en betrekkingen*, doch niet in den handel gebragt. Verhevene dichterlijke beelden bevatten ze niet, maar vloeijend berijmde stichtelijke uitstortingen des harten, die getuigen van hare christelijke onderwerping en gemoedelijke godsvrucht. In 't *Vervolg op W. Geijsbeek's Woordenb. der Ned. dichters* worden eenige stukjes medegedeeld.

RIJK (JACOB SIMONSZ. DE), een korenkooper te *Amsterdam*, was verwant aan den vermaarden historie-schrijver en dichter P. C. Hooft, die dezen zijn' neef met roem heeft vermeld en zonder wien hij bijna geheel onbekend zou zijn gebleven. Met hart en ziel de Hervormde leer en de vrijheid van zijn vaderland toegedaan, werd hij op eene valsche beschuldiging, alsof hij deel had genomen aan het plunderen der *Minderbroeders-kerk* verbannen en zijne goederen aangeslagen. Hij vestigde zich te *Dantzig*, zette daar zijn' handel voort, en zond gereede penningen aan den prins van *Oranje* tot ondersteuning des vader-

lands. Intusschen peinsde hij op middelen om het vaderland nog krachtdadiger bij te staan. Hij rustte een schip uit, waarmede hij zich bij de vloot der Watergeuzen voegde. Uit *Engeland* verdreven, waagden zij in 1572 een aanval op *Brielle,* welke stad werd ingenomen en op aanraden van de Rijk versterkt en als een bolwerk der vrijheid behouden. Op last van Lumeij ging de Rijk met 2 veroverde schepen naar *Engeland*, verkocht die en deed nog 500 mannen tot hulp des vaderlands aanwerven. Op zijn' terugtogt wisten hem eenige vlugtelingen uit *Vlissingen* over te halen, om naar die stad, en niet naar *Brielle* te zeilen. Hier ontscheepte hij zijne benden, doch verhinderde het woedend volk niet in het ophangen van Pacieco, den opper-ingenieur van Alba, die zich aan zijne hoede had toevertrouwd. Terwijl *Vere* ook het Spaansche juk had afgeworpen, en benden uit *Middelburg* aanrukten, om die stad weder onder 't gebied des konings te brengen, werden dezen door de Rijk verslagen, en hij kort daarop door *Oranje* tot gouverneur van *Vere* aangesteld. Toen Sancio d'Avila de stad met eenig krijgsvolk poogde te verrassen, wapende de Rijk eenige sloepen met soldaten en matrozen, die d'Avila's schepen in brand staken, waarop de vijand, die te land moest vlugten, werd nagejaagd en een verlies leed van tusschen de 600 en 700 dooden. Na den dood van Sebastiaan de Lange tot admiraal benoemd, had hij deel aan sommige gevechten tegen de Spanjaarden; hielp met Rollé *Zierikzee* innemen, welke stad hem 100 angelotten en eene gouden keten vereerde. Bij een' aanslag op *Tholen*, moesten de Zeeuwen het onderspit delven; de Rijk, die zich met zwemmen meende te redden, raakte in een' maalstroom en gevangen. Eerst naar *Antwerpen*, van daar naar *Vilvoorden*, en eindelijk naar *Gend* gevoerd, leed hij 7 maanden lang, in een akelig kerkerhol, bij eenzelvig voedsel, groote ellende. Op zijne weigering om in dienst van *Spanje* te treden, werd hij naar 't schavot gebragt en met den dood bedreigd, doch de regtspleging nog in tijds geschorst uit achting voor Mondragon. Deze veldoverste was door Oranje geslaakt bij de overgave van *Middelburg*, op zijn woord van eer, dat hij zou pogen om de Rijk, Marnix en nog 3 anderen te bevrijden, of anders in Oranje's gevangenschap terugkeeren. Dit had wel het ontslag van de Rijk, maar niet dat van Marnix ten gevolge. De Rijk, na eerst de zijnen bezocht te hebben, die hem lang dood hadden gewaand, begaf zich naar den prins, die hem voorstelde om naar den vijand terug te keeren, en Mondragon aan te sporen tot het volledig vervullen zijner

beloften. Hij verklaarde zich hiertoe bereid, mits dat na zijn omkomen, voor zijne vrouw en kinderen werd gezorgd en de voorgeschotene *f* 6000 teruggegeven. Hij slaagde in zijne poging zonder het minste leed te ondervinden. De stoute taal, die Mondragon voerde tegen den landvoogd Requesens, bewoog dezen om Marnix vrij te laten, en zoo had Oranje aan de trouw van de Rijk het te danken, dat aan hem zijn waardigste dienaar en vriend, en aan 't vaderland de wijste raadsman werd teruggegeven. Hier eindigen de berigten omtrent de Rijk, wiens roem welligt door Hooft wat hoog is opgevoerd, doch nog meer door dichters en lofredenaars, waarop zekerlijk wel iets valt af te dingen, volgens het gevoelen van A. P. van Groningen in zijn loffelijk werk *De Watergeuzen*, bl. 303, doch die het met ons eens is, dat de Rijk met eere prijkt onder de bevrijders van *Nederland*, en onder hen die hun leven veil hadden voor vrijheid en godsdienst.

RIJK (JAN DE). Van dezen blijspeldichter hebben wij niets anders te berigten, als dat hij 3 niet ongeestig berijmde blijspelen opstelde, die bij omwerking door eene bekwame hand, nog voor den schouwburg zouden geschikt zijn. Ze zijn getiteld: *De besteedster van meisjes en minnemoers, of school voor de dienstmeiden*, 1692. — *Krispijn Juffrouw en notaris*, 1694. — *En de dagdief of timmerman door liefde*, 1778.

— (FRANS). Omtrent dezen zijn de berigten even schraal als van Jan de Rijk, maar niet de voortbrengsels van zijne pen. Hij bloeide in 't laatst der 17de en het begin der 18de eeuw te *Amsterdam;* vervaardigde meer dan 16 treur-, blij- en kluchtspelen, de meeste uit het Fransch vertaald, waarvan Henskes en Paquot eene volledige lijst geven, waaruit wij van eenige, welligt de oorspronkelijke, de titels mededeelen: *Juffer kapitein, blijspel*, 1707. — *Doorsleepe vleijer, blijspel*, 1708. — *Atreus en Thysester, treurspel*, 1711. — *Krispijn dragonder, kluchtspel*, 1714. — *De dobbelaar, blijspel*, 1736. — *Absalon, treurspel*, 1741. — *'t Vrouwtje van Ephesen, kluchtspel*, 1741. — In de *Nederduitsche mengeldichten* van 1727, bl. 272—324, staan een 12tal zijner losse dichtstukjes, zoo vertaalde als oorspronkelijke, doch meer vloeijend dan dichterlijk.

— (JULIUS CONSTANTIJN), geb. te *Amsterdam* in 1787, † 1854, trad reeds in 1799 als scheepsjongen in dienst en een jaar later als stuurmansleerling op 't linie-schip *Pluto*, en gaf zoodanige blijken van bekwaamheid, dat hem in 1804 het bevel over eene kanonneerboot op onze kusten werd toevertrouwd. In 1808 tot luitenant der marine bevorderd, trok hij

door zijne dapperheid en kunde de bijzondere aandacht, eerst van den admiraal Ver-Huell, later van zijn' kapt. baron Melvill van Carnbéé. Tijdens de Fransche regering onderscheidde hij zich door zijne inspectie- en kruistogten op de O. Friesche kusten; voorts als adjudant van den admiraal de Winter, en eindelijk door zijn bekend gedrag aan *de Helder*, waaromtrent eenige bijzonderheden voorkomen in 't *Leven en karakter van C. H. graaf Ver-Huell*, II 323 enz. Deze admiraal zond hem den 13. Febr. 1814 in eene visschersschuit, met 2 mannen, van *de Helder* naar eene der Fransche havens, om van daar over land naar *Parijs* te reizen, ten einde eenige officiële berigten te ontvangen. Met moed en beleid volbragt hij zijne zending en verwierf daarvoor de ridderorde van 't legioen van eer. Later trad hij in Nederl. dienst, en koning Willem I wist van zijne kunde partij te trekken omtrent het loodswezen, het uitgeven van kaarten enz. Na een' togt in de *Middellandsche Zee*, keerde hij in 1820 naar 't vaderland terug, zag zich weldra tot kap.-luitenant bevorderd, en werd in 1825 met het opperbevel vertrouwd over de korvet *Pallas*, met den hertog van Saxen-Weimar aan boord, om eene wetenschappelijke reis naar *Engeland* en de *Vereenigde Staten* te doen. In 1828 zond men hem met de korvet *Nehalennia* naar de *O. Indiën*, waar hij veel bijdroeg tot het ten einde brengen van den oorlog op *Java*, tot beteugeling van den opstand der Chinezen op *Banka*, alsmede tot bevordering der wetenschappelijke bemoeijingen voor de scheepvaart in *Indië*. Naauwelijks in 1830 teruggekeerd, had hij een werkdadig aandeel aan de bewegingen der vloot vóór en op de *Schelde*, en erlangde als kapitein het bevel over het grootste schip der Nederl. marine *de Zeeuw*, van 96 stukken. De togten, die hij gedurende 2 jaren met dat schip ondernam, deden hem zoowel de goedkeuring van 't gouvernement, als de bijzondere gehechtheid zijner onderhoorigen verwerven. In 1833 deed hij op datzelfde schip, met prins Hendrik, een' togt naar de Noordsche hoven en *Engeland;* en werd daarna benoemd tot kommandant van 't Instituut te *Medemblik*, in welke betrekking hij 4 jaren lang met vlijt en zegen werkzaam was. Benoemd tot schout-bij-nacht in 1838, werd hem een werkkring geopend van uitgestrekter omvang, daar men hem aanstelde tot gouverneur van onze W.-Indische koloniën. Hier verwierf hij grooten invloed door zijn' edelen inborst, door zijne zucht om 's lands dienst met de wenschen en behoeften der ingezetenen overeen te brengen, en door zijne wijze pogingen tot wegneming van misbruiken en

gebreken in 't bestuur. Door koning Willem II in 1842 naar 't vaderland teruggeroepen, aanvaardde hij de betrekking van directeur-generaal, vervolgens van minister van marine, met den rang van vice-admiraal. Hij bleef in 't bestuur tot 1849, terwijl hij met geringe middelen veel wist uit te werken. In de laatste jaren zijns levens heeft hij zijne ministeriële loopbaan met zeemans rondheid te boek gesteld, waarin men zijn' vaderlandschen geest en blijken van theoretische en practische bekwaamheden in al wat het zeewezen betreft, niet zal miskennen. Slechts voor korten tijd mogt hij in 1853 van wege *'s Hage* eene plaats bekleeden onder 's lands vertegenwoordigers. Hij had 't grootkruis der orde van den Nederl. leeuw, 't kommandeurskruis der Willemsorde en eenige buitenlandsche. Tot zijne schriften en kaarten behooren: *Handleiding tot de kennis van den scheepsbouw.* 1822. — *Hydrographische kaarten van de zeegaten van de Maas en Goeree en van de monden der Schelde, met de reeden van Vlissingen en Vere. Rott.* 1825. — *Het bestuur der marine gedurende de jaren* 1842—49 *nader toegelicht en in verband beschouwd met het algemeen verslag en beantwoording van vraagpunten omtrent het zeewezen van den staat uitgebragt.* Zijn karakter was als zijn gelaat: open, gul, heusch. Zijn zucht om wel te doen naar vermogen, kenmerkte zich door edele daden, voortvloeijende uit zijne goedhartigheid. Onverschrokken zeeman, was hij rijk aan ervaring en menschenkennis, opgeklommen door eigen kracht van verdienste, door gestadige oefening, door geestdrift voor 't vaderland, door onkreukbare regtschapenheid.

RIJKE (DIRK), geb. te *Amsterdam* in 1789, † 1830, werd na 't vroeg verlies zijner ouders, uit menschlievendheid opgevoed door D. B. Esdré, en op diens kosten in de voorbereidende wetenschappen tot de godgeleerdheid op 't athenaeum zijner geb.-stad onderwezen Hier kwam hij in vriendschapsbetrekking met den student Hamaker, die hem vooral lust voor de Oostersche letterkunde wist in te scherpen. Op de Leijdsche hoogeschool vervolgde hij zijne theol. studiën en genoot om zijne kunde en vlijt vooral de gunst van den hoogl. J. van Voorst, aan wien hij dan ook in 1811 zijne eerste standplaats *Hemmen* te danken had en in 1816 zijne aanstelling tot 2de predikant bij de Herv. gemeente te *Brussel.* Hier verwierf hij veler achting, niet zoo zeer door zijne welsprekendheid, als wel door de voortreffelijkheid zijner leerredenen, door zijne minzaamheid en godsvrucht. Zoover wij weten, is er nooit iets door hem uitgegeven, doch aan zijn ijverig regelen van oude ge-

schrevene staatsstukken van 1560 en volgende jaren, te *Brussel* op 't rijksarchief voorhanden, had hij het te danken, dat men hem in 1827 verkoos tot lid der Maatsch. van Nederl. letterkunde te *Leijden*. Ofschoon ziekelijk van gestel, ondernam hij in Junij 1830 eene reis naar *'s Hage* om de synode der Herv. kerk bij te wonen, toen de dood hem wegmaaide.

RIJKEWAERT (CAROLUS), of RIJCKEWAERT, was in 1610 predikant te *Utrecht*, een der onderteekenaars van de Remonstrantie, en werd in Feb. 1619 om zijne Armeniaansche gevoelens door de vroedschap afgezet. Gedurende de zitting der Dordsche synode hielden eenige Rem. predikanten te *Rotterdam* eene vergadering, bekend onder den naam van *Anti-synode*, waarop Rijkewaert zich ook liet vinden. Ter dezer zake werd hij te *Utrecht* voor de regering gedagvaard en gevangen gehouden op *Hazenberg* en in zijn huis. Ofschoon hij onderscheidene schriften ter zijner verdediging opstelde, kon hij zijne vrijheid niet verwerven, maar zag zich in Aug. 1619 gebannen en weggevoerd naar *Waalwijk*. Zijne vrouw, die hem eerst gevolgd was, maar later naar *Utrecht* terugkeerde, verviel daar in eene zware ziekte (1620), en het gelukte Rijkewaert, in eene waschmand gepakt, haar te bezoeken, zoodat zij den laatsten adem in zijne armen mogt uitblazen. Hij verliet de stad op dezelfde wijze als hij er ingekomen was; trok her- en derwaarts om de belangen der Rem. broederschap te bevorderen; begaf zich, na de ontdekking der conspiratie tegen het leven van Prins Maurits (1623), voor een' korten tijd naar *Hamburg;* schreef een opstel over dezen aanslag ter zijner verdediging, òf omdat hij daarmede beticht werd, òf om zulks voor te komen. Nadat men den Remonstranten meer vrijheid vergunde, keerde hij naar 't vaderland terug; bediende in 1629 en later de gemeenten te *Utrecht* en *Amsterdam*, werd in 1639 aan Uijttenbogaert als medehelper toegevoegd tot het schrijven der *Kerkelijke historie*, en tot het verkorten der *Onderwijsinge in de Chr. religie;* welke werkzaamheden hij na den dood van Uijttenbogaert alleen op zich nam. Tot verligting van zijn predikdienst werd hem de proponent Taurinus toegevoegd. Hij stierf op den predikstoel den 1. Januarij 1650.

RIJNDORP (JACOB VAN), geb. in het laatste gedeelte der 17de eeuw, was een reizend tooneelspeler, die zijne troep voorzag met een aantal blij- en kluchtspelen, waarvan Henskes en Paquot eene volledige lijst geven, en sommigen niet ongeestig zijn. Één er van houdt zich nog staande op den Amst. schouwburg, namelijk de *Bruiloft van Kloris en Roosje*, klucht-

spel, 1727. Het eerste blijspel, dat van hem gedrukt is, heet: *De geschaakte bruid*, 1690, en zijne laatste kluchtspel: *Geschilderde minnaars in 't Haagsche Bosch*, 1733. — Zijne dochter of nicht ADRIANA VAN RIJNDORP vervaardigde in 1723 voor het Leijdsche en Haagsche tooneel een kluchtspel, getiteld: *De driftige minnaars, of arglistige Juffrouw.*

RIJNEVELD (JACOB CORNELIS VAN), geb. te *Enkhuizen* den 27. Maart 1799, † den 29. November 1851, wijdde zich al vroeg aan den krijgsmansstand, en zag zich in 1819 aangesteld tot 2de luitenant bij het corps rijdende artillerie. Vurig en krachtig van geest, vormde hij zich weldra tot een bekwaam krijgsman, gaf van zijn' heldenmoed blijken in den Belgischen opstand, waarbij hij in September 1830 aan het hoofd verwond werd. Met den dapperen Willem II, woonde hij den 10daagschen veldtogt bij, waarin zijn naam eervol vermeld wordt. Eenige jaren voor deze gebeurtenissen, had hij te *Leuven* het doctoraat in de wijsbegeerte en letteren verkregen. Hij werd in 1834 te *Breda* op de kon. militaire academie aan het hoofd geplaatst van het onderwijs in de artillerie-wetenschap en spreidde daar vele talenten ten toon, welke heerlijke vruchten droegen. De krijgswetenschap was het voorname doel zijner studie. Hij schreef eenige werken, die zich zoo wel door sierlijkheid van taal, als door degelijkheid en belangrijkheid onderscheiden, o. a. *De omwenteling in Polen, of schets der voornaamste Poolsche staats- en krijgsgebeurtenissen gedurende* 1830 *en* 31. *Breda* 1836. — *Celebes, of veldtogt der Nederlanders op dat eiland in* 1824 *en* 25. *Ib.* 1840. — Daarenboven leverde hij in den *Militairen Spectator*, waarvan hij 16 jaren de hoofdredacteur is geweest, vele belangrijke stukken. Ook buiten 's lands werd zijn naam als schrijver en krijgskundige met roem bekend. Koning Willem II beloonde den ridder van de militaire Willemsorde in 1841 met de ridderorde van den Nederl. leeuw, en de koning van Pruissen, 2 jaren later, met de orde van den rooden adelaar. In 1842 bevorderd tot majoor der artillerie, verliet hij de militaire academie en vertrok als bevelhebber der artillerie van het Indische leger in 't voorjaar van 1848 naar de *Oost.* Omtrent zijne werkzaamheden aldaar, die zijn' roem verhoogden, niet genoegzaam ingelicht, vermelden wij slechts, dat hij van daar met een door ziekte gesloopt ligchaam, naar 't vaderland terugkeerde, om er weldra met 2 zijner zonen den dood te vinden. Sedert 1847 was hij lid der Maatsch. van Nederl. letterkunde te *Leijden.*

RIJNEVELSHORN (AART JANSZ.), geb. in 1594 te *Woerden*,

was hoogheemraad en kamerraad van 't groot Waterschap van *Woerden*, weesmeester van de weeskamer aldaar, en één van de 8 ouderlingen der Luthersche gemeente. Bij het heerschen der pestziekte in 1636, die zich het eerst op de 3 poorten der stad openbaarde, en op eenen dag één der burgemeesters en diens vrouw in 't graf sleepte, schreef hij tot vertroosting zijner medeburgers een werkje, getiteld: *Eenne christ. aenspraecke ofte vertroostinghe aen alle eenvoudighe burghers binnen Woerden, in dese regeerde pesttijden*, enz. 1636. In de voorrede betuigt hij ongeleerd te zijn, en den tijd zijner jeugd te hebben doorgebragt achter den ploeg en met den landbouw. Stijl en inhoud bewijzen, dat hij zich den tijd ter vorming van zijnen geest goed ten nutte gemaakt had. Later gaf hij een zonderling boek in 't licht, onder den titel: *Wisse tijding van de nabijheijdt des jongsten dags, in* 15 *ware kentekenen, uijt het H. woordt Gods en veele opmerkensnoodige historien en exempelen*, enz. *Amst.* 1665. Hierin komen ook eenige bijzonderheden voor omtrent de gemelde pestziekte en hem zelven, doch wij loopen niet hoog met zijnen profetischen geest.

RIJSDIJK (JACOBUS), geb. te *Norden*, werd in 1716 bij de Doopsgezinde gemeente te *Almelo* beroepen, van daar in 1723 naar *Zwolle* en in 1728 naar *Groningen*. Hij ijverde zeer tegen de gevoelens der Socinianen, bij sommige Doopsgezinden ingeslopen, en geraakte hieromtrent, op zijne laatstgenoemde standplaats, in hevigen twist met zijn' ambtgenoot E. Botterman, waarmede beide mannen weinig eer inlegden en de christelijke liefde in de gemeente niet bevorderden. Die lust heeft de bijzonderheden van dezen bitteren strijd na te gaan, verwijzen wij naar de *Gesch. d. Doopsgez. in Groningen, Overijssel*, enz., door S. Blaupot ten Cate, I, 167, enz. Rijsdijk vertrok in 1742 weder naar *Almelo*. Van de onderscheidene verzen, gedurende dien onzaligen twist uitgestrooid, vermelden wij slechts, om de zonderlingheid der titels, de volgende: *Eenvoudig vers en werme pap ter gelegenheijt van seecker vleij- en steekschrift, onlangs in het duister bij eenige deuren omgebragt, dienende om die scherpe vogtigheden te doen verteeren.* — *Menniste bokking gebraden op een Socijniaansche rooster, ondergestookt door het helsche vuur der Collegianten.* — *De bokking omgekeert en op de regte kant gelegt.* — *'t Schip regt door zee, komende beijde wallen even na.* — Van Rijsdijk heeft men eenige werken, o. a. *Verdedig. van de regtzinnigheid der ware Mennoniten*, enz. *Gron.* 1729. — *Korte schets van de leer der waarheid, die naar de godzaligheid is. Ib.* 1733 en 1747. — *De waarheid van Jezus Messiasschap*, 2 *dln.*

Ib. 1735 en 45, herdrukt in 1749. — *Eerste waarheids-melk. Ib.* 1742. — *Godgeleerde aanmerkingen*, 2 dln. *Ib.* 1742 en 44.

RIJSENBURG (JUSTUS VAN), heer van *Rijsenburg*, geb. in 1564, † 1655, sproot uit het geslacht van Culemborg, waarvan zijn grootvader nog den naam voerde; zijn vader Willem van Rijsenburg, die het verbond der edelen onderteekende, noemde zich echter alleen naar zijne heerlijkheid R. — Justus werd in 1597 lid der ridderschap van *Utrecht*, en aldaar verscheidene malen tot burgemeester gekozen. Bij een oproer, dat in 1610 ontstond, aangestookt door D. Canter en H. van Helsdingen, werd hij van zijne waardigheid ontzet, doch nadat de muitelingen in bedwang waren gebragt, in zijne vorige functie hersteld, zonder dat er eenige klagten tegen hem en zijne lotgenooten verschenen. Hij helde zeer over tot gematigdheid in de toenmalige politieke en kerkelijke geschillen, en was een vriend van Oldenbarneveldt. Als lid der vergadering van de Staten-Generaal in 1618, diende hij schriftelijk zijn beklag in over de verandering der regering te *Nijmegen* en nog dat zelfde jaar werd hij, met andere regenten, van zijn' post ontslagen.

RIJSSEN (LEONARD VAN), geb. te *Utrecht* omstreeks 1630, oefende zich aldaar onder G. Voetius in de theologie, en toonde zich later een vurig aanhanger en verdediger van diens leerstellingen. Hij verkreeg den doctoralen graad, werd in 1655 predikant in de heerlijkheid *Tul* en 't *Twaal*, bij *Utrecht*, vier jaren later te *Heusden*, in 1668 te *Deventer*, van waar hij in 1674 wederom naar *Heusden* vertrok en daar stierf op het einde dier eeuw. Hij heeft onderscheidene, veelal strijdschriften in 't licht gezonden, o. a. *Veritas secundum pietatem, de lusu aleae*, etc. *Utr.* 1660. — *Synopsis impurae theologiae Remonstrantium*, etc. *Ib.* 1661. — *Summa theologiae didactico-elenchticae ex F. Turretini institutionibus. Dav.* 1671, meermalen herdrukt. — *De oude regtsinnige waerheijt verdonkert door Descartes, Coccejus, enz. en opgehelderd door L. Rijssenius. Middelb.* 1674. — *Dootstuijpen der Cartesianen en Coccejanen. Utrecht* 1675 en 76, in 2 dln. 4to.

— (CORNELIS VAN) schijnt zich eenigen tijd te *Rome* als schilder te hebben opgehouden, doch in geene der schilderboeken, die wij hebben geraadpleegd, komt zijn naam voor; alleen als rijmelaar maakte hij zich bekend door zijne *Snel- en puntdichten*, waarvan hij er 1000 in 't licht zond, met eenige *Mengel-dichten*, *Bendvaarsen en liederen*, *gemaakt tot Romen in* 1668 *en* 69. *Amst.* 1719. Zij bestaan meest in laffe, soms morsige woordspelingen, waarvan slechts enkele zich door gees-

tigheid kenmerken. Geen wonder dat hij zijn' bundel heeft opgedragen aan Dirk Schelte, die ook zooveel op had om woordspelingen te berijmen.

RIJSTIUS (PAULUS), geb. te *Antwerpen*, had aldaar zijne kloostergeloften afgelegd bij de Dominicanen, na zich vroeger op de godgeleerdheid en de Hebr. taal te *Leuven* te hebben toegelegd. Zijne oversten bestemden hem voor eene zending naar *Holland*. Hij predikte te *Utrecht* met zooveel roem en zulk een' gelukkigen uitslag, dat hij (volgens Paquot) verscheidene Protestantsche familiën in den schoot der Roomsche kerk bragt. Daar de Onroomschen hem in 1624 overvielen, terwijl hij de mis bediende, werd hij gevangen genomen, gekneveld, en onder de bespotting van 't gemeen in een kerker geworpen, waaruit men hem ontsloeg na 't betalen van eene aanmerkelijke som. Daardoor niet afgeschrikt, zette hij zijne werkzaamheden te *Rotterdam* voort, waar hij stierf in den bloei zijns levens 28 Junij 1636. Hij liet een werkje na, getiteld: *Monomachia hominis et serpentis cum oratione de Jesu parvulo etc. Antv.* 1619.

RIJSWIJK (DIRK VAN), geb. te *Amsterdam* denkelijk in 't laatst van de 16de eeuw, was een uitstekend kunstenaar en zilverdrijver. Hij vervaardigde voor den directeur-generaal in *O. Indië* G. Hulft, op een' toetssteenen tafelblad, 5 voeten lang, een krans of bloemslinger, van paarlemoer ingelegd of geïncrusteerd, zoo levendig en natuurlijk, dat het Vondel's dichtgeest gaande maakte:

„Hier blinkt de schoone regenboogh
Van bloemen, lofwerk en festoen
Uit root en blaeu en geel en groen
En gout, gemengelt in ons oogh.
Wie zou gelooven, schoon men 't zwoer,
Dat dit geen zomerlovers zijn,
Noch bloemen, anders dan de schijn,
En anders niet dan parlemoer? enz. Poezij II, 365.

Het werd in 1662 geschat op 10 duizend guldens!!! Later kwam deze tafel in 't bezit der familie van Kuik te *Delft*, waar Mr. J. van Kuik gaarne elk een in de gelegenheid stelt, dit kunststuk te bezien. Een ander kunstwerk werd door hem gewrocht, waarop Vondel een niet minder treffend dichtstuk uitboezemde. (Ib. bl. 368, geteekend 1660.) Insgelijks een toetssteenen tafelblad, door hem een achtkant genoemd, en eene feesttafel der Goden, met eene kunstrijke paarlemoeren krans, bestaande niet slechts uit bloemen, maar ook uit eene menigte gekorven diertjes, zoo fraai en natuurlijk, alsof ze met het

penseel geteekend waren. Door den *Navorscher* opmerkzaam gemaakt op dit stuk, heeft de heer C. Kramm hetzelve ontdekt te *Potsdam* in de zoogenoemde *Mosselzaal* in het N. Paleis, door Frederik II gebouwd, en den geleider doen opmerken, dat dit kunstgewrocht, waarvan hij den maker niet kende, van Hollandschen oorsprong was. (*Navorscher* II, 42.) Een 3de tafelblad, wel kleiner van omvang, maar in sierlijkheid van bewerking gelijk staande met de twee gemelden, bevindt zich in de verzameling van kunstvoortbrengselen en vaderl. oudheden van den heer A. D. Schinkel te *'s Hage*, bestaande het sierlijk gevlochten festoen uit allerlei bloemen, vlinders en insecten; welk festoen aan een rood lint wordt opgehouden door een' gevleugelde genius, die op een bazuin blaast; de uiteinden van 't festoen naar beneden gehouden door 2 andere geniussen, die rusten op wier, waterleliën en ander gebloemte, waar tusschen zich mede vliegen en gekorven diertjes bevinden. De beeldjes en bloemen van dit meesterstuk zijn geestig en fiks geteekend, sierlijk en los gegroepeerd; de insecten schijnen te leven. (*Navorscher* II, 104.) De naam van van Rijswijk wordt ook gevonden op 2 zilveren gedenkpenningen: een van 1650, op het beleg van *Amsterdam* vervaardigd, en een op den heldendood van M. Hz. Tromp.

RIJSWIJK (GOVERT JAN VAN), geb. te *'s Hage* in 1764, † 1838, genoot wel eene beschaafde, maar geene geleerde opvoeding. Van 1784—1800 dreef hij te *Amsterdam* de lettergieterij, onder de firma der gebroeders Ploos van Amstel. In het laatstgemelde jaar besloot hij zijne neiging te volgen en zich te vormen voor het leeraarsambt bij de Doopsgezinden. Hij had zich hiertoe door vlijtige oefening al lang voorbereid en nu en dan bij de Collegianten, en in onderscheidene Doopsgez. gemeenten het Evang. verkondigd. Door de professoren en leeraren der Amst. gemeente tot het predikambt bekwaam gekeurd, bekleedde hij in 1800 die waardigheid te *Hengelo* in *Overijssel*, vervolgens te *Monnikendam*, aan de *Joure* en te *Hoorn* op *Texel*, van waar hij in 1824, van zijn ambt ontslagen, naar *Leijden* vertrok, en hier, op vriendelijke uitnoodiging, 6 predikbeurten in 't jaar op zich nam. Na den dood zijner vrouw, eene dochter van den bekenden boekhandelaar P. Meijer, vertrok hij naar *Amst.*, waar hij zijne laatste jaren in blindheid doorbragt. Er bestaan van hem o. a. de volgende schriften: eene bekroonde verhand. *Over de onverschilligheid en laauwheid in de bijwoning der godsd. vergaderingen.* Twee godsdienstige leerboekjes: *Schets der Christel. leer* en *'t Hoofdzakelijke der Christel. leer.*

Voorts 2 bundels *Leerredenen en kerkelijke redevoeringen* en belangrijke bijdragen in de *Letteroefeningen*, de *Vaderl. Bibliotheek en Magazijn van wetenschap*, *kunst en smaak*. Hij was lid der Holl. Maatsch. van wetenschappen te *Haarlem* en van die der Nederl. letterk. te *Leijden*. Hij nam de algemeene achting met zich ten grave.

RIJTHOVIUS (MARTINUS), geb. in de *Meijerij* van *'s Hertogenbosch*, wijdde zich al vroeg aan den geestelijken stand; onderscheidde zich door zijne bekwaamheden; woonde als afgevaardigde, de kerkvergadering van *Trente* bij; en ijverde, na zijne terugkomst in de *Nederlanden*, zeer voor de instandhouding van 't Roomsche geloof. Ter belooning werd hij tot bisschop van *Yperen* verheven. Hij stond den graaf van Egmond in zijne laatste ure bij en vergezelde hem op 't schavot. Na den dood van Requesens, voegde hij zich met de overige geestelijken bij de Algemeene Staten; onderteekende in 1577 de Unie van *Brussel*, doch hierom verflaauwde zijn ijver voor de Roomsche kerk geenszins. Zoodra de Hervormden in *Vlaanderen* het hoofd begonnen op te steken, verzette hij zich met kracht daartegen. Dit bragt hem bij velen, vooral bij de Gendtenaren in haat, en zij namen hem in 1577, te gelijk met den hertog van Aerschot en anderen, gevangen. Door bemiddeling van Parma herkreeg hij eerst in 1581 zijne vrijheid, en daar nu zijn bisdom nog in de magt was van zijne tegenstanders, begaf hij zich naar *St. Omer*, waar hij, door de pest aangetast, in 1583 overleed. Hij was een man, die uitmuntte door geleerdheid, door ijver voor zijne godsdienst en door zuiverheid van zeden.

S.

SAECKMA (JOHANNES) werd uit een aanzienlijk Friesch geslacht geb. in 1571 en † in 1636. Zijn vader Sjoerd S. stierf als voorstander der vrijheid en balling buiten 's lands, toen Joh. nog zeer jong was, terwijl zijn oom E. Reinalda, hoogl. te *Franeker* in de welsprekendheid, voor zijne opvoeding

zorgde. Hij verwierf zich roem door ijverige studie in de regtsgeleerdheid, ook op buitenlandsche hoogescholen; ontving te *Basel* de doctorale waardigheid, en was te *Geneve* de vriend van Beza en J. Casaubonus. Na zijne terugkomst werd hij met onderscheidene posten begunstigd, bijv. in 1596 aangesteld tot secretaris van 't collegie ter admiraliteit in *Friesland*, destijds te *Dokkum* gevestigd; in 1600 tot procureur-generaal, 2 jaren later met Hillema en Idsaerda tot opsteller van de eerste lands ordonnantie, kort daarop tot raad in den hove. Behalve dat aan deze bediening regterlijke werkzaamheden verbonden waren, zag hij zich tevens tot staatkundige zendingen geroepen. In 1628 vindt men hem als lid der vergadering van de Staten-Generaal afgevaardigd tot regeling der grenzen van den staat aan de oostzijde; in 1634 met de zorg belast omtrent de rekening van 's lands geldmiddelen in de verdrietige zaak van den ontvanger Bootsma. Wij vinden ook vermeld, dat hij curator der academie te *Franeker* was en dat Winsemius hem met eene lijkrede vereerde.

SAENREDAM (JAN), geb. in 1565 te *Zaandam*, vroeger *Saenredam* genoemd, † 1607, verloor op 9jarigen ouderdom zijne ouders, en werd door zijn' oom en voogd, die schout te *Assendelft* was, op het mandemaken gedaan, waarin hij zich eenige jaren oefende; doch de groote neiging, die hij openbaarde in de teekenkunst, gaf aanleiding dat hij als leerling naar *Haarlem* gezonden werd bij den bekenden plaatsnijder H. Goltzius, terwijl hij zich aldaar later in de kunst oefende bij J. de Gheijn. Onder de leiding dezer 2 beroemde mannen werd hij een groot meester in de teeken- en graveerkunst en vervaardigde stukken, die nog in hooge achting staan. Vele zijner platen zijn naar eigene teekeningen, doch de meeste naar die van anderen vervaardigd. — Zijn zoon

— (PIETER), geb. te *Assendelft* in 1597, † 1666, kwam na zijns vaders dood met zijne moeder te *Haarlem* wonen, waar hij het teekenen en schilderen leerde bij F. Pz. de Grebber in 1612. Hier oefende hij zich vlijtig en trad in 1623 in het schildersgild. Zijne bekwaamheid openbaarde zich vooral in het natuurlijk voorstellen van land- en stadsgezigten en kerken van binnen, gestoffeerd met kunstig geteekende en geschilderde beeldjes. Het Museum te *Amst.* bezit van hem 2 gezigten in de Groote kerk te *Haarlem;* in het tegenwoordige stadhuis aldaar vindt men eene afbeelding van het oude stadhuis te *Amst.*, door Houbraken als een waardig kabinetstuk geprezen.

SAFTLEVEN (CORNELIS en HERMAN). Zie op ZACHTLEVEN.

SALDENUS (WILHELMUS), geb. te *Utrecht*, † te *'s Hage* in 1694, beoefende in zijne geb.-plaats de godgeleerdheid, en zag zich, na voleindigde studiën, als pred. geplaatst te *Renswoude*, *Kockengen*, *Enkhuizen*, *Delft*, en laatstelijk in 1677 te *'s Gravenhage*, en schijnt *honoris causa* te *Utr.* de doctorale waardigheid verkregen te hebben. Van zijne werkzaamheid en geleerdheid getuigen onderscheidene geschriften, waarvan P. Burman in zijn *Trajectum Eruditum*, pag. 320 etc., eene volledige lijst levert, waaruit wij slechts aanhalen zijne: *Otia Theologica. Amst.* 1684, bestaande uit 4 boeken, met verschillende *dissertationes*, die bijzonder geroemd worden. Ook in 't Nederduitsch gaf hij eenige werkjes uit, o. a.: *Ongevoeligheid des herte omtrent de geestelijke zaken.* 1661. — *Weg des troostes.* 1662. — *Kracht des H. Avondmaels.* 1664. — *Weg des leevens.* 1665 — en een catechizeer-boekje: *Kinderschool. Delft* 1672, enz.

SALIGER (JOHANNES) was pred. bij de Lutherschen te *Antwerpen*, toen de onlusten van 1567 hem drongen die stad te verlaten. Hij werd dat jaar te *Lubeck* diaconus in de Maria-kerk, maar om zijn bijzonder gevoelen over het Avondmaal, in 1568 afgezet. Kort daarop werd hij predikant in de Nicolai-kerk te *Rostok*, waar hij ook om dezelfde reden zijne betrekking verloor in 1569. Weinige jaren later aanvaardde hij het predikambt te *Woerden*. IJverig was hij hier werkzaam en voorbeeldig zijn gedrag gedurende de belegering, welke die stad van 8 Sept. 1575 tot 24 Aug. 1576 te verduren had. Ook was hij er met zijn' ambtgenoot C. van der Laer zeer op uit, om de gemeente tot standvastigheid en getrouwheid aan te sporen. Den 16. Aug. 1576 zonden zij beide, met goedkeuring van de regering, een' brief aan de Duitsche Lutherschen in 't Spaansche leger, die later het licht zag onder den titel: *Copije van den brief der predd. der Chrl. gemeente van Woerden, met and. schriften M. Lutheri, tot vermaening, ter boete en waerschouwinge voor schade, gezendt in die Cruijsschans aen de oversten, hopluijden* enz. *die hen om die Chrl. gemeente te Woerden, der Augsb. confession toeghedaen, om des Evang. Christi wille, in* 7 *schansen, in* 4 *legeren en sommige schepen te water, die zelfde stadt uit te hongeren en met gewelt te overvallen, gelegert hadden*, enz. Kort hierop lieten de beide leeraars volgen: *Bedenckingen, oordeel en raed Dr. M. Lutheri, in openbare disputen verdedigd anno* 1519, *dat men den paus en zijn beschermheeren tegen onregten, geweld en crijgh wederstand zal doen*, enz. — Saliger heeft het aandenken van 't opgebroken beleg bewaard in: *Historia van der tijt der swaere belegering en wonderl. verlossinghe der*

Chrl. gem. der stadt Woerden in Hollant, der Augsb. confess. toeghedaen; Godt den Heere ten eeren en alle Christenen tot vreuechden en den vervolghers des H. Evang. en den aenhanck des paus tot boete. enz. Hij koesterde groote vrees, dat bij de zegepraal der Herv. kerk, waartoe de afzwering van Filips II veel zou bijdragen, de kleinere Protestantsche gezindten zouden moeten wijken; daarom liet hij zich, den 9. Aug. 1579 in eene leerrede hevig uit tegen de voorgenomene afzwering. Bij de Staten van *Holland* hier over aangeklaagd, werd hij van zijn ambt ontzet. Sommige leden zijner gemeente verzochten vruchteloos bij de Staten zijne herstelling. Zij wenden zich daarop tot prins Willem I, die de zaak stelde in handen der Holl. Staten, wier resolutie van 4 Apr. 1580 wel aan de Luthersehen binnen *Woerden* vrije en onbelemmerde godsdienstoefening toestond, maar tevens over Saliger en zijn' ambtgenoot H. Vredeland het banvonnis uitsprak. Wat zijn volgend lot is geweest, is ons onbekend.

SALLENGRE (ALBERT HENRI), geb. te *'s Hage* in 1694, † 1728, ontving van zijne ouders, die Fransche refugiés waren, eene geleerde opvoeding. Na het afloopen der Lat. scholen, begaf hij zich denkelijk naar *Leijden*, om zich in de regtsgeleerdheid te oefenen, en vestigde zich, toen hij tot doctor bevorderd was, als advocaat in zijne geb.-plaats. Na den Utr. vrede bezocht hij *Frankrijk*, en bragt eenigen tijd te *Parijs* door met het onderzoeken der boekverzamelingen, waardoor hij in kennis kwam met vele geleerden. Steeds koesterde hij groote liefde voor het land zijner geboorte, zoodat hij, na eenige jaren toevens, derwaarts terugkeerde. In 1717 reisde hij andermaal naar *Frankrijk;* van daar naar *Engeland*, waar hij lid werd van 't Kon. Genootschap te *Londen*. Bij de Staten-Generaal bekleedde hij, in 't laatste tijdperk zijns levens, den post van commissaris van finantiën, en liet onderscheidene schriften na, o. a. een werkje in den trant van Erasmus' *Lof der Zotheid* en Decker's *Lof der Geldzucht*, getiteld: *Eloge de l'ivresse*, 1710, dikwijls, ook te *Parijs*, herdrukt. — *Mémoires de littérature.* 1715—1717, 4 tom. — *Novus thesaurus antiq. Romanarum.* 1716—19, in 3 dln. fol., door Graevius vervolgd. — *Essai d'une hist. des Provinces-Unies pour l'année* 1721 etc. — Hij werkte mede aan het *Journal de la Haye*, en aan 't werk van St. Hyacinthe: *Chef-d'oeuvre d'un inconnu.*

SALLIETH (MATHIAS DE), geb. te *Praag* in 1749, † 1791 te *Rotterdam*, leerde in zijne jeugd te *Weenen* het platenslijpen bij den graveur J. E. Mansfeld. Van daar begaf hij zich naar

Parijs, werkte daar eenige jaren onder de leiding van den beroemden J. P. le Bas, o. a. aan de platen in de *Voyage pittoresque de France* en het *Cabinet de Lebrun*. In 1778 kwam hij in *Holland*, woonde eerst te *Schoonderlo*, daarna te *Rotterdam*. Eene menigte platen zijn door hem gegraveerd; o. a. die naar de teekeningen van zijn' vriend D. Langendijk. Naar W. van der Velde graveerde hij voor *Engeland* zee- en stroomgezigten, waarvan de luchten inzonderheid bewonderd worden.

SALM (A.) bloeide in de eerste helft der 17de eeuw waarschijnlijk te *Amsterdam* en had eene bijzondere manier van schilderen. Hij wist met de pen de keurigste teekeningen zoo naauwkeurig na te bootsen, dat men werkelijk teekeningen meende te aanschouwen. Zijne voorwerpen bestonden meestal in zee- en havengezigten, met steden en dorpen in 't verschiet, goed bewerkt. Eene zee met schepen, in den trant van W. van de Velde, droeg inzonderheid blijken van fiksche en zuivere behandeling, zoodat men spijt gevoelt, dat er van dezen meester zoo weinige stukken voorhanden, en van zijne levensgeschiedenis geene bijzonderheden bekend zijn.

SALM-SALM KYRBURG (FREDERIK III, vorst van), geb. te *Limburg* in 1745, † 1794, bragt een' geruimen tijd te *Parijs* door, en toen in 1786 de onlusten in ons vaderland uitbraken, bragt hij het hof van *Versailles* in den waan, dat hij een' aanzienlijken aanhang in *Holland* bezat. De minister de Calonne bezorgde hem eene aanstelling als veldmaarschalk met eene jaarwedde van 40,000 franken, waarvan hij echter afstand deed voor eene som van 400,000 fr. in eens. In *Nederland* speelde hij eene dubbelzinnige rol, en desniettemin stelden de patriotten zoo veel vertrouwen in hem, dat men hem het opperbevel over *Utrecht* opdroeg, met eene bezetting van 8000 man. Dat vertrouwen werd deerlijk de bodem ingeslagen, toen hij bij het aanrukken der Pruissen, *Utrecht* zonder slag of stoot aan hen overgaf, en naar *Parijs* terugkeerde. Hier den schijn aannemende, alsof hij de volkspartij voorstond, zag hij zich gesteld aan 't hoofd van een bataillon der nationale garde, doch zijn weifelend en karakterloos gedrag maakte hem tot een voorwerp van bespotting en regtstreeksche of zijdelingsche beschuldigingen, en zijne voorgewende democratische gevoelens konden hem den 25. Julij de guillotine niet doen ontsnappen.

SALMASIUS (CLAUDIUS), geb. den 15. April 1588 te *Semur*, een kleine stad van *Bourgondië*, uit een aanzienlijk en letterkundig geslacht, ontving eene geleerde opvoeding van zijn' vader, die hem in 1604 naar *Parijs* zond, om zich in

de wijsbegeerte te oefenen. Zijne Protestantsche gevoelens, door zijne moeder in hem opgewekt, werden hier aangekweekt door den beroemden Casaubonus, in wiens vriendschap hij deelde. Met een' gunstigen aanleg begaafd, maakte hij groote vorderingen, vooral in de Gr. en Lat. talen, en begaf zich op aanraden van zijn' vriend in 1606 naar *Heidelberg*, om zich op de regtsgeleerdheid toe te leggen, onder den vermaarden D. Gothofredus; maar zijn smaak voor de oude letterkunde vond hier zooveel voedsel in de rijke academie bibliotheek, dat hij zijn' meesten tijd besteedde met het doorzoeken van kostbare handschriften en het uitgeven van schriften, die in de geleerde wereld groote bewondering baarden. Naar *Frankrijk* teruggekeerd, vestigde hij zich, om zijn' vader genoegen te geven, als advocaat te *Dijon*, zonder ooit voor de balie te verschijnen. Later legde zijn protestantisme hinderpalen in den weg, om in het parlement zijns vaders opvolger te worden. Hierop bezocht hij de voornaamste steden, waar de geleerdheid bloeide, ook *Leijden*, waar de verzorgers der hoogeschool hem in 1631 wisten te boeijen, niettegenstaande vereerende en voordeelige aanbiedingen van elders. Zij benoemden hem, even als vroeger Scaliger, tot honorair hoogleeraar, met de bepaling, dat hij zich met de wederlegging der *Annales Ecclesiastici* van Baronius zou bezig houden. Hij bragt veel bij tot den bloei der hoogeschool, doch eigenwaan en kitteloorigheid wikkelden hem in vele twisten, o. a. met D. Heinsius en Grotius. Ofschoon hij eenige maanden in *Zweden* bij koningin Christina doorbragt, kon deze, noch koning Lodewijk XIII, noch Richelieu, noch goud, noch eer, hem bewegen zijne standplaats te verlaten. Tot herstelling zijner gezondheid naar *Spâ* vertrokken, overleed hij aldaar den 3. Sept. 1653. Over zijne groote geleerdheid zijn het vriend en vijand eens, ofschoon velen hem smaak noch scherpzinnig oordeel toekennen, en Grotius hem noemde een vat vol geleerdheid, doch zonder banden. Gaat men de lange lijst zijner schriften na, door Paquot opgegeven en soms critisch, doch niet onpartijdig beschouwd, dan staat men verbaasd ook over zijne groote werkzaamheid.

SALVERDA (JAN PIETER), ook wel JAN CORNELIS S. PIETERSZ., geb. te *Bolsward* in 1783, † 1836, gaf reeds in zijne jeugd blijken van groote leergierigheid, weshalve zijne ouders, die welgezeten landlieden waren, besloten, hem tot onderwijzer te laten opleiden. Hij was eerst als ondermeester werkzaam in zijne geboorte-plaats; daarna te *Tjerkwerd*, om den

zwakken meester Picke Piekema in zijn ambt bij te staan. Hij huwde diens nicht en bleef er tot in 1807, toen men hem als onderwijzer naar *Wons*, een zeedorp bij *Makkum*, beriep, waar hij in armoedige omstandigheden overleed. En in dezen nederigen man woonde een dichterlijke geest, (even als in zijn' vroegeren stad- en ambtgenoot Gijsb. Jacobs,) gelijk zijn bundel gedichten, veelal van godsdienstigen inhoud en in 't boeren Friesch, kan getuigen, uitgegeven in 1834 te *Leeuwarden*, onder den titel: *Hiljuwns uwren*, etc. Sloet van Olthuis geeft er een uitvoerig berigt van in de *Algem. Kunst- en Letterb.* voor 1837, I 338, enz.

SAM (ENGEL), geb. te *Rotterdam* in 1699, † 1769, was een bekwaam portretschilder en werker in crayon, die ook keurige kabinetstukjes vervaardigde met bijbelsche en mythologische voorstellingen, krachtig en uitvoerig gewerkt en bij de kunstminnaars geacht. Onder zijne portretten munten uit die van het vorstelijk huis van *Oranje*. Hij bezat inzonderheid het zeldzame talent, om portretten en teekeningen met beeldjes in crayon te vervaardigen, en de teeken-werken van Italiaansche en Nederl. meesters bedriegelijk te copiëren, zonder er ooit misbruik van te maken. Zijn bedrijf was eigenlijk houtkooper en hij beoefende de kunst alleenlijk als uitspanning.

SAN (GERARD DE), geb. te *Brugge* in 1754, † 1830, oefende zich aldaar op de stads teeken-academie, onder de leiding van Egillon, begaf zich in 1781 over *Frankrijk* naar *Rome* en hield zich bezig met het schilderen van historieële onderwerpen. Hij behaalde bij de academie te *Parma* in 1783 de gouden medaille voor de *Roof van het palladium uit den tempel van Troje* en in 1785 voor *Simson overgeleverd aan de Filistijnen door Delila*, of volgens anderen: *Alexander de Groote den beker van zijn geneesheer aannemende*. Aan een ander stuk bezig, kreeg hij het berigt van de ziekte zijner moeder, 't welk hem naar *Brugge* deed terugkeeren, waar men hem in 1790 tot opper-directeur der stads akademie voor de teeken-, schilder- en bouwkunde benoemde. De onlusten van dien tijd drongen hem in 1795 *Vlaanderen* te verlaten en naar *Groningen* de wijk te nemen, waar zijn broeder R. Kath. priester was. Hier maakte hij zich door onderscheidene portretten, historische en familiestukken, zoo gunstig bekend, dat men besloot eene kunst-academie op te rigten, met de San aan 't hoofd voor de teekenkunst. Ook bij het Instituut voor doofstommen was hij als teekenmeester werkzaam en voor de R. Kath. kerk in de *Ebbingestraat* schilderde hij eenige bijbelsche tafereelen. Zijne crayon-teekeningen in 3

kleuren zijn nog gezocht. Een geboetseerde *groep van Milo*, in de kunstzaal der gemelde academie, doet zien wat hij ook in dit vak vermogt.

SANDE (MAXIMILIAAN VAN DEN), of SANDAEÜS, geb. te *Amst.* in 1578, † 1656, legde den grond tot zijne letterkundige studiën te *Keulen* en te *Pont à Mousson*, en tot de godgeleerdheid te *Rome*, alwaar hij ten jare 1597 in de orde der Jezuiten trad. Gekozen te *Würzburg* in *Beijeren* tot hoogl. in de theologie, was hij in deze betrekking tot aan zijn' dood ijverig werkzaam. Zijne menigvuldige werken, door Foppens en Glasius opgeteld, bestaan veelal in twistschriften tegen de Hervormden en in lofredenen op Maria, de moeder des Heeren. Ook schreef hij eene *Theologia medica, sive Medicus Christianus, libri III. Col.* 1635. — Eene *Theologia symbolica, mystica et juridica.* — *De gemitu animarum purgatorii*, 1644, enz.

— (FREDERIK VAN DEN), geb. te *Arnhem* in 1577, † 1617, zoon van Reinier v. d. S. en Catharina van Reijdt, zag zich, na volbragte regtgeleerde studiën, benoemd tot burgemeester in zijne geb.-stad; vervolgens tot raad en momboir (procureur-generaal) bij het hof van *Gelderland.* Hij nam eenige buitenlandsche zendingen waar, en werd later afgevaardigde ter vergadering van de Staten-Generaal, in welke betrekking hij stierf te *'s Hage*, waar hij op kosten van *Gelderland* begraven werd. Sedert 1608 was hij curator der Geldersche kwartierschool te *Harderwijk.* Door zijn huwelijk met Evermoedt van Essen, werd hij verwant aan dat adelijk geslacht. Hij stond in vriendschapsbetrekking met Pontanus en den hoogl. D. Baudius; en schreef als ervaren regtsgeleerde een *Commentarius in Gelriae et Zutphaniae consuetudines feudales cum descriptione Gelriae. Harderv.* 1625 en *Arnh.* 1637. Zijne *Commentatio de effestucatione*, is door L. Goris, met diens aanmerk. en met 2 cap. vermeerderd, in 't licht gegeven te *Arnhem* in 1638. Vervolgens zijn al zijne juridische werken met die van zijn broeder Johan, door Joachimus uitgegeven te *Keulen* in 1698, en te *Brussel* door L. F. Christijn in 1721. Zijne ervarenheid in theologische zaken wordt door W. Baudart geroemd.

— (JOHAN VAN DEN), geb. te *Arnhem* omstreeks 1578, † 1638, vormde zich buiten 's lands op onderscheidene hoogescholen tot een bekwaam letterkundige en regtsgeleerde, inzonderheid te *Wittemberg* onder den beroemden prof. juris P. Heigius. Naar 't vaderland teruggekeerd, oefende hij eerst te *Utrecht* de praktijk uit; werd in 1597 te *Franeker* tot hoogleeraar in de regten aangesteld en in 1604 tot raadsheer in den hove van

Friesland. In zijne betrekking als ouderling bij de hervormde gemeente te *Leeuwarden*, woonde hij in 1618 met J. Bogerman en 2 andere Friesche predikanten, benevens 2 leden van 't hof, de Dordsche synode bij, en werd door de Staten-Generaal onder de 24 regters van Oldebarneveld, de Groot en Hoogerbeets benoemd, waarbij hij zich met gematigdheid en regtvaardigheid gedroeg. Te *Leeuwarden* bekleedde hij nog eenige jaren met luister zijn' post en stierf als president van den hove. Als regtsgeleerde verwierf hij grooten roem, o. a. door zijne *Decisiones Frisicae sive rerum in suprema Fris. curia judicatarum libri V. Leov.* 1615, daarna meermalen herdrukt; als geschiedschrijver, door een vervolg op het werk van zijnen oom E. v. Reijdt, *Hist. der Nederl. oorlogen*, 't welk hij met zijn' broeder Frederik in 1626 uitgaf. Van dat vervolg kwam ten jare 1650 te *Utrecht* in 't licht een 2de druk met een bijvoegsel, en later ook eene Lat. vertaling. Nog latere uitgaven voerden den titel: *De waeckende Leeuw der Nederlanden* enz. *Amst.* 1663. Zijne *Nederl. hist.* als vervolg op Reijdt en zijn *Waeckende Leeuw* moeten beschouwd worden als één en hetzelfde werk, behalve hetgeen er door anderen is bijgevoegd. Hij is inzonderheid belangrijk omtrent de zaken van zijn' leeftijd.

SANDE (JOHAN), advocaat te *Leeuwarden*, door *Paquot* ten onregte met bovenstaande verwisseld (III 252), gaf eene berijmde vertaling van de *Poemata jocoseria in 4 anni partes. Leeuw.* 1699 –1702, waarschijnlijk (gelijk men uit eene aanteekening van den schrijver van *Hollands Roem*, IV (1) A. 173, zou opmaken) vervaardigd door Paulus van Ghemmenich, Friesch advocaat, van wien in eene andere uitgave van 't gemelde *Carmen jocoserium* ook nog andere Lat. dichtstukken gevonden worden. De vertaling van Sande is slordig, stroef en onkiesch, gelijk ook zijn uitvoerig stuk op de *Blijde intrede van J. W. Friso en diens gemalin*, 1709, hem geene plaats op den Nederlandschen zangberg waardig maakt. Levensbijzonderheden zijn ons van hem onbekend.

SANDER (CAREL PHILIP), geb. te *Brunswijk* in 1754, † 14 April 1823 te *Rotterdam.* Zijn vader J. C. A. Sander was later Hoogd. predikant te *'s Hage* en hofprediker van de hertogin-douairière. Carel Philip werd in 1777 aangesteld tot leeraar bij de Luth. gemeente te *Woerden.* Weldra verdacht omtrent zijne leerstellige gevoelens, ondervond hij grievend het *odium theologicum.* Doch hier pas 2 en een half jaar in dienst, zag hij zich naar *Groningen* beroepen, en van daar in 1792 naar *Rotterdam*, waar hij met vrucht tot aan zijn' dood werkzaam

was. Zijne schriften getuigen van geleerdheid en scherpzinnigheid. Wij tellen daartoe o. a. zijne *Geschied- en oudheidkundige verhand. over den oorsprong, benaming, plegtigheden enz. der zon- en feestdagen, die in de Gr., Lat. en Luth. kerken gevierd worden, enz.* 2 dln. *Gron.* 1787 en 90. — *Overdenkingen op den dag des Heeren, ter ophelder. der H. Schrift*, enz. 5 dln. *Rott.* 1796—1800. (Geschreven tijdens zijne verwijdering van het leeraarsambt.) *De eeuw der rede van T. Paine ter toetze gebragt. Ib.* 1798. — *Verhand. over de vraag: zouden de Aartsvaders vóór Mozes wel zoo oud zijn geworden, als men zich gemeenlijk verbeeldt? Ib.* 1811. — *Jezus, zijnen App., op denzelfden dag zijner verrijzenis, in Galilea verschenen. Ib.* 1814. — *Gods heiligheid verdedigd* enz. *Ib.* 1817, enz. enz. — Zijn zoon

SANDER (JOHANNES CONRADUS ANDREAS), geb. te *Woerden* in Sept. 1778, † 16 April 1838, volgde het voetspoor van zijn' vader, en was Evangelisch-Luthersch predikant te *Zaandam* en later te *Haarlem*. Hij paarde aan kunde en oorspronkelijkheid een' schranderen en diepen blik, en liep niet aan den band van het kerkelijk leerstelsel. Zijne predikwijze was in overstemming met zijnen wijsgeerigen aanleg, maar tevens praktikaal. Hij maakte zich door zijne leerredenen en schriften voordeelig bekend, o. a. door *De bijbel en het menschelijk leven, elkander ophelderende openbaringen Gods.* 1821. — *Theophania, God in den bijbel en het menschelijk leven*, 2 *dln.* 1826. — *Wanklanken des levens of de droomen der jeugd* enz. 1824. — *Over den invloed der geloofsformulieren in de Prot. kerken.* 1825. — *De Protestant en de R.-Katholijke zich vereenigende in de kerk van Christus.* 1826. Ook bezorgde hij eene uit 't Hoogd. vrij bewerkte vertaling van eene *Geschiedkundige beschouw. der monnikenorden en kloosters*, 2 dln. *Haarl.* 1822.

SANDERS (GERARD), geb. te *Wezel* in 1702, † 1767, werd door zijn' stiefvader, den schilder Tobias van Nijmegen, te *Dusseldorp* met vaderlijke zorg in de teeken- en schilderkunst onderwezen en mogt zich daarbij oefenen in de keurvorstelijke galerij. Op 18jarigen leeftijd ging hij naar *Rotterdam*, waar hij het onderrigt genoot van zijn' oom Elias van Nijmegen, dien hij eenige jaren behulpzaam was in het schilderen van zaalstukken, en met wiens dochter hij trouwde. Hij beoefende de kunst met roem en voordeel, en muntte, behalve in het schilderen van portretten, bijzonder uit in landschappen, historiële stukken en andere voorwerpen. Hij is tweemalen gehuwd geweest. — Zijne eerste vrouw JOHANNA VAN NIJMEGEN bezat bijzondere verdiensten in het borduren, vooral van bloe-

men, met loof- en sieraadwerk, naar de teekeningen van haar' echtgenoot. Zij † in 1754 op 52jarigen leeftijd.

SANDIFORT (EDUARD), geb. te *Dordrecht* 14 Nov. 1742, † 13 Febr. 1814, verkreeg te *Leijden* in 1763 den doctoralen graad in de geneeskunde en werd aldaar in 1771 aangesteld tot buitengewoon hoogl. in de ontleed- en heelkunde, het volgende jaar tot gewoon hoogleeraar en 6 jaren later tot hoogl. in de geneeskunde. Bij de geduchte veepest, welke in 1769 in het vaderland woedde, maakte hij zich, met Camper en Munniks te *Groningen*, bijzonder verdienstelijk. Hij gaf in eene Lat. verhandeling bij de Zweedsche academie te *Stokholm*, eene beschrijving van die vreeselijke ziekte met anatomische observatiën, tevens met den uitslag der bewerkstelligde inënting, zooals die door Camper was beproefd, weke verhand. daarna in 't Hoogd. is vertaald. Hierdoor en door zijne talrijke schriften, vestigde hij zijn' roem op de luisterrijkste wijze. Opmerking verdient zijne *Bibliotheca seu epitome omnium operum extraneorum. 's Hage* 1765—75, *in* 11 vol — *Thesaurus dissertationum et opusculorum ad omnem medicinam pertinentium. L. B.* 1768—78 in 3 vol. — *Observationes anatomico pathologicae. Ib.* 1777—81. — Zijn *Museum anatomicum academiae Lugd. Batavae*, 1793, 3 *vol. in fol. cum fig.*, op uitnoodiging der curatoren opgesteld, doet den rijkdom dier verzameling naauwkeurig kennen, en werd door zijn' zoon op de aangevangen wijze vervolgd. Hij was lid van 21 onderscheidene zoo binnen- als buitenlandsche genootschappen en academiën. — Zijn zoon

— (GERARD), geb. te *Leijden* 31 Jan. 1779, † 1848, zag zich in 1799 met den titel van prosector bij het *Theatrum anatomicum*, aan zijn' vader toegevoegd, en in 1801 tot buitengewoon hoogl. benoemd. Hij opende zijne lessen met eene redevoer. *De accuratioris et subtilioris anatomes studio, medicis et chirurgis maxime commendando.* De hem reeds verscheidene jaren toegedachte bevordering tot gewoon hoogl. der ontleed-, genees- en heelkunde viel hem ten deel in 1812. Bij de nederlegging van zijn rectoraat, 8 Febr. 1825, mogt hij het 250jarig feest van de oprigting der Leijdsche hoogeschool mede helpen vieren. Behalve het vervolg in 1 deel op het *Museum anatomicum* zijns vaders heeft hij o. a. nog uitgegeven: *Tabulae anatomicae situm viscerum thoracicorum et abdominalium* etc. 4 fasc. fol. *Leiden* 1805. — *Tabulae craniorum diversarum nationum.* 3 facs. folio *L. B.* 1838—43.

SANDIUS (CHRISTOFFEL) of VON DEN SAND, geb. te *Koningsberg* in 1644, † 1680, werd door zijn' vader, raad enz.

van den keurvorst van *Brandenburg*, en door dezen om zijne Sociniaansche gevoelens van zijne ambten ontzet, echter in die gevoelens opgevoed. Daarop in zijne vaderland niet genoegzaam veilig, zocht en vond hij eene veilige wijkplaats te *Amsterdam*. Hier was hij vele jaren als schrijver en corrector bij een' vermaarden boekhandelaar werkzaam, voegde zich bij de Remonstrantsche broederschap en vond sober zijn brood. Hij was een der geleerdste Unitarissen, die zich in de 17de eeuw hier te lande ophielden. Van zijne bedrevenheid in de kerkelijke geschied., hoe eenzijdig ook, droegen o. a. eenige zijner werken de bewijzen, zooals zijn: *Nucleus hist. ecclesiasticae cui praefixus est tractatus de veteribus script. ecclesiasticis. Cosmopoli* (*Amst.*) 1668 en *Colon.* 1676. — *Catalogi patriarcharum et episcorum Hierosolymitanorum*, *Antiochinorum*, *Alexand.*, *Ephesinorum etc.* — *Bibliotheca Anti-trinitariorum. Ib.* 1684, bevattende eene letterk. gesch. der Unitarissen. Van zijne theol. schriften vermelden wij zijne: *Interpretationes paradoxae* 4 *Evangeliorum* etc. *Ib.* 1670. — *Tractatus de origine animae. Ib.* 1670. — *Scriptura S. Trinitatis revelatrix. Gouda* 1678. — *Problema paradoxorum de Spiritu S.; an non per illum Angelorum genus intelligi possit. Rott.* 1678. — Bovendien bestaan er van hem: *Centuria epigrammatum. Amst.* 1669. — *Notae et animadversiones in G. J. Vossii libros* 3 *de historicis Latinis. Ib.* 1677.

SANDRART (JOACHIM VAN), ofschoon geen Nederlander, verdient hier vermelding, wijl hij de schilderkunst vooral in ons vaderland leerde en zich eenigen tijd te *Amsterdam* ophield. Hij was geb. te *Frankfort a/M* in 1606, voldeed zijne neiging voor de teekenkunst te *Neurenberg* en *Praag*, en begaf zich later onder de leiding van den beroemden Utrechtschen schilder G. van Honthorst, bij wien hij groote vorderingen maakte. Verscheidene jaren was hij te *Rome* en elders in *Italië* met roem werkzaam, trad te *Frankfort* met eene adelijke dame in 't huwelijk, die hem daarna in 't bezit stelde van de heerlijkheid *Stokkau* bij *Ingolstadt*. De onlusten in *Duitschland* deden hem besluiten zich te *Amsterdam* te vestigen. Hier vervaardigde hij treffende portretten van beroemde mannen o. a. van Vossius en Vondel, welke hem met een krachtig bijschrift vereerde, en een schuttersstuk voor de groote zaal der Kloveniers-Doelen. Naar *Duitschland* teruggekeerd, is hij daar in 1673 overleden. Ook is hij schrijver van de *Deutsche Academie*, behelzende een' schat van geschied-, oudheid- en fabelkunde ter onderrigting van beeldhouwers en schilders, door Immerzeel, III 54, ten onregte aan een' JACOB SANDRART

toegeschreven, van welken Amsterdammer (welligt een zoon van Joachim,) ons niets anders bekend is, als dat hij aan 't keurvorstelijke hof van *Beijeren* als bevallig schilder geacht en geëerd was.

SANTEN (JAN VAN), geb. te *Utrecht* in 't midden der 16de eeuw, † in 1623, heeft zich meestal in *Italië* opgehouden en was o. a. architect van paus Paul V, onder den naam van *Vasanzio* en *Flammingo*. Eerst vervaardigde hij te *Rome* allerhande voorwerpen van ebbenhout en ivoor, 't geen hem aanleiding gaf om zich op de architectuur toe te leggen. Onderscheidene lusthuizen kregen door hem hun aanwezen, zoo als: de villa *Borghesi*, het lusthuis *Mondragone;* de villa van *Monte cavallo*, enz. In de kerk van de H. H. Cosmos en Damiens te *Rome* vindt men een grafteeken, door hem opgerigt, met dit opschrift: *Hic situs est Wilhelmus van Wede*, *Ultrajectinus Belga*, *pictor egregius*, *qui obiit MDCXXII*, *aet. suae XXI etc.*

— (LAURENS VAN), geb. te *Amsterdam* 1 Febr. 1746, † 10 Apr. 1798, volgde de neiging van zijn hart voor de wetenschappen, ofschoon zijn vader hem liever voor den koophandel had opgeleid. Na het afloopen der Lat. scholen, vormde hij zich op het athenaeum zijner geb.-stad, vooral onder de leiding van P. Burman den jongeren, tot de beoefening der oude letteren en der Lat. poezij. In 1766 bezocht hij de Leijdsche hoogeschool, werd 6 jaren later tot meester in de regten bevorderd, en moest — wijl de handelszaken zijns vaders verachterd waren, — door middel van privaat onderwijs, onder den naam van repetitor, in zijn bestaan voorzien. De werkkring, waarin hij zich bewoog, ontwikkelde dagelijks meer en meer zijne kennis in het oude Attische en Romeinsche regt. Gedurende eene reeks van 20 jaren, heeft hij een aantal academische dissertatiën verdedigd, en zich grooten roem verworven. Na de omwenteling van 1795, nam hij, tegen zijn' zin, eenigen tijd het voorzitterschap waar in den municipalen raad zijner woonplaats. Zijne overdrevene demokratische beginselen maakten hem vijandig gezind jegens den hoogl. Luzac. Als curator der Leijd. hoogeschool, heeft hij die ten duurste aan zich verpligt door de instelling van een afzonderlijken leerstoel voor de vaderl. taal- en letterkunde, door Siegenbeek als eerste hoogl. in dat vak te kiezen en door den grondslag te leggen tot het academisch munt- en penningkabinet. Als Lat. dichter heeft hij uitstekende verdiensten, vooral in het erotische. Zijne dichtst. zijn in 1801 door de zorg van zijn' vriend J. H. Hoeufft verzameld en herdrukt, met eene uitvoerige levens-

en karakterschets. Van 1783—96 gaf hij zijne *Deliicae poëticae* in 't licht, zijnde eene verzameling van keurstoffen uit onderscheidene nieuwere Lat. dichters. Dat zijne letteroefeningen zich ook tot de Nederd. uitstrekten, bleek uit zijne *Rvvwe proef over het werktvigliike der dichtkvnde* te *Leijd.* 1796. Hoezeer in eene vreemde en onaangename spelling opgesteld, bevat het werkje een scherpzinnig onderrigt in het gebruik der verschillende voetmaten. Zijn *Terentius Maurus* is eerst voltooid uitgegeven in 1826 door D. J. van Lennep te *Utr.* en zijne *Collectanea* schuilen hier of daar nog in 't duister, of zijn door Leijdens ramp in 1807 verloren geraakt.

SANTVOORT (GODEFROI VAN), geb. te *St. Oedenrode* in de *Meijerij van 's Hertogenbosch* in 1577, beoefende de oude letteren in de laatstgenoemde stad en de wijsbegeerte en regtsgeleerdheid te *Leuven*, in welke laatste wetenschap hij in 1606 den graad van licentiaat verkreeg. Bijna ter zelfder tijd werd hij begunstigd met een canonicaat bij de hoofdkerk te *Antwerpen*, welke betrekking hij omstreeks 1625 verliet, om zijn overig leven in stille godsdienstige afzondering door te brengen. Behalve zijne moedertaal en het Latijn, verstond hij ook Fransch, Italiaansch en Spaansch. Hij heeft uit het Fr. overgezet: *Den kortsten wech tot de hoochste volmaecktheijdt* enz. *Ghemaeckt door eene heijlighe en verlichte maghet van Milanen*, enz. *Antw.* 1624. — Uit het Italiaansch: *Abrégé de la vie de* 5 *saints canonisés par le pape Grégoire* XV, enz. *Ib.* 1624. — En uit het Spaansch: *Traité de la tranquillité de l'ame Chrétienne. Ib.* 1626.

— (PETRUS), geb. te *Breda* in 't midden der 17de eeuw, verdient vermelding om zijne zonderlinge lotgevallen. Te *Leijden* met lof tot doctor der godgeleerdheid bevorderd, moest hij lang wachten op het verkrijgen van eene standplaats; dit haalde hem, inzonderheid van zijne moeder, bittere verwijtingen op den hals; zoodat hij het ouderlijke huis en zijn vaderland verliet, berooid in *Frankrijk* aanlandde, en eenigen tijd om zijne religie in de gevangenis sleet. Hieruit ontslagen, begaf hij zich naar *Rome*, waar hij bij de Vaticaansche boekerij eene aanstelling kreeg, die hem het noodige verschafte. Men zou hem tot onderbibliothecaris bevorderd hebben, indien hij zijn geloof had willen verzaken; doch dit was bij hem aan eens dooven mans deur geklopt en maakte het besluit in hem rijp, naar zijn vaderland terug te keeren. Hij vond zijne ouders niet meer in het land der levenden, en weldra in 1682 eene standplaats in 't dorpje *'t Woud* bij *Delft.* Zijn gering tractement deed hem besluiten, eenige jongelieden voor de weten-

schappen op te leiden en eene bemiddelde vrouw op te zoeken. Beide plannen gelukten; eenige jongelingen vertrouwden zich aan zijne leiding, o. a. ook de daarna zoo beruchte schilder en schrijver Jac. Campo Weijerman. Met eene rijke, maar niet jeugdige noch schoone jufvrouw uit *Delft* Maria van der Mast, sloot hij eene schriftelijke verbindtenis, die hem echter vóór den trouwdag reeds berouwde. Hij verbrak zijne belofte en door de Delftsche schoone aangeklaagd bij de Classis, ontving hij eene openlijke bestraffing en moest eenige zondagen onder den preekstoel zitten. Niettegenstaande deze vernedering bezorgde hem de roem zijner gaven in 1700 eene leeraarsplaats te *Middelburg*, waar hij 3 jaren later overleed, volgens sommige aan de gevolgen van een' geweldigen indruk, die het radbraken van een' misdadiger, welken hij als jongste predikant ter dood moest bereiden en in de laatste ure bijstaan, op hem maakte. Uitvoeriger berigten komen voor in het *Nederl. Archief voor kerkel. gesch. van Kist en Roijaards*, *II* 219 enz. en zijne lotgevallen zijn als Novelle door Mr. W. van de Poll bewerkt in het tijdschrift *Gelderland*, 1852, I 33 enz.

SAPMA (DOMINICUS), wiens geboorte- en sterfjaar ons onbekend zijn, werd in 1614 als predikant te *Hoorn* beroepen in de plaats van J. Roggius, die de contra-Remonstrantsche gevoelens was toegedaan. De tegenovergestelde gevoelens waren toenmaals in de gemelde stad de heerschende, doch toen in 1618 de Remonstrantsch-gezinde regering te *Hoorn* moest aftreden, werd Sapma voor de Dordrechtsche synode geciteerd, afgezet, door de Staten gebannen, en naar *Waalwijk* gevoerd den 6. Julij 1619. Te *Antwerpen* verkozen tot de binnenlandsche directie, keerde hij weldra naar 't vaderland terug, predikte heimelijk op verschillende plaatsen, inzonderheid te *Amsterdam*, ontkwam meermalen het dreigend gevaar, tot dat men hem in Aug. 1621 pakte en tot 2 malen met de pijnbank bedreigde. In Sept. van dat zelfde jaar werd hij, door 't beleid en in het gewaad zijner vrouw Grietje Ulbes, uit de gevangenis verlost, en hielp zelfs kort daarop Grevius en Prince te *Amst.* uit het tuchthuis ontkomen. In 1624 werd hij een der provisionele klassikale gedeputeerden en met Wouter Cornelisz. tot de bediening van *Friesland* aangesteld, kreeg later te *Hoorn* een vaste standplaats en bediende die gemeente tot 1640 of 41.

SAPORTAS (ABRAHAM JACOB), een aanzienlijke Portugeesche Jood, geb. te *Amsterdam* in 1777, † 1836, was bijzonder geacht om zijne kunstkennis, smaak en helder oordeel, gunstig

ontwikkeld door groote belezenheid. Men benoemde hem tot voorzitter der 4de klasse van het kon. Nederl. Instituut, en tot lid van den raad des bestuurs van de academie van beeldende kunsten. Zijn openhartig, dienstvaardig en innemend karakter bezorgde hem vele vrienden, die zijnen leerzamen omgang zochten.

SARAVIA (ADRIANUS), geb. te *Hesdin* in *Artois* omstreeks 1530, † 1612, heeft waarschijnlijk te *Oxford* zijne theolog. studiën voortgezet en den doctoralen graad verkregen. In 1561 was hij leeraar der Hervormden te *Antwerpen* en een der opstellers of liever nazieners van de *Nederl. geloofsbelijdenis*. Met Johan van Marnix stichtte hij te *Brussel* eene Waalsche gemeente, was in Maart 1581 voorzitter van de prov. synode der Vlaamsche kerken te *Gent*, en 2 jaren later hoogl. in de godgeleerdheid en Fransch pred. te *Leijden*. Hij nam deel aan eene twist met Coornhert, die in zeker boekje eenige bedenkingen tegen den Nederl. catechismus had geopperd. Noodlottiger was zijne deelneming in de partijschappen, welke onder Leycester oprezen. Gewikkeld in de beruchte zamenzwering tegen de overheid, ten behoeve van gemelden landvoogd, ten jare 1587 te *Leijden* ontdekt, ontkwam hij door eene overhaaste vlugt naar *Engeland* ter naauwernood het gevaar van in hechtenis genomen te worden. Vervallen verklaard van zijn hoogleeraarsambt, werd hij in zijn nieuw vaderland tot kanunnik bij de hoofdkerk te *Canterbury* bevorderd, terwijl hij in hooge achting stond bij de Hervormden, die zijne kennis en. ijver roemden, ofschoon hem wel eens een onverdraagzame geest bezielde. Zijne, eerst afzonderlijk, uitgegevene schriften zijn in 1611 te *Londen* in fol. in 't licht gekomen, onder den titel: *Diversi tractatus theologici.*

SARCERIUS (REINERUS), geb. te *Zoelmond* in 1540, † 1597, stond 20 jaren lang aan 't hoofd der Hieronymiaansche school te *Utrecht*. Zijne volstandige weigering om de Hervormde leer op de scholen in te voeren en om de tucht bij de schooljeugd te verbeteren, bragt de regering in 1586 tot het besluit, om de gemelde school en al de overige kapittelscholen te *Utrecht* af te schaffen, en door eene Hervormde schoolinrigting te vervangen terwijl men hem zijne waardigheid liet behouden. Als Lat. dichter (ofschoon door Peerlkamp niet vermeld) heeft hij zich onderscheiden. De titels zijner stukken zijn: *De amicitia ode* etc. 1579. — *Elegia scholastica de cruce seu adflictione perferenda.* 1582. — *Elegia scholast. seu commendatio laboris.* 1591. — *Laus Aurorae*, *qua juventus ad studium matutinum invitatur.* 1593.

SARDET (DIRK), geb. te *Amsterdam* in 1747, † 1817, had zich verbonden aan het Vlaamsche tooneelgezelschap, onder 't bestuur van Neijts, en betrad in zijne geb.-plaats, in 1770, voor de eerste maal het tooneel. Na het afbranden van den schouwburg in 1772 begaf hij zich onder J. Punt, naar *Rotterdam*, waar hij in 't huwelijk trad met Jacoba Wouters, Wed. Lamberge, eene bekwame tooneelspeelster, (op het art. WOUTERS te gedenken). Aan den nieuwen schouwburg te *Amst.* verbonden, vervulde hij daar de rol van Arend in *Gijsbrecht van Amstel*. Hij verwierf zich de gunst van 't publiek door ijver, aangename voordragt en beschaafde manieren. Vooral als *Gaston* schitterde hij in 't verheven treurspel. In het tooneelspel spreidde hij altijd waarheid en eene edele voorstelling ten toon, en in het blijspel betwistte hem niemand de kroon, zelfs geene buitenlandsche tooneelkunstenaars. In 1814 nam hij afscheid van 't tooneel, bij monde en met eenige dichtregels van zijn' kunstgenoot Westerman, verkreeg een jaargeld van *f* 1000 en eindigde zijne dagen te *'s Graveland*.

SARTORIUS (JOHANNES), eigenlijk KLEERMAKERS, geb. te *Amsterdam* omstreeks 1500, had zich met ijver op de beoefening van de Lat., Gr. en Hebr. talen toegelegd, zoodat de regenten zijner geb.-stad hem het onderwijs der jeugd op de Lat. school toevertrouwden. Ook wil men dat hij boven de *Waag* lessen gaf in de Hebr. taal. Het licht der Hervorming bestraalde ook weldra zijnen geest, en hij schroomde niet er openlijk vooruit te komen en de leer des evangelies te verspreiden. Dit berokkende hem in 1525 gevangenschap te *'s Hage*. Na zijn ontslag moest hij als balling 's lands eenigen tijd omzwerven, tot hij het waagde te *Noordwijk* eene school te stichten. Door zijne schriften zag hij zich in een' onaangenamen strijd gewikkeld met C. Crocus, rector der Lat. scholen te *Amst.*, vroeger zijn vriend. Later schijnt hij *Noordwijk* verlaten en zich naar *Bazel* begeven te hebben, waar hij een zijner werken liet drukken. Daarna is hij teruggekeerd en heeft te *Delft* en *Noordwijk* het leeraarsambt bekleed. Behalve in vreemde talen, was hij ook in zijne moedertaal zeer bedreven. Hij gaf o. a. in 't licht: eene *Grammatica Latina*. — Eene vertaling van Gr. en Lat. spreekwoorden. — *Paraphrases in 4 prophetas quos majores vocant*, etc. *Bas.* 1558, (onder den naam van J. Tosarrius Aquilovicanus.) — *Paraphr. in 12 prophetas quos minores vocant* etc. *Ib.* 1558. — Blijkens een grafschrift op hem zelven, was hij niet onervaren in de Lat. dichtkunst. Hij † omstreeks 1570.

SARTORIUS (GEORGE FREDERIK), geb. te *Amsterdam* 2 Apr. 1775, † 21 Apr. 1845, woonde met vrucht de lessen aan het athenaeum zijner geb.-stad bij. Na in de theologie onderrigt ontvangen te hebben van J. Tissel, pred. bij de Evang. Luthersche gemeente aldaar, vertrok hij in 1793 naar *Göttingen*, van waar hij 2 jaren later in 't vaderland terugkeerde. Nu werd hij benoemd tot hulpprediker bij de Luth. gemeente te *Zwolle*, en in 1800 tot predikant te *Schiedam*, waar hij met ijver in zijnen wijngaard, en ook als lid van het schoolbestuur en bibliothecaris der Maatsch. *Tot nut van 't algemeen* werkzaam was. Drie jaren later vertrok hij naar *Dordrecht* en in 1814 naar *Amsterdam*. Zijne geleerdheid bezorgde hem in 1827 een' leerstoel aan het Luth. seminarium, waar hij zich vroeger reeds met het onderwijs had belast en welke betrekking hij thans aanvaardde met eene rede: *De multiplici fructu quem diuturna in administrandis sacris exercitatio adfert ad juvenes S. S. ministerii officia docendos;* waarvan eene gunstige recensie voorkomt in de *Kirchenzeitung* van 1828. Eenige zijner letterkundige voortbrengselen zijn naamloos in 't licht gezonden. Hij genoot algemeene achting om karakter en kunde. Met gloed en kracht wist hij zich sierlijk en populair op den predikstoel uit te drukken. Te huis en in den vriendenkring was hij aangenaam en nuttig, door rijkdom van geest, gevatheid en scherpzinnig oordeel. Hij was vice-president der Evang. Luth. synode, mede hoofdbestuurder van 't Nederl. Bijbelgenootschap en lid van 't prov. Utr. Genootschap.

SAS (MARTEN), geb. te *Amsterdam* in 1754, † 1811, kwam, na het vroeg verlies zijner welgestelde ouders, eerst onder voogden, daarna bij A. Ypelaar, diamantzetter en kunstig vervaardiger van microscopische voorwerpen. De werkzame en onderzoeklievende aard van Sas deed hem spoedig de toegenegenheid van zijn' meester winnen, zoodat deze hem later deel gaf in zijnen kunstarbeid, dien zij nu dreven onder de firma van A. Ypelaar en Comp. Zij namen de 3 rijken der natuur tot voorwerpen hunner nasporing en bewerking. Meer dan 20 groote kabinetten werden door hen afgeleverd, waarvan sommige 1800 voorwerpen bevatteden, bestaande: uit kleine insecten met hunne uit- en inwendige deelen, visch-schubben, houtsneden, praeparaten van heesters, planten, bloemen, zaden, vliezen, pluizen, kiemen, plantdieren, zeeplanten, koraalgewassen, schelpen, geheele en doorgesneden hoorntjes, steenzwammen, delfstoffen enz., alle op de keurigste wijze geschikt en ingerigt, om door het microscoop beschouwd te worden. Bij eene openbare tentoonstelling van kunsten en handwer-

ken in 1808 te *Utrecht*, werden hunne kunststukken meer bekend en viel hun de zilveren eereprijs ten deel. Voor den koning verzamelden zij een kabinetje, in diens verzameling van natuurlijke historie geplaatst. Ook buiten 's lands werd hun werk gezocht en met roem vermeld. Bij het vervaardigen van de in- en uitwendige deelen, b. v. van de gaasvlieg, de gevleugelde en ongevleugelde mier, de kakkerlak, de walvisch- en de menschen-luis, gelukte het hun in 1811, de natuurlijke hist. van de vloo in 22 voorwerpen daarbij te voegen. Dit was het laatste werk, dat zij, tot verwondering van elk die het zag, daarstelden. Ypelaar en Sas stierven slechts éénen dag na elkander.

SASBOUT (JOOST), ridder, heer van *Spalant*, geb. te *Delft* uit een oud en aanzienlijk geslacht in 1487, † 1546, was een wetenschappelijk man, die inzonderheid van de regtsgeleerdheid zijne hoofdstudie maakte. Hij werd in 1515 lid van het hof van *Holland*, in 1526 van *Friesland* en daarna in 1543 door Karel V tot kanselier van *Gelderland* verheven. Sedert leefde en stierf hij te *Arnhem*, waar in de Groote kerk een gedenkteeken voor hem is opgerigt, met een treffend Lat. grafschrift, door hem zelven vervaardigd.

— (ARNOUD), zijn zoon, ridder, heer van *Spalant*, geb. te *Delft*, † 1583, werd in 1543 lid van het hof van *Holland*. Als tegenstander der Hervormden, trok hij in 1565 naar *Leijden*, om eenigen wegens hun geloof te doen vatten, welke echter meerendeels door de wijsheid en goedheid van J. van Berendrecht gered werden. Hij ondervond daar ook later, in het uitvoeren van vonnissen tegen andere gevangenen, den tegenstand van de gansche regering. Na den dood van A. Nicolai (Marius), zag hij zich in 1568 aangesteld tot kanselier van *Gelderland*, welk ambt hij in 1572 verwisselde met dat van voorzitter in den geheimen raad van *Brussel*. In deze betrekking verscheen hij twee jaren later, onder de Spaansche gevolmagtigden op den vredehandel te *Breda*, en nam, na het overlijden van Requesens, zitting in den raad van state. De onlusten, die in *Brussel* en elders ontstonden, deden hem besluiten om naar *den Haag* te verhuizen, doch anderen willen, dat hij openlijk de zijde der Staatschen zou gekozen hebben. Hij stierf te *'s Hage*.

— (ADAM), geb. te *Delft* 21 Dec. 1516, † 1 Dec. 1553, was de zoon van Jan Sasbout Dirksz., die 25 malen aldaar het burgemeesters-ambt bekleedde. Voor de wetenschappen opgeleid, bezocht Adam eerst de Lat. school in zijne geb.-stad, daarna die te *Utrecht*, waar hij, onder den beroemden G. Ma-

cropedius, bijzondere vorderingen maakte in de oude talen, zoodat hij reeds vóór zijn 18de jaar de *Ilias* van Homerus in Lat. verzen overbragt en zulk een stalen geheugen bezat, dat hij de 12 boeken der *Aeneis* van Virgilius zonder hapering kon opzeggen. Later bezocht hij de hoogeschool te *Leuven;* oefende zich in de wijsbegeerte, godgeleerdheid en de Hebr. taal, trad aldaar in de orde der Franciscanen of Minderbroeders, en was om zijne geleerdheid en welsprekendheid zoo geacht, dat men hem een' leerstoel in de theologie toevertrouwde. Hij † in de kracht zijner jaren. Zijne schriften zijn na zijn' dood verzameld en uitgegeven te *Keulen* in 1568 en 1575.

SASGERT (JOHANNES), of SASKERIDES, geb. te *Warmenhuizen* bij *Alkmaar* in 1524, † 1594, ontving zijne eerste vorming op de Hieronymus-school te *Utrecht* en vervolgde zijne theol. studiën te *Leuven.* Daarna tot priester gewijd, werd hij pastoor te *Haringcarspel.* Met de schriften der Hervormers bekend geworden, nam hij hunne gevoelens aan en verspreidde die in zijne gemeente. Dit had ten gevolge dat hij zijne standplaats moest verlaten, en buiten 's lands veiligheid zoeken, eerst in *Engeland,* daarna te *Wittenberg*, waar hij de achting en vriendschap van Melanthon verwierf, en op diens aanbeveling in 1557 tot hoogleeraar in de theologie en de Hebr. taal benoemd werd te *Koppenhagen.* Kort daarop tot baccalaureus in de theologie en later tot artium liberalium magister bevorderd, zag hij zich eindelijk tot kanselier der universiteit verheven. Onderscheidene geschriften getuigen van zijne geleerdheid en ervarenheid in de Lat. dichtkunst, o. a. *Sacrorum carminum libri novem. Bas.* 1557, of *Carmina de 7 temporibus sacrae ecclesiae*, ook in 't Nederd. vertaald onder den titel: *Uitlegginge van de 7 tijden der H. Kerke*, en gevoegd achter S. van Til's *Inleijdinge tot de prophetische schriften*, enz. *Alkm.* 1682, *Dordr.* 1684 en meermalen ook in *Duitschland* herdrukt. — *Septem conciones de passione et resurrectione Christi*, 1567. — *Carmen gratulatorium ad Fredericum II de nato filio*, 1577.

SAURIN (ELIE), geb. te *Usseaux* in *Dauphiné* in 1639, † 1703, was pred. bij de Hervormden te *Embrun*, toen hij genoodzaakt werd zijn vaderland te verlaten, wijl hij geen eerbied had betoond voor een' priester, die het hoogwaardige sacrament droeg. Hij begaf zich naar *Nederland*, waar hem een gastvrij onthaal wachtte, en zag zich weldra aangesteld tot leeraar bij de Waalsche gemeente te *Utrecht;* doch later ook gewikkeld in een' theologischen strijd met P. Jurieu te *Rotterdam.* Van de onderscheidene schriften, die hij naliet, noemen

wij: *Examen de la théologie de Jurieu*, 2 tom. *La Haye* 1694. — *Défense de la véritable doctrine de l'église Reformée*, 3 tomes. *Utr.* 1697. — *Réflexions sur les droits de la conscience. Ib.* 1697. — *Traité de l'amour de Dieu. Ib.* 1701.

SAURIN (JACQUES), geb. te *Nîmes* in 1677, † 30 Dec. 1730. De herroeping van 't edict van *Nantes* drong zijne ouders de wijk te nemen naar *Geneve*, waar de veelbelovende zoon de eerste schreden zette op de baan der wetenschappen. Door zijn vurig karakter minder geschikt voor het stille wetenschappelijke leven, verwisselde hij op 15jarigen leeftijd de dienst der letteren voor de krijgsdienst en schaarde zich als kadet onder de troepen van Victor Amadeus, groot-hertog van *Savoije*, toenmaals tegen *Frankrijk* gewapend. Hij kweet zich, gedurende 4 jaren, zoo van zijn' pligt, dat men hem een vendel toevertrouwde; en mogelijk had hij zijn gansche leven aan Bellona gewijd, indien de Rijswijksche vrede in 1697 geen einde had gemaakt aan zijne krijgsmans-loopbaan. Hij keerde tot die der letteren terug, en *Geneve* telde hem onder de ijverigste studenten in de godgeleerdheid. In 1701 uit *Holland* naar *Engeland* overgestoken, werd hij aldaar tot de predikdienst toegelaten; verkondigde ruim 4 jaren het evangelie te *Londen* met gedurig klimmenden opgang, terwijl hij zich den beroemden kanselredenaar Tillotson tot voorbeeld koos. In 1705 vertrok hij tot herstelling zijner gezondheid naar *'s Hage*, waar hij nu en dan, buiten vaste betrekking, met groote toejuiching predikte, tot men hem, nog vóór het einde van 't gemelde jaar, tegen vaste bezoldiging aanstelde, om des voormiddags op den voorlaatsten zondag van iedere maand te prediken. Na het emeritaat van A. R. de la Deveze in 1706, zag hij zich tot vast predikant bij de Waalsche gemeente aangesteld. Meer dan gewoon waren zijne predikgaven, waarvan wij verder niet gewagen, wijl ze in 1855 zijn in 't licht gesteld door J. J. van Oosterzee: *Jac. Saurin. Eene bladzijde uit de gesch. der kanselwelsprekendheid.* Zijn roem verwekte nijd, ook bij sommige zijner ambtgenooten, en zijne verhandeling: *Over den leugen*, berokkende hem onaangenaamheden, waarbij hem de Haagsche Synode de hand boven 't hoofd hield. Zijne leerredenen zijn meermalen uitgegeven, onder de titels *Sermons sur divers textes de l'Écriture sainte*, 10 tom. — *Nouveaux sermons sur l'hist. de la passion de J. C.*, 2 tom. De Nederd. vertaling van J. Schoolhouder is zeer gebrekkig. Uittreksels zagen hier en daar het licht; het jongste is getiteld: *Chefs d'oeuvre, ou sermons choisies de Saurin, par J. J. Chenevière*, 4 *tom. Geneve* 1824. Zijne *Dis-*

cours historiques, critiques, theologiques et moraux sur les evènemens les plus remarquables du V. et du N. Testament, 1720, in 2 dln., zijn daarna vervolgd met het laatste gedeelte zijner letterkundige nalatenschap, door Roques te *Bazel* voor het Oude en door Beausobre de jonge te *Berlijn* voor het N. Testament en gebragt tot 11 dln. Aan de populaire dogmatiek bewees hij eene groote dienst door zijn *Abrégé de la théologie*, 1720, waarvan hij 2 jaren later een uittreksel gaf. Menschlievendheid, nederigheid, zachtmoedigheid en opregtheid zijn de grondtrekken van zijn karakter.

SAVRIJ (ROELAND), geb. te *Kortrijk* in 1576, † 1639, ontving van zijn' vader Jacob S. onderwijs in de teeken- en schilderkunst. Eerst vervaardigde hij visschen, vogelen en andere voorwerpen uit het dierenrijk, doch ging daarna over tot het teekenen en schilderen van bergachtige en klippige landschappen, waarin zijn vindingrijk vernuft het tot eene aanmerkelijke hoogte bragt. In dienst getreden van keizer Rudolf, vond hij gelegenheid de schilderachtige streken van *Tirol* te bezoeken, de ruwe natuur te bestuderen en belangrijke schetsen te maken. In de galerij te *Praag* vindt men keurige voortbrengsels van zijn penseel. Na den dood des keizers in 1612 vestigde hij zich te *Utrecht*, waar hij eene menigte zoo groote als kleine stukken vervaardigde, in groote achting stond en zijne dagen eindigde. Het Haagsch Museum prijkt met één zijner groote stukken: *Orpheus de dieren door snarenspel tot zich lokkende*, door Houbraken, als kunstig geschilderd, bewonderd en geprezen.

— (SEBASTIAAN), of SAVERIJ, geb. te *Amsterdam* in de laatste helft der 17de eeuw, (welligt een nakomeling van bovenstaande) was een bekwaam teekenaar en plaatsnijder, die vele kunstprenten en boekplaten, zoowel naar eigen teekeningen als naar Rembrandt, A. Cuijp, Quast, de Vlieger en anderen, heeft gegraveerd. Zijne stukken, waarin kleine figuren voorkomen, zijn bijzonder fraai geëtst in de manier van Callot. Zeer schoone platen vindt men van hem in 't werk: *Blijde inkomst van Maria de Medicis te Amst.* 1639, *in fol.* — In *J. van der Veen's Zinnebeelden of Adams appel.* 1642. — In *Medicea hospes*, 1638, en andere.

SAXE (CHRISTOFFEL), geb. te *Eppendorf* in *Saksen* in 1714, † 3 Mei 1806, begon zijne letterkundige loopbaan te *Leipzig*, bijzonder onder de leiding van J. A. Ernesti, en werd in 1788 bevorderd tot artium et philos. magister. Hij veranderde zijn' geslachtsnaam Sachse in Saxe of Saxius, die geleerder klonk, en trok op uitnoodiging van J. de Back naar *'s Hage*,

om de opvoeding van diens zonen op zich te nemen. Daardoor kwam hij in betrekking met sommige geleerden hier te lande, en door deze in 1752 tot het professoraat in de oudheidkunde en fraaije letteren te *Utrecht*, waarbij naderhand de algemeene en vaderl. geschiedenis gevoegd werd. Zijn hevige twist met zijn' ambtgenoot P. Burman Secundus verbitterde wel zijne levensgenoegens, maar kon zijn' werkzamen geest niet beletten, om zijne pligten trouw te vervullen. Het uitgebreide werk, waardoor hij grooten roem behaalde, is zijn: *Onomasticon literarium*, in 8 vol., bijzonder geschikt om de verdiensten der geleerden van de verloopen tijden, van welke natie ook, te leeren kennen. Terwijl hij het meest naauwkeurig is omtrent die schriften, welke tot zijn vak betrekking hebben, staan o. a. die, welke tot de natuurkundige wetenschappen behooren, doorgaans in de schaduw; ook zijn zijne oordeelvellingen wel eens minder juist. Van zijne overige schriften, tot de kleinste toe, vindt men eene lange lijst, in 't genoemde werk. Zijne *Laudatio C. A. Dukeri* beveelt zich bijzonder aan door een' zuiveren Lat. stijl, minder door bevalligheid en smaak. Door hoogen ouderdom werd hij verhinderd het *Eponymologicon* van Heinsius, met zijne verbeteringen en bijvoegsels, uit te geven. Men meent dat de stukken, daartoe behoorende, in de koninklijke boekerij te *'s Hage* zijn geplaatst geworden.

SAXE (FREDERICUS), zijn zoon, beoefende te *Utrecht* de regtsgeleerdheid, en werd in 1789 als opvolger van F. A. van der Marck te *Deventer* tot hoogl. in de regten aangesteld, welken post hij aanvaardde met eene redevoering: *De Antonio Schultingio, altero geminoque Batavorum Cujacio, tanquam gravissimo futuri antecessoris exemplo*. De staats-omwenteling van 1795 beroofde hem van zijn professoraat. Na hier en daar verschillende regterlijke betrekkingen bekleed te hebben, overleed hij den 3 Maart 1830 te *Amersfoort*.

SCALIGER (JOSEPHUS JUSTUS), zoon van den vermaarden Julius Caesar Scaliger, geb. te *Agen* in *Frankrijk* in 1540, † den 21 Jan. 1609, werd door zijn' vader op de letterkundige loopbaan geleid, en voltooide — na diens dood — zijne studiën te *Parijs*. Hij maakte groote vorderingen in de wetenschappen, veelal zonder hulp van onderwijzers; en bepaalde zich bijzonder bij de Westersche en Oostersche letterkunde, de geschiedenis en tijdrekenkunde. De zorg voor de opvoeding der zonen van den Franschen gezant aan 't hof te *Rome*, stelde hem in de gelegenheid, het Zuiden van *Frankrijk*, *Duitschland*, *Zwitserland*, *Italië* en *Schotland* te bezoeken, bekend te worden

met beroemde geleerden, en vele belangrijke bijzonderheden op te doen voor oudheidkunde en chronologie. De roem zijner geleerdheid werd weldra wereldkundig, zoodat de staten en de curatoren der Leijdsche hoogeschool alle pogingen in 't werk stelden, om hem naar *Leijden* te lokken, niet als gewoon hoogleeraar, maar alleen om door zijnen beroemden naam den luister der academie te verhoogen. Na lange aarzeling liet hij zich daartoe overhalen, en de 28 Aug. 1593 zag hem binnen *Leijdens* muren. Alles werd op eene onbekrompene wijze in 't werk gesteld om zijn verblijf te veraangenamen en onder afwisselende letter-arbeid en omgang met geleerde vrienden, sleet hij er zijne overige dagen in ongehuwden staat. Overdreven gevoel van eigenwaarde en een driftig gestel vervoerden hem wel eens tot daden, die zijn' roem bezwalkten. De beoefening der Oost. letterk. wist hij inzonderheid aan te moedigen, zoodat hij eene Arabische drukkerij aanlegde, en op eigene kosten van letteren voorzag. Onder zijne vele schriften bekleedt zijn werk: *De emendatione temporum*, *Par.* 1583, (daarna meermalen herdrukt) eene eerste plaats. Zijne commentariën op onderscheidene *Lat. classici* en het *N. T.* met andere zijner schriften, vindt men in *Saxii Onom. litt.*, III, 351 enz. Hij vermaakte zijne rijke verzameling van handschriften, waaronder vele Oostersche, aan de acad. bibliotheek.

SCHAAF (CAROLUS), geb. te *Nuits* in 't *Sticht van Keulen*, in 1646, † 1729, begon zijne academische studiën te *Duisburg* in de litteratuur, wijsbegeerte en theologie, en vond vooral smaak in 't beoefenen der Oostersche talen. De keurvorst van *Brandenburg* benoemde hem aldaar in 1677 als lector in die talen. Twee jaren later ging hij naar *Leijden*, en gaf daar in 1680, met vergunning van curatoren der hoogeschool, openbaar onderwijs in de Hebr. taal, telkens met verhooging van zijne eerst zeer geringe jaarwedde. Zoo was hij meer dan 38 jaren in deze betrekking werkzaam, toen men hem benoemde tot buitengewoon hoogl. in de Oostersche talen, welken post hij aanvaardde met eene rede: *De utilitate studii literarum Orientalium.* Curatoren waren hem ook vroeger behulpzaam door eene belangrijke som te schenken voor de uitgave van zijn: *Opus Aramaeum*, *complectens grammaticam Chaldaico-Syriacum*, *cum versione Latina. L. B.* 1686. — Tusschen beide nam de werkzame man wel eens eene preekbeurt waar, tot groote stichting der gemeente. Hij zond ook een *Lexicon Syriacum*, (*Ib.* 1717) in 't licht; en met Leusden een *N. Test. Syriacum*, *Ib.* 1708, herdrukt 1717, met kop. pl. en eene Syrische briefwis-

seling met den bisschop der St. Thomas-Christenen in *Malabar*. Zijn zoon Joh. Henricus heeft die briefwisseling vervolgd.

SCHAAIJ (CORNELIS) of SCHAIJ, geb. in 1656, † 1739, stond in bloedverwantschap met vele aanzienlijke geslachten in *Groningen*, waar hij eene geleerde opvoeding genoot. Na vreemde landen bezocht te hebben in 1681, kwam hij in 't bestuur van gemelde stad, bekleedde de voornaamste ambten, ook dat van burgemeester, en had in 1718 den meesten invloed op het besluit der provincie om prins Willem IV tot stadhouder van *Groningen* te verheffen. Hij was gehuwd met *Anna Muntinghe*, doch al zijne kinderen daalden vóór hem ten grave.

SCHABALJE (JAN PHILIPSZ.), wiens geb.-jaar onbekend is, was een zeer geleerd, taalkundig man, eerst leeraar der Doopsgezinden te *Alkmaar*, daarna boekhandelaar te *Amsterdam*. Hij heeft van 1611 tot 1657 verscheidene schriften uitgegeven, waaronder van dichtkundigen en godgeleerden aard. Zijn meest bekend werkje, waarvan meer dan 40 uitgaven bestaan, is *De Lusthof des gemoeds, inhoudende verscheidene geestelijke oeffeningen; met noch* 3 *collatien (of zaamenspraken) der wandelende ziele met Adam, Noach en Simon Cleophas. Alkm.* 1635. De druk van 1706 met fr. platen en versjes van J. Luiken, is de meest gezochte, terwijl het werk zeer geschikt is om de jeugd met de geschiedenis des O. V. bekend te maken. Hij gaf ook eene: *Hist. beschrijv. van het leeven onzes Heeren J. C. en de omstandigheden van dien, getrocken uit de* 4 *Evang. met leerzame aanmerk. en beschrijv. der landen, steeden, bergen, rivieren enz. in* 8 *dln. verdeeld, in* 4*to met pl.* 3*de dr. Leeuw.* 1707. — *Sommarium of korte inhoud des Bijbels*, meermalen herdrukt, ook met een *Historie lied van 't leven onzes Heeren J. C.; een gebed tot Christus* en een *Lofzang van den aart, kracht en werkinge des H. Geestes.* Behalve nog vele werkjes, heeft hij ook eenige liederen geleverd, o. a. in 't *Geestelijk kruidhofke* en vooral in C. Stapel's: *Lusthof der zielen.* Hoe hij zich beijverde om de geschillen onder de toenmalige Doopsgezinden bij te leggen, blijkt uit zijn boekje, getiteld: *Vereeningingh van de principale articulen des geloofs eeniger Doopsgez. gemeijnten, die men noemt Waterlanders, Vlamingen en Duitschen, getrocken uijt haare uijtgegev. Confessiën, waaruijt men zien kan het kleijn en nietig verschil derselver confessiën tot dienst van alle vredelievenden. Amst.* 1640, herdr. in 1674 en 1739. Het veroorzaakte veel opzien, gaf aanleiding tot verschillende vredesonderhandelingen, maar heeft toenmaals zijn liefderijk doel niet mogen bereiken.

SCHACHT (H. OOSTERDIJK), zie op OOSTERDIJK.

— (LUCAS), geb. te *Amsterdam* in 1634, † 10 Maart 1689, vestigde zich na volbragte academische studiën, als geneesheer te *Leijden*, waar hem in 1663 vergund werd, om op de dagen, wanneer gewoonlijk geene openbare lessen gehouden werden, zonder jaarwedde en vaste verbindtenis aan de hoogeschool, over het eene of andere deel der geneeskunde te lezen. In 1669 tot gewoon hoogl. benoemd, bewees hij, volgens getuigenis van Boerhaave, aan de academie en de studerende jeugd zeer belangrijke diensten, en verhoogde zijn roem door het beschrijven eener epidemische ziekte, welke in 1678 en 79 *Holland* teisterde. Zij is uitgegeven onder den titel van: *Epistolica narratio de scorbuto epidemico etc. L. B.* 1680.

— (JOHANNES HERMANNUS), geb. te *Bremen* 6 Apr. 1725, † in Febr. 1805, begon aldaar zijne theologische studiën, en zette die voort te *Utrecht*. Tot proponent bevorderd in 1750, zag hij zich twee jaren later als leeraar bevestigd te *Ter Aa*, waar hij gedurende elf jaren onvermoeid werkzaam was. Van dit laatste leverde hij eene proeve door de vermeerderde uitgave van 't werk zijns leermeesters Iken: *C. Ikenii Harmonia hist. perpess. Servatoris nostri. Recudi curavit, harmoniam vero hist. J. C. resurrectionis notis illustratam addidit J. H. Schacht. Traj. ad Rh.* 1758. Later gaf hij een 2de deel uit van Iken's: *Dissertationes philol. theol. in diversa S. Cod. utriusque instrumenti loca. Ib.* 1770. Behalve eenige uitlegkundige verhand. over uitgezochte plaatsen van Matth. en Marcus in de *Bremer N. Biblioth.*, gaf hij o. a. zijn gunstig bekend werk: *De noodzakelijkh. van eene spoedige bekeering* enz. *Amst.* 1762 en 77, ook in 't Hoogd. vertaald. Tot hoogl. in de godgeleerdh. en academie-prediker te *Harderwijk* aangesteld, hield hij 14 Julij 1764 eene rede: *De causis cur religio Christ. plures hodie quam olim experiatur obtrectatores.* Van zijne overige acad. redevoer. verdient vermelding zijne: *Oratio qua demonstratur rationem sanam haud intercedere quominus religionis Christ. mysteriis fidem habeamus. Traj.* 1766. Hij was in zijne theol. rigting gematigd en verdraagzaam, stond in achting en liefde bij curatoren en studenten en vormde vele bekwame theologanten. Aan 2 in 't Nederd. vertaalde werken gaf hij belangrijke bijvoegs. Het 1ste was: R. Midlar, *Hist. van de voortplanting van den Chr. godsd. en van den ondergang des Heidendoms*, 2de uitg. *Utr.* en *Amst.* 1764 in 2 dln. Het andere: W. Bates, *De overeenstemm. der goddelijke eigenschappen in het beramen enz. van 's menschen verlossing. Amst.* 1777. Na zijn' dood kwam het on-

voltooide werk door de zorg zijns zoons in 't licht: C. Iken, *Antiquitates Hebr. Traj.* 1810.

SCHACHT (GODEFRIDUS JOHANNES), geb. te *Harderwijk* in 1764, † 1846, genoot onder zijn' vader (boven vermeld) en andere beroemde mannen, zijne opleiding tot de theol. wetenschappen, bezocht later de Leijdsche hoogeschool en aanvaardde in 1790 de predikdienst te *Hees*, daarna te *Geertruidenberg*, *Delftshaven*, *Dordrecht* en in 1810 te *Leijden*. Aan den eenigen zoon van den beroemden Borger, wiens moeder eene zuster zijner echtgenoote was, bewees hij ouderlijke pligten, waartoe zijne ruime middelen hem in staat stelden. Hij ontving van de Geldersche hoogeschool, waar hij eenmaal voor 't professoraat in aanmerking kwam, in 1805, honoris causa, het doctoraat in de theologie. Hoezeer uitmuntende in kundigheden, zagen weinige zijner geestvruchten het licht. Ter voortzetting der uitgave van C. Iken's *Hebr. oudheden*, werd hij afgeschrikt door eene scherpe beoordeeling in de *Biblioth. v. Theol. letterk.* Men heeft alleen van hem eene: *Opwekkingsrede over den invloed van 't Evang. op de godsdienstige verlichting en daaruit vloeijende maatsch. besch. der Heidenen*, gehouden den 13. Aug. 1817 op de algem. vergad. van 't Zendelinggenootsch. De koning verhief hem in 1844 tot ridder van den Nederl. leeuw. Vele leergierige jongelingen, die toegang hadden tot zijne woning, en welke hij vaderlijke raadgevingen gaf, of met wie hij 't Gr. N. Test. las en verklaarde, roemden zijne gulheid en kunde, terwijl vele armen zijne milddadigheid ondervonden. In 1835 emeritus verklaard, genoot hij op zijne buitenplaats te *Soeterwoude* het zoete van eene werkzame rust. — Zijn broeder

— (CHRISTIAAN PAULUS), geb. te *Harderwijk* in 1767, † 1800, oefende zich aldaar en een korten tijd te *Leijden* en *Göttingen* in de geneeskunde, en werd ten jare 1789 in zijne geb.-plaats tot med. doctor bevorderd. De kruidkunde en de nat. historie waren bij voorkeur door hem geliefd. Ter vermeerdering zijner kunde, ondernam hij, met zijn' vriend S. J. van Geuns, eene botanische reis door een groot gedeelte van *Duitschland* en *Zwitserland*. Hij vestigde zich daarna als arts te *Amst.*, doch zag zich reeds in 1791 te *Harderwijk* benoemd tot hoogl. in de botanie, chemie en nat. historie. Jammer dat eene slepende borstkwaal hem verhinderde, zijne zeldzame talenten te ontwikkelen. Zijne toenemende ligchaamszwakte noodzaakte hem in 1796 zijn onderwijs in de schei- en kruidkunde te staken, en zoo ver zijne gezondheid het toeliet, zich te bepalen bij andere vakken der natuurkunde. Onderscheidene stuk-

jes, hier en daar verspreid, geven des te meer stof zijn kortstondig leven te betreuren, zoo als zijne *Opmerkingen over de bederfwerende kracht van 't zilver-salpeter.* — *Brief wegens eenige proefneming over 't Galvanismus.* — *Verslag eener reize naar de Alpen* enz. — *Proeve eener verdediging der oude Empirische geneeskundige school enz.* — *Iets over het Eenhoorn* enz.

SCHAEP Sz. (GERARD), heer van *Kortenhoef*, geb. te *Amsterdam* in 1594, † 8 Julij 1666, was een man van veel aanzien en invloed, die in zijne geb.-stad, van tijd tot tijd, de gewigtigste posten bekleedde. In 1624 was hij eerst raad, daarna schepen, vervolgens tot 10 malen toe burgemeester, terwijl hij vele andere staatsambten waarnam. In 1641 werd hem het bestuur der Leijdsche hoogeschool opgedragen. Drie jaren later zond men hem met A. Sonck en J. Andreae naar *Denemarken*, om den vrede tusschen dat rijk en *Zweden* te bevorderen en de bezwaren omtrent den Sond-tol op te heffen; welke zending met een' gunstigen uitslag bekroond werd. In 1655 was hij lid der commissie tot het herstel der geldmiddelen, en het rapport, dat hij bewerkte, is ons door v. Wijn in zijne *Nalez. op Wagenaar's Vad. Hist. II*, in de bijlagen, bewaard gebleven. Jan Zoet maakte op hem dit grafschrift:

Hier rust de Cato onzer eeuw.
Hij was bij 't schaap een schaap
En bij den leeuw een leeuw.

— Pz. (GERARD), geb. te *Amsterdam* in 1599, † 1654, vestigde zich eerst te *Dordrecht*, waar zijne moeder, Margaretha Hallincg, met de voornaamste geslachten verwant was; werd daar in 1627 raad in de vroedschap en één jaar later schepen. Naar *Amst.* teruggekeerd, bekleedde hij daar in 1638 de aanzienlijke posten van raad en schepen. Toen de regering dier stad het in haar belang achtte om in goede verstandhouding te staan met Cromwell en 't parlement, werd Schaep, met den rang van commissaris, in 1650 door de Staten van *Holland* naar *Engeland* gezonden, om de regering te erkennen en de belangen zijner provincie te bevorderen. Dit bragt verwijdering tusschen de Staten, den Stadhouder en de gewesten, ofschoon Schaep's handelingen niet de gewenschte gevolgen hadden, en hij in 1651 terugkeerde. Toen men later een buitengewoon gezantschap noodig keurde, werd hij daartoe met J. Cats en P. van der Perre gekozen; doch ook deze bezending liep spaak, waartoe welligt de verdeeldheid onder de ambassadeurs veel toebragt. Op het wetenschappelijk gebied maakte hij zijn' naam met roem bekend. Gansche boekdeelen, door

hem nagelaten, zijn opgevuld met bijzonderheden betrekkelijk de geschied. van *Amsterdam*, waarvan Wagenaar veel partij heeft getrokken. Hij bezorgde de eerste uitgave van het *Groot placaatboek*, door C. Cau vervolgd, zorgde ook bijzonder voor de bewaring en schifting van 's lands charters, bij den hove van *Holland* bewaard gebleven, en maakte zich verdienstelijk in het vak der vaderl. penningkunde.

SCHAEP (DIRK), zoon van den voorgaande, geb. te *Amsterdam* in 1627, † 1702, legde zich bijzonder op de regtsgeleerdheid toe, zoodat hem ten jare 1655 in zijne geb.-plaats de post van stads-secretaris werd opgedragen. Gedurende 42 jaren bekleedde hij dien post met grooten lof van trouw en wijsheid, vooral in den zorgvollen tijd van 1672. De roem, toen behaald, bewoog de Staten in 't volgende jaar, hem te benoemen tot buitengewoon gezant naar *Zweden*, ten einde den koning tot gunstige gedachten jegens den staat en tot bemiddeling van den vrede te bewegen. Niet alleen verwierf hij de goedkeuring van zijne meesters, maar ook van den koning, die hem, met zijne mannelijke en vrouwelijke nakomelingen, tot den adelstand verhief, met de verbetering en verfraaijing van zijn geslacht-wapen. Om eenig opgevat misnoegen ontsloeg hij zich in 1697 van zijne posten en voerde tot aan zijn' dood een stil en ambteloos leven. Bij zijne echtgenoote Philippina van der Geer, uit den huize van Swieten, had hij 16 kinderen.

SCHAFFELAER (JAN VAN) of SCAFFELAAR, een hopman in dienst van den Utrechtschen bisschop David van Bourgondië, had zich in Julij 1482 met 19 stalbroeders meester gemaakt van de kerk en den toren te *Barneveld*. Die van *Amersfoort* en *Nijkerk*, vijandig gezind tegen den bisschop, kregen niet zoodra berigt hiervan, of zij bragten er eenige bussen voor, en begonnen den toren zoo hevig te beschieten, dat 4 of 5 der verdedigers sneuvelden. De overige, geene uitkomst ziende, wilden zich bij verdrag overgeven; hetwelk werd toegestaan, mits men Schaffelaer door eene der kijk- of klokgaten naar beneden wierp. Met verontwaardiging werd deze voorwaarde door zijne lotgenooten van de hand gewezen, die verklaarden liever het uiterste te willen afwachten, dan zulk eene ondaad te plegen. Doch Schaffelaer, aanstonds gezind hun leven te redden, besloot zich als een andere Curtius op te offeren. Hij riep uit: „Spitsbroeders! ik moet toch eens sterven, ik wil u in geene ongelegenheid brengen", klom op den omgang van den toren, zette de handen in de zijden en sprong onverschrokken onder de verbitterde vijanden, die hem aanstonds

afmaakten. Zulk eene zelfopoffering, niet zeldzaam in onze vaderl. geschiedenis, is dikwerf het onderwerp geweest van dichters en romanciers, o. a. van Tollens en van J. F. Oltmans in zijn' *Schaapherder*.

SCHAFFER (BERNARD), heer in *Losdorp*, van de 4 *Buren* enz., geb. te *Groningen* in 1595, † 1648, oefende zich in de letteren en wetenschappen onder den beroemden Ubbo Emmius, en vervolgde zijne studiën te *Steinfurth* en *Heidelberg*. In zijne vaderstad teruggekeerd, bekleedde hij van tijd tot tijd de meest aanzienlijke ambten en werd in onderscheidene staatscommissiën gebruikt. Beroemd door zijne kunde en geschiktheid ter behandeling van staatszaken, bekend als scherp handhaver der kerkelijke regtzinnigheid, bezorgde hem dit een en ander veel invloed op 't bestuur van zaken. Zijne echtgenoote Johanna Hillebrands stierf in 1637 met 7 zijner kinderen aan de pest. A. Widmarius, theol. prof. te *Groningen*, vereerde zijne nagedachtenis met een deftig en prijzend programma.

— (GOOSSEN), heer tot *Uithuizen en Meeden*, zoon van Dirk Schaffer, burgemeester van *Groningen*, behoorde in 1619 tot de 24 regters, door de Staten aangesteld over Oldenbarneveldt, de Groot en Hogerbeets. Hij was destijds raadsheer te *Groningen*, had zich als afgevaardigde tot de vergad. der Staten-Generaal aan de zijde van prins Maurits gevoegd en een voornaam deel genomen in het vatten der gemelde staatsgevangenen. In G. Brandt's *Hist. v. de regtspleging* enz. wordt van sommige dier regters eene chronique scandaleuse opgehangen, maar van Schaffer alleen de naam genoemd. Later werd hij als lid der Staten-vergadering tot gewigtige bezendingen en onderhandelingen gebruikt, o. a. in 1621 tot den handel met *Engeland* en *Denemarken*, van waar hij ook naar *Bremen* trok. Twee jaren later zond men hem met Muijs van Holij naar *O. Friesland*, en in 1625 naar *Emmerik*, om te handelen over het krijgswezen in het land van *Mark*, waaraan men zich destijds veel liet gelegen liggen. Intusschen tot burgemeester van *Groningen* benoemd, riep men hem in 1629 naar *den Haag*, om Fred. Hendrik de middelen te verschaffen tot het voortzetten van den oorlog, en in 't volgende jaar zond men hem naar *Friesland*, om de Staten tot het bijdragen in de algemeene lasten aan te sporen; terwijl hij in 1633 met van Beveren en O. van Waveren eene statelijke ambassade naar *Denemarken* bekleedde, om een verdrag van koophandel te sluiten, 't welk echter niet tot stand kwam. In deze en andere gevallen gaf hij blijken van groote bekwaamheid.

Hij was een bijzonder vriend van U. Emmius en stierf in 1637.

SCHAGEN (GILLIS), geb. in 1616 te *Alkmaar* uit een aanzienlijk geslacht, † 1668, openbaarde vroeg genegenheid voor de schilderkunst en had daarin zonder meester reeds eenige vorderingen gemaakt, toen men hem eerst Sal. van Ravestein, daarna den paardenschilder P. Verbeek tot onderwijzer gaf. In 1637 ondernam hij eene kunstreis naar *Dantzig*, vervolgens naar *Elbingen*, waar zich toen de keizerlijke hofschilder Strobel ophield, die hem voorstelde aan Stanislaus, koning van *Polen*, wiens portret hij schilderde. Naar *Dantzig* teruggekeerd, stortte hij in eene zware ziekte en vertrok na zijne herstelling naar zijne geb.-plaats. Hier hield hij zich slechts korten tijd op en begaf zich naar *Parijs*, waar hij veel opgang maakte met het portretteren van aanzienlijke personen en het vervaardigen van bijbelsche historiële stukken naar M. Angelo en P. Rubens. In 1639 stak hij naar *Engeland* over, en toonde zijne bekwaamheid in het schilderen van de belangrijkste tafereelen van een zeegevecht tusschen den adm. M. Hz. Tromp en den Spanjaard A. d' Oquendo, waartoe de Holl. vlootvoogd een jagt ter zijner beschikking had gesteld. Na het sluiten van den vrede met *Spanje* ondernam hij, in gezelschap van eenige aanzienlijke heeren, een reisje in *Braband*, naar *Luik* en *Keulen;* en vestigde zich daarna te *Alkmaar*, waar men hem den post van stads bouwmeester opdroeg. Weinige zijner stukken zijn hier te lande aanwezig, wijl hij, — zegt Houtbraken, — niet om den broode schilderde.

— (MARTEN), geb. te *Alkmaar* in 1699, † 1770, maakte reeds goede vorderingen op de Lat scholen, toen zijne moeder beter vond, dat hij zich op den boekhandel toelegde. Hij voldeed aan haar verzoek, maar wijdde een gedeelte van den nacht aan de taalstudiën, en maakte daarin zulke vorderingen, ook in de beginselen van 't Hebreeuwsch, dat hij zich, onder de leiding van den Doopsgez. leeraar D. Keeren te *Alkmaar*, tevens in de godgeleerdheid oefende. Naar *Amsterdam* vertrokken in 1718, om zich verder in den boekhandel te bekwamen, dien hij 5 jaren later voor eigen rekening begon, zette hij evenwel zijne theol. studiën voort, met dat gevolg, dat hij in 1727 den boekhandel vaarwel zeide, en het leeraarsambt bij de Friesche gemeente te *Amst.* (de *Arke Noachs*) aanvaardde. Hier bleef hij met uitstekende verdiensten werkzaam tot in 1738, toen hij aan 't beroep naar zijne geb. stad gehoor gaf, van waar hij in 1741 naar *Utrecht* werd verplaatst. Hier vond hij in den omgang met wetenschappelijke mannen gelegenheid zijn' geest nog meer te verrijken, en werd een der mede-oprigters van

het taal- en dichtkundig genootschap: *Dulces ante omnia Musae*, en een der eerste leden van de Maatsch. v. Nederl. letterk. te *Leijden*. Van zijne werkzaamheid en kunde getuigen onderscheidene vertaalde werken uit het Eng., Fr., Hoogd., Gr. en Latijn, en eenige oorspronkelijke, o. a. *Vermakelijkheden of uitgelezene keurstoffen over allerlei onderwerpen. Amst.* 1732—40 in 5 dln. — *Predikatien over den kruisdag en de kruisiging des Zaligm. Haarl.* 1739, 3de dr. — *Hist. der Waldenzen in de eerste* 12 *eeuwen*, 1732, herdr. in 1765. — *De kerk der Nederlandsche Doopsgez. en derzelver reformatie vertoond*, 1743. Ook gaf hij uit 5 leerr. van zijn' zoon Pieter, leeraar bij de Doopsgez. te *Westzaan*, met diens Levens- en stervensgedachtenis, 1755. Hij behoorde tot de Zonïstische rigting.

SCHALBRUCH (JOHANNES THEODORUS), geb. te *Duisburg* in de laatste helft der 17de eeuw, schijnt zich, behalve op de fraaije letteren, ook op de theologie te hebben toegelegd, wijl hij als proponent vermeld staat; daarna vinden wij hem als rector der Lat. scholen te *Brielle*, vervolgens in 1689, in dezelfde betrekk. te *Dordrecht* en eindelijk in 1697 als hoogl. in de *logica* aan 't Athenaeum te *Amsterdam*, in de plaats van den beroemden P. Francius. De Geldersche hoogeschool verleende hem in 't volg. jaar eershalve den doctoralen graad in de wijsbegeerte. T. Hemsterhuis, aan wien hij werd voorgetrokken, beoordeelde hem niet gunstig, ofschoon hij door anderen geroemd wordt als zeer ervaren in de oude talen, geschiedenis en wijsbegeerte. Hij heeft uitgegeven: *J. Claubergi opera omnia philosophica. Amst.* 1691. Hij moet eene rijke bibliotheek, waarvan de catalogus nog gezocht wordt, bezeten en een' hoogen ouderdom bereikt hebben.

SCHALKEN (GODFRIED), geb. in 1643 te *Dordrecht*, waar zijn vader rector was, † 1706, had veel genegenheid voor de schilderkunst en ontving daarin onderrigt van S. van Hoogstraten, vervolgens van G. Dou, wiens behandeling in 't schilderen van binnenhuizen bij kaars- of lamplicht, hij zich eigen maakte, ofschoon hij hem nooit overtrof. Zijne tafereelen, behagelijk, uitvoerig en doorgaans natuurlijk van toon, maakten veel opgang, ook buiten 's lands. Op dringend aanzoek vertrok hij naar *Londen*, waar hij aan 't hof van Willem III gelegenheid had zijn' roem en vermogen te vergrooten. Hij vervaardigde o. a. het portret des konings bij kaarslicht, in 't Amst. Museum te zien; trok na eenige jaren toevens naar *Holland* terug en vestigde zich in *den Haag*, waar hij tot aan zijn' dood overvloed van werk vond. Talrijk zijn zijne stukken, waaronder

ook van historiëlen aard, die hem echter 't minst gelukten; maar onder de kaarslichtschilders der 17de eeuw bekleedt hij eene eerste plaats. In 't Amsterd. en Haagsche Museum kan men zijne oogen vergasten op 10 zijner schilderijen. — Zijne zuster

SCHALKEN (MARIA) maakte zich ook verdienstelijk als schilderes en had waarschijnlijk haar' broeder tot leermeester. Zij schilderde veelal kabinetstukjes, voorstellende burgerlijke bedrijven des dagelijkschen levens, malsch en uitvoerig, wel weinig in getal, maar door de kunstliefhebbers geacht. Zij vervaardigde haar eigen portret, door J. C. Bendorp in 't koper gebragt en geplaatst in de *Gesch. der Vaderl. Schilderkunst* van v. Eijnden en v. d. Willigen, I 236.

SCARLENSIS (O.), zie op OCKO.

SCHARF (DIEDERIK) komt voor op de regeringslijsten der stad *Deventer* in 1554 en bekleedde tot aan zijn' dood (1568) den post van burgemeester. Hij wordt geroemd om zijne wijsheid en bekwaamheid, was bij elk geacht wegens zijne waarheidsliefde in burgerlijke en godsdienstige, en in het bevorderen van stads- en landszaken. Hij stierf zonder het laatste oliesel ontvangen te hebben, 't zij dat hij het niet begeerde, of dat de dood hem plotseling overviel; doch toen men zijn lijk in de kerk wilde begraven, kwam er bevel van Mondragon, die daar met zijne Walen in bezetting lag, om het in ongewijden grond ter aarde te brengen. De weduwe en bloedverwanten, hierover ten uiterste bedroefd, besloten het lijk naar *Borculo* te voeren, waar Scharf de zaken van de gravin van Bronkhorst, die de Augsburgsche belijdenis was toegedaan en den Lutheranen openlijke godsdienstoefening toestond, meermalen trouwelijk bezorgd had. Maar deze, vreezende met Mondragon in strijd te komen, als zij toestond het lijk in gewijde aarde te plaatsen, weigerde zulks, en nu moest men in een' stormachtigen nacht naar *Deventer* terugkeeren, om het in een tuin buiten de stad te begraven. Deze smaad mishaagde de burgerij, te meer daar men de goederen van den burgemeester, als verdacht van ketterij, verbeurd verklaarde. Ook de regering protesteerde tegen deze inquisitorische handeling, als strijdig met stads privilegiën; doch zonder vrucht. De hevige vervolgingen, die daarop in *Deventer* volgden, liggen buiten ons bestek. J. Revius in zijne *Dav. illustrata*, pag. 402 etc. deelt ze uitvoerig mede.

SCHARP (JAN), geb. *'s Hage* 16 Aug. 1756, † 2 Maart 1828, legde zich te *Leijden* met ijver op de godgeleerdheid toe en werd in 1778 pred. *St. Anna-land*, 2 jaren later te *Axel*,

waar hij ook met vrucht werkzaam was onder de krijgslieden. Een smid uit *Zaamslag* vergalde min of meer zijn levensgenoegen, door in een kreupel rijm zijne regtzinnigheid verdacht te te maken, wijl Scharp een grafschrift had vervaardigd op J. v. der Walle, R. K. pastoor te *Bosch-kapelle;* doch de klasis van *Walcheren* verklaarde hem zuiver in de leer. Na eerst een korten tijd *Noordwijk-Binnen* te hebben bediend, werd hij in 1789 te *Rotterdam* bevestigd. Bekend als een warm aanhanger van 't huis van *Oranje-Nassau*, berokkende hem dit vele onaangenaamheden en daar hij zich niet kon onderwerpen aan de anti-stadhouderlijke voorschriften, werd hij in zijne bediening geschorst, en nam in Julij 1798 het beroep aan naar *Loga* in *O. Friesland.* Hij genoot de eer, dat de Duisburgsche hoogeschool hem tot doctor in de theol. benoemde, bij welke gelegenheid hij eene diss. in 't licht zond: *De veterum et recent. obtrectationibus*, *veritatem relig. Christ. non labefactantibus*, *immo confirmantibus.* Hij schreef ze in de gevangenis te *Groningen*, waarin men hem geplaatst had, dewijl hij zich in Sept. 1798 op reis had begeven naar *Rotterdam;* doch waaruit men hem op den eisch van 't Pruissische bewind weldra ontsloeg. In zijne bediening hersteld in 1800, verbond hij zich den 23. Nov. op nieuw aan zijne altoos geliefde gemeente *Rotterdam*, om niet dan door den dood weder van haar te scheiden. De koning schonk hem in 1816 het ridderkruis en in 1826 werd hij emeritus. Van veelomvattenden aard waren zijne kundigheden; als kanselredenaar bezat hij uitstekende gaven; veelvuldig zijn zijne uitgegevene gelegenheidsleerred., aanspraken en redevoeringen, terwijl ook onderscheidene werken getuigen, dat hij de historie en oudheidkunde beoefende, o. a. *Gesch. en kostumen van Axel*, 3 st. *Middelb.* 1788. — *Oudheid- en geschiedkund. verhand. over de beffen of halskragen*, *Rott.* 1806. — *Hist. brieven over den zich noemenden G. F. Meijer*, *geëxecuteerd d.* 26 *Mei* 1796. *Rott.* 1796, 3 malen herdr. — *Gedenkzuil van Nederl. roem. Amst.* 1815, van welk werk echter J. Scheltema betuigde, dat het inhield een verhaal vol fictie en een vers zonder fictie. Zijne dichterlijke verdiensten zijn eeniger mate in 't licht gesteld in *'t Vervolg op W. Geijsbeek's Biogr. Wb. der Nederl. dichters;* terwijl eene vrij volledige lijst zijner dichtstukken voorkomt in de *Levensbeschrijv. en bloemlezing uit de geschriften van J. Scharp. Rott.* 1828. Scharp, die hoog bij zijne tijdgenooten in achting stond, was lid van 't Zeeuwsch Genootschap; van de Holl. en Leijdsche maatschappijen, van die der Schoone kunsten te *Gend;* van de 2de kl. des Instituuts; corresponderend lid van 't Haagsche Chr. Ge-

nootschap en van de Zeister Vereenig. ter uitbreid. van 't Evang. onder de Heidenen.

SCHEELE (RADBOUD HERMAN), heer van *Welberg* en *Veenebrugge*, geb. uit een oud adelijk Overijsselsch geslacht in 1622, † 1662, bezocht reeds op zijn 12de jaar de Leijdsche hoogeschool, waar hij zich bijzonder op de letter- en geschiedkunde toelegde, verliet haar op zijn 18de, en begaf zich, ter verrijking zijner kennis, eerst naar *Frankrijk*, vervolgens naar *Italië*, waar hij die plaatsen 't liefst bezocht, welke hem den roem van edele Romeinen herinnerden. Hij knoopte met onderscheidene geleerden betrekkingen aan. Te *Florence*, waar hij zich door geleerdheid en goede zeden bemind maakte, begaf hij zich in krijgsdienst onder den beroemden groothertog Cosmus de Medicis, met oogmerk om de kunde, die hij hier opzamelde, eens ten nutte van zijn vaderland, — toen nog in oorlog met *Spanje*, — aan te wenden. Hier schreef hij een geleerd werk: *De arte tactica Romanorum*, door hem in 1645 onder de eerste letters van zijn' naam uitgegeven. Hoe zeer aangezocht door schitterende vooruitzigten om daar te blijven, had vaderlandsliefde bij hem de overhand, en na 4 jaren toevens buiten 's lands, zag het voorouderlijk landgoed *Welberg*, bij *Steinfurth*, hem zijn' tijd toewijden aan 't beoefenen zijner geliefde wetenschappen en den landbouw. Ten jare 1650 in de regering geroepen en in de ridderschap van *Overijssel* beschreven, vond hij weldra gelegenheid met zijne buitengewone talenten te woekeren. Tot de groote vergadering geroepen in 1651, nam hij zitting zonder bezwaar van 's lands schatkist, en leefde in *den Haag* zoo eenvoudig als op zijne landhoeve. Vrijmoedig en stout kwam hij voor zijne staatsgezinde gevoelens uit en verzette zich in 1654 tegen de verheffing van prins Willem III tot stadhouder. In 1661 werd hem het drostambt van *IJsselmuiden* aangeboden, van welke aanstelling hij echter weinig genot had, wijl hij in het volgende jaar reeds stierf. Vriend en vijand verheffen zijne verdiensten; de beroemde hoogl. J. G. Graevius vereerde zijne nagedachtenis met eene plegtige lijkrede en de dichters van dien tijd betreurden in Lat. en Nederd. lijkzangen zijnen dood. Zijne staatkundige schriften vindt men bijeen verzameld in 't 3de deel der *Analecta Belgica* van Burman.

SCHEEPMAKER (G. VAN) maakte zich bekend als een gelukkig en ijverig beoefenaar der natuurlijke geschiedenis. Hij was bezitter van eene der merkwaardigste verzamelingen van conchyliën, die ons land bevat, stond in betrekking met de voornaamste conchyliologen van *Europa*, en deelde hun zijne voor-

werpen mede, waardoor bijv. zijne rijke verzameling *Helices* en *Rulimi*, eigenhandig door Pfeiffer geëtiquetteerd, eene waarde verkreeg, die elk naturalist weet te schatten. Van het geslacht *Argonauta* bezat hij van alle, als soorten onderscheidene vormen niet slechts enkele ex., maar meestal geheele reeksen, zoo nuttig als noodig om de kenmerken der verschillen duidelijk te maken en vast te stellen. En hieraan beantwoordde geheel zijne verzameling. Met de meeste zorg en naauwkeurigheid bragt hij zijne voorwerpen op naam, en door de kennis uit aanschouwing, die zijn herhaald bezoeken van buitenlandsche verzamelingen hem gaf, was hij in staat dit te doen op eene wijze, die voor den liefhebber slechts zelden bereikbaar is. Hij was in en buiten *Amst.* de vraagbaak van alle verzamelaars van conchyliën en werd slechts door te groote bescheidenheid weerhouden, om als auteur de plaats in te nemen, waarop zijne kennis hem aanspraak gaf. Hij † te *Amst.* den 2 Julij 1855.

SCHELKENS (SEBASTIAAN) werd geb. te *Frankfort* in 1634 en † in 1700. Zijne voorouders waren om 't geloof derwaarts gevlugt. Op zijn 6de jaar zond men hem naar *den Haag*, waar zijn oom van moeders zijde N. Spina, vroeger hofarts aldaar, zijne vorming op zich nam. Vervolgens bezocht hij de hoogescholen van *Herborn* en *Heidelberg*, waar hij zich op de regtsgeleerdheid toelegde. In 1655 begaf hij zich op reis, eerst door een gedeelte van *Duitschland* en *Zwitserland*, daarna door *Italië*, en woonde 3 jaren later in zijne geb.-stad de krooning bij van keizer Leopold. Zijn opgewekte reislust deed hem *Frankrijk* bezoeken, waar hij zich eenigen tijd te *Parijs* ophield, om de landtaal te leeren. Na eenige gewesten van dat rijk gezien te hebben, stak hij naar *Engeland* over, en keerde van daar over *Holland* naar *Duitschland* terug, vestigde zich als advocaat te *Spiers*, huwde in 1661 te *'s Hertogenbosch* met Maria van Cattenburg, en verkreeg aldaar 2 jaren later een' leerstoel in de regten en in de philosophische zedeleer. De oorlog van 1672 drong hem met zijn gezin naar *Holland* te wijken, waar hij 6 jaren vertoefde; na verloop van welke hij, op aanbeveling van Albertina van Nassau, in 1678 te *Franeker* tot hoogl. in de regtsgeleerdheid werd benoemd en de doctorale waardigheid ontving. Als ouderling werd hij in 1684 afgevaardigd naar de synode te *Sneek*. Van zijne 18 kinderen, in twee huwelijken verwekt, overleefden hem slechts 2 dochters. Van zijne weinige schriften noemen wij: *Speculum juridicum historico-politicum etc.* 1677, en *Elementa jurisprudentiae Romanae. Franeq.* 1681 in 4to.

SCHEFFER (JAN BAPTIST), geb. te *Mannheim* en † te *Amster-*

dam in 1809, leerde de schilderkunst bij den beroemden Tischbein en begaf zich vervolgens naar *Holland*, waar hij zich meestal te *Rotterdam*, *Dordrecht* en *Amst.* ophield. Onderscheidene zijner stukken getuigen van zijne bedrevenheid in 't schilderen van portretten en binnenhuizen. Bij den wedstrijd der schilders in 1808, door kon. Lodewijk ingesteld, behaalde hij den prijs op een stuk, voorstellende den admiraal J. Sz. de Rijk, terwijl hij het hem aangeboden ontslag uit den kerker weigerde, welk stuk in 't Amsterd. Museum te zien is. Hij heeft ook eenige plaatjes geëtst en 2 zijner zonen Arie en Henri in zijn vak opgeleid. Zijne vrouw

SCHEFFER (CORNELIA), dochter van den vroeger vermelden Arie Lamme, geb. te *Dordrecht*, wist reeds in jeugdigen leeftijd meesterlijk de teekenpen te behandelen en muntte later uit in 't miniatuurschilderen. Zij was eene bevallige vrouw en had vele kundigheden opgedaan door 't vlijtig en opmerkzaam lezen der beste schrijvers in onderscheidene levende talen. Bij de opvoeding harer zonen spreidde zij een talent ten toon, 't welk zich openbaarde in hunnen wereldkundigen roem. Na den dood van haar' echtgenoot begaf zij zich met hen naar *Parijs*, waar zij bleef wonen tot op haren sterfdag in 1839. W. Bilderdijk droeg een vers aan haar op, getiteld: *Aan de weduwe des kunstschilders J. B. Scheffer in hare droefheid, Julij* 1809.

SCHEIDIUS (EVERARD), geb. te *Arnhem* 24 Dec. 1742, † 27 Apr. 1794, bezocht om zich tot het leeraarsambt te vormen, de hoogescholen van *Groningen* en *Leijden*, waar hem bijzonder de Oostersche taalstudie boeide. Onder Schroeder te *Gron.* verdedigde hij in 1763 eene proeve ter opheld. van onderscheidene plaatsen des O. T., en te *Leijden* onder J. J. Schultens zijne *Verklar. over Hiskia's lied*, waarmede hij den doctoralen graad in de theol. verkreeg. Proponent geworden in 1765, werd hij nog dat zelfde jaar te *Harderwijk* aangesteld tot buitengewoon hoogl. in de Oostersche talen, doch hield eerst in 1766 zijne intree-rede: *De abusu dialect. oriental. in solida cod. Hebr. interpretatione non admittendo.* Tot gewoon hoogl. benoemd in 1767, begon hij die betrekking met eene *Oratio de fontibus lit. Arabicae in usum disciplinarum latius multo recludendis.* Tot tweemalen toe werd hem ook aldaar de waarneming van het Grieksche professoraat opgedragen, en hoe ervaren hij was in de taal van *Hellas* en *Latium*, toonde hij door het uitgeven van Struchtmeijer's *Rudim. linguae Graecae*, 1784; van J. D. van Lennep's *Etymologicon ling. Graecae*, 1790; van F. Sanctii *Minerva* etc. 1795, en van and. werken. Hoe

hoog men tevens zijne Nederd. taalkennis schatte, bleek daaruit, dat de Maatsch. v. Ned. letterk. te *Leijden* hem belastte met het vervaardigen van een algem. *Nederd. woordenboek* en van eene nieuwe *Spraakkunst;* doch zijn spoedig daarop volgende dood belette de uitvoering. In 1769 tot hoogl. in de philologisch-exegetische godgeleerdh. van 't O. T. benoemd, terwijl hem elf jaren later ook het onderwijs in de godgel. van 't N. V. werd opgedragen, was hij in al deze betrekk. onvermoeid werkzaam tot in 1793, toen de Leijdsche hoogeschool hem waardig keurde de opvolger te zijn van zijn' leermeester Schultens. Hij aanvaardde dien post met eene rede: *De eo quod Schultensii post immortalia erga literas Orientales merita posteris agendum reliquerint.* Intusschen was het hem, bij gevorderde jaren, eene moeijelijke taak, nog het Turksch te moeten leeren, ten einde de brieven der Barbarijsche vorsten, aan onzen Staat gerigt, te vertalen. Zijne gezondheid leed veel onder te groote inspanning, zoodat hij weldra aan de hoogeschool en de wetenschappen ontrukt werd. Van zijne veelvuldige schriften, die zijne ervarenheid in de Oostersche talen luide verkondigen, geeft Saxe in zijn *Onomast. litt.* eene volledige lijst. — Zijn broeder

SCHEIDIUS (JACOB), die onder hem zijne academische studiën te *Harderwijk* volbragt, werd in 1766 predikant bij de Walsche gemeente te *Nijmegen*, kwam in 1780 te *Harderwijk* voor het professoraat in de theologie in aanmerking, doch stierf in 1801 als predikant te *Delft.* Als ijverig beoefenaar der Oostersche talen deed hij zich kennen door een: *Glossarium Arabico-Latinum manuale. L. B.* 1769, herdrukt in 1787; en als practisch bijbel-uitlegger door zijn *Bijbelsch handboek*, waarvan in 1801 het 1ste deel verscheen. Zijn plan, om in dit werk de gansche H. Schrift op te helderen, werd hem door den dood belet. C. W. Stronk, pred. te *Dordrecht*, zette dien arbeid voort, en zond er 7 dln. van in 't licht.

— (JAN FILIPS), zoon van EVERARD, geb. te *Harderwijk* 14 Oct. 1767, † 17 Jan. 1821, genoot het onderwijs in de Gr. en Lat. talen van de Rooij, en legde zich daarna toe op de geneeskunde; maar toevallig te *Amsterdam* de voltrekking van een doodvonnis bijwonende, maakte dit zulk een' diepen indruk op zijn gemoed, dat hij besloot zich voortaan aan de beoefening der regtsgeleerdheid toe te wijden, eerst in zijne geb.-stad, vervolgens te *Leijden.* In 1789 promoveerde hij te *Harderwijk* met eene diss. *Miscellanea juris publici et privati;* vestigde zich als advocaat te *Arnhem* en werd reeds in 't volg. jaar te *Franeker* tot

hoogl. in 't Rom. en hedendaagsche regt beroepen, waar hij in 1791 zijne lessen opende met eene sierlijke redevoering: *De eloquentia fori.* De omwenteling van 1795 bewoog Scheidius, die zijn regtskundig stelsel niet verkoos te veranderen naar den toenmaligen geest, om zijn ontslag te nemen, en tot zijne vroegere betrekking terug te keeren. Te *Arnhem* trad hij in den echt met eene dochter van den vice-admiraal J. P. van Braam, en verwierf zich hier algemeene achting en liefde. Hij verdedigde onschuld en regt met kracht en klem, zoodat de regters hem met een onbepaald vertrouwen vereerden, en hem het bestuur des rentambts van den *Doreweert* door den toenmaligen eigenaar werd opgedragen. Benoemd tot raadsheer bij het hof van *Gelderland*, wees hij die benoeming van de hand, wijl hij meer behagen vond in de uitoef. der regtsgeleerde praktijk; maar A. de Kempenaar, de toenmalige prefect, wist hem te bewegen, om den post van secretaris-generaal aan te nemen. Hij bewoog zich thans in een' kring van geheel andere werkzaamheden en deed weinig meer aan de praktijk, vooral toen in 1811 de Fransche wetgeving werd ingevoerd, waarmede hij zich niet kon vereenigen. In 1813 werd hij door Willem I in zijn' post bevestigd, onder den titel van griffier der Staten, en bleef daarin tot aan zijn' dood loffelijk werkzaam. Als geleerde muntte hij evenzeer uit op het gebied der regtskennis, als op dat der wijsbegeerte en letterkunde. Hij bezat, bij een sterk geheugen, een helder oordeel, veel vernuft, en was een edel en belangeloos menschenvriend.

SCHELLE (JOHANNES VAN), geb. te *Rotterdam* in 1723, † 1762, vinden wij in 1749 als predikant te *Bergen* in *N. Holland*, vervolgens te *Edam* en in 1757 te *Amsterdam*. Men mogt zich daar niet lang in zijn bezit verheugen, want het daarop volgende jaar benoemde hem de Leijdsche hoogeschool tot gewoon hoogl. in de godgeleerdheid, alwaar hij optrad met eene rede: *De feliciori extremis Euangelii temporibus reservato, eccles. Christianae statu.* Slechts kort had de hoogeschool genot van zijne dienst. Men heeft van hem: *De vorstelijke zonne op den levensmiddag ondergaande of nagedachtenis van W. K. H. Friso.* — *De hoofdpligten der Evang. dienaren. Amst.* 1758. — *De voortreffelijkheden van den Messias-koning in* 20 *redevoer. over Jes. XI en XII. Leijd.* 1761.

— (PIETER VAN), waarschijnlijk zijn broeder, geb. te *Rotterdam*, had zich op de geneeskunde toegelegd, welke hij in practijk bragt te *Leijden*. Als ijverig patriot nam hij deel in de staatsberoeringen van dien tijd, ontweek in 1787 het va-

derland en overleed te *Duinkerken* in 1792. Hij was ervaren in de oude en nieuwere letterkunde, bezat goeden aanleg voor de dichtkunst, door W. Bilderdijk aangekweekt, gaf in 1772 een vers uit op prins W. Frederik, en na zijn' dood zond G. J. G. Bacot van hem in 't licht: *Nagelatene opwakkeringen tot vaderl. moed en vrijheidsliefde*, bevattende eenige liederen en prozastukjes. Zijne *Heldinnenbrieven* werden in 1825 door W. Bilderdijk uitgegeven. Zij streven de *Heroïdes* van Ovidius op zijde, vertoonen in rollende verzen veel smaak, gevoel, hartstogt en losheid.

SCHELLING (PIETER VAN DER) had zich waarschijnlijk te *Leijden* op twee vakken van wetenschap toegelegd, op de regts- en godgeleerdheid. In 't eerste ontving hij den doctoralen graad, doch meer overhellende tot het tweede, maakte hij zich bekwaam om het predikambt te kunnen aanvaarden bij de Remonstranten. Zijne eerste standplaats in 1712 is geweest *Gorkum*, en van 1714—24 *Gouda*. Op zijn verzoek ontslagen, begaf hij zich naar *Rotterdam*, om zich geheel met zijn' schoonvader C. van Alkemade aan de beoefening van historie- en oudheidkunde toe te wijden. Hij stond in briefwisseling met de voornaamste letterkundigen in ons vaderland; heeft eene menigte werken van zijn' schoonvader, met zijne aanmerkingen verrijkt of overladen, uitgegeven, waarvan men eene lijst met ophelderingen kan vinden in G. D. J. Schotel, *Leven*, *gedrukte werken en HSS. van C. van Alkemade en P. van der Schelling Breda*, 1833, bl. 57 enz. Hij is denkelijk overleden in 1751. Omtrent zijne dichterlijke verdiensten, die luttel zijn, raadplege men het aangehaalde werk en *'t Vervolg op W. Geijsbeek's Biogr. Wb. der Ned. dichters* in voce.

SCHELLINKS (WILLEM), geboren te *Amsterdam* omstreeks 1632, † 1678, begaf zich, na groote vorderingen in de teeken- en schilderkunst gemaakt te hebben, met Jac. Thierrij de jonge in 1661 op reis, en bezocht achtereenvolgens, gedurende 4 jaren, *Engeland*, *Frankrijk*, *Italië*, *Sicilië*, *Malta*, *Duitschland* en *Zwitserland*, hier en daar korter of langer vertoevende, naar mate zijn schildersoog voorwerpen vond, die hem boeiden. Hij maakte schetsen en studiën, van welke hij zich later bediende bij het zamenstellen zijner stukken. Ook hield hij een uitvoerig journaal, dat echter nooit in zijn geheel is uitgegeven, maar waaruit Houbraken, die het in handen heeft gehad, vele bijzonderheden in zijne *Schouburgh der schilders enz.*, II 264—72, mededeelt. Te *Amsterdam* teruggekomen, heeft hij verscheidene landschappen vervaardigd, gestoffeerd met beel-

den, paarden, muilezels en andere dieren, alle bijzonder welstandig en uitvoerig, met fraai koloriet, breed penseel en een warmen toon, die aanduidt, dat zijn verblijf in *Italië* een' gunstigen invloed op zijn kunsttalent heeft uitgeoefend. Onder zijne kapitale stukken wordt vooral geprezen het scheepgaan van koning Karel II op het Hollandsche strand, om naar *Engeland* over te steken in 1660. — Zijn broeder DANIëL was ook een goed landschapsschilder, van wien ons echter niets anders bekend is als dat hij stierf in 1701.

SCHELLUIJNEN (THEODORUS VAN), geb. te *'s Hage* in 1692, † 1776, werd in 1715 predikant bij de Hervormde gemeente te *Schelluijnen*, van waar hij 't volgende jaar naar *Heemstede* vertrok, kort daarop naar *Z. Bommel* en eindelijk in 1728 naar *Amsterdam.* Zijn ambtgenoot R. Schutte noemt hem *Amstels* Guldemond, en het kan zijn, dat dit geene dichterlijke grootspraak was, ofschoon er wel iets op af te dingen zal vallen. Hij moge dan als kanselredenaar hebben uitgemunt, als verzenmaker stond hij verre beneden zijn' gemelden ambtgenoot, blijkens zijne *Bespiegelingen van een Christen*, *Amst.* 1775 en eene menigte gelegenheids-rijmen. Men heeft van hem: *Lijkrede op Boudaan*, *Snabelius en J. Covijn.* — *De bedachtzame torenbouwer.* — *De kloekzinnige vredemaker.* — *De geloofsbedrijven van* 2 *stervende aartsvaderen in Egypte over Hebr. XI:* 21 *en* 22, *ter gedachtenis van een* 50*jarigen dienst.*

SCHELTE (DIRK), geb. te *Amsterdam* in 1639, leefde nog in 1714, was aldaar juwelier, tevens houder van eene bank van leening, een man van vermogen, wien eens *f* 60,000 aan juweelen werden ontvreemd, waarvan de dief door den bekenden W. Vleertman te *Lunteren* achterhaald werd. Hij stond in vriendschapsbetrekking en briefwisseling met onderscheidene dichters en geleerden van dien tijd, ook met den beroemden Balth. Bekker, die hem wel eens berijmde brieven toezond, opgenomen in D. Schelte's *Rijmwerken*, enz. *Amst.* 1714, bij zijn' zoon Hendrik S. uitgegeven, 1048 bl. in 4to. Dit lijvig boekdeel toont ons, dat hij behoorde tot het legioen rijmelaars, welke het hier en daar wel niet aan vernuft ontbreekt, maar die zulk een' bijzonderen smaak vinden in woordspelingen, dat zij ze in hunne ernstige gedichten ook niet kunnen achterhouden. Sommige zijner calembourgs zijn opgenomen in *Euphonia* en in de *Epigrammatische Anthologie* van W. Geijsbeek. Hij was een gulle gastheer op zijn buiten *Bassenhof* bij *Baambrugge*, en schepte er wel eens behagen in, om even natuurlijk als een hond te blaffen, — pour amuser la compagnie!

SCHELTEMA (SIJBE), of SCHELTAMA, uit een oud edel Friesch geslacht, behoorde met zijn' broeder Menno tot de onderteekenaars van 't verbond der edelen, en toonde zijne vrijheidsliefde en moed, toen de stadhouder van *Friesland*, graaf van Aremberg, hem met andere Friesche bondgenooten ontrouw wilde doen worden aan zijne verbindtenis. Hij liet openlijk ten jare 1567 in de vergadering der Staten verklaren, dat hij van 't bondgenootschap niet zou afzien, maar zich houden aan 't verdrag, in 't vorige jaar met de landvoogdes gesloten; dat hij en de andere verbondene edelen nooit iets tegen den koning en *Friesland* ondernomen hadden of zouden ondernemen, dat zij in vrede en rust in 't vaderland wenschten te leven, en dat het uit een afschrift van 't verbond genoegzaam blijken zou, dat de bondgenooten niets anders bedoelden dan Gods eer en 't welvaren van den koning en deze landen. Doch weldra moest hij het hem dreigende gevaar buiten 's lands ontwijken, en of hij ooit derwaarts terugkeerde, is onbekend. Zijn broeder SIPPE of SCIPIO, die ook om dezelfde reden als balling omzwierf, trad met eenige zijner landgenooten in onderhandeling met prins Willem I, ter herstelling der vrijheid. Met eene troep volks en de vrijbuiters uit *Ameland*, nam hij *Dokkum* in; doch daar men den toren der abdij, waarop de Spaansche krijgsknechten gevlugt waren, niet kon meester worden, werd hij door 't volk van Billij uit de stad verdreven, met groot verlies van manschappen.

— (PAULUS CORNELIS), geb. te *Franeker* in 1752, † 1835, zou als oudste zoon zijnen vader als secretaris der stad zijn opgevolgd, ten welken einde hij reeds eenige klassen der Lat. scholen had doorloopen, indien de lust in de beoefening der landhuishoudkunde bij hem niet den boventoon had gekregen. In 1775 werd hij landbouwer in 't gehucht *Doijem*, tot dat de staats-omwenteling van 1795 hem in eene andere betrekking plaatste, en wel als secretaris van *Wijmbritseradeel* en notaris te *Sneek*. Later vervulde hij nog andere posten, en eindelijk dien van ontvanger der directe belastingen te *Franeker*. Hij had den landbouw niet enkel practisch, maar ook theoretisch beoefend en heeft krachtig medegewerkt om deze meer te doen bloeijen. Onderscheidene zijner verhandelingen en beantwoorde prijsvragen bij verschillende maatschappijen kunnen daarvan getuigen. In de laatste jaren zijns levens hield hij zich voornamelijk met de beoefening der geschiedenis van *Friesland*, met het verzamelen van meerendeels Friesche spreekwijzen en merkwaardige gezegden, enz. bezig, en gaf in

1826 en 31 twee stukjes uit onder den titel: *Verzamelingen van spreekwoorden, gezegden en anekdoten, met belangr. geschied.- en oudheidkund. aanteek.*, enz.

SCHELTEMA (TACO), geb. te *Harlingen* in 1760, † 1837, maakte voor een' korten tijd gebruik van het onderwijs in de schilderkunst bij P. Piera te *Amsterdam*, nam daarop de natuur te baat en de stukken van voorname meesters, om zich te bekwamen inzonderheid tot het schilderen van portretten. Hij bezocht de vermaarde Dusseldorpsche galerij en een gedeelte van *Saksen*, waar hij vele proeven van zijne kunst naliet. In 't vaderland teruggekomen, onthield hij zich of te *Rotterdam* of te *Amsterdam*, terwijl hij bijzonder slaagde in 't vervaardigen van portretten en familie-stukken met levensgroote beelden, en in wel gekozene groepen, veelal in landschappen, met toepasselijke bijvoegsels. Ook heeft men van hem kloeke, meesterlijk geteekende beelden, met zwart en wit krijt en landschappen in sapverw. Op het landgoed *Landzigt*, bij *Arnhem*, vond hij tot aan zijn' dood ruime gelegenheid zijn lust in 't aanschouwen en afbeelden der schoone natuur te voldoen.

— (JACOBUS), broeder van den reeds vermelden Paulus Cornelis, is geb. te *Franeker* den 14 Maart 1767 en † den 25 Oct. 1835. Reeds in zijne jeugd gaf hij blijken van meer dan gewoon verstand; genoot eene wetenschappelijke opvoeding en maakte onder de rectoren H. Bosscha en H. Waardenburg zoo vlug vorderingen in de Lat. taal, dat hij reeds in 1781 het academisch onderwijs zou kunnen bijgewoond hebben, indien zijn vader hem daartoe niet te jong had gekeurd. Hij verwijlde nog een jaar bij den pred. P. Nota te *Berlikum*, die er zijn werk van maakte, eenige jonge lieden tot academie-burgers te vormen. In 1782 als student ingeschreven te *Franeker*, hadden de woelige tijdsomstandigheden een' nadeeligen invloed op zijne studiën. Vóór hij in 1786 zijne dissertatie over *De gewaande bul, door Karel den Grooten aan de Friezen gegeven*, had afgewerkt, vond zijn' vader goed, dat hij zijn' academie-tijd bekortte, ten einde de ontvangst der boedel-goederen van zijn' broeder Nikolaas over te nemen. Hij bespoedigde daarom zijne promotie tot doctor in de regten in 't laatstgemelde jaar, na het verdedigen van eenige stellingen. Bij de staats-omwenteling in 1787 was hij geen koel aanschouwer; de vervolging, welke men in 't werk stelde, noodzaakte hem naar *Steinfurth* te wijken, waar hij eene gunstige gelegenheid vond, om onder den uitgewekenen hoogl. van der Mark zijne studiën in de regten

voort te zetten. In 1789 naar *Friesland* teruggekeerd, deed hij aldaar vergeefsche pogingen, eenig ambt te verkrijgen, weshalve hij te *Amsterdam* zijn geluk in den koophandel beproefde. Hij slaagde naar wensch; trad in 't huwelijk met zijne nicht Pietje Ennema, welke hij reeds als student bemind had, zag zijn' lust voor de vaderl. letterk. en geschiedenis bijzonder aangemoedigd door den omgang met Stuart, Koopmans en Hesselinck, en gaf toen reeds blijken, wat men van zijne vruchtbare pen te wachten had. Nog aan geen bijzonder kerkgenootschap verbonden, voegde hij zich thans bij de Remonstrantsche broederschap. In 1795 naar *Friesland* teruggeroepen, trad hij in een' anderen, meer voor hem geschikten werkkring, als lid van 't provinciaal comité van revolutie te *Leeuwarden*, terwijl reeds toen, als later, zijne gematigde denkwijze uitblonk. Daarna zag hij zich als lid van 't comité tot de zaken van het bondgenootschap te lande, aan 't departement van financiën te *'s Hage* toegevoegd. Zijne werkzaamheden in deze en meer andere betrekkingen moeten wij met stilzwijgen voorbijgaan, en den lezer, die er begeerig naar is, verwijzen naar *Het leven en de letterk. verrigtingen van J. S., enz., door P. Scheltema.* Door die van *Sneek* tot lid der 2de nat. vergadering benoemd in Sept. 1797, werd hij geplaatst bij de commissie van financiën. Zijne moedige houding tegen de revolutionnaire factie beroofde hem voor een' tijd lang van zijne vrijheid; met anderen stelde men hem in hechtenis op het *Huis in 't Bosch*, van den 22 Jan. tot den 14 Julij 1798. Hierna voerde hij eenigen tijd een ambteloos leven, tot men hem in Oct. 1799 plaatste in het geregtshof te *Kampen;* 3 jaren later te *'s Hage* als lid van den zee-raad; in 1805 als raad des ministers van financiën en lid van den raad van judicature over de middelen te water en te lande, tot dat hij, in 't volgende jaar, door koning Lodewijk werd aangesteld tot commies-generaal der convooijen en licenten te *Amsterdam*, waar hij ook andere plaatselijke commissiën vervulde. Na onze inlijving in 't Fransche rijk, benoemde men hem tot vrede-regter te *Zaandam*, waar hij werkzaam bleef tot op het einde van 1813, toen hij met mond en pen een hartelijk deel nam in de omwenteling, die ons van 't Fr. juk verlostte. In Febr. 1814 benoemd tot griffier van 't hooge geregtshof van financiën en zee-zaken, vertrok hij naar *den Haag.* Na de ontbinding van dat hof in Jan. 1820, zag hij zich weder buiten betrekking tot in Sept. 1820, toen hij te *Utrecht* den post bekleedde van griffier bij het hoog militair geregtshof. Men verwondert zich te regt, dat

hij, in zoo vele en verschillende posten geplaatst, nog tijd over had tot het zamenstellen van eene menigte schriften van grooten of kleinen omvang, die alle betrekking hebben op de vaderl. letterkunde en geschiedenis. Eene volledige alphabetische lijst van zijne werken vindt men achter 't bovengenoemde werk van P. Scheltema, met eene beschouwing van zijn karakter en hoedanigheden. Wij noemen slechts: Zijn *Staatkundig Nederland, een woordenb. tot de biogr. kaart van dien naam*, 2 dln. *Amst.* 1805 en 6. — *Peter de Groote, Czaar en keizer van Rusland, in Holland en te Zaandam in* 1697 *en* 1717, 2 dln. *Ib.* 1814, met pl. — *Alexander, keizer van Rusland, in Holland en te Zaandam in* 1814. — *De laatste veldtogt van Napoleon Buonaparte*, met eene kaart, 1816. — *Rusland en de Nederlanden. Ib.* 4 dln. 1817—19. — *Geschied- en letterkundig mengelwerk. Ib.* in 17 stukken. 1817—36. — *Reintje de Vos, van H. van Alkmaar*, enz. 1828. — *Geschiedenis der Heksen-processen.* 1828. — *De uitrusting en ondergang der onoverwinnelijke vloot van Philips II, koning van Spanje. Met toevoegsels.* 1827. — *Verhandeling over 't bewerken van de gesch. d. Nederl.* 1830, en meer andere.

SCHELTINGA (MARTINUS DE BLOCQ VAN), geb. in 1666, † 1742, werd na 't volbrengen eener buitenlandsche reis, in 1689 grietman van *Lemsterland* en volgde later zijn' vader Livius v. S. op als grietman van *Schooterland.* Hij bekleedde eenige gewigtige staats-ambten, zoo in *den Haag* als te *Leeuwarden;* nam deel aan het gewestelijk en algemeen bestuur, en had vooral invloed op de volmagten in de kamer van *Zevenwouden.* In 1715 droeg hij de grietenij over aan zijn' oudsten zoon Menno Coehoorn van Scheltinga, en bleef curator der Franeker academie en tot aan zijn' dood in 't staatsbewind. Hij was gehuwd met Amelia van Coehoorn, dochter van den beroemden vesting bouwkundige en liet bij haar een talrijk geslacht na.

— (THEODORUS), geb. te *Leeuwarden* in 1703, † 1786, verdedigde te *Franeker* na volbragte theol. studiën, in 1730 eene diss. *De ingressu pontificis in adytum ejusque mysterio;* aanvaardde in 't volgende jaar het leeraars-ambt te *Oostermeer en Eestrum*, in 1740 te *Arum* en 3 jaren later te *Arnhem.* Van daar beroepen in 1750 tot hoogl. in de theol., kerkel. gesch. en Oostersche talen te *Harderwijk*, werd hij eershalve bevorderd tot doctor in de godgeleerdheid en hield in Junij 1751 zijne inwijdingsrede: *De promovenda sacri Hebr. cod. majestate externa, ope et auxilio dialectorum orientalium, officio genuini theologi.* Van zijne kunde in de Oostersche talen, had hij reeds vroeger de

bewijzen geleverd in zijn werk: *De fato Nadabi et Abihu, ad locum Levit. X:* 1, *sqq. Harl.* 1742, en door zijne *Commentatio in Habacucum, L. B.* 1747. Op zijn verzoek in 1765 van het Oostersche professoraat ontslagen, werd E. Scheidius zijn' opvolger. Bij de 6de uitgave van *C. Vitringa's doctrina religionis Chr. Arnh.* 1760, die hij op zijne collegiën als handboek gebruikte, voegde hij eene *analysis.* Hoe gematigd ook in zijne beginselen, voegde hij zich toch in de treurige twisten over den Zwolschen leeraar van der Os.

SCHELTINGA (GERLACH of GERLOF), zijn broeder, geb. te *Leeuwarden* in 1708, † 1765, had zich te *Franeker* en *Leijden* op de beoefening der regtsgeleerdheid toegelegd, met zooveel vrucht, dat men hem van daar, nog student zijnde, in 1731 te *Deventer* benoemde tot hoogl. in de regten, welke betrekking hij aanvaardde met eene rede: *De summa edicti praetorii in Rom. republica utilitate.* De roem zijner kunde en van de door hem gestichte regts-school noopte curatoren der Leijdsche academie, hem het hoogleeraars-ambt in het burgerlijke regt op te dragen. Hij opende aldaar zijne lessen in Junij 1738 met eene redevoering: *Pro jurisconsultis et jurisprudentia.* Behalve deze, bestaan er van hem 2 diss. *De emancipationibus*, opgenomen in D. Fellenberg's *Jurisprudentia antiqua*, tom. II, en andere kleine regtsgeleerde schriften, door Saxe in zijn *Onomast. lit.* VIII, IV en V, genoemd.

SCHELTIUS (NICOLAAS), was pastoor te *St. Maarten* bij de *Zijp* in *N. Holland*, toen het licht der hervorming doorbrak en ook zijn' geest bestraalde. Hij zou zich al vroeger bij de Onroomschen gevoegd hebben, indien eenige hindernissen konden opgeruimd worden. Als vriend van Jan Arendsz, die de eerste openbare preek voor de Hervormden buiten *Amsterdam* gehouden had, was hij bij de Amst. gemeente bekend, die R. Kant en L. Jz. Reael naar hem afzond, om hem het beroep als leeraar onder hare geloofsgenooten op te dragen. Zij vonden hem in de pastorij, nog in 't geestelijk gewaad der R. K. kerk, niettegenstaande hij getrouwd was en 6 kinderen had. Hij gaf te kennen, dat hij deze roeping aanmerkte als een bewijs dat de Heer hem uit het pausdom wilde trekken, doch dat hij eerst naar *Embden* wilde gaan, om over zulk eene gewigtige zaak met zijn' vriend C. Kooltuin (zie dit werk, II, 110), te raadplegen. Deze versterkte hem in zijn voornemen, en nu keerde Scheltius terug, om in Aug. 1566 de predikdienst bij de gemelde gemeente waar te nemen. Niet lang mogt zij genot hebben van zijne dienst, wijl de hervatte

vervolgingen tegen de Hervormden hem, met 2 zijner ambtgenooten en een aantal welgestelde burgers, drongen, elders eene wijkplaats te zoeken. Na het doorworstelen van vele gevaren, kwam hij te *Embden*, waar hij weldra zoo zeer de achting en liefde der herv. bevolking verwierf, dat zij bij de gemeente te *Amst.* aanzoek deed, om hem als leeraar te mogen aannemen. Dit werd ingewilligd, terwijl die van *Amst.* voor zijn onderhoud bleven zorgen, ten einde daardoor aanspraak op hem te behouden, als de tijdsomstandigheden eene gunstiger wending hadden genomen. De hevige pest van 1568 sleepte hem ten grave. Hij bezat uitgebreide kundigheden, was zeer ervaren in de Gr. en Lat. talen en verstond ook 't Hebreeuwsch; sprak zijne leerredenen uit op een' boeijenden en liefelijken toon, schreef een' sierlijken Lat. stijl en was aangenaam en leerzaam in den omgang.

SCHENCK (GEORG of JURIAAN), ridder, vrijheer van *Tautenburg*, een beroemd veldheer onder Karel V, behartigde inzonderheid de belangen van dien vorst. Sedert 1502 was hij drost van *Vollenhove*, voerde in 1522 het bevel over een gedeelte van 's keizers leger in *Overijssel*, sloot een verdrag met de Staten van *Friesland;* trad op als stadhouder van dat gewest; en had veel te worstelen met de Gelderschen, welke het hem eindelijk gelukte uit *Friesland* te verwijderen. In deze betrekking bragt hij veel toe tot verbetering van het onderwijs, door het oprigten van eene nieuwe school te *Leeuwarden.* Tevens wist hij ook *Overijssel* tot gehoorzaamheid aan den keizer te brengen, die hem begunstigde met het stadhouderschap over dat gewest en over *Drenthe.* In 1535 gelukte het hem zich meester te maken van het *Oldeklooster* bij *Bolsward*, door de Wederdoopers bezet, waarbij vele omkwamen. Een jaar later vermeesterde hij *Appingadam*, het slot *Te Wedde* en *Koeverden*, en overleed in 1540. — Zijn zoon staat vermeld op FREDERIK SCHENCK, deel I, 551.

— of SCHIJNCK (MAARTEN), heer van *Niddegem* of *Nideggen*, uit een edel Geldersch geslacht, trad al vroeg in krijgsdienst als fortuinzoeker, later ook onder prins Willem I. Toen na de pacificatie van *Gend*, de Staten niet toestonden, dat hij het huis te *Bleijenbeek*, hetwelk hij zijn' neef afhandig had gemaakt, in bezit hield, trad hij in Spaansche dienst onder Parma; deed de onzen in 't land van *Gelder* veel afbreuk en verspreidde alom angst en schrik, wijl hij de bezittingen van vriend noch vijand ontzag. In 1597 veroverde hij door list de stad *Deutichem;* en slaagde een jaar later in het ontzetten van *Groningen*, welke stad hij zegevierende binnentrok. Na den

dood van Rennenberg, werd F. Verdugo, een Spanjaard, tot diens opvolger benoemd; dit mishaagde Schenck, die op dezen post gevlamd had, zeer, zoodat het besluit bij hem opwelde om zich weder bij de Staatschen te voegen. Met moed stond hij in 1581 Parma nog bij in 't veroveren van *Breda*, viel het daarop volgende jaar in handen der Staatschen en moest, na een langen tijd zittens, zijne vrijheid voor een aanzienlijk losgeld koopen. Nu trad hij heimelijk in onderhandeling met den graaf van Nieuwenaar, stadhouder van *Gelderland*, en schaarde zich weder onder de banier der Staten, bleef haar tot aan zijn' dood getrouw en voerde vele heldhaftige feiten uit, zoodat hem Leycester tot ridder sloeg. Hij stichtte een schans in 't oostelijk gedeelte der *O. Betuwe*, waar de *Rijn* zich in 2 armen scheidt, en welke naar hem *Schenken-schans* genoemd werd. Bij een' herhaalden mislukten aanslag op *Nijmegen* in 1589, verdronk hij in de *Waal* in den ouderdom van 40 jaren. De Staten verloren in hem een' dapperen degen, die echter meer moed dan beleid en voorzigtigheid aan den dag had gelegd; hoezeer gevreesd bij zijne vijanden, was hij bemind bij zijne vrienden en soldaten.

SCHENCK (PIETER), geb. te *Elberfeld* in 1655, heeft zich reeds in jeugdigen leeftijd te *Amsterdam* opgehouden en daar waarschijnlijk de teeken- en graveerkunst geleerd. Hij was er later boek- en kunstverkooper, en heeft eene menigte van platen gegraveerd in zoogenoemde zwarte kunst, naar eigene teekening of die van beroemde meesters, waarvan vele zijn gejaarmerkt 1708 en 10. Er is eene gedenkpenning ter zijner eere vervaardigd, waarvan men eene afbeelding ziet in *De Nederl. gedenkpenn. verklaard*, enz., door J. de Vries en J. C. de Jonge, 1ste deel. Zijn sterfjaar schijnt onbekend.

SCHENK (ADRIANUS CORNELIS), geb. te *Delft* in 1775, † 1855, heeft zich als dichter een' gunstigen naam gemaakt. Hij was na 1795 klerk bij 't ministerie van oorlog, daarna rijks-ontvanger te *Charlois* bij *Rotterdam*. Met zijn' vriend en stadgenoot B. Nieuwenhuizen, gaf hij een' bundel uit, getiteld: *Keur van Dichtbloemen*, 1798, zijnde vertalingen van eenige stukjes der beste Hoogd. dichters. Door Immerzeel in 1804 bekend geworden met Lublink den jonge, wien hij eenige proeven voorlas van zijne reeds toen begonnen vertaling van Young's *Nachtgedachten*, — waarvan deze zulk eene keurige vertaling in proza geleverd had, — deelde hij hem onderscheidene aanmerkingen en teregtwijzingen mede, die met dankbaarheid gebruikt werden. In 1805 verscheen Schenk's

vertaling der 3 eerste zangen, de 4de en 5de of het 2de dl. in 1807, de 7de en 8ste of het 3de dl. in 1819 en de 9de ('t 4de dl.) in 1823. Deze vertaling is zooveel mogelijk aan 't oorspronkelijke getrouw, munt uit in keurigheid van taal en vloeijende versmaat. Enkele losse dichtstukjes vind men van hem in den *Nederl. Muzen-almanak*, en in dien van 1824 zijn portret.

SCHEP (WILLEM), geb. te *Amsterdam* in 't begin der 17de eeuw en † in 1672, volbragt zijne theol. studiën te *Leuven*, waar hij den graad van licentiaat verkreeg. Hij werd aangesteld tot pastoor in zijne geb.-plaats, tevens tot vicaris-generaal van 't kapittel van *Haarlem* en door Neercassel tot pro-vicaris. Maar van deze waardigheid deed hij later afstand, om zich te beter op de theol. studiën te kunnen toeleggen. Hij leed veel aan 't graveel, zoodat hij eene operatie onderging, terwijl in de laatste levensjaren zijn geheugen aanmerkelijk verzwakte. Men heeft van hem eene *Uitlegging van 't Katholijke geloof*, *Amst.* 1694, denkelijk eene navolging van Bossuet's *Exposition de la foy Catholique.*

SCHEPERS (WILLEM BASTIAANSZ.) Wij vinden dezen naam het eerst vermeld in 1672, als een voorstander der verheffing van prins Willem III tot stadhouder. In vroegeren tijd in zeedienst geweest, was hij in dat jaar vice-admiraal van *Holland* en *West-Friesland*, bij de admiraliteit van de *Maas*. In 1676 werd hij voor gewigtige bewezene diensten in onderscheidene zeetogten, door den prins benoemd tot Lt.-admiraal van *Holland* bij de admiraliteit van 't *Noorderkwartier*, later bij 't collegie der admir. van *Amsterdam*. Hij vergezelde in 1688 den prins op zijnen togt naar *Engeland*, de laatste dien hij heeft bijgewoond. In zijne geb.-stad tot burgemeester aangesteld, wist hij bij een geweldig oproer in 1690 rust en orde te handhaven. Hij was ridder van de orde van Danebrog, en stierf in 1704, na aan de Leijdsche academie vermaakt te hebben een sterrekundig werktuig, zijnde eene beweegbare sfeer van den loop des hemels, thans van mindere waarde dan toenmaals.

SCHERMER (LUCAS), geb. te *Haarlem* 5 Sept. 1688, † 10 Febr. 1711, genoot eene beschaafde opvoeding, maakte zich de Gr. en Lat. talen spoedig eigen, zoodat hij reeds in 1703 de Leijdsche hoogeschool bezocht, om in de theologie te studeren. Een smartelijk graveel echter, dat hem van zijne jeugd af tot aan zijn' dood toe folterde, noodzaakte hem naar zijne ouders terug te keeren, waar hij gelegenheid vond zich in de regtsgeleerdheid te oefenen; doch vóór dat hij zich tot meester in de regten bevorderd zag, maakte de dood een einde aan

zijn zooveel belovend leven. Door de natuur tot dichter gevormd, wist hij dezen schoonen aanleg door gestadige letteroefeningen te beschaven en te veredelen. Zijne *Gedichten* zijn in 1711 verzameld uitgegeven door zijn' vriend P. Vlaming, en in 1725 en 47 herdrukt. Nevens dichtstukken van gemengden inhoud, vindt men daar een treurspel: *Meleager en Atalante;* een aantal heldendichten, waarin hij met vuur en kracht, soms wel te weelderig, de veldtogten van 1702—9 bezong; voorts *Herders- en Visschers-zangen*, die door zachtheid en teederheid uitmunten; terwijl zijn: *Haarlemmer-Hout* en *het Sparen* uit het Latijn vertaald zijn van den Amsterdamschen secretaris Jan de Witt, en zijn *Strijd der Vorschen en Muizen* uit het Grieksch van Homerus.

SCHETZ (GASPAR of CASPER), bijgenaamd CORVINUS, baron van *Wesemale*, heer van *Grobbendonck*, geb. te *Antwerpen*, was raad des konings en thesaurier-generaal van 's konings domeinen, en zag zich door de Algemeene Staten in onderscheidene staatszaken gebezigd: o. a. in de onderhandelingen met Don Juan van Oostenrijk, nadat deze in 1577 bij verrassing het kasteel van *Namen* had ingenomen. Hij heeft deze handelingen in 't Latijn geboekt met eene geschiedkundige inleiding over de oorzaken en beginselen der Nederl. onlusten, onder den titel: *Commentarius de rebus quae inter J. Austriacum, ab eo tempore quo die* 24 *Jul.* 1577 *arcem Namurci intercepit, et Belgii ordines actae fuerunt;* opgenomen in de *Analecta Belgica* van P. Burmannus Secundus I, 1—114. *L. B.* 1772, vergezeld van eene breedvoerige voorrede, waarin dit opstel vergeleken wordt met de opgaven der overige geschiedschrijvers van dit tijdvak, en het voorgevallene in 't algemeen in een juister licht wordt gesteld. Ook is er door Burman nog een ander vroeger uitgegeven geschrift van Schetz bijgevoegd, getiteld: *Dialogus de pace inter Philippum II, Hisp. regem, et Belgas ineunda.* Wij ontmoeten hem ten jare 1579 onder de gemagtigden tot de Keulsche vredehandeling, en in v. Loon's *Ned. Hist.-penn.* vinden wij de afbeelding van 2 gedenkpenningen, ter zijner eer geslagen. Hij tokkelde ook soms de Lat. lier en stierf in 1580.

SCHEVICHANUS (GISBERTUS) of VAN SCHEWICK, door anderen ook VAN SCHEVICHAVEN genoemd, geb. te *Arnhem* in 1558, † 1622, trad op zijn 17de jaar in de orde der Jezuiten, en toen hij te *Mentz* den doctoralen graad in de theol. verkregen had, werd hij rector van 't collegie zijner orde te *Gratz*, daarna te *Coblentz*. Vervolgens gebruikte men hem om de novicen van de orde op te leiden, eerst te *Wertsburg*, daarna te

Mentz, waar hij stierf. Hij stond bij de aartshertogen en zijne geloofsgenooten zeer in achting, bezat een gelukkig geheugen en veel kennis van de schriften der kerkvaders. Er bestaat van hem een werkje, getiteld: *De augustissima et sanctiss. trinitate cognoscenda, amanda et laudanda, lib.* 12. *Mongunt.* 1619, door Bellarminus zeer geprezen. Een: *De ecclesiasticorum vita, moribus, officiis libri* 3, *Ib.* 1621; vervolgens een in 't Hoogduitsch geschreven, ten gebruike van de congregatie der H. Maagd, gevestigd bij de V. V. Jezuiten te *Mentz.*

SCHIEDAM (GERRIT VAN) droeg dezen naam naar de plaats zijner geboorte, trad in de orde der Karthuizers en was achtereenvolgens prior van 't klooster *Bois-St.-Martin*, bij *Grammont*, vervolgens van dat bij *Geertruidenberg* en eindelijk van dat der 12 *Apostelen* bij *Luik*, overal achting verwervende om zijne voorbeeldige vroomheid. Hij stierf in 1443, heeft onderscheidene werkjes in H. S. nagelaten, welke tot op het einde der 16de eeuw meerendeels te *Leijden* zijn bewaard en van welke Paquot, (II, 308) de titels opgeeft.

SCHIERCKE (JAN FREDERIK), geb. te *Middelburg* in 't midden der 18de eeuw, vertrok al vroeg met zijne ouders naar *Dusseldorp*, om opgeleid te worden tot het maken van clavecimbels, maar zijn lust tot teekenen dreef boven, waarin hij door Kraaij, opzigter van de kunstgalerij aldaar, onderwezen werd. Na goede vorderingen gemaakt te hebben, begaf hij zich naar *Amsterdam*, waar zijne teekeningen naar schilderijen van vermaarde meesters, zoo zeer bevielen, dat voorname kunstkenners, o. a. Ploos van Amstel en Gildemeester, hem voor hunne verzamelingen aan 't werk stelden. Bij groote uitvoerigheid en kracht, muntten zijne teekeningen uit in naauwkeurigheid en zuiverheid van behandeling. Hij gaf ook les in de kunst en stierf op 50jarigen leeftijd.

SCHILDIUS (JOHANNES), geb. in 't begin der 17de eeuw te *Bremen*, waar zijn vader een' leerstoel bekleedde, was in 1647 rector der Lat. scholen te *Vlissingen* en maakte zich beroemd door geleerdheid en schriften. Hij stond in briefwisseling met vorstelijke gezanten en vermaarde mannen; o. a. ook in vriendschapsbetrekking met N. Heinsius en was, (even als deze) niet onervaren in de Lat. dichtkunst, blijkens de bijschriften, die hij vervaardigde onder de afbeeldingen des keizers in *Suetonius*, (4de dr. 1656), waarvan hij eene nieuwe uitgave bezorgde; als ook uit een lofdicht op J. van Laren, te lezen in P. de la Rue's *Geletterd Zeeland*, 2de dr., bl. 257. — Hij gaf in 1649 een werk in 't licht, getiteld: *De Caucis, nobilissimo vet. Ger-*

maniae populo. L. B. Vervolgens *De coalitione populorum. Hag. Com.* 1661, door Morhof zeer geprezen, waarbij hij in de opdragt meldt: „dat hij dit te *Antwerpen* schreef, den 1sten Oct. „na eene zware en doodelijke ziekte, die hem te *Leuven* was „aangekomen." Bovendien heeft men van hem: *Exercitationes in C. Taciti annal. XV ubi extrema Senecae describunter. L. B.* 1645, met een Lat. vers van N. Heinsius, ook in diens gedichten te vinden. Van eene *Beschrijv. der stad Vlissingen*, 1651, voor welke de regering dier stad hem *f* 50 voor 't drukken en *f* 150 als een geschenk toekende, zullen waarschijnlijk slechts weinige exemplaren zijn uitgegeven, wijl dat werk in den boekhandel niet bekend is. Denkelijk is hij omstreeks 1671 overleden, wijl hij toen opgevolgd is door J. F. Gijmnich.

SCHILPEROORT (THOMAS OLIVIER), werd, naar wij meenen, in 1781 geb. te *Utrecht*, waar zijn vader zich als uitgever van antipatriotsche schriften in het laatst der voorgaande eeuw onderscheidde. De zoon genoot eene wetenschappelijke opvoeding en was begaafd met groote vlugheid, vast geheugen en veel smaak. Hij werd eerst aangesteld tot leeraar aan de Honsholredijksche militaire school, later tot regent aan het Athenaeum te *Luxemburg*. Bij het uitbreken der Belgische omwenteling, leende hij zijne flinke pen aan het bestrijden der revolutie en deed zich door verscheidene goed gestelde stukken in Belgische, Fransche, Duitsche en Engelsche bladen als conservatief-monarchaal kennen en in vele politieke vlugschriften, toen en later tot in 1840, als groot tegenstander van het zoogenaamd liberalisme. Hij was, in weerwil van vele en groote zwakheden, waardoor hij zich zelven in bedroevende levensomstandigheden dompelde, een onderhoudend, geleerd en beschaafd man, die zich als uitmuntend beoefenaar van taal- en letterkunde, geschiedenis en wetenschap deed kennen en die door Bilderdijk, Wiselius, Kinker, Lulofs en anderen om zijne scherpzinnigheid en kunde hoog vereerd werd. Hij † in Sept. 1851 te *Brussel* in kommervolle omstandigheden. Behalve vele artikelen over Hollandsche aangelegenheden, geleverd aan het Duitsche *Conversations-Lexicon*, zag eene menigte oorspronkelijke en vertaalde werken van hem het licht, van welke wij noemen: *Tafereel der gebeurtenissen van Europa, op het einde der* 18*de en het begin der* 19*de eeuw*, 2 dln. m. pl. *Utr.* 1803. — *Proeve van nieuwere taalkunde*, *Gron.* 1806. — *Aurora; wijsg.-staatk. jaarb. van* 1815. *Zalt-Bommel* 1816. — *Proeve over de uitgangen der Fr. naamw. 's Hage* 1818. — *Byron als mensch en dichter beschouwd. Delft* 1826. — *Proeve van beoordeelende taalk. Amst.* 1830. — *Levens-*

schets van Willem George Frederik, prins van Oranje, naar het Hoogduitsch van Arnoldi. *Zutphen* 1818. — Eene vertaling van d'Herbigny's belangrijk werk: *Destinées futures de l'Europe*, enz. enz.

SCHIM (HENDRIK), geb. te *Maassluis* in 1695, † 1742, heeft uitgemunt in de Nederd. dichtkunst, waarin hij zijn' vader en broeder, die ook de lier hanteerden, ver overtrof. Van hem zagen 4 bundels in 4to het licht, de 1ste in 1723 te *Delft*, onder den titel: *Bijbelpoëzij;* de 2de onder dien van *Bijbel- en zededichten*, aldaar in 1726; de 3de onder den naam van *Heerlijkheid van Christus en de Kerk*, *Ib.* 1731; en de 4de onder dien van *Dichttafereelen, bestaende in hofgedichten, zinnebeelden en zedezangen. Maassl.* 1737. Zijne Bijbelpoëzij, ofschoon hier en daar mank gaande aan den theologischen wansmaak van zijnen tijd, houdt zich geenszins stiptelijk aan de woorden van de H. Schrift, „maar offert (zegt J. de Vries) nieuwe en „geurige bijbelbloemen op het altaar van smaak en kiesch ge„voel;" zij is ook soms krachtig en vernuftig. In zijn laatstgenoemde werk verdient vooral: *Het zalig landleven*, in 3 boeken, opmerking; door W. Geijsbeek een kunstjuweel genoemd, en naar onze meening eenen herdruk waardig.

SCHIMMELPENNINCK (ALPHERT), uit een oud adelijk geslacht, reeds in de 14de eeuw bekend, voornamelijk in de prov. *Gelderland*, was omstreeks 1449 en eenige volgende jaren scholtus binnen en buiten *Zutphen*, en van 1454—60 schepen. In 't laatstgenoemde jaar werd hij door hertog Arnoud van Egmond aangesteld tot diens rentmeester; destijds een ambt van groot aanzien, waaraan de vrijheid verbonden was met 4 dienaars en 4 paarden ten hove te leven. Hij was een heer van groot vermogen, zoo zelfs dat hij den hertog ruim 38,000 Rijnsche guldens kon voorschieten; groot was ook zijn gezag en invloed. Bij de ramp, welke de vorst in 1465 had te verduren, toen hij door zijn' zoon Adolf gevangen werd genomen, kwam Schimmelpenninck in groote ongelegenheid, zag zich genoodzaakt zijne bedieningen te verlaten, en ondervond verder vele onaangenaamheden, nadat hertog Karel van Bourgondië in 1473 het land van *Gelder* vermeesterd had. Door keizer Maximiliaan is hij weder in zijn' post hersteld (1486) en waarschijnlijk kort daarna gestorven.

— (JACOB) VAN DER OIJE, was de zoon van Sander S. en Elsebe van der Oije, welken toenaam hij aannam, nadat het mannelijk oor van dat geslacht was uitgestorven. Hij komt met dien titel voor in een plakkaat van hertog Karel van

Gelder van 1505, waaruit tevens blijkt, dat hij de naaste leenvolger en bezitter is geweest van 't huis te *Wilp*, en dat het door eenen Lubbert van Keppel deerlijk is uitgeplunderd, zoodat niet slechts vele kostbaarheden, maar ook de voorvaderlijke brieven en zegels verloren gingen, welke men, ondanks alle aangewende pogingen, nooit weder heeft kunnen magtig worden. In de jaren 1498 tot 1502, zien wij hem telkens verschijnen, op het adelijk gerigt van de Veluwe (*Engelanderholt* bij *Beekbergen.*) Na den dood zijns vaders in 1484, werd hij beleend met het goed *Heijinck*, en 5 jaren later met *Selsham*. Hij was gehuwd met Adriana van Luir en overleed in 1520.

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OIJE (JACOB), zijn kleinzoon, wiens vader was Sander S. v. d. O. en zijne moeder Agnes van Twickelo, werd in April 1560 beleend met de bovengemelde goederen; verscheen gedurende vele jaren onder de ridderschap van de *Veluwe*, op de land- en kwartierdagen en had ook zitting in de schepenbank te *Zutphen*. Hij was een man van groot gezag, dien men in onderscheidene commissiën gebruikte. In 1584 reed hij met 4 paarden, nevens andere ridders, den graaf Adolf van Nieuwenaar te gemoet, om dien naar *Arnhem* te geleiden en te huldigen als stadhouder van *Gelderland*. In 1591 was hij tegenwoordig bij de opdragt van 't stadhouderschap aan prins Maurits van *Oranje*, dien hij te *Arnhem* onder eede nam. Nog in het zelfde jaar voegde hij zich in het leger van Maurits voor *Zutphen* en werd, na het veroveren dier stad door den prins, tot burgemeester aangesteld, met behoud van zijn regt van verschrijving. In deze en andere betrekkingen, ook als commissaris tot de monstering, bewees hij vele diensten. Hij stierf in 1605 en was gehuwd geweest met Margaretha van der Capellen en met Walrave van Haeften en liet 10 kinderen na.

— (JACOB), heer van de *Clouse* en *Langen*, zoon van Herman S. en Stephania van Brienen, geb. in 1629, † 1702, was beschreven in de ridderschap van *Gelderland*, algemeen ontvanger van het graafschap *Zutphen*, scholtus van *Lochem*, afgevaardigde tot den Raad van state en de Algemeene Staten, en verscheidene jaren gedeputeerde te velde in den eersten Franschen oorlog. Hij was zeer gezien bij Z. M. Willem III, zag zich in 1689 benoemd tot scholtus binnen en buiten *Zutphen* en daarna tot landdrost van het graafschap. Zijne echtgenoote was Jacoba Emelia van Westerholt.

— (ALEXANDER), heer van *Engelenburg*, zoon van Alexander S. en Anna van Appelthern, geb. in 1642, † 1694, was bur-

gemeester van *Zutphen*, afgevaardigde ter vergadering der Algemeene Staten, hoofdschout en dijkgraaf der *Stad en Meijerij* van *'s Hertogenbosch*. Na de komst van Willem III tot den troon van *Engeland*, werd hij met anderen, in 1689 als buitengewoon gezant der Staten naar *Londen* gezonden, om over gewigtige zaken te handelen. Na het overlijden van zijn broeder Assueer, werd hij heer van *Kell*. Hij was gehuwd met Isabella Bentinck, abdis *ter Hunnepe*, zuster van den beroemden graaf van Portland, die ellendig aan haar einde kwam door het hollen der paarden van hare koets.

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OIJE (HENDRIK FREDRIK), zoon van Gerrit Jurrien S. en Assuera Kreijnk, werd geb. in 1704 en † 1763. In 1727 in de Veluwsche ridderschap beschreven, behoorde hij eerst onder de bestuurders der O. I. Comp., was daarna afgevaardigde ter admiraliteit in *Friesland;* vervolgens lid van de rekenkamer der generaliteit. In 1749 zag hij zich benoemd tot rigter van 't *Nijebroek;* 10 jaren later van *Veluwe* en *Veluwe-zoom* en in 1762 tot curator der Harderwijker hoogeschool, in welke betrekking hij zich voor een korten tijd zeer verdienstelijk maakte. — Zijn broeder

— (ANDRIES), heer tot de beide *Pollen*, geb. in 1705, † 1776, werd in 1730 tot de ridderschap van *Veluwe* toegelaten; was in 1748 drost van *'t Loo*, later landdrost van de *Veluwe;* daarna rigter van *Arnhem* en *Veluwe-zoom* en voorzitter der Gedeputeerden van *Veluwe*. Hij had veel deel in de besturing zijner provincie, stond bij de prinses Anna in hooge achting, die hem benoemde tot voogd over hare minderjarige kinderen. Tot Burgemeester van *Harderwijk* aangesteld, en na den dood zijns broeders tot curator van hare academie, verwierf hij elks vertrouwen, en toonde zich een beminnaar van kunsten en wetenschappen. Bij zijne vrouw Woltera Geertruid van Wijnbergen liet hij vele kinderen na.

SCHIMMELPENNINCK (RUTGER JAN), geb. te *Deventer* 31 Oct. 1761, † 15 Febr. 1825, behoorde niet tot het bovengemelde adelijk geslacht, maar droeg den adel in geest en hart. Hij betrad de letterkundige loopbaan in zijne geb.-stad en volbragt zijne regtsgeleerde studiën te *Leijden*, promoverende met eene diss. *De imperio populari caute temperato*. Hij vestigde zich als advokaat te *Amsterdam*, waar hij eene uitgebreide practijk had. Gedurende de woelingen van 1785—87 koos hij de gematigde partij onder de patriotten en verzette zich met kracht en waardigheid tegen alle overdrijving. Na de omwenteling van 1795 werd hem het voorzitterschap der vernieuwde

regering te *Amsterdam* opgedragen. Zijne wijsheid en gematigdheid bragt hij ook over in de nationale vergadering, waar zijne welsprekende redevoeringen veler opmerkzaamheid trokken. In Jan. 1798 tot lid der 2de nat. vergadering gekozen, wees hij die roeping van de hand en keerde terug tot zijne beroepsbezigheden in de hoofdstad. Doch de 12de Junij van datzelfde jaar riep hem weder aan 't roer van zaken en wel als gezant naar *Parijs*, om de belangen van *Nederland* te behartigen, en alle omwentelingen, waartoe de Fransche regering overhelde, bij ons voor te komen. Ook hier mogt hij de algemeene achting wegdragen en gewigtige diensten bewijzen aan de Bataafsche republiek. De consul Buonaparte wist zijne verdiensten te schatten. Bij 't congres te *Amiens* speelde hij eene gewigtige rol en had veel invloed op het tot stand brengen van den vrede. Het Fransche bewind zond hem, op zijn verzoek, als gezant naar *Londen*, waar echter zijne pogingen, om onze onzijdigheid te bewaren in den oorlog tusschen *Engeland* en *Frankrijk*, schipbreuk leden op den onverzettelijken wil van den consul. Naauwelijks op zijn landgoed bij *Diepenheim* teruggekeerd, noodigde hem een dringende brief van Buonaparte uit, het gezantschap te *Parijs* weder te aanvaarden (1803), ten einde te handelen over eene verandering in den regeringsvorm onzer republiek, hierin bestaande, dat Schimmelpenninck, onder den titel van raadpensionaris, aldaar het bewind zou voeren. Slechts 15 maanden had hij als zoodanig het roer in handen. Zijn bestuur kenmerkte zich heilzaam, door ons land te bewaren voor een gevreesd staats-bankroet, door het invoeren van een nieuw financiëel stelsel en door het handhaven der openbare rust. In 1806 vond Napoleon goed zijn' broeder Lodewijk als koning van *Holland* aan te stellen, waartegen zich de raadpensionaris wel met alle kracht verzette, doch vruchteloos; en nu, geen deel willende nemen aan 't verzoek om een uitheemschen koning, verliet hij *den Haag* en trok naar zijn fraai landgoed, om ambteloos te leven, terwijl eene ongelukkige blindheid hem vele genoegens ontroofde. Na onze inlijving in het Fransche rijk, riep hem Napoleon, als rijksgraaf, schatmeester van de orde der 3 gulden vliezen, en als senateur naar *Parijs;* tot dat de onafhankelijkheid van ons vaderland hem weder terugvoerde naar zijn stil verblijf. Koning Willem, van zijne groote verdiensten bewust, benoemde hem tot lid der 1ste Kamer van de Staten-generaal, welke betrekking hij bekleedde tot aan zijn dood. Hij, die alle bekwaamheden en deugden van een' staatsman in zich vereenigde, muntte tevens uit in eenvoudigheid en

goedhartigheid; betoonde zich een vriend van geleerden en geleerdheid, terwijl de godsdienst, die hij opregtelijk beleed, hem staande hield onder zoovele en grievende wederwaardigheden zijns levens.

SCHLEIJ (JACOBUS VAN DER), geb. te *Amsterdam* in 1715, † 1779, was van zijn 12de jaar af een leerling in de teeken- en graveerkunst van den beroemden B. Picard. Hij maakte daarin zulke goede vorderingen, dat hij, na den dood zijns meesters, diens onafgewerkte kunstplaten tot genoegen der kenners voltooide. Hierdoor meer bekend geworden, kreeg hij overvloedig werk, en zijne ordonnantiën, teekeningen en gravuren van titels, platen en vignetten, verschaffen hem eene plaats onder onze verdienstelijke plaatsnijders. Onder de fraaije vignetten in de *Friso* van W. van Haren, 2de uitg. in 4to, teekent hij zich J. v. Schleij. Zijne stukken, kloek en breed behandeld, hebben veel van zijns meesters manier, maar zijn niet zoo naauwkeurig van omtrek. — Zijn broeder

— (PHILIPPUS VAN DER), geb. te *Amsterdam* in 1724, † 1817, leerde van Jakobus de kunst, waarin hij zoo goed slaagde, dat hij dezen omtrent 14 jaren met vrucht behulpzaam was; waarna hij de graveerkunst liet varen en zich bezig hield met het geven van teeken-onderwijs; later werd hij makelaar in kunstwerken. Wegens eerlijkheid en kunde stond hij in algemeene achting en bleef tot in hoogen ouderdom de teekenkunst beoefenen.

SCHMIDT (IZAAK), geb. te *Amsterdam* in 1740, † 1818, ontving eerst les in de teeken- en schilderkunst van Jan van Huijsum, daarna gedurende 6 jaren van J. M. Quinkhard. In 1760 begon hij op zich zelven te werken eerst als portret-, vervolgens als landschapschilder; ondernam toen met J. Andriessen eene behangselfabriek, die goed opnam, doch later door de wispelturige mode in verval raakte. Hij deed in 1765 met zijn' vennoot en den graveur R. Vinkeles een kunstreisje door *Braband;* legde zich na zijn huwelijk in 1772 uitsluitend toe op het geven van onderwijs in de teekenkunst en was een niet ongelukkig beoefenaar der toon- en dichtkunst, blijkens zijn blijspel met zangstukjes, getiteld: *Lucas en Clarisse*, 1769; — een tooneelspel *Agatha*, 1785, met een door hem geëtste titelplaat en vignet; — en de *Zuiderhaaks*, 1786, met id. — Bovendien vertaalde hij uit het Fransch *Historische levensbeschrijv. van P. P. Rubens*, 1774. Men heeft van hem een geëtst werkje, bestaande uit 6 Nederl. gezigten. Hij was mede-oprigter van de teeken-academie te *Amst.*, waar hij meermalen bij prijsuit-

deelingen redevoeringen hield; en de grondlegger van 't muzijkgenootschap: *Harmonica*, waarvan in 1814 het 25jarig bestaan gevierd werd. — Zijn zoon

SCHMIDT (IZAAK RIEWERT), geb. te *Amsterdam* in 1782, † 1826, tot de schilderkunst opgeleid, genoot het onderwijs van den portretschilder A. de Lelie, en behaalde onderscheidene eereprijzen bij de Stads-teeken-academie, bij *Felix meritis* enz., doch legde zich later meer bepaald toe op de wiskundige wetenschappen, waarin hij weldra zoo groote bekwaamheden aan den dag legde, dat men hem aanstelde bij de artillerie en genieschool te *Delft* als lector in de wiskunde. Hier maakte hij zich niet alleen verdienstelijk door zijne lessen, maar ook door de bewerking en uitgave zoo van oorspronkelijke als van vertaalde leerboeken in zijn vak. Tot de eerste behooren zijne: *Beginselen der Statica; der hooge meetkunst; der differentiaal- en integraal-rekening; en der Dynamica.* Tot de laatste de welgeslaagde overzettingen van la Croix's *Beginselen der stelkunst; der meetkunst; Grondbeginselen der beschrijvende meetkunst* en *van de goniometrie en trigonometrie.*

SCHMITT (CAREL JOSEPH), een hoogst bekwaam toonkunstenaar, in *Maintz* geboren en opgevoed, kwam in het jaar 1795 te *Amsterdam*, waar hij in 1796 orchestmeester van het orchest van het Hoogduitsche tooneel werd; later verkreeg hij daarbij de directie van het Zondagsche concert *Eruditio Musica* en van dat boven de Hollandsche Manege. Schmitt heeft zich bijzonder verdienstelijk gemaakt door de opvoering der klassieke Muzijk hier ter stede. Hij was een man van een uitstekend talent en een zeer bekwaam orchestdirecteur. Onder zijne leiding werd het eerst opgevoerd het Oratorium de *Schepping*, van J. Haydn, in de Nieuwe Kerk op den *Dam*. Tijdens zijn verblijf in *Amsterdam* had hij de directie van het orchest op het Koor der R. C. Mozes- en Aärons-Kerk, waar hij mede tot de verbetering der uitvoering van kerkmuzijk veel heeft bijgebragt, en waar in de Bibliotheek eenige zijner compositiën in manuscript zijn gebleven, als: 4 vierstemmige Missen (met groot Orchest), 4 *Tantum Ergo's* (idem), 1 *Miserere* (idem), 1 Sopraan-Aria (idem), en verscheidene andere gelegenheidsstukken. Voor het tooneel van den Stads Schouwburg, heeft hij de muzijk voor de koren in de *Watergeuzen* vervaardigd; voorts voor hetzelfde tooneel de muzijk der koren en optogten in het tooneelspel *de Dood van Rolla*, welke nog heden ten dage gebruikt worden. Schmitt is van *Amst.* vertrokken omstreeks 1802 naar *Frankfort*, om aldaar eenige sujetten voor de Duitsche Opera

te engageren, doch niet terug gekomen, vermits hij op voordeeliger voorwaarden als directeur van het Théater-Orchest aldaar is aangesteld. Hij moet aldaar gestorven zijn in 1808.

SCHMITZ (JOHANNES ANDREAS), ook wel SMITS of SMETIUS, geb. te *Soest* in het graafschap *Mark*, waar zijn vader grootregter was, genoot op de illustre school aldaar eene wetenschappelijke opleiding en legde zich daar en elders voornamelijk op de beoefening der geneeskunde toe. Hij was lijfarts van Friedrich Wilhelm, keurvorst van *Brandenburg*, toen men hem in 1648 te *Harderwijk* beriep als hoogl. der geneeskunde en tot archiater. Bij zijn professoraat oefende hij ook als stadsdoctor de practijk uit, maar mogt slechts 4 jaren als zoodanig werkzaam zijn, daar hij overleed in 1652, na zich inzonderheid omtrent de verbetering en verrijking van den acad. tuin te hebben verdienstelijk gemaakt. Men kent slechts van hem een werk, getiteld: *Medicinae practicae compendium. Hard.* 1653. C. Tollius hield over hem de lijkrede.

SCHOENMAKERS Pz. (JOHANNES), geb. te *Dordrecht* in 1755, † 1842, bestemd voor het beroep van goud- en zilversmid, oefende zich in de teekenkunst; en door vriendschappelijk verkeer met de schilders Ponse, de van Strij's, Versteeg, Hofman en anderen, werd de lust tot de schilderkunst in hem opgewekt, en beproefde hij in de uren, die van zijn bedrijf overschoten, zijne krachten in het vervaardigen van stadsgezigten, door de kunstliefhebbers op prijs gesteld. Hij oefende zich ook in het etsen, en zou het daarin ver gebragt hebben, had hij er meer tijd aan kunnen besteden. Hij was lid der Kon. Acad. van beeldende kunsten te *Amsterdam* en bestuurder van 't genootschap *Pictura* in zijne geb.-stad, waarvan hij mede-oprigter was.

SCHOLTEN (HERMANUS), geb. te *Haaksbergen* in 1726, † 1783, bezocht in 1744 de Harderwijker hoogeschool; oefende zich in de theologie en zag zich 3 jaren later geplaatst als predikant te *Diepenheim*. De roem zijner geleerdheid verschafte hem in 1765 een' leerstoel in de godgeleerdheid te *Leijden* en de gelegenheid eene redevoering uit te spreken: *De hominis peccatoris Theantropou J. Christi merita coram Deo justificatione, olim festo expiationis die in intimis tabernacule Mosaici adytis ab ipso Deo elegantissime depicta.* Bij het nederleggen van zijn rectoraat in 1772 sprak hij: *De Paulo apostolo perfecta doctoris Euangelici forma.* Behalve de genoemde bestaat er van hem eene diss. getiteld: *Vita Graecorum carminibus restituta vel leges accentuum Graec. genuinae* etc., opgenomen in de *Bibl. Brem.*

SCHOLTEN (IZAAC), geb. te *Amsterdam* in 1744, † 1818, begon zijn predikambt in 1765 te *Amersfoort* bij de Luth. gemeente, verwisselde achtereenvolgens van standplaats, naar *Hoorn*, *Rotterdam* en in 1791 naar *Amsterdam*. De leerrede, die hij daar uitsprak bij de inwijding der nieuw gebouwde kerk voor de herstelde Lutherschen in 1793, is uitgegeven onder den titel: *De kerk des N. Verbonds, als een sterk duurzaam en uitmuntend heërlijk gebouw enz. voorgesteld in eene leerr. over Ps.* 87: 1—3 enz. Die een proefje wenschen te lezen van zijne regtzinnige bijbel-verklaring, verwijzen wij naar Ypeij's *Gesch. der krist. kerk in de* 18*de eeuw*, IV, 419, in not.

— (BENJAMIN PETRUS VAN WESELE), geb. te *Amsterdam* in 1763, † 1829, openbaarde al vroeg veel aanleg voor de beoefening der fraaije letteren, daarna bijzonder aangekweekt door Wijttenbach, toenmaals hoogl. der Gr. en Lat. letterkunde te *Amst.*, die hem en 2 andere leerlingen in 1780 met zich nam op zijne reis naar *Zwitserland*. De vriendschappelijke omgang met P. Nieuwland en J. de Bosch had invloed op zijn' smaak voor de Lat. en Nederd. dichtkunst. Onder Cras oefende hij zich in de regtsgeleerdheid en maakte zich in 1783 op het gebied der wijsgeerige letterkunde gunstig bekend door zijne: *Diss. ad Ciceronis locum de natura deorum*, en op dat der regtskennis door 2 diss. te *Leijden* verdedigd. Eerst verkreeg *Schiedam* hem tot haar pensionaris in 1787, daarna *Delft*, tot dat de omwenteling van 1795 hem buiten alle staatsbetrekk. plaatste. Koning Lodewijk benoemde hem in 1807 tot raadsheer van 't departementaal geregtshof te *'s Hage;* plaatste hem later in de commissie voor het publiek onderwijs en ter vervaardiging van de burgerlijke wetboeken, en versierde zijne borst met de ridderorde *der Unie*. Ook Willem I wist zijne verdiensten te erkennen, door hem tot lid en kamer-president te verkiezen van 't hooge geregtshof, tot ridder van den Nederl. Leeuw en in 1823 tot curator der Leijdsche hoogeschool. In al deze betrekk. verwierf hij zich door kunde, regtschapenheid, pligtsbetrachting liefderijk gedrag en godsdienstig gevoel de algemeene hoogachting.

SCHOLTEN (CORNELIS ANTONIJ FANNIUS), geb. te *Amsterdam* in 1767, † 1832, begon zijne letterkundige loopbaan aan 't athenaeum aldaar, voleindigde zijne regtsgeleerde studiën te *Leijden* en vestigde zich als advokaat te *'s Hage*. Stadhouderlijk gezind, liet hij voor een' korten tijd deze betrekking varen na 1795, en aanvaardde onder kon. Lodewijk den post van algemeen secretaris van den raad der jagt. Na 't vertrek van dien vorst leidde hij een ambteloos leven tot in 1813, toen hij,

gelijk genoegzaam bekend is, zich schaarde onder de edele en kloekmoedige herstellers van ons onafhankelijk volksbestaan. Zijne onschatbare verdiensten werden door koning Willem I erkend, die hem tot den adelstand verhief; tot kommandeur der orde van den Nederl. leeuw en hem benoemde tot president van den raad der domeinen en tot staatsraad in buitengewone dienst. Als lid der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden* vereerde Siegenbeek in 1833 zijne nagedachtenis met eene aanspraak.

SCHOLTEN (JACOBUS JUSTUS), geb. in 1781, † d. 4 Julij 1821, was, na in de theologie gestudeerd te hebben, laatstelijk in de Hervormde gemeenten te *Breda* en *Haarlem* nuttig werkzaam. Hij heeft niet slechts door zijn herderlijk werk, maar ook door zijne schriften zich verdienstelijk gemaakt. In deze trad hij op als een wel toegerust handhaver van 't Protestantismus. Toen J. G. le Sage ten Broek zijn overgang tot de Roomsche godsd. trachtte te verdedigen in een boekje: *De voortreffelijkh. van de leer der R. katholieke kerk. Amst.* 1816, schreef Scholten op een' gematigden toon een beknopt, maar kernachtig werkje: *De voortreffelijkheid van de leer der R. K., geschetst door J. G. le Sage ten B., getoetst. Breda* 1816, 't welk nog in datzelfde jaar eene 3de uitg. beleefde, terwijl de schrijver er later eene *Narede* aan toevoegde. De pastoor J. Bramer nam de pen tegen hem op in 3 verweerschriften, waarop Scholten antwoordde in een werk getiteld: *Handhaving der waarheid tegen de bedenkingen van den heer J. Bramer*, 2 *st. Haarl.* 1823, waarvan hij de uitgave en voltooijing niet mogt beleven, die bezorgd werden door zijn' vriend C. M. Dorper, die ook een tiental zijner *Leerredenen. Amst.* 1822, in 't licht zond. Deze en andere in druk verschenen gelegenheids leerr. onderscheiden hem als kanselredenaar op de voordeeligste wijze. Als lid en president van 't provinciaal kerkbestuur van *N. Braband* en in 1816 en 18 als lid der synode, maakte hij zich ook bijzonder verdienstelijk, en menig rapport, door hem uitgebragt, spreekt van zijn' ijver voor de belangen der Ned. Herv. kerk.

SCHOMAKER (JOOST), geb. te *Lochem* in 1685, † 1767 bij *Zutphen* op zijn buitengoed, was als regtsgeleerde geroemd en ook buiten 's lands loffelijk bekend door zijn werk getiteld: *Selecta consilia et responsa juris*, d. i. *uitgelezene Consultatiën en Advisen*, 6 dln. in 4to, *Zutph.* 1765. Hij was ook de schrijver van *De krijgskunde*, *het vaderland nuttig en den ingezetenen gemaklijk gemaakt.* Ib. 1762; en van de *Regtsk. aanmerk. ov. de ordonn. waarna in 't Graafsch. Zutphen geheven*

en gecollecteerd werd de impost van den 25 *en* 50 *penning.* Ib. 1754. — Wij vinden nog vermeld onder de schepenen en raden van *Zutphen* zijn' zoon Mr. PHILIP CAREL S., die deze betrekking bekleedde van 1746—1755, en nog een' zoon Mr. HERMANNUS S., die secretaris van schepenen en raden is geweest van 1756—1781. Deze laatste zou geschreven hebben *Zutphania erudita*, door L. van Santen bezongen, doch waarvan het manuscript schijnt verloren te zijn. Hij † in 1782. In den *Navorscher* I, 374, en het *Bijblad* daarvan, III, LXX, komt van Hermannus nog het een en ander voor.

SCHOMAKER (ANDRIES) van *Amsterdam*, een oudheid- en penningkenner, ter wiens eere vele penningen zijn geslagen, wordt vermeld in de door de 2de klasse van 't Ned. Instituut gegevene *Beschr. der Nederl. hist.-penn.*, *ten vervolge op van Loon*, 1ste stuk, bl. 21, 22 en 68. Hij bezat eene groote verzameling van penningen en heeft zich omtrent deze wetenschap zeer verdienstelijk gemaakt.

SCHOMBURG (WILLEBRORD VAN) werd door den hertog van *Saxen* in 1498 naar *Friesland* als zijn stadhouder gezonden, om zijne belangen te behartigen. In *Westergo*, *Sneek*, *Franeker* en elders huldigde men den hertog, doch op verre na niet algemeen. Schomburg was een begunstiger der Schieringers en betrok te *Franeker* het sterk kasteel van *Sjaardema*, doch beproefde te vergeefs ook in andere steden dezulke te stichten. Hij slaagde er in, een' twist met die van de *Zevenwouden* bij te leggen, maar niet met die van *Oostergo;* belegerde tot tweemalen de stad *Leeuwarden*, welke zich aan hem overgaf op voorwaarden, welke S. A. Gabbema in zijn: *Verhaal van de stad Leeuwaarden* enz. bl. 219 en volg. mededeelt. Hij bouwde er spoedig een blokhuis, om de burgers te beter in bedwang te houden. In 1499 kwam de hertog zelf in *Friesland* en na dien tijd schijnt het gezag van Schomburg te hebben opgehouden. Zijne verdere lotgevallen zijn ons onbekend; alleen vinden wij nog het berigt, dat hij als bevelhebber over 1500 krijgsknechten aan zijn' opvolger Hugo van Leijssenich is toegevoegd.

SCHONAEUS (CORNELIS) of C. DE SCHOON, geb. te *Gouda* in 1550, † 1611, voltooide zijne acad. letteroefeningen te *Leuven* en zag zich daarna geplaatst als rector der Lat. scholen te *Haarlem* (1575). Hier had hij midden onder het gedruis der wapenen, eene moeijelijke dienst, om de jeugd van ongebondenheid terug te voeren op den weg van orde en pligt; met volharding volbragt hij zijne taak tot in 1600, toen hij om gevorderde jaren een eervol ontslag kreeg met behoud van zijn tractement, en opgevolgd werd door T. Screvelius. Hij

maakte zich grooten naam als Latijnsch tooneeldichter, en daar hij zijne onderwerpen meestal uit de gewijde geschiedenis ontleende, noemde men hem: *Terentius Christianus.* Zijne stukken, waarvan sommige eerst afzonderlijk uitgegeven zijn, kwamen alle 17 *te Keulen* verzameld in 't licht ten jare 1614; vroeger (1590) waren er 9 te *Haarlem* met zijne elegiën en epigrammen verschenen. Ook schreef hij op last der Staten van *Holland* een *Grammatica linguae Latinae*, welke echter op alle scholen niet werd aangenomen, door de neuswijsheid — zegt Screvelius — van sommige rectoren.

SCHONCK (ADAM CHRISTIAAN), geb. in 1731, † 1775, gaf in 1753 te *Arnhem* een' bundel gedichten in 't licht, onder den titel: *Herders- en visscherszangen*, *brieven*, *klink- en mengeldichten.* Zij verheffen zich niet boven het middelmatige en zijn denkelijk voor lang verdwenen. Om het begraven buiten kerken en steden door zijn voorbeeld aan te prijzen, werd zijn lijk op het kerkhof te *Teteringen*, even buiten *Breda,* ter aarde besteld. — Zijn jonger broeder

— (EVERHARD JAN BENJAMIN), geb. in 1745, † 1821, was rector der Lat. scholen te *Nijmegen*, welken post hij vele jaren met lof heeft waargenomen. Hij bezat dichterlijke talenten, die 't meest uitkomen in zijne hekeldichten. Behalve kleinere stukjes, gaf hij in 't licht: *Fabelen*, *vertelsels en hekeldichten*, 3 *dln. Nijm.* 1779—86, welke een' 2den druk beleefden. Zijne fabelen zijn in den trant van Gellert en sommige vrij piquant. Zijne vertaling van Gessner's *Dood van Abel. Ib.* 1783, is niet gelukkig geslaagd. Meer behagelijk is zijn komiesch heldendicht in 3 zangen: *De Bonheurs uit de mode. Haarl.* 1792; het is vol luim en boert en verdient de vergetelheid niet, waarin het verzonken schijnt. Van een geheel ander genre zijn zijne: *Zangstukken op de geboorte*, *het lijden en de verheerlijking van J. C.* en *Nieuwe kindergedichten*, welke die van van Alphen niet hebben verdrongen. Overigens vindt men van hem verschillende dichterlijke proeven in de *Kleine dichterl. Handschriften* en in de *Dichtvruchten van den vriendenkring: Kunst door vriendschap volmaakter*, en gaf hij in 1818 een gedicht, getiteld: *Nijmeegsch alzigt op den Hofberg*, *van ouds het Valkhof genaamd*, van 't welk hij vroeger de *Lotgevallen* had bezongen. Het bekende satyrische werk: *Chef d' oeuvre d'un inconnu*, of de omslagtige commentarius van een Fransch liedje *L'autre jour Colin malade* enz. gaf Schonck aanleiding een dergelijk werk te leveren, onder den titel: *De vermakelijke Slaa-tuintjes. Ad fidem veterum membranarum sedulo castigati curis Eibesii. Traj.*

ad Rh. 1775, zijnde een commentarius op een nieuw lied, dat begint: *Vrienden vol genugten, hoort een jonk Meisje zuchten*, enz. waarbij de valsche critici overaardig worden ten toon gesteld.

SCHöNE (ARNOLDT), ook wel SCHONAEUS, geb. te *Bremen* in de 1ste helft der 17de eeuw, studeerde in de regten te *Straatsburg;* daar althans werd hij in 1651 tot doctor juris bevorderd met eene diss. *De subhastationibus*, in 1731 herdrukt te *Frankfort* met eenige stukken van M. Regius en J. O. Tabor. In 1656 benoemd tot hoogl. in de regten te *Harderwijk*, aanvaardde hij die betrekking met eene rede, welke evenmin als zijne 3 rectorale schijnen uitgegeven. Bij den inval der Franschen in 1672, ontvlood hij den storm eerst te *Hoorn*, daarna te *Bremen*, doch zoodra die was voorbijgetrokken, keerde hij op zijn' post terug, waar de dood hem in 1674 of 75 afloste.

SCHöNFELD (JOHAN HENDRIK), geb. in de 1ste helft der 18de eeuw, volbragt zijne academische letteroefeningen te *Harderwijk*, werd in 1747 te *Gorinchem* geplaatst als rector der Lat. scholen, later als conrector te *Dordrecht*, waar hij in 1774 A. de Rooij als rector opvolgde. Hij wordt door van Hoeufft en van Braam als Lat. dichter genoemd, ofschoon wij niet weten dat eenige zijner stukken het licht zien. Men heeft van hem eene *Oratio de summa consulum Rom. in libera republica majestate*, en eene *De eloquentiae eique ancillantis et subservientis hist. emolumento in omni vitae genere*, beide gehouden in 1784. Vier jaren later sprak hij eene redevoer. uit: *De gravi praeceptoris classici munere*, en het volgende jaar verkreeg hij zijn emeritaat. Hij stierf op 70jarigen leeftijd.

SCHOOCKIUS (MARTINUS), geb. te *Bommel* 1 Apr. 1614, † 1669, genoot eene wetenschappelijke opvoeding te *Utrecht*, (van daar dat velen deze stad voor zijne geb.-plaats houden) onder de leiding van zijn' grootvader A. van Voorst; daarna op de St. Hieronijmus-school aldaar. In 1629 vertrok hij naar *Franeker*, waar hij wijsgeerige, regtsgeleerde en ook theologische lessen bijwoonde, vervolgens in 1632 naar *Leijden.* Naar *Utrecht* teruggekeerd, verdedigde hij op de Illustre-school 2 diss. *De indulgentiis;* gaf daarna bijzonder onderwijs in de wijsbegeerte en theologie, en toen in 1636 die school tot eene academie werd verheven, was hij de eerste, die de doctorale waardigheid in de philosophie verkreeg en 2 jaren later een' buitengewonen leerstoel bekleedde in de oude letterkunde en welsprekendheid. Nog dat zelfde jaar beriep men hem aan 't Athenaeum te *Deventer*, in dezelfde vakken als gewoon hoog-

leeraar. Twee jaren was hij hier werkzaam, ook in het houden van collegiën over de Gr. taal en aardrijkskunde, toen hij als hoogl. in de logica en physica naar *Groningen* vertrok. Hij was een man van velerlei wetenschap, doch van weinig smaak, een geleerd wargaren, die zich in allerlei twisten mengde, waardoor hij zich vele onaangenaamheden op den hals haalde, welke hem eindelijk, evenzeer als zijne schuldeischers, drongen *Groningen* en zijn' post op eigen gezag te verlaten. Hij begaf zich naar *Berlijn*, waar de keurvorst hem aanstelde tot geschiedschrijver van *Brandenburg*, tot dat men hem te *Frankfort am Oder* een honorair professoraat aanbood, waar hij stierf. Talrijk zijn zijne werken en werkjes, die tot het gebied behooren der oude letterkunde, philosophie, regtsgeleerdheid, natuurkunde, theologie en geschiedenis, waarvan de volledigste lijst bij Paquot te vinden is. Zijn *Belgium foederatum, sive distincta discriptio reipub. foed. Belgii. Amst.* 1664 en *Harderov.* 1671, wordt geroemd als vrij naauwkeurig, maar te veel met kleine bijzonderheden doormengd. Onderscheidene Lat. verhandelingen over het *Ei en 't kuiken*, *de haring*, *het niezen*, *de ziel der dieren*, *de turf*, *de ooijevaars*, *de boter*, *het bier* en andere van dien aard, worden door deskundigen geprezen.

SCHOONENBERG (FRANCISCUS VAN) was van Joodsche afkomst en buitengewoon gezant van den koning van *Engeland* aan 't Spaansche hof, waar hij in 1695 tevens de zaken van onzen Vereenigden Staat bij Karel II waarnam. Hij zag zich te *Madrid* in eenige moeijelijkheden gewikkeld, door uitdrukkingen omtrent eene behandeling van zijn' secretaris, — om schuld vastgezet, — welke strijdig werden beschouwd met den eerbied aan den koning verschuldigd. Hij werd de stad uitgeleid. De Staten namen deze behandeling zeer hoog op, en besloten om geene geschriften van den Spaanschen gezant aan te nemen, voor dat Schoonenberg in zijne eer hersteld was, 't geen kort daarop gebeurde. In meer bijzondere dienst van onzen staat overgegaan, bewees hij den lande gewigtige diensten als gezant in *Spanje;* wist naauwkeurige berigten mede te deelen van den stand der zaken, toen het waarschijnlijk scheen dat Karel II kinderloos zou sterven, en vele vorsten pogingen in 't werk stelden om de erfenis te erlangen. Onafgebroken bleef hij in dien werkkring, behalve dat hij eens gezonden werd naar *Portugal.* In 1710 verkreeg hij den titel en rang van buitengewoon gezant in *Spanje*, vertrok nog eens naar *Lissabon*, waar hij stierf in 1717. Hem gaat de roem na, dat hij zich in zijnen moeijelijken post voorbeeldig heeft gekweten.

SCHOONEVELD (P. C.), geb. in 1788, † 1853, vestigde zich na volbragte regtsgeleerde studiën in 1810 te *'s Hage* als advokaat bij het Hoog Geregtshof en later bij den Hoogen Raad. Sedert 1828 was hij bij tusschenpoozen volksvertegenwoordiger, die aan schrander oordeel een' onafhankelijken blik en zelfstandigheid paarde. Hij was een sieraad der balie, en kenschetste zich bijzonder door grondigheid van kennis, vlugheid van oordeel en welsprekende voordragt. Onder de schriften, door hem nagelaten, munt inzonderheid uit dat: *Over de zamenstelling der regterlijke magt*, in 1827 uitgegeven.

SCHOONHOVEN (JOHANNES VAN), waarschijnlijk zoo genoemd naar de stad zijner geboorte, leefde in 't begin der 15de eeuw, begaf zich in het door J. Ruijsbroeck gestichte klooster *Groenendael* (*Val-Vert*) bij *Brussel*, bekleedde daar later den post van onder-prior en stierf in 1431. Er bestaan of hebben bestaan een aantal onuitgegevene schriften van zijne hand, door Paquot vermeld, en een stuk, opgenomen in de *Opera Gersonii*, edit. Dupin, I, 63 sqq., onder den titel: *Libellus fratris J. de Schoonhovia qui nititur defendere quaedam dicta fratris J. Ruijsbroech, contra magistrum J. de Gerson, cancellarium Parisiensem*, 't welk bijzonder geroemd wordt.

— (FLORIS VAN), geb. te *Gouda* omstreeks 1594, † 1648, oefende zich aldaar in de Lat. taal en toonde al vroeg gunstigen aanleg voor de Lat. poëzij. Te *Leijden* legde hij zich op de regtsgeleerdheid toe, waarin hij ten jare 1618 den doctoralen graad verkreeg, en tevens schreef zijne *Emblemata partim moralia, partim etiam civilia. Goud.* 1618, *cum fig. Amst.* 1619, 1626 en 1648, nadat hij 5 jaren vroeger zijne *Poëmata* had uitgegeven. Wars van alle religie-twist, waren hem de geschillen, die tusschen Gomarus, Arminius en hunne volgers oprezen, zeer tegen de borst, zoodat hij tot de Roomsche kerk overging. Zijne dichtstukken verheffen zich niet boven het middelmatige.

SCHOORL (JAN) of SCHOREL, genoemd naar een dorp in *N. Holland*, waar hij geb. is in 1495, verloor al vroeg zijne ouders, en werd door zijne voogden naar *Alkmaar* op de Lat. school gezonden, waar hij tot op zijn 14de jaar goede vorderingen maakte, toen de lust tot de teeken- en schilderkunst hem noopte, zich daaraan geheel toe te wijden. Zijn eerste leermeester was W. Cornelisz. te *Haarlem*, waar het *Hout* hem gelegenheid gaf, boomen te schilderen. Drie jaren later genoot hij te *Amsterdam* het onderwijs van Jac. Cornelisz., op wiens dochter, een schoon meisje van 12 jaren, hij verliefde en welke hij te eeniger tijd als vrouw hoopte te bezitten. Om zich

verder in de kunst te volmaken, begaf hij zich in de leerschool van J. de Mabuse, toenmaals in dienst bij Filips van Bourgondie, bisschop van *Utrecht;* doch de buitensporige levenswijze van dien meester verkortte zijn verblijf, zoodat hij over *Keulen* naar *Spiers* vertrok, om zich in de bouw- en doorzigtkunde te oefenen. Van daar ging hij naar *Straatsburg* en *Bazel*, overal met de bekwaamste schilders betrekkingen aanknoopenende, inzonderheid te *Neurenberg* met A. Durer, bij wien hij langer zou vertoefd hebben, als diens gehechtheid aan Luthers leer hem niet tegen de borst had gestaan. Indien hij zijne liefde voor zijne Amsterdamsche schoone op zijde had kunnen zetten, zou hem welligt de hand eener adelijke dame, door haren kunstlievenden vader te *Carinthië* hem aangeboden, welkom geweest zijn. Hij geraakte vervolgens naar *Venetië*, waar een Goudsche kloosterling hem uitlokte, eene reis naar *'t H. Land* te ondernemen. Op het schip teekende hij de portretten zijner togtgenooten, en op *Candia*, *Cyprus* en elders eenige fraaije gezigten van landen, steden, kasteelen enz. Te *Jerusalem* kwam hij in kennis en achting bij den Gardiaan van het klooster te *Sion;* doorreisde met dezen *Palestina*, en bezag vooral de streken bij den *Jordaan*, waaraan men zijn' *Togt der kinderen Israels door die rivier* te danken heeft. Later zond hij den gardiaan, tot erkentenis, een tafereel van den ongeloovigen Thomas. Ook vervaardigde hij een ander stuk, voorstellende de stad *Jeruzalem* met het graf van den Verlosser en vele figuren, waaronder ook dat van hem zelven en die van eenige Jeruzalemsche ridders of reizigers. Uit *Palestina* teruggekeerd in 1520, bezocht hij het eiland *Rhodus*, werd door den grootmeester der Duitsche orde goed onthaald en schilderde er de stadsgelegenheid. Uit *Venetie* bezocht hij andere streken van *Italië*, hield zich eenigen tijd te *Rome* bezig met het bestuderen der antieken, en het copiëren van schilderijen van Raphael, M. Angelo en andere groote meesters. Adriaan VI, die intusschen tot paus was gekozen, stelde hem aan tot opzigter van *'t Belvédère.* Hij vervaardigde voor Adriaan eenige stukken, ook diens portret, welligt nog te zien te *Leuven* in het door den paus gestichte collegie. Zijn verblijf in *Italië* oefende een' gunstigen invloed op de veredeling zijner kunst uit. Naar *Utrecht* teruggekeerd, ontving hij een schriftelijk aanbod van den koning van *Frankrijk*, François I, om in zijne dienst te treden; 't welk hij beleefdelijk van de hand wees; ook een vleijenden brief van dankzegging van Gustaaf I, voor de aanbeveling van een bekwaam bouwmeester en de toezending van een zijner schilderstukken,

welke brief vergezeld moest gaan van eenige kostbare geschenken, namelijk een fraaijen ring, een pelsmantel, eene ijsslede, door Z. M. zelve gebruikt en eene Zweedsche kaas van 200 ponden, doch van dit alles kwam, behalve de brief, waarvan het zegel was afgesneden, niets te regt. Het meisje, waarvoor hij zulk eene onuitwischbare liefde in zijn hart omdroeg, vond hij te *Amst.* met een goudsmid gehuwd. Hij stond niet slechts met vele beroemde schilders, maar ook met geleerden en dichters in vriendschapsbetrekking, o. a. met den liefelijken Lat. dichter J. Secundus, wiens portret hij vervaardigde; beoefende voorts met vrucht de muzijk en de dichtkunst, dichtte eenige spelen van zinne, batementen, refereinen en liederen, van welke er, — zoover wij weten, — geene het licht zien; was ongemeen ervaren in het schieten met den handboog en sprak 5 verschillende talen. Men vindt 2 zijner stukken in 't Museum te *Amst.*, op 't stadhuis te *Utrecht* eene Madonna en 2 andere schilderijen, en in 't Brusselsche Museum een stuk met vleugeldeuren, voorstellende de aanbidding der wijzen. Men noemde hem, na zijne terugkomst, *de fakkel van Holland.* — Zijn broeder

SCHOORL (ADRIAAN), geb. in 1530, † 1559, legde zich toe op de fraaije letteren, bijzonder op de Lat. dichtkunst; vertrok na volbragte studiën naar *Rome*, waar de luchtsgesteldheid en een losbandig leven zijne gezondheid ondermijnden. Hij hield zich op zijn' terugtogt naar *Holland* eenigen tijd in *Frankrijk* op; dacht zijne gezondheid te herstellen in zijne geb.-plaats *Schoorl*, door tot diep in den nacht te drinken, maar verkortte daarmede zijn leven. Zijne dichtstukken, na zijn' dood uitgekomen onder den titel: *Poëmata posthuma. Antv.* 1566, worden door sommigen zeer geprezen, door anderen middelmatig geacht. Zij bestaan in *Elegia*, *ecloga*, *epigrammata* en 2 stukken van C. Valerius, hoogl. te *Leuven*, op de komst van Karel V. te *Utrecht* in 1540 en 46. — In de *Deliciae poet. Belgarum*, IV, 124 sqq., worden ook eenige zijner dichstukken gevonden.

SCHOOTEN (FRANS VAN), geb. te *Leijden* in 1581, † 1646, zag zich in 1615, onder den titel van hoogl., aldaar benoemd, om, volgens de instelling van prins Maurits, in het Nederduitsch de wiskunde te onderwijzen, ten behoeve der ingenieurs, nadat hij in die wetenschap reeds vroeger onderrigt gegeven had. Als ingenieur in dienst van den staat, verliet hij bij het openen van een' veldtogt den professoralen leerstoel, ten einde zijne ondervinding en bekwaamheid in de vesting-bouwkunde ten nutte des lands te doen strekken,

waarvan o. a. het beleg van *Grol*, ten tijde van prins Frederik Hendrik, het bewijs heeft opgeleverd. Zijne *Tabulae sinuum, tangentium et secantium*, 1627, worden om hare naauwkenrigheid geroemd. Zijn zoon, die denzelfden naam voerde (zie hierna), wordt dikwijls met hem verwisseld.

SCHOOTEN (FRANS VAN) was in 1646 de opvolger van zijn' vader, en behoorde tot die geleerden, welke de uitvindingen van anderen nuttig weten aan te wenden. Hij gaf in 't genoemde jaar eene. verhand. *De organica conicarvm sectionum in plano descriptione*, later opgenomen in zijne *Exercitationes mathematicae* waarvan zij 't 4de boek uitmaakt; in 1647 een *Commentarius*, op de *Geometrie* van Cartesius met de korte aanteekeningen van *de Beaune*, als ook op het werk van de Witt: *Elementa curvarum linearum;* en op de schriften van Hudde en van Heuraet. Hij slaagde er in, hierdoor de leerwijs van Cartesius meer algemeen bekend te maken en den lof te verwerven van den beroemden Montucla. Onder de bekwame leerlingen, die hij vormde, behoorde de vermaarde Chr. Huijgens, voor wiens werk *De ratiociniis in ludo aleae*. 1657, hij een belangrijk berigt plaatste *ad lectorem*. Hij stierf in 1661.

— (PETRUS VAN), zijn broeder, geb. in 1634, † 1679, volgde hem op als buitengewoon hoogl. in de militaire wiskunde, nadat hij een jaar te voren daarvan het lectoraat had waargenomen. In 1669 verkreeg hij vrijheid, om de wiskunde ook in 't Latijn te onderwijzen op die dagen, dat er geene openbare lessen gehouden werden. Hij gaf in 1661 de door zijn' broeder nagelatene verhandelingen in 't licht: *De concinnandis demonstrationibus geometricis ex calculo algebraico*. Of er schriften van hem bestaan is ons onbekend.

SCHORER (JACOB HENDRIK), geb. te *Middelburg* 5 Febr. 1760, † 19 Jan. 1822, voleindigde zijne regtsgeleerde studiën te *Utrecht* met eene diss: *De eo quod circa exhaeredationes liberorum tam jure antiquo quam jure novo obtinet;* 1780; werd 't volgende jaar benoemd tot tweeden pensionaris zijner geb.-stad, 5 jaren later tot minister bij den raad. In deze, door de tijdsomstandigheden moeitevolle betrekking kweet hij zich eerlijk en ijverig van zijn' pligt tot in 1795, toen hij zich aan alle staatkundige bemoeijingen onttrok. Bij de instelling eener nieuwe staatsregeling in 1802, zag hij zich aangesteld tot raad der stad *Middelburg*, en het jaar daarop tot president van dien raad; onder koning Lodewijk tot staatsraad in buitengewone dienst; in 1808 tot burgemeester, toen hij bij den inval der Engelschen, eene zware taak te vervullen had. Na

onze vereeniging met het Fransche rijk, door Napoleon in persoon beschuldigd, dat hij den Engelschen de sleutel der stad had aangeboden en ter hunner eer had doen illumineren, wist hij zich zoo krachtig te verdedigen, dat de keizer, die anders geene tegenspraak kon dulden, zijne beschuldiging introk en zich met hem bevredigde (waaromtrent uitvoeriger berigten zijn medegedeeld in den *Navorscher*, *IV*, 162.). Koning Willem I benoemde hem tot gouverneur van *Zeeland*, en in 1816 tot curator der Leijdsche academie, van welke beide betrekkingen hij in 1819 op zijn verzoek eervol ontslagen werd. Verheven tot den adelstand, tot ridder en tot kommandeur der orde van den Nederl. leeuw, waren dit alle blijken van vereering zijner verdiensten. Een werkzaam aandeel nam hij aan 't Zeeuwsch Genootschap der wetenschappen; aan de Maatsch. Tot nut van 't algemeen; deed zich in allerlei opzigten als een edel mensch kennen, vol godsdienstig en zedelijk gevoel en wordt ook als zoodanig geschetst in de *Lofrede*, op hem gehouden in 't gemelde genootschap door J. de Kanter Pz.

SCHORTINGHUIS (WILHELMUS), predikant te *Weender* in *O. Friesland*, later (1734) te *Midwolde* in *Groningerland*, verwekte groote onrust in de Nederl. Herv. kerk door zijn boek getiteld: *Het innige Christendom*, *tot overtuiging van onbegenadigde*, *besturing en opwekking van begenadigde zielen*, *in deszelfs allerinnigste en wezenlijkste deelen gestaltelijk en bevindelijk voorgesteld in zamenspraken*. *Gron*. 1740. De supra mystieke gevoelens, die het bevat, voor den lezer te ontvouwen, gedoogt ons bestek niet; Schortinghuis toont overal zijne exegetische onkunde. En zulk een werk werd nog wel door de theol. faculteit van *Gron*. goedgekeurd, beleefde meer dan 3 uitgaven, lokte wederzijds eene menige tegenschriften uit en gaf aanleiding tot die separatistische beginselen, die nog niet zijn uitgestorven. In zijne rijmwerken ontmoet men dezelfde mystische gevoelens. Het eene is getiteld: *Geestelijke gezangen tot ontdekkinge*, *overtuiginge*, *bestieringe en opwekkinge van allerleij soorten van menschen so onbekeerden als bekeerden*. *Alsmede eenige beknopte gez. over de voornaamste waarheden*. *Gron*. 1752, 3de dr. Het andere: *Bevindlijke gezangen vertonende een uitverkoren sondaar: I. Sijne natuurstaat. II. An sig selfs ontdekt. en III. Geheijligt.* Ib. 1745, 8 malen herdrukt. Zijne gelegenheidsverzen zijn van 't zelfde allooi. Hij stierf in 1750.

SCHOTANUS (HENRICUS) werd uit een aanzienlijk Friesch geslacht geb. te *Olde-Schoot* omstreeks 1549 of 50, † 1605,

en voerde ook wel den toenaam van à Sterringa. Hij verloor zijn' vader vroeg, en behoorde onder de vroeg rijpe vernuften, zoodat hij op zijn 7de en 8ste jaar reeds in staat was, de kinderen van zijn' voogd, ouder dan hij, te onderwijzen. Te *Groningen* vervolgde hij zijne studiën, en bezocht als gouverneur van een jong edelman, buitenlandsche academiën; verkreeg te *Leuven* den graad van baccalaureus in de regten; vertrok na 3 jaren toevens naar *Douai*, waar hij de lessen bijwoonde van zijn' landgenoot Boëtius Epo; hield zich vervolgens eenigen tijd op te *Orleans*, waar hij den titel van licentiaat in de regten verkreeg; daarna te *Parijs* en *Bordeaux*. Van hier over zee naar zijn vaderland terugkeerende, werd hij door zeeschuimers digt bij *Calais* van al het zijne beroofd. Dit drong hem naar *Antwerpen* te trekken, waar hij eenigen tijd bij den vermaarden boekdrukker Plantijn, het werk van corrector op zich nam en o. a. in betrekking kwam met den beroemden Marnix. In 1583 keerde hij naar *Friesland* terug, liet zich te *Leeuwarden* op de rol der advocaten inschrijven en gaf gedurende de zomervacantie in 't openbaar eenige lessen in de regtsgeleerdheid. Bij de oprigting der Franeker hoogeschool in 1585, zag hij zich benoemd tot hoogl. in de gemelde wetenschap, en bragt door zijn' ijver en kundigheden veel toe tot haren bloei. Men heeft van hem eenige: *Disputationes juridicae. Franeq.* 1598; en *Commentarius erotematicus aut paratitla in 3 priores libros codicis.* Ib. 1610, uitgegeven door T. Faber en te *Rome* op den *Index* geplaatst. — Zijn zoon

SCHOTANUS (MEINARDUS), geb. te *Franeker* 13 Oct. 1593, † 6 Apr. 1644, genoot eene wetenschappelijke opvoeding en oefende zich in zijne geb.-stad in de oude talen en theologie. Na het houden eener *Disputatio de anima*, tot proponent bevorderd in 1616, zag hij zich weldra geplaatst als predikant te *Britzum*, en verwierf door zijne kunde in 1626 een' leerstoel in de godgeleerdheid te *Franeker*, waar hij tevens als academie-prediker optrad en 4 jaren later als bibliothecaris. Na de bemagtiging van *'s Hertogenbosch* in 1630 door prins Frederik Hendrik, werd hij derwaarts geroepen om de kerk te besturen; welk beroep hij van de hand wees, en dat naar *Leeuwarden* in 1632 aannam. Vier jaren later keerde hij naar *Franeker* terug in zijne oude betrekking, terwijl men hem tevens eershalve tot theol. doctor bevorderde. Slechts één jaar was hij aldaar werkzaam, toen hij het theol. professoraat te *Utrecht* aanvaardde met eene oratio: *De verbo Dei.* Ook als

Evang.-prediker stichtte hij hier veel nut, genoot de algemeene achting en leefde in broederlijke liefde met zijne ambtgenooten. Behalve eenige *Disputationes academicae*, heeft hij o. a. nagelaten: *Analysis et comment. in epist. Pauli ad Philipp. Franeq.* 1637. — *Conciones in epist. I Petri.* Ib. 1637. — *Systema concionum quibus doctrina Christiana praxis fidei et verae religionis traditur. Traj.* 1640. — Zijn broeder

SCHOTANUS (BERNARDUS), geb. te *Franeker* 7 Oct. 1598, † 5 Oct. 1652, oefende zich als student in de wijsbegeerte, wiskunde en regtsgeleerdheid, hoorde te *Leijden* eenige hoogleeraren over laatstgenoemde wetenschap, verkreeg in 1622 in zijne geb. stad de doctorale waardigheid en vestigde zich te *Leeuwarden* als advokaat, van waar hij in 1624 te *Franeker* tot hoogl. in de regten beroepen werd. Hierbij vervulde hij nog onderscheidene stadsposten tot in 1635, toen hij in dezelfde betrekk. naar *Utrecht* vertrok, waar hij tevens 2 malen 's weeks onderwijs gaf in de wiskunde, en hem de waardigheid van rector magnificus gedurende zijn professoraat werd opgedragen. Op voordeelige en vereerende voorwaarden wisten hem de verzorgers der Leijdsche hoogeschool in 1641 derwaarts te lokken, om de plaats te vervullen van zijn' vorigen leermeester P. Cunaeus. Ook hier handhaafde hij zijnen vroeger verkregenen roem, door mond en pen. Van zijne schriften vermelden wij zijne: *Fundamenteele onderwijzing van de sterrekonst en beschrijving der aerde enz. Mitsgaders onderrechtinghe van de konst der zeevaert met nieuw gepractiseerde instrumenten en regelen. Franeq.* 1614, zijnde het 1ste ged. eene vertaling van A. Metius' werk: *De gemino usu utriusque globi.* — *Examen juridicum* etc. *Ultraj.* 1639, meermalen herdrukt. — *Disputationes anniversariae ad instituta. L. B.* 1649, te *Jena* en *Berlijn* herdrukt. — *Processus judicialis, sive methodus procedendi judicialiter.* Ib. 1653, elders herdrukt.

— (CHRISTIANUS), neef van de twee voorgaande, geb. te *Schingen of Scheng* bij *Franeker* in 1603, † 1671, ontving onderwijs in de oude talen te *Leeuwarden*, begon zijne theol. studiën te *Franeker* in 1621; werd 6 jaren later predikant in zijne geb.-plaats en in 1629 te *Cornjum.* Hier maakte hij zich aan de geleerde wereld bekend door zijn: *Praeconium doctae sodalitatis.* Curatoren der Friesche academie benoemden hem in 1639 tot hoogl. in de Grieksche taal; waarbij hem in 1644 ook het onderwijs in de kerkelijke gesch. werd opgedragen, terwijl men hem 2 jaren later het professoraat in de theol. toevertrouwde. Zoo zeer stond hij in achting bij de Franeker ge-

meente, dat zij hem tot predikant beriep in 1653, welk beroep hij aannam onder voorwaarde, dat hij minstens 2 malen in de week theol. collegiën zou houden. Eerst 4 jaren daarna verkreeg hij de doctorale waardigheid in de theologie, terwijl hij in 1668 op aandrang van curatoren voor zijne betrekking als prediker bedankte en zich geheel aan 't academisch onderwijs toewijdde, waarin hij bleef volharden tot aan zijn' dood. Hij was een man van nederige godsvrucht, onvermoeide werkzaamheid en groote geleerdheid, in 't eerst meer dan later de Cartesiaansche wijsbegeerte toegedaan. Van zijne talrijke schriften, noemen wij slechts: *Notae ad Euang. et epistolas dierum Dominicalium. Leov.* 1647. — *Onbeweeglijke vastigheid van den kinderdoop. Fran.* 1649. — *Heptaemeron, sive hist. sacrae apparatus et vestibulum ad principium hist. Sulpitii Severi.* Ib. 1658. — *Bibliotheca hist. sacrae V. T.* 1662—64, 2 *vol.* — *Van de gronden der Mennisterije ofte waarschouwinge over 't Bloed-toneel der Doopsgez. van F. Jz. van Bragt. Leeuw.* 1671, op verzoek der Friesche synode geschreven. Zijne bedrevenheid in *Frieslands* oudheden en kerkelijke geschiedenis blijkt in zijne *Geschiedenissen, kerkelijke en wereldlijke van O. en W. Friesland enz. Fran.* 1658, voorafgegaan door eene: *Beschrijving en Chronijk van Friesland tusschen 't Flie en de Louwers.* Ib. 1655; — en uit *Beschrijv. van de heerlijkheid van Friesl. enz. vertoonende de verand. van den bodem, zeden, rijkdom en staat so politijk als kerkelijk* enz. Ib. 1656 en 1664, met kaarten en platte gronden der steden, in 4to. — Zijn zoon

SCHOTANUS (Johannes), geb. te *Franeker* omstreeks 1643, † 1699, begon aldaar zijne academische loopbaan in 1659, oefende zich in de wijsbegeerte onder A. Verhel en J. Greijdanus, en ontving 5 jaren later den titel van meester. Daarop begon hij zijne theologische studiën en werd proponent; doch in plaats van eene standplaats als predikant te zoeken, nam hij omstreeks 1670 het rectoraat op zich der Lat. scholen te *Franeker*, waar hij later een' leerstoel bekleedde in de philosophie, terwijl hij de Cartesiaansche rigting volgde. Men telt hem onder die Lat. dichters, wier werken thans vergeten zijn. Sommige zijner stukken droeg hij openlijk voor, o. a. *Manes Nassavii in obitum princ. Guilielmi Frederici. Fran.* 1665. — *Frisea triumphans.* Ib. 1678. — *Votum pacis.* Ib. 1694. — *Belgium exultans ob detectas insidias Guilielmo III structas.* Ib. 1696. Een ander zijner dichtwerken is getiteld: *Paraphrasis poëtica primae philosophiae, quam metaphysicam appellant, in* 6 *partes distributae.* Ib. 1694. Ook heeft hij vele *Orationes et*

Exercitationes nagelaten en and. werken, waarvan Vriemoet de titels opgeeft.

SCHOTEL (JOHANNES CHRISTIANUS), geb. te *Dordrecht* 11 Nov. 1787, † 21 Dec. 1838, openbaarde vroeg grootere neiging voor de teekenkunst dan voor het opdoen van eenige taalkennis. Onder de leiding van A. Meulemans en M. Versteegh oefende hij zich in 't teekenen, waarin hij snelle vorderingen maakte, zoodat men hem weldra stelde onder het opzigt van den zeeschilder M. Schouman. En nu ontwikkelde zich dat heerlijke talent, 't welk hem eene Europésche vermaardheid deed erlangen. Sedert 1808 werkte hij op zich zelven, sloeg de natuur gade, die *Merwe* en *Maas* hem aanboden, inzonderheid als lucht en water door hevigen storm beroerd werden. Dan was het zijn lust, in eigen vaartuig waarnemingen te doen, die op het papier te schetsen, om ze daarna in zijne kunstgewrochten te pas te brengen. Na groote vaardigheid en bedrevenheid in het teekenen verkregen te hebben, begaf hij zich aan 't schilderen met olieverw en vervaardigde reeds in 1818 twee woelende watergezigten, die vele goedkeuring ontvingen. Van alle kanten vond hij aanmoediging door overvloed van bestellingen. Zoo binnen als buiten 's lands rekende men het een voorregt, iets van zijn werk te bezitten, en menig kunstkabinet prijkt met stukken van zijn meesterlijk penseel, meestal stormachtige luchten en holstaande golven voorstellende. Even als het Ned. Instituut en verscheidene academiën van beeldende kunsten, wist ook Willem I zijne verdiensten hoog te schatten door hem te verheffen tot ridder van den Nederl. leeuw. Van den keizer van *Rusland* ontving hij in 1828 eene gouden snuifdoos met brillianten omzet, voor 2 zijner stukken, hem door den Prins van Oranje aangeboden, en van Karel X en Leopold van *België* eene groote gouden medaille. Het koor der Groote kerk te *Dordrecht* prijkt met een eenvoudig monument, ter zijner eere opgerigt, en zijn zoon G. D. J. Schotel heeft hem eene gedenkzuil gesticht door eene keurige beschrijving van het leven des beroemden zeeschilders, uitgegeven te *Haarlem* in 1840 met portret.

SCHOTEN (JORIS VAN) of SCHOOTEN, geb. te *Leijden* in 1587, bekladde op school zijn schrijfpapier met beeldjes, honden en katten, en gaf daardoor zijne neiging voor de teekenkunst te kennen tot groot ongenoegen van zijn' meester en zijne ouders, welke laatste zich eindelijk in 1604 lieten bewegen, om Joris bij den portretschilder C. van der Maas in de leer te doen. Hier maakte hij in 3 jaren zulke vorderingen, dat hij

op zijne eigene wieken kon drijven, dewijl hij een goed portret schilderde. Toen hem de lust bekroop een buitenlandsch reisje te ondernemen, om zich nog meer in de kunst te bekwamen, wisten zijne ouders zulks voor te komen, door hem uit te huwelijken. En zoo bleef Joris te *Leijden* en hield zich bezig met het schilderen van historiën en landschappen, doch inzonderheid van portretten, waarin hij 't best slaagde.

SCHOTSMAN (NICOLAAS), geb. te *Purmerende* in 1754, † 1822, werd tot apotheker opgeleid en bleef in dat beroep werkzaam tot op zijn 25ste jaar, toen hij gelegenheid vond, zijnen al vroeg gekoesterden wensch om predikant te worden, in vervulling te brengen. Ofschoon gehuwd, begaf hij zich in 1779 naar *Leijden*, en legde zich daar met groote inspanning op de theologie toe, zoodat hij in 1787 als predikant te *Spanbroek* en *Opmeer* werd bevestigd; later te *Oudshoorn* en *Schoonhoven* en eindelijk in 1793 te *Leijden*. Wegens zijne gehechtheid aan 't huis van Oranje, die hij niet bewimpelde, moest hij 3 jaren later zijne standplaats verlaten, tot hij, na in eenige kleinere gemeenten te zijn werkzaam geweest, in 1801 door de Leijdsche regering werd uitgenoodigd, in zijne vorige betrekking terug te keeren. Hij toonde zich een ijverig voorstander der regtzinnigheid in opregtheid des harten, en durfde de pen opvatten als men haar aanrandde, en toen het ergernis verwekkend geschrift verscheen: *Christendom en Hervorming, vergeleken met den Protestantschen kerkstaat, bijzonder in de Nederlanden. Gron.* 1816, bezorgde hij eene nieuwe uitgave van het uit 't hoogd. vertaalde werkje: *Kunstgrepen, waarvan het hedendaagsch ongeloof zich bedient om de godsd. door den Bijbel en de Bijbel door de godsd. te bestrijden. Leijd.* 1816. Hierop volgden 3 jaren later twee leerred., onder den titel: *Eerezuil ter gedachtenis van de te Dordr. gehoudene nat. synode. Amst.* 1819, waarvan nog dat jaar eene 2de uitgave verscheen met eene voorrede van W. Bilderdijk. Behalve eenige vertaalde werkjes uit 't Lat. en Fr., gaf hij uit sommige gelegenheidsleerredenen, die den stempel dragen van zijne rigting. Hij stond bij allen, die hem kenden, in hooge achting, en was inzonderheid bemind bij armen en ongelukkigen, die hem met den eernaam van Vader Schotsman bestempelden.

SCHOTTE (JAC), zie op SCOTTE.

SCHOUWMAN (AERT), geb. te *Dordrecht* 4 Maart 1710, † 5 Julij 1792, oefende zich in de teeken- en schilderkunst gedurende 8 jaren, onder de leiding van Adr. van der Burgh. Hij hield zich later meestal op te *'s Hage*, vervaardigde vele

portretten en familie-stukken; doch muntte bijzonder uit in het teekenen en schilderen van vogels, waartoe hem het vorstelijk kabinet van natuurlijke hist. in de hofplaats, de schoonste voorwerpen bood. Men bewondert daarin zijne naauwkeurige teekening, de bevallige en eigenaardige houding, het donzige, fluweelachtige of 't bont van vederen: zijne paauwen, faisanten, papegaaijen en ander gevogelte, hebben een natuurlijk en schitterend koloriet. Daar hij vaardig het penseel en de teekenpen voerde, heeft hij eene menigte stukken geleverd, die nog bij de kunstkenners in groote achting staan. Ook heeft hij verscheidene portretten en andere voorwerpen in zwarte kunstplaten gebragt of geëtst, en op kristal met een diamant gesneden. Hij leefde op een' deftigen, maar spaarzamen voet, was in 1752 regent der teeken-academie en hoofdman der broederschap van *Pictura* te *'s Hage*.

— (MARTINUS), geb. te *Dordrecht* 29 Jan. 1770, † 30 Oct. 1848, leerde vroeg de schilderkunst bij M. Versteeg, en daarna bij zijn' oudoom Aert S. te *'s Hage*, terwijl hij zich tevens oefende op de teeken-academie aldaar naar 't naakt model en één zijner stukken met den 2den zilveren eerepenning bekroond werd. Naar zijne geb.-stad teruggekeerd, legde hij zich bijzonder toe op het teekenen en schilderen van schepen en stille en woelende waters. Hij slaagde daarin met het beste gevolg, zoodat verscheidene zijner tentoongestelde tafereelen algemeene goedkeuring verwekten en duur verkocht werden. In gemeenschap met zijnen beroemden leerling J. C. Schotel schilderde hij een groot stuk, voorstellende den overhaasten aftogt der Franschen na hunnen aanval op *Dordrecht* in 1814, en het bombardement van *Algiers* en 't vernielen der Algerijnsche zeemagt, den 31. Aug. 1816. Deze en zoo vele andere stukken rangschikken hem onder onze voornaamste zeeschilders, waarvoor hij ook buiten 's lands bekend staat. Hij was korresponderend lid der 4de kl. van 't Ned. Instituut, lid van de Kon. Schilder-academie te *Brussel*, van de Maatsch. van beeldende kunsten te *Amsterdam* enz. en eindigde zijne dagen te *Breda*.

SCHOUTEN (WILLEM CORNELISZ.), geb. te *Hoorn* in de laatste helft der 16de eeuw, was een stout en kundig zeeman, die als stuur- of koopman onderscheidene togten naar de *O. Indiën* had gemaakt, toen hij in kennis kwam met Jac. le Maire, welke hem zijn plan mededeelde om eene ontdekkingsreis te ondernemen, en te beproeven of er een andere doortogt naar de *Zuidzee*, buiten den gewonen, mogt te vinden zijn. Schouten, die niets liever verlangde, was aanstonds

gereed. Te *Hoorn* werden 2 schepen uitgerust, welke den 14. Junij 1615 in zee staken, waarmede het hun gelukte, bezuiden de straat van *Magellaan*, een' nieuwen en veiliger doortogt naar de *Zuidzee* te ontdekken en daarin eene menigte eilanden, welke met Hollandsche namen werden bestempeld. Na het doorworstelen van groote gevaren en moeijelijkheden bereikten zij de *Moluksche eilanden*, waar zij eene aanzienlijke vloot hunner landslieden aantroffen; maar op *Java* moesten zij het grievend leed ondervinden, dat het groote schip, hetwelk alleen was overgebleven met alle zich daarop bevindende goederen, ten behoeve der O. Indische Comp door J. Pz. Koen verbeurd werd verklaard. Alle tegenstreving was nutteloos en onze reizigers keerden op een der schepen van Spilbergen's vloot naar het vaderland terug. Ter aanvulling van het art. J. LE MAIRE (deel II, 230) dient, dat deze op den 31. Dec. 1616 aan boord overleed. Schouten kwam met een deel zijner medegezellen den 1 Julij 1617 behouden *Zeeland* binnen en mogt door de uitgave van zijn dagverhaal een' welverdienden roem inoogsten. Hij ging voort de zee te bebouwen tot April 1625, toen hij op eene terugreis van *Batavia* aan de kust van *Madagascar* bezweek.

SCHOUTEN (WOUTER), geb. te *Haarlem* omstreeks 1638, was een ervaren wondheeler. Zijn groote lust om vreemde landen te bezoeken, deed hem besluiten om te *Amsterdam* in dienst te treden bij de O. Indische maatschappij. Hij vertrok met een vrolijk hart in Apr. 1658 uit *Texel* met het fluit-schip *Nieupoort;* kwam den 15 Oct. te *Batavia*, en ondernam van daar eene uitgestrekte reis naar *Amboina*, *Ternate* en omliggende eilanden, het koningrijk *Aracan*, *Bantam*, *Ceilon* en de kusten van *Coromandel* tot aan de *Ganges*. Hij heeft al deze landen, hunne zeden en gewoonten, en zijne ontmoetingen uitvoerig beschreven en uitgegeven onder den titel *Reijs-togten naar en door O. Indien enz. 3de druk. Amst.* 1740, met vele pl., door hem zelven geteekend, welk werk ook in 't Hoogd. vertaald is. Belangrijk is daarin het verhaal van de zelfopoffering van Hambroek, van de door hem bijgewoonde glorierijke overwinning van den generaal van Dam (12 Junij 1660), voor *Sampoepo* behaald op de Makassaren, bijgestaan door de Portugezen; en van de bijna wanhopige bescherming en behoudenis van onze O. Ind. Comp. retour-vloot, onder den admiraal de Bitter, den 12. Aug. 1665 in de haven van *Bergen* in *Noorwegen* aangetast door Engelsche oorlogschepen. Zijne waarheidsliefde komt overal in zijne verhalen uit. In Oct. 1665 vond hij, na eene afwezigheid van 7½ jaren, zijne vrienden te

Haarlem terug. Hij heeft aldaar in 1694 een heelkundig werk uitgegeven onder den titel: *Van het gewonde hoofd* enz., in 1726 herdrukt en ook in 't Hoogd. vertaald; als ook eene: *Verhandel. van de tegennatuurlijke gezwellen.* Voorts zond hij in 't licht eene dichtkundige verklaring van: *God verheerlijkt in zijne heiligheit, regtvaardigheit, barmhartigheit en onuitsprekelijke liefde enz. Amst.* 1700, 2de dr. 1762, welke echter in waarde grootelijks moet onderdoen voor zijne *Reijs-togten.* Hij stierf in 1704, in den ouderdom van 66 jaren.

SCHOUTEN (H. P.), geb. te *Amsterdam* in 1747, † 1822, werd door zijn' vader, een graveur, ter opleiding in de teekenkunst, gedaan bij P. van Lienden en later bij C. Ploos van Amstel. Terwijl zich zijn talent gunstig ontwikkelde, was hij zijn' vader behulpzaam in 't graveren van stads-gezigten te *Amsterdam.* Naderhand legde hij zich meer toe op het uitvoerig teekenen van dergelijke gezigten met kerken en oude gebouwen in de manier van J. van der Heiden en J. H. Prins. Ook vervaardigde hij fraaije teekeningen naar schilderijen, die goed betaald werden. Dergelijke teekeningen naar de natuur of volgens eigen ordonnantie, vindt men in eenige kunstverzamelingen. Als rentenier sleet hij zijne laatste dagen te *Haarlem.*

— (JAN), geb. te *Dordrecht* 5 Junij 1787, † 23 Apr. 1852, ontving, overeenkomstig zijnen stand, eene wetenschappelijke opvoeding, om eenmaal, even als zijn vader, een bekwaam scheepsbouwmeester en houthandelaar te kunnen worden. De leergierige knaap beantwoordde aan de verwachting, die men van hem koesterde en werd een waardig opvolger van zijn vader. Met tijdelijke middelen gezegend, breidde hij zijn vak meer en meer uit, waardoor hij aan eene menigte werklieden brood verschafte. In 1826 liet hij o. a. de stoomboot *Prins Frederik der Nederlanden* van stapel loopen, die de stoomvaart opende tusschen *Dordrecht* en *Rotterdam* en was met 2 zijner bloedverwanten, oprigter der eerste Oostindische reederij te *Dordrecht.* Als lid van het stedelijk bestuur in 1813, wist hij door zijne kennis van zaken, moedig en rondborstig gedrag, veel nut te stichten. Koning en stadgenooten erkenden zijne verdiensten, de eerste door hem tot ridder te verheffen van den Ned. leeuw; de andere door hem te benoemen tot lid der Prov. Staten van *Z. Holland.* En niettegenstaande den uitgebreiden kring zijner werkzaamheden, wist hij tijd te vinden om schoone dichtstukken op te stellen, die hem eene tweede plaats op onzen zangberg doen innemen. Zijn bundel *Gedichten*, die te *'s Hage* in 1819 het licht zag, getuigt van

verheven gevoel en kunstzin; als ook zijne *Opwekking ten strijd in April* 1815 van zijne vaderlandsliefde; terwijl zijn *Lierzang op de overwinn. te Algiers in* 1816 vele krachtige uitdrukkingen bevat. Ook wist hij uit zijne lier liefelijke en godsdienstige toonen te lokken, naar tijdsgelegenheden. In 1814 stichtte hij met eenige anderen de vrijmetselaars-loge *la Flamboyante* in zijne geb.-stad; nam in 1824 zitting als groot dignitaris in het Groot-Oosten van *Nederland* en verhoogde zijn' roem als dichter door zijne: *Vrijmetselarij in* 3 *zangen*, 1817, in onderscheidene talen overgezet. Als vlijtig beoefenaar van vaderlandsche letterkunde, geschiedenis en oudheden, had hij zich van tijd tot tijd eene rijke en kostbare verzameling aangeschaft van classieke schrijvers over de geschied. des vaderlands; van zeldzame biographien, autographen, boekwerken en kronijken; van de beste uitgaven der oude Nederd. dichters; van historische leg- en gedenkpenningen, plaatwerken, portretten, teekeningen, facsimilés, stamboomen, hekelschriften, blaauwe boekjes, spotprenten, album's, adversariën, enz. Eene verzameling, eenig in haar soort, in en buiten 's lands bekend en beroemd, en openstaande voor vrienden en bekenden, zelfs voor vreemde geleerden. Voorstanders van schoone kunsten en wetenschappen vonden bij hem aanmoediging, bescherming, raad, en vele armen milde ondersteuning.

SCHOUWENBURG (JOOST Graaf VAN), heer van *Ghemen*, vermaagschapt aan vele Nederl. edelen, o. a. aan de Brederode's, was bevelhebber onder prins Willem I, en in 1568 tegenwoordig bij het gevecht van graaf Lodewijk tegen Aremberg bij 't klooster *Heiligerlee*. Vier jaren later stelde de prins hem aan als stadhouder over *Groningen* en *Friesland*. Terwijl hij te *Franeker* zijn verblijf nam, hielden zijne troepen, uit allerlei volken zamengeraapt, zoo slecht huis, dat de burgers, na het vertrek van den graaf zich met den koning en zijn stadhouder Robles weder verzoenden. Schouwenburg's gebied, eerst nog verzwakt, wijl D. van Bronckhorst en Batenburg een gedeelte van zijne bediening als stadhouder uitoefenden en de inwoners den Spanjaard meer en meer toevielen, nam weldra een einde, even als het geregtshof, dat hij te *Franeker* had ingesteld en de door hem opgeworpen schans te *Makkum*. Op het einde van 1572 schuurde hij de piek en begaf zich met eene goede geldsom naar *Duitschland*.

SCHRADER (JOHAN) werd in 1721 volgens v. Kampen geb. te *Tonnawerd* of *Ternaard*, volgens Peerlkamp te *Bornwirda* of *Bornwerd*, beide dorpen gelegen in *Westdongeradeel*

in *Friesland*. Zijn vader, die op één dier plaatsen predikant was, zond hem naar de Lat school te *Leeuwarden*, waar zich zijn aanleg voor de Lat. dichtkunst reeds ontwikkelde. Daarna bezocht hij de Franeker hoogeschool, waar hij het voorregt genoot, Hemsterhuis en Burman Sec. te hooren, van welke de eerste hem de bevalligheid der Grieksche schrijvers, de ander de schoonheden der Lat. dichters aanwees. In 1744 zag hij zich bij gemelde academie benoemd tot lector, daarna tot buitengewoon en eindelijk tot gewoon hoogl. in de welsprekendheid, de algemeene en vaderl. geschiedenis. Hij wordt geroemd als een voortreffelijk oordeelkundige, blijkens zijne *Observationes* en *Emendationes* op eenige Lat. dichters, en de uitgave van Musaeus' gedicht op *Hero en Leander*, met aanteek. van Francius in 1742. Dat er geene goede verstandhouding bestond tusschen hem en Ruhnkenius, kan men opmaken uit het leven van den laatstgenoemde door Wijttenbach, pag. 92, wijl deze aan hem werd voorgetrokken als opvolger van Oudendorp te *Leijden*. Onder de bekwame leerlingen, door hem gevormd, die ook in de Lat. dichtkunde hebben uitgemunt, telt men van Ommeren, van Kooten en Nodell. Zijne *Carmina*, door Wassenberg in 1786 verzameld uitgegeven, doen hem als een sierlijk dichter kennen. Niet de minste zijner uitvoerige stukken zijn de elegie, getiteld: *Pro poetis* en het *Panegyricum*, in 1773 aan prins Willem V toegezongen in de academische gehoorzaal, op eene wijze, den onafhankelijken man waardig, en waarin hij, als in profetische verrukking, den val der Friesche hoogeschool voorspelt. Men wil echter opgemerkt hebben, dat er bij hem meer kunst dan natuur heerscht. Hij † in 1783.

SCHRAM (VOLKERT), geb. te *Enkhuizen*. Van dezen, gelijk van zoo vele onzer zeehelden ontbreken ons uitvoerige levensberigten. In 1656 hielp hij de O. Ind. Comp. in het veroveren der stad *Columbo* op het eiland *Ceylon;* verwierf daarna den rang van schout-bij-nacht en in 1665 dien van vice-admiraal van *W. Friesland* en 't *Noorderkwartier*. Datzelfde jaar ontving hij in een' bloedigen zeeslag tegen de Engelschen eene zware wonde aan den regter arm, welke hem dat jaar buiten dienst stelde. Beschuldigd door den schout-bij-nacht Jan de Haan, dat hij zich bij den zeeslag van 7 Junij 1672 niet wel van zijn' pligt had gekweten, werd hij bij naauwkeurig onderzoek door den krijgsraad, waar de Ruiter voorzat, vrijgesproken. In 't zeegevecht omstreeks *Schooneveld*, den 7 Junij 1673 tegen de Engelschen en Franschen geleverd, waarbij de Ruiter een' onsterfelijken roem verwierf, sneuvelde Schram,

na zich als een dapper held gedragen te hebben, en werd in zijne geb.-stad deftig begraven.

SCHRASSERT (JOHAN), geb. te *Arnhem*, begon in 1702 te *Harderwijk* zijne regtsgeleerde studiën, verkreeg er 4 jaren later den doctoralen graad in de regten met eene belangrijke diss: *De rebus natura facto et tempore nullius*, en vestigde zich aldaar, waar hij vele jaren den post van raad en secretaris bekleedde. Men heeft van hem: *Hardervicum antiquum ofte Beschrijv. der stad Harderwijck* enz. 2 dln, waarvan in 1732 een 2de druk verscheen. — *Codex Gelro-Zutphanicus ofte Handboek nevens de stukken en documenten behoorende tot den Codex*, 2 *dln. Hard.* 1740, in 4to. — *Consultatien, advijzen et advertissementen*, 3 *dln.* Ib. 1740 in 4to.

SCHREVELIUS (THEODORUS), geb. te *Haarlem* omstreeks 1572, leerde de Gr. en Lat. talen bij den geleerden rector C. Schonaeus. Na eerst als conrector te zijn werkzaam geweest, volgde hij zijn' leermeester op in 't rectoraat (1600), bevorderde den bloei der school, vormde vele bekwame leerlingen, en legde in 1624 zijn' post neder, wijl (gelijk hij zich uitdrukt) te *Haarlem* „de hekken verhangen werden." Hij begaf zich om zijns zoons wil naar *Leijden*, waar hem de regering in 1625 benoemde tot rector der Lat. scholen, van welken post hij zich in 1642 ontsloeg, om door zijn' zoon te worden opgevolgd. Hij eindigde zijne dagen in zijne geb.-stad, terwijl hij zich verlustigde in de geschiedenis van zijn vaderland. In zijne jeugd maakte hij zich reeds bekend als niet onervaren in de Lat. dichtkunst blijkens zijn: *Trophaeum Pelusiacum quo Harlemo-Batavos ob res in Pelusii obsidione ad* 1188 *feliciter gestas donavit Fredericus I imperator. Harlem* 1598. Hij gaf ook 4 boeken in 't licht: *De patientia malorum omnium averrunci. L. B.* 1623. Eene menigte *orationes* onder den titel: *Palaemon sive diatribe scholasticae*, etc. *Ib.* 1626. — En: *Harlemum sive urbis Harlem in cunabila incrementa, fortuna varia in pace, in bello etc.* Ib. 1647, daarna door hem vertaald en vermeerderd uitgegeven onder den titel: *Harlemias of eerste stichting der stad Haarlem, haar toenemen en vergrooten* enz. *Haarl.* 1648, met vele pl. in 4to. Een 2de druk van 1754 is met hist. aanteek. vermeerderd tot 1750, gelijk ook die van 1765 te *Amst.;* voor de vaderl. letterkunde en biographie is dit werk niet onbelangrijk. Ook heeft hij de lijkrede, welke A. Thysius in 't Lat. gehouden heeft op M. Harpertsz. Tromp, in Nederd. vertaald, *Leijden* 1653.

— (EWALDUS), uit een ander geslacht als de bovenstaande

en wel uit een adelijk, werd geboren te *'s Hage* in 1575, † 1646, begon zijne medische studiën te *Leijden*, verwierf er den doctoralen graad, en oefende de practijk uit in zijne geb.-plaats, tot men hem in 1724 te *Leijden* tot gewoon hoogleeraar in de geneeskunde aanstelde. Toen men hem voorbijging door het plaatsen van A. Vorstius op den botanischen leerstoel, werd hem de schade vergoed door de vermeerdering zijner jaarwedde met *f* 300. Hij behoorde met O. Heurnius onder de eerste hoogl., die om de 3 maanden in het Nosocomium onderrigt mededeelden. Wij vinden geene schriften van hem vermeld.

SCHREVELIUS (CORNELIUS), zoon van Theodorus S., geb. te *Haarlem* omstreeks 1615, † 1664, begon aldaar zijne letterk. loopbaan en vervolgde die te *Leijden* onder de leiding zijns vaders. Behalve op de oude letteren, schijnt hij zich ook op de geneeskunde te hebben toegelegd, waarin hij ten minste den doctoralen graad verkreeg. Gelijk wij gezien hebben werd hij zijns vaders opvolger; was een uiterst werkzaam man; heeft eenige classici, zoo Gr. als Lat., met zoogenoemde *Notae variorum* in 't licht gegeven, die meer van zijn' vlijt dan van oordeelkunde getuigen. Bij Paquot vindt men er de lijst van. Zijn *Lexicon manuale Graeco-Latinum et Latino-Graecum*, *L. B.* 1657, meermalen herdrukt, werd door geleerden minder geacht, maar door eerstbeginnenden veel gebruikt.

SCHREVEN (DIRK VAN) verdient eene eervolle vermelding onder de mannen, die zich zelven door noeste vlijt en uitstekende bekwaamheden eene schoone maatschappelijke betrekking te danken hebben. Hij werd geb. te *Zwolle* en vervulde met ijver en naauwgezetheid verschillende betrekkingen in de prov. *Overijssel*, zoodat hem door den Koning het ridderteeken van den Ned. Leeuw werd geschonken. Daarna aangesteld tot referendaris bij het departement van koloniën, vergezelde hij in 1851, als adjunct-secretaris bij het gouvernement van Neêrlands *Indië*, den gouverneur-generaal Duijmaer van Twist naar de *Oost* en verwierf zich in den korten tijd, dat hij die betrekking vervulde, de achting van allen die hem leerden kennen. Hij ontwierp gedurende zijn kortstondig leven in *Indië* eene tentoonstelling van voorwerpen van Indische en Chineesche nijverheid en kunst, en vestigde te *Batavia* een departement der Maatsch. tot Nut v. 't Algem. Nog veel had men van hem kunnen verwachten, doch eene hevige ziekte rukte hem reeds den 3. Maart 1853 te *Rijswijk* op *Java* uit het leven.

SCHRODER (JOHANNES), geb. in de 2de helft der 17de eeuw en † in 1746 te *Leijden*, was aldaar als een geleerd

apotheker en kruidkundige bekend. Onder het toezigt van den beroemden hoogl. Gaubius leverde hij eene belangrijke bijdrage tot de Nederd. uitgave van het werk van R. de Favaques, getiteld: *Medicina pharmaceutica, of groote algemeene schatkamer der droogbereidende geneeskonst*, 3 *dln. met pl. Leijd.* 1741 *in fol.* Het daarbij gevoegde: *Ontsloten kabinet der simplicia of enkele drogerijen*, is geheel van Schroder's hand. Ook bezorgde hij de vertaling van 't geen onder de letters G. en M. voorkomt in het *Groot algem. Woordenb. van v. Hoogstraten en Schuer;* terwijl zijne onuitgegevene *Beschrijving van Leijden* zeer geprezen wordt. Dat hij geen vreemdeling was op den Nederd. zangberg, daarvan overtuigen ons, behalve eenige verspreide dichtstukken, 3 tooneelspelen: *Horace.* 1709. — *De Vrijstermarkt.* 1713, en *De buitensporige minnaar.* 1716. Zijn zoon

SCHRODER (GERARD), geb. te *Leijden* in 1708, † 1762, legde zich van zijne jeugd af op de wetenschappen toe en beoefende de Lat., Gr., Oostersche letteren en de regtsgeleerdheid. Onder P. Burman verdedigde hij in 1730 een geschrift: *De lectoribus et fascibus Romanorum*, en onder Schultingh eene *Diss. inaug. jur. crit. ad L. II F. F. de legibus;* waarmede hij 7 jaren later het meesterschap in de regten verkreeg. Reeds in 1730 nam hij het praeceptoraat, vervolgens het conrectoraat te *Delft* waar en gaf tevens lessen in het Rom. regt. Deze maakten zooveel opgang, dat de regering hem tot lector in de regten wilde aanstellen, toen hem de curatoren der Harderwijker academie een' juridischen leerstoel aanboden, welke hij aanvaardde in 1745 met eene *Oratio de politioris literaturae et juris prud. connubio*, naderhand op nieuw uitgegeven achter zijne: *Observationes juris libri IV. Hard.* 1754. Zijne Lat. redevoeringen kenmerken zich door kracht van stijl en bondigheid en zijne lijkredenen op B. S. Cremer en J. F. W. Pagenstechter zijn zeer belangrijk. Hoe vaardig en vernuftig hij de Lat. lier hanteerde, getuigen vele dichtstukken en academische redevoeringen. Zijn hekeldicht: *Somnium sive iter in regnum luxuriae. Delph.* 1735, verschafte hem minder roem dan zijne *Elegia de Themidis Romanae fatis. Hard.* 1747; zijn *Carmen gratulatorium.* Ib. 1748, bij de verheffing van prins Willem IV, en zijne *Elegia* op diens dood. Ook was hij een warm beoefenaar der Nederd. dichtkunst, mede-arbeider aan den *Hollandschen Spectator* van J. van Effen, waarin vele zijner geestige vertoogen en eenige krachtige en levendige dichtstukken voorkomen. Hij leefde doorgaans stil en afge-

trokken, ontweek groote gezelschappen en verlustigde zich met eenzame wandelingen en met teekenen; terwijl hij als liefhebber der bouwkunst een kostbaar kabinet platen bezat, meest afbeeldingen der voornaamste gebouwen van *Europa*.

SCHRöDER (NICOLAAS WILLEM), geb. te *Marburg* 22 Aug. 1721, † 21 Mei 1798, genoot het eerste wetenschappelijk onderwijs van zijn' vader, die aldaar gewoon hoogleeraar was in de Oostersche talen en kerkel. geschied. en buitengewoon in de theologie. Zijn uitstekende aanleg in het leeren van talen maakte hem reeds op zijn 13de jaar geschikt voor het academisch onderwijs. Behalve de wiskunde, wijsbegeerte, kerkelijke gesch. en godgeleerdheid, beoefende hij inzonderheid de Oost. letterkunde, waarbij hij zich A. Schultens ten voorbeeld stelde. Hij bezocht in 1739 de Leipziger hoogeschool, zond daar in 't licht: *quatuor prima cap. Geneseos Turcice et Lat. ex gemino Pentateuchi Mosaici M. S. S. codice Turcico eruta*, *Latine conversa notulisque quibusdam locupletata.* In zijne geb.-stad teruggekeerd, werd hij tot *artium lib. magister et philosophiae doctor* bevorderd, met eene disput. *De libertate Dei*, en dat zelfde jaar 1743 tot buitengewoon hoogl. in de Oost. letterkunde aldaar, met een programma: *De antiqua ling. Arabicae origine.* Op verleend verlof van den Hessischen landgraaf, ondernam hij eene letterkundige reis; vertoefde 1½ jaar te *Leijden*, waar de bibliotheek hem een' rijken schat van Oostersche handschriften aanbood, en hij vriendschapsbetrekkingen aanknoopte inzonderheid met A. Schultens, met wiens hulp hij in 1745 eene geleerde verhand. uitgaf: *De vestitu mulierum Hebraeorum ad Jes. III:* 16—24. Te *Marburg* benoemde men hem in 't volg. jaar tot gewoon prof. in de Oost. letterkunde en niet lang daarna te *Groningen* tot hoogl. in de Oost. en Gr. talen, waar hij in Apr. 1748 zijne lessen opende met eene rede: *De fundamentis quibus solida linguae Hebr. cognitio superstruenda*, nadat hij vroeger te *Marburg* de theol. doctorale waardigheid verkregen had met eene diss. *De christo regnum Deo et Patri tradituro ad I Cor. XV:* 24 *et* 28. Vier jaren later gaf hij het onderwijs in de Gr. letteren aan van Lennep over en nam dat in de Hebr. oudheden op zich. Bijna eene halve eeuw mogt zich de hoogeschool in zijn licht verblijden. Hij paarde aan een' rijken schat van kennis, een stalen geheugen, duidelijkheid en eenvoudigheid, en vormde uitstekende leerlingen. Behalve zijne reeds vermelde en andere *Orationes* heeft men van hem *Instutiones ad fundam. linguae Hebr. Gron.* 1766, meermalen ook buiten 's lands herdrukt, en als handboek bij de acad. lessen

langen tijd gebruikt. In zijne *Opuscula de ratione studii* zijn ook eenige zijner redevoeringen opgenomen. — Zijn broeder Ludwig Conrad Schröder was eerst te *Herborn*, later te *Groningen* hoogl. in de regten.

SCHRöDER (JOHAN FREDERIK LODEWIJK), geb. te *Dortmund* in 1774, † 1845, werd op zijn 15de jaar naar *Amsterdam* gezonden, om den koophandel te leeren; doch meer lust openbarende voor de letteren, besloot hij zich bij 't Luth. kerkgenootschap op de godgeleerdheid toe te leggen. Eerst op de Lat. scholen, vervolgens aan 't athenaeum aldaar, oefende hij zich in de talen, vooral in de wiskunde onder van Swinden. Daarna bezocht hij *Halle*, waar de hoogl. F. A. Wolf grooten invloed had op zijne mathematische studiën. Na tot proponent bevorderd te zijn, werd hij huisonderwijzer bij eene deftige familie te *'s Hage*, en gaf van zijne ervarenheid in de wiskunde blijken in eene bij de Haarl. Maatsch. bekroonde verhandeling *Over de uitgestrektheid der wereld.* In 1804 werd hij bij de school van zeevaartkunde te *Helvoetsluis* geplaatst als instructeur en hem tevens de gansche regeling van het onderwijs toevertrouwd. Bij de verplaatsing dier school naar *Fijenoord*, bleef hij, met den rang van kolonel, aan haar hoofd; gelijk mede bij hare overbrenging naar *Enkhuizen*, tot aan hare opheffing in 1811. Sedert leefde hij eenige jaren ambteloos, maar niet werkeloos, te *Amsterdam;* trad meermalen in *Felix meritis* als spreker op, en opende er in 1815, als voorzitter der Holl. Maatsch. van fraaije kunsten en wetenschappen, hare jaarl. vergad. met eene rede: *Over de redekunstige voorschriften van Cicero getoetst aan die der zedewet en bijzonder aan 't gebod der waarheidsliefde*, opgenomen in 't 3de deel van hare werken. In 1816 stelde men hem te *Utrecht* aan tot hoogl. in de wis- en natuurkunde, waarbij later gevoegd werd het onderwijs in de redeneerkunde en andere vakken der bespiegelende wijsbegeerte. In de 3de kl. van 't Kon. Instituut hield hij o. a. eene redevoering *Over de prikkelbaarheid*, in hare Gedenkschriften gedrukt. De opgave van andere stukken en schriften van Schröder vindt men in de rectorale oratie van prof. H. Bouman, gehouden 3 Apr. 1845, met levensberigten uit zijn' eigen mond en van elders opgeteekend. Behalve van de genoemde maatschappijen was hij ook lid van 't Utr. Prov. Genootschap, sedert 1824 van de Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden;* ridder der orde van den Ned. leeuw, en niet slechts als geleerde maar ook als mensch beminnelijk en achtenswaardig.

SCHRöDER STEINMETZ (NICOLAAS WILHELM), geb. te *Groningen* in 1792, † 1826, was aldaar commies voor de financiën en militaire zaken, en een der grootste toonkunstenaars van zijnen tijd. Hij bespeelde vlug verschillende instrumenten, als viool, bas, alt en klavier; was bovendien zeer ervaren in het theoretische gedeelte der kunst en in hare geheele geschiedenis, blijkens het muzijkaal tijdschrift, door hem uitgegeven onder den titel *Amphion*. Zijn talent zou hem nog meer roem verschaft hebben, indien de tering hem niet zoo vroegtijdig in 't graf had gesleept. De stukken zijner compositie, te *Groningen* uitgevoerd in 1825, en andere onuitgegevene, welke bij zijne vrienden berusten, deden, even als zijne edele hoedanigheden, zijn verlies smartelijk gevoelen. — Zijn broeder

— (LODEWIJK ADOLF), geb. te *Groningen* 18 Junij 1808, † 12 Nov. 1837, begon zijne regtsgeleerde studiën aan de academie zijner geb.-stad; werd in 1830 tot doctor juris bevorderd met een *Specimen philosophico-juridicum de officiorum et jurium quae dicitur collisione* en tot doctor in de letteren met een *Specimen literarium sistens observationes quasdam criticas in nonnulla loca veterum*. Zijn juridisch specimen, ook buiten het vaderland op prijs geschat, toonde duidelijk dat hij onder zijn' leermeester de Wal, het wijsgeerig regt met voorliefde beoefend had, gelijk ook bleek uit zijne bij 't Stolpiaansche Legaat bekroonde verhandeling: *Over de wijsgeerige bewijsgronden van Gods bestaan*. Intusschen liet hij de studie der regten niet varen, gelijk men zag in zijn: *Vertoog over de eerste grondslagen van het strafwezen. Gron.* 1837. Zijne regtspractijk hem geene gunstige vooruitzigten opleverende, aanvaardde hij den post van praeceptor der Lat. school te *Groningen*. Terwijl hij inmiddels de wapens ten dienste des vaderlands had opgevat, verkreeg hij in 1831 zijn ontslag, om zijne nieuwe betrekking waar te nemen. Hoezeer hij het onderwijs ter harte nam, blijkt uit de uitgave zijner *Algemeene grondbeginselen der aardrijkskunde. Gron.* 1835. De vroegtijdige dood van hem, die daarenboven als edel en kundig mensch aller achting wegdroeg, bragt aan de letteren en wetenschappen een groot verlies toe.

SCHRIJVER (REMIGIUS) was te *Middelburg* muzijkmeester en organist, en heeft de *Uitbreiding over het bouck der Psalmen tot de hondert enz.* 1682, van M. van Westhuijse, op muzijk gesteld met 3 stemmen en *bassus continuus;* gelijk ook het 1ste deel der *Psalm-berijming van J. Oudaen*. Hij was in 1680 lid der Middelburgsche rhetorijkkamer en hanteerde ook de lier, waarvan proeven moeten voorkomen in de *Nieuwjaersgift van*

Mittels Redenhof op de geestige vragen van Pallas. Verder hield hij er ook eene muzijkkonst- en boek-drukkerij op na. Hij overleed 11 Febr. 1681, en Oudaen vereerde zijne nagedachtenis met een krachtig lijkvers.

SCHRIJVER (PIETER), geb. te *Hoorn* in 1665, † 1742, toonde al vroeg bijzonderen lust in het onderzoeken der H. Schriften, welke hij vóór zijn 16de jaar menigmaal had doorgelezen. Hij ontving op zijn 18 jaar den H. doop, werd door de Waterlandsche Mennonieten te *Hoorn* in 1691 tot leeraar gekozen en in 1706 te *Haarlem*, terwijl hij in 1722 tot de volle dienst en tot oudsten werd bevestigd door H. Schijn, om dus doop en avondmaal te mogen bedienen, volgens het oud schriftmatig gebruik der regtzinnige Doopsgezinden. In 1727 verloor hij zijne vrouw en 2 zijner volwassene zonen, en genoot het voorregt, zijne 50jarige predikdienst te mogen vieren. Zijn ijver in 't waarnemen van zijn beroep wordt zeer geprezen, als ook zijne leerredenen, waarvan een bundel, bestaande uit 20 predikatiën, het licht zag.

— (CORNELIS) betoonde als kapitein ter zee veel moed, die wel eens aan roekeloosheid grensde. In 't begin der vorige eeuw maakten Algerijnsche roovers de zee onveilig, zoodat vele onzer koopvaardijschepen en manschappen in hunne handen vielen. Schrijver, behoorende tot 't eskader van den schout-bij-nacht Godin, ontmoette in 1724 op de hoogte van *Kaap St. Vincent* een' Algierschen kaper van 36 stukken, met welken hij slaags raakte. Het was welligt bij deze gelegenheid, dat het vooral plaats had, door J. Koning medegedeeld in *Leven van J. C. J. van Speijk*, Aant. en bijl. bl. 152. Vreezende het onderspit te zullen delven, gaf hij aan zijn' konstapel last met eene brandende lont bij de kruidkamer post te vatten, en wanneer hij 3 malen op het dek hoorde stampen, den *rooden haan* in het kruid te steken. Onder 't voortzetten van den strijd en in den ijver van het kommando, stampte Schrijver twee malen met den voet, niet gedachtig aan zijn gegeven bevel. Kort daarop werd de vijand genoodzaakt de vlag te strijken en zich over te geven. Toen Schrijver om laag ging, vond hij den onverschrokken konstapel met de lont in de hand op zijn' post. „Hoe? (vroeg hij) staat gij daar nog?" — „Ja kapitein! (was 't antwoord) „twee had ik er gehoord; ik wachtte maar op den *derden*." — In 1729 zonden de Staten hem met 3 oorlogschepen naar *Algiers*, — waarmede men 3 jaren vroeger vrede gesloten had, — om eenige slaven te lossen. Terwijl men onderhandelde, werden 2 onzer O. Ind. schepen als buit binnen-

gesleept, welke Schrijver niet dan met veel moeite en voor de helft van 't gemunt geld, 't welk zij aan boord hadden, ten bedrage van *f* 137,000, lostte. Op zijne togten in de *Middellandsche Zee* vond hij meer dan eens gelegenheid zijne dapperheid te toonen, zoodat men hem tot de waardigheid verhief van Lt.-admiraal van *Holland en W. Friesland.* In 1755 bood hij der prinses-gouvernante eene memorie aan, waarin hij een zwart tafereel ophing van den staat van ons zeewezen, doch zijne onkunde toonde, als hij de onzen in het bouwen van schepen op de Engelschen wijst. Hij stierf hoog bejaard in 1768.

SCHUBäRT (TOERS DIESBERGEN), geb. te *Harderwijk* in 1805, † 4 Oct. 1854, toonde in zijne jeugd reeds eene groote neiging tot het verzamelen van praeparaten van natuur-voorwerpen. De hoogl. T. G. van Lidth de Jeude, die zijne bekwaamheid te *Harderwijk* had leeren kennen, deed hem bij zijne verplaatsing naar de Utr. hoogeschool in 1819, in zijn kabinet werkzaam zijn. In de vee-artsenij-school aldaar benoemde men hem in 1822 tot prosector, en in dezelfde betrekking aan de hoogeschool ten jare 1842, terwijl hij bij de eerstgenoemde inrigting als repetitor voor de ontleedkunde werkzaam bleef. Het kabinet voor de ontleedkunde der huisdieren heeft aan hem zijn ontstaan te danken, en het museum van Bleuland en dat van prof. van Lidth zijn meer dan duizend praeparaten aan hem verschuldigd. Met hart en ziel ingenomen met deze wetenschap, bleef het zijne lievelings-studie, ongewervelde dieren te ontleden, en daarvan met behulp van de microscoop teekeningen te vervaardigen, die in Junij 1856, te gelijk met het kabinet van Prof. P. J. J. de Fremerij publiek zijn verkocht en waarbij zijne verzameling van opgezette gewervelde dieren, uitmuntende door fraaiheid en zuiverheid, de bewondering van deskundigen gaande maakte. Ervaren in 't boetseren, maakte hij eene menigte was-boetseersels van menschenhersenen, van verschillende dieren en andere stukken, in 't anatomische museum te *Utrecht* voorhanden. In 1841 verscheen zijne: *Tafel van den ouderdom des paards volgens de ontwikkeling, den voortgroei en de afslijting der tanden*, waarop in 35 gekleurde figuren de gebitten, met bijgevoegde verklaringen enz. worden voorgesteld. Zeven jaren later gaf hij een: *Atlas, bevattende de anatomie des paards*, in 34 meest gekleurde steendruk-platen in fol., benevens een 8vo boekdeel met beschrijving. Van zijne onderzoekingen omtrent den inwend. ligchaams-vorm en de ontwikkeling-geschiedenis der *Entozoa*, is slechts eene enkele waarneming opgenomen in 't: *Zeit-*

schrift für wissenschaftliche Zoölogie door von Siebold en Kölliker.

SCHUILENBURG (JOHAN VAN), geb. in *Groningerland*, was afgevaardigde van dat gewest ter vergad. van de Algemeene Staten, en stemde in 1661 voor den vrede met *Portugal* tegen den last zijner meesters. Hij vond wel eenige ondersteuning bij die van *Holland*, welke den vrede wenschten, doch werd echter afgezet als lid van gemelde vergadering. Dit zette bij hem kwaad bloed. Onrustig en heerschzuchtig van aard, stelde hij zich te *Groningen* aan 't hoofd van eenige personen, die geweldige pogingen aanwendden tot herstel van sommige grieven. Zij slaagden in het eerst bij de regering, welke de acte, waarbij Schuilenburg onbekwaam verklaard was, om eenig ambt te bekleeden, introk, welligt uit vrees, daar de bezetting zwak was. Doch toen zij door het inrukken van krijgsknechten hare magt versterkt had, was hij slim genoeg te merken wat hem boven 't hoofd hing. Zich niet veilig achtende in de stad, stak hij zich in vrouwengewaad, ging tusschen 2 vrouwen de poort uit en begaf zich naar *Bremen*, later naar *Munster*, waar de bisschop hem in bescherming en dienst nam. Zijn proces werd echter voortgezet en hij ter dood veroordeeld. Uit lage wraakzucht trok hij in 1672 met den bisschop tegen zijn vaderland te velde en bewees den gemijterden krijgsheer vele gewigtige diensten.

SCHULL (PIETER STEVEN), geb. te *Dordrecht* in 1791, † 1835, legde zich te *Leijden* op de regtsgeleerdheid toe, waarin hij den doctoralen graad verwierf en toonde toen reeds veel lust voor dichtkunst, welsprekendheid en vaderl. letterkunde. Hij vestigde zich als advokaat in zijne geb.-stad, waar hij tevens als notaris werkzaam was, en maakte zich al spoedig bekend als beoefenaar der Nederd. en Lat. poezij en prosaist, door de uitgave van *Ernst en luim.* — *Boog-ontspanning.* — *Karakteristiek der welsprekendheid.* enz. Bovendien rigtte hij, met den dichter A. van der Hoop, een letterkundig tijdschrift op, getiteld: *Bijdragen tot boeken- en menschenkennis*, 1832 met platen, 't welk met zijn' dood ophield en waarin o. a. vele zijner losse dichtstukjes voorkomen. Met gemelden dichter gaf hij in 1834 nog een' bundel uit: *Vertellingen in rijm en proza.* Hij was lid, sedert 1823, der Maatsch. van Ned. letterk. te *Leijden* en van 't genootschap *Diversa sed una* in zijne woonplaats.

SCHULTENS (ALBERT), geb. te *Groningen*, 23 Aug. 1686, † 26 Jan. 1750, openbaarde reeds in zijne jeugd een' ongemeenen aanleg voor de wetenschappen en vond aan de hoogeschool in zijne geb.-stad de beste gelegenheid dien aan te kweeken. Om

zich tot de Evang.-dienst te bekwamen, legde hij zich bijzonder toe op de Oostersche talen, en gaf in 1706 eene roemrijke proeve van zijne vorderingen door eene acad. verhand. *De utilitate linguae Arab. in interpretanda S. Scriptura;* bezocht daarna *Leijden* en *Utrecht*, waar hij zijnen lust voor de Oostersche taalstudie zag aangemoedigd, inzonderheid in laatstgenoemde stad door H. Reland, op wiens raad hij zijne: *Animadversiones philologicae in Jobum etc.*, *Traj.* 1708, uitgaf. In *Groningen* teruggekeerd, werd hij tot proponent en in 1709 tot theol. doctor bevorderd, en gaf eene 3de proeve van zijne vorderingen in de *Animadversiones philol. et crit. ad varia loca V. T. Amst.* 1709. De Leijdsche boekerij opende hem haren schat van Oostersche handschriften, welke hij gedurende 2 jaren vlijtig onderzocht en bestudeerde; waarna hij als predikant te *Wassenaar* optrad, om in 1713 dien post te verwisselen met het professoraat in de Hebr. taal te *Franeker*, waar hij eene inwijdings-rede uitsprak: *De fontibus ex quibus omnis linguae Hebr. notitia manavit horumque vitiis et defectibus*, en hem 4 jaren later ook het ambt van acad.-prediker werd opgedragen; terwijl hij homiletische lessen gaf en aan zijne leerlingen een' *Methodus concionandi* schonk. De roem zijner ervarenheid in de Semitische letterkunde, waarin hij meer en meer uitblonk, noopte de verzorgers der Leijdsche hoogeschool in 1729, hem als regent van het Staten collegie aan te stellen, met den titel van leeraar der Oostersche talen en *interpres legati Warneriani*, van welke verzameling hij het een en ander merkwaardige stuk in 't licht zond. Tot gewoon hoogl. in de Oost. talen bevorderd in 1732, sprak hij: *De ling. Arab. antiquissima origine intima ac sororia cum ling. Hebr. cognatione*, *nullisque seculis praeflorata puritate*. Acht jaren later voegde men daarbij het onderwijs in de Hebr. oudheden, toen hij eene rede hield: *De tabernaculo Mosis*. Hij verspreidde over de Oostersche taalstudie een geheel nieuw licht, 't welk hem eene Europesche vermaardheid verschafte. Wij kunnen de menigte schriften, die zulke treffende blijken dragen van zijne geleerdheid en onvermoeide werkzaamheid, niet noemen; Vriemoet, Saxe en Glasius hebben ze vrij naauwkeurig opgegeven. Die hem gekend hebben, geven tevens eene loffelijke getuigenis van zijn edel karakter, godsdienstigheid en fijne beschaving. — Zijn zoon

SCHULTENS (JOHANNES JACOBUS), geb. te *Franeker* in 1716, † 27 Nov. 1778, drukte de voetstappen zijns vaders, wijdde zich aan de theologie, vooral aan de Oost. taalstudie, en verdedigde reeds in 1742 onder zijns vaders voorzitting

eene diss. *De utilitate dialectorum Orient. ad tuendam integritatem codicis Hebraei.* Kort daarop tot hoogl. in de godgeleerdheid aangesteld te *Herborn*, was hij aldaar werkzaam tot in 1749, toen men hem in dezelfde betrekk. en tevens als hoogl. in de Oost. talen te *Leijden* beriep; waar hij optrad met eene rede: *De fructibus in theol. redundantibus ex penitiore ling. Orient. cognitione*, en hem in 't volg. jaar de titel van Uitlegger van 't legaat van Warner, en het bestuur van 't Staten-Collegie werd opgedragen. De vele werkzaamheden, die hieruit voortvloeiden, en de ongelukkige godsdienstige geschillen, waarin hij zich wikkelde, beletten hem zijn' roem door geleerde schriften evenzeer uit te breiden als zijn vader. Behalve de genoemde heeft men nog van hem eene diss. *Ad locum Philip II:* 5—11. *L. B.* 1742, en eenige handschriften, die van zijne uitstekende kennis in de Arab. en andere Oost. talen getuigen. Bovendien vond ook het Nederd. in hem een' ijverigen beoefenaar blijkens zijne geschrevene aanteek. op het *Woordenboek van Kiliaan;* op *Huidecoper's Proeve* enz. en op *Hoogstraten's Geslachtlijst.* Te midden van het felle twistvuur, dat wij niet willen oprakelen, bleef Schultens een voorstander van gematigdheid en verdraagzaamheid; sprak zijn' oordeel met bescheidenheid uit, en liet zich nooit door drift wegslepen tot een *Odium theologicum.*

SCHULTENS (HENDRIK ALBERT), zijn zoon, geb. te *Herborn* 25 Febr. 1749, † 19 Aug. 1793, verhuisde, naauwelijks ½ jaar oud, met zijne ouders naar *Leijden*, waar hij later de acad. lessen bijwoonde. Hij begon zijne Oost. taalstudie met het Arabisch: las in die taal met E. Scheidius, die bij zijne ouders inwoonde, verscheidene schrijvers, volgde in 1765 dezen naar *Harderwijk*, waar Scheidius als hoogl. beroepen was, en beoefende met noeste vlijt zijne geliefkoosde studiën. Na 2 jaren toevens kwam hij te *Leijden* terug; vergat niet een vlijtig gebruik te maken van 't onderwijs van Hemsterhuis, Ruhnkenius en Valkenaer in de Rom. en Gr. letterkunde en tevens zich bekend te maken met de voornaamste schrijvers in de nieuwere talen, inzonderheid met Shakespeare. Als blijk zijner vorderingen verscheen van hem in 't licht: *El Nawahig*, *Anthologia sententiarum Arabicarum.* 1772. Kort daarna begaf hij zich naar *Engeland*, om eenige Arab. werken te raadplegen, oefende zich op raad van Jones in het Perzisch en verwierf de bijzondere eer, dat men hem te *Cambridge* den graad van *artium magister* toekende. Na zijne terugkomst zag hij zich in Aug. 1773 vereerd met het professoraat in de Oost. talen te *Amsterdam*, 't welk hij aanvaardde met eene redevoering: *De fi-*

nibus literarum Orient. proferendis. In 1779 volgde hij zijn' vader te *Leijden* op als hoogl. in de Oost. talen en Hebr. oudheden en sprak: *De studio Belgarum in literis Arab. excolendis.* Zijne bevallige leerwijze en welsprekendheid wist zelfs het drooge en dorre aangenaam en boeijend te maken, zoodat hij bij vele zijner leerlingen liefde voor de Oost. taalstudie opwekte. Door zijne wijsgeerige beschouwing o. a. van de Mozaïsche wetten, heeft hij eene andere rigting gegeven aan de beoefening der Joodsche oudheden. Behalve zijne redevoeringen heeft men van hem weinige schriften. Te *Leijden* zond hij in 't licht: *Pars versionis Arab. libri Colaila wah Dimna, sive fabularum Bidpai.* — *Supplements et additions à la Bibl. Orientale de Herbelot.* En eene Ned. vertaling van Eichhorn's werk: *Over de letterk. verdiensten van Michaëlis.* Bij zijn' dood liet hij het onvoltooide werk na: *Het boek Job*, uit het Hebr. met aanteek., daarna door Muntinghe afgewerkt (1794); en *Specimen proverbiorum Meidani*, waarvan Schröder de uitgave heeft bezorgd in 1794. Dan nog zond C. J. Wenckebach in 1845 *Drie redevoeringen* van hem in 't licht. Niet slechts als geleerde, maar ook als mensch bezat hij uitstekende hoedanigheden, zooals vredelievendheid, nederigheid, lieftalligheid en grootmoedigheid.

SCHULTING (CORNELIS), geb. te *Steenwijk* in *Overijssel* omstreeks 1540, † 1604, begon zijne letterkundige loopbaan te *Keulen*, waar hij zich vlijtig oefende in de Gr. en Lat. talen en in de wijsbegeerte, daarop het geestelijk kleed aannam, zich toelegde op de theologie en daarin den graad verwierf van licentiaat. Omstreeks 1567 stelde men hem aan om onderwijs te geven in de letteren en de philosophie bij 't collegie van St. Laurents, later tot regent en eindelijk in 1598 tot kanunnik in de *St. Andries-kerk* te *Keulen.* Hij was een ijverig voorvechter van de R. Kath. kerk; de meeste zijner schriften hebben ten doel de Protestanten te bestrijden. De voornaamste zijn: *Bibliotheca Ecclesiastica* etc. 4 tom. in fol. *Col.* 1599, waarvan door Paquot de inhoud uitvoerig wordt opgegeven. — *Bibliotheca Catholica et orthodoxa contra summam theol. Calvinianae*, etc. Ib. 1602, in 4 tom. — *Refutatio totius theol. Calvinianae.* Ib. 1604. — *Hierarchica anacrisis* etc. Ib. 1604 in fol.

SCHULTINGH (ANTONIUS), geb. te *Nijmegen* 23 Julij 1659, † 12 Maart 1734, had tot vader Joh. S., die bij de hoogeschool aldaar prof. in de geschiedenis en welsprekendheid was en in 1666 aan de pest overleed. Zoo jong van de vaderlijke opleiding verstoken, werd zulks eenigermate vergoed door 2 leermeesters aan de Leijdsche universiteit, T. Rijcke en J. F.

Böckelmann, waarvan de een hem in bovengenoemde vakken en de ander in de regten onderwees. Hij promoveerde in beide wetenschappen in 1683; onthield zich nog verscheidene jaren te *Leijden* als privaat onderwijzer en genoot van zijn' bloedverwant G. Noodt, die van *Utrecht* derwaarts geroepen was, de noodige voorlichting in de wetten der volken. Hoe men zijne kunde op prijs stelde, toonden de verzorgers der Harderwijker hoogeschool, die hem het professoraat in de regten aanboden, 't welk hij 5 Julij 1691 aanvaardde met eene rede: *De optimo genere interpretum juris civilis.* Na verloop van 3 jaren riep de Franeker academie hem in dezelfde betrekking tot zich, waar hij tot in 1713 onder hare luisterrijkste sieraden behoorde. Toen werd hij te *Leijden* tot opvolger van Voet benoemd en opende zijne lessen den 9 Nov. 1713 met eene rede: *De causis praestantiae juris Romani.* Hij wordt wel eens de tweede Cujacius genoemd en toonde behalve in de Gr. en Lat. letterkunde en regtsgeleerdheid, ook zijne ervarenheid in de Kerkvaders, blijkens zijn hoofdwerk: *Jurisprudentia anti-justianea. L. B.* 1717, te *Leipzig* herdrukt met bijvoeg. van Aijrer, 1737. Zijne *Commentationes acad.* zijn later door J. L. Uhle te *Leipzig* uitgegeven in 4 dln. 1770—74, met de lijkrede, door zijn' ambtgenoot J. J. Vitriarius op hem gehouden. Zijne: *Notae ad digestas et pandectas* zijn met de aanmerk. van N. Smallenburg in 8 dln. te *Leijden* in 1804 uitgekomen.

SCHURMAN (ANNA MARIA VAN) werd geb. te *Keulen* uit Nederl. ouders, wier vader en moeder de vervolging om het Herv. geloof, onder Alba, naar *Duitschland* waren ontweken. Haar vader Frederik v. S. en hare moeder Eva van Harf woonden in bovengemelde stad, toen Anna Maria den 5. Nov. 1607 het levenslicht aanschouwde. Daar drie jaren later ook eene vervolging tegen de Hervormden te *Keulen* ontstond, namen hare ouders de wijk naar het *Guliksche*, vertoefden aldaar tot in 1615, toen zij zich te *Utrecht* vestigden. Al vroeg openbaarden zich in haar de uitstekendste geestvermogens; zij onderscheidde zich door scherpzinnigheid, gelukkig geheugen, juistheid van oordeel, vlugheid van verbeelding en fijnheid van gevoel. Van daar het welslagen in alles wat zij ondernam te leeren. Hare papieren knipsels op 6jarigen leeftijd verwekten ieders bewondering, gelijk hare vaardigheid in de schilder-, zang- en speelkunst en het werken met de borduurnaald. Zonder moeite leerde zij meestal zonder meesters het Fransch, Eng., Italiaansch, Lat., Gr., Hebreeuwsch, Chald., Syrisch, Arabisch, Perzisch en Ethiopisch. De Lat., Fr. en Nederd.

dichtkunst was haar niet vreemd. Op de baan der wetenschappen beoefende zij de godgeleerdheid en de wijsbegeerte, de aardrijks-, sterre- en natuurkunde enz. In één woord, haar weetlust kende geene grenzen; doch de wetenschap in goddelijke zaken had bij haar den voorrang. Hare schriften toonen schier overal, dat zij eene grondige bijbelstudie bezat; eene ongewone scherpzinnigheid in 't grammaticaal verklaren en ophelderen der H. Schrift, zoodat de beroemdste godgeleerden haar raadpleegden. In 1623 vertrok haar vader met zijn gezin naar *Franeker*, waar zijn zoon J. Godschalck in de geneeskunde studeerde en de vader zich als student in de wiskunde liet inschrijven, ofschoon het hem te doen was om de lessen van den theol. hoogl. W. Amesius bij te wonen. Dit mogt hem echter niet gelukken, daar eene hevige ziekte hem weldra wegrukte. Op zijn sterfbed had hij zijne dochter vurig gebeden, zich van het huwelijk te onthouden; en men weet, dat zij haar' vader in dezen gehoorzaam is gebleven. Na de voleindigde studiën van J. Godschalck, keerde men naar *Utrecht* terug. In 1636 bij de instelling der hoogeschool liet ook zij zich in een deftigen Lat. feestzang hooren. Hierdoor werd de maagd, die anders niet zocht te schitteren door hare talenten, meer onder de dichters en geleerden bekend. Men wist haast geene woorden te vinden, krachtig genoeg, om hare gaven uit te drukken. Vorsten en vorstinnen en buitenlandsche geleerden kwamen haar bezoeken en bewonderen. Gelukkig dat al die wierook haar niet bedwelmde. Zij stond in vriendschapsbetrekking met G. Voetius, wiens disputatiën zij in 't geheim bijwoonde en wiens strenge Calvinistische gevoelens zij aankleefde. Met hem achtte zij het openbaar en huiselijk bidden en vasten als een voornaam deel der godzaligheid. Na den dood van hare moeder nam zij niet slechts met bedrevenheid de huiselijke zorgen op zich, maar ook de verpleging van 2 grijze tantes, die 10 jaren bijna blind en bedlegerig waren. Zelfs ondernam zij, om de belangen der moeijen te bevorderen, met haar' broeder in 1652 eene reis naar *Keulen*, waar zij 3 jaren vertoefde. Hare innige betrekking tot Jean de Labadie, dien zij in *Utrecht* leerde kennen en 10 dagen huisvestte, dien zij volgde naar *Middelburg*, *Amsterdam*, en buiten 's lands, dien zij getrouw bleef tot aan zijn' dood, bragt eene geheele omwenteling in haar te weeg, zoodat zij hare vorige gehechtheid aan kunsten en wetenschappen versmaadde, openlijk alle schriften en lofdichten verwierp, die hare ijdelheid hadden gestreeld en een bespiegelend leven

leidde. Na Labadie's dood in 1673, zette hij zich met haren aanhang te *Wiewerd* in *Friesland* neder, waar zij stierf den 4 Mei 1678. Van hare schriften, levensbijzonderheden, karakter en gezindheden heeft G. D. J. Schotel in zijne *Anna Maria van Schurman* (*'s Bosch.* 1853) alles opgezameld en medegedeeld wat hij van en omtrent haar vinden kon.

SCHUTTE (RUTGER), geb. te *Diepenheim* 11 Nov. 1708, † 19 Dec. 1784, genoot nog jong te *Rekken* in *Gelderland* bij zijn' grootvader Rutger Couper onderrigt in de Lat. taal; bezocht in 1723 *Deventer*, waar hij zich 6 jaren op de voorbereidende wetenschappen toelegde en zich van 1729—34 te *Utrecht* bekwaamde tot het leeraarsambt. Tot proponent bevorderd, was hij in 1737 predikant te *Rossem*, vervolgens te *Z. Bommel*, *Dordrecht* en eindelijk in 1745 te *Amsterdam*, waar hij in 1776 zijne laatste kerkrede hield, toen ligchaamsongesteldheid en daarop gevolgde verlamming hem aantastte, welke echter niet belette dat hij nog 8 jaren lang de jeugd en meer bejaarden onderwees en onderscheidene geschriften bewerkte en uitgaf. Hij was in vele wetenschappen ervaren, gemeenzaam met het Italiaansch, Eng., Fransch, Duitsch en een grondig beoefenaar zijner moedertaal. Als tijdrekenkundige der gewijde schriften, verspreidde hij een helder licht, blijkens zijne: *Heilige jaarboeken of samenstemm. der Evang. en inleid. tot de Hand. der App.*, 3 dln. met kaarten. *Amst.* 1779—83, in 1795 herdrukt. Als godgeleerde maakte hij zich bekend door 2 verhand., behelzende: *Eene verklar. van Gods testam. en verbond onder de N. huishoud. en derzelver zegelen;* en een *Onderzoek nopens den aard van het verlossing- en 't genade-verbond.* 1783; terwijl Krieger Schutte's *Verhand. over 's Heilands borgtogtelijk lijden* in 1785 uitgaf. Als kanselredenaar volgde hij den Coccejaanschen preektrant. Als gelukkig exegeet leert men hem kennen, o. a. uit zijne *Verhand. over een gedeelte van Salomons Hooglied. — Oordeelkundige aanmerk. over sommige Psalmen. — Commentatio ad vaticinium Bileami. — Ontledende verklar. van Rom. VIII en 2 Pet. I.* Als dichter moge hij zich minder roem dan als geleerde verworven hebben, zijn 4 dln. *Stichtelijke Gezangen*, ofschoon besmet met den alles vergeestelijkenden wansmaak van zijnen tijd, ofschoon hier en daar meer Israëlitisch dan Christelijk, en ontsierd door eene menigte geleerde verklaringen van Hebr., Syrische en Chald. woorden; bevatten ook vele stukken, die een' eenvoudigen geest ademen en den echten toon van het godsdienstig gezang aanslaan. Hij stond met vele dichters en rijmelaars in

briefwisseling; was lid van de meeste bekende dichterlijke genootschappen; en in 1773 afgevaardigde in *'s Hage* ter invoering eener verbeterde Psalmberijming. Niet minder dan 34 zijner kunstgenooten hieven bij zijn' dood treurzangen aan, in een dikken bundel uitgekomen!

SCHUUR (THEODOOR VAN DER), geb. te *'s Hage* in 1628, † 1705, begaf zich al vroeg naar *Parijs*, om zich in de schilderkunst te oefenen, onder de leiding van S. Bourdon. Van hier reisde hij naar *Rome*, om de werken der beroemde Italiaansche meesters te bestuderen, waar hem het geluk ten deel viel, eenige kunststukken voor koningin Christina te vervaardigen. Met een schat van opmerkingen en teekeningen, keerde hij naar zijne geb.-plaats terug en was als lid en bestuurder der teeken-academie bijzonder werkzaam. Zijne stukken bestonden meest in historiële en zinnebeeldige voorstellingen, waarvan men er vindt in de vergaderzaal der Staten-Generaal, op het stadhuis en in den *Doelen* te *'s Hage*, op het stadhuis te *Maastricht* en elders. Hij bezat eene grondige kennis in de bouw- en doorzigtkunde en in alle zaken betreffende de geschiedenis en oudheidkunde. Als betaalmeester van eenige legerbenden had hij met groote onspoeden te worstelen en zijn penseelwerk was naauwelijks toereikend, om in de behoeften van een talrijk gezin te voorzien.

SCHUURMANS STEKHOVEN (JACOBUS), geb. in 1792, † 15 Sept. 1855, was opzigter van den Hortus Botanicus te *Leijden*, en behoorde tot een geslacht, dat sedert lang met roem onder de plantkundigen bekend was; een zijner voorouders was in dienst van keizer Jozef te *Weenen*. Zijn vader was, zoo door zijne kunde in de kultuur en de botanische wetenschap, als door zijne geschriften over de vaderlandsche planten, die voor den tijd waarin hij schreef, zeer verdienstelijk zijn, te regt beroemd en werd in 1819 tot hortulanus te *Leiden* benoemd. Jacobus zelf wijdde zich, onder het toezigt zijns vaders, aan dezelfde loopbaan. Eerst als diens helper, later als 2de hortulanus werkzaam, werd hij in 1839 zijn opvolger. Door verschillende buitenlandsche reizen vermeerderde hij zijne kennis en ondervinding, en deed zich reeds spoedig als een der ijverigste beoefenaars der vaderlandsche Flora kennen. Hij was mede-arbeider van onderscheidene tijdschriften over botanie en horti-cultuur; zijn herbarium der Nederl. Flora is algemeen bekend; zijne verzameling van voorwerpen tot opheldering der vormleer was eenig in hare soort en zijne boekerij voortreffelijk. Zijn naam duurt in de geslachten *Schuurmansia* en *Stekhovia* voort.

SCHUIJL (FLORENTIUS), geb. te *Schiedam* in 1619, † 1669, was te *'s Hertogenbosch* schepen en hoogl. in de wijsbegeerte. Hij werd van daar in 1664 te *Leijden* beroepen tot professor in de geneeskunde; waarbij men hem 3 jaren later ook het onderwijs in de kruidkunde en het opzigt over den botanischen tuin toevertrouwde, dien hij met vele planten verrijkte en waarvan hij eene naamlijst in 't licht zond. Boerhaave prijst zijne verdiensten vóór het 1ste deel van zijn: *Index alter plantarum, quae in horto academico L. B. aluntur*, pag. 28.

SCHWARTZ (JOACHIMUS), geb. te *Maagdenburg* in 1686, † 1759, zag zich in 1737 te *Leijden* benoemd tot lector in het burgerlijke regt, bij welke gelegenheid hij eene redevoering hield over het onderzoek: *Utrum jure culpandus esset Tribonianus, quod in componendis pandectis Ethnicorum hominum scripta compilaverit.* In hetzelfde vak tot gewoon hoogl. bevorderd ten jare 1742, sprak hij: *De origine juris personarum et insigni mutatione, quam eidem intulit pugna Cannensis;* en in 1750 bij het nederleggen van 't rectoraat: *De causis contemtae jurisprud. Romanae.*

SCHWARTZENBERG (MICHAEL ONUPHRIUS baron THOE) en HOHENLANDSBERG, uit een oud adelijk Friesch geslacht, geb. in 1695, † 1758, kwam, na den dood van zijn' vader, onder het opzigt van den beroemden Sicco van Goslinga, zijn oom van moeders zijde. Tot grietman benoemd van *Dantumadeel* in 1725, heeft hij in de voornaamste gewestelijke staatsambten en commissiën veel invloed uitgeoefend door zijne kunde en trouw. Als ervaren wis- en werktuigkundige heeft hij veel nut gesticht, toen hij met P. Vegilin van Claerbergen commissaris was tot de overdijking van het *Dokkummer Diep* en het leggen der nieuwe sluizen (zijlen) bij *Kollum.*

— (GEORG FREDERIK baron THOE) en HOHENLANDSBERG, geb. in 1733, † 1783, verloor zijn' vader in kindschen leeftijd, doch zijne voogden verschaften hem gunstige gelegenheden om zijne verstandelijke vermogens te ontwikkelen. Na volbragte studiën zag hij zich spoedig tot regeringsambten geroepen, had bij opvolging zitting in meest alle, zoo provinciale, als generaliteits-collegiën; was grietman van *Menaldumadeel* en had door zijne bekwaamheid en kunde veel invloed in *Westergo.* Hij betoonde zich een tegenstander der stadhouderlijke partij, en wist, tegen 's prinsen verzoek, met Epo Sjuk van Burmania door te drijven, dat de predikant G. T. de Cock, niettegenstaande diens onorthodoxe gevoelens, te *Beetgum* werd bevestigd. Deze hield dan ook op hem in 1783 eene keurige lijk-

rede, waarin zijn karakter naar waarde en waarheid geschetst wordt. Van zijnen lust in vaderl. geschiedenis en letterkunde, gaf hij een loffelijk bewijs door de uitgave van 't *Charterboek van Friesland*, verrijkt met oordeelkundige aanteekeningen, inzonderheid over de oude landtaal en voorvaderlijke gewoonten. Hij maakte zich tevens verdienstelijk als curator der Franeker academie; was een werkzaam lid van 't dichtkundig genootschap te *'s Hage: Kunstliefde spaart geen vlijt*, en liet nu en dan zijne lier klinken; ook was hij lid van geleerde genootschappen, o. a. van de Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*. Hij wordt genoemd als de steller van de deductie over *Frieslands* quote in 1782. Zijne gemalin was Sophia Elisabet, gravin van Aumale.

SCHWEGMAN (HENDRIK), geb. bij *Haarlem* in 1761, † 1816, was een leerling van P. van Loo en verwierf zich later, even als zijn meester, naam door het teekenen van bloemen en planten. De afbeeldingen van zeldzame bloemen en gewassen in het werk, door G. Voorhelm Schneevoogt uitgegeven onder den titel: *Icones plantarum rariorum. Haarl.* 1792—95, in 16 aflev. in fol., zijn door hem naar het leven geteekend, gegraveerd en gekleurd. Bij den Oeconomischen tak van de Holl. Maatsch. der wetenschappen te *Haarlem* leverde hij een berigt in over de uitvinding, om eene teekening op eene koperen plaat over te brengen, waarvoor hij in 1793 eene remuneratie ontving van 20 dukaten. Hij behaalde voor prenten, in *aqua tinta*-manier uitgevoerd, bij de Nationale Nederl. Huishoudel. Maatschappij in 1805 de premie van den 2den gouden eerepenning, over welke kunst hij in 1806 eene verhand. heeft uitgegeven. Er bestaan van hem eenige fraai geteekende en geschilderde bloem- en fruitstukken en landschappen, ook eenige geëtste plaatjes naar teekeningen van E. van Duilst. Jammer dat hij zich wel eens te buiten ging in het gebruik van sterke dranken, waardoor de armoede in zijn huis drong.

SCHWEIG (J. H.), geb. te *Nijmegen* in 1779, † te *Groningen* in Oct. 1853, trad in 1790, nog geen elf jaren oud, in dienst van den staat, en kwam 4 jaren later voor onder de dappere verdedigers van *Grave* tegen de Franschen. Bij dit beleg sneuvelde zijn vader en werd hij krijgsgevangen. In 1799 streed hij in *N. Holland* tegen de Engelschen, woonde in 1807, 8 en 9 de veldtogten in *Duitschland* bij en in 1812 den togt naar *Rusland*. Daar werd hij den 14 Nov. krijgsgevangen en nam dienst bij het Russisch-Duitsch legioen; streed van dat

oogenblik af niet meer onder, maar tegen de Franschen, en in 1814 in zijn vaderland teruggekeerd, trad hij in deszelfs dienst. Eene onafgebroken trouwe dienst van 54 jaren deed hem in 1849 eene gouden medaille van Z. M. verwerven, die naast de zilveren medaille, hem door den keizer van *Rusland* geschonken, zijne borst versierde. Hij was de oudste onder-officier van het Nederl. leger, werd met hooge militaire eer te *Groningen* begraven, terwijl op zijn graf eene fraai bewerkte tombe, vervaardigd door den heer H. G. Knoops te *Arnhem*, door de onder-officieren van het Nederl. leger werd opgerigt.

SCHIJN (HERMANUS), geb. te *Amsterdam* in 1662, † 1727, oefende zich aldaar in de doode en levende talen en te *Leijden* en *Utrecht* in de geneeskunde, waarin hij ten jare 1682 tot doctor bevorderd werd. Hij vestigde zich te *Rotterdam* om de practijk uit te oefenen, behoorde tot de Doopsgezinde sekte en legde zich tevens met zooveel vlijt op de godgeleerdheid toe, dat de Rotterd. Doopsgezinde gemeente hem in 1686 tot haar leeraar verkoos. De Amsterdamsche gemeente bij de Zon op 't *Cingel* beriep hem te vergeefs tot 3 malen toe, tot dat hij zich eindelijk in 1690 liet overhalen, om daar als leeraar op te treden. Hij was ijverig werkzaam in deze betrekking gedurende 37 jaren en heeft verscheidene geschriften uitgegeven, waarvan G. Maatschoen eene lijst levert in de *Gesch. der Mennoniten* enz. II, 662, in not., en wij slechts noemen: *De mensch in Christus of het geestelijk leven der geloovigen* enz. *Amst.* 1721, herdrukt met pl. 1725. — *Beletzelen des geestelijken levens* enz. Ib. 1727. — Verzameling van tijd- en feest-predicatiën, na zijn' dood uitgeg. onder den titel: *Heilige keurstoffen*, enz. Ib. 1733. Reeds in 1711 had hij geschreven eene: *Korte hist. der Protestante Christenen, die men Mennoniten of Doopsgezinden noemt* enz. Dit werk spoedig zijnde uitverkocht, werd hij aangespoord om het in 't Latijn uit te geven; nu volgde eene: *Historia Mennonitarum*, 2 vol. Ib. 1723 en 29; welke in 't Nederd. vertaald werd, eerst door M. van Maurik, vervolgens door G. Maatschoen, die er vele ophelderingen en een 3de deel van zijne eigene hand bijvoegde, Ib. 1738—44. Door het leveren van een aanhangsel tot het 1ste deel en bijschriften onder de 30 portretten van Doopsgez. leeraars, heeft A. Spinniker zich verdienstelijk gemaakt. Het gansche werk levert vele bouwstoffen voor eene geschiedenis der Doopsgezinden.

SCHIJNVOET (SIMON), geb. te *'s Hage* in 1652, † 1727, legde zich bijzonder toe op de bouwkunst en vond er al vroeg

genoegen in om voorwerpen van natuur en kunst te verzamelen. Te *Amsterdam*, waar hij zich vestigde, gebruikte men hem tot het aanleggen van buitenplaatsen en aanzienlijke gebouwen, zoowel in de stad als langs *Vecht* en *Amstel;* ook heeft hij eenige proeven gegeven van zijne bekwaamheid in het teekenen en etsen. Zijne verzameling van oudheden, munten en zeldzaamheden, waarvan vele stukken door zijne vrouw Cornelia de Rijk afgeteekend zijn; werd door dichters bezongen, en trok o. a. ook de bijzondere opmerkzaamheid van Czaar Peter de Groote. Hij bekleedde de posten van onderschout, hoofdprovoost en secretaris van 't aalmoezeniershuis te *Amst.* en ter zijner eere werd een gedenkpenning geslagen, bij van Loon afgebeeld. Hij gaf uit: *Zinspreuken en zedelessen. Amst.* 1689. — *Lusthofs-sieraden*, 2 *dln.* met pl. in fol. — en *Muntkabinet* met pl. *Amst.* 1691.

SCHIJNVOET (JACOBUS), welligt een broeder van Simon S., was een bekwaam graveur, die in het laatst der 17de en in 't begin der 18de eeuw te *Amsterdam* werkzaam was. Vele teekeningen van Nederl. oudheden, gezigten van steden, dorpen en landhuizen, van R. Rogman, zijn door hem in 't koper gebragt. Ook heeft hij naar eigene teekening verscheidene land- en dorpsgezigten, kunst- en boekplaten uitgegeven, die alle blijken dragen, dat hij de etsnaald en 't graveerijzer goed wist te hanteren.

SCOTTE (APOLLONIUS), geb. te *Middelburg* in de 2de helft der 16de eeuw en † 1 Nov. 1639, was de zoon van Jacob S., die in 1574 de Spanjaarden versloeg bij *Brigdamme*, daarna burgemeester werd van *Middelburg*, vervolgens rekenmeester van *Zeeland*, en later lid van de generaliteits-rekenkamer te *'s Hage*. Apollonius oefende zich te *Leijden* in de regtsgeleerdheid en behoorde tot die Zeeuwsche studenten, welke in 1595 de Staten van *Zeeland* verzochten, om de tragedie en comedie, die zij vertoonen zouden, met hunne tegenwoordigheid te vereeren. Omstreeks 1599 ondernam hij met den beroemden A. Walaeus eene buitenlandsche reis; werd daarna bevorderd tot pensionaris van zijne geb.-stad, vervolgens tot raadsheer bij den hoogen raad in *'s Hage*. Hij stond in vriendschapsbetrekking met onderscheidene geleerde mannen van zijn' tijd, o. a. met H. de Groot, die een lofdicht maakte op de door Scotte in Lat. verzen vertaalde *Ecclesiastes of Prediker van Salomo*, en een gedicht van hem op den dood van zijn zoontje in zijne *Poëmata* opnam. P. C. Hooft zond hem, vóór de uitgave, zijne *Nederl. historiën* bij stukken toe, om daarover zijn oordeel te

vernemen. Verscheidene van zijne brieven aan P. Cunaeus over regtsgeleerde en andere onderwerpen, zijn in 1725 door P. Burman uitgegeven. Eenige brieven over kerkelijke zaken, door hem aan A. Walaeus geschreven, vindt men achter de werken van dien hoogleeraar. Behalve de Lat., beoefende hij ook de Nederd. dichtkunst, blijkens de *Zeeuwsche Nachtegael*, waarin ook eenige stukken voorkomen van zijn broeder

SCOTTE (JACOB), die in 1612 raad was in zijne geb.-stad *Middelburg*, vervolgens schepen en meermalen burgemeester. In 1617 door de Staten van *Zeeland* gekozen tot bewindhebber des O. Ind. Comp; werd hij in onderscheidene staatscommissiën gebruikt. In het daarop volgende jaar zond men hem naar *Utrecht*, om de waardgelders te helpen afdanken, en hij behoorde ook tot de 6 leden der Staten-Generaal, die op zich namen Oldenbarneveldt, de Groot en Hoogerbeets te vatten, onder welker regters zij ook optraden. De Algemeene Staten zonden hem in 1619 naar *Dordrecht*, om A. Walaeus uit de synode te halen, ten einde Oldenbarneveldt in zijn uiterste bij te staan. Een jaar later vaardigde men hem met anderen af als ambassadeur naar *Engeland*, om over de zaken van *Bohemen* te handelen; bij welke gelegenheid Jacobus I hem tot ridder sloeg en met 1500 oncen verguld zilverwerk beschonk. Na den dood van prins Maurits was hij de eerste in de commissie, om wegens *Zeeland* het stadhouderschap aan Fred. Hendrik op te dragen; en stond in 1627 namens gemelde provincie met A. van Manmaker, over den doop van een' zoon des konings van *Bohemen*. Hij overleed waarschijnlijk in 1641.

— (SIMON), oudste broeder van de beide bovengemelden, was geacht om zijne bekwaamheden en verdiensten. In 1599 werd hij 2de en in 1611 eerste secretaris in zijne geb.-stad *Middelburg*. Hij nam in 1616 en 17 van stadswege eene buitengewone commissie waar naar *Engeland*, ter vernieuwing der concordaten omtrent den Engelschen stapel, die toen te *Middelburg* bloeide. Hij kweet zich zóó wel van dezen last, dat men hem, na zijne terugkomst, mildelijk beloonde. In 1618 zond men hem, wegens *Zeeland*, met den raad J. Campe naar *Dordrecht*, om de vermaarde synode bij te wonen. Eindelijk werd hij in 1627 raad van state en ontving bij zijn afscheid van de Middelb. heeren, ter erkentenis van zijne lange en getrouwe diensten, een' zilveren vergulden kop. Het jaar zijner geboorte is ons evenmin gebleken als dat van zijn' dood.

SCRIVERIUS (PETRUS) werd geb. te *Haarlem* 12 Jan. 1576, en † 30 April 1660. Toen zijne ouders zich in 1579 te *Am-*

sterdam vestigden, lieten zij hem achter onder 't opzigt van zijn' oom, den burgemeester B. van der Nijenburg. Hij gaf vroeg blijken van leerzaamheid en vlugheid, zoodat men hem op de Lat. school zond bij den beroemden rector C. Schonaeus, die hem tevens smaak voor de Lat. dichtkunst inboezemde. In 1593 begaf hij zich naar *Leijden*, om zich in de regtsgeleerdheid te oefenen; doch zijn lust voor de fraaije letteren en geschiedenis deed hem daarvan afzien en hij bezocht geene juridische collegiën meer, maar die van B. Vulcanius en P. Merula. Na 6 jaren als academie-burger te hebben doorgebragt, besloot hij als gewoon burger zich te *Leijden* neder te zetten, om zijne verkeering met hoogl. en andere beroemde mannen aan de hand te houden en zijne kundigheden te vermeerderen. Hier leidde hij, uit zucht tot de letteroefeningen, een ambteloos leven, en was ijverig werkzaam in het opstellen en uitgeven van belangrijke werken. Als een krachtig Lat. dichter kan men hem leeren kennen bij Peerlkamp, en als Nederd. bij Witsen Geijsbeek. Zijne uitgave met aanteek. van *Martialis epigrammata*, 1619, van *Seneca tragicus*, van *Lucius Apulejus*, van de *Scriptores rei militaris* en anderen, wordt geroemd. Groot zijn zijne verdiensten omtrent de oude geschiedenis des vaderlands, welke hij van de menigvuldige fabelen en dwalingen trachtte te zuiveren. Hij gaf in 1606, onder den naam van Saxo Grammaticus, een klein werkje uit, getiteld: *Oud Bataviën, nu genaamd Holland* enz.; 3 jaren later *Batavia illustrata. L. B.* etc., uit ondersch. schrijvers opgezameld, waarvoor hem de Staten van *Holland* met een' gouden kop beschonken. Later was hij W. van Goudhoeven behulpzaam in de uitgave zijner *Kronijk*, waarvan zijne aanmerk. het belangrijkste gedeelte uitmaken. In 1636 stelde hij eene *Korte beschrijv.* op *der Nederl. oorlogen, van den aanvang der Nederl. beroerten tot* 1635. *Amst.* Nog meer roem verwierf hij door zijne: *Principes et comites Holl. Zeel. et Frisiae etc. aeri omnes incisi* etc. 1650, in atlas-formaat, vertaald door P. Brugman in 1667, met verkleinde portr. Ook bezorgde hij eene nieuwe uitgave van 't *Goudsche kronijkje*, met uitv. en gel. aanteek. verrijkt, onder den naam van *Toetssteen*, 1663. Hij bedacht een' aardigen vond, om Grotius en Hoogerbeets in hunne gevangenis tijding mede te deelen van den toestand des vaderlands, door middel van proefbladen eener nieuwe uitgave van *Janus Secundus.* Om een Lat. vers, dat hij onder de afbeelding van Hoogerbeets vervaardigde, werd hij in eene boete verwezen van *f* 200, die hij zich bij executie liet afhalen. Hij handhaafde de eer

van *Haarlem* ten opzigte van de uitvind. der drukkunst in gespierde verzen, door een *Laure-crans voor Laurens Coster* enz. 1628, gedrukt achter S. Ampzings *Beschrijv. van Haerlem*. In 1650 verloor hij het gebruik van zijn gezigt, maar daarmede niet den lust en ijver tot de letteroef., terwijl J. Oudaen hem dat gemis zooveel mogelijk trachtte te vergoeden. Na het verlies zijner echtgenoote in 1656 begaf hij zich met ter woon naar *Oudewater*, waar zijn zoon Hendrik bailluw, dijkgraaf en schout was; zijn lijk werd naar *Leijden* overgebragt en met vele eerbetooning in de *Hooglandsche kerk* begraven. Der Remonstrantsche gevoelens toegedaan, gaf hij in de onrustige tijden, die hij beleefde, meer dan eene proeve van zijne liefde tot de vrijheid, en van zijne verdraagzaamheid, zoo in het politieke als godsdienstige, terwijl hij aan een scherp vernuft een schrander oordeel paarde.

SEBA (ALBERT), geb. te *Etzel* in *O. Friesland* in 1665, † 1736, was te *Amsterdam* werkzaam als bediende bij eenige apothekers, en deed daarna met onderscheidene koopvaardijschepen meer dan éénе reis naar onze overzeesche volksplantingen, van waar hij eene belangrijke verzameling van voorwerpen, tot de natuurlijke historie betrekkelijk, naar *Amst.* medebragt. Hier als apotheker gevestigd, deed hij goede zaken, zoodat hij een vrij aanzienlijk vermogen verwierf. Hij verkocht zijne verzameling van opgezette land- en zeedieren, vogels, slangen en insecten, aan Czaar Peter den groote, met wien hij gedurende diens verblijf in *Amst.* gemeenzaam omging, voor *f* 15,000. Hierop begon hij eene nieuwe verzameling aan te leggen, nog rijker en uitgebreider dan de vorige, die na zijn' dood bij gedeelten verkocht werd. Hij gaf er eene beschrijving van onder den titel: *Locupletissimi rerum natur. thesauri accurata descriptio* etc. met een groot aantal gekleurde platen, 2 dln. in fol. *Amst.* 1734 en 35, daarna met nog 2 dln. vervolgd. Tot den tekst hebben hier en daar Gaubius, Musschenbroek en anderen medegewerkt. Hij schonk het 1ste deel aan Boerhaave, die het geschenk met een' brief beantwoordde, te lezen in den *Navorscher*, V, 98, waarin hij o. a. het gedicht van Gaubius, vóór het werk, bijzonder prijst en betuigt zich te verblijden, dat in zijn' leeftijd het vaderland een' man heeft gehad, die de bekwaamheid, lust, magt en het verder vereischte bezat tot het ondernemen, uitvoeren en uitgeven van zoo een gadeloos pronkstuk. — Seba was lid van de keizerl. kon. Leopoldinische, Carolinische en kon. Engelsche Societeit der wetenschappen en van de Acad. van *Bologna*.

SEBASTIAAN (EGBERTZ.) Zie op EGBERTSZ., deel I bl. 481.
SECUNDUS (JANUS), Zie op JANUS, deel II, bl. 27.

SELS (WILLEM HENDRIK), geb. te *Wageningen* 27 Maart 1741, † 16 Dec. 1789, genoot te *Elburg* en te *Barneveld* bij een' predikant onderwijs in de Gr. en Lat. talen, en aan het athenaeum te *Amsterdam*, behalve in de fraaije wetenschappen, ook in de regtsgeleerdheid, terwijl hij in 1761 te *Harderwijk* tot doctor in de beide regten bevorderd werd. Weldra zag hij zich te *Amst.* aangesteld tot boekhouder in de wisselbank en vervolgens tot auditeur-militair der gewone bezetting. In 1769 ontsloeg hij zich van deze posten, om, op het ouderlijk landgoed *Dennebroek*, bij *Barneveld*, zich geheel aan de dicht- en letterkunde toe te wijden. Hier leidde hij een eenzaam, ingetogen leven, onthield zich van alle dierlijk voedsel, sliep weinig, en kreeg wegens zijne vrome, strenge, eenzame leefwijze in den omtrek den naam van philosoof. Hierdoor knakte hij, bij een zwak ligchaamsgestel, zijne gezondheid. Nu en dan ging hij naar *Amst.*, om zijne lettervruchten te laten drukken; in 1785 wegens familie-belangen eenigen tijd naar *Elburg* en *Kampen*, steeds het verlies zijner eenzaamheid beklagende; en in Nov. 1789 naar *Havelte* in *Drenthe*, waar hij zijne dagen eindigde. Van zijne zoogenoemde dichtoefeningen zagen o. a. in 1763 het licht: *Brieven en bespiegelingen*, vol onzin. Twee jaren later: *Salomon, koning van Israël*, in 12 boeken, waarin de platen van Punt de verzen in schoonheid ver overtreffen. In hetzelfde jaar: *Het verbond der genade en het lied van Zion;* en in 1779 *Evangelische en zedelijke liederen.* Als bevallig prozaschrijver heeft hij zich door zijne *Zedelijke Uitspanningen*, 3 dln. *Amst.* 1771—74, meer roem verworven, dan door al zijne rijmwerken. Na zijn' dood heeft zijn vriend H. H. Vitringa eenige prozaïsche en gerijmde schriften van hem uitgegeven, onder den titel: *Kleine werkjes* enz. *Kampen* 1792.

SENDEN (GERARD HEINRICH VAN), geb. te *Uphusen* in *O. Friesland*, 23 Dec. 1793, † 20 Oct. 1851, gaf al vroeg blijken van groote geestvermogens; bezocht de Lat. scholen te *Aurich* en te *Embden*, en in 1811 de academie te *Groningen*, om in de theologie te studeren. Op de roepstem van den koning van *Pruisen*, werd hij in 1813 vrijwillig jager, trok met de Lingensche-Tecklenburger jagers op, terwijl hij overal Horatius en het Gr. Testament met zich voerde. Vóór dat zij zich met het groote leger vereenigden, was de hoofdzaak reeds beslist, en toen hij kort daarop zijn ontslag kreeg, snelde hij verheugd naar zijne boeken terug; doch moest zijn plan om te docto-

reren en andermaal de academie te bezoeken, opgeven. Door zelfoefening bragt hij het weldra zoover, dat hij voor den O. Frieschen coetus met lof zijn candidaats-examen aflegde, en in 1815 zich als predikant geplaatst zag te *Nendorp*, 5 jaren later te *Middelbert* en in 1832 te *Zwolle*. Zijn grootsch plan, door den hoogl. Muntinghe aangevuurd, om een uitgebreid werk te leveren over bijbelbestrijding en bijbelverdediging, heeft hij slechts gedeeltelijk kunnen uitvoeren. In 1827 verscheen te *Gron.* het 1ste deel zijner: *Verdediging van bijbel en openbaring, tegen de voornaamste vroegere en latere bestrijders van dezelve;* het 2de deel 1ste stuk in 1831 en het 2de stuk te *Leijden* in 1841; dit loopt tot aan 't begin der 17de eeuw en omvat het 4de tijdperk der herleving en aangording der Apologetiek. Het door hem beloofde 5de en 6de tijdperk bleef in de pen. Van zijne leerredenen, in levendigen en beeldrijken stijl geschreven, hebben behalve eene menigte gelegenheidsleerred. het licht gezien, die *Over de gesch. van Jezus lijden en sterven.* 2 *dln. Gron.* 1839. — *Over verschillende onderwerpen. Leijd.* 1843. — *Over de Feeststoffen.* 2*de druk*, *Zwolle* 1847. — *Nagelatene leerred.* 2 *dln.* Ib. 1852. Na de uitgave van een catechizeerboekje: *Chrl. onderwijs in de gesch. des bijbels voor eerstbeginnenden enz.*, verscheen in 1837 eene *Aardrijkskundige beschouw. van Palestina* voor scholen en catechizatiën, met eene kaart, die tegen den muur kon opgehangen worden; en op uitnoodiging van den hoogl. v. d. Palm, om voor zijne bijbelvertaling een' atlas te ontwerpen, toog hij met lust aan 't werk en leverde in 1840—44 ten gebruike van gemelde vertaling een' *Bijbel-atlas* in 4to, later gevolgd door een *Register of woordenboek der gewijde aardrijkskunde*, doch slechts gebragt tot letter J. Deze werken getuigen, hoe hij als 't ware te huis was in het *H. Land*, dat hij zoo vurig wenschte met eigen oogen te aanschouwen. En ziet! onverwachts werd die wensch vervuld. Prinses Marianne der *Nederl.* noodigde hem uit, haar derwaarts te vergezellen als leeraar en aardrijkskundige, hem, die zich daarenboven als uitstekend reisbeschrijver had doen kennen door zijne: *Alpenrozen*, 2 *dln. Amst.* 1842 en 43. De reis werd aanvaard in 1849 en in 't volgende jaar volbragt. Groot was het verlangen en de verwachting naar de beschrijv. zijner opmerkingen, doch deze werd slechts voor een gedeelte vervuld, wijl naauwelijks na het verschijnen van 't 1ste deel zijns werks: *Het H. Land of mededeelingen uit eene reis naar het Oosten* enz. *Gor.* 1851, de treurige mare door 't land klonk: „van Senden is dood!" — Door zijne uit 't Hoogd. vertaalde werken maakte hij zich het eerst als schrijver be-

kend, en door een aantal gelegenheidsverzen in 't Hoog- en Nederd. als een krachtig en sierlijk dichter, wiens verstrooide stukken wij in één' bundel vereenigd wenschen. Van zijne exegetische bekwaamheden draagt het werk duidelijke kenmerken, dat na zijn' dood uitkwam onder den titel: *Het Evang. van Joh. gebragt in huizen en harten* enz. *Zwolle* 1852. Zulke groote verdiensten, als wij in hem bewonderen, werden binnen en buiten 's lands opgemerkt en vereerd. Hij werd o. a. in 1836 benoemd tot lid der Maatsch. van Nederl. letterkunde te *Leijden*, in 1840 tot ridder van den Ned. leeuw, en in 1846 door de Leidsche godgel. faculteit tot doctor in de theologie honoris causa.

SENGUERDIUS (ARNOLDUS), eigenlijk SENKWARD, geb. te *Amsterdam* in 1610, † 1667, legde de grondslagen voor zijne wetenschappelijke loopbaan in zijne geb.-stad; en begaf zich later naar *Leijden*, waar hij zich eerst in de wijsbegeerte oefende en in 1629 den acad. graad van philosophiae magister behaalde; daarna naar *Franeker*, waar hij zich met zulk een ijver in de theologie oefende, dat hij weldra bekwaam geoordeeld werd, het woord te verkondigen. Hiertoe kwam het echter niet, wijl hij te *Utrecht* in 1635 op de Illustre school werd aangesteld tot magister in de metaphysica, 3 jaren later tot buitengewoon, daarna tot gewoon hoogl. in de physica en metaphysica, onder voorwaarde dat hij binnen 4 jaren niet naar elders zou vertrekken zonder toestemming der regering. In 1641 verhoogde men zijne jaarwedde met *f* 300 en kreeg hij den titel van eersten hoogl. in de wijsbegeerte. Een aanzoek van prins Fred. Hendrik, om de philosophie te onderwijzen op de doorluchtige school te *Breda*, wees hij van de hand: doch gaf gehoor aan dat der Amsterd. regering, om daar als opvolger van C. Barlaeus het professoraat te bekleeden, welke betrekking hij in 1648 aanvaardde met eene redevoering: *De vero philosopho;* terwijl hij eenigen tijd later bibliothecaris en curator der Lat. scholen werd. Bij zijne uiteenloopende studiën voegde hij ook de geneeskundige, blijkens zijn werk *De osteologia corporis humani et Discursus de ostento Dolano. Amst.* 1662, door deskundigen geroemd. Onder zijne andere werken telt men zijne: *Introductio ad physicam*, 1644. — *Index metaphysicae generalis et specialis. Traj.* 1647. — *Collegium physicum et ethicum. Amst.* 1642 en 43.

— (WOLFERDUS), zijn zoon, geb. te *Utrecht* in 1646, † 1724, drukte zijns vaders voetstappen en legde zich toe op de wijsbegeerte, bijzonder op de natuurkunde. Even als zijn vader volgde hij de Aristotelische rigting en maakte weldra door zijne ervarenheid zulk een' naam, dat men hem in 1675 te *Leijden*

tot buitengewoon en in 't volgende jaar tot gewoon hoogl. in de wijsbegeerte aanstelde; bovendien werd hij na den dood van Spanheim in 1701 tot bibliothecaris benoemd. Met den hoogl. Volder hielp hij de gronden leggen voor het onderwijs in de proef-ondervindelijke wijsbegeerte. De luchtpomp, door O. van Guericke uitgevonden en door Boyle verbeterd, heeft hij tot meerdere volkomenheid gebragt, terwijl hij ook andere werktuigen, daartoe noodig, vervaardigde. De beschrijving, die hij er van heeft gegeven en nog andere schriften, zijn door Foppens vergeten. Hij schreef o. a. *De tarantula.*

SENSERFF (WALTER), ridder, oud burgemeester van *Rotterdam* en bewindhebber der O. Ind. Comp., bragt zijne nagedachtenis in zegening, door eene heilzame wilsbeschikking d. 10 Oct. 1751, waarbij bepaald werd, dat jaarlijks te *Rotterdam*, een der Hervormde leeraren, voor een eeregeld van *f* 500, 8 leerredenen zou houden ter wederlegging van Atheïsten, Deïsten, Heidenen, Joden en Mahomedanen, of andere tegensprekers van het Christelijk geloof; terwijl hij tevens begeerde, dat de prediker in zijne leerred. zich moest onthouden van wederleggende aanmerkingen op de leerstellingen van zoodanigen, welke men onder de Christenen doorgaans gewoon was ketters en sectarissen te noemen. Deze beschikking stond gelijk met eene dergelijke van R. Boyle te *Londen.* De eerste pred., die na 's mans dood (Aug. 1752) door de achtergeblevene weduwe daartoe benoemd werd, was Joh. Patijn; na wien verscheidene pred. deze hun opgelegde taak hebben volvoerd, maar nooit, — zoover wij weten, — iets van hunnen arbeid uitgegeven, waardoor meer aan 't doel zou zijn beantwoord.

SEPP (JAN CHRISTIAAN), geb. te *Amsterdam* 8 Nov. 1739, † 29 Nov. 1811, werd, door zijn' vader, een bekwaam graveur van land- en zeekaarten, in de teekenkunst onderwezen. Al vroeg ontwikkelde zich in hem eene bijzondere neiging tot het verzamelen en afbeelden van insecten. Hierin door zijn' vader geholpen, werden er weldra eenige gekleurde entomologische voorwerpen in 't koper gebragt en met eene beschrijving uitgegeven. Als boekverkooper werd de uitgave van *Nederl. insecten* vervolgd, en ook die van *Nederl. vogelen*, waartoe C. Nozeman den tekst leverde. Na den dood zijns vaders bleef hij zijnen kunstarbeid voortzetten, ondersteund door een zijner zonen. Behalve de uitgave eener vertaling van Edwards en Catesby over *Uitlandsche vogelen*, maakte hij zijne landgenooten ook bekend met de uitgezochtste houtsoorten, marmers, de versteeningen van Knorr, de cicaden, wantzen, sabel- en trek-

sprinkhanen, met eene beschrijving in 't Nederd. en Fr. bij de platen. Onder zijn opzigt werden ook de platen bezorgd voor het belangrijke werk van J. Kops: *Flora Batava.* In weerwil van zijn veelvuldige werkzaamheden, nam hij gaarne deel aan het gezellig verkeer; was met C. Writz en anderen mede-oprigter der Maatsch. *Felix meritis*, waarin hij menige verhandeling met roem en toejuiching voordroeg; terwijl hij bovendien bij de Doopsgezinde gemeente der Oude-Vlamingen te *Amst.* als leeraar optrad, en door zijne ernstige voordragt stichtte. Hij bragt er het zijne aan toe, dat deze afdeeling der Mennoniten zich vereenigde met de Zonïsten, of die welke in de kerk *de Zon* vergaderden.

SERRURIER (PETRUS), of SERARIUS, leefde te *Amsterdam* in 't midden der 17de eeuw en noemde zich een dienaar des Heeren in de algemeene kerk. Hij had zich in 't hoofd gezet, dat het beste middel om de Joden te bekeeren, bestond in de toestemming dat het rijk van den Messias, door de profeten aangekondigd en in de openbaring van Joh. meer duidelijk aangewezen, een aardsch koningrijk zijn zou, dat men weldra zou zien verschijnen. In de sterren-wigchelarij zocht hij de gronden voor zijne hersenschimmen. Daar zijne gevoelens eenigermate met die van Antoinette Bourignon overeenstemden, ontstond er eene vriendschapsbetrekking tusschen deze 2 dweepers, welke echter niet lang stand hield. Zijn werk, dat het meeste gerucht maakte, voert den titel: *Brevis dissertatio de fatali et admiranda illa omnium planetarum in uno eodemque signo Sagittarii, igneae triplicitatis ultimo conjunctione die* 1 *et* 2 *Dec. anno* 1662. *Amst.* 1663. Het lokte tegenschriften uit, bijzonder van S. Maresius, op welke Serarius hem niet schuldig bleef. Onder meer andere zond hij ook in 't licht: *Een blijde boodschap aan Jerusalem.* Ib. 1665, dat men houdt voor eene vertaling van P. Felgenhawer's werkje, getiteld: *Bonus nuntius Israëli.* Ib. 1655.

— (HENDRIK CORNELIS), geb. te *Amsterdam* in 1754, † 1812 genoot eene wetenschappelijke opvoeding en stond reeds op zijn 18de jaar aan 't hoofd van een der eerste handelshuizen aldaar. Hij wist zich door kunde en eerlijkheid bemind en geacht te maken, zoodat hij velen, die in moeijelijke omstandigheden tot hem den toevlugt namen, ten gids en raadsman verstrekte. Als president van 't arrondissement *Amsterdam*, als lid van 't syndicaat van *Holland* en van den municipalen raad, beoogde hij bij al zijne werkzaamheden het welzijn der maatschappij. De koning erkende zijne verdiensten door de ridderorde van den Nederl. leeuw. Hoezeer met het bestuur van zijn'

handel en verscheidene belangrijke administratiën belast, vond hij nog tijd tot het opstellen van vele verhandelingen betrekkelijk den handel en het bestuur. Als leidraad voor het godsdienstig onderrigt zijner kinderen, zond hij in 't licht: *Onderwijs in de Godsdienst voor jonge lieden*, 1806. Tevens in 't Nederd. en Fransch: *Kronijk der gewigtigste gebeurtenissen bijzonder met opzigt tot de Fr. revolutie en hare gevolgen, voornamelijk getrokken uit de Fr. Leijdsche courant*, waarvan het 18de stuk verscheen in 1811.

SERRURIER (JACOB FREDERIK), geb. te *Hanau* 5 Nov. 1771, † 2 Nov. 1844, werd, even als zijn grootvader, bestemd voor het leeraarsambt, en bezocht eerst eene Hollandsche, daarna eene Lat. school, terwijl hij op zijn 14de jaar de Hebr. taal leerde bij een' predikant te *Wallau*, een dorp nabij *Maintz*. Na op 't athenaeum in zijne geb.-stad eenige exegetische collegiën te hebben bijgewoond, vond hij gelegenheid bij een' predikant, zich verder in de Gr. en Lat. talen te oefenen. Behoorlijk toegerust, begon hij in 1789 te *Leijden* zijne theol. studiën, en voegde zich, op aanraden van Schultens, bij de Waalsche gemeente, welker synode hem in 1793 tot proponent bevorderde. Na 't volbrengen van een reisje door *Zwitserland*, beriep hem in 1795 de Fr. gemeente te *Zwolle* tot predikant. Doch niet met hart en ziel ingenomen met den stand, dien hij bekleedde, nam hij 2 jaren later zijn afscheid, vatte een' ijzerhandel bij de hand en mengde zich in de toenmalige staatkundige bewegingen. In 1803 begon hij zich op een buitengoed in 't *Zwoller-kerspel* op den landbouw toe te leggen, beproefde nieuwe inrigtingen, welke weinig navolging vonden; gaf eene vertaling uit van 't *Fruitkundig woordenboek* van Christ en Forsyth, 2 dln. 1805 en 6, en de *Boerengoudmijn*, 1807, getrokken uit het werk van Thaer. Koning Lodewijk benoemde hem in 1808 tot lid van 't Instituut en van de Commissie van landbouw in *Overijssel*. Als schoolopziener had hij reeds vroeger ijverig medegewerkt ter verbetering van 't volksonderwijs en was ook in andere betrekkingen, b. v. als lid van den raad van financiën in gemelde provincie, werkzaam. Na onze verlossing van 't Fransche juk verliet hij zijn landgoed, dat hem weinig voordeel had opgeleverd en vestigde zich te *Amst.* als makelaar, waar hij later gouvernements-solliciteur werd. In 1815 stelde men hem aan tot secretaris der commissie van landbouw in *N. Holland*, terwijl hij van 1818—29 het tijdschrift: *De Buitenman* uitgaf. De laatste betrekking, welke hij aanvaardde, was die van referendaris bij 't ministerie van

binnenlandsche zaken, en van directeur der Nederl. Staatscourant; een' voordeeligen post in die dagen, waarvan hij zich in 1831 ontsloeg, wegens verzwakking van 't gezigt, welke later in volslagene blindheid overging. Zijne helderheid en opgeruimdheid van geest bleef hem tot in de laatste ure bij.

SERVAAS (WILLEM), geb. in 1739, † 1825, betoonde in zijne jeugd groote leergierigheid en vlugheid, en leerde in korten tijd de Lat. taal, die tot aan zijn' dood zijne geliefkoosdste bleef. Hij begaf zich naar *Leijden*, om in de geneeskunst te studeren en gaf in 1766 blijken van zijne vorderingen, door het verdedigen eener *Diss. in fundamenta et certitudine medicinae inquirens*, en in 1775, door het vertalen van 2 redevoeringen van Gaubius: *De regimine mentis quod medicorum est;* van welke Gaubius betuigde dat hij zijne meening goed gevat had. Hij koos *Delftshaven* ter uitoefening van de practijk, en vond er lust in, om jonge lieden tot verschillende vakken van studie voor de hooge scholen op te leiden, en onderwijs te geven in 't Latijn, in de meet-, stel-, natuur-, sterre- en zeevaartkunde. Hij stond met onderscheidene geleerden in briefwisseling, was een voorstander der Kantiaansche philosophie, blijkens eenige verhandelingen in P. van Hemert's *Magazijn voor de critische wijsgeerte*, en bezat een beminnelijk en satiriek karakter. Hij was geacht en geliefd en blies te *Breda* in de armen zijner kinderen en kindskinderen den laatsten adem uit.

SERVILIUS (JOH.) Zie op KNAAP (J.), deel II, bl. 95.

SEU (JOHANNES) uit *Francfort*, in 1576 beroepen als pred. bij de Herv. gemeente te *Middelburg*, waar hij † den 7 Jan. 1613, wordt geroemd als een ijverig arbeider in den wijngaard des Heeren. Hij schreef: *Schriftmatige artijkelen tegen de ongeschikte en valsche dwaelingen der Wederdoperen. Middelb.* 1599. — *Corte beschrijvinge van het ampt der overheit, en wederlegginge van een boucxken dat een Wederdoper met verzwijginge zijns naams heeft laten uitgaan enz. tegen het recht gebruijk des Crijchs.* Ib. 1600. Het werkje werd aangevochten door een' naamloozen schrijver, die — volgens Modet — de teksten aanhaalde met zulken grond en verstand, als (zoo men zegt) Bartel den Psalter las. Hij wordt door G. Brandt in diens *Hist. d. Reform.* II 4 en 5 ten onregte van onverdraagzaamheid beschuldigd.

SEVECOTIUS (J.), zie op ZEVECOTIUS.

SEVERINUS (ADRIANUS), wiens geb.- en sterfjaar onbekend schijnen, was een geleerd boekverkooper te *Leijden*, die zich in 1669 als dichter bekend maakte door zijne *Geestelijcke jaerfeesten*, en in 1673 door zijne *Mengeldichten*, waarin

eenige gedachten uit de *Essais de Montaigne* berijmd zijn, en voorts eenige stichtelijke historische erotische en gelegenheidsdichten voorkomen, waarvan sommige van talent getuigen. Meer bekend is zijne *Oorspronkelijke beschrijv. der belegering van Leijden*, voor 't eerst in 1674 en voor de 5de maal in 1774 met pl. en portr. uitgegeven. Ofschoon in geene betrekking staande tot de hoogeschool, heeft hij echter in hare gehoorzaal, den 27. Nov. 1676, een welsprekende lijkrede gehouden op den Lt.-Admiraal M. A. de Ruiter, welke opgenomen is in W. Geijsbeek's *Apolineum*, I, 125 enz.

SEIJEN (ARNOLDUS) of SIJEN, geb. te *Amsterdam* in 1640, † 1678, was geneesheer te *Gouda* en ijverig beoefenaar der botanie, en had zijn' tuin aldaar op eene hooge schaal aangelegd en voor elken liefhebber dier wetenschap toegankelijk gesteld. Zijne uitgebreide kennis in dat vak noopte curatoren der Leijdsche hoogeschool in 1670, hem een' leerstoel aan te bieden in de kruidkunde, waarmede het opzigt over den botanischen tuin verbonden was. Hij stond in vriendschapsbetrekking met H. van Beverningk, C. Fagel, S. van Beaumont, W. Bentinck, A. van Reede, enz., die zich beijverden om fraaije en zeldzame planten aan te kweeken en hem behulpzaam waren om den academischen hof met dergelijke te verrijken. Bij het aftreden als rector magnificus in 1675, hield hij eene plegtige redevoering ter gedachtenis van 't 2de halve eeuwfeest der hoogeschool.

SEWEL (WILLEM), geb. te *Amsterdam* in 1654, † 1720, wiens voorouders uit *Engeland* herkomstig waren, behoorde tot de secte der Bronnisten en zijne ouders tot de Vlaamsche Doopsgezinden, doch deze gingen omstreeks 1657 tot de Kwakers over. Ofschoon tot een handwerk opgeleid, toonde hij meer lust in letteroefeningen; legde zich toe op de Lat., Fr., Eng. en Hoogd. talen; vond in 't schrijven en vertalen voor boekverkoopers zijn bestaan, alsmede in het onderwijzen van jonge lieden en het opstellen der *Amsterdamsche Courant.* Men heeft van hem, behalve vertalingen, waaronder de *Hist. des O. en N. Testaments* en de *Joodsche hist. van Flavius Josephus* uitmunten, eene *Nederd. spraakkunst. — Korte Wegwijzer van de Eng. tot de Nederd. taal. — Volkomen woordenboek der Eng. en Nederd. talen*, 2 *dln. in* 4*to. — Hist. van den opkomst en aanwas der Quakers*, in fol., meestal ontleend uit G. Croese's *Historia Quaceriana.* 1695. Minder waarde hebben zijne rijmoefeningen, waarvan wij slechts vermeld vinden: *Koning Davids val en wederoprijzing.* 1713.

SIBELIUS (CASPAR), geb. te *Elberfeld* in 1590, † 1658,

volbragt zijne theol. studiën te *Herborn* en te *Leijden*, was eerst pred. te *Randerath* en *Geilenkirchen*, daarna te *Gulik* en eindelijk in 1617 te *Deventer*. In 't volgende jaar nam hij zitting in de nationale synode te *Dordrecht* en werd benoemd tot reviseur der statenoverzetting van 't N. Test. en der Apocryphe boeken. Hij verkreeg in 1641 zijn' schoonzoon J. L. van Goor tot ambtgenoot, en 8 jaren later zijn emeritaat. Hij heeft onderscheidene schriften, veelal verklaringen van sommige plaatsen in 't O. V., uitgegeven; ook eenige leerredenen in 't Latijn en 't Nederd. Op de bibliotheek te *Deventer* worden eenige H. S. S. van hem bewaard, gedeeltelijk betrekking hebbende tot de bijbelvertaling, gedeeltelijk uitlegkundige, als ook eene *Historica narratio de curriculo totius vitae et peregrinationis suae*, 2 tom. in 4to, door hem voor de drukpers bestemd.

SIBERSMA (HERO), geb. te *Harlingen* in 1644, † 1728, volbragt zijne acad. studiën te *Franeker*, beklom in 1671 den predikstoel te *Sixbierum*, vervolgens te *Ternaard*, *Harlingen* en eindelijk in 1683 te *Amsterdam*. Hij was een voortreffelijk godsdienstleeraar, die de Coccejaansche rigting volgde en door mond en pen veel heeft bijgedragen ter beoefening van eene zuivere ascetiek. Groot is het getal zijner schriften, in Abcoude en Arrenberg's *Naamregister* opgeteld. Dat hij ook de Nederd. lier hanteerde, toonde hij in eenige verstrooide gelegenheidsverzen en in zijne *Bijbelsche gedichten*, Ib. 1701, door W. Geijsbeek en van der Aa niet vermeld.

SIBRANDA (JOHANNES), geb. te *Witmarsum*, 20 Sept. 1668, † 18 Dec. 1696, begon zijne acad. studiën in de fraaije letteren, wiskunde, oostersche talen en theologie in 1685 te *Franeker*. Om zich in de eerstgenoemde (zijne lievelings-studie) nog meer te volmaken, bezocht hij *Leijden* en *Utrecht*, waar hij den beroemden Graevius hoorde. Ofschoon in 1692 tot proponent bevorderd, is hij niet als predikant opgetreden, wijl de curatoren der Franeker academie hem in 't daarop volgende jaar toestonden, bijzonder onderwijs te geven in de Grieksche letterkunde. Hij onderscheidde zich eerst gunstig in dezen werkkring; maar zijn loszinnig gedrag deed hem weldra zijn' post verliezen. Het leedwezen daarover schokte zijn' geest en deed hem vroegtijdig ten grave dalen. Men heeft van hem o. a. eene theses, onder Vitringa verdedigd: *De statu Judaeae prov. sub procuratoribus veraque interpretatione Joh.* 18: 31, opgenomen in den *Thesaurus N. theologico-philologicus*, tom II, 529 etc; met aanmerk. vermeerderd door zijn broeder Hero S. — Voorts

Positiones philologicae etc. *Fran.* 1695 en 96. — *Diatribe ad* 1 *Pet.* 5: 5*b*. *Ib.* 1696. — *Diatribe ad locum Gal. VI:* 17 en *De Macello* 1 *Cor.* 10: 25.

SIBRANDUS, een Friesch van geboorte, was omstreeks 1230 abt in 't klooster *Mariën-gaarde*, ten Z. Westen van de *Hallumer Kerkbuurt* gelegen, en van de orde der Premonstratensen, ook wel Norbertinen of Witte heeren genoemd. Men schrijft hem eenige geleerdheid, vooral uitstekende godsvrucht toe. Gedurende 8 jaren bekleedde hij dien post, en daalde in 1238 of 1240 met den reuk van heiligheid ten grave. Hij schreef het leven van S. Siardus en van Fred. van Hallem, den stichter en eersten abt van 't bovengemelde klooster.

SICCAMA (SIBRANDUS), geb. te *Bolsward* omstreeks 1570, werd bevorderd tot doctor in de beide regten, en nam toen eerst het secretariaat waar te *Hasselt* in *Overijssel*, daarna in zijne geb.-plaats, waar hij nog leefde in 1617. Hij was zeer ervaren in de regten, Rom. oudheden en vaderl. geschiedenis, en stond in vriendschapsbetrekking o. a. met U. van Burmania en J. Scaliger. Hij schreef een werk: *De judicio centum virali libri II. Fran.* 1596; opgedragen aan Frieslands stadhouder Willem Lodewijk van Nassau. In de *Antiq. Rom.* van Graevius vindt men van hem eene verhandel. *De veteri anno Rom. Romuli et Numae Pomp. antitheses.* 1599, tom. VIII, en *Fastorum Kalendarium libri II*, 1600, tom. VIII. — *Lex Frisiorum*, *sive antiquae Frisiorum leges* etc. Fran. 1617.

SICHEM (CHRISTOFFEL VAN) maakte zich te *Amsterdam*, waar hij zich in 't begin der 17de eeuw moet hebben opgehouden en waarschijnlijk een leerling geweest is van den beroemden H. Goltzius, bekend als een bekwaam graveur. Er bestaan van hem vele in 't koper gesnedene platen, waaronder belangrijk zijn de portretten, naar eigene teekening vervaardigd in de *Iconica haeresiarcharum* etc. *Amst.* 1609. Zijne houtsneeplaten, naar eigene teekening of naar die van Goltzius, worden nog hooger gewaardeerd. Men vindt er o. a. in *Bijbeltresoor of zielenlust. Amst.* 1646. — *Schat der zielen of leven van J. Christus.* Ib. 1648.

SICKINGE (PETRUS) of SICKINGA, uit een aanzienlijk geslacht te *Groningen*, bekleedde aldaar jaren achtereen het burgemeesterschap, en was een bekwaam regent, dien men in onderscheidene zendingen gebruikte. De eerste, waarvan wij melding vinden, vond plaats in 1504 naar *Vollenhove*, om een' stilstand van wapenen tot stand te brengen. Terwijl hij met W. Frederiks en J. Canter onder de ijverige tegenstanders be-

hoorde van de Saxische hertogen, was hij er zeer voor, om hertog Karel van *Gelder* te *Groningen* te huldigen. Meermalen werd hij aan dezen gezonden en poogde in 1524 te vergeefs eene vereeniging met de Bourgondische Friezen. Ofschoon ijverig in de weer, om het oproer in 1525 te dempen, zag hij zich met 3 andere regenten gedrongen om zich borg te stellen voor de stads schulden. Bij het toenemen der woede verliet hij de stad en begaf zich naar den Gelderschen hertog, om dezen den stand der zaken open te leggen, waardoor de drift tegen hem, inzonderheid tegen zijn schoonzoon J. Jargers, nog meer uitbarste. De weifeling van Karel en van den stadhouder Jaspar van Merwick deed hem afwezig blijven. Zijne verdere lotgevallen zijn ons onbekend. Of hij dezelfde is, die op de lijst der teekenaren van de Unie van *Brussel* in 1577 onder den naam van Peter Sijckijnghe voorkomt, is niet zeker, doch wel waarschijnlijk.

SIDNEY (PHILIP), geb. te *Penshurst* in 't graafschap *Kent*, den 29 Nov. 1554, deed, na loffelijk volbragte studiën, een' togt door *Frankrijk*, en bevond zich te *Parijs*, toen in den beruchten Bartholomeus-nacht duizende Hugenooten vermoord werden; trok vervolgens door *Duitschland* en *Italië*, en werd na zijne terugkomst de bijzondere gunsteling van koningin Elizabeth, die hem als gezant naar *Weenen* zond en tot ridder sloeg. In 1585 begaf hij zich met zijn' neef Leycester naar de *Nederlanden*, om zich in de krijgs- en staatszaken te oefenen, en werd aangesteld tot gouverneur van *Vlissingen* en *Rammekens*. Hij legde een zeldzaam beleid aan den dag voor *Axel*, en toen Leycester het beleg sloeg voor *Zutphen*, en Sidney de toevoer tot die stad van de Spanjaarden wilde verhinderen, geraakte hij te *Warnsveld* slaags met eene bende van Parma en ontving eene gevaarlijke wond in de dij, waaraan hij den 27 Oct. 1586 te *Arnhem* overleed. Hooft noemt hem een heer van heugelijk vernuft, dapper beleid, fraaije geleerdheid, aardige taal, zinlijke en minnelijke zeden, en Grotius: een jongeling tot groote daden geboren, die bij zijne aanzienlijke geboorte en rijkdommen, een' grooten voorraad van kennis en geleerdheid voegde. Zijne *Arcadia*, in vele talen overgezet, is ook in 't Nederd., doch stijf en deerlijk mishandeld, vertaald door F. V. S. de Jonghe, *Delft* 1639, en zijne *Defence on Poesy* is door J. de Haas in onze taal overgebragt in 1713. In Toussaint's *Leycester* speelt hij eene voorname rol.

SIEBEN (CORNELIS), geb. te *Crefeld* 23 Oct. 1699, † 14 Sept. 1743, begon zijne acad. studiën te *Duisburg*, hield zich

daarna 6 jaren lang te *Leijden* op en legde zich met zoo veel ijver op de regtsgeleerdheid toe, dat men hem toestond aan eenige studenten privaat onderwijs te geven. In 1722 bood men hem te *Harderwijk* een' leerstoel aan in de geschiedenis, welsprekendheid en Gr. taal, terwijl zijne leermeesters te *Leijden* hem eershalve tot doctor in de regten bevorderden. Hij aanvaardde dien post in Junij 1723 met eene belangrijke en sierlijke rede: *De studii historici utilitate in juris prudentia.* Bij het nederleggen van 't rectoraat en bij andere gelegenheden hield hij onderscheidene redevoeringen, waarvan die *Pro adulatoribus* hem in onmin bragt met zijn' ambtgenoot Pagenstecher, welke door tusschenkomst der curatoren werd weggenomen. Het was zijn streven de oude letterkunde en historie met de regtsgeleerdheid te vereenigen. Zijne voorliefde voor de laatstgenoemde wetenschap deed hem besluiten de roeping naar *Amsterdam* tot professor in de regten gehoor te geven. Hij hield er in 1733 zijne intreê-rede: *De studio Graecae linguae cum jurisprud. conjungendo;* 2 jaren later sprak hij eene oratio: *Pro justitia contra Carneadem;* en in 1739: *De jure principis in remittendis delictorum poenis*, ook in 't Nederd. vertaald door F. à Meijnsma de Jonghe, *Amst.* 1740. Indien de dood het niet verhinderd had, zou hij in 1743 eene redevoering hebben uitgesproken tegen de pijnbank. — Van zijn' zoon

SIEBEN (BARTHOLOMEUS) hebben wij geene andere berigten kunnen opsporen, als dat hij op voorspraak van Burmannus Sec. te *Amsterdam* in 1754 den leerstoel, vroeger door zijn' vader bekleed, aanvaardde met eene rede: *De poëtices studio cum jurisprud. conjungendo.* De vrienden van Ruhnkenius hadden dezen liever dien post gegund. Het schijnt dat Sieben aan de verwachting, welke men van hem koesterde, niet heeft beantwoord en dat zijne lessen weinig bijval vonden, zoodat hij in 1771 besloot zijn ontslag te nemen. Behalve de gemelde redevoering, moet hij ook eenige Lat. dichtstukken hebben opgesteld.

SIEDENBURG (CHRISTOFFEL), geb. te *Amsterdam* in 1754, † 1836, oefende zich vlijtig in de geleerde talen, en genoot, wijl hij zich bereidde tot het predikambt bij de Lutherschen, bijzonder onderwijs in de godgeleerdheid van den pred. J. Klap in zijne geb.-stad. In 1775 bezocht hij *Leipzig*, waar hij o. a. den beroemden *Ernesti* hoorde. Na 3 jaren toevens in 't vaderland wedergekeerd en tot de predikdienst toegelaten, was hij achtereenvolgens Luth. predikant te *Zutphen*, *Middelburg*, *Enkhuizen* en *Edam*, en verkreeg in 1829, na 50jarige

dienst zijn emeritaat, waarna hij te *Leijden* zijne overige dagen sleet. Hoewel hij weinig heeft uitgegeven, dragen toch zijne 2 gelegenheids-leerred. en zijn onderzoek op de vraag: *Of de zonde tegen den H. Geest heden ten dage nog kan bedreven worden?* blijken van wetenschappelijke theol. kennis en van een helder oordeel. Hij was een ijverig voorstander van de Maatsch. tot nut van 't algemeen, en heeft inzonderheid te *Enkhuizen* eenige voorlezingen gehouden over zedekundige onderwerpen. Het Christendom stond, naar zijne gedachten, gevestigd op 2 pilaren: de wonderwerken en de voorspellingen.

SIGAULT (JAN FRANÇOIS), geb. in 1787, † 1833, toonde zijne bekwaamheid in de beeldhouwkunst, zoo weinig in ons vaderland beoefend, door het met smaak en talent uitgevoerde praalgraf voor van Speijk in *N. Kerk* te *Amsterdam*, gelijk ook door het eenvoudig gedenkteeken in 't burgerweeshuis aldaar. Bovendien prijkt de *St. Pieters-kerk* te *Leijden* met een gedenkteeken voor den als student gesneuvelden Beekman; terwijl hij vroeger, bij gelegenheid der Haarlemsche tentoonstelling van Nederl. volks- en kunstvlijt een *Monument* beitelde ter gedachtenis dier expositie, 't welk, prijkende met het borstbeeld van koning Willem I, aan de stad *Haarlem* geschonken en in de *Groote kerk* aldaar geplaatst werd.

SIEGENBEEK (MATTHIJS), geb. te *Amsterdam* 23 Junij 1774, † 26 Nov. 1854, genoot aldaar op de Lat. school onderrigt in de Gr. en Lat. talen van van Ommeren, die hem zooveel liefde voor de fraaije letteren en dichtkunst inboezemde, dat hij daaraan later zijn' roemvollen naam te danken had. Op het athenaeum oefende hij zich onder Wijttenbach in de oude letterkunde en onder G. Hesselink in de godgeleerdheid, om als leeraar onder de Doopsgezinden te kunnen optreden. Zijne eerste standplaats was *Dokkum*, van waar hij in 1797 als buitengewoon hoogl. naar *Leijden* werd beroepen, om den nieuw opgerigten leerstoel in de Nederd. welsprekendheid te bekleeden, welken post hij den 23. Sept. aanvaardde met eene rede: *Over het openbaar onderwijs in de Nederd. welsprekendheid.* Twee jaren later tot gewoon hoogl. bevorderd, hield hij eene rede: *Over P. Cz. Hooft beschouwd als dichter en geschiedschrijver.* Op verzoek der curatoren vierde hij den 16 Junij 1802 den vrede van *Amiens* met eene Lat. redevoering. In 1811 werd hem de titel van hoogl. in de geschied. der nieuwere letterk. toegevoegd, en na de herstelling der hoogeschool in 1815, insgelijks het onderwijs in de vaderl. hist. opgedragen. In 1809 legde hij de rectorale waardigheid

neder met eene *Laudatio Jani Dousae*, daarna met vele aanteek. uitgegeven; en in 1823 met eene *Laudatio P. Spiegelio postremo Holl. consiliario in literas et rempubl. optime merito*, in de *Annales* van 1823—24 opgenomen. Ter bevordering van meer eenheid in de spelling van onze moedertaal werd hem de moeijelijke taak opgedragen om eene *Verhandel. over de Nederd. spelling* te vervaardigen. Zij werd gelukkig in 1804 tot stand gebragt, door het Staatsbewind aangenomen, en tot eene officiële spelling van regeringswege vastgesteld. Groot waren zijne verdiensten voor de studie van onze oude klassieke schrijvers en in het uitgeven van werken, om den roem onzer letterkunde te handhaven en de schriften van onbekende letterkundigen aan 't licht te brengen. Ze op te noemen, gedoogt ons bestek niet. Trouwens elk, die met onze letterkunde eenigermate bekend is, zal ze zich herinneren. Aan zijne dichterlijke voortbrengselen hechten wij minder waarde; de *Parnas* was zijne plaats niet. Als kerkleeraar vervulde hij jaarlijks te *Leijden* eenige beurten, en de 2 dln. *Leerredenen*, door hem in 't licht gezonden, getuigen van zijne bekwaamheid en welsprekendheid.

SILLE (NIÇAISE DE) of SIJLLA, geb. te *Mechelen* in 1543, † 1600, was pensionaris der stad *Namen* en vertegenwoordiger van 't gewest, dat dien naam voerde in de vergadering te *Brussel*. Als voorstander der vrijheid werd hij in verschillende bezendingen gebruikt; in Nov. 1576 van wege de Algem. Staten naar *Gelderland* afgevaardigd, om die prov. tot de zijde der Staten over te halen; en nog dat zelfde jaar naar *Namen*, om die stad op hare hoede te doen zijn en tevens onderhandelingen aan te knoopen met den nieuwen Spaanschen landvoogd. Een jaar later teekende hij de Unie van *Brussel;* nam deel aan de onderhandelingen met Don Juan, en verwierf bij deze en andere gelegenheden de goedkeuring der Staten. In 't begin van 1578 zag hij zich gekozen tot secretaris van den staatsraad onder Matthias. Na den afval der zuidelijke gewesten begaf hij zich, waarschijnlijk om de godsdienst, naar *Holland*, waar hij door zijne bekwaamheid zich den weg geopend zag tot de voornaamste ambten. Hij vertrok met Marnix naar *Groningen*, om de gerezene geschillen bij te leggen, waarin zij niet slaagden; in 1579 naar *Mechelen* om die stad tegen de aanslagen van Parma te verzekeren, waar men hem, om het vatten van een ander te *Antwerpen*, uit weêrwraak eenigen tijd gevangen hield. De regering van *Amsterdam*, aan de staatsche zijde overgegaan, verkoos hem in 1584 tot eerste pensionaris.

Met het algemeen vertrouwen begunstigd, bezigde men hem tot de belangrijkste verrigtingen, o. a. tot het opmaken van de voorwaarden der huldiging van prins Willem I tot graaf; tot de onderhandeling met Leycester over de bezwaren, die opgerezen waren uit de brieven van Paret, en in 1587, met andere beroemde staatsmannen in *Engeland*, tot de opdragt van het hoog bewind aan koningin Elizabeth. Vervolgens bekleedde hij 3 malen eene bezending naar den koning van *Denemarken* en elders; was later veelal lid van de vergadering der Algem. Staten en 2 malen afgevaardigde te velde. Zijne vrouw heette Barbara van der Goes, bij welke hij een' zoon verwekte, die in 1618 fiscaal was tegen Olden arneveldt en diens lotgenooten.

SILO (ADAM), geb. te *Amsterdam* in 1670, † 1760, leerde in zijne jeugd het gouddraadtrekken, waarin hij tot zijn 30ste jaar zijn onderhoud vond. Hij breidde dit bedrijf uit door het trekken van looden of tinnen pijpen voor disteleerslangen, fonteinen enz. naar eigen uitvinding; van welke o. a. gebruik werd gemaakt voor de waterwerken van *Marli* en *Fontainebleau.* Vervolgens heeft hij ook de snijroeden voor de fluweelwevers uitgevonden, welk geheim echter met hem ten grave is gedaald. Ook vervaardigde hij vroeger muzijk-instrumenten, o. a. eene viool, daarna voor eene Cremoonsche verkocht. Hij liet zijn eerste bedrijf varen, legde zich op de scheepsbouw en het scheepsteekenen toe en vond verbeteringen uit in de constructie der vaartuigen. Czaar Peter gedurende zijn verblijf te *Amst.*, nam Silo aan tot zijn leermeester in gemelde kunst. Door T. van Pee de lust tot schilderen in hem opgewekt zijnde, nam hij het penseel bij de hand en oefende zich in het schilderen van zee-stukken, van welke hij er eenige voor den Czaar vervaardigde en den admiraal Grave, die echter meer uitmunten in naauwkeurigheid van teekening dan in behandeling en koloriet. Op meer gevorderden leeftijd begaf hij zich aan 't glas- en spiegelslijpen, maakte goede verrekijkers en teleskopen; boetseerde portretten in was, aan welke hij eene vleeschkleurige gedaante wist te geven met oogappels van albast; etste eenige prentjes met zeegezigten, bij de liefhebbers geacht, en trad ook op als auteur in 2 brieven tegen zeker ontwerp van den admiraal Schrijver, waarin men verscheidene trekken van zijn' satyrieken geest opmerkt. Van dezen duizend-kunstenaar, die op alles gevat was, wordt getuigd dat hij liberaal dacht in zaken van godsdienst, maar een zedelijk leven leidde. Een handschr. van hem, getiteld: *De scheepsbouwkunst*, in 't bezit van den heer C. Premmel, zag men te *Amst.* op de tentoonstelling,

aldaar gehouden in Julij 1853 van voorwerpen, scheepvaart en scheepsbouw betreffende. Zie *Navorscher* IV, Bijbl. 86.

SIMONIDES (SIMON), wiens geb.-jaar ons niet geboekt staat, maar die stierf 17 Apr. 1675 in goeden ouderdom, was in 1652 pred. in de Voetiaansche rigting te *W. Zaandam* en *Oosthuizen*, vervolgens te *Rotterdam* en in 1664 te *'s Hage.* Als ijverig aanhanger van het huis van Oranje, durfde hij in 1665 sommige regenten van den predikstoel te betichten van ondankbaarheid jegens het huis Oranje, 't geen van de zijde der Staten eene ordonnantie tot beteugeling der predikanten uitlokte. In 1672 stond hij zoo digt onder de aanschouwers bij 't *Groenezoodje*, waar de lijken der de Witten zoo deerlijk verminkt werden, dat een der beulen hem vroeg: „Domine, „hangen ze hoog genoeg?" Doch hij wendde zijn hoofd af en ging in de herberg naast de gevangenpoort, van waar hij met eenige leden der regering het afschuwlijk schouwspel kon gade slaan. Den daarop volgenden zondag noemde hij openlijk dezen moord Gods wraak en werk, dat niet gestraft, maar beloond zou worden. Hij wordt anders wegens zijne kunde en getrouwe pligtsbetrachting geroemd, en heeft eene menigte schriften uitgegeven, die van het eerste getuigen, zooals o. a. zijn: *Wandel naar den hemel.* — *Eeuwige vriendschap van C. en de geloovigen.* — *Heilige bedenkingen over de bedijkingen van de Beemster.* — *Gods oordeelen over Nederland.* Voorts bestaan er van hem eenige verzen voor en achter de werken zijner tijdgenooten; een bundel *Gedichten* in 4to en de *Verhemelde ziel* (1660) op rijm.

SIMONS (MENNO), zie op MENNO, deel II bl. 296.

— (ADAM), geb. te *Amsterdam* 25 Febr. 1770, † 6 Jan. 1834, oefende zich in de voorbereidende wetenschappen op de Lat. scholen en 't athenaeum aldaar, om zich te *Leijden* op de theol. studiën toe te leggen. Tot proponent bevorderd in 1792, zag hij zich het volgende jaar als pred. aan *de Vuursche* bevestigd, welke plaats hij 6 jaren later verwisselde met die van *Thamen aan den Uithoorn.* Tot hoogl. in de Nederd. letterkunde en welsprekendheid te *Utrecht* benoemd, aanvaardde hij die betrekking met eene rede: *Over den waren dichter.* Ofschoon niet onder de verpligting liggende van academieprediker, vervulde hij met lust de eene of andere preekbeurt en toonde zich in velerlei opzigten een waardig Evangelie-dienaar. Als dichter inzonderheid verdient hij onderscheiding. Zijne Muze moge al geene stoute vlugt nemen, zijne stukken zijn volgens 't gevoelen van Siegenbeek „rijk in „bevallige beelden, goed gekozene en uitgewerkte vergelijkingen,

„bekoorlijke en treffende schilderingen; in trekken van een „levendig, soms al te weelderig vernuft. In het zachte, tee- „dere en zwaarmoedige slaagde hij bovenal, en de edele ge- „voelens alom uitgedrukt, dragen de kennelijkste blijken van „uit zijn hart gevloeid te zijn". In 1805 kwamen zijne eerste *Gedichten* in 't licht, deels oorspronkelijk, deels naar 't Hoogd. gevolgd. Daarna verschenen van hem de volgende uitvoerige dichtstukken: *De waarde van den mensch, in 3 zangen. Amst.* 1814. — *Alexander, keizer aller Russen, in 3 zangen. 's Hage* 1815 *met pl.* Bij gelegenheid van het 35jarig bestaan der Utr. afdeeling der Maatsch. tot nut van 't algemeen, 12 Dec. 1822, droeg hij eene dichterlijke rede voor getiteld: *Het huisselijk leven*, in 3 zangen. In zijne *Verstrooide gedichten. Amst.* 1822, en *Verzamelde poëzij*, door zijne zonen uitgegeven, komen stukken voor, die den waren dichter kenmerken. En wil men proeven van zijne welsprekendheid, van zijne theoretische kennis der dichtkunst, van zijne karakterstieke beschouwing van eenige beroemde vaderl. mannen enz., men sla den bundel zijner *Verhandelingen* op, na zijn' dood door zijne zonen uitgegeven. In den gezelligen kring was hij vrolijk en geestig en mogt zijn dartel vernuft soms uitspatten, nooit was het beleedigend.

SINAPIUS (CHRISTIANUS) of CHR. VENLO, waarschijnlijk zoo geheeten naar zijne geb.-plaats, heeft zijn' eigenlijken naam MOSTERD vergriekscht in SINAPIUS. Hij behoorde onder de eerste Hervormde predikanten te *'s Hertogenbosch*, daarna te *Obermormpter*, van waar hij in 1568 naar *Wezel* trok om de synode bij te wonen, van welke hij de handelingen onderteekende. In 1572 nam hij de dienst waar te *Venlo* en werd te *Dordrecht* in 't volg. jaar als vast predikant beroepen. Als scriba der classis van *Z. Holland*, die in Apr. 1573 hare eerste vergadering hield te *Bommel* en in Oct. van datzelfde jaar te *Gorkum*, maakte hij zich verdienstelijk. In 1576 bezocht hij *Wezel*, om zijne vrouw en kinderen af te halen, welke hij daar, vóór zijn vertrek naar *Venlo*, veiligheidshalve had achtergelaten. Twee jaren later nam hij het beroep aan naar *Oudewater*, doch vertrok reeds na korten tijd naar *Medemblik*, waar hij eenig deel had aan 't geen er in 1587 met Sonoij voorviel; en eindelijk in 1589 naar *Amersfoort*, waar hij stierf in 1595, na eenigen tijd, in 1590, bij leening de dienst te *Leeuwarden* te hebben waargenomen. Voor zoover wij weten, zijn er geene geschriften van hem voorhanden, maar wordt hij geroemd om zijne trouw en godsvrucht.

SINAPIUS (DANIEL) of D. MOSTERD, uit een aanzienlijk geslacht van dien naam geb. te *Amsterdam* in 1589, † 1638, betrad de wetenschappelijke loopbaan op de kwartierschool te *Harderwijk*, waar hij het onderwijs genoot van Pontanus in de wijsbegeerte en van A. Thysius in de godgeleerdheid en Hebr. taal. Hij vervolgde zijne studiën in het eerstgenoemde vak te *Leijden*, en werd aldaar bevorderd tot phil. doctor. Na onderscheidene buitenlandsche academiën bezocht te hebben, nam hij tijdelijk de bediening van zijn' leermeester Thysius op zich, tot men hem in 1619 te *Leijden* tot onder-regent van 't Staten-collegie aanstelde en in 1635 tot hoogl. in de zedekunde. Hij heeft nagelaten: *Dissertationes ethicae. L. B.* 1645, behelzende een kort begrip van zijn acad. onderwijs en een uittreksel der lijkrede, door zijn' ambtgenoot M. Z. Boxhorn op hem gehouden.

SIX (JOHAN) VAN CHANDELIER, geb. te *Amsterdam* in 1612, † in of omstreeks 1690, genoot eene wetenschappelijke opvoeding, maakte zich bekend met de geleerde talen, zoo oude als nieuwe, en wijdde zich daarna, even als zijn vader, aan den koophandel toe in droogerijen. Op zijn 30ste jaar dreef eene hardnekkige mildzucht hem naar *Spa*, waar hij herstelde, en toen eene reis ondernam, in 't belang van zijn' handel, door *Frankrijk*, *Spanje* en *Italië*, terwijl hij tevens zijn' lust voor de Nederd. dichtkunst bij onderscheidene gelegenheden bot vierde. Te *Rome* maakte hij o. a. kennis met den dichter R. Anslo, terwijl hij in zijne vaderstad bekend stond bij Vondel, Hooft, Spieghel, Brandt en and. In 1650 teruggekeerd, woonde hij 2 jaren later den brand bij van 't Amst. stadhuis, in welk ongeval hij een levendig aandeel nam. In 1655 deed hij een uitstapje naar *Engeland*, waarna hij zijne overige jaren op het buitenverblijf zijner grootmoeder Catharina Jeheu, in de *Diemermeer*, sleet. De verzameling zijner dichtstukken zag, onder den titel van *Poësij*, in 1657 te *Amst.* het licht, waarin zijn *Amsterdammers winter*, in *Italië* opgesteld, 't uitvoerigst is. Zijne schriften kenmerken zich door gevoel, groote kennis van zijne moedertaal, kracht en luim; doch zijn hier en daar niet vrij te pleiten van gezochtheid en valsch vernuft. Na een' arbeid van bijna 10 jaren, verscheen in 1674 zijne berijming van *David's Psalmen*, uit het oorspronkelijke Hebr., na beraad met Coccejus en anderen, waarvan hij in 1690 een' 2den druk bezorgde grootelijks verbeterd en geheel op noten gesteld. Zij overtreft die van Datheen, als uitmuntende in vloeibaarheid en naauwkeurigheid.

SIX (JOHAN), heer van *Wimmenum* en *Vromade*, geb. te *Amsterdam* 14 Jan. 1618, † 28 Mei 1700, werd door zijne moeder Anna Wijmer zorgvuldig opgevoed, daar zijn vader stierf vóór zijne geboorte. Vroeg bezield met lust voor wetenschap en kunst, vond hij gelegenheid daaraan ruimschoots te voldoen. De vruchten daarvan vertoonden zich in zijne dichterlijke voortbrengselen en in het bevorderen en begunstigen der beoefenaars van kunsten en wetenschappen. Zoo deelde inzonderheid Rembrandt in zijne gunst en Francius, Broekhuizen, Vondel, de Brandt's, Vollenhove en anderen in zijne vriendschap. Na zijn huwelijk met Margaretha Tulp, trad hij, die tot hier toe ambteloos geleefd had, in het stadsbewind. Men benoemde hem in 1657 tot commissaris van kleine zaken; 9 jaren later tot commissaris van de bank van leening; eenige volgende jaren tot schepen en raad der vroedschap en in 1691 tot burgemeester. Met een gelukkig gevolg beoefende hij de Lat. en Nederd. dichtkunst; doch was met zijne geestproducten zoo weinig ingenomen, dat weinige er meer van voorhanden zijn. Het oorspronkelijk treurspel *Medea*, 1648, verhoogde inzonderheid zijn' roem als dichter; terwijl hij in den daar achter geplaatsten lierzang, *Muiderberg* getiteld en aan H. Hooft gerigt, een' zwierigen en krachtigen toon aansl aat. Zijn blijspel *Onschuld*, in 1654 zonder zijn' naam uitgegeven, moge, zoo min als zijn treurspel, aan de eischen des tooneels voldoen, als dichtstuk beschouwd, heeft het groote waarde wat taal, voorstelling en versmaat betreft. In *Klioos kraam* en in *Verscheijde gedichten* vindt men eenige zijner stukken. — Zijn zoon

— (JOHAN), geb. in 1669, † 1750, was heer van *Hillegom* en *Vromade*, en maakte zich als staatsman en geleerd bevorderaar der wetenschappen, een' roemrijken naam. Hij kwam al spoedig in het stadsbestuur; in 1701 als raad en in 1719 voor het eerst als burgemeester; welken belangrijken post hij daarna nog 15 malen bekleedde, terwijl hij van zijnen invloed op de rigting van stads en lands belangen een heilzaam gebruik maakte. In 1747 van zijne ambten verlaten, sleet hij zijne overige dagen in werkzame rust.

— (NICOLAAS), geb. te *Haarlem* uit het gemelde aanzienlijk geslacht, in 1695, † 1731, had tot ouders Willem Six en Dorothea van Assendelft. Hij verkreeg waarschijnlijk te *Leijden* de waardigheid van licentiaat in de beide regten; kwam in zijne geb.-plaats als schepen in het stadsbestuur en werd daarna rentmeester van 't heemraadschap van *Rijnland*. Ter zijner uitspanning oefende hij zich in de teeken- en schilderkunst onder

de leiding van den vermaarden K. de Moor, terwijl hij tevens de etsnaald hanteerde. Er bestaan van hem 2 geëtste prentjes, eene Maria Magdalena in peinzende houding en een jeugdige fluitspeler, naar A. van Dijck. Hij was gehuwd met Adriana Constantia Beekman, dochter des schout's-bij-nacht van dien naam.

SIX VAN OTTERLEEK (CORNELIS KAREL), geb. te *Amsterdam* omstreeks 1770, begon zijne regtsgeleerde studiën aan 't athenaeum zijner geb.-stad bij den beroemden Cras, onder wien hij in 1792 eene diss. verdedigde: *De edicto Nannetensi, Protestantibus ab Henrico IV dato, a Ludovico XIV rursus erepto*, waarop hij zich naar *Leijden* begaf, om den doctoralen graad in de regten te verkrijgen. In den veldtogt van 1794 tegen de Franschen bekleedde hij den post van commissaris-generaal, waarbij hij eene ijverige werkzaamheid aan den dag legde. Der stadhouderlijke partij toegedaan, leidde hij na 1795 een ambteloos leven, tot onder koning Lodewijk, die hem in 't wetgevend ligchaam plaatste. Na onze vereeniging met *Frankrijk* was hij secretaire de la caisse centrale te *Amsterdam*, en tevens directeur van 't grootboek der publieke schuld. Na 1813 volgde hij Canneman op als minister van financiën, in welke betrekking hij eervol werkzaam was. — Zijn broeder

SIX (WILLEM) was secretaris van de Nederlandsche vloot vóór 1787. Gehecht aan 't huis van Oranje, werd hij dat jaar aangesteld tot secretaris der directie van de kolonie *Suriname*. Toen hij in 1795 zijn ontslag verkreeg, nam hij deel in een groot huis van koophandel te *Amsterdam*. De pensionaris Schimmelpenninck riep hem in den raad van state, en men zond hem met Ver-Huell en van Stijrum in 1806 naar *Parijs*, om met Napoleon te handelen over de aanstelling van diens broeder Lodewijk tot koning van *Holland*. Deze bevestigde Six in zijn' post als staatsraad en benoemde hem later tot gezant aan het hof van *Petersburg*. Onder het Fransch bewind was hij intendant-generaal der domeinen; doch hij mogt de herstelling van ons vaderland en van 't huis van Oranje niet beleven, daar hij kort vóór dat deze belangrijke omwenteling plaats vond, in eene der grachten van *Amsterdam* verdronk. Hij was ridder grootkruis der orde van de Unie en officier van 't legioen van eer.

SIXMA (TJALLING AEDO HESSELROORDA VAN), geb. in 1708, † 1776, verloor al vroeg zijn' vader Tjalling van S., die grietman was van *Rauwerderhem;* doch door het hertrouwen zijner moeder, Boudewina Lucia van Eisinga, met Ulbo Aijlva van Burmania, kwam hij onder 't opzigt van dezen bekwamen man, die de verstandelijke vermogens van zijn' kweekeling

wist te ontwikkelen. In jeugdigen leeftijd trad Sixma in krijgsdienst; doch verliet deze loopbaan, toen men hem in 1734 aanstelde tot burgemeester van *Stavoren*. Namens die stad ten landdage gezonden, nam hij de voornaamste staatsambten en commissiën loffelijk waar. Als lid der vergad. van de Algemeene Staten had hij veel invloed en gezag, en als curator der Franeker academie maakte hij zich beroemd door het bevorderen van geleerdheid en gematigdheid in theologische zaken. Hij was gehuwd met Duconia Martena Dorothea van Sixma, bij welke hij 4 zonen naliet.

SIXTINUS (REGNERUS), geb. te *Leeuwarden* in 1544, † 1617, begon aldaar en te *Bolsward* zijne letterkundige loopbaan, bezocht vervolgens *Frankrijk*, legde zich te *Bourges* op de regtsgeleerdheid toe en ontving in 1566 te *Orleans* de doctorale waardigheid. Daar hij de Hervormde leer was toegedaan, durfde hij niet in zijn vaderland terugkeeren; maar vestigde zich te *Spiers* als advokaat. In 1568 zag hij zich te *Marburg* tot buitengewoon hoogl. in de regten aangesteld, in 1580 tot gewoon hoogl. en later tevens tot hofraad. Door den landgraaf van *Hessen* met eene zending naar *Denemarken* belast in 1591, ontdekte hij, na zijne terugkomst, dat de godgeleerden te *Marburg* met sommige zijner gevoelens niet instemden. Om alle onaangenaamheden te ontwijken, die daaruit konden voortvloeijen, nam hij zijn eervol ontslag en begaf zich naar *Frankfort*, waar men hem tot syndicus of raadpensionaris der stad benoemde. Twee jaren later riep de landgraaf hem in *Hessen* terug en stelde hem aan als zijn' bijzonderen raadsheer. Men heeft van hem *Tractatus de regalibus. Francof.* 1616, meermalen herdrukt, en *Exegesis juris canonici, civilis atque feudalis.* Ib. 1617.

SJAARDEMA (SICCO), volgens de chronijken 8ste potestaat van *Friesland*, schonk in 't begin der 13de eeuw het gansche eiland *Texel*, dat toen nog onder *Friesland* stond, aan 't klooster *Lundigakerk* bij *Harlingen*, van waar door de kloosterlingen eene diepe vaart gegraven was naar *Flieland* en van daar naar *Texel*. Hij bezat een dapper gemoed en was een vurig voorstander der vrijheid, blijkens zijn gedrag omtrent Willem II, graaf van *Holland*, daarna Roomsch-koning. Toen deze hem in 1254 trachtte om te koopen door aanbiedingen van groote voordeelen en rijkdommen in *W. Friesland*, ten einde hij den koning als heer van *Friesland* zou huldigen, zond Sjaardema hem, naar men zegt, dezen brief toe (naar de tegenw. spelling): „Grootmagtige koning, bemoei u niet te vergeefs

„om mij en mijn geslacht te verheffen. Meent gij dat ik daarom „een verrader wil zijn, en de nakomelingen berooven van de „vrijheid, die onze voorvaders boven alle goederen gewaar„deerd hebben? Verre zij van mij een begeerig en oneerlijk „hart. Vaarwel! en wil mij met uwe brieven niet meer begroe„ten, want ik wil er na dezen geen meer ontvangen." — Ten spijt des konings liet hij gouden penningen slaan, aan de eene zijde met het opschrift: *Sixtus Sjardema potestas Frisiae* en aan de andere zijde: *Libertas praevalet auro.*

SJAARDEMA (SICCO), een Friesch edelman, hoofdling te *Franeker*, stond aan het hoofd der Schieringers en handelde met hertog Jan van *Beijeren*, om zijn' aanhang bij te staan. Na het vertrek der Hollandsche knechten, zag hij zich gedrongen, den 5. Aug. 1420 binnen *Groningen* met de Vetkoopers een voorloopig verdrag voor 20 jaren te sluiten, 't welk echter voor hem weinig goede gevolgen had. De Schieringers huldigden den hertog van *Beijeren* als hun landsheer. Sjaardema, door de Vetkoopers verdacht gehouden, dat hij heimelijk met den hertog heulde, ontving vooral van de *Groningers* allerlei afbreuk; deze mishandelden zijn' zoon, een' knaap van 14 jaren, dien hij ter zijner verantwoording derwaarts had gezonden, ja sloegen hem in ketens, waarin hij stierf, niet zonder vermoeden van meer geweld geleden te hebben. Sicco, hierdoor ten uiterste verbitterd, werd een openbaar vijand der Groninger bondgenooten, en zette door zijn aanzien en gezag de zaak des hertogs veel gewigt bij. Hij hield de onderhandelingen tot vrede lang tegen, welke toch eindelijk volgde den 1 Febr. 1422, toen hij het verdrag als de eerste van zijnen aanhang onderteekende. Het was den hertog zeer tegen de borst en hij zocht Sicco op nieuw in zijne belangen te krijgen; doch deze stierf, van verdriet en hartzeer uitgeteerd, op zijn huis te *Franeker* in 1422, en met hem de laatste telg van zijn geslacht, terwijl zijn naam en wapen werd aangenomen, met toestemming van den keizer, door:

— (DOUWE AIJLVA), wiens vaders (Tjaard Aijlva) tweede vrouw eene dochter van bovengemelden Sicco was. Ook hij stond in 1465 aan het hoofd der Schieringers in *Friesland*, en verwierf zich veel gezag. Verscheidene stinsen of kasteelen der Vetkoopers waren door hem vernield, doch ziende, dat Ulrick Sircksena door den keizer als graaf van *O. Friesland* was erkend, zette hij zich in 't hoofd om een' erfelijken eertitel en eenig gebied van den keizer te verwerven. Deze, bij wien alles te koop was, verleende hem eene bulle,

waarin hij baanderheer genoemd wordt van het kasteel *Sjaardema* en van de stad *Franeker* met hare buurten, strekkende eene mijl wegs in 't rond, insgelijks *Harlingen* en het *Bildt*, met magt om regters te stellen in *Zevenwouden;* doch hij kwam nooit in 't bezit. Later vinden wij hem gewikkeld in geschillen met de Groningers. Hij stierf in 1481.

SJOERDS (FOEKE) werd geb. te *Ee* den 2 Junij 1713. Van dezen bekwamen geschiedkundige kunnen wij niets anders vermelden, als dat hij schoolmeester was te *Nijkerk* in *Friesland*, later historie-schrijver van dat gewest.

„Zoo werd hij opgebeurd uit zijn te lagen staat,
„Verlost van Nijkerk's jeugd en 't lastig schoolgeblaat"

zooals onder zijn portret staat; en voorts dat hij heeft opgesteld en uitgegeven: *Algemeene beschrijv. van oud en nieuw Friesland. Leeuw.* 1765, 2 dln. gr. 8vo, en *Historische jaarboeken van O. en N. Friesland. Ib.* 1768—71, 5 dln. gr. 8vo.

SLATIUS (HENRICUS), geb. te *Oosterland* op *Duiveland* in *Zeeland*, was in 1612 predikant bij de Remonstrantsche gemeente te *Bleiswijk*, en maakte zich al spoedig bekend als een hevig tegenstander zijner contra-partij door het leven en de leer van Calvijn aan te tasten, en het herhaald uitdagen tot een dispuut van den leeraar J. Kloppenburg, die wijs genoeg was daaraan geen gehoor te geven. Dit mishaagde zelfs aan de voorstanders der Remonstr. partij, en terwijl hij zich aan andere buitensporigheden schuldig maakte, werd hij op aanraden van H. Grotius, toenmaals pensionaris van *Rotterdam*, door de synode van *Delft* in 1618 afgezet. Zijne verbanning buiten 's lands volgde 't andere jaar, wijl hij de acte van stilstand der Dordr. synode niet wilde onderteekenen. In Maart 1622 vertrok hij uit *Antwerpen*, waar men hem wegens schulden lastig viel, naar *Delft*, waar hij zijn onderhoud vond door het bereiden en verkoopen van fijne wateren (?) Steeds vijandig gezind tegen de Rem. broederschap, voerde hem armoede en haat tot uitersten, en eindelijk in 1623 tot deelneming in de zamenzwering tegen het leven van Maurits. In een werkje door hem te *Gouda* uitgegeven, getiteld: *De klaerlichtende fakkel*, had hij zich met hevige bitterheid tegen den prins uitgelaten en de Remonstranten tot oproer en geweldig verzet aangespoord. De omstandigheden, aan dit schandelijk voorval verbonden, zijn te uitvoerig om hier te worden medegedeeld; in Kok's *Vaderl. Woordenb.* op 't art. Slatius vindt men alles wat daarop betrekking heeft verzameld. Hij liet zijn leven op

het schavot den 5 Mei 1623. Zijn lijk, op het rad ten toon gesteld, werd 's nachts door zijne weduwe met hulp van eenige vrienden weggenomen en begraven bij de *Geestbrug*; doch 4 dagen daarna, door een' landman ontdekt en andermaal op het rad gebragt, door de moedige vrouw wederom afgehaald, naar *Warmond* gevoerd en in een' boomgaard ter aarde besteld. Slatius was schrander van geest, glad van tong, niet onervaren in theologische en andere zaken; maar twistziek, onhandelbaar en wrevelig van aard. Behalve 't gemelde werkje worden hem o. a. ook toegekend: *De ghepredestineerde dief.* 1619 *en* 20. — *Kristalijne Spiegel.* — *De Morgenwekker* en *Welbiddens onderwijs met eene verkl. over 't gebed des Heeren* 1621.

SLEEPER (SIMON JANSSE) behoorde tot de onderteekenaars van 't verbond der edelen en tot de 83 voortvlugtigen uit *den Briel* en *Heenvliet*, die den 20 Oct. 1568 door Alba en zijn' raad gebannen en wier goederen verbeurd verklaard werden. Men oordeelde hem die straf waardig, wijl hij tot de verbondenen behoorde, één zijner kinderen naar de nieuwe manier had doen doopen en zich aan de beeldenbreking schuldig gemaakt. Hij woonde in zijn eigen huis binnen *den Briel*, terwijl zijne voornaamste bezittingen bestonden in 2 paarden, 2 koeijen en eene vaars. Alzoo won Alba bij de verbeurd verklaring dier goederen weinig, te minder daar niemand op het huisraad had willen bieden. Dus niet om zijn' rijkdom, hooge geboorte, of aanzienlijke eerambten, behoorde hij tot de verbondene edelen, maar vermoedelijk om zijne verdiensten of andere gewigtige redenen, welke ons onbekend zijn, even als zijne verdere lotgevallen.

SLICHER (ANNA CATHARINA). Deze Haagsche jonkvrouw, van welke ons levensbijzonderheden ontbreken, maakte zich bekend als eene bekwame dichteres in een paar eenvoudige, maar deugd en godsvrucht ademende leerdichten. Het eene is getiteld: *De weegschaal van het waare en schijnvermaak*, 1786, in den vorm van zamenspraken tusschen een meisje naar de wereld, dat haar vermaak zoekt in de gewone levenswijze van zulke menschen, en een ander dat het vindt in de aankweeking van verstandelijke en zedelijke vermogens, en in de betrachting van eene redelijke godsdienst. De redenering is zoo natuurlijk, zacht en bescheiden, steunt op zulke overredende gronden, uit de natuur en de ervaring ontleend, dat hare vriendin er door overtuigd wordt. Het ander dichtstuk: *De Vriendschap* in 5 zangen, schoon vroeger opgesteld dan het vorige, zag in 1787 het licht. Het moge niet zoo onderhoudend

zijn als 't eerste, toch bevat het, zonder hooge poëtische vlugt, vele schoone denkbeelden.

SLICHTENHORST (AREND VAN), geb. te *Arnhem*, welligt in 't begin der 17de eeuw, begon zijne regtsgeleerde studiën te *Harderwijk*, zette die voort te *Leijden*, verkreeg daar de doctorale waardigheid met eene diss. *De commodis ac successu navigationis Batavorum*, en vestigde zich na een reisje in *Frankrijk* in zijne geb.-stad. Behalve met de practijk hield hij zich onledig met de vertaling en vermeerdering van 't belangrijke Lat. werk van J. J. Pontanus, dat hij te *Arnhem* in 1654 uitgaf onder den titel: *Geldersse geschiedenissen, van 't begin af vervolghd tot aen de afzweeringh des konincx van Spanien enz. met meer dan* 300 *nieuwe hoofdstucken en andere noodelijcke bijvoeghsels allesins vergroot*, in fol. met pl. Het werk eindigt, even als dat van Pontanus, met 't jaar 1581, is in 2 boeken, met verschil van paginering en reg. verdeeld; bevattende 't eerste 't *Tooneel des lands van Gelder;* het 2de *De Geldersche gesch. beginnende van 't jaar* 58. Hij geeft in zijne bijvoegselen en aanmerkingen blijken van geleerdheid, doch is wel eens zonderling in zijne uitdrukkingen. Knippenberg is er niet mede ingenomen, blijkens zijne voorrede *ad Historiam Eccles. Ducatus Gelriae.* Eenige Lat. verzen, in 't werk aangehaald, zijn door hem in Nederd. rijmen overgebragt.

SLINGELAND (PIETER VAN), geb. te *Leijden* 20 Oct. 1640, † 7 Nov. 1691, was een leerling van den beroemden schilder G. Dou, en evenaarde later zijn' meester in het uitvoerig schilderen van kabinetstukjes met moderne beeldjes uit onderscheidene standen. Zijne ordonnantiën bestaan doorgaans uit weinige figuren, met overvloed van verschillende voorwerpen, die tot het stil leven behooren, met schroomvallige naauwkeurigheid bewerkt. Het koloriet en de penseelbehandeling laat niets te wenschen over. Hij besteedde veel tijd en vlijt aan zijne stukken, o. a. 3 jaren aan een familiestuk van den heer Meerman, en 6 weken aan eene bef met kant. Hieruit kan men afleiden, dat het getal zijner schilderijen niet groot is, maar dat ze duur worden betaald. Het Amst. Museum bezit er 2, waarvan de *Vioolspeler in een boeren-binnenhuis* een meesterstuk is.

SLINGELANDT (GOVERD VAN), geb. te *Dordrecht* in de 1ste helft der 17de eeuw, † 3 Julij 1690, bekleedde gewigtige stads- en staatsposten met roem van wijsheid. In 1653 was hij pensionaris zijner geb.-plaats en had deel in de bemiddeling der hoogloopende geschillen te *Enkhuizen*. Vervol-

gens trok hij in 1655 als gezant naar *Zweden*, 4 jaren later nog eens naar hetzelfde rijk en naar *Denemarken*. Het gelukte hem toen, den vrede van het Noorden te sluiten en den luister van onzen staat te verhoogen. In 1664 bevorderde men hem tot secretaris van den raad van state, en werd hij algemeen erkend als een der geleerdste regenten en ministers zijner eeuw. Bij de uitmuntendste gaven voegde hij somtijds veel drift. Hij was als boezemvriend van J. de Witt sterk gebeten op Karel II van *Engeland*. Hij bestuurde met ijverige bezorgdheid de penningstempeling, en welligt was de medaille, waarop de gelijkenis van het aangezigt der Tweedragt met dat van gemelden koning overeenkwam, en het niet malsche opschrift: *Procul hinc mala bestia regnis*, niet zonder zijn medeweten bewerkt. Het stoute opschrift op eene andere medaille, die na de triple alliantie geslagen werd, is van zijne hand en luidt: *Assertis legibus: emendatis sacris: adjutis, defensis, conciliatis, regibus: vindicata marium libertate: pace egregia virtute armorum parta: stabilita orbis Europaei quiete*. Beide zijn bij van Loon te vinden. Ook zijn de fraaije beeldenaar en spreuk op onze vorige guldens van zijne uitvinding. Ter zijner verpozing maakte hij wel eens een Nederd. vers. In eene verzameling van dichtstukjes onder den titel *Dordsche kraam*, vindt men eenige van zijne hand, welke voor de beste worden gehouden en onderteekend zijn door zijne spreuk: *Per ambages* (door slingerwegen) of *Prudenter*. Zijne eerste vrouw was Christina de Bevere en zijne 2de Arnoldina van Beaumont, bij welke hij een' zoon naliet, die hier volgt, en eene dochter, getrouwd aan den beroemden François Fagel.

SLINGELANDT (SIMON VAN), geb. te *'s Hage* in 1664, † 1 Dec. 1736, genoot eene zorgvuldige wetenschappelijke opvoeding; aanvaardde reeds in 1690 het gewigtig ambt zijns vaders, het secretariaat van den raad van state, op een tijdstip, dat de stadhouderlooze staat, ten gevolge der onderneming tot behoud van *Engeland*, zich in een' oorlog met *Frankrijk* gewikkeld zag, welke wel in 1697 met den vrede van *Rijswijk* eindigde, maar eerlang weder uitbrak om de bekende Spaansche successie, die van 1702 tot 1713 *Europa* in vuur en vlam stelde. Om den oorlog met roem vol te houden, was de schatkist zoodanig geledigd, dat de betaling der generaliteit in 1715 gedurende 10 maanden geschorst en de kantoren gesloten bleven. Slingeland sloeg, met zijn' vriend den thesaurier Jacob Hop, de handen ineen, en het gelukte hun het landskrediet te doen herleven, en voor den gevaarlijken actie-handel van

1720 den staat en vele van de ingezetenen te beveiligen. Na den dood van Hop in 1725 stelde men hem aan tot thesaurier-generaal, en 2 jaren later tot raadpensionaris van *Holland;* in welke betrekking hij met geen' minderen glans schitterde, dan in zijne vorige. Hij ontwierp een plan van bevrediging, dat aangenomen en bekend is onder den naam van 't *Weener verdrag;* dit gelukte hem ook, toen de opvolging van den Poolschen troon, waarover *Oostenrijk* en *Frankrijk* wilden beschikken, een' nieuwen oorlog deed vreezen, waarin ook *Rusland* zou gedeeld hebben. Als staatkundig regtsgeleerde leert men hem kennen uit zijne: *Staatkundige schriften*, 3 *dln. Amst.* 1787, waarin stukken voorkomen, die door eenvoudige welsprekendheid uitmunten. Hij was zeer ervaren in de Grieksche taal, en zijne geliefkoosde lectuur daarin waren de brieven van Paulus. Alle schrijvers, die van hem gewagen, ook de Engelschman Chesterfield, weiden uit in zijn' lof; en 't was inzonderheid de hoogl. Siegenbeek, die Slingelandt's verdiensten in 't licht stelde in eene bekroonde *Lofrede* op dien staatsman, voorkomende in de: *Verhand. van de Maatsch. van Nederl. letterk. te Leijden*, *III*, 1ste stuk, ook afzonderlijk uitgegeven. Bij zijne eerste vrouw liet hij een' zoon na, Goverd, later ontvanger-generaal van *Holland.*

SLOOT (JAN) Sr., een Overijsselsch edelman, zag zich in 1552 tot drost van *Vollenhoven* en voogd van het kasteel *Kuinre* aangesteld, in plaats van Herm. van Westerholt, die door de landvoogdes Maria was afgezet. In vele gewigtige zaken werd hij gebruikt en geraadpleegd. Door Boecop naar *Kampen* genoodigd tijdens den intogt van graaf W. van den Berg, schijnt hij daaraan niet voldaan en meer nog dan deze zich verklaard te hebben tegen den koning van *Spanje.* Hij was voorzeker een der voornaamste regenten van *Overijssel* bij de aanneming der Unie van *Utrecht* en verbinding met de Algemeene Staten; ook stond hij tot de voornaamste geslachten dier provincie in betrekking. Hij stierf in 1597, na gehuwd te zijn geweest met Everharda de Vos van Steenwijk, bij welke hij, behalve meer kinderen, een' zoon verwekte met name:

— (JAN) Jr. Even als zijn vader beschreven in de ridderschap van *Overijssel*, volgde hij dezen op in de gemelde posten. Hij nam namens dat gewest eene bezending waar naar *den Haag* in 1608 en 9, om te handelen over het bestand. Wagenaar in zijne *Vad. hist.*, *IX*, 321 noemt hem *Joan Sloet.* Hij stierf in 1610 en liet bij Florentia van Buckhorst, erfdochter van *Salck*, kinderen na.

SLOTHOUWER (VALENTINUS), geb. te *Arnhem* in 1738, † 1822, genoot eene zorgvuldige opvoeding en leerde de Lat. taal onder den rector H. Cannegieter, die hem tevens lust voor de O. geschiedenis inboezemde. Daarna bezocht hij de Harderwijker hoogeschool, waar hij inzonderheid gebruik maakte van J. C. Struchtmeijer's lessen over de Gr. en Lat. letterkunde, geographie en historie. Bovendien voelde hij zich opgewekt om zich in de godgeleerdheid te oefenen; ten dien einde woonde hij vlijtig de voorlezingen bij van T. Scheltinga over de Oostersche talen en kerkel. oudheden, en van F. L. Cremer over de theol. wetenschappen. De hevige theolog. twisten van dat tijdvak deden hem besluiten, die studie te laten varen, en gehoor te geven aan het voorstel van J. v. Doijs, een Friesch edelman, om als huisonderwijzer bij zijn' eenigen zoon op te treden. In deze betrekking was hij 3 jaren werkzaam, toen de dood zijn' kweekeling wegrukte. Benoemd tot rector der Lat. scholen te *Harlingen* in 1762, verwisselde hij 2 jaren later dezen post met dien te *Leeuwarden*. Hier vormde hij een aantal bekwame leerlingen, waarvan later vele onder onze beroemdste letterkundigen gerangschikt werden. Hij verwierf in 1785 den zilveren eereprijs met eene verhand. op de vraag van Teijler's godgel. genootschap: *Hoedanig was de staat der Christenheid, vooral in de Oostersche kerk ten tijde der opkomst van . . . Mahomed, en heeft dezelve niet zeer veel toegebragt ter aanvankelijke verspreid. zijner leer?* Bovendien zond hij in 't licht eene: *Diatribe philosophico-grammatica de origine casuum praesertim in Gr. en Lat. lingua. Leov.* 1791, ook buiten 's lands met roem vermeld. Ofschoon vele huiselijke rampspoeden hem troffen, behield hij een levendig vertrouwen op Gods wijze en liefderijke beschikking en een vrolijk gemoed, waardoor zijn omgang aangenaam en gezocht was.

SLUIS (JACOBUS VAN DER), geb. te *Leijden* in 1660, † 1736, werd aldaar in 't weeshuis opgevoed en was wegens zijn vernuft en geestigheid bij de regenten bemind, die hem, om zijn' aanleg voor de schilderkunst, aan 't onderwijs toevertrouwden, eerst van Ari de Vois, daarna van P. Slingeland, wiens uitvoerige en nette manier van schilderen hij navolgde, in zijne moderne gezelschap-stukjes, zoodat ze soms voor die van zijnen meester doorgingen.

SLUITER (WILLEM), werd geb. te *Neede* 22 Maart 1627, en † in Dec. 1673. Zijn grootvader Albert S. was burgemeester van *Borculo*, en zijn vader Tileman S. bierbrouwer en korenkooper. Zijn lust in letteroefeningen deed zijne ouders

besluiten, hem tot dominé te laten studeren. Ten dien einde bezocht hij te *Zutphen* of *Deventer* de Lat. scholen en legde zich te *Utrecht*, voornamelijk onder den beroemden G. Voetius, op de godgeleerdheid toe. In 1650 tot proponent bevorderd, zag hij zich, 2 jaren later, door den heer der heerlijkheid *Borculo*, den graaf van Limburg Stijrum, tot predikant te *Eibergen* aangesteld. Hier ging hij het eerste jaar in de kost, betrok daarna met 2 zijner zusters de pastorij en nadat deze getrouwd waren, hield hij alleen huis met eene meid, tot in 1662, toen hij den 3 Aug. te *Borculo* in 't huwelijksbootje stapte met Margaretha Sibilla Hoornaert. Zij staat als eene stille in den lande geschetst in den *Christophilus* voor 1841. Niet langer dan 2 jaren mogt Sluiter zich in haar bezit verheugen. Stil en eenzaam was thans wederom zijn leven, terwijl hij de zorg voor zijne 2 kinderen aan zijne schoonmoeder toevertrouwde en zijn' tijd aan ambtsbezigheden en dichtoefeningen besteedde. Uit vrees voor de Munstersche benden van den beruchten bisschop Christopff Bernhardt, (in den *Achterhoek* nog bekend onder den naam: *Berentje van Geulen*,) die in Oct. 1665 in ons land vielen en schandelijk huis hielden, nam hij, na zijn have en goed zooveel mogelijk in veiligheid gebragt te hebben, de wijk naar *Overijssel* en *Holland*. Naar zijne gemeente teruggekeerd 5 Mei 1666, vatte hij zijne zoolang ontbeerde eenzame levenswijze weder op, nog zonderlinger dan vroeger, daar hij slechts bij dag iemand aannam, om het hoogstnoodige huiswerk te verrigten. Hoogst naïf en eenvoudig beschreef hij deze levenswijze in zijn: *Eensaem huijs en winterleven*. Drie jaren hield hij dit vol, huurde in 1669 weder eene dienstmaagd, en had nu en dan zijne kinderen bij zich. Het noodlottig jaar 1672, toen de Munstersche en Fransche krijgsmagt ons land teisterde, noodzaakte hem, andermaal de vlugt te nemen, eerst naar *Zutphen*, vervolgens naar *Alkmaar*, terwijl hij later te *Deventer* gedurende een half jaar de predikdienst waarnam. Met goedvinden der Eiberger gemeente, nam hij in Junij van 1673 het beroep aan naar *Rouveen*, waar hij echter slechts korten tijd werkzaam was. Hij stierf te *Zwolle* en werd aldaar in de *Groote kerk* begraven. Met onderscheidene dichters, zooals J. Vollenhove, J. de Decker, Lodenstein, H. Sweerts en ook met den Remonstrantschen G. Brandt, stond hij in vriendschapsbetrekking. Zijn dichttrant is hoogst eenvoudig, leerzaam en stichtelijk. Zijne werken, die èn afzonderlijk èn bij elkander zijn gedrukt, genoten in de graafschap *Zutphen* weleer die hoogachting, welke vader

Cats elders ten deele viel. Vele godvruchtigen hadden sommige zijner geestelijke liedekens in hoofd en hart geprent; waarvan er een is opgenomen in den bundel onzer Evang. gezangen en wel Gez. 190. De laatste en volledigste druk van al zijne werken is die, welke in 1776 te *Amst.* het licht zag.

SLUITER (JOH.), zijn achterkleinzoon, werd geb. in 1742 te *Rouveen*, waar zijn vader Willem S. pred. was, en † 21 Junij 1782. Hij bezocht de hoogescholen van *Gron.* en *Utrecht*, werd in 1768 pred. te *Garderen* op de *Veluwe*, bedankte later voor een en ander aangeboden beroep, tot dat hij in 1782 gehoor gaf aan eene roepstem uit *Diemen.* Den 16 Junij van dat jaar hield hij te *Garderen* half ziek zijne afscheidsrede; moest zich bij zijne komst te *Amst.*, ten huize zijner schoonmoeder de wed. Dermout, aanstonds naar bed begeven, en herstelde niet. Zijne afscheidsrede te *Gard.* over Hebr. XII: 20 en 21, en de intreerede, welke hij te *Diemen* zou gehouden hebben, over Coll. I: 28, zijn uitgegeven onder opzigt en met eene voorrede van zijn oom Rutg. Schutte te *Amst.* in 1783.

— (JAN OTTO), een afstammeling van bovenstaanden, geb. in 1782, † 1815, was een kweekeling der Leijdsche hoogeschool, waar hij van de oude letterkunde zijne hoofdstudie maakte. Op 21jarigen leeftijd aanvaardde hij reeds te *Deventer* het hoogleeraarsambt in de O. letterkunde en geschiedenis, met eene rede: *De utilissima reipublicae Atticae cognitione;* wees in 1805 eene roeping naar *Franeker* van de hand, en zou 4 jaren later er eene naar *Leijden* ontvangen hebben, indien eene vijandige gezindheid zulks niet had belet; welke gezindheid zich duidelijk openbaart in eene recensie van de *Lectiones Andocideae* van J. Luzac, door Sluiter uitgegeven met eene doorwrochte verhandeling over dien Griekschen redenaar, welke recensie voorkomt in de *Bibliotheca crit.* vol III, pars 3. Aan hem heeft men ook de uitgave te danken van Luzac's *Lectiones Atticae.* Daar hij zoo vroeg aan de letteren ontrukt werd, gingen veler verwachtingen in dezen edelen en beminnelijken man te loor. Zijne ambtgenooten van Eck en de Brueijs gedachten hem als mensch en als geleerde.

SLUIJS (WILLEM VAN DER) of SLUIS, geb. te *Rotterdam* in 1453, kwam na zijns vaders dood in 1468 onder de voogdijschap van zijn' oom Simon v. d. S., domproost van *Utrecht*, die hem op zijn 13de jaar naar 't Regulieren-klooster *Stein* bij *Gouda*, naderhand ook de leerschool van *Erasmus*, zond, om in de beginselen der letteren en godsdienst onderwezen

te worden. Acht jaren later bezocht hij de hoogeschool te *Leuven*, om zijne theol. studiën voort te zetten. In 1482 werd hij priester van de *St. Sebastiaans-kapel* en in 1500 van de *St. Laurenskerk* te *Rotterdam*. Hij was getuige der gebeurtenissen, welke in 1488 en 89 aldaar en in den omtrek voorvielen, welke door hem werden opgeteekend in eenvoudige bewoordingen. Deze aanteekeningen zijn door C. van Alkemade omgewerkt en vermeerderd uitgegeven, onder den titel: *Rotterdamse heldendaden, onder de stadvoogdij van den jongen heer Frans van Brederode, genaamt Jonker Fransen oorlog enz.* 2de dr. *Rott.* 1756, zeer belangrijk voor de geschiedenis van dat tijdvak. Ook bestaat er nog van hem in H. S. eene *Cronijke off corte en waere beschrijvinge der stad Rotterdam* enz. van 1453—1509, gedeeltelijk getrokken uit de nagelatene schriften van Simon v. d. Sluis.

SMALLEGANGE (MATTHAEUS). Van dezen geleerden vaderlandschen oudheidskenner en geschiedschrijver zijn ons geene levensbijzonderheden bekend. Hij was een regtsgeleerde, geb. te *Goes* omstreeks 1627. Behalve eenige vertaalde werken, schreef hij: *Nederlands verquikking of d' ontwaekte leeuw enz.* 2 *dln. Amst.* 1673. — *Geslachtrekening der doorl. vorsten van Nassau en Oraenjen enz.* Ib. 1675, waarvan een 2de verm. druk verscheen in 1690. — *Wapenen der steden en O. adelijcke geslachten in Holl. en W. Friesland met de verklar.* 6 *bladen in fol.* Ib. — Doch het meest bekend is zijne: *Nieuwe cronijk van Zeeland*, enz. 1ste deel. *Middelb.* 1696, waarvan het 2de bijna voltooide deel in handschrift verloren is geraakt.

SMALLENBURG (NICOLAAS), geb. te *Nootdorp* 1 Oct. 1761, † 20 Julij 1836, ontving van zijn' vader, die aldaar pred. was, eene beschaafde en godvruchtige opvoeding. Hij genoot onderwijs in de Lat. taal te *Delft* van den rector H. Hoogeveen, en te *Leijden* in de regtsgeleerdheid van den beroemden hoogl. B. Voorda. Na de doctorale waardigheid verkregen te hebben, vestigde hij zich als advocaat te *Utrecht*, en werd griffier van 't kapittel van St. Maria. Aangesteld tot hoogl. in de regten te *Franeker*, hield hij eene redevoer: *De officio ejus qui jura Rom. tradere studet*, en was daar werkzaam tot in 1790, toen men hem als prof. in 't burgerlijke regt te *Leijden* beriep op aandrang van zijn' leermeester Voorda, die in 1787 van zijn' post ontzet was, en tot groot genoegen van Ruhnkenius, bij wien hij bekend stond als een smaakvol beoefenaar der regtsgeleerdheid, in verband met de kennis der Gr. en Lat. letteren. Hij begon zijne lessen met

eene rede: *De praecipuis elegantioris jur. Rom. subsidiis.* Gedurende eene reeks van 40 jaren wijdde hij zich toe aan 't acad. onderwijs en boezemde allen die hem kenden, achting en liefde in. Behalve eenige orationes, bij het afleggen van 't rectoraat en bij de kappromotie van den baron van Lijnden in 1805, heeft men van hem ter handleiding zijner leerlingen: *Primae lineae jur. civ. Belgici, inprimis secundum cod. Napoleonticum. L. B.* 1820 en 25. — *A. Schultingii Notae ad tit. digestorum de verborum significatione et regulis juris, cum animadversionibus.* Ib. 1799, en vervolgens Schulting's: *Notae ad digesta seu pandectas*, met eene menigte aanteek. van zijne hand. Ib. 1804—35 in 8 dln. De koning schonk hem het ordeteeken van den Nederl. leeuw.

SMELTZING (JOHANNES), geb. te *Nijmegen* in 't 1ste ged. der 17de eeuw, † 1703, had zich te *Leijden* gevestigd, waar hij bijzonder uitmuntte als stempelsnijder en ervaren teekenaar. Hij vervaardigde vele gedenkpenningen, van welke er o. a. 2 in van Loon's werk voorkomen, op de beruchte executie van K. Kosterman te *Rotterdam* en ter gedachtenis van de stichting der fontein op de *Vischmarkt* te *Leijden.* Om den eerstgenoemden penning in regten vervolgd, nam hij de wijk naar *Frankrijk;* doch werd door de regering der stad bij zijn burgerregt gehandhaafd en keerde ongedeerd terug. Meer bijzonderheden schijnen er niet van hem bekend.

SMET (ANDRIES DE), een geestelijke van *Brugge*, die daar leefde omstreeks 1531, verdient hier melding, om het werk dat hij heeft opgesteld, en dat eenig licht verspreidt over de Nederlandsche geschiedenis. Het is getiteld: *Dits die excellente cronike van Vlaendere beghinnende van Liederick Buck den 1sten forestier tot den laesten, die door haer vrome feijten namaels graven van Vlaenderen ghemaeckt worden, achtervolgende die rechte afcomste der voors. graven tot desen onsen doorl. hoochghebor. keijser Karolo enz. Antw.* 1531 in fol. Het is verdeeld in 74 hoofdst., waarvan het 1ste ged. van bl. 1—84 door A. de Smet uit oudere kronijken is zamengesteld, het 2de van daar tot op het overlijden van Maria van *Bourgondië*, anno 1482, bl. 225 vso, geschreven is door Anth. de Roovere, en het overige tot 1514, door den eerstgenoemden auteur. De naauwkeurigheid, tot in 't beuzelachtige toe, en de echtheid dezer kronijk worden geroemd.

SMETIUS (JOHANNES) of JOHANN SMITH, ook wel SMIT VAN KESSENICH genoemd, wijl zijn vader uit *Kessenich* in 't *Limburgsche* gesproten was; is geb. te *Aken* 10 Oct. 1590 en †

30 Mei 1651. Al vroeg bepaalde zich zijne keus tot de godgeleerdheid; hij ontving te *Odenkirchen* bij *Dusseldorp* onderwijs in de Lat. taal van een' meester Eijlbracht, en werd, om de godsdienstvervolgingen, door zijn' vader in 1605 naar *Harderwijk* gebragt, om zijne voorbereidende letteroefeningen onder J. J. Pontanus voort te zetten. In Oct. 1608 tot de academ. lessen toegelaten, bezocht hij 't volg. jaar *Heidelberg*, waar hij zich op de wijsbegeerte en theologie toelegde. Tot de predikdienst bekwaam gekeurd in 1611, begaf hij zich voor eenigen tijd naar *Geneve*, deed eene reis door *Frankrijk* en *Engeland*, keerde naar *Aken* terug en werd in 1613 pred. te *Sittard*, welke plaats hij reeds in Sept. van 't volg. jaar moest verlaten, wegens het Spaansch geweld. Hij week naar *Sedan*, waar hij de Hoogd. gemeente bediende. Terwijl hij zijne ouders bezocht, die, om de godsdienst, *Nijmegen* tot woonplaats hadden gekozen en het burgerregt ontvangen, hield hij daar op verzoek van den kerkenraad voor 't eerst eene Nederd. leerrede. Te *Sedan*, waar hij intusschen ook in de Fransche taal predikte, liet hij zich de aanbieding van 't professoraat in de wijsbegeerte — openstaande door de afwezigheid van A. Jonston, — welgevallen, en aanvaardde dien post 10 Oct. 1615, met ijver en roem. Na de terugkomst van Jonston in 1617 legde hij zijn ambt neder; verliet *Sedan* met vleijende getuigschriften, begaf zich naar *Nijmegen;* bezocht van daar de voornaamste steden en hoogescholen van *Nederland*, werd door ziekte verhinderd eene reis door *Duitschland* te ondernemen, en na zijne herstelling bij de Nijm. herv. gemeente aangesteld tot gewoon herder en leeraar den 30 Aug. 1618. Hier was hij meer dan 30 jaren, voor zijne gemeente, voor de Nederl. kerk en bijzonder voor wetenschappen en letteren, met lust en ijver werkzaam. Zijne verdiensten als zoodanig in 't licht te stellen, gedoogt ons beknopt bestek niet, en desbegeerigen verwijzen wij naar 't *Archief voor kerkel. gesch. van Kist en Roijaards*, IV, 140 enz. Alle aanbiedingen om van standplaats te veranderen, of te *Harderwijk* en te *Groningen* het professoraat te aanvaarden, bood hij wederstand. *Nijmegen* lag hem te na aan 't hart. Trouwens geene stad gaf hem meer gelegenheid tot het opsporen van oudheden dan deze. Door de regering aangemoedigd en ondersteund, gaf hij zijn beroemd werk: *Oppidum Batavorum seu Noviomagum* etc. *Amst.* 1644 en 45 uit, waarvoor, met vele andere geleerden, ook zijne vriendin Anna Maria van Schurman haren dank betuigde. Zijne groote verzameling van gedenkstukken

der oudheid gaf hem aanleiding tot het opstellen der bekende *Antiquitates Neomagenses* etc. *Noviom.* 1678, door zijn zoon — die volgt, — voltooid in 't licht gezonden. Deze zoo belangrijke verzameling ging later voor ons vaderland verloren. Zij werd door den keurvorst van den *Paltz* gekocht voor *f* 20,000. Zijne *Beschrijving en de Chronijk van de oude stad der Batavieren*, eerst door hem in 't Lat. geschreven en geplaatst in de Lat. uitgave van de *Beschrijv. der Nederl. van Guicciardini*, werd door den zoon vertaald, omgewerkt en vervolgd tot 1591, van welke uitgave eene verbeterde en vermeerderde is bezorgd in 1784 door G. C. in de Betouw. Het laatste werk, waaraan hij arbeidde, was een betoog uit de oude gedenkstukken en schrijvers gevoerd, dat het Christelijk geloof reeds in de 4de eeuw in deze landen bekend en te *Nijmegen* beleden was. Het is door den zoon in de *Antiquit. Neom.* medegedeeld en later door in de Betouw afzonderlijk uitgegeven, onder den titel: *De sarda seu carneolo crucem et pisciculos referente* etc. *Neom.* 1785. Deze hoogst verdienstelijk man, die in zoo velerlei opzigten uitmuntte, was tevens een sierlijk Lat. dichter. Sommige zijner stukken zijn afzonderlijk uitgegeven, andere hier en daar verspreid. Van zijne Nederd. gedichten worden eenige in 't gemelde *Archief*, bl. 228, medegedeeld; ook vindt men een lofvers voor den: *Sleutel der kennisse* enz. van Splinterus van Pothuijsen, pred. te *Nijm.*, waarvan de 5de druk te *Utrecht* verscheen in 1711, kl. 8vo.

SMETIUS (JOHANNES), zijn zoon, wiens moeder Johanna Bouwens heette, is geb. te *Nijmegen* 1 Mei 1636, † 15 Mei 1704. Hij ontving onderwijs in de geleerde talen, behalve van zijn' vader, van den rector der Lat. scholen P. Wierich en hield 26 Aug. 1653 op de illustre-school zijner geb.-stad onder den Franschen pred. en hoogl. in de wijsbegeerte G. Soudan eene disputatio: *De philosophia in genere*, welke hij opdroeg aan de gedeputeerden van het Nijm. kwartier. Hierna bezocht hij *Utrecht*, waar hij zich oefende in de theol. wetenschappen, vervolgens *Frankrijk*, waar hij aan eenige hoogescholen vertoefde. In 1661 werd hij eerste hervormde pred. te *Ubbergen*, nog datzelfde jaar te *Weurt* en in 1679 te *Nijmegen*, waar hij werkzaam bleef tot aan zijn' dood. Tot de reeds genoemde werken zijns vaders, door hem vermeerd. en verb. uitgegeven, behoort nog: *Synodale ordonnantien en resolutien; tot nut, dienst en gerief der kerken onder de Chr. Synodus van 't hertogdom Gelre en Graefschap Zutphen gehoorende* enz. *Nijm.* 1699 en 2de dr. Ib. 1736. (Eene satyre op deze *Synod.*

ordonn. — durft Paquot schrijven, — zou in *Holland* meer opgang gemaakt hebben.) Voorts van zijne hand: *Repertorium of inventaris van vele ordonn., placaten en resolutien, sedert de Reformatie over kerkelijke saecken genomen door* enz. eerst in 1686 bijeenvergaderd en daarna in 1693 zeer veel vermeerderd. Hij wordt door Paquot, Saxe en and. dikwijls verward, met een' anderen J. Smetius of Smith, (die later volgt) en pred. geweest is te *Nijmegen*, *Alkmaar* en *Amsterdam* en eenige practicale werken heeft geschreven. Zie bladz. 899.

SMIDS (LUDOLPH), geb. te *Groningen* 13 Julij 1649, † 7 Mei 1720, werd door zijne ouders, die der Roomsche godsd. toegedaan waren, in 1665 naar *Antwerpen* gezonden en 2 jaren later naar een klooster in *Westphalen*. Van daar begaf hij zich in 1670 naar *Leijden* om de geneeskunde te beoefenen onder F. de le Boe Sijlvius, waarbij zijn lust voor de dichtkunst en oudheden ontwaakte. In 1673 tot med. doctor bevorderd, vestigde hij zich in zijne geb.-stad, huwde in 't volg. jaar, doch werd in 1682 weduwnaar. Zijn overgang tot de Hervormden en zijn 2de huwelijk met eene Protestantsche vrouw, haalden hem den haat zijner vrienden op den hals, weshalve hij zich in 1685 te *Amsterdam* nederzette, waar hij zich meer met het beoefenen der vaderl. geschiedenis, oudheden, penning- en dichtkunde bezig hield, dan met de practijk als geneesheer. Hij was zeer gezocht en bemind bij alle beminnaars van wetenschappen. Op zekeren tijd met eenige hunner in de herberg de *Keizerskroon* een vriendschapsmaal genietende, had hij het ongeluk, bij 't scheiden, van de trappen te vallen, aan welker gevolgen hij eenige dagen daarna stierf. Hij had een' bijzonder werkzamen geest; zijne schriften dragen bewijzen van geleerdheid en onderzoek, meer dan van gezond oordeel en goeden smaak. De voornaamste zijn: *Korte levensschets en afbeeld. der graven en gravinnen van Holland*, met pl. — *Galderije der uitmuntende vrouwen. Amst.* 1690 met pl. — *Toneel van den staat der Roomsche keizeren. Ib.* 1694 met pl. — *Ovidius Nasoos werken.* 3 dln. Ib. 1700. — *Schatkamer der Nederl. oudheden. Ib.* 1737, 2de dr. met pl. Zijne dicht- en tooneelwerken kenmerken den flaauwen stempel van zijn' tijd. Dien 't lust, kan zich daarvan verzekeren in zijn' bundel *Poëzij. Amst.* 1724, in zijn treurspel *Konradijn.* 1686, en zijne *Overgebleeven tooneelpoëzij.* Ib. 1759.

SMIES (JACOB), geb. te *Amsterdam* in 1765, † 1833, had eerst J. G. Waldorp, vervolgens J. Ekels Jr. tot zijne leermeesters in de teeken- en schilderkunst. Hij zou gaarne his-

torie-schilder zijn geworden, indien het vooruitzigt hem had gestreeld, daarin een bestaan te vinden. Hij maakte zulke opmerkelijke vorderingen in het teekenen, dat hem alle prijzen werden toegewezen bij de stads teeken-academie, als ook bij de maatsch. *Felix meritis.* Hierdoor was hij als teekenmeester zeer gezocht, en zijne menigvuldige koddige en geestige caricaturen in de werken van A. Fokke en elders, door Marcus gegraveerd, getuigen van zijne bekwaamheid in dat vak. In sommige boekwerken komen ook geschaduwde prenten en portretten voor, door hem geteekend. Er bestaan slechts weinige stukken van hem in olieverw; eene kloeke schilderij, voorstellende een gezigt op 't stadhuis, de waag en de N. Kerk op den *Dam* te *Amst.*, werd goed verkocht.

SMINIA (JETSE VAN), geb. in 1703, † 1771, wiens voortreffelijke geestvermogens door bekwame meesters gunstig ontwikkeld werden, zag zich al spoedig tot gewigtige ambten geroepen. Reeds in 1721 werd hij ontvanger-generaal der admiraliteit van *Friesland;* vervolgens in 1728 aangesteld tot secretaris dier staten, was hij in die betrekking tot aan zijn' dood met wijsheid en trouw werkzaam en oefende eenigen invloed uit op den gang der zaken. De staatsstukken, door hem opgesteld, munten uit in klaarheid en deftige eenvoudigheid.

SMISSAERT (JOHAN CAREL), geb. in 1639, † 1708, komt voor als hoofd-officier van *Rhenen*, nadat de Franschen in 1674 *Utrecht* verlaten hadden, en in 1700 als lid der geëligeerden, waarbij hij vele en voorname commissiën met bekwaamheid vervulde. Hij behoorde in 1702 onder degenen, die het reglement van 1674 voor vervallen en vernietigd verklaarden. Hij was gehuwd met Constantia Coijmans, en liet bij haar verscheidene kinderen na, onder deze ook den beroemden generaal JOH. CAREL SMISSAERT.

SMITH (JOHANNES), ook wel SMETIUS, geb. omstreeks 1630, † 1710, was van 1667 tot 70 pred. te *Nijmegen*, vervolgens te *Alkmaar* en later te *Amsterdam*, en heeft zich bekend gemaakt door de volgende ascetische werken: *Uitlegg. van de* 12 *art. des geloofs. Amst.* 1661. — *Salomons Prediker verklaart.* Ib. 1699. — *Nederlands blijde en gezegende Pinxterdagh.* Ib. 1700. — *Nederl. blijde en gezegende veldtocht des jaars* 1706.

SMITS (DIRK), geb. te *Rotterdam* 20 Junij 1702, † 25 Apr. 1752, sproot uit weinig bemiddelde ouders, die hem slechts op eene gewone school konden doen onderwijzen. Eerst geplaatst op een koopmanskantoor, daarna op dat van den impost op de wijnen, was hij min of meer in staat het talrijk gezin

zijner ouders te ondersteunen. Hij kweet zich in die betrekking met trouw en ijver, was bemind en geacht, en als lid der Remonstrantsche broederschap zeer verdraagzaam omtrent godsdienstige gevoelens. Hij huwde in 1733 te *Haarlem*, en toen de de sobere inkomsten van 't wijnkantoor hem, bij 't vermeerderen van zijn gezin, naar grootere winsten deed uitzien, nam hij met zijn' broeder Paulus eene loodwitmakerij bij de hand, tot dat hem in Dec. 1746 door de raden der admiraliteit op de *Maas* de post van commissaris van de monstering der oorlogsschepen en commies ter recherche te *Hellevoetsluis* werd aangeboden. Dit bragt hem in geene geringe verlegenheid, wijl die post eene sobere broodwinning opleverde bij trouw en eerlijkheid; doch op raad van sommige vrienden besloot hij tot de aanneming. Buiten verwachting vermeerderden eenigermate zijne inkomsten door de bewindhebbers der O. Ind. Comp. van *Delft*, door zijne aanstelling tot penningmeester der groote visscherij op de *Maas*, en eindelijk door zijne benoeming van contrarolleur van de equipagie te *Hellevoetsluis*, welke laatste betrekking hij te danken had aan den stadhouder Willem IV, aan wien hij in 1750 zijn dichtstuk *De Rottestroom* had opgedragen. Hoe verheugd ook over deze verbetering van zijne omstandigheden, had hij er echter geen lang genot van; want bij eene verzwakkende gezondheid, openbaarden zich door de beet van een' hond aan boord van een schip, zware koortsen, welke hem in in 't graf sleepten, nalatende eene weduwe met 6 kinderen. Al vroeg had zich zijn aanleg voor de dichtkunst geopenbaard op zijn 14de jaar maakte hij reeds verzen. De natuur had hem, even als Poot, tot dichter gevormd, en ware hij niet in den draaikring van 't Rotterd. kunstgenootschap *Natura et arte* medegesleept, en had hij niet te worstelen gehad met huiselijke zorgen, welligt zou zijne Muse eene hoogere vlugt genomen hebben. Evenwel kenmerkt zich zijn dichttrant door schilderachtige bevalligheid, naïefheid, zoetvloeijendheid en zacht gevoel. Het is hier de plaats niet zulks in bijzonderheden aan te toonen, hoezeer zooveel liefelijks ons toelacht. Wij besluiten daarom met de opgave zijner werken: *Israëls Baälfegorsdienst of gestrafte wellust in 3 boeken*, *Rott.* 1737, 2de druk in 1753, waarachter zijne in Nederd. verzen, nagevolgde redevoer. van P. Burman Jr. *Over de poëtische verrukking*, 1743. — *Mengeldichten.* Ib. 1740. — *De Rottestroom in 3 zangen.* Ib. 1750, met keurige pl. v. J. Punt en eene kaart. — *Nagelatene gedichten*, 3 dln. Ib. 1753—64, in 't laatste deel het leven des dichters door N. Versteeg.

SMITS (H. D. A.), geb. te *Utrecht* in 1818, † 1852, zou tot den koophandel worden opgeleid, indien hij geene meerdere neiging voor de wetenschappen had aan den dag gelegd. Toen echter de roemrijke zelfopoffering van van Speijk zijne geestdrift ontvlamde, koos hij de zeedienst. In 1832 geplaatst bij 't kon. instituut voor de marine te *Medemblik*, verliet hij, na wel volbragte studiën, deze instelling in 1836 als adelborst 1ste klasse, en zag zich 4 jaren later tot luit. ter zee 2de kl. bevorderd. Hij nam deel aan de expeditie naar de kust van *Guinea*, onder den generaal Verveer; deed onderscheidene reizen naar de *W. Indiën* en de *Middellandsche zee*, en kwam in 1842 in de *O. Indiën*. Hier verrigtte hij met den schoonerbrik de *Windhond* vele opnemingen in onzen *Archipel* ter zamenstelling van zeekaarten; waarvan hem het depôt en de werkzaamheden, bij het marine-departement verbonden, in 1845 werd opgedragen. Met den titel van administrateur van gemeld depôt, en overgang bij het sedentair Indisch zeewezen als Lt. ter zee 1ste kl., bevestigde het bestuur hem ten jare 1851 in zijnen werkkring, nadat hij vroeger reeds benoemd was tot secretaris der commissie tot verbetering der Indische zeekaarten. De koning toonde zijne verrigtingen op prijs te stellen door hem te vereeren met de ridderorde van den Nederl. leeuw. Hij heeft o. a. zeekaarten vervaardigd van de straten *Banka*, *Gaspar* en *Makasser;* gaf in 't Nederd. en Eng. uit: *Zeemansgidsen van straat Banka en de eilanden beoosten Java;* maakte zich tevens verdienstelijk door metereologische waarnemingen op den *Pangerango* in 1845; stond in briefwisseling met onderscheidene geleerden; zorgde in 1850 voor de daarstelling eener natuurkundige vereeniging voor *Nederl. Indië*, was lid en secretaris van 't bestuur; redacteur van haar *Tijdschrift*, en ijverig voorstander der Maatsch. tot nut van 't algemeen. Zoo streefde zijn edel karakter, om wetenschap en kunst, verlichting en genoegen zijner medemenschen te bevorderen.

SMOUT (ADRIAAN JORISZ.) werd in Oct. 1604 vrijheid gegeven, om op buitengewone dagen te *Leijden* voorlezingen te houden over de redeneerkunde. Sedert was hij predikant te *Rhoon* in *Z. Holland*, daarna te *Amsterdam*. Hij was hevig tegen de Remonstranten verbitterd en tegen de regering, welke aan deze eenige vrijheden vergunde. Hij schreef vroeger een werk, getiteld: *Schriftuurlijk ja, of de leerpunten die huiden ten dage in geschil getrokken worden, het fondament der saeligheit raeken of niet*, 't geen hij aan 's lands Staten opdroeg, maar dat

ten gevolge had, dat hem gelast werd binnen *'s Gravesande* zijn verblijf te houden tot nader order. Zijn oproerig prediken te *Amsterdam*, zijne doofheid voor alle ernstige vermaning van den kant der regering, had ten gevolge, dat men hem uit de stad bande. Hij overleed te *Rotterdam* in 1646.

SMIJTEGELT (BERNARDUS), geb. te *Goes* 20 Aug. 1665, † 6 Mei 1739, werd reeds door zijne moeder Anna Lambregtsen vóór zijne geb. bestemd voor de Evang.-dienst. Hij bezocht reeds vroeg de Lat. school in zijne geb.-stad en op zijn 18de jaar de academie te *Utrecht*. Hier beoefende hij vlijtig de theol. wetenschappen; werd in 1687 proponent en 2 jaren later pred. te *Borsselen*, vervolgens te *Goes* en in 1695 te *Middelburg*, aan welker gemeente hij zoo gehecht was, dat hij tot 2 malen een beroep naar *Rotterdam* en een naar *Utrecht* van de hand wees. Hij was een dapper voorstander der regtzinnigheid, ervaren in de kerkelijke zaken, bezat groote predikgaven, en had in kerk en staat zeer grooten invloed. Zijn levensbeschrijver P. de la Rue verzekert, dat Smijtegelt, hoezeer door vrienden en bloedverwanten daartoe ook aangezocht, het niet van zich kon verkrijgen, eenige schriften uit te geven; dat er echter buiten zijne toestemming, eenige zijner predikatiën het licht zagen, en na zijn' dood zijn uitgegeven, namelijk: *Des Christens heil en cieraat voorgesteld in* 45 *predicatien over Phil. IV:* 7 *en Coll. I:* 21, *met eene voorrede van zijn opvolger A. W. de Beveren. 's Hage* en *Middelb.* 1740, in 4to; en *Pred. over de Heidelb. Catechismus*, 4*de dr. 's Hage* 1766, welligt door toedoen van de jonge dochter Maria Boter, die (zoo als la Rue vermeldt) gedurende 30 jaren 's mans predikstoffen met naauwkeurigheid opschreef, en daarmede (N. B!) 17 tamelijk dikke kwartijnen vulde. In 't *Naamregister van Nederd. boeken*, door J. Abcoude en R. Arrenberg, staan intusschen, behalve de gemelde predikatiën, nog andere werken op zijn' naam, zooals: *Kort begrip. 's Hage* 1760. — *Een woord op zijn tijd*, 2 *dln. Ib.* 1761, de 2de dr. — *Keurstoffen of verzam. van* 50 *pred.* Ib. en *Midd.* 1765. — *Het gekrookte riet*, 2 dln. Ib. 1768, 2de dr., de beide laatste nog heden door de supra-regtzinnigen op prijs gesteld en in 1856 op nieuw uitgegeven.

SNAKENBURG (HENDRIK), geb. te *Leijden* in 1674, † 1750, stond aldaar aan 't hoofd der Lat. school; maakte zich meer naam door de uitgave van Q. Curtius Rufus, *De rebus et gestis Alexandri Magni*, 1724, dan door zijn' bundel *Poezij*, door F. de Haas in 1753 te *Leijden* in 't licht gezonden. De stukken, grootendeels van Bijbelschen en stichtelijken aard, zijn

ontbloot van eenige dichterlijke verheffing en, zooals vele van dien tijd, beneden het middelmatige. — Zijn neef

SNAKENBURG (THEODOOR VAN), advocaat te *Leijden*, maakte het niet beter met zijne zoogenoemde *Proeve van dicht-oefening*, bestaande in herderszangen, brieven, klink- en mengeldichten, *Leijden* 1731, met pl. en vignetten van F v. Mieris en J. Folkema en sommige v. Philips, die het oog streelen. De *Proeve* werd uitgegeven door *A. L. F.* en *A. P. S.*, waaronder de namen schuilen van Mr. Jacob Elias Michielsz. en onzen advocaat, die zich onder de eerste verborg. In de *Mengeldichten* komen vele vertalingen voor, o. a. ook *Luciaens droom of de haen.*

SNECANUS (DANIEL JOHANNES) was predikant en rector te *Sneek* (van daar welligt zijn naam, daar hij ook wel door zijne voornamen wordt aangeduid), toen hij, om zijne Remonstrantsche gevoelens in 1618 werd afgezet, vóór dat de nat. synode te *Dordrecht* nog zitting had genomen. Hij schijnt zich daarna op de geneeskunde te hebben toegelegd, met voortzetting van zijne letterkundige studiën. In en na 1630 bediende hij onderscheidene Rem. gemeenten; o. a. ook die van *Leijden* en *Warmond;* nam in 1636 zijn verblijf in *den Haag*, doch bleef *Leijden* bedienen, waar hem 4 jaren later de stad ontzegd werd. In 1636 was hij met anderen door directeuren der broederschap verzocht, om de kantteekeningen van de nieuwe overzetting des Bijbels te herzien, om dan na revisie hunne aanmerkingen te laten drukken. In 1642 vinden wij hem te *Rotterdam*, tot in 't daarop volgende jaar, toen hij naar *Bommel* vertrok. Hier trad hij op niet slechts als Evang.-dienaar, maar ook als geneesheer, ja als onderwijzer in de Lat. Gr. Hebr. Chald. Arabische en andere talen. Hij stierf aldaar in bijna 75jarigen ouderdom.

SNEEK (CORNELIS VAN), zoo genoemd wijl hij omstreeks 1460 digt bij die stad te *Indijck* of *Hemdijck* geb. was. Nadat hij zich de eerste beginselen der oude talen had eigen gemaakt, begaf hij zich te *Leeuwarden* in de orde der Dominikanen, van waar men hem naar *Rostok* zond, om zich in de godgeleerdheid te oefenen; vervolgens naar *Keulen*, om zijne studiën voort te zetten. Naar *Rostok* teruggekeerd, ontving hij de doctorale waardigheid in de theologie. Door 't kapittel van *Utrecht* in Julij 1505 tot vicaris-generaal zijner orde verkozen, nam hij onderscheidene zendingen waar in *Saksen*, *Denemarken* en *Polen.* Aangesteld tot prior in 't klooster te *Rostok* zag hij de Hervorming van Luther opkomen, welke hij door woord en schrift met alle kracht bestreed. Dit noodzaakte hem de wijk te ne-

men naar *Brandenburg*, van waar hij 2 jaren later zich naar *Leeuwarden* begaf, waar hij stierf in 1531. Behalve zijne sermoenen, gedrukte en in handschrift, heeft men van hem: *Defensio Ecclesiasticorum adv. Seb. Polonum, Lutherani dogmatis propugnatorem.*

SNELLIUS (RUDOLPH), geb. te *Oudewater* 8 Oct. 1546, † 2 Maart 1613, legde de eerste gronden zijner letterkundige studie te *Utrecht* en bezocht buitenlandsche hoogescholen, om bij de kennis der Gr. en Lat. talen, ook de Oostersche te voegen. Behalve te *Keulen*, hield hij zich eenigen tijd op te *Heidelberg*, van waar de pest hem verdreef naar *Marburg*, waar hem het onderwijs in de Gr. en Lat. talen werd toevertrouwd. Na verloop van 14 jaren kreeg hij lust *Italië* te bezoeken, om zich te *Pisa* op de geneeskunde toe te leggen. Hier vertoefde hij 2 jaren, trok toen naar *Rome* en zag in 1578 zijne vaderstad terug. Hij huwde te *Leijden*, koos die stad tot zijne woonplaats en hield zich bezig eenige jongelingen te onderwijzen in de oude talen en voorbereidende wetenschappen. De roem zijner kunde noopte de curatoren der hoogeschool, hem den 2 Oct. 1581 tot buitengewoon hoogl. in de wiskunde aan te stellen en na 't vertrek van Drusius in 1585 hem ook te belasten met het onderwijs in de Hebr. taal, totdat daarin voorzien zou wezen, gelijk gebeurde in 't volg. jaar door de aanstelling van Raphelingius. De vriendschapsbetrekking, waarin hij stond met Maurits, den landgraaf van *Hessen*, werd nog naauwer aangeknoopt door een bezoek, dat hij hem bragt in 1600; terwijl men hem in 't daarop volg. jaar te *Leijden* begunstigde met het gewoon professoraat in de wijsbegeerte. Hij wordt geroemd als een man van uitgebreide kundigheden en van een' werkzamen geest, die ook blijkt uit zijne schriften, welke voornamelijk handelen over de redekunde, waarin hij de rigting van P. Ramus volgde, o. a. *De praxi logica.* — *Rameae philosophiae syntagma.* — *Praelectiones in geometriam Rami.* — *Annotationes in ethicam, physicam, sphaeram Corn. Valerii.* — Zijn zoon

— (WILLEBRORDUS) VAN ROIJEN, geb. te *Leijden* in 1591, † 30 Oct. 1626, was door zijn' vader voor de regtsgeleerdheid bestemd; doch zijn lust in de wiskunde en zijne vorderingen in deze wetenschap waren zoo groot, dat hij reeds op zijn 17de jaar beproefde een der verloren werken van Apollonius Pergaeus: *De sectione determinata*, te herstellen, 't welk hij uitgaf onder den titel *Apollonius Batavus. L. B.* 1608, en waardoor hij toonde wat men van zijne scherpzinnigheid te wachten

had. In 1610 hield hij openbare voorlezingen over een sterrekundig werk (den *Almagest*) van Ptolemeus; ondernam eene reis naar *Duitschland*, en maakte kennis met de grootste wis- en sterrekundigen van zijn' tijd, vooral te *Praag* met Tijcho Brahé en Kepler. Van daar bezocht hij *Frankrijk* en *Zwitserland*, en volgde in 1613 zijn' vader op in het onderwijs der wiskunde, met den titel van buitengewoon hoogleeraar, om 2 jaren later dien van gewoon aan te nemen. De uitvindingen, door hem gedaan, kenmerken hem in zijne oorspronkelijkheid, en doen hem, ook volgens het oordeel van buitenlanders, de voornaamste plaats bekleeden onder de wiskundigen van alle landen. Men is aan hem 3 ontdekkingen verschuldigd, 1. omtrent de driehoeksmeting; 2. omtrent de straalbreking; en 3. omtrent wiskundige voorstellen, bekend onder den naam van *Theorema's van Snellius*. Ter overtuiging moeten wij den lezer verwijzen naar 't werk van N. G. van Kampen: *Bekn. gesch. d. Nederl. lett. en wetensch., III*, 121 enz., waar de Utr. hoogl. Moll zijne verdiensten beknopt in 't licht stelt; voorts naar de *Bijdr. tot de wisk. wetenschappen in de Nederl.*, bl. 11, van denzelfden, en naar 't werk van d'Escurij, *Holl. roem*, VI (1) 81 enz. Het werk *Apollonius Bat.* wordt door Foppens aan zijn' vader toegekend, en als uitgegeven in 1597. Daarenboven heeft men van hem o. a.: *Eratosthenes Batavus de terrae ambitus vera quantitate suscitatus. L. B.* 1617. — *Descriptio cometae qui anno* 1618 *mense Nov. primum effulsit.* Ib. 1619 en te *Ingolstad* 1719 in 4to. Ook vertaalde hij in 't Nederd. de verhand. van L. van Keulen *Over de cirkel*, en van Stevin: *Hypomnemata Mathematica.* — *Typhin Batavum, sive de navibus cursibus et re navali.* Ib. 1624; en Hortensius gaf na zijn dood een werk van hem over de driehoeksmeting: *Doctrinae triangulorum Cononicae libri* 4. Ib. 1627.

SNOEK (HELENA), geb. te *Rotterdam* in 1764, † 1807, spreidde al vroeg een' grooten aanleg voor het tooneel ten toon. Hare gansche familie behoorde tot een tooneelgezelschap, dat eerst in een klein lokaal op de *Delfsche vaart* te *Rotterdam*, bij inteekening eenige voorstellingen gaf, waarin zich haar talent hoe langer hoe meer gunstig ontwikkelde. Gedurende 8 jaren oogste zij met haar' broeder en hare zusters veel lof in, en huwde met den heer P. J. Snoek, een medewerkend lid van hun gezelschap. In 1792 huurden zij den Rotterd. schouwburg, maar moesten hunne representatiën reeds in 't volg. jaar staken, wegens den oorlog met *Frankrijk*. Zij begaven zich naar *België*, van waar zij in 1795 terugkeerden en gelegenheid

vonden eerst te *Rotterd.*, daarna te *Amsterdam* in eene schouwburgzaal, bekend onder den naam van *Utile et amusant*, eenige stukken te geven, met zulk een gevolg, dat bestuurders van den stads-schouwburg hun een eervol engagement aanboden. Hier schitterde Helena in het tooneelspel, vervulde vervolgens in het treurspel belangrijke rollen, speelde o. a. voortreffelijk dien van Badeloch in den *Gijsbregt van Amstel*, en maakte zich ook hoogst verdienstelijk in het blijspel. Zij bleef zich onvermoeid oefenen in haar vak en altoos zag zij zich als bekwame actrice met toejuiching begroeten. — Haar broeder

SNOEK (ANDRIES), geb. te *Rotterdam* in 1766, † 1829, gaf zijne zuster niets toe in aanleg voor het tooneel, ontwikkelde zich in het reeds genoemde gezelschap en bereikte later eene schitterende hoogte in het treurspel. Van de natuur had hij de gave ontvangen, aan zijn spraakorgaan kracht, welluidendheid en gemakkelijkheid bij te zetten. Het moeijelijke in zijne kunst had hij lang, grondig en met inspanning beoefend, zoodat hij zelfs de bewondering van vreemdelingen opwekte, die onze taal niet verstonden, en hij den eerenaam van den Hollandschen Talma verwierf. Ook maakte hij zich verdienstelijk als lid van het fonds ter opleiding van tooneelspelers voor den Amsterd. schouwburg. Al de stukken op te noemen, waarin hij bijzonder schitterde, zou ons tot onnoodige uitvoerigheid verleiden; zij leven nog in veler geheugen. De rol van den hoogepriester Jojada in de *Athalia* van Racine bragt o. a. den dichter Loots zoo zeer in verrukking, dat hij hem zijne hulde toebragt in het krachtig dichtstuk *de Godsdienst* (*Gedichten*, IV, 153). Hoe men zijne nagedachtenis vereerde en openlijk huldigde, bleek bij zijne plegtige begrafenis en uit de grafzerk, door den beeldhouwer Sigauld vervaardigd.

SNOIJ (REIJNIER), uit een aanzienlijk geslacht geb. te *Gouda* in 1477, † 1 Aug. 1537, toonde zich in zijne kindschheid zoo dom van begrip, dat hij op zijn 7de jaar geene A voor eene B kende, weshalve zijn vader besloot, hem niet naar school te zenden, maar een ambacht te laten leeren volgens zijne keuze. De knaap koos dat van grofsmid, 't geen de vader toestond, met een' wenk aan den man, hem het zwaarste werk te laten verrigten, in de hoop dat hij de school boven het aanbeeld zou kiezen. Dit gelukte en na weinig tijds was hij zijnen medescholieren in 't leeren ver vooruit. Geschikt gekeurd voor hoogere studiën, begaf hij zich naar *Leuven*, om zich op de wijsbegeerte en geneeskunde toe te leggen; eenige jaren later naar *Bologne*, waar hij de doctorale waardigheid

verkreeg en met een rijk geschenk begiftigd werd. In 't vaderland teruggekeerd, werd hij lijfarts en gunsteling van Adolf van Bourgondië, heer van *Veere*, die hem met aanzienlijke goederen verrijkte, o. a. met 50 bunders bebouwd land op *Duiveland*. Terwijl keizer Karel V zijne geschiktheid tot behandeling van staatszaken had opgemerkt, nam deze hem in zijne dienst en zond hem in gezantschap aan den koning van *Schotland*, later aan dien van *Denemarken*. Het overige van zijn leven sleet hij te *Gouda*, waar hij zich met philosophische, medische, historische, ja ook met theologische letteroefeningen bezig hield, de burgemeesterlijke waardigheid bekleedde en in vriendschapsbetrekking stond met Erasmus. Dat hij ook de Lat. lier hanteerde, blijkt uit zijn: *Laus Deiparae virginis*, *carmine saphico*. — *Poemata sacra*, en andere. Van zijne theologische schriften noemen wij slechts zijn: *Psalterium Davidicum paraphrasibus brevibus illustratum* etc. *Col.* 1536, dat meer dan 15 uitgaven beleefde en waaraan hij gewerkt had in 1533, gedurende zijn verblijf van eenige maanden op *Duiveland*. Het werd, behalve in 't Hoogd. en 't Spaansch, ook in 't Nederd. vertaald door zijn' neef Jac. Brassica of Cool; welke vert. echter in 't naauwkeurige werk van J. le Long, *Boekzaal des Nederd. Bijbels* enz. niet vermeld staat. Zijne geneeskundige werken en H. S. S. laten wij aan hunne plaats en gewagen nog van zijne *Batavische of Holl. geschiedenis in* 13 *boeken*, beginnende met de schepping en doorloopende tot 1519, waarschijnlijk het eerst in de Nederd. taal opgesteld, daarna in de Lat. voor 't eerst uitgegeven in 1620 door Fr. Sweerts, wien het door J. Brassica was toegezonden en opgenomen in diens *Rerum Belgicarum annales chronici et historici*. Deze boeken werden door sommige reeds voor de uitgave bitterlijk gehekeld. O. a. zegt Goudhoeven van hem: „Meestentijds als hij wat nieuws voortbrengt, klinkt het zoo „vreemd, dat men met reden daaraan twijfelt; en doorgaans „als hij de waarheid zegt, sneeuwt het rozen." Des niet te min komen er vele bijzonderheden in voor, mits met oordeel en omzigtigheid gebruikt, welke voor onze geschiedenis belangrijk zijn.

SOEK (A). Van dezen dichter is ons niets anders bekend, als dat hij een bundeltje gedichten liet drukken onder den titel: *De vrucht van ledige uren*. *Leijd.* 1784, welke verzen zacht daarhenen vloeijen, doch zonder dichterlijke verheffing, en niet te vergelijken zijn met die van zijn' vriend Bellamij. Vele zijner stukken zijn rijmloos en loopen meestal over liefde en vaderland. Hij was lid van 't Schiedamsche dichtlie-

vend genootschap *Vlijt volmaakt*, in wier *Proeve van Poezij*, bl. 53, ons slechts één stukje van hem is voorgekomen, getiteld: *Roemtael van een' bekeerden zondaar*.

SOEK (PAULUS), geb. te *Schiedam* in 1775, † 1838, genoot geene wetenschappelijke opleiding, wijl zijne ouders onbemiddeld waren, maar door eigen vlijt en oefening wist hij het zoo ver te brengen, dat hij met goed gevolg zich op de heel- en verloskunde toelegde, daarin bijgestaan door bekwame mannen in genoemde vakken, zoowel te *Rotterdam* als te *Leijden*. Hij gaf reeds op 18jarigen leeftijd proeven van buitengewone handigheid en stoutmoedigheid. Na met roem afgelegde examina in de verlos- en heelkunde in 1797 en 99, vestigde hij zich te *Delft*, waar hij 40 jaren lang met lust en roem de practijk waarnam. Als operateur heeft hij vele doelmatige werktuigen tot herstelling van wanstaltigheid der kinderen uitgedacht, en was vooral zeer gelukkig in het vinden en aanleggen van belangrijke verbanden. Hij was bovendien een bekwaam verloskundige en verwierf in menig zwaarwigtig geval door zijne handigheid de lof en bewondering zijner kunstgenooten. Zijne uitgebreide practijk verhinderde hem, om belangrijke ziektegevallen te beschrijven; slechts eenige zijner gewigtige waarnemingen vindt men in het *Geneeskundig magazijn*.

SOENS (HANS), geb. te *'s Hertogenbosch* in 1553, † 1611, heeft waarschijnlijk in zijne geb.-stad de beginselen der teeken- en schilderkunst opgedaan, vervolgens te *Antwerpen* zich geoefend ten huize van G. Mostaart, waar hij zich dagelijks bezig hield met het copiëren van schilderijen van dien meester, wiens manier van landschappen hij aardig wist na te bootsen. Hierdoor verkreeg hij eene groote bedrevenheid in dat vak. Naar *Italië* gereisd, ontbrak het hem te *Rome*, waar K. van Mander gemeenzaam met hem omging, aan geene aanmoediging, terwijl hij zelfs voor den paus in diens paleis kunstwerken in fresco volvoerde, bestaande in landschappen en historiële stukken. Later begaf hij zich naar *Parma*, waar zijne tafereelen zeer op prijs werden gesteld en hij overleed.

SOESMAN (ELEASAR), een Hoogd. Jood, geb. te *Amsterdam*, leefde daar in 't 1ste gedeelte der vorige eeuw, was er rabbi en onderwijzer in de Hebreeuwsche taal en heeft door eenige schriften blijken gegeven van zijne taalkennis, o. a. in zijn *Bruidschat Israels, of onderwijs der Hebr. spraakkunst* enz. *Amst.* 1741, met eene voorrede van den hoogl. C. H. Vonck, die betuigt, dat hij bij weinige Joden zooveel beschaafdheid, aangenaamheid in den omgang, zulk eene zuivere verbeelding,

en zoo vele diepe kennis heeft gevonden als bij Soesman. Ook zond hij in 't licht: *Nederd. en Hebr. woordenboek, waarin gevonden worden alle de woorden in den Hebr. grond-text des O. T. voorkomende, uit die tale in 't Nederd.* enz. — *Hebr. en Nederd. woordenboek* enz., beide, als ook het volgende, een aanh. op 't eerstgenoemde werk: *Chaldeeusch en Nederd. woordenboek behelzende alle de Chald. woorden, die in den bijbelschen text voorkomen.*

SOETE (JOOST DE) of ZOETE, heer van *Villers*, bij anderen *Willes*, was van aanzienlijke afkomst; zijn vader Alexander was gouverneur van *Sluis* in *Vlaanderen* en zijne moeder heette Margaretha van Berchem. Hij behoorde met dezen en zijn' broeder tot het verbond der edelen, en bleef aan die verbindtenis getrouw. Om erger kwaad te ontduiken, ontvlugtte hij zijn vaderland en hield heimelijke briefwisseling met den prins van Oranje, tot redding der goede zaak. In 1580 voerde hij het krijgsbevel over *Bouchain*, dat hij dapper verdedigde tegen 't verraad van J. van Noircarmes, heer van *Selles*, dien hij gevangen kreeg en naar *Rammekens* liet voeren. Minder gelukkig waren zijne krijgsondernemingen in 't volg. jaar, ofschoon het hem niet aan beleid en dapperheid ontbrak. Na den dood van prins Willem I benoemden hem de staten van *Utrecht* in 1584 tot hun stadhouder. Niet lang daarna gaf hij blijken van zijn' heldenmoed in den strijd bij *Amerongen* tegen den Spaanschen held de Tassis, waarbij hij aan 't hoofd gekwetst gevangen werd genomen. In 1587 eerst uitgewisseld, droeg men hem, ten bewijze van 't vertrouwen, dat men in hem stelde, den gewigtigen post van veldmaarschalk op, dien hij met roem vervulde tot aan zijn' dood, waarvan ons de juiste tijd onbekend is. Zijne vrouw, bij welke hij 4 kinderen verwekte, was Catharina d' Anneux gezegd Warlu. — Zijn broeder

— (FILIPS DE), heer van *Hautain*, was met hem een getrouw bondgenoot, die dapper voor de belangen van vrijheid en vaderland streed. Ook hij stond in schriftelijke verstandhouding met prins Willem, en de haat der Spanjaarden belette hem den toegang tot *Engeland*. Als krijgsman behaalde hij veel roem, door het zijne bij te dragen, dat *Antwerpen* in 1577 de zijde der Staten koos, welke stad hem een' fraaijen gouden keten vereerde. Geen' minderen heldenmoed legde hij aan den dag op den *Kouwensteinschen dijk*, in den strijd tegen Parma; doch hier bezweek hij voor de overmagt, en volvoerde het besluit, liever in volle rusting van den dijk te springen en in den modder te smoren, dan in Spaansche handen te vallen. Dit gebeurde den 26 Mei 1585.

SOETEBOOM (HENDRIK), geb. te *Zaandam*, gaf in 't licht eene *Beschrijv. van Oudt-Zaanden.* — *Zaanlandze Arcadia, in 5 boeken verdeelt.* 1658. — *Op- en neder-gank van Stavoren in 6 boeken.* — *Vroonens begin, midden en eijnde in 4 boeken.* — *De Soet-stemmende Zwaane van Waterland* (in proza), welke oudheidkundige werkjes te zamen in 1702 te *Amst.* zijn uitgegeven onder den titel: *Oud-heden van Zaan-land, Stavoren, Vronen en Waterland* in 2 dln. met pl., die beneden de critiek zijn. Zonder oordeel of smaak is de inhoud uit andere schrijvers bijeenverzameld. Hier en daar heeft Soeteboom eenige rijmelarij ingevoegd, die van zijn' wansmaak getuigt, zooals het ook wel zal gelegen zijn met zijn blijspel: *Beemster dankoffer*, 1649, ofschoon wij 't niet in handen hebben gehad. *De op- en neder-gank van Stavoren* enz. *Amst.* 1648, 2de dr., uitgegeven onder den naam van *H. Soet*, is hetzelfde werk dat later onder den naam van *H. Soeteboom* verscheen. „So dat (zegt Pars, *Naamrol*, 142,) die eerst was *Soet*, is „daarna een *Soeten Boom* geworden."

SOLINGEN (ADRIAAN VAN), geb. in 1759, † 1830, bezocht de Lat. school te *Middelburg*, welligt zijne geb.-plaats, en hield aldaar in 1774 in Lat. verzen eene rede *Over de dapperheid der Batavieren*, bezongen in het grondvesten van hun gemeenebest, en het volg. jaar bij 't verlaten der school eene: *Over de onheilen, die uit de tweedragt en den oorlog voortvloeijen.* Van deze beide Lat. maakte hij één Nederd. dichtstuk: *De Batavier*, 't welk hij den 13. Mei 1776 in de gehoorzaal der illustre-school te *Middelburg* uitsprak, en vervolgens met eenige belangrijke aanteek., bijzonder aangaande de beide *Evertsens*, in 't licht gaf. Het wordt door een bevoegd beoordeelaar als fraai en krachtig geroemd. Daarna schijnt hem zijne Muse niet meer bezocht, en hij zich uitsluitend op de genees- en verloskunde toegelegd te hebben. Hij vestigde zich als arts te *Middelburg*, waar men hem in 1792 benoemde tot lector der practische verloskunde, welken post hij aanvaardde met eene redevoer.: *De praestantia recentiorum in arte obstetricia progressuum.* Negen jaren later aan den geleerden P. de Wind als hoogl. opgevolgd, sprak hij over 't gewigtig onderwerp: *Van de verpligtingen der verloskundigen in het bestuur der hartstogten bij de geboorte van den mensch.* Het heelkundig genootschap te *Amst.* nam zijne verhandeling: *Over het werktuigelijke der verloskunde, herleid tot een grondbeginsel*, in zijne werken op, en bekroonde in 1826 met zilver eene: *Over de onregelmatige weeën bij de vrouwen, welker bekken misvormd is.* In

1820 zag hij zich aangesteld tot hoogl. te *Leuven*, waar hij tot aan zijn' dood met ijver werkzaam was, ook als voorzitter van de prov. commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt in *Z. Braband*. Onderscheidene vaderl. genootschappen erkenden zijne verdiensten, door hem als lid aan te nemen, als ook de koning, door hem te benoemen tot ridder der orde van den Nederl. leeuw.

SOLMS (AMELIA gravin VAN), geb. in 1602, † 8 Aug. 1675, kwam in 't gevolg der koningin van *Bohemen* in *Holland*, en werd in 1625, op aandrang van den stadhouder Maurits, in den echt verbonden met zijnen broeder prins Frederik Hendrik. Zij was een der schoonste vrouwen van haren tijd, en met uitstekende geestvermogens begaafd. Onder de rampspoeden des levens, die haar troffen, behooren de dood van haar gemaal, van haren zoon prins Willem II en de tegenspoeden, waarmede haar kleinzoon in zijne kindschheid te worstelen had, ofschoon zij zijne verheffing mogt beleven. Haar gedrag in deze moeijelijke omstandigheden is steeds verschillend beoordeeld, gunstig of ongunstig, naarmate men staats- of prinsgezind was. De Engelschman Temple hield haar voor een der verstandigste vrouwen, welke hij gekend had, en haar aandeel in de vorming van Willem III was groot. Ofschoon eene groote voorstandster van huiselijke orde, leefde zij echter zoo ruim, als aan menig groot hof. Altijd werd haar in goud opgedischt, hare waterflesschen, haar koelvat, ja de sleutel van haar kabinet had zij — volgens Temple, — van dit kostbaar metaal. Het gedenkstuk harer huwelijksliefde aanschouwt men nog met verrukking in de *Oranje-zaal* van *'t Huis in 't Bosch*, waar zij Fred. Hendrik door het penseel van Jordaens liet vereeuwigen in dien allegorischen triomf, waarin zij hem, in een' zegewagen, met 4 witte paarden bespannen, vertoonen deed, omringd van zegeteekenen en al hetgeen een' overwinnaar, op deze wijze voorgesteld, vergezellen moet.

SOMER (BERNARDUS) of ZOMER, geb. te *Vlissingen* in 1642, † 1684, bezocht al vroeg de Lat. school aldaar, vervolgens in 1658 *Leijden*, waar hij eerst huisvestte bij zijn' neef J. Golius, hoogl. in de wiskunde en Arab. taal, later bij Coccejus, onder wien hij zich voornamelijk op de godgeleerdheid toelegde. Zijne eerste pred.-plaats in 1664 was *Serooskerke*, 3 jaren later *Vlissingen* en in 1671 *Amsterdam*. Hier huwde hij in 1673 de dochter van onzen grootsten zeeheld de Ruiter, Margaretha. Terwijl hij in 1684 zijn' zwager Corn. Kien, burgemeester der stad *Veere*, die met zijne eenige zuster Anna

getrouwd was, bezocht, overleed hij aldaar. Zijn lijk werd te *Amsterdam* begraven in de *N. Kerk* in den grafkelder van zijn' schoonvader de Ruiter. Zijn dood werd in eene menigte Lat. en Nederd. lijkzangen betreurd. Zijn neef J. d'Outrein, die hem van nabij kende, getuigt van hem, dat hij een man was, in allerlei geleerdheid door en door geoefend, in wien wijsheid, kracht van welsprekendheid, ernst en teedere godsvrucht, om den prijs dongen. Onder één zijner portretten leest men een Lat. vers van Balt. Bekker. Als sierlijk Lat. dichter maakte hij zich bekend in eenige verstrooide stukjes; en onder zijne nagelatene schriften telt men: *De roepinge Abrahams uit Ur der Chaldeen* enz. *Amst.* 1672, 73 en 84. — *De algenoegzaamheid der genade* enz. Ib. 1673. — *Blijde uitkomste der onderdrukte geregtigheid, voorgesteld in verscheide dankzeggingen over de zeeslagen des jaars.* 1673. Ib. 1674. — *Christus kragtig in swakheid, het zien op den Onzienlijken; de verheerlijkinge Gods; verhandeld in* 3 *predicatien* enz. Ib. 1684.

SOMEREN (CORNELIS VAN), uit een aanzienlijk geslacht, dat reeds bekend was in 1134, geb. te *Dordrecht* in 1593, † 1649, leerde de Lat. taal onder den beroemden rector G. J. Vossius; oefende zich te *Leijden* in de geneeskunst; begaf zich ter voltooijing zijner acad. studiën naar *Caen* in *Frankrijk*, waar hij in 1615 tot med. doctor bevorderd werd met eene diss. *De prognosi seu praecognitione acutorum morborum.* Naar zijne geb.-stad teruggekeerd, werd hij aldaar als gewoon arts erkend, kwam spoedig in onderscheidene regerings-posten, o. a. van schepen, raad, thesaurier en gecommitteerde wegens de prov. van *Holland* ter admiraliteit van *Zeeland* te *Middelburg.* Behalve in 't Gr. en Lat. was hij ook ervaren in Fr. en Engelsch. Zijne hier en daar verstrooide Lat. dichtstukken worden door zijne vrienden geprezen. Eenige medische werken zien van hem het licht: *Epist. responsoria de vitae termino*, 1636, op een' brief van J. van Beverwijk. — *Tractatus de variolis et morbillis*, 1641, ook in 't Ned. vertaald. — *De unitate liber singularis ad S. P. Q. Dordr.* 1639.

— (JOHAN VAN), zoon van bovenstaande, geb. te *Dordrecht* in 1622, † 1676, legde aldaar de eerste gronden van de Lat. en Gr. taal; woonde te *Leijden* de lessen bij over de regtsgeleerdheid en werd in 1643 tot doctor in de beide regten verklaard. Hij trad eerst op als advocaat te *'s Hage* voor de beide hoven van justitie, vervolgens in zijne geb.-stad, waar hij eerst vele aanzienlijke eerambten bekleedde, met zoo veel lofs, dat *Nijmegen* hem in 1655 tot syndicus of raadpensionaris koos.

Gedurende 10 jaren was hij in deze gewigtige betrekking werkzaam, toen hij naar *Dordrecht* terugkeerde als griffier van de chambre mi-parti, die de nog overgeblevene geschillen tusschen *Spanje* en den staat moest beslechten. Veelvuldig waren zijne verrigtingen en verdiensten, en hij maakte zich tevens beroemd door regtsgeleerde, geschied- en dichtkundige werken. In 1657 gaf hij te *Nijm.* in 't licht: *Herstelde oudheijt, ofte beschrijv. van Batavia, wesende een gedeelte van 't hertogdom Gelre en de graafschap Hollandt.* Hierin worden vele zaken, zoo van oude als latere geschiedenissen, opgehelderd; in het 13de hoofdstuk verhandelt hij de plaats van Tacitus aangaande het *Oppidum Batavorum*, terwijl hij tracht te bewijzen dat daardoor alleen *Nijmegen* moet verstaan worden. Zijne: *Uijtspanning der vernuften, bestaende in geestelijcke en wereltlijcke poëzij. Nijm.* 1660, doet hem kennen als een verdienstelijk dichter, wiens Bijbelsche onderwerpen niet die stijfheid en droogheid hebben, welke men elders wel eens aantreft, daarbij zijn zijne gelegenheidsgedichten doorgaans niet vervelend, maar krachtig, vele stukjes los en aardig, met gemakkelijke versificatie in den trant van zijn' vriend Cats. Ook vertaalde hij: J. Gerards *Dagelijkse oeffeninge der godzaligheijt. Dordrecht* 1647, waarvan hij ieder hoofdstuk met zijne verzen versierde. Voorts heeft men nog van hem een treurspel: *Cajus Julius Caesar*, 1670, en zijn onderscheidene handschriften door hem nagelaten.

SOMEREN (JOHANNES VAN) werd geb. te *Utrecht* 20 Sept. 1634 en † 26 Maart 1706. Zijn vader, van gelijken voornaam, bekleedde aldaar de burgemeesterlijke waardigheid. Hij begon zijne acad. studiën in zijne geb.-stad, vooral onder de leiding van A. Matthaeus de vader; zette die voort buiten 's lands, nadat hij eerst in 1654 tot kanunnik van St. Johannes te *Utrecht* was aangesteld, en verkreeg nog dat jaar op de hoogeschool te *Angers* de doctorale waardigheid in de beide regten. Na een aanmerkelijk deel van *Frankrijk* bezocht te hebben, keerde hij in 1662 naar *Utrecht* terug en werd daar weldra in onderscheidene regeringsposten geplaatst, ook in dien van burgemeester. In 1672 was hij wegens *Utrecht* afgevaardigde ter algemeene staten en 2 jaren later andermaal regter in 't hof van justitie, toen hem met anderen het lot trof, van zijne ambten ontzet te worden. Kort daarna werd hij op de meest vereerende wijze in zijne laatstgenoemde betrekking hersteld, en eindelijk in 1691 voorzitter van den raad, terwijl hij zijn' roem, als kundig en eerlijk man, tot aan zijn' dood staande hield. Men heeft van hem een *Tractatus de jure novercarum.*

Traj. 1658 en 68, en een *Tractatus de repraesentatione*. Ib. 1576, met de vorige te *Brussel* herdrukt in 1719.

SOMEREN (SIMON BRAND VAN), geb. te *Gorinchem*, † 8 Febr. 1800, begon zijne theol. studiën te *Utrecht* en gaf blijken van zijne oudheidkundige kennis, oordeel en scherp vernuft, in zijne: *Dissertatio moralis de legibus divinis positivis universalibus*, welke hij in 1774 onder M. Tijdeman verdedigde. Daarna was hij achtereenvolgens predikant te *Vuren en Dalen*, *Maasland*, *Maaslandsluis*, *Zutphen* en van 1797 tot aan zijn' dood te *Dordrecht*. Men roemt bij zijne kunde, ook zijne kanselwelsprekendheid. Als student onderscheidde hij zich reeds door vlijtige beoefening der vaderlandsche taal- en letterkunde en was lid van 't Utr. genootschap: *Dulces ante omnia Musae;* doch het is onbekend of er ook eenige stukken van hem het licht zien. P. de Grient Dreux, rector te *Zutphen*, maakte op zijne afbeelding een vierregelig vers.

— (REIJER HENDRIK VAN), geb. te *Rotterdam* in 1787, † 10 Mei 1851, genoot als, voor den handel bestemd, geene letterkundige opleiding; doch openbaarde al vroeg een' voortreffelijken aanleg voor de dichtkunst. Als lid van de maatschappij: *Verscheidenheid en overeenstemming*, door J. Scharp gesticht, vond hij gelegenheid zijn talent te ontwikkelen en zijne dichtstukjes en redevoeringen voor te dragen. Eenige zijner poëtische voortbrengsels zijn bekroond, o. a. te *Gend: De herstelling der moedertaal in de Zuidelijke Nederlanden*, en te *Brugge* een *Lofdicht op Simon Stevijn*. Zijn *Lofdicht op Willem George Frederik prins van Oranje*, werd door bovengemelde Rotterd. maatschappij bekroond; gelijk hem ook nog een eerepenning te beurt viel bij 't Amst. genootschap: *Nut en beschaving* voor zijn gedicht: *Gevoel van eigenwaarde*. Van zijn' *Elizabeth's nacht*, een dichtstuk in 3 zangen, bestemde hij de opbrengst der uitgave voor den opbouw der Protestantsche kerk te *Kralingen*, alwaar hij gedurende 14 jaren burgemeester was. Deze en zijne andere verspreide dichtstukken toonen overal den oorspronkelijken dichter, al zijn ze hier en daar door verkeerde beeldspraak en hardklinkende woorden ontsierd, waar tegenover ze uitmunten door poëtische grepen en door gevoel voor 't ware en schoone. Hij bezat een prikkelbaar gestel en een te hoog gevoel van eigenwaarde, dat zich bijzonder openbaarde als men zijne wezenlijke verdiensten geen regt liet wedervaren; overigens was hij goedhartig en hulpvaardig waar de nood riep. — De 2de kl. van 't Nederl. Instituut erkende in 1836 zijne verdiensten door hem tot haren corres.

pondent te benoemen, en koning Willem I door hem in 1831 de ridderorde van den Nederl. leeuw te schenken; onderscheidene taal- en letterkundige genootschappen namen hem als lid op, ook de Maatsch. v. Ned. letterkunde te *Leijden*, waar hij, even als in 't Kon. Instituut, meermalen de uitkomsten van zijne geschiedkundige onderzoekingen mededeelde, zoo als o. a. eene verdediging van W. Lumeij graaf van der Marck.

SOMMELSDIJK, zie op AERSENS, deel I, bl. 18.

SONCK (ALBERT) FRANSZ., geb. te *Hoorn* in 1571, † 1658, sproot uit een aanzienlijk geslacht en zag zich aldaar reeds in 1600 tot onderscheidene regeringsposten benoemd. Hij behoorde onder de gematigde regenten, die in 1618 en 19 de scherpe vervolging om geloofszaken te *Hoorn* zochten te beletten. Hij kwam later in vele gewigtige staatsambten. Men zond hem in 1621 naar *Engeland* ter vereffening van geschillen over de O. Ind. Comp., en vervolgens in 1645 naar *Denemarken* en *Zweden*, over de Sondsche tollen. Intusschen was hij schout van zijne geb.-stad geworden, in welke betrekking hij werkzaam bleef tot aan zijn' dood. Zijn zoon Meinert rigtte hem een deftig gedenkteeken op in de groote kerk te *Hoorn*, waarop zijn borstbeeld praalt en waarbij zijne bekwaamheden en deugden vermeld worden.

SONNENBERCH (WILLEM VAN) teekende als baljuw en rentmeester van H. van Brederode, het verbond der edelen. Niet hierom, maar om andere redenen, werd hij den 21 Mei 1568 door Alba en zijn' raad gebannen en zijne goederen verbeurd verklaard. Deze beschuldigden hem o. a. dat hij een groot begunstiger was der predikanten en ketters; de prediking in 't huis te *Kleef* bij *Haarlem* had bevorderd; aan de priesters verboden onder 't regtsgebied van Brederode eenige missen te te doen, of in hunne koorkleederen te prediken; dat hij in de abtdij van *Egmond* over de muren geklommen, tegen den wil der geestelijken, en een hunner met een pistool geslagen had; eindelijk ten tijde der beroerten, den heer van Brederode overal ten dienste stond, zelfs te *Amsterdam*, wanneer deze zich tot beschermer dier stad wilde opwerpen. Zijn leven en vrijheid beveiligde hij door de vlugt; maar zijne bezittingen werden dadelijk aangeteekend. Na zijne terugkomst gaf hij genoegzame blijken van getrouwheid aan de belangen van 't vaderland en die der bondgenooten. In 1573 bevond hij zich als een der krijgshoofden, gedurende het beleg, binnen *Alkmaar*; terwijl hij in 't volg. jaar onder de gemagtigden behoorde tot het opnemen der rekening van den gouverneur D. Sonoij, tus-

schen wien en die van 't *Noorderkwartier* hevige geschillen gerezen waren. Een jaar later wikkelde hij zich diep in den onbedachtzamen handel van Sonoij, aan wien hij sterk gehecht was. Zijne verdere lotgevallen staan ons niet geboekt.

SONNEVELT (GEDEON VAN), geb. te *Veere*, oefende zich in 1586 te *Leijden* in de godgeleerdheid, werd in 1589 predikant te *Workum*, in 1618 te *Delft*, waar hij in 1630 overleed. Wij vermelden hem om de bijzonderheid, dat hij gedurende zijne dienst aldaar eene hevige pestziekte bijwoonde en daarover 20 predikatiën hield, welke hij uitgaf onder den titel: *Verklaringe over den XXXVIII Psalm, waarin o. a. wijdtloopich gehandelt wort van de smettelijcke quale der pestilenti, van wien, waerom en tot wat eijnde deselve den menschen toeghesonden wort. Mitsgaders hoe een ijder zich gheduijrende het woeden derselver behoort te draghen. Delft* 1626.

SONNIUS (FRANCISCUS) of VAN ZON, geb. te *Mierlo* in de *Meijerij* van *'s Hertogenbosch*, den 12 Aug. 1507, † 1576, legde de gronden zijner taalstudie te *'s Hertogenbosch* en *Utrecht*, begon zijne wijsgeerige en theologische studiën te *Leuven*, werd tot theol. doctor bevorderd in 1539, en tevens tot gewoon hoogleeraar in die wetenschap. Later vestigde hij zich te *Utrecht*, waar men hem met een kanunnikaat bij de domkerk begunstigde. Als onderinquisiteur over *Holland*, *Zeeland*, *Friesland*, en *Utrecht*, met den beruchten Ruard Tapper, maakte hij zich bij velen zeer gehaat en ging inzonderheid bij het onderzoek der zaak van Ang. Merula als een regte inquisiteur te werk. Hij woonde de kerkvergadering van *Trente* bij, als ook in 1557 de zamenspreking te *Worms*, werd door Filips II naar *Rome* gezonden, in 1562 aangesteld tot bisschop te *'s Hertogenbosch* en 4 jaren later te *Antwerpen*, waar men hem een marmeren praalgraf heeft opgerigt. Zijne schriften dragen blijken van zijne geleerdheid, als ook van zijn' ketterhaat. Hij schreef o. a. *De 7 sacramentis.* — *Demonstratio religionis Christianae ex verbo Dei libr.* 3, waaruit sommige willen beweren dat Grotius zijn werk getrokken heeft. — *Confutatio Calvinianae confessionis.*

SONOIJ (DIEDERICK), geb. in 't land van *Kleef* omstreeks 1529, † 1658, wordt onder den Hollandschen adel geteld wegens zijn huwelijk met Maria van Malsen, en het bezit van vele goederen onder *Heusden*, *Asperen* en in *Z.-Holland.* Hij hield langen tijd zijn verblijf in *'s Hage*, was de zaak der vrijheid en godsdienst met hart en ziel toegedaan, een der ijverigste leden van 't Edelen-verbond, een vriend van prins

Willem van Oranje, en vijand van Alba, die hem verbande. Van dat tijdstip af stelde hij alles in 't werk om den Spanjaard allerwege afbreuk te doen en de goede zaak te bevorderen. Waar en hoe hij dat deed, kunnen wij hier niet ontvouwen. Zoo ter zee, als te land waren zijne krijgsondernemingen menigvuldig, somtijds met voorspoed, somtijds met tegenspoed, altoos met heldhaftigheid ondernomen. Men mag hem niet vrij kunnen pleiten van woestheid en wreedheid, — die typen van zijn tijdvak, — hij was door zijn' stouten aard, die nergens voor terugbeefde, door zijne rustelooze voortvarendheid, krachtvolle maatregelen en onbezweken moed, het middel in de hand der Voorzienigheid tot vestiging van onzen staat. Nadat *Enkhuizen* zich aan 't Spaansche juk onttrok, werd hij tot stedehouder van *N. Holland* van 's prinsen wege aangesteld; met wien hij briefwisseling hield onder den verdichten naam van Daniel van Zanten en Nathanaël van Calcar. Later wikkelden zijne gedurige twisten met die van 't *Noorderkwartier*, met den graaf van Hohenlo, met prins Maurits, en zijne verkleefdheid aan Leycester hem in vele en bittere moeijelijkheden. Hij bekwam in 1588 van de Algemeene Staten zijn eervol ontslag en eerst 5 jaren later zijn pensioen; vertrok met zijn gansche huisgezin naar *Engeland*, en hield zich bezig met land in te dijken, hem door de koningin geschonken. In 1593 stak hij naar *O. Friesland* over en woonde te *Norden*, totdat in 't volgende jaar de stad *Groningen* aan prins Maurits overging, toen hij zijn verblijf nam op het kasteel *Dijke* of *Dijksterhuis* in de *Ommelanden*, nabij 't dorp *Pietersburen*. Graaf Willem Lodewijk van Nassau vergezelde zijn lijk tot in de kerk aldaar, waar nog zijn eenvoudig grafschrift te lezen staat. — Belangrijk inzonderheid is 't geen A. P. van Groningen in zijne *Gesch. der Watergeuzen*, bl. 311—340, van Sonoij mededeelt.

SONSBEECK (JAN WILLEM VAN), geb. te *Vlissingen* 12 Dec. 1774, † te *Middelburg* 2 Maart 1797, was de zoon van Mr. C. L. v. S., lid van het voormalig wetgevend ligchaam, en gaf hooge verwachting van zijne bekwaamheden, door het openlijk voordragen eener *Redevoering ter nagedachtenis van P. Nieuwland*, 24 Nov. 1794, in de groote gehoorzaal der Leijdsche hoogeschool. In eene schoone cantate bezong hij den *Huwelijksavond*, zijnde eene gelukkige navolging van het bekende meesterstuk van Catullus: *Vesper adest* etc., doch geheel op onze zeden toegepast. Zij is opgenomen in de *Werken der Bataafsche maatsch. van taal- en dichtkunde*, I, 123. Een luimig rijmeloos stukje aan zijn' vriend G. van Lennep, vindt men

vóór diens *Jeugdige Gedichten* en in W. Geijsbeek's *Biogr. Woordenboek.* Indien de dood hem niet in jeugdige jaren had weggerukt, zou hij eenmaal een sieraad geworden zijn van onzen zangberg.

SOPINGA (GODFRIED) of SOPINGIUS werd geb. in 1573 te *Wener* in *O. Friesland*, † 1615, waar zijn vader Nicolaas S. predikant was, later te *Leeuwarden*, *Utrecht* en *Breda.* Godfried begon zijne letterkundige loopbaan te *Utrecht* onder J. A. Theodoretus, wien hij in 1587 volgde naar *Franeker*, waar men hem tot hoogl. in de Gr. taal had aangesteld. Hier begon hij later zijne theologische studiën en legde zich toe op de Hebr. taal onder J. Drusius. Hij was in 1595 eerst predikant te *Tjerwerd*, daarna op onderscheidene plaatsen. In 1604 nam hij eene standplaats aan te *Bolsward* en 10 jaren later wees hij een' leerstoel in de godgeleerdheid te *Franeker* van de hand. Hij was een geleerd man, die zich, niet door zijne godgel. twistschriften, maar door zijne uitgave van de *Hesychianarum lectiones*, *sive emendationes in Hesychium*, *libri III*, naam heeft gemaakt. Deze zijn gedeeltelijk opgenomen in de uitgaven van 't *Lexicon Hesychii* van Schrevelius in 1668 en van J. Alberti in 1746. Ook schreef hij o. a. *Notae ad Sidon. Apollinarem.* — *Notae et emendationes in glossas Isidori.* — *Catalogus fabularum comicarum et tragicarum.*

SOUKENS (HENDRIK), geb. te *Bommel* in 1680, † 1711, was een zoon van Johan S., met wien Houbraken (III, 202) eene vreemde ontmoeting had. Hij ontving van zijn' vader de eerste lessen in de schilderkunst, gaf buitengewone blijken van naarstigheid, en begaf zich ter verdere ontwikkeling van zijn kunsttalent naar *'s Hertogenbosch*, waartoe een voornaam kunstminnaar hem de hand bood, die ook zijne reis naar *Italië* begunstigde. Te *Rome* gaf hij zich met vurige drift aan de kunst over, maar vergde te veel van zijne jeugdige krachten, zoodat hij met eene kwijnende gezondheid naar zijne geb.-plaats terugkeerde, de kunst zoo veel mogelijk uitoefende, maar aan eene uitterende ziekte vroegtijdig bezweek. Zijn talent bepaalde zich tot het historiële en zinnebeeldige vak en het landschap; hij had zich eene meesterlijke behandeling van de teekenpen en het penseel eigen gemaakt, blijkens zijne bestaande teekeningen, studiën naar antieken en het levend model.

SOUTERIUS (D.), of D. DE SOUTER, was een *Vlissinger* van geboorte, in 1615 predikant te *Kampen*, waar hij door de Remonstrantsch-gezinden met groote onaangenaamheden te worstelen had, waarom hij in dat jaar gretig de beroeping

naar *Haarlem* aannam. Die van *Vlissingen* poogden hem in 1624 tot 2 malen toe, te bewegen van standplaats te verwisselen. Hij wordt geroemd als een vredelievend, regtzinnig man, die in 't licht zond: *Pharmacum afflicti animi, sive cur bonis male sit. L. B.* 1622. — *Nuchteren Loth. Haarl.* 1623. — *Van 't ampt der kooplieden.* — *Van de banqueroetiers.* — 3 *boeken van verscheiden Tuischspelen.* — *De pedagoog of leermeester van de rijken enz.* — *De uitvaert van den kon. van Gr. Brittanje.* — En twee zonderlinge, doch voor de vaderl. geschiedenis belangrijke predicatiën. De eerste is getiteld: *Sené-boher, brandende-bosch uijt welckers voncken, d' over-groote victorie van de stadt s' Hertoghen-bosch, door Gods sonderlinghe ghenade op d.* 17 *Sept.* 1629 (*tot onzer aller vreughde*) *ontstaen is. Met een vriendelijcke onderwijsinghe enz. Haarl.* 1630; geheel in den preektrant van dien tijd, en rijkelijk voorzien van allerlei voorbeelden en aanhalingen uit de H. Schrift. De tweede, in denzelfden smaak, draagt den titel van: *Eben-Ezer, tot hiertoe heeft ons de Heere gheholpen. Waervoor wij schuldigh sijn danckseygginghe van weghen de groote victorie over de vermaerde stadt Wesel, welcke God Almachtigh* (*uijt sijne grondeloose barmherticheijdt*) *dese landen toeghesonden heeft op d.* 19 *Aug. anno* 1629. *Haarl.* 1630; waarin eenige bijzonderheden omtrent de verrassing van *Wezel* voorkomen, die bij geene andere onzer geschiedschrijvers te vinden zijn, weshalve J. Bosscha in zijn zoo keurig werk: *Neêrlands heldendaden te land*, I (2), 431 en 460, waaruit wij dit art. ontleenen, in de *Bijlagen* tot dat deel, bl. 14 enz., er eenige uittreksels uit mededeelt.

SOUTMAN (PIETER), geb. te *Haarlem* omstreeks 1580, † 1646, behoorde onder de beste leerlingen van Rubens; bezat veel geest en een doordringend vernuft; en muntte, even als zijn meester, uit in het historie- en portretschilderen. Hij heeft zich een geruimen tijd aan de hoven van *Berlijn* en *Warschau* opgehouden en daar vele zijner kunststukken gewrocht. Tusschen 1626 en 1646 heeft hij in de *Nederlanden*, denkelijk te *Antwerpen*, zich bezig gehouden met het graveren van een aantal platen, zóó naar eigen inventiën, als naar schilderijen van voorname meesters, bijzonder van Rubens, en in dat vak is zijn naam meer vermaard gebleven, dan in dat van schilder. Op de theorie zijner graveerkunst worden aanmerkingen gemaakt, maar het mollige van 't vleesch en 't koloriet moet hij goed hebben voorgesteld. Onder zijne schoonste gravures munten uit zijne portretten naar Rubens; *de Heiland de sleutels overgevende aan Petrus*, naar Rafaël, en *de in-*

stelling van het H. Avondmaal, naar L. da Vinci. Voor de 2 laatsten heeft hem Rubens de teekeningen geleverd. Hij heeft vele bekwame leerlingen gevormd, die zijne manier nog verbeterd hebben.

SPAAN (GERARD VAN). Van dezen milden schrijver en dichter, of liever rijmelaar, is ons niets anders bekend, als dat hij onderscheidene boeken in 't licht zond van geschiedkundigen en koddigen aard. Tot de eerste behooren o. a. zijn: *Aziatische wegwijzer. Rott.* 1694. — *Gedenkwaardige geschiedenissen. Ib.* 1701. — *Beschrijv. van Rotterdam. Ib.* 1738. Tot de andere zijn lachwekkend rijmstukje: *Opkomst der O. Indische Comp. Ib.* 2de druk 1711, en de roman: *Schermschool der huislieden of het leven van Louwtje van Zevenhuizen*, 2 dln. *Ib.* 1700. Dan bestaan er nog van hem: *Gedichten op het jubilé van* 1748 *en de algem. vrede. Ib.* in 4to.

— (JOHANNES VAN), geb. te *Rotterdam* in 1724, † d. 19 Jan. 1789, begon zijne theol. studiën te *Leijden*, werd in 1747 pred. te *Hensbroek*, daarna te *Aalsmeer*, *Rijswijk*, *Dordrecht*, *Leijden* en in 1762 te *'s Hage*. Hier, gelijk in zijne andere gemeenten, maakte hij veel opgang door zijne preekwijze, welke van zijne oudere ambtgenooten nog al verschilde. Doch die opgang verminderde aanmerkelijk, toen hij de Oranje-partij verliet en zich bij de Staatsgezinden voegde. Den 17 Nov. 1786 kreeg hij op zijn verzoek, daar eene bezetting op de borst hem in zijn werk hinderde, een eervol emeritaat. Sedert hield hij zich te *'s Hage*, *Leijden* en *Amsterdam* op, in welke laatste plaats hij overleed. Zijne kanselgaven kan men eenigermate beoordeelen uit de *Kerkreden ter inwijding van de N. en verbeterde Psalmberijm. op den* 25 *Sept.* 1774, te *'s Hage* gehouden; en uit zijne: *Korte kerkreden bij gelegenheid der plechtige aanvaard. van 't stadhouderlijk bestuur over de vereen. Nederlanden.* Als dichter maakte hij in zijn' tijd meer opgang dan thans het geval zou zijn. Zijne stukken dragen den stempel van genootschappelijke netheid, doch zonder beelden of stoute gedachten. Ze zijn verspreid in de *Proeven van poët. mengelstoffen*, uitgegeven door 't Haagsche genootschap: *Kunstliefde spaart geen vlijt*, door hem opgerigt. Hij maakte zich overigens verdienstelijk als lid der commissie tot verbetering van het Psalmgezang. Zijne taalkunde deed hem het lidmaatschap verwerven van de Maatsch. der Ned. letterkunde te *Leijden* en van andere toen bloeijende genootschappen. — Zijn zoon

— (PIETER VAN) onderscheidde zich als regtsgeleerde en letterkundige. Na waarschijnlijk op de Leijdsche hoogeschool, in

1765 eerst eene diss. verdedigd te hebben *De Antiphonte, oratore Attico*, daarna in 1768 eene: *De senatus consulto de imperio Vespasiani, apud Gruterum T. V. p.* 242, *spurio*, werd hij griffier van den rade en leenhove van *Braband* en lande van *Overmaze*, mitsgaders rentmeester der exploicten van denzelfden rade. — Zijn broeder Reinier v. S. was raadsheer in den hove van *Holland*, en tokkelde op dezelfde wijze als zijn vader Johannes de lier. Hij zond eene menigte stukken in bij het bovengemelde Haagsche, zich noemende dichterlijk genootschap, om de *Poëtische Mengelstoffen*, die het in een aantal deelen uitgaf, te helpen vullen.

SPAEN (ALEXANDER SWEDER rijksvrijheer VAN), heer van *Ringenberg*, *Haminckelen* en *Hardenstein*, uit een zeer oud adelijk geslacht, uit het bisdom *Minden* oorspronkelijk, had ook in *Gelderland* eenige bezitting. Hij was in zijne jeugd de vriend van Pruisens kroonprins, naderhand bekend onder den naam van Frederik de groote. Men weet uit de geschiedenis, hoe deze door zijn' vader getiranniseerd werd en men hem, tegen zijnen zin, aan eene vrouw wilde koppelen. Dit verbitterde hem zoozeer, dat hij besloot, zich in 1730 door eene geheime vlugt naar *Engeland* aan 't gezag zijns vaders te onttrekken. Onder de jonge officieren die in 't geheim deelden, behoorde met Katt en Keith, ook van Spaen. Door onvoorzigtigheid van den Lt. Katt werd het ontwerp ontdekt. Keith ontvlugtte het gevaar naar *Holland* en van daar naar *Engeland*, de 2 andere werden gevangen genomen. Katt, die verzuimd had, zich bij tijds van zijne geheime papieren te ontdoen, werd onthoofd. Van Spaen wist eenige briefjes van den kroonprins in te slikken, of heimelijk te verbergen; nu bestonden er geene genoegzame bewijzen, hem aan 't leven te komen, maar hij zag zich verwezen tot gevangenschap op de citadel te *Potzdam*, waar hij vermoedelijk gedurende het gansche leven des konings zou gezucht hebben, indien hij niet in 1731, door toedoen van den Hollandschen gezant te *Berlijn*, baron van Reede, heer van *Ginkel*, zijne vrijheid verkregen. had. Hij spoedde zich naar *Holland*, trad in dienst der Staten als kapitein, werd van tijd tot tijd bevorderd, en eindelijk verheven tot den rang van generaal-majoor der kavallerie, welke waardigheid hij behield tot aan zijn dood in 1768. Zorgvuldig bewaarde hij één der door hem verheimelijkte briefjes en toonde het wel eens op zijn landgoed *Bellevue* te *Kleef* aan zijne vrienden; ontving aldaar ook eenmaal een bezoek van Frederik de Groote, die hem tot den gravenstand verhief; doch van Spaen heeft nimmer zijn diploma

geligt en dus geen gebruik gemaakt van den grafelijken titel. Hij was gehuwd met Elisabeth Agnes Jacoba gravin van Nassau la Lecq. — Zijn eenige zoon

SPAEN LA LECQ (WILLEM ANNE baron VAN), geb. 26 Dec. 1750, † 20 Apr. 1817, betrad eene andere loopbaan. Na eene zorgvuldige opvoeding, begon hij zijne acad. letteroefeningen te *Utrecht*, en kwam na volbragte studiën al vroeg in 't bewind van zaken. Men koos hem in 1769 te *Elburg* tot burgemeester, welken post hij echter om de toenemende onlusten in 1786 liet varen, maar 3 jaren later weder aanvaardde, om er voor altoos van af te zien, na de omwenteling in 1795, terwijl hij voor dien tijd in onderscheidene betrekkingen, te veel om hier op te noemen, getoond had, dat de belangen van vaderland en vrijheid hem ter harte gingen. Hij begaf zich naar zijn fraai buitengoed *Bellevue;* trad daar op als president van het kanton *Kleef*, en als grootmeester der wapenen van 't koningrijk *Holland*, tot in 1810, toen hij deze posten verliet. De gewenschte verandering van zaken bragt hem in ons vaderland terug, waar hij zich aangesteld zag als lid der notabelen; als president van den hoogen raad van adel, in 1814 als lid der ridderschap van *Gelderland*, en 't jaar daarop als lid der eerste kamer van de Staten-Generaal, en als kommandeur der orde van den Nederl. leeuw. In al deze verschillende betrekk., waarbij hij zich aangenaam en noodzakelijk wist te maken, verloor hij de beoefening van letteren en wetenschappen niet uit het oog. De geschiedenis van *Gelderland* trok inzonderheid zijne aandacht. Alle bronnen, die voor hem openstonden, — en deze waren vele — om haar op te sporen en toe te lichten, werden door hem gebezigd, en de behulpzame hand van geleerden ingeroepen. Van hetgeen hij daartoe heeft bijgedragen, draagt zijne: *Oordeelkundige inleiding tot de hist. van Gelderland*, in 4 dln., 1801—5, de sprekendste blijken. Zij kan als eene voorloopster beschouwd worden van zijne eigenlijke *Historie van Gelderland*, van welke echter, helaas! maar één deel het licht zag, daar zijne verzwakkende gezondheid en nieuwe ambtsbezigheden de voltooijing verhinderden. Zoo bejammeren wij het ook, dat van zijne: *Proeven van hist.- en oudheidkunde*, 1805, slechts het eerste stuk bestaat. Behalve deze, heeft hij ook nog andere stukken geleverd, die zijne genealogische kennis van de oudste huizen in *Nederland* in 't licht stellen, zoo als zijne: *Hist. der heeren van Amstel, van IJsselstein en van Mijnden.* 1807; zijne briefwisseling met Kluit en van Wijn over den *Oorsprong van 't geslacht van*

Brederode, opgenomen in 't 2de deel 1ste stuk van van Wijn's *Huiszittend leven*, enz. enz. Hij was lid van onderscheidene in- en buitenlandsche geleerde genootschappen, en gehuwd aan Anna Bentinck, bij welke hij 12 kinderen had, 5 zonen en 7 dochters, van welke slechts 3 van de laatste hem overleefden.

SPAEN TOT BILJOEN (JOHAN FREDRIK WILLEM baron VAN), alsmede heer van den *Ringelerberg*, *Rosande* en *de Werfhorst*, geb. in 1747, † 1827, bekleedde den post van raad en eerste rekenmeester van *Gelderland* en werd later lid van 't departementaal bestuur tot in 1807, toen de landdrosten aangesteld werden. In 1791 door den stadhouder benoemd tot curator der Harderwijker hoogeschool, voor de Veluwsche ridderschap, dwong hem de omwenteling van 1795 dien post te verlaten; maar het jaar 1802 herstelde hem eervol in zijne waardigheid; en met welk een ijver hij er in 1807 en later op uit was, om de opheffing dier hoogeschool voor te komen, beschrijft met warmte en uitvoerig de hoogl. H. Bouman, in zijn onschatbaar werk: *Gesch. der Geldersche hoogeschool*, II, 462—476, ofschoon hij haren val in 1811 niet heeft kunnen verhinderen. De bloei van kunsten en wetenschappen in ons vaderland te bevorderen, was steeds zijne bedoeling, en van 1797 af begaf hij zich elk jaar eene maand buiten 's lands, om de belangrijkste wetenschappelijke inrigtingen op te nemen, en daarvan met behoorlijke omzigtigheid gebruik te maken. Hij werd in 1814 uitgenoodigd, om de commissie tot organisatie van het hooger onderwijs mondelijk of schriftelijk met zijn' raad te dienen, en vervolgens aangesteld tot curator der Utr. academie.

SPAENDONCK (GERARDUS VAN), geb. te *Tilburg* 22 Maart 1746, † te *Parijs* 13 Mei 1822, openbaarde reeds als kind zijnen hoogen kunstzin; teekenpen en penseel waren zijn geliefkoosd speelgoed. Toen hij vernam, dat men te *Antwerpen* betere en schoonere verwen kon krijgen, dan in zijne geb.-plaats, gaf hij een' dukaat, als eene nieuwejaarsgift ontvangen, aan den voerman mede, om daarvoor de gewenschte verwen aldaar te koopen. Hij ontving met het verlangde het grootste gedeelte van zijn geld terug, en nu plaatsten hem zijne ouders bij een' meubelschilder te *Antwerpen* voor 6 jaren, waar hij tevens op de schilderschool gelegenheid vond zijn talent te ontwikkelen, terwijl zijn smaak in 't bijzonder viel op het teekenen en schilderen van bloemen en vruchten. Toen zijne leerjaren ten einde waren, begaf hij zich naar *Parijs*, waar de proeven zijner kunst hem spoedig bekend maakten, en de

edelman Lavalette, een liefhebber en beoefenaar van 't vak, waarin Spaendonck zoo zeer uitmuntte, hem als vriend bij zich nam. Gedurende 8 jaren des zomers op een prachtig buiten, des winters op de *Louvre*, waar hij op 't plat van dat gebouw bloemen aankweekte, genoot hij diens veelvuldige blijken van vriendschap en edelmoedigheid. Hij schilderde eene menigte bloemen en planten voor den kruidtuin, later benoemde men hem daarbij tot professor in de iconographie, met eene jaarwedde van 6,000 francs en andere voordeelen, o. a. vrije huisvesting in de vertrekken, vroeger door Buffon bewoond. Hij heeft vele kunststukken en bekwame leerlingen geleverd. In de compositie heeft hij weinig zijns gelijken; zijn koloriet is fijn, zacht en doorschijnend, vol frischheid en harmonie en zijne teekening onberispelijk. Hij was lid van 't nationaal instituut en ridder van 't legioen van eer, en gaf in cahiers van 4 platen een keurig prentwerk uit, getiteld: *Fleurs dessinées d'après nature; recueil utile aux amateurs, aux jeunes artistes, aux élèves des écoles centrales et aux dessinateurs de manufactures.* Zijne bloedverwanten te *Tilburg* bezocht hij van tijd tot tijd. — Zijn broeder

SPAENDONCK (CORNELIS VAN), geb. te *Tilburg* 7 Dec. 1756, † in Jan. 1840, gaf ook al vroeg zijne neiging tot de schilderkunst te kennen, en ontving zijne eerste opleiding te *Antwerpen;* genoot vervolgens het onderwijs van G. J. Herreijns te *Mechelen*, die aldaar aan 't hoofd stond der door hem opgerigte kunst-academie. Eenigen tijd later vertrok hij naar *Parijs* bij zijn broeder, wiens kunstvak hij beoefende. Al mogt hij dezen niet overtreffen, in 't schilderen van bloemen en vruchten was hij zoo bedreven, dat hij vele stukken op eene roemrijke wijze vervaardigde voor de beroemde porcelein-fabriek te *Sevres.* In de door Landon uitgegeven *Salons* vindt men vele zijner kabinetstukjes met lof vermeld. Op de tentoonstelling in 1818 te *Amsterdam* zag men met genoegen een zijner bloemstukken, waardoor hij tevens te kennen gaf, zijn vaderland niet te vergeten.

SPANDAW (HAJO ALBERTUS), geb. 23 Oct. 1777, te *Vries* in *Drenthe*, † 28 Oct. 1855, ontving van zijn' vader, die aldaar predikant was, eene letterkundige opleiding; en legde zich te *Groningen* op de regtsgeleerdheid toe onder de hoogleeraren van der Mark, Schroeder en Cannegieter. Tot doctor bevorderd in 1799, vestigde hij zich aldaar als advocaat, en nam deel in onderscheidene wetenschappelijke vereenigingen, tot men hem in 1803 aanstelde als secretaris van de *Oldambten* te *Zuidbroek*,

welken voordeeligen post hij waarnam tot aan onze inlijving in 't Fransche rijk, toen de regterlijke magt eene geheele verandering onderging, en hij tot regter van instructie van 't departement, waarin hij woonde, benoemd werd. Doch deze betrekking, hoe eervol ook, verschafte hem voor zijn talrijk huisgezin (9 kinderen) geen genoegzaam inkomen, waarom hij haar verliet, op nieuw tot de pleitzaal zijne toevlugt nam, en zijne ijverige pogingen met zulk een goed gevolg bekroond zag dat hij de aanbiedingen van onderscheidene ambten van de hand wees, zelfs die van het professoraat in de Nederl. letterkunde te *Groningen* ten jare 1814. Later liet hij zich de verkiezing welgevallen tot lid van Gedeputeerde Staten, vervolgens tot griffier der Staten zijner provincie en laatstelijk tot raadsheer in 't provinciaal geregtshof; terwijl hij in 1840 in de dubbele 2de kamer der Staten-Generaal voor *Gron.* zitting nam. Maar in deze betrekkingen, hoe loffelijk ook door hem vervuld, zou hij zich geen' onsterfelijken roem verworven hebben. Die was hem weggelegd als dichter. Reeds in zijne jeugd was de dichtkunst hem eene geliefkoosde uitspanning; eenige proeven daarvan zijn opgenomen in de *Kleine dichterl. handschriften*, te *Amst.* door P. J. Uijlenbroek uitgegeven, en in andere periodieke schriften. Behalve een paar tooneelspelen: *Vriendschap en liefde. Gron.* 1800, en *Ontmoeting en vergeving.* Ib. 1801, verscheen de eerste verzameling zijner *Gedichten en redevoeringen* in 1803 te *Amst.*, waarvan hij in 1815 de *Gedichten* met vele stukken vermeerderd, op nieuw in 't licht zond. In 1807 bezong hij *De vrouwen* in 4 zangen, waarvan in 1819 een veel vermeerderde en verbet. druk uitkwam. Daarna verscheen zijne *Poëzij: Gron.* 1809. — *Vaderl. Poëzij en liederen.* Ib. 1817. — *Nieuwe en verspreide Poëzij, met aanteek. over den geest en de strekking van onzen tijd* Ib. 1847. Eene menigte gelegenheidsverzen, door hem van tijd tot uitgegeven of in den *Muzen-almanak* geplaatst, laten wij onvermeld en zien ze, met zijne nagelatene in één of meer bundels verzameld, verlangend te gemoet; want de nieuwe uitgave zijner *Gedichten*, (*Gron.* 1836 en 37 in 3 dln.) bevat ze niet alle. Zijne dichterlijke voortbrengselen kenmerken zich door zachtheid en liefelijkheid; men heeft geene herhaalde lezing noodig, om in zijne huiselijke en vaderlandsche tafereelen schoonheden van den eersten rang op te merken, uitmuntende door levendigheid en hartelijkheid. Ons bestek gedoogt niet, dit door proeven te staven, maar wij houden hem naast Tollens voor een onzer meest populaire dichters. De koning wist zijne verdiensten te schatten door

hem de ridderorde te vereeren van den Nederl. leeuw en te benoemen tot kommandeur van de Eikenkroon.

SPANGEN (FILIPS VAN) of VAN DER SPANGEN, heer van *Spangen* en van *Vlijmen*, was afkomstig uit het geslacht der oude burggraven van *Leijden*, en ontleende zijn' naam aan het huis te *Spangen* onder *Schieland*. Hij wordt in 1469 vermeld onder de heemraden van *Schieland*, verscheidene malen als lid der ridderschap van *Holland*, en in 1491 van wege de edelen, als gewoon raad in den hove. Het kasteel *Spangen*, door hem in 1453 herbouwd, werd gedeeltelijk vernield bij de onderneming van F. van Brederode op *Rotterdam*, weshalve hij, die tot de Kabeljaauwschen behoorde, van de Staten schadevergoeding eischte, welke hem 28 Julij 1501 werd toegestaan ter somme van 600 ponden. Hij stierf in 1509 en werd te *Schiedam* begraven. — Een zijner afstammelingen, die denzelfden naam voerde en ook heer was van *Spangen*, teekende het verbond der edelen en stierf te *St. Truijen* in 1578.

SPANHEIM SR. (FREDERIK), geb. te *Amberg* in den *Opper-Paltz* 1 Jan. 1600, † 14 Mei 1649, betrad al vroeg de wetenschappelijke loopbaan onder 't opzigt van zijn' vader, doctor in de theol. en kerkelijk raadsheer bij den keurvorst. Reeds op zijn 13de jaar bezocht hij de hoogeschool te *Heidelberg*, waar hij zich oefende in de oude talen en wijsbegeerte; daarna lokte hem zijne neiging naar *Geneve*, waar hij niet lang vertoefde wegens de rampen, die zijn vaderland schokten, en waarin zijn vader rijkelijk deelde, zoodat de zoon naar middelen moest uitzien, om voor zijn eigen onderhoud te zorgen. Die vond hij bij den landvoogd van *Ambrun*, wiens kinderen hij gedurende 3 jaren onderwees. Toen reisde hij over *Geneve* naar *Parijs*, waar hij door zijn' bloedverwant S. Durant, leeraar bij de Herv. gemeente, welwillend ontvangen en hem bij uitersten wil zijne gansche boekerij vermaakt werd. In 1625 ondernam hij eene reis naar *Engeland*, keerde na verloop van 5 maanden naar *Geneve* terug, waar hem in 1626 een leerstoel in de wijsbegeerte werd opgedragen, kort daarop het leeraarsambt bij de Herv. gemeente en in 1631 het professoraat in de godgeleerdheid. De roem zijner geleerdheid verbreidde zich weldra door alle gewesten van *Europa*. Van onderscheidene kanten kreeg hij aanzoek van standplaats te verwisselen; doch hij wees ze van de hand, tot dat curatoren der Leijdsche hoogeschool hem een' theol. leerstoel aanboden, waartoe hij wel genegen was; maar bij den raad van *Geneve* ondervond hij vele moeijelijkheden in zijn ontslag. Door tusschenkomst van

den koning van *Bohemen* en de Staten-Generaal gelukte dit eindelijk, en in 1642 kwam hij derwaarts, en beantwoordde ten volle aan de groote verwachtingen, die men van hem had opgevat. Behalve met vele beroemde mannen, stond hij in briefwisseling met de beroemde Anna Maria van Schurman; de meeste harer brieven aan hem zijn bewaard gebleven. Hij heeft onderscheidene geleerde werken geschreven, waaronder uitmunten: *Dubiorum Evangelicorum partes* III *et sequentes*, geschreven ter verdediging van de Chrl. godsd. tegen de bedenkingen der Joden. — *Vindicias de gratia universali quibus D. Admirando respondit.* — *Exercitationes in epist. ad Hebraeos et Romanos.* — Zijn zoon

SPANHEIM Jr (FREDERIK), geb. te *Geneve* 1 Mei 1632, † 18 Mei 1701, ontving zijne letterkundige vorming te *Leijden* en verkreeg op 19jarigen leeftijd den titel van meester in de vrije kunsten. Na den dood zijns vaders was zijne moeder Charlotte du Port naar *Geneve* teruggekeerd, doch hij bleef te *Leijden* om zich te oefenen in de godgeleerdheid onder Trigland, Heidanus en Coccejus, terwijl Salmasius hem gelegenheid schonk zich verder te volmaken in de letter- en oordeelkunde. In 1652 tot de predikdienst bekwaam geoordeeld, heeft hij toch nimmer als pred. eene standplaats bekleed. Onvermoeid zette hij zijne acad. studiën voort, tot hij den doctoralen graad in de theologie verwierf en de keurvorst van den *Paltz* in 1655 hem een' leerstoel te *Heidelberg* in gemelde wetenschap aanbood. Gedurende 15 jaren bleef hij in dezen post werkzaam, ofschoon hij voor verscheidene vereerende aanbiedingen bedankt had. In 1670 echter trad hij te *Leijden* op als theol. professor met eene Lat. redev. *Over de voorzigtigheid van een godgeleerde.* In 't volg. jaar werd hem ook het onderwijs in de kerkel. hist. opgedragen en in 1672 het opzigt over de openbare boekerij. Hij strekte der academie tot luister, had echter ook met onaangenaamheden te worstelen, wegens zijne verzetting tegen de leer van Cartesius, terwijl anderen hem ten onregte beschuldigden van Socinianerij en afwijking van de Nederl. geloofsbelijdenis. De curatoren hielden hem de handen boven het hoofd en gaven hem o. a. een uitstekend bewijs van achting, door hem in 1684 van de verpligting te ontslaan tot het houden van openbare lessen en te vereeren met den titel van *professor primarius theologiae.* Onder zijne werken munten vooral die uit, welke betrekking hebben op kerkelijke oudheden en geschiedenis. Al zijne werken zijn bijeenverzameld uitgekomen in 3 deelen in fol.

SPATZIER (ANTHONIJ), geb. te *Amsterdam* in 1721, † 1777, was een schoenmaker van zijn ambacht, doch tevens een verdienstelijk tooneelspeler, die inzonderheid in het blijspel uitmuntte, en bij zijne tijdgenooten bekend stond onder den naam van *Kamerling van Thalia*. Toen de Amst. schouwburg in 1747 en 48 gesloten werd, was hij verpligt tot zijn ambacht terug te keeren. Toen hij andermaal in 1772 bij den brand van den schouwburg zijn bestaan verloor, wist een der commissarissen zooveel te bewerken, dat men hem met eene kostersplaats in eene der kerken van *N. Holland* begunstigde. Later trad hij echter weder te *Rotterdam* op het tooneel, onder de directie van Corver. Hij bezat beminnelijke hoedanigheden en heeft ook eenige niet onverdienstelijke tooneelstukjes vervaardigd.

SPECKS (JAQUES), SPECX of SPEX, geb. uit adelijke ouders te *Dordrecht*, welke om de godsdienst uit *Braband* derwaarts gevlugt waren, genoot eene voortreffelijke opvoeding. Hij trad in dienst van de O. Ind. Comp. en ging in 1609 als onderkoopman naar *Batavia;* van waar men hem in 1611 met 2 schepen als opperkoopman naar *Japan* zond, waar hij den eersten grond legde tot een' rijken handel. Hij wist met beleid zijn doel te bereiken. Onder den titel van koopman zou hij bij de pracht- en vertooning-lievende Japannezen weinig uitwerken. Hij nam daarom den titel aan van ambassadeur, kwam met veel staatsie te *Surunga*, en daarna te *Jedo*, waar de beide vorsten woonden, om wier gunst het te doen was. Deze wist hij in te nemen door zijne edele manieren, terwijl hij in alles de grootsche leefwijze van den Japanschen adel volgde, en als hij uitging altijd met een groot gevolg verscheen, o. a. met 2 trompetters, die lustig het *Wilhelmus van Nassauen* bliezen, en overal geschenken uitdeelde en nergens van koophandel sprak; slechts bij zijn vertrek, als in 't voorbijgaan, de vorsten vroeg of zoo er eens eenige kooplieden van zijne natie in *Japan* kwamen, zij aldaar vrijheid van handel mogten hebben. Dit werd toegestaan en bragt later aan de O. Ind. Comp onnoemelijke schatten op. In 1613 gaf hij te *Batavia* verslag van zaken, keerde als hoofd van den Japanschen koophandel derwaarts in 't volg. jaar terug, en verbleef er tot in 1621, toen men hem te *Batavia* benoemde tot voorzitter der schepenen en vervolgens tot buitengewoon raad van *Indië*. De directeuren der Comp., die hem nog in *Japan* dachten, verzochten hem in 't vaderland te komen, ten einde mondelijk verslag te geven van den koophandel aldaar en in *China*. In 1627 of 28 voldeed hij aan dat verzoek, doch keerde den 25 Jan. 1629 naar

Batavia terug, met zijne vrouw en zusters, in de hoedanigheid van admiraal over eene vloot van 8 schepen, en met den titel van gewoon raad van *Indië*. Twee dagen voor zijne komst was de gouv.-generaal P. Cz. Koen overleden en werd Specks tot diens opvolger aangesteld. Gedurende zijn 3jarig bewind onderscheidde hij zich door moed en kunde, in het verijdelen eener belegering van *Batavia* door den keizer van *Java* en sloot hij met den koning van *Ternate* eene handelsverbindtenis. Hij gaf in 1632 zijn' post over aan H. Brouwer en vertrok in Dec. van dat jaar naar 't vaderland, waar ons zijn wedervaren onbekend is.

SPEELMAN (CORNELIS JANSZ.), geb. te *Rotterdam* 3 Maart 1628, † 11 Jan. 1684, vertrok in dienst der O. Ind. Comp. ten jare 1645 naar *Batavia* als klerk; werd daar in 1648 aangesteld tot boekhouder; vervolgens tot 2de en 1ste commies, en in 1657 tot boekhouder-generaal en andere posten. In 1663 zond men hem als landvoogd naar *Coromandel*, waar hij de verwarde boekhouding in goede orde bragt; de Macassaren, die de kastijding onder van Dam vergeten waren, andermaal onder de magt der Comp. terugbragt, en hun de nieuwe vredebreuk in 1669 ten zwaarste deed boeten. Hierbij gaf hij zoovele blijken van moed en beleid, dat zijne diensten niet genoeg kunnen gewaardeerd worden. Te *Batavia* vereerde men hem als een onverschrokken held, die den roem onzer wapenen krachtdadig had weten te handhaven. Hij werd in 1671 benoemd tot gewoon raad van *Indië;* stond den keizer van *Java* bij tegen diens oproerige onderdanen, veroverde *Sourabaja*, herstelde den ouden, en bevestigde den jongen keizer, diens zoon, in 't bewind. Na den dood van Maatsuiker werd hij aangesteld tot directeur-generaal en in 1681 tot gouverneur-generaal. Men roemt niet slechts zijne dapperheid, maar ook zijn doordringend en vlug verstand, zoodat hij, volgens Valentijn, menigmaal een boek papier in een etmaal vol schreef, te gelijker tijd aan anderen een' brief in de pen gaf en dan nog met een' derden een gesprek hield. Jammer! dat zijne zedelijke waarde geringer was dan zijne verstandelijke, daar hij te veel offers bragt aan Bacchus en Venus, zoodat zijne vrouw, bij welke hij één zoon had, zich van hem moest laten scheiden. Hij stierf op 't kasteel van *Batavia* en werd met veel staatsie in de nieuwe Holl. kerk begraven.

SPEENHOVEN (JOHANNES), geb. te *Dortmont* in *Westphalen* in 1551, † 1621, was predikant bij de Herv. gemeente te *Lingen*, waar hij in 1605 er veel aan toebragt, dat die stad

in handen viel der Spanjaarden onder Spinola. M. Kobbe, een oud en bloohartig man, voerde daar het bevel in naam der Staten, en toen deze weifelde, de stad aan den vijand over te geven, begaf zich Speenhoven met den ganschen kerkenraad op de wallen, om den bevelhebber met schreijende oogen en gebeden over te halen, om het onschuldig bloed der stedelingen te sparen, en toen Kobbe te kennen gaf, dat hij zijne eer moest betrachten, voegde Speenhoven hem met drift toe: dat dan dit bloed over hem en zijne kinderen zou komen. Deze woorden lieten dien indruk na, dat de stad werd overgegeven. Later ontmoeten wij hem als pred. te *Utrecht*, waar hij in 1619 om zijne Remonstrantsche gevoelens afgezet, en wegens zijne weigering om de akte van stilstand te teekenen, naar *Waalwijk* gevoerd werd. Na zich hier eenigen tijd te hebben opgehouden, besloot hij naar 't vaderland terug te keeren, om de herderlooze Rem. gemeenten te bedienen, o. a. ook die van *Delft*. Hier had hij heimelijk den 29 Junij 1621 eene leerrede gehouden, toen hem des avonds in 't huis van P. J. van Ruiven, voormalig lid der vroedschap, eene beroerte overviel, die zijn' dood ten gevolge had. Uit vrees voor de boete, gesteld op degenen, welke een' Rem. pred. herbergden, vond hij goed het lijk heimelijk in eene achterschuur te begraven, 't welk geschiedde. Maar door eene dienstmaagd verklapt, kostte dit v. Ruiven eene zware boete, en werd hij tevens verwezen tot de onkosten eener statelijke begrafenis in de kerk; waarvan echter niets kwam, vermits 't lijk bleef waar het was.

SPELT (ADRIAAN VAN DER), geb. te *Leijden* omstreeks 1530, † 1574, muntte bijzonder uit in het schilderen van bloemen, en heeft zich langen tijd opgehouden aan 't hof van den keurvorst van *Brandenburg*. Naar 't vaderland teruggekeerd, vestigde hij zich te *Gouda*, waar hij eigenlijk te huis behoorde, zijnde toevallig te *Leijden* geboren. Zijne 3de vrouw verbitterde hem derwijze het leven, dat hij in weinig gevorderden ouderdom stierf.

SPENGLER (Jonkh. JOHANNES THEODORUS VAN) werd den 4. Dec. 1790 te *Zutphen* geboren. Reeds den 20. Dec. 1806 trad hij als onderofficier-élève bij de garde van den koning van *Holland* in dienst. In het begin des jaars 1807 was hij bereids sergeant bij de garde grenadiers. Op het einde van 1808 adelborst, werd hij een jaar later, bij de lijfwacht te paard geplaatst, terwijl hij in Mei 1810 de betrekking van brigadier bij de lijfwacht te voet erlangde. Op het einde van

dat jaar, na de inlijving van het vaderland in het Fransche keizerrijk, werd hij benoemd tot 2de luitenant bij het 2de reg. der garde grenadiers. Den 6. Dec. 1811 verkreeg hij de betrekking van luit.-adj.-majoor bij de pupillen der garde. Den 10. Aug. 1813 werd hij tot kapitein-adj. bevorderd. Later keerde hij met gemeld korps naar *Holland* terug. Hij kwam 18. Junij 1814 op het grondgebied van den staat, en werd in de dienst van den souvereinen vorst gecontinueerd. Van toen af dagteekent zijne dienst bij het Nederl. leger. Bij de reorganisatie van de armee ging hij als kapitein over bij het 11de bat. inf. van linie, dat later het 14de bat. geworden is. Den 9. Junij 1815 werd hij aan het hoofd der komp. geplaatst. Met den aanvang van het jaar 1819 werd hij bij eene reorganisatie van het leger in gemelde betrekking geplaatst bij de schoolkompagnie der 11de afd. inf. In Junij 1824 bij de 7de afd. inf. overgeplaatst, werd hij in 1829 tot majoor bevorderd. Op het einde van 1837 werd hij door den koning benoemd tot HDs. adjudant, en tevens bevorderd tot komm. van het depôt der grenadiers. Na in 1840 tot luit.-kolon., en in 't begin van 1841 tot komm. der afd. grenadiers benoemd te zijn, werd hij ruim een jaar later eervol uit die betrekking ontslagen, met bepaling, dat hij in zijnen rang voortdurend à la suite bij de afdeeling zou gevoegd worden. In den jare 1843 werd hij tot kolonel aangesteld, zonder bezwaar der schatkist, terwijl hij op het einde van dat jaar ter dispositie van het depart. van oorlog werd gesteld. In het begin van 1844 tot adjudant van Z. M. in buitengewone dienst benoemd, werd hij den 7. Maart 1845 bevorderd tot kolonel-komm. van het reg. grenadiers en jagers, en tevens in het genot gesteld van het traktement, aan den rang van kolonel verbonden. Eindelijk in 1848 werd hij bevorderd tot generaal-majoor, kommandant der reserve-brigade. Den 1. Nov. 1849 werd hij tot minister van oorlog gekozen, welke betrekking hij tot 15 Julij 1852 bleef bekleeden. Gedurende korten tijd werd hij ook *ad interim* met de portefeuille van marine belast. In al die betrekkingen onderscheidde hij zich door ijver, trouwe pligtsbetrachting en in het oogvallende minzaamheid, zoodat hij aller achting en toegenegenheid mogt verwerven. In zijne verschillende militaire betrekkingen heeft hij aan onderscheidene krijgstogten deelgenomen, als in 1809 in *Brabant* tegen de Engelschen, in 1815 in *Frankrijk*, in 1830 te *Antwerpen*, bij gelegenheid van den Belgischen opstand. In 1831 nam hij deel aan den tiendaagschen veldtogt, terwijl hij van 1832 tot 1834

bij het mobile leger werd aangetroffen. Bij herhaling gaf hij zijn verlangen te kennen, om uit de betrekking van minister van oorlog te worden ontslagen. Gelijk wij hierboven zeiden, werd dat verlangen den 15 Julij 1852 ingewilligd. Hij erlangde zijn pensioen als luit.-gen. Het ligt in den aard der zaak, dat een zoo bekwaam en verdienstelijk krijgsman met vele onderscheidingen en eereteekenen werd begiftigd. Hier te lande werd hij tot ridder der Mil. Willemsorde 4de klasse benoemd, terwijl hij later eerst tot ridder en daarna tot kommandeur der orde van den Ned. Leeuw verheven werd. Door den koning van *Wurtemburg* werd hij versierd met de ridderorde van de Wurtembergsche kroon en door den koning van *Pruissen* met de orde van den Rooden Adelaar 2de klasse. Bovendien werd hem den 6. Dec. 1841 het onderscheidingsteeken toegekend, dat Willem II had ingesteld voor langdurige dienst als officier. Hij † 17 Nov. 1856.

SPEX (JACOB), geb. te *'s Hage* 19 Oct. 1702, † 3 Jan. 1775, sproot uit het oud aanzienlijk geslacht SANGLIER, dat verscheidene adelijke goederen in 't land van *Kamerijk* bezat, waaruit ook de gouv.-generaal van *Ned. Indië* is gesproten, door ons vermeld op den naam J. Specks. Zijn vader Wijnand S., notaris en deurwaarder aan 't hof van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, bij een bekrompen inkomen met een aantal kinderen gezegend, was niet in staat, dezen zijn' zoon in de geleerde talen te laten onderwijzen, waartoe diens genegenheid trok, maar beschikte hem tot zijn opvolger. Het eerst trad hij op als notaris, en reeds in 1724 als deurwaarder van den hoogen raad en van 't hof van *Holland*, en in 1747 als klerk ter secretarie van den prins van *Oranje*, op eene jaarwedde, die van tijd tot tijd verhoogd werd. Hij vond al vroeg veel lust in dichtoefeningen en in het lezen van dichters. Vollenhove's *Kruistriomf* kende hij op zijn 9de jaar al van buiten; hij vormde zijn' dichttrant, vooral in zijne bijschriften, naar dien van J. de Decker, en kwam in vriendschapsbetrekking met Poot, aan wien hij in zijne studiën veel te danken had. Een bundel *Gedichten*, door hem in 1755 te *'s Hage* uitgegeven, bragt hem in kennis en briefwisseling met de voornaamste dichters van zijn' tijd; waartoe ook bijdroeg zijne verkiezing tot buitengewoon lid en mede-bestuurder van 't Haagsche dichtgen. *Kunstliefde spaart geen vlijt.* Hij bezorgde in 1750 eene nieuwe uitgave van Vollenhove's *Kruistriomf en gezangen;* gaf in 1747 het 3de deel van Poot's *Gedichten*, en in 1740 het *Leven van G. Brandt*, beschreven door J. de Haes. Zijne *Nagelatene Gedich-*

ten, zijn door 't bovengemelde genootschap in 1779 uitgegeven met eene zwellende lofrede. Als oordeelkundige had hij grootere verdiensten dan als dichter. Zijne verzen zijn volgens 't gevoelen van W. Geijsbeek, over 't algemeen te gemanierd, te zenuwloos en meest van onbeduidenden inhoud. Zij dragen het kenmerk van zijne groote gemeenzaamheid met de werken van andere dichters, waardoor zijn eigen vernuft onderdrukt werd. Hij leefde ongehuwd, en met hem is 't geslacht van Spex uitgestorven.

SPEIJK (JAN CAREL JOSEPHUS VAN), geb. te *Amsterdam* 31 Jan. 1802, † 5 Febr. 1831, werd door het vroegtijdig verlies zijner ouders, in 't burgerweeshuis aldaar opgenomen. Hij toonde bijzonderen aanleg voor de rekenkunde; koos het kleêrmaken tot zijn beroep; doch terwijl hij zich tevens bekend had gemaakt met de stuurmanskunst, berouwde hem zijne keus, en werd hem door de regenten toegestaan, zich in 's lands zeedienst te begeven. In Febr. 1820 zag hij zich geplaatst als stuurmansleerling op het schip *de Wassenaar*. Na een' togt op de *Middellandsche zee*, werd hij in Junij 1821 overgeplaatst op het fregat *de Rhijn*. Zich steeds beijverende, om alles wat tot de navigatie behoorde, grondig te leeren kennen, was hij weldra in staat, zijn examen af te leggen, zoodat hij in Jan. 1823 aangesteld werd tot adelborst van de 2de kl. Nu deed hij eerst een' togt met het fregat *de Dageraad* naar *Gibraltar*, ten geleide van eenige koopvaardijschepen, om vervolgens koers te zetten naar de *O. Indiën*, nadat hij tot adelborst van de 1ste kl. bevorderd was. Hier vond hij gelegenheid, bij onderscheidene expeditiën proeven te geven van zijn' moed en beleid. In 1825 benoemd tot Lt. der 2de kl., kwam hij 3 jaren later met roem en eer in 't vaderland terug. De uitbarsting van den Belgischen opstand in 1830 ontvlamde zijne geestdrift. Met de kanonneerboot No. 2, waarover hij 't bevel voerde, kwam hij in Sept. van 't gemelde jaar voor *Antwerpen*. Toen de muiters, niettegenstaande den gesloten wapenstilstand, op zijne boot vuurden, al wat opstond ter neerschoten met 4 zijner manschappen, kon de fiere van Speijk, wilde hij zijn vaartuig behouden, aan 't bevel om niet op den vijand te schieten, geen gehoor meer geven. Hij beveelt met grof geschut te vuren, en nu knalt er uit 3 dertig-, 2 zes-ponders en 2 draaibassen een donder, die de kade schoon veegde en den Belgen vrees in 't harte joeg. Dit was als 't ware het sein voor het gansche eskader en voor Chassé op de citadel, om de meineedige stad met bommen en brandkogels te

teisteren. Geen wonder, dat 's vorsten gunst de borst van van Speijk met het ridderkruis versierde. Doch 4 maanden later zou een ander feit zijn' naam der onsterfelijkheid wijden. Terwijl hij met zijne boot de ligplaats voor *Oosterweel* ten noorden van *Antwerpen* wil hernemen, overviel hem eene hevige stormvlaag uit het N. Westen, die de boot naar de stad toedreef. Alle middelen, die hij in 't werk stelde om dat voor te komen, waren vruchteloos; zij werd aan de Noordzijde van 't fort *St. Laurent* tegen den wal geslagen. Eene menigte Belgen van 't laagste gepeupel en eenige gewapende manschappen, dat ziende, achten haar eene gewisse prooi. Zij enteren en beklimmen met woedende drift het vaartuig. Het is ondanks den bestaanden wapenstilstand overmeesterd. De Nederl. vlag wordt naar beneden gerukt en tevens de overgave geëischt. Wat zal van Speijk doen? Alle tegenweer is onmogelijk. Zal hij het schenden der vlag ongewroken laten? „Dat niet!" spreekt de held! Liever sneven, dan in 's vijands handen te vallen. En nu, onder voorwendsel zijne papieren te halen, gaat hij vast beraden wat te doen, in de kajuit met eene brandende sigaar, of een geweer — gelijk sommigen willen, — en ontsteekt het alvernielend kruid! De boot springt met een donderenden knal uit een, en de oogappel der natie, de eer der vlag is gewroken. Wij onthouden ons over de gevolgen van deze heldhaftige zelfopoffering uit te weiden, gelijk omtrent andere bijzonderheden uit het leven van onzen held. Zij staan uitvoerig en naauwkeurig geboekt in het voortreffelijke werk van Jac. Koning, *Leven van J. C. J. van Speijk.*

SPIEGHEL (HENDRIK LAURENSZ.), geb. te *Amsterdam* 11 Maart 1549, † 1612, uit een aanzienlijk geslacht gesproten, genoot, ofschoon voor den koophandel bestemd, eene geleerde opvoeding. Afkeerig van eenigen regeringspost in zijne vaderstad, (zoodat hij zelfs eens naar *Haarlem* week, om eene benoeming tot schepen te ontgaan, en liever eene boete betaalde, dan bij de admiraliteit als raadslid op te treden,) hield hij zich alleen met den handel en met dichtoefeningen bezig; met de laatste inzonderheid des zomers op zijne lustplaats *Meerhuizen* bij den *Amstel*, waar een groote lindeboom, tot een prieel gevormd, — dien men met trappen beklom en wel 20 menschen kon bevatten — door hem zijn *Muzen-toren*, en een tuinhuis met 3 vertrekken, van onder vier-, in 't midden acht-kant en van boven rond, zijn *Muzentempel* genoemd werd. Hier ontving hij dikwijls zijne vrienden, o. a. Roemer Visscher en Corenhert, met hem werkzame leden der Kamer: *In liefd' bloeijende*, met welken laat-

sten hij een voornaam aandeel had in de, door deze kamer uitgegevene *Tweespraeck van de Nederd. letterkunst.* — *Ruÿgh bewerp van de redekavelingh.* — *Rederijckkunst*, en andere werkjes; terwijl hij ook voor haar, naar 't gebruik van dien tijd, verscheidene *Nieuwjaarszangen* vervaardigde. Hij nam de kosten op zich der uitgave van de *Rijmchronijk* van Melis Stoke. *Amst.* 1591, voor welke J. van der Does, heer van *Noordwijk*, eene voorrede schreef. Zijn hoofdwerk blijft altoos de *Hertspieghel*, eerst in 1614, daarna in 1615 en 1694 uitgegeven, de beste druk door P. Vlaming in 1723, met andere zedeschriften en pl.; in 1828 door Bilderdijk in nieuwer taal en dichtmaat overgebragt. Het is een zedekundig leerdicht in 7 boeken, waarvan elk den naam van eene der zanggodinnen draagt. De stijl is niet overal vloeijend en bevallig, ontsierd door ongepaste woordkoppelingen, smakelooze beelden en woordspelingen; doch daar tegenover staan vele dichterlijke schoonheden en edele gevoelens. Hij bleef de Roomsche godsdienst aanhangen, toonde zich altoos zeer gematigd, en had een' afkeer van alle vervolging om 't geloof; hij was wijgeer en geleerde en als mensch in velerlei opzigten achtenswaardig. Hij sleet zijne laatste levensdagen te *Alkmaar*, waar hij stierf aan de kinderziekte, welke hem overviel bij 't zien zijner kinderen, door die kwaal aangetast.

SPIEGEL (LAURENS PIETER VAN DE), geb. te *Middelburg* 19 Jan. 1737, † 7 Mei 1800, afkomstig uit een aanzienlijk geslacht, was vroeg ouderloos en bestemd voor den koophandel; doch zijn vurige lust voor de letteren bragt hem op de Latijnsche school, vervolgens te *Leijden*, waar hij zich met zooveel ijver op de letteren, wijsbegeerte, geschiedenis en regten, toelegde, dat hij grooten lof behaalde met twee academische proefschriften: *De actibus legitimis.* 1757, en: *De formis negotiorum in juris prud. Romana quae ex omnibus et exemplis fortuitis originem traxerunt.* 1758, waarmede hij tot meester in de regten bevorderd werd. Na de waardigheden van secretaris en burgemeester van *Goes* te hebben bekleed, zag hij zich in 1780 benoemd tot geheimschrijver en 5 jaren later tot raadpensionaris van *Zeeland*. Onder alle woelingen en lasteringen dier dagen, hield hij zich staande, terwijl hij alle middelen van geweld grootelijks afkeurde. Ofschoon innig verkleefd aan de stadhouderlijke staatsregeling, werd hij als de geschiktste man beschouwd, om den zwaren post van raadpensionaris van *Holland* op zich te nemen na de omwenteling van 1787. Alle maatregelen, die hij beraamde om den diep gezon-

ken staat te herstellen, getuigen van zijne gematigdheid, schranderheid en kloekmoedigheid. Hij had een groot aandeel in 't sluiten van een verbond met *Pruisen* en *Engeland;* deed de O. Ind. Comp. herleven; bevorderde den landbouw, het droogmaken der waterplassen in *Holland;* moedigde de koffijteelt op *Java* en *Guinea* aan; gebruikte zijn' invloed tot verhooging der predikants-tractementen, en zou nog meer heilzaams hebben gesticht, had een magtige partijgeest hem niet tegengewerkt. Vele zijner schoone plannen vielen met de omwenteling van 1795 in duigen. Hij werd niet alleen van zijn' post ontzet, maar ook gedurende een jaar gevangen gehouden op de *Voorpoort* in *'s Hage*, van daar overgebragt naar 't kasteel van *Woerden*, alwaar hem het lot van de Groot scheen te wachten. In deze 3jarige gevangenschap werd zijn lot aanmerkelijk verzacht door het gevoel zijner onschuld, door de troost en opbeuring zijner trouwe gade Digna Johanna Ossewaerde, die met 2 harer jongste zonen hem op zijde bleef, en door letterkundige studiën. De amnestie van 1798 gaf hem zijne vrijheid terug, wijl men toch niet de minste smet op zijn karakter en gedrag had kunnen werpen. Hij trok met zijn talrijk gezin naar *IJsselstein* en dacht daar zijne overige dagen rustig door te brengen. Doch de inval der Engelschen in *N. Holland* in 1799 wekte de verdenking tegen hem op, dat hij met den vijand heulde, en om nu het gevaar eener nieuwe hechtenis te ontgaan, week hij naar *Lingen*, waar eene hevige beroerte hem 't volg. jaar uit het leven rukte. Van zijne zeldzame kundigheden in de vaderl. geschiedenis en regtsgeleerdheid getuigen eene menigte zijner schriften o. a. *Verhandel. over den oorsprong en de hist. der vaderl. rechten, inzonderheid van Holland en Zeeland. Goes.* 1769. — *Hist. van de satisfactie, waarmede de stad Goes en het eiland van Z. Beveland zich begeven hebben onder prins Willem van Oranje in* 1577. Ib. 1777. — *Bundel onuitgegevene stukken ter opheld. der vaderl. hist.* enz. 2 dln. Ib. 1780 en 83, waarvan het laatste deel door J. Ermerins is uitgegeven. — *Nadenken van een Staatsman wegens zijn ministerie in Holland.* 1800, waaruit men hem als zoodanig en de geschiedenis van zijn tijdvak kan leeren kennen. Drie jaren na zijn' dood verschenen in 't licht, zonder medeweten van zijne weduwe of kinderen: *Brieven en negotiatien van Mr. L. P. v. d. S. als raadpens. van Holland enz.* 3 dln. Zij verspreiden veel licht over de gebeurtenissen dier dagen en doen zijne onkreukbare trouw, schrander beleid en staatkundige wijsheid nog meer uitkomen. — Siegenbeek heeft hem naar waarde gehuldigd in

zijn redevoer. *De L. P. Spiegelio de literis et rep. optime merito*, opgenomen in de *Annalen* der Leijd. hoogeschool v. 1823—24.

SPIERS (ALBERT VAN), geb. te *Amsterdam* in 1666, † 1718, leerde de gronden der schilderkunst bij G. de Lairesse en maakte goede vorderingen. Om verder zijn' smaak te vormen, begaf hij zich naar *Italie* en hield zich een' geruimen tijd te *Rome* op, waar hij om zijne lange en smalle gestalte den bentnaam van *Pieramied* ontving; vertrok later naar *Venetie*, waar hij insgelijks de beste Italiaansche meesters bestudeerde. Naar zijne vaderstad teruggekeerd in 1697, behaalde hij daar niet weinig eer en voordeel met het schilderen van zaal- zolder- deur- en schoorsteenstukken, in de voornaamste huizen op de *Heeren-* en *Keizersgrachten*.

SPILBERG (JOHANNES) werd geb. te *Dusseldorp* in 1619, en † in 1690. Door zijn' vader en oom in de gronden der schilderkunst onderwezen, en na zich in de Lat. en andere talen geoefend te hebben, vertrok hij naar *Antwerpen*, om zich onder Rubens in de kunst te volmaken. Toen hij onder weg het overlijden van dien beroemden schilder vernam, begaf hij zich naar *Amsterdam*, oefende zich aldaar 7 jaren bij G. Flink; maakte groote vorderingen in 't schilderen van portretten en historie-stukken; en vervaardigde voor de burgemeesters een groot schutterstuk, waarvoor hij, boven den uitgeloofden prijs, nog een geschenk ontving. Daar zijn roem zich ook buiten 's lands verbreidde, benoemde hem de Paltzgraaf hertog Wolfgang Wilhelm tot hofschilder; en eene menigte portretten van vorsten en vorstinnen bezorgden hem aanzienlijke voordeelen en schitterende eereblijken. Ook bestaan er van hem eenige historie- en altaarstukken. Hij † in zijne geb.-stad.

— (ADRIANA), zijne dochter, geb. te *Amsterdam* in 1650, werd door haar' vader, die haren aanleg opmerkte, in de schilderkunst onderwezen, en maakte zulke vorderingen, dat de keurvorstin, die hiervan hoorde spreken, bij den vader aanhield, dat hij zijne dochter, die met hare moeder, broeders en zusters te *Amst.* was blijven wonen, bij zich zou ontbieden. Deze wilde hare moeder niet verlaten; weshalve Spilberg zich op last van den keurvorst, die voor de reiskosten instond, naar *Amst.* begaf, zijne huishouding opbrak en zich in 1681 te *Dusseldorp* vestigde. Adriana voldeed aan de verwachting, die men van haar koesterde, schilderde op eene verdienstelijke wijze, doch muntte vooral uit in het teekenen met pastelverwen. Het ontbrak haar niet aan vrijers, maar wijl haar vader slechts een' kunstschilder tot schoonzoon begeerde, gaf zij in 1684 hare

hand aan den bekwamen kunstenaar W. Breekveld, dien zij na weinige jaren verloor, waarom zij in 1697 hertrouwde met den beroemden schilder E. van der Neer.

SPILBERGEN (JORIS VAN), waarschijnlijk een Zeeuw, kreeg in 1601 het bevel over 3 schepen, uitgerust door de Zeeuwsche koopsmanscompagnie, om een' togt te doen naar de *Indiën* ter bevordering van den handel. Hij gaf aan de *Kaap de goede Hoop* den naam aan den *Tafelberg;* deed op *Ceilon* goede zaken, den Portugezen veel afbreuk, en keerde in 1604 met 4 volgeladen schepen, (hij had er nog een Engelsch schip bijgekocht,) te *Vlissingen* aan wal, nadat hij den evenaar 5 malen had gepasseerd. In dienst der O. Ind. Comp., welke zich met de Zeeuwsche vereenigd had, ondernam hij in 1614 met 6 schepen een' 2den togt ter versterking onzer magt in de *Indiën;* voer naar *Brazilië*, waar hij vrij lang op de kust vertoefde; van daar door de *Straat van Magellaan* naar de *Zuidzee;* landde op onderscheidene plaatsen van *Chili;* ontmoette op de kust van *Peru* 8 Spaansche schepen, door de Montes Claros, onderkoning van *Peru*, tegen hem uitgerust; vocht er mede van 't begin van den nacht tot den volgenden avond; boorde 3 der zwaarste schepen van den vijand in den grond, en had zelf slechts 24 dooden op zijne vloot. Na die overwinning toonde hij zich voor *Calao*, de reede van *Lima;* landde te *Paÿta*, nam en verbrandde die stad, onderzocht de stranden en baaijen van *Nieuw Spanje*, en kwam met zijne vloot tot aan *Aquapulco*, waar hij zijne zaken met de Spaansche bevelhebbers zóó wist te overleggen, dat die hem met mondbehoefte voorzagen. Van hier zeilde hij naar de *Molukken*, en zette den 1 Julij 1617 in *Zeeland* behouden voet aan wal, waar hij door zijne landgenooten met vreugde begroet werd als de dappere handhaver van *Nederlands* vlag, en als de aanvoerder van 22 tonnen gouds. Hij was de 2de Nederlander, die den aardbol heeft rondgezeild. Den 31 Jan. 1620 is hij te *Bergen op Zoom* overleden. Wij hebben grootendeels het verhaal gevolgd van O. Z. v. Haren, *De Geuzen*, opheld. 367, uitg. v. Bilderdijk.

SPILJARDUS (JOHANNES) was in 1615 predikant te *Rozendaal* bij *Breda*, daarna te *Gorinchem*, van waar men hem uitnoodigde, om te *Dordrecht* in 1626 en 27 eenigen tijd, met andere pred. van buiten, de dienst waar te nemen, gedurende de vacature ontstaan door het afsterven van J. Becius en J. Dibbetius. Hij † in 1658, en heeft een paar schriften nagelaten: *Over den Catechismus* en *Schat der H. Schriftuur.*

SPILMAN (HENRICUS), geb. te *Amsterdam* in 1721, was

een leerling in de teekenkunst van A. de Haen den jonge, en teekende op eene verdienstelijke wijze veld- stroom- en stadsgezigten naar de natuur, terwijl hij vele meesterachtige schetsen leverde. Hij heeft ook geëtst en gegraveerd naar eigene teekeningen en die van anderen; en woonde in 1775 te *Haarlem*, waar hij o. a. platen vervaardigde voor 't werk van Langendijk, *De graven van Holland.* Men verhaalt, dat hij bij 't teekenen van 's lands magazijn te *Amsterdam* den inval had, het ook af te beelden zooals het zou branden bij nacht, en dat eenige jaren daarna dit gebouw wezenlijk door 't vuur is verteerd. Ook heeft men van hem eenige zeer natuurlijk geteekende maneschijntjes.

SPINAEUS (GOTHOFREDUS) wordt door den hoogl. Siegenbeek in zijne *Gesch. der Leidsche hoogeschool*, *II*, vermeld als rector der Lat. school te *Kampen*, van waar hij in 1668 tot onderregent van 't Staten-collegie naar *Leijden* werd geroepen, vervolgens nog datzelfde jaar aangesteld tot buitengewoon, en in 't volgende tot gewoon hoogl. in de wijsbegeerte, waarvan hij echter weinig genot had, wijl hij stierf den 1 Junij 1670. Wij hebben niets anders van hem kunnen opsporen.

SPINNIKER (ADRIAAN), geb. in 1676, † 1754, leeraar der Doopsgezinden te *Amsterdam* en waarschijnlijk ook te *Haarlem*, toonde zijne bekwaamheid in de Nederd. dichtkunde, door zijne *Leerzame zinnebeelden. Haarl.* 1714, herdrukt te *Dordr.* in 2 dln. met pl. Zij vallen in den smaak van die van Graauwhart en Klinkhamer; doch zijn doorgaans beter en hier en daar geestig in wending en toepassing. In het *Eeuwgetijde der Ned. vrijheid in* 1748 vindt men van hem een uitgebreid historisch dichtstuk, waarin eenige schoone gedachten voorkomen. Ook in: *De Gesch. der Mennoniten* van H. Schijn en G. Maatschoen, 3 *dln. Amst.* 1743, bij welks 1ste deel hij een *Aanhangsel* schreef, vindt men voor dat deel een krachtig vers en gepaste bijschriften onder de portretten der 30 Doopsgez. leeraars. Een stuk van A. Verduin over den eed, vertaalde hij in 't Latijn. Hij † te *Haarlem.*

SPINOLA (AMBROSIUS), geb. te *Genua* in 1569, † 1630, sproot uit een oud adelijk rijk geslacht en was reeds 30 jaren oud, toen hij lust kreeg, zich in den wapenhandel te oefenen. Hij wierf eenige Italiaansche troepen voor den koning van *Spanje*, en vertrok daarmede naar de *Nederlanden*, waar hem de aartshertog weldra het beleg van *Ostende* opdroeg. Hier bewees hij als krijgsman, ook als bestuurder der verwarde geldmiddelen, de gewigtigste diensten; slaagde niet in het ontzetten

van *Sluis*, en begaf zich na de overgave van *Ostende* in 1604 naar *Spanje*, waar hij Filips III wist over te halen tot het voortzetten van den krijg. Het eene gedeelte van 't leger werd gebruikt ter dekking der *Zuidelijke Nederlanden*, het andere om een' inval te doen in de *Noordelijke*. Deze onderneming had voor den vijand schitterende gevolgen; onderscheidene plaatsen in *Overijssel*, *Gelderland* en elders vielen in zijne hand; hij deed prins Maurits 2 malen voor hem wijken, eens bij *de Roer* en eens bij *Grol*. Toen zijn doel miste om in 't hart der republiek door te dringen, neigde hij tot den vrede, en behoorde zelf tot de gevolmagtigden, om daarover in *den Haag* te handelen. Vriendschappelijker was hier de ontmoeting tusschen Spinola en Maurits dan in 't krijgsveld. In 1609 werd er een 12jarig bestand gesloten, en Spinola genoot als staatsraad, vliesridder, opperbetaalmeester, opperveldheer en grande van *Spanje*, het hoogste aanzien. Zijne verrigtingen gedurende het bestand liggen buiten ons bestek. Na den afloop daarvan, opende hij den veldtogt met eene onderneming tegen *Bergen op Zoom*, welke mislukte; doch het sterke *Breda* deed hij zwichten. Zijn laatste bedrijf hier te lande was een aanslag op *Zuid-Beveland*, welke verijdeld werd. Na 25 jaren in de *Nederlanden* te hebben doorgebragt, keerde hij naar *Italië* terug, en overleed bij het beleg van *Casal*.

SPINOLA (FREDERIK), zijn jongere broeder, was vroeger in Spaansche dienst getreden, doch niet zoo gelukkig in zijne ondernemingen als deze doorgaans. Hij poogde eene vloot van 6 galeijen op de Nederlandsche kusten te houden, ten einde de aangroeijende zeevaart der Hollanders en Zeeuwen te belemmeren, of waar zich de gelegenheid aanbood, eene landing te doen. Hij werd daarin telkens met verlies weêrhouden, door de dapperheid der onzen. Om nieuwe versterking op te doen, deed hij een' togt naar *Spanje*. Den 26 Mei 1603 liet hij 8 galeijen en 4 fregatten uitloopen uit de haven van *Sluis*, waarvoor de admiraal Joost de Moor met zijn Zeeuwsche smaldeel post had gevat. Weldra ontstond er een hevig gevecht, waarbij de Zeeuwen wonderen van dapperheid aan den dag legden, door E. B. Swalue levendig beschreven in zijne *Daden der Zeeuwen* enz. bl. 149 en volg. De uitslag was, dat de vijandelijke schepen, deerlijk geteisterd, naar hunne schuilplaats vlugtten; terwijl de onverschrokken Spinola, staande op den spiegel van zijn schip, doodelijk werd getroffen, even als 300 zijner manschappen.

SPINOZA (BARUCH) werd geb. te *Amsterdam* 24 Nov. 1632,

en † 21 Febr. 1677. Ofschoon uit geringe Joodsche ouders gesproten, vond hij echter gelegenheid, zich, behalve de Hebr., ook de Grieksche en Lat. talen eigen te maken, de laatste bij den beruchten F. van den Ende (zie dit werk, I, 495 en *Navorscher*, II, 307.) Zijn ongemeen scherpzinnig vernuft, dat zich vroegtijdig ontwikkelde, maakte het hem gemakkelijk vele kundigheden te verwerven. Bekend geworden met de schriften van Cartesius, blijkens zijn eerste werk: *Principia phil. Cartesianae geometrice demonstrata*, had diens wijsbegeerte veel invloed op zijne gevoelens, ofschoon hij er later van afweek. De onverdraagzaamheid der Rabbijnen, wier onfeilbaarheid hij in twijfel trok, noodzaakte hem de synagoge, waartoe hij behoorde, te verlaten, niettegenstaande men hem groote sommen aanbood, om daarvan af te zien. Een moorddadige aanval op zijn leven bevestigde hem in die keus, en nu veranderde hij zijn' Joodschen naam *Baruch* in dien van *Benedictus*, en stelde in het Spaansch eene verdediging op van zijn handelwijze, waarvan de hoofdinhoud gevonden wordt in zijn: *Tractatus theologo-politicus*. Hij moge volgens Bayle tot het Christendom zijn overgegaan, dan toch niet in het eene of andere kerkgenootschap. Hij verliet *Amsterdam*, hield zich een tijd lang op bij *Ouderkerk*, begaf zich in 1664 naar *Rijnsburg*, vervolgens naar *Voorburg*. Hier leidde hij een eenzaam afgezonderd leven, won zijn sober bestaan met glasslijpen, en maakte geen gebruik van de edelmoedigheid zijns vriends Simon de Vries, die hem eerst *f* 2000, daarna zijne gansche erflating aanbood. Ook weigerde hij het vereerend beroep naar *Heidelberg* als hoogl. in de wijsbegeerte. Matig en spaarzaam in zijne leefwijze, ging hij als een gemeen burger gekleed, was in den omgang spraakzaam, zachtzinnig, vriendelijk en gedienstig, spoorde zijne huisgenooten steeds aan tot deugd en goede zeden, ja tot het vlijtig bijwonen van de openbare godsdienst; drong nooit iemand zijne denkbeelden op, maar waar het te pas kwam, ontveinsde hij ze geenszins, eerbiedigde elke bescheidene tegenspraak en was er steeds op uit, dat niemand hem ontevreden verliet. Hij hield met onderscheidene geleerden briefwisseling, o. a. ook met den beroemden Leibnitz, uit welke brieven, die later in 't licht verschenen, men den bescheiden wijsgeer beter kan leeren kennen, dan uit zijne andere schriften. Zijne laatste levensjaren sleet hij in *den Haag*, waar hij in achting stond bij den raadpensionaris de Witt. — Er is voorzeker geen wijsgeer zoo zeer miskend en verfoeid dan hij. Wij kunnen hier zijne wijsgeerige en godsdienstige beginselen niet open-

leggen. Hij mag pantheïst geweest zijn, atheïst of godloochenaar was hij niet, daar hij duidelijk op den voorgrond stelde dat de kennis van God het hoogste goed voor den mensch is. Een zedeloos mensch was hij evenmin. Gegrond komen ons de oogpunten voor, waaruit de schrijver van *Hollands roem* Spinoza en zijne wijsgeerige beginselen beschouwt, V, 261 enz., waarvan wij de slotsom mededeelen: „Onder de schranderen „was hij schrander, onder de diepzinnigen diepzinnig, onder „de stouten vooral stout; maar hij vergat, dat de mensch „over God niet dan stamelen kan, en dat hij zich te hoog met „zijn oordeel en zijne denkbeelden willende verheffen, ook zoo „veel te lager vallen moet, om de bewijzen te helpen vermeer„deren van het beperkte van ons ken- en bevattingsvermogen." Behalve uit de reeds genoemde schriften kan men zijne leerstellingen 't best ontdekken in zijne *Opera posthuma*, 1677, ook in 't Nederd. vertaald, waarin zijne *Ethica*, *politica* en *briefwisseling* is opgenomen. Als een staaltje van de miskenning, waarin hij deelde, slechts het volgende: In 1678 werd door curatoren der Leijd. academie aan de burgemeesteren het verzoek gedaan, om in de vergadering der Staten van *Holland* te willen uitwerken, dat de *Opera posthuma* van den, in kwaden reuk staanden, Joodschen wijsgeer B. de Spinoza door dezen voor verderfelijk verklaard en *verbrand* mogten worden. Volgens het beruchte werk: *De tribus impostoribus magnis*, waren Herbert, Hobbes en hij die groote bedriegers.

SPITHOUT (EGBERT VAN), geb. te *Zutphen* in 't midden der 16de eeuw, oefende zich te *Keulen* in de godgeleerdheid, en verkreeg den titel van licentiaat. In 1595 stelde men hem aan tot kanunnik en plebanus (?) bij de hoofdkerk te *Antwerpen*, en tot boekbeoordeelaar. Hem gaat de roem na van groote vroomheid en eenvoudigheid van zeden. Hij stierf den 15 Apr. 1627 in hoogen ouderdom, en liet na: *Pia precationum et contemplationum exercitia* etc. in 't Lat en Nederd. *Antv.* 1604; en *Meditationes in passionem et resurrectionem Jesu Christi* etc. Ib. 1612.

SPRANCKHUIJSEN (DIONIJSIUS) was in 1609 predikant der Hervomden te *Asperen*, daarna te *Puttershoek* en in 1615 beroepen te *Haarlem;* doch wijl deze beroeping geschied was volgens de kerkenordening van 1591, bij welke, naar het oordeel van sommige pred., aan de wereldlijke overheid te veel regt en gezag in het verkiezen van leeraars en leden van den kerkeraad werd toegestaan, ondervond hij daarom, — niet om zijne gevoelens, dier zuiver Contra-remonstrantsch waren, — de grievendste onaangenaamheden van zijne ambtgenooten

en een groot aantal leden der gemeente, welke zoo hoog liepen, dat hij, die zachtzinnig en vredelievend van aard was, besloot zijn ontslag te verzoeken, waarin echter de Wethouders die op zijne hand waren, niet toestemden. Doch in 1618 wisten zijne tegenstanders te bewerken bij de N. Holl. synode, dat hij in zijne dienst werd geschorst. Dit hinderde echter die van *Workum* niet, hem nog dat jaar tot pred. te beroepen, gelijk ook niet die van *Delft* in 1625, waar hij stierf in 1650. Hij is de schrijver van de *Geestelijcke bataille tegen de doot. Delft.* 1647. — *De geestel. triumph over de doot.* Ib. 1648. — *De lof en plicht des huwelijx.* — *De roepende stemme, rouwklage over prins Fred. Hendrik.* — *De schepp. der wereld, vermaningen tot dankbaarheid* enz.

SPIJK (JOHAN ALBERT VAN DER), geb. te *Doesburg* 27 Febr. 1758, † 10 Maart 1826, ontving op de Lat. school in zijne geb.-stad het eerste onderrigt in de oude talen, bezocht vervolgens *Utrecht*, om zich op de voorbereidende wetenschappen der theologie toe te leggen; verliet die hoogeschool in 1779, en begaf zich met den hoogl. J. A. Bennet, in wiens vriendschap en huiselijk verkeer hij deelde, naar *Harderwijk.* Besloten de beoefening der godgeleerdheid te laten varen en tot die der regten over te gaan, genoot hij het onderwijs der hoogll. Nieuhoff, de Rhoer en Roscam; verdedigde in 1781 met roem eene *Diss. ad legem II codicis de hereditatis petitione*, waarop hij tot doctor in de beide regten bevorderd werd. Hij vestigde zich te *'s Hage* als advocaat, verkreeg weldra eene uitgestrekte practijk en verwierf zich de algemeene achting door zijne schranderheid, werkzaamheid, zedigheid en beschaafdheid. Hij behoorde niet tot de welsprekendste regtsgeleerden, daar zijne voordragt niet van eentoonigheid was vrij te pleiten; maar in zijne opstellen heerschte duidelijkheid en orde, en zijn stijl muntte uit door helderheid van denkbeelden. In 1795 aangezocht om als fiscaal bij 't hof van *Holland* op te treden, wees hij die betrekking van de hand, om aan het provinciaal bestuur van dat gewest deel te nemen. Om zijne gematigde denkwijze en geschiktheid ter bevordering van de algemeene belangen, koos men hem in 1797 tegen zijn' zin, tot lid der 2de nat. vergadering; hij zag zich den 22 Jan. van 't volgende jaar, met andere waardige mannen, in verzekerde bewaring gesteld op het *Huis in 't Bosch;* doch den 22 Julij daaropvolgende weder ontslagen. Koning Willem I vercerde zijne verdiensten in 1824 door de ridderorde van den Nederl. leeuw, terwijl zijn ijver voor den bloei der vaderl. letterkunde hem

het lidmaatschap der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden* verschafte, waar de hoogl. Siegenbeek den 21 Junij 1826 zijne nagedachtenis huldigde in eene aanspraak.

STAAL (JOHANNES), geb. in 1692, † 1764, werd in 1738 benoemd tot pensionaris te *Amsterdam*, waarschijnlijk zijne geb.-stad, en was in 1743 lid van de bezending, door de Staten van *Holland* naar *Dordrecht* en *Brielle* afgezonden, ten einde deze steden over te halen tot het bewilligen der ondersteuning van de koningin van *Hongarije* met 20,000 man. Door zijne bekwaamheden stichtte hij veel nut en bewees inzonderheid uitstekende diensten ter verbetering der geldmiddelen van den staat. Hij beijverde zich in 1750, om een nieuw stelsel van belastingen in te voeren; terwijl hij lid werd van die commissie tot herstel der financiën, van welker werkzaamheden een voortreffelijk rapport is uitgebragt.

STALPERT (DANIEL) wordt als een voornaam bouwmeester vermeld, die met Jacob van Campen in 1647 of 48 eene schets leverde voor het nieuwe stadhuis te *Amsterdam*, waarnaar het ook gesticht is. De roem van van Campen schijnt den zijnen te hebben overschenen, wijl doorgaans deze, niet hij, als bouwmeester van 't gemelde stadhuis wordt opgegeven. Van daar welligt, dat er ook geene levensbijzonderheden van hem staan opgeteekend.

STANLEY (WILLIAM) staat met eene zwarte kool in onze vaderl. geschiedenis geschetst. Hij was Engelschman; voerde eerst in dienst van Alba de wapens tegen prins Willem I; doch ging later tot diens aanhangers over, en wist zich zoodanig in de gunst van Leycester te dringen, dat deze hem, ofschoon hij tot de Roomsche godsdienst behoorde, zijn gansche vertrouwen schonk. Hij stelde hem aan tegen den zin der Staten, die hem niet vertrouwden, tot overste van *Deventer*, welke stad hij in 't najaar van 1586 binnentrok met 1200 mannen, meestal bestaande uit Ieren, waaronder ook zoogenoemde wilde Ieren, die schandelijk huis hielden. E. van Reidt, *Nederl. Oorl.*, bl. 133, zegt van hen, o. a. „dat zij half naakt „gingen; in hun eten en drinken meer aan beesten dan aan „menschen gelijk; dikwijls raauw vleesch aten, of enkel vleesch „zonder brood; dat zij zoover verwijderd waren van bescheidenheid, beleefdheid en medelijden, alsof zij in *Brazilië* waren „opgevoed; dat ze van de Christelijke godsdienst en leer geen „begrip hadden, alleen wisten te spreken van de Mis en naar „de ceremoniën te gapen." enz. Weldra bleek het, hoe gegrond het wantrouwen der Staten was omtrent Stanley; want hij

knoopte onderhandelingen aan met den Spaanschen overste Joan Baptista de Tassis, aan wien hij de stad in Jan. 1587 verraderlijk overleverde. Deze bevestigde hem in zijn gezag, en toen later J. Norrits, een oud legerhoofd in dienst der Staten, hem zocht over te halen, om de stad voor de Engelsche koningin in te houden, versmaadde hij elke aanbieding en bleef in dienst van den koning van *Spanje* tot aan zijn' dood.

STAPEL (NICOLAAS of CLAAS), een ambtschrijver te *Hoorn*, in de 2de helft der 17de eeuw, beoefende waarschijnlijk de Nederd. dichtkunst; althans eene verzameling van geestelijke liederen staat bekend onder den naam van *Claas Stapels Liedboek*. De eerste uitgave geschiedde te *Alkmaar* in 1681 onder den titel: *Lusthof der zielen*, *beplant met verscheid. soorten van geestel. gez.*, *strekkende tot gezondmaking*, *voedsel*, *versterk. en verkwikk. des gemoeds. Gemaekt van versch. personen* enz., veelmalen herdrukt, laatstelijk te *Amst.* in 1743.

STAPHORST (CASPAR), geb. in 1587, † 1679, werd, na voleindigde theol. studiën te *Leijden*, in 1618 predikant der Hervormden te *Edam*, in 1643 te *Dordrecht.* Hij mengde zich in den beruchten twist over het lange haar; maar hield het met Borstius. Minder hevig was zijn tegenstand, om de Labadisten te *Dordrecht* aanhang te verschaffen. Hij schreef een theol. werk, getiteld: *Worstelingen des boetvaerdigen. Dordr.* 1630, en maakte zich bekend als Lat. dichter door zijn: *Carmen epicinium ac protrecticum de bello Britannico et ejusdem per Dei gratiam felici exitu*, *qui est triumphus pacis.* Ib. 1656, in 6 boeken, waarin de vrede, met Cromwell gesloten, bezongen wordt. Dit zoogenoemde heldendicht deelt niet in de goedkeuring van bevoegde beoordeelaars; het is zonder eenige dichterlijke verheffing, mat en flaauw; hetgeen ook toepasselijk is op zijne gedichten, geplaatst voor eenige werken zijner tijdgenooten. — Een zijner zonen

— (ABRAHAM) oefende zich in het portretschilderen, doch maakte in zijn loszinnig gedrag van deze schoone kunst (volgens Houbraken, II, 345) een schandelijk misbruik, want als hij in de kroeg zat, teekende hij met een stuk krijt of houtskool op de muur een' preekstoel en daarin een mannetje met een langen baard, en riep na de voleindiging zijnen likkebroeders toe: „Wilt gij mijn vader eens zien?"

STARING (ANTONI CHRISTIAAN WINAND) VAN DEN WILDENBORCH, werd geb. te *Gendringen* 24 Jan. 1767, en † 18 Aug. 1840. Door het verblijf zijns vaders aan de *Kaap de Goede Hoop*, werwaarts zijne moeder Sophia Winanda Ver-

huell hem in 1773 volgde, werd zijne opvoeding toevertrouwd aan zijn' oom Jac. Ger. Staring, pred. te *Gouda*, schrijver van een *Bijbelsch Woordenboek*, vroeger meer in achting dan thans. Op zijn 10de jaar bezocht hij aldaar de Lat. school, 6 jaren later de Harderwijker academie, waar hij 20 Mei 1787 tot doctor in de regten bevorderd werd. Hij begaf zich daarop ter vermeerdering zijner landhuishoudkundige kennis naar *Göttingen*. Met vlijt en inspanning hoorde en bestudeerde hij de lessen, die daarop betrekking hadden, en vergat niet, zich verder te oefenen in de mathesis, muzijk en teekenkunst, alsmede in de Spaansche, Italiaansche en Deensche talen; het Hoogduitsch en Engelsch had hij zich te *Harderwijk* reeds eigen gemaakt. In de vacantiën ondernam hij te paard reistogtjes in de naburige Duitsche streken, en kwam na 2 jaren toevens, met een schat van kundigheden, in *Gelderland* terug. Anderhalf jaar later nam hij zijn' vaderlijk landgoed, den *Wildenborch* over, na zich te *Zutphen* in den echt verbonden te hebben met jonkvrouwe Everdina Maria van Löben Sels. Slechts 3 jaren mogt hij zich in haar bezit verheugen, toen de dood eerst een zoontje, daarna de moeder weg maaide. Op den *Wildenborch* was hij op zijne plaats; hier begon hij zijne landoeconomische ontwerpen in uitoefening te brengen, ter verbetering en verfraaijing van dat landgoed. Gedurende 50 jaren was hij daarmede onvermoeid werkzaam, als tijdsomstandigheden en ambtsbetrekkingen hem niet hinderden. Na de omwenteling van 1795 vond hij zich gedrongen, verscheidene lastposten te vervullen, o. a. als representant voor *Zutphen* in de 2de Nat. vergadering; als lid van 't depart. bestuur van *Gelderland;* als maire van *Laren;* als commisaris speciaal voor het kanton *Borculo*, als lid van de prov. staten van *Gelderland* enz. enz. In 1798 vond hij eene tweede voortreffelijke gade in Johanna Andrea Charlotte van der Muelen, die hem 8 kinderen schonk, doch welker laatste levensjaren door blindheid verbitterd werden. Bij zijne veelvuldige bezigheden wist hij nog tijd te vinden, om zijne zonen en dochters, tot hun 14de jaar, toe te onderwijzen, bijkans in alles wat tot eene beschaafde opvoeding gevorderd wordt. Geen pedagoog betrad ooit zijne vloer. Welke landbouw- letter- en dichtkundige genootschappen hem met hun lidmaatschap vereerden, kan de lezer elders opgeteekend vinden. Al vroeg gaf hij blijken van uitstekenden aanleg voor de dichtkunst. Zijne *eerste Proeven* in de poezij zagen, op aanraden van zijn' vriend R. Feith, in 1786 te *Harderwijk* het licht, en deden reeds vermoeden, wat

men van hem te wachten had. Later verschenen er meer bundels, waaruit de meeste stukken door hem zijn overgenomen in de uitgave zijner poëtische werken in 4 deeltjes, in 1836 en 37 te *Arnhem* bij Nijhoff. De hoogl. B. H. Lulofs, vriend en landgenoot van Staring, heeft het grootste gedeelte van zijn werk, getiteld: *Gelderlands voortreffelijke dichter, letter- en landhuishoudkundige A. C. W. S. van den W. in zijn leven, karakter en verdiensten geschetst. Arnh.* 1843, gewijd aan Starings beschouwing als dichter, waarnaar wij den lezer moeten verwijzen. Volgens Lulofs zijn de dichtsoorten, door S. beoefend, hoofdzakelijk het lyrische, het lyrisch-epische, het narrative of verhalende en het epigrammatische. „Binnen dien kring spreidt „hij eene afwisseling en verscheidenheid, eene kortheid en zin-„rijkheid, eene juistheid en oorspronkelijkheid ten toon, die „men zelden in eene zoo kleine verzameling van gedichten in „die ruime mate zal aantreffen." Hij schetst hem daarop als een oorspronkelijk, zinrijk, beknopt, gezond-verstandig, gevoelig, zangerig, korrekt, geestig en vernuftig dichter; een dichter daarenboven van veel kunde en wetenschap, van technische bekwaamheid, eindelijk als een zeer zedelijk dichter, wiens poezij met zijn' handel en wandel geheel in harmonie staat. Een bundel *Kleine Verhalen* in proza zag van hem het licht te *Arnhem* bij Nijhoff in 1837. Ze hebben meestal betrekking op Geldersche voorvallen en oudheden. Van zijne taalkunde, die overigens in al zijne werken doorstraalt, gaf hij nog een bijzonder bewijs in een boekje, getiteld *Schetsen. Zutph.* 1816, bevattende *Iets over de spelling*, en *Proeven over onze Fransche taalbastaardij.* Van zijne oudheidkunde, inzonderheid *Gelderland* betreffende, vindt men vele sporen *en* in zijne gedichten *en* in bijzondere stukjes, hier en daar verspreid, zoo als o. a. in den *Geld. Volksalmanak* van 1835: *Over eene steenen doopvont te Almen.* In dien van 1838: *Over zijn landgoed den Wildenborch.* In de *Mnemosyne* van 1829: *Over enkele sporen van voorouderlijk Heidensch bijgeloof, in het Zutphensche overgebleven.* Wat over zijne land- en staathuishoudkundige verdiensten, als ook over zijn karakter nog zou te melden zijn, moet de lezer in 't werk van Lulofs naslaan.

STARTER (JAN JANSZ.), geb. in 1594, was van Engelsche afkomst, en in 1621 student in de regten te *Franeker*, toen hij in 't licht zond zijn: *Friesche Lusthof, beplant met verscheijden stichtelijcke minneliedekens, gedichten en boertige kluchten* enz., waarvan in 1635 te *Amst.* eene met pl. en muzijk vermeerderde uitgave verscheen. Er komen vele min kiesche en dar-

tele stukken in voor, doch ook van ernstigen aard, ook een in 't Boeren-Friesch, vele bruiloftsliederen op aanzienlijke Friesche geslachten, en één *Tot lof van Vrieslandt*, bl. 55, dat een Friesch hart goed moet doen. Zijn *Blijeijndich Truijrspel van Timbre en Cardone en Fenicie van Messine, met een vermaeklijck sotte clucht van een advocaat en een boer op 't plat Friesch*, zag te *Leeuw.* in 1618 het licht. Hij heeft ook de 2 laatste bedrijven van Brederode's blijspel *Agnietje* berijmd, dat door den dood des dichters onvoltooid was gebleven. Zwier en bevalligheid, woordenrijkdom en gemakkelijke rijmtrant zijn er doorgaans in op te merken. In de zangboekjes van dien tijd zijn eenige zijner min wulpsche stukjes opgenomen.

STATIUS MULLER (J. W.), zie op MULLER, dl. II bl. 365.

STAVENISSE (CORNELIS) of STAEVENISSE, geb. te *Zierikzee* in 1590, † 1649, was aldaar burgemeester, toen men hem in 1630 benoemde tot secretaris der Staten van *Zeeland*, en in 1641 tot raadpensionaris, terwijl hij gedurende 3 jaren beide ambten waarnam. Van het eerstgenoemde ontslagen, zond men hem in 1644 met Jac. de Witt en A. Bicker in ambassade naar *Zweden*, ter bijlegging der geschillen van dat rijk met *Denemarken*. In *Zeeland* teruggekomen, aanvaardde hij weder den post van raadpensionaris; woonde in die hoedanigheid, in 1647 de lijkstaatsie bij van prins Fred. Hendrik, en had veel invloed op de verrigtingen der Staten van *Zeeland* omtrent den Munsterschen vrede, waarvoor hem zijne meesters een zilver lampet vereerden ter waarde van *f* 1000. Later vertrok hij met Opdam naar den keurvorst van *Brandenburg*, om te staan over den doop van den keurprins. Zijn opvolger was Joh. de Brune en zijne echtgenoot Cornelia Cau.

STAVEREN (ANDREAS CORNELIUS VAN), zoo genoemd naar de plaats zijner geboorte, wordt veelal vermeld onder zijne vóórnamen, en was organist te *Harlingen*, waar hij stierf in 1589. Ofschoon een ongeletterd man, schreef hij eene: *Chronijk en waarachtige beschrijv. van Friesland* enz., gedeeltelijk zamengesteld naar oude kronijken van Ocko Scarlensis (Zie op dat art. deel II, bl. 443) en van Vlijtarp, te *Leeuwarden* 1597 in fol. en 1742 in 4to. De Wind is weinig ingenomen met deze kronijk, J. van Lennep meer, die haar tegen hem verdedigt in de belangrijke *Bijdragen voor Vaderl. gesch. en oudheidkunde*, verzameld en uitgegeven door I. A. Nijhoff, II, 221 en volg. Aan v. Lennep was een H. S. ten deel gevallen van A. C. van Staveren, met het opschrift: *Cronijcke van van Vrieslandt voor die stadt Stavoren, Anno* 1591*; looft God*

bovenal, hetwelk in volledigheid en naauwkeurigheid de gedrukte ex. ver overtreft, gelijk hij in bijzonderheden aantoont.

STAVEREN (JOHAN ADRIAAN VAN). Van dezen schilder uit de 17de eeuw schijnen geene levensberigten bekend. Hij schilderde zeer net en uitvoerig in de manier van G. Dou, kluizenaars en godvruchtige grijsaards, in afgezonderde plaatsen zich bezig houdende met bidden bij crucifix en doodshoofd, of wel eenig huiselijk bedrijf uit het burgerlijk leven, als ook portretten en familie-stukjes. Ze worden zeer gezocht en duur betaald. — Welligt behoort JACOMO VAN S. tot zijne bloedverwantschap, die (volgens van Gool, II, 466) zich uitgaf voor een edelmans zoon van *Amersfoort*, ofschoon zijn vader een ambachtsman was. Deze Jacomo was een middelmatig bloem- en fruitschilder, die te *Rome*, waar men hem den bentnaam gaf van *IJver*, later, wijl zijne kunst hem geen bestaan bezorgde, dienst nam onder de lijfwacht van den paus.

— (JOHANNES VAN), geb. te *Maassluis* in 1662, † 1724, was de zoon van PETRUS VAN S., predikant aldaar, later te *Leijden*, die zich ook bekend heeft gemaakt door eenige theol. werken, zoo als: o. a. *Over Genesis*, *of huishouding Gods*, 3 *dln. Leijd.* 1694, 2de dr. in 4to. — *Den weg der regtvaardigen.* Ib. 1698. — *Keur van uitgelezen Bijbelstoffen.* — Johannes verloor zijn' vader in 1683, toen hij reeds eenigen tijd zich op de theol. wetenschappen te *Leijden* had toegelegd. Tot proponent bevorderd in 1685, werd hij het volg. jaar te *Nootdorp* in de H. dienst bevestigd. In 1695 werd hij predikant te *Alkmaar* en in 1703 te *Amsterdam*, waar hij ongehuwd stierf. Er bestaat van hem eene lijkrede op Willem III onder den titel *'t Ontluistert Nederlant. Leijd.* 1702. — *Jacobs testament en doot*, *of schriftmatige verhand. van Gen.* 49, waar achter 2 leerr. ter opening en sluiting van de N. Holl. synode, *Amst.* 1714. — *De zegevierende uittogt en verloss. van des Heeren volk uit Egypte.* Ib. 1725, en *Lijkrede* op zijn' ambtgenoot Flor. Bomble. Ib. 1722. Hij was, volgens zijn lijkredenaar L. Beels, vlug en opgeruimd van geest, scherp van oordeel, en welsprekend, zoodat hij, waar het te pas kwam vriendelijk streelde als een Johannes, liefelijk troostte als een Barnabas, krachtig onderwees als een Paulus, en vreeselijk donderde als een Boanerges.

— (GABRIËL LEONARDUS VAN OOSTEN VAN) werd geb. te *Haarlem* in 1810 en † 26 Oct. 1836. Zijn vader J. S. v. S. was pred. aldaar, van wien een 12tal *Nagelaten leerredenen* bestaan, *Haarl.* 1843. De zoon volbragt zijne theol. studiën te *Leijden* en werd in 1836 predikant te *Drempt* bij *Doesburg*,

waar hij nog geene 3 maanden de Evang.-bediening had waargenomen, toen de dood hem wegrukte. Hij bezat meer dan gewone talenten, ook in de dichtkunst, blijkens zijne *Gedichten*, die in 1832 het licht zagen; zijn *Beleg van Haarlem* van 1572—73, in *dichterlijke tafereelen* (1834), en eene dichterlijke navolging van Campbell's gedicht, *de Hoop*, hetwelk te gelijk met het berigt van zijn' dood uitkwam. Een 6tal zijner *Nagelaten leerredenen* werd door zijn' broeder J. J. W. van Staveren, toen pred. te *Zaandam*, later te *Amsterdam*, in 1837 uitgegeven.

STEEGE (JACOBUS VAN DER) werd geb. te *Leeuwarden* in 1746 en † in 1811. Zijn vader, procureur-postulant bij het geregt aldaar, was om zijn slecht gedrag afgezet en door zijne vrouw in 't verbeterhuis geplaatst. Het zou er dus droevig met Jacobus' opvoeding hebben uitgezien, indien de kolonel Pars zich zijner niet had aangetrokken, die hem in de heelkunde onderwees, en gelegenheid verschafte, zich in de geneeskunst te oefenen. Hij trok in 1767 naar *Groningen*, zette daar zijne studiën voort, vooral onder de leiding van P. Camper, en vestigde er zich als med. doctor en heelmeester. Zijne zorgvuldige behandeling van den ongelukkigen Amsterd. jongeling Hieronijmus de Blau, die zich door vuurwerken in zijne zakken deerlijk verbrand had, en na vruchteloos aangewende pogingen ten zijnen huize overleed, strekte ter zijner bevordering. Want door aanbevelingsbrieven van den vader des overledenen en van den hoogl. Camper en anderen, aan den gouverneur-generaal van Nederl. Indië van der Parra, kwam hij kosteloos met zijne vrouw te *Batavia;* werd daar weldra aangesteld tot verband-meester in 't binnen hospitaal; in 1780 tot binnen-regent van 't buiten-hospitaal en daarna tot chirurgijn-majoor in 't Compagnies hospitaal; terwijl hij bovendien eene uitgebreide practijk uitoefende, de inenting invoerde en die kunstbewerking aanwendde zonder belooning, zoowel bij den slaaf als bij den hoogsten ambtenaar. Zijne 2 berigten *Nopens den aart der kinderziekte en derzelver inenting* zijn opgenomen in de *Verhandelingen* van 't Bat. Genootschap van kunsten en wetensch. te *Rotterdam;* in welke ook eene voorlezing van hem gevonden wordt: *Over de proefnemingen met den door kunst gemaakten magneet.* Volgens overlevering werd zijn roem verhoogd door de genezing der koningin van *Bantam* van eene voor ongeneeslijk gehoudene kwaal, waarvoor zij uit dankbaarheid hare met edele gesteenten versierde kroon plaatste op 't hoofd van Mevr. v. d. Steege en ook hem rijkelijk begiftigde. Tot lijfarts benoemd van den gouverneur-generaal Alting, vergat hij in 't

belang der wetenschappen zijnen leermeester Camper niet, maar zond hem belangrijke voorwerpen uit het dierenrijk. In 1789 keerde hij met zijne vrouw naar 't vaderland terug, eenige millioentjes rijk, vestigde eerst zijne woonplaats te *Groningen;* bezocht jaarlijks het ouderlijk huisje te *Leeuwarden*, doch verschillende onaangenaamheden drongen hem de eerstgenoemde stad te verlaten, om zijne vrije levenswijze ongehinderd te kunnen voortzetten op het buitengoed *Stadwijk* aan den *Amstel.* Als lid en daarna als president der nat. vergadering, en in 1800 als lid van den raad der Aziatische bezittingen, was hij eenige jaren werkzaam, tot hij met den roem van minzaamheid, gastvrijheid, zachtheid, nederigheid en onbekrompene weldadigheid, ten grave daalde.

STEEN (JAN), geb. te *Delft* (volgens Immerzeel te *Leijden*) in 1636, † 1678, had tot leermeester in de kunst den beroemden landschapschilder J. van Goijen te *'s Hage;* ook zou hij, volgens sommigen, onderrigt hebben ontvangen van Knufter, A. Brouwer en A. van Ostade. Bij het hooren van zijn' naam komen de lachspieren in beweging; wijl men hem zich voorstelt als een' lossen knaap, die slechts kluchtige voorvallen op 't paneel bragt, van wien Houbraken en Weijerman zoo vele potsierlijke en onkiesche vertellingen geboekt hebben; en die door sommige buitenlanders beschreven wordt als een dronkaard in folio. Dat hij vrolijk en kluchtig van geest was, kan met zijne moraliteit bestaan. „Zou een kunstenaar", vraagt Immerzeel, „die meestal beschonken was, niet physiek en moreel „de geschiktheid gemist hebben, om zulke diep doordachte, „zulke humoristische, veelal naarstig doorschilderde onderwerpen, met altijd naauwkeurig geteekende en karakterstieke „figuren, door een vast en meesterlijk penseel te vervaardigen?" Ja, zijne stukken, hoe vrolijk ook, toonen dat hij aanleg had tot het verhevene, en met zijne verbeeldingskracht in het rijk der idealen zou hebben kunnen opklimmen, indien hij daartoe aandrift had gevoeld. Dat iemand van zijnen aard niet geschikt was, om eene bierbrouwerij of huishouding te besturen, laat zich verklaren. Men staat verwonderd, hoe hij gedurende 20 jaren zulk een groot aantal meesterstukken heeft kunnen afwerken; daar men in meest alle musea en galerijen van *Europa* een of meer zijner kunstwerken aantreft, gelijk in het Amst. Museum 8 en in 't Haagsche 6. Op welk een' prijs ze worden geschat, kan elke verkooping, waarop stukken van hem voorkomen, getuigen, daar sommige meer dan *f* 2000 gelden.

— (JACOB NICOLAAS VAN DEN), geb. te *Nijmegen* in 1695,

† 1777, heer van *Ommeren* en *Waijestein*, begon zijne regtsgeleerde studiën te *Utrecht*, waar hij in 1718 de doctorale waardigheid verkreeg; en bekleedde onderscheidene regeringsposten te *Tiel*, zooals die van rigter, schepen en raad en burgemeester. Als zoodanig werd hij afgevaardigd ter Staten-Generaal, tot men hem in 1749 benoemde tot gewoon gedeputeerde in de Staten van 't *Nijmeegsche kwartier*. Als curator der Harderwijker academie bewees hij gewigtige diensten, van 1754 af tot aan zijn' dood; gelijk hij ook nuttig werkzaam was in de posten, die men hem toevertrouwde, b. v. als raad en rekenmeester der domeinen van *Gelderland*. Hij stierf te *Arnhem*, na gehuwd te zijn geweest met Maria Françoise, dochter van Diederik baron van Eck van Panthaleon, vrijheer van *Gent*, *Erlekom* enz. — Zijn oudste zoon

STEEN (DIEDERIK GERARD VAN DEN), heer van *Ommeren* en *Waijestein*, geb. te *Tiel* in 1724, † 1797, zag zich reeds op 19jarigen leeftijd te *Utrecht* bevorderd tot doctor in de regten. In 1747 tot schepen van *Tuil* benoemd, werd hij 2 jaren later schepen en raad te *Bommel*, en in 1760 burgemeester dier stad. Hij werd meermalen afgevaardigd, als buitengewoon gedeputeerde tot de Staten van 't *Nijmeegsche kwartier*, alsmede in 1756 tot het bewind der O. I. Comp. te *Amsterdam;* terwijl hij bovendien in 1771 en 77 zitting nam voor *Gelderland* ter vergadering van de Algemeene Staten. Even als zijn vader, was hij curator van de Geldersche hoogeschool, wier belangen hij behartigde, tot dat de omwenteling van 1795 hem uit zijne posten en betrekkingen verwijderde. Hij stierf te *Herwijnen* op op den huize *Waijestein*.

STEENBERGEN (JAN WILLEM VAN), geb. te *Dordrecht* 16 Junij 1708, † 19 Maart 1772, oefende zich te *Leijden* in de geneeskunst en werd aldaar tot med. doctor bevorderd met eene diss. *De cerebro*. Hij vestigde zich in zijne geb.-stad en maakte zich met roem bekend, zoodat men hem aanstelde tot *anatomiae lector*, in welke betrekking hij des winters (volgens G. Vrolikhert, „een dood lijk van een mensch voor de kunst-„minnaren ontleedde." Later benoemde men hem tot lid van den raad. Even als zijn vader Hendrik v. S., tokkelde hij de Lat. lier; doch zijne stukken zijn niet verzameld, maar hier en daar verspreid. Dat hij ook Nederd. verzen kon maken, blijkt uit het zilveren bruiloftsgedicht op zijne ouders, waarvan Schotel den aanhef mededeelt in 't *Vervolg* op W. Geijsb. *Wb.*, III, 201. Bij deze gelegenheid deed zich ook zijne zuster PETRONELLA CATHARINA hooren, terwijl ook eene proeve

van haar dichtvermogen gevonden wordt voor de *Gedichten* van hare vriendin Clara Gijben.

STEENBERGEN (PETRUS JOHANNES VAN), zoon van bovengemelde, geb. te *Dordreeht* 10 Julij 1744, † 2 Maart 1833, maakte op de Lat. school goede vorderingen, doch verliet die voor 't notaris-kantoor van J. Bax. Hij vergat de Lat. en Gr. talen niet, terwijl hij bij gepaste gelegenheden Lat. verzen maakte, welke oefeningen hij later liet varen, en zich met minder goed gevolg op de Nederd. dichtkunst toelegde, blijkens zijne navolging van Dorat's tooneelspel *Peter de Groote*, 1772, van Saurin's *Beverlei*, en andere verstrooide en in H. S. nagelatene dichtstukken. Hieraan had hij het te danken, dat men hem in 1772 tot honorair buitenlid van 't Rotterd. Genootschap *Prodesse canendo* benoemde, waarvoor hij in een geestig en bevallig gedicht zijn' dank betuigde. Als notaris bekleedde hij onderscheidene lastposten; werd in 1791 procureur en ordinaris deurwaarder bij 't hof van justitie van *Holland;* was achtereenvolgens secretaris van 't water-geregt, van 't committé van koophandel en zeevaart, en auditeur-militair bij de gewapende burgermagt te *Dordrecht.* Van al deze ambten ontslagen, bleef hij tot in 1818 als notaris werkzaam en vond in zijn' hoogen ouderdom de grootste uitspanning in 't lezen der dichters en schrijvers van zijnen tijd.

STEENBERGH (ELIAS VAN), geb. in 1655 te *Utrecht* uit een aanzienlijk geslacht, † 1710, begon zijne acad. studiën in zijne geb.-stad en voleindigde die te *Leijden.* Hij zag zich in 1676 te *Deventer* aangesteld tot hoogl. in de wijsbegeerte, en werd in 1703 gekozen tot lid der regering, terwijl hij het hoogleeraarsambt bleef waarnemen. Later niet herkozen, bleef hij alleen in den laatsten post werkzaam. Hij heeft nagelaten eene onafgewerkte: *Historia philosophiae Chaldaeorum*, *Aegyptiorum aliorumque populorum.* Een zijner dochters huwde den geleerden G. Dumbar Sr.

STEENGRACHT (JOHAN), geb. te *Middelburg* in 1632, † 1705, heeft zich, (op welke hoogeschool staat niet vermeld, welligt te *Franeker*) met vlijt geoefend in de regtsgeleerdheid en tevens in de theologie; en werd in 1656 bekleed met den post van secretaris des raads ter admiraliteit in *Zeeland*, vroeger ook door zijn' vader waargenomen. Van zijne ervarenheid in godgeleerde wetenschappen, in de Gr. en Hebr. talen, gaf hij blijken in onderscheidene schriften, van welke het voornaamste is: *Schat uit oud en nieuw*, *of uitlegging des briefs Pauli aan de Gal.* enz. *Middelb.* 1673 in 2 dln., vermeerderd

herdrukt te *Enkhuizen*. Het wordt door C. Vitringa Sr. bijzonder geprezen, die er, in naam der theol. faculteit te *Franeker*, o. a. van getuigde, dat dit werk diende tot opbouw en versterking van de waarachtige leer der zaligheid enz. Van zijne andere schriften schrijven wij slechts de volgende titels af: *Oordeel en vrede of ouderlinghs advijs* enz. Ib. 1673. — *Beginselen des Anti-christendoms wederstaen door het Gereform. ouderlingschap*. Ib. 1674. — *Binnenste heiligdom geopend om te zien de godgeleerdh. na de order van eeuwig O. en N. Test.* enz. Ib. 1704. — *Middelburgsche kerckendienaars door staatsdienaars overtuigd*, enz. Ib. 1704. — Hij liet, behalve eenige dochters, één zoon na, die volgt:

STEENGRACHT Sr. (ADRIAAN), geb. te *Middelburg* omstreeks 1665, studeerde te *Franeker* in de regtsgeleerdheid; verdedigde in 1684 eene: *Exercitatio philosophica de impossibili mundi aeternitate;* was zeer ervaren in de wijsbegeerte, Hebr. en Gr. talen; en volgde zijn' vader op als secretaris van den raad ter admiraliteit. Hij stierf in 1719 te *'s Hage* bij het waarnemen eener staatscommissie. Hij had tot echtgenoot Maria Theodora Meerman, uit een voornaam Holl. geslacht, bij welke hij 3 zonen verwekte, waarvan de oudste JOHAN S. pensionaris werd der stad *Middelburg* en bewindhebber der O. I. Comp. aldaar, en de Nederd. dichtkunst beoefende. Met P. de la Rue en P. Boddaert gaf hij eenige middelmatige dichtstukken uit, onder den titel: *Dichtlievende tijdkortingen. Leijden* 1717 en 18, herdrukt in 1728. — Zijn kleinzoon

— Jr. (ADRIAAN), waarschijnlijk geb. in 1733 te *Vere*, waar zijn vader Nicolaas burgemeester, raad en pensionaris was, kwam, na volbragte studiën, weldra in gewigtige regeringsposten, o. a. als pensionaris van *Tholen* en *Middelburg*, later, in 1761, als secretaris der staten van *Zeeland* en 5 jaren later als pensionaris van dat gewest. Men roemt zijne bekwaamheden. Hij † in 1770.

STEENDAM (JACOB). Wijl ons levensberigten omtrent hem ontbreken, weten wij niet anders van hem mede te deelen, als dat hij in 1643 te *Amsterdam* een dichtwerk uitgaf onder den titel: *Distelvink*, verdeeld in 3 dln. *Minne- Zegen- en Hemelzang.* Ook bestaan er van hem vóór de werken van Mr. J. Blasius eenige dichtregels. Hij stond in vriendschapsbetrekking met P. Verhoek, die hem in verzen eene goede reis toewenschte naar *Batavia.*

STEENHUIJSEN (WALTER), of met eenen half Griekschen, half Lat. naam LITHODOMUS, was geb. te *Delft*, in de 1ste

helft der 16de eeuw, en werd pedagoog of huisonderwijzer bij eenige aanzienlijke geslachten te *Dordrecht.* Aldaar zond hij in 1558 in 't licht: *Lat. linguae crepundia sive progymnasmata*, en later: *Progymnasmatum altera pars Syntaxeos, praecepta continet et figuras*, etc. Zijn dood- of geb.-jaar schijnt onbekend.

STEENSTRA (PIBO), een Friesch van geb., werd in 1758, als opvolger van A. Cuijpers, te *Leijden* benoemd tot lector in de wiskunde, welken post hij aanvaardde met eene Nederd. redevoering. Hij zag zich ten jare 1763 in dezelfde betrekking aan 't Amst. athenaeum geplaatst. Vruchteloos was in 1771 zijn aanzoek om de professorale waardigheid; J. H. van Swinden werd er later mede begunstigd. Hij stierf 21 Julij 1788, en wordt geroemd als een uitstekend wiskundige, wiens werk: *Meetkundige Grondbeginselen der Natuurkunde* langen tijd algemeen gebruikt werd. Als vruchten van zijnen arbeidzamen geest, vermelden wij bovendien zijne lessen over de lengte op zee, zijne *Grondbeginselen der sterrekunde* en zijne *Verhandel. over de klootsche driehoeksmeting.*

STEENWINKEL (JAN), geb. te *Rotterdam* 13 Aug. 1754, † 27 Mei 1812, was een vlijtig leerling op de Erasmiaansche school aldaar; zette te *Leijden* zijne studie in de Gr. en Lat. letterkunde voort onder Valkenaar en Ruhnkenius; toonde tevens zijnen lust in 't nasporen der verouderde Nederd. taal; begon zijne regtskundige oefeningen onder Voorda, van der Keessel en Pestel; en werd in 1778 bevorderd tot doctor in de beide regten, met eene verhandel. over den regtsgeleerde Cajus Cassius Longinus. De staatsomwenteling van 1787 deed hem uit *Leijden* met de zijnen naar *Antwerpen* verhuizen, waar hij één jaar, en vervolgens naar *Brussel*, waar hij 2 jaren zijn verblijf hield. Toen in 't vaderland teruggekeerd, vestigde hij zich te *Harderwijk*, werd aldaar in 1795 lid der stedelijke regering, bewees als zoodanig vele gewigtige diensten; genoot een onbeperkt vertrouwen, en bragt als vrederegter in dat kanton in 't begin van 1811 de invoering der nieuwe regtspleging tot stand. Als Nederd. taalkundige heeft hij zich bijzonder verdienstelijk gemaakt. Reeds in 1784 en 85 gaf hij gemeenschappelijk met zijn' vriend J. A. Clignett, het 1ste en 2de deel in 't licht van J. van Maerlant's *Spieghel historiael of Rijmchronijk*, met taal- en oudheidkundige aanteek. Ook *Taalkundige mengelingen*, onder de zinspreuk *Linguae patriae excolendae amore*, 1781—85, waarvan slechts 6 stukjes uitkwamen. Ondersteund door de 2de kl. van 't Kon. Instituut, verscheen na zijn' dood in 1812 het 3de deel van den *Spieghel historiael* en het 4de in onze dagen, met be-

langrijke aanteek. van den hoogl. J. Halbertsma. Het *Historisch-Biographisch Woordenb.*, waarvan hij een aanmerkelijk deel had afgewerkt, is door de stremming van den boekhandel niet gedrukt, evenmin als zijne Nederd. vertalingen van Gr. en Lat. classieke schriften, met hist. en critische aanmerkingen. Hij was lid van verschillende geleerde genootschappen, o. a. van de Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*.

STEENWIJK (HENDRIK VAN), zoo genoemd naar de plaats zijner geboorte, waar hij welligt het levenslicht zag in de 1ste helft der 16de eeuw, was leerling in de schilderkunst van Hans de Vries, met wien en met de gebroeders Valckenborg, hij zich vermoedelijk langen tijd in *Braband* heeft opgehouden, van waar de oorlogsonlusten hem later drongen de wijk te nemen naar *Frankfort a/M.*, waar hij stierf omstreeks 1603. Hij schilderde op eene verdienstelijke wijze het inwendige van kerken en gebouwen met fraaije stoffaadje, bij de kunstkenners hoog gewaardeerd. Met één zijner stukken prijkt het Haagsche Museum.

— (FRANS VAN), geb. te *Amsterdam* in 1715, † 1788, was een lieveling van Feitama, die hem ten zangberg opleidde en bij uitersten wil vermaakte een sommetje van *f* 40,000; zoodat hij zonder zorg voor zijne nooddruft zich aan zijnen dichtlust kon overgeven. Hij maakte zich bekend als helden- en tooneeldichter. Aan zijn' *Gideon*, in VI zangen, *Amst.* 1748, in vloeijende verzen en keurige taal, ontbreekt het noodige vereischte van een heldendicht, namelijk smaak en poëzij, ofschoon er eenige levendige en schilderachtige plaatsen in voorkomen. Zijn *Klaudius Civilus*, in XVI zangen, Ib. 1774, heeft nog minder waarde en is eene berijmde vertaling van Tacitus' verhaal omtrent den opstand der Batavieren onder dien aanvoerder; alles in deftige, gelikte verzen, waarop niets te berispen valt, maar zonder eenige verheffing. Meer verdienstelijk acht men sommige zijner tooneelstukken. Behalve eene vertaling van *Andronicus*, uit het Fransch naar Campistron, beschonk hij den Amst. schouwburg met zijne treurspelen *Beleazar.* — *Thomas Koelikan.* — *Ada*, *gravin van Holl. en Zeeland.* — *Beon* en *Leonidas*. Zijne losse *Gedichten en andere geschriften*, zijn door Uijlenbroek in 1789 uitgegeven en bestaan meest uit gelegenheidsverzen, waaronder de *Bruiloftszang voor O. Kierulf en A. E. de Clercq* door geest en luim uitmunt.

STEINDAM (ABRAHAM), geb. te *Hallum* onder *Oostergo* omstreeks 1640, † 1672, begon zijne academische studiën te *Franeker*, vervolgens, naar men meent, te *Groningen*, en werd in 1662 tot proponent bevorderd, ofschoon hij nooit eene pre-

dikantsplaats bekleedde. Welligt was hij leermeester van den zoon van A. Pz. Jongestal, raadsheer en curator der Franeker hoogeschool, aan wien hij zijne bevordering te danken had tot hoogl. in de wijsbegeerte aldaar in Sept. 1664, nadat hij iets vroeger de doctorale waardigheid in die wetenschap verkregen had, terwijl hij 5 jaren later ook met die in de theologie begunstigd werd, na het houden eener *Disputatio de cognitione Dei.* Men heeft slechts van hem een: *Tractatus scholasticus de causa in genere, et de causa efficiente in specie. Franeq.* 1668.

STEINMETZ (N. W. en L. A. SCHRÖDER), zie op SCHRÖDER STEINMETZ, bl. 846.

STEKHOVEN (J. SCHUURMANS), zie op SCHUURMANS, bl. 856.

STELLINGWERF (NICOLAES) was pensionaris van *Medemblik*, en als zoodanig afgevaardigde ter vergadering der Algem. Staten, waarin hij in 1650 de afdanking van eenige troepen krachtig voorstond, en prins Willem II zijne onderneming op *Amsterdam* afraadde. Dit had ten gevolge, dat hij den 30 Julij van 't gemelde jaar, met 5 andere heeren, gevankelijk naar *Loevestein* werd gevoerd, doch reeds den 13 Aug. ontslagen, op voorwaarde, van buiten bewind te blijven. Na den dood des stadhouders, welke in dat zelfde jaar voorviel, werd hij in zijne ambten hersteld; en toen men in 1660 groote sommen vroeg, om koning Karel II van *Engeland* namens de Staten kostelijk te onthalen, wegens zijne herstelling op den troon, die ons later zoo veel bloed en geld kostte, was hij de eenige, die zich met kracht daartegen verzette, wijl, naar zijn gevoelen, dit geld veel beter aan kruid, lood en oorlogschepen, zou kunnen besteed worden. Zijn geb.- en sterfjaar schijnen onbekend.

STEMPEL (GERARD), geb. te *Gouda* in de 15de eeuw, was in 1466 schepen en raad aldaar, en werd later gedurig als wethouder ingekozen. Hij behoorde tot de vermaardste wiskunkundigen van zijnen tijd; vond eene hemelglobe van een nieuw maaksel uit, en een gemakkelijker middel om de sterren te meten; hierover schreef hij een werk, getiteld: *Astrolabii fabrica tam universalis, quam particularis stellati. Arnhem* 1619.

STEVERS (PALAMEDES PALAMEDESZ.), bij Immerzeel STEVENS, werd in 1607 geb. te *Londen* uit Nederl. ouders, die uit *Delft* eene reis hadden ondernomen naar *Schotland*, op uitnoodiging van koning Jacobus. Zijn vader, een Vlaming van afkomst, was een voortreffelijk kunstenaar in het vervaardigen van kroezen, koppen, vazen enz. van agaat, jaspis, porphier en andere edele steenen. Na zich eenigen tijd aan 't hof van

gemelden koning te hebben opgehouden, keerde hij met zijne vrouw naar *Delft* terug; waar zijn zoon zich zonder meester tot schilder vormde, door het nabootsen der stukken van J. van de Velde, wiens trant hij steeds bleef volgen in het afbeelden van ruitergevechten, kampementen en dergelijke. Zijn genie wist zich door alle moeijelijkheden der kunst den weg te banen; en als andere zijne stukken prezen, dan maakte hij hen opmerkzaam op de gebreken, die ze ontsierden, voor welke hij zich meer en meer zou gewacht hebben, indien een langer leven hem ten deel ware gevallen. Hij † in 1638. — Zijn broeder

STEVERS (ANTHONIE PALAMEDESZ.), die ten jare 1636 te *Delft* in 't St. Lucas-gilde werd opgenomen, waarvan hij in 1673 voor de laatste maal hoofdman was, schilderde portretten, gezelschaps-stukken en wachthuizen op eene behagelijke en verdienstelijke wijze. Ofschoon zij vroeger weinig opgang maakten, worden zij thans meer op prijs geschat. Zijne goede en gave schilderijen komen maar zeldzaam voor.

STEVERSLOOT (LAURENS), geb. in 1672, † 1736, was laatstelijk predikant bij de Hervormde gemeente te *Leijden*, en heeft een paar catechiseerboekjes uitgegeven en een omslagtig werk, getiteld: *Onsterfelijke helden Gods*, 2 *dln.* 2*de dr.* 1750. Al ligt was hij grooter theoloog dan dichter. Zijn *Jonas de profeet. Amst.* 1730, welk rijmwerk men in zijn' tijd onder de heldendichten rangschikte, is niets meer dan eene geestelooze berijming van het boek, dat dien naam voert. Uit zijne *Mengelstoffen* en zijne berijmde preek: *Jeruzalem en Zion ofte dankdag op de vrede over Ps.* 147: 12, 13 *en* 14. *Utr.* 1697, kijkt overal de poëtaster uit. In hoe ver in de zoogenoemde dominé's-versjes van zijn' tijd de waarheid wordt gehuldigd, kunnen wij niet beslissen; dat aangaande hem luidt:

„Louw hangt zijn huikje naar de wind,
„Dan is hij prins- dan staatsgezind."

STEVIN (SIMON), geb. te *Brugge* in 1548, † 1620, was bestemd voor den koophandel, en werd als boekhouder en kassier te *Antwerpen* op een kantoor geplaatst; later verkreeg hij een' post bij de financiën in het *vrije* van *Brugge;* in welke stad hij 16 Maart 1571 als lid der rederijkerskamer, *Heilige Geesters* genoemd, werd opgenomen. Omdat men hem vrijdom van bier-accijns weigerde, verliet hij zijne geb.-stad; begaf zich naar *Middelburg*, en vestigde zich vervolgens te *Leijden*, alwaar hij in 1581 woonachtig was bij N. Stockius, rector der Lat. school. Den 16 Febr. 1583 vindt men hem opgeschreven als student in de letteren aan de hoogeschool aldaar. In Dec. 1590

vertrok hij naar *Delft* en vervolgens naar *den Haag*. Zijn werk: *Tafelen van intresten*, *mitsgaders de constructiën derselver ghecalculeert. Antw.* 1582, opgedragen aan de regering der stad *Leijden*, verbreidde zijn' roem, zoodat prins Maurits hem aannam als leermeester in de door hem geliefdkoosde wiskundige wetenschappen, en 2 aanzienlijke posten toevertrouwde, dien van kwartiermeester-generaal des legers van den staat, en van eerste opzigter over 's lands waterbouwkundige werken. Zijne verdiensten werden door den prins, zoo als ook door eenige vreemde vorsten, op hoogen prijs geschat; ze alle in het licht te stellen, is hier ondoenlijk. J. P. van Capelle heeft in zijne *Bijdragen tot de gesch. der wetenschappen en lett. in Nederl.* daaraan zijn eerste onderwerp gewijd. Zijne voornaamste werken, waarvan eenige ook afzonderlijk zijn uitgegeven, zijn in een' grooten foliant verzameld, getiteld: *Wisconstige gedachtenissen*, *inhoudende 't ghene daer hem in gheoeffent heeft de doorl. hoochgeb. vorst en heere Maurits prince van Oraengien* enz. *Leijd.* 1608, ook in slecht Fransch vertaald door A. Girard, terwijl H. de Groot het stuk, dat over de *Havenvinding* handelt, in 't Lat. heeft overgebragt. Hij was in alle takken der wis- en werktuigkunde bijzonder ervaren, en men heeft aan zijn scherpzinnig vernuft onderscheidene nuttige uitvindingen te danken. Ofschoon ervaren in de Lat. en Fransche talen, had hij voorliefde voor zijne moedertaal, waarin hij alle wetenschappen wilde onderwezen hebben, ten welken einde hij een vertoog schreef, door Capelle in de *Bijlagen* op zijn' *S. Stevin* opgenomen. Ter vereering zijner groote verdiensten heeft *Brugge* een standbeeld voor hem opgerigt en eene medaille geslagen. Eenige zijner vroeger onbekende levensbijzonderheden hebben wij te danken aan den pseudonijm.... Elsevier in den *Navorscher* I, 365, wien wij lust en kracht toewenschen ter vervulling van zijne belofte, om zijne onderzoekingen omtrent Stevin uit te geven.

STEWECHIUS (GODESCHALCUS) of STEUWICHIUS, geb. te *Heusden* in 1551, † 1586, oefende zich in de oude letterkunde onder Victor Gozelmus en werd hoogl. te *Pont- à- Mousson* in *Lotharingen* welke academie in 1573 door hertog Karel II is gesticht. Volgens sommigen is hij ook hoogl. geweest te *Trier*, waar hij overleed; doch volgens Foppens derwaarts gereisd, om de bibliotheken in oogenschouw te nemen. Hij bezat groote geleerdheid, en gaf o. a. uit: *Commentarium in Fl. Vegetium de re militari. Antw.* 1585, herdr. te *Leijden* in 1607. — *Quaestiones et conjecturae in Apuleji opera.* Ib. 1586. — *Con-*

jectanea ad libros strategematum 6 Julii Frontini. Ib. 1585. — *De particulis linguae Latinae. Col.* 1580.

STEIJN (PIETER), geb. te *Haarlem* in 1706, † 5 Nov. 1772, volbragt aan de Leijdsche hoogeschool zijne regtsgeleerde studiën en werd in 1729 tot secretaris benoemd van zijne geb.-stad. Hij gaf een volledig naamregister der regenten van *Haarlem* uit; volgde zijn' overleden vader Adriaan S. in 1735 als lid der vroedschap op; bekleedde vervolgens de ambten van schepen, burgemeester, gecommitteerde raad ter admiraliteit, tot hij in 1749, in de plaats van J. Gilles, tot raadpensionaris van *Holland* verheven werd. Hij nam dit ambt gedurende 22 jaren met grooten lof van naarstigheid, eerlijkheid en kunde waar; maakte zich inzonderheid verdienstelijk omtrent de geldmiddelen van dat gewest; zag zich in 1759 benoemd tot curator der Leijdsche academie, en deed zich als een groot voorstander der wetenschappen kennen. Hij was tevens directeur de Haarlemsche Maatschappij en beschermheer van 't Haagsche Dicht-genootschap. Hij liet uit zijne beide huwelijken geene kinderen na. Zijne zinspreuk was: „God, mijn geweten en „lastbrief; dit is mijne partij!" Zijn grafsteen in de Groote kerk te *'s Hage* prijkt met een fraai opschrift van J. van Spaan. — Zijne weduwe, welke in 1783 overleed, bepaalde bij uitersten wil, dat aan een zeker getal jongelingen, die zich te *Leijden* op letteren en wetenschappen toelegden, gedurende 5 jaren, eene som van *f* 200 zou worden uitgekeerd; eene instelling, welke nog in werking is.

STINSTRA (JOHANNES), geb. in 1709, † 1790, was predikant bij de Doopsgezinden te *Harlingen*, en maakte zich in 1740 bekend als de opsteller van het zoo veel gerucht verwekkende request aan de Staten-Generaal, waarin o. a. verzocht werd, verschoond te mogen blijven van alle examen, geloofsbelijdenis of onderteekening van menschelijke artikelen, hetzij voor wereldlijke of kerkelijke regtbanken; met eene deductie of uitvoeriger betoog. Deze stukken, in druk uitgegeven, hadden niet het gewenschte gevolg; maar lokten eene zee van tegenschriften uit bij Herv. hoogl. en pred., welke nog vermeerderde, toen Stinstra in 1741 in 't licht zond: *Vijf predikatiën over de natuur en gesteldheid van Christus Koningrijk, onderdanen, kerk en godsdienst;* want nu ging er eene algemeene kreet op: Stinstra was een Sociniaan! Het werk werd ter beoordeeling gezonden aan alle 6 Friesche kerkklassen en aan al de theol. faculteiten der 5 Nederl. academiën, en het advies van allen, op één na, was: Stinstra was een erge Sociniaan! De één, welke hem niet

veroordeelde, was de hoogl. H. Venema, van wiens uitvoerig advies de stadhouder Willem IV, toen men Venema's regtzinnigheid verdacht wilde maken, getuigde: „het is echter „het verstandigste van allen." De storm bedaarde eenigermate, toen Stinstra in 1742 van zijn leeraarsambt werd ontzet; de 5 *Predikatiën* mogten in *Friesl.* niet worden herdrukt of verkocht. Gedurende zijn ambteloos leven vertaalde hij uit het Eng. de *Predikatien* van Clarke; Richardson's *Hist. van Clarisse Harlowe en Grandison*, en gaf maandelijks eene leerrede uit, daarna gezamentlijk gedrukt onder den titel: *Vier en twintig leerred. van de jaren* 1744 *en* 45. *Harl.* 1746. Het jaar 1757 herstelde hem in zijne vorige betrekking, en te vergeefs beproefden de gemeenten van *Amsterdam* en *Haarlem* hem van *Harlingen* te lokken. Hij vermaakte aan de Doopsgez. Societeit *f* 1700; was geacht om zijne geleerdheid, scherpzinnigheid en weldadigheid; verwierf zich roem als godgeleerde door zijne: *Oude voorspellingen aangaande den Messias en deszelfs openb., toegepast op den H. Jezus en zijn Evang.* 1779. Ook buiten 's lands werd hij gehuldigd voor zijne: *Waarschuwing tegen de geestdrijverij.* 1750, dat in 't Fransch, Eng. en Hoogd. vertaald werd. — Zijn broeder

STINSTRA (PIETER), geb. te *Harlingen* in 1747, † 18 Dec. 1819, bezocht eerst de Lat. scholen in zijn geb.-stad, daarna te *Alkmaar*, waar hij aan 't huiselijk opzigt van den beroemden rector E. W. Higt werd toevertrouwd, wiens onderwijs hij genoot tot diens afsterven in 1762, toen hij naar *Harlingen* terugkeerde om zijne studiën voort te zetten. In Sept. 1763 begaf hij zich naar *Franeker*, oefende zich vlijtig in de oude en Oost. talen, in de wis- en natuurkunde, algem. en kerkel. geschied., de wijsbegeerte, het natuurregt en de natuurlijke godgeleerdheid. Te *Amsterdam* knoopte hij in 1766 met den geleerden Jer. de Bosch kennis aan, welke later in vriendschap overging, toen hij op de kweekschool der Doopsgezinden de theologische lessen bijwoonde. Hij hield daar, volgens gebruik, eene *Oratio de Hist. Eccles. cognitione theologo inprimis necessaria*, eene andere *De neglecto nostra aetate theol. studio, et de optimo mali resarciendi modo*, terwijl hij later eene diss. psychologica leverde: *De ideis simplicibus mente humanae non innatis, verum acquisitis.* In Nov. 1770 tot proponent bevorderd, nam hij 't volg. jaar de dienst waar bij de Doopsgez. gemeente te *Franeker;* en toen men hem in 1786 te *Amst.* tot hoogl. bij de Doopsgez. kweekschool beriep, weigerde hij, niettegenstaande den sterken aandrang zijner vrien-

den, dien post te aanvaarden. Hij bleef tot in 1800 als leeraar werkzaam, toen hij plegtig van zijne gemeente scheidde, om zich geheel aan zijne geliefdkoosde studiën toe te wijden, waarvan echter geene vruchten in 't licht zijn verschenen. Hij bezat een fijn oordeel, een geestig, wel eens sarcastisch vernuft, eene uitgebreide kennis en een verbazend geheugen, en was sinds 1807 lid der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*.

STIPRIAAN LUISCIUS (ABRAHAM VAN), geb. te *Oudewater* 10 Oct. 1763, † 2 Mei 1829, openbaarde al vroeg eene bepaalde neiging voor de geneeskunde, en ontving daarin voorloopig onderwijs van den med. doctor W. Servaas te *Delfshaven*, die hem tevens met de Lat. en Gr. talen bekend maakte. Goed toegerust, bezocht hij in 1784 de Leijdsche hoogeschool, en maakte zulke vorderingen, dat hij in Oct. 1787 zijn doctoraal examen aflegde, met vrijlating tot den hoogsten graad van promotie, *more majorum*. Hij verkreeg in Mei 1788 den doctoralen graad met eene diss. *Observationes chemicae de quibusdam salibus essentialibus vegetabilium*. Hij zette zich te *Delft* neder als geneesheer, waar hem in 1789 de post van lector in de scheikunde werd opgedragen, bij welke gelegenheid hij eene redevoer. hield: *Over het nut der scheikunde in 't algemeen en derzelver invloed op de geneeskunst in 't bijzonder*. Hij huwde met Mej. T. J. Luiscius, en voegde dien bijna uitgestorven naam bij den zijne. Met zijn' vriend A. Bondt, med. doct. te *Amst.*, bewerkte hij eene prijsverhandeling over *De natuur en scheikundige eigenschappen van de melk der vrouwen, koeijen, geiten, ezelinnen, schapen en paarden*, welke in 1790 door de Kon. Maatsch. der geneesk. te *Parijs* bekroond werd, die aan beide schrijvers de gouden medaille toewees. Zijne verhand. *Over de oorzaken der verrotting in plantaardige en dierlijke zelfstandigheden*, zag hij in 1796 met een' dubb. gouden eereprijs bekroond door het Bat. Genootsch. der proefondervind. wijsbegeerte te *Rotterdam*. In onderscheidene geneeskundige tijdschriften leverde hij belangrijke bijdragen, en ontving behalve de genoemde, menig eermetaal. Hij leverde o. a. met aanteek. en opmerkingen eene keurige vertaling uit 't Fr. van L. B. Guyton Morveau: *Over de middelen om de lucht te zuiveren, de besmetting voor te komen* enz.; vervaardigde een zeepeiler of bathometer, om de diepten der zeeën af te meten, en gaf daardoor een bewijs te meer van de uitgebreidheid zijner wetenschappelijke nasporingen. Verscheidene geleerde genootschappen verkozen hem tot medelid; te *Harderwijk* kwam

hij als hoogl. in aanmerking, doch hij wees die waardigheid van de hand, en onze koning versierde zijne borst met de ridderorde van den Nederl. leeuw. Altoos gereed te helpen, waar zijn menschlievend hart hem riep, was hij de vraagbaak binnen de stad en haren omtrek. Over de koepok-inënting gaf hij in 1818 en 26 een paar stukjes in 't licht. Van 1801—14 was hij vice-president van de prov. geneeskundige commissie te *'s Hage*, en van dat laatstgenoemde jaar tot aan zijn' dood voorzitter. Na den dood zijner eerste vrouw, was hij hertrouwd met Jonkvr. G. Diodati, over welk geslacht G. D. J. Schotel een belangrijk werkje heeft geleverd, getiteld *Jean Diodati. 's Hage* 1844.

STOECKER (J. F.), Duitscher van afkomst, trad, nog jong, in een der Waldeksche regimenten in Nederl. dienst; woonde als kadet-officier de veldtogten bij tegen de Franschen in *Vlaanderen*, en behoorde, met den rang van officier, tot de troepen, door 't Bat. Gemeenebest naar de *Kaap de Goede hoop* gezonden. Onder koning Lodewijk keerde hij naar *Nederland* terug, woonde als luitenant en kapitein der grenadiers den veldtogt in *Spanje* bij van 1808 tot 1813, werd in den slag van *Ocagna* gekwetst, en onderscheidde zich door dapperheid. In 1813 nam hij als bataillons-chef deel in den veldtogt, werd in den slag van *Leipzig* 2 malen gewond en krijgsgevangen gemaakt; maar kwam in 1814 naar *Nederl.* terug, dat hij als zijn vaderland beschouwde; klom allengs tot hoogere rangen in de krijgsdienst op, verwierf de achting van zijne chefs, en ontving in 1828 de ridderorde van den Nederl. leeuw. Tijdens de Belgische omwenteling, spande hij al zijne krachten in om *Namen* te behouden, en zag zich in 1831 geplaatst aan 't hoofd van de 1ste brigade der 3de afdeeling, onder den Luit.-generaal Meijer, waarbij hij veel roem wegdroeg; terwijl o. a. de comp. jagers der Leijdsche studenten, onder zijn bevel staande, instemde met den welverdienden lof, dien men hem van alle kanten toebragt. Ten teeken van hoogachting, vereerden zij hem met een' eeredegen en de koning met het kruis der milit. Willems-orde. In 1834 benoemd tot generaal-majoor, behield hij tevens het bevel over zijne brigade en stierf te *Utrecht* d. 3 Nov. 1837, algemeen bemind en hooggeschat wegens zijne persoonlijke hoedanigheden en militaire verdiensten.

STOKADE (NICOLAAS DE HELT), geb. in 1613 te *Nijmegen*, † 1669, oefende zich in de schilderkunst bij zijn' schoonvader M. Rijckaert. Zijn smaak viel eerst op het schilderen van landschappen, later op bijbelsche en mythologische onderwerpen,

doorgaans met levensgroote beelden. Om zich in zijn vak te bekwamen, bezocht hij *Italië* en hield zich verscheidene jaren op te *Rome* en *Venetië*, waar dan ook zijne meeste stukken schuilen. Hier verkreeg hij een malsch penseel, een fraai koloriet en veel bevalligheid, zoodat zijne stukken bijzonder bevielen, ook aan de koningin Christina van *Zweden* en andere vorsten, en men hem te *Parijs*, waar hij zich eenigen tijd ophield, bij zijne terugreis, met den titel van hofschilder vereerde. Hij vervaardigde ook goede portretten en op 't kon. paleis te *Amsterdam* ziet men van zijne hand boven den schoorsteen in Z. M. slaapkamer (vroeger de schatkamer) een stuk uit Jozefs geschiedenis, voorstellende eene korenschuur in *Egypte*, waar de onderdanen niet slechts goud, zilver en juweelen, maar ook zich zelven en hunne kinderen aanbieden, om brood te bekomen; eenige dichtregels van Vondel staan er bij.

STOKE (MELIS of AEMILIUS), een Hollander, volgens sommigen uit het *Sticht* van *Utrecht*, leefde ten tijde der Holl. graven Floris V, Jan I en II en Willem III, en noemde zich des graven armen clerck, waarmede hij niet zijne armoede, maar zijne nederigheid wilde uitdrukken. Het is waarschijnlijk, dat hij als Egmonder monnik den post van klerk of schrijver of eenig ander ambt bij graaf Willem III bekleed hebbe en als hoveling nog al eenigen invloed op staatszaken uitoefende. Op meer vasten grond steunen de berigten van zijn werk: *Hollantsche Riimkroniik*, waarvan de eerste uitgave door Janus van der Does, die er ook eene voorrede bij schreef, bezorgd werd in 1591 te *Amst.*, de 4de door B. Huijdecoper in 1772 in 3 dln., met belangrijke taal- en geschiedkundige aanteekeningen. Het heeft geene dichterlijke waarde, maar is voor de Nederl. geschied. en letterk. van het hoogste belang, en bevat een verhaal der gebeurtenissen in *Holland*, van de stichting van dat graafschap af tot 1305. Het 1ste gedeelte behelst eene meestal woordelijke vertaling van de *Lat. Egmonder Kronijk*, waarvan Kluit in zijne *Hist. Critica* de beste uitgave geleverd heeft. Dit gedeelte loopt tot 1205. Waar hem zijne Lat. bron verlaat, is Melis vrij oppervlakkig, maar als hij de gebeurtenissen van zijnen tijd mededeelt, is hij zeer uitvoerig en naauwkeurig, en spreekt met kennis van zaken, die of zelf door hem gezien, of van geloofwaardige ooggetuigen vernomen zijn. Overal ontdekt men den waarheidlievenden man, die op eene kinderlijke wijze verhaalt en het hier en daar aan geene zedelessen laat ontbreken, die het bijgeloof van zijn' tijd huldigt en zijne verontwaardiging bot viert bij 't vermelden van den moord van graaf Floris V.

Bovendien is zijn stijl niet ontsierd met bastaardwoorden, gelijk bij Maerlant. Hij schreef waarschijnlijk het 1ste gedeelte zijner kronijk omstreeks 1286 of 87, en voltooide die in 1305 of iets later.

STOKMANS (AEGIDIUS), geb. te *Amsterdam* in 1703, † 1765, begon zijn predikwerk te *Knollendam* in 1728 en eindigde het te *Goes*, waar hij in 1742 beroepen was. Voor *zijn'* tijd was hij een verlicht, Evangelisch denkend man, die ook door zijne schriften nut stichtte, zoo als door zijne *Miscellanea sacra*, 2 tom. — *Beeldsprakige Godgeleerdheid.* — *Godgel. verhand. over de rije der VII hoofddeugden*, *volgens* 2 *Pet. I:* 5—7. — *Redevoer. over den H. Geest uit het* 54*ste Cap. van Jezaïa*, *in* 3 *predik. Amst.* 1736. — *Redevoer. over de lotgevallen der H. Schrift in Nederl. en deszelfs overzettinge.* Ib. 1737. — *Gods slaande hand over de boosheid der inwoneren*, *in* 3 *kerkredenen.* Ib. 1740. — *Davids laatste woorden of verklaring over* 2 *Sam.* 23: 1—7. Ib. 1756. — *Verhand. over Lucas II: vs* 1 *en* 2, *met het aanhangsel*, *naschrift en afgeperste verdediging. Goes* 1759, enz.

STOKVISCH (HENDRIK), geb. te *Loenersloot* in 1767, † 1824, werd als hovenier in 't bedrijf zijns vaders opgeleid; maar zijne neiging voor de schilderkunst verkreeg de overhand. Op zijn 17de jaar vertrok hij naar *Amsterdam*, om zich in de behangselfabriek van J. C. Schutsz in de teeken- en schilderkunst te oefenen. Daarna werd de natuur zijne leermeesteres en leverde hij weldra verdienstelijke landschappen, met runderen en schapen. Zijne stukken werden door voorname liefhebbers gewaardeerd en zijne teekeningen, voorál zijne studiën met rood en zwart krijt, om hare natuurlijke voorstelling zeer gezocht. Op onderscheidene tentoonstellingen te *Amst.* zag men zijne stukken gunstig beoordeeld, en als teekenmeester had hij aldaar volop werk.

STOLBERG (HENDRIK graaf van), in 1505 aangesteld tot stadhouder van *Friesland*, namens den hertog van *Saxen*, wist de gemoederen, die niet zeer met den hertog waren ingenomen, nog al in rust te houden. Hij was vroeger in *Friesland* aanwezig blijkens de teekening en bezegeling als getuige, van den privelegie-brief van hertog Georg van *Saxen* aan die van *Franeker*. Als stadhouder heeft hij weinig uitgevoerd, behalve dat hij de munten verbood, door graaf Edsard van *O. Friesland*, als inhebber van *Groningen*, geslagen. Hij overleed te *Keulen* in 1508 en werd door de Friezen betreurd, want hij was een godvreezend man, minzaam van omgang en die de onzijdigheid en regtvaardigheid in 't oog hield. Hij begeerde in *Leeuwarden* begraven te worden, gelijk met vele plegtigheid geschiedde,

waarbij wij o. a. de bijzonderheid vinden opgeteekend, dat aan elken geestelijke, die ter begrafenis verscheen, 4 stuivers in de hand gegeven werd, en de armen het laken kregen waarmede het koor der kerk was behangen.

STOLCKWIJK (CASPAR), of STOLWIJCK of PETERS, geb. te *Stolckwijk*, was in het laatst der 16de en in 't begin der 17de eeuw, pastoor te *Haarlem* en overste van 't Bagijnenhof aldaar. Bovendien bekleedde hij de waardigheid van apostolisch-notaris. Sasb. Vosmeer maakte van zijne kundigheden gebruik, inzonderheid bij een geschil dat hij had met de Haarlemsche geestelijken. Hij overleed aldaar in Mei 1601 of 1605. Hij zond in 't licht: *Vita R. domini Petri Balingi, presbyteri Harlemensis, in ecclesia cath. a perfido milite caesi ad* 1578. *Col.* 1596.

STOLK (DAVID VAN), geb. te *Rotterdam* in 1760, † 1787, deed zich al vroeg kennen als een vlijtig beoefenaar der fraaije wetenschappen en bezat goeden aanleg voor de dichtkunst. Zijne eerste proeven ontmoet men in de *Lauwerbladen voor de zonen der vrijheid*; daarna in de *Gemengde Dichtproeven*, na zijn' dood in 1788, door zijne vrienden Hagedoorn, Fremerij en van Heel (geene puikdichters), als vruchten van een letterlievend kransje, uitgegeven. Zijne *Kenschets van een' predikant*, die daarin de voornaamste plaats beslaat, kenmerkt zich minder door poëtisch vernuft, dan door eenvoudige behartigingwaardige voorschriften.

STOLKER (JAN), geb. te *Amsterdam* in 1724, † 1785, was een der leerlingen van den schilder J. M. Quinkhard, bij wien hij zich eenige jaren oefende in het portretschilderen. Na zijn huwelijk vestigde hij zich te *'s Hage*, waar hij, gedurende 9 jaren, verscheidene portretten en familie-stukken vervaardigde. Toen verhuisde hij naar *Rotterdam*, de geb.-plaats zijner vrouw; hield zich daar, behalve met het portretteren, bezig met het schilderen van behangsels, zaal- en schoorsteenstukken, die geestig geordonnanceerd en met een vlug penseel behandeld waren. Er bestaan ook keurige kabinetstukken van zijne hand, waaronder een burger binnenvertrek, met veel stoffaadje en beelden, bijzonder uitmunt; benevens een groot aantal teekeningen, meestal portretten naar voorname meesters; vervolgens eenige zwarte-kunst-prenten, die hij ter zijner uitspanning vervaardigde naar schilderijen van beroemde mannen in 't vak. Hij was bij zijne stad- en kunstgenooten geacht om zijn deugdzaam gedrag, vlijt en bekwaamheden.

— (ADRIAAN). Indien deze een zoon is van bovenstaande,

dan is hij geb. te *'s Hage* in 1751 en † den 2 Mei 1835 te *Rotterdam*. Waar hij zijne studiën volbragt, is ons niet bekend, waarschijnlijk te *Leijden*, vervolgens te *Amsterdam*, aan de kweekschool der Remonstranten. Hij werd ten jare 1774 bij de groote vergadering der Remonstranten te *Rotterdam* tot proponent bevorderd. In 1775 zag hij zich als predikant te *Schoonhoven* geplaatst. Welke pogingen hij daar aanwendde, om eene geschikte pastorij te erlangen; omtrent het onderzoek naar eene legatie aan de Rem. armen, en eene combinatie met *Nieuwpoort*, vindt men uitvoeriger vermeld in 't werk van J. Tideman: *De Rem. broederschap* enz. bl. 145 en 146. De omwenteling in Sept. 1787 noodzaakte hem, ter zijner veiligheid, tot eene overhaaste vlugt naar *Brussel*. Hier predikte hij voor eenige leden der broederschap en andere Protestanten, des woensdags om de 14 dagen, in een huis waar ook de Calvinistische gemeente vergaderde, en wendde vruchteloos pogingen aan om de onderscheidene Nederl. Protestanten te vereenigen. In 1790 predikte hij wekelijks voor eene vrij talrijke vergadering; keerde in den zomer van dat jaar naar 't vaderland terug, en werd in Aug. beroepen te *Rotterdam*, terwijl hij tevens als hoogl. te *Amst.* in aanmerking kwam. In de pogingen, welke de Remonstranten in 1796 aanwendden tot eene vereeniging van alle Protestantsche genootschappen in *Nederl.*, had hij een werkzaam aandeel; met welk een' uitslag is uit de kerkelijke gesch. dier dagen bekend; alleen onder zijne leiding en die van M. Stuart werd te *Dokkum* den 10 Mei 1798 eene vereeniging gesloten tusschen de Rem. en Doopsgez. gemeenten. J. Scharp, die zich in een vers met aanteek. tegen den Rem. voorslag had uitgelaten, werd door Stolker wederlegd in een gedrukt stukje, getiteld: *Sectengeest, naar 't Hoogd., opgedragen aan den leeraar J. Scharp.* Hoe hij ijverde voor zijn kerkgenootschap, blijkt ook uit zijn werkje, getiteld: *Onontbeerlijke bijlage tot de gesch. der Chr. kerk in de* 18*de eeuw van A. Ypeij, in* 3 *brieven.* Leijd. 1810, en uit *Arminius herdacht.* 1816, en: *Prins Maurits geenszins de vijand, zijn broeder Fred. Hendrik de vriend der Rem.* 1827. Van zijne uitgebreide kennis, ook in andere wetenschappen, gaf hij de bewijzen o. a. in zijn: *Belang van Gelderl., Utr. en Holl. bij het afsluiten van de Lek en de gesch. van die rivier*, 1809; in zijne beantwoord. der vraag: *Over een aannemelijk en uitvoerlijk plan voor het daarstellen eener duurzame inrigting tot het eenstemmig-doen van regelmatige Metereologische waarnemingen in al de landen van Europa en de beschaafde streken der andere we-*

relddeelen enz., in 1826 bekroond door het Bat. Gen. der proefondervindelijke wijsbegeerte te *Rotterdam*. Ook ordende hij in de bibliotheek der Rem. aldaar de handschriften, die betrekking hebben op de gesch. der broederschap, en vermeerderde ze met ingevoegde stukken. In 1826 ontving hij zijn emeritaat.

STOLP (JAN), een ambteloos doch geletterd burger te *Leijden*, waar hij in hoogen ouderdom stierf den 13 Oct. 1753, heeft zich eene eerzuil gesticht door zijn' uitersten wil, waarbij hij aan de Leijdsche academie de som van elf duizend guldens vermaakte, ten einde om de 2 jaren uit de renten een' gouden eerepenning uit te loven, ter waarde van *f* 250, voor de beste verhandeling over eenig belangrijk onderwerp tot staving van de natuurlijke godsdienst of van de geopenbaarde zedeleer. Daarbij mogt men niet kunnen merken, tot welk kerkgenootschap de schrijver behoorde. Acht hoogleeraren der gemelde hoogeschool zouden over de ingekomene verhandelingen uitspraak doen, en, indien er gelden overschoten, zou men die besteden tot het aankoopen van boeken, welke in de acad. bibliotheek niet gevonden werden. Een aantal keurig bewerkte stukken, vooral dienende ter beschaming van het ongeloof, heeft men reeds aan deze inrigting te danken.

STOOP (DIRK), waarschijnlijk te *Dordrecht* geb. omstreeks 1610, † 1686, was een uitstekend schilder van paarden en ruitergevechten. Hij bezocht *Portugal*, en ging in 't gevolg der infante ten jare 1662, met den titel van haar hofschilder, naar *Engeland*, waar zijne stukken hoog geacht werden. Zij getuigen van een malsch penseel, warme kleur, voordeelige schikking van licht en bruin en meesterlijke uitdrukking der hartstogten. Hij is in 1678 naar 't vaderland teruggekeerd en heeft zich ook roem verworven door eenige los geëtste prentjes van paarden in allerlei standen en bewegingen. Wijl zijn voornaam in 't Portugeesch Roderigo en in 't Lat. Theodorus luidde, heeft men daaruit ten onregte het bestaan van meer schilders van dien naam opgemaakt.

STOPPELAAR (JOHAN DE), geb. omstreeks 1758, † 1800, achtereenvolgens predikant te *Bunschoten*, *Schipluiden*, *Steenbergen*, *Goes en Gorinchem*, maakte zich als een bevallig dichter bekend bij 't Leijdsche dichtgenootschap in de *Tael- en dichtlievende oefeningen*, door onderscheidene andere stukjes en een bekroond prijsvers: *Het heil van den vrede*. Zijne *Nagelaten gedichten*, *Amst.* 1801, bevatten stukjes van gemengden aard, waaronder eenige, die wel in de portefeuille hadden mogen blijven.

STORCK (ABRAHAM), geb. te *Amsterdam* omstreeks 1650,

maakte zich bekend uit zijne stukken als een hoogst verdienstelijk schilder, die het eigenaardig talent bezat, om strandgezigten, stille en woelende waters, met veel stoffaadje van beeldjes en vaartuigen zeer natuurlijk af te beelden. Dit gewoel maakte hij vooral aanschouwelijk in eene schilderij van de inhaling des hertogs van Marlborough op den *Amstel* in 1702. In 't Haagsch Museum ziet men van hem een *Zeestrand* en eene *Stille Zee*. Ook heeft hij 6 plaatjes geëtst van land- en strandgezigten, die echter zeldzaam voorkomen.

STORM DE GRAVE (ADRIAAN WILLEM), geb. te *Haarlem* 13 Oct. 1763, † 23 Jan. 1817, trad als Kadet in dienst bij 't regement *Oranje*, waarvan zijn vader Lt.-Kolonel was. Na onderscheidene rangen doorloopen te hebben, zag hij zich in 1790 als kapitein geplaatst bij 't regement van Brakel en woonde de veldtogten bij in *Vlaanderen*. In Sept. 1794 werd hij belast met de capitulatie van 't fort *Crevecoeur* bij *'s Hertogenbosch;* bleef na de omwenteling van 1795 in dienst; deed den veldtogt mede in *Duitschland*, en onderscheidde zich in 1799 in *N. Holland* bij de landing der Engelschen. Hij werd den 19 Sept. bij *St. Maarten* gewond, 't welk hem niet belette 10 dagen later nieuwe proeven van dapperheid te geven. Door den Gen. Brune gelast om de stelling van *Oudkarspel* te hernemen, kweet hij zich loffelijk, zoo dat hij de vleijendste goedkeuring van den Generaal wegdroeg. Bij 't gevecht te *Castricum*, 9 Oct., werd hij andermaal gekwetst. Later volbragt hij als Lt.-Kolonel de veldtogten tegen *Oostenrijk* en *Pruissen* van 1806—8. Naauwelijks in 't vaderland teruggekeerd, moest hij naar *Spanje* trekken, waar hem door den Gen. Chassé 't kommandement werd opgedragen over de voorhoede van den linkervleugel. In onderscheidene gevechten paarde hij dapperheid met beleid, zoo dat hem de keizer tot veldmaarschalk bevorderde. Hij kommandeerde in 1810 eene brigade in *Zeeland;* behield zijnen rang na onze inlijving in 't Fransche rijk; verkreeg het bevel over *'t Departement van de Rhone en de Loire;* vertrok in 1812 naar 't leger in *Portugal;* onderscheidde zich ook hier; bekwam eene wonde; en ontving, na zijne terugkomst in *Frankrijk*, van den Keizer in 't begin van 1814 het bevel over 't *Depart. van Cantal*. Na den val van Napoleon vroeg hij ontslag uit de Fr. dienst, en draalde niet, zich in zijn' verkregen rang bij 't vaderlandsche leger te voegen. Ook hier wist men zijne verdiensten te waarderen. In Jan. 1815 stelde men hem aan als Generaal over 't 3de militaire arrondissement en in 't volgende jaar tot Lt.-Generaal. Hij was

gedecoreerd met de orde der unie en van 't legioen van eer.

STOUPE of STOUPA (JEAN BAPTISTE). Door den *Navorscher*, II, bl. 171, 200 en 228, zijn wij nader met dezen persoon bekend geworden. Hij was geb. in *Graauwbunderland* omstreeks 1620 en † in 1700 te *Parijs*. Na volbragte theol. studiën werd hij predikant bij de Waalsche gemeente te *Londen*, en kwam in achting bij Cromwell, die hem tot eene zending in *Frankrijk* gebruikte, om de gevoelens van Mazarin omtrent de Hervormden te polsen; waarvan de uitslag was, dat de protector begreep, dat er ten hunnen voordeele met de wapens niets was uit te voeren. Na Cromwell's dood trok Stoupe andermaal naar *Frankrijk*, en wist zich in gunst te dringen bij den koning, die hem tot Lt.-Kolonel bij een regiment Zwitsers aanstelde, in welke betrekking hij ten jare 1672 met het Fransche leger in ons vaderland kwam en den togt naar *Zwammerdam* en *Bodegraven* bijwoonde, die zich kenmerkte door barbaarsche wreedheden aan de onschuldige bewoners. Hij moet zich hierbij onvoorzigtig en gansch niet heldhaftig gedragen hebben, gelijk ook zijn gedrag te *Utrecht*, waar hij tot de bezetting behoorde, met zijn' rang niet strookte, daar hij van de openbare boekerij een vuil gedicht ligtte van den Lat. redenaar de la Casa, door Voetius daaraan geschonken. Gedurende zijn verblijf aldaar gaf hij uit een berucht, thans zeldzaam boekje, getiteld: *La religion des Hollandais, representée et plusieurs lettres écrites par etc. à un pasteur et professeur en Theologie à Berne. Utr.* 1653, volgens J. Vogt dat jaar ook te *Keulen* uitgekomen. Het bestaat uit 8 brieven en is ook in het Nederd. uitgegeven te *Amst.* in 1673. Hij klaagt daarin o. a. over de menigte van sekten in *Holland*, en bijzonder die van Spinosa, aan welke de vrije teugel gelaten werd, terwijl, volgens hem, geen Holl. kerkelijke moed of kundigheid bezat, om die ketterijen te keer te gaan. De schrijver van *Holl. Roem* noemt dit onbeschaamde laster, en P. Hofstede in zijne *Bijzonderheden over de H. Schrift*, I, 313 in not., de brieven van Stoupe alle even nadeelig voor Nederlands kerk en burgerstaat. Volgens laatstgenoemde zou hij in 1692 als brigadier gesneuveld zijn in den slag bij *Steenkerken*.

STRAALMAN (MATTHIJS), geb. in 1720, burgemeester van *Amsterdam* in 1787, was een voorstander van kunsten en wetenschappen, die zelf de Nederd. dichtkunst beoefende en daarvan eerst op 81jarigen leeftijd proeven gaf in eene vertaling van Voltaire's *Orestes*, die in 1803 op den Amst. schouwburg gespeeld werd. Volgens het maandschrift *De Letterhistorie*

en Boekbeschouwer (I, 348) „vergoedden de vereenigde pogin-„gen der tooneelspelers in de uitvoering wat den dichter (d. i. „den vertaler) aan jeugdig vuur en verbeelding, en den verzen „aan vloeijendheid en kracht ontbrak. Ook deelde de in ge-„noegen verjongde grijsaard aanzienlijke geschenken onder de „tooneelspelers uit.” Hierdoor aangemoedigd, volgde weldra de vertaling van de *Eriphilé* van Voltaire, en een treurspel *Philips de tweede*, van ’t welk wij met W. Geijsbeek niet weten, of het een vertaald of oorspronkelijk stuk is. Bij gelegenheid dat hij een prachtig spreekgestoelte schonk aan de Amst. afdeeling der Holl. Maatsch. van fraaije kunsten en wetenschappen, hield Kinker, 17 Dec. 1807, ter inwijding eene deftige redevoering en sprak Helmers zijn krachtig dichtstuk uit, getiteld: *De lof en het nut der fraaije kunsten en wetensch. bijzonder in den ouderdom*, te lezen in zijne *Gedichten*, II, 33, waarin hij (bl. 57) den schenker huldigt.

STRADA (FAMIANUS), geb. te *Rome* in 1572, † 1649, koos de letterkundige loopbaan, trad, na volbragte studiën, in de orde der Jezuiten, onderwees in zijne geb.-stad 15 jaren lang de rhetorica, en vormde door lessen en voorbeeld bekwame redenaars. Hij wees de aanbiedingen van paus Urbanus VIII van de hand, ten einde zich vrijer aan zijne letteroefeningen te kunnen overgeven. Behalve door eenige andere werken heeft hij zich den meesten roem verworven door zijne *Decades duae de bello Belgico. Romae* 1632, in 2 fol. dln. met pl., daarna dikw. herdrukt, en ook in ’t Nederd. vert. door *G. van Aelst* met den titel: *De 10 eerste boecken van de Nederl. oorloghe. ’t Antw.* 1645, in fol. met pl. en portr. De geschiedenis begint met den afstand van Karel V in 1555 en loopt tot 1590. Daar hij Jezuit en aanhanger van *Spanje* was, kan men hier onmogelijk onpartijdigheid verwachten. Zijne gevoelens over godsdienst en vrijheid staan in hemelsbreed verschil met de onze. Hij legt zijnen helden soms redenen in den mond, die zij nooit gevoerd hebben. En toch is en blijft zijn werk hoogst belangrijk voor onze geschiedenis, en komt zijne geloofwaardigheid meer en meer in ’t licht, als men zijne verhalen vergelijkt met de brieven van Viglius, Hopperus, Granvelle en de Tassis, en men zal opmerken, dat hij zich menigmaal op echte gedenkstukken beroept, die te voren onbekend waren, en daarom door sommigen verdacht werden gehouden. Zijn stijl verraadt hier en daar meer den redenaar, dan den geschiedschrijver, en is dikwijls wijdloopig omtrent personen en zaken, die niet in verband staan met de gebeurtenissen.

STRALEN (JAN MOSSEL VAN), geb. te *Hoorn* in 1713, † 1772, bekleedde belangrijke posten. Hij was eerst secretaris van *Enkhuizen* en werd namens die stad ter dagvaart naar *'s Hage* gezonden. In 1748 droeg men hem het gewigtig ambt op van secretaris der gecommitteerde raden in 't *Noorderkwartier*. Hij bezat een' werkzamen geest, en maakte zich inzonderheid verdienstelijk omtrent de geldmiddelen; daar men hem in alle financieele commissiën gebruikte, en hij met Steijn en Staal de hand had in het bewerken van een nieuw stelsel der Holl. belastingen, namelijk dat der verponding. Daar hij in 't bijzonder vertrouwen stond van de prinses-gouvernante en den laatsten stadhouder, was hij in de gelegenheid aan het *Noorderkwartier* groote diensten te bewijzen. Hij toonde veel standvastigheid en beradenheid bij verschil van gevoelens, en wist alsdan zijne redenen met waardigheid te doen gelden. Overigens betoonde hij zijne kunde en ijver in het vak der dijkagiën, zeeweeringen en wat daartoe betrekking had. N. Hinlopen vereerde zijne nagedachtenis met een treffend lofdicht. Zijne echtgenoote was Alida Nizetta Lansset, bij welke hij 10 kinderen verwekte, van welke ons één zoon te vermelden staat.

— (HENDRIK VAN), geb. te *Hoorn* 20 Oct. 1751, † 6 Nov. 1822, zou eerst tot den koophandel worden opgeleid, maar zijn lust tot de studiën deed hem de wetenschappelijke loopbaan inslaan. Hij bezocht de Lat. scholen, daarna de Leijdsche academie, waar hij bevorderd werd tot doctor in de beide regten. Weldra begunstigde men hem te *Enkhuizen* met den post van commissaris; later verkreeg hij zitting in de schepensbank, werd raad in de vroedschap, daarna Equipagie-meester van 't collegie der admiraliteit in *W. Friesland* en 't *Noorderkwartier* te *Enkhuizen* en *Medemblik*. In deze betrekking maakte hij zich met lust de kennis eigen van 't geen het zeewezen betrof en was er ijverig op uit, om de marine uit haar verval op te heffen. In 1782 aangesteld tot adjunct-raad en advocaat-fiscaal bij de gemelde admiraliteit, was hij zijn' oom en naamgenoot, den eigenlijken fiscaal, in diens moeijelijken post behulpzaam. In 't bijzonder belast met het bestuur van alles wat tot de zeemagt betrekking had, kwam hij in aanraking met de voornaamste ministers van staat en de hoofdofficieren der marine, waaruit hij zoo veel nuts trok, dat hij de jaren 1778 tot 85 zijne maritime academie pleegde te noemen. Hij nam belangrijke commissiën waar, voor sommige van welke hij later, bij de geschillen van 1787, bedankte, gelijk ook voor den post van raad-advocaat-fiscaal bij de admir. op de *Maas* en

van raadpensionaris van *Zeeland.* Na rijp beraad nam hij den post te *Hoorn* op zich, vroeger door zijn' vader bekleed, en verkreeg toegang tot de vergad. der Staten van *Holland* en der Staten-Generaal. Na de omwenteling van 1795 keerde hij tot het ambtelooze leven terug en hield zich o. a. bezig met het opstellen eener memorie over de gebeurtenissen in *W. Friesland* en het collegie van gecomm. raden, van de vroegste tijden af tot 1795; welk stuk niet in 't licht is verschenen. In 1802 liet hij zich overhalen, om als lid op te treden van 't gedeputeerd bestuur van *Holland*, waarbij hem o. a. de regeling der geldmiddelen was opgedragen. Twee jaren later benoemd tot lid van den Aziatischen raad, kon hij daarin slechts één jaar werkzaam blijven; want de raadpensionaris Schimmelpenninck stelde hem aan tot secretaris van staat voor de binnenlandsche zaken, met welk departement de zaken van den waterstaat, de eeredienst, justitie, politie, de wetenschappen en kunsten vereenigd waren. Wat hij in deze betrekking tot stand bragt, is te uitvoerig voor mededeeling. Hij verliet deze waardigheid in 1806; doch werd nog dat zelfde jaar lid der vergad. van Hunne Hoogmogenden, waarbij hem inzonderheid 't bestuur der geldmiddelen werd toevertrouwd, van welke hij koning Lodewijk in 1808 den waren toestand onder 't oog bragt, die hem den post van staatsraad, president van 't hof van rekeningen aanbood, waarvoor hij echter bedankte, maar hij liet zich de benoeming welgevallen tot president eener personele commissie ter bezuiniging van alle uitgaven des rijks bij 't vormen van een budget voor 1809, alsmede ter herziening van de ordonnantiën op de algemeene belastingen. Na de inlijving van ons land in 't Fransche keizerrijk, bleef hij buiten het bestuur van zaken; maar was in Nov. 1813 terstond bereid tot de omwenteling mede te werken, door het aanvaarden van den post van commissaris-generaal van binnenlandsche zaken, waarin hij volhardde tot in 't begin van Mei 1814, toen zijne verzwakkende gezondheid hem van dezen werkkring deed afzien. Als belooning voor zijne langdurige diensten, verzekerde hem de koning een pensioen van *f* 3000, en benoemde hem tot kommandeur der orde van den Nederl. leeuw. Hij kreeg zitting in de Staten-Generaal, en werd later lid der 1ste kamer, bij welke hij tot aan zijn' dood bijzonder in 't vak van financiën werkzaam was. Ofschoon wij al zijn verdiensten niet in behoorlijk licht hebben kunnen plaatsen, zal men uit het vermelde toch hebben gezien, hoe hij een man geweest is van groot gewigt en invloed, die onvermoeid werkte om zijne

bekwaamheden — in zoover hem de handen niet gebonden waren — aan te wenden tot heil van staat en kerk.

STRATENUS (GUILIELMUS), of WILLEM VAN DER STRATEN, heer van *Williskoop* en *Kortheeswijk*, geb. te *Utrecht* in 1593, † 6 Nov. 1681, was stads-doctor in zijne geb.-plaats, en verkreeg in 1621 van de regering de vergunning, om in 't Nederd. lessen te geven over de ontleedkunde. In 1636 aan de pas gestichte Utr. hoogeschool tot hoogleeraar in de practische geneeskunst en anatomie benoemd, opende hij zijne lessen met eene rede: *Quam jucunda, utilis et necessaria sit nostri cognitio per anatomen*. In Oct. 1641 werd hij vereerd met den titel van eerste med. prof. en met verhooging van tractement. Een aanzoek om te *Leijden* E. Schrevelius op te volgen, wees hij van de hand. Hij was lijfarts van 3 prinsen van Oranje, Fred. Hendrik, Willem II en III; werd in 1674 gekozen tot lid van den raad en burgemeester van *Utr.*, later tot stedelijk regter en in Jan. 1677 tot afgevaardigde ter vergadering der Staten-Generaal. Men heeft van hem o. a.: *Causae, signa et medela febrium*, etc. *Traj.* 1640. — *De fallaci urinarum judicio cum aliis scriptis de urinis*. Ib. 1670.

— (PETRUS) of VAN DER STRATEN, geb. te *Goes* in 1616, † 1640, had zich in de regtsgeleerdheid geoefend en werd secretaris zijner geboorte-stad. Hij zou welligt eene voorname plaats op den Lat. zangberg bekleed hebben, indien hij niet zoo jong gestorven ware. Van hem bestaat: *Venus Zelanda*, door C. Boeij met andere *Poëmata* in 1641 te *'s Hage* uitgegeven. Wij kunnen over de waarde van 't boekje niet oordeelen, wijl het ons nimmer onder de oogen is gekomen. — Een GER. STRATENUS staat vermeld als de heldendaden van prins Maurits in Lat. verzen te hebben bezongen: *Panegyris de Mauricii princ. araus. etc. gloriosis victoriis anni* 1597. *Traj. ad Rh.* 1598, van 't welk wij hetzelfde moeten betuigen.

— (ANTHONIJ ADRIAAN), geb. te *Dordrecht* in 1780, † 1836, genoot eene wetenschappelijke vorming aan het Amst. athenaeum, voornamelijk onder Wijttenbach en Cras, zette zijne regtsgeleerde oefeningen voort te *Kiel* en *Göttingen*, en ondernam daarna eenige wetenschappelijke reizen in *Denemarken*, *Zweden*, *Duitschland*, *Frankrijk*, *Spanje*, *Italië* en *Engeland*. In *Spanje* en *Parijs* hield hij zich geruimen tijd bezig met het opsporen van gewigtige stukken en brieven, die vooral betrekking hadden tot prins Willem I en zijn tijdperk. In 't vaderland teruggekeerd, werd hij met gewigtige posten, bijzonder bij de marine begunstigd, en werd ook lid van den

Raad van State en de Gedeputeerde Staten van *Z. Holland.* In de openb. vergad. der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden* in 1814, hield hij eene keurige verhandeling: *Over den toestand der vrouwen in de middeleeuwen, bijzonder in deze landen.* Ook was hij lid van 't Kon. Nederl. Instituut, van 't Utr. Genootschap enz., en ridder der orde van den Nederl. leeuw. Hij wordt geroemd om zijne schranderheid, juist oordeel, menschenkennis, wetenschappelijke kunde en fijn gevoel voor het schoone en edele.

STRATINGH (SIJBRAND), geb. in 1786, † 1841, legde, om als *essayeur* bij het bureau van waarborg der gouden en zilveren werken geplaatst te worden, een examen af voor een' afgezondene van 't Fransch munt-bestuur en 3 Fransche scheikundigen, die hem bij deze gelegenheid de schitterendste getuigenis van zijne bekwaamheid gaven, waarop hij naderhand het zegel drukte door zijn: *Scheikundig handboek voor essayeurs en goud- en zilversmeden. Gron.* 1821. Te *Groningen* tot hoogl. in de scheikunde aangesteld, hield hij eene rede over de vorderingen en de voortreffelijkheid der nieuwe scheikunde, opgenomen in de *Annales Acad. Gron.* 1823—24. Met een' practischen geest bezield, wilde hij de theorie op het dagelijksche leven toegepast hebben; van daar de menigte zijner proeven, welke hij gedurig met goed gevolg nam; van daar zijn werken met electrische krachten; van daar de vele schriften, die hij heeft uitgegeven, opgeteld in Holtrop's *Bibl. medico-chirurg. et pharmaceutico-chemica*, pag. 339—342, van welke wij de volgende noemen: *Scheik. Verhand. over eenige verbindingen van den phosphorus. Gron.* 1809. — *Over de cinchonine en chinine.* Ib. 1822. — *Over de morphine.* Ib. 1823. — *Over de chlorine-verbindingen*, enz. Ib. 1827. — *Overzigt van de leer der stochiometrie.* Ib. 1827. Na zijn' dood heeft de hoogl. Th. van Swinderen den kundigen man gehuldigd door de uitgave van een boekske: *Nagedachtenis van S. Stratingh, gevierd in het Genootschap ter bevord. der natuurk. wet. te Gron.* Ib. 1841, waarin Stratingh's redevoeringen, gedichten en andere bijdragen, tot hem betrekkelijk, zijn opgenomen.

STREEK (JURRIAAN VAN), geb. in 1632, † 1678 te *Amsterdam*, vond vooral smaak in het schilderen van stillevens, welke hij in harmonische schikking meestal zamenstelde uit gepluimde helmen, boeken, brieven, speeltuigen, doodshoofden en meer dergelijke voorwerpen, die de vergankelijkheid van 't menschelijk leven aanduiden, en die de Franschman Descamps *fort tristes* noemde. Hij had een stout penseel; wist zijn licht

en bruin goed waar te nemen, en alles natuurlijk daar te stellen; ook heeft hij eenige portretten vervaardigd. — Zijn zoon

STREEK (HENDRIK VAN), geb. in 1659 te *Amst.*, ontving van hem onderrigt in de teeken-en schilderkunst; legde zich bijzonder toe op het beeldhouwen onder de leiding van W. van der Hoeven; doch vond na zijns vaders dood meer behagen in 't schilderen, waarin hij zich verder oefende onder E. de Wit, wiens manier hij volgde in 't schilderen van kerkjes en andere gebouwen. De schrijvers, die van hem gewagen, melden verder geene bijzonderheden.

STRESO (CLEMENS) aanvaardde de predikdienst in 1677 te *Repelen* in 't graafschap *Meurs*, van waar men hem in 1699 naar *Amsterdam* beriep als Hoogd. predikant, waar hij gestorven is den 31. Jan. 1718. Hij schreef over Paulus' *Brieven aan de Rom.*, *Coll. en Thess.*, over dien aan *de Hebr.* Over de *Brieven* van Petrus. Over *De geestelijke welstand des herten* en and. zaken.

— (JOHANNES ALBERTUS), geb. in 1767, † 1842, genoot, na 't vroegtijdig verlies van zijn' vader, eene letterkundige opvoeding bij zijn' neef en naamgenoot, predikant te *Leijden.* Ter zijner vorming voor de Evang.-dienst bezocht hij de Harderwijksche, daarna de Leijdsche hoogeschool en werd in 1790 tot predikant beroepen te *Noordwijk aan Zee*, vervolgens te *Loenen aan de Vecht*, *Z. Bommel* en eindelijk te *Kampen.* Zijn ziekelijke toestand noodzaakte hem in 1827 emeritus te worden, salvo honore. Nu sleet hij zijne dagen op een buitenverblijf bij *Arnhem*, tot aan den dood zijner vrouw, toen hij in deze stad zijn verblijf nam. Zijne ervarenheid in de kerkelijke en vaderl. geschiedenis en oudheidk., toonde hij o. a. in de door Teijlers 2de Genootschap bekroonde verhand. *Over de levenswijze en gewoonten der Nederlanderen, van de vroegste tijden af, tot aan het einde der* 16*de eeuw.* — *Iets over de* 3 *eerste Christen-eeuwen. Arnh.* 1828. — *Konstantijn de Groote en Karel de Groote.* Ib. 1820. — Zijn werk *Over Maurits van Saxen* heeft hij niet mogen voltooijen. Zijne gematigde denkwijze straalt door in zijn: *Vredewoord aan de R. Katholijken.* Ook schreef hij een *Godsdienstig leerboek voor de jeugd.* Sedert 1821 was hij lid der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden.* Hij genoot van allen, die hem kenden, als geleerde, mensch en Christen, achting en liefde.

STRICK (JOHAN) sproot uit een oud aanzienlijk geslacht, dat reeds in de elfde eeuw in 't bisdom *Munster* bestond, en zich vroeger in de kruistogten onderscheiden, en ten bewijze van een groot verlies of zware wonden, een wapen zou ont-

vangen hebben met 3 zwarte merels, met afgeknotte poten en bekken. Hij was de zoon van Johan S., ontvanger-generaal der tollen op den *Rhijn* van Keizer Karel V, en werd geb. den 3. Febr. 1556, † 8 Sept. 1604. Men vindt hem in 1576 onder 't gevolg van graaf Floris van *Kuilenburg* te *Bommel*, waar eene vergadering belegd was, om de vereeniging der onderscheidene gewesten tot stand te brengen. Hij was denkelijk secretaris van den graaf, met wien hij later in naauwer vriendschapsbetrekking kwam. In 1580 werd hij aangesteld tot secretaris der nader vereenigde gewesten en behoorde 't volg. jaar tot de afgevaardigden van 't collegie der nadere unie te *Kampen*, om het ontzet van *Steenwijk*, door Rennenberg belegerd, zoo veel mogelijk, te bevorderen. Hierin kweet hij zich zoo, dat dit ontzet meerendeels aan zijn beleid te danken was, weshalve de Staten hem, tot erkentenis van deze en andere gewigtige diensten, eene buitengewone wedde toelegden. In 1582 stelde men hem aan tot secretaris der Staten van *Utrecht*, als de eerste die dit ambt waarnam, afgescheiden van het domkapittel. Wegens onaangenaamheden, die hem de aanhangers van Leycester berokkenden, legde hij in 1589 zijn ambt neder, waarin hem de ongelukkige G. van Ledenberg opvolgde. 't Volgende jaar vertrok hij naar *Kuilenburg*, waar de reeds genoemde graaf hem benoemde tot rentmeester en in 1602 tot raad en secretaris. Hij was gehuwd aan Maria van Wijck, bij welke hij vele kinderen verwekte, van welke wij slechts vermelden zijn zoon:

STRICK (JOHAN), die in 1618 in 't bewind kwam, en in 1620 tot lid benoemd werd der geëligeerden van *Utrecht* en tot deken en scholaster der kerk van *Oudmunster*. Hij had veel gezag en invloed op het binnenlandsch bestuur, dat grootendeels op hem rustte, en werd ook in onderscheidene staatscommissiën in *den Haag* gebruikt. Hij kocht in 1628 de heerlijkheid *Linschoten*, 4 jaren later die van *Polanen* en stond in gunst bij Lodewijk XIII, koning van *Frankrijk*, die hem en zijn geslacht in 1634 in den adelstand verhief, zijn wapen vermeerderde en hem de ridderorde schonk van St. Michiel. Hij stierf in 1648. Zijne echtgenoote was Beatrix Gibels of Gibellini.

— (PAULUS HUBERT ADRIAAN JAN) VAN EN TOT LINSCHOTEN, heer van *Polanen*, vrijheer van *Heekendorp*, geb. in 17.., † 25 Julij 1819 te *Bologne*, was in 1796 lid van de eerste nationale vergadering; daarna wegens de Bat. republiek afgezant te *Stuttgard*, waar hij in vriendschapsbetrekking met de voornaamste geleerden en dichters van *Duitschland* kwam.

Zijne vrije godsdienstige en staatkundige begrippen waren den toenmaligen keurvorst van *Wurtemburg* minder aangenaam, en berokkenden hem eenige moeijelijkheden. Na zijne terugroeping leefde hij ambteloos op zijn landgoed *Linschoten*, terwijl hij alle vereerende aanbiedingen van koning Lodewijk Napoleon van de hand wees, en zich alleen bezig hield met het beoefenen der dichtkunst, fraaije letteren en wetenschappen. In 1807 benoemde hem de koning van *Pruissen* tot kamerheer en schonk hem de orde van den rooden adelaar. In het najaar van 1808 kwam hij uit *Duitschland* terug, om voor altoos den vaderlandschen grond te verlaten. Hij vestigde zich te *Mannheim;* bragt, na onze afschudding van 't Fransche juk, aan de plaats zijner geboorte wel een kort bezoek, doch was te veel met *Duitschland* ingenomen, om ooit een echt Nederlander te kunnen worden. De wijsbegeerte, geschiedenis, taal-, kruidkunde en landbouw, waren zijne geliefdkoosde wetenschappen; de beoefening der dichtkunst, zoowel in 't Hoog- als Nederduitsch, was zijne aangenaamste uitspanning; en hoe hij die beoefende, kunnen zijne stukken getuigen in de *Kleine dichterlijke H. S. S.*, in de *Dichtvruchten* van den Vriendenkring: *Kunst door vriendschap volmaakter*, in de *Proeve eener vertaling van 't Pervigilium Veneris* enz. *Utr.* 1805, in een' bundel *Gedichten*, *Amst.* 1808, met belangrijke aanteeken., in *Winterrecepten*, Ib. 1808, in 10 *Lierzangen van Horatius, in dezelfde voetmaat overgebragt.* Ib. 1808, en in zijne *Klagte bij het graf van Mr. J. Hinlopen. Utr.* 1809. Tot het *Landbouwkundig Magazijn* van Kops leverde hij eenige gewigtige bijdragen. Sommige houden hem voor den schrijver van de zoo beruchte: *Vertraute Briefe während eines Durchflugs durch eine Theil der Nördlicher Prov. des Königreichs der Niederlände, im Sommer des Jahrs* 1817.

STRONCK (CAREL WILLEM) werd geb. te *Tiel* 25 Jun. 1775 en † 29 Mei 1853. Na het vlijtig beoefenen der oude en nieuwe talen aldaar bezocht hij de Utr. hoogeschool, ten einde zich voor de Evang.-dienst te vormen. Zijne vatbaarheid voor de wiskunde bewoog Hennert, om hem voor die wetenschap te winnen; doch Stronck gaf aan de theologische de voorkeur, en legde zich bijzonder toe op de Oostersche talen. Hij verliet *Utrecht* in 1797, na het verdedigen van een: *Specimen de doctrina et dictione Joh. Apostoli ad Jesu magistri doctrinam dictionemque exacte composita;* werd nog datzelfde jaar pred. te *Odijk*, daarna te *Jisp*, en in 1802 te *Dordrecht*, en eindigde aldaar zijn 50jarig dienstwerk met eene plegtige dankrede. Behalve ter oprigting van eene zondagschool, van eene afdeeling

des Ned. Bijbelgenootschaps, was hij ook bij andere godsdienstige genootschappen nuttig werkzaam, en lid van onderscheidene wetenschappelijke. Ofschoon niet uitmuntende als kanselredenaar, droegen zijne leerr. het kenmerk van eenvoudigheid, duidelijkheid en hartelijkheid. Hij wist de beoefening der klassieke, met de theologische geleerdheid te paren. Zijn *Bijbelsch huisboek*, waarvan Scheidius het 1ste deel had bewerkt, en dat in 1800—20 in 7 dln. verscheen, doet hem kennen als een ervaren, taal- oordeel- geschied- en oudheidkundige, gelijk ook zijne *Proeve eener opgave van de geschiedkundige berigten betreffende de gesch. van David, vergeleken met zoodanige gewijde dichtstukken, welke aan hem met zekerheid of waarschijnlijkheid toegekend worden*, in 1807 bekroond door 't Haagsche Gen. ter verdediging van de Chr. godsdienst. Meer populair is zijne *Gesch. van Jezus naar de 4 Evangeliën*, 1800, en zijn *Volksboek over de pligten der zamenleving*, in 1801 bekroond door de Maatsch. Tot nut van 't alg. Hoe hij de klassiekers beoefende, ziet men uit zijne: *Observationes criticae in Homeri hymnum in Cererem*, geplaatst in de *N. verhandel. van 't Zeeuwsche Gen. der wetenschappen*, 1819, 3de deel 3de st. Ook moet hij soms de Lat. lier bespeeld hebben blijkens de dichtregels, die hij na den dood van B. F. Tijdeman in 't licht zond onder den titel: *Ad Collegas de morte etc.* 1829. Tot 3 malen toe kwam hij te *Harderwijk* in aanmerking als hoogl. in de Oostersche talen, terwijl Willem I zijne verdiensten huldigde door het ridderkruis van den Ned. leeuw en de Utr. hoogeschool hem eershalve tot doctor in de theologie benoemde.

STROIJKENS (HENDRIK WILLEM), geb. in 1785 te *Leuven*, trad als soldaat in Nov. 1805 in Fransche dienst. Bijzondere neiging gevoelende voor de geneeskunst, besteedde hij aan hare beoefening al zijn' tijd en werd hem op zijn verzoek, vergund om de zieken te mogen helpen. Weldra bij het hospitaal van *La Rochelle* als hulp-chirurgijn geplaatst, werd hij in 1808 benoemd tot chirurgijn 3de klasse bij het hospitaal te *Leuven.* Na de campagne van 1809 bijgewoond en zich bij *Wagram* onderscheiden te hebben, benoemde men hem in 1810 tot hulpmajoor bij het 32ste Reg. van linie, en legde hij den 21 Julij van dat jaar een examen af aan de Parijsche hoogeschool, waarop hij, na het verdedigen eener thesis *De salvandis asphiticis*, tot med. doctor werd gepromoveerd. Na bij keizerlijk decreet benoemd te zijn tot chirurgijn-majoor, woonde hij de campagnes bij van 1813 en 14, werd chir.-maj. van de hospitalen te *Dresden* en *Neustadt*, woonde de roemrijke verde-

diging van *Glogau* bij en bleef hier tot den val van het keizerrijk. In 1815 trad hij in Ned. dienst, bleef verbonden aan het hospitaal van *Brussel* tot 1819, werd in 1830 benoemd tot off. van gez. 1ste klasse, later tot chir.-maj. te *Delft* en in 1834 tot ridder van den Ned. leeuw. De bekwame en moedige man overleed den 10. April 1849 op zijne buitenplaats te *Putten* in *Noord-Braband.*

STROIJKENS (JAN HENDRIK), broeder van bovenstaande, geb. te *Leuven* 17 Febr. 1788, trad in 1806 te *Parijs* in dienst, en werd, na de inferieure rangen doorloopen te hebben, in 1815 als adjudant-onderoff. ontslagen. Daarop in Ned. dienst overgaande, werd hij in 1816 reeds 2de luit., in 1828 luit.-adjudant, ging in October 1830 in Belgische dienst over als kap.-adj.-maj. bij het 4de Reg. van linie, werd in 1832 aangesteld tot majoor bij het 3de Reg. Jagers, in Dec. deszelfde jaars tot komm. van de citadel van *Antwerpen* en in 1834 tot komm. van de troepen des linkeroevers van de *Schelde.* In 1839 was hij luit.-kol. komm. van *Brussel* en in 1842 kol. 1ste klasse. Leopold droeg hem eene speciale zending op naar Don Fernando van Portugal, die hem met eene degen van eer begiftigde, van welke zending hij in Mei 1837 terugkeerde. Hij heeft de veldtogten van 1807, 8, 9 in *Duitschland*, van 1810, 11, 12 en 13 in *Spanje*, van 1814 en 15 in *Frankrijk* en van 1830, 31 en 32 in *België* medegemaakt. In den slag van *Montereau* werd hij op het zelfde oogenblik, dat Napoleon gewond werd, door eene hevige bajonetsteek in het linker been getroffen. Hij was sedert Mei 1815 ridder van het Legioen van eer, en werd in 1835 tot ridder der Leopolds-orde, in 1836 tot kommandeur met de ster van de militaire Portugesche orde en in 1849 tot offic. van de Leopolds-orde benoemd. Hij † te *Brussel* den 20 Nov. 1849 en werd met zeer veel plegtigheid ter aarde besteld.

STRUCHTMEIJER (JOHANNES CHRISTOPHORUS), geb. te *Dantzig* 16 Jan. 1698, † 15 Sept. 1764, bezocht de Geldersche hoogeschool in 1716, na zich in zijn vaderland in de oude talen te hebben geoefend, om zich inzonderheid op de theol. wetenschappen toe te leggen onder Meier en Cremer. Tot proponent bevorderd in 1722, en niet naar wensch slagende, in het spoedig verkrijgen eener standplaats, nam hij in 1724 het conrectoraat aan te *Kuilenburg*, 't volg. jaar te *Middelburg*, toen het rectoraat te *Harlingen* en te *Tiel.* Van hier benoemde men hem in 1730 te *Harderwijk* tot hoogl. in de historie, welsprekendheid en Gr. taal; en daar hield hij eene

intreêrede: *De origine Tartari* en 3 jaren later een rectorale rede: *De origine Elysii fabulosi;* welke onderwerpen hij naderhand uitvoeriger behandelde in zijne *Theologia mythica*, *sive de origine Tartari et Elysii. Hard.* 1743, waarin hij trachtte te betoogen, dat men in de mythologie de leerstellingen vond van de Chr. godsdienst. Zoo meende hij o. a. in den drietand van Neptunus, de drie-eenheid, in de geboorte van Minerva uit het hoofd van Jupiter, de generatie des Zoons ontdekt te hebben. In latere schriften heeft hij dit bizarre stelsel nog nader ontwikkeld en uitgebreid, o. a. in de *Jonglingschap van Hercules* en de *Zinnebeeldige Hercules*, beide door zijn zoon P. L. S. uit het Lat. vert., het laatste onder den titel: *De zinnebeeldige Herc. of verh. over de geb. en kindschheid van dien afgod*, *waarin getoont wordt*, *dat al wat daarvan verhaald wordt*, *genomen is uit de overlevering van Christus enz. Hard.* 1757. Daarin zijn b. v. de 2 slangen, welke Hercules in zijne wieg doodde, de Farizeërs en de Sadduceërs; en het anker wijn, dat Herc. in eens opdronk, de groote volksmenigte welke den Heiland volgde en Hem tot verheuging strekte. Verdienstelijker zijn zijne redevoer. *De jure grammatici in decidenda quaestione apud quos sit suprema Belgii foed. potestas.* — *De causis et tempore abrogati imperii Hispanici per Belg. foed.*, op welke hij den *commentarius* gaf in zijn werk: *De Republica supremaque ejus potestate. Traj.* 1762 in 4to. — Zijne *Gesch. der Joden onder hunne landvorsten*, door zijn' zoon uitgegeven te *Gron.* 1808. Zijne *Rudimenta linguae Graecae*, langen tijd op de scholen gebruikt en met verbeteringen uitgegeven door Scheidius, H. Bosscha en J. T. Bergman. Intusschen nam hij, na G. ten Cate's dood in 1749, het onderrigt in de Oostersche, bijzonder in de Hebr. letterkunde op zich, en bezorgde een' beredeneerden catalogus van de acad. bibliotheek in 7 dln., waarvoor de curatoren hem een geschenk vereerden van *f* 900. — Zijn oudste zoon

STRUCHTMEIJER (JODOCUS JOHANNES) gaf op zijn 19de jaar eene proeve van verbetering en opheldering der oude schrijvers in: *Animadversiones crit. libri II. Hard.* 1755, en werd 2 jaren later bevorderd tot doctor in de regten. In 1757 kwam hij, terwijl hij zich als advocaat te *Harderwijk* gevestigd had, aldaar in aanmerking als prof. juris. — Zijn broeder

— (PETRUS LUCRETIUS), die in zijne geb.-plaats in de letteren studeerde, verkreeg daarin ten jare 1757 de doctorale waardigheid, en werd 3 jaren later tot conrector benoemd te *Zutphen*, met den titel van professor der hist. en welsprekendheid. Deze betrekking verwisselde hij in 1771 met het recto-

raat te *Groningen*. Ook hij kwam tweemalen te *Harderwijk* in aanmerking voor het professoraat en wordt bijzonder geroemd om zijne Grieksche geleerdheid. Hij heeft vele bekwame leerlingen gevormd, doch weinige vruchten zijner nasporingen het licht doen zien. Wij kennen slechts zijne uitgewerkte beoordeeling van een gedeelte der vertaling van Plutarchus' *Levens der beroemde Grieken en Romeinen*, door de hoogll. Wassenbergh en Bosscha, geplaatst in de *Bijdragen* van Feith en Kantelaar. Eene menigte letterkundige aanteek. en geschriften heeft hij in handschrift nagelaten, waarvan men de lijst vindt, met die van zijn' vader, in de *Konst- en Letterbode* voor 1817, I, 295 en 96.

STRUIJCK (NICOLAAS), geb. te *Amsterdam* 19 Mei 1687, † 15 Mei 1769, openbaarde van zijne jeugd af grooten lust voor de wiskunde. Hij gaf in zijne geb.-stad daarin onderwijs, alsmede in de zeevaart en sterrekunde; was mede-correspondent der Kon. Academie van wetenschappen te *Parijs;* en gaf in 't licht eene *Inleiding tot de algemeene geographie, benevens eene sterrekundige en andere verhandelingen. Amst.* 1753; waarmede hij niet slechts ten doel had, om landschappen en steden, tot bijzondere rijken en staten behoorende, te doen kennen, maar vooral om eene algemeene kennis van de aarde onder zijne landgenooten te verspreiden. Daarenboven handelde hij in dit werk en in een ander, getiteld: *Vervolg op de beschrijv. der staartsterren en nadere ontdekkingen omtrent den staat van 't menschelijk geslacht.* Ib. 1753, over de kometen, en toont aan, hoe zij regelmatig, binnen een' vasten tijd, om de zon loopen enz., hoe de toepassing en aanwending der wiskunde bevorderlijk is ter bereiking en uitbreiding der kennis van den loop der hemelsche ligchamen. Zijn roem zou verder geklonken hebben, indien hij in de taal der geleerden had geschreven. Ook in het vak, dat men voorheen politieke rekenkunde noemde, was hij ervaren, blijkens zijne: *Uitrekening der kanssen in het spelen.* Ib. 1726. Nog gaf hij met G. la Borde een werkje: *Over het boekhouden.* F. Hemsterhuis, die hem goed gekend heeft, geeft in een' brief aan zijne Diotime geene gunstige beschrijving van zijn karakter, als bijzonder ijdel, bij- en ligtgeloovig. Zie diens *Œuvres*, *III*, 117 en 118, uitgave van L. S. P. Meijboom.

— (ANTONIE), welligt een broeder van bovenstaande, was mathematicus der stad *Rotterdam*, en van de admiraliteit op de *Maas*, mitsgaders examinator der zee-officieren. Overigens weten wij niets van hem, als dat hij heeft uitgegeven eene: *Verhandel. over de zeevaartkunde of onderwijs in de stuurmans-*

kunst, *in* 2 *dln. Rott.* 1768, herdrukt in 1777; welke volgens een bevoegd beoordeelaar, thans nog geenszins alle belang verloren heeft, en aan te merken is als eene eerste poging, om in onze taal de zeevaartkunde wat wetenschappelijker te behandelen, dan vroeger en soms ook later is geschied.

STRUIJS (JACOB) was welligt een Amsterdammer, die zich in de 1ste helft der 17de eeuw bekend maakte door eenige berijmde tooneelspelen, waarvan sommige nog al opgang maakten. Ze zijn 5 in getal: *Albonus en Rosemonda. Amst.* 1631. — *De Amsterdamsche juffertjes.* Ib. 1631. — *Ontschaking van Proserpina.* Ib. 1634. — *Romeo en Juliette.* Ib. 1634, kennelijk uit dezelfde Italiaansche bron ontleend, als waaruit Shakespeare en Goethe hunne bekende treurspelen van dien naam geput hebben. — *Styrus et Ariane*, welk tooneelstuk meermalen is herdrukt, in 1634 verscheen reeds de 3de druk en in 1642, 1671 en 1682 op nieuw eene uitgave. Het is ook uit Italiaansche novellen ontleend; maar de bewerking is stroef en plat.

STRIJ (ABRAHAM VAN), geb. te *Dordrecht* 31 Dec. 1753, † 7 Maart 1826, werd door zijn' vader opgeleid tot verwer en sieraadschilder; daarbij viel zijn smaak eerst op 't schilderen van bloemen en fruit, daarna van zaal- en tuin- huis- en schoorsteenstukken, Turksche en Chineesche tenten en dergelijke; terwijl hij zich later bepaalde tot portretten en gezelschapsstukken. Er bestaan van hem vele teekeningen, zóó van eigen vinding als naar de schilderijen van beroemde meesters, die zeer geacht worden, en zijne schilderijen, die zich kenmerken door een vlug en geestig penseel, worden goed betaald. Hij was correspondent der 4de kl. van 't Kon. Nederl. Instituut, en lid van de Kon. Schilder-academie te *Antwerpen*. In 't Amsterd. Museum ziet men van hem: *Een teekenende jongeling.* — Zijn broeder

— (JACOB VAN), geb. te *Dordrecht* 2 Oct. 1756, † 4 Febr. 1815, leerde bij zijn' vader de teekenkunst; bezocht *Antwerpen* om onder den hist.-schilder A. C. Lens en bij de Teeken-academie zich verder te volmaken; legde zich, na zijne terugkomst meer bepaald op de schilderkunst toe, nam getrouw de natuur waar, bestudeerde de beste modellen, bijzonder die van den beroemden A. Cuijp, zijn stadgenoot, wiens manier in de keuze der onderwerpen hij zoo treffend wist na te bootsen, dat een geoefend oog moeijelijk de kopij van het oorspronkelijke wist te onderscheiden. Zijne veldgezigten, mild met vee gestoffeerd; zijne zomer- en winter-tafereelen, kenschetsen den bekwamen

meester, en worden zeer op prijs gesteld. Niet minder zijne teekeningen met sapverw en met roet in den trant van Cuijp en Hobbema. Men staat verbaasd, hoe hij met handen, door de kalkjicht misvormd, met vingers die naauwelijks het penseel konden vast houden, zulke meesterstukken heeft kunnen daarstellen. En niettegenstaande zijne kwalen en ziekelijk gestel, gaf hij steeds aan zijne zucht om de natuur naauwkeurig gade te slaan, in welk jaargetijde ook, zelfs bij ongunstig weêr, gehoor. De schrijver van *Hollands roem* was daarvan ooggetuige; bij gelegenheid van den watersnood in 1809, toen ook de *Alblasserwaard* zoo deerlijk in die ramp deelde, had Strij hem, wiens betrekkingen hem derwaarts riepen, zijn verlangen te kennen gegeven, om dit treurtooneel naar 't leven af te beelden. Daar zag men hem, niettegenstaande zijne zwakke gezondheid, op eene der sluizen, of op den dijk aan een boomstam, in wintergewaad gezeten, en met verstijfde handen ongelooflijk vaardig het droevig watertooneel in onderscheidene tafereelen zoo getrouwelijk afbeelden, dat men de naauwkeurigheid en het voortreffelijke dezer kunstgewrochten moest bewonderen. Hij bezat bovendien een schrander oordeel en veel belezenheid; was correspondent van 't Kon. Ned. Instituut en deelde om zijn braaf en voorbeeldig gedrag in algemeene achting. Het Haagsche Museum prijkt met een landschapje met beestjes van zijne hand.

STRIJEN (JOHAN VAN), geb. in *Zeeland*, verkreeg, waarschijnlijk te *Leuven*, den graad van meester in de vrije kunsten en van licentiaat in de godgeleerdheid. Hij was eerst pastoor te *Koukerk* in *Zeeland;* werd vervolgens door de abtdij en 't kapittel aangesteld tot algemeen vicaris van den bisschop van *Middelburg* Nic. de Castri; na diens dood tot zijn opvolger gekozen door den koning van *Spanje* en in Aug. 1581 te *Namen* gemijterd als 2de bisschop van *Middelburg.* Doch de gemoederen waren reeds zeer afkeerig van den Spaanschen monarch en die stad ook reeds in handen van den prins van *Oranje*, zoodat hij den bisschoppelijken zetel niet kon bestijgen. Sedert hield hij zich te *Keulen* en te *Roermonde* op; tot dat hem het bestuur van 't nieuw gestichtte Konings-collegie te *Leuven* werd opgedragen, hetwelk hij tot aan zijn dood, 8 Julij 1594, loffelijk heeft waargenomen.

STUART (ADAM), denkelijk een Schot, was eenige jaren hoogleeraar geweest in de wijsbegeerte te *Sedan*, toen hij in 1644, terwijl hij te *Londen* verblijf hield, op aanbeveling waarschijnlijk van Salmasius, naar *Leijden* werd beroepen als

professor primarius philosophiae. Hij openbaarde zich weldra als een vinnig tegenstander van Cartesius, en liet in 1648 onder zijne voorzitting eenige stellingen verdedigen tegen de gevoelens van dezen wijsgeer. Dit verwekte onder de studenten, die de Cartesiaansche gevoelens aankleefden, eene hevige beweging; de hoogl. werd openlijk beschimpt en het kwam tot eene vechtpartij. De curatoren, die reeds vroeger hem verboden hadden, over Cartesius en zijne leer te handelen, herhaalden dat verbod en ontzeiden aan Stuart de bevoegdheid, om in de bovennatuurkunde onderwijs te geven. Zijne betrekking was niet van de aangenaamste; in 1653 stond hij bij een openbaar dispuut, andermaal bloot aan de uitjouwing en verguizing van eenige studenten, en onderging ook in den senaat beleedigingen van zijn' ambtgenoot Vorstius. Hem ontbrak de geest van bezadigd onderzoek en bondige wederlegging, gelijk den echten wijsgeer betaamt; van daar dat zijn onderwijs over 't algemeen weinig bijval vond. Hij eindigde zijne dagen in 1654. — Zijn zoon

STUART (DAVID) werd in 1661 gemagtigd om bij voorraad openbare lezingen te houden over de wijsbegeerte, en bij openlijke disputatien voort te zetten. Na den dood van Heereboort in 1662 werd hem als buitengewoon hoogl. het onderwijs der redeneerkunde aanbevolen; terwijl hij zich in 1664 bevorderd zag tot gewoon hoogl. in de philosophie. Hij had daarvan slechts weinige jaren genot, wijl hij stierf in 1669 te *Parijs*, werwaarts hij zich begeven had ter genezing van eene pijnlijke kwaal.

— (MARTINUS), geb. te *Rotterdam* uit een Schotsch geslacht, 4 Oct. 1765, † 22 Nov. 1826, genoot eene godsdienstige opvoeding, en behaalde op de Erasmiaansche school den eenen eereprijs na den anderen, zoodat hij, wel toegerust, in 1780 het Remonstr. Seminarium te *Amsterdam* kon bezoeken. Hier ontving hij, behalve onderrigt in de theol., ook lessen in de oude talen van Wijttenbach, en in de wis- en natuurkunde onder van Swinden, wien hij steeds als vriend en vader mogt eeren. Ook sloot hij hier een' vriendschapsband met C. W. Westerbaen, later zijn ambtgenoot, die eene treffende lijkrede over hem uitsprak. In 1787 riep hem de Rem. gemeente te *Dokkum* tot herder en leeraar; 3 jaren later werd hij verplaatst naar *Utrecht*, waar hij als kanselredenaar schitterde, en eene vertaling begon van 't bekende werk van Barthélemy, *Voyage du jeune Anacharsis en Grèce*, daarna voltooid in 10 dln. *Amst.* 1794—1801, en zijne *Ro-*

meinsche geschiedenissen, waarvan het 30ste en laatste deel in 1810 het licht zag. Naar *Amsterdam* beroepen, aanvaardde hij daar het leeraarsambt den 20 Oct. 1793, en maakte weldra zulk een opgang, dat ook anderen hem gaarne hoorden. Onvermoeid in zijne dienst, ijverig de belangen behartigende zijner kerk, won hij de algemeene achting. Verdraagzaam in zijne gevoelens, stond hij steeds op den besten voet met leeraars en beoefenaars der godgeleerdheid van elke rigting. Wetenschappelijke gesprekken waren hem 't aangenaamst, en in de kunstwereld geen vreemdeling, werd hij dikwijls door schilders geraadpleegd omtrent costuum en ordonnantie. Van zijn' werkzamen geest hebben wij reeds gesproken, en nog bezig met Rome's daden en lotgevallen voor 't nageslacht te schetsen, ondernam hij de *Tafereelen der Fransche staatsomwenteling*, waarvan 't 1ste deel in 1794 verscheen; doch staakte zijne medewerking met het 2de, terwijl de overige 25 dln. door den hoogl. J. Konijnenburg bewerkt zijn. In 1793 verschenen zijne 3 dln. *Leerr. over de gesch. van Joseph*, gezamelijk met zijn ambtgenoot P. van der Breggen Paauw behandeld. Afzonderlijk uitgegevene leerr. en redevoeringen laten wij onvermeld, van de laatste slechts noemende zijne rede *Over de scherts van Socrates*, opgenomen in de werken van 't Kon. Nederl. Instituut, waarvan hij sedert 1808 lid was. Bij koning Lodewijk stond hij in hoog aanzien en voerde met hem dikwijls gesprekken over kunst of geschiedenis, ook wel over staatszaken. Behalve eenige vertalingen gaf hij in dit tijdvak met J. Kuijper, die voor de platen zorgde: *De mensch zoo als hij voorkomt op den bekenden aardbol*, 6 dln. 1803—7, welk werk door den dood van Kuijper werd afgebroken. Na 1813 ondernam hij het werk: *De N. Nederl. jaarboeken*, dat door verschillende handen was gegaan van 1747—98, maar sedert opgehouden had. De 6 dln. dezer *Jaarboeken*, loopende van 15 Nov. 1798 tot 30 Maart 1814, waar zich de meer uitvoerige *Jaarb. van 't koningrijk der Nederl.* 16 dln. van 1814—22 aansluiten, zijn beide door Stuart zamengebragt, die inmiddels in 1815 tot historie-schrijver des rijks was benoemd. In deze betrekking maakte hij ook een *Vervolg* op Wagenaar's *Vaderl. Hist.*, 4 dln. met pl. en kaarten, loopende van den dood van prins Willem IV tot op den Parijschen vrede in 1784, doch, evenmin als de *Jaarboeken*, door hem voltooid. Zijne *Nagelatene Leerredenen*, 6 dln. 1827—29, zijn door zijn' zoon Arnoldus Abraham, benevens zijne *Nagel. redevoeringen*, 2 dln. in 't licht gegeven. Zijne welsprekendheid kenmerkte

zich door diepte van opvatting, kernachtige taal en gloed van verbeelding, maar ook door zekere gedrongenheid en overvolheid der zinnen. Als geschiedschrijver is zijn verhaaltrant schoon en boeijend, soms al te uitvoerig, terwijl zijne karakterschetsen den menschenkenner aanduiden. Zijn verstandig gedrag in de door den keizer Nap. gekozene commissie ter organisatie van het Hervormde kerkwezen, staat geboekt in de *Gesch. van de Herv. Chrl. kerk in Nederl.* door IJpey en Dermout, IV, 514 enz.

STURMIUS (HUBERTUS), geb. in 't *Guliksche*, volbragt zijne theol. studiën te *Heidelberg* en verkreeg er de doctorale waardigheid. De roem zijner geleerdheid bragt hem in 1579 te *Leijden*, waar curatoren hem toestonden voorlezingen te houden over de godgeleerdheid. Later werd hij in die wetenschap als buitengewoon hoogl. met eene vaste jaarwedde aangesteld. Het schijnt dat hij aan de verwachting, die men van hem koesterde, niet heeft beantwoord; althans toen hij in Apr. 1584 zijn ontslag verzocht, ten einde naar den *Paltz* terug te keeren, stelden de curatoren geene pogingen in 't werk om hem te houden, ofschoon een aantal theol. candidaten daar ernstig op aanhielden. Hij heeft een paar schriften nagelaten: *Scholae duae ad I Cor.* I: 1 *et* 2 en *Diatribe de aeterna praedestinatione.*

STUVEN (ERNST), geb. te *Hamburg* in 1657, kwam op zijn 18de jaar te *Amsterdam*, ten einde zich verder in de schilderkunst, waartoe hij in zijne geb.-stad de gronden gelegd had, te oefenen. Hij werd een leerling van den portretschilder J. Voorhout, dien hij vroeger had leeren kennen; doch meer geneigdheid krijgende tot het afbeelden van bloemen en vruchten, begaf hij zich onder de leiding van W. van Aalst en A. Mignon en maakte weldra in dit vak zulke vorderingen, dat hij roem verwierf en een toereikend bestaan voor hem en zijne vrouw en kinderen zou gevonden hebben, indien hij zich niet aan allerlei buitensporigheden had overgegeven. Hij had o. a. handdadig deel in een oproer binnen *Amst.* in 1696, bij gelegenheid van eene keur op 't begraven vastgesteld, waarbij hij echter den dans ontsprong. Eene vreeselijke mishandeling van een zijner leerlingen, en zijne geweldige verzetting tegen de geregtsdienaars bragten hem eindelijk in het tuchthuis, voor den tijd van 12 jaren, en zijne vrouw in 't spinhuis. Doch op voorspraak kreeg hij 6 jaren afslag, en later nog drie, mits hij voor altoos de stad ruimde. In 1701 ontslagen, voldeed hij niet aan deze voorwaarde; en kwam andermaal door zijne belastering van den magistraat in hechtenis, waaruit hij echter het volg. jaar ontslagen werd, waarop hij zich naar *Haarlem*

begaf bij R. de Hooghe, vervolgens naar *Rotterdam*, waar hij nog eenigen tijd de kunst beoefende, toen de dood een einde maakte aan zijn woelig leven.

STIJL (SIMON), geb. te *Harlingen* 25 Febr. 1731, † 24 Mei 1804, leerde aldaar de beginselen der oude talen, en kwam op zijn 13de jaar op de Franeker hoogeschool, waar hij aan zijn' lust in de beoefening der Classici ruimschoots kon voldoen onder Valkenaar en Schrader, terwijl hij zich in de wiskunde oefende onder IJpey en in de geneeskunst onder Ouwens. Zoo toegerust, bezocht hij *Leijden*, om zich inzonderheid op de laatstgenoemde wetenschap toe te leggen, en werd in 1754 te *Franeker* tot med. doctor bevorderd met eene diss. *De motibus musculorum automaticis.* Hij vestigde zich te *Harlingen*, waar eene besmettelijke ziekte in 1779 hem gelegenheid verschafte, zijne menschenliefde aan den dag te leggen. Hij was de vraagbaak van jonge genees- en heelkundigen; 16 jaren lang de steller der vragen en eerste beoordeelaar der verhandel. door 't genootschap *Servandis civibus* uitgegeven. Zijne taal- en dichtkundige oefeningen liet hij daarbij niet varen. In de Fransche, Eng., Hoogd. en Italiaansche letterkunde was hij geen vreemdeling: inzonderheid ging hem de kennis onzer schoone en rijke moedertaal ter harte. Toon- en teekenkunst beoefende hij ter zijner uitspanning. Op het liefhebberij tooneel, te *Harlingen* geopend in 1762, speelde hij gedurende 13 jaren meestal de hoofdrollen, zoowel in het treur- als blijspel. Doch later zou hij een ander tooneel optreden en wel het staatkundige. Hij werd er in 1795 zijns ondanks op verplaatst, toen hij, tot lid benoemd der Friesche volksvertegenwoordiging, naar *den Haag* werd gezonden, om de vergadering der Staten-Generaal bij te wonen, waar hij gelegenheid vond om van zijne bekwaamheid en gematigdheid blijken te geven. Als lid der commissie tot het ontwerpen eener nieuwe staatsregeling, verwierf hij lof, toen hij den 10 Nov. 1796 met eene welsprekende aanspraak het ontwerp overreikte. Een jaar later tot zijn' geliefden stillen werkkring wedergekeerd, leefde hij ongehuwd alleen voor de wetenschappen en zijne vrienden, zich vergelijkende bij een riviervischje, 't welk tegen zijne bestemming eenigen tijd in 't zeenat hebbende verbleven, thans in zoet water was teruggekeerd. Ofschoon hij als prozaschrijver meer dan als dichter moge hebben uitgemunt, bekleedt hij toch op onzen zangberg geene lage plaats. Zijn *Slotzang ter liefde van het vaderland*, achter zijne *Opkomst en bloei der Vereen. Nederl.* 2de druk, verdient lof wegens zinrijkheid,

kracht, keurigheid en levendigheid van schildering, gelijk meer andere, veelal gelegenheidsstukken. Zijn treurspel *De Mityleners*, voor 't Harlinger tooneel bewerkt, kan met de beste oorspronkelijke stukken in onze taal om den prijs dingen; gelijk zijne vroeger uitgegevene kluchtspelen: *De vrijer naar de kunst*, 1753, en *Krispijn Philosooph*, 1754, rijk zijn in Attisch zout en op onderscheidene schouwburgen met toejuiching vertoond. Als geschiedschrijver maakte hij zich loffelijk bekend door een deels wijsgeerig, deels geschiedkundig werk: *Opkomst en bloei der Vereen. Nederl.*, dat verscheidene drukken beleefde. Het is rijk aan schrandere opmerkingen, heldere staatkundige inzigten, diepe menschenkennis en treffende karakter-schilderingen, en geschreven in een bondigen, vloeijenden stijl, met gepaste levendigheid en sierlijkheid. In de verzameling der *Levensbeschrijv. van eenige meest Nederl. mannen en vrouwen*, in 10 dln., 1777—83, leverde hij grootendeels het leven van J. Punt, waarbij men kennelijk zijne hand onderscheidt in de levendige en treffende schildering van den brand des Amsterd. Schouwburgs in 1772, bl. 71—79, door Siegenbeek overgenomen in 't 2de stuk zijner *Proeven van Nederd. welsprekendheid.* Nimmer heeft hij zich door het afleggen van eenige geloofsbelijdenis bij het een of ander kerkgenootschap aangesloten; ofschoon J. H. Halbertsma hem onder de Doopsgezinden telt in zijn werk: *De Doopsgezinden en hunne herkomst*, bl. 364.

SUCHTELEN (Graaf JAN PIETER VAN), geb. 2 Aug. 1751 te *Grave*, † 18 Jan. 1836, was uit een oud adelijk Guliksch geslacht afkomstig, en zijn vader Cornelis van S. majoor der genie in Nederl. dienst. Hij genoot eene wetenschappelijke opleiding te *Groningen*, werd vervolgens door zijn' vader in de wiskunde onderwezen, waartoe zich bij hem een bijzondere aanleg openbaarde, zoo dat hij reeds in 1768 tot 2de Lt.-ingenieur-extraordinair kon aangesteld worden. Hij klom eindelijk bij dat corps op tot kapitein in 1779, tot dat hij 4 jaren later met den rang van Lt.-kolonel der genie in Russische dienst trad. Welke gewigtige diensten hij in zijne betrekkingen, die al hooger en hooger stegen, aan dat rijk bewees, zijn te uitvoerig voor ons bestek; wij stippen slechts aan, dat hij eene groote verbetering invoerde bij het corps der genie, ter vorming van bekwame officieren; de daarstelling van het *Catharina-kanaal* bevorderde; tot buitengewone zendingen werd gebruikt o. a. naar *Pruissen* en *Zweden*, en dat keizer Alexander I hem in de 1ste kl. van den Russ. adel opnam, in 1812 tot Finlandsch baron en later tot graaf bevorderde. Niettegen-

staande zijn zoo bedrijvig leven, bleef hij steeds een vriend en beoefenaar van kunsten en letteren, bijzonder van wis- en natuurkundige wetenschappen. Zijne uitgezochte kostbare bibliotheek, en eene merkwaardige verzameling van H. S. S. werden onder de vermaardste gerangschikt, door bijzondere personen bijeengebragt. Hij stierf als gezant te *Stokholm*, en moest nog in 1833 den vroegtijdigen dood betreuren van zijn' dapperen zoon Paul, mede in Russische dienst.

SUCHTELEN (JACOB HENDRIK VAN), geb. te *Nijmegen* in 1722, † 1768, genoot bij eene beschaafde opvoeding, tevens onderwijs in de teekenkunst, waartoe hij bijzondere neiging toonde, en in de meet- en bouwkunde. Onder F. van Eijnden legde hij zich ook op de schilderkunst toe, maar liet deze later varen, zich meer bij de bouwkunde bepalende, zoodat hij tot stads bouwmeester in zijne geb.-plaats werd aangesteld. Tot zijne voornaamste teekeningen behooren een aantal vignetten uit de bijbelsche geschiedenis, en eene menigte uitlandsche bloemen en planten. Zijne verzameling van natuurlijke zeldzaamheden en van Rom. penningen, omstreeks *Nijmegen* gevonden, wordt door Martinet geroemd.

SUERMAN (BERNARDUS FRANCISCUS), geb. te *Haarlem* 4 Oct. 1783, werd tot de heelkunde opgeleid en was als vrijwilliger werkzaam in de hospitalen, tijdens de landing der Engelschen in *N. Holland* in zijne geb.-stad opgerigt. Daarna beoefende hij aan de Utr. hoogeschool de geneeskunde en werd in 1809 tot med. doctor bevorderd met eene diss.: *De arsenici in corp. hum. effectibus ejusque usu hodie celebrato medico praes. ad carcinomatis curationem;* ook buiten 's lands geroemd. In dat zelfde jaar benoemde men hem, na de organisatie der academiën, te *Harderwijk* tot hoogl. in de genees- heel- en ontleedkunde. In deze betrekking was hij bijna één jaar werkzaam geweest, toen hij eene redevoer. uitsprak: *De iis quae cum veteres tum recentiores impr. Batavi et Germani, de vitae corporeae principio philosophati sunt.* Na de vernietiging dier academie, werd hij buiten zijne voorkennis benoemd tot vrederegter te *Apeldoorn* en tevens tot geneesheer van dat ambt; doch hij verkoos liever te *Harderwijk* te blijven, om daar en op de *Veluwe* de genees- en heelkundige praktijk uit te oefenen. In 1816 aanvaardde hij te *Utrecht* het med. professoraat met eene rede: *De Magnetismo qui vocatur animali* etc., opgenomen in de *Annales acad. Rh. Traj.* 1815—16, in welke *Annales* van 1826—27 men ook vindt zijne rector. redevoering: *De animi fortitudine, virtute medicis propria maxime illa in epidemiis*

conspicua; waarachter een belangrijk verslag voorkomt omtrent de hulpvaardigheid der kweekelingen van de Utr. med. faculteit, toen *Groningen* in 1826 door eene langdurige epidemische ziekte bezocht was. Overigens heeft hij naamloos onderscheidene schriften uitgegeven, met uitzondering van de: *Raadgevingen aan zijne medeburgers bij het naderen der Cholera.* Hij ondervond het harteleed, 3 zijner volwassene kinderen ten grave te zien dalen, waaronder ook zijn zoon:

SUERMAN (A. C. G), geb. te *Harderwijk* in 1809, † 1840, beoefende de wetenschappen, waarvan zijn vader een sieraad was, en tevens de sterrekunde, in welk vak hij de, in 1830 door de Leijdsche wis- en natuurkundige faculteit uitgeschrevene gouden eereprijs behaalde. Hij schaarde zich dat jaar als fourier bij de comp. vrijwillige jagers; maakte zich verdienstelijk in 1832 en 33 door het verzorgen der Cholera lijders te *Utrecht;* verkreeg aldaar in 1835 den doctoralen graad, na 't verdedigen eener diss. *De Cholerae Asiaticae itinere per Belgium septentrionale;* en promoveerde een jaar later bij het eeuwfeest, *more majorum*, tot *Mathes. magister et phil. nat. doctor*, met eene diss. *De calore fluidorum elasticorum specifico.* Aldaar tot hoogl. benoemd in de geneeskunde, aanvaardde hij in 1839 dien post met eene rede: *De medicina doctrinarum physicarum ope, nostra impr. aetate perficienda.* Vroeger was hij ook bevorderd tot doctor in de heel- en vroedkunde, en lid geworden van 't Prov. Utr. Genootschap. De milde verwachting, die men van hem koesterde, na zoo vele glansrijke blijken van uitstekende bekwaamheden, werden door zijnen vroegtijdigen dood verijdeld.

SUEIJRO (EMANUEL), geb. te *Antwerpen* in 1587, † 1629 te *Brussel*, gesproten uit een aanzienlijk Portugeesch geslacht, was ridder der krijgsorde Christi, kamerheer van den Spaanschen koning, een beschaafd en geleerd man, die bijzonder de geschiedenis en de wiskunde beoefende, en hier vermelding verdient, wegens zijne *Kronijk van Vlaanderen*, in de Spaansche taal, waarvan De Wind in zijne *Bibl. der Nederl. geschiedschrijvers*, bl. 366 in not., den uitvoerigen titel opgeeft. Zij loopt van den jare 407 tot 1477, en is op eene oordeelkundige wijze uit andere schrijvers zamengesteld. Hij gaf ook in 't Spaansch eene vertaling van Tacitus en Salustius, en eene *Korte beschrijv. van België. Antw.* 1622.

SUFFRIDUS (PETRI), zie op PETRI, deel II bl. 529.

SUIDERHOEF (JONAS), geb. te *Leijden* in 1613, behoort tot de voornaamste graveurs van zijnen tijd, en was waarschijnlijk een leerling van P. Soutman, dien hij echter ver overtrof.

Zijne platen kenschetsen zich bijzonder door het voorstellen van de penseels-behandeling der meesters, naar welke hij graveerde, waaronder F. Hals de voornaamste was, ofschoon hij ook een enkel stuk naar Rubens vervaardigd heeft. Hij bezat vooral eene geestige behandeling der etsnaald, waarvan hij meer gebruik maakte dan van het graveerijzer. Er is veel waarheid, gloed en uitdrukking in zijn kunstwerk, inzonderheid in de portretten. De stukken, die van hem bestaan en op prijs worden gesteld, zijn omtrent 200 in getal. Op de verkooping van den Grave von Fries bragten 58 nommers zijner kunstplaten de som op van *ƒ* 710.

SUPERVILLE Sr. (DANIEL DE), geb. te *Saumur* in 1657, † 9 Junij 1728, begon in 1683 het predikambt te *Loudan*, waar hij met zijne geloofsgenooten harde beproevingen doorstond, tot dat de herroeping van het edict van *Nantes* hem drong *Frankrijk* te verlaten. *Nederland* nam hem met zoo vele anderen gastvrij op; te *Rotterdam* was hij eerst als hulpprediker bij de Waalsche gemeente werkzaam, tot men hem aldaar in 1691 als gewoon leeraar aanstelde. Als kanselredenaar had hij uitstekende verdiensten; eenige proeven daarvan zijn voorhanden: *Mélange des sermons sur divers textes de l' Ecriture Sainte.* 3 *vol.* 1711. — *Nouveaux sermons sur divers textes de l' Ecrit. S.* 1743. — Zijn zoon

— Jr. (DANIEL DE), geb. te *Rotterdam* 11 Junij 1700, † 24 Mei 1762, volgde zijn' vader op in 1725 en handhaafde den roem diens naams, zoodat men hem kan tellen onder de begaafde predikers van dien tijd, terwijl hij zich tevens verdienstelijk maakte omtrent het catechetisch onderwijs. Er bestaan van hem: *Sermons sur divers textes de l' Ecrit. S. Rott.* 1754, 3 vol. — *De ware dischgenoot aan de tafel des Heeren*, uit het Fr. door F. Halma, *Amst.* 1737. — *Élémens du Christianisme, abrégé de verités et des devoirs de la religion Chrétienne, à l' usage des enfans*, nog in 1810 op last van 't Rotterd. Consistorie herzien en herdrukt.

SURENDONCK (PETRUS) wordt geroemd als ervaren in de Gr. en Lat. talen, en nam op onderscheidene plaatsen het rectoraat waar, vele leerlingen vormende. Wij vinden hem het eerst vermeld als rector der Lat. school te *Goes*, van waar hij in 1670 naar *den Haag* vertrok, 4 jaren later naar *Dordrecht*, waar zijn bloedverwant Elias S. pred. was; na wiens overlijden in 1681, hij zich naar *Utrecht* begaf, iets later naar *Amsterdam* op eene rijke jaarwedde, met de zonderlinge bepaling, dat hij geene der bijzondere scholen behoefde waar te

nemen. Na verloop van omstreeks 5 jaren legde hij het rectoraat neder, en vestigde zich te *'s Hage*, om aldaar zijne overige dagen te slijten; doch toen hem weldra het bestuur der Lat. scholen te *Middelburg* werd opgedragen, vertrok hij derwaarts en bleef er tot aan zijn' dood. Zijn geb.- en sterfjaar, zoo min als zijne schriften, vinden wij opgeteekend. Op den Catalogus van J. Koning, I 93, komt één zijner handschr. voor. — Onder de verdienstelijke mannen van dien naam telt men ook GULIELMUS SURENDONCK, die te *Leijden* onder H. Thijsius eene diss. verdedigde: *De Christo capite Ecclesiae*, opgenomen in de *Synopsis purioris theol. disputationes etc. Amst.* 1658, pag. 546, terwijl men één zijner Lat. verzen lezen kan in de *Beschrijv. van Heusden*, door J. van Oudenhoven, zijnde een bijschrift op den hoogl. G. Voetius.

SURENHUSIUS (GULIELMUS), geb. in 1665, † 1729, van wien ons noch zijne geb.-plaats, noch zijne vroegere lotgevallen bekend zijn. Hij werd in 1704 bij 't Amsterd. athenaeum aangesteld tot hoogl. in de Oostersche en Gr. talen; en was reeds in 1698 begonnen aan de Lat. vertaling der Rabbijnsche *Mischna*, zijnde een gedeelte van den *Talmud*, onder den titel: *Mischna, sive totius Hebraeorum juris rituum, antiquitatum ac legum oralium systema*, met geleerde aanteek., welk werk hij in 1703 ten einde bragt in 6 dln. of 3 dln. fol. Hij hield eene intrêe-rede: *De natura pandectarum Hebraeorum.* Bovendien gaf hij in 't licht: *Biblos Katallageis, in quo secundum theol. formulas allegandi et modos interpretandi conciliantur loca ex V. et N. Test. allegata. Amst.* 1713 in 4to, met eene opdragt aan den burgemeester J. Corver. Overigens bestaat er nog een handschrift zijner dictaten over de *Acta Apostolorum.* Vele kundige leerlingen vereerden zijn' naam en verbreidden den roem zijner geleerdheid.

SURINGAR (LUCAS), geb. te *Leeuwarden* 22. Dec. 1770, † 23 Aug. 1833, begon zijne letterkundige loopbaan op de Lat. scholen aldaar en zijne academische in 1785 te *Franeker*, waar hij zich op de godgeleerdheid toelegde en in 1790 een *specimen* verdedigde, bevattende *Observationes in loca quaedam Matthaei.* De curatoren begiftigden hem dat jaar wegens zijn' vlijt met een fraai gebonden exemplaar van Flavius Josephus, ed. Havercampii, en een vererend getuigschrift. Hij schreef in 1792 eene belangrijke philologisch-exegetische verhand., die hij loffelijk verdedigde. Kort daarna werd hij predikant te *Oppenhuizen* bij *Sneek*, en 4 jaren later hoogl. in de theologie aan de doorluchtige school te *Lingen*, en pred. bij de Herv. ge-

meente. In 1804 zag hij zijne verhand. *Over de leer des Bijbels inzonderh. des N. T. aangaande het laatste algem. gerigt, 't welk J. C. over de wereld houden zal*, bij 't Haagsche Genootsch. met goud bekroond, terwijl de senaat der Leijdsche hoogeschool hem honoris causa met de doctorale waardigheid begunstigde. De nadeelige invloed der afscheiding van *Lingen* van 't Pruisisch rijk in 1806 werkte ook op hare school terug; Suringar's jaarwedde werd niet betaald; de taak van 2 zijner ambtgenooten, waarvan de eene overleden en de andere vertrokken was, op zijne schouders gelegd, en 7 achtereenvolgende jaren kweet hij zich met zoo veel ijver van zijne verdubbelde verpligting, dat ieders hoogachting hem ten deel viel. Te midden van dien druk behaalde hij nog bij 't reeds gemelde genootschap den gouden eereprijs op een betoog: *Over de waarheid en goddelijkh. der Evang.-leer uit de lotgevallen der Joodsche natie, na den dood en de verheerlijking van onzen Heer J. C.* 1809. In 't laatst van 1814 werd hem door Willem I een leerstoel in de godgeleerdheid te *Leijden* aangeboden, welken post hij in Mei 1815 aanvaardde met eene rede: *De muneris doctr. Christianae interpretum praestantia, a futuris relig. doctoribus rite aestimanda.* De nederige man, door zijne leerlingen geacht en bemind, bewandelde in stilte den weg van pligt, en gaf, behalve 2 leerredenen en 3 redevoeringen, ambtshalve gehouden, geene andere geschriften in 't licht.

SURIUS (BERNARDUS), geb. te *Roermond* op het einde der 16de eeuw, † 3 Apr. 1665, was priester en gardiaan van onderscheidene kloosters, toen hem de lust beving om 't *H. Land* te bezoeken. Hij vertrok in Apr. 1644 uit 't klooster *Bootendael* bij *Brussel*, met een' leekebroeder Jac. Sinceliers, over *Frankrijk* naar *Rome*, ging van daar scheep tot *Sidon* en deed den 1 Mei 1646 zijne intrede in *Jerusalem*. Weldra vereerd met de waardigheid van commissaris des *H. Lands* en president van 't H. graf, vond hij gelegenheid de heilige plaatsen te bezoeken en alles op te nemen. Naar *Brussel* teruggekeerd in 1647, werkte hij aan een uitvoerig verhaal zijner reize en gaf dat uit onder den titel: *Den godtvruchtigen pelgrim ofte Jerusalemsche reijse in 3 boecken bedeijlt: waarin veel ghedenck-weerdighe saken verhaelt worden; mitsgaders eenighe gheestelijcke betrachtinghen, passende op de mijsteriën van ieder heilighe plaetse* enz. *Bruss.* 1649 in 4to met pl., 3 malen herdrukt en in 't Fr. vertaald in 1665. Het is geschreven met veel waarheidsliefde. Hij stierf in zijne geb.-plaats in een klooster.

SUTHOLT (BERNHARD), geb. te *Hamm* in *Westphalen*, in 't laatste gedeelte der 16de eeuw, en opgevoed in de Hervormde leer, oefende zich in de letteren, wijsbegeerte en regten te *Groningen*, *Helmstadt* en *Heidelberg*, waar hij in 1619 het doctoraat in de regten verkreeg. Op voorspraak van den heer van Brederode, die als Nederl. gezant zich aan onderscheidene Duitsche hoven en ook meermalen in *Heidelberg* ophield, werd hem door curatoren der Leijdsche academie in Sept. 1620 toegestaan om openbare lessen over de regten te houden. Dit verlof werd echter spoedig ingetrokken om onbekende redenen. Paquot zegt, dat hij heimelijk de leer van Calvijn had afgezworen. Intusschen had hij zich een' nieuwen begunstiger verworven in P. Cunaeus, die, toen zijne pogingen om hem te *Leijden* een' regts-katheder te bezorgen, mislukten, zoo veel uitwerkte, dat er hem een te *Harderwijk* werd aangeboden. Hier hield hij in Junij 1622 als hoogl. in de regtsgeleerdheid en wijsbegeerte, eene belangrijke intreê-rede: *De ratione interpretandi juris, et philosophiae activae cum juris studio conjunctione*. De zekerheid, die men weldra kreeg, dat hij de R. Katholieke godsdienst aanhing, zou hem van zijn' post ontzet hebben, indien hij niet bij tijds in Apr. 1625 er voor bedankt had. Hij begaf zich naar *Keulen*, legde daar in Aug. van 't genoemde jaar openlijk belijdenis af van 't Rom. kerkgeloof, en gaf in 't Lat. een geschrift uit, waarin hij de redenen zijner afzwering van de Calvijnsche ketterij bloot legde. Tot prijs van zijn' overgang werd hem door den aartsbisschop van *Saltzburg* een voordeelig professoraat aangeboden; maar hij trad liever in dienst van den Paltzgraaf Wolfgang Wilhelm, die, even als hij, de Protest. belijdenis verzaakt had. Deze maakte hem regerings-raad te *Dusseldorp;* doch hoe geleerd ook, hij werd door zijne nieuwe geloofsgenooten voor ongeschikt gehouden ter behandeling van zaken. Zijne verdere lotgevallen staan niet geboekt; volgens sommigen is hij, berouw gevoelende, in den bloei zijns levens verdwenen. Zijne: *Dissertationes undeviginti quibus universum jus institutionum ex principiis explicatur* etc. *Hard.* 1623, maakten grooten opgang en zijn dikwijls herdrukt.

SUIJS (CORNELIS), ridder, heer van *Rijswijk*, geb. in 1514, † 1580, stond in gunst bij Karel V en Filips II; werd door den eerste tot lid, door den laatste tot voorzitter van den hove van *Holland* aangesteld en in vele gewigtige zaken gebruikt. Hij was een ijverig voorstander der Roomsche kerkleer, en had bij het doorbreken der Reformatie veel aanstoot te lijden. In 1566 kozen eenige gewapende schutters van *Delft*,

die P. Gabriel bij zijne eerste prediking binnen *den Haag* beschermden, met opzet eene plaats vóór zijn huis in 't *Voorhout* (later door vader Cats bewoond), om daar eene godsdienstoefening te houden. Zij stonden geharnast met hunne wagens om den predikant, en lieten den verbolgen raadsheer, die nog onlangs het prediken scherp had verboden, uit zijn venster toezien, terwijl zij psalmen zongen en de rede van Gabriel aanhoorden. Dat men hem later zou gedwongen hebben om werkvolk te leveren, ten einde de beelden in de kerken te *'s Hage* weg te nemen, is twijfelachtig; maar dat hij ten kwade werkte in de zaak van A. Merula, is zekerder. — Bij de landvoogdes Margaretha was hij in groot aanzien, en bleef de belangen des konings behartigen, zoodat hij in 1572 moest vlugten. Van zijn ambt ontzet, stond men in beraad, om zijn huis met dat van andere regenten af te breken, doch de regering van *den Haag* wist den prins van Oranje tot andere gedachten te brengen. In 1575 werd Suijs van 's konings wege gemagtigd, om den vredehandel te *Breda*, die vruchteloos afliep, bij te wonen. Of hij zich later bij de Staatsgezinden gevoegd en den eed van getrouwheid gezworen heeft, is eenigszins twijfelachtig. Goudhouven wil, dat hij te *'s Hage* is gestorven.

SWAAN (JOHANNES SAMUEL), geb. te *'s Hage* in 1774, † 1826, verloor vroeg zijne ouders, en vatte, op de Lat. school, groote liefde op voor de oude talen, zoodat hij zich gaarne voor de academische studiën zou hebben bekwaam gemaakt, indien zijn voogd zulks niet had verhinderd, die hem in den minder kostbaren pharmaceutischen werkkring plaatste. Deze teleurstelling verdoofde geenszins zijn' lust voor de wetenschappen en letteren. Naauwelijks 18 jaren oud, zag hij zich reeds geplaatst als provisor in de stads-apotheek te *Gouda*, waarbij hij gelegenheid vond, zijne weinige vrije uren aan de oude talen te wijden. Na een met roem afgelegd examen, ontving hij in 1803 eene aanstelling tot stads-apotheker in laatstgenoemde stad en tevens eene beroeping tot conrector aan de Lat. school te *Kuilenburg*, welke hij aannam, als 't meest met zijne wenschen strokende. Terwijl hij ook eenige jonge lieden in zijn huis opnam, vond hij hier een ruim veld met zijne kundigheden te woekeren, en gelegenheid zich de Fransche taal eigen te maken, zoodat hem weldra de vertaling van alle openbare stukken in die taal werd toevertrouwd. Dat hij daarbij zijne chemische studiën niet liet varen, blijkt uit zijn werk *Over de scheikunde*, vrij gevolgd naar 't Fr. van C. J. B. Borullon la

Grange. Inmiddels tot rector verhoogd, werd hij in die betrekking in 1813 overgeplaatst naar *Hoorn*, waar men hem weldra tevens aanstelde tot lector in de scheikunde aan de clinische school. Als één der redacteuren van het tijdschrift van 't Hoornsch Genootschap: *Vis unita fortior*, leverde hij daarin vele recensiën en belangrijke stukken. Met zijn vriend F. A. Jorritsma, gaf hij eene vertaling van 't werk van von Kinkhoff, *Over den dampkring*, en schreef met dezen een werkje ter bestrijding van A. Capadoce's gevoelen omtrent de vaccine, waarvan zijn gedeelte ook nog afzonderlijk is uitgegeven. Als letterkundige en paedagoog was hij niet minder werkzaam. Als rector te *Kuilenburg*, had hij te *Utr.* een *Leesboek voor jonge lieden voor alle standen* in 't licht gezonden; later volgde eene *Latijnsche Spraakkunst*, *Hoorn* 1817. Bij de Maatsch. Tot nut van 't algemeen, werden 2 zijner stukken bekroond. Het eene geschreven in den trant van Bunjan's *Reize naar de eeuwigheid*, en het andere handelende *Over de grenzen der vermakelijkheden bij de jeugd.* Hij hield in onderscheidene genootschappen redevoeringen, van welke o. a. die te *Amst.* in *Felix meritis* gehouden in 1798: *De laster*, gedrukt is, even als die over *Jona en Esther. Amst.* 1822, en over het *Vierde eeuwgetij der uitvind. van de boekdrukkunst.* Ib. 1823. Bovendien had hij deel aan het *Letterlievend Maandschrift;* het *Tijdschrift voor binnen- en buitenlandsche letterkunde;* de *Euphonia* en de *Vaderl. Letteroefeningen*, waarin vele zijner bijdragen, zoo in proza als in poëzij werden opgenomen, terwijl verscheidene dichtstukjes naamloos het licht zagen, behalve dat op den watersnood v. 1825. Slaan wij een' blik op zijnen veelvuldigen en veelsoortigen arbeid, dan staan wij verwonderd, hoe hij nog tijd vond om jonge lieden, en daaronder 2 zijner zonen, op te leiden voor het acad. onderwijs, en 2 zijner dochters te vormen tot bekwame institutrices, als zoodanig thans werkzaam aan *de Steeg.* In vriendschap verbonden met den onlangs overleden J. P. Arend, welke in 1822 te *Hoorn* wonende, van hem onderrigt ontving in de Lat. taal, had hij veel invloed op diens latere studiën. Bij het uitbreken eener epidemie in 1826 was er te *Hoorn*, gelijk elders, gebrek aan geneeskundige hulp, en nu bood hij zich aan, om in de buitenwijken der stad arme huisgezinnen met raad en daad bij te staan, met dat ongelukkig gevolg, dat hij weldra bezweek als een slagtoffer zijner menschlievendheid.

SWAANENBURG (WILLEM VAN), waarschijnlijk geb. te *Amsterdam*, † 1728, bekleedde den post van gouverneur bij de zonen van Hendrik baron van Laar, vrijheer van den *Ligten-*

berg, lid der ridderschap van *Gelderland;* en beoefende twee edele kunsten, de schilderkunst en de poezij; doch op eene wijze, welke deze niet vereeren. Van zijn schilderwerk, uit landschappen bestaande, is hier te lande niets bekend; welligt dat er iets in *Braband*, waar hij zich eenigen tijd ophield, van gevonden wordt. Met zijn dichtwerk: *Parnas of de zanggodinnen van een schilder. Amst.* 1724, heeft hij zich een' onsterfelijken naam gemaakt, wijl nog heden elk brommend, holklinkend, gezwollen vers, *Swaanenburgsche poëzij* genoemd wordt. En waarlijk, bij het doorbladeren van zijn *Parnas* staat men verwonderd, hoe iemand van gezonde hersenen zoo veel wartaal kon uitslaan; tenzij hij er zich met opzet van bediend hebbe, om de zachtvloeijende nette rijmen van zijn' tijd te parodieëren; waartoe sommige uitdrukkingen in zijne opdragt aan den oudheidkundigen S. Schijnvoet, in zijne voorrede en in zijne verklaring van den zoogenoemden onverstaanbaren *Parnasdreun*, wel eenige aanleiding geven.

SWAEF (JOHANNES DE) was schoolmeester te *Middelburg*, in de 1ste helft der 17de eeuw, en maakte zich bekend door eenige oorspronkelijke en vertaalde schriften en door eenige vloeijende dichtstukjes in den *Zeeuschen Nachtegaal* en elders. Tot zijne vertaalde werken behooren: *Danaeus Tractaet van den eerlicken staet der Christenen in hare cleedinghe. Midd.* 1618. — *Biefields Gulde regelen van een heÿligh leven* enz. Ib. 1624 en *Amst.* 1656. — *J. Cotton*, *Salomons prophetie*, *dat is Lied der Liederen verklaert*, opgedragen aan J. Cats, tot welke vertaling hij aangezocht was door Mr. Ewout en diens broeder W. Teellinck. Tot zijne oorspronkelijke stukken: *De claech-lieden des prof. Jeremiae sang-wijse ghestelt.* Ib. 1618. — *De geestelijcke queeckerije van de jonge planten des Heeren*, *op datse mochten werden boomen der gerechtigheÿt* enz. *Amst.* 1621, de 2de druk vermeerderd met eene *Voorr. ter aenprijzing van eene godtvrucht. opvoed. der kinderen en bijgevoegde aanteek. door J. Willemsen. Midd.* 1740. — Zijn broeder

— (SAMUEL DE), insgelijks schoolmeester te *Middelburg*, was tevens graveur, schoonschrijver en drukker, later Fransch en Duitsch schoolmeester te *Bergen op Zoom.* Hij zond in 't licht *Specimen artis scriptoriae* etc. dat is: *Proefstuck van de schrijfkonste: tot nuttichheÿt en voordeel van de jonghe jeught gheschreeven*, *ghesneden en ghedruct door S. de Swaef*, in langw. fol. 1619, met een vers van J. Cats en van zijn' broeder. Ook heeft hij in plaat gebragt *Beque der schrijfkonste inhoudende de noodwend. geschriften voor de joncheijd enz.*, *geïnventeert door*

Abr. van Overbeque, schoolmr. te Domburch. 1620, langw. form. Bovendien gaf hij uit eene verzameling: *Gedichten van verscheijde poëten, gesneden door S. de Swaef en H. Lancel.* 1628, in langw. 4to, waarin gedichten voorkomen van A. Hofferus, J. Cats, J. de Swaef en and. Dat hij ook geen vreemdeling was op den Nederl. zangberg, toont zijn klinkdicht vóór de *Zinnebeelden van J. Cats.*

SWAEFKEN (GERARD), burgemeester van *Deventer* gedurende de onrustige tijden, in 't begin en midden der 16de eeuw, werd tot onderscheidene gewigtige bezendingen gebruikt, en had veel invloed op den loop der zaken. Van zijn kloekmoedig gedrag, bij gelegenheid eener zamenkomst in 1527 op het *Koerhuis* bij *Deventer* van Geldersche en Overijsselsche afgevaardigden, benevens die van Hertog Jan van Kleef en van den bisschop van *Utrecht*, ten einde de reeds lang woedende twisten tusschen de 2 eerstgenoemden bij te leggen, gaf hij een schitterend blijk. Toen er nog harder voorwaarden dan vroeger van den kant der Gelderschen ter tafel werden gebragt, verklaarden zich die van *Overijssel* krachtig daartegen. Hierop vatte Berendt van Hackfort, drost des graafschaps *Zutphen*, een der voornaamste staatsdienaren van hertog Karel van *Gelder*, vuur en gaf op bitsen toon te kennen: „Indien gij, Overijsselschen, dit te voren had laten „blijken, zou geene nieuwe bijeenkomst noodig geweest zijn, „zoo gij naderhand door de wapenen overwonnen, den vrede „begeert, zult gij dien op nog zwaarder voorwaarden moeten „aannemen: want gij moet weten, dat de spies voor de deur „gereed staat, en wij uwe duimen in onzen mond hebben en „kunnen toebijten wanneer wij willen, gij hebt geen ander „goed heenkomen, en moet dus handelen naar ons believen." Deze taal wekte Swaefken's hooge verontwaardiging. In geleerdheid, welsprekendheid en wijsheid boven de andere gezanten uitmuntende, nam hij het woord en zeide: „Mijn heer „de landdrost en gij andere heeren, aan ons is immers door „Ul. de vrijheid van gaan en komen toegekend, en gij wilt „deze belofte zeker houden?" Toen men daarop ja antwoordde hernam hij: „Mijnheer de drost, zoo de hartog van *Gelder* „en gijl. meent dat gij onze duimen in den mond hebt en „kunt toebijten als 't u lust; dan is 't meer dan tijd dat wij „ze terug trekken eer wij gebeten worden. *Overijssel* is zulk „eene bruid, dat zij ligtelijk een' anderen bruidegom zal vin„den. En nu verklaar ik u ernstig, mijnheer de drost! dat „de hartog van *Gelder* nooit de heerschappij over *Overijssel*

„zal bekomen, en dat wij nu schikkingen op onze zaken zul-„len maken, die anders nimmer in onze gedachten zouden „zijn opgekomen." — Zoo scheidde men met verhitte gemoederen. En wat was het gevolg? Het gansche *Sticht* van *Utrecht* kwam onder het gezag van den keizer, en de hertog van *Gelder*, zich dit later beklagende, zeide: dat het ontijdig gebruik van trotsche woorden hem dezen vetten brok uit den mond had doen glijden. In Januarij van 't volgende jaar huldigden die van *Overijssel* den keizer als hun erfheer. — Swaefken komt nog voor bij latere belangrijke handelingen, en het laatst in 1544 op de lijsten der regering; zoo dat hij vermoedelijk dat jaar overleden is.

SWAGERS (FRANS), geb. te *Utrecht* omstreeks 1756, † te *Parijs* in 1836, legde zich toe op het landschapschilderen. Zijne stukjes, die zich door goeden aanleg kenmerken, werden gestoffeerd door W. R. van de Wall, terwijl hij andere figuurschilders behulpzaam was in het vervaardigen van landschappen op hunne tafereelen. Ter verdere oefening ging hij naar *Parijs*, vestigde zich aldaar en verwierf weldra den roem van een zeer verdienstelijk schilder van land- en riviergezigten te zijn. Op onderscheidene tentoonstellingen, zoo te *Parijs* als in ons vaderland, zag men zijne tafereelen, genomen uit de omstreken van *Rotterdam*, *Dordrecht*, *Antwerpen* en *Utrecht*.

SWALVE (BERNARDUS), geb. te *Embden* omstreeks 1625, oefende zich waarschijnlijk te *Leijden* in de geneeskunst, waarin hij den doctoralen graad verkreeg. Hij vestigde zich te *Harlingen*, waar hij later stads doctor en raad der admiraliteit werd. Hij was een ijverig Cartesiaan, en volgeling der stellingen van O. Tachenius en F. de la Boe Sijlvius. Hij schreef o. a. eene *Disquisitio therapeutica generalis etc. Amst.* 1657, vermeerderd herdrukt te *Jena* in 1677. — *Ventriculi querelae et opprobria.* Ib. 1664, verm. herdrukt in 1675. — *Pancreas pancrene, sive pancreatis et succi ex eo profluentis commentum succinctum.* Ib. 1667.

SWAMMERDAM (JOHANNES) werd geb. te *Amsterdam* in 1637, en † in 1680. Zijn lust voor de natuurkunde deed hem van de theologie afzien, waartoe zijn vader hem bestemd had. Hij bezocht *Leijden* om zich in de geneeskunst te oefenen, en legde daar reeds zijne bekwaamheid aan den dag in 't vervaardigen van anatomische praeparaten. In 1664 begaf hij zich naar *Parijs*, waar hij bij den beroemden ontleedkundige N. Stenonius inwoonde; en verkreeg 3 jaren later te *Leijden* den doctoralen graad. Hij verbeterde de uitvinding van R. de Graaf,

om de vaten van 't menschelijk ligchaam met eene harstachtige door het vuur vloeibaar gemaakte stof te vullen en zoo voor verderf te bewaren. Hij vervaardigde ook een' bijzonderen thermometer om den warmtegraad bij de dieren te onderzoeken. Daarna wijdde hij zich grootendeels toe aan de kennis der insecten, en schreef in 1669 eene *Verhandel. over de bloedelooze dieren*, met pl., waarvan Cuvier later verklaarde, niets daarbij te kunnen voegen. In 1672 verscheen zijn belangrijk werk: *Miraculum naturae seu uteri muliebris fabrica* etc., meermalen herdrukt. Ter kwader ure liet hij zich door de dweepster Ant. Bourignon (even als de graveur J. Luiken) vervoeren, om zijne werkzaamheden te staken, en, zooals zij het noemde: „alleen „door 't geloof te leven," en haar naar *Holstein* te volgen. Door verdriet en gebrek ontzenuwd, keerde hij naar *Amsterdam* terug, om weldra zijne dagen te eindigen. Men wil, dat hij uit armoede voor eene geringe som een gedeelte zijner handschriften aan Thevenot zou verkocht hebben; welke later in handen kwamen van Boerhaave, die ze uitgaf onder den titel: *Biblia naturae sive hist. insectorum* etc. *L. B.* 1737. In 't Nederd. *Bijbel der natuur of hist. der insecten;* met een voorr. v. Gaubius, 2 dln. in fol. met pl., in onderscheidene talen overgezet en bewonderd, en nog bij den grooten vooruitgang van natuurkundige kennis van het uiterste belang. Behalve de genoemde werken bestaan er nog van hem eene: *Verhand. over 't haft of oever-aas*, met pl. *Amst.* 1675, en eene *Over het ademhalen en het gebruik der longen*, uit zijne handschriften te *Leijden*, 1738 in 4to.

SWANENBURG (CORNELIS VAN), geb. te *Leijden* 12 Sept. 1574, † 12 Mei 1630, werd door zijn' vader op de letterkundige loopbaan gebragt, en oefende zich in zijne geb.-stad in de regtsgeleerdheid. Na eenigen tijd vertoefd te hebben te *Douai*, vervolgde hij zijne juridische studiën te *Leijden*, welke hij in verband beoefende met de letterkunde. In Nov. 1597 zag hij zich aldaar reeds aangesteld tot buitengewoon hoogleeraar in de regten, en in 1611 tot gewoon, in welke betrekking hij ijverig werkzaam was tot aan zijn' dood; terwijl hij door de practische uitoefening der regtsgeleerdheid een aanzienlijk vermogen verwierf, en hierdoor verhinderd werd voor de drukpers te werken. Na zijn' dood verscheen een werkje van zijne hand, getiteld: *Commentarius de jure accrescendi. L. B.* 1633.

— ISAAKSZN. (WILLEM), geb. te *Leijden* in 1581, † 1612, leerde het plaatsnijden bij J. Saenredam, en vestigde zich te *Delft*, waar hij hopman der schutterij geweest is; hij zou in

zijn vak meer hebben uitgemunt, indien hem een langer leven ware ten deel gevallen. Hij heeft veel gesneden naar schilderijen van voorname meesters en naar eigen vinding, portretten en historische onderwerpen. Zijn graveerijzer kenmerkt den meester; doch zijne teekening was dikwijls gemanierd en de uiteinden zijner figuren niet altijd naauwkeurig geplaatst. — Wij hebben dezen naam, even als dien van Isaak Swanenburg, op 't gezag van Houbraken onjuist geplaatst op Nicolai (I), bladz. 410 van dit deel, in welke dwaling ook Immerzeel vervallen is in zijn *Levens en Werken der Holl. en Vl. kunstschilders.*

SWANEVELD (HERMAN) of ZWANEVELD, geb. te *Woerden* in 1620, † 1690 te *Rome*, openbaarde al vroeg groote neiging voor de beoefening der kunsten. Men wil dat G. Dou hem opleidde voor de schilderkunst, in wiens trant hij eerst zijne stukjes vervaardigde. Nog in zijne jongelingsjaren bezocht hij *Rome*, en kwam daar in kennis met den beroemden Claude Lorràin, onder wiens leiding hij zich bijzonder op het vak van landschapschilderen toelegde. De wijze, waarop deze hem de natuur leerde beschouwen en afbeelden, is in vele zijner stukken zigtbaar, terwijl de kunsttafereelen van zijn' meester nog hooger waarde ontvingen door de figuren, waarmede Swaneveld ze stoffeerde. Zijn werk werd op hoogen prijs gesteld. Het Haagsche Museum bezit er slechts één stuk van. Zijne tafereelen zijn van een' verheven stijl, verstandig geschikt, met keurige waarneming van licht en donker; waarin men meent tweederlei manier te ontdekken, naar den tijd waarin ze zijn daargesteld. Als graveur en etser heeft hij zich ook verdienstelijk onderscheiden, bestaande zijne stukken in groote en kleine landschappen; doch zijne boomen zijn minder teekenachtig en natuurlijk dan die van Waterloo; ze bedragen 114 stuks en staan bij liefhebbers van prentwerk in achting.

SWANKE (WILLEM), geb. te *Sas van Gend* 8 Julij 1675, † 1 Febr. 1733, verloor vroeg zijnen vader, die aldaar predikant was, en werd, na het doorloopen der Lat. scholen te *Middelburg*, naar de Utr. academie gezonden, om zich tot regtsgeleerde te vormen. In 1698 tot doctor in de regten bevorderd, nam hij te *Middelburg* de praktijk bij de hand, tot men hem in 1702 aanstelde tot raadsheer in den raad en leenhove van *Vlaanderen*. Aan dezen post waren geene drukke werkzaamheden verbonden; zoodat hij zijn' tijd besteedde met het beoefenen der dicht- en teekenkunst en de muzijk. Men heeft van hem: *Stichtelijke rijmoeffeningen.* — *Nagelaten gedich-*

ten, in 1734 uitgegeven door P. de la Rue; welke bundels meer mystieken onzin dan dichterlijke denkbeelden bevatten.

SWART (JAN) of SWART JAN, geb. te 't *Groningen* in 't laatste gedeelte der 15de eeuw, ondernam, om zich in de schilderkunst te oefenen, eene reis naar *Italië*, hield zich een' geruimen tijd op te *Venetië*, en zette zich daarna te *Gouda* neder omstreeks 1522, ten tijde dat J. Schoorl uit *Italië* kwam, met wien hij een' gezuiverden smaak onder zijne landgenooten bragt, oneindig bevalliger dan de tot hiertoe gevolgde. Hij schilderde landschappen en naakte beelden in den trant van Schoorl, vervaardigde ook eenige fraaije houtsneden en telde onder zijne leerlingen A. Pz. Crabeth.

— (EUSTACHIUS), waarschijnlijk geb. te *Utrecht* in de laatste helft der 16de eeuw, beoefende aldaar of te *Leijden* de oude letterkunde, was daarna rector der Lat. school te *'s Hertogenbosch*, *Breda* en *Utrecht*, kwam in 1648 te *Harderwijk* in aanmerking voor het professoraat in de letteren en zond in 1616 te *Leijden* in 't licht: *Analectorum libros tres*, opgedragen aan J. van Dijck, onzen gezant aan 't Zweedsche hof.

— (JAN), geb. te *Amsterdam* omstreeks 1753, † 1793, was een leerling van den beeldhouwer A. Ziesenis, en maakte zich zoo bekwaam in de bouw- en doorzigtkunde, dat hij daarin later les gaf. Hij vervaardigde in den voorgevel van 't gebouw *Felix Meritis* het half verheven beeldwerk, en van binnen, boven de groote deur van de gehoorzaal, een meer dan levensgroot borstbeeld van *Minerva*, volgens de teekening van Jac. Kuijper; terwijl in de zaal het fraaije spreekgestoelte van zijne hand is, als ook in de kamer van bestuurders van 't depart. der teekenkunde, het bouwkundig werk, volgens de Corinthische orde, aan eene sierlijke mahonijhouten kast. Onder meer andere werken, telt men te *Haarlem* in Teijler's Museum het marmeren gedenkteeken voor den stichter, wel grootendeels doch niet geheel door hem voltooid, wegens zijn' vroegtijdigen dood, en daarna ten einde gebragt door den Brabandschen kunstenaar Asselbergh.

— (NICOLAAS), geb. te *Oostermeer* in *Friesland* in 1779, † 26 Sept. 1846, ging uit de Gereformeerde kerk tot de Remonstrantsche broederschap over, nadat hij 2 jaren te *Groningen* in de medicijnen gestudeerd had. Hij kwam in 1798 op het Rem. seminarium te *Amsterdam*, werd in 1804 proponent, 2 jaren later pred. te *Leijden*, vervolgens te *Gouda* en eindelijk te *Amsterdam*. Hij maakte zich verdienstelijk door zijne schriften voor de jeugd, als: *Elize; voor meisjes. Amst.* 1821.

— *Ernst en Karel; voor jongelingen. Amst.* 1822. — *Vaderl. Lettervruchten voor jongelingen en meisjes. 's Hage* 1823. — *Verhalen, Schetsen en Gesprekken. Leeuw.* 1824. — *Spreuken van Salomo, gestaafd door voorbeelden uit de gewijde en Ned. geschiedenis. Delft* 1829. En gaf buitendien in 't licht: *Paulus' redev. te Athene, in* 8 *leerred. Amst.* 1812. — *Redev. betreff. fraaije lett. en kunsten.* Ib. 1817. — *Leerredenen.* Ib. 1822.

SWARTS (DIRK), geb. in 1758, † 1833, had als med. doctor eene gewenschte practijk te *Amsterdam*, en toonde daarbij zijne ervarenheid in de geschied- en natuurkundige wetenschappen, blijkens een paar werkjes, door hem uitgegeven, het eene getiteld: *Geschied- en natuurkundige overwegingen betrekk. de rivieren den Rijn, Flevus, het kanaal van Corbulo of Lek en den Katwijkschen Rijn. 's Hage en Amst.* 1823; het andere: *Gesch. en natuurk. verhand. over het IJ enz.* Ib. 1828.

SWAVING (CORNELIS), geb. te *Amsterdam* 27 Mei 1738, † 20 Oct. 1808, vormde zich te *Utrecht* voor het leeraarsambt, en verdedigde onder S. Rau zijne *Disquisitiones philologicae potissimum in locis aliquot V. T.*, waarin hij, gelijk in zijne volgende schriften, eene buitengewone kunde in de Oost. talen en zeden ten toon spreidde. Hij was, in zoo ver wij weten, eerst predikant te *Westbroek*, daarna tot aan zijn' dood te *Naarden*. Ofschoon een man van talenten, was welligt ongemeene nederigheid zijne bevordering in den weg. Van hem zijn bekend: *Vaticinia Bileami Num.* 23 *et* 24, *notis perp. illustrata*, opgenomen in de *Symbolae Litt. Hag. et Duisb.* — *Proeven van aanmerk. over het regt en onregt gebruik der H. Schrift, voornamel. in het behandelen van de practijk der godzaligheid*, in 6 stukjes met supplem. of 2 dln. *Utr.* 1777—88, voor den bijbellezer nog van waarde. Voorts bekroonde het Haagsche Gen. ter verdedig. van de Chr. godsd. 2 zijner verhand. met goud, namelijk die *over de voortreffelijkheid der Evangeliebediening*, in 1793, en die *over het misbruik en regt gebruik van den allegorischen stijl der Oosterlingen*, in 1798, en eene met zilver: *Over het* 1*ste hoofdst. der Spreuken van Salomo.* Van zijne kanselwelsprekendheid gaf hij ééne uitstekende proeve, in eene lijkrede op zijn ambtgenoot J. H. Bruins; terwijl hij ook medearbeider was van de *Bibliotheek van Theol. letterkunde*, waarin verscheidene zijner grondige beoordeelingen voorkomen.

SWELINCK (JAN PIETERSZ.) of ZWELING, geb. te *Deventer* in 1540, † 26 Oct. 1621, leerde de beginselen der toonkunst te *Amsterdam*, en begaf zich op 17jarigen leeftijd naar *Venetië*, ten einde zich onder Giuseppo Zarlino vooral in het

orgelspel te bekwamen. Toegerust met de noodige kundigheden keerde hij naar de Amstelstad terug, waar zijne grondige kennis der muzijk en zijne vaardigheid in het bespelen van klavierinstrumenten hem al spoedig eene plaats bezorgde als organist in de Oude Kerk aldaar, en als hij speelde vloeide eene groote menigte zamen om zijn heerlijk spel te hooren. Hooft en Vondel bezongen zijn' lof. Ook vreemde kunstenaars, vooral Duitschers, kwamen derwaarts om onder zijne leiding zich te oefenen, en zoo werd hij de grondlegger der organisten-school in *Duitschland*, die vele beroemde meesters opleverde. Tot de voornaamste muzijkwerken, die hij uitgaf, behooren zijne *Nederd. Psalmen van Datheen*, vier- en acht-stemmig gezet; eenige *Fransche liederen*, enz. Op onze vraag in *de Navorscher* zijn vele bijzonderheden omtrent S. en zijn zoon (die volgt) aan 't licht gebragt, deel IV, 22 en 23, Bijbl. XLIII en volg., naar welke wij den lezer verwijzen.

SWELINCK (DIEDERIK) trad in de voetstappen zijns vaders, en muntte niet minder uit in het voortbrengen van heerlijke orgeltoonen. Ofschoon er weinige bijzonderheden van hem staan aangeteekend, weten wij, dat hij organist was in de O. Kerk te *Amst.*, en zijnen stadgenooten meermalen na het eindigen van de avond-godsdienstoefening op treffend orgel-muzijk vergastte, zoodat gewoonlijk stoelen en banken met eene menigte luisterende en verrukte hoorders waren opgevuld. Hij stond in groote gunst bij P. Cz. Hooft, op wiens slot te *Muiden* hij den kring der bevallige zangeressen bestuurde, welke daar hare talenten ten toon spreidden. Hij overleed in 1652 en wordt met roem vermeld in de gedichten en geschriften van Vondel, Hooft en Huijgens.

SWEERS (ISAAK) of SWEERTS, geb. te *Nijmegen* 1 Jan. 1622, † 23 Aug. 1673, sproot uit het adelijk geslacht van Landas. In 1635 ouderloos geworden, werd hij te *Hoorn* ter school, en 3 jaren later naar *Spanje* gezonden op een handelskantoor. In deze werkzaamheden geen genoegen vindende, keerde hij in 't volg. jaar naar 't vaderland terug; vertrok in 1641 als super-cargo naar *Brazilië*, waar hij o. a. den post van notaris en procureur waarnam. Dewijl een zittend leven niet in zijn' smaak viel, trad hij in de krijgsdienst, en bevond zich ten jare 1645 in de sterkte *St. Augustijn*, toen deze door den bevelhebber Hoogstraten verraderlijk aan de Portugezen werd overgeleverd, die zich met behoud van zijn' post in hunne dienst begaf; doch Sweers met eenige anderen dat schandelijk voorbeeld versmadende, werd gevan-

kelijk weggevoerd naar *St. Antonio*. Toen hij hier vernam, dat de vijand een' aanslag voor had op *Tamarica*, gaf hij heimelijk de Nederlandsche regering op 't *Recif* daarvan kennis; en stond, daar dit uitlekte, kloekmoedig de folteringen der pijnbank door zonder iets te bekennen. Men voerde hem naar eene andere gevangenis en eindelijk naar *Lissabon*, waar hij gelegenheid vond te ontsnappen en in 1646 naar 't vaderland terug te keeren. Weldra ondernam hij verscheidene togten ter zee, eerst als koop- daarna als krijgsman; klom van adelborst op tot den rang van vice-admiraal, en gaf in onderscheidene gevechten groote blijken van beleid en moed. In 1653, toen hij alleen tegen 4 Engelsche oorlogschepen te strijden had, moest hij voor de overmagt bezwijken. Naar *Londen* opgebragt, wist hij, de Spaansche taal grondig kennende, zich voor een Spanjaard uit te geven, zich onder de bescherming te plaatsen van den gezant dier natie en een paspoort te erlangen. Daarna woonde hij verschillende kruistogten bij, hielp in 1666 het admiraal-schip van Ascue veroveren, in 1672, bij den zeeslag van *Soulsbay*, dat van Montagu verbranden, en te lande de prov. *Holland* met zijne matrozen dekken. In den 1sten zeeslag van 't volg. jaar, met zijn snelzeilend schip te ver onder de vijanden geraakt, die het reddeloos schoten, zoodat hij moest deinzen, werd hij door C. Tromp van lafhartigheid beschuldigd, van welken blaam hij zich echter volkomen wist te zuiveren. In den 2den zeeslag van dat jaar, op de hoogte van *Kijkduin* en *den Helder*, deed een 24ponder hem den dood der helden sterven. Hem gaat niet alleen de roem na, dat hij was kloek van hart, maar ook wel ter taal en wel ter pen. Op zijn graf in de Oude Kerk te *Amsterdam* werd een marmeren gedenkteeken opgerigt, vervaardigd door van der Hulst, met een uitvoerig Lat. opschrift, terwijl de beroemde Francius hem met een treffend Lat. grafschrift vereerde.

SWEERS (DAVID) sproot wel uit denzelfden stam als bovenstaande, maar uit een' anderen tak, en schreef zich ook Suerius of Zuerius. Zijn geb.-jaar noch geb.-plaats staat vermeld. In 1671 ontmoeten wij hem als kapitein ter zee onder de Amsterdamsche admiraliteit, en in 't escader van den vice-admiraal W. J. baron van Gent. Het volg. jaar woonde hij den slag bij voor *Soulsbay*, op het schip de *Beschermer*, onder het smaldeel van den admiraal de Ruiter, en kweet zich dapper; doch in den 2den slag van 1673 werd hij door een' kogel van zijne beide beenen beroofd, en voor dood in de kajuit op eene tafel nedergelegd. Van zijne bedwelming bekomen, kroop

hij op zijne geknotte stompen tot voor de gesloten deur, bonsde daar tegen met zijne vuisten, doch kreeg, wegens het rumoer, geen gehoor, zoodat hij onder vreeselijke pijnen den laatsten adem uitblies, 21 Aug. Men vond hem later met gekwetste handen op den grond liggen. Hij was gehuwd met Maria van Baarle. Zijn lijk werd te *Amst.* in de N. kerk bijgezet, waarbij men gouden en zilveren gedenkpenningen uitdeelde, bij van Loon afgebeeld.

SWEERS (HIERONIJMUS), geb. te *Amsterdam* in 1627, † 1696, maakte op zijn 13de of 14de jaar reeds aardige versjes, maar bragt het in de dichtkunst tot den middelmatigen trap, waarop het te dien tijde van rijmelaars krioelde. Zijn zoon Cornelis, die ook op de zelfde wijze de lier bespeelde, heeft in 1697 een' bundel *Gedichten* van zijn' vader uitgegeven, waarin enkele erotische stukjes zich laten lezen. Hij oefende in zijne geb.-stad den boekhandel uit.

— DE LANDAS (Baron JACOB DIEDERIK), geb. te *Gorinchem* in 1759, † in *den Haag* 10 Maart 1820, trad ten jare 1775 als vaandrig in Nederl. krijgsdienst in 't Waalsche regiment van den generaal Smissaert, en ging in Aug. van dat jaar als luitenant over in 't Holl. regiment van de garde te voet. In 1781 tot kapitein bevorderd, vervolgens tot kolonel der infanterie in 1792, was het in deze betrekking, dat hij met den erfprins van *Oranje*, (later koning Willem I) den veldtogt bijwoonde in *Vlaanderen* tegen de Franschen, waar hij zich onderscheidde bij de blocade van *Maubeuge* en bij de belegering van *Landrecies.* Gehecht aan het huis van Oranje, vroeg en verkreeg hij, na de omwenteling van 1795, zijn ontslag, en hervatte eerst de dienst in Junij 1813, toen Napoleon hem aanstelde tot kolonel-kommandant van 't regiment op *Texel*, welken rang hij den 7 Oct. daaropvolgende verloor, wegens zijne staatkundige gevoelens. Nog dat zelfde najaar vertrouwde het voorloopig algemeen bestuur hem als generaal het bevel toe over eene krijgsbende, om de Franschen, die *Gorinchem* nog in hadden, waar te nemen. Hij trok met eene kleine magt van 600 manschappen naar *Rotterdam*, waar hij, vóór dat de admiraal Kikkert zich nog voor de omwenteling verklaard had, het bevel over de land- en zeemagt op zich nam. Een aanval op *Hellevoetsluis*, door hem ondernomen, deed die plaats spoedig in onze handen vallen. De ijver, welke hij in dit hagchelijk tijdvak ontwikkelde, waardoor de goede zaak krachtig bevorderd werd, verwierf hem grooten roem. De souvereine vorst erkende zijne verdiensten, door hem in den

rang van generaal-majoor te bevestigen, in Jan. 1814 te benoemen tot kommandant van het 2de militaire arrondissement; vervolgens tot luitenant-generaal enz. en eindelijk tot gouverneur van *den Haag*, terwijl hij kommandeur was der militaire Willems-orde.

SWEERTS (EMANUEL), in 1552 geb. te *Zevenbergen* in *N. Braband*, had van zijne jeugd af eene bijzondere neiging tot het verzamelen van schulpen, etzen, vogelen enz., inzonderheid bloemen, die hij in menigte aankweekte, daarmede handel dreef en er o. a. den tuin van keizer Rudolph te *Weenen* mede voorzag. Hij vestigde zich te *Amsterdam* op de *Bloemmarkt*, waar hij de gunstigste gelegenheid vond, zich in 't bezit te stellen van de zeldzaamste en schoonste planten uit alle oorden der wereld. Genoemde keizer spoorde hem aan, om zijne bloemen en planten te laten afteekenen en in 't koper te brengen. Dit geschiedde met zoo groote naauwkeurigheid, dat zijn *Florilegium* meest al de botanische plaatwerken van dien tijd overtrof: jammer slechts dat de platen niet gekleurd zijn. Het werk zag in 1612 te *Frankfort a/M.* het licht, onder den titel *Florilegium amplissimum et selectissimum*, *tractans de variis floribus et aliis Indicis plantis*, *ad vivum delineatum in* 2 *partibus et* 4 *linguis concinnatum* etc. in fol. Deze talen zijn de Lat., Neder- en Hoogd., en de Fransche. De beschrijving is niet stelselmatig, maar in alphabetische orde geplaatst. Er bestaat ook nog eene uitgave te *Amst* in 1631. Linnaeus heeft een der fraaiste *Gentiana's* ter zijner gedachtenis *Sweertia* genoemd.

— (FRANCISCUS) of SWEERTIUS, geb. te *Antwerpen* in 1567, † 1629, begon zijne letteroefeningen te *Lier*, zette die voort in zijne geb.-stad, en vestigde zich aldaar als koopman, terwijl hij zijne snipperuren der Muzen toewijdde. Hij stond in betrekking tot de meeste geleerden van zijnen tijd, van welke er meer dan 100 in zijn werk vermeld staan: *Athenae Belgicae*, *sive nomenclator Inf. Germaniae scriptorum* etc. *Antv.* 1628 in fol., later door Foppens zeer vermeerderd uitgegeven. Hij gaf nog andere werken, van welke wij, als min of meer belangrijk voor de geschiedenis, noemen: *Belgii totius descriptio.* 1603. — *Monumenta sepulcralia et inscriptiones publicae privataeque duc. Brabantiae. Antv.* 1613. — *Rerum Belgicarum annales chronici et historici.* etc. *Francof.* 1620 in fol., waarvan slechts het 1ste deel verscheen. Dat hij ook de Lat. lier hanteerde, kan men zien bij Paquot en Peerlkamp; ook de Nederd. in zijne: *Epitaphia joco-seria*, *Latina*, *Gall.*, *Ital.*,

Hisp. Lusit. Belg., te *Keulen* in 1623 gedrukt, waarin curieuse stukjes gevonden worden.

SWIDDE (EVERWIJN), geb. te *Amsterdam*, was in 1692 Evang.-Luth. pred. te *Monnikendam* en 2 jaren later te *Hoorn*, waar hij † in 1713. Hij mengde zich in de kerkelijke twisten, die in de laatste jaren der 17de eeuw de Luth. gemeente te *Amst.* hebben beroerd, blijkens de volg. werkjes: *Onbillik examen van 't eerw. Consistorij tot Amst. omtrent studenten, welke aldaar te preeken souden willen begeeren.* 1689. — *Waare toestand der voornaamste oneenigheden, die de Luterse gemeenten in de Nederl. hebben ontroert en nu nog ontrusten.* 1690. — *Kort, edog bondig antw. op de voor eergisteren uitgekomene leugenachtige samenspraak tusschen 2 ledematen der Lut. gemeente tot Amst.* 1690. Ook schreef hij: *Christi Hemelvaart en sitten ter regterhand Gods.*

SWIETEN (BOUDEWIJN VAN), heer van *Kalslagen* en *Loendersloot*, geb. in 1396, † 1452, was secretaris en rentmeester van Filips I, hertog van *Bourgondië*, en zijn leenman, toen hij volgens den zoenbrief van dezen vorst en Jacoba van Beijeren, tot raad verkozen werd, als wegens zijn rijkdom, goeden inborst en godsdienstigheid algemeen bemind en geacht. Hij was een der voornaamste stichters van het nonnenklooster te *Poel* bij *Leijden.*

— (ADRIAAN VAN), schildknaap, heer van *Swieten*, zoon van Cornelis v. S. en Anna van Borselen, geb. 1532, † 1584, sproot uit een oud adelijk Holl. geslacht. Wijl hij zich gevoegd had bij de verbondene edelen en de Hervorming toegedaan was, werd hij in Mei 1568 door Alba gebannen. Sedert dien tijd hield hij zich te *Embden* op, doch bezocht soms heimelijk zijn vaderland, tot welks redding hij met den prins van Oranje en P. Buijs ijverig medewerkte, als ook met P. Az. van der Werff, wiens vriend en reisgenoot hij was tot het verzamelen van geld voor de goede zaak. Hij slaagde veelal gelukkig in zijne ondernemingen; was een der eersten bij de inneming van *den Briel;* wist in weinige maanden zich meester te maken van *Oudewater*, *Gouda* en *Woerden;* welke eerste plaats hij later verloor, doch ook hernam. Vervolgens aangesteld tot gouverneur van *Gouda*, genoot hij ieders hoogachting. Toen *Woerden* in 1575 door de Spaanschen belegerd werd, hield hij met de ingezetenen verstandhouding door middel van duiven, en zag zich, na de ontzetting, aldaar tot kastelein of slotvoogd benoemd. Belangrijk en veelvuldig waren zijne pogingen, om *Amsterdam*, *Utrecht*, *Gelderland* en *Overijssel* aan 's prinsen zijde te doen overslaan. In 1579 han-

delde hij met den aartshertog Matthias en prins Willem I over de Utrechtsche Unie, en werd 4 jaren later naar den prins gezonden, om over de aangelegenste belangen van 't vaderland te spreken. Hiertoe was hij bijzonder geschikt wegens zijne beproefde trouw en kennis van 's lands zaken; zoodat deze vorst hem ook gebruikte tot het stuiten der oproerige bewegingen in *Utrecht*, waarin hij gelukkig slaagde. Het blijkt, dat hij een groot deel had in 't plan der Staten van *Holland* en *Zeeland*, om den prins de grafelijkheid op te dragen; doch vóór de uitvoering stierven beide in hetzelfde jaar. Hij was gehuwd met Josina van Naaldwijk.

SWIETEN (GILLES VAN) sproot waarschijnlijk uit een' anderen tak van dit geslacht, dat zich voegde bij de 10 Nederl. provincien en de Roomsche godsdienst bleef aankleven. Hij was geb. te *Amsterdam* omstreeks 1592, en trad, na 't volbrengen zijner eerste studiën te *Antwerpen*, omstreeks 1610 in de orde der predikheeren. Tot lector in de theologie bevorderd, ontving hij eene missie naar *Leijden*, waar hij 19 jaren vertoefde en, naar men zegt, meer dan 200 ketters tot zijn geloof overhaalde. Door de Calvinisten (het is Paquot, die spreekt) uit die stad verbannen, vertrouwde men hem het bestuur toe over de Dominicanen in het klooster van *Auderghem* bij *Brussel*. Daarna was hij tweemalen prior te *Antwerpen* en eens te *Leuven*. Naar zijn klooster teruggekeerd, stierf hij aldaar in 1663. Hij zond in 't licht: *Mirakelen des hemelsch en wijt-beroemde beeldts van den H. patriarch Dominicus te Soriano*, *bijeen vergad. door Fr. Silv. Frangipani etc.*, *uit 't Ital. overgezet door G. v. S. Antw.* 1633.

— (GERARD VAN), geb. te *Leijden* 7 Mei 1700, † 18 Junij 1772, behoorde welligt tot denzelfden tak als bovenstaande en stamde af van Hugo v. S., die rentmeester-generaal van *Namen* was en † in 1585. Hij studeerde eerst te *Leuven*, daarna in zijne geb.-stad onder Boerhaave, (die hem onder zijne voornaamste leerlingen telde,) behalve in de genees- ook in de scheikunde en artsenijbereiding. Tot doctor bevorderd in 1725, oefende hij met goed gevolg de praktijk uit; terwijl hij steeds de lessen van zijn' meester bleef bijwonen. Deze zou hem gaarne als zijn ambtgenoot aan de Leijd. hoogeschool begroet hebben, indien de onverdraagzaamheid dier dagen, welke niet gedoogde dat een R. Katholijke een' post van openbaar leeraar bekleedde, zulks niet belet had. In 1740 als keizerlijk lijfarts te *Weenen* beroepen, wees hij dit aanzoek, uit liefde tot zijn vaderland, van de hand. In 1742 begon hij zijn klassiek werk

Commentarius in Boerhaavii Aphorismos de cognoscendis et curandis morbis, dat in 1772 in 5 4to dln. voltooid werd. In 1744 andermaal naar *Weenen* beroepen, op betere voorwaarden dan vroeger, nam hij de betrekking van eerste lijfarts der keizerin Maria Theresia aan, en maakte zich bijzonder verdienstelijk in 't verbeteren van het geneeskundig onderwijs. Hij verkreeg het opzigt over de keizerlijke boekerij, het aanhoudend presidium der medische faculteit, was beoordeelaar der boeken en lid van een groot aantal geleerde genootschappen, terwijl de keizerin zijne verdiensten vereerde door hem tot den adelstand te verheffen. Als eene bijzonderheid staat van hem aangeteekend, dat hij de vorstin het eerst opmerkzaam maakte op de schadelijkheid van het begraven in de kerken, welke heillooze gewoonte dan ook weldra werd afgeschaft; eerst veel later in ons vaderland.

SWILDENS (J. H.). Van hem is ons slechts bekend, dat hij in het laatst der vorige eeuw te *Franeker* hoogl. was in het natuur- en staatsregt, en vlijtig beoefenaar der vaderlandsche dichtkunst, blijkens de *Bardietjes*, welke in 1779 te *Amst.* in 't licht verschenen, en nog al opgang maakten. Voorts is hij schrijver van het *Politiek belangboek*, van 't *Godsdienstig staatsboek* en 't *Vaderlandsch A. B. boek*, 1781, met tweeregelige versjes onder elke plaat.

SWINDEN (JEAN HENRI VAN), geb. te *'s Hage* 8 Junij 1746, † 9 Maart 1823, genoot van zijne ouders, die tot de Walsche gemeente behoorden, eene godsdienstige opvoeding, waardoor hij van zijne vroegste jeugd af gelegenheid vond, zich in de Fransche taal te oefenen, welke hem later zoo bijzonder te stade kwam. Door zijn' vader in 't Latijn onderwezen, begaf hij zich naar *Leijden*, om daar in de wis- en natuurkundige wetenschappen te studeren, en werd in Junij 1766 op eene diss. *De attractione* tot A. L. Mag. en Phil. Dr. bevorderd en op het einde van dat jaar te *Franeker* beroepen tot hoogl. in de natuurkunde en bespiegelende wijsbegeerte, welke betrekking hij in Maart 1767 aanvaardde met eene rede: *De causis errorum in rebus philosophicis.* Hier heeft hij door stalen arbeid zich weten te vormen tot den man, van wiens roem eenmaal geheel *Europa* zou gewagen. Behalve in de pligten, aan zijn' post verbonden, was hij zoo onvermoeid bezig in het doen van waarnemingen omtrent de electriciteit, de afwijking der magneetnaald en de meteorologie, dat zijne gezondheid daaronder leed. Deze waarnemingen maakte hij wereldkundig in een tal van schriften, of ze werden opgenomen in de wer-

ken van de beroemdste maatschappijen van *Europa*. Ons bestek gedoogt niet, dit door bewijzen te staven. Zijne in 't Fransch geschrevene verhandel. *Over de magneetnaald en hare afwijking*, in 1777 door de Acad. van wetenschappen te *Parijs* bekroond; en die welke handelt: *Over het verband der electriciteit en de magneetkracht*, een jaar later door de Acad. van *Beijeren* bekroond, zijn genoegzame sprekende bewijzen van zijne veelomvattende kennis. Na 18 jaren der Franeker academie tot luister verstrekt te hebben, volgde hij eene roeping naar *Amsterdam* in 1715, om daar op te treden als hoogl. in de wijsbegeerte, wis- sterre- en natuurkunde, en opende er zijne lessen met eene redevoer. *De hypothesibus physicis, quomodo sint e mente Newtoni adhibendae.* Ook hier handhaafde hij zijn' roem door onverpoosde werkzaamheid en eene menigte schriften, van welke, meer dan 100 in getal, eene naauwkeurige opgave te vinden is achter de *Hulde aan de nagedachtenis van J. H. v. Sw.*, door D. J. van Lennep en H. H. Klijn. — In 1798 werd hij met Aeneae naar *Parijs* afgevaardigd, om deel te nemen in de beraadslagingen over het nieuwe stelsel van maten en gewigten, waarbij hij de onderscheiding genqot, om aan de klasse van wis- en natuurkundige wetenschappen een verslag der werkzaamheden, en daarna aan de geheele vergadering van 't instituut het algemeen rapport der commissie uit te brengen, van welke moeijelijke taak hij zich zoo kweet, dat ze ook door Franschen bewonderd en toegejuicht werd. Dit gaf aanleiding, dat men hem na zijne terugkomst benoemde tot lid van het uitvoerend bewind der Bataafsche republiek, waaraan hij aarzelend gehoor gaf in de hoop, ook in die betrekking eenig nut te kunnen stichten. De gelegenheid werd hem daartoe geschonken blijkens den krachtigen brief, door hem gesteld, die op het einde van 1800 door het Uitvoerend Bewind aan het Wetgevend Ligchaam werd geschreven: *Over den vrijen graanhandel en tegen het verbod van koorn uit te voeren.* Maar op het woelig staatstooneel was zijne plaats niet. Op het einde van 1801 keerde hij tot zijnen vorigen werkkring terug, en deed zijne verdiensten schitteren, niet slechts als hoogl. en redenaar, maar ook als lid van zijn kerkgenootschap, van het Instituut voor blinden, van de Maatschappij *Felix meritis*, van de Kweekschool voor de zeevaart, en van de Geneeskundige Commissie, waarvan hij voorzitter was; terwijl wij onvermeld laten wat hij voor andere, zoo binnen- als buitenlandsche, genootschappen nuttigs verrigtte. Hij bezat bij een' opgeruimden geest, een edel,

nederig, beminnelijk karakter, verloor nooit het hooge doel van zijn aanwezen uit het oog; wilde liever goed zijn dan schijnen, en nam daarom nooit eene ridderorde aan. — Zijn jongste broeder

SWINDEN (SIMON PIETER VAN), geb. te *'s Hage* in 1753, † 1835, verkreeg te *Leijden* in 1773 met lof den doctoralen graad in de beide regten, met eene diss. *De imperio ab ordinibus Belgii Philippo II regi Hisp. abrogato, ad edictum ordinum generalium Belgii* 26 *Jul.* 1581. Hij oefende eerst de regtsgeleerde praktijk uit te *'s Hage;* vestigde zich later te *Delft*, waar hij in 1788 tot raad in de vroedschap, en 't volgende jaar tot schepen benoemd werd, in welke betrekking hij werkzaam bleef tot in 1795, waarna hij tot in 1802 een ambteloos leven leidde, toen men hem aanstelde tot lid van 't departementaal bestuur van *Holland* en in 1806 tot secretaris van dat bestuur. Gedurende de Fransche heerschappij bleef hij nog eenigen tijd werkzaam als secretaris der prefectuur van de *Monden der Maas*, tot dat Napoleon hem in 1811 benoemde tot lid van 't hooge geregtshof te *'s Hage*, welken post hij, ook na de omwenteling van 1813, met lof, eerlijkheid, regtvaardigheid en menschelijkheid vervulde. Hij bezat, even als zijn broeder, groote kennis van de natuurkundige wetenschappen; doch was niet, even als deze, in zoo gunstige gelegenheid, die te doen schitteren; overigens betoonde hij zich een ijverig voorstander van letteren, kunsten en geleerdheid; was ridder der orde van den Nederl. leeuw en lid der Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*.

SWINDEREN (THEODORUS VAN), geb. te *Groningen* 13 Sept. 1784, † 11 Apr. 1851, werd aldaar in 1799, naar de begeerte zijns vaders, student in de regten, ofschoon hij zich liever bij de natuurkundige wetenschappen had bepaald. Van daar dat hij 2 jaren later met eenige andere studenten een natuur- en scheikundig genootschap oprigtte, waarvan hij de ziel en 't leven bleef. In 1805 verdedigde hij eene diss. *Juris Groningani de famulis domesticis*, ook in 't Hoogd. vertaald; datzelfde jaar eene: *De atmosphaera ejusque in colores actione*, welke ook de eer eener Hoogd. vertaling genoot; en waarmede hij tot doctor in de philosophie bevorderd werd. In Nov. 1806 promoveerde hij met de kap in de regten, op eene diss. *De legibus*, en met het houden eener rede: *De Platone, optimo in legibus condendis principis magistro.* In 't volg. jaar zag hij zich benoemd tot schoolopziener, en kort daarna tot secretaris der commissie van onderwijs in de prov. *Groningen*, in welke betrekking hij jaren lang met onverflaauwden ijver werkzaam

was. De voetreis, welke hij met eenige zijner vrienden in den zomer van 1809 ondernam, is daarna in 't licht verschenen, onder den titel: *Brieven, geschreven op eene wandeling door een gedeelte van Duitschland en Holland*, 2 *dln. met pl.* Onder het Fransch bestuur ontving hij in 1812 eene aanstelling als inspecteur der academie van *Gron.*, daarbij belast met het opzigt over al de middelbare en lagere scholen in de departementen van de *Ooster- en Wester-Eems.* Na 't vervallen dezer betrekking door de omwenteling van 1813, werd hij in Sept. 1814 te *Gron.* benoemd tot hoogl. in de natuurk. wetenschappen, welken post hij aanvaardde met eene redevoer. *De hodierna philosophiae naturalis amplitudine.* Ook als zoodanig maakte hij zich bijzonder verdienstelijk. Er kwam door zijn toedoen een museum van natuurlijke historie tot stand, dat door gedurigen aanwas een sieraad werd en nog is der hoogeschool. Behalve eene menigte redevoeringen en toespraken; door hem gehouden over geleerde mannen en ambtgenooten, zorgde hij voor de vernieuwing van oude, en de oprigting van nieuwe monumenten, ter vereering van mannen, die zich naam gemaakt hadden op de letter- staat- of krijgskundige loopbaan. Onderscheidene genootschappen, o. a. de Maatsch. van Nederl. letterk. te *Leijden*, namen hem onder hunne leden op en de koning versierde zijne borst in 1819 met de ridderorde van den Nederl. leeuw. Hij gaf ook proeven van een' dichterlijken geest in eenige gelegenheidsverzen, nam de redactie op zich van den *Almanak der acad. v. Gron.*, van 1813 tot 1833; gaf behalve een vertaald werk van Pölitz, o. a. in 't licht: *Over de strafwetten in ons vaderl. tot schoolgebruik.* 1810. — *Onderrigt over het aankweeken van beetwortelen.* 1811. — *Over de diensten, welke de vorsten uit het huis van Nassau aan den staat bewezen hebben.* 1814, nog dat jaar herdrukt. Van zijne Chr. weldadigheid liet hij een belangrijk gedenkstuk na in eene milde gift aan 't Groene Weeshuis te *Groningen.* Men roemt zijne hulpvaardigheid voor allen, die der wetenschappen zich toewijdden, zijnen godsdienstigen zin, en zijne menschlievendheid, zoodat hij in algemeene achting stond, waarvan men een treffend blijk zag bij zijne begraving; want ofschoon zijne familie het lijk in stilte wilde bijzetten, kwam toch de gansche stad op de been, om hem de laatste hulde te bewijzen. „Het was" — zegt de hoogl. P. Hofstede de Groot, — „alsof er een koning werd ter aarde besteld. En er was ook „— een koning gestorven in het rijk van deugd, menschen„liefde en godsvrucht."

SWINDEREN (Jonkh. WICHER VAN), geb. te *Groningen* 24 Maart 1802, † 17 Aug. 1836, genoot eene geleerde opvoeding, en ter opleiding voor de academische lessen, het onderwijs van W. Koppius, Phil. etc. doctor en pred. te *Blijham.* Behalve de hoogeschool zijner geb.-stad, bezocht hij in 1822 ook die van *Göttingen* en beoefende met bijzonderen ijver de geschiedenis, wijsbegeerte en de regtsgeleerdheid. In 1819 en 21 werden 2 zijner acad. prijsverhand. te *Gron.* bekroond: *Over het gezag van den Areopagitischen raad in de ondersch. tijden van 't Atheensch gemeenebest*, en *Vergelijking tusschen de te Verona ontdekte Instituten van Gajus et Justinianus van het begin tot aan den titel der voogdijen.* Zijne 2 diss., waarmede hij den doctoralen graad in de letteren en beide regten verwierf, getuigden van zijne ervarenheid in die wetenschappen. Een jaar na zijne promotie in 1825, zag hij zich door den koning aangesteld tot grietman van *Gaasterland*, vervolgens tot lid der ridderschap, van de Provinciale Staten van *Friesland*, van het dijkbestuur, dat zich langs de Z. kust van *Friesland* uitstrekt; voorts was hij in de laatste jaren president van den militieraad en verwisselde eindelijk in 1835 de genoemde grietenij voor die van *Wonseradeel.* Bij al de werkzaamheden, aan die posten verbonden, verloor hij zijne studiën niet uit het oog. Hij gaf o. a. in de *Biblioth. van oude letterk.*, door J. ten Brink uitgegeven, een *Overzigt der gesch. van de republiek Rhodus*, en in 1831 te *Leeuw.* een geschrift: *Wat ons Nederlanders te hopen of te vreezen stond.* Bij lust tot arbeid, orde en groote kunde, bezat hij een vast geheugen, en voorzeker zouden er meer vruchten van zijnen geest verschenen zijn, als hij langer geleefd had.

SWINNAS (WILLEM), geb. te *Brielle* in 1620, † 1672, oefende zich op de Leijdsche hoogeschool in de geneeskunde; vestigde zich in zijne geb.-plaats als med. doctor, waar men hem tevens aanstelde tot geneesheer der admiraliteit van *de Maze*, ter verzorging van zieken en gewonden, welke van 's lands vloot naar het gasthuis aldaar verzonden werden; en later tot lid der vroedschap. Behalve een paar medische stukjes: *Verhand. over de kinderpokken en maselen* enz., achter J. v. Beverwijcks *Wercken der geneeskonste. Amst.* 1672. — *De peststrijt beharnast met veel voortreff. geneesmiddelen. Leijd.* 1664, — heeft men van hem een werkje, getiteld: *Engelsche, Nederl. en Munstersche krakeelen*, in 3 deeltjes of afdeelingen, bevattende het gebeurde in 1665—67, waarvan het 1ste stukje in 1666 verscheen, het laatste in 1668, toen er tevens een 3de

druk te *Rotterd.* uitkwam. Het is geschreven in den levendigen en krachtigen stijl van P. Cz. Hooft, wien hij echter ook in zijne gebreken navolgt. Men heeft het aan J. Scheltema te danken, dat dit boekje uit de vergetelheid is opgedolven, *(Letterk. Mengelw.* III (3) 201,) en aan den *Navorscher* IV, 80, Bijblad (I), dat men omtrent zijne persoon en schriften nader is ingelicht.

SWOL (CHRISTOFFEL VAN), zie op ZWOL.

SYBERTSMA (HERO), zie op SIBERSMA, bladz. 872.

SYEN (A.), zie op SEYEN, bladz. 871.

SYLLA (N.), zie op SILLE, bladz. 877.

SYBRANTSZ (TACO) was een te merkwaardig persoon op het kerkelijk gebied, in 't laatste gedeelte der 16de eeuw, dan dat wij hem onvermeld zouden laten; ofschoon ons zijn geb.- en sterfjaar onbekend zijn. Hij was een Fries van geboorte, die zich met vrucht eenige geleerdheid en theologie had eigen gemaakt, doch tot zijn onderhoud en dat van een talrijk gezin den landbouw koos. Op voorspraak van H. Elconius, pred. te *Utrecht*, werd hij aldaar in 1581 tot leeraar verkozen bij de St. Jacobs-kerk, waar de gemeente vergaderde, die de gematigde gevoelens van H. Duifhuis was toegedaan. Toen Leycester te *Utrecht* den boventoon voerde, moest Taco, die veel opgang maakte, in 1586 zijn' post nederleggen. Hij begaf zich naar *Alkmaar*, waar hij welligt, even als elders de predikdienst heeft waargenomen, tot hem de regering van *Medemblik*, op aanprijzing der classis van *Alkmaar*, als leeraar beriep. Deze beroeping vond tegenstand bij den kerkeraad en bij de classis van *Enkhuizen*, doch werd in 1590 door prins Maurits voor wettig verklaard. Ook hier kweet hij zich ijverig van zijn' pligt, mengde zich niet in de geschillen dier dagen, en muntte uit door eene gematigde denkwijze. Doch zij, die zich daarmede niet konden vereenigen, maakten zijne regtzinnigheid verdacht bij de Staten van *Holland*, terwijl de regering van *Medemblik* hem de hand boven 't hoofd hield, en hem, na veel tegenstand en over en weder gevoerde gesprekken, in zijn ambt wist te handhaven, tot aan zijn' dood.

SYLVIUS (WILLEM) was te *Antwerpen* gewoon boekdrukker des konings, toen de Staten van *Holland* hem in 1577 den post van hunnen typographus aanboden, om niet slechts boeken, maar ook plakkaten, ordonnantiën enz. te drukken; doch niet buiten hunne kennis en goedkeuring. Als zoodanig legde hij den eed af en vestigde zich te *Leijden*, waar de Staten zich van hem bleven bedienen tot het drukken en uitgeven

hunner staatspapieren, niet slechts om zijne ervarenheid en naauwkeurigheid, maar ook om zijne trouw en gehechtheid aan hunne partij en aan prins Willem I, die zich dikwijls van zijne zoo gevaarlijke bekwaamheid bediende in het nabootsen van eens anders handschrift, o. a. dat van den landvoogd, waardoor *Breda* den prins in handen viel, gelijk Wagenaar in zijne *Vaderl. hist.*, VII 163, uitvoerig mededeelt.

SYLVIUS (CORNELIUS), welligt de zoon van bovenstaande, was advocaat voor den hove van *Holland*, toen hij in 1615 te *Leijden* werd benoemd tot gewoon hoogl. in de regten. Toen men na den afloop der Dordrechtsche synode in 1619 goedvond de hoogeschool van Remonstrantsch-gezinde professoren te zuiveren, kreeg ook Sylvius van staatswege zijn ontslag, niet omdat hij in zijne lessen of disputatiën zijne godsdienstige gevoelens had laten uitkomen; maar omdat hij in 't een of ander zijne genegenheid voor de Remonstranten aan den dag had gelegd. Zijne ernstige betuiging van onschuld in een' goed gestelden brief aan de Staten-Generaal, door Brandt bewaard in zijne *Hist. der Reformatie*, III 920, mogt niet baten. Hij verliet *Leijden*, nam zijn verblijf in *den Haag*, alwaar hij zijne Latijnschen naam liet varen en onder dien van VAN DEN BOSCH de regtsgeleerde praktijk uitoefende, met zooveel lof en voordeel, dât hij weldra onder de voortreffelijkste juristen van *Holland* geteld werd, en de geledene schade tiendubbel vergoed zag. Hij ondervond eene kleine stoornis in zijne werkzaamheden in 1623, toen men hem, bij den ontdekten aanslag op prins Maurits, van medepligtigheid verdacht hield en hij huisarrest kreeg, welke echter spoedig werd opgeheven, bij de ontdekking zijner volkomene onschuld.

— (F. DE LE BOE), Zie BOE SYLVIUS (F. DE LE), deel I, bladz. 183.

— (CORNELIS), geb. te *Haarlem* in 't laatst ged. der 17de eeuw, † 1 Apr. 1738, werd aldaar gekozen tot lid der vroedschap, later tot burgemeester, terwijl hij ook aanzienlijke staatsambten bekleedde en gebruikt werd in onderscheidene commissiën. Zoo was hij o. a. lid der Staten van *Holland* en in 1734 van de Algemeene Staten, die hem dat jaar met B. van Welderen tot buitengewoon gezant naar *Engeland* benoemden, om George II als koning te begroeten. Een jaar te voren was hij aangesteld tot curator der Leijdsche academie, welken post hij tot aan zijn' dood vervulde. Hij liet bij zijne vrouw Maria Verhamme 2 dochters na, waarvan eene gehuwd is geweest aan Mr. D. van Lennep.

SYLVIUS (SAMUEL) (Van) kunnen wij geene levensbijzonderheden opgeven. Hij is de schrijver van: *Hist. van staat en oorlog van* 1669—1679, *als een vervolg op L. van Aitsema. Amst.* 4 dln. met pl., en gaf in 1729 te *'s Hage* 2 dln. *Gedichten* uit, waarin hier en daar goede, maar ook vele flaauwe stukken voorkomen; en in 1734 aldaar *Historische tafreelen tot uitlegginge op de Heidensche heele en halve goden en godinnen door Schaaf.*

SYNELLIUS (GERARDUS), geb. te *Groningen*, † in 1552, was abt van 't klooster *Rottum* in *Groningerland;* bekleedde later (1512) dezelfde waardigheid in 't klooster *Mariendaal* te *Norden* tot aan zijn' dood. Hij was een ijverig voorstander zijner kerkleer en heeft uitgegeven: *Hortulus orationum*, *libri* 3, *metro dramico conscriptus. Dav.* 1524.

SYNTHEIM (JOHANNES), SINTIUS of JOH. VAN DELDEN, ervaren in de Lat. en Gr. talen, was een der leermeesters aan de Deventersche Fraterschool, die zooveel toebragt ter voorbereiding der kerkhervorming. Met Hegius werd hem aldaar het onderwijs in de oude letterkunde opgedragen; onder zijne leerlingen behoorde ook Erasmus. Over diens vorderingen verblijd, omhelsde hij hem eens en zeide: „houd goeden „moed, Erasmus! gij zult eens het hoogste toppunt van ge„leerdheid bereiken!" Deze heeft hem ook steeds met eèn dankbaar gevoel herdacht. Hij bezorgde met Hegius eene verbeterde uitgave van het toen veel gezag hebbende werk: *Doctrinale puerorum Alexandri de Villa Dei* 1488. Hij schreef: *Composita verborum et verba deponentia.* Ib. 1495. — *Glosa super prima et secunda parte Doctrinalis Alexandri.* Zoo groot was zijn roem, dat er op zijn' naam schriften werden uitgegeven, waaraan hij geen deel had. Hij heeft waarschijnlijk geleefd tot in 1533.

SYPKENS (HENRICUS), geb. te *Eexta* in *Groningen* 23 Dec. 1736, † 9 Julij 1812, gaf vroeg blijken van groote verstandsontwikkeling, waarom men hem in 1748 op de Lat. school te *Appingadam* zond, en reeds 5 jaren later geschikt oordeelde om de academische lessen te kunnen bijwonen. Te *Groningen* oefende hij zich in de voorbereidende wetenschappen der theologie, bijzonder in de Oostersche talen, terwijl hij onder Schroeder een *Specimen philologicum exhibens observationes miscellaneas ad varia V. T. loca*, met roem verdedigde. Ook gaf hij in 1760: *Observationes ad origines Hebraeos.* Hierop vertoefde hij eenigen tijd te *Utrecht*, om de godgeleerden Elsnerus en Bonnet, en Wesseling over de algem. geschiedenis te hooren. Naar

Gron. teruggekeerd, hield hij zich daar nog één jaar op, werd in 1763 proponent, en weldra predikant te *Lippenhuizen*, anderhalf jaar later te *Dronrijp*, in 1767 te *Leeuwarden* en in 1774 te *Groningen*. De roem zijner geleerdheid bezorgde hem in 1780 een beroep naar *Harderwijk* als hoogl. in de theologie en kerkel. geschiedenis, waarvoor hij bedankte, terwijl de Gron. academie hem vereerde met den titel van theol. doctor. Na den dood van N. W. Schroeder beklom hij, als hoogl. in de Oost. talen en Hebr. oudheden, den 13 Maart 1799 te *Gron.* diens leerstoel met eene rede: *De interprete sacro bene instructo.* IJverig en getrouw in zijne betrekking, was hij ook als mensch en als Christen achtenswaardig.

SYTZAMA (TJALLING) of SYDSMA, uit een oud adelijk Friesch geslacht, behoorde tot de partij der Vetkoopers, doch voegde zich later bij die der Schieringers, waarvan hij een der voornaamste hoofden en aanvoerders werd. In of weinig voor 1462 geraakte hij in geschil met den edelman Schelte Jaijema, en op Palmzondag van 't gemelde jaar met dezen in gevecht te *Marrum* in *Ferwerderadeel*, waarbij hij eene doodelijke wonde ontving, terwijl hij zijn' vijand in 't been kwetste, waaraan deze later stierf. Hij had in zijn' tijd zooveel invloed, dat na zijn' dood en dien van Jh. Romke Donia (een voornaam Vetkooper) de wederzijdsche vijandelijkheden eenen tijd lang ophielden.

SYTZAMA (JELMER OTTES) had zijn stins of slot te *Warns* bij *Stavoren;* was een der voornaamste Schieringers, en lag gedurig over hoop met het aanzienlijk geslacht van Galama, dat tot de Vetkoopers behoorde. In 't begin van Sept. 1494 deden Douwe en Otto Galama (vader en zoon), geholpen door hunne bondgenooten, een' geweldigen aanval op het stins van Sytzama, terwijl deze zich te *Sneek* bevond. Zoodra hij hoorde, welk eene ramp zijn huis bedreigde, ijlde hij er met zijne vrienden heen, om het te ontzetten. Nu kwam het tot een gevecht, waarin Sytzama werd gewond en gevangen genomen. Zijne vrouw M. Bonninga wilde het huis niet overgeven, maar verdedigde het moedig, tot dat men tot een verdrag kwam, waarbij Sytzama ontslagen, doch het kasteel aan zijne vijanden werd ingeruimd, die het tot den grond toe slechtten. Verder staat er niets meer van hem vermeld, als dat hij kinderloos stierf.

— (DOUWE), geb. in 1548, † 1607, heer van *Sytzama-State* te *Arum*, was kort na het afzweren van den koning van *Spanje*, een aanzienlijk regent in *Friesland*, die in vele ge-

wigtige zaken de hand had; o. a. was hij in 1583 gemagtigd tot het ontwerpen der voorwaarden, waarop graaf Willem Lodewijk van Nassau, in de plaats van Merode, tot stadhouder van *Friesland* zou worden aangenomen. In 1601 werd hij grietman van *Baarderadeel*, terwijl hij nog onderscheidene belangrijke commissiën vervulde. Zijne echtgenoote was Jetske van Beslinga.

SYTZAMA (CLARA FEIJOENA VAN) werd van hare jeugd af, — zoo als zij betuigt in de voorrede van haar dichtstuk Heemse, — bezield met eene blakende genegenheid voor de poëzij, doch ontstoken van alle voorlichting en hulpmiddelen, behalve de berijmde psalmen van Datheen, waren hare eerste proeven uiterst gebrekkig, welke haar vader met overhaasting ter drukpers zond, en uitkwamen onder den titel van *Bellingweerder uitspanningen.* Na haar huwelijk met van Raesfelt en haar verblijf op een eenzaam landhuis in *Overijssel*, vond zij bij al hare huiselijke en moederlijke bezigheden, nog gelegenheid haren geest met wetenschappen te versieren en haren dichterlijken aanleg te beschaven. In 1774 schreef zij een *Hofbosch- en veldzang*, *Heemse* getiteld, in 4 zangen, *Utr.* 1783, waarin wel geene verhevene ontboezemingen voorkomen, maar bevallige natuurschetsen, met gepaste zedelessen afgewisseld. Later in 1794 kwam er nog te *Amst.* een bundel *Gedichten* van haar in 't licht, vol schoone en stichtelijke stukken, der lezing en betrachting overwaardig. De eene of andere poetaster maakte op haar dit Latijnsch naamdicht: *Clara inter Claras clara est clarissima claras.*

EINDE VAN HET TWEEDE DEEL.